MORALIS
D. THOMÆ AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
ORDINIS PRÆDICATORUM

Ex Operibus ipſius exacte deprompta, & in unum collecta, & Alphabetico ordine congeſta

AD MODUM DICTIONARII THEOLOGICO-MORALIS.

OPUS NOVUM AC SINGULARE, ANGELICORUM DOGMATUM STUDIOSIS, CONCIONATORIBUS, CONFESSARIIS, TOTI DENIQUE ECCLESIASTICO ORBI PROPOSITUM,

In quo nedum Conſcientiæ Caſus reſolvuntur, ſed omnia etiam quæ ad Mores pertinent, clara facilique methodo explicantur.

ACCEDUNT VARIIS IN LOCIS SUMMORUM PONTIFICUM Decreta plures Opiniones Morales juxta Sancti Doctoris doctrinam damnantia: nec non OPUSCULUM vere aureum de CASTITATE tuenda ad calcem Secundi Tomi repoſitum.

AUTHORE REV. PATRE

LUDOVICO BANCEL
VALENTINO

Ejuſdem Ordinis Prædicatorum, Sacræ Theologiæ Doctore aggregato, & Decano ipſiuſque Profeſſore perpetuo in ſchola S. Thomæ in Univerſitate, necnon Examinatore totius Diœceſis, & Legationis Avenionenſis.

TOMUS SECUNDUS

Complectens Litteras L. uſque Z.

VENETIIS, MDCCLXXX.

Apud FRANCISCUM EX NICOLAO PEZZANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX VOCABULORUM

Hujus Tomi Secundi.

L

Laus. Pagina 5
Legatus. 6
Lex. ibid.
Liberalitas. 12
Litigium. 14
Ludus. ibid.
Luxuria. 18

M

Maceratio Carnis. 23
Magnanimitas. ibid.
Magnificentia. 27
Maledictio. 28
Maleficium. 29
Malignitas. 30
Malitia. ibid.
Malus. 31
Manſuetudo. 32
Martyrium. 33
Matrimonium. 37
Medicina. 68
Meditatio. 69
Mendacium. ibid.
Meretrix. 72
Meritum. ibid.
Metus. 77
Miles. 78
Miſericordia. 79
Miſſa. 80
Modeſtia. 88
Mollities. 89
Monachus. ibid.
Moneta. ibid.
Moralitas. ibid.
Moribundus. 90
Mulier. ibid.
Muſica. ibid.
Mutilatio. ibid.
Mutuum. 91

N

Negligentia. ibid.
Negotiatio. ibid.
Nemeſis. 92
Notorium. ibid.
Novitii. 93

O

Obedientia. ibid.
Oblatio. 101
Obligatio. 103
Obſervantia. ibid.
Obſervationes ſuperſtitioſæ. ibid.
Obſtinatio. ibid.
Occaſio. 104
Occidere. ibid.
Odium. 108
Officium. 111
Omiſſio. ibid.
Opinio. 112
Opprobrium. 114
Oratio. ibid.
Ordo. 127
Ornatus. 137
Oſculum. 140
Otioſum verbum. 141

P

Papa. ibid.
Parvificentia. 142
Parvipenſio. 143
Paſſio. 144
Patientia. 145
Paupertas. 147
Pax. 149
Peccatum. 151
Permiſſio. 157
Perſeverantia. ibid.
Perfectio. 171
Periculum. 173
Perjurium. 174
Permutatio. 177
Pertinacia. ibid.
Perturbatio. ibid.
Pietas. 178
Pigritia. 158
Pœna. ibid.
Pœnitentia. ibid.
Pollutio. 180
Præceptum. 183
Præcipitatio. 184
Prſdicare. 185
Prædicatorum Ordo. 187
Prælatio. 188
Præſcriptio. 190
Præſumptio. ibid.
Primitiæ. 191
Princeps. 192
Privilegium. 193
Probabilitas. 195
Proclamationes. ibid.
Prodigalitas. ibid.
Profeſſio. 191
Prohibitio. ibid.
Promiſſio. 197
Prudentia. ibid.
Punitio. 200
Purgatorium. iqid.
Puſillanimitas. ibid.

Q

Quadrageſima. 201
Qnæſtio. ibid.

R

Rapina. ibid.
Raptus. 202
Recidivans. ibid.
Religio. 203
Reliquiæ. 223
Reſtitutio. ibid.
Revelatio. 228
Reverentia. ibid.
Reus. 230
Rex. ibid.
Rixa. 223

S

Sacerdos. 233
Sacramentale. ibid.
Sacramentum. 235
Sacrificium. 246
Sacrilegium. 249
Salus. 251

Digitized by Google

Sapientiæ donum. ibid.
Satisfactio. 252
Scandalum. 259
Schiſma. 262
Scientiæ donum. 264
Scrupuli.
Vide ſupplement. 357
Secretum. 265
Seditio. 266
Senſualitas. ibid.
Sepultura. 267
Silentium. 268
Simonia. ibid.
Simulatio. 278
Sobrietas. 279
Sodomia. ibid.
Solertia. 280
Solitudo. ibid.
Sollicitudo. ibid.
Somnium. 282
Sors. ibid.
Spectacula. 284
Spes. ibid.
Sponſalia. 286
Studioſitas. 289
Stultitia. 290
Stuprum. ibid.
Suffragia. 291
Superbia. 294
Superſtitio. 298
Suſpenſio. 299
Suſpicio. 300
Suſurratio. ibid.

T

Tactus. 301
Temeritas.
Temperantia. ibid.
Tentatio. 301
Teſtimonium. 306
Timiditas. 308
Timor. 309
Tributum. 213
Triſtitia. 316

V

Venditio. 316
Verberare. 318
Verecundia. 318
Veſtis. 322
Vicarius. ibid.
Viduitas. ibid.
Vindicatio. ibid.
Vinum. 324
Virginitas. 325
Virtus. 330
Vita. 331
Vitium. 335
Vituperium. ibid.
Unctio Extrema. ibid.
Voluntas. 339
Votum. 342
Uſura. 350
Videatur etiam Supplementum.
Uſus rationis. 335

Z

Zelus ſalutis Animarum. ibid.

LAUS.

Digitized by Google

L A U S.

QUÆR. 1. *Quomodo citra adulationem poſſimus, & debeamus laudare alios, juxta illud Proverb. ult. Surrexerunt filii ejus, & beatiſſimam prædicaverunt; vir ejus, & laudavit eam: Apoſtolus etiam 1. ad Corinth. 10. ait: per omnia omnibus placeo.*

REſp. D. Thomas, dicendum, quod laudare aliquem contingit & bene & male: prout ſcilicet debitæ circunſtantiæ, vel ſervantur, vel prætermittuntur: ſi enim aliquis aliquem velit delectare laudando, ut ex hoc eum conſoletur, ne in tribulationibus deficiat, vel etiam ut in bono proficere ſtudeat, aliis debitis circunſtantiis obſervatis, pertinebit hoc ad virtutem amicitiæ.

Pertinet autem ad adulationem, ſi quis velit aliquem laudare, in quibus non eſt laudandus, quia forte mala ſunt; ſecundum illud Pſalm. 9. *Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ*: vel quia non ſunt circa ſecundum illud Eccl. 27. *Ante ſermonem non laudes virum:* & iterum Eccleſ. 11. *Non laudes virum in ſpecie ſua*; vel etiam ſi timere poſſit, ne humana laude ad inanem gloriam provocetur; unde dicitur Eccl. 11. *Ante mortem ne laudes hominem*. Similiter etiam velle placere hominibus propter inanem gloriam, vel propter lucrum, vel etiam in malo, hoc eſſet peccatum, ſecundum illud Pſal. 52. *Deus diſſipavit oſſa eorum qui hominibus placent*: & Apoſt. dicit ad Galat. 1. *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem*. 2. 2. *qu.* 115. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 2. *Quare Sancti quandoque ſeipſos laudant, ſicut fecit Apoſt. 2. ad Corinth.* 2.

Reſp. D. Thomas, Gregor. dicit ſuper Ezechielem quod Sancti duplici ex cauſa ſeipſos laudant, & non propter gloriam ſuam, & vanitatem. Prima cauſa eſt, ut non deſperent in tribulationibus, ſicut Job, quando amici nitebantur eum ad deſperationem inducere, reduxit ad memoriam ſua bona quæ fecerat, ut confortatus non deſperaret: unde dicebat, *pepigi fœdus cum oculis meis, &c.* Legitur etiam de quodam ſancto Patre, quod quando tentabatur de deſperatione, reducebat ad memoriam bona quæ fecerat, ut confortaretur: quando tentabatur de ſuperbia, reducebat ad memoriam mala, ut humiliaretur. Secunda cauſa eſt propter utilitatem, ut ſcilicet, haberetur in majori fama, & citius crederetur doctrinæ ſuæ. Et propter hanc cauſam hic Apoſtolus laudat ſe: nam Corinthii præferebant ei pſeudoapoſtolos, & condemnabant eum, & ideo non ſic obediebant ei. Ut ergo non vilipenderent eum, ſed obedirent ei, præfert ſe eis & laudat, & dicit: *Sed ad hæc quis tam idoneus*, ſicut nos, non pſeudoapoſtoli; quia licet ipſi prædicent, tamen adulterant verbum Dei, quod nos non facimus. 2. *ad Cor.* 2. *lect.* 3.

QUÆR. 3. *Quibus de cauſis Deus nedum mente, ſed etiam ore ſit laudandus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verbis alia ratione utimur ad Deum, & alia ratione ad hominem: Ad hominem enim utimur verbis, ut conceptum noſtri cordis (quem non poteſt cognoſcere, niſi verbis noſtris) ei exprimamus: & ideo laude oris ad hominem utimur, ut vel ei, vel aliis innoteſcat, quod bonam opinionem de laudato habemus; ut per hoc & ipſum qui laudatur, ad meliora provocemus; & alios, apud quos laudatur, in bonam opinionem, & reverentiam, & imitationem ipſius inducamus.

Sed ad Deum verbis utimur, non quidem ut ei qui eſt inſpector cordium, noſtros conceptus manifeſtemus; ſed ut nos ipſos, & alios audientes ad ejus reverentiam inducamus: & ideo neceſſaria eſt laus oris, non quidem propter Deum, ſed propter ipſum laudantem, cujus affectus excitatur in Deum ex laude ipſius, ſecundum illud Pſalm. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Homo per divinam laudem affectu aſcendit in Deum, intantum per hoc retrahitur ab his; quæ ſunt contra Deum, ſecundum illud Iſaiæ 48. *Laude mea infrænabo te, ne intereas.* Prodeſt etiam laus oris ad hoc quod aliorum affectus provocetur in Deum: unde dicitur in Pſal. 33. *Semper laus ejus in ore meo*: Et poſtea ſubditur: *Audiant manſueti, & lætentur: magnificate Dominum mecum.* 2. 2. *qu.* 91. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 4. *An cantus, & inſtrumenta muſicalia ſint convenientia in divinis laudibus.*

Reſp. ſupra *v. Cantus.*

Digitized by Google

QUÆR. 1. An ſuperveniente Domino ceſſet officium Legati.

RESP. D. Thomas, ceſſat officium Legati Domino ſuo ſuperveniente: quamvis & aliqua exerceat. 4. *ſent. diſt.* 2. *quæſt.* 2. *artic.* 1. *qu.* 4. *in corp.*

QUÆR. 2. An legatus viſitans partem ſuæ legationis poſſit accipere ſtipendia & ſimiliter Papa ſubſidium ab aliis partibus mundi.

Reſp. Div. Thomas, apparet, quod legatus Papæ viſitans unam partem legationis, poteſt accipere ſtipendia. Et quod Dominus Papa pro neceſſitate unius Patriæ poteſt accipere ſubſidium ab aliis partibus mundi. Ratio eſt, quia Eccleſia eſt ſicut unum corpus: videmus autem in corpore naturali, quod natura quando deficit virtus in uno membro, ſubminiſtrat humores, & virtutem accipit ab aliis membris. 2. *ad Cor.* 11. *lect.* 2.

LEX

QUÆR. 1. Quid ſit lex, & cur ad rationem pertineat.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod lex quædam regula eſt & menſura actuum, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur: dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum: Regula autem & menſura humanorum actuum eſt ratio, quæ eſt principium primum actuum humanorum; rationis enim eſt ordinare ad finem, qui eſt primum principium in agendis ſecundum Philoſophum: in unoquoque autem genere, id quod eſt principium, eſt menſura & regula illius generis; ſicut unitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum: unde relinquitur quod lex ſit aliquid pertinens ad rationem. 2. 2. *qu.* 60. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. Cur leges condere pertinet ad multitudinem, vel ad perſonam publicam, ſecundum quod D. Iſidorus dicit in lib. etym. & habetur in decretis diſt. 2. Lex eſt conſtitutio populi, ſecundum quam majores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lex proprie, primo, & principaliter reſpicit ordinem ad bonum commune: ordinare autem aliquid in bonum commune eſt, vel totius multitudinis, vel alicujus gerentis vicem totius multitudinis: Et ideo condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet; quia & in omnibus aliis ordinare in finem eſt ejus, cujus eſt proprius ille finis. *p.* 2. *q.* 90. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. An lex debeat eſſe promulgata ad hoc ut obliget, ſicut dicitur in decret. s diſt. 4. quod leges inſtituuntur cum promulgantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod, lex imponitur aliis per modum regulæ, & menſuræ: regula autem, & menſura imponitur per hoc, quod applicatur his, quæ regulantur, & menſurantur: Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui ſecundum eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione: Unde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc quod lex habeat ſuam virtutem. *p.* 2. *qu.* 90. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 4. Quomodo illi, qui non audiunt promulgationem legis, teneantur ad illius obſervantiam.

Reſp. Div. Thomas, dicendum quod illi, coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obſervandam, inquantum in eorum notitiam devenit per alios, vel devenire poteſt promulgatione facta. *In eod. artic.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 5. Quomodo leges futuris negotiis neceſſitatem imponunt, ut jura dicunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem ſcripturæ, quæ quodammodo ſemper eam promulgat: Unde Iſidorus dicit in primo etymolog. quod *lex a legendo vocata eſt, quia ſcripta eſt. p.* 2. *q.* 90. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 6. An & quare neceſſe fuit præter legem naturalem & humanam, dari etiam divinam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præter legem naturalem, & legem humanam neceſſarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem divinam: & hoc propter quatuor rationes.

Primo quidem, quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad ultimum finem: & ſi quidem homo ordinaretur tantum ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret, quod homo haberet aliquid directivum ex parte rationis ſupra legem humanitus poſitam, quæ ab ea derivatur: ſed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionem naturalis facultatis humanæ; ideo neceſſarium fuit, ut ſupra legem naturalem, & humanam dirigeretur etiam ad ſuum finem lege divinitus data.

Se-

Digitized by Google

Secundo, quia propter incertitudinem humani judicii præcipue de rebus contingentibus, & particularibus, contingit de actibus humanis diverſorum eſſe diverſa judicia; ex quibus etiam diverſæ, & contrariæ leges procedunt: ut ergo homo abſque omni dubitatione ſcire poſſit, quid ei ſit agendum, & quid vitandum, neceſſarium fuit, ut in actibus propriis dirigeretur per legem divinitus datam; de qua conſtat, quod non poteſt errare.

Tertio, quia de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt judicare: judicium autem hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus, qui latent, ſed ſolum de exterioribus actibus, qui apparent; & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, quod in utriſque actibus homo rectus exiſtat: & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare ſufficienter interiores actus; ſed neceſſarium fuit, quod ad hoc ſuperveniret lex divina.

Quarto, quia ſicut Auguſtinus dicit in primo de libero arbitrio: *Lex humana non poteſt omnia, quæ male fiunt, punire, vel prohibere; quia dum auferre vellet omnia mala, ſequeretur quod etiam multa bona tollerentur: & impediretur utilitas boni communis, quod eſt neceſſarium ad conſervationem humanam.* Ut ergo nullum malum improhibitum, & impunitum remaneat, neceſſarium fuit ſupervenire Legem Divinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et iſtæ quatuor cauſæ tanguntur in Pſalm. 18. ubi dicitur: *Lex Domini immaculata;* ideſt nullam peccati turpitudinem permittens: *convertens animas;* quia non ſolum exteriores actus, ſed etiam interiores dirigit; *teſtimonium Domini fidele;* propter certitudinem veritatis, & rectitudinis: *ſapientiam præſtans parvulis;* inquantum ordinat hominem ad ſupernaturalem finem, & divinum. 1. 2. *qu.* 91. *art.* 4.

QUÆR. 7. *An verum ſit quod de lege naturæ loquens D. Auguſtin. dicit in* 2. *Confeſſ. Lex ſcripta eſt in cordibus hominum, quam nec ulla quidem delet iniquitas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad legem naturalem pertinent: primo quidem quædam præcepta communiſſima, quæ ſunt omnibus nota; quædam autem ſecundaria præcepta magis propria, quæ ſunt quaſi concluſiones propinquæ principiis. Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo poteſt a cordibus hominum deleri in univerſali, deletur tamen in particulari operabili, ſecundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam, vel aliquam aliam paſſionem.

Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas perſuaſiones, eo modo quo etiam in ſpeculativis errores contingunt circa concluſiones neceſſarias; vel etiam propter pravas conſuetudines, vel habitus corruptos, ſicut apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam; ut etiam Apoſtolus dicit ad Roman. 1. *p.* 2. *q.* 94. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 8. *An & quare fuit expediens quod homines conderent leges, juxta illud D. Iſidori in lib. Etymol. Factæ ſunt leges, ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia; & in ipſius improbis formidato ſupplicio refrenetur nocendi facultas.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod homini naturaliter ineſt quædam aptitudo ad virtutem, ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt, quod homini adveniat per aliquam diſciplinam: ſicut etiam videmus, quod per aliquam induſtriam ſubvenitur homini in ſuis neceſſitatibus, puta in cibo & veſtitu, quorum initia quædam habet a natura, ſcilicet rationem, & manus; non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum, & cibum: ad hanc autem diſciplinam non de facili invenitur homo ſibi ſufficiens; quia perfectio virtutis præcipue conſiſtit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipuæ homines ſunt proni, & maxime juvenes, circa quos eſt efficacior diſciplina: Et ideo oportet, quod hujuſmodi diſciplinam, per quam ad virtutem perveniatur, homines ab alio ſortiantur: & quidem quantum ad illos juvenes, qui ſunt proni ad actus virtutum ex bona diſpoſitione naturæ, vel conſuetudine, vel magis ex divino munere, ſufficit diſciplina, quæ eſt per monitiones: ſed quia inveniuntur quidam protervi, & ad vitia proni, qui verbis de facili moveri non poſſunt, neceſſarium fuit, quod per vim, vel per metum cohiberentur a malo, ut ſaltem ſic male facere deſiſtentes, & aliis quietam vitam redderent, ipſi tandem per hujuſmodi aſſuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntarie facerent, quæ prius metu implebant; & ſic fierent virtuoſi. Hujuſmodi autem diſciplina cogens metu pœnæ, eſt diſciplina legum: unde neceſſarium fuit ad pacem hominum & virtutem, quod leges ponerentur; quia, ſicut Philoſophus dicit in 1. Politicæ: *Sicut homo ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animalium, ſic ſi ſit ſeparatus a lege & juſtitia, eſt peſſimum omnium;* quia homo habet arma

Digitized by Google

rationis ad repellendas concupiſcentias & ſævitias, quæ non habent alia animalia. 1. 2. *qu.* 95. *artic.* 1. *in corp.* & ſupra *q.* 91. *art.* 3.

QUÆR. 9. *Utrum omnia ſint ordinanda legibus quantum fieri poteſt, itaut pauciſſima hominum arbitrio committantur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 1. Reth. cap. 1. *Melius eſt omnia ordinari lege, quam dimittere Judicum arbitrio.* Et hoc propter tria: Primo quidem, quia facilius eſt invenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponendas, quam multos, qui requirerentur ad recte judicandum de ſingulis: Secundo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore conſiderant, quid lege ferendum ſit: ſed judicia de ſingularibus factis fiunt ex caſibus ſubito exortis: facilius autem ex multis conſideratis poteſt homo videre quid rectum ſit, quam ſolum ex uno aliquo facto: Tertio, quia legislatores judicant in univerſali, & de futuris: ſed homines judiciis præſidentes judicant de præſentibus, ad quæ afficiuntur amore, vel odio, aut aliqua cupiditate, & ſic eorum depravatur judicium: Quia ergo juſtitia animata Judicis non invenitur in multis, & quia flexibilis eſt; ideo neceſſarium fuit, in quibuſcunque eſt poſſibile, lege determinare quid judicandum ſit, & pauciſſima arbitrio hominum committere. *p.* 2. *qu.* 96. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 10. *Quænam neceſſario committi debeant arbitrio Judicum, & non ipſa lege comprehendi.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quædam ſingularia, quæ non poſſunt lege comprehendi, neceſſe eſt committere Judicibus, ut ibidem Philoſophus dicit; puta de eo, quod eſt factum, eſſe, vel non eſſe, & de aliis hujuſmodi. *In eod. art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 11. *In quo ſenſu Juriſperitus dicit: Non omnium quæ a majoribus lege ſtatuta ſunt, ratio reddi poteſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verbum illud Juriſperiti intelligendum eſt in his quæ introducta ſunt a majoribus circa particulares determinationes legis naturalis: ad quas quidem determinationes ſe habet expertorum, & prudentium judicium ſicut quædam principia: inquantum ſcilicet ſtatim vident quid congruentius ſit particulariter determinandum: unde Philoſoph. dicit in 6. Ethicor. quod *in talibus oportet attendere expertorum, & ſeniorum, vel prudentium indemonſtrabilibus enunciationibus, & opinionibus, non minus quam demonſtrationibus.* 1. 2. *qu.* 95. *art.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 12. *An D. Iſidorus convenienter aſſignet qualitates legis humanæ, ſcilicet quod debet eſſe honeſta, juſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, temporique conveniens, neceſſaria, utilis; manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, nullo privato commodo, ſed pro communi utilitate civium ſcripta.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod uniuſcujuſque rei, quæ eſt propter finem neceſſe eſt, quod forma determinetur ſecundum proportionem ad finem; ſicut forma ſerræ talis eſt, qualis convenit ſectioni, ut patet in 2. Phyſicorum; quælibet etiam res recta & menſurata, oportet, quod habeat formam proportionatam ſuæ regulæ, & menſuræ: Lex autem humana utrumque habet, quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædam regula, vel menſura regulata, vel menſurata ſuperiori menſura: quæ quidem eſt duplex, ſcilicet divina lex, & lex naturæ: finis autem humanæ legis eſt utilitas hominum, ſicut etiam Juriſperitus dicit.

Et ideo Iſidorus in conditione legis primo quidem tria poſuit, ſcilicet quod *Religioni congruat*, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi divinæ; quod *diſciplinæ conveniat*, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi naturæ; quod *ſaluti proficiat*, inquantum eſt proportionata utilitati humanæ: & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas poſtea ponit, reducuntur. Nam quod dicitur, *honeſta*; refertur ad hoc, quod religioni congruat; quod autem ſubditur, *juſta*, *poſſibilis ſecundum naturam*, *ſecundum conſuetudinem patriæ*, *loco*, *temporique conveniens*, additur ad hoc, quod conveniat diſciplinæ. Attenditur enim humana diſciplina, primum quidem quantum ad ordinem rationis, qui importatur in hoc, quod dicitur juſta: ſecundo quantum ad facultatem agentium; debet enim eſſe diſciplina conveniens unicuique ſecundum ſuam poſſibilitatem, obſervata etiam poſſibilitate naturæ; non enim eadem ſunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis: & ſecundum humanam conſuetudinem; non enim poteſt homo ſolus in ſocietate vivere, aliorum morem non gerens: Tertio quantum ad debitas circunſtantias dicit, *loco*, *temporique conveniens*. Quod vero ſubditur: *neceſſaria*, & *utilis*, &c. refertur ad hoc quod expediat ſaluti, ut neceſſitas referatur ad remotionem malorum, & utilitas ad conſecutionem bonorum; manifeſtatio vero ad cavendum nocumentum, quod ex ipſa lege poſſet provenire; & quia

lex

Digitized by Google

lex ordinatur ad bonum commune, hoc ipſum in ultima parte determinationis oſtenditur, dum dicitur: *pro communi utilitate civium ſcripta*. *p.* 2. *qu.* 95. *art.* 3. *in argum.* & *in corp.*

QUÆR. 13. *Utrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere; vel poſſit aliqua permittere, juxta illud D. Auguſtini in lib. 1. de libero arbit Videtur mihi legem iſtam, quæ populo regendo ſcribitur, recte iſta permittere, & per divinam providentiam vindicari.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod lex ponitur ut quædam regula, vel menſura humanorum actuum: menſura autem *debet eſſe homogenea menſurato*, ut dicitur in 10. Metaph. diverſa enim diverſis menſurantur: Unde oportet, quod etiam leges imponantur hominibus ſecundum eorum conditionem: quia, ut Iſidorus dicit: *Lex debet eſſe poſſibilis, & ſecundum naturam, & ſecundum conſuetudinem patriæ*. Poteſtas autem, ſive facultas operandi ex interiori habitu, ſeu diſpoſitione procedit; non enim idem eſt poſſibile ei, qui non habet habitum virtutis, & virtuoſo; ſicut etiam non eſt idem poſſibile puero, & viro perfecto; & propter hoc non ponitur eadem lex pueris, quæ ponitur adultis; multa enim pueris permittuntur: & ſimiliter multa ſunt permittenda hominibus non perfectis virtute, quæ non eſſent toleranda in hominibus virtuoſis: Lex autem humana ponitur multitudini hominum, in qua major pars eſt hominum non perfectorum virtute.

Et ideo lege humana non prohibentur omnia vitia, a quibus virtuoſi abſtinent; ſed ſolum graviora, a quibus poſſibile eſt majorem partem multitudinis abſtinere: & præcipue quæ ſunt in nocumentum aliorum, ſine quorum prohibitione ſocietas humana conſervari non poſſet; ſicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & hujuſmodi. *part.* 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 14. *Quomodo, ſicut dicitur Ethicor. 1. Intentio legiſlatoris eſt cives facere virtuoſos: & quomodo in executione debeat procedere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lex humana intendit homines inducere ad virtutem, non ſubito, ſed gradatim: & ideo non ſtatim multitudini imperfectorum imponit ea quæ ſunt jam virtuoſorum; ut ſcilicet ab omnibus malis abſtineant: alioquin, imperfecti hujuſmodi præcepta ferre non valentes, in deteriora mala prorumperent: ſicut dicitur Proverb. 30. *Qui nimis emungit, elicit ſanguinem*: & Matth. 9. quod *ſi vinum novum* (idest præcepta perfectæ vitæ) *mittatur in utres veteres* (ideſt in homines imperfectos) *utres rumpuntur, & vinum effunditur*, ideſt, præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu ad majora mala prorumpunt. *Ibidem ad* 2.

QUÆR. 15. *Utrum leges humanæ ſive juſtæ, ſive injuſtæ, obligent in foro conſcientiæ, juxta illud ad Roman. 13. Neceſſitate ſubditi eſtote, non tantum propter iram, ſed & propter conſcientiam: & 1. Petri 2. Hæc eſt gratia, ſi propter conſcientiam ſuſtineat quis triſtitias, patiens injuſte.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod leges poſitæ humanitus, vel ſunt juſtæ, vel injuſtæ; ſi quidem juſtæ ſunt, habent vim obligandi in foro conſcientiæ a lege æterna, a qua derivantur, ſecundum illud Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.*

Dicuntur autem leges juſtæ; & ex fine, quando ſcilicet ordinantur ad bonum commune; & ex authore, quando ſcilicet lex lata non excedit poteſtatem ferentis; & ex forma, quando ſcilicet ſecundum æqualitatem proportionis imponuntur ſubditis onera in ordine ad bonum commune; cum enim unus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipſum quo eſt, & quod habet, eſt multitudinis; ſicut & quælibet pars id, quod eſt, eſt totius: unde & natura aliquod detrimentum infert parti, ut ſalvet totum; & ſecundum hoc leges hujuſmodi onera proportionabiliter inferentes, juſtæ ſunt, & obligant in foro conſcientiæ, & ſunt leges legales.

Injuſtæ autem ſunt leges dupliciter; Uno modo per contrarietatem ad bonum humanum e contrario prædictis vel ex fine, ſicut cum aliquis præſidens leges imponit oneroſas ſubditis non pertinentes ad utilitatem communem, ſed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam; vel etiam ex authore, ſicut cum aliquis legem fert ultra ſibi commiſſam poteſtatem; vel etiam ex forma, puta cum inæqualiter onera multitudini diſpenſantur, etiamſi ordinentur ad bonum commune; & hujuſmodi magis ſunt violentiæ, quam leges; quia ſicut Auguſtinus dicit in libro 1. de libero arbitrio: *Lex eſſe non videtur, quæ juſta non fuerit*. Unde tales leges non obligant in foro conſcientiæ, niſi forte propter vitandum ſcandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo juri ſuo debet cedere, ſecundum illud Matth. 5. *Qui angariaverit te mille paſſus, vade cum eo alia duo; & qui abſtulerit tibi tunicam,*

Digitized by Google

nicam date ei & pallium. Alio modo leges poſſunt eſſe injuſtæ per contrarietatem ad bonum divinum, ſicut leges tyrannorum inducentes ad idololatriam, vel ad quodcumque aliud, quod ſit contra legem divinam: & tales leges nullo modo licet obſervare; quia ſicut dicitur Actuum 4. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. *p. 2. quæſt. 96. art. 4. in corp.*

QUÆR. 16. An teneantur homines quandoque obedire legibus injuſtis; cum Iſaias dicat cap. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes injuſtitias ſcripſerunt, ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ratio illa procedit de lege, quæ infert gravamen injuſtum ſubditis, ad quod etiam ordo poteſtatis divinitus conceſſus non ſe extendit, unde nec in talibus homo obligatur ut obediat legi, ſi ſine ſcandalo, vel majori detrimento reſiſtere poſſit. 1. 2. *qu. 96. art. 4. ad 3.*

QUÆR. 17. Utrum omnia, quæ continentur in legibus, vel ſtatutis, obligent ſub peccato mortali.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non omnia, quæ continentur in lege, traduntur per modum præcepti; ſed quædam proponuntur per modum ordinationis cujuſdam, vel ſtatuti obligantis ad certam pœnam: ſicut ergo in lege civili non facit ſemper dignum pœna mortis corporalis, tranſgreſſio legalis ſtatuti: ita nec in lege Eccleſiæ omnes ordinationes, vel publica ſtatuta obligant ad mortale: & ſimiliter nec omnia ſtatuta regulæ. 2. 2. *q. 186. art. 9. ad 2.*

QUÆR. 18. An & quomodo Princeps ſit ſubjectus legi, vel ab ipſa ſolutus, ſicut juriſperitus dicit, quod Princeps legibus ſolutus eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Princeps dicitur eſſe ſolutus a lege quantum ad vim coactivam legis, nullus enim proprie cogitur a ſeipſo; lex autem non habet vim coactivam, niſi ex Principis poteſtate: ſic igitur Princeps dicitur eſſe ſolutus a lege, quia nullus in ipſum poteſt judicium condemnationis ferre, ſi contra legem agat: unde ſuper illud Pſalm. 50. *Tibi ſoli peccavi, &c.* dicit Gloſſa, quod *Rex non habet hominem, qui ſua facta dijudicet*.

Sed quantum ad vim directivam legis Princeps ſubditur legi propria voluntate; ſecundum quod dicitur extra de conſtitutionibus cap. *cum omnis, quod quiſque juris in alterum ſtatuit, ipſe eodem jure uti debet*: & Sapientis dicit authoritas: *Patere legem, quam ipſe tuleris*: improperantur etiam hi a Domino, qui *dicunt, & non faciunt*; & qui *aliis onera gravia imponunt, & ipſi nec digito volunt ea movere*, ut dicitur Matth. 23. Unde quantum ad Dei judicium Princeps non eſt ſolutus a lege quantum ad vim directivam ejus, ſed debet voluntarius, non coactus legem implere. Eſt etiam Princeps ſupra legem, inquantum ſi expediens fuerit, poteſt legem mutare, & in ea diſpenſare pro loco, & tempore. *p. 2. quæſt. 96. art. 5. ad 3.*

QUÆR. 19. Utrum in aliquibus caſibus attendi debeat ad cauſam legis potius quam ad ipſius verba, ſicut D. Hilarius dicit 4. de Trinit. quod intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi; quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubjectus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnis lex ordinatur ad communem hominum ſalutem, & intantum obtinet vim, & rationem legis: ſecundum vero quod ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet; unde juriſperitus dicit, quod *nulla ratio juris, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro ſalute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum perducamus ad ſeveritatem*. Contingit autem multoties, quod aliquid obſervari communi utilitati eſt utile ut in pluribus, quod tamen in aliquibus caſibus eſt maxime nocivum; quia igitur legislator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecundum ea, quæ in pluribus accidunt, ferens intentionem ſuam ad communem utilitatem.

Unde ſi emergat caſus, in quo obſervatio talis legis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſervanda: ſicut ſi in civitate obſeſſa ſtatuatur lex, quod portæ civitatis maneant clauſæ, hoc eſt utile communi ſaluti, ut in pluribus: ſi tamen contingat caſus, quod hoſtes inſequantur aliquos cives, per quos civitas conſervatur, damnoſiſſimum eſſet civitati, niſi eis portæ aperirentur: & ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra verba legis, ut ſervaretur utilitas communis, quam legiſlator intendit.

Sed tamen hoc eſt conſiderandum quod ſi obſervatio legis ſecundum verba non habeat ſubitum periculum, cui oporteat ſtatim occurri, non pertinet ad quemlibet, ut interpretetur quid ſit utile & quid inutile civitati; ſed hoc ſolum pertinet ad Principes, qui propter hujuſmodi caſus habent authoritatem in legibus diſpenſandi: Si vero ſit ſubitum periculum, non patiens tantam moram ut ad Superiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpenſationem habet annexam: quia *neceſſitas non ſubditur legi*. *p. 2. quæſt. 96. art. 6. in corp.*

Digitized by Google

QUÆR. 20. ***An lex humana poſſit, aut debeat aliquando mutari, juxta illud D. Auguſtini in 2. de lib. arbit. Lex temporalis quamvis juſta ſit, commutari tamen per tempora juſte poteſt.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lex humana eſt quoddam dictamen rationis, quo diriguntur humani actus: & ſecundum hoc duplex cauſa poteſt eſſe, quod lex humana juſte mutetur: una quidem ex parte rationis: alia vero ex parte hominum, quorum actus lege regulantur.

Ex parte quidem rationis, quia humanæ rationi naturale eſſe videtur, ut gradatim ab imperfecto ad perfectum perveniat: unde videmus in ſcientiis ſpeculativis, quod qui primo philoſophati ſunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ poſtmodum per poſteriores ſunt tradita magis perfecte, ita etiam & in operabilibus; nam primi, qui intenderunt invenire aliquid utile communitati hominum non valentes omnia ex ſeipſis conſiderare, inſtituerunt quædam imperfecta in multis deficientia, quæ poſteriores mutaverunt, inſtituentes aliqua, quæ in paucioribus deficere poſſunt a communi utilitate.

Ex parte vero hominum, quorum actus lege regulantur, lex recte mutari poteſt propter mutationem conditionum hominum, quibus ſecundum diverſas eorum mutationes diverſa expediunt: Sicut Auguſtinus ponit exemplum in primo de libero arbitrio, quod *ſi populus ſit bene moderatus, & gravis, communiſque utilitatis diligentiſſimus cuſtos, in quo unuſquiſque minoris rem privatam quam publicam pendat, nonne lex recte fertur, qua tali populo liceat creare ſibi Magiſtratus, per quos Reſpublica adminiſtretur? Porro ſi paulatim idem populus depravatus habeat venale ſuffragium, & regimen flagitioſis, ſceleratiſque committat, recte adimitur populo talis poteſtas dandi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium. p. 2. quæſt. 97. art. 1. in corp.*

QUÆR. 21. ***An lex humana ſit mutanda quoties occurrit aliquid melius: vel potius ipſi inviolabiliter ſit adhærendum, cum dicatur in decretis diſt. 12. Ridiculum eſt, & ſatis abominabile dedecus, ut traditiones quas antiquitus a patribus ſuſcepimus, infringi patiamur.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lex humana intantum recte mutatur, inquantum per ejus mutationem communi utilitati providetur; habet autem ipſa legis mutatio quantum in ſe eſt detrimentum quoddam communis ſalutis: quia ad obſervantiam legum plurimum valet conſuetudo, intantum quod ea, quæ communem conſuetudinem fiunt, etiam ſi ſint leviora de ſe, graviora videntur; unde quando mutatur lex, diminuitur vis conſtrictiva legis, inquantum tollitur conſuetudo.

Et ideo nunquam debet mutari lex humana, niſi ex alia parte tantum recompenſetur communi ſaluti, quantum ex iſta parte derogatur; quod quidem contingit, vel ex hoc quod aliqua maxima, & evidentiſſima utilitas ex novo ſtatuto provenit; vel ex eo quod eſt maxima neceſſitas; vel ex eo quod lex conſueta aut manifeſtam iniquitatem continet, aut ejus obſervatio eſt plurimum nociva: unde dicitur a juriſperito, quod *in rebus novis conſtituendis evidens debet eſſe utilitas, ut recte recedatur ab eo jure, quod diu æquum viſum eſt. p. 2. quæſt. 97. art. 2. in corp.*

QUÆR. 22. ***An ſicut in artibus, ita etiam in legibus ſit de facili facienda mutatio, ſi aliquid melius occurrat.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ea quæ ſunt artis, habent efficaciam ex ſola ratione, & ideo ubicunque melioratio occurrit, eſt mutandum, quod prius tenebatur: ſed leges habent maximam virtutem ex conſuetudine, ut Philoſ. dicit in 2. Polit. & ideo non ſunt de facili mutandæ. *Ib. ad* 1.

QUÆR. 13. ***An poſt Paſſionem Chriſti legalia poſſint obſervari abſque peccato mortali.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnes cæremoniæ ſunt quædam proteſtationes fidei, in qua conſiſtit interior Dei cultus: Sic autem fidem interiorem poteſt homo proteſtari factis, ſicut & verbis, & in utraque proteſtatione ſi aliquid homo falſum proteſtatur, peccat mortaliter. Quamvis autem ſit eadem fides, quam habemus de Chriſto, & quam antiqui patres habuerunt: tamen quia ipſi præceſſerunt Chriſtum, nos autem ſequimur, eadem fides diverſis verbis ſignificatur a nobis, & ab eis: nam ab eis dicebatur, *Ecce virgo concipiet, & pariet filium*, quæ ſunt verba futuri temporis; nos autem idem repræſentamus per verba præſentis temporis dicentes quod concepit, & peperit: Et ſimiliter cæremoniæ veteris legis ſignificabant Chriſtum ut naſciturum, & paſſurum; noſtra autem Sacramenta ſignificant ipſum ut natum & paſſum.

Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc ſuam fidem proteſtando diceret Chriſtum naſciturum, quod antiqui pie, & veraciter dicebant, ita etiam peccaret mortaliter, ſi quis nunc cæremonias obſervaret, quas antiqui pie, & fideliter obſervabant: Et hoc eſt quod Auguſtinus dicit contra Fauſtum; *Jam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa Sacramenta quodammodo perſona-*

ſonabant : *ſed annunciatur , quod natus ſit , paſſus ſit , reſurrexit , quod hæc Sacramenta , quæ a Chriſtianis aguntur , jam perſonant . p. 2. quæſt. 103. art. 4. in corp.*

QUÆR. 24. An præcepta judicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant , & utrum abſque peccato obſervari poſſint .

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod judicialia præcepta non habuerunt perpetuam obligationem , ſed ſunt evacuata per adventum Chriſti : aliter tamen quam cæremonialia , nam cæremonialia adeo ſunt evacuata , ut non ſolum ſint *mortua* , ſed etiam *mortifera* obſervantibus poſt Chriſtum, maxime poſt Evangelium divulgatum: præcepta autem judicialia ſunt quidem *mortua* , quia non habent vim obligandi ; non tamen ſunt *mortifera* , quia ſi quis Princeps ordinaret in regno ſuo illa judicialia obſervari , non peccaret ; niſi forte hoc modo obſervarentur , vel obſervari mandarentur tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis inſtitutione; talis enim intentio obſervandi eſſet mortifera.

Et hujus indifferentiæ ratio poteſt accipi ex hoc quod præcepta cæremonialia ſunt figuralia primo , & per ſe tanquam inſtituta principaliter ad figurandum Chriſti myſteria ut futura : & ideo ipſa obſervatio eorum præjudicat fidei veritati , ſecundum quam confitemur illa myſteria jam eſſe completa : præcepta autem judicialia non ſunt inſtituta ad figurandum , ſed ad diſponendum ſtatum illius populi , qui ordinabatur ad Chriſtum ; & ideo mutato ſtatu illius populi, Chriſto jam veniente , judicialia præcepta obligationem amiſerunt . Lex enim fuit pædagogus ducens ad Chriſtum , ut dicitur ad Gal. 3. Quia tamen hujuſmodi judicialia præcepta non ordinantur ad figurandum, ſed ad aliquid fiendum, ipſa eorum obſervatio abſolute non præjudicat fidei veritati : ſed intentio obſervandi , tanquam ex obligatione legis, præjudicat veritati fidei ; quia per hoc haberetur , quod ſtatus prioris populi adhuc duraret , & quod Chriſtus nondum veniſſet. *p. 2. quæſt. 104. art. 3. in corp.*

Alia plura , quæ leges concernunt , habentur ſupra v. Conſuetudo , Diſpenſatio , Judicium , Jus, & Juſtitia ; & infra *v. Obedientia, Præceptum, Regula, & Religio.*

Inter propoſitiones a Summo Pontifice Alexandro VII. damnatas , hæc eſt 28. Populus non peccat , etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem a Principe promulgatam .

LIBERALITAS.

QUÆR. 1. Utrum liberalitas ſit virtus .

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod Ambroſius in 1. de offic. dicit , quod *in Evangelio multas diſciplinas accepimus juſtæ liberalitatis*: ſed in Evangelio non docerentur niſi ea , quæ ad virtutem pertinent : ergo liberalitas eſt virtus. 2. 2. *quæſt.* 117. *art.* 1. *in argum. Sed contra, & in corp.*

QUÆR. 2. Quomodo intelligendum ſit illud Philoſophi in 4. Ethic. Liberalis eſt non reſpicere ad ſeipſum, ita quod ſibi minora derelinquit .

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod ſicut Ambroſius, & Baſilius dicunt, ſuperabundantia divitiarum datur aliquibus a Deo, ut meritum bonæ diſpenſationis acquirant : pauca autem uni ſufficiunt : & ideo liberalis plura laudabiliter in alios expendit , quam in ſeipſum . Debet autem homo ſemper magis ſibi providere in ſpiritualibus bonis , in quibus unuſquiſque ſibi præcipue ſubvenire poteſt. Et tamen in rebus temporalibus non pertinet ad liberalem, ut ſic aliis intendat, quod omnino ſe , & ſuos deſpiciat : unde Ambroſius dicit in 1. de offic. *eſt illa probanda liberalitas , ut proximos ſeminis tui non deſpicias , ſi egere cognoſcas*. 2. 2. *quæſt.* 117. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. Quomodo ſit intelligendum illud quod Philoſophus ait ibidem : liberalis non eſt acceptivus pecuniæ , neque cuſtoditivus , ſed emiſſivus .

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad liberalem non pertinet ſic divitias emittere , ut non ſibi remaneat unde ſuſtentetur , & unde virtutis opera exequatur , quibus ad felicitatem pervenitur : unde Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *liberalis non negligit propria, volens per hoc quibuſdam ſufficere* : & Ambroſius dicit in 1. de Offic. quod *Deus non vult ſimul effundi opes , ſed diſpenſari . Niſi forte ut Heliſæus , qui boves ſuos occidit , & pavit pauperes ex eo quod habuit , ut nulla cura teneretur domeſtica* : quod pertinet ad ſtatum perfectionis ſpiritualis vitæ . Eſt tamen ſciendum , quod hoc ipſum , quod eſt ſua liberaliter largiri , inquantum eſt actus virtutis, ad beatitudinem ordinatur . 2. 2. *qu.* 117. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 4. An poſſint aliqui eſſe liberales, & aliunde vitioſi ; & utrum virtuoſi poſſint eſſe liberales, licet ſint pauperes.

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod ſicut Philoſophus ait in 4. Ethic. *illi qui conſumunt multas res in intemperantiis , non ſunt liberales, ſed prodigi* . Et ſimiliter quicunque effundit

Digitized by Google

dit quæ habet, propter quæcunque alia peccata: unde & Ambroſius dicit in 1. de offic. *ſi adjuves eum, qui poſſeſſiones aliorum eripere conatur, non probatur largitas: nec illa perfecta eſt liberalitas, ſi jactantiæ cauſa magis, quam miſericordiæ largiaris*. Et ideo illi, qui carent aliis virtutibus, licet in aliqua mala opera multa expendant, non ſunt liberales. Nihil etiam prohibet aliquos multa in bonos uſus expendere, & habitum liberalitatis non habere: ſicut & aliarum virtutum opera faciunt homines, antequam habitum virtutis habeant; licet non eodem modo quo virtuoſi. Similiter etiam nihil prohibet aliquos virtuoſos licet ſint pauperes, eſſe liberales: Unde Philoſophus dicit 4. Ethic. *Secundum ſubſtantiam*, ideſt facultatem divitiarum, *liberalitas dicitur: non enim conſiſtit in multitudine datorum; ſed in dantis habitu*: Et Ambr. dicit in 1. de officiis; quod *affectus aut divitem collatorem, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit*. 2. 2. *quæſt.* 117. *artic.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 5. *Quomodo ad prudentiam pertineat divitias conſervare, vel eas liberaliter dare: & cur, ut ait Philoſophus 4. Ethic. illi qui non acquiſierunt pecuniam, ſed ſuſceperent acquiſitam ab aliis, liberalius eam expendunt, quia ſunt inexperti indigentiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad prudentiam pertinet cuſtodire pecuniam, ne ſurripiatur, aut inutiliter expendatur: ſed utiliter eam expendere non eſt minoris prudentiæ, quam utiliter eam conſervare, ſed majoris: quia plura ſunt attendenda circa uſum pecuniæ, qui aſſimilatur motui, quam circa conſervationem, quæ aſſimilatur quieti. Quod autem illi, qui ſuſceperunt pecunias ab aliis acquiſitas, liberalius expendunt, quaſi exiſtentes inopiæ inexperti, ſi propter ſolam hanc inexperientiam liberaliter expenderent, non haberent virtutem liberalitatis. Sed quandoque hujuſmodi inexperientia ſe habet ſolum ſicut tollens impedimentum liberalitatis, ita quod promptius liberaliter agant. Timor enim inopiæ ex ejus experientia procedens impedit quandoque eos, qui acquiſierunt pecuniam, ne eam conſument liberaliter agendo: & ſimiliter amor, quo eam amant, tanquam proprium effectum, ut Philoſophus dicit in 4. Ethic. 2. 2. *quæſt.* 117. *artic.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 6. *Cur liberalis quandoque triſtatur de his quæ dedit; neque etiam dat omnibus, ut dicitur in 4. Ethic.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad liberalitatem pertinet convenienter uti pecunia, & per conſequens convenienter dare, quod eſt quidam pecuniæ uſus: quælibet autem virtus triſtatur de contrario ſui actus, & vitat ejus impedimenta: ei autem, quod eſt convenienter dare, duo opponuntur, ſcilicet non dare, quod convenienter eſt dandum, & dare aliquid inconvenienter. Unde de utroque triſtatur liberalis, ſed de primo magis, quia plus opponitur proprio actui: & ideo etiam non dat omnibus: impediretur enim actus ejus, ſi quibuslibet daret: non enim haberet, unde aliis daret, quibus dare convenit. 2. 2. *qu.* 117. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 7. *Quomodo ſit intelligendum illud Philoſophi 4. Ethic. Liberalis non eſt petitivus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod dare, & accipere ſe habent ſicut agere, & pati: non eſt autem idem principium agendi, & patiendi: unde quia liberalitas eſt principium dationis, non pertinet ad liberalem, ut ſit promptus ad recipiendum; & multo minus ad petendum; unde verſus:

Si quis in hoc mundo vult multis gratus haberi:
Det, capiat, quærat, plurima, pauca, nihil.

Ordinat autem ad dandum aliqua ſecundum convenientiam liberalitatis, ſcilicet fructus propriarum poſſeſſionum, quos ſollicite procurat, ut eis liberaliter utatur. 2. 2. *qu.* 117. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 8. *Quomodo liberalitas magis pertineat ad juſtitiam, quam ad charitatem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod datio beneficentiæ, & miſericordiæ procedit ex eo, quod homo eſt aliqualiter affectus circa eum, cui dat: & ideo talis datio pertinet ad charitatem, ſive ad amicitiam. Sed datio liberalitatis provenit ex eo, quod dans eſt aliqualiter affectus circa pecuniam dum eam non concupiſcit, neque amat: unde non ſolum amicis, ſed etiam ignotis dat, quando oportet; unde non pertinet ad charitatem, ſed magis ad juſtitiam, quæ eſt circa res exteriores. 2. 2. *quæſt.* 117. *art.* 5 *ad* 3.

QUÆR. 9. *Utrum liberalitas ſit maxima virtutum; & quomodo ſicut ait D. Ambroſius in lib. 1. de Offic. Juſtitia excellentior videtur liberalitate, ſed liberalitas gratior; & Philoſ. dicit in 1. Rhet. quod fortes, & juſti maxime amantur, poſt eos liberales.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quælibet virtus tendit in aliquod bonum: unde quanto aliqua virtus in majus bonum tendit, tanto melior eſt. Liberalitas autem tendit in aliquod bonum dupliciter: uno modo primo, & per ſe: alio modo ex conſequenti. Primo quidem, & per ſe tendit ad ordinan-

Digitized by Google

dinandam propriam affectionem, circa poſſeſſionem pecuniarum, & uſum: & ſic ſecundum hoc præfertur liberalitati & temperantiæ, quæ moderatur concupiſcentias, & delectationes pertinentes ad proprium corpus; & fortitudo, & juſtitia, quæ ordinantur quodammodo in bonum commune, una quidem tempore pacis, alia vero tempore belli; & omnibus præferuntur virtutes, quæ ordinantur in bonum divinum: nam bonum divinum præeminet cuilibet bono humano: & in bonis humanis bonum publicum præeminet bono privato; in quibus bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum. Alio modo ordinatur liberalitas ad aliquod bonum ex conſequenti. Et ſecundum hoc liberalitas ordinatur in omnia bona prædicta: ex hoc enim quod homo non eſt amativus pecuniæ, ſequitur quod de facili utatur ea & ad ſeipſum, & ad utilitatem aliorum, & ad honorem Dei: & ſecundum hoc, habet quandam excellentiam ex hoc quod utilis eſt ad multa. Quia tamen unumquodque magis judicatur ſecundum id, quod primo & per ſe competit ei, quam ſecundum id, quod conſequenter ſe habet: ideo dicendum eſt liberalitatem non eſſe maximam virtutum. 2. 2. *qu.* 117. *art. 6. in corp.*

QUÆR. 10. *Quomodo ſit intelligendum illud Boetii in lib. de Conſ. Largitas maxime claros facit: Et illud Philoſophi in 4. Ethic. Inter virtuoſos maxime liberales amantur.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod liberales maxime amantur, non quidem amicitia honeſti, quaſi ſint meliores; ſed amicitia utilis, quaſi ſint utiliores in exterioribus bonis, quæ communiter homines maxime cupiunt. Et etiam propter eandem cauſam clari redduntur. 2. 2. *quæſt.* 117. *art. 6. ad* 3.

LITIGIUM.

QUÆR. 1. *In quo conſiſtat litigium, & quomodo opponatur amicitiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod proprie litigium in verbis conſiſtit; cum ſcilicet unum verbis alterius contradicit; in qua quidem contradictione duo poſſunt attendi: quandoque enim contingit contradictio propter perſonam dicentis, cui contradicens conſentire recuſat propter defectum amoris animos unientis; & hoc videtur ad diſcordiam pertinere charitati contrariam: quandoque vero contradictio oritur ratione perſonæ, quam aliquis contriſtare non veretur; & ſic fit ligitium, quod prædictæ amicitiæ, vel affabilitati opponitur, ad quam pertinet delectabiliter aliis convivere: Unde Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *illi, qui ad omnia contrariantur, cauſa ejus quod eſt contriſtare, neque quoſque curantes, dyſcoli, & litigioſi vocantur.* 2. 2. *quæſtiunc.* 116. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An litigium ſit gravius peccatum quam adulatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de utroque illorum peccatorum loqui poſſumus dupliciter. Uno modo conſiderando ſpeciem utriuſque peccati: & ſecundum hoc tanto aliquod vitium eſt gravius, quanto magis repugnat oppoſitæ virtuti: virtus autem amicitiæ principalius tendit ad delectandum, quam ad contriſtandum; & ideo litigioſus, qui ſuperabundat in contriſtando, gravius peccat, quam placidus, vel adulator, qui ſuperabundat in delectando.

Alio modo poſſunt conſiderari ſecundum exteriora motiva: & ſecundum hoc quandoque adulatio eſt gravior, puta quando intendit per deceptionem indebitum honorem, vel lucrum acquirere, quandoque vero litigium eſt gravius, puta quando homo intendit vel veritatem impugnare, vel dicentem in contemptum adducere. 2. 2. *quæſt.* 116. *artic.* 2. *in corp.*

QUÆR. 3. *An ſit peccatum litigare in judicio.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod judicium eſt illicitum omnibus quantum ad quatuor: Primo quidem, quantum ad cauſam, ex qua aliquis judicium habet, puta ex cupiditate, & avaritia: Secundo, quantum ad modum judicii; quia ſcilicet cum contentione, & detrimento pacis judicium proſequitur: Tertio ex perverſitate judicii, puta cum aliquis injuſte & fraudulenter in judicio procedit: Quarto, propter ſcandalum, quod ſequitur: unde Dominus mandat Matthæi 5. *qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.*

Ex charitate vero ſua in judicio repetere licitum eſt: unde Gregorius dicit in Mor. *Cum curam rerum nobis neceſſitas imponit, quidam dum ea repetunt ſolummodo, ſunt tolerandi; quidam vero ſervata charitate ſunt prohibendi, ſcilicet ne rapientes non ſua, ſeipſos perdant.* 1. *ad Corinth.* 6. *lect.* 2.

Videatur etiam *v. Contentio, Diſcardia.*

LUDUS.

QUÆR. 1. *An ſit neceſſe aliquando uti ludis, juxta illud D. Auguſtini in* 2. *Muſicæ: nam ſapientem decet interdum remittere aciem rebus agendis intentam: quænam in eis præ-*

Digitized by Google

præcipue cavenda ſint; & utrum circa ipſos poſſit eſſe aliqua virtus.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non poteſt continue laborare propter hoc quod habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur; ita etiam ex parte animæ, cujus etiam eſt virtus finita ad determinatas operationes proportionata: Et ideo quando ultra modum ſuum in aliquas operationes ſe extendit, laborat, & ex hoc fatigatur; præſertim quia in operationibus animæ ſimul etiam laborat corpus, inquantum ſcilicet anima intellectiva utitur viribus per organa corporea operantibus: Sunt autem bona ſenſibilia connaturalia homini: Et ideo quando anima ultra ſenſibilia elevatur operibus rationis intenta, naſcitur exinde quædam fatigatio animalis, ſive homo intendat operibus rationis practicæ, ſive ſpeculativæ: magis tamen ſi operibus contemplationis intendat, quia per hoc magis a ſenſibilibus elevatur, quamvis forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practicæ major labor corporis exiſtat: in utriſque tamen tanto aliquis magis altero fatigatur, quanto vehementius operibus rationis intendit.

Sicut autem fatigatio corporalis ſolvitur per corporis quietem, ita etiam oportet quod fatigatio animalis ſolvatur per animæ quietem: quies autem animæ eſt delectatio; & ideo remedium contra fatigationem animalem adhibetur per aliquam delectationem, intermiſſa intenſione ad inſiſtendum ſtudio rationis, ſicut in collationibus Patrum legitur, quod B. Joannes Evangeliſta, cum quidam ſcandalizarentur, quod eum cum diſcipulis ſuis ludentem invenerant, dicitur mandaſſe uni eorum, qui arcum gerebat, ut ſagittam traheret: quod cum pluries feciſſet, quæſivit utrum hoc continue facere poſſet: qui reſpondit, quod ſi hoc continue faceret, arcus frangeretur; Unde B. Joannes ſubintulit, quod ſimiliter animus hominis frangeretur, ſi nunquam a ſua intenſione relaxaretur. Hujuſmodi autem dicta, vel facta, in quibus non quæritur niſi delectatio animalis, vocantur ludicra, vel jocoſa: Et ideo neceſſe eſt talibus interdum uti, quaſi ad quandam animæ quietem, & hoc eſt quod Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *in hujus vitæ converſatione quædam requies cum ludo habetur*. Et ideo oportet interdum aliquibus talibus uti.

Circa quæ tamen videntur tria præcipue eſſe cavenda. Quorum primum, & principale eſt, quod prædicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus, vel verbis turpibus, vel nocivis: Unde Tullius dicit in primo de offic. quod *unum genus jocandi eſt illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum*. Aliud autem attendendum eſt, ne totaliter gravitas animæ reſolvatur: Unde Ambroſius dicit in primo de offic. *Caveamus ne dum relaxare animum volumus, ſolvamus omnem harmoniam, quaſi concentum quendam bonorum operum*: Et Tullius dicit in primo de officiis, quod *ſicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, ſed eam, quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena; ſic in ipſo joco aliquod probi ingenii lumen eluceat*. Tertio autem attendendum eſt, ſicut & in omnibus aliis humanis actionibus, ut congruat perſonæ & tempori & loco, & ſecundum alias circumſtantias debite ordinetur, ut ſcilicet *ſit & tempore, & homine dignus*: ut Tullius dicit ibidem.

Hujuſmodi autem ſecundum regulam rationis ordinantur: Habitus autem ſecundum rationem operans eſt virtus moralis: Et ideo circa ludos poteſt eſſe aliqua virtus, quam Philoſ. lib. 4. Ethic. capit. 8. *Eutrapeliam* nominat, & dicitur aliquis *Eutrapelus* a bona converſione, quia ſcilicet bene convertit aliqua dicta, vel facta in ſolatium, & inquantum per hanc virtutem homo refrænatur ab immoderantia ludorum, ſub modeſtia continetur. 2. 2. *quæſt.* 168. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſenten. diſt.* 16. *quæſt.* 4. *art.* 2. *quæſt.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quomodo intelligatur D. Ambroſ. in* 1. *de Officiis dicens: Væ vobis qui ridetis, quia flebitis, ait Dominus. Non ſolum ergo profuſos, ſed etiam omnes jocos declinandos arbitror.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, jocoſa debent congruere negotiis & perſonis: unde & Tullius dicit in 1. Rhet. quod *quando auditores ſunt defatigati non eſt inutile ab aliqua re nova, aut ridicula oratorem incipere, ſi tamen rei dignitas non adimit jocandi facultatem*: Doctrina autem ſacra maximis rebus intendit, ſecundum illud Proverb. 8. *Audite quoniam de rebus magnis locutura ſum*: unde Ambroſ. non excludit univerſaliter jocum a converſatione humana, ſed a doctrina ſacra: unde præmittit, *licet interdum honeſta joca, ac ſuavia ſint, tamen ab Eccleſiaſtica abhorrent regula, quoniam in ſcripturis ſanctis non reperimus ea quemadmodum uſurpare poſſumus*. 2. 2. *quæſt.* 168. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 3. *Quomodo intelligi debeat D. Chryſoſtomus dicens: non dat Deus ludere, ſed Diabolus. Audi quid aliquando ludentes paſſi ſunt:*

Digitized by Google

ſunt: ſedit populus manducare, & bibere; & ſurrexerunt ludere.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verbum illud Chryſoſt. eſt intelligendum de illis, qui inordinate ludis utuntur, & præcipue eorum qui finem in delectatione ludi conſtituunt. Sicut de quibuſdam dicitur Sap. 15. *Æſtimaverunt eſſe ludum vitam noſtram*; contra quos dicit Tullius in 1. de Offic. *non ita generati a natura ſumus, ut ad ludum, & jocum facti eſſe videamur; ſed ad ſeveritatem potius, & ad quædam ſtudia graviora, atque majora. ibid. ad 2.*

QUÆR. 4. *Quomodo ludo utendum ſit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ipſæ operationes ludi ſecundum ſuam ſpeciem non ordinantur ad aliquem finem, ſed delectatio quæ in talibus actibus habetur, ordinatur ad aliquam animæ recreationem, & quietem, & ſecundum hoc, ſi fiat moderate, licet uti ludo: Unde Tullius dicit in 1. de Offic. *ludo, & joco uti quidem licet, ſed ſicut ſomno, & quietibus ceteris, tum cum gravibus, ſeriiſque rebus ſatisfecerimus. ibidem ad 3.*

QUÆR. 5. *An & quando ludus ſit meritorius.*

Reſp. ſupra *v. Actus humanus, quæſt.* 6.

QUÆR. 6. Quænam ſit differentia ludorum; & quibus uti poſſint etiam ipſi pœnitentes.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ludorum triplex eſt differentia: quidam enim ludi ſunt, qui ex ſeipſis turpitudinem habent, & tales ludi ab omnibus vitandi ſunt, & præcipue a pœnitentibus, qui per fletum peccata corrigere debent; ſicut ludi, qui in theatris agebantur ad luxuriam provocantes: Alii ludi ſunt, qui ex gaudio devotionis procedunt, ſicut David dixit: *Ludam, & vilior fiam coram Domino*. 4. *Reg.* 4. & tales ludi non ſunt vitandi, ſed laudandi, & æmulandi: Quidam autem ludi ſunt nullam turpitudinem habentes, quos Philoſophus *liberales* vocat; & hi ſunt materia virtutis, ſcilicet Eutrapeliæ: Et ideo ſervatis debitis circumſtantiis poſſunt laudabiliter fieri ad quietem propriam, & aliis delectabiliter convivendum.

Sed contingit in eis eſſe peccatum, eo quod debitæ circumſtantiæ non ſervantur; unde in talibus ludis aliquid decet unum, quod non decet alium: & in his etiam ludis pœnitens ſe debet habere aliter quam alii, inquantum pœnitentia fletum requirit: tamen eis moderate uti poteſt ſecundum quod ad recreationem animi pertinent, aut ad ſocietatem eorum, cum quibus homo convivit; unde Seneca dicit: *Sic te gere ſapienter, ut nullus te babeat tanquam aſperum, nec etiam contemnat quaſi vilem. 4. ſent. diſt. 16. quæſtion. 4. art. 2. quæſtiunc. 1. in corp. 2. 2. quæſtion. 168. art. 4. ad 1.*

QUÆR. 7. *An in exceſſu ludi ſit peccatum: & quandonam ſit mortale, aut veniale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in omni in eo, quod eſt dirigibile ſecundum rationem ſuperfluum dicitur, quod regulam rationis excedit: diminutum autem dicitur ſecundum quod deficit a regula rationis: Ludicra autem, ſive jocoſa verba, vel facta ſunt dirigibilia ſecundum rationem: & ideo ſuperfluum in ludo accipitur, quod excedit regulam rationis; quod quidem poteſt eſſe dupliciter: Uno modo ex ipſa ſpecie actionum, quæ aſſumuntur in ludum, quod quidem jocandi genus ſecundum Tullium dicitur *illiberale petulans, flagitioſum, obſcœnum*; quando ſcilicet utitur aliquis cauſa ludi turpibus verbis, vel factis; vel etiam his, quæ vergunt in proximi nocumentum, quæ de ſe ſunt peccata mortalia: & ſic patet, quod exceſſus in ludo eſt peccatum mortale.

Alio autem modo poteſt eſſe exceſſus in ludo ſecundum defectum debitarum circunſtantiarum, puta cum aliqui utuntur ludo vel temporibus, vel locis indebitis, aut etiam præter convenientiam negotii, ſeu perſonæ: & hoc quidem quandoque poteſt eſſe peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit aliquis dilectioni Dei; ita quod contra præceptum Dei, vel Eccleſiæ talibus ludis uti non refugiat. Quandoque autem eſt peccatum veniale: puta ſi aliquis non tantum afficitur ad ludum, quod propter hoc velit aliquod contra Deum committere. 2. 2. *quæſt.* 168. *artic.* 3. *in corp.*

QUÆR. 8. *An qui per ludum dicit, aut facit aliquid, quod alter reputat injuriam, excuſetur a peccato.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliqua ſunt peccata propter ſolam intentionem; quia ſcilicet in injuriam alicujus fiunt: quam quidem intentionem excludit ludus, cujus intentio ad delectationem fertur, non ad injuriam alicujus: & in talibus ludus excuſat a peccato, vel peccatum diminuit; quædam vero ſunt quæ ſecundum ſuam ſpeciem ſunt peccata, ſicut homicidium, fornicatio, & ſimilia: & talia non excuſantur per ludum; quinimo ex his ludus redditur flagitioſus, & obſcœnus. 2. 2. *quæſt.* 168. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 9. An etiam in defectu ludi poſſit eſſe peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omne quod eſt contra rationem in rebus humanis, vitio-

Digitized by Google

vitioſum eſt: eſt autem contra rationem, ut aliquis aliis ſe oneroſum exhibeat; puta dum nihil delectabile exhibet, & etiam eorum delectationes impedit. Unde Seneca dicit: *Sic te geras ſapienter, quod nullus te habeat tanquam aſperum, nec contemnat quaſi vilem*: Illi autem, qui in ludo deficiunt, nec ipſi dicunt aliquid ridiculum, & dicentibus moleſti ſunt; quia ſcilicet moderatos aliorum ludos non recipiunt: Et ideo tales vitioſi ſunt, & dicuntur *duri*, & *agreſtes*, ut Philoſophus dicit in 4. Ethic.

Sed quia ludus eſt utilis propter quietem, & delectationem: delectatio autem, & quies non propter ſe quæruntur in humana vita, ſed propter operationem, ut dicitur in 10. Ethic. Ideo defectus ludi minus eſt vitioſus, quam ludi ſuperexceſſus: Unde Philoſophus dicit in 9. Ethic. quod *pauci amici propter delectationem ſunt habendi, quia parum de delectatione ſufficit ad vitam, quaſi pro condimento: ſicut parum de ſale ſufficit in cibo*. 2. 2. *qu.* 168. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 10. *In quo ſenſu D. Auguſtin. de pœnitente dicit: Cohibeat ſe a ludis, & a ſpectaculis ſæculi, qui perfectam vult conſequi remiſſionis gratiam*.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quia pœnitentibus luctus indicitur pro peccatis: ideo interdicitur eis ludus, nec hoc pertinet ad vitium defectus: quia hoc ipſum eſt ſecundum rationem, quod in eis ludus diminuatur: *in eod. art.* 4 *ad* 1.

QUÆR. 11. *In quo ſenſu dicatur Hieremiæ* 15. *Non ſedi in conſilio ludentium. Et Tobiæ* 3. *Nunquam cum ludentibus miſcui me*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Hierem. ibi loquitur ſecundum congruentiam temporis, cujus ſtatus magis luctum requirebat; unde ſubdit: *Solus ſedebam, quoniam amaritudine repleſti me*. Quod autem dicitur Tob. 3. pertinet ad ludum ſuperfluum, quod patet ex eo quod ſequitur, *neque cum his qui in levitate ambulant, participem me præbui*. *Ibidem ad* 2.

QUÆR. 12. *Quomodo, ſicut Andronicus ait: Auſteritas eſt virtus, ſecundum quam aliqui neque afferunt aliis delectationes collocutionum, neque ab his recipiunt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod auſteritas ſecundum quod eſt virtus, non excludit omnes delectationes, ſed ſuperfluas, & inordinatas; unde videtur pertinere ad *affabilitatem*, quam Philoſophus *amicitiam* nominat, vel *eutrapeliam*, ſive *jucunditatem*. Et tamen nominat, & diffinit eam ſic, ſecundum convenientiam ad temperantiam, cujus eſt delectationes reprimere. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 13. *Cur, ſicut Philoſ. dicit* 4. *Ethic. Turpe eſt aleatorum lucrum, & acceptiones eorum ſunt illiberales: & quid de tali lucro fieri debeat*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ipſum lucrum aleatorum eſt lege prohibitum: ſed in hoc diſtinguendum eſt, quia aliquid circa ludum iſtum eſt prohibitum lege naturali, aut divina, ut quod aliquis lucretur ab his qui rem ſuam alienare non poſſunt, ſicut ſunt minores, & furioſi; & iterum quod aliquis alterum trahat ex cupiditate lucrandi: ſed ſecundum jus poſitivum, omne tale lucrum eſt interdictum: quia autem jus poſitivum per diſſuetudinem abrogatur, non autem jus divinum; ideo dicendum videtur, quod ſi lucratus eſt ab eo qui non habuit poteſtatem alienandi, tenetur ad reſtitutionem ei; & ſic non poteſt facere eleemoſynam inde. Si autem ludit cum eo qui habet poteſtatem alienandi quæ ſua ſunt, ſi tractus luſit, & amiſit, poteſt repetere; ſi lucratus eſt, non tenetur reſtituere, quia ille qui amiſit non eſt dignus recipere: nec poteſt licite retinere, niſi jus poſitivum per contrariam conſuetudinem eſſet alicubi abrogatum: Si autem alium traxerit, ſi amiſit, non competit ei repetitio: Si autem lucratus eſt, tenetur ad reſtituendum illi, a quo lucratus eſt, & non poteſt inde facere eleemoſynam 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 2. *artic.* 4. *quæſt.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 14. *Quare Philoſ.* 4. *Ethic. dicit, quod turpiter acquiritur, quod per aleas acquiritur: & quod aleatores ab amicis lucrantur, quibus dare oportet: & quandonam tale lucrum reſtitui debeat: aut ex ipſo eleemoſyna fieri*.

Reſp. D. Thomas, circa illa, quæ per aleas acquiruntur, videtur eſſe aliquid illicitum ex divino jure; ſcilicet quod aliquis lucretur ab his, qui rem ſuam alienare non poſſunt; ſicut ſunt minores & furioſi, & hujuſmodi; & quod aliquis trahat alium ex cupiditate lucrandi, ad ludum: & quod fraudulenter ab eo lucretur: & in his caſibus tenetur ad reſtitutionem: & ſic de eo non poteſt eleemoſynam facere: aliquid autem videtur eſſe ulterius illicitum ex jure poſitivo civili, quod prohibet univerſaliter tale lucrum: Sed quia jus civile non obligat omnes, ſed eos ſolos qui ſunt his legibus ſubjecti; & iterum, per diſſuetudinem abrogari poteſt: ideo apud illos qui ſunt hujuſmodi legibus obſtricti, tenentur univerſaliter ad reſtitutionem, qui lucrantur: niſi forte contraria conſuetudo prævaleat; aut niſi aliquis lucratus ſit ab eo qui traxit eum ad ludum;

in quo caſu non tenetur reſtituere, quia ille qui amiſit, non eſt dignus recipere: nec poteſt licite retinere tali jure poſitivo durante: unde debet de hoc eleemoſynam facere in hoc caſu. 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. *ad* 2.

De hiſtrionum officio, de ludis chorealibus, & de Comœdiis, ſive ſpectaculis videatur ſupra v. Hiſtrio, & *v. Chorea*; & infra *v. Spectaculum*.

LUXURIA.

QUÆR. 1. *Unde dicatur luxurioſus: & utrum luxuria maxime verſetur circa voluptates venereas.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Iſidorus dicit in lib. etymologiarum, *luxurioſus aliquis dicitur, quaſi ſolutus in voluptates*: maxime autem voluptates venereæ animam hominis ſolvunt: & ideo circa voluptates venereas maxime luxuria conſideratur. 2. 2. *q.* 153. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An & quando actus venereus exerceri poſſit abſque peccato.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod peccatum in humanis actibus eſt, quod eſt contra ordinem rationis: habet autem hoc rationis ordo, ut quælibet convenienter ordinet in ſuum finem: & ideo non eſt peccatum, ſi per rationem utatur rebus aliquibus ad finem, ad quem ſunt, modo & ordine convenienti; dummodo ille finis ſit aliquod vere bonum.

Sicut autem eſt vere bonum, quod conſervetur corporalis natura unius individui; ita etiam eſt quoddam bonum excellens, quod ſervetur natura ſpeciei humanæ: ſicut autem ad conſervationem vitæ unius hominis ordinatur uſus ciborum, ita etiam ad conſervationem totius humani generi uſus venereorum: unde Auguſtinus dicit in lib. de bono conjugali, *quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis*. Et ideo ſicut uſus ciborum poteſt eſſe abſque peccato, ſi fiat debito modo & ordine, ſecundum quod competit ſaluti corporis; ita etiam & uſus venereorum poteſt eſſe abſque omni peccato, ſi fiat debito modo & ordine, ſecundum quod eſt conveniens ad finem generationis humanæ. 2. 2. *qu.* 153. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſent. d.* 26. *q.* 1. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *Utrum circa uſum venereorum debeat homo eſſe maxime regulatus; ita ut ſi quid circa ipſum deficiat, ſit vitioſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quanto aliquid eſt magis neceſſarium, tanto magis oportet ut circa illud rationis ordo ſervetur; unde per conſequens magis eſt vitioſum, ſi ordo rationis prætermittatur. Uſus autem venereorum eſt valde neceſſarius ad bonum commune, quod eſt conſervatio humani generis: & ideo circa hoc maxime attendi debet rationis ordo; & per conſequens ſi quid circa hoc fiat præterquam ordo rationis habet, vitioſum erit: Hoc autem pertinet ad rationem luxuriæ, ut ordinem, & modum rationis excedat circa venerea: & ideo abſque dubio luxuria eſt peccatum, 2. 2. *quæſt.* 153. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 4. *Quandonam actus luxuriæ ſit peccatum mortale, aut veniale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod actus luxuriæ poteſt eſſe inordinatus dupliciter: uno modo propter ſolam inordinationem concupiſcentiæ: alio modo etiam propter inordinationem ipſius actus.

Quando ergo eſt peccatum luxuriæ propter ſolam inordinationem concupiſcentiæ, ſicut cum aliquis libidinoſe accedit ad ſuam uxorem, tunc eſt diſtinguendum: quia quandoque eſt talis inordinatio, quæ excludit ordinem finis ultimi, puta cum aliquis intantum concupiſcit delectationem veneream, quod ab ea non abſtineret propter præceptum Dei, & quod illam mulierem cognoſcere vellet, vel etiam aliam præter matrimonii legem, & ſic eſt peccatum mortale, quia concupiſcentia non refrænatur intra limites matrimonii.

Aliquando vero inordinatio concupiſcentiæ non tollit ordinem ultimi finis, quando ſcilicet aliquis etſi ſuperabundat in concupiſcentia delectationis venereæ, tamen prius ab ea abſtineret, quam contra præceptum Dei ageret, nec iſtam mulierem, aut aliam cognoſceret, ſi ſua uxor non eſſet; & tunc concupiſcentia ſiſtit infra limites matrimonii, & eſt peccatum veniale.

Si vero ſit actus luxuriæ peccatum propter ipſam inordinationem actus, quia ſcilicet actus non eſt proportionatus generationi, & educationi prolis, tunc dico, quod ſemper eſt peccatum mortale. Videmus enim quod peccatum mortale eſt non ſolum homicidium, per quod vita hominis tollitur, ſed etiam furtum, per quod ſubtrahuntur exteriora bona, quæ ad vitam hominis ſuſtentandam ordinantur; unde dicitur Eccl. 34. *Panis egentium vita pauperis, qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt*, propinquius autem ordinatur ad vitam hominis ſemen humanum, in quo eſt homo in potentia; quam quæcunque res exteriores; unde & Philoſophus in ſua Politica, dicit: *ſemen hominis eſſe quiddam divinum*, inquantum ſcilicet eſt homo in potentia: Et ideo inordinatio circa emiſſionem ſeminis eſt circa vitam hominis in potentia propinqua: Unde manifeſtum eſt, quod omnis

talis

Digitized by Google

talis actus luxuriæ eſt peccatum mortale ex ſuo genere.

Et quia appetitus interior accipit bonitatem, vel malitiam ex eo quod appetitur: inde eſt, quod etiam appetitus hujuſmodi actus inordinati eſt peccatum mortale, ſi ſit completus, ſcilicet cum ratione deliberata, alioquin eſt peccatum veniale. *qu.* 15. *de malo*, *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 5. *An & quare luxuria ſit vitium capitale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vitium capitale eſt, quod habet finem multum appetibilem: ita quod ejus appetitu homo procedat ad multa peccata perpetranda, quæ omnia ex illo vitio tanquam ex principali oriri dicuntur: finis autem luxuriæ eſt delectatio venereorum quæ eſt maxima: Unde hujuſmodi delectatio eſt maxime appetibilis, tum propter vehementiam delectationis; tum etiam propter connaturalitatem hujuſmodi concupiſcentiæ: Unde manifeſtum eſt, quod luxuria eſt vitium capitale. 2.2. *qu.* 153. *art.* 4. *in corp.* *q.* 15. *de malo*, *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 6. *An convenienter aſſignentur a D. Gregorio* 31. *Moral. octo filiæ luxuriæ; ſcilicet cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, horror vel deſperatio futuri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando inferiores potentiæ vehementer afficiuntur ad ſua objecta, conſequens eſt quod ſuperiores vires impediantur, & deordinentur in ſuis actibus: per vitium autem luxuriæ maxime appetitus inferior (ſcilicet concupiſcibilis) vehementer intendit ſuo objecto (ſcilicet delectabili) propter vehementiam paſſionis, & delectationis: & ideo conſequens eſt quod per luxuriam maxime ſuperiores vires deordinentur, ſcilicet ratio & voluntas.

Sunt autem rationis quatuor actus in agendis. Primo quidem ſimplex intelligentia, quæ apprehendit aliquem finem ut bonum: & hic actus impeditur per luxuriam, ſecundum illud Danielis 13. *Species decepit te; & concupiſcentia ſubvertit cor tuum*: & quantum ad hoc ponitur *cæcitas mentis*. Secundus actus eſt conſilium de his, quæ ſunt agenda propter finem: & hic etiam impeditur per concupiſcentiam luxuriæ: Unde Terentius dicit in Eunucho, loquens de amore libidinoſo, *quæ res in ſe, neque conſilium, neque modum ullum habet, eam conſilio regere non potes*. Et quantum ad hoc ponitur præcipitatio, quæ importat ſubtractionem conſilii. Tertius actus eſt judicium de agendis: & hic etiam impeditur per luxuriam; dicitur enim Danielis 13. de ſenibus luxurioſis, *averterunt ſenſum ſuum, ut non recordarentur judiciorum juſtorum*, & quantum ad hoc ponitur conſideratio. Quartus autem eſt præceptum rationis de agendo, qui actus etiam impeditur per luxuriam, inquantum ſcilicet homo impeditur ex impetu concupiſcentiæ, ne exequatur id quod decrevit eſſe faciendum; unde Terentius dicit in Eunucho de quodam, qui dicebat ſe receſſurum ab amica, *hæc verba una falſa lacrymula reſtinguet*.

Ex parte autem voluntatis conſequitur duplex actus inordinatus, quorum unus eſt appetitus finis; & quantum ad hoc ponitur amor ſui, quantum ſcilicet ad delectationem, quam inordinate appetit; & per oppoſitum ponitur odium Dei, inquantum ſcilicet prohibet delectationem concupitam. Alius autem eſt appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, & quantum ad hoc ponitur affectus præſentis ſæculi, in quo ſcilicet aliquis vult frui voluptate, & per oppoſitum ponitur deſperatio futuri ſæculi: quia dum nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat pervenire ad ſpirituales, ſed faſtidit. 2. 2. *qu.* 153. *art.* 5. *in corp. qu.* 15. *de malo*, *art.* 4.

QUÆR. 7. *Utrum convenienter aſſignentur ſex luxuriæ ſpecies; ſcilicet fornicatio ſimplex, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus, & vitium contra naturam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum luxuriæ conſiſtit in hoc, quod aliquis non ſecundum rectam rationem delectatione venerea utitur. Quod quidem contingit dupliciter: uno modo ſecundum materiam, in qua hujuſmodi delectationem quærit: alio modo ſecundum quod materia debita exiſtente non obſervantur aliæ debitæ conditiones, & quia circunſtantia inquantum hujuſmodi non dat ſpeciem actui morali, ſed ejus ſpecies ſumitur ab objecto, quod eſt materia actus; ideo oportuit ſpecies luxuriæ aſſignari ex parte materiæ, vel objecti, quæ quidem poteſt non convenire rationi rectæ dupliciter.

Uno modo quia habet repugnantiam ad finem venerei actus; & ſic inquantum impeditur generatio prolis, eſt vitium contra naturam, quod eſt in omni actu venereo, ex quo generatio ſequi non poteſt: inquantum autem impeditur debita educatio, & promotio prolis natæ eſt fornicatio ſimplex, quæ eſt ſoluti cum ſoluta.

Alio modo materia, in qua exercetur actus venereus poteſt eſſe non conveniens rationi rectæ per comparationem ad alios homines: & hoc dupliciter; primo quidem ex parte ipſius feminæ, cui aliquis commiſcetur, quia ei debitus honor non ſervatur; & ſic eſt inceſtus,

Digitized by Google

qui conſiſtit in abuſu mulierum conſanguinitate, vel affinitate junctarum; ſecundum, ex parte ejus in cujus poteſtate eſt femina, quæ ſi eſt in poteſtate viri, eſt adulterium: ſi autem eſt in poteſtate patris, eſt ſtuprum; ſi non inferatur violentia: raptus autem, ſi inferatur. Diverſificantur autem iſtæ ſpecies magis ex parte feminæ, quam viri; quia in actu venereo femina ſe habet ſicut patiens, & per modum materiæ; vir autem per modum agentis: Dictum eſt autem, quod prædictæ ſpecies ſecundum differentiam materiæ aſſignantur. 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 1. *in corp. qu.* 14. *de malo*, *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 8. *An pollutio, ſodomia, & beſtialitas ſint diverſæ ſpecies luxuriæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ibi eſt determinata luxuriæ ſpecies, ubi ſpecialis ratio deformitatis occurrit, quæ facit indecentem actum venereum. Quod quidem poteſt eſſe dupliciter: Uno quidem modo, quia repugnat rationi rectæ, quod eſt commune in omni vitio luxuriæ: alio modo, quia etiam ſuper hoc repugnat ipſi ordini naturali venerei actus, qui convenit humanæ ſpeciei, quod dicitur vitium contra naturam. Quod quidem poteſt pluribus modis contingere.

Uno quidem modo ſi abſque omni concubitu cauſa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod pertinet ad peccatum immunditiæ, quam quidam mollitiem vocant: alio modo, ſi fiat per concubitum ad rem non ejuſdem ſpeciei, quod vocatur beſtialitas. Tertio, ſi fiat per concubitum ad non debitum ſexum, puta maſculi ad maſculum, vel feminæ ad feminam, ut Apoſtolus dicit ad Roman. 1. quod dicitur ſodomiticum vitium. Quartum, ſi non ſervetur modus naturalis concumbendi, aut quantum ad inſtrumentum non debitum, aut quantum ad alios monſtruoſos, & beſtiales concumbendi modos. 2. 2. *qu.* 154. *art.* 11. *in corp.*

QUÆR. 9. *An ſacrilegium ſit etiam ſpecies luxuriæ.*

Reſp. *v. ſacrilegium.*

QUÆR. 10. *Quænam peccata ſint graviora inter ſpecies luxuriæ: & utrum peccata contra naturam, ſint omnium maxima.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod in quolibet genere peſſima eſt principii corruptio, ex quo alia dependent: principia autem rationis ſunt ea, quæ ſunt ſecundum naturam: nam ratio præſuppoſitis his, quæ ſunt a natura determinata, diſponit alia ſecundum quod convenit: & hoc apparet tam in ſpeculativis, quam in practicis: & ideo ſicut in ſpeculativis error circa ea, quorum cognitio eſt homini naturaliter indita, eſt graviſſimus, & turpiſſimus: ita in agendis agere contra ea, quæ ſunt ſecundum naturam determinata, eſt graviſſimum, & turpiſſimum.

Quia ergo in vitiis, quæ ſunt contra naturam, tranſgreditur homo id quod eſt ſecundum naturam determinatum circa uſum venereorum: inde eſt quod in tali materia hoc peccatum eſt graviſſimum. Poſt quod eſt inceſtus, qui eſt contra naturalem reverentiam, quam perſonis conjunctis debemus. Per alias autem luxuriæ ſpecies prætеritur ſolum id quod eſt ſecundum rationem rectam determinatum, ex præſuppoſitione tamen naturalium principiorum: magis autem repugnat rationi, quod aliquis venereis utatur non ſolum contra id, quod convenit proli generandæ, ſed etiam cum injuria alterius: ideo fornicatio ſimplex, quæ committitur ſine injuria alterius perſonæ, eſt minima inter ſpecies luxuriæ. Major autem injuria eſt, ſi quis abutatur muliere alterius poteſtati ſubjecta ad uſum generationis, quam ad ſolam cuſtodiam; & ideo adulterium eſt gravius quam ſtuprum: & utrumque aggravatur, per violentiam, propter quod raptus Virginis eſt gravius quam ſtuprum, & raptus uxoris quam adulterium: & hæc omnia etiam agravantur ſecundum rationem ſacrilegii. 2. 2. *qu.* 154. *art.* 12. *in corp.*

QUÆR. 11. *Quænam ſint majora peccata inter ipſa vitia contra naturam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod gravitas in peccato magis attenditur ex abuſu alicujus rei, quam ex omiſſione debiti uſus: & ideo inter vitia, quæ ſunt contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, quæ conſiſtit in ſola omiſſione concubitus ad alterum: Graviſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, quia non ſervatur debita ſpecies; unde ſuper illud Geneſis 27. cap. *Accuſavit fratres ſuos crimine peſſimo*, dicit Gloſſa, quod *cum pecoribus miſcebantur*: Poſt hoc autem eſt vitium ſodomiticum, cum ibi non ſervetur debitus ſexus: per hoc autem eſt peccatum ex eo quod non ſervatur debitus modus concumbendi: magis autem ſi non ſit debitum vas, quam ſi ſit inordinatio ſecundum aliquam aliam pertinentiam ad modum concubitus. 2. 2. *qu.* 154. *art.* 12. *ad* 4.

QUÆR. 12. *Cur beſtialitas ponitur extra numerum humanarum malitiarum.*

Reſp. ſupra *v. Hæreſis qu.* 18.

QUÆR. 12. *Cur maxime in peccatis contra naturam ſit injuria Deo; & utrum ſemper & ubique deteſtanda ſint, & punienda.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut ordo

Digitized by Google

ordo rationis rectæ eſt ab homine, ita ordo naturæ eſt ab ipſo Deo: & ideo in peccatis contra naturam, in quibus ipſe ordo naturæ violatur, fit injuria ipſi Deo ordinatori naturæ: unde Auguſtin. dicit in 3. Confeſſ. cap. 8. *Flagitia quæ ſunt contra naturam, ubique ac ſemper deteſtanda atque punienda ſunt; qualia ſodomitarum fuerunt, quæ ſi omnes gentes facerent, omnes eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uterentur modo: violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet; cum eadem natura, cujus ille author eſt, libidinis perverſitate polluitur*. 2. qu. 145. *art.* 12. *ad* 1.

QUÆR. 13. *An hujuſmodi peccata contra naturam ſint graviora, quam corruptela Sacrilegii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam vitia contra naturam ſunt contra Deum: & tanto ſunt graviora quam ſacrilegii corruptela, quanto ordo naturæ humanæ inditus, eſt prior & ſtabilior quam quilibet ordo ſuperadditus. *Ibid.* 2.

QUÆR. 14. *An & quare vitia contra naturam ſimul cum idololatria cœperint, & creverint.*

Reſp. infra *v. Sodomia.*

QUÆR. 15. *An D. Iſidorus convenienter aſſignet quatuor inordinatos actus luxuriæ; ſcilicet turpiloquia, ſcurrilia, ludicra, ſtultiloquia.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illa quæ Iſidorus ponit, ſunt quidam inordinati actus exteriores, & præcipue ad locutionem pertinentes, in qua aliquid eſt inordinatum quadrupliciter. Uno modo propter materiam; & ſic ponuntur turpiloquia; quia enim *ex abundatia cordis os loquitur*, ut dicitur Matthæi 12. Luxurioſi, quorum cor eſt turpibus concupiſcentiis plenum, de facili ad turpia verba prorumpunt. Secundo ex parte cauſæ: quia enim luxuria inconſiderationem, & præcipitationem cauſat, conſequens eſt quod faciat prorumpere in verba leviter, & inconſiderate dicta, quæ dicuntur ſcurrilia. Tertio quantum ad finem: quia enim luxurioſus delectationes quærit, verba ſua ad delectationem ordinat, & ſic prorumpit in verba ludicra. Quarto quantum ad ſententiam verborum, quam pervertit luxuria propter cæcitatem mentis, quam cauſat; & ſic prorumpit in ſtultiloquia; cum ſuis verbis præfert delectationes quas appetit, quibuſcunque aliis rebus. 2. 2. *qu.* 153. *art.* 5. *ad* 4.

QUÆR. 16. *Utrum vitia imprudentiæ, præcipitationis, inconſiderationis, & inconſtantiæ oriantur maxime ex luxuria.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſ. dicit in 6. Ethic. *delectatio maxime corrumpit æſtimationem prudentiæ*; & præcipue delectatio quæ eſt in venereis, quæ totam animam abſorbet, & trahit ad ſenſibilem delectationem: perfectione autem prudentiæ, & cujuslibet intellectualis virtutis conſiſtit in abſtractione a ſenſibilibus: unde cum prædicta vitia pertineant ad defectum prudentiæ & rationis practicæ, ſequitur quod ex luxuria maxime oriantur. 2. 2. *quæſt.* 53. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 17. *Quomodo luxuria ſpecialiter cauſent inconſtantiam.*

Reſp. ſupra *v. Inconſtantia qu.* 3.

QUÆR. 18. *Utrum ſtultitia quæ eſt peccatum, oriatur maxime ex luxuria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſtultitia ſecundum quod eſt peccatum provenit ex hoc quod ſenſus ſpiritualis hebetatus eſt, ut non ſit aptus ad ſpiritualia dijudicanda: maxime autem ſenſus hominis immergitur ad terrena per luxuriam; quæ eſt circa maximas delectationes, quibus anima maxime abſorbetur: ideo ſtultitia quæ eſt peccatum, maxime naſcitur ex luxuria. 2. 2. *qu.* 46. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 19. *Cur peccata luxuriæ maxime exprobrabilia ſunt.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod inter vitia intemperantiæ præcipue ſunt exprobrabilia peccata venerea, tum propter inobedientiam genitalium membrorum, tum etiam propter hoc quod ratio ab hujuſmodi maxime abſorbetur. 2. 2. *qu.* 151. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 20. *Quare Philoſophus 7. Ethic. Venerem doloſam appellat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Philoſophus venerem doloſam appellat, hoc dicitur ſecundum quandam ſimilitudinem, inquantum ſcilicet hominem ſubito ſurripit, ſicut & in dolis agitur; non tamen per aſtutias, ſed magis per violentiam concupiſcentiæ, & delectationis; unde & ſubdit, quod *venus furatur intellectum multum ſapientis*. 2. 2. *qu.* 5. *art.* 8. *ad* 1.

QUÆR. 21. *Cur Apoſtolus ad Rom.* 1. *Peccata contra naturam vocat paſſiones ignominiæ, dicens: propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ.*

Reſp. Div. Thomas, dicit *propterea*; ſcilicet quia Dei veritatem in mendacium mutaverunt (*tradidit illos Deus*) non quidem impellendo in malum, ſed deſerendo (*in paſſiones ignominiæ*) ideſt peccata contra naturam: quæ dicuntur paſſiones, ſecundum quod proprie paſſio dicitur ex eo quod aliquid trahitur extra ordinem ſuæ naturæ,

Digitized by Google

turæ, puta cum aqua calefit, aut cum homo infirmatur: unde quia per hujuſmodi peccata homo recedit ab ordine naturali, convenienter dicuntur paſſiones, infra 7. *paſſiones peccatorum*: dicuntur autem paſſiones ignominiæ; quia non ſunt nomine digna, ſecundum Epheſ. 5. *Quæ aguntur in occulto ab eis, turpe eſt dicere*. Si enim peccata carnis communiter exprobrabilia ſunt, quia per ea homo deducitur ad id quod eſt beſtiale in homine, multo magis peccatum contra naturam, per quod etiam homo a natura beſtiali decidit: Oſeæ 4. *Gloriam eorum in ignominiam commutabo*. *In expoſ. illius cap.* 1. *lect.* 8.

QUÆR. 22. *Cur Apoſtolus* 1. *ad Corinth.* 6. *ait*: *Qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.*

Reſp. D. Thomas, ſecundum Auguſtinum hic in Gloſſa, qui fornicatur, in corpus ſuum peccat: quia anima ejus totaliter carni in illo actu ſubjicitur, ita quod non poſſit aliud ibi cogitare: unde in Pſal. 31. dicitur: *Nolite fieri ſicut equus, & mulus quibus non eſt intellectus*. *In expoſit. illius cap. lect.* 3.

QUÆR. 23. *Quare Deus permittit ſuperbos ruere in peccata luxuriæ.*

Reſp. *v. Superbia*.

QUÆR. 24. *Cur Apoſtolus ad Epheſ.* 5. *loquens de fornicatione, & omni immunditia, ideſt, omni peccato luxuriæ, ait*: *nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos*.

Reſp. D. Thomas, dicit, quod *nec nominetur &c.* quia in pugna ſpirituali vitia carnalia primo occurrunt vincenda: quia fruſtra pugnat quis contra intrinſeca, niſi primo vincat extrinſeca, ſcilicet carnalia, contra quæ ſemper remanet bellum. Et ideo dicit, *nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos*, ſcilicet abſtinere a factis, a cogitationibus & a dictis: Eſa. 14. *Perdam Babylonis nomen, & reliquias, & progeniem, & germen*. *In expoſit. ejuſdem cap. lect.* 2.

QUÆR. 25. *Quare luxuria vicenda eſt fugiendo ipſam, & omnes ipſius occaſiones*,

Reſp. ſupra *v. Acedia qu.* 5. *& v. Fornicatio qu.* 2.

QUÆR. 26. *Quomodo intelligatur illud Job* 31. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem omnipotens de excelſis? nunquid non perditio eſt iniqua, & alienatio operantibus injuſtitiam?*

Reſp. D. Thomas, incipit innocentiam ſuam oſtendere per immunitatem a peccato luxuriæ, quod plures involvit; quod quidem peccatum in lubrico poſitum eſt, & niſi aliquis principia vitet, vix a poſterioribus poſſit pedem retrahere. Primum autem in hoc peccato eſt aſpectus oculorum, quo mulier pulchra aſpicitur, & præcipue virgo: ſecundum autem eſt cogitatio; tertium, delectatio; quartum, conſenſus; quintum, opus; voluit igitur Job principia hujus peccati excludere, ut eo non involveretur; unde dicit: *Pepigi fœdus*, ideſt, in corde meo firmavi, ſicut pacta firmantur; *cum oculis meis*, ex quorum ſcilicet aſpectu pervenitur in concupiſcentiam mulierum: & ita ab inſpiciendis mulieribus abſtinere: *ut ne cogitarem de virgine*, ideſt, ut nec primum gradum interiorem attingerem, ſcilicet cogitatione; videbat enim eſſe difficile, ſi in primum incideret, ſcilicet in cogitationem, quin in alia laberetur, ſcilicet in delectationem & conſenſum. Deinde oſtendit, quare tam ſollicite hoc peccatum vitaverit: & primo quidem rationem aſſignat ex hoc quod per peccatum luxuriæ homo maxime videtur a Deo diſcedere: accedit autem homo ad Deum per ſpirituales actus, qui maxime impediuntur per delectationem veneream; unde ſubdit: *quam enim partem haberet Deus deſuper in me*, quaſi dicat, intantum in me Deus partem habet, inquantum ad ſuperiora mens mea rapitur: ſi vero per luxuriam mens mea ad carnalem delectationem dejiciatur, nullam partem in me Deus deſuper habebit. Contingit autem quandoque, quod etiam luxurioſi ad horam aliquid de Deo ſpiritualiter cogitent, ſed mox per delectationis concupiſcentiam ad ima vocantur, unde pars diei in eis firma eſſe non poteſt quaſi hæreditas; unde ſubdit: *Et hæreditatem*, ideſt, firmam poſſeſſionem, *In me*, ſcilicet, ad inferiora prolapſo, habere non poterit: *Omnipotens de excelſis*, ideſt, qui in excelſis habitat: unde oportet, quod hæreditas ejus ſit in iis, qui ſublimia petunt, ſcilicet ſpiritualia non autem in his, qui ad carnalia deſcendunt.

Secundo oſtendit cauſam, quare luxuriæ peccatum vitaverit ex damno quod homini infert, quod eſt duplex: unum quidem corporale, dum ſcilicet homo propter peccatum luxuriæ incurrit periculum perſonæ & rerum; unde ſubdit: *nunquid non perditio eſt iniqua?* quaſi dicat, iniquus qui hoc peccato involvitur, in perditionem vadit. Aliud vero damnum eſt impedimentum a bonis operibus; unde ſubdit: *& alienatio operantibus iniquitatem?* quia enim vehemens delectatio magis animum ad ſe trahit, inde eſt, quod homines luxuriæ dediti, a bonis operibus diſcedunt, & etiam a bonis prædicationibus.. *in expoſit. ejuſdem cap. lect.* 1.

QUÆR. 27. An miſericordes ſint ab æterna damnatione liberandi, quamvis luxuriæ peccatis ſint obnoxii.

Reſp. ſupra v. *Eleemoſyna qu. 56. & quatuor ſequentibus.*

De luxuriæ ſpeciebus in particulari agitur ſub propriis titulis: videri etiam poſſunt ea, quæ habentur v. Incontinentia, Intemperantia, Meretrix, Oſculum, & Pollutio.

MACERATIO CARNIS.

QUÆR. 1. Quomodo maceratio carnis ſit grata Deo, & poſſit ſub voto cadere.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod maceratio proprii corporis, puta per vigilias, & jejunia non eſt Deo accepta, niſi inquantum eſt opus virtutis; quod quidem eſt inquantum cum debita diſcretione fit, ut ſcilicet concupiſcentia refrænetur, & natura non nimis gravetur. Et ſub tali tenore poſſunt hujuſmodi ſub voto cadere: propter quod & Apoſtolus Roman. 12. poſtquam dixerat, *exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem, ſanctam, Deo placentem*: addidit, *rationabile obſequium veſtrum*. 2. 2. qu. 88. art. 2. ad 3. qu. 147. art. 1. ad 2. qu. 188. art. 6. ad 3.

QUÆR. 2. Cur Apoſt. 1. ad Timot. 4. ait: nam corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt.

Reſp. D. Thomas, corporalis exercitatio jejunii, & hujuſmodi in ſua natura, non ſunt bona, ſed pœnalia; & ſi homo non peccaſſet, nihil horum fuiſſet, ſed ſunt bona medicinalia. Sicut enim reubarbarum eſt bonum inquantum relevat a colera, ſic & iſta inquantum comprimunt concupiſcentias: ergo ad iſtud modicum ſunt utilia. 1. Corinth. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo &c.* Coloſſ. 3. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram.* Et ideo ſi homo eſſet in ſtatu, in quo non poſſet peccare, non indigeret jejunio, & hujuſmodi: unde Chryſoſt. ſuper illud Matth. 16. *Venit Jeſus &c.* dicit Joannes purus homo, indigebat medicina jejunii: Chriſtus Deus erat & non purus homo, & ideo hujuſmodi non indigebat: ergo ad modicum utilis eſt, quia tantum ad morbum peccati carnalis, non ſpiritualis; quia aliquando propter abſtinentiam homo iracundiam, inanem gloriam, & hujuſmodi incurrit. *In expoſitione ejuſdem capitis lect.* 2.

QUÆR. 3. Cur per diſciplinas, aliaſque corporis macerationes homo retrahatur a voluptatibus ciborum, & venereorum.

Reſp. D. Thomas, magis amamus conſiſtentiam corporis naturalem, quam delectationem cibi: & ideo timore doloris qui provenit ex flagellis, vel aliis hujuſmodi, quæ contrariantur bonæ conſiſtentiæ corporis, dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum hujuſmodi. 1. 2. qu. 35. art. 6. in corp.

QUÆR. 4. In quo ſenſu verum ſit quod D. Auguſtinus dixit in lib. 83. quæſtionum. Nemo eſt qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem.

Reſp. D. Thomas, quod illud, quod Auguſtinus dicit, quod dolor magis fugitur, quam voluptas appetatur, eſt verum per accidens, & non per ſe, & hoc patet ex eo quod ſubdit: *quandoquidem etiam videmus immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus abſtinere dolorum metu*, quia contrariantur vitæ, quæ maxime amatur. 1. 2. *qu.* 35. *artic.* 6. *in corp.*

QUÆR. 5. An & quomodo ſpirituales meditationes carnem affligant, & carnales concupiſcentias deſtruant.

Reſp. infra *v. Meditatio.*

MAGNANIMITAS.

QUÆR. 1. An & quare magnanimitatis virtus verſatur circa honores.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod magnanimitas ex ſuo nomine importat quandam extenſionem animi ad magna: Conſideratur autem habitudo virtutis ad duo: Primo ad materiam, circa quam operatur: Alio modo ad actum proprium, qui conſiſtit in debito uſu talis materiæ. Et quia habitus virtutis principaliter ex actu determinatur, ex hoc principaliter dicitur aliquis magnanimus, quia habet animum ad aliquem magnum actum. Aliquis autem actus poteſt dupliciter dici magnus: uno modo, ſecundum proportionem; alio modo abſolute: Magnus quidem poteſt dici actus ſecundum portionem etiam qui conſiſtit in uſu rei parvæ, vel mediocris; puta ſi aliquis illa re optime utatur: ſed ſimpliciter, & abſolute; magnus actus eſt, qui conſiſtit in optimo uſu rei maximæ: Res autem, quæ in uſum hominis veniunt, ſunt res exteriores; inter quas ſimpliciter maximum eſt honor, tum quia propinquiſſimum eſt virtuti, utpote teſtificatio quædam exiſtens de virtute alicujus; tum etiam quia Deo, & optimis exhibetur; tum etiam quia homines propter honorem conſequendum, & vituperium vitandum alia omnia poſtponunt. Sic autem dicitur aliquis magnanimus ex his, quæ ſunt magna abſolute, & ſimpliciter, ſicut dicitur aliquis fortis ex his, quæ ſunt difficilia ſim-

pliciter: & ideo conſequens eſt, quod magnanimitas conſiſtat circa honores. 2. 2. *qu.* 129. *art.* 1. *in corp.* 3. *ſent. diſt.* 33. *qu.* 3. *art.* 3. *quæſtiunc.* 1.

QUÆR. 2. *Quomodo magnanimitas virtus ſit circa honores, cum virtuoſi non laudentur ex eo, quod cupiunt honores, ſed magis ex eo, quod eos fugiunt.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illi, qui contemnunt honores hoc modo, quod pro eis adipiſcendis nihil inconveniens faciunt, nec eos nimis appretiantur, laudabiles ſunt, ſi quis autem hoc modo contemneret honores, quod non curaret facere ea, quæ ſunt digna honore, hoc vituperabile eſſet. Et hoc modo magnanimitas eſt circa honores, ut videlicet ſtudeat facere ea, quæ ſunt honore digna; Non tamen ſic, ut pro magno æſtimet humanum honorem. 2. 2. *q.* 129. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Quomodo magnanimus intendit magnos honores; ſed tamen ex eis non extollitur, ſed magis eos contemnit, & multo magis moderatos, & parvos: & quare dehonorationibus non frangitur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ille, qui bene magnis utitur, multo magis poteſt bene uti parvis: Magnanimus ergo intendit magnos honores, ſicut quibus eſt dignus, vel etiam ſicut minores his, quibus eſt dignus: quia ſcilicet virtus non poteſt ſufficienter honorari ab homine, cui debetur honor a Deo: Et ideo non extollitur ex magnis honoribus, quia non reputat eos ſupra ſe, ſed magis eos contemnit; & multo magis moderatos, aut parvos. Et ſimiliter dehonorationibus non frangitur, ſed eas contemnit, utpote quas reputat ſibi indigne afferri. 2. 2. *q.* 129. *art.* 2. *ad* 3. & 3. *ſent. diſt.* 33. *quæſt.* 1. *art.* 2.

QUÆR. 4. *Quomodo, ſicut Philoſ. dicit* 4. *Ethic. Magnanimus maximis dignificat ſeipſum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut etiam Philoſ. ait in 3. Ethicor. *Magnanimus eſt quidem magnitudine extremus* (inquantum ſcilicet ad maxima tendit) *eo autem, quod ut oppotet medius*; quia videlicet ad ea, quæ ſunt maxima, ſecundum rationem tendit. *Eo enim quod eſt ſecundum dignitatem, ſeipſum dignificat*, ut ibidem dicitur: quia ſcilicet ſe non extendit ad majora quam dignius eſt. 2. 2. *q.* 129. *art.* 3.

QUÆR. 5. *An poſſit aliquis habere alias virtutes ſine magnanimitate: cum Philoſ.* 4. *Ethic. dicat: Qui eſt parvis dignus, & his dignificat ſeipſum, temperatus eſt, magnanimus autem non.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod connexio virtutum non eſt intelligenda ſecundum actus, ut ſcilicet cuilibet competat habere actus omnium virtutum: Unde actus magnanimitatis non competit cuilibet virtuoſo, ſed ſolum magnis: Sed ſecundum principia virtutum, quæ ſunt prudentia, & gratia, omnes virtutes ſunt connexæ ſecundum habitus ſimul in anima exiſtentes vel in actu, vel in propinqua diſpoſitione: Et ſic poteſt aliquis, cui non competit actus magnanimitatis, habere habitum magnanimitatis, per quem ſcilicet diſponitur ad talem actum exequendum, ſi ſibi ſecundum ſtatum ſuum competeret. 2. 2. *q.* 129. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 6. *Quomodo, ſicut Philoſoph. dicit* 4. *Ethic. motus lentus magnanimi videtur, & vox gravis, & locutio ſtabilis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod corporales motus diverſificantur ſecundum diverſas animæ apprehenſiones, & affectiones: Et ſecundum hoc contingit, quod ad magnanimitatem conſequuntur quædam accidentia determinata circa motus corporales. Velocitas enim motus provenit ex eo, quod homo ad multa intendit, quæ explere feſtinat: ſed magnanimus intendit ſolum ad magna, quæ pauca ſunt, quæ etiam indigent magna attentione: Et ideo habet motum tardum. Similiter etiam acuitas vocis, & velocitas præcipue competit his, qui de quibuslibet contendere volunt; quod non pertinet ad magnanimos, qui non intromittunt ſe, niſi de magnis. Et ſicut prædictæ diſpoſitiones corporalium motuum conveniunt magnanimis, ſecundum modum affectionis earum; ita etiam in his, qui ſunt naturaliter diſpoſiti ad magnanimitatem, tales conditiones naturales inveniuntur, *in eod. art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 7. *Quare, ſicut Philoſophus dicit* 4. *Ethic. magnanimus ſe dignam reputat magnis, & alios contemnit: & quomodo magnanimitas, & humilitas non ſint contrariæ, quamvis in contraria tendere videantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in homine invenitur aliquid magnum, quod ex dono Dei poſſidet; & aliquis defectus qui competit ei ex infirmitate naturæ: Magnanimitas ergo facit, quod homo ſe magnis dignificet ſecundum conſiderationem donorum, quæ poſſidet ex Deo; ſicut ſi habet magnam virtutem animi, magnanimitas facit, quod ad perfecta opera virtutis tendat. Et ſimiliter eſt dicendum de uſu cujuslibet alterius boni, puta ſcientiæ, vel exterioris fortunæ. Humilitas autem facit, quod homo ſeipſum parvipendat ſecundum conſideratio-

rationem proprii defectus. Similiter etiam magnanimitas contemnit alios, ſecundum quod deficiunt a donis Dei: Non enim tantum alios appretiatur, quod pro eis aliquid indecens faciat: ſed humilitas alios honorat, & ſuperiores æſtimat, inquantum in eis aliquid inſpicit de donis Dei: Unde dicitur in Pſal. 14. de viro juſto: *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus*, quod pertinet ad contemptum magnanimi: *Timentes autem Dominum glorificat*, quod pertinet ad honorationem humilis. Et ſic patet, quod magnanimitas & humilitas non ſunt contrariæ, quamvis in contraria tendere videantur, quia procedunt ſecundum diverſas conſiderationes. *Ib. ad* 4.

QUÆR. 8. *Quomodo in magnanimo non ſunt vituperabiles, ſed potius valde laudabiles iſtæ quinque proprietates: ſcilicet primo, non eſt memor beneficiorum: ſecundo, eſt otioſus, & tardus: tertio, utitur ironia ad multos: quarto, non poteſt aliis convivere: quinto, magis poſſidet infructuoſa quam fructuoſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod proprietates illæ, ſecundum quod ad magnanimum pertinent, non ſunt vituperabiles, ſed ſuperexcellenter laudabiles. Quod enim primo dicitur, quod *magnanimus non habet in memoria eos, a quibus beneficia recipit*, intelligendum eſt quantum ad hoc quod non eſt ſibi delectabile, quod ab aliquibus beneficia recipiat, quin eis majora recompenſet: quod pertinet ad perfectionem gratitudinis, in cujus actu vult ſuperexcellere, ſicut & in actibus aliarum virtutum. Similiter etiam ſecundo dicitur, quod eſt *otioſus, & tardus*: non quia deficiat ab operando ea, quæ ſibi conveniunt: ſed quia non ingerit ſe quibuſcunque operibus, ſed ſolum magnis, qualia decent eum. Dicitur etiam tertio, quod *utitur ironia*: non ſecundum quod opponitur veritati, ut ſcilicet dicat de ſe aliqua vilia quæ non ſunt, vel neget aliqua magna quæ ſunt: ſed quia non totam magnitudinem ſuam monſtrat; maxime quantum ad inferiorum multitudinem: quia, ſicut etiam Philoſophus ibidem dicit, *ad magnanimum pertinet magnum eſſe ad eos, qui in dignitate & bonis fortunæ ſunt: ad medios autem moderatum*. Quarto etiam dicitur, quod *ad alios non poteſt convivere* (ſcilicet familiariter) niſi ad amicos; quia omnino vitat adulationem, & ſimulationem, quæ pertinent ad animi parvitatem: convivit tamen omnibus & magnis, & parvis ſecundum quod oportet, ut dictum eſt. Quinto etiam dicitur, quod *vult habere magis infructuoſa*, non quæcunque, ſed bona, ideſt honeſta: Nam in omnibus præponit honeſta utilibus tanquam majora: Utilia enim quæruntur ad ſubveniendum alicui defectui, qui magnanimitati repugnat. *Ibid. ad* 5.

QUÆR. 9. *Quomodo magnanimo attribuatur diverſarum virtutum actus: dicitur enim 4. Ethic. quod ad magnanimum pertinet non fugere commonentem (quod eſt actus prudentiæ) neque facere injuſta (quod eſt actus juſtitiæ) & eſt promptus ad benefaciendum (quod eſt actus charitatis) & ideo miniſtrat prompte (quod eſt actus liberalitatis) quod eſt veridicus (quod eſt actus veritatis) & quod non eſt planctivus, quod eſt actus patientiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia magnanimus tendit ad magna, conſequens eſt, quod ad illa præcipue tendat, quæ important aliquam excellentiam: & illa fugiat, quæ pertinent ad defectum. Pertinet autem ad quandam excellentiam, quod aliquis benefaciat, & quod ſit communicativus, & plurimum retributivus; & ideo ad iſta promptum ſe exhibet, inquantum habent rationem cujuſdam excellentiæ, non autem ſecundum eam rationem, qua ſunt actus aliarum virtutum. Ad defectum autem pertinet, quod aliquis intantum magnipendat aliqua exteriora bona, vel mala, quod pro eis a juſtitia, vel quacunque virtute recedat, & declinet: ſimiliter etiam ad defectum pertinet omnis occultatio veritatis: quia videtur ex timore procedere: quod etiam aliquis ſit planctivus, ad defectum pertinet; quia per hoc videtur animus exterioribus malis ſuccumbere: & ideo hæc & ſimilia vitat magnanimus ſecundum quandam ſpecialem rationem, ſcilicet tanquam contraria excellentiæ, vel magnitudini. 2. 2. q. 129. a. 4. ad 2.

QUÆR. 10. *Quomodo ſicut dicitur 4. Eth. magnanimitas eſt ornatus omnium virtutum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quælibet virtus habet quendam decorem, ſive ornatum ex ſua ſpecie, qui eſt proprius unicuique virtuti; ſed ſuperadditur alius ornatus ex ipſa magnitudine operis virtuoſi per magnanimitatem, quæ omnes virtutes majores facit, ut dicitur in 4. Ethic. *in eadem q.* 129. *a.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 11. *An ſit verum quod Philoſ. dicit 4. Ethic. magnanimus non eſt Philokindynos, ideſt, amator periculi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quo amator periculi dicitur, qui indifferenter ſe periculis exponit: quod videtur pertinere ad eum, qui indifferenter multa quaſi magna exi-

ſtimat:

Digitized by Google

ſtimat: quod eſt contra rationem magnanimi. Nullus enim videtur pro aliquo ſe periculis exponere, niſi illud magnum exiſtimet. Sed pro his, quæ vere ſunt magna, magnanimus promptiſſime ſe periculis exponit: quia operatur magnum in actu fortitudinis, ſicut in actibus aliarum virtutum: unde Philoſophus ibidem dicit, quod magnanimus non eſt microkindynos, ideſt pro paucis periclitans, ſed eſt megalokindynos, ideſt pro magnis periculis periclitans: & Seneca dicit in lib. de quatuor virtutibus: *Eris magnanimus, ſi pericula nec appetas ut temerarius, nec formides ut timidus.* Nam nihil timidum facit animum, niſi reprehenſibilis vitæ conſcientia. 2. 2. *q.* 129. *a.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 12. *In quo ſenſu verum ſit quod Philoſophus dicit* 4. *Ethic. ad magnanimum pertinet nullo indigere: & quomodo fiduciam habet & ſui, & aliorum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 4. Ethic. *Ad magnanimum pertinet nullo indigere*; quia hoc deficientis eſt: Hoc tamen debet intelligi ſecundum modum humanum, unde addit, *vel vix.* Hoc eſt enim ſupra hominem, ut omnino nullo indigeat: Indiget enim omnis homo; primo quidem divino auxilio; ſecundo autem etiam auxilio humano; quia homo eſt naturaliter animal ſociale, eo quod ſibi non ſufficit ad vitam. Inquantum ergo indiget aliis, ſic ad magnanimum pertinet, ut habeat fiduciam de aliis: quia hoc etiam ad excellentiam hominis pertinet, quod habeat alios in promptu, qui eum poſſint juvare. Inquantum autem ipſe aliquid poteſt, intantum ad magnanimitatem pertinet fiducia, quam habet de ſeipſo. 2. 2. *quæſt.* 129. *art.* 6. *ad* 1.

QUÆR. 13. *An ſit proprium magnanimi eſſe ſecurum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod Tullius in 1. de Offic. ait, quod *ad magnanimum pertinet neque perturbationi animi, neque homini; neque fortunæ ſuccumbere*: ergo ſecuritas ad magnanimitatem pertinet. 2. 2. *quæſt. artic.* 7. *in argumentum ſed contra.*

QUÆR. 14. *Quomodo ſecuritas ſit conditio magnanimitatis, cum videatur eſſe contra virtutem; ſecurus enim dicitur quaſi ſine cura, ut ait D. Iſidorus in lib. Etymol.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non quælibet ſecuritas eſt laudabilis; ſed quando deponit aliquis curam, prout debet, & in quibus timere non oportet: Et hoc modo eſt conditio fortitudinis, & magnanimitatis. *Ib. art.* 7. *ad* 2.

QUÆR. 15. *In quo ſenſu Philoſophus dixit: quod bona fortunæ videntur conferre ad magnanimitatem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut ex ſupra dictis patet, magnanimitas ad duo reſpicit; ad honorem quidem, ſicut ad materiam; & ad aliquid magnum operandum, ſicut ad finem. Ad utrumque autem iſtorum bona fortunæ cooperantur. Quia enim honor virtutis non ſolum a ſapientibus, ſed etiam a multitudine exhibetur, quæ maxima reputat hujuſmodi exteriora bona fortunæ: fit ex conſequenti, ut ab eis major honor exhibeatur his, quibus adſunt exteriora bona fortunæ. Similiter etiam ad actus virtutum organice bona fortunæ deſerviunt; quia per divitias, potentias, & amicos datur nobis facultas operandi. Et ideo manifeſtum eſt, quod bona fortunæ conferunt ad magnanimitatem, *in eadem q. a.* 8. *in corp.*

QUÆR. 16. *Quomodo, ſicut ait Seneca in lib. de ira, virtus ſibi ſufficiens eſt, & tamen magnanimitas indiget bonis fortunæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtus ſibi ſufficiens eſſe dicitur; quia ſine his etiam exterioribus bonis eſſe poteſt. Indiget tamen his exterioribus bonis ad hoc quod expeditius operetur. *in eodem a.* 8. *ad* 1.

QUÆR. 17. *Quomodo ſicut dicit Tullius in lib.* 1. *de Offic. magnus animus in externarum rerum deſpicientia commendatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod magnanimus exteriora bona contemnit, inquantum non reputat ea bona magna, pro quibus debeat aliquid indecens facere; non tamen quantum ad hoc contemnit ea, quin reputet ea utilia ad opus virtutis exequendum. *ibid. ad* 2.

QUÆR. 18. *Quomodo, ſicut Tullius ſubdit ibidem, ad magnanimum pertinet, ea quæ videantur acerba, ita ferre, ut nihil a ſtatu naturæ diſcedat, nihil a dignitate ſapientis: & Ariſtoteles dicit* 4. *Ethic. magnanimus in infortuniis non eſt triſtis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quicunque non reputat aliquid magnum, neque multum gaudet ſi illud obtineat, neque multum triſtatur ſi illud amittit: Et ideo quia magnanimus non æſtimat exteriora bona (ſcilicet bona fortunæ) quaſi magna: inde eſt, quod nec de eis multum extollitur ſi adſint; neque in eorum amiſſione multum dejicitur. 2. 2. *q.* 129. *a.* 8. *ad* 3.

QUÆR. 19. *An & quomodo ambitio, & præſumptio opponuntur magnanimitati.*

Reſp. ſupra *v. Ambitio*: & infra *v. Præſumptio.*

Digitized by Google

QUÆR. 1. *Quomodo magnificus magna facit in rebus divinis, & communibus: & utrum ſit verum quod Philoſophus dicit 4. Ethic. magnificus non eſt ſumptuoſus in ſeipſum.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ad magnificentiam pertinet facere aliquid magnum: quod autem pertinet ad perſonam uniuſcujuſque, eſt aliquid parvum in comparatione ad id quod convenit rebus divinis, vel rebus communibus: Et ideo magnificus non principaliter intendit ſumptum facere in his, quæ pertinent ad perſonam propriam; non quia bonum ſuum non quærat, ſed quia non eſt magnum. Si quid tamen in his, quæ ad ipſum pertinent, magnitudinem habeat, hoc etiam magnifice magnificus proſequitur; ſicut ea quæ ſemel fiunt, ut nuptiæ, vel aliquid aliud hujuſmodi; vel etiam ea, quæ permanentia ſunt, ſicut ad magnificum pertinet, præparare convenientem habitationem, ut dicitur in 4. Ethic. 2. 2. *q.* 134. *a.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 2. *Quid ſit magnificentia.*

Reſp. D. Thomas, Tullius in ſua Rhetorica dicit, quod *magnificentia eſt rerum magnarum, & excelſarum cum animi quadam ampla, & ſplendida propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio*: ut cogitatio referatur ad interiorem intentionem; adminiſtratio autem ad exteriorem executionem. 2. 2. *qu.* 134. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Quare magnificentia jungitur ſanctitati, Exodi* 15. *Magnificus in ſanctitate; & Pſalm.* 95. *ſanctitas, & magnificentia in ſanctificatione ejus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod magnificentia intendit opus magnum facere: opera autem ab hominibus facta ad aliquem finem ordinantur: nullus autem finis humanorum operum eſt adeo magnus, ſicut honor Dei: & ideo magnificentia præcipue magnum opus facit in ordine ad honorem Dei: unde Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *honorabiles ſumptus ſunt maxime, qui pertinent ad divina ſacrificia*: & circa hoc maxime ſtudet magnificus: & ideo magnificentia conjungitur ſanctitati; quia præcipue ejus effectus ad religionem, ſive ad ſanctitatem ordinatur. 2. 2. *q.* 134. *a.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 4. *An & quomodo materia magnificentiæ ſunt magni ſumptus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad magnificentiam pertinet intendere ad aliquod magnum opus faciendum: Ad hoc autem quod aliquod magnum opus convenienter fiat, requiruntur proportionati ſumptus; non enim poſſunt magna opera fieri, niſi cum magnis expenſis: unde ad magnificentiam pertinet magnos ſumptus facere ad hoc quod opus magnum convenienter fiat: unde & Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *magnificus ab æquali* (ideſt a proportionato) *ſumptu, opus facit magis magnificum*. Sumptus autem eſt quædam pecuniæ emiſſio, a qua poteſt aliquis prohiberi per ſuperfluum amorem pecuniæ; & ideo materia magnificentiæ poſſunt dici & ipſi ſumptus, quibus utitur magnificus ad opus magnum faciendum; & ipſa pecunia, qua utitur ad ſumptus magnos faciendos; & amor pecuniæ, quem moderatur magnificus, ne ſumptus magni impediantur. *In eadem quæſtione.* 134. *artic.* 3. *in corp.*

QUÆR. 5. *Quonam animo magnificus dona tribuat.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod magnificus etiam dat dona, vel xenia, ut dicitur in 4. Ethic. non tamen ſub ratione doni, ſed potius ſub ratione ſumptus ordinati ad aliquid opus faciendum; puta ad honorandum aliquem, vel ad faciendum aliquod unde proveniat honor toti civitati; ſicut cum facit aliquid, ad quod tota civitas ſtudet. 2. 2. *q.* 134. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 6. *An magnificentia requirat bona fortunæ, cum ſicut Seneca dicit in lib. de ira, virtutes non ex neceſſitate indigeant exteriori fortuna, ſed ſibi ipſis ſufficiant: & quomodo pauper poſſit eſſe magnificus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod principalis actus virtutis eſt interior electio, quam virtus poteſt habere abſque exteriori fortuna: & ſic etiam pauper poteſt eſſe magnificus. Sed ad exteriores actus virtutum requiruntur bona fortunæ, ſicut quædam inſtrumenta: Et ſecundum hoc pauper non poteſt actum magnificentiæ exteriorem exercere in his quæ ſunt magna ſimpliciter, ſed forte in his, quæ ſunt magna per comparationem ad aliquod opus, quod etſi in ſe ſit parvum, tamen poteſt magnifice fieri ſecundum proportionem illius generis: Nam parvum, & magnum dicuntur relative, ut Philoſophus dicit in prædicamentis. 2. 2. *q.* 134. *a.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 7. *In quo ſenſu Philoſophus dicit* 4. *Ethic. quod magnificus ſcienti aſſimilatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod magnificentia ordinat uſum artis ad aliquid magnum. Ars autem eſt in ratione: & ideo ad magnificum pertinet bene uti ratione in attendendo proportionem ſumptus ad opus, quod

Digitized by Google

quod faciendum eſt. Et hoc præcipue neceſſarium eſt propter magnitudinem utriuſque: quia niſi diligens conſideratio adhiberetur, immineret periculum magni damni. 2. 2. *q.* 134. *a.* 4. *ad* 3.

MALEDICTIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit maledictio; & quænam ſit licita, vel illicita.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod maledicere eſt malum dicere; quod quidem tripliciter contingit, ſicut & benedicere; ſcilicet enuntiando, imperando, & optando: & ſecundum quodlibet horum modorum poteſt bene, & male fieri. Si enim id quod eſt materialiter malum, dicatur malum, quodlibet prædictorum modorum, ſub ratione boni, non eſt illicitum; quia hoc eſt magis benedicere, quam maledicere, unumquodque enim magis judicatur ſecundum ſuam formam, quam ſecundum ſuam materiam. Si vero aliquis dicat malum ſub ratione mali, formaliter maledicit, unde eſt omnino illicitum. Utrumque autem horum contingit in hoc, quod aliquis enuntiando malum profert: Quandoque enim aliquis enuntiat malum alicujus ad notificandum neceſſariam veritatem, & ſic dicit malum ſub ratione veri neceſſarii quod eſt bonum, unde eſt licitum: Et hoc modo Job 3. dicitur, quod Job *maledixit diei ſuæ*, enuntians malitiam præſentis vitæ, ſicut Apoſtol. dicit Epheſ. 5. *Redimentes tempus, quantum dies mali ſunt.*

Quando autem aliquis enuntiat malum alterius ſub ratione mali, ſcilicet intentione detrahendi, hoc eſt illicitum; dicitur enim 1. Corinth. 6. *Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.* Similiter etiam in eo quod quis dicit malum imperando. Contingit autem quandoque, quod aliquis dicit id, quod eſt materialiter malum ſub ratione boni, puta cum ex imperio alicujus provenit alicui malum pœnæ propter juſtitiam, quod quidem eſt licitum: Et hoc modo tranſgreſſores legis maledicuntur, ideſt pœnæ ſecundum juſtitiam deputantur. Quandoque vero aliquis imperando dicit malum alterius injuſte, puta propter odium, & vindictam: Et talis maledictio eſt illicita. Exod. 21. *Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.* Et id eſt etiam circa id, quod aliquis dicit malum optando. Si enim hoc optet ſub ratione boni, puta ut per adverſitatem alicujus perveniat ad ſpiritualem profectum, hoc licitum eſt. Job 5. *Vidi ſtultum firma radice; & maledixi pulcritudini ejus ſtatim.* Si vero hoc modo faciat propter odium, vel vindictam, eſt omnino illicitum. 1. Regum 17. *Maledixit Philiſtæus David in diis ſuis ad Rom.* 12. *lect.* 3. 2. 2. *q.* 76. *art.* 1. *q.* 2. *de virt. art.* 8. *ad* 10. & 15.

QUÆR. 2. *Quomodo intelligenda ſit Gloſſa ſuper illud Nu.* 23. *Quomodo maledicam, cui non maledixit Dominus? dicens, non poteſt eſſe juſta maledicendi cauſa, ubi peccantis ignoratur affectus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod affectus peccantis etſi in ſe non videatur, poteſt tamen percipi ex aliquo manifeſto peccato, pro quo pœna eſt infligenda: Similiter etiam quamvis ſciri non poſſit quem Deus maledicat ſecundum finalem reprobationem, poteſt tamen ſciri quis ſit maledictus a Deo ſecundum reatum præſentis culpæ. 2. 2. *quæſt.* 76. *art.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 3. *An liceat maledicere Diabolum, & modo ſicut dicitur Eccl.* 21. *Cum maledicit impius Diabolum maledicit ipſe animam ſuam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in diabolo eſt conſiderare naturam, & culpam: natura quidem ejus bona eſt, & a Deo, nec eam maledicere licet; culpa autem ejus eſt maledicenda, ſecundum illud Job 3. *Maledicant ei, qui maledicunt diei.*

Cum autem peccator maledicit diabolum propter culpam, ſeipſum ſimili ratione judicat maledictione dignum: & ſecundum hoc dicitur maledicere animam ſuam. 2. 2. *q.* 76. *a.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 4. *An liceat creaturam irrationalem maledicere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod benedictio, & maledictio proprie ad illam rem pertinent, cui poteſt aliquid bene, vel male contingere, ſcilicet rationali creaturæ; creaturis autem irrationalibus bonum, vel malum dicitur contingere in ordine ad creaturam rationalem, propter quam ſunt: ordinantur autem ad eam multipliciter.

Uno quidem modo per modum ſubventionis, inquantum ſcilicet ex creaturis irrationalibus ſubvenitur humanæ neceſſitati: & hoc modo Dominus homini dicit Geneſ. 3. *Maledicta terra in opere tuo*, ut ſcilicet per ejus ſterilitatem homo puniretur: & ita etiam intelligitur, quod habetur Deut. 22. *Benedicta horrea tua*, & infra, *maledictum horreum tuum.* Sic etiam David maledixit montes Gelboe, ſecundum Gregorii expoſitionem.

Alio modo creatura irrationalis ordinatur ad rationalem per modum ſignificationis, &

ſic

Digitized by Google

ſic Dominus maledixit ficulneam, in ſignificationem Judææ.

Tertio modo ordinatur creatura irrationalis ad rationalem per modum continentis, ſcilicet temporis, vel loci; & ſic maledixit Job diei Nativitatis ſuæ, propter culpam originalem, quam naſcendo contraxit, & propter ſequentes pœnalitates; & propter hoc etiam poteſt intelligi David maledixiſſe montibus Gelboe, ut legitur 2. Regum 1. ſcilicet propter cædem populi, quæ in eis contigerat.

Maledicere autem rebus irrationalibus inquantum ſunt creaturæ Dei, eſt peccatum blaſphemiæ: maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis eſt otioſum, & vanum, & per conſequens illicitum. 2. 2. *q.* 76. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 5. *Quandonam maledictio ſit peccatum mortale, aut veniale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod maledictio, de qua nunc loquimur, eſt per quam pronunciatur malum contra aliquem, vel imperando, vel optando: velle autem, vel imperio movere ad malum alterius, ſecundum ſe repugnat charitati, qua diligimus proximum volentes bonum ipſius; & ita ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale; & tanto gravius, quanto perſonam, cui maledicimus, magis amare, & revereri tenemu: Unde dicitur Levitic. 20. *Qui maledixerit Patri ſuo, & Matri, morte moriatur.* Contingit tamen verbum maledictionis prolatum eſſe peccatum veniale; vel propter parvitatem mali, quod quis alteri maledicendo imprecatur; vel etiam propter affectum ejus, qui profert maledictionis verba, dum ex levi motu, vel ex ludo, aut ex ſurreptione aliqua, talia verba profert: quia peccata verborum maxime ex affectu penſantur. 2. 2. *q.* 76. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 6. *In quo ſenſu verum ſit quod D. Chryſoſt. dicit ſuper Matth. Cum dixeris, (maledic ei, & domum everte, & omnia perire fac) nihil ab homicida differs.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod maledictio uno modo includit deſiderium mali: unde ſi ille qui maledicit, velit malum occiſionis alterius; deſiderio non differt ab homicida: differt tamen, inquantum actus exterior aliquid adjicit voluntati. 2. 2. *qu.* 76. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 1. *Quid ſint maleficia: & utrum a Dæmonibus cauſentur.*

RESp. Div. Thomas, de maleficiis ſciendum eſt quod quidam dixerunt quod maleficium nihil eſt, & quod hoc proveniebat ex infidelitate; quia volebant quod dæmones nihil ſunt, niſi imaginationes hominum, inquantum ſcilicet homines imaginabantur eos, & ex iſta imaginatione territi lædebantur: Fides vero catholica vult quod dæmones ſint aliquid, & poſſint nocere ſuis operationibus, & impedire carnalem copulam. *Quodlibeto* 11. *quæſt.* 8. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quare maleficii poteſtas Diabolo in generatione datur magis quam in aliis actibus; & in ſerpentibus magis quam in aliis animalibus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quia corruptio peccati prima, per quam homo ſervus eſt factus Diaboli, in nos per actum generantem devenit; ideo meleficii poteſtas permittitur Diabolo a Deo in hoc actu magis quam in aliis.

Sicut in ſerpentibus magis oſtenditur virtus maleficiorum, ut dicitur, quam in aliis animalibus; quia per ſerpentem Diabolus mulierem tentavit. 4. *ſent. d.* 34. *artic.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 3. *An maleficium poſſit eſſe perpetuum. Et utrum liceat illud per aliud maleficium deſtruere. Cur non ſemper ceſſet ceſſante culpa. Et cur non ſemper contra ipſum valeant exorciſmi Eccleſiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod maleficium eſt ita perpetuum, quod non poteſt habere remedium humano opere, quamvis Deus poſſit remedium præſtare Dæmonem cogendo, vel etiam Dæmon, deſiſtendo: Non enim oportet ſemper, ut id, quod per maleficium factum eſt, poſſit per maleficium aliud deſtrui, ut ipſi malefici confitentur.

Et tamen ſi poſſet per maleficium remedium adhiberi, nihilominus perpetuum reputaretur; quia nullo modo debet aliquis Dæmonis auxilium per maleficia invocare.

Similiter non oportet, quod ſi propter peccatum aliquod data eſt Diabolo poteſtas in aliquem, quod ceſſante peccato, ceſſet poteſtas; quia pœna interdum remanet culpa tranſeunte.

Similiter etiam exorciſmi Eccleſiæ non valent ad reprimendum Dæmones ſemper quantum ad omnes moleſtias corporales i judicio divino hoc exigente; ſemper tamen valent contra illas infeſtationes Dæmonum, con-

contra quas principaliter inſtituti ſunt. 4. *ſent. d.* 34. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 4. *An & quando maleficium impediat matrimonium*.

Reſp. *v. Matrimonium*.

MALIGNITAS.

Quæritur, Quid ſit malignitas.

RESp. D. Thomas, malignitas pertinet ad cor: & dicitur malignus, quaſi malus ignis; quando ſcilicet aliquis facit ex prava intentione aliquid, illud eſt malignum conſilium. *In expoſitione Pſalm.* 36.

MALITIA.

QUÆR. 1. *Quid ſit peccare ex electione, ſive induſtria, & certa ſcientia, aut etiam malitia.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſ. dicit in 3. Ethic. aliqui poſuerunt quod nullus voluntarie eſt malus. Contra quos Philoſ. ibidem dicit, quod irrationabile eſt dicere, quod aliquis velit adulterium committere, & non velit eſſe injuſtus. Cujus ratio eſt quia voluntarium dicitur aliquid non ſolum ſi voluntas feratur in illud primo & per ſe ſicut in finem, ſed etiam ſi feratur in illud ut ad finem; ſicut etiam infirmus non ſolum vult conſequi ſanitatem, ſed etiam vult bibere medicinam amaram, quam alias nollet, ad hoc ut ſanitatem conſequatur: & ſimiliter mercator projicit merces in mare voluntarie, ne depereat navis. Si ergo contingat, quod aliquis intantum velit aliqua delectatione frui, puta adulterio, vel quocunque hujuſmodi appetibili, ut non refugiat incurrere deformitatem peccati, quam percipit eſſe conjunctam ei, quod vult, non ſolum dicetur velle illud bonum, quod principaliter vult, ſed etiam ipſam deformitatem, quam pati elegit, ne bono cupito privetur: unde adulter & delectationem vult quidem principaliter, & ſecundario vult deformitatem: ſicut ponit Auguſtinus exemplum in lib. de ſermone Domini in monte: quod aliquis propter amorem alicujus ancillæ voluntarie ſuſtinet duram ſervitutem Domini ejus.

Sed hoc quod aliquis intantum velit aliquod bonum commutabile, quod non refugiat averti a bono incommutabili, poteſt contingere dupliciter: uno modo ex eo quod neſcit illi bono commutabili talem averſionem eſſe conjunctam: & tunc dicitur ex ignorantia peccare: alio modo ex aliquo interius inclinare voluntatem in bonum illud: invenitur autem aliquid in alterum inclinari dupliciter: uno modo quaſi ab alio paſſum; ſicut cum lapis projicitur ſurſum: alio modo per formam propriam, & tunc ex ſeipſo inclinatur in illud; ſicut cum lapis cadit deorſum: & ſimiliter voluntas inclinatur in bonum commutabile, cui adjungitur deformitas peccati, quandoque quidem ex aliqua paſſione: & tunc dicitur ex infirmitate peccare: aliquando autem ex aliquo habitu, quando per ſe conſuetudinem, inclinari in tale bonum, eſt ei jam verſum quaſi in habitum, & naturam; & tunc ex proprio motu abſque aliqua paſſione inclinatur ad illud: & hoc eſt peccare ex electione, ſive ex induſtria, aut ex certa ſcientia, aut etiam ex malitia. *qu.* 3. *de malo, art.* 12. *in corp.* 1. 2. *q.* 78. *art.* 1.

QUÆR. 2. *Utrum omne peccatum ex malitia ſit peccatum in Spiritum Sanctum.*

Reſp. Div. Thomas, proprie loquendo de peccato in Spiritum Sanctum, non omne peccatum ex malitia eſt peccatum in Spiritum Sanctum. Ille enim ex malitia peccare dicitur, cujus voluntas per ſe inclinatur in bonum aliquod, quod habet malitiam annexam: quod quidem contingit dupliciter: nam & in rebus naturalibus dupliciter aliquid movetur: vel propter inclinationem, ſicut grave deorſum: vel propter remotionem prohibentis, ſicut aqua effunditur fracto vaſe. Sic ergo voluntas quandoque fertur per ſe in hujuſmodi bonum ex propria inclinatione habitus acquiſiti: quandoque vero ex remotione ejus quod prohibebat a peccato, ſicut ſpes, & timor Dei, & alia dona Spiritus Sancti, quibus homo retrahitur a peccato: unde proprie ille peccat in Spiritum Sanctum, cujus voluntas ex hoc tendit in peccatum, quia abjicit hujuſmodi Spiritus Sancti retinacula; propter quod & deſperatio, & præſumptio, & obſtinatio, & hujuſmodi ponuntur ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, ut patet per Magiſtrum 43. diſt. 2. ſent. large tamen loquendo etiam ille qui ex inclinatione habitus peccat, poteſt dici peccare in Spiritum Sanctum; quia etiam ipſe ex conſequenti renititur bonitati Spiritus Sancti, *qu.* 3. *de malo, artic.* 14. *in corp.* 1. 2. *qu.* 78. *art.* 3.

QUÆR. 3. *Cur peccatum ex malitia longe gravius eſt, ac periculoſius, quam peccatum ex infirmitate, vel paſſione.*

Reſp. infra *v. Paſſio*.

QUÆR. 4. *Utrum ille peccet ex malitia, qui ex certa ſcientia committit aliquod leviſſimum*

Digitized by Google

mum peccatum; puta dicendo verbum otioſum, aut mendacium jocoſum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod malitia opponitur virtuti, que eſt bona qualitas mentis: peccatum autem veniale non eſt contrarium virtuti; unde ſi aliquis de induſtria peccatum veniale committat, non eſt ex malitia. *qu. 3. de malo, art. 2. ad 9.*

QUÆR. 5. *An committens aliquod leve peccatum ex habitu, v.g. dicens verbum otioſum, ſit peccans ex malitia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccata venialia non excludunt bonum ſpirituale, quod eſt gratia Dei, vel charitas: unde non dicuntur mala ſimpliciter, ſed ſecundum quid: & propter hoc nec habitus ipſorum poſſunt dici ſimpliciter mali, ſed ſecundum quid. 1. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 1.

MALUS.

QUÆR. 1. *An malus homo ſit pejor beſtia.*

Reſp. Div. Thomas, Philoſophus dicit, quod *pejor eſt malus homo, quam mala beſtia; quia cum malitia habet intellectum, ut diverſa mala adinveniat. ſuper Pſalm.* 48.

QUÆR. 2. *Quomodo de malis intelligatur illud Pſalm.* 48. *Poſtea in ore ſuo complacebunt.*

Reſp. Div. Thomas, exponitur dupliciter: uno modo ſic: poſtquam interius ſcandalizantur, & faciunt mala, vellent quod alii ſequerentur eos: & ideo ſtudent aliis complacere, ut trahant eos ad peccandum, Proverb. 1. *Si te lactaverint peccatores, &c.* Alio modo ſic reprehendit ſimulationem, quaſi dicat: poſteaquam jam ſic conturbantur, & ſequuntur mala, (in ore ſuo complacebunt) ideſt, ſtudent loqui ſancta, & blanda: Matth. 23. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis &c.* ſic & vos a foris: Gloſſa, *pejores ſunt ſimulantes, quam aperte mali.*

Sed nunquid hoc verum eſt? videtur quod non: Eſa. 3. *Peccatum ſuum ſicut Sodoma prædicaverunt*: Gloſſa Hieronymi, *ſecunda tabula eſt occulte peccare.*

Dicendum quod aliud eſt non publicare peccatum; & aliud eſt ſimulare innocentiam: nam publicare peccatum eſt malum, quia ſcandalizat alios; ſed ſimulare innocentiam, ut alios trahat ad peccatum, malum eſt; & de his loquitur hic. *in expoſit. ejuſdem Pſalm.* 48.

QUÆR. 3. *Quibus de cauſis ſit laudabile, aut vituperabile vitare conſortia malorum, aut cum eis commorari.*

Reſp. Div. Thomas, notandum quod aliqui vitant peccatorum conſortia propter ſuperbiam, & contemptum, ſicut habet Iſai. 65. *Non appropinques mihi, quia immundus es.* Alii vero vitant conſortia propter peccatorum utilitatem, ut erubeſcant, & ſic convertantur. Et ſic dicit Paulus 1. ad Cor. 9. *Ad verecundiam veſtram dico, ſic non eſt inter vos ſapiens quiſquam.* Item aliquis vitat propter cautelam ſui, timens ne pervertatur: Eccl. 13. *Qui tangit picem, coinquinatur ab ea; &* in Pſalm. 17. *Cum perverſo perverteris.*

E contrario ſimiliter aliqui commorantur cum peccatoribus ad ſui probationem: Unde *tentatio eſt ſui probatio*, ut habetur 2. Pet. 2. *Aſpectu enim & auditu juſtus erat habitans apud eos*; & Cant. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*; & ibi dicit Gloſſa: *Non fit bonus, qui malos tolerare non poteſt.* Item aliqui inter malos commorantur propter converſionem, ut Paulus dicit 1. Cor. 9. *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucrifacerem.* Sed differentia eſt, quia peccatoribus perſeverantibus, & pœnitere nolentibus non oportet communicare: de illis vero, de quibus ſperatur, diſtinguendum eſt ex parte illius qui habitat, quia autem eſt firmus, aut infirmus: ſi infirmus, habitare cum eis non debet: ſi firmus, competens eſt, ut cum eis habitet, ut eos ad Deum convertat. *ſuper cap.* 9.

QUÆR. 4. *Quare boni non debent indignari de malorum proſperitate, juxta illud Pſalm.* 36. *Noli æmulari in malignantibus: neque zelaveris facientes iniquitatem.*

Reſp. D. Thomas, advertendum eſt, quod ſi aliquis indignetur, ſive æmuletur de proſperitate malorum, non vituperatur ſecundum Philoſophos, quia tractaverunt de proſperitate civili, in qua poſſunt aliqua videri magna, ſecundum ſe conſiderata, non reſpicientes ad æterna: Si vero ad ſpiritualia comparentur, cum nullum temporale quantuncunque magnum poſſit ſpiritualibus comparari, in talibus æmulatio locum non habet: & ideo non ſunt æmulandi mali de hujuſmodi bonis ſibi provenientibus. Unde Theologi attendentes divinam providentiam in his bonis, quæ indiſtincte bonis & malis, dignis & indignis proveniunt, non triſtantur quando indignis adveniunt: Conſiderant enim, quod juſta Dei ordinatione diſponuntur vel ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem, & quod hujuſmodi bona ſunt quaſi nihil in comparatione ad futura, quæ ſervantur bonis: Et ideo hujuſmodi triſtitia prohibetur; unde dicit: *Noli æmulari*, ideſt, indignari, *ex malignantibus*,

pro

Digitized by Google

pro eo quod florent: Proverb. 3. *Ne æmuleris hominem injuſtum*, &c. Item, *neque zelaveris facientes iniquitatem*; quaſi dicat: ne triſteris ſi non habes, quæ habent illi, quia reſervantur tibi meliora: Eccleſ. 9. *Non zelantes gloriam peccatoris. In expoſ. ejuſd. Pſal.*

QUÆR. 5. *An mali ſemper in hac vita puniantur, ſicut ſemper præmiantur boni: cum de malis dicatur Job* 21. *Ducunt in bonis dies ſuos.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod mali etſi interdum in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales; unde Auguſtinus dicit in 1. Confeſſ. *Juſſiſti Domine, & ſic eſt, ut pœna ſibi ſit inordinatus animus*; & Philoſ. dicit in 9. Ethic. de malis, quod *contendit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit: illud autem illuc*; & poſtea concludit: *ſi autem ſic miſerum eſt, malum eſſe, fugienda eſt malitia intenſe.*

Et ſimiliter e converſo boni, etſi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquam tamen deficiunt a ſpiritualibus etiam in hac vita, ſecundum illud Matth. 9. & Marci 10. *centuplum accipietis*, etiam in hoc ſæculo, 1. 2. *qu. 69. art. 2. ad* 2.

MANSUETUDO.

QUÆR. 1. *An ſicut clementia eſt virtus, ita etiam manſuetudo.*

Reſp. *v. Clementia, qu.* 1.

QUÆR. 2. *An manſuetudo ſit idem ac clementia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod clementia non eſt omnino idem quod manſuetudo: quia manſuetudo refrænat a concitatione, ut ſcilicet quis per iram non incitetur: eſt enim ſecundum Philoſophum Græcum virtus iraſcibilis ſecundum quam ad iras ſumus difficile mobiles: clementia autem refrænat ab executione vindictæ, etiam poſt comminationem; & ſic clementia magis eſt circa actiones. 3. *d.* 33. *qu.* 3. *art.* 2. *qu.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Utrum manſuetudo, & clementia ſint potiſſimæ virtutes.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod nihil prohibet aliquas virtutes non eſſe potiſſimas ſimpliciter, nec quoad omnia, ſed ſecundum quid, & in aliquo genere; non autem eſt poſſibile, quod clementia & manſuetudo ſint potiſſimæ virtutes ſimpliciter: quia laus earum attenditur in hoc quod retrahunt a malo, inquantum ſcilicet diminuunt iram, vel pœnam: perfectius autem eſt conſequi bonum, quam carere malo, & ideo virtutes, quæ ſimpliciter ordinant in bonum (ſicut fides, ſpes, charitas, & etiam prudentia, & juſtitia) ſunt ſimpliciter majores virtutes, quam clementia, & manſuetudo. Sed ſecundum quid nihil prohibet clementiam & manſuetudinem habere quandam excellentiam inter virtutes, quæ reſiſtunt affectionibus pravis: nam ira, quam mitigat manſuetudo, propter ſuum impetum maxime impedit animum hominis ne libere judicet veritatem, & propter hoc manſuetudo maxime facit hominem compotem ſui; unde dicitur Eccleſ. 10. *Fili in manſuetudine ſerva animam tuam*; quamvis concupiſcentiæ delectationum tactus ſint turpiores, & magis continue infeſtent, propter quod temperantia magis ponitur virtus principalis; clementia vero in hoc quod diminuit pœnas, maxime videtur accedere ad charitatem, quæ eſt potiſſima virtutum, per quam bona operamur ad proximos & eorum mala impedimus. 2. 2. *quæſt.* 157. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 4. *Quomodo manſuetudo maxime ordinet hominem ad Dei cognitionem: unde Jacobi* 1. *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum*: & *Eccleſ.* 5. *Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei*: & *Dionyſ. dicit in Epiſt. ad Demophylum*: *Moyſem propter multam manſuetudinem, Dei apparitione dignum habitum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod manſuetudo præparat hominem ad Dei cognitionem removendo impedimentum: & hoc dupliciter: primo quidem faciendo hominem compotem ſui per diminutionem iræ: alio modo quia ad manſuetudinem pertinet, quod homo non contradicat verbis veritatis, quod plerumque aliqui faciunt ex commotione iræ: Et ideo Auguſtin. dicit in 2. de doct. Chriſt. quod *miteſcere eſt non contradicere divinæ Scripturæ, ſive intellectæ, ſi aliqua vitia noſtra percutit, ſive non intellectæ, quaſi nos melius ſapere veriuſque percipere poſſemus.* 2. 2. *qu.* 157. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 5. *Cur manſuetudo, & clementia maxime placent Deo, ſicut dicitur Eccleſ.* 1. *quod beneplacitum eſt Deo fides, & manſuetudo, & Hilarius dicit, quod per manſuetudinem mentis noſtræ habitat Chriſtus in nobis: ſint etiam hominibus acceptiſſimæ: unde dicitur Eccleſ.* 3. *Fili, in manſuetudine perfice opera tua; & ſuper hominum gloriam diligeris: propter quod & Proverb.* 20. *dicitur, quod clementia thronus regius roboratur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod manſuetudo, & clementia reddunt hominem Deo & hominibus acceptum ſecundum quod concurrunt in eundem effectum cum charitate, quæ eſt

Digitized by Google

eſt maxima virtutum; ſcilicet in ſubtrahendo mala proximorum. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 6. *Quomodo, ſicut dicitur Pſal.* 36. *manſueti hæreditabunt terram.*

Reſp. Div. Thomas, ad litteram: manſueti hæreditabunt terram iſtam: quia illi infeſtantur, qui alios infeſtant: ſed manſueti nullos infeſtant; non debent ergo ab aliis merito infeſtari. *In expoſitione illius Pſal.* 36.

QUÆR. 7. *An lex nova tota conſiſtat in manſuetudine, & humilitate, juxta illud D. Matth.* 11. *Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde.*

Reſp. D. Thomas, tota lex nova conſiſtit in duobus: in manſuetudine, & humilitate: per manſuetudinem enim homo ordinatur ad proximum: unde Pſalm. 131. *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus*: per humilitatem ordinatur ad ſe, & ad Deum: Iſai. 66. *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper quietum, & humilem.* Unde humilitas facit hominem capacem Dei. *In expoſit. ejuſd. cap.* 11.

QUÆR. 8. *Quare Dominus Jeſus in manſuetudine venire voluit, ſicut dicitur Matth.* 11. *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus.*

Reſp. D. Thomas, In manſuetudine voluit venire Dominus Jeſus Chriſtus propter quatuor. Primo, ut malos facilius corrigeret: Pſal. 89. *Quoniam ſupervenit manſuetudo, & corripiemur.* Secundo, ut omnibus ſe amabilem exhiberet: Eccl. 3. *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligeris.* Tertio, ut omnes ad ſe traheret, & populum ſibi multiplicaret: 2. Reg. 22. *Manſuetudo tua multiplicabit me, &c.* Bernard. *Omnino currimus poſt te bone Jeſu, propter manſuetudinem tuam.* Quarto, ut manſuetudinem doceret: Matth. 11. *Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Serm.* 4. *Domin.* 1. *Advent.*

QUÆR. 9. *Quomodo ſecunda beatitudo conveniat manſuetudini, dicente Chriſto Matth.* 7. *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.*

Reſp. D. Thomas, mites ſunt qui cedunt improbitatibus, & non reſiſtunt malo, ſed vincunt in bono malum: Ambroſ. ſuper Lucam: *Mitiga ergo affectum tuum, ut non iraſcaris, aut certe iratus ne peccaveris*; præclarum eſt enim motum temperare conſilio; nec minoris virtutis dicitur prohibere iracundiam, quam omnino non iraſci; cum plerumque iſtud lentius, hoc fortius æſtimetur.

Auguſtinus de Serm. Domini: *Rixentur igitur immites, & dimittent pro terrenis, & temporalibus rebus*: ſed beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram, de qua evelli non poſſunt: illam inquam terram, de qua in Pſalm. dicitur: *Portio mea in terra viventium*; ſignificat enim quandam ſtabilitatem hæreditatis perpetuæ, ubi anima per bonum affectum tanquam in loco ſuo requieſcit, ſicut corpus in terra; & inde cibo ſuo alitur ſicut corpus ex terra: ipſa eſt requies, & vita Sanctorum, *in Catena Aurea, in expoſit. illius cap.* 5.

MARTYRIUM.

QUÆR. 1. *An pati martyrium propter Chriſtum ſit in præcepto.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid cadit ſub præcepto dupliciter: Uno modo abſolute, Alio modo ſecundum animi præparationem. Quia enim præceptum importat rationem debiti, illud abſolute cadit ſub præcepto, quod eſt debitum propter aliquod præexiſtens, ſicut præceptum de honoratione parentum, vel de amando Deum. Sed quandoque contingit, quod id quod facit aliquid eſſe debitum nondum præceſſit, ſed poteſt occurrere: Unde hoc cadit ſub præcepto non abſolute, ſed ſecundum præparationem animi; ita ſcilicet ut homo habeat animum paratum ad faciendum illud, quod debitum redditur ex aliqua cauſa occurrente; & hoc modo exponit Auguſtinus illa Domini præcepta, quæ ponuntur Matth. 5. *Si quis percuſſerit te in unam maxillam, præbe ei & aliam*; quia ſcilicet ſi opus eſſet, & hoc exigeret ſalus aliorum, homo debet eſſe paratus ad hoc faciendum.

Et per hunc modum ſuſtinere martyrium propter Chriſtum cadit ſub præcepto; quia ſcilicet homo debet habere animum paratum ut prius permitteret ſe occidi, quam Chriſtum negare, vel mortaliter peccare; & ſic etiam relinquere bona propria cadit ſub præcepto; quia debet eſſe paratus animus Chriſtiani magis ſuſtinere rapinam bonorum ſuorum, quam Chriſtum negare, vel mortaliter peccare. *Quodlibet.* 4. *artic.* 20. *in corp.* 2. 2. *quæſt.* 124. *art.* 1. *ad* 3. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 2. *An & quando martyrium ſit de neceſſitate ſalutis: & utrum ſemper mereatur aureolam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuſtinere mortem propter Chriſtum, quantum eſt de ſe, eſt opus ſupererogationis: non enim quilibet tenetur fidem ſuam coram perſecutore profiteri. Sed in caſu eſt de neceſſitate ſalutis, quando ſcilicet aliquis a perſecutore deprehenſus de fide ſua requiritur, quam confiteri tenetur.

Digitized by Google

Nec tamen ſequitur, quod aureolam non mereatur: aureola enim non debetur operi ſupererogationis, inquantum eſt ſupererogatio, ſed inquantum perfectionem quandam habet: unde tali perfectione manente, etiamſi non ſit ſupererogatio, aliquis aureolam meretur. 4. *ſent. diſt.* 49. *quæſt.* 5. *artic.* 3. *quæſt.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 3. An debeat aliquis incitare alios ad ipſum martyrizandum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præcepta legis dantur de actibus virtutum: quædam autem præcepta legis divinæ tradita ſunt ſecundum præparationem animi, ut ſcilicet homo ſit paratus hoc vel illud faciendi cum fuerit opportunum: ita etiam & aliqua pertinent ad actum virtutis ſecundum præparationem animi, ut ſcilicet ſuperveniente tali caſu homo ſecundum rationem agat: & hoc præcipue videtur obſervandum in martyrio, quod conſiſtit in debita ſuſtinentia paſſionum injuſte inflictarum. Non autem debet homo occaſionem dare alteri injuſte agendi: ſed ſi alius injuſte egerit ipſe moderate ſuſtinere debet. 2. 2. *quæſt.* 124. *artic.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 4. Cur Eccleſia celebrat martyrium quorundam, qui ſeipſos occiderunt, tyrannorum rabiem fugientes, ut patet in Eccleſiaſtica hiſtoria de quibuſdam mulieribus apud Alexandriam? cum, ut ait D. Auguſtinus in lib. de civit. Dei: Illicitum ſit ſibi ipſi manus injicere.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Auguſtinum in 2. de civit. Dei, nulli licitum eſt ſibi manus injicere quacunque ex cauſa, niſi forte divino inſtinctu fiat ad exemplum fortitudinis oſtendendum, ut mors contemnatur: illi autem de quibus eſt objectum, divino inſtinctu mortem ſibi intuliſſe creduntur: & propter hoc eorum martyria Eccleſia celebrat. 4. *ſent. diſt.* 49. *quæſt.* 5. *artic.* 3. *ad* 6.

QUÆR. 5. Quare, ſicut D. Auguſtinus dicit 1. de civitate Dei, cum quædam ſanctæ feminæ tempore perſecutionis, ut inſectatores ſuæ pudicitiæ devitarent, ſe in fluvium dejecerint, eoque modo defunctæ ſint; earum tamen martyria in catholica Eccleſia veneratione celeberrima frequententur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Auguſtinus ibidem dicit, eſſe poſſibile quod Eccleſiæ aliquibus fide dignis teſtificationibus divina perſuaſerit authoritas, ut iſtarum Sanctarum memoria ſic honoraret. 2. 2. *qu.* 124. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 6. An Martyrium ſit actus maximæ perfectionis, & maxime charitatis ſignum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de aliquo actu virtutis loqui poſſumus dupliciter. Uno modo ſecundum ſpeciem actus ipſius; prout comparatur ad virtutem proxime elicientem ipſum; & ſic non poteſt eſſe quod Martyrium, quod conſiſtit in debita tolerantia mortis, ſit perfectiſſimus inter virtutis actus; quia tolerare mortem non eſt laudabile ſecundum ſe, ſed ſolum ſecundum quod ordinatur ad aliquod bonum, quod conſiſtit in actu virtutis, puta ad fidem, & ad dilectionem Dei; unde ille actus virtutis, cum ſit finis, melior eſt. Alio modo poteſt conſiderari actus virtutis ſecundum quod comparatur ad primum motivum, quod eſt amor charitatis; & ex hac parte præcipue aliquis actus habet, quod ad perfectionem vitæ pertineat, quia, ut Apoſtolus dicit ad Coloſſ. 3. *Charitas eſt vinculum perfectionis.*

Martyrium autem inter omnes actus virtuoſos maxime demonſtrat perfectionem charitatis: quia tanto magis oſtenditur aliquis aliquam rem amare, quanto pro ea rem magis amatam contemnit, & rem magis odioſam eligit: Manifeſtum eſt autem, quod inter omnia alia bona præſentis vitæ maxime amat homo ipſam vitam; & e contrario maxime odit ipſam mortem, & præcipue cum doloribus corporalium tormentorum, quorum metu etiam bruta animalia a maximis voluptatibus abſtrahuntur, ut Auguſtinus dicit in lib. 83. quæſt. Et ſecundum hoc patet, quod Martyrium inter cæteros actus humanos eſt perfectior ſecundum ſuum genus, quaſi maximæ charitatis ſignum, ſecundum illud Joannis 15. *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* 2. 2. *qu.* 124. *artic.* 4. *in corp.*

QUÆR. 7. Utrum aliquis abſque perfecta charitate poſſit ſe offerre martyrio.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in operibus virtutum duo ſunt attendenda, ſcilicet id quod fit, & modus faciendi: contingit autem idem factum, quod fit ſecundum aliquam perfectam virtutem fieri etiam non ſolum ab habente parvam virtutem; ſed etiam non habente virtutem; ſicut aliquis non habens juſtitiam poteſt facere aliquod opus juſtum: Sed ſi attendamus ad modum faciendi, ille qui non habet virtutem, non poteſt operari, ſicut ille qui habet, nec ille qui habet parvam, ſicut ille qui habet magnam, qui operatur faciliter, prompte, & delectabiliter, quod non ita facit ille, qui caret virtute, vel qui parvam habet: ſicut ergo dicendum

eſt

Digitized by Google

eſt quod hoc opus, quod eſt offerre ſe martyrio, vel etiam martyrium ſufferre, poteſt facere non ſolum charitas perfecta, ſed etiam imperfecta; & quod plus eſt, etiam ille, qui caret charitate, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Corint. 13. *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Sed charitas perfecta hoc facit prompte, & delectabiliter, ſicut patet de Laurentio, & Vincentio, qui in tormentis hilaritatem oſtenderunt; hoc autem non poteſt facere charitas imperfecta, vel etiam ille, qui charitate caret. *Quodlibeto* 4. *artic.* 19. *in corp.*

QUÆR. 8. *An charitas inclinet maxime ad martyrium, & per ipſum maxime manifeſtetur ſicut & fortitudo, ut in quodam ſermone dicit D. Maximus, quod Charitas Chriſti in Martyribus ſuis vincit: & utrum Martyrium ſine charitate nihil mereatur, nihilque proſit, ſicut ait Apoſtolus* 1. *ad Corinth.* 13.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad actum martyrii, inclinat quidem charitas ſicut primum & principale motivum per modum virtutis imperantis; fortitudo autem ſicut motivum proprium per modum virtutis, elicientis. Et inde eſt quod martyrium eſt actus charitatis ut imperantis, fortitudinis autem ut elicientis: inde etiam eſt quod utramque virtutem manifeſtat. Quod autem ſit meritorium, hoc habet ex charitate, ſicut & quilibet virtutis actus: & ideo ſine charitate non valet. 2. 2. *qu.* 124. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 9. *An mors ſit de ratione martyrii.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod martyr dicitur quaſi *teſtis fidei chriſtianæ*, per quem nobis viſibilia pro inviſibilibus contemnenda proponuntur, ut dicitur ad Hebr. 11. Ad martyrium ergo pertinet ut homo teſtificetur fidem, ſe opere oſtendens omnia præſentia contemnere, ut ad futura, & inviſibilia bona perveniat: quandiu autem hominis remanet vita corporalis, nondum ſe opere oſtendit corporalia cuncta deſpicere: conſueverunt enim homines, & conſanguineos, & omnia bona poſſeſſa contemnere, & etiam dolores corporis pati, ut vitam conſervent: Unde & Satan contra Job induxit, *pellem pro pelle, & cuncta, quæ homo habet, dabit pro anima ſua*, ideſt pro vita ſua corporali. Et ideo ad perfectam rationem Martyrii requiritur, quod aliquis mortem ſuſtineat propter Chriſtum. 2. 2. *qu.* 124. *artic.* 4. *in corp.*

QUÆR. 10. *An ſalvetur eſſentia martyrii, eique debeatur aureola: dummodo afflictio propter Chriſtum illata, uſque ad mortem continuetur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſi aliquis propter fidem vulnus mortale accipiat, & ſupervivat, non eſt dubium quod aureolam meretur; ſicut de beata Cæcilia patet, quæ triduo ſupervixit; & de multis martyribus qui in carcere ſunt defuncti: ſed etiam ſi vulnus non mortale accipiat; & tamen exinde mortem incurrat, creditur aureolam promereri; quamvis quidam dicant quod aureolam non meretur, ſi ex incuria, vel negligentia propria mortem incurrat: non enim iſta negligentia eum ad mortem perduxiſſet, niſi præſuppoſito vulnere quod pro fide acceptum eſt: & ita vulnus propter Chriſtum ſuſceptum, ei plena occaſio mortis: unde propter hoc aureolam non videtur amittere, niſi ſit talis negligentia quæ culpam mortalem inducat, quæ ei & auream aufert, & aureolam: ſi vero vulnere mortali ſuſcepto non moriatur alio caſu contingente, vel etiam vulnera non mortalia ſuſceperit, & adhuc carcerem ſuſtinens moriatur, adhuc aureolam meretur: unde & quorundam Sanctorum martyria in Eccleſia celebrantur, qui in carcere mortui ſunt, aliquibus verberibus longe ante ſuſceptis, ſicut patet de Marcello Papa. Qualitercunque igitur afflictio propter Chriſtum illata uſque ad mortem continuetur; (ſive mors inde ſequatur, ſive non) aliquis martyr efficitur, & aureolam meretur: ſi vero non continuetur uſque ad mortem, non propter hoc aliquis dicetur martyr; ſicut patet de Silveſtro, de quo non ſolemnizat Eccleſia ſicut de martyre, quia in pace vitam finivit; quamvis prius aliquas paſſiones ſuſtinuerit. 4. *ſent. d.* 49. *qu.* 4. *artic.* 3. *qu.* 2. *ad* 7.

QUÆR. 11. *An & quomodo nedum fides ſed etiam omne bonum opus poſſit eſſe occaſio martyrii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Martyres dicuntur quaſi teſtes; quia ſcilicet corporalibus ſuis paſſionibus uſque ad mortem teſtimonium perhibent veritati, non cuicunque, ſed veritati, quæ ſecundum pietatem eſt, quæ per Chriſtum nobis innotuit; Unde & Martyres Chriſti dicuntur quaſi teſtes ipſius: hujuſmodi autem eſt veritas fidei: Et ideo cujuslibet martyrii cauſa eſt fidei veritas.

Sed ad fidei veritatem non ſolum pertinet ipſa credulitas cordis, ſed etiam exterior proteſtatio, quæ quidem fit, non ſolum per verba, quibus aliquis confitetur fidem, ſed etiam per facta, quibus aliquis fidem ſe habere oſten-

Digitized by Google

oſtendit, ſecundum illud Jacobi 2. *Ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam*: Unde & de quibuſdam dicitur ad Titum 1. *Confitentur verbis ſe noſſe Deum, factis autem negant*: Et ideo omnium virtutum opera, ſecundum quod referuntur in Deum, ſunt quædam proteſtationes fidei, per quam nobis innoteſcit, quod Deus hujuſmodi opera a nobis requirit, & nos pro eis remunerat: & ſecundum hoc poſſunt eſſe martyrii cauſa: Unde & B. Joannis Baptiſtæ martyrium in Eccleſia celebratur, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterii mortem ſuſtinuit. 1. 2. *q.* 124. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 12. *In quo ſenſu intelligi debet D. Hieronymus dicens in ſerm. de Aſſumptione, recte dixerim quod Dei genitrix Virgo & Martyr fuit, quamvis in pace vitam finiverit: & D. Gregorius ait, quamvis occaſio perſecutionis deſit, habet tamen & pax noſtra Martyrium ſuum; quia etſi carnis colla ferro non ſubjicimus, ſpirituali tamen gladio carnalia deſideria in mente trucidamus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illæ authoritates, & ſi quæ ſimiles inveniuntur, loquuntur de martyrio, per quandam ſimilitudinem. 2. 2. *q.* 124. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 13. *Quomodo verum ſit id quod B. Lucia dicebat, ſi me invitam feceris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in muliere, quæ integritatem carnis perdit, vel ad perdendam eam damnatur occaſione fidei chriſtianæ, non eſt apud homines manifeſtum utrum hoc mulier patiatur propter amorem fidei chriſtianæ, vel magis pro contemptu caſtitatis: & ideo apud homines non redditur pro hoc teſtimonium ſufficiens: unde hoc non proprie habet rationem martyrii: ſed apud Deum, qui corda ſcrutatur, poteſt hoc ad præmium deputari, ſicut Lucia dixit. *Ibidem ad* 2.

QUÆR. 14. *An & quomodo nedum confeſſio veritatis fidei, ſed etiam cujuſcumque alterius veritatis poſſit eſſe cauſa martyrii.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod veritas fidei habet Chriſtum pro fine, vel pro objecto; & ideo confeſſio ipſius aureolam meretur, ſi pœna addatur, non ſolum ex parte finis, ſed ex parte materiæ: ſed confeſſio cujuſcunque alterius virtutis non eſt cauſa ſufficiens ad martyrium ratione materiæ, ſed ſolum ratione finis; utpote ſi aliquis prius vellet occidi, quam quodcunque mendacium dicendo contra ipſum peccaret. 4. *ſent. diſt.* 49. *quæſt.* 5. *artic.* 3. *quæſt.* 2. *ad* 10.

QUÆR. 15. *An & in quibus Baptiſmus ſanguinis, ſive martyrium ſuppleat Baptiſmum fluminis ſive aquæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Baptiſmus aquæ efficaciam habet a paſſione Chriſti inquantum eam Sacramentaliter repræſentat; Baptiſmus autem Sanguinis Paſſioni Chriſti conformat realiter, non Sacramentali repræſentatione: & ideo in his quæ Sacramentalia ſunt Baptiſmus Sanguinis non ſupplet vicem Baptiſmi aquæ, ſicut eſt impreſſio characteris, & hujuſmodi: ſed in eo quod eſt res tantum, ſupplet totaliter vicem Baptiſmi aquæ, quando articulus neceſſitatis Sacramentum excludit: ſicut enim in Baptiſmo aquæ liberatur homo ab omni culpa præcedente, & pœna, ita in Baptiſmo Sanguinis. 4. *diſt.* 4. *art. ult. q.* 3.

QUÆR. 16. *An martyrium ſuam habeat efficaciam nedum ex opere operantis, ſed etiam & magis ex imitatione Paſſionis Chriſti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Baptiſmus Sanguinis non habet hoc tantum ex opere operante; neque quantum ad pœnam qua aliquis peccatum per martyrium expiet, quam contingit non eſſe ſufficientem ad ſatisfaciendum pro peccato; neque quantum ad devotionem juſtæ voluntatis; quia contingit quod voluntate majori charitate informata, aliquis ſine martyrio non poteſt ab omni pœna liberari: ſed hoc habet ex imitatione Paſſionis Chriſti: unde de martyribus dicitur Apoc. 7. *Laverunt ſtolas ſuas in Sanguine agni*: & ideo pueri quamvis liberum arbitrium non habeant, ſi occidantur pro Chriſto, in ſuo Sanguine Baptizati ſalvantur. *ibid. ad* 1.

QUÆR. 17. *An & in quibus martyrium excedat Baptiſmum; & utrum in ipſo conferatur gratia tum parvulis, tum adultis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod uterque Baptiſmus habet efficaciam a Paſſione Chriſti, ſecundum quod ei conformat: & quia Baptiſmus aquæ conformat ei Sacramentali ſignificatione, Baptiſmus autem ſanguinis realiter; ideo quantum ad Sacramentalia excedit Baptiſmus aquæ (ſicut eſt impreſſio characteris, & hujuſmodi) ſed quantum ad ea quæ ſunt res Sacramenti, excedit Baptiſmus ſanguinis quia & gratia in Baptiſmo ſanguinis magis augetur habenti, & amplior datur non habenti (ſi impedimentum non adſit) & remiſſio peccatorum quamvis non ſit plenior (quia uterque omnem pœnam & culpam tollit) tamen eſt in Baptiſmo ſanguinis efficacior, & fructuoſior; quia ſecundis maculis non inquinatur, ut Damaſcenus dicit. Quod enim quidam dicunt, quod in Baptiſmo Sanguinis gratia non confertur, apparet falſum eſſe

Digitized by Google

in pueris, qui pro Chriſto occiduntur; & etiam in adultis, quibus poteſt in ipſo actu paſſionis gratia dari (ſicut & in Baptiſmo aquæ) ſi ſe ad eam diſpoſuerint, & obicem aliquem non ponant Spiritui Sancto: & hoc patet per Auguſtinum qui loquens de comparatione horum Baptiſmatum, ait: *Baptizatus confitetur fidem ſuam coram Sacerdote, martyr coram perſecutore: ille poſt profeſſionem aſpergitur aqua, hic Sanguine: ille per impoſitionem manus Pontificis recipit Spiritum Sanctum, hic Templum efficitur Spiritus Sancti*: Nullus autem efficitur Templum Spiritus Sancti, niſi gratiam recipiendo. *Ibidem q.* 4.

QUÆR. 18. *An martyrium purget ab omni culpa & mortali & veniali.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod paſſio pro Chriſto ſuſcepta obtinet vim Baptiſmi: & ideo purgat ab omni culpa & veniali & mortali; niſi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærenem. *3. p. qu.* 87. *artic.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 19. *An per martyrium fiat univerſalis abſolutio ab omni culpa & pœna; itaut martyr ſtatim poſt mortem ad cælum evolet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus pervenit ad vitam æternam niſi abſolutus ab omni culpa, & reatu pœnæ: quæ quidem univerſalis abſolutio fit in perceptione Baptiſmi, & martyrio: propter quod dicitur, quod *in martyrio omnia Sacramenta Baptiſmi complentur*, ſcilicet quantum ad plenam liberationem a culpa, & pœna. *3. p. qu.* 68. *art.* 2. *ad* 2.

MATRIMONIUM.

QUÆR. Quid inſinuent varia nomina matrimonii.

RESP. Div. Thomas, dicendum, quod in matrimonio eſt tria conſiderare. Primo, eſſentiam ipſius, quæ eſt conjunctio, & ſecundum hoc nominatur conjugium. Secundo, cauſam ejus, quæ eſt deſponſatio, & ſecundum hoc vocantur nuptiæ a nubere; quia in ipſa ſolemnitate deſponſationis, qua matrimonium perficitur, capita nubentium velantur. Tertio, effectum, qui eſt proles; & ſic dicitur matrimonium, ut Auguſtinus dicit contra Fauſtum, ab hoc quod mulier non debet ad aliud nubere, niſi ut ſit mater.

Poteſt etiam dici matrimonium, quaſi matris munium, ideſt officium: quia feminis maxime incumbit officium educandæ prolis. Vel dicitur matrimonium quaſi matrem muniens: quia jam habet quo defendatur & muniatur, ſcilicet virum. Vel dicitur matrimonium quaſi matrem monens, ne virum relinquat alteri adhærens; vel dicitur matrimonium, quaſi materia unius, quia in eo fit conjunctio ad unam prolem materialiter inducendam, ut dicatur matrimonium a monos, & materia. Vel dicitur matrimonium, ut Iſidorus dicit, a Matre & nato, quia per matrimonium efficitur aliqua mater nati. *4. ſent. diſt.* 27. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *quæſt.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quid importet diffinitio matrimonii, quam tradidit Magiſter Sententiarum, ſcilicet viri, mulieriſque conjunctio maritalis inter legitimas perſonas individuam vitæ conſuetudinem retinens.*

Reſp. Div. Thomas, diffinitio in littera poſita tangit eſſentiam matrimonii, ſcilicet *conjunctionem*: Et addit determinatum ſubjectum in hoc quod dicit *inter legitimas perſonas*; ponit etiam differentiam contrahentem ad ſpeciem in hoc quod dicit *maritalis*; quia cum matrimonium ſit conjunctio in ordine ad aliquod unum, talis conjunctio in ſpeciem trahitur per illud ad quod ordinatur: & hoc eſt quod ad maritum pertinet. Ponit etiam virtutem hujus conjunctionis in hoc quod dicit *individuam* &c. 4. *ſent. diſt.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *An Matrimonium ſit Sacramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramentum importat aliquod remedium ſanctitatis homini contra peccatum exhibitum per ſenſibilia ſigna: unde cum inveniatur in matrimonio, inter Sacramenta computatur. 4. *ſent. diſt.* 26. *q.* 2. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 4. *Quænam ſit forma hujus Sacramenti: & utrum benedictio Sacerdotis ad ipſam ſpectet.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod verba quibus conſenſus matrimonialis exprimitur, ſunt forma hujus Sacramenti: non autem benedictio Sacerdotis, quæ eſt quoddam Sacramentale. *Ibidem ad* 1. *diſt.* 28. *qu.* 1. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 5. *Quænam ſit hujus Sacramenti materia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramentum matrimonii perficitur per actum ejus; qui Sacramento illo utitur, ſicut pœnitentia: & ideo ſicut pœnitentia non habet aliam materiam niſi ipſos actus ſenſui ſubjectos, qui ſunt loco materialis elementi, ita eſt de matrimonio. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 6. An matrimonium poſſit fieri per nuncium, ſive procuratorem.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod poteſt aliquis alterum procuratorem conſtituere ad conſentiendum. Tamen ſi ante pœniteat quam ille conſentiat, non eſt matrimonium, nec in rei veritate, nec ſecundum judicium Eccleſiæ, ſi aliquibus ſignis appareat eum pœnituiſſe. Sed ex quo conſenſus per internuntios factus eſt, matrimonium tenet ac ſi ipſe feciſſet. 4. *ſent. d. 29. in expoſit. textus.*

QUÆR. 7. An mutuus conſenſus ſit cauſa efficiens matrimonii, ſive ut eſt Sacramentum, ſive ut eſt contractus civilis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in omnibus Sacramentis eſt aliqua ſpiritualis operatio mediante materiali operatione, quæ eam ſignificat; ſicut per ablutionem corporalem in Baptiſmo fit ablutio interior ſpiritualis: Unde cum in matrimonio ſit quædam ſpiritualis conjunctio, inquantum matrimonium eſt Sacramentum, & aliqua materialis ſecundum quod eſt in officium naturæ, & civilis vitæ, oportet quod mediante materiali fiat ſpiritualis virtute divina. Unde cum conjunctiones materialium contractuum fiant per mutuum conſenſum, oportet quod hoc modo fiat matrimonialis conjunctio. 4. *ſent. d. 27. q. 1. art. 2. quæſtiunc. 1. in corp.*

QUÆR. 9. An oporteat conſenſum per verba exprimi.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod conjunctio matrimonialis fit ad modum obligationis in contractibus materialibus; & quia materiales contractus non poſſunt fieri, niſi ſibi invicem voluntatem ſuam verbis promant qui contrahunt; ideo etiam oportet, quod conſenſus matrimonium faciens verbis exprimatur: ut expreſſio verborum ſe habeat ad matrimonium, ſicut ablutio exterior ad Baptiſmum. 4. *ſent. d. 27. quæſt. 1. art. 2. quæſt. 2. in corp.*

QUÆR. 9. Quænam conſenſus expreſſio ad matrimonium ſufficiat in perſonis mutis, vel diverſarum linguarum, vel in puellis verecundis.

Reſp. D. Thomas, conſenſus ſine expreſſione verborum matrimonium non facit; quia obligatio homini facienda ſignum exterius requirit: quod ſignum ſunt verba, vel quicunque nutus, quibus conſenſus exprimitur, ut in mutis; & ſe non intelligentibus; & ſic etiam in puella verecunda eſt ſignum conſenſus, quando verbis parentum non contradicit, etſi ipſa non exprimat; quia *qui tacet, conſentire videtur. ad Hannib. 4. d. 27. artic. 2. ad 2. 4. ſent. diſt. 27. quæſt. 1. art. 2. quæſt. 2. ad 2. & 3.*

QUÆR. 10. Quomodo intelligatur id quod Magiſter Sententiarum probat ex libro Pandectarum: conſentire autem probatur, qui evidenter non contradicit.

Reſp. D. Thomas, hoc intelligitur quantum ad forum Eccleſiæ; quia quantum ad forum conſcientiæ, ſi interius diſſentiat, quamvis exterius non reclamet, non eſt matrimonium, 4. *ſent. d. 29. in expoſit. textus.*

QUÆR. 11. An conſenſus expreſſus per verba de futuro, matrimonium faciat, vel ſolummodo ſponſalia: & quid ſit dicendum, ſi juramentum accedat, vel ſi ſequatur carnalis copula.

Reſp. infra v. *Sponſalia.*

QUÆR. 12. An ſi aliquis exterius tantum conſentiat per ludum vel dolum, ſiat matrimonium.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut ſe habet ablutio exterior ad Baptiſmum, ita ſe habet expreſſio verborum ad hoc Sacramentum: Unde ſicut ſi aliquis ablutionem exteriorem reciperet non intendens accipere Sacramentum, ſed ludum, & dolum facere, non eſſet baptizatus: ita expreſſio verborum ſine interiori conſenſu matrimonium non facit. 4. *ſent. d. 27. q. 1. art. 2. q. 4. in corp.*

QUÆR. 13. Cur ille, qui exterius conſentit, & non interius, eximatur a matrimonio, cum ſecundum jura, fraus, & dolus nemini debeant patrocinari.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ibi ſunt duo: primum eſt defectus conſenſus, qui ei patrocinatur in foro conſcientiæ, ut non aſtringatur vinculo matrimonii; quamvis non in foro Eccleſiæ, in quo judicatur ſecundum allegata: ſecundum eſt dolus verborum; & hic non patrocinatur nec in foro conſcientiæ, nec in foro Eccleſiæ, quia in utroque pro hoc ponitur. *Ibid. ad 1.*

QUÆR. 14. An ſubſiſtat matrimonium, ſi conſenſus mentalis deſit ex parte unius tantum, & utrum alter a peccato excuſetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi deſit conſenſus mentalis ex parte unius, ex neutra parte eſt matrimonium; quia matrimonium conſiſtit in mutua conjunctione. Tamen probabiliter poteſt credi dolus non eſſe, niſi ſigna evidentia doli appareant; quia *de quolibet eſt præſumendum bonum, niſi probetur contrarium*: unde ille ex cujus parte dolus non eſt, a peccato excuſatur per ignorantiam. 4. *ſent. d. 27. q. 1. art. 2. ad 2.*

QUÆR. 15. Ad quid obligatur ille qui deflorat virginem ſub ſpecie matrimonii: & utrum ipſa eum admittens peccet.

Reſp. *v. Stuprum.*

QUÆR. 15. Cur ſi aliquis conſentit exterius

in

Digitized by Google

in aliquam per verba de præſenti, Eccleſia cogit ipſum habitare cum ea, etiamſi dicat ſe non habuiſſe conſenſum mentalem, & licet poſtea cum altera contraxerit conſenſu mentali verbis expreſſo, & quid ipſe agere debeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in tali caſu Eccleſia compellit eum ad ſtandum cum prima uxore; quia judicat ſecundum ea quæ foris apparent. Nec decipitur in facto. Sed ille debet potius excommunicationem ſuſtinere, quam ad primam uxorem accedat; vel debet in alias regiones remotas fugere. 4. *d.* 27. *q.* 1. *art.* 2. *q.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 17. *An ſi mulier dicat viro conſentio in te ſub conditione quod non cognoſcas me, ſit conſenſus matrimonialis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illa conditio explicita non ſolum actui, ſed poteſtati contrariatur carnalis copulæ: & ideo eſt contraria matrimonio. 4. *ſent. d.* 28. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 18. *An talis conditio tollat matrimonium, & quomodo B. Virgo ſine periculo voti virginitatis nupſit D. Joſepho.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Beata Virgo antequam contraheret cum Joſeph, fuit certificata divinitus quod Joſeph in ſimili propoſito erat; & ideo non ſe commiſit periculo nubens: nec tamen propter hoc aliquid veritati deperiit; quia illud propoſitum non fuit conditionaliter in conſenſu appoſitum: talis enim conditio cum ſit contra matrimonii bonum (ſcilicet prolem procreandam) matrimonium tolleret. 4. *ſent. diſt.* 30. *qu.* 2. *artic.* 1. *qu.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 19. *Quomodo B. Virgo abſque ullo ſuæ puritatis detrimento conſenſit non quidem in carnalem copulam, ſed in potentiam ad ipſam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod copula carnalis cecidit implicite ſub conſenſu beatæ Virginis; ſicut actus implicite continetur in potentia: potentia autem ad carnalem copulam non contrariatur virginitati, nec diminuit aliquid de puritate ipſius niſi ratione actus, qui quidem nunquam fuit in propoſito Beatæ Virginis; ſed erat jam certificata quod actus nunquam ſequi deberet. *Ibidem ad* 3.

QUÆR. 20. *An poſſit aliquis poſt votum Virginitatis abſolute factum conſentire in matrimonium abſque peccato, & quomodo B. Virgo in ipſum conſenſit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod poſt votum virginitatis abſolute factum non poteſt aliquis in matrimonium conſentire ſine peccato: quia ſi ſit votum ſolemne, non fit matrimonium: ſi autem ſit votum ſimplex, verum matrimonium eſt quod ſequitur, tamen peccant contrahentes: votum autem Beatæ Virginis non fuit ſolemne, ſed ſimplex in corde expreſſum, nec abſolutum, ſed ſub conditione, ut in littera patet: Et ideo potuit ſine peccato ex ſpeciali Spiritus Sancti conſilio, cujus diſpoſitio conditionaliter in illius votum cadebat, in matrimonium conſentire. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 21. *An carnalis copula ſit de integritate Sacramenti matrimonii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt rei perfectio; ſcilicet prima quæ pertinet ad eſſe rei prout forma dicitur perfectio rei prima; & ſecunda quæ pertinet ad operationem, prout operatio dicitur actus ſecundus; ut patet in ſecundo de anima: primo ergo modo carnalis copula non eſt de matrimonii integritate, quia ſine hac matrimonium habet eſſe perfectum ex ſua materia, & forma: ſed ſecundo modo eſt de perfectione ipſius; nam carnalis copula eſt quidem matrimonii uſus. 4. *ad Hannib. d.* 26. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 22. *Quanam conditio matrimonium faciat, vel e contra ipſum impediat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod conditio appoſita, aut eſt de præſenti, aut de futuro. Si de præſenti, & non eſt contraria matrimonio, ſive ſit honeſta, ſive inhoneſta, ſtat matrimonium ſtante conditione: & ea non ſtante, non efficit matrimonium. Si autem ſit conditio de futuro, aut eſt neceſſaria ſicut Solem oriri cras, & tunc eſt matrimonium, quia talia futura jam ſunt præſentia in ſuis cauſis: aut eſt contingens, ſicut datio pecuniæ, vel acceptio parentum; & tunc idem eſt judicium de tali conſenſu, ſicut de conſenſu, quia fit per verba de futuro; unde non facit matrimonium. 4. *ſent. d.* 29. *art.* 3. *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 23. *Quandonam conditio ſponſalibus appoſita impediat libertatem matrimonii, & ſit nulla.*

Reſp. *v. Sponſalia.*

QUÆR. 24. *An ſubſiſtat matrimonium non obſtante turpitudine cauſæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in Sacramento poteſt eſſe duplex intentio: prima eſt intentio conſtituendi Sacramentum; ſecunda eſt intentio Sacramento utendi: prima intentio eſt de neceſſitate Sacramenti; unde per ejus defectum Sacramentum impeditur; ſicut ſi aliquis non intenderet baptizare: ſecunda vero intentio conſequitur ad Sacramentum; unde defectus ejus Sacramentum non tollit: ut ſi aliquis Baptiſmum ſuſciperet

ret hac intentione ut lucra conquireret: Turpitudo ergo cauſæ, ſi contrarietur eſſentiæ matrimonii, matrimonium tollit, quia removet primam intentionem, ut ſi aliquis conſentiret in aliquam ut in meretricem; ſed turpitudo cauſæ, quæ matrimonio non contrariatur ſecundum ſuam eſſentiam, opponitur ſecundæ intentioni, & non primæ: unde matrimonium non impedit; ut puta ſi aliquis in uxorem conſentit hac intentione, ut libere cum ea ſuam libidinem exerceat. 4. *ad Hannib. d.* 30. *art.* 3. 4. *ſent. d.* 30. *quæſt.* 1. *art.* 3.

QUÆR. 25. *Quomodo conſenſus ad matrimonium debet eſſe perpetuus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis conſenſus, qui facit matrimonium, non ſit perpetuus materialiter, ideſt quantum ad ſubſtantiam actus, quia ille actus ceſſat, & poteſt contrarius ſuccedere; tamen formaliter loquendo eſt perpetuus, quia eſt de perpetuitate vinculi, alias non faceret matrimonium; non enim conſenſus ad tempus ad aliquam matrimonium facit. 4. *ſent. diſt.* 31. *quæſt.* 1. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 26. *An puella abſque conſenſu Patris poſſit matrimonium contrahere.*

Reſpond. Div. Thomas, quod puella non eſt in poteſtate Patris quaſi ancilla, ut ſui corporis poteſtatem non habeat; ſed quaſi filia ad educandum; & ideo ſecundum hoc quod libera eſt, poteſt ſe in poteſtatem alterius abſque conſenſu Patris dare: ſicut etiam poteſt aliquis, vel aliqua intrare Religionem abſque conſenſu parentum, cum ſit perſona libera. 4. *ſent. d.* 28. *art.* 3. *ad* 1. *d.* 38. *qu.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 3. *ad* 2. 4. *ad Hannib. d.* 30. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 27. *An filius poſſit compelli præcepto Patris ad matrimonium contrahendum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum in matrimonio ſit quædam quaſi ſervitus perpetua, pater non poteſt cogere filium ad matrimonium per præceptum, cum ſit liberæ conditionis; ſed poteſt eum inducere ex rationabili cauſa: & tunc ſicut ſe habet filius ad cauſam illam, ita ſe habet ad præceptum Patris; ut ſi illa cauſa cogat de neceſſitate, vel de honeſtate, & præceptum ſimiliter cogat, alias non. 4. *ſent. d.* 29. *artic.* 4. *in corp.*

QUÆR. 28. *An ſervi teneantur obedire dominis, vel filii parentibus quantum ad matrimonium contrahendum, aut virginitatem ſervandam; aut quantum ad diſciplinam vitæ; & curam domeſticam.*

Reſp. Div. Thomas, non tenetur inferior ſuo Superiori obedire, ſi ei aliquid præcipiat in quo ei non ſubdatur: dicit enim Seneca in 3. de Benefic. *Errat, ſi quis exiſtimat ſervitutem in totum hominem deſcendere: pars enim melior excepta eſt. Corpora obnoxia ſunt & adſcripta dominis, mens quidem eſt ſui juris.* Et ideo in his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, ſed ſolum Deo. Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus ſunt agenda: In quibus tamen ſecundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, ſed ſolum Deo; quia omnes homines natura ſunt pares; puta in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem: unde non tenentur nec ſervi dominis, nec filii parentibus obedire, de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio hujuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpoſitionem actuum & rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire; ſecundum rationem ſuperioritatis: ſicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ad bellum: ſervus Domino, in his quæ pertinent ad ſervilia opera exequenda: filius patri, in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ & curam domeſticam; & ſic de aliis. 2. 2. *quæſt.* 114. *artic.* 5. *in corp.*

QUÆR. 29. *An filiifamilias, ex quo venerunt ad annos pubertatis, poſſint invitis parentibus matrimonium contrahere: vel Religionem ingredi: aut aliquid vovere circa res domeſticas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex quo homo venit ad annos pubertatis, non eſt ſub poteſtate alterius (ſi ſit liberæ conditionis) quantum ad ea quæ ad perſonam ſuam ſpectant; & ideo ſicut talis invitis parentibus poteſt matrimonium contrahere, ita invitis eis poteſt religionem profiteri: ſed quantum ad res domeſticas non poteſt aliquid vovere ſine conſenſu Patris. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 1. *q.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 30. *Quomodo parentes jurant futura matrimonia pro filiis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non jurant niſi illa conditione ſubintellecta, *ſi illis placuerit.* Et ipſi obligantur ad eos bona fide inducendum. 4. *ſent. diſt.* 29. *qu.* 2. *artic.* 4. *ad* 3.

Sacrum Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. *in decreto de reformatione matrimonii cap.* 1. *Anathemate damnat eos, qui falſo affirmant, matrimonia a filiis familias ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe; & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe.*

QUÆR. 31. *An teneatur filius inire matri-*

mo-

Digitized by Google

monium quando aliter nequit ſuis parentibus ſubvenire.

Reſp. infra *v. Pietas.*

QUÆR. 32. *Quot & quæ ſint impedimenta matrimonii, ſive impedientia tantum; ſive etiam dirimentia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in matrimonio ſunt quædam, quæ ſunt de eſſentia ipſius, & quædam quæ ſunt de ſolemnitate ejus, ſicut & in aliis Sacramentis: & quia remotis his, quæ non ſunt de neceſſitate Sacramenti, adhuc manet verum Sacramentum: ideo impedimenta, quæ contrariantur his, quæ ſunt de ſolemnitate Sacramenti, non officiunt, quin ſit verum matrimonium: & talia dicuntur impedire contrahendum, ſed non dirimunt contractum; ſicut prohibitio Eccleſiæ, & tempus feriatum; unde verſus:

Eccleſiæ vetitum, necnon tempus feriatum:
Impediunt fieri, permittunt juncta teneri.

Impedimenta autem, quæ contrariantur his quæ ſunt de eſſentia matrimonii, faciunt ut non ſit verum matrimonium: & ideo dicuntur non ſolum impedire matrimonium contrahendum, ſed dirimere contractum, quæ his verſibus continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Horum autem numerus hoc modo accipi poteſt. Poteſt enim matrimonium impediri, aut ex parte contractus matrimonii, aut ex parte contrahentium. Si primo modo, cum contractus matrimonii fiat per voluntarium conſenſum, qui tollitur per ignorantiam, & violentiam, erunt duo impedimenta matrimonii, ſcilicet *vis*, ideſt coactio, & *error* ex parte ignorantiæ.

Ex parte vero perſonarum contrahentium ſic diſtinguuntur. Poteſt enim aliquis impediri a matrimonio contrahendo, vel ſimpliciter, vel reſpectu alicujus perſonæ ſimpliciter ut cum nulla poſſit matrimonium contrahere: & hoc non poteſt eſſe, niſi quia impeditur a matrimoniali actu; quod quidem contingit dupliciter: Primo, quia non poteſt illum exercere de facto, ſive quia omnino non poſſit; & ſic ponitur impedimentum, *impotentia coeundi*, ſive quia non libere poſſit, & ſic ponitur impedimentum *conditio ſervitutis*. Secundo, quia non licite poteſt; & hoc ſecundum quod ad continentiam obligatur, quod contingit dupliciter: quia vel obligatur ex officio ſuſcepto, & ſic eſt *impedimentum ordinis*; vel ex voto emiſſo; & ſic impedit *votum*. Si autem impeditur aliquis a matrimonio non ſimpliciter, ſed reſpectu alicujus perſonæ, hoc etiam contingit dupliciter; vel propter obligationem ad alteram perſonam, ſicut qui junctus eſt uni matrimonio non poteſt alteri conjungi; & ſic eſt *ligamen*, ſcilicet matrimonii. Vel quia deficit portio ad alteram perſonam: & hoc tripliciter. Primo, propter nimiam diſtantiam ad ipſam, & ſic eſt *diſparitas cultus*: Secundo, propter nimiam propinquitatem, & ſic ponitur triplex impedimentum, ſcilicet *cognatio*, quæ importat propinquitatem duarum perſonarum ratione tertiæ matrimonio junctæ & *publicæ honeſtatis juſtitia*, in qua eſt propinquitas duarum perſonarum ratione tertiæ perſonæ per ſponſalia junctæ: Tertio, propter indebitam conjunctionem ad ipſam primo factam, & ſic impedit *crimen adulterii* prius cum ipſa commiſſi. 4. *ſent. diſt.* 34. *a.* 1. *in corp.*

Præter duo impedimenta prohibentia, alia plura referuntur ab Authoribus, quæ, ut ait Gonetus juxta communiorem Doctorum ſententiam non vigent amplius; exceptis ſponſalibus, & voto ſimplici caſtitatis, vel Religionis, aut ſuſcipiendi Ordinem Sacrum, vel non ineundi matrimonium, de quibus convenit inter Caſuiſtas, quod ſunt impedimenta prohibentia. De voto agitur infra q. 58. *& ſequent. de Sponſalibus autem v. Sponſalia. An Catechiſmus Baptiſmum præcedens ſit etiam impedimentum prohibens propter cognationem ſpiritualem ex ipſo contractam, inter Caſuiſtas controvertitur: plures aſſerunt adhuc ſubſiſtere; alii volunt ſublatum fuiſſe per Concilium Tridentinum: videantur ea quæ diximus ſupra v. Baptiſmus qu.* 66. *& ſequentibus; & quæ dicemus infra agendo de cognatione ſpirituali. Igitur quatuor ſunt vel ad ſummum quinque impedimenta prohibentia, ſcilicet Eccleſiæ prohibitio, tempus feriatum, ſponſalia, votum, & Catechiſmus: propterea prædictis duobus verſibus ſolet jungi tertius, ſcilicet:*

Atque Catechiſmus, ſponſalia, jungito votum:
Impediunt, &c.

Quantum vero ad impedimenta dirimentia, non fuerunt niſi prædicta duodecim, tempore D. Thomæ, & uſque ad Concilium Tridentinum: ſed quia Concilium irritavit matrimonia clandeſtina, & ea quæ fiunt per raptum: ideo nunc adduntur duo impedimenta, quæ his verbis exprimuntur:

Si Parochi, & duplicis deſit præſentia teſtis;

Rapta-

Digitized by Google

Raptave ſit mulier, nec parti reddita tuta:

Hæc ſocianda, &c.

Sunt igitur quatuordecim impedimenta dirimentia, ſcilicet error, conditio, votum, cognatio, crimen, diſparitas cultus, coactio, ordo, ligamen, honeſtas, affinitas, impotentia, clandeſtinitas, & raptus.

QUÆR. 33. *An & quare perſonæ reddi poſſunt illegitimæ ad contrahendum matrimonium ex triplici lege, ſcilicet naturali, divina, & civili.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod perſonæ illegitimæ ad matrimonium contrahendum dicuntur ex eo quod ſunt contra legem, qua matrimonium conſtituitur: matrimonium autem, inquantum eſt in officium naturæ, ſtatuitur lege naturæ; inquantum eſt Sacramentum, ſtatuitur jure divino; inquantum eſt in officium communitatis, ſtatuitur lege civili: Et ideo ex qualibet dictarum legum poteſt aliqua perſona effici ad matrimonium illegitima: nec eſt ſimile de aliis Sacramentis, quæ ſunt Sacramenta tantum. Et quia lex naturalis ſecundum diverſos ſtatus recipit determinationes diverſas; & jus poſitivum etiam variatur ſecundum diverſas hominum conditiones in diverſis temporibus: ideo Magiſter ponit in diverſis temporibus diverſas perſonas illegitimas fuiſſe. *4. ſent. d. 34. qu. 1. art. 1. ad 4.*

QUÆR. 34. *Quare natura, Eccleſia, & Reſpublica, vel Principes ſæculares matrimonium debent dirigere.*

Reſp. D. Thomas, conſiderandum eſt quod quando aliquid ad diverſos fines ordinatur, indiget habere diverſas dirigentia in finem; quia finis eſt proportionatus agentis: generatio autem humana ad multa ordinatur, ſcilicet ad perpetuitatem ſpeciei, & ad perpetuitatem alicujus boni politici, puta populi in aliqua civitate: ordinatur etiam ad perpetuitatem Eccleſiæ, quæ in fidelium collectione conſiſtit: unde oportet quod hujuſmodi generatio a diverſis dirigatur. Inquantum igitur ordinatur ad bonum naturæ quod eſt perpetuitas ſpeciei, dirigitur in finem a natura inclinante in hunc finem; & ſic dicitur eſſe naturæ officium: inquantum vero ordinatur ad bonum politicum, ſubjacet ordinationi civilis legis: inquantum autem ordinatur ad bonum Eccleſiæ, oportet quod ſubjaceat regimini Eccleſiæ. *contra Gentes cap. 78.*

QUÆR. 35. *An peccent illi qui contrahunt matrimonium cum impedimento impediente; & nihilominus ſit verum matrimonium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illa impedimenta, quæ non dirimunt matrimonium contractum, impediunt quandoque matrimonium contrahendum, non ut non fiat, ſed ut non licite fiat verum matrimonium. Et tamen ſi fiat, matrimonium verum contractum eſt, quamvis contrahens peccet: ſicut ſi aliquis conſecraret poſt comeſtionem, peccaret contra ſtatutum Eccleſiæ faciens, nihilominus verum Sacramentum perficeret; quia jejunium conſecrantis non eſt de neceſſitate Sacramenti. *4. ſent. d. 34. artic. 1. ad 7.*

QUÆR. 36. *Quomodo ſe habeat Eccleſia ad impedimenta matrimonii per modum judicantis, prohibentis, & ſtatuentis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Eccleſia in his, quæ ad matrimonium pertinent, tripliciter ſe habet.

Uno quidem modo per modum judicantis, & quia homines vident ea quæ apparent, ſecundum quod dicitur 1. Reg. 16. Oportet quod judex Eccleſiaſticus judicet ſecundum ea, quæ ſibi apparent per confeſſiones partium, & per idoneos teſtes, & per alia legitima documenta: quibus omnibus adhibitis contingit quandoque veritatem latere; & præcipue in his, quæ pertinent ad interiora cordis, quæ humano teſtimonio probari non poſſunt, etſi per aliqua ſigna exteriora de his poſſit aliqua conjectura haberi: Et ideo judicium Eccleſiæ circa ea, quæ ad matrimonium pertinent, ſi veritas lateat, non impedit ſequens matrimonium contrahendum, nec dirimit jam contractum.

Alio modo ſe habet per modum prohibentis, vel punientis: & hoc quidem impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit jam contractum: puta uxoricidæ pœnam imponit Eccleſia, ut ulterius a matrimonio abſtineat, ſi tamen contraxerit matrimonium, non dirimitur.

Tertio modo ſe habet per modum ſtatuentis, quod fit ſolum authoritate ſummi Pontificis: & ſecundum hoc perſonæ aliquæ redduntur illegitimæ ad contrahendum; ita quod ſi etiam contrahant, matrimonium dirimitur, ut patet in quibuſdam gradibus conſanguinitatis, & affinitatis; vel etiam de adultera, cum quis dedit ei fidem de contrahendo, vel cum machinatus eſt in mortem uxoris. *quodlibeto 5. art. 15. ad 1.*

QUÆR. 37. *Quibus temporibus prohibeantur nuptiæ.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quando novæ ſponſæ traducuntur, animus conjugum magis ex ipſa novitate ad curam carnalium occupatur: & ideo in nuptiis conſueverunt ſigna multa lætitiæ diſſolute oſtendi;

Digitized by Google

di; & propter hoc illis temporibus, in quibus homines præcipue debent ſe ad ſpiritualia elevare, prohibitum eſt nuptias celebrari. Hoc autem eſt ab Adventu uſque ad Epiphaniam propter communionem, quæ ſecundum antiquos canones in Nativitate fieri convenienter ſolet: & a Septuageſima uſque ad octavam Paſchæ propter communionem Paſchalem: & a tribus diebus ante Aſcenſionem uſque ad octavam Pentecoſtes, propter præparationem ad communionem illo tempore ſumendam. 4. *ſent. diſt.* 32. *a.* 5. *q.* 4. *in corp.*

Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. *cap.* 10. *de reform. matrimonii illud tempus aliquantulum contraxit, probibens ſolummodo ne fiant nuptiæ ſolemniter ab Adventu uſque ad diem Epiphaniæ, & a feria quarta cinerum uſque ad octavam Paſchatis incluſive: ab Adventu, inquit, Domini noſtri Jeſu Chriſti uſque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta cinerum uſque in octavam Paſchatis incluſive, antiquas ſolemnium nuptiarum probibitiones diligenter ab omnibus obſervari ſancta Synodus præcipit; in aliis vero temporibus nuptias ſolemniter celebrari permittit.*

QUÆR. 38. *An matrimonium contractum tempore prohibito debeat diſſolvi.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod cum tempus non ſit de eſſentia matrimonii, ſi in tempore indebito contrahatur, nihilominus verum eſt Sacramentum; nec ſeparatur matrimonium ſimpliciter, ſed ad tempus, ut pœnitentiam agant de hoc quod ſtatutum Eccleſiæ tranſgreſſi ſunt. 4. *ſent. d.* 32. *a.* 5. *q.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 39. *An quidquid matrimonium impedit in uno ex conjugibus, impediat etiam in alio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidquid impedit matrimonium in uno, impedit ipſum in altero; quia non poteſt eſſe, quod aliquis ſit vir non uxoris; vel quod aliqua ſit uxor non habens virum, ſicut mater non habens filium. Et ideo communiter dicitur, quod *matrimonium non claudicat*. 3. *ſent. d.*29. *a.*3. *q.* 2. *in corp.*

QUÆR. 40. *An impedimentum ſuperveniens matrimonio rite facto dirimat illud.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod impedimenta prædicta non dicuntur interimere matrimonium contractum, quaſi ſolventia verum matrimonium, quod rite contractum eſt; ſed quia ſolvunt matrimonium, quod contractum eſt de facto, & non de jure: unde ſi impedimentum aliquod matrimonio rite facto ſuperveniat, matrimonium ſolvere non valet. 4. *ſent. diſt.* 34. *a.* 1. *ad* 6.

QUÆR. 41. *An duo tantum errores, ſcilicet perſonæ, & conditionis, matrimonium impediant.*

Reſp. D. Thomas dicendum, quod ſicut error ex hoc, quod involuntarium cauſat, habet excuſare peccatum, ita quod matrimonium impediat, ex eodem; error autem non excuſat a peccato, niſi ſit illius circunſtantiæ, cujus appoſitio, vel remotio facit differentiam liciti, & illiciti in actu; ſi enim aliquis percutiat aliquem baculo ferreo, quem credit ligneum eſſe, non excuſatur a toto, quamvis forte a tanto; ſed ſi credat quis percutere filium cauſa diſciplinæ, & percutiat patrem, excuſatur a toto (diligentia debita adhibita.)

Unde oportet, quod error, qui matrimonium impedit, ſit alicujus eorum, quæ ſunt de eſſentia matrimonii: duo autem includit matrimonium ipſum, ſcilicet perſonas, quæ conjunguntur, & mutuam poteſtatem ad invicem, in qua matrimonium conſiſtit. Primum autem tollitur per errorem perſonæ, ſecundum per errorem conditionis, quia ſervus non poteſt poteſtatem ſui corporis alteri tradere ſine conſenſu domini ſui: & propter hoc hi duo errores matrimonium impediunt, & non alii. 4. *ſent. diſt.* 30. *q.* 1. *a.* 2. *in corp.* 4. *ad Hannib. diſt.* 30. *art.* 2. & 37. *art.* 1.

QUÆR. 42. *Utrum error infidelium, quo æſtimant matrimonium non eſſe Sacramentum, impediat ipſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod error infidelis de matrimonio eſt circa ea, quæ ſunt matrimonium conſequentia; ſicut an ſit ſacramentum, vel an ſit licitum: & ideo error talis matrimonium non impedit; ſicut nec error circa Baptiſmum impedit acceptionem characteris; dummodo intendat recipere quod Eccleſia dat; quamvis credat nihil eſſe. 4. *ſent. diſt.* 30. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 43. *Quandonam error nobilitatis, & dignitatis impediat matrimonium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod error nobilitatis inquantum hujuſmodi, non evacuat matrimonium eadem ratione, qua nec error qualitatis, ſed ſi error nobilitatis, vel dignitatis redundat in errorem perſonæ, tunc impedit matrimonium. Unde ſi conſenſus mulieris feratur in iſtam perſonam directe, error de nobilitate ipſius non impedit matrimonium; ſi autem directe intendit conſentire in filium Regis, quicunque ſit ille, tunc ſi alius præſentetur ei, quam filius Regis, eſt error perſonæ, & impeditur matrimonium. 4 *ſent. d.* 30. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 5.

QUÆR. 44. *An ſit eadem ratio & qualitatis de*

Digitized by Google

de errore fortunæ, & qualitatis, ac de errore ſervitutis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diverſitas fortunæ non variat aliquid eorum, quæ ſunt de eſſentia matrimonii, nec diverſitas qualitatis, ſicut facit conditio ſervitutis: & ideo ratio non ſequitur. 4. *ſent. diſt.* 30. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 45. *An ſi vir cum uxore per multos annos in prædicto errore perſonæ, vel ſervitutis maneat, & filios, ac filias generet, debeat cenſeri validum matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quantumcumque fuerit cum ea; niſi de novo conſentire velit, non eſt matrimonium. *Ib. ad* 8.

QUÆR. 46. *Quid agendum eſſet, ſi contingeret quod frater viri, in quem mulier ſe credit conſentire, offerretur ipſi, & cum eo carnaliter commiſceretur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ante non conſenſerat in fratrem ejus, poteſt eum, quem per errorem accipit retinere, præcipue ſi ſit cognita carnaliter ab eo quem accepit: ſi autem conſenſerat in primum per verba de præſenti, non poteſt ſecundum habere primo vivente, ſed poteſt vel ſæculum relinquere, vel ad primum redire. Et ignorantia facti excuſat peccatum. Sicut & excuſaretur poſt conſummatum matrimonium, ſi a conſanguineo viri fraudulenter cognoſceretur; quia fraus alterius non debet ipſi præjudicare. 4. *ſent.* 30. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 9.

QUÆR. 47. *An conditio ſervitutis impediat matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in matrimonii contractu obligatur unus conjugum alteri ad debitum reddendum; & ideo ſi ille, qui ſe obligat, ſit impotens ad ſolvendum, ignorantia hujus impotentiæ in eo cui ſit obligatio, tollit contractum: ſicut autem per impotentiam coeundi efficitur aliquis impotens ad ſolvendum, ut omnino non poſſit ſolvere, ita per ſervitutem, ut libere reddere debitum non poſſit: & ideo ſicut impotentia coeundi ignorata matrimonium impedit, non autem ſi ſciatur: ita conditio ſervitutis ignorata matrimonium impedit, non autem ſervitus ſcita. 4. *ſent. d.* 36. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 48. *An & quando poſſit inter ſervos eſſe matrimonium, vel etiam inter liberum, & ancillam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum; quod ſervitus contrariatur matrimonio quantum ad actum, ad quem aliquis obligatur, quem non poteſt libere exequi; & quantum ad bonum prolis, quæ pejoris conditionis efficitur ex ſervitute parentis. Sed quia quilibet poteſt in eo quod ſibi debetur, ſponte detrimentum aliquod ſubire, ideo ſi alter conjugum ſcit alterius ſervitutem, nihilominus matrimonium tenet.

Similiter etiam quia in matrimonio eſt æqualis obligatio ex utraque parte ad debitum reddendum, non poteſt aliquis requirere majorem obligationem ex parte alterius, quam ipſe poſſit facere, & propter hoc ſervus etiamſi contrahet cum ancilla, quam credit liberam, non propter hoc impediretur matrimonium. Et ſic patet, quod ſervitus non impedit matrimonium, niſi quando ignorata eſt ab alio conjuge, qui ſit liberæ conditionis: & ideo nihil prohibet inter ſervos eſſe conjugia; vel inter liberum, & ancillam. 4. *ſent. d.* 36. *a.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 49. *An matrimonium teneat, quando unus æſtimatur ſervus, & tamen eſt liber.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod libertas non impedit matrimonii actum: unde libertas ignorata non impedit matrimonium. 4. *ſent. d.* 36. *a.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 50. *An ſervus matrimonium contrahere poſſit ſine conſenſu domini.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum jus poſitivum progrediatur a jure naturali; ideo ſervitus, quæ eſt de jure poſitivo, non poteſt præjudicare his, quæ ſunt de lege naturali. Sicut autem appetitus naturæ eſt ad conſervationem individui, ita eſt ad conſervationem ſpeciei per generationem: Unde ſicut ſervus non ſubditur domino quin libere poſſit comedere, & dormire, & alia hujuſmodi facere, quæ ad neceſſitatem corporis pertinent, ſine quibus natura conſervari non poteſt; ita non ſubditur ei quantum ad hoc, quod non poſſit libere matrimonium contrahere, etiam domino neſciente, aut contradicente. 4. *ſent. a.* 36. *q.* 1. *a.* 2. *in corp.* 4. *ad Hannibald. diſt.* 37. *a.* 1.

QUÆR. 51. *An ſervus debeat potius obedire uxori debitum petenti, quam domino ſervitium imperanti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ſervus volente Domino matrimonium contraxit, tunc debet prætermittere ſervitium domini imperantis, & reddere debitum uxori, quia per hoc, quod dominus conceſſit, ut matrimonium ſervus contraheret, intelligitur ei conceſſiſſe omnia, quæ matrimonium requirit. Si autem matrimonium ignorante, vel contradicente Domino, eſt contractum, non tenetur reddere debitum, ſed potius Domino obedire; ſi utriuſque ſimul eſſe non poſſit.

Sed tamen in his multa particularia conſiderari debent, ſicut etiam in omnibus humanis actibus, ſcilicet periculum caſtitatis immi-

Digitized by Google

minens uxori, & impedimentum, quod ex redditione debiti ſervitio imperato generatur, & alia hujuſmodi: quibus omnibus rite penſatis judicari poterit, cui magis ſervus obedire teneatur, domino, vel uxori. 4. *ſent. d. 36. a. 2. ad 3.*

QUÆR. 52. An Dominus poſſit vendere ſervum conjugatum in partes ita longinquas, ut uxor ejus non poſſit eum ſequi vel propter infirmitatem corporis: vel propter periculum fidei imminens, ut ſi vendatur infidelibus, vel etiam domino uxoris non permittente, ſi ſit ancilla.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dominus cogendus eſt, ne ſervum vendat taliter, quod faciat onera matrimonii graviora, præcipue cum non deſit facultas ubique ſervum ſuum vendendi juſto pretio. 4. *ſent. d. 36. a. 2. ad 4.*

QUÆR. 53. An poſſit vir ſe in ſervum dare nolente uxore.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vir ſubditur uxori ſolum in his, quæ ad actum naturæ pertinent, in quibus ſunt æquales, ad quæ ſervitutis ſubjectio ſe non extendit: Et ideo vir nolente uxore poteſt ſe alteri in ſervum dare. Non tamen ex hoc matrimonium diſſolvitur; quia nullum impedimentum matrimonio ſuperveniens poteſt diſſolvere ipſum. 4. *ſent. d. 36. a. 3. in corp.*

QUÆR. 54. An ſimiliter uxor poſſit dare ſe in ancillam nolente viro.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis in actu matrimoniali, & in his quæ ad naturam ſpectant, ad paria vir & uxor judicentur, ad quæ conditio ſervitutis non ſe extendit; tamen quantum ad diſpenſationem domus, & ad alia hujuſmodi ſuperaddita, vir eſt caput mulieris, & debet corrigere; non autem e converſo: Et ideo uxor non poteſt ſe dare in ancillam nolente viro. 4. *ſent. diſt. 36. a. 3. ad 3.*

QUÆR. 55. An ſi vir in fraudem uxoris ſe in ſervitutem redigat; fiat ex hoc uxori præjudicium.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod fraus bene poteſt nocere ei qui fraudem fecit, ſed non poteſt alteri præjudicium generare, & ideo ſi vir in fraudem uxoris alteri det ſe in ſervum, ipſe damnum reportat, inæſtimabile libertatis bonum amittens, ſed uxori nullum poteſt ex hoc præjudicium generari, quin teneatur reddere debitum petenti; & ad omnia, quæ matrimonium requirit: non enim poteſt ad his retrahi Domini ſui præcepto. 4. *d. 36. q. 1. a. 3. ad 1.*

QUÆR. 56. An tunc ſervus teneatur reddere debitum uxori, etiam nolente Domino.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quantum ad hoc, quod ſervitus matrimonio repugnat, matrimonium ſervituti præjudicat; quia tunc ſervus tenetur uxori reddere debitum, etiam nolente Domino. *Ibid. ad 2.*

QUÆR. 57. Quid debeat facere vir quando dubitat, utrum uxor ſua ſit ſerva.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi antequam ſit detecta ſervitus uxoris de qua dubitatur, petat debitum, ſi levi ſuſpicione moveatur vir, debet reddere debitum: nec ex hoc ei aliquod præjudicium generatur: ſi autem ex cauſa probabili dubitet, vel vehementer præſumat, aut certo cognoſcat, non debet ei debitum reddere, Eccleſia præcipiente: quia vel ſibi præjudicium faceret, ſi eam uxorio affectu cognoſceret: vel alioqui fornicaretur. 4. *ſent. diſt. 36. in expoſit. textus.*

QUÆR. 58. An & in quibus filii debeant ſequi conditionem Patris, vel Matris.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum leges civiles *partus ſequitur ventrem*: & hoc rationabiliter: quia proles habet a patre complementum formale, ſed a matre ſubſtantiam corporis; ſervitus autem corporalis conditio eſt, cum ſervus ſit quaſi inſtrumentum Domini in operando: Et ideo proles in libertate, & ſervitute ſequitur matrem. Sed in his, quæ pertinent ad dignitatem, quæ eſt forma rei, ſequitur Patrem: ſicut in honoribus, & municipiis, hæreditate, & aliis: & huic etiam concordant Canones, & lex Moyſi, ut patet Exodi 21.

In quibuſdam tamen terris, quæ jure civili non reguntur, partus ſequitur deteriorem conditionem, ut ſi Pater ſit ſervus, quamvis Mater ſit libera, erunt filii ſervi, non tamen ſi poſt peractum matrimonium Pater ſe in ſervum dedit volente uxore: & ſimiliter ſi ſit e converſo: ſi autem uterque ſit ſervilis conditionis, & pertineant ad diverſos Dominos, tunc dividunt filios ſi plures ſunt: vel ſi unus tantum, unus alteri recompenſabit de pretio, & accipiet prolem natam in ſui ſervitium.

Tamen non eſt credibile, quod talis conſuetudo poſſit eſſe ita rationabilis, ſicut illud quod multorum ſapientum diuturno ſtudio determinatum eſt. Hoc etiam in naturalibus invenitur, quod *receptum eſt in recipiente per modum recipientis, & non per modum dantis*: Et ideo rationabile eſt, quod ſemen receptum in muliere ad conditionem ipſius trahatur 4. *ſent. d. 39. queſt. 1. art. 4. in corp.*

QUÆR. 59. Quare, ſicut Decretalis dicit, vo-

tum

tum ſimplex continentiæ matrimonium impedit contrahendum, ſed non dirimit contractum; votum autem ſolemne, & impedit, & dirimit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum ſimplex non dirimit matrimonium contractum, ſed ſolummodo votum ſolemne: cujus ratio patet, ſi differentia utriuſque voti inſpiciatur: in voto enim ſimplici eſt ſola promiſſio, qua quis promittit Deo ſe continentiam ſervaturum: Ex ſola autem promiſſione non transfertur dominium: unde ſi aliquis promittat rem aliquam alicui, & poſtea det eandem alteri, hujuſmodi donatio non poteſt reſcindi per priorem promiſſionem, quamvis male faciat dando: & ſic ille qui emiſit votum ſimplex continentiæ, poteſt poſtmodum corpus ſuum tradere uxori: & quamvis peccet hoc faciendo, tamen matrimonium non dirimetur propter votum præcedens. In voto autem ſolemni eſt ſimul promiſſio & collatio: tunc enim eſt votum ſolemne, quando ſimul aliquis cum voto conſecratur Deo, & ponitur in aliquo ſtatu ſanctitatis vel per ſuſceptionem Ordinis, vel per profeſſionem certæ regulæ: & ſic non poteſt ulterius corpus ſuum tradere uxori: & ſi tradit, contractus nullus eſt: & ſic matrimonium dirimitur per votum ſolemne, non autem per ſimplex. *Quodlib.* 8. *art.* 10. *in corp.* 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *quæſt.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 60. *An poſſit Summus Pontifex diſpenſare in voto ſolemni caſtitatis, & Religionis ad contrahendum matrimonium.*

Reſp. *v. Votum, q.* 36.

QUÆR. 61. *Utrum ille, qui contraxit matrimonium poſt votum ſimplex continentiæ, teneatur ad ſervandam continentiam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ille qui contrahit matrimonium per verba de præſenti poſt votum ſimplex, non poteſt cognoſcere uxorem carnaliter ſine peccato mortali, quia adhuc reſtat ſibi facultas implendi continentiæ votum ante matrimonium conſummatum. Sed poſtquam jam matrimonium conſummatum eſt, eſt ei factum illicitum non reddere debitum uxori exigenti, tamen ex culpa ſua; & ideo ad hoc obligatio voti non ſe extendit. Tamen debet per lamentum pœnitentiæ recompenſare pro continentia non ſervata. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *quæſt.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 62. *Quomodo ille qui poſt votum ſimplex contraxit matrimonium, ſe gerere debeat circa debitum conjugale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quantum ad ea, in quibus non eſt factus impotens votum continentiæ ſervare, adhuc poſt contractum matrimonium obligatur ad ſervandum; propter quod mortua uxore tenetur totaliter continere, & quia ex matrimonii vinculo non obligatur ad debitum petendum, ideo non poteſt petere debitum ſine peccato, quamvis poſſit ſine peccato reddere debitum exigenti, poſtquam obligatus eſt ad hoc per carnalem copulam præcedentem.

Hoc autem intelligendum, eſt, ſive mulier petat expreſſe, ſive interpretative, ut quando mulier verecunda eſt, & vir ſentit ejus voluntatem de redditione debiti; tunc enim ſine peccato reddere poteſt; & præcipue ſi ei timet de periculo caſtitatis. Nec obſtat, quod non ſunt pares in matrimonii actu; quia quilibet poteſt hoc quod ſuum eſt abrenunciare.

Quidam tamen dicunt, quod poteſt & petere, & reddere; ne nimis oneroſum reddatur matrimonium uxori ſemper exigenti; ſed ſi recte inſpiciatur, hoc eſt exigere interpretative. 4. *ſent. diſt.* 38. *quæſt.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 63. *An quando uterque conjugum vovet continentiam, ſolvatur matrimonii vinculum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando uterque pari voto continentiam vovet, tunc neuter conjugali vinculo abrenunciat; & ideo adhuc manet. Sed quando unus tantum vovet, tunc quantum eſt in ſe abrenunciat vinculo conjugali; & ideo alter abſolvitur a vinculo illo. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 1. *artic.* 3. *quæſt.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 64. *An quomodo poſſint conjuges vovere de non petendo, vel reddendo conjugali debito.*

Reſp. ſupra *v. Debitum conjugale, q.* 56. *& tribus ſequentibus.*

QUÆR. 65. *Quare poſt matrimonium ratum, ſed non conſummatum non tenentur conjuges reddere debitum, niſi poſt ſpatium duorum menſium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ante carnalem copulam non eſt omnino translatum corpus unius ſub poteſtate alterius, ſed ſub conditione, ſi interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ non convolet: ſed per carnalem copulam completur dicta translatio; quia tunc intrat uterque in corporalem poſſeſſionem ſibi traditæ poteſtatis.

Unde etiam ante carnalem copulam non ſtatim tenetur reddere debitum poſt matrimonium contractum per verba de præſenti: ſed datur ei tempus duorum menſium propter tria. Primo, ut interim poſſit deliberare de tranſeundo ad Religionem. Secundo,

do, ut præparentur, quæ ſunt neceſſaria ad ſolemnitatem nuptiarum. Tertio, ne *vilem habeat maritus datam, quam non ſuſpiravit dilatam*. 4. *ſent. diſt*. 27. *q*. 1. *art*. 3. *quæſt*. 2. *ad* 2.

QUÆR. 66. *Utrum alter conjugum etiam poſt carnalem copulam poſſit Religionem ingredi altero invito.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus poteſt facere obligationem Deo de alieno: unde cum per matrimonium conſummatum jam ſit corpus viri factum uxoris, non poteſt abſque conſenſu ipſius Deo ipſum offerre per continentiæ votum. 4. *ſent. diſt*. 27. *q*. 1. *a*. 3. *q*. 1. *in corp*.

QUÆR. 67. *An mulier poſſit nubere alteri ante carnalem copulam, quando vir ejus religionem ingreditur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut corporalis mors viri hoc modo vinculum matrimoniale ſolvit, ut mulier nubat cui vult, ſecundum Apoſtoli ſententiam: ita etiam poſt mortem ſpiritualem viri per Religionis ingreſſum poterit cui voluerit nubere. 4. *ſent. d*. 27. *q*. 1. *a*. 3. *q*. 3. *in corp*.

Cognatio triplex eſt, ſcilicet cognatio naturalis ſive conſanguinitatis, cognatio ſpiritualis, & cognatio legalis ſive adoptio, de quibus agitur in ſeq. quæſt.

QUÆR. 68. *Utrum conſanguinitas bene diffiniatur vinculum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſophum in 8. Ethic. *Omnis amicitia in aliqua communicatione conſiſtit*; & quia amicitia ligatio, ſive unio quædam eſt; ideo communicatio, quæ eſt amicitiæ cauſa vinculum dicitur: & ideo ſecundum quamlibet communicationem denominantur aliqui quaſi colligati ad invicem, ſicut dicuntur *concives*, qui habent politicam communicationem ad invicem, & *commilitones*, qui conveniunt in militari negotio; & eodem modo illi, qui conveniunt in naturali communicatione, dicuntur *conſanguinei*: & ideo in prædicta diffinitione ponitur quaſi conſanguinitatis genus; *vinculum*, quaſi ſubjectum; perſonæ, deſcendentes ab uno ſtipite, quarum eſt hujuſmodi vinculum; & quaſi principium, *carnalis propagatio*. 4. *ſent. diſt*. 40. *q*. 1. *art*. 1. *in corp*.

QUÆR. 69. *An conſanguinitas convenienter diſtinguatur per lineas, & per gradus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod conſanguinitas, ut dictum eſt, eſt quædam propinquitas in naturali communicatione fundata ſecundum actum generationis, quo natura propagatur: unde ſecundum Philoſophum in 8. Ethicorum, iſta communicatio eſt triplex: una ſecundum habitudinem principii ad principiatum; & hæc eſt conſanguinitas Patris ad filium; unde dicit quod *parentes diligunt filios, ut ſui ipſorum aliquid exiſtentes*: alia eſt ſecundum habitudinem principiati ad principium, & hæc eſt filii ad Patrem; unde dicit, *quod filii diligunt parentes, ut ab illis exiſtentes*: tertia eſt ſecundum habitudinem eorum, quæ ſunt ab uno principio ad invicem, ſicut fratres dicuntur ex eiſdem naſci, ut ipſe ibidem dicit. Et quia punctus motus lineam facit, & per propagationem quodammodo Pater deſcendit in filium; ideo ſecundum dictas tres habitudines, tres lineæ conſanguinitatis ſumuntur; ſcilicet *linea deſcendentium* ſecundum primam habitudinem, *linea aſcendentium* ſecundum ſecundam, *linea tranſverſalium* ſecundum tertiam.

Sed quia propagationis motus non quieſcit in uno termino, ſed ultra progreditur: ideo contingit, quod Patris eſt accipere Patrem, & filii filium, & ſic deinceps: & ſecundum hos diverſos progreſſus, diverſis gradus in una linea inveniuntur.

Et quia gradus cujuslibet rei eſt pars aliqua illius rei, gradus propinquitatis non poteſt eſſe ubi non eſt propinquitas: & ideo identitas, & nimia diſtantia gradum conſanguinitatis tollunt; quia nullus eſt ſibi ipſi propinquus, ſicut *nec ſibi ſimilis*: & propter hoc nulla perſona per ſeipſam facit aliquem gradum, ſed comparata alteri perſonæ gradum facit ad ipſam.

Sed tamen diverſa eſt ratio computandi gradus in diverſis lineis; gradus enim conſanguinitatis in linea aſcendentium, & deſcendentium contrahitur ex hoc, quod una perſona ex alia propagatur eorum, inter quos gradus conſideratur: & ideo ſecundum computationem canonicam, & legalem perſona, quæ primo in proceſſu propagationis occurrit, vel aſcendeudo, vel deſcendendo diſtat ab aliquo, puta a Petro in primo gradu, *ut Pater, & filius*: quæ autem utrique ſecundo occurrit, diſtat in ſecundo gradu, *ut Avus, & Nepos*; & ſic deinceps: ſed conſanguinitas eorum, quæ ſunt in linea tranſverſali contrahitur non ex hoc quod unus eorum ex alio propagatur, ſed quia uterque propagatur ex uno; & ideo debent gradus in hac linea conſanguinitatis computari per comparationem ad unum principium, ex quo propagantur.

Sed ſecundum hoc eſt diverſa computatio canonica, & legalis: quia legalis computatio attendit deſcenſum a communi radice ex utraque parte: ſed canonica tantum ex altera, ex illa ſcilicet ex qua major numerus gra-

Digitized by Google

graduum invenitur: Unde ſecundum legalem computationem *frater*, *&* *ſoror*, *vel duo fratres* attinent ſibi in ſecundo gradu; quia uterque a radice communi diſtat per unum gradum: & ſimiliter filii duorum fratrum diſtant a ſe invicem in quinto gradu. Sed ſecundum computationem canonicam *duo fratres* attinent ſibi in primo gradu: quia neuter eorum diſtat a radice communi, niſi per unum gradum: *ſed filius unius fratrum diſtat ab altero fratre* in ſecundo gradu: quia tantum diſtat a communi radice: & ideo ſecundum canonicam computationem quoto gradu diſtat quis ab aliquo ſuperiori, toto diſtat a quolibet deſcendentium ab ipſo & nunquam minus: quia *propter quod unumquodque tale*, *&* *illud magis*: unde ſi alii deſcendentes in communi principio conveniunt cum aliquo ratione principii communis; non poſſunt propinquiores eſſe deſcendenti ex alia parte, quam ſit primum principium ei propinquum. Aliquando tamen plus diſtat aliquis ab aliquo deſcendente a communi principio, quam diſtet ipſe a principio, quia ille forte plus diſtat a principio communi quam ipſe: & ſecundum remotiorem diſtantiam oportet conſanguinitatem computari. 4. *ſent.* 40. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *in corp.*

QUÆR. 70. *An & quomodo in eodem gradu detur magis & minus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut albedo dicitur major dupliciter; uno modo ex intenſione ipſius qualitatis, alio modo ex quantitate ſuperficiei; ita conſanguinitas dicitur major, vel minor dupliciter: uno modo intenſive ex ipſa natura conſanguinitatis: alio modo quaſi dimenſive, & ſic quantitas conſanguinitatis menſuratur ex perſonis, inter quas conſanguinitas propagatione procedit. Et ideo contingit, quod aliquorum duorum, qui ſunt in eodem gradu conſanguinitatis reſpectu alicujus perſonæ, unus eſt ei magis conſanguineus quam alius, conſiderando primam quantitatem conſanguinitatis ſicut Pater, & frater attinens alicui in primo gradu conſanguinitatis, quia ex neutra parte incidit aliqua perſona media. Sed tamen intenſive loquendo magis attinet alicui perſonæ Pater ſuus quam frater, non attinet ei, niſi in quantum eſt ex eodem patre: & ideo quando aliquis eſt propinquior communi principio, a quo conſanguinitas deſcendit, tanto eſt magis conſanguineus, quamvis non ſit in propinquiori gradu: & ſecundum hoc propatruus eſt magis conſanguineus alicui, quam pronepos ejus, quamvis non ſit in eodem gradu, *quarto ſententiarum diſt.* 40. *quæſt.* 1. *art.* 2. *ad* 5.

QUÆR. 71. *An & quomodo conſanguinitas impediat matrimonium, de jure naturali, divino, eccleſiaſtico, & politico.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in matrimonio illud contra legem naturæ eſſe dicitur, per quod matrimonium redditur incompetens reſpectu finis, ad quem eſt ordinatum: Finis autem matrimonii per ſe & primo eſt bonum prolis; quod quidem per aliquam conſanguinitatem (ſcilicet inter Patrem & filiam, vel filium & Matrem) impeditur; non quidem ut totaliter tollatur; quia filia ex ſemine Patris poteſt prolem concipere, & ſimul cum Patre nutrire; & inſtruere, in quibus bonum prolis conſiſtit; ſed ut non convenienti modo fiat: inordinatum eſt enim, quod filia Patri per matrimonium adjungatur in ſociam cauſa generandæ prolis, & educandæ; quam oportet per omnia Patri eſſe ſubjectam velut ex eo procedentem: & ideo de lege naturali eſt, ut Pater & Mater a matrimonio repellantur; & magis etiam Mater quam Pater, quia magis reverentiæ, quæ debetur parentibus, derogatur, ſi filius Matrem, quam ſi Pater filiam ducit in uxorem, cum uxor viro aliqualiter debeat eſſe ſubjecta.

Sed finis matrimonii ſecundarius per ſe tantum eſt concupiſcentiæ repreſſio, qui deperiret, ſi quælibet conſanguinea poſſet in matrimonium duci: quia magnus concupiſcentiæ aditus præberetur, niſi inter illas perſonas, quas oportet in eadem domo converſari, eſſet carnalis copula interdicta: & ideo lex divina non ſolum patrem, & matrem excluſit a matrimonio, ſed etiam alias conjunctas perſonas, quas oportet ſimul converſari, & quæ debent invicem altera alterius pudicitiam cuſtodire: & hanc cauſam aſſignat divina lex dicens, *ne reveles turpitudinem talis, vel talis, quia turpitudo tua eſt.*

Sed per accidens finis matrimonii eſt confœderatio hominum, & amicitiæ multiplicatio, dum homo ad conſanguineos uxoris; ſicut ad ſuos ſe habet: Et ideo huic multiplicationi amicitiæ præjudicium fieret, ſi aliquis ſanguine conjunctam uxorem duceret; quia ex hoc nova amicitia per matrimonium nulla accreſceret: Et ideo ſecundum leges humanas, & ſtatuta Eccleſiæ plures conſanguinitatis gradus ſunt a matrimonio ſeparati.

Sic ergo ex dictis patet, quod conſanguinitas quantum ad aliquas perſonas impedit matrimonium de jure naturali; quantum ad ali-

Digitized by Google

aliquis de jure divino; & quantum ad aliquas de jure per homines inſtituto. 4. *ſent. d.* 40. *art.* 3. *in corp. diſt.* 35. *art.* 2. *ad* 4. 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *in corp.* 4. *ad Hannib. d:* 40. *art.* 1.

QUÆR. 72. *Quare uſus conſanguinearum, vel affinium repugnet uſui debito venereorum.*

Reſp. v. *Inceſtus.*

QUÆR. 73. *An conſanguinitatis gradus matrimonium impedientes convenienter ab Eccleſia modo limitentur ad quartum gradum, cum antiquitus extenderentur ad ſeptimum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum tempora diverſa invenitur conſanguinitas ſecundum gradus diverſos matrimonium impediſſe. In principio enim humani generis ſolus Pater & Mater a matrimonio repellebantur, eo quod tunc temporis erat paucitas hominum, & oportebat propagationi humani generis maximam curam impendere, unde non erant removendæ niſi illæ perſonæ, quæ matrimonio incompetentes erant etiam quantum ad principalem matrimonii finem, qui eſt bonum prolis.

Poſtmodum autem multiplicato humano genere, per legem Moyſi plures perſonæ exceptæ ſunt, quæ jam concupiſcentiam reprimere incipiebat: unde ut dicit Rabbi Moyſes, omnes illæ perſonæ exceptæ ſunt a matrimonio, quæ in una familia cohabitare ſolent: quia ſi inter eos licite carnalis copula eſſe poſſet, magnum incentivum libidini præſtaretur. Sed alios conſanguinitatis gradus lex vetus permiſit, imo quodammodo præcepit, ut ſcilicet unuſquiſque de cognatione ſua uxorem acciperet, ne ſucceſſionum confuſio eſſet; quia tunc temporis cultus divinus per ſucceſſionem generis propagabatur.

Sed poſtmodum in lege nova, quæ eſt lex ſpiritus & amoris, plures gradus conſanguinitatis ſunt prohibiti: quia jam per ſpiritualem gratiam, non per carnis originem cultus derivatur, & multiplicatur: Unde oportet, ut homines etiam magis a carnalibus retrahantur, ſpiritualibus vacantes; & ut amor amplius diffundatur: Et ideo antiquitus uſque ad remotiores gradus conſanguinitatis matrimonium impediebatur, ut ad plures per conſanguinitatem, & affinitatem naturalis amicitia permaneret: & rationabiliter uſque ad ſeptimum gradum; tum quia ultra hoc non de facili remanebat communis radicis memoria; tum quia ſeptiformi gratiæ Spiritus Sancti congruebat.

Sed poſtmodum circa hæc ultima tempora reſtrictum eſt Eccleſiæ interdictum uſque ad quartum gradum; quia ultra inutile; & periculoſum erat gradus conſanguinitatis prohibere. Inutile quidem, quia ad remotiores conſanguineos, quaſi nullum fœdus majoris amicitiæ quam ad extraneos habebatur, charitate in multorum cordibus frigeſcente: periculoſum autem erat, quia concupiſcentia, & negligentia prævalente, tam numeroſam conſanguineorum multitudinem homines non ſatis obſervabant; & ſic laqueus damnationis multis injiciebatur ex remotiore graduum prohibitione.

Satis etiam convenienter uſque ad quartum gradum dicta prohibitio eſt reſtricta: tum quia uſque ad quartam generationem homines vivere conſueverunt, ut ſic non poſſit conſanguinitatis memoria aboleri; Unde Dominus in tertiam, & quartam generationem peccata parenrum ſe viſitaturum in filiis comminatur: tum quia in qualibet generatione nova mixtio ſanguinis, cujus identitas conſanguinitatem facit, fit cum ſanguine alieno; & quantum admiſcetur alteri, tantum receditur a primo: & quia elementa ſunt quatuor, quorum quodlibet tanto eſt facilius miſcibile, quanto eſt magis ſubtile; ideo in prima commixtione evaneſcit ſanguinis identitas quantum ad primum elementum, quod eſt ſubtiliſſimum, in ſecundam quantum ad ſecundum, in tertia quantum ad tertium, in quarta quantum ad quartum: & ſic convenienter poſt quartam generationem poteſt reiterari carnalis conjunctio. 4. *ſent. d.* 40. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 74. *An ſpiritualis cognatio matrimonium impediat, vel ipſius actum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut per carnis propagationem homo accipit eſſe naturæ, ita per Sacramenta accipit eſſe ſpirituale gratiæ, unde ſicut vinculum, quod ex carnis propagatione contrahitur, eſt naturale homini inquantum eſt res quædam naturæ, ita vinculum quod contrahitur ex Sacramentorum ſuſceptione, eſt quodammodo naturale alicui inquantum eſt membrum Eccleſiæ: & ideo ſicut carnalis cognatio impedit matrimonium, ita ſpiritualis ex Eccleſiæ ſtatuto.

Tamen diſtinguendum eſt de ſpirituali cognatione: quia aut præceſſit matrimonium, aut ſequitur: ſi præceſſit, impedit contrahendum, & dirimit contractum: ſi ſequitur, tunc non dirimit vinculum matrimonii, ſed eſt diſtinguendum: quia aut ſpiritualis cognatio inducitur cauſa neceſſitatis, ſicut cum pater baptizat puerum in articulo mortis; & tunc non impedit actum matrimonii ex neutra parte: aut inducitur extra caſum neceſſitatis, ex ignorantia tamen:

& tunc ſi ille ex cujus actu inducitur, diligentiam adhibuit, eſt eadem ratio ſicut & de primo: aut ex induſtria extra caſum neceſſitatis; & tunc ille ex cujus actu inducitur, amittit jus petendi debitum: ſed tamen debet reddere, quia ex culpa ejus non debet aliquod incommodum alius reportare. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 1. *art.* 1. *in corp. Quodlibeto 6. art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 75. *Per quæ Sacramenta contrahatur ſpiritualis cognatio.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa hoc eſt triplex opinio. Quidam enim dicunt quod ſpiritualis regeneratio ſicut per ſeptiformen Spiritus Sancti gratiam datur, ita per ſeptem efficitur, incipiendo a primo pabulo ſalis Sacramenti uſque ad Confirmationem per Epiſcopum factam; & per quodlibet horum ſeptem ſpiritualis cognatio contrahitur. Sed illud non videtur rationabile: quia cognatio carnalis non contrahitur, niſi per actum generationis completum; unde etiam affinitas non contrahitur, niſi ſit facta conjunctio ſeminum, ex qua poteſt ſequi carnalis generatio: ſpiritualis autem generatio non perficitur niſi per aliquod Sacramentum: & ideo inconveniens eſt, quod ſpiritualis cognatio contrahatur, niſi per aliquod Sacramentum.

Et ideo alii dicunt, quod per tria tantum Sacramenta ſpiritualis cognatio contrahatur, ſcilicet per Catechiſmum, Baptiſmum, & Confirmationem: Sed iſti propriam vocem videntur ignorare; quia Catechiſmus non eſt Sacramentum, ſed Sacramentale.

Et ideo alii dicunt, quod tantum per duo Sacramenta, ſcilicet per Baptiſmum, & Confirmationem contrahitur. Et hæc opinio eſt communior: tamen de Catechiſmo quidam horum dicunt, quod eſt debile impedimentum, quod impedit contrahendum, ſed non dirimit. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 1. *artic.* 2. *in corp.*

QUÆR. 76. *Quot ſint ſpirituales cognationes.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod filius eſt aliquid patris, & non e converſo, ut dicitur in 8. Ethic. Et ideo ſpiritualis cognatio tranſit a Patre in filium, ſed non e converſo: & ſic patet, quod ſunt tres ſpirituales cognationes: una, quæ dicitur *ſpiritualis paternitas*, quæ eſt inter Patrem ſpiritualem, & filium ſpiritualem: alia quæ dicitur *compaternitas*, quæ eſt inter Patrem ſpiritualem, & carnalem ejuſdem: tertia autem dicitur *ſpiritualis fraternitas*, quæ eſt inter filium ſpiritualem, & filios carnales ejuſdem Patris: & quælibet harum impedit contrahendum matrimonium, & dirimit contractum. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 1. *artic.* 3. *quæſtiunc.* 3. *in corp. qu.* 2. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 77. *An cognatio ſpiritualis contrahatur inter ſuſcipientem Baptiſmi Sacramentum, & levantem de Sacro Fonte.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut in generatione carnali aliquis naſcitur ex Patre, & Matre, ita in generatione ſpirituali aliquis renaſcitur filius Dei ſicut Patris, & Eccleſiæ ſicut Matris: ſicut autem ille, qui Sacramentum confert, gerit perſonam Dei, cujus inſtrumentum, & miniſter eſt; ita ille, qui baptizatum ſuſcipit de Sacro Fonte, aut confirmandum tenet, gerit perſonam Eccleſiæ: unde ad utrumque ſpiritualis cognatio contrahitur. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 1. *artic.* 3. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 78. *An ſit cognatio ſpiritualis inter Patrem, & Matrem ſpirituales.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod Pater ſpiritualis, & Mater ſpiritualis eidem non conjunguntur in generatione ſpirituali, niſi per accidens, quia unus ad hoc per ſe ſufficeret: unde non oportet, quod ex hoc aliqua cognatio ſpiritualis inter eos naſcatur, quin poſſit eſſe inter eos matrimonium; unde verſus.

Unde ſemper erit compatrum ſpiritualis;
Alter carnalis, nec fallit regula talis.

4. *ſent. diſt.* 42. *quæſt.* 1. *artic.* 3. *quæſt.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 79. *An vir & uxor poſſint aliquem levare de Sacro Fonte.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex quo inter patrem ſpiritualem & matrem non contrahitur aliqua cognatio, nihil prohibet, quin vir & uxor ſimul aliquem de Sacro Fonte levarent. Nec eſt inconveniens, quod uxor ex diverſis cauſis efficiatur bis mater ſpiritualis ejuſdem; ſicut & poteſt eſſe, quod eſt affinis & conſanguinea ejuſdem per carnalem propinquitatem. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 1. *artic.* 3. *qu.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 80. *An ſpiritualis cognatio tranſeat a viro in uxorem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis poteſt alicujus fieri compater dupliciter; uno modo per actum alterius, qui baptizat, vel in ipſo Baptiſmo ſuſcipit filium ejus; & ſic cognatio ſpiritualis non tranſit a viro in uxorem, niſi forte ille ſit filius uxoris; quia tunc uxor directe contrahit cognationem ſpiritualem, ſicut & vir; alio modo per actum proprium, ſicut cum levat filium alterius de Sacro Fonte, & ſic cognatio ſpiritualis tranſit ad uxorem, quam jam carnaliter cognovit; non autem ſi nondum ſit conſummatum matri-

tri.

trimonium, quia nondum effecti ſunt una caro: & hoc eſt per modum cujuſdam affinitatis: unde etiam pari ratione videtur tranſire ad mulierem, quæ eſt carnaliter cognita, quamvis non ſit uxor; unde verſus:

Quæ mihi, vel cujus natum mea fonte levavit,
Hæc mea commater fieri mea non valet uxor.
Si qua meæ natum non ex me fonte levavit,
Hanc poſt fata meæ, non inde vetabor habere.

I. ſent. diſt. 42. *qu.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 81. *An non baptizatus poſſit contrahere ſpiritualem cognationem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non baptizatus non poteſt aliquem levare de Sacro Fonte, cum non ſit membrum Eccleſiæ, cujus typum gerit in Baptiſmo ſuſcipiens, quamvis poſſit baptizare, quia eſt creatura Dei, cujus typum gerit baptizans: nec tamen aliquam cognationem contrahere ſpiritualem poteſt, quia eſt expers ſpiritualis vitæ, in quam homo primo per Baptiſmum naſcitur. 4. *ſent. d.* 42. *qu.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 1. *ad* 3. *qu.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 86. *An contrahatur cognatio ſpiritualis per Sacramentum Pœnitentiæ: & utrum tantum peccet cognoſcens ſuam pœnitentem; ac ſi eſſet ſua ſpiritualis filia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per Sacramentum Pœnitentiæ non contrahitur proprie loquendo ſpiritualis cognatio: unde filius Sacerdotis poteſt contrahere cum illa, quam Sacerdos in Confeſſione audit; alias filius Sacerdotis non inveniret in tota una Parochia mulierem, cum qua contraheret. Nec obſtat, quod per pœnitentiam tollitur peccatum actuale; quia hoc non eſt per modum generationis, ſed magis per modum ſanationis.

Sed tamen per pœnitentiam contrahitur quoddam fœdus inter Sacerdotem, & mulierem confitentem ſimile cognationi ſpirituali, ut tantum peccet eam carnaliter cognoſcens, ac ſi eſſet ſua ſpiritualis filia: & hoc ideo, quia maxima familiaritas eſt inter Sacerdotem & confitentem: & ex hoc iſta prohibitio eſt inducta, ut tollatur peccandi occaſio. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 8.

Concilium Trident. ſeſſ. 24. *in Decreto de Reformatione Matrimonii, cap.* 2. *ſic habet; Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in caſibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non ſine magno peccato perſeveratur, vel ea non ſine magno ſcandalo dirimuntur. Volens itaque Sancta Synodus huic incommodo providere; & a cognationis ſpiritualis impedimento incipiens, ſtatuit, ut unus tantum ſive vir, ſive mulier juxta Sacrorum Canonum inſtituta, vel ad ſummum unus, & una baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant, inter quos ac baptizatum ipſum, & illius patrem, & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatique Patrem, ac Matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur, (& infra) quod ſi alii ultra deſignatos baptizatum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahant, (& paulo poſt) ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiuſque Patrem, & Matrem, ac tenentem non egredi tur: omnibus inter alias perſonas hujus ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis.*

Ex hoc Decreto inferunt plures Doctores non contrahi modo impedimentum ſpiritualis cognationis, niſi ex Baptiſmo, & Confirmatione & illud quod olim ex Catechiſmo Baptiſmum præcedente contrahebatur eſſe ſublatum, & hoc videtur probabilius: quamvis ſit etiam probabile quod alii dicunt, iſtud Catechiſmi impedimentum adhuc ſubſiſtere.

Conſtat ex eodem Decreto quod ex tribus cognationibus antiquitus obſervatis, quæ retentæ ſunt, ſcilicet paternitas, & compaternitas, & tertia ſublata eſt, nempe confraternitas, quod etiam declaravit B. Pius V. in Extravag. *ſub titulo, Declaratio Concilii.*

Idem Summus Pontifex Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Cum illius vicem*, declarat quoque patrinum poſſe matrimonium contrahere cum ea, quæ ſimul ſuſcipit alienum filium: eo quod inter ipſos ſuſceptores nulla contrahitur cognatio.

QUÆR. 83. *Utrum adoptio bene diffiniatur, extraneæ perſonæ in filium, vel nepotem, vel deinceps legitima aſſumptio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ars imitatur naturam, & ſupplet defectum naturæ in illis, in quibus natura deficit: unde ſicut per naturalem generationem aliquis filium producit, ita per jus poſitivum (quod eſt ars æqui & boni) poteſt aliquis ſibi aſſumere aliquem in filium, ad ſimilitudinem filii naturalis, & ad ſupplendum filiorum prædictorum defectum; propter quod præcipue adoptio eſt introducta: & quia aſſumptio importat terminum, a quo (propter quod aſſumens non eſt aſſumptum) oportet, quod ille qui aſſumitur in filium, ſit perſona extranea. Sicut ergo naturalis generatio habet terminum ad quem (ſcilicet formam, quæ eſt finis generationis) & terminum a quo (ſcilicet formam

Digitized by Google

contrariam) ita generatio legalis habet terminum ad quem, filium, vel nepotem & terminum a quo, perſonam extraneam : & ſic patet, quod prædicta aſſignatio comprehendit genus adoptionis, quia dicitur *legitima aſſumptio;* & terminum a quo, quia dicitur *extranea perſona* ; & terminum ad quem , quia dicitur in filium, vel nepotem. 4. *ſent. diſt.* 42. *quæſt.* 2. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 84. *Quotuplex ſit adoptio.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod filiatio adoptionis eſt quædam imitatio filiationis naturalis : & ideo duplex eſt adoptionis ſpecies.

Una quæ perfecte imitatur naturalem filiationem, & hæc vocatur arrogatio, per quam reducitur adoptatus in poteſtatem adoptantis; & ſic adoptatus ſuccedit patri adoptanti ex inteſtato, nec poteſt eum pater ſine culpa privare quarta parte hæreditatis : ſic autem adoptari non poteſt, niſi ille qui ſui juris eſt, qui ſcilicet poſtquam adoptatur, non habet poteſtatem; aut ſi habet, eſt emancipatus: & hæc adoptatio non fit, niſi authoritate Principis.

Alia eſt adoptatio, quæ imitatur naturalem filiationem imperfecte, quæ vocatur ſimplex adoptio, per quam adoptatus non tranſit in poteſtatem adoptantis ; unde magis eſt diſpoſitio quædam ad perfectam adoptationem, quam adoptio perfecta : & ſecundum hoc poteſt adoptari etiam ille, qui non eſt ſui juris, & ſine authoritate Principis ex authoritate Magiſtratus: & ſic adoptatus non ſuccedit in bonis adoptantis, nec tenetur ei adoptans aliquid de bonis ſuis in teſtamento dimittere, niſi velit. 4. *ſent. diſt.* 42 *quæſt.* 2. *art.* 1. *ad* 1. 4. *Hannibald. diſt.* 42. *art.* 3.

QUÆR. 85. *Cujus ætatis debeant eſſe adoptans, & adoptatus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſpiritualis cognatio contrahitur per Sacramentum, quod fideles renaſcuntur in Chriſto, in quo non differt maſculus a femina, ſervus & liber, juvenis & ſenex : & ideo indifferenter quilibet poteſt effici Pater ſpiritualis alterius: ſed adoptio fit per hæreditatis ſucceſſionem, & quandam ſubjectionem adoptati ad adoptantem : non autem eſt conveniens, quod antiquior juveni in cura rei familiaris ſubdatur : & ideo minor non poteſt adoptare ſeniorem, ſed oportet ſecundum Leges, quod adoptatus ſit intantum adoptante junior, quod poſſit ejus naturalis eſſe filius. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 86. *An qui habent impedimentum perpetuum generationis, poſſint adoptare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per eum qui habet impedimentum perpetuum ad generandum, non poteſt hæreditas tranſire in poſterum; unde ex hoc ipſo jam debetur illis, qui ei ſuccedere debent jure propinquitatis ; & ideo ei non competit adoptare, ſicut nec naturaliter generare : & propterea major eſt dolor de filiis amiſſis, quam de filiis qui nunquam habiti ſunt: & ideo habentes impedimentum generationis non indigent ſolatio contra carentiam filiorum, ſicut illi, qui habuerunt, & amiſerunt, vel etiam qui habere potuerunt, ſed ob aliquod impedimentum accidentale, carent. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 87. *Quinam ſint, qui non poſſunt adoptare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod adoptio ordinatur ad hæreditatis ſucceſſionem ; & ideo illis ſolis competit, qui habent poteſtatem diſponendi de hæreditate ſua : unde ille, qui non eſt ſui juris, vel qui eſt minor viginti quinque annis, aut mulier, non poteſt adoptare aliquem, niſi ex ſpeciali conceſſione Principis. 4. *ſent. d.* 42. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 88. *An adoptio tranſeat in filios adoptati, & nepotes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in hoc differt cognatio ſpiritualis a legali, quod per cognationem ſpiritualem filius non ponitur in poteſtate, & cura Patris ſpiritualis, ſicut in cognatione legali; oportet enim quod quidquid eſt in poteſtate filii tranſeat in poteſtatem Patris adoptantis, unde adoptato Patre adoptantur filii, & nepotes, qui ſunt in poteſtate adoptati. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 89. *An propinqui poſſint adoptari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod propinquus jure propinquitatis debet ſuccedere ; & ideo non competit ei, quod per adoptionem ad ſucceſſionem deducatur: & ſi aliquis propinquus, cui non competat ſucceſſio hæreditatis adoptetur, non adoptatur inquantum eſt propinquus, ſed inquantum eſt extraneus a jure ſucceſſionis in bonis adoptantis. 4. *ſent. d.* 42. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 7. 3. *ſent. diſt.* 10. *q.* 2. *art.* 1. *quæſt.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 90. *An & quomodo per cognationem legalem ſive adoptionem impediatur matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Lex divina illas perſonas præcipue a matrimonio excluſit, quas neceſſe erat cohabitare ; *ne*, ut Rabbi Moyſes dicit, *ſi ad eas liceret carnalis copula, facilis pateret concupiſcentiæ locus, ad quam reprimendam matrimonium eſt ordina-*

dinatum: & quia filius adoptatus converſatur in domo Patris adoptantis, ſicut filius naturalis; ideo Legibus humanis prohibitum eſt inter tales matrimonium contrahi: & talis prohibitio eſt per Eccleſiam approbata: & inde habetur, quod legalis cognatio matrimonium impediat. 4. *ſent. d.* 42. *qu.* 2. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 91. *Inter quos contrahatur cognatio legalis ratione adoptionis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod triplex eſt legalis cognatio: prima, quaſi deſcendentium, quæ contrahitur inter Patrem adoptantem, & filium adoptatum, & filium filii adoptivi, & nepotem, & ſic deinceps: ſecunda quæ eſt inter filium adoptatum, & filium naturalem: tertia per modum cujuſdam affinitatis, quæ eſt inter Patrem adoptantem, & uxorem filii adoptati, vel e converſo inter filium adoptatum, & uxorem Patris adoptantis.

Prima ergo cognatio, & tertia perpetuo matrimonium impediunt; ſecunda autem non, niſi quandiu in poteſtate manet Patris adoptantis: unde mortuo Patre, vel filio emancipato, poteſt contrahi inter eos matrimonium. 4. *ſent. d.* 42. *qu.* 2. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 92. *Cur in adoptione non contrahitur aliqua propinquitas inter parentes adoptantes & naturales, ſicut in cognatione ſpirituali.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per generationem ſpiritualem non trahitur filius extra poteſtatem Patris, ſicut fit per adoptionem: & ſic filius ſpiritualis manet filius utriuſque ſimul, non autem filius adoptivus: & ideo non contrahitur aliqua propinquitas inter Patrem adoptantem, & Matrem vel Patrem naturalem, ſicut erat in cognatione ſpirituali. 4. *ſent. d.* 42. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 93. *Cur per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati poteſt iſte matrimonium contrahere cum naturali filia ipſius adoptantis, ſed non cum ejus uxore.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod cognatio legalis impedit matrimonium propter cohabitationem; & ideo quando ſolvitur neceſſitas cohabitationis, non eſt inconveniens ſi prædictum vinculum non maneat: Sicut quando fuerit extra poteſtatem ejuſdem Patris: ſed Pater adoptans & uxor ejus ſemper quandam authoritatem retinent ſuper filium adoptatum, & uxorem ejus; & propter hoc vinculum manet inter eos. *In eodem art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 94. *An poſſit cognatio legalis tranſire in mulierem: & cur non poteſt tranſire in perſonam non baptizatam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam mulier ex conceſſione Principis adoptare poteſt: unde etiam in ipſam poteſt tranſire cognatio legalis. Et præterea, cauſa quare cognatio ſpiritualis non tranſit in non baptizatum, non eſt quia non poteſt tenere ad Sacramentum; ſed quia non eſt alicujus ſpiritualis capax. *Ibidem ad* 3.

QUÆR. 95. *An & quomodo crimen uxoricidii impediat, aut dirimat matrimonium contractum, aut contrahendum, juxta illud quod Canon dicit: interfectores ſuarum conjugum ad pœnitentiam redigendi ſunt, quibus penitus denegatur conjugium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod uxoricidium ex ſtatuto Eccleſiæ matrimonium impedit. Sed quandoque impedit contrahendum, & non dirimit contractum: quando ſcilicet vir propter adulterium, aut propter odium occidit uxorem: tamen ſi timetur de incontinentia ejus poteſt cum eo diſpenſari per Eccleſiam, ut licite matrimonium contrahat. Quandoque etiam dirimit contractum: ut quando aliquis interficit uxorem ſuam, ut ducat eam cum qua mœchatur: tunc enim efficitur illegitima perſona ſimpliciter ad contrahendum cum illa, ita quod ſi de facto cum ea contraxerit, matrimonium dirimitur.

Sed ex hoc non efficitur perſona ſimpliciter illegitima reſpectu aliarum mulierum: unde ſi cum alia contraxerit, quamvis peccet contra ſtatutum Eccleſiæ faciens, tamen matrimonium contractum non dirimitur propter hoc. 4. *ſent. diſt.* 37. *quæſt.* 2. *art.* 2. *in corp.* 4. *ad Hann d.* 37. *art.* 4.

QUÆR. 96. *Utrum occiſio Matris impediat matrimonium, cum ſit majus crimen, quam uxoricidium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſimpliciter loquendo, gravius peccatum eſt occidere Matrem quam uxorem, & magis contra naturam: quia naturaliter homo Matrem reveretur; & ideo minus inclinatur ad interfectionem Matris, & pronior eſt ad interfectionem uxoris; ad cujus pronitatis repreſſionem uxoricidis eſt matrimonium ab Eccleſia interdictum. 4. *ſent. d.* 37. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 97. *Quænam crimina impediant matrimonium contrahendum: vel etiam dirimant contractum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod plura ſunt crimina, quæ propter ſui enormitatem impediunt matrimonium contrahendum: Primum eſt *inceſtus*: ſecundum: *uxoricidium*: Tertium, *rapina alienæ ſponſæ*: Quartum, quando aliquis inſidiando matrimonio

proprium filjum ſacro fonte ſuſcepit: Quintum, qui interfecit presbyterum: Sextum, quando aliquis agit pœnitentiam ſolemnem: non tamen propter hæc crimina dirimitur matrimonium contractum. Sed tamen ſunt quædam crimina, quæ dirimunt matrimonium contractum: unum eſt, quando aliquis cum aliqua conjugata concubuit, & ex hoc machinatur in mortem viri cum effectu; tunc enim ad invicem contrahere non debent, & ſi contraxerint, ſeparantur: Secundum eſt, quando præſtat fidem adulteræ, quod ducet eam uxorem; ſed hoc intelligendum eſt quando tam adulter quam adultera ſciebat impedimentum; alias matrimonium non dirimeretur poſtquam contractum eſſet: Tertium eſt, quando contrahit cum ea de facto; Primum enim matrimonium facit quod non ſtat ſecundum: Unde ſi primum non fuiſſet verum matrimonium, ſecundum ſtaret. Sciendum etiam quod in caſu ſecundo & tertio, ſcilicet fide data de matrimonio contrahendo etiam matrimonio contracto per verba de præſenti de facto, niſi fuerit ibi pollutio carnalis, non propter hoc dirimitur matrimonium ſequens poſt mortem viri de novo contractum. 4. *ſent. d.* 35. *in expoſit. litteræ d.* 41. *artic.* 4. *qu.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 98. *An ſine diſpenſatione aliquis poſſit contrahere matrimonium cum ea cum qua adulterium commiſit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis non poſſit diſpenſari, quod aliquis ducat in uxorem illam, cum qua committit adulterium vivente viro; tamen aliquo caſu contingente poteſt eam in uxorem ducere ſine diſpenſatione, ſcilicet poſt mortem viri: quia adulterium primum non dirimit matrimonium contractum, niſi in aliquo caſu: ut jam dictum eſt. (in qu. præc.) 4. *ſent. diſt.* 41. *qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 99. *An & quando diſparitas cultus matrimonium impediat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod principalius bonum matrimonii eſt proles ad cultum Dei educanda: cum autem educatio fiat communiter per Patrem & Matrem, uterque ſecundum fidem intendit ad cultum Dei prolem educare: Et ideo ſi ſint diverſæ fidei, intentio unius alterius intentioni contraria erit: & ita inter eos non poteſt eſſe conveniens matrimonium: & propter hoc diſparitas cultus præcedens matrimonium, impedit ipſum ne contrahi poſſit. 4. *ſent. d.* 39. *art.* 1. *in corp. lect.* 2. *art.* 7. 1. *ad Cor.*

QUÆR. 100. *An cultus diſparitas nedum præcedens, ſed etiam ſubſequens impediat matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod rationabiliter cultus diſparitas matrimonium impedit, non inquantum eſt officium naturæ, ſed inquantum eſt in obſequium Dei; ut ſcilicet per matrimonium quæratur proles ad cultum Dei educanda, quod alterius conjugum infidelitas impediret. Sciendum tamen quod infidelitas in altero conjugum matrimonium præcedat, dirimitur matrimonium ſequens, etiam quantum ad vinculum: ſi vero infidelitas alterius conjugis matrimonium ſequatur, non propter hoc vinculum matrimoniale dirimitur: ſed poteſt fieri ſeparatio a thoro, & cohabitatione, ſicut & propter fornicationem carnalem: nam carnalis fornicatio uxoris impedit prolem, ſecundum quod eſt a natura intenta; facit enim prolis incertitudinem: ſpiritualis vero fornicatio, quæ eſt per infidelitatem, impedit prolem, ſecundum quod eſt intenta per gratiam. 4. *ad Hannib. d.* 39. *art.* 1.

QUÆR. 101. *An poſſit fidelis contrahere cum hæretica, vel cum excommunicata, vel e contra catechumenus cum fideli baptizata.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod matrimonium Sacramentum eſt: Et ideo quantum pertinet ad neceſſitatem Sacramenti, requirit paritatem quantum ad Sacramentum fidei, ſcilicet Baptiſmum magis quam quantum ad interiorem fidem. Unde etiam hoc impedimentum non dicitur diſparitas fidei, ſed diſparitas cultus, qui reſpicit exterius ſervitium: & propter hoc ſi aliquis fidelis cum hæretica baptizata matrimonium contrahit, verum eſt matrimonium; quamvis peccet contrahendo, ſi ſciat eam hæreticam. Sicut peccaret, ſi cum excommunicata contraheret. Non tamen propter hoc matrimonium dirimeretur.

Et e contrario ſi aliquis catechumenus habens rectam fidem, ſed nondum baptizatus, cum aliqua fideli baptizata contraheret, non eſſet verum matrimonium. 4. *ſent. diſt.* 39. *art.* 1. *ad* 5. *& in expoſitione text.*

QUÆR. 102. *Utrum inter infideles poſſit eſſe matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod matrimonium principaliter inſtitutum eſt ad bonum prolis non tantum generandæ (quia hoc ſine matrimonio fieri poſſet) ſed etiam promovendæ ad perfectum ſtatum; quia quælibet res intendit effectum ſuum naturaliter perducere ad perfectum ſtatum. Eſt autem in prole duplex perfectio conſideranda; ſcilicet perfectio naturæ non ſolum quantum ad corpus, ſed etiam quantum ad animam per ea quæ ſunt de lege naturæ, & perfectio gratiæ: & prima quidem perfectio eſt materia-

lis,

Digitized by Google

lis, & imperfecta reſpectu ſecundæ: Et ideo cùm res quæ ſunt propter finem, ſint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit ad primam perfectionem, eſt imperfectum & materiale reſpectu illius, quod tendit in perfectionem ſecundam. Et quia prima perfectio communis eſſe poteſt fidelibus, & infidelibus, ſecunda autem eſt tantum fidelium; ideo inter infideles eſt quidem matrimonium, ſed non perfectum ultima perfectione, ſicut eſt inter fideles. 4. *ſent. d. 39. art. 2. in corp. 4. ad Hannib. d. 39. art. 2.*

QUÆR. 103. *An matrimonium infidelium ſit Sacramentum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod matrimonium non tantum eſt inſtitutum in Sacramentum, ſed in officium naturæ: Et ideo quamvis infidelibus non competit matrimonium ſecundum quod eſt Sacramentum in diſpenſatione miniſtrorum Eccleſiæ conſiſtens, competit tamen eis inquantum eſt in officium naturæ: & tamen etiam matrimonium tale eſt aliquo modo Sacramentum habitualiter, quamvis non actualiter, eo quod actu non contrahunt. 4. *ſent. diſt. 39. art. 1. ad 1.*

QUÆR. 104. *An conjux converſus ad fidem poſſit manere cum uxore infideli nolente converti.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod fides ejus, qui eſt in matrimonio, non ſolvit, ſed perficit matrimonium: Unde cum inter infideles ſit verum matrimonium, per hoc quod alter eorum convertitur ad fidem, non ex hoc ipſo vinculum matrimonii ſolvitur: ſed aliquando vinculo matrimonii manente ſolvitur matrimonium quantum ad cohabitationem & debiti ſolutionem, in quo pari paſſu currunt infidelitas, & adulterium, quia utrumque eſt contra bonum prolis.

Unde ſicut ſe habet in poteſtate dimittendi adulteram, vel commanendi cum ea, ita ſe habet in poteſtate dimittendi infidelem, vel commanendi cum ea. Poteſt enim vir innocens libere cum adultera commanere ſpe correctionis, non autem ſi in adulterii peccato fuerit obſtinata, ne videatur patronus turpitudinis, quamvis etiam cum ſpe correctionis poſſit eam libere dimittere. Similiter fidelis converſus poteſt cum infideli manere cum ſpe converſionis, ſi eam in infidelitate obſtinatam non viderit, & bene facit commanendo, tamen non tenetur, & de hoc eſt conſilium Apoſtoli. 4. *ſent. diſt. 39. art. 3. in corp. 1. ad Corinth. 7. lect. 3.*

QUÆR. 105. *Quid ſit agendum quando infideles contraxerunt in gradu prohibito, & unus eorum poſtea convertitur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod infideles non baptizati non ſunt aſtricti ſtatutis Eccleſiæ, ſed ſunt aſtricti ſtatutis juris divini: Et ideo ſi contraxerint aliqui infideles in gradibus ſecundum legem divinam prohibitis, Levitici 18. ſive uterque, ſive alter ad fidem convertatur, non poſſunt in tali matrimonio commanere: ſi autem contraxerint in gradibus prohibitis per ſtatutum Eccleſiæ, poſſunt commanere, ſi uterque convertatur, vel ſi uno converſo ſpes ſit de converſione alterius. 4. *ſent. diſt. 39. art. 3. ad 3.*

QUÆR 106. *Quid agendum ſit quando infidelis habet plures uxores ſecundum ſuæ legis ritum conceſſas, & poſtea convertuntur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod habere plures uxores eſt contra legem naturæ; cui etiam infideles ſunt aſtricti: Et ideo non eſt verum matrimonium infidelis niſi cum illa, cum qua primo contraxit: Unde ſi ipſe cum omnibus ſuis uxoribus convertatur, poteſt cum prima cohabitare, & alias debet abjicere: ſi autem prima converti noluerit, & aliqua aliarum convertatur, idem jus habet contrahendi cum illa de novo, quod cum alia haberet. 4. *ſent. d. 39. art. 3. ad 4.*

QUÆR. 107. *Quid agendum ſit quando infidelis unam repudiavit uxorem, & alteram duxit, & ſtante hoc ſecundo matrimonio convertitur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod repudium uxoris eſt contra legem naturæ: Unde non licet infideli uxorem repudiare. Et ideo ſi convertatur poſtquam una repudiata alteram duxit, idem judicium eſt de hoc, & de illo, qui plures uxores habebat; quia tenetur primam, quam repudiaverat accipere, ſi converti voluerit, & aliam abjicere. 4. *ſent. diſt. 39. art. 3. ad 5.*

QUÆR. 108. *Utrum infidelis converſus poſſit uxorem infidelem dimittere volentem cohabitare ſine contumelia Creatoris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homini ſecundum aliam, & aliam vitam diverſa competunt, & expediunt: Et ideo qui moritur priori vitæ non tenetur ad illa, ad quæ in priori vita tenebatur; & inde eſt, quod ille, qui in vita ſæculari exiſtens aliqua vovit, non tenetur illa quando mundo moritur vitam religioſam aſſumens, perficere. Ille autem, qui ad Baptiſmum accedit, regeneratur in Chriſto, & priori vitæ moritur; cum generatio unius ſit corruptio alterius: Et ideo liberatur ab obligatione, qua uxori tenebatur reddere debitum, & ei cohabitare non tenetur, quando converti non vult.

Digitized by Google

Quamvis in aliquo caſu libere id poſſet facere, ſicut & Religioſus libere perficere poteſt vota, quæ in ſæculo fecit, ſi non ſunt contra Religionem ſuam, quamvis ad ea non teneatur. 4. *ſent. diſt. 39. artic. 4. in corp.*

QUÆR. 19. An fidelis diſcedens ab uxore infideli poſſit aliam ducere in uxorem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando alter conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitatem remanente, diſtinguendum eſt. Quia ſi infidelis vult cohabitare ſine contumelia Creatoris ſine hoc, quod ad infidelitatem inducat, poteſt fidelis libere diſcedere, ſed diſcedens non poteſt alteri nubere. Si autem infidelis non velit cohabitare ſine contumelia Creatoris, in verba blaſphemiæ prorumpens, & nomen Chriſti audire nolens; tunc ſi ad infidelitatem pertrahere nitatur, vir fidelis diſcedens poteſt alteri per matrimonium copulari. 4. *ſent. diſt. 39. art. 5. in corp. & in expoſitione textus.*

QUÆR. 110. An quando vir fidelis aliam duxit uxorem relicta infideli, primum matrimonium ſolvatur per ſecundum.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod matrimonium infidelium imperfectum eſt, ſed matrimonium fidelium perfectum eſt, & ita eſt firmius; ſemper autem firmius vinculum ſolvit minus firmum, ſi ſit ei contrarium; & ideo matrimonium, quod poſt in fide Chriſti contrahitur, ſolvit matrimonium, quod prius in infidelitate contractum erat: unde matrimonium infidelium non eſt omnino firmum, & ratum, ſed ratificatur poſtmodum per fidem Chriſti. 4. *ſent. diſt. 39. artic. 5. ad 1.*

QUÆR. 111. An & quando vir converſus, manente uxore in infidelitate, poſſit votum continentiæ emittere, vel aliud matrimonium contrahere.

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod ſi poſt converſionem viri ſit aliqua probabilis ſpes de converſione uxoris, non debet votum continentiæ vir emittere, nec ad aliud matrimonium tranſire; quia difficilius converteretur uxor, viro ſuo ſciens ſe privatam. Si autem non ſit ſpes de converſione, poteſt ad ſacros Ordines, vel ad Religionem accedere, prius requiſita uxore, quod convertatur, & tunc ſi poſtquam vir ſacros Ordines accepit, uxor convertatur, non eſt ei vir ſuus reddendus, ſed debet ſibi imputare in pœnam tardæ converſionis, quod viro ſuo privatur. 4. *ſent. diſt. 39. art. 3. ad 4.*

QUÆR. 112. Utrum alia vitia ſolvant matrimonium ſicut infidelitas, vel ſaltem actum ipſius impediant, & utrum poſſit vir ad caſtigationem uxoris conjugale debitum ipſi denegare.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod fornicatio corporalis, & infidelitas ſpecialem habent contrarietatem ad bona matrimonii: Unde ſpecialiter habent vim ſeparandi matrimonia. Sed tamen intelligendum, quod matrimonium dupliciter ſolvitur. Uno modo quantum ad vinculum, & ſic non poteſt ſolvi poſtquam matrimonium eſt ratificatum, neque per infidelitatem, neque per adulterium; ſed ſi non eſt ratificatum, ſolvitur vinculum permanente infidelitate in altero conjugum, ſi alter converſus ad fidem ad aliud conjugium tranſeat: non autem ſolvitur vinculum prædictum per adulterium, alias infidelis libere poſſet dare libellum repudii uxori adulteræ, & ea dimiſſa aliam ducere, quod falſum eſt.

Alio modo ſolvitur matrimonium quantum ad actum, & ſic ſolvi poteſt tam per infidelitatem, quam per fornicationem corporalem: ſed propter alia peccata non poteſt ſolvi matrimonium etiam quantum ad actum, niſi forte ad tempus vir ſe velit ſubtrahere a conſortio uxoris ad caſtigationem ejus, ſubtrahendo ei præſentiæ ſuæ ſolatium. 4. *ſent. diſt. 39. art. 6. in corp. & in expoſitione textus.*

QUÆR. 113. An conſenſus coactus tollat matrimonium.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vinculum matrimonii perpetuum eſt: unde illud quod perpetuitati repugnat, tollit matrimonium: metus autem, qui cadit in conſtantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia poteſt peti reſtitutio in integrum: quia talis coactio metus, qui cadit in conſtantem virum, tollit matrimonium, & non alia; Conſtans autem vir judicatur virtuoſus, qui eſt menſura in omnibus operibus humanis, ut Philoſophus dicit in 3. Ethic. Quidam autem dicunt, quod ſi adſit conſenſus quamvis coactus, interius eſt matrimonium quantum ad Deum, ſed non quantum ad ſtatutum Eccleſiæ, quæ præſumit ibi non fuiſſe conſenſum interiorem propter metum; ſed hoc nihil eſt, quia Eccleſia non debet præſumere de aliquo peccatum quouſque probetur; peccavit autem, ſi dixit ſe conſentire, & non conſenſit. Unde Eccleſia præſumit eum conſenſiſſe, ſed judicat illum conſenſum extortum non eſſe ſufficientem ad faciendum matrimonium. 4. *ſent. diſt. 29. art. 3. quæſt. 1. in corp. 4. ad Hannib. d. 30. art. 1.*

QUÆR. 114. An & quando illi qui matrimonio conſenſit coactus, conſulendum ſit quod in illo matrimonio ſiet.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod non ſemper debet induci ad hoc, quod in matrimonio illo ſtet, ſed ſolum quando timetur periculum de diſſolutione: alias autem non peccat: quia non ſolvere promiſſa, quæ nolens fecit, non eſt ſpecies mali. 4. *ſent. d.* 29. *q.* 2. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 115. *An & quando fiat matrimonium, ſi ille qui prius coactus fuit, poſtmodum libere conſentiet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex conſenſu libero illius qui prius coactus eſt, non fit matrimonium, niſi inquantum conſenſus præcedens in altero adhuc manet in ſuo vigore; unde ſi diſſentiret, non fieret matrimonium. *Ibid. q.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 116. *Quid ſit metus cadens in virum conſtantem.*

Reſpondetur *v. Metus.*

Sacrum Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. *in Decreto de Reformatione matrimonii cap.* 9. *ſic habet: Ita plerumque temporalium Dominorum, ac Magiſtratuum mentis oculos terreni affectus, atque cupiditates excæcant, ut viros, & mulieres ſub eorum juriſdictione degentes, maxime divites, vel ſpem magnæ hæreditatis habentes, minis & pœnis adigant cum iis matrimonium invitos contrahere, quos ipſi Domini, vel Magiſtratus illis præſcripſerint. Quare cum maxime nefarium ſit, matrimonii libertatem violare, & ab eis injurias naſci, a quibus jura expectantur, præcipit ſancta Synodus omnibus, cujuſcunque gradus, dignitatis, & conditionis exiſtant, ſub anathematis pœna, quam ipſo facto incurrant, ne quovis modo directe, vel indirecte ſubditos ſuos, vel quoſcunque alios cogant, quominus libere matrimonia contrahant.*

QUÆR. 117. *An & quomodo ordo impediat matrimonium apud Latinos, & Græcos.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ordo ſacer de ſui ratione habet ex quadam congruentia quod matrimonium impedire debeat; quia in ſacris Ordinibus conſtituti ſacra vaſa, & Sacramenta tractant; Et ideo decens eſt, ut munditiam corporalem per continentiam ſervent. Sed quod impediat matrimonium ex conſtitutione Eccleſiæ habet; tamen aliter apud Latinos, quam apud Græcos: quia apud Græcos impedit matrimonium contrahendum ſolum ex vi ordinis, ſed apud Latinos impedit ex vi ordinis, & ulterius ex voto continentiæ, quod eſt Ordinibus ſacris annexum, quod etiam ſi quis verbotenus non emittat, ex hoc ipſo quod ordinem ſuſcipit, ſecundum ritum Occidentalis Eccleſiæ intelligitur emiſiſſe.

Et ideo apud Græcos, & alios Orientales ſacer ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonii prius contracti uſum; poſſunt enim matrimonio prius contracto uti, quamvis non poſſint matrimonium de novo contrahere. Sed apud occidentalem Eccleſiam impedit matrimonium, & matrimonii uſum, niſi forte ignorante, aut contradicente uxore vir Ordinem ſacrum ſuſceperit, quia ex hoc non poteſt ei aliquod præjudicium generari. 4. *ſent. d.* 37. *qu.* 1. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 118. *An quilibet Ordo impediat matrimonium, & cur beneficia clericis uxoratis auferantur.*

Reſpond. ſupra *v. Beneficium Eccleſiaſticum qu.* 7.

QUÆR. 119. *Utrum matrimonium impediat Ordinis ſuſceptionem, vel executionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod matrimonium non impedit Ordinis ſacri ſuſceptionem; quia ſi matrimonio junctus ad ſacros Ordines accedat etiam reclamante uxore, nihilominus characterem ordinis ſuſcipit, ſed executione Ordinis caret: ſi autem volente uxore, vel ipſa defuncta Ordinem ſacrum accipiat, recipit Ordinem, & executionem. 4. *ſent. d.* 37. *q.* 1. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 102. *An uxoratus qui ſuſcepit ordines poſſit petere debitum, vel ipſum reddere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vinculum ordinis ſolvit matrimonii vinculum ratione redditionis debiti, ex qua parte habet repugnantiam ad matrimonium ex parte ejus, qui ordinem ſuſcipit; quia non poteſt petere debitum, nec uxor tenetur ei reddere: ſed tamen non ſolvit ex parte alterius; quia ipſe uxori tenetur debitum reddere, ſi non poſſit eam inducere ad continentiam. 4. *ſent. d.* 37. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 121. *An uxor teneatur emittere votum continentiæ, vel Religionem ingredi, ſi vir ejus eſt ordinatus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi uxor ſciat, & de ejus conſenſu vir ordinem ſacrum ſuſceperit, tenetur continentiam perpetuam vovere, non tamen tenetur Religionem intrare, ſi ſibi non timeat de periculo caſtitatis propter hoc quod vir ejus ſolemne votum emiſit: ſecus autem ſi emiſerit votum ſimplex. Si autem ſine ejus conſenſu ſuſceperit, non tenetur; quia ex hoc nullum ſibi præjudicium generatur. 4. *ſent. d.* 37. *qu.* 1. *artic.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 122. *An & quomodo Eccleſia debeat facere divortium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis Eccleſia dono & authoritate divina fulciatur, tamen inquantum eſt hominum congregatio, ali-

aliquid ex defectu humano in actibus ejus provenit, quod non eſt divinum: & ideo illa conjunctio, quæ fit in facie Eccleſiæ impedimentum ignorantis non habet inſeparabilitatem ex authoritate divina, ſed eſt contra authoritatem divinam errore humano inducta, quæ excuſat a peccato (cum ſit error facti) quimdiu manet: & propter hoc quando impedimentum ad notitiam Eccleſiæ venit, debet prædictam conjunctionem ſeparare. 4. *ſent. d.* 41. *art.* 5. *quæſtiunc.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 123. *An quando duo fratres habent duas ſorores in uxores, ſi unus ſeparatur propter conſanguinitatem, alius ſeparari debeat; & quomodo ſe gerere debeat quoad debitum conjugale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod res inter alios acta alii non præjudicat in foro contentioſo: unde quamvis unus frater repellatur a matrimonio unius ſororum ex cauſa conſanguinitatis, non propter hoc ſeparat Eccleſia illud matrimonium, quod non accuſatur: ſed in foro conſcientiæ non oportet, quod ſemper obligetur ex hoc alius frater ad dimittendum uxorem ſuam, quia frequenter tales accuſationes ex malevolentia procedunt, & per falſos teſtes probantur.

Unde non oportet, quod conſcientiam ſuam formet ex his, quæ ſunt circa aliud matrimonium facta. Sed diſtinguendum videtur in hoc: quia aut habet certam ſcientiam de impedimento matrimonii, aut opinionem, aut neutrum; ſi primo modo, nec exigere, nec reddere debitum debet; ſi ſecundo, debet reddere, ſed non exigere: ſi tertio, poteſt & reddere, & exigere. 4. *ſent. d.* 41. *art.* 5. *quæſtiunc.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 124. *An ſit licitum divortium, quando uxor continere non poteſt.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ipſa confuſio, quam reportat de divortio, debet eam cohibere: ſi tamen cohibere non poteſt, minus malum eſt, quod ſola ipſa peccet, quam quod vir peccati ejus ſit particeps. 4. *ſent. d.* 35. *art.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 125. *An propter fornicationem liceat viro uxorem dimittere: & quinam caſus excipiantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Dominus dimittere uxorem conceſſit propter fornicationem in pœnam illius qui fidem fregit; & in favorem illius qui ſervavit, ut non ſit aſtrictus ad reddendum debitum ei, qui non ſervavit fidem.

Et propter hoc excipiuntur ſeptem caſus, in quibus non licet viro uxorem dimittere fornicantem, in quibus vel uxor a culpa immunis eſt, vel utrique ſunt æqualiter culpabiles. Primus eſt, ſi ipſe vir ſimiliter fornicatus fuerit. Secundus, ſi ipſe uxorem proſtituerit. Tertius, ſi uxor virum ſuum mortuum probabiliter credens propter longam ejus abſentiam, alteri nupſerit. Quartus eſt, ſi latenter cognita eſt ab aliquo ſub ſpecie viri lectum ſubintrante. Quintus, ſi fuerit vi oppreſſa. Sextus, ſi reconciliaverit eam ſibi poſt adulterium perpetratum, carnaliter eam cognoſcens. Septimus, ſi matrimonio in infidelitate utriuſque contracto vir dederit uxori libellum repudii, & uxor alteri nupſerit; tunc enim ſi utrique convertantur, tenetur eam recipere. 4. *ſent. d.* 35. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 126. *An & quomodo poſſit vir uxorem fornicantem dimittere tam proprio judicio, quam judicio Eccleſiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vir poteſt dimittere uxorem dupliciter: uno modo quantum ad torum tantum; & ſic poteſt eam dimittere; quam cito ſibi conſtat de fornicatione uxoris proprio arbitrio, nec tenetur reddere debitum exigenti, niſi per Eccleſiam compellatur: & taliter reddens, nullum ſibi præjudicium facit.

Alio modo quantum ad torum, & cohabitationem: & hoc modo non poteſt dimitti, niſi judicio Eccleſiæ; alias ſi dimiſſa fuerit, debet cogi ad cohabitandum, niſi poſſit ei vir incontinenti fornicationem probare. Hæc autem dimiſſio divortium dicitur, & ideo concedendum eſt, quod divortium non poteſt celebrari, niſi judicio Eccleſiæ. 4. *ſent. d.* 35. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 127. *An & quomodo teneatur vir uxorem fornicantem dimittere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dimiſſio uxoris fornicantis introducta eſt ad corrigendum uxoris crimen per talem pœnam: pœna autem corrigens non requiritur, ubi emendatio jam præceſſit: & ideo ſi mulier de peccato pœniteat, vir non tenetur eam dimittere: ſi autem non pœniteat, tenetur; ne peccato ejus conſentire videatur, dum correctionem debitam non apponit. 4. *ſent. diſt.* 35. *art.* 2. *in corp.* 3. *ad Hannib. d.* 35. *art.* 4.

QUÆR. 128. *An vir teneatur dimittere uxorem fornicantem, ſed pœnitentem; & alio modo corrigi paratam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum fornicationis in uxore poteſt corrigi non tantum pœna ſeparationis, ſed etiam verbis, & verbere: & ideo ſi alias ad correctionem ſit parata, non tenetur vir prædictam pœnam ad ejus correctionem adhibere. 4. *ſent. d.* 35. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 129. Quandonam peccet vir dimittendo uxorem fornicariam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vir ſi dimittat uxorem fornicantem livore vindictæ peccat: ſi autem ad infamiam propriam cavendam, ne videatur particeps criminis, vel ad vitium uxoris corigendum, vel ad evitandum prolis incertitudinem, non peccat. 4. *ſent. d.* 35: *a.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 130. An poſſit fieri divortium, quando uterque fornicatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod divortium ex cauſa fornicationis fit uno accuſante alium: & quia nullus poteſt accuſare, qui in ſimili crimine exiſtit, quando uterque fornicatur, divortium celebrari non poteſt, quamvis magis peccatur contra matrimonium utroque fornicante, quam altero tantum. 4. *ſent. d.* 35. *a.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 131. An propter peccatum contra naturam poſſit fieri divortium: & quare non fit mentio hujus peccati.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam propter vitium contra naturam poteſt procedi ad divortium: ſed tamen non fit ita mentio de ipſo, tum quia eſt paſſio innominabilis, tum quia rarius accidit, tum quia non ita cauſat incertitudinem prolis. 4. *ſent. diſt.* 35. *a.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 132. An ſicut propter fornicationem corporalem poteſt fieri divortium, ita etiam propter ſpiritualem, ſive infidelitatem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod fornicatio eſt directe contra bona matrimonii, quia tollitur per eam certitudo prolis, & fides frangitur, & ſignificatio non ſervatur, dum unus conjugum pluribus carnem ſuam dividit; & ideo alia crimina, quamvis forte ſint majora fornicatione, non cauſant divortium.

Sed quia infidelitas, quæ dicitur ſpiritualis fornicatio, etiam eſt contra matrimonii bonum, quod eſt proles educanda ad cultum Dei, etiam ipſa facit divortium: ſed tamen aliter quam corporis fornicatio: quia propter unum actum fornicationis carnalis poteſt procedi ad divortium, non autem propter unum actum infidelitatis; ſed propter conſuetudinem, quæ pertinaciam oſtendit, in qua infidelitas perficitur. 4. *ſent. diſt.* 35. *a.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 133. Quomodo fornicatio uxoris poſſit probari, ut procedatur ad accuſationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quandoque vir uxorem ſuſpectam habens ei inſidiatur, & deprehendere eam poteſt cum teſtibus in crimine fornicationis; & ſic poteſt ad accuſationem procedere. Et præterea, ſi de facto iſto non conſtat, poſſunt eſſe violentæ ſuſpiciones fornicationis, quibus probatis, videtur fornicatio eſſe probata; ut ſi inveniatur ſolus cum ſola horis & locis ſuſpectis, & nudus cum nuda. 4. *ſent. d.* 35. *a.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 134. An quando vir videt uxorem fornicariam pœnitentem debeat non accuſare illam: & utrum ad hoc cogi poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitentia uxoris debet inducere virum, ut uxorem fornicantem non accuſet, aut dimittat: ſed tamen non poteſt ad hoc cogi. Nec poteſt per pœnitentiam uxor eum ab accuſatione repellere: quia ceſſante culpa & quantum ad actum, & quantum ad maculam, adhuc manet aliquid de reatu; & ceſſante etiam reatu quoad Deum, adhuc manet reatus quoad pœnam humano judicio inferendam, quia homo non videt cor, ſicut Deus. 4. *ſent. d.* 35. *a.* 6. *ad* 2.

QUÆR. 135. Quomodo divortium fieri debeat, cum impotentia coeundi allegatur.

Reſp. D. Thomas, Divortium hoc modo fieri debet. Cum impotentia coeundi allegatur; ſi uterque confiteatur (ſcilicet vir & uxor) ſi eſt evidens impedimentum, ut in Eunuchis, poſſunt ſtatim ſeparari: ſi autem non eſt evidens, præcipiendum eſt eis, ut adhuc cohabitent bona fide carnali copulæ operam dantes: quod ſi uſque ad triennium fieri nequit, tunc jurabit uterque, quod bona fide operam dantes, carnaliter conjungi non poterunt: & ut divortium non de facili celebretur, requiritur, quod ſeptem de propinquis, qui melius de hoc poſſunt per ſigna probabilia ſcire veritatem, jurent quod credant eos verum dixiſſe. 4. *ſent. diſt.* 34. *in expoſit. text.*

QUÆR. 136. Quid agendum ſi quando vir affirmat copulam factam eſſe, mulier autem negat.

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod quando vir aſſerit copulam carnalem præceſſiſſe, & mulier negat, ſtandum eſt juramento viri; niſi per aſpectum corporis ſui mulier probare velit virum eſſe mentitum, ſi tamen vir falſum jurat, & uxor contrarium non poſſit probare, poteſt ſibi providere de ſeorſum jacendo, ne ex imperitione viri ad libidinem provocetur, & periculum incontinentiæ immineat: ſi autem vir neget carnalem copulam præceſſiſſe, non eſt ſtandum juramento ejus, quamvis ſit caput mulieris, ſi mulier affirmet: quia ſic daretur facultas multis viris dimittendi uxores ſuas. 4. *ſent. d.* 34. *in expoſit. litteræ.*

QUÆR. 137. An conjux poſt divortium alteri nubere poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nihil adveniens ſupra matrimonium, poteſt ipſum diſ-

Digitized by Google

diſſolvere: ideo adulterium non facit, quin ſit verum matrimonium; *Manet enim*, ut dicit Auguſtinus, *inter viventes conjugale vinculum, quod nec ſeparatio, nec cum alio junctio poteſt auferre*; & ideo non licet uni, altero vivente, ad aliam copulam tranſire. 4. *ſent. diſt.* 37. *artic.* 5. *in corp.* (*ſuper caput* 7. 1. *ad Corinth.*)

QUÆR. 138. *An uxor dimiſſa poſſit nubere alteri, vel continentiam vovere: & quid agendum poſtea, ſi ſententia de divortio appareat nulla.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis uxor poſt divortium non teneatur viro adultero ad debitum reddendum, & cohabitandum; tamen adhuc manet vinculum matrimonii, ex quo ad hoc tenebatur: & ideo non poteſt ad aliam copulam tranſire viro vivente.

Poteſt tamen continentiam vovere viro invito, niſi videatur Eccleſiam deceptam fuiſſe per falſos teſtes ſententiando de divortio: quia in tali caſu, etiamſi votum profeſſionis emiſiſſet, reſtitueretur viro, & teneretur debitum reddere, ſed non liceret ei exigere. 4. *ſent. diſt.* 33. *artic.* 5. *ad* 3. *diſt.* 33. *qu.* 2. *artic.* 2. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

QUÆR. 139. *Utrum uxor teneatur redire ad virum, ſi fuerit revocata.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illud quod inducitur in favorem alicujus, non facit ei præjudicium; unde cum divortium ſit inductum in favorem viri, non aufert ei jus petendi debitum, vel revocandi uxorem; unde uxor tenetur ei reddere, & ad eum redire, ſi fuerit revocata; niſi de licentia ejus votum continentiæ emiſerit. 4. *ſent. diſt.* 35. *art.* 6. *ad.* 3.

QUÆR. 140. *An vir teneatur recipere uxorem adulteram, ſi adulterium committit poſt divortium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod propter adulterium: quod vir prius innocens poſt divortium committit, ſecundum rigorem juris non debet cogi ad recipiendam uxorem adulteram: prius tamen ſecundum æquitatem juris Judex ex officio ſuo debet eum monere, ut caveat periculo animæ ejus, & ſcandalo aliorum, quamvis uxor non poſſit reconciliationem petere. 4. *ſent. diſt.* 35. *art.* 7. *ad* 4.

QUÆR. 141. *An vir adulter teneatur ad debitum reddendum, & ad reconciliationem petente uxore poſt divortium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi adulterium ſit occultum, per hoc non aufertur jus excipiendi contra accuſationem viri uxori adulteræ, quamvis deſit ei probatio: & ideo peccat vir divortium petens: & ſi poſt ſententiam de divortio uxor petat debitum, vel reconciliationem, vir tenetur ad utrumque. *Ibid. ad* 6.

QUÆR. 142. *An vir poſſit, & debeat ſibi reconciliare uxorem emendatam poſt divortium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi uxor poſt divortium de peccato pœnitentiam agens emendata fuerit, poteſt eam ſibi vir reconciliare: ſi autem in peccato incorrigibilis maneat, non debet eam ad ſe aſſumere, eadem ratione, qua eam nolentem a peccato deſiſtere, non licebat retinere. 4. *ſent. diſt.* 35. *artic.* 6. *in corp. diſt.* 33. *qu.* 2. *art.* 2.

QUÆR. 143. *Cur accuſator matrimonii non obligetur ad pœnam talionis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obligatio ad pœnam talionis habet locum, quando accuſatur perſona de crimine, quia tunc agitur ad punitionem ejus: ſed quando accuſatur factum, tunc non agitur ad pœnam facientis, ſed ad impediendum hoc quod eſt illicitum: & ideo in matrimonio accuſator non ſe obligat ad aliquam pœnam: ſed talis accuſatio poteſt & verbo & ſcripto fieri, ita quod exprimatur & perſona accuſans matrimonium quod accuſatur, & impedimentum propter quod accuſatur. 4. *ſent. d.* 41. *art.* 5. *qu.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 144. *In quo caſu extranei repellantur ab accuſatione matrimonii, vel etiam conſanguinei, & parentes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod extranei non poſſunt ſcire conſanguinitatem, niſi per conſanguineos, de quibus probabilius eſt quod ſciant: unde quando ipſi tacent, ſuſpicio habetur contra extraneum, quod ex malevolentia procedat, niſi per conſanguineos probare voluerit: unde repellitur ab accuſatione, quando ſunt conſanguinei qui tacent, & per quos probari non poteſt.

Sed conſanguinei quantumcumque ſint propinqui, non repelluntur ab accuſatione, quando accuſatur matrimonium propter aliquod impedimentum perpetuum, quod impedit contrahendum, & dirimit contractum.

Sed quando accuſatur ex hoc quod dicitur non fuiſſe contractum, tunc parentes tanquam ſuſpecti ſunt repellendi, niſi ex parte illius, qui eſt inferior dignitate, & divitiis, de quibus probabiliter æſtimari poteſt, quod libenter vellent quod matrimonium ſtaret. 4. *ſent. d.* 41. *art.* 5. *quæſt.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 145. *In quo caſu ille, qui primo tacuit, debeat admitti ad accuſationem matrimonii, & in quo repelli.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ille qui primo tacuit, quandoque auditur poſtea, ſi velit matrimonium accuſare, quandoque repel-

repellitur: quod patet ex Decretali, quæ ſic dicit: *Si poſt contractum matrimonium aliquis apparet accuſator, cum prodierit in publicum, quando banna ſecundum conſuetudinem in Eccleſiis edebantur, utrum vox ſuæ debeat accuſationis admitti, merito quæri poteſt: ſuper quo reſpondemus, quod ſi tempore denunciationis præmiſſæ is qui jam conjunctos impetit, extra Diœceſim exiſtebat, vel alias denunciatio ad ejus non potuit notitiam pervenire; ut puta ſi nimiæ infirmitatis fervore laborans ſanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris conſtitutus quod ad comprehenſionem talium ejus ætas ſufficere non valebat, ſeu alia cauſa legitima fuerit impeditus, ejus accuſatio debet audiri: alioquin, tanquam ſuſpectus eſſet procul dubio repellendus; niſi juramento firmaverit, quod poſt didicerit ea quæ objecerit, & ad hoc ex malitia non procedat.* 4. *ſent. d*: 41. *art.* 5. *qu.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 146. *Cur in cauſa accuſationis matrimonii aliter proceditur quam in aliis cauſis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in hac cauſa oportet, quod per teſtes veritas pateſiat ſicut & in aliis. Tamen, ut Juriſtæ dicunt, in hac cauſa multa ſpecialia inveniuntur; ſcilicet quod idem poſſit eſſe accuſator, & teſtis; & quod non juratur de calumnia, cum ſit quaſi cauſa ſpiritualis; & quod conſanguinei admittuntur ad teſtificandum; & quod non obſervatur omnino ordo judiciarius; quia tali denunciatione facta contumax poteſt excommunicari lite non conteſtata, & valet hoc teſtimonium de auditu, & poſt publicationem teſtium teſtes poſſunt induci: & hoc totum eſt, ut peccatum impediatur, quod in tali conjunctione eſſe poteſt. 4. *ſent. d.* 41. *art.* 5. *qu.* 2. *in corp.* & *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 147. *Quid ſit publicæ honeſtatis juſtitia: & ſecundum quos gradus matrimonium impediat.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut ſponſalia non habent perfectam rationem matrimonii, ſed ſunt quædam præparatio ad matrimonium, ita ex ſponſalibus non cauſatur affinitas ſicut ex matrimonio, ſed aliquid affinitati ſimile, quod dicitur *publicæ honeſtatis juſtitia*; quæ impedit matrimonium, ſicut affinitas & conſanguinitas, & ſecundum eoſdem gradus, & diffinitur ſic: *publicæ honeſtatis juſtitia eſt propinquitas ex ſponſalibus proveniens, robur trahens ab Eccleſiæ inſtitutione propter ejus honeſtatem.* 4. *ſent. diſt.* 41. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 4 *in corp.*

QUÆR. 148. *Utrum affinitas, vel aliquis affinitatis modus, qualis eſt publicæ honeſtatis juſtitia, contrahatur ex ſponſalibus ſive ſint valida, ſive nulla.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnia impedimenta, quæ faciunt ſponſalia non eſſe ſponſalia, non permittunt ex pactione nuptiarum affinitatem fieri: unde ſive habens defectum ætatis, ſive habens votum ſolemne continentiæ, aut aliquod hujuſmodi impedimentum ſponſalia de facto contrahat, ex hoc non ſequitur aliqua affinitas, (quia ſponſalia nulla ſunt) nec aliquis affinitatis modus.

Si tamen aliquis minor frigidus, vel maleficiatus habens impedimentum perpetuum ante annos pubertatis poſt ſeptennium contrahat ſponſalia cum adulta, ex tali contractu contrahitur publicæ honeſtatis juſtitia; quia adhuc non erat in actu impediendi, cum in tali ætate puer frigidus, & non frigidus, quantum ad actum illum ſint æqualiter impotentes. *Ibidem ad* 3.

In Concilio Tridentino ſeſſ. 24. *cap.* 3. *de reformatione matrimonii, ſic habetur: Juſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, ubi ſponſalia quacunque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit; ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus jam non poteſt hujuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſervari.*

QUÆR. 149. *Utrum impedimentum publicæ honeſtatis ſit perpetuum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſponſalia non ſui ratione, ſed ratione ejus ad quod ordinantur, cauſant hoc genus affinitatis, quod dicitur publicæ honeſtatis juſtitia: & ideo ſicut matrimonium eſt perpetuum, ita & prædictus affinitatis modus. 4. *ſent. diſt.* 41. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 150. *Utrum honeſtas impediat ne aliquis poſſit ſumere duas conſanguineorum uxores, alteram poſt alterius mortem.*

Reſp. D. Thomas, Canon dicit: *duas conſanguineorum uxores uni viro alteram poſt alteram nubere publicæ honeſtatis juſtitia contradicit*: ſed nunc talis prohibitio ceſſavit. 4. *ſent. diſt.* 41. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *quæſt.* 5. *ad* 1.

QUÆR. 151. *Quid ſit affinitas: & quomodo cauſetur ex matrimonio conſanguinei.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod amicitia quædam naturalis in communicatione naturali fundatur: naturalis autem communicatio eſt duobus modis, ſecundum Philoſoph. 8. Ethic. Uno modo per carnis propagationem: alio modo per conjunctionem ad carnis propagationem ordinatam; unde ipſe ibidem dicit, quod amicitia viri ad uxorem eſt naturalis: unde ſicut perſona conjuncta alteri per carnis propagationem quoddam vinculum

lum amicitiæ naturalis facit, ita ſi conjungantur per carnalem copulam. Sed in hoc differt, quod perſona conjuncta alicui per carnis propagationem, ſicut filius Patri, fit particeps ejuſdem radicis, & ſanguinis: unde eodem genere vinculi colligatur filius conſanguineis Patris, quo Pater conjungebatur (ſcilicet conſanguinitate) quamvis ſecundum alium gradum propter majorem diſtantiam a radice.

Sed perſona conjuncta per carnalem copulam non fit particeps ejuſdem radicis, ſed quaſi extrinſecus adjuncta: & ideo ex hoc efficitur aliud genus vinculi: quod affinitas dicitur; & hoc eſt quod in hoc verſu dicitur:

Mutat nupta genus, ſed generata gradum.

Quia ſcilicet perſona per generationem fit in eodem genere attinentiæ, ſed in alio gradu: per carnalem vero copulam fit in alio genere. 4. *ſent. diſt.* 41. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 152. *Utrum affinitas cauſetur ex concubitu fornicario.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſophum in 6. Ethic. Conjunctio viri, & uxoris dicitur naturalis principaliter propter prolis productionem, & ſecundario propter operum communicationem; quorum primum pertinet ad matrimonium ratione carnalis copulæ, ſed ſecundum, inquantum eſt quædam ſocietas in communem vitam. Primum autem horum eſt invenire in qualibet carnali copula, ubi eſt commixtio ſeminum: quia ex tali copula poteſt proles produci, quamvis ſecunda deſit: & ideo, quia matrimonium affinitatem cauſat ſecundum quod eſt quædam carnis commixtio, etiam fornicarius concubitus affinitatem cauſat, inquantum habet aliquid de naturali conjunctione. 4. *ſent. d.* 41. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 153. *An cauſetur affinitas ex concubitu contra naturam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod concubitus contra naturam non habet commixtionem ſeminum, quæ poſſit eſſe cauſa generationis, & ideo ex tali concubitu non cauſatur aliqua affinitas. *Ibid. ad* 3. *artic.* 4. *quæſt.* 2. *art.* 4.

QUÆR. 154. *Utrum affinitas matrimonium impediat, vel dirimat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod affinitas præcedens matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum, eadem ratione qua & conſanguinitas: ſicut enim ineſt neceſſitas quædam cohabitandi conſanguineis ad invicem, ita & affinibus; & ſicut eſt quoddam amicitiæ vinculum inter conſanguineos, ita inter affines: ſed ſi affinitas matrimonio ſuperveniat, non poteſt ipſum dirimere. 4. *ſent. d.* 41. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 1. *in corp. art.* 5. *q.* 1. *in corp.*

QUÆR. 155. *Quomodo affinitas habet gradus: & quænam ſit regula ad eos inveniendos.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod res non dividitur diviſione per ſe, niſi ratione illius quod competit ſecundum ſuum genus; ſicut animal per rationale & irrationale, non autem per album & nigrum: carnis autem propagatio per ſe comparatur ad conſanguinitatem, quia ex ea immediate conſanguinitatis vinculum contrahitur: ſed ad affinitatem non comparatur, niſi mediante conſanguinitate, quæ eſt cauſa ejus: unde cum gradus attinentiæ per propagationem carnis diſtinguantur, diſtinctio graduum per ſe, & immediate competit conſanguinitati, ſed affinitati mediante conſanguinitate.

Et ideo ad inveniendum gradus affinitatis eſt regula generalis, quod quoto gradu conſanguinitatis attinet mihi vir, toto gradu affinitatis attinet mihi uxor. 4. *ſent. d.* 41. *art.* 2. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 156. *An gradus affinitatis extendatur ſicut gradus conſanguinitatis: & cur facilius diſpenſetur in illis quam in iſtis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex quo gradus affinitatis ſumitur juxta gradus conſanguinitatis, oportet quod tot ſint gradus affinitatis, quot ſunt conſanguinitatis: ſed tamen, quia affinitas eſt minus vinculum quam conſanguinitas, facilius & olim & nunc diſpenſatio fit in remotis gradibus affinitatis, quam in remotis gradibus conſanguinitatis. 4. *ſent. d.* 41. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *quæſt.* 3. *in corp.*

QUÆR. 157. *Utrum affinitas ſubſiſtat mortua perſona, ratione cujus contracta fuit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum eſt de affinitate, quod cauſatur ex hoc quod aliqui conjuncti ſunt, non ex hoc quod conjunguntur: unde non dirimitur, manentibus illis perſonis inter quas affinitas eſt contracta, quamvis moriatur perſona, ratione cujus contracta fuit. 4. *ſent. d.* 41. *qu.* 1. *artic.* 1. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 158. *An Pater & Mater, filius & maritus, aliique conſanguinei mulieris quæ eſt affinis alicui, reddantur ipſi affines.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod mediante una perſona non conjungitur mihi alia, niſi ex hoc quod ei adjungitur: unde mediante muliere quæ mihi eſt affinis, nulla perſona fit mihi attinens, niſi quæ illi mulieri adjungitur: quod non poteſt eſſe, niſi per carnis propagationem ex ipſa; vel propter conjunctionem matrimonialem ad eam; & utroque

que modo aliqua attinentia mediante prædicta muliere ſecundum antiqua jura mihi proveniebat: quia filius ejus etiam ex alio viro efficitur mihi affinis in eodem genere, ſed in alio gradu, ut ex regula prius data patet: & iterum ſecundus vir ejus efficitur mihi etiam affinis in ſecundo genere: ſed conſanguinei alii illius mulieris non adjunguntur ei; ſed ipſa vel conjungitur eis ſicut patri & matri, inquantum procedit ab eis; vel principio eorundem, ſicut fratribus: unde frater affinis meæ, vel pater, non efficitur mihi affinis in aliquo genere. 4. *ſent. d.* 41. *qu.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 5. *ad* 9.

QUÆR. 159. *Utrum affinitas cauſetur ex acceſſu ſine commixtione ſeminum, vel ex matrimonio ante copulam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vir, & mulier efficiuntur in carnali copula una caro per commixtionem ſeminum: unde quantumcunque aliquis clauſtra pudoris invadat, vel frangat, niſi commixtio ſeminum ſequatur, non contrahitur ex hoc affinitas.

Sed matrimonium affinitatem cauſat non ſolum ratione carnalis copulæ, ſed etiam ratione ſocietatis conjugalis, ſecundum quam etiam matrimonium naturale eſt: unde & affinitas contrahitur ex ipſo contractu matrimonii per verba de præſenti ante carnalem copulam. 4. *ſent. d.* 41. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *qu.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 160. *Utrum ex inceſtu cum ſorore, vel alia conſanguinea uxoris contrahatur affinitas, quæ matrimonium impediat, vel conjugale debitum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliquis cognoſcit ſororem, aut aliam conſanguineam uxoris ſuæ ante matrimonium contractum, etiam poſt ſponſalia, oportet matrimonium ſeparari ratione affinitatis contractæ: ſi autem poſt matrimonium contractum, & conſummatum, non debet totaliter ſeparari matrimonium, ſed vir amittit jus petendi debitum, nec poteſt petere ſine peccato: Sed tamen debet reddere petenti; quia uxor non debet puniri de peccato viri.

Sed poſt mortem uxoris debet omnino manere abſque ſpe conjugii, niſi cum eo diſpenſetur propter fragilitatem ſuam, cui timetur de illicito coitu: ſi tamen præter diſpenſationem contrahat, peccato contra ſtatutum Eccleſiæ faciens; non tamen propter hoc matrimonium ſeparandum eſt. 4. *ſent. d.* 34. *art.* 5. *in corp.*

Concilium Tridentinum poſt caput tertium proxime citatum de impedimento publicæ honeſtatis, in cap. 4. *ſic habet: Præterea ſancta Synodus eiſdem, & aliis graviſſimis de cauſis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam, inducitur, & matrimonium poſtea factum dirimit, ad eos tantum qui in primo, & ſecundo gradu conjunguntur, reſtringit. In ulterioribus vero gradibus ſtatuit hujuſmodi affinitatem matrimonium poſtea contractum non dirimere.*

QUÆR. 161. *Cur impotentia matrimonium dirimat: & quomodo ſe gerat Eccleſia in judicio hujus impedimenti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in matrimonio eſt contractus quidam, quo unus alteri obligatur ad debitum carnale ſolvendum: Unde ſicut in aliis contractibus non eſt conveniens obligatio, ſi aliquis ſe obligat ad hoc quod non poteſt dare, vel facere; ita non eſt conveniens matrimonii contractus, ſi fiat ab aliquo, qui debitum carnale ſolvere non poſſit: & hoc impedimentum vocatur impotentia coeundi nomine generali.

Quæ quidem poteſt eſſe, vel ex cauſa intrinſeca, & naturali; vel ex cauſa extrinſeca, & accidentali, ſicut per maleficium: ſi autem ſit ex cauſa naturali, hoc poteſt eſſe dupliciter; quia vel eſt temporalis, cui poteſt ſubvenire beneficio medicinæ, vel proceſſu ætatis; & tunc non ſolvit matrimonium: vel eſt perpetua; & tunc ſolvit matrimonium ita quod ille, ex cujus parte allegatur impedimentum, perpetuo maneat abſque ſpe conjugii, alius nubat cui vult in Domino.

Ad hoc autem cognoſcendum utrum ſit perpetuum impedimentum, Eccleſia tempus determinatum adhibuit, in quo hujus rei poſſet eſſe experimentum, ſcilicet triennium: ita quod ſi poſt triennium, in quo fideliter ex utraque parte dederunt operam carnali copulæ implendæ, inveniatur matrimonium non eſſe conſummatum, judicio Eccleſiæ diſſolvitur: & tamen in hoc Eccleſia quandoque errat: quia per triennium quandoque non ſufficienter poteſt experiri perpetuitas impotentiæ: Unde ſi Eccleſia ſe deceptam inveniat per hoc quod ille, in quo erat impedimentum, invenitur carnalem copulam cum eadem, vel alia perfeciſſe, reintegrat præcedens matrimonium, & dirimit ſecundum, quamvis de ejus licentia ſit factum. 4. *ſent. d.* 34. *artic.* 2. *in corp.*

QUÆR. 162. *An quando mulier ſcit virum eſſe impotentem & tamen contrahit, teneat matrimonium: & ſimiliter de ſervitute, & affinitate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in quolibet contractu hoc univerſaliter tenetur, quod ille, qui eſt impotens ad ſolvendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illud; quo

quo ſe obligat ad ejus ſolutionem. Tamen impotens poteſt eſſe dupliciter: uno modo quia non poteſt ſolvere de jure; & ſic talis impotentia omnibus modis facit talem contractum eſſe nullum, ſive ſciat ille cum quo facit talem contractum, hanc impotentiam, ſive non: Alio modo quia non ſit ſolvendo de facto; & tunc ſi ſciat ille, cum quo contrahit, hanc impotentiam, & nihilominus contrahit, oſtenditur, quod alium finem, ex contractu quærit, & ideo contractus ſtat: ſi autem neſcit, tunc contractus nullus eſt.

Et ideo frigiditas, quæ cauſat talem impotentiam, ut homo non poſſit de facto ſolvere debitum, & conditio ſervitutis, per quam homo non poteſt de facto libere reddere, impediunt matrimonium, quando alter conjugum ignorat hoc, quod alius non poteſt reddere debitum: impedimentum autem, per quod aliquis non poteſt de jure reddere debitum, ut conſanguinitas, annullat contractum matrimonium, ſive ſciat alter, ſive non. 4. *ſent. d.* 34. *artic.* 2. *ad* 4. *d.* 36. *quæſt.* 1. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 163. *An ſicut nimia frigiditas, ita etiam nimia caliditas matrimonium impediat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod caliditas ſuperflua vix poteſt eſſe impedimentum perpetuum: Si tamen inveniretur, quod per triennium impediret carnalem copulam, judicaretur perpetuum. Tamen quia frigiditas magis, & frequentius impedit (tollit enim non ſolum commixtionem ſeminum, ſed etiam vigorem membrorum, quo fit conjunctio corporum) ideo frigiditas magis ponitur impedimentum, quam caliditas, cum omnis defectus naturalis ad frigiditatem reducatur. 4. *ſent. d.* 34. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 164. *An ſenes, qui ſunt frigidi, poſſint contrahere matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vetuli quamvis quandoque non habeant caliditatem ſufficientem ad generandum, tamen habent caliditatem ſufficientem ad carnalem copulam: Et ideo conceditur eis matrimonium ſecundum quod eſt in remedium: quamvis non competat eis ſecundum quod eſt in officium naturæ. 4. *ſent. d.* 34. *art.* 2. *ad* 3. 4. *ad Hannib. d.* 34. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 165. *An licet frigiditas ſenum non ſolvat matrimonium, bene tamen illa quæ eſt omnimoda.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſenes ſunt frigidi non quidem ad actum generationis, ſed ad generationem prolis: & ideo cum poſſint carnaliter copulari, non ſolvitur matrimonium: frigiditas vero quæ omnino carnalem copulam impedit, ſolvit matrimonium. *Quodl.* 11. *art.* 11. *ad* 1.

QUÆR. 166. *An ſicut frigiditas viri eſt impedimentum, ita etiam frigiditas mulieris: & quid dicendum ſit de mulieris arctatione.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod mas eſt agens in generatione, ſed femina eſt patiens: & ideo major caliditas requiritur in viro ad opus generationis, quam in muliere: unde frigiditas quæ facit virum impotentem, non faceret mulierem impotentem.

Sed in muliere poteſt eſſe impedimentum naturale ex cauſa alia, ſcilicet arctatione, & tunc idem eſt judicium de arctatione mulieris, & de frigiditate viri. 4. *ſent. d.* 34. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 6.

QUÆR. 167. *An poſſit eſſe frigiditas reſpectu unius, & non alterius: & utrum quando ſufficiens eſt caliditas ad carnalem copulam cum corrupta, ſed non cum virgine, quia cito calidum evaporat ratione debilitatis ut ad corrumpendum virginem non ſufficiat, poſſint aliquo inſtrumento clauſtra pudoris frangi: & quid dicendum quando ſufficiens eſt caliditas ad pulcram, quæ magis concupiſcentiam inflammat, & non ad turpem quæ potius abominationem cauſat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non poteſt eſſe perpetuum impedimentum naturale in viro reſpectu unius perſonæ, & non reſpectu alterius: ſed ſi non poſſit implere carnalem actum cum virgine, & poſſit cum corrupta, tunc medicinaliter aliquo inſtrumento poſſet clauſtra pudoris frangere, & ei conjungi; nec eſſet hoc contra matrimonium, quia non fieret ad delectationem, ſed ad medicamentum. Abominatio autem mulieris non eſt cauſa naturalis, ſed accidentalis extrinſeca: & ideo de ea idem eſt judicium quod de maleficio. *Ibid: ad* 5.

QUÆR. 168. *An ratione ſterilitatis ſolvi poſſit matrimonium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod non: quia in ſterilibus, etſi matrimonium non habeat intentum ſuum ſecundum quod eſt in officium naturæ, habet tamen ſecundum quod eſt in remedium per carnalem copulam. 4. *ſent. d.* 34. *in expoſit. textus.*

QUÆR. 169. *Cur detur dæmonibus poteſtas maleficii: & utrum contra ipſam exorciſmi Eccleſiæ ſemper effectum habeant.*

Reſp. ſupra *v. Maleficium qu.* 1. & 2.

QUÆR. 170. *An & quando maleficium dirimat matrimonium: & quænam ſit differentia impedimenti frigiditatis; & maleficii.*

Reſp. D. Thomas, diſtinguendum eſt: quia impotentia coeundi ex maleficio aut eſt perpetua, & tunc matrimonium dirimit: aut non

eſt

Digitized by Google

eſt perpetua; & tunc non dirimit. Et ad hoc experiendum eodem modo Eccleſia tempus præfixit (triennium ſcilicet) ſicut de frigiditate dictum eſt. Tamen hæc eſt differentia inter maleficium & frigiditatem, quia qui eſt impotens ex frigiditate, ſicut eſt impotens ad unam, ita ad aliam; & ideo quando matrimonium dirimitur, non datur ei licentia ut alteri conjungatur: ſed ex maleficio homo poteſt eſſe impotens ad unam, & non ad aliam; & ideo quando judicio Eccleſiæ matrimonium dirimitur, utrique datur licentia quod alteram copulam quærat. 4. *ſent. diſt.* 34. *q.* 1. *art.* 3. *in corp. Quodl.* 11. *art.* 11.

QUÆR. 171. *Cur aliquando maleficium eſt ad omnes, aliquando ad unam tantum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod maleficium quandoque poteſt præſtare impedimentum ad omnes, quandoque ad unam tantum; quia diabolus voluntaria cauſa eſt non ex neceſſitate naturæ agens. Et præterea impedimentum maleficii poteſt eſſe ex impreſſione dæmonis in imaginatione hominis, ex qua tollitur viro concupiſcentia movens ad talem mulierem, & non ad aliam. *Ibidem ad* 4.

QUÆR. 172. *Quid agendum ſit, quando impedimentum maleficii eſt generale, vel perſonale, & ratione ipſius alterum contrahitur matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt, quod ſi maleficium fuerit generaliter reſpectu cujuſlibet faciens impotentiam coeundi, tunc ſi alteri nupſerit, oſtendetur impedimentum non fuiſſe perpetuum; unde debet ad prius conjugium redire: ſi autem fuerit perſonale, ideſt reſpectu ſpecialis perſonæ, cum utrique detur licentia alteri nubendi, non poteſt reddita potentia nubendi ad priſtinum matrimonium redire; quia nullum fuit, & ſecundum eſt verum matrimonium. 4. *ſent. d.* 34. *in expoſit. textus.*

QUÆR. 173. *An furia matrimonium dirimat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod furia aut præcedit matrimonium, aut ſequitur: ſi ſequitur, nullo modo dirimit matrimonium: ſi autem præcedit, aut furioſus habet lucida intervalla, aut non; ſi habet, tunc quamvis dum eſt in illo intervallo non ſit tutum quod matrimonium contrahat, quia neſcit prolem educare, tamen ſi contrahit, matrimonium eſt: ſi autem non habet, vel ſi quando non habet, contrahit, tunc quia non poteſt eſſe conſenſus, ubi deeſt rationis uſus, non erit verum matrimonium. 4. *ſent. d.* 34. *qu.* 1. *art.* 4. *in corp. d.* 36. *art.* 5. *ad* 5. 4. *ad Hannib. d.* 35. *art.* 2.

QUÆR. 174. *An carentes uſu rationis poſſint contrahere matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per pueritiam, & alios defectus, quibus tollitur uſus rationis, præſtatur impedimentum actui. Et ideo omnia illa Sacramenta, quæ actum requirunt ſuſcipientis, talibus non competunt, ſicut pœnitentia, matrimonium, & hujuſmodi. 4. *ſent. d.* 29. *qu.* 2. *art.* 1. *qu.* 2. *in corp. & ad* 2.

QUÆR. 156. *An defectus ætatis impediat matrimonium: & quodnam ſit tempus ipſum contrahendi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod matrimonium cum fiat per modum contractus cujuſdam, ordinationi legis poſitivæ ſubjacet, ſicut & alii contractus: Unde ſecundum jura determinatum eſt, quod ante illud tempus diſcretionis, quo uterque poſſit de matrimonio ſufficienter deliberare, & debitum ſibi invicem reddere, matrimonia non contrahantur; & ſi non ita facta fuerint, dirimuntur.

Hoc autem tempus ut in pluribus eſt in maſculis in quartodecimo anno, in femina autem in duodecimo anno, cujus ratio infra *v. Sponſalia*, dicetur.

Quia tamen præcepta juris poſitivi ſequuntur id, quod eſt in pluribus, ſi aliquis ad perfectionem debitam ante tempus prædictum perveniat, ita quod vigor naturæ, & rationis defectum ætatis ſuppleat, matrimonium non diſſolvitur: Et ideo ſi contrahentes ante annos pubertatis carnaliter ante tempus prædictum fuerint copulati, nihilominus matrimonium ſtat indiſſolubile. 4. *ſent. diſt.* 36. *quæſt.* 1. *art.* 5. *in corp. d.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 176. *Cur pueri citius poſſint ſe obligare matrimonio, quam Religioni, & aliis contractibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in illis ad quæ natura inclinat, non exigitur tantus vigor rationis ad deliberandum, ſicut in aliis: Et ideo ante poteſt in matrimonium ſufficienter deliberans conſentire, quam poſſit in contractibus aliis res ſuas ſine tutore pertractare. Similiter dicendum eſt de voto Religionis, quia eſt eorum, quæ ſunt ſupra inclinationem naturæ, quæ majorem difficultatem habent, quam matrimonium. 4. *ſent. diſt.* 36. *art.* 5. *ad* 1. & 2.

QUÆR. 177. *An lepra impediat matrimonium ſicut ſervitus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lepra non impedit matrimonium quantum ad primum actum ſuum, eo quod leproſi debitum reddere poſſunt libere; quamvis aliqua gravamina

Digitized by Google

mina matrimonio inferant quantum ad ſecundos effectus: Et ideo non impedit matrimonium, ſicut ſervitus. 4. *ſent. d. 36. art. 1. ad 6.*

QUÆR. 178. *An uxor teneatur cohabitare, & debitum reddere viro leproſo.*

Reſp. *v. Debitum conjugale, q. 8. & 9.*

QUÆR. 179. *Utrum conſenſus etiam in occulto datus per verba de præſenti, faciat matrimonium: & utrum omittere ea quæ pertinent ad matrimonii ſolemnitatem, ſit peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut in aliis Sacramentis quædam ſunt de eſſentia Sacramenti, quibus omiſſis non eſt Sacramentum; quædam autem ad ſolemnitatem Sacramenti pertinent, quibus omiſſis verum perficitur Sacramentum, quamvis peccet qui omittit: ita etiam conſenſus expreſſus per verba de præſenti inter perſonas legitimas ad contrahendum, matrimonium facit; quia hæc duo ſunt de eſſentia: alia autem omnia ſunt de ſolemnitate Sacramenti, quia ad hoc adhibentur, ut convenientius fiat: unde ſi omittantur, verum matrimonium eſt; quamvis peccent ſic contrahentes, niſi per aliquam cauſam legitimam excuſentur. 4. *ſent.* 28. *qu.* 1. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 180. *An Sacerdotis benedictio ſit de eſſentia matrimonii.*

Reſp. D. Thomas, in matrimonio actus noſtri ſunt cauſa ſufficiens ad inducendum proximum effectum, qui eſt obligatio; quia quicunque eſt ſui juris, poteſt ſe obligare: & ideo Sacerdotis benedictio non requiritur in matrimonio quaſi de eſſentia Sacramenti, *Ibidem ad* 2.

QUÆR. 181. *Cur clandeſtina matrimonia prohibentur: quænam inconvenientia ex ipſius evenire ſoleant.*

Reſp. D. Thomas, prohibentur clandeſtina matrimonia propter pericula, quæ inde evenire ſolent: quia frequenter in talibus eſt aliqua fraus ex altera parte; frequenter etiam ad alia conjugia tranſeunt, dum pœnitent de iſtis quæ ſubito facta ſunt; & multa alia mala inde accidunt, & ſpeciem turpitudinis præter hoc habent. *Ibidem ad* 3. 4. *ad Hannib. d.* 28. *art.* 4.

Tempore D. Thomæ, & uſque ad Concilium Tridentinum matrimonia clandeſtina fuerunt illicita, ſed non invalida: ſed Concilium ea irrita fecit, & annullavit his verbis, ſeſſ. 24. Decreto de Reform. Matrim. cap. 1. Tametſi addubitandum non eſt clandeſtina matrimonia, libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit; & proinde jure damnandi ſint illi, ut eos Sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata eſſe negant, &c. Nihilominus Sancta Dei Eccleſia ex juſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit: Verum cum Sancta Synodus animadvertat prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodeſſe; & gravia peccata perpendat, quæ ex eiſdem clandeſtinis conjugiis ortum habent, præſertim vero eorum, qui in ſtatu damnationis permanent, cum priore uxore, cum qua clam contraxerunt, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt. Cui malo cum ab Eccleſia quæ de occultis non judicat, ſuccurri non poſſit, niſi efficacius remedium adhibeatur, &c.

Qui aliter quam præſente Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius Parochi, ſeu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus teſtibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti Decreto irritos facit, & annullat.

QUÆR. 182. *Quid ſit raptus: an ſit ſpecies luxuriæ: & quomodo diſtinguatur a ſtupro.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod raptus prout nunc de eo loquimur, eſt ſpecies luxuriæ; & quandoque quidem in idem concurrit cum ſtupro; quandoque autem invenitur raptus ſine ſtupro, quandoque vero ſtuprum ſine raptu.

Concurrunt quidem in idem, quando aliquis violentiam infert ad Virginem illicite deflorandam; quæ quidem violentia quandoque infertur tam ipſi Virgini quam Patri; quandoque autem infertur Patri ſed non Virgini, puta cum ipſa conſentit, ut per violentiam de domo Patris abſtrahatur.

Differt etiam violentia, & raptus alio modo; quia quandoque puella violenter abducitur a domo parentum; & violenter corrumpitur: quandoque autem etſi violenter abducatur, non tamen violenter corrumpitur, ſed de voluntate Virginis, ſive corrumpatur fornicario concubitu, ſive matrimoniali; qualitercunque enim violentia adſit ſalvatur ratio raptus.

Invenitur autem raptus ſine ſtupro, puta ſi aliquis rapiat viduam, vel puellam corruptam: unde Simmachus Papa dicit: *Raptores viduarum, vel virginum ob immanitatem tanti facinoris deteſtamur.* Stuprum vero ſine raptu invenitur, quando aliquis abſque violentiæ illatione Virginem illicite deflorat. 2. 2. *quæſt* 154. *art.* 7. *in corp.*

QUÆR. 183. *Utrum aliquis excuſetur a crimine raptus, ſi violenter rapiat ſponſam ſuam de domo parentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſponſus ex ipſa deſponſatione habet aliquod jus in ſua ſponſa: & ideo quamvis peccet vio-

violentiam inferendo; excuſatur tamen a crimine raptus: unde Gelaſius Papa dicit: *lex illa præteritorum Principum illi raptum dicit eſſe commiſſum, ubi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum fuerat, videbatur abducta, in eodem art. ad* 4.

QUÆR. 184. *Cui ſint reſtituendæ puellæ raptæ: & quomodo raptus impediat matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliter eſt dicendum de raptu puellarum, quæ ſunt aliis deſponſatæ, & aliter de raptu illarum, quæ non ſunt aliis deſponſatæ: illæ enim, quæ ſunt aliis deſponſatæ, reſtituendæ ſunt ſuis ſponſis, qui in eis ex ipſa deſponſatione jus habent: illæ autem, quæ non ſunt aliis deſponſatæ, primo reſtituendæ ſunt Patris poteſtati, & tunc de voluntate parentum licite poſſunt eas in uxores accipere.

Si autem aliter fiat, illicite matrimonium contrahitur: tenetur enim qui quamcunque rem capit, ad ejus reſtitutionem: nec tamen raptus dirimit matrimonium jam contractum etſi impediat contrahendum 2. 2. *quæſtion.* 154. *art.* 7. *ad* 3. 4. *ſent. diſt.* 41. *art.* 4. *quæſt.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 185. *Quomodo intelligatur illud Concilii Meldenſis: Decretum placuit ut hi qui rapiunt feminas, vel furantur, vel ſeducunt, eas nullatenus habeant uxores; quamvis eas poſtmodum nuptialiter cum conſenſu parentum ſuorum ſuſceperunt.*

Reſp. D. Thomas, quod dicitur in prædicto Concilio, dictum eſt in deteſtationem illius criminis, & eſt abrogatum: Unde Hieronymus contrarium dicit, *Tria*, inquit, *conjugia legitima in ſcripturis leguntur: Primum eſt, Virgo caſta in virginitate viro data legitime. Secundum eſt Virgo in Civitate deprehenſa a viro, & illi per vim copulata; ſi voluerit pater ejus, dotabit eam iſte vir quantum judicaverit pater, & dabit pretium pudicitiæ ejus: Tertium autem eſt, quando aufertur ei, & traditur alteri de voluntate patris*, vel poteſt intelligi de illis, quæ ſunt aliis deſponſatæ: & maxime per verba de præſenti. 2. 2. *qu.* 154. *art.* 7. *ad* 3.

Sacrum Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. in Decreto de Reformat. matrim. cap. 6. ſic loquitur: Decernit Sancta Synodus inter raptorem & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quod ſi rapta a raptore ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta, illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilominus raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium, & favorem præbentes, ſint ipſo jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces: & ſi clerici fuerint, de proprio gradu decidant: teneatur præterea raptor mulierem raptam ſive eam in uxorem duxerit, ſive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare.

QUÆR. 186. *An ſecundum matrimonium ſit licitum, & ſic deinceps.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vinculum matrimoniale non durat, niſi uſque ad mortem, ut patet Rom. 7. & ideo moriente altero conjugum vinculum matrimoniale ceſſat: unde propter præcedens matrimonium non impeditur aliquis a ſecundo, mortua conjuge: & ſic non ſolum ſecundæ, ſed tertiæ, & ſic deinceps nuptiæ ſunt licitæ. 4. *ſent. diſt.* 42. *qu.* 3. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 187. *Quare Sacerdotes arceantur a ſecundis nuptiis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homines divinis dediti non ſolum ab illicitis, ſed etiam ab illis quæ habent turpitudnis ſpeciem arcentur: & ideo arcentur a ſecundis nuptiis, quæ carent honeſtate, quæ erat in primis. *ibid. ad* 3.

QUÆR. 188. *An ſecundum matrimonium ſit Sacramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ubicunque inveniuntur illa, quæ ſunt de eſſentia Sacramenti, illud eſt verum Sacramentum: unde cum in ſecundis nuptiis inveniantur omnia, quæ ſunt de eſſentia Sacramenti (quia debita materia quam facit perſonarum legitimitas, & debita forma, ſcilicet expreſſio conſenſus interioris per verba) conſtat quod ſecundum matrimonium eſt Sacramentum ſicut primum. 4. *ſent. diſt.* 43. *q.* 3. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 189. *Utrum in ſecundo matrimonio debeat dari benedictio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum matrimonium, quamvis in ſe conſideratum ſit perfectum Sacramentum, in ordine ad primum conſideratum habet aliquid de defectu Sacramenti; quia non habet plenam ſignificationem, cum non ſit una unius, ſicut eſt in matrimonio Chriſti, & Eccleſiæ: & ratione hujus defectus benedictio a ſecundis nuptiis ſubtrahitur. Sed hoc eſt intelligendum, quando ſecundæ nuptiæ ſunt ſecundæ ex parte viri, & ex parte mulieris; vel ex parte mulieris tantum. Si enim virgo contrahat cum illo, qui habuit aliam uxorem, nihilominus nuptiæ benedicuntur; ſalvatur enim aliquo modo ſignificatio etiam in ordine ad primas nuptias, quia Chriſtus etſi unam Eccleſiam ſponſam habeat, habet tamen plures perſonas deſponſatas in una Eccleſia: ſed anima non poteſt eſſe ſponſa alte-

Digitized by Google

alterius quam Chriſti, quia cum Dæmone fornicatur, nec eſt ibi matrimonium ſpirituale: & propter hoc, quando mulier ſecundo nubit, nuptiæ non benedicuntur propter defectum Sacramenti. *ibid. ad* 2.

QUÆR. 190. *Quot modis actus matrimonialis ſit contra naturam.*

Reſp. D. Thomas, uſus contra naturam conjugii eſt, quando debitum vas prætermittit, vel debitum modum a natura inſtitutum quantum ad ſitum: & in primo ſemper eſt peccatum mortale, quia proles ſequi non poteſt; unde totaliter intentio naturæ fruſtratur: ſed in ſecundo modo non ſemper eſt peccatum mortale, ut quidam dicunt, ſed poteſt eſſe ſignum mortalis concupiſcentiæ: quandoque etiam ſine peccato eſſe poteſt, quando diſpoſitio corporis alium modum non patitur: Alias tanto eſt gravius, quanto magis a naturali modo receditur. 4. *ſent. diſt.* 31. *in expoſit. text.*

QUÆR. 191. *Utrum in matrimonio nedum præbeatur remedium concupiſcentiæ, ſed etiam auxilium divinæ gratiæ ad rite exercenda omnia, quæ ipſum concernunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc fuit triplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod matrimonium nullo modo eſt cauſa gratiæ, ſed eſt tantum ſignum. Sed hoc non poteſt ſtare: quia ſecundum hoc in nullo differret a Sacramentis veteris legis; unde non eſſet aliqua ratio quare Sacramentis novæ legis annumeraretur: quod enim remedium præbeat ſatisfaciendo concupiſcentiæ, ne in præceps ruat dum nimis arctatur, habuit etiam in veteri lege ex ipſa natura actus. Et ideo alii dixerunt, quod confertur ibi gratia in ordine ad receſſum a malo; quia excuſatur actus a peccato, qui ſine matrimonio peccatum eſſet. Sed hoc eſſet nimis parum: quia hoc etiam in veteri lege habuit; Et ideo dicunt, quod facit recedere a malo, inquantum mitigat concupiſcentiam, ne extra bona matrimonii feratur; non autem per gratiam illam fit aliquod auxilium ad bene operandum. Sed hoc non poteſt ſtare: quia eadem gratia eſt quæ impedit peccatum, & quæ ad bonum inclinat; ſicut idem calor qui aufert frigus, & qui calefacit. Unde alii dicunt, quod matrimonium inquantum in fide Chriſti contrahitur, habet ut conferat gratiam adjuvantem ad illa operanda, quæ in matrimonio requiruntur. Et hoc probabilius eſt: quia ubicunque datur divinitus aliqua facultas, dantur etiam auxilia, quibus homo convenienter uti poſſit facultate illa: Sicut patet, quod omnibus potentiis animæ reſpondent aliqua membra corporis, quibus in actum exire poſſint: unde cum in matrimonio detur homini ex divina inſtitutione facultas utendi ſua uxore ad procreationem prolis, datur etiam gratia, ſine qua id convenienter facere non poſſet; ſicut etiam de poteſtate Ordinis infra dicetur; & ſic iſta gratia data eſt ultima res contenta in hoc Sacramento. 4. *ſent. diſt.* 26. *quæſt.* 2. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 192. *Quomodo matrimonium ſit concupiſcentiæ remedium, cum Philoſ.* 3. *Et hic dicat: Inſatiabilis eſt concupiſcentiæ appetitus, & per operationem congruam augetur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod contra concupiſcentiam poteſt præſtari remedium dupliciter: uno modo, ex parte ipſius concupiſcentiæ, ut reprimatur in ſua radice; & ſic remedium præſtat matrimonium per gratiam, quæ in eo datur: alio modo ex parte actus ejus; & hoc dupliciter: uno modo, ut actus ad quem inclinat concupiſcentia, exterius turpitudine careat; & hoc fit per bona matrimonii, quæ honeſtant carnalem concupiſcentiam: alio modo ut actus turpitudinem habens impediatur, quod fit ex ipſa natura actus; quia dum concupiſcentiæ ſatisfit in actu conjugali, ad alias corruptelas non ita incitat, propter quod dicit Apoſtol. *Melius eſt nubere, quam uri*: quamvis enim opera concupiſcentiæ congrua, ſecundum ſe nata ſint concupiſcentiam augere, tamen ſecundum quod ratione ordinantur, ipſam reprimunt; quia ex ſimilibus actibus ſimiles relinquuntur diſpoſitiones & habitus. *ibid. ad* 4.

QUÆR. 193. *Utrum omnes matrimonium contrahere debeant ex hoc, quod eſt remedium concupiſcentiæ, quæ omnibus ineſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ratio illa procederet, niſi contra concupiſcentiæ morbum poſſet aliquod efficacius remedium adhiberi: adhibetur autem majus remedium per opera ſpiritualia, & carnis mortificationem ab illis, qui matrimonio non utuntur. *ibid. ad* 3.

MEDICINA.

QUÆR. 1. *An ſit licitum uti pretioſis medicamentis: & utrum debeamus eſſe contenti ſimplicibus.*

RESP. D. Thomas, quod licite poſſumus aliquibus pretioſis uti medicinaliter pro neceſſitate noſtri corporis conſervandi: ſed ad decentiam honeſtatis ſimplicibus debemus eſſe contenti. 3. *p. q.* 51. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR.

QUÆR. 2. *Utrum ille qui ſub ſecreto cum juramento accepit notitiam alicujus remedii, debeat ſervare ſecretum.*

Reſp. infra *v. Secretum.*

QUÆR. 3. *Quomodo Medicus teneatur ſuſcipere curam pauperum, ſicut Advocatus eorum patrocinium,*

Reſp. ſupra *v. Advocatus.*

MEDITATIO.

QUÆR. 1. *An contemplatio ſtricte ſumpta in meditatione conſiſtat: & cur meditatio medium tenet inter partes contemplationis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod, contemplatio aliquando capitur ſtricte pro actu intellectus divina meditantis; & ſic contemplatio eſt ſapientiæ actus: alio modo communiter pro omni actu, quo quis a negotiis exterioribus ſequeſtratus ſoli Deo vacat: quod quidem contingit dupliciter: vel inquantum homo Deum loquentem in Scripturis audit; quod fit per lectionem: vel inquantum Deo loquitur; quod fit per orationem; meditatio autem ad utrumque ſe habet quaſi medium inter ea: quia ex hoc quod nobis loquitur in ſcripturis ei per meditationem intellectu & affectu præſentamur: & ſic præſentati ei, vel præſentem eum habentes ei loqui poſſumus per orationem; & ideo poſuit Hugo tres contemplationis partes: primam, lectionem, ſecundam meditationem tertiam, orationem: nec tamen oportet quod ſit oratio ſapientiæ actus ab ea elicitus: quamvis ſapientia per meditationem viam orationi præparet. 4. *ſent. d.* 5. *quæſt.* 4. *artic.* 1. *qu.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 2. *Quomodo meditatio cauſet amorem Dei, juxta illud Pſalm.* 38. *concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.*

Reſp. D. Thomas, dicit, concaluit cor meum intra me; ideſt concitatus eſt calor charitatis in corde meo. Proverb. 6. *Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut veſtimenta ejus non ardeant!* ſic impoſſibile eſt quod homo abſcondat verba Dei, cum inflammatur cor charitate. Pſalm. 118. *Ignitum eloquium tuum &c.* Cauſa autem hujus concitationis eſt meditatio de divinis, unde dicit: *& in meditatione mea exardeſcet ignis.* Nihil amatur niſi bonum & pulchrum: unde in exterioribus amoribus viſio corporalis eſt cauſa amoris: & ideo ſi vis accedere ad ſpiritualia, oportet quod accendatur cor tuum amore Dei. *In expoſ. ejuſdem Pſal.* 1. 2. *qu.* 27. *art.* 2. *in corp. Opuſc.* 4. *cap.* 3.

QUÆR. 3. *Quomodo frequens meditatio carnem mortificet, & hominem avertat ab omni mala concupiſcentia.*

Reſp. D. Thomas, Apoſtolus 2. ad Cor. 4. ait: *ſemper mortificationem Jeſu in corpore noſtro circumferentes, ut & vita Jeſu manifeſtetur in corporibus noſtris,* Carnem in ſpiritualibus meditationibus affligendo: Eccleſiaſtes 12. *Frequens meditatio, carnis afflictio eſt.* Eccleſiaſtici 31. *Vigilia honeſtatis* (in ſtudio virtutum (*tabefaciet carnes*: Interlinearis, ſcilicet carnales voluptates: *cogitatus illius aufert ſomnum*: ſcilicet pigritiæ tædium. Ibidem: *cogitatus præſcientiæ*) ſcilicet qui prævidet præmia bonorum) *avertit ſenſum* (ſcilicet ab omni concupiſcentia mala) *& infirmitas gravis* (ſcilicet corporis) *ſobriam* (a delictis) *facit animam, in Serm.* 1. *Dominicæ* 8. *poſt Pentecoſten.*

Plura de meditatione videantur ſupra v. Devotio, ubi oſtenditur quomodo devotio per meditationem cauſatur; & infra v. Oratio, ubi agitur tam de oratione mentali quam de vocali. Et v. Vita, ubi agitur de vita contemplativa, & ut jam dictum eſt, contemplatio ſtricte ſumpta in rerum divinarum meditatione conſiſtit.

MENDACIUM.

QUÆR. 1. *An & quomodo tria concurrant ad rationem mendacii, ſcilicet quod dicatur falſum, quod ſit voluntas illud dicendi, & quod ſit intentio fallendi, juxta illud D. Auguſtini in libro de mendacio cap.* 4. *nemo dubitat mentiri eum qui falſum enunciat cauſa fallendi: quapropter enuntiatio falſi cum voluntate ad fallendum prolata manifeſtum eſt mendacium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod actus moralis ex duobus ſpeciem ſortitur, ſcilicet ex objecto, & ex fine: nam finis eſt objectum voluntatis, quæ eſt primum movens in moralibus actibus. Potentia autem e voluntate mota habet ſuum objectum, quod eſt proximum objectum voluntatis actus, & ſe habet in actu voluntatis ad finem, ſicut materiale ad formale. Dicetur autem quod virtus veritatis (& per conſequens oppoſita vitia) in manifeſtatione conſiſtit, quæ fit per aliqua ſigna: quæ quidem manifeſtatio, ſive enunciatio eſt rationis actus conferentis ad ſignatum: omnis enim repræſentatio conſiſtit in quadam collatione, quæ proprie pertinet ad rationem: unde etſi bruta animalia aliquid manifeſtent, non tamen manifeſtationem intendunt, ſed naturali inſtinctu aliquid agunt, ad quod mani-

Digitized by Google

manifeſtatio ſequitur. Inquantum tamen hujuſmodi manifeſtatio ſive enunciatio eſt actus moralis, oportet quod ſit voluntarius, & ex intentione voluntatis dependens: Objectum autem proprium manifeſtationis ſive enunciationis eſt verum vel falſum: Intentio vero voluntatis inordinatæ poteſt ad duo ferri; quorum unum eſt, ut falſum enuntietur: aliud eſt effectus proprius falſæ enunciationis, ut ſcilicet aliquis fallatur. Si ergo iſta tria concurrant; ſcilicet quod falſum ſit id quod enuntiatur; & quod adſit voluntas falſum enuntiandi; & iterum intentio fallendi; tunc eſt falſitas materialiter, quia falſum dicitur; & formaliter propter voluntatem falſum dicendi; & effective propter voluntatem falſitatem imprimendi.

Sed tamen ratio mendacii ſumitur a formali falſitate, ſecundum hoc ſcilicet quod aliquis habet voluntatem falſum enuntiandi: unde & mendacium nominatur ex eoquod contra mentem dicitur: & ideo ſi quis falſum enuntiet credens id eſſe verum, eſt quidem falſum materialiter, ſed non formaliter, quia falſitas eſt præter intentionem dicentis: unde non habet perfectam rationem mendacii: id enim, quod præter intentionem dicentis eſt, per accidens eſt; unde non poteſt eſſe ſpecifica differentia. Si vero aliquis formaliter falſum dicat habens voluntatem falſum dicendi, licet ſit verum id quod dicitur, inquantum tamen hujuſmodi actus eſt voluntarius, & moralis, habet per ſe falſitatem, & per accidens veritatem, unde ad ſpeciem mendacii pertingit. Quod autem aliquis intendat falſitatem in opinione alterius conſtituere fallendo ipſum, non pertinet ad ſpeciem mendacii, ſed ad quandam perfectionem ipſius; ſicut & in rebus naturalibus aliquid ſpeciem ſortitur, ſi formam habeat, etiam ſi deſit formæ effectus; ſicut patet in gravi, quod violenter ſurſum detinetur, ne diſcedat ſecundum exiſtentiam ſuæ formæ. Sic ergo patet, quod mendacium directe, & formaliter opponitur virtuti veritatis. 2. 2. *qu.* 110. *art.* 1. *in corp.* 3. *ſent. d.* 38. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſit mendacium, quando quis falſum indicat nutibus tantum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in 2. de doctrina Chriſtiana: *voces præcipuum locum tenent inter alia ſigna:* & ideo cum dicitur quod mendacium eſt falſa vocis ſignificatio: nomine vocis intelligitur omne ſignum: Unde ille qui aliquod falſum nutibus ſignificare intenderet, non eſſet a mendacio immunis. 2. 2. *qu.* 110. *art.* 1. *ad* 2. 3. *ſent. d.* 38. *art.* 1. *ad* 2. *&* 4.

QUÆR. 3. *An mendacium recte dividatur in jocoſum, officioſum, & pernicioſum.*

Reſp. D. Thomas, poteſt dividi mendacium inquantum habet rationem culpæ ſecundum ea, quæ aggravant, vel diminuunt culpam mendacii ex parte finis intenti. Aggravat autem culpam mendacii, ſi aliquis per mendacium intendat alterius nocumentum, quod vocatur mendacium pernicioſum: diminuitur autem culpa mendacii, ſi ordinetur ad aliquod bonum: vel delectabile, & ſic eſt mendacium jocoſum; vel utile, & ſic eſt mendacium officioſum, quo intenditur juvamentum alterius, vel remotio nocumenti; & ſecundum hoc dividitur mendacium in tria prædicta, *In eadem qu. art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *Utrum omne mendacium ſit peccatum, & fugiendum, juxta illud Eccleſ.* 7. *Noli velle mentiri omne mendacium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illud quod eſt ſecundum ſe malum ex genere, nullo modo poteſt eſſe bonum, & licitum, quia ad hoc quod aliquid ſit bonum, requiritur, quod omnia recte concurrant. *Bonum enim eſt ex integra cauſa, malum vero eſt ex ſingularibus defectibus*, ut Dionyſius dicit 4. cap. de divinis nominibus: mendacium autem eſt malum ex genere, eſt enim actus cadens ſuper indebitam materiam, cum enim voces naturaliter ſint ſigna intellectuum, innaturale eſt, & indebitum, quod aliquis voce ſignificet id, quod non habet in mente: unde Philoſophus dicit in 4. Ethic. quod *mendacium eſt per ſe pravum, & fugiendum, verum autem eſt bonum, & laudabile*: unde omne mendacium eſt peccatum, ſicut etiam Auguſtinus aſſerit in lib. contra mendacium. 2. 2. *qu.* 110. *art.* 3. *in corp. quodlib.* 8. *art.* 14.

QUÆR. 5. *An liceat dicere mendacium, ut alius ab aliquo periculo liberetur, vel ſaltem uti diſſimulatione.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod mendacium non ſolum habet rationem peccati ex damno, quod infertur proximo, ſed ex ſua inordinatione: non licet autem aliqua illicita inordinatione uti ad impediendum nocumenta, & defectus aliorum, ſicut non licet furari ad hoc quod homo eleemoſynam faciat, niſi forte in caſu neceſſitatis, in quo omnia ſunt communia: & ideo non eſt licitum mendacium dicere ad hoc quod aliquis alium quocunque periculo liberet.

Licet tamen veritatem occultare prudenter ſub aliqua diſſimulatione, ut Auguſtinus dicit in lib. contra mendacium. 2. 2. *qu.* 110. *artic.* 3. *ad* 4. 3. *ſent. d.* 38. *in expoſit. textus.*

Digitized by Google

QUÆR. 9. An & quando mendacium ſit peccatum mortale, aut veniale.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum mortale proprie eſt quod repugnat charitati, per quam anima vivit Deo conjuncta: poteſt autem mendacium contrariari charitati tripliciter; uno modo ſecundum ſe; alio modo ſecundum finem intentum; tertio modo per accidens.

Secundum ſe quidem charitati contrariatur ex ipſa falſa ſignificatione: quæ quidem ſi ſit circa res divinas contrariatur charitati Dei, cujus veritatem aliquis tali mendacio occultat, vel corrumpit: unde hujuſmodi mendacium non ſolum opponitur virtuti charitatis, ſed etiam virtuti fidei, & religionis; & ideo hoc mendacium eſt graviſſimum, & mortale. Si vero falſa ſignificatio ſit circa aliquid, cujus cognitio pertineat ad hominis bonum, puta quæ pertinent ad perfectionem ſcientiæ, & informationem morum, tale mendacium, inquantum infert damnum falſæ opinionis proximo, contrariatur charitati quantum ad dilectionem proximi; unde eſt peccatum mortale. Si vero falſa opinio ex mendacio generata ſit circa aliquid, de quo non referat utrum ſic vel aliter cognoſcatur, tunc ex tali mendacio non damnificatur proximus; ſicut ſi quis fallatur in aliquibus particularibus contingentibus ad ſe non pertinentibus; unde tale mendacium ſecundum ſe non eſt peccatum mortale.

Ratione vero finis intenti aliquod mendacium contrariatur charitati; puta quod dicitur aut in injuriam Dei, quod ſemper eſt peccatum mortale, utpote religioni contrarium; aut in nocumentum proximi, quantum ad perſonam, divitias, vel famam: & hoc etiam eſt peccatum mortale; cum nocere proximo ſit peccatum mortale; ex ſola autem intentione peccati mortalis aliquis mortaliter peccat. Si vero finis intentus non ſit contrarius charitati, nec mendacium ſecundum hanc rationem erit peccatum mortale; ſicut apparet in mendacio jocoſo, inquo intenditur aliqua levis delectatio; & in mendacio officioſo, in quo intenditur etiam utilitas proximi.

Per accidens autem poteſt contrariari charitati, ratione ſcandali, vel cujuſcunque damni conſequentis: & ſic erit etiam peccatum mortale, dum ſcilicet aliquis non veretur propter ſcandalum publice mentiri. 2. 2. *qu.* 110. *art.* 4. *in corp.* 3. *ſent. d.* 38. *artic.* 4. *in corp.*

QUÆR. 7. An ſit mendacium, quando non ſervatur promiſſum: & quibus de cauſis excuſemur ab eo ſervando.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui aliquid promittit, ſi habet animum faciendi quod promittit, non mentitur; quia non loquitur contra id quod gerit in mente: ſi vero non faciat quod promiſit, tunc videtur infideliter agere per hoc quod animum mutat.

Poteſt tamen excuſari ex duobus: uno modo ſi promiſit id quod manifeſte eſt illicitum; quia promittendo peccavit; mutando autem propoſitum bene faciat: alio modo ſi ſunt mutatæ conditiones perſonarum, & negotiorum; ut enim Seneca dicit in lib. de Beneficiis, *ad hoc, quod homo teneatur facere quod promiſit, requiritur, quod omnia immutata permaneant.* Alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promiſit quod habebat in mente, ſubintellectis debitis conditionibus; nec etiam eſt infidelis non implendo quod promiſit, quia eædem conditiones non extant: unde & Apoſtolus non eſt mentitus, qui non ivit Corinthum, quo ſe iturum eſſe promiſerat, ut dicitur, ad Corinth. 1. Et hoc propter impedimenta, quæ ſupervenerant. 2. 2. *q.* 110. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR 8. Utrum omne mendacium ſit peccatum quantumcunque aliquis propter bonum mentiatur, juxta illud D. Auguſtini in lib. de mendacio cap. 21. *Quiſquis aliquid genus mendacii quod peccatum non ſit, eſſe putaverit, ſeipſum turpiter decipit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum malum omnifariam contingat, cujuslibet circunſtantiæ perverſitas, etiam aliis circunſtantiis debitis exiſtentibus, peccatum in moribus facit; ut ſi aliquis accipiat, unde non debet, quantuncunque bonum intendat, vel aliæ circunſtantiæ ordinatæ videantur, peccatum non evitabitur. Cum autem locutio inventa ſit ad exprimendam conceptionem cordis, quandocunque aliquis loquitur quod in corde non habet, loquitur quod non debet: hoc autem contingit in omni mendacio: unde omne mendacium eſt peccatum, quantumcunque aliquis propter bonum mentiatur. 3. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 9. De quo mendacio intelligentur hæc Scripturæ teſtimonia Pſalm. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium: Sapient. 1. Os quod mentitur occidit animam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illæ authoritates intelliguntur de mendacio pernicioſo, ut exponit Gloſſa. *In eadem q.* 110. *art.* 6. *ad* 1.

QUÆR. 10. In quo ſenſu D. Auguſtinus dixit in 1. de doctr. Chriſt. Nemo mentiens in eo, quod mentitur, ſervat fidem, nam hoc utique vult ut cui mentitur, fidem ſibi habeat; quam tamen ei mentiendo non ſervat: omnis autem fidei violator iniquus eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam peccatum veniale largo modo poteſt dici iniquitas, inquantum eſt præter æquitatem juſtitiæ. Et hoc modo loquitur Auguſtinus. *Ibid. ad* 4.

MERETRIX.

QUÆR. 1. *An meretrices tolerari debeant.*

REſp. D. Thomas, dicendum, quod humanum regimen derivatur a divino regimine, & ipſum debet imitari: Deus autem quamvis ſit Omnipotens & ſumme bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in univerſo, quæ prohibere poſſet, ne eis ſublatis majora bona tollerentur, vel etiam pejora mala ſequerentur. Sic ergo & in regimine humano illi qui præſunt, recte aliqua mala tolerant; ne aliqua bona impediant; vel etiam ne aliqua mala pejora incurrant: ſicut Auguſtinus dicit in lib. de Ordine, *aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.* 2. 2. *qu.* 10. *art.* 11. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quomodo permittendo meretrices evitantur majora mala.*

Reſp. D. Thomas, minus malum eſt mulieribus carnaliter commiſceri, quam in vilia declinare flagitia. Unde Auguſtinus dicit, quod *hoc facit meretrix in Mundo, quod ſentina in Mari, vel cloaca in Palatio: Tolle cloacam, & replebis fœtore Palatium: Et ſimiliter de ſentina. Tolle meretrices de Mundo, & replebis ipſum Sodomia.* Opuſc. 20. *de regimine Principum, lect.* 4. *cap.* 14.

QUÆR. 3. *An & quando meretrix poſſit id quod ei datur retinere, vel teneatur reſtituere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis dupliciter aliquid illicite dat: uno modo, quia datio ipſa eſt illicita, & contra legem, ſicut patet in eoqui ſimoniace aliquid dedit: & talis meretur amittere quod dedit; unde non debet reſtitutio fieri de his: & quia etiam ille qui accepit, contra legem accepit, non debet ſibi retinere, ſed debet in pios uſus convertere. Alio modo aliquis illicite dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipſa datio non ſit illicita; ſicut cum quis dat meretrici propter fornicationem; unde & poteſt ſibi retinere quod ei datum eſt. Sed ſi ſuperflue aliquid per fraudem, vel dolum extorſiſſet, teneretur eidem reſtituere. 2. 2. *q.* 62. *artic.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 4. *Utrum ex lucro meretricio fieri poſſint eleemoſynæ, vel oblationes.*

Reſp. ſupra v. *Eleemoſyna qu.* 24. & infra *v. Oblatio.*

MERITUM.

QUÆR. Quid ſit meritum ſive condigni, ſive congrui, & utrum opera extra charitatem in ſtatu peccati mortalis facta ſint meritoria: & quem effectum habeant.

REſp. D. Thomas, dicendum, quod meritum proprie dicitur actio qua efficitur, ut ei qui agit, ſit juſtum aliquid dari. Sed juſtitia dupliciter dicitur: uno modo proprie, quæ ſcilicet reſpicit debitum ex parte recipientis: alio modo quaſi ſimilitudinarie, quæ reſpicit debitum ex parte dantis: aliquid enim decet dantem dare: quod tamen non habet recipiens debitum recipiendi: & ſic juſtitia eſt de eſſentia divinæ bonitatis; ſicut Anſelmus dicit, quod *Deus juſtus eſt cum peccatoribus parcens, quia eum decet.* Et ſecundum hoc etiam meritum dicitur dupliciter: uno modo actus per quem efficitur, ut ipſe agens habeat debitum condigni: alio modo per quem efficitur, ut ſit debitum dandi in dante ſecundum decentiam ipſius; & ideo hoc meritum dicitur meritum congrui. Cum autem in omnibus illis quæ gratis dantur, prima ratio dandi ſit amor, impoſſibile eſt, quod aliquis tale debitum faciat qui amcicitia caret; & ideo cum omnia bona (& temporalia, & æterna) ex divina liberalitate nobis donentur, nullus acquirere poteſt debitum recipiendi aliquod illorum, niſi per charitatem ad Deum: Et ideo opera extra charitatem facta, non ſunt meritoria ex condigno neque æterni, neque temporalis alicujus boni apud Deum. Sed quia divinam bonitatem decet, ut ubicunque diſpoſitionem invenit, perfectionem adjiciat; ideo ex merito congrui dicitur aliquis mereri aliquod bonum per opera extra charitatem facta. Et ſecundum hoc opera iſta valent ad triplex bonum, ſcilicet ad temporalium conſecutionem, ad diſpoſitionem ad gratiam, & ad aſſuetudinem bonorum operum: Quia tamen hoc meritum non proprie meritum dicitur, ideo magis concedendum eſt, quod hujuſmodi opera non ſint alicujus meritoria, quam quod ſint. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 1. *artic.* 3. *quæſt.* 4. *in corp.*

QUÆR. 2. *Utrum homo exiſtens in gratia, & charitate mereri poſſit utriuſque augmentum, juxta illud D. Auguſtini, ſupra Epiſtolam Joann. Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio

gra-

Digitized by Google

gratiæ ſe extendit: motio autem alicujus moventis non ſolum ſe extendit ad ultimum terminum motus, ſed etiam ad totum progreſſum in motu: terminus autem motus gratiæ eſt vita æterna: progreſſus autem in hoc motu eſt ſecundum augmentum charitatis vel gratiæ, ſecundum illud Prov. 4. *Juſtorum ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit uſque ad perfectum diem*, qui eſt dies gloriæ: ſic igitur augmentum gratiæ cadit ſub merito condigni. 1. 2. *quæſt.* 114. *art.* 8. *in corp.*

QUÆR. 3. *Cur licet perſeverantiam aliquis mereri non poſſit, eam tamen utiliter poſtulamus in petitionibus Orationis dominicæ, ut exponit D. Auguſtinus in libro de bono perſeverantiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam ea quæ non meremur, orando impetramus; nam & *peccatores Deus audit peccatorum veniam petentes, quam non merentur*, ut patet per Auguſtin. ſuper illud Joannis 9. *Scimus, quia peccatores Deus non exaudit*; alioquin fruſtra dixiſſet Publicanus: *Deus propitius eſto mihi peccatori*, ut dicitur Lucæ 18. & ſimiliter perſeverantiæ donum aliquis petendo a Deo impetrat vel ſibi, vel aliis, quamvis ſub merito non cadat. 1. 2. *quæſt.* 114. *art.* 9. 4. *ſent. diſt.* 45. *quæſt.* 2. *art.* 1. *quæſt.* 2.

QUÆR. 4. *An & quomodo bona temporalia cadant ſub merito.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illud quod ſub merito cadit, eſt præmium vel merces, quod habet rationem alicujus boni: bonum autem hominis eſt duplex; unum ſimpliciter; aliud ſecundum quid: bonum hominis ſimpliciter eſt ultimus finis ejus, ſecundum illud Pſalm. 72. *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt*; & per conſequens, omnia illa quæ ordinantur ut ducentia ad hunc finem: & talia ſimpliciter cadunt ſub merito: bonum autem ſecundum quid, & non ſimpliciter hominis eſt, quod eſt bonum ei ut nunc, vel quod ei eſt ſecundum quid bonum: & hujuſmodi non cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecundum quid: ſecundum hoc ergo dicendum eſt, quod ſi temporalia bona conſiderentur prout ſunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, ſecundum hoc directe, & ſimpliciter cadunt ſub merito, ſicut & augmentum gratiæ, & omnia illa, quibus homo adjuvatur ad perveniendum in beatitudinem poſt primam gratiam, tantum enim dat Deus viris juſtis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perveniendum ad vitam æternam: & intantum ſunt ſimpliciter bona hujuſmodi temporalia; unde dicitur in Pſal. 33. *Timentes autem Dominum non minuentur omni bono*. Et alibi: *Non vidi juſtum derelictum &c.* Pſal. 36. Si autem conſiderentur hujuſmodi temporalia bona ſecundum ſe, ſic non ſunt ſimpliciter bona hominis, ſed ſecundum quid: & ita non ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſecundum quid, inquantum ſcilicet homines moventur a Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus ſuum propoſitum conſequuntur, Deo favente; ut ſicut vita æterna eſt ſimpliciter præmium operum juſtitiæ per relationem ad motionem divinam, ita temporalia bona in ſe conſiderata habeant rationem mercedis, habito reſpectu ad motionem divinam, qua voluntates hominum moventur ad hæc proſequenda; licet interdum in his non habeant homines rectam intentionem. 1. 2. *quæſt.* 114. *art.* 10. *in corp.*

QUÆR. 5. *An & quomodo meritum vitæ æternæ primario charitati convenit, & ſecundario aliis virtutibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod humanus actus habet rationem merendi ex duobus: Primo quidem & principaliter ex divina ordinatione; ſecundum quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni ad quod homo divinitus ordinatur: Secundo vero ex parte liberi arbitrii; inquantum ſcilicet homo habet præ cæteris creaturis ut per ſe agat voluntarie agens: & quantum ad utrumque principalitas meriti penes charitatem conſiſtit: primo enim conſiderandum eſt quod vita æterna in Dei fruitione conſiſtit: motus autem humanæ mentis ad fruitionem divini boni eſt proprius actus charitatis, per quam omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem; ſecundum quod aliæ virtutes imperantur a charitate, & ideo meritum vitæ æternæ primo pertinet ad charitatem; ad alias autem virtutes ſecundario, ſecundum quod earum actus a charitate imperantur: ſimiliter etiam manifeſtum eſt quod id quod ex amore facimus, maxime voluntarie facimus: unde etiam ſecundum quod ad rationem meriti requiritur quod ſit voluntarium, principaliter meritum charitati attribuitur. 1. 2. *quæſt.* 114. *art.* 4.

QUÆR. 6. *Utrum diſtinctio manſionum in cœlo proveniat per modum meriti ex charitate viæ.*

Reſp. D. Thomas, actus noſter non habet quod ſit meritorius ex ipſa ſubſtantia actus, ſed ſolum ex habitu virtutis quo informatur: vis autem merendi eſt in omnibus ex charitate, quæ habet ipſum finem pro objecto: & ideo diverſitas in merendo tota refunditur ad diverſitatem charitatis; & ſic cha-

charitas viæ diſtinguet manſiones per modum meriti. 4. *ſent. d.* 49. *qu.* 1. *art.* 4. *q.* 4. *in corp.* 3. *ſent. d.* 30. *qu.* 1. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 7. *An licet meritum principaliter ex charitate proveniat, aliæ tamen virtutes mereantur ſingularia præmia.*

Reſp. D. Thomas, in rebus naturalibus videmus quod a cauſa univerſali omnes particulares cauſæ ſumunt efficaciam agendi, tamen effectus determinatus, & proprius attribuitur cauſæ particulari; ſicut patet de virtutibus activis inferiorum corporum reſpectu virtutis cæleſtis corporis, & de orbibus inferioribus, qui etſi ſequantur motum primi orbis, habent tamen ſinguli proprios motus: ita etiam eſt & de virtutibus, quibus meremur. Nam omnes habent efficaciam merendi a Charitate, quæ nos unit Deo a quo meremur, & voluntatem perficit per quam meremur. Singulæ tamen virtutes merentur ſingularia quædam præmia eis proportionaliter reſpondentia: Sicut humilitas meretur exaltationem, & paupertas regnum. *qu.* 6. *de potentia art.* 9. *in corp.*

QUÆR. 8. *Quomodo difficultas operis ad meritum contribuit, & quare facilitas ex amore proveniens meritum non diminuit.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod difficultas non facit ad meritum, niſi forte dimiſſionis pœnæ, per modum cujuſdam commutationis: ſed ad meritum quod ordinatur ad conſecutionem boni, ad quod proprie ordinem habet, non facit, niſi ſecundum quod exigitur major conatus, qui eſt ſecundum majorem inclinationem voluntatis in illud. Et quia habitus & amor ex hoc faciunt facilitatem, quia faciunt majorem inclinationem voluntatis, ideo talis facilitas non diminuit rationem meriti. 3. *ſent. diſt.* 30. *quæſt.* 1. *art.* 5. *ad.* 4.

QUÆR. 9. *Quomodo charitas augeat meritum, licet operis difficultatem diminuat ſecundum illud D. Auguſtin. in lib. de verbis Domini: Omnia ſæva, & immania facilia, & prope nulla facit amor.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod opus aliqu d poteſt eſſe laborioſum, & difficile dupliciter. Uno modo ex magnitudine operis: & ſic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti, & ſic charitas non diminuit laborem, imo facit aggredi opera maxima, *magna enim operatur ſi eſt*, ut Gregorius dicit in quadam homil. Alio modo ex defectu ipſius operantis: unicuique enim eſt laborioſum, & difficile, quod non prompta voluntate facit; & talis labor diminuit meritum, & a charitate tollitur. 1. 2. *quæſt.* 114. *art.* 4. *ad.*

QUÆR. 10. *Quomodo, ſicut Philoſophus dicit in 2. Ethicor. Virtus eſt circa difficilia: & quare viri perfecti magis merentur, quam imperfecti, licet iſti majorem difficultatem patiantur, quam illi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid poteſt dici difficile dupliciter: vel ex arduitate operis; & ſic virtus intelligitur circa difficile eſſe quod ſcilicet in ſe difficile eſt & arduum: vel ex imperfectione operantis; & ſic virtus circa difficile non eſt, ſed talem difficultatem virtus tollit: quanto enim aliquis virtuoſior eſt, tanto facilius opera virtutis exercet. Nec tamen dicendum eſt, quod quanto virtuoſior ſit, minus mereatur. Et per hunc modum difficultas major eſt in operibus hominis poſt peccatum ex imperfectione operantis. 2. *diſt.* 29. *qu.* 1. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 11. *An & quomodo certamen interius vel exterius requiratur ad meritum, & utrum fuerit in primo homine, vel in Angelis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quod quamvis homo in primo ſtatu non habuerit certamen interius, habuit tamen certamen exterius: unde & victoriam habere potuit, qua coronam mereretur. Nec tamen eſt de neceſſitate meriti certamen contra aliquem impugnantem: quia ſic in Angelis meritum non inveniretur: ſed de neceſſitate meriti eſt certamen, quo quis contendit apprehendere aliquid quod ſupra ſe eſt: ſecundum quod aliquis quaſi viribus ſuis luctatur: nec oportet ut ubi eſt majus certamen, ibi ſit majus meritum: ſed ubi eſt magis legitimum: contingit autem in minori impugnatione magis legitimum certamen eſſe. 2. *ſent. diſt.* 29. *quæſt.* 1. *artic.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 12. *Utrum ille qui meretur aliquid alteri, ſibi ipſi magis mereatur, licet qui ſatisfacit pro altero, non ſatisfacit pro ſeipſo.*

Reſp. infra *v. Satisfactio*.

QUÆR. 13. *Quandonam actus charitatis ita mereantur ipſius augumentum, ut ſtatim recipiatur.*

Reſp. D. Thomas, quando actus charitatis procedit ex tota virtute habentis, & quantum ad virtutem naturæ, & quantum ad virtutem habitus infuſi, tunc unus actus diſponit & meretur augmentum charitatis, ut ſtatim fiat. Quando autem non ſecundum totam virtutem procedit actus ille, tunc eſt diſpoſitio remota; & poterit tunc per plures actus pervenire ad augmentum charitatis: non tamen de neceſſitate, quia homo quantumcunque ſit diſpoſitus, poteſt non agere ſecundum rationem diſpoſitionis illius. 1. *ſent. diſt.* 17. *quæſt.* 2. *art.* 3. 1. *ad Hannib. diſt. ſimiliter* 17. *art.* 3.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 14. *Utrum ad multitudinem actuum charitatis ſequatur de neceſſitate augmentum præmii eſſentialis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando talis eſt actus charitatis, qualis requiritur ad augmentum charitatis, tunc etiam augetur præmium ſubſtantiale, quod debetur charitati majori conſequenti actum, non charitati quæ eſt radix actus: non autem omnes ſunt tales: ideo ad multitudinem actuum non ſequitur de neceſſitate augmentum præmii ſubſtantialis. 4. *ſent. d.* 17. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 5. 1. *ſent. d.* 17. *qu.* 1. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 15. *An quilibet actus meritorius augmentum gratiæ mereatur.*

Reſp. D. Thomas, non oportet quod quilibet actus meritorius augmentum gratiæ mereatur. Quia non in quolibet actu meritorio invenitur illa conditio, per quam ex actu conſequitur augmentum habitus, ſed ſolum in illo actu quo quis utitur accepta gratia ſecundum proportiones ſuarum virium, ut in nullo gratiæ Dei deſit per negligentiam. 2. *ſent. diſt.* 27. *q.* 1. *art.* 5. *ad* 2. 3. *ſent. d.* 18. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 16. *An quolibet actu meritorio mereatur homo augmentum gratiæ ſtatim conferendum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, ſicut & gratiæ conſummationem quæ eſt vita æterna: ſed ſicut vita æterna non ſtatim redditur, ſed ſuo tempore, ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tempore: cum ſcilicet aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratiæ augmentum. 1. 2. *quæſt.* 114. *artic.* 9. *ad* 3.

QUÆR. 17. *An quilibet actus charitatis tam remiſſus, quam intenſus mereatur ipſius augmentum ſicut & vitam æternam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quilibet actus charitatis meretur vitam æternam, non quidem ſtatim exhibendam, ſed ſuo tempore: ſimiliter etiam quilibet actus charitatis meretur charitatis augmentum, non tamen ſtatim augetur, ſed quando aliquis conatur ad hujuſmodi augmentum. 2. 2. *q.* 24. *art.* 6. *ad* 1.

QUÆR. 18. *An meritum & præmium charitati correſpondens quantumvis minimum, ſit majus quolibet alio correſpondente aliis virtutibus.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod major eſt excellentia meriti quæ conſurgit ex charitate, quam illa quæ conſurgit ex genere actus: ſicut finis ad quem ordinat charitas, eſt potior his quæ ſunt ad finem, circa quæ actus noſtri conſiſtunt: unde etiam præmium reſpondens merito ratione charitatis, quantumcumque ſit parvum, eſt majus quolibet præmio reſpondente actui ratione ſui generis: & ideo aureola diminutive dicitur reſpectu aureæ. 4. *ſent. d.* 49. *qu.* 5. *art.* 1. *ad* 5. *diſt.* 49. *q.* 5. *art.* 5. *qu.* 3.

QUÆR. 19. *Utrum Apoſtoli ſint omnibus aliis Sanctis præferendi, ex hoc quod opera ſua fecerunt ex majori charitate, & majora fecerunt in animi præparatione.*

Reſp. D. Thomas, patet quod Apoſtoli ſunt omnibus aliis Sanctis, quacunque prærogativa præfulgeant, ſive virginitatis, ſive doctrinæ, ſive martyrii præferendi, tanquam abundantius Spiritum Sanctum habentes. Sed poteſt aliquis dicere, quod quidam alii Sancti majora tormenta ſuſtinuerunt, & majores auſteritates propter Chriſtum, quam Apoſtoli. Sed ſciendum eſt, quod magnitudo meriti principaliter, & reſpectu eſſentialis præmii, attenditur ſecundum charitatem: conſiſtit enim præmium eſſentiale in gaudio, quod habetur de Deo: Manifeſtum eſt autem, quod de Deo plus gaudebunt, qui plus amant: unde & illam viſionem beatam Dominus ſuo dilecto promittit, dicens Joann. 14. *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Sed ſecundum quantitatem operum, meretur homo præmium accidentale, quod eſt gaudium de talibus operibus. Apoſtoli ergo, illa opera quæ fecerunt, ex majori charitate fecerunt, ex qua habebant cor ad multa majora facienda, ſi fuiſſet opportunum. *Ad Rom.* 8. *lect.* 5. 1. *ad Corinth.* 3. *lect.* 2.

QUÆR. 20. *An & quomodo opera noſtra referri debeant in Deum tanquam finem ultimum, ad hoc ut ſint æternæ vitæ meritoria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non ſufficit omnino habitualis ordinatio actus in Deum; quia ex hoc quod eſt in habitu, nullus meretur; ſed ex hoc quod actu operatur: nec tamen oportet, quod intentio actualis ordinans in finem ultimum, ſit ſemper conjuncta cuilibet actioni, quæ dirigitur in aliquem finem proximum; ſed ſufficit, quod aliquando actualiter omnes illi fines in finem ultimum referantur, ſicut fit quando aliquis cogitat ſe totum ad Dei dilectionem dirigere; tunc enim quidquid ad ſeipſum ordinat, in Deum ordinatum erit. Et ſi quæratur quando oporteat actum referre in finem ultimum, hoc nihil aliud eſt quam quærere, quando oportet habitum charitati exire in actum: quia quandocunque habitus charitatis in actum exit, fit ordinatio totius hominis in finem ultimum, & per conſequens omnium

omnium

Digitized by Google

omnium eorum, quæ in ipſum ordinantur ut bona ſibi. 2. *ſent. diſt.* 40. *quæſt.* 1. *art.* 5. *ad* 6. 1. *ad Corinth.* 10. *lect.* 7.

QUÆR. 21. *Quid requiritur & ſufficiat ad hoc ut Deus, vel charitas ſit finis actionum noſtrarum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad hoc, quod alicujus actionis finis ſit Deus vel charitas, non oportet, quod agendo illam actionem aliquis de Deo, vel charitate cogitet: nec iterum ſufficit quod aliquis in habitu tantum Deum & charitatem habeat; quia ſic etiam actum venialis peccati aliquis in Deum ordinaret, quod falſum eſt: ſed oportet quod prius fuerit cogitatio de fine, qui eſt charitas vel Deus, & quod actiones ſequentes in hunc finem ordinaverit; ita quod rectitudo illius ordinationis in actionibus ſequentibus ſalvetur; ut patet in exemplo quod Avicenna ponit de artifice, qui, ſi dum opus ſuum exercet, ſemper de regula artis cogitaret, multum in opere impediretur, ſed ſicut prius excogitavit per regulas artis, iſta poſtmodum operatur, & ſic in opere ejus rectitudo artis ſalvatur. 2. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 22. *Utrum ex hoc quod aliquis intendit formaliter aliquem finem ſecundarium, intendat virtualiter finem ultimum ſive Deum, atque ita in omnibus ſuis actionibus mereri poſſit, ſi charitatem habeat.*

Reſp. D. Thomas, conſiderandum eſt, quod ſicut in cauſis efficientibus virtus primæ cauſæ manet in omnibus cauſis ſequentibus, ita etiam intentio principalis finis manet in omnibus finibus ſecundariis: unde quicunque actu intendit aliquem finem ſecundarium, virtute intendit finem principalem; ſicut Medicus dum colligit herbas actu intendit conficere potionem, nihil fortaſſis de ſanitate cogitans, virtualiter tamen intendit ſanitatem, propter quam potionem dat. Sic igitur cum aliquis ſeipſum ordinat in Deum ſicut in finem in omnibus, quæ propter ſeipſum facit, manet virtute intentio ultimi finis, qui Deus eſt; unde in omnibus mereri poteſt ſi charitatem habeat. *qu.* 2. *de virt. art.* 11. *ad* 2.

QUÆR. 23. *An ſufficiat ad meritum, quod aliquis referat opera ſua ad finem convenientem, qui habitualiter refertur in Deum, dummodo ipſius opera non ſint inordinata.*

Reſp. D. Thomas, ad hoc quod aliquis ſit actus meritorius in habente charitatem, non requiritur, quod actu referatur in Deum, ſed ſufficit quod actu referatur ad aliquem finem convenientem qui habitu refertur in Deum: ſicut ſi aliquis volens peregrinari propter Deum emat equum, nihil actu de Deo cogitans, ſed ſolum de via quam jam in Deum ordinaverat, hoc eſt ei meritorium. Sed conſtat quod ille qui habet charitatem, ſe & omnia ſua ordinavit in Deum, cui inhæret ut ultimo fini: ergo quidquid ordinat vel ad ſe, vel ad quodcunque aliud ſui, meritorie agit etiam ſi actu de Deo non cogitet, niſi impediatur per aliquam inordinationem actus, qui non ſit referibilis in Deum. *q.* 2. *de malo*, *art.* 5. *in argum.* 11. *quod objicitur*, & *conceditur*.

QUÆR. 24. *An & quomodo in homine qui eſt in ſtatu gratiæ & charitatis, omnis actus humanus eſt meritorius, vel demeritorius.*

Reſp. ſupra *v. actus humanus*, *qu.* 4. & *ſequentib.*

QUÆR. 25. *Quomodo intelligi debeat illud Jacobi* 2. *Qui offendit in uno factus eſt omnium reus: & utrum omnia merita per quodlibet mortale peccatum mortificentur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc intelligitur quantum ad amiſſionem ſummi boni, a quo omne peccatum avertit: quo amiſſo quidquid virtutis habebatur, deperit; & omnia virtutum merita mortificantur. 3. *ſent. diſt.* 36. *q.* 1. *art.* 5. *ad* 1.

QUÆR. 26. *Quomodo merita per ſubſequens peccatum mortificentur, juxta illud Ezech.* 18. *Si averterit ſe juſtus a juſtitia ſua, omnes juſtitiæ ejus quas fecerat, non recordabuntur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod res viva per mortem perdit operationem vitæ; unde per quandam ſimilitudinem dicuntur res mortificari, quando impediuntur a ſuo proprio effectu, vel operatione: effectus autem operum virtuoſorum, quæ in charitate fiunt, eſt perducere ad vitam æternam: quod quidem impeditur per peccatum mortale ſequens, quod gratiam tollit: & ſecundum hoc opera in charitate facta, mortificari dicuntur per ſequens mortale peccatum. 3. *par. q.* 89. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 27. *An & quomodo merita per aliquod mortale peccatum mortificata, per ſubſequentem pœnitentiam reviviſcant, juxta illud Joelis* 2. *Reddam vobis annos, quos comedit locuſta; ubi dicit Gloſſa: non patiar perire ubertatem, quam cum perturbatione animi amiſiſtis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dixerunt quod opera meritoria per peccatum ſequens mortificata, non reviviſcunt per pœnitentiam ſubſequentem, conſiderantes quod opera illa non remanent, ut iterum vivificari poſſint. Sed hoc impedire non poteſt quin vivificentur: non enim habent vim perducendi in vitam æternam (quod pertinet

net ad eorum vitam) ſolum ſecundum quod actu exiſtunt; ſed etiam poſtquam actu eſſe deſinunt, ſecundum quod remanent in acceptione divina: ſic autem remanent quantum eſt de ſe, etiam poſtquam per peccatum mortificantur: quia ſemper Deus illa opera, prout facta fuerunt, acceptabit, & Sancti de eis gaudebunt, ſecundum illud Apocal. 2. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.*

Sed quod iſti qui ea facit, non ſint efficacia ad ducendum in vitam æternam, provenit ex impedimento peccati ſupervenientis, per quod ipſe redditus eſt indignus vita æterna. Hoc autem impedimentum tollitur per pœnitentiam, inquantum per eam remittuntur peccata: unde reſtat quod opera prius mortificata, per pœnitentiam recuperant efficaciam perducendi eum qui fecit ea, in vitam æternam: quod eſt ea reviviſcere: & ita patet quod opera mortificata, per pœnitentiam reviviſcunt. 3. *p. qu.* 89. *art.* 5.

QUÆR. 28. *Utrum ille qui in minori charitate reſurgit, recuperet merita operum, quæ fecit in prima charitate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui per pœnitentiam reſurgit in minori charitate, conſequetur quidem præmium eſſentiale ſecundum quantitatem charitatis, in qua invenitur; habebit tamen gaudium majus de operibus in prima charitate factis, quam de operibus quæ in ſecunda fecit, quod pertinet ad præmium accidentale. *Ibidem ad* 3.

QUÆR. 29. *Quomodo intelligi debeat Hugo de ſancto Victore dicens: nemo debet in ſpe correctionis peccare, quia quod ſemel amittitur, ipſum amplius non recuperatur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod verbum Hugonis eſt intelligendum quantum ad bona amiſſa, quæ nunquam recuperantur; quia tempus amiſſum non recuperatur; & ideo ejus jactura eſt graviſſima, ut Seneca dicit: non autem loquitur de bonis mortificatis. 4. *ſent. d.* 14. *qu.* 2. *art.* 3. *quæſtiunc.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 30. *An merita mortificentur ſolummodo reſpectu peccatoris, & non reſpectu aliorum: & quænam ſit differentia inter mortificationem bonorum & malorum operum: & utrum pœnitens poſſit omnino tollere meritorum mortificationem, atque ita totalem eorum reviviſcentiam obtinere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum mortale non mortificabat merita præcedentia, quin in ſe eſſent viva; unde in gloriam electorum cedebant; ſed mortificabantur ſolum quantum ad illum cujus erant, qui impediebatur a conſecutione effectus ipſorum; & ideo remoto impedimento in ſua efficacia remanent quoad iſtum; ſed peccatum per pœnitentiam non ſolum mortificatur quoad peccantem, ſed etiam in ſe: remiſſio enim peccatorum eſt principaliter opus Dei; ſed mortificatio meritorum præcedentium eſt opus hominis: homo autem ſua actione non poteſt evacuare ſimpliciter opus Dei, quamvis poſſit impedire ne ſibi proſit: & ideo homo per peccatum ſequens non poteſt remiſſionem peccatorum præcedentium annullare: poteſt autem ſua actione evacuare quod per ipſum factum eſt: Et ideo poteſt mortificationem præcedentium meritorum per merita ſequentia penitus annullare; præcipue gratia adjutus. 4. *ſent. diſt.* 21. *qu.* 1. *ad Hebr. lect.* 3.

Quædam alia de merito videantur v. Martyrium, Voluntas, Votum. Propoſitio autem Janſenii circa meritum vel demeritum, a Summis Pontificibus damnata videatur infra v. Moralitas.

METUS.

QUÆR. 1. *Quid ſit metus.*

RESP. D. Thomas, metus ſecundum juriſperitos eſt *inſtantis, vel futuri periculi cauſa mentis trepidatio.* 4. *ſententiar. diſt.* 29. *quæſt.* 1. *art.* 1.

QUÆR. 2. *An & quomodo ea quæ fiunt ex metu ſint mixta ex voluntario, & involuntario.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethicor. Et idem dicit Gregor. Nyſſenus in libro ſuo de homine: hujuſmodi *quæ per metum aguntur, mixta ſunt ex voluntario & involuntario.* Id enim quod per metum agitur, in ſe conſideratum non eſt voluntarium, ſed fit voluntarium in caſu, ſcilicet ad vitandum malum quod timetur. Sed ſi quis recte conſideret magis ſunt hujuſmodi voluntaria quam involuntaria: ſunt enim voluntaria ſimpliciter, involuntaria autem ſecundum quid: unumquodque enim ſimpliciter eſſe dicitur ſecundum quod eſt in actu, ſecundum autem quod eſt in ſola apprehenſione non eſt ſimpliciter, ſed ſecundum quid: hoc autem quod per metum agitur, ſecundum hoc eſt in actu ſecundum quod fit: Cum enim actus in ſingularibus ſint; ſingulare autem inquantum hujuſmodi, eſt hic & nunc, ſecundum hoc id quod fit, eſt in actu ſecundum quod eſt hic & nunc, & ſub aliis conditionibus individualibus. Sic autem hoc, quod fit per metum, eſt voluntarium, inquantum ſcilicet eſt

hic

Digitized by Google

hic & nunc, prout ſcilicet in hoc caſu impedimentum majoris mali quod timebatur; ſicut projectio mercium in mare fit *voluntarium* tempore tempeſtatis propter timorem periculi: unde manifeſtum eſt quod ſimpliciter voluntarium eſt: unde & competit ei ratio *voluntarii*, quia principium ejus eſt intra: ſed quod accipiatur id, quod per metum fit, ut extra hunc caſum exiſtens, prout repugnat voluntati, hoc non eſt niſi ſecundum rationem tantum; & ideo eſt involuntarium ſecundum quid, ideſt prout conſideratur extra hunc caſum exiſtens, 2. 2. *qu.* 6. *art.* 6. *in corp.* 4. *ſent. d.* 19. *qu.* 1. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quis ſit metus cadens in virum conſtantem: & in quo differat homo conſtans ab inconſtanti, & pertinaci.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cadere metum in aliquem eſt aliquem metu cogi: cogitur autem aliquis metu quando aliquid facit quod alias non vellet ad evitandum aliquid quod timet: in hoc autem conſtans ab inconſtanti diſtinguitur, quantum ad duo. Primo quantum ad qualitatem periculi quod timetur; quia conſtans ſequitur rationem rectam per quam ſcit quid pro quo ſit dimittendum vel faciendum; ſemper autem minus malum, vel majus bonum eligendum eſt: & ideo conſtans ad minus malum ſuſtinendum cogitur metu majoris mali, non autem cogitur ad majus malum, ut vitet minus malum: Sed inconſtans cogitur ad majus malum propter metum minoris mali, ſicut ad peccatum propter metum corporalis pœnæ: Sed pertinax econtrario non poteſt cogi etiam ad minus malum ſuſtinendum, vel faciendum, ut evitet majus malum: Unde conſtans eſt medius inter inconſtantem, & pertinacem.

Secundo differunt quoad æſtimationem periculi imminentis: quia conſtans nonniſi ex forti æſtimatione, & probabili cogitur; ſed inconſtans ex levi, Proverb. 28. *Fugit impius nemine perſequente*. 4. *ſent. d.* 29. *qu.* 1. *art.* 2. *in corp.* 1. 2. *qu.* 6. *art.* 6.

QUÆR. 4. *Quanam mala cauſent metum qui cadit in virum conſtantem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod peccata ſunt maxima malorum: & ideo ad hoc nullo modo poteſt homo conſtans cogi, imo magis debet homo mori quam talia ſuſtinere, ut etiam Philoſoph. in 3. Ethic. dicit: ſed quædam damna corporalia ſunt inter præcipua quæ ad perſonam pertinent, ſicut mors, verbera: dehoneſtatio per ſtuprum: & ſervitus: & ideo ex iſtis cogitur ad alia damna corporalia ſuſtinenda, & hæc continentur hoc verſu:

Stupri, ſive ſtatus, verberis, atque necis.

Nec differt utrum hæc pertineant ad perſonam propriam, vel uxoris, vel filiorum, aut aliorum hujuſmodi. 4. *ſent. d.* 29. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 5. *Cur metus infamiæ non reputatur metus cadens in virum conſtantem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod infamia quamvis ſit magnum damnum, tamen ei de facili occurri poteſt, & ideo non reputatur cadens in conſtantem virum metus infamiæ ſecundum jura. 4. *ſent. d.* 29. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 6. *Utrum ille mentiatur qui ex metu aliquid promittit, quod non intendit ſolvere.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod conſtans non cogitur ad mentiendum, quia tunc vult dare; ſed tamen poſtea vult petere reſtitutionem, vel ſaltem judici denuntiare, ſi ſe promiſit non petiturum reſtitutionem: non poteſt autem promittere ſe non denuntiaturum; cum hoc ſit contra bonum juſtitiæ, ad quod cogi non poteſt: ut ſcilicet contra juſtitiam faciat. 4. *ſent. d.* 29. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 7. *An juramentum, & matrimonium quæ fiunt ex metu, ſint valida.*

Reſp. *v. Juramentum qu.* 18. & *v. Matrimonium q.* 27. & *qu.* 112. & *ſequent.*

MILES.

QUÆR. 1. *Quodnam ſit officium militis, & quam ſit fructuoſum Reipublicæ.*

Reſp. Div. Thomas, ad hoc conſtituitur miles in civitate, ut ſe pro ſua patria contra hoſtes opponat. Unde ad hoc, juramento aſtringuntur cum ad gradum militarem aſcendunt, pro Republica non recuſantes mortem, ut in Policrato traditur, ubi de Sacramento militis agitur. Eſt ergo bellator in Republica neceſſarius, & pars præcipua politiæ, quia ejus officium eſt aſſiſtere Principi pro exequenda juſtitia, ut dicitur in commentario lib. & fideliter & conſtanter contra hoſtes pugnare pro conſervanda patria: & ſic non ſolum parti politiæ, ſed toti, militaris gradus in Republica ſingulariter eſt fructuoſus. Ex quibus omnibus manifeſte patet ſufficientia politiæ Socratis & Platonis quantum ad partes ejus. *Opuſc.* 10. *de regim. Princ. c.* 24.

QUÆR. 2. *An graviſſimum peccatum contra militiam ſit, quod miles non ſubdatur duci.*

Reſp. D. Thomas, in exercitu qui ordinatur ad Ducem ſicut ad finem primum eſt quod

miles

Digitized by Google

miles ſubdatur duci: & hujus contrarium eſt graviſſimum: ſecundum vero ut aliis coordinetur. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 3. *An & quando bellum ſit licitum: & utrum ipſi etiam pœnitentes poſſint exercere militiam.*

Reſp. ſupra *v. Bellum*, & infra *v. Pœnitentia*.

MISERICORDIA.

QUÆR. Quid ſit miſericordia, & quænam mala homines excitare ſoleant ad miſericordiam.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtin. dicit 9. de civit. Dei, *miſericordia eſt alienæ miſeriæ in noſtro corde compaſſio, quæ utique ſi poſſemus ſubvenire compellimur*. Dicitur enim miſericordia ex eo quod aliquis habet miſerum cor ſuper miſeria alterius: miſeria autem felicitati opponitur; eſt autem de ratione beatitudinis ſive felicitatis, ut aliquis potiatur eo quod vult, & quod pertinet ad juſtitiam: nam ſicut Auguſtinus dicit 13. de Trinit. *Beatus eſt qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult*. Et ideo e contrario ad miſeriam pertinet, ut homo patiatur quæ non vult. Tripliciter autem aliquis vult aliquid: uno quidem modo appetitu naturali, ſicut omnes homines volunt eſſe & vivere: alio modo homo vult aliquid per electionem ex aliqua præmeditatione: tertio modo homo vult aliquid, non ſecundum ſe, ſed in cauſa ſua; puta qui vult comedere nociva, quodammodo dicimus eum velle infirmari. Sic ergo, motivum miſericordiæ eſt tanquam ad miſeriam pertinens: primo quidem modo illud quod contrariatur appetitui naturali voluntatis, ſcilicet mala corruptiva, & contriſtantia; quorum contraria homines naturaliter appetunt: unde Philoſ. dicit in 2. Rethor. quod *miſericordia eſt triſtitia quædam ſuper apparenti malo corruptivo, vel contriſtativo*: ſecundo, hujuſmodi magis efficiuntur ad miſericordiam provocantia, ſi ſint contra voluntatem electionis: unde & Philoſ. ibidem dicit, quod *illa mala ſunt miſerabilia, quorum fortuna eſt cauſa*; ut puta cum aliquod malum evenit unde ſperabatur bonum: tertio autem ſunt adhuc magis miſerabilia, ſi ſunt contra totam voluntatem; puta ſi aliquis ſemper ſectatus eſt bona, & eveniunt ei mala; & ideo Philoſ. dicit ibidem, quod *miſericordia eſt maxime ſuper malis ejus qui indignus patitur*. 2. 2. *quæſt.* 30. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An defectus ſit ſemper ratio miſerandi: & quare homines miſericordia moventur præſertim erga amicos, & conjunctos, & alios homines ſibi ſimiles: cur etiam ſenes & ſapientes, debiles & formidoloſi ſunt magis miſericordes, non autem illi qui ſe reputant felices.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum miſericordia ſit compaſſio ſuper miſeria aliena, ut dictum eſt, ex hoc contingit quod aliquis miſereatur, ex quo contingit quod de miſeria aliena doleat. Quia autem triſtitia ſeu dolor eſt de proprio malo, intantum aliquis de miſeria aliena triſtatur aut dolet, inquantum miſeriam alienam apprehendit ut ſuam. Hoc autem contingit dupliciter: uno modo ſecundum unionem affectus, quod fit per amorem: quia enim amans reputat amicum tanquam ſeipſum, malum ipſius reputat tanquam ſuum malum: & ideo dolet de malo amici, ſicut de ſuo. Et inde eſt quod Philoſoph. in 9. Ethic. inter alia amicabilia ponit hoc quod eſt condolere amico: & Apoſtol. dicit ad Rom. 12. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Alio modo contingit ſecundum unionem realem; utpote cum malum aliquorum propinquum eſt, ut ab eis ad nos tranſeat; & ideo Philoſophus dicit 2. Rethor. Quod homines miſerentur ſuper illos qui ſunt eis conjuncti & ſimiles: quia per hoc fit eis æſtimatio quod ipſi etiam poſſint ſimilia pati: & inde eſt etiam quod ſenes & ſapientes qui conſiderant ſe poſſe in mala incidere, & debiles, & formidoloſi, ſunt magis miſericordes: E contrario autem illi qui reputant ſe eſſe felices, & intantum potentes quod nihil mali putant ſe poſſe pati, non ita commiſerentur. Sic ergo, ſemper defectus eſt ratio miſerendi: vel inquantum aliquis defectum alicujus reputat ſuum propter unionem amoris, vel propter poſſibilitatem ſimilia patiendi. *In ead. quæſt. art.* 2. *in corp.* 3. *ſent. diſt.* 27. *quæſt.* 3. *art.* 3.

QUÆR. 3. *Cur, ſicut Philoſophus dicit in* 2. *Rhetor. Illi qui ex toto perierunt non miſerentur: ſicut nec illi, qui valde timent.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui jam ſunt in infinitis malis, non timent ſe ulterius pati aliquid. Et ideo non miſerentur: ſimiliter etiam nec illi qui valde timent, quia tantum intendunt propriæ paſſioni, quod non intendunt miſeriæ alienæ. *In eod. artic. ad* 2.

QUÆR. 4. *Cur ſicut Philoſophus dicit ibidem: illi qui ſunt in contumeliativa diſpoſitione non miſerentur, ſicut nec illi qui ſunt ſuperbi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui ſunt

Digitized by Google

ſunt in contumeliativa diſpoſitione, ſive quia ſunt contumeliam paſſi, ſive quia velint contumeliam inferre, provocantur ad iram & ad audaciam, quæ ſunt quædam paſſiones virilitatis, extollentes animum hominis ad arduum: unde inferunt homini æſtimationem quod non ſit aliquid in futurum paſſurus: unde tales dum ſunt in hac diſpoſitione, non miſerentur, ſecundum illud Prov. 27. *Ira non habet miſericordiam, neque erumpens furor*. Et ex ſimili ratione ſuperbi non miſerentur, quia contemnunt alios, & reputant eos malos: unde reputant quod digne patiantur quidquid patiuntur: unde & Gregor. dicit, quod *falſa juſtitia*, ſcilicet ſuperborum, *non habet compaſſionem, ſed dedignationem. Ibid. ad* 3.

QUÆR. 5. *De qua miſericordia loquatur Saluſtius, dum ait: omnes homines qui de rebus dubiis conſultant, ab ira & miſericordia vacuos eſſe decet: non enim animus facile verum providet, ubi iſta officiunt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod authoritas illa Saluſtii intelligitur de miſericordia, ſecundum quod eſt paſſio ratione non regulata: Sic enim impedit conſilium rationis, dum facit a juſtitia diſcedere. 2. 2. *quæſt.* 30. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 6. *An miſericordia ſit virtus omnibus aliis admirabilior & gravior*.

Reſp. D. Thomas, quod Auguſt. dicit in 9. de Civ. Dei: *longe melius & humanius, & piorum ſenſibus accommodatius Cicero in Cæſaris laude locutus eſt, ubi ait: nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior miſericordia eſt. Ibid. in argum. Sed contra*.

QUÆR. 7. *An & quomodo miſericordia ſit omnium virtutum maxima*.

Reſp. Div. Thomas dicendum, quod aliqua virtus poteſt eſſe maxima dupliciter: uno modo ſecundum ſe: alio modo per comparationem ad habentem. Secundum ſe quidem miſericordia maxima eſt: Pertinet enim ad miſericordiam quod aliis effundat; & quod plus eſt, quod defectus aliorum ſublevet: Et hoc maxime ſuperioris eſt: unde & misereri ponitur proprium Deo; & in hoc maxime dicitur ejus omnipotentia manifeſtari. Sed quoad habentem, miſericordia non eſt maxima, niſi ille qui habet, ſit maximus, qui nullum ſupra ſe habeat, ſed omnes ſub ſe: Ei enim qui ſupra ſe aliquem habet, majus eſt, & melius conjungi ſuperiori, quam ſupplere defectum inferioris: Et ideo quantum ad hominem, qui habet Deum ſuperiorem, charitas per quam Deo unitur, eſt potior quam miſericordia, per quam defectus proximorum ſupplet. Sed inter omnes virtutes quæ ad proximum pertinent, potiſſima eſt miſericordia; ſicut etiam potioris actus: nam ſupplere defectum alterius, inquantum eſt hujuſmodi, eſt ſuperioris & melioris. *Ibid. artic.* 4. *in corp. ad Rom.* 14. *lect.* 2.

QUÆR. 8. *Cur miſericordia præfertur cultui divino Oſeæ 6. & Matth. 12. ubi dicitur: miſericordiam volo, & non ſacrificium*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Deum non colimus per exteriora ſacrificia aut munera, propter ipſum, ſed propter nos, & propter proximos; non enim indiget ſacrificiis noſtris, ſed vult ſibi offerri propter noſtram devotionem, & proximorum utilitatem: Et ideo miſericordia qua ſubvenitur defectibus aliorum, eſt ſacrificium ei magis acceptum; utpote propinquius utilitatem proximorum inducens, ſecundum illud Hebr. ult. *Beneficentiæ & communionis nolite oblivisci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Ibidem, ad* 1.

QUÆR. 9. *Quomodo, ſicut Gloſſa D. Ambroſii (ſuper illud* 1. *ad Timoth.* 4. *Pietas ad omnia utilis eſt,) dicit: omnis ſumma diſciplinæ chriſtianæ in miſericordia, & pietate eſt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſumma Religionis Chriſtianæ in miſericordia conſiſtit, quantum ad exteriora opera: interior tamen affectio charitatis, qua conjungimur Deo, præponderat & dilectioni & miſericordiæ in proximos. *Ibid. ad* 2.

Plura de miſericordiæ ipſius operibus videantur ſupra v. Eleemoſyna.

MISSA.

QUÆR. 1. *Quænam ſint rationes hujus nominis*.

Reſp. Div. Thomas, quod, ut Magiſter dicit, Miſſa dicitur eo quod cæleſtis miſſus ad conferendum vivificum corpus adveniat, juxta dictum Sacerdotis dicentis: *Omnipotens Deus jube hæc perferri per manus Sancti Angeli tui in ſublime Altare tuum, &c.*

Præter hanc rationem nominis aſſignat Hugo tres alias rationes. Primo, quia Miſſa dicitur quaſi tranſmiſſa, eo quod populus fidelis per miniſterium Sacerdotis (qui mediatoris vice fungitur inter Deum & hominem) preces, vota, & oblationes Deo tranſmittit. Secundo, ipſa Hoſtia ſacra Miſſa vocari poteſt, quia tranſmiſſa eſt prius a Patre nobis, (ut ſcilicet nobiſcum eſſet) poſtea a nobis Patri (ut apud Patrem pro nobis eſſet.) Tertio, Miſſa ab emittendo di-

dicitur, ut quidam dicunt; quia ut Sacerdos, Hoſtiam conſecrare incipit, per manum Diaconi & oſtiarii catechumenos, & non communicantes foras Eccleſiam mittit. 4. *ſent. diſt.* 13. *in expoſit. text.*

QUÆR. 2. *An liceat Sacerdoti omnino a celebratione Miſſæ abſtinere: vel teneatur quandoque celebrare, juxta illud D. Ambroſii: Grave eſt, quod ad menſam tuam mundo corde, & manibus innocentibus non venimus; ſed gravius eſt, ſi dum peccatum metuimus, etiam Sacrificium non reddamus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum quoſdam non peccat, qui dimittit celebrationem, niſi populum habeat commiſſum, vel ex obedientia teneatur celebrare: ſed quia ſecundum Gregorium, *cum creſcunt dona, rationes creſcunt donorum*, cum Sacerdoti ſit data poteſtas nobiliſſima, reus negligentiæ erit, niſi illa utatur ad honorem Dei, & ſalutem ſuam, & aliorum vivorum, & mortuorum, ſecundum illud 1. Pet. 3. *Unuſquiſque gratiam, quam accepit in alterutrum illam adminiſtrantes &c.* niſi forte aliquis ex familiari Spiritus Sancti inſtinctu dimittat; ſicut legitur de quodam Sancto Patre in vitis Patrum, qui Ordinatus, nunquam poſtea celebravit. 4. *ſent. diſt.* 13. *qu.* 1. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 3. *An teneatur Sacerdos celebrare Miſſam in præcipuis feſtis; & maxime in illis, in quibus fideles communicare conſueverunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dixerunt, quod Sacerdos poteſt omnino a conſecratione licite abſtinere, niſi teneatur ex cura ſibi commiſſa celebrare, & populo Sacramenta præbere. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia unuſquiſque tenetur uti gratia ſibi data, cum fuerit opportunum, ſecundum illud 2. ad Cor. 6. *Exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Opportunitas autem ſacrificium offerendi, non ſolum attenditur per comparationem ad fideles Chriſti, ſed principaliter per comparationem ad Deum, cui conſecratione hujus Sacramenti ſacrificium offertur: unde Sacerdoti, etiamſi non habeat curam animarum, non licet omnino a celebratione ceſſare: ſed ſaltem videtur, quod celebrare teneatur in præcipuis feſtis; & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare conſueverunt: & hinc eſt quod 2. Machab. 4. contra quoſdam Sacerdotes dicitur, quod *jam non circa Altaris officia dediti erant, contempto templo, & ſacrificiis neglectis*. 3. *quæſt.* 82. *artic.* 10. *in corp.*

QUÆR. 4. *Cur plures Sacerdotes ſimul cum Epiſcopo Miſſam celebrant quando ordinantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum morem quarundam Eccleſiarum plures Sacerdotes Epiſcopo concelebrant, quando ordinantur, ad repræſentandum, quod quando Dominus hoc Sacramentum inſtituit; & poteſtatem conſecrandi diſcipulis dedit, eis concœnavit, ſicut Epiſcopus ſimul cum ordinatis Presbyteris celebrat. 4. *ſent. d.* 23. *quæſt.* 1. *art.* 2. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 5. *Quam intentionem habere debeant Sacerdotes ſimul cum Epiſcopo celebrantes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quod ſicut Innocentius dicit, omnes celebrantes debent intentionem referre ad illud inſtans, in quo Epiſcopus verba profert; & ſic Epiſcopi intentio non defraudatur, nec aliquis ibi facit quod factum eſt. *Ibidem ad* 2.

QUÆR. 6. *Quibus de cauſis Miſſa quotidie in Eccleſia celebretur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Innocentium, quinque de cauſis quotidie Miſſa in Eccleſia celebratur: primo, quia oportet ſemper eſſe paratam medicinam contra quotidiana peccata: ſecundo, ut lignum vitæ ſemper ſit in medio Paradiſi: tertio, ut nobis quotidie Chriſtus uniatur ſacramentaliter, & nos ei ſpiritualiter: quarto, ut ſit apud nos jugis memoria Paſſionis: quinto, ut vero agno loco typici quotidie utamur ad veſperam, quoniam Judæi ad veſperam convertendi eſurient; ſecundum illud Pſalm. 58. *Convertentur ad veſperam, &c.* 4. *ſent. diſt.* 13. *qu.* 1. *artic.* 2. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

QUÆR. 7. *An liceat eidem Sacerdoti plures Miſſas in die celebrare.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut habetur de Conſecrat. diſt. 1. ex Decreto Alexandri Papæ, *ſufficit Sacerdoti unam Miſſam in die una celebrare, quia Chriſtus ſemel paſſus eſt, & totum Mundum redemit, & valde felix eſt, qui unam digne celebrare poteſt. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, alteram de die, ſi neceſſe ſit. Qui vero pro pecunia, aut adulationibus ſæcularium una die præſumunt plures celebrare Miſſas, non æſtimo evadere damnationem*. Et extra de Celebr. Miſſæ dicit Innocentius III. quod *excepto die Nativitatis Dominicæ, niſi cauſa neceſſitatis ſuadeat, ſufficit Sacerdoti ſemel in die unam Miſſam ſolummodo celebrare*. 3. *par. quæſt.* 83. *artic.* 2. *ad* 4.

Digitized by Google

QUÆR. 8. *An Sacerdos poſſit celebrare Miſſam coram uno tantum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod in ſolemni celebratione Miſſæ plures debent adeſſe: unde Soter Papa dicit, ut habetur de Conſecrat. diſt. 1. *Hoc quoque ſtatutum eſt, ut nullus Presbyterorum, Miſſarum ſolemnia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus, ipſe tertius habeatur; quia cum pluraliter ab eo dicitur*, Dominus vobiſcum, *& illud in ſecretis*, orate pro me, *apertiſſime convenit, ut ipſius reſpondeatur ſalutationi*; unde & ad majorem ſolemnitatem ibidem ſtatutum legitur, quod Epiſcopus cum pluribus Miſſarum ſolemnia peragat. In Miſſis tamen privatis ſufficit unum habere Miniſtrum, qui gerit perſonam totius populi Catholici, ex cujus perſona Sacerdoti pluraliter reſpondetur. 3. *p. quæſt.* 83. *art.* 5. *ad* 12.

QUÆR. 9. *Quibus horis debeat celebrari Miſſa, juxta diverſitatem temporum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod communiter loquendo, Miſſa debet dici in die, & non in nocte: quia hoc Sacramentum ad tempus gratiæ pertinet, quod per diem ſignificatur, Roman. 13. *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit*; dies autem judicatur non ſolum ab ortu Solis, ſed ex quo incipiunt Solis ſigna manifeſtari per aliquam aeris illuſtrationem. Tamen in duabus noctibus Miſſa decantatur propter privilegium illarum noctium, ſcilicet in nocte Nativitatis, quando Chriſtus natus eſt; & in nocte Reſurrectionis circa principium, ut apparet ex Oratione: *Deus, qui hanc ſacratiſſimam noctem &c.* quamvis hoc non oporteat ſemper obſervari.

Solemnis autem Miſſæ celebratio tribus horis inſtituta eſt fieri, ſcilicet in tertia, diebus feſtis; in ſexta, diebus profeſtis; in nona, diebus jejuniorum: quia in Miſſa recolitur mors Chriſti, qui quidem hora tertia crucifixus eſt linguis Judæorum; hora ſexta manibus militum; hora nona expiravit.

Sed quando fiunt ordines, Miſſa poteſt cantari etiam poſt nonam, & præcipue in Sabbato Sancto; quia ordines pertinent ad diem Dominicam: vel etiam, ut diligentior fiat præparatio, differtur quantum differri poteſt ante prandium: & ideo quando non eſt dies jejunii, celebratur inter tertiam & ſextam, qua hora comeditur communiter: ſed in diebus jejunii, in nona.

Privatæ autem Miſſæ poſſunt dici a mane uſque ad tertiam; vel etiam uſque ad nonam in diebus jejuniorum. 4. *ſent. diſt.* 13. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *quæſtiuncula* 4. *in corp.*

QUÆR. 10. *An, regulariter loquendo, Miſſa ſolemnis dici debeat ab hora tertia uſque ad nonam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in celebratione hujus myſterii attenditur repræſentatio dominicæ paſſionis, & participatio fructus ejus: & ſecundum utrumque oportuit determinare tempus aptum celebrationi hujus Sacramenti: quia enim fructu dominicæ paſſionis quotidie indigemus, propter quotidianos defectus, quotidie in Eccleſia regulariter hoc Sacramentum offertur: unde & Dominus nos petere docet, Luc. 11. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*: quod exponens Auguſtin. lib. de verbis Domini dicit: *Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis, quemadmodum Græci in Oriente facere conſueverunt? Accipe quotidie, ut quotidie tibi proſit*: quia vero dominica paſſio celebrata eſt a tertia hora uſque ad nonam, ideo regulariter in illa parte diei ſolemniter hoc Sacramentum in Eccleſia celebratur. 3. *par. qu.* 83. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 11. *Utrum excepta nocte Natalis Domini, & excepto Sabbato Sancto Miſſa debeat celebrari de die, ſumendo ejus principium ab aurora.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod regulariter Miſſa debet celebrari in die, & non in nocte; quia ipſe Chriſtus eſt præſens in hoc Sacramento, qui dicit Joann. 9. *Me oportet operari opera ejus qui miſit me, donec dies eſt: venit nox quando nemo poteſt operari: quandiu in Mundo ſum, lux ſum Mundi*: ita tamen quod principium diei accipiatur non a media nocte, nec etiam ab ortu Solis, (ideſt, quando ſubſtantia Solis apparet ſuper terram) ſed quando incipit apparere aurora: tunc enim quodammodo dicitur Sol ortus, inquantum claritas radiorum ejus apparet: unde & Marci 15. dicitur, quod *mulieres venerunt ad monumentum orto jam Sole*: cum tamen venerint *cum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum*, ut dicitur Joann. 20. ſic enim hanc contrarietatem ſolvit Auguſtinus in lib. 3. de conſenſu Evangel. ſpecialiter tamen in nocte Natalis Domini Miſſa celebratur, propter hoc quod Dominus in nocte natus eſt, ut dicitur de Conſecrat. diſt. 1. cap. *Nocte &c.* & ſimiliter etiam in ſabbato Sancto circa noctis principium, propter quod Dominus nocte ſurrexit, ideſt, cum adhuc tenebræ eſſent ante manifeſtum Solis ortum. 3. *par. quæſt.* 83. *artic.* 3. *ad* 3.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 12. Cur debeat celebrari Miſſa in Eccleſia: & utrum in neceſſitate liceat alibi celebrare.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod regulariter Sacramentum Euchariſtiæ debet celebrari in domo, per quam ſignificatur Eccleſia: ſecundum illud 1. Timoth. 3. *Ut ſcias quomodo oporteat te in domo Dei converſari*, quæ eſt Eccleſia Dei vivi; extra Eccleſiam enim non eſt locus veri Sacrificii, ut Auguſtinus dicit: & quia Eccleſia non erat concludenda ſub finibus gentis Judaicæ, ſed erat in univerſo Mundo fundanda: ideo Paſſio Chriſti non eſt celebrata intra civitatem Judæorum, ſed ſub dio, ut ſic totus Mundus ſe haberet ad Paſſionem Chriſti ut domus.

Et tamen, ut dicitur de Conſecr. d. 1. cap. *Concedimus: in itinere poſitis, ſi Eccleſia defuerit, ſub dio, ſeu in tentorio, ſi tabula Altaris conſecrata, cæteraque ſacra myſteria ad officium pertinentia ibi affuerint, Miſſarum ſolemnia celebrari concedimus. 3. p. qu. 83. art. 3. ad 1.*

QUÆR. 13. An liceat celebrare in loco, vel altari non conſecrato, ſaltem de licentia Epiſcopi.

Reſp. *v. Conſecratio qu. 4.*

QUÆR. 14. Quænam ſint ſubſtantialia Miſſæ, & quænam accidentalia: & utrum aliqua ex ipſis omittere ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in hoc Sacramento ſicut & in omnibus aliis ſunt quædam ſubſtantialia, quædam accidentalia: ſubſtantialia ſunt quatuor; ſcilicet materia panis & vini, forma verborum, ordo Miniſtri, & intentio: alia ſunt accidentalia pertinentia ad decorem, & ſolemnitatem Sacramenti: unde in illis non eſt idem modus apud omnes Eccleſias. Dicendum eſt ergo quod ſi aliquid de ſubſtantialibus omittatur, Sacramentum non conficitur: ſi vero aliquid de accidentalibus ſolum, conficitur: ſed graviter peccat qui ſcienter omittit, quia facit contra præceptum Eccleſiæ. 4. *ad Hannib. d. 13. art. 3. in corp.*

QUÆR. 15. Quid faciendum, quando Sacerdos moritur ante, vel poſt conſecrationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi Sacerdos morte, aut infirmitate gravi occupetur ante conſecrationem Corporis, & Sanguinis Domini, non oportet ut per alium ſuppleatur: ſi verò incœpta conſecratione hoc acciderit (puta conſecrato corpore ante conſecrationem Sanguinis, vel etiam conſecrato utroque) debet Miſſæ celebritas per alium expleri; unde, ut habetur in Decret. 7. q. 1. cap. *nihil*, in Toletano Concilio legitur: *cenſuimus convenire, ut cum a Sacerdotibus Miſſarum tempore myſteria ſacra conſecrantur; ſi ægritudinis accidat cujuslibet eventus, quo cœptum nequeat expleri myſterium, ſit liberum Epiſcopo, vel Presbytero alteri conſecrationem exequi incœpti officii: non enim aliud competit ad ſupplementum initiatis myſteriis, quam aut incipientis, aut ſubſequentis benedictio completa Sacerdotis; quia nec perfecta videri poſſunt, niſi perfecto ordine compleantur: cum enim ſimus omnes unum in Chriſto, nihil contrarium diverſitas perſonarum format, ubi efficaciam proſperitatis unitas fidei repræſentat. Ne tamen, quod naturæ languoris cauſa conſulitur, in præſumptionis perniciem convertatur, nullus abſque præventu patentis moleſtiæ, miniſter vel Sacerdos, cum cœperit, imperfecta officia præſumat omnino relinquere. Siquis hoc temerarie præſumpſerit, excommunicationis ſententiam ſuſtinebit. 3. part. quæſt. 83. artic. 6. ad 1.*

QUÆR. 16. Quomodo ſe gerere debeat Sacerdos, qui in prædicto caſu ſupplet defectum alterius.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum ſtatutum Concilii Toletani, ſi Sacerdos impeditur ut cœptum Miſſarum Officium explere non poſſit, alius Sacerdos debet explere, quod ille inchoavit; ita quod incipiat ſequens Sacerdos ubi primus dimiſit, ſi ſciatur; ſi autem neſciatur, debet a capite incipere; non enim dicitur iteratum, quod neſcitur eſſe factum. Nec aliquid per hoc derogatur unitati Sacramenti; quia omnes unum ſumus in Chriſto propter fidei unitatem. Secundum tamen Innocentium conſultius eſt, ut illa Hoſtia jam conſecrata ſeorſum poſita, ſuper aliam deinceps totum officium iteretur. 4. *ſent. d. 8. q. 2. art. 4. qu. 2. in corp.*

QUÆR. 17. Quid faciendum quando Sacerdos recordatur ante vel poſt conſecrationem, ſe comediſſe aut bibiſſe, aut eſſe in peccato mortali, aut excommunicatum eſſe.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ubi difficultas occurrit, ſemper eſt accipiendum illud, quod habet minus de periculo: maxime autem periculoſum circa hoc Sacramentum eſt, quod eſt contra perfectionem hujus Sacramenti; quia hoc eſt immane ſacrilegium: minus autem eſt illud, quod pertinet ad qualitatem ſumentis: & ideo ſi Sacerdos poſt conſecrationem incœptam recordatur ſe aliquid comediſſe, vel bibiſſe, nihilominus debet perficere Sacrificium, & ſumere Sacramentum. Similiter ſi recordetur ſe peccatum aliquod commiſiſſe, debet pœnitere cum propoſito confitendi; & ſic non indigne, ſed fructuoſe ſumet Sacramentum. Et

Digitized by Google

eadem ratio eſt ſi meminerit ſe excommunicationi cuicunque ſubjacere: debet enim aſſumere propoſitum humiliter abſolutionem petendi; & ſic per inviſibilem Pontificem Jeſum Chriſtum abſolutionem conſequetur, quantum ad hunc actum, quod peragat divina myſteria. Si vero ante Conſecrationem alicujus prædictorum ſit memor, tutius reputarem (maxime in caſu manducationis, & excommunicationis) quod Miſſam incœptam deſereret, niſi grave ſcandalum timeretur. *3. p. q. 83. a. 6. ad 2.*

QUÆR. 18. *Quid agendum ſit quando aranea, vel aliud animal cadit in calicem; vel etiam quando Sacerdos advertit in calicem venenum eſſe immiſſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi muſca, vel aranea in Calicem ante conſecrationem ceciderit, aut etiam venenum deprehenderit eſſe immiſſum, debet effundi, & abluto Calice, denuo aliud vinum poni conſecrandum; ſi vero aliquid horum poſt conſecrationem acciderit, debet animal caute capi, & diligenter lavari, & comburi, & cum cineribus in Sacrarium mitti.

Si vero venenum ibi eſſe deprehenderit immiſſum, nullo modo debet ſumere, nec alii dare, ne calix vitæ vertatur in mortem; ſed debet diligenter in aliquo vaſculo ad hoc apto cum reliquiis conſervari, & ne Sacramentum remaneat imperfectum, debet aliud vinum apponere in calicem, & denuo reſumere conſecrationem Sanguinis, & Sacrificium perficere. *2. p. q. 83. a. 6. ad 3.*

QUÆR. 19. *Quid ſit agendum, quando Sacerdos advertit ſe non immiſiſſe aquam aut vinum in Calicem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi Sacerdos ante conſecrationem Sanguinis, & poſt conſecrationem corporis percipiat aut vinum, aut aquam non eſſe in Calice, debet ſtatim apponere, & conſecrare: ſi vero poſt conſecrationis verba perceperit, quod aqua deſit, debet nihilominus procedere: quia impoſitio aquæ non eſt de neceſſitate Sacramenti: debet tamen puniri ille, ex cujus negligentia hoc contingit: nullo autem modo debet aqua vino jam conſecrato miſceri, quia ſequeretur corruptio Sacramenti pro aliqua parte.

Si vero percipiat poſt verba conſecrationis, quod vinum non fuerit poſitum in calicem; ſi quidem hoc percipiat ante ſumptionem corporis, debet depoſita aqua, ſi ibi fuerit, imponere vinum cum aqua, & reſumere a verbis conſecrationis Sanguinis; ſi vero hoc perceperit poſt ſumptionem corporis, aliam hoſtiam apponere debet, iterum conſecrandam ſimul cum Sanguine. Quod ideo dico; quia ſi diceret ſola verba conſecrationis Sanguinis, non ſervaretur debitus ordo conſecrandi: & ſicut dicitur in 7. cap. Toletani Concili, *perfecta videri non poſſunt Sacrificia, niſi perfecto ordine compleantur*: ſi vero inciperet a conſecratione Sanguinis, & repeteret omnia verba conſequentia, non competeret, niſi adeſſet Hoſtia conſecrata; cum in verbis illis occurrant quædam dicenda, & ſienda non ſolum circa Sanguinem, ſed etiam circa corpus. Et debet in fine iterum ſumere hoſtiam conſecratam & Sanguinem, non obſtante etiamſi prius ſumpſerit aquam, quæ erat in Calice: quia præceptum de perfectione Sacramenti majoris eſt ponderis, quam præceptum, quod hoc Sacramentum a jejunis ſumatur. *3. p. qu. 83. art. 6. ad 4.*

QUÆR. 20. *Quid debeat agere Sacerdos, quando per errorem contingit quod aqua loco vini ponatur.*

Reſp. D. Thomas, ſi per errorem contingat, ut aqua loco vini ponatur, ſi ante conſecrationem vini percipiat, debet aquam effundere, & vinum imponere: ſi autem poſt, debet incipere conſecrationem vini, alio vino ſuperinfuſo, contritione de negligentia præhabita; vel etiam a capite Canonem inchoare ſuper aliam hoſtiam, hoſtia prius conſecrata poſita ſeorſum, ut Innocentius dicit; *4. ſent. diſt. 11. in expoſ. text.*

QUÆR. 21. *Quid agere debeat Sacerdos quando non recordatur ſe dixiſſe verba conſecrationis, aut etiam alia, quæ dicuntur in celebratione Miſſæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod licet Sacerdos, non recolat ſe dixiſſe aliqua eorum, quæ dicere debuit, non tamen debet ex hoc mente perturbari; non enim qui multa dicit, recolit omnia quæ dixit, niſi forte aliquid in dicendo apprehendat ſub ratione jam dicti; ſic enim aliquid efficitur memorabile, unde ſi aliquis attente cogitet illud quod dicit, non tamen cogitet ſe dicere illud, non multum poſtea recolit ſe dixiſſe: ſic enim ſit aliquid ſubjectum memoriæ, inquantum accipitur ſub ratione præteriti, ſicut dicitur in lib. de memoria.

Si tamen Sacerdoti probabiliter conſtet ſe aliqua omiſiſſe, ſi quidem non ſunt de neceſſitate Sacramenti, non exiſtimo quod propter hoc debeat reſumere immutando ordinem ſacrificii, ſed debet ulterius procedere: ſi vero certificetur ſe omiſiſſe aliquid eorum, quæ ſunt de neceſſitate Sacramenti (ſcilicet formam conſecrationis) cum forma conſecrationis ſit de neceſſitate Sacramenti, ſicut & ma-

materia, idem videtur faciendum; quod dictum eſt in defectu materiæ, ut ſcilicet reſumatur a forma conſecrationis, & cætera per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo ſacrificii. *3. p. qu. 83. art. 6. ad 5.*

QUÆR. 22. Quid faciendum, quando hoſtia propter frigus dilabitur in calicem, ſive ante, ſive poſt conſecrationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod fractio hoſtiæ conſecratæ, & quod una ſola pars mittatur in calicem, reſpicit corpus myſticum, ſicut admixtio aquæ ſignificat populum: & ideo horum prætermiſſio non facit imperfectionem ſacrificii, ut propter hoc ſit neceſſe aliquid reiterare circa celebrationem hujus Sacramenti. *3. p. quæſt. 83. artic. 6. ad 6.*

QUÆR. 23. Quid ſit agendum, quando per negligentiam Sanguis Chriſti effunditur, vel Sacerdos Sacramentum ſumptum evomit; aut hoſtiæ conſecratæ putreſiunt; aut ab aliquo animali comeduntur; aut qualitercunque perduntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut legitur de Conſecrat. diſt. 2. ex Decreto Pii Papæ: *Si per negligentiam aliquid de ſanguine ſtillaverit in tabulam, quæ terræ adhæret, lingua lambetur, & tabula radetur: ſi vero non fuerit tabula, terra radetur, & igni conſumetur, & cinis intra Altare condetur, & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat: ſi autem ſuper Altare ſtillaverit calix, ſorbeat Miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat; ſi ſuper linteum Altaris, & ad aliud ſtilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat; ſi uſque ad tertium, novem diebus pœniteat; ſi uſque ad quartum, viginti diebus pœniteat: & linteamina, quæ ſtilla tetigerit, tribus vicibus lavet Miniſter calice ſubtus poſito, & aqua ablutionis ſumatur, & juxta Altare recondatur.*

Poſſet etiam ſumi in potum a miniſtro, niſi propter abominationem dimitteretur. Quidam autem ulterius partem illam linteaminum incidunt, & comburunt, & cinerem in Altari, vel Sacrario reponunt.

Subditur autem ibidem ex pœnitentiali Bedæ Presbyteri. *Si quis per ebrietatem, vel voracitatem Euchariſtiam evomuerit, quadraginta diebus pœniteat, ſi laicus eſt: Clerici vero, vel Monachi, ſeu Diaconi, & Presbyteri ſeptuaginta diebus pœniteant: Epiſcopus nonaginta; ſi autem infirmitatis cauſa evomuerint, ſeptem diebus pœniteant.*

Et in eadem diſtinct. legitur ex Concilio Arelatenſi: *Qui non bene cuſtodierit Sacramentum, & mus, vel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus pœniteat: qui autem perdiderit illud in Eccleſia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, triginta diebus pœniteat.* Et eadem pœnitentia videtur dignus Sacerdos, per cujus negligentiam Hoſtiæ conſecratæ putreſiunt.

Prædictis autem diebus debet pœnitens jejunare, & a communione ceſſare: penſatis tamen conditionibus negotii, & perſonæ, poteſt minui vel addi ad pœnitentiam prædictam.

Hoc tamen obſervandum eſt, quod ubicunque ſpecies integræ inveniuntur, ſunt reverenter conſervandæ, vel etiam ſumendæ; quia manentibus ſpeciebus, manet ibi Corpus Chriſti: ea vero in quibus inveniuntur, ſi commode fieri poteſt, ſunt comburenda, cinere in Sacrario recondito, ſicut de raſura tabulæ dictum eſt. *3. p. qu. 83. artic. 6. ad 7.*

QUÆR. 24. Quo fine prædictæ pœnitentiæ ſint impoſitæ, & quomodo ſint adimplendæ.

Reſp. D. Thomas, dicunt quidam quod pœna irrogata fuit ad cautelam, ut negligentia magis caveretur: & ideo circumſtantiis penſatis poteſt minui vel addi ad pœnam prædictam; ſed tutius eſt ut prædictam peragat. Debet autem ſecundum quoſdam diebus illis jejunare, & a communione ceſſare: alii vero dicunt quod his diebus injungenda eſt pœnitentia arbitraria penſatis conditionibus perſonæ, & negotii; & hoc probabilius videtur. *4. ſent. d. 13. in expoſit. text.*

QUÆR. 25. An Sacerdos ſibi conſcius peccati mortalis teneatur nedum conteri, ſed etiam confiteri antequam celebret, ſi copiam habet Confeſſarii.

Reſp. ſupra *v. Communio qu. 70.*

QUÆR. 26. Quid debeat agere Sacerdos ſi Miſſam incboavit, & occurrit ipſi peccatum mortale, de quo non eſt confeſſus, nec habet cui confiteatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod debet peragere Miſſæ Sacrificium cum propoſito poſtea confitendi quando citius occurret opportunitas confitendi. *4. ad Hannib. d. 9. artic. 3. ad 4.*

QUÆR. 27. Quid agere debeat Sacerdos ſibi conſcius peccati mortalis, ſi non habet Confeſſorem, & populus expectat Miſſam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod ſi ſine ſcandalo poteſt vitare communionem commode, vel vicarium ponendo, vel aliter (ita quod debitis officiis populus non fruſtretur) vitare debet; alioquin cum ſimili propoſito celebrare poteſt. *Ibid. ad 5.*

QUÆR. 28. Quomodo Sacerdos celebraturus debeat confortari bona conſcientia, juxta illud D. Auguſtini: caveat ne prius ad do- mi-

Digitized by Google

minicum corpus accedat, quam confortetur bona conſcientia.

Reſp. D. Thomas, bona conſcientia confortatur, quando certis ſignis conjicere poteſt peccatum ſibi dimiſſum: hoc, quando facit quod in ſe eſt: & ideo qui habet copiam Sacerdotis, & neceſſitate non urgetur ad communicandum, ſicut urgentur Sacerdotes Parochiales, non debet accedere ante confeſſionem. 4. *ſent. d.* 16. *in expoſ. text. d.* 17. *qu.* 3. *art.* 1. *q.* 4. *in corp.*

Retulimus ſupra v. Communio poſt qu. 71. *Decretum Concilii Tridentini, quo declaratur Sacerdotem ſibi conſcium peccati mortalis quantumvis ſibi contritus videatur, debere confiteri antequam celebret, ſi copiam Confeſſoris habet. Et neceſſitate urgente abſque prævia confeſſione celebraverit, debere poſtea quamprimum confiteri. Hoc mandatum non eſt conſilium, ſed præceptum; nec illa particula, quamprimum, intelligitur cum Sacerdos ſuo tempore confitebitur, ſeu quando occurrit opportunitas, ut patet ex* 38. *&* 39. *Propoſitionibus ab Alexandro VIII. damnatis, quas referemus ſub finem hujus vocabuli. Et hoc totum conforme eſt doctrinæ noſtri Sancti Doctoris tum in præced. quæſt. tum loco citato. v. Communio qu.* 70.

QUÆR. 29. *An liceat audire Miſſam, vel communionem ſuſcipere a Sacerdote malo, vel concubinario, vel excommunicato, aut ſchiſmatico, aut etiam hæretico.*

Reſp. ſupra *v. Communio qu.* 46. *& tribus ſequentibus*, & *v. Excommunicatio quæſtion.* 22. & infra *v. Sacramentum.*

QUÆR. 30. *Utrum ille qui celebrat in peccato mortali, & ille qui ad celebrandum inducit, peccent mortaliter: Et utrum audire Miſſam Sacerdotis fornicarii ſit peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc eſt conſiderandum, quod aliquid quantum ad jus naturale eſt per ſe malum, & aliquid malum eſt quantum ad jus poſitivum: quicunque enim Sacerdos in peccato mortali exiſtens celebrat, peccat mortaliter: unde ſi conſtaret mihi eum eſſe in peccato mortali, & inducerem eum ad celebrandum, peccarem mortaliter; & hoc eſt ſecundum ipſum jus naturale, quia hoc eſt provocare eum ad peccatum mortale. Jus autem poſitivum addit plus, quod non ſolum non debeam inducere eum ad celebrandum, ſed etiam ſi audiam ejus Miſſam, pecco mortaliter; quod quidem inſtitutum eſt in pœnam Sacerdotis fornicarii. Attendendum tamen eſt, quod hoc non intelligitur de quolibet Sacerdote fornicario, ſed de publice fornicariis, qui proprie dicuntur publici, quando judicio, & ſententia Eccleſiæ vocantur publici: unde quicunque a tali fornicario publico audit Miſſam, peccat mortaliter. *Quodlibeto* 11. *art.* 8. *in corp.*

QUÆR. 31. *Utrum excuſentur fideles, ſi audiant Miſſam publici fornicarii, ex hoc quod Prælati eos tolerant.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ſuſtinetur a Prælatis, propter hoc non excuſatur: quia hoc eſt vel propter negligentiam, vel propter miſeriam & defectum ipſorum Prælatorum, qui non ſunt auſi corrigere alios, cum in ſe multa corrigenda cognoſcant; vel etiam propter timorem aliquando: unde non excuſantur propter hoc. *Quodl.* 11. *art.* 8.

QUÆR. 32. *Cur prohibentur fideles audire Miſſam Sacerdotis fornicarii, ſicut dicit Canon* 32. *diſt. Nullus Miſſam audiat Sacerdotis, quem indubitanter concubinam novit habere; licet fornicatio non ſit gravior cæteris peccatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod licet fornicatio non ſit gravior cæteris peccatis, tamen ad eam proniores ſunt homines propter carnis concupiſcentiam: & ideo ſpecialiter hoc peccatum Sacerdotibus prohibitum eſt ab Eccleſia, & ne aliquis audiat miſſam concubinarii Sacerdotis. Sed hoc intelligendum eſt de notorio, vel per ſententiam, quæ fertur in convictum; vel per confeſſionem in jure factam; vel per evidentiam facti, quando non poteſt peccatum aliqua tergiverſatione celari. 3. *part. qu.* 82. *art.* 9. *ad* 3.

QUÆR. 33. *An ſit æquale audire Miſſam boni vel mali Sacerdotis, cum D. Auguſtinus in lib. de corpore Chriſti dicat: In myſterio corporis, & ſanguinis Domini nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de Miſſa poſſumus loqui dupliciter: aut quantum ad id quod eſt eſſentiale in ea, ſcilicet Corpus Chriſti; & ſic a quocunque dicatur, æqualiter bona eſt; quia opus operatum æqualiter bonum eſt & virtuoſum: vel quantum ad id quod annexum eſt Sacramento, & quaſi ſecundarium; & ſic Miſſa boni Sacerdotis melior eſt, quia non ſolum habet efficaciam ex opere operato, ſed ex opere operantis: Et ideo cæteris paribus melius eſt audire Miſſam boni Sacerdotis, quam mali. 4. *ſent. diſt.* 13. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 5. *in corp.*

QUÆR. 34. *An miſſa boni Sacerdotis plus valeat quam Miſſa mali, cum dicatur in Decretis cauſa* 1. *qu.* 1. *Quanto Sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius in neceſſitatibus pro quibus clamant, exaudiuntur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in Miſſa, duo eſt conſiderare, ſcilicet ipſum Sacra-

men-

Digitized by Google

mentum, quod eſt principale: & orationes, quæ in Miſſa fiunt pro vivis & mortuis: quantum ergo ad Sacramentum non minus valet Miſſa Sacerdotis mali quam boni: quia utrobique idem conficitur Sacramentum.

Oratio etiam quæ fit in Miſſa poteſt conſiderari dupliciter: uno modo inquantum habet efficaciam ex devotione Sacerdotis orantis; & ſic non eſt dubium, quod Miſſa melioris Sacerdotis magis eſt fructuoſa; alio modo inquantum oratio in Miſſa profertur a Sacerdote in perſona totius Eccleſiæ, cujus eſt Miniſter, cujus quidem miniſterium etiam in peccatoribus manet: unde etiam quantum ad hoc eſt fructuoſa non ſolum oratio Sacerdotis peccatoris in Miſſa: ſed omnes ejus orationes, quas facit in Eccleſiaſticis officiis, in quibus gerit perſonam Eccleſiæ: licet orationes privatæ non ſint fructuoſæ, ſecundum illud Proverb. 28. *Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* 3. *p. qu.* 82. *art.* 6. *in corp.* 4. *ad Hannib. diſt.* 13. *art.* 13. *in corp. & ad* 1.

QUÆR. 35. *An patiens defectum oculorum, vel digitorum, aut linguæ, vel etiam morbum caducum, alienationem mentis, aut lepram, poſſit aut debeat dicere Miſſam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod debilitas, vel ægritudo ſuperveniens ordini Sacerdotali ordinem non tollit; executionem tamen ordinis tollit quantum ad conſecrationem Euchariſtiæ: quandoque quidem propter impoſſibilitatem executionis; ſicut ſi privetur oculis, aut digitis, aut uſu linguæ: quandoque autem propter periculum; ſicut patet de eo, qui patitur morbum caducum; vel etiam quamcunque alienationem mentis: quandoque propter abominationem; ſicut patet de leproſo, qui non debet publice celebrare; poteſt tamen Miſſam dicere occulte, niſi lepra adeo invaluerit, quod per corroſionem membrorum eum ad hoc reddiderit impotentem. 3. *p. q.* 82. *art.* 10. *ad* 3.

QUÆR. 36. *Cur Sacerdos debet abluere manus in Miſſa, non autem pedes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ablutio manuum debet fieri in celebratione Miſſæ propter reverentiam Sacramenti Euchariſtiæ: & hoc dupliciter; primo quidem, quia aliqua pretioſa tractare non conſuevimus niſi manibus ablutis; unde indecens videtur, quod ad tantum Sacramentum aliquis accedat manibus etiam corporaliter inquinatis: ſecundo, propter ſignificationem, quia, ut Dionyſius dicit in 3. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, *extremitatum ablutio ſignificat emundationem etiam a minimis peccatis*, ſecundum illud Joannis 13. *Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet*: & talis emundatio requiritur ab eo, qui accedit ad hoc Sacramentum, quod ſignificatur per confeſſionem, quæ fit ante introitum Miſſæ: & hoc idem ſignificat ablutio Sacerdotum in veteri lege, ut ibidem Dionyſius dicit.

Nec tamen Eccleſia hoc ſervat tanquam cæremoniale veteris legis præceptum, ſed quaſi ab Eccleſia inſtitutum, ſicut quoddam ſecundum ſe conveniens: & ideo non eodem modo obſervatur, ſicut tunc: prætermittitur enim pedum ablutio, & ſervatur ablutio manuum, quæ poteſt fieri magis in promptu, & quæ ſufficit ad ſignificandam perfectam mundationem: cum enim manus ſit *organum organorum*, ut dicitur in 4. de Anima, omnia opera attribuuntur manibus; unde in Pſal. 25. dicitur: *Lavabo inter innocentes manus meas.* 3. *p. q.* 83. *art.* 5. *ad* 1.

QUÆR. 37. *Cur Sacerdos poſt communionem debet os, & digitos vino abluere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vinum ratione ſuæ humiditatis eſt ablutivum: & ideo ſumitur poſt ſusceptionem hujus Sacramenti ad abluendum os, ne aliquæ reliquiæ remaneant, quod pertinet ad reverentiam Sacramenti: unde extra de celebr. Miſſarum, cap. ex parte, *ſemper Sacerdos vino os perfundere debet, poſtquam totum percepit Euchariſtiæ Sacramentum, niſi cum eodem die aliam Miſſam debuerit celebrare, ne ſi forte vinum perfuſionis acciperet, celebrationem aliam impediret.*

Et eadem ratione perfundit vino digitos, quibus Corpus Chriſti tetigerat. 3. *p. q.* 83. *art.* 5. *ad* 10.

QUÆR. 38. *Quibus proſit Miſſa, & pro quibus ſit offerenda.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut paſſio Chriſti prodeſt quidem omnibus quantum ad ſufficientiam, & ad remiſſionem culpæ, & adeptionem gratiæ & gloriæ; ſed effectum non habet niſi in illis, qui Paſſioni Chriſti conjunguntur per fidem, & charitatem: ita & hoc ſacrificium, quod eſt memoriale Dominicæ Paſſionis, non habet effectum niſi in illis, qui conjunguntur huic Sacramento per fidem & charitatem; unde & Auguſtinus dicit ad Renatum: *Quis offerat Corpus Chriſti, niſi pro eis qui ſunt membra Chriſti?* unde & in canone Miſſæ non oratur pro his qui ſunt extra Eccleſiam. Illis tamen prodeſt plus vel minus ſecundum modum devotionis eorum. 3. *p. qu.* 79. *art.* 7. *ad* 2.

QUÆR. 39. *Cur celebretur Miſſa pro pueris morientibus poſt Baptiſmum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quod pro pue-

Digitized by Google

ris baptizatis Miſſarum ſolemnia celebrantur; non quia eis juventur ad remiſſionem alicujus culpæ, vel quantum ad augmentum gloriæ, ſed propter alias rationes: tum propter ſolatium vivorum; tum ad oſtendendum parvulos ad unitatem corporis myſtici pertinere, dum idem modus exequiarum ſervatur in ipſis, & in aliis: tum ad commendandum redemptionis myſterium, quod in Sacramento commemoratur, per quod parvuli ſine proprio merito ſalutem conſequuntur æternam. 4. *ſent. d.* 12. *qu.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 40. *Quænam Miſſa magis proſit defunctis, an Miſſa de Sancto, an potius Miſſa de Requiem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in officio Miſſæ non ſolum eſt ſacrificium, ſed etiam ſunt ibi orationes: & ideo Miſſæ ſuffragium continet duo, ſcilicet orationem, & ſacrificium. Ex parte igitur ſacrificii oblati Miſſa æqualiter prodeſt defuncto, de quocunque dicatur, & hoc eſt præcipuum quod fit in Miſſa: ſed ex parte orationum magis prodeſt illa, in qua ſunt orationes ad hoc determinatæ. Sed tamen iſte defectus recompenſari poteſt per majorem devotionem, vel ejus qui dicit Miſſam, vel ejus qui facit dicere; vel iterum per interceſſionem Sancti, cujus ſuffragium in Miſſa imploratur. 4. *ſent. diſt.* 45. *quæſt.* 2. *artic.* 3. *quæſt.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 41. *Quem effectum habeat Eucharistia ſive ut Sacramentum, ſive ut Miſſæ ſacrificium.*

Reſpond. infra *v. Sacrificium*, & *v. Sacramentum.*

QUÆR. 42. *An & quomodo Miſſa per modum ſuffragii proſit & vivis & defunctis.*

Reſp. infra. *v. Suffragium.*

Sequentes propoſitiones a Summo Pontifice Alexandro VII. fuere damnatæ in duobus Decretis ſæpe citatis.

8. *Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licite accipere applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimam fructus ipſimet celebranti correſpondentem; idque poſt Decretum Urbani VIII.*

9. *Poſt Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta.*

10. *Non eſt contra juſtitiam pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere, & ſacrificium unum offerre; neque etiam contra fidelitatem, etiamſi promittam promiſſione etiam juramento firmata danti ſtipendium, quod pro nullo alio offeram.*

38. *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ſacrificanti ex neceſſitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, eſt conſilium, non præceptum.*

39. *Illa particula, quamprimum, intelligitur cum Sacerdos ſuo tempore confitebitur.*

43. *Annuum legatum pro anima relictum non durat pluſquam per decem annos.*

MODESTIA.

QUÆR. 1. *Quomodo modeſtia dicatur a modo ſervando.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod modeſtia non dicitur ex eo quod imponat modum in qualibet materia, ſecundum quod hic accipitur, ſed tantum in exterioribus geſtibus: ut ſcilicet in eis maturitas debita obſervetur: & hujus virtutis pars potiſſima eſt eutrapelia, quam Philoſophus ponit; quia etiam in ludicris, in quibus eſt difficilius, modum debitum non excedit. 3. *ſent. d.* 33. *qu.*3. *art.* 2. *qu.* 1. *ad* 3. 2. 2. *qu.* 160. *art.* 1.

QUÆR. 2. *In quo ſenſu Tullius dicit de modeſtia, quod eſt pudor honeſtatis puram, & ſtabilem comparans authoritatem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pudor non ponitur hic pro paſſione verecundiæ, ſed pro quadam exteriori compoſitione, cujus pudor cauſa eſſe poteſt: ſicut etiam caſtitas *pudor* interdum dicitur; quia contrarium ejus maxime eſt turpe, quod verecundia timet. Similiter contrarium modeſtiæ eſt maxime apparens; & ſic eſt natum confuſionem inducere, quam pudor timet. 3. *ſent. diſt.* 33. *qu.* 3. *art.* 2. *qu.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 3. *Cur Apoſt. ad Titum* 3. *ait, ſed modeſtos; omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines.*

Reſp. D. Thomas, modeſtia eſt virtus, per quam aliquis in omnibus exterioribus modum tenet, ut non offendat cujuſquam aſpectum: Philipp. 4. *Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus*: Proverb. 22. *Finis modeſtiæ, timor Domini, divitiæ, gloria, & vita, &c.* Quanto autem quis eſt impetuoſior in interioribus affectibus, tanto refrænatur difficilius etiam exterioribus: talis autem eſt inter omnes affectus iræ: & ideo contra hoc ponit manſuetudinem, quæ moderatur paſſiones iræ: unde dicit, *omnem manſuetudinem oſtendentes ad omnes homines*: Matth. 11. *Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Jacob. 1. *In manſuetudinem inſitum verbum, quod poteſt ſalvare animas veſtras.* *In expoſit. illius c.* 3. *lect.* 1.

QUÆR. 4. *An & quomodo virtus modeſtiæ ver-*

verſetur circa exteriores actus corporis quantum ad perſonas, & negotia.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtus moralis conſiſtit in hoc quod ea quæ ſunt hominis, per rationem ordinantur: Manifeſtum eſt autem, quod exteriores motus hominis ſunt per rationem ordinabiles: Ad imperium enim rationis exteriora membra moventur: unde manifeſtum eſt, quod circa horum motuum ordinationem virtus moralis conſiſtat: Ordinatio autem horum motuum attenditur quantum ad duo: Uno quidem modo, ſecundum convenientiam perſonæ: alio modo, ſecundum convenientiam ad exteriores perſonas, ſeu loca: Unde dicit Ambroſius in 1. de Officiis: *Hoc eſt pulchritudinem vivendi tenere, convenientia cuique ſexui, & perſonæ reddere*: hoc pertinet ad primum; quantum autem ad ſecundum, ſubditur: *Hic ordo geſtorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus*. 2. 2. *quæſt.* 168. *art.* 1. *in corp.* 4. *Ethic. lect.* 16.

QUÆR. 5. *Utrum in modeſtia, ſive in compoſitione exteriori debeamus imitari naturam.*

Reſp. D. Thomas, dicit Ambroſius in 1. de Officiis: *Sicut molliculum, & infractum, aut vocis ſonum, aut geſtum corporis non probo, ita neque agreſtem, ac ruſticum. Naturam imitemur, effigies ejus formula diſciplinæ, forma honeſtatis eſt*. 2. 2. *qu.* 168. *art.* 1. *in arg. Sed contra.*

QUÆR. 6. *An circa modeſtiam defectus naturæ ſuppleri, vel corrigi debeat per induſtriam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis ex naturali diſpoſitione habeat homo aptitudinem ad hanc, vel ad illam diſpoſitionem exteriorum motuum: tamen quod deeſt naturæ, poteſt ſuppleri ex induſtria rationis: unde Ambroſius dicit in 1. de Offic. *Motum natura informet. Si quis ſane in natura vitii eſt, induſtria emendet*. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 7. *Quomodo modeſtia, ſive moderatio in exteriori compoſitione exigat moderationem paſſionum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, exteriores motus ſunt quædam ſigna interioris diſpoſitionis, quæ præcipue attenditur ſecundum animæ paſſiones. Et ideo moderatio exteriorum motuum requirit moderationem interiorum paſſionum: Unde Ambroſius dicit in 1. de Officiis, quod *hinc* (ſcilicet ex motibus exterioribus) *homo cordis noſtri abſconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut contra gravior, & conſtantior, & purior, & maturior æſtimatur*. Per motus etiam exteriores alii homines de nobis judicium capiunt; ſecundum illud Eccleſiaſtici 19. *Ex viſu cognoſcitur vir: & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus*: Et ideo moderatio exteriorum motuum quodammodo ad alios ordinatur; ſecundum illud quod Auguſtinus dicit in regula: *In omnibus motibus veſtris nihil fiat quod cujuſquam offendat aſpectum, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem*. *Ibid. ad* 3.

MOLLITIES.

QUÆR. 1. *Quid ſit mollities: an ſit vitium contra naturam, & unum ex graviſſimis, ac turpiſſimis peccatis in materia luxuriæ; & quomodo opponatur perſeverantiæ.*

RESp. ſupra v. *Luxuria a qu.* 7. *uſque ad* 14. & infra v. *Perſeverantia*.

QUÆR. 2. *A quibus cauſetur mollities.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod mollities cauſatur dupliciter: uno modo ex conſuetudine; cum enim aliquis conſuetus eſt voluptatibus frui, difficilius poteſt earum abſentiam ſuſtinere: alio modo ex naturali diſpoſitione; quia videlicet habet animum minus conſtantem propter fragilitatem complexionis: & hoc modo comparantur feminæ ad maſculos, ut Philoſophus dicit in 7. Ethic. & ideo illi qui muliebria patiuntur, *molles* dicuntur, quaſi *muliebres effecti*. 2. 2. *qu.* 138. *art.* 1. *ad* 1.

MONACHUS.

Vide v. *Religioſus*.

MONETA.

QUÆR. *An falſarii monetæ ſint bonis ſuis ſpoliandi, & morte plectendi.*

Reſp. ſupra v. *Hæreſis q.* 7. & 8.

MORALITAS.

QUÆR. *An moralitas actuum humanorum exigat nedum libertatem a coactione, ſed etiam a neceſſitate.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod quidam poſuerunt, quod voluntas hominis ex neceſſitate movetur ad aliquid eligendum; nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur: Non enim omne neceſſarium eſt violentum, ſed ſolum id cujus principium eſt extra. Hæc autem opinio eſt hæretica. Tollit enim rationem meriti, & demeriti in humanis actibus: non enim videtur eſſe meritorium, vel demeritorium, quod aliquis ſic ex neceſſitate agit, quod vitare non poſſit.

Eſt

Digitized by Google

Eſt etiam annumeranda inter extraneas Philoſophiæ opiniones; quia non ſolum contrariatur fidei, ſed ſubvertit omnia principia Philoſophiæ Moralis: Si enim non ſit liberum aliquid in nobis, ſed ex neceſſitate movemur ad volendum, tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum, & punitio, & laus, & vituperium, circa quæ moralis Philoſophia conſiſtit. *in 4. diſp. qu. unica de electione humana, art. unic. in corp.*

Exactiorem hujus difficultatis reſolutionem remittimus ad theologiam ſcholaſticam. Sufficit hic advertere quod juxta doctrinam noſtri Sancti Doctoris, quinque propoſitiones ex Janſenio excerptæ in ipſius ſenſu damnatæ fuerunt a Summis Pontificibus Innocentio X. in Conſtitutione lata Anno 1653. pridie Kalend. Junii. Et Alexandro VII. in altera Conſtitut. lata Anno 1656. 17. Kalend. Novemb. Tertia autem propoſitio ſic habet: Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione. Cenſura vero hujus propoſitionis hæc eſt: Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

MORIBUNDUS.

QUÆR., An liceat a moribundo requirere, quod poſt mortem ſtatum ſuum revelet.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod cum peccatum ſit contra naturam, ut patet per Damaſcenum in 2. lib. de fide Orthod. requirere impletionem naturalis deſiderii, non eſt peccatum, niſi aliqua inordinatio adjungatur, ſicut patet in ſumptione cibi, & potus: homo autem naturaliter ſcire deſiderat: unde ſi requiratur alicujus rei notitia, non eſt peccatum, niſi forte per accidens, hoc eſt per aliquam inordinationem adjunctam; puta ſi per ſtudium, & inquiſitionem alicujus ſcientiæ aliquis impediatur ab his, quibus tenetur intendere; puta ſi Prædicator impediatur ab officio debitæ prædicatioois propter ſtudium Geometriæ; aut etiam ſi quis inquirat aliquid cognoſcere ſuperbe, & præſumptuoſe de ſua facultate confidens; vel ſi qua alia hujuſmodi inordinatio circa hoc contingat.

Nulla autem inordinatio in hac inquiſitione videtur, ſi aliquis requirat a moriente cognoſcere ſtatum ſuum poſt mortem, ſubmittendo tamen hoc divino judicio: unde nulla ratio videtur, quare debeat dici hoc eſſe peccatum, niſi forte ex dubitatione fidei de futuro ſtatu, quaſi tentando inquirat. *Quodlibeto 3. art. 22. in corp.*

MULIER

QUÆR. 1. Cur in mulieribus abundat devotio.

RESp. ſupra *v. Devotio q. 16.*

QUÆR. 2. Quænam ſit propria mulieris paſſio.

Reſp. Div. Thomas, dicit Chryſoſtomus, quod *propria paſſio mulieris luxuria eſt*: & Philoſ. in 7. Ethic. quod *mulieres non dicuntur incontinentes proprie loquendo, propter facilem inclinationem in concupiſcentias*; quia nec bruta animalia poſſunt continere propter hoc quod non habent aliquid quod concupiſcentiis obviare poſſit. *4. ſent. d. 35. qu. 1. art. 4. in primo arg. Sed contra.*

De ornatu mulierum, videatur infra, v. Ornatus.

MUSICA.

Videatur *v. Cantus, & Laus.*

MUTILATIO.

QUÆR. 1. An & quando liceat aliquem membro mutilare.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod cum membrum aliquod ſit pars totius humani corporis, eſt propter totum, ſicut imperfectum propter perfectum: unde diſponendum eſt de membro humani corporis ſecundum quod expedit toti: membrum autem humani corporis per ſe quidem utile eſt ad bonum totius corporis: per accidens tamen poteſt contingere quod ſit nocivum: puta cum membrum putridum eſt totius corporis corruptivum: ſi ergo membrum ſanum fuerit, & in ſua naturali diſpoſitione conſiſtens, non poteſt præſcindi abſque totius corporis detrimento. Sed quia ipſe totus homo ordinatur ut ad finem ad totam communitatem, cujus eſt pars, poteſt contingere, quod abſciſſio membri etſi vergat in detrimentum totius corporis, ordinetur tamen ad bonum Communitatis, inquantum alicui infertur in pœnam ad cohibitionem peccatorum: & ideo ſicut per publicam poteſtatem aliquis licite privatur totaliter vita propter aliquas majores culpas, ita etiam privatur membro propter aliquas culpas minores.

Hoc autem non eſt licitum alicui privatæ perſonæ, etiam volente illo cujus eſt membrum: quia per hoc fit injuria communitati, cujus eſt ipſe homo, & omnes partes ejus: ſi vero membrum propter putredinem ſit totius corporis corruptivum, tunc licitum eſt de voluntate ejus cujus eſt membrum, putridum membrum præſcindere, propter ſalutem totius cor-

Digitized by Google

corporis; quia unicuique commiſſa eſt cura propriæ ſalutis: & eadem ratio eſt, ſi fiat voluntate ejus, ad quem pertinet curare de ſalute ejus, qui habet membrum corruptivum: aliter autem aliquem membro mutilare eſt omnino illicitum. 2. 2. *qu.* 65. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Cur licet pro ſalute corporali, non tamen pro ſpirituali licita eſt mutilatio: unde ſecundum ſtatuta Concilii Nicæni puniuntur illi, qui ſe caſtraverunt ad caſtitatem conſervandam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod membrum non eſt præcindendum propter corporalem ſalutem totius, niſi quando aliter toti ſubveniri non poteſt: ſaluti autem ſpirituali ſemper poteſt aliter ſubveniri quam per membri præciſionem, quia peccatum ſubjacet voluntati: & ideo in nullo caſu licet membrum præcindere propter quodcunque peccatum vitandum: unde Chryſoſtomus exponens illud Matthæi 18. *Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter Regnum Cælorum*, dicit: *Non per membrorum abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem: maledictioni enim eſt obnoxius, qui membrum abſcindit, etenim homicidæ ſunt, qui talia præſumunt;* & poſtea ſubdit: *neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior: aliunde enim habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præcipue a propoſito incontinenti, & mente negligente: nec ita abſciſſio membri comprimit tentationes, ut cogitationis frænum.* 2. 2. *qu.* 65. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Quomodo ille qui alterum injuſte mutilat, reſtitutionem facere debeat.*

Reſp. *v. Reſtitutio.*

MUTUUM

Videatur infra *v. Uſura.*

NEGLIGENTIA.

QUÆR. 1. *An negligentia opponatur prudentiæ: & unde dicatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod negligentia directe opponitur ſollicitudini: ſollicitudo autem pertinet ad rationem, & rectitudo ſollicitudinis ad prudentiam: unde per oppoſitum negligentia ad imprudentiam pertinet.

Et hoc etiam ex ipſo nomine apparet: quia Iſidorus dicit in lib. etymol. *negligens dicitur quaſi nec eligens*: electio autem recta eorum, quæ ſunt ad finem, ad prudentiam pertinet: unde negligentia pertinet ad imprudentiam. 2. 2. *qu.* 54. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *An & quando negligentia eſt peccatum mortale, vel veniale, de quo dicitur Proverb. 19. Qui negligit vitam ſuam, mortificabitur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod negligentia provenit ex quadam remiſſione voluntatis, per quam contingit quod ratio non ſollicitatur, ut præcipiat ea quæ debet, vel eo modo quo debet. Poteſt ergo dupliciter contingere, quod negligentia ſit peccatum mortale: uno modo ex parte ejus quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem ſi ſit de neceſſitate ſalutis, ſive ſit actus, ſive circunſtantia, erit peccatum mortale: alio modo ex parte cauſæ; ſi enim voluntas intantum ſit remiſſa circa ea quæ ſunt Dei, ut totaliter a Dei charitate deficiat, talis negligentia ſit peccatum mortale. Et hoc præcipue contingit, quando negligentia ſequitur ex contemptu.

Alioquin ſi negligentia conſiſtat in prætermiſſione alicujus actus, vel circunſtantiæ, quæ non ſit de neceſſitate ſalutis; nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo defectu fervoris, qui impeditur interdum per aliquod veniale peccatum, tunc negligentia non eſt mortale peccatum, ſed veniale. 2. 2. *q.* 54. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quomodo verificetur illud Eccl. 7. Qui timet Deum, nihil negligit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod timor Dei operatur ad vitationem cujuslibet peccati, quia, ut dicitur Proverb. 15. *Per timorem Domini declinat omnis a malo*: & ideo timor facit negligentiam vitare. Non tamen ita quod directe negligentia timori opponatur, ſed inquantum timor excitat hominem ad actus rationis: unde etiam infra dicetur, quod timor facit conſiliativos. *in eadem qu.* 54. *art.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 4. *Quomodo intelligatur Gloſſa ſuper illud Eccleſ. 7. De negligentia tua purga te cum paucis, dicens: Quamvis oblatio parva ſit, multorum delictorum purgat negligentias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod parva oblatio cum humili mente, & pura dilectione facta, ut ibidem dicitur, non ſolum purgat peccata venialia, ſed etiam mortalia. *Ib. art.* 3. *ad* 2.

NEGOTIATIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit negotiatio: & utrum ſit licita, & laudabilis, juxta illud D. Auguſtini ſupra Pſal. 70. Negotiator avidus acquirendi, pro damno blaſphemat, pro pretiis rerum mentitur, & pejerat: ſed hæc vitia homi-*

Digitized by Google

Eſt etiam annumeranda inter extraneas Philoſophiæ opiniones; quia non ſolum contrariatur fidei, ſed ſubvertit omnia principia Philoſophiæ Moralis: Si enim non ſit liberum aliquid in nobis, ſed ex neceſſitate movemur ad volendum, tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum, & punitio, & laus, & vituperium, circa quæ moralis Philoſophia conſiſtit. *in 4. diſp. qu. unica de electione humana, art. unic. in corp.*

Exactiorem hujus difficultatis reſolutionem remittimus ad theologiam ſcholaſticam. Sufficit hic advertere quod juxta doctrinam noſtri Sancti Doctoris, quinque propoſitiones ex Janſenio excerptæ in ipſius ſenſu damnatæ fuerunt a Summis Pontificibus Innocentio X. in Conſtitutione lata Anno 1653. pridie Kalend. Junii. Et Alexandro VII. in altera Conſtitut. lata Anno 1656. 17. Kalend. Novemb. Tertia autem propoſitio ſic habet: Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione. Cenſura vero hujus propoſitionis hæc eſt: Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

MORIBUNDUS.

QUÆR., An liceat a moribundo requirere, quod poſt mortem ſtatum ſuum revelet.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod cum peccatum ſit contra naturam, ut patet per Damaſcenum in 2. lib. de fide Orthod. requirere impletionem naturalis deſiderii, non eſt peccatum, niſi aliqua inordinatio adjungatur, ſicut patet in ſumptione cibi, & potus: homo autem naturaliter ſcire deſiderat: unde ſi requiratur alicujus rei notitia, non eſt peccatum, niſi forte per accidens, hoc eſt per aliquam inordinationem adjunctam; puta ſi per ſtudium, & inquiſitionem alicujus ſcientiæ aliquis impediatur ab his, quibus tenetur intendere; puta ſi Prædicator impediatur ab officio debitæ prædicatioois propter ſtudium Geometriæ; aut etiam ſi quis inquirat aliquid cognoſcere ſuperbe, & præſumptuoſe de ſua facultate confidens; vel ſi qua alia hujuſmodi inordinatio circa hoc contingat.

Nulla autem inordinatio in hac inquiſitione videtur, ſi aliquis requirat a moriente cognoſcere ſtatum ſuum poſt mortem, ſubmittendo tamen hoc divino judicio: unde nulla ratio videtur, quare debeat dici hoc eſſe peccatum, niſi forte ex dubitatione fidei de futuro ſtatu, quaſi tentando inquirat. *Quodlibeto 3. art. 22. in corp.*

MULIER

QUÆR. 1. Cur in mulieribus abundat devotio.

RESp. ſupra *v. Devotio q. 16.*

QUÆR. 2. Quænam ſit propria mulieris paſſio.

Reſp. Div. Thomas, dicit Chryſoſtomus, quod *propria paſſio mulieris luxuria eſt*: & Philoſ. in 7. Ethic. quod *mulieres non dicuntur incontinentes proprie loquendo, propter facilem inclinationem in concupiſcentias*; quia nec bruta animalia poſſunt continere propter hoc quod non habent aliquid quod concupiſcentiis obviare poſſit. *4. ſent. d. 35. qu. 1. art. 4. in primo arg. Sed contra.*

De ornatu mulierum, videatur infra, v. Ornatus.

MUSICA.

Videatur *v. Cantus, & Laus.*

MUTILATIO.

QUÆR. 1. An & quando liceat aliquem membro mutilare.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod cum membrum aliquod ſit pars totius humani corporis, eſt propter totum, ſicut imperfectum propter perfectum: unde diſponendum eſt de membro humani corporis ſecundum quod expedit toti: membrum autem humani corporis per ſe quidem utile eſt ad bonum totius corporis: per accidens tamen poteſt contingere quod ſit nocivum: puta cum membrum putridum eſt totius corporis corruptivum: ſi ergo membrum ſanum fuerit, & in ſua naturali diſpoſitione conſiſtens, non poteſt præſcindi abſque totius corporis detrimento. Sed quia ipſe totus homo ordinatur ut ad finem ad totam communitatem, cujus eſt pars, poteſt contingere, quod abſciſſio membri etſi vergat in detrimentum totius corporis, ordinetur tamen ad bonum Communitatis, inquantum alicui infertur in pœnam ad cohibitionem peccatorum: & ideo ſicut per publicam poteſtatem aliquis licite privatur totaliter vita propter aliquas majores culpas, ita etiam privatur membro propter aliquas culpas minores.

Hoc autem non eſt licitum alicui privatæ perſonæ, etiam volente illo cujus eſt membrum: quia per hoc fit injuria communitati, cujus eſt ipſe homo, & omnes partes ejus: ſi vero membrum propter putredinem ſit totius corporis corruptivum, tunc licitum eſt de voluntate ejus cujus eſt membrum, putridum membrum præſcindere, propter ſalutem totius cor-

Digitized by Google

corporis; quia unicuique commiſſa eſt cura propriæ ſalutis: & eadem ratio eſt, ſi fiat voluntate ejus, ad quem pertinet curare de ſalute ejus, qui habet membrum corruptivum: aliter autem aliquem membro mutilare eſt omnino illicitum. 2. 2. *qu.* 65. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Cur licet pro ſalute corporali, non tamen pro ſpirituali licita eſt mutilatio: unde ſecundum ſtatuta Concilii Nicæni puniuntur illi, qui ſe caſtraverunt ad caſtitatem conſervandam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod membrum non eſt præcindendum propter corporalem ſalutem totius, niſi quando aliter toti ſubveniri non poteſt: ſaluti autem ſpirituali ſemper poteſt aliter ſubveniri quam per membri præciſionem, quia peccatum ſubjacet voluntati: & ideo in nullo caſu licet membrum præcindere propter quodcunque peccatum vitandum: unde Chryſoſtomus exponens illud Matthæi 18. *Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter Regnum Cælorum*, dicit: *Non per membrorum abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem: maledictioni enim eſt obnoxius, qui membrum abſcindit, etenim homicidæ ſunt, qui talia præſumunt;* & poſtea ſubdit: *neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior: aliunde enim habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præcipue a propoſito incontinenti, & mente negligente: nec ita abſciſſio membri comprimit tentationes, ut cogitationis frænum.* 2.2. *qu.* 65. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Quomodo ille qui alterum injuſte mutilat, reſtitutionem facere debeat.*

Reſp. *v. Reſtitutio.*

MUTUUM

Videatur infra *v. Uſura.*

NEGLIGENTIA.

QUÆR. 1. *An negligentia opponatur prudentiæ: & unde dicatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod negligentia directe opponitur ſollicitudini: ſollicitudo autem pertinet ad rationem, & rectitudo ſollicitudinis ad prudentiam: unde per oppoſitum negligentia ad imprudentiam pertinet.

Et hoc etiam ex ipſo nomine apparet: quia Iſidorus dicit in lib. etymol. *negligens dicitur quaſi nec eligens*: electio autem recta eorum, quæ ſunt ad finem, ad prudentiam pertinet: unde negligentia pertinet ad imprudentiam. 2. 2. *qu.* 54. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *An & quando negligentia eſt peccatum mortale, vel veniale, de quo dicitur Proverb.* 19. *Qui negligit vitam ſuam, mortificabitur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod negligentia provenit ex quadam remiſſione voluntatis, per quam contingit quod ratio non ſollicitatur, ut præcipiat ea quæ debet, vel eo modo quo debet. Poteſt ergo dupliciter contingere, quod negligentia ſit peccatum mortale: uno modo ex parte ejus quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem ſi ſit de neceſſitate ſalutis, ſive ſit actus, ſive circunſtantia, erit peccatum mortale: alio modo ex parte cauſæ; ſi enim voluntas intantum ſit remiſſa circa ea quæ ſunt Dei, ut totaliter a Dei charitate deficiat, talis negligentia ſit peccatum mortale. Et hoc præcipue contingit, quando negligentia ſequitur ex contemptu.

Alioquin ſi negligentia conſiſtat in prætermiſſione alicujus actus, vel circunſtantiæ, quæ non ſit de neceſſitate ſalutis; nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo defectu fervoris, qui impeditur interdum per aliquod veniale peccatum, tunc negligentia non eſt mortale peccatum, ſed veniale. 2. 2. *q.* 54. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quomodo verificetur illud Eccl.* 7. *Qui timet Deum, nihil negligit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod timor Dei operatur ad vitationem cujuslibet peccati, quia, ut dicitur Proverb. 15. *Per timorem Domini declinat omnis a malo*: & ideo timor facit negligentiam vitare. Non tamen ita quod directe negligentia timori opponatur, ſed inquantum timor excitat hominem ad actus rationis: unde etiam infra dicetur, quod timor facit conſiliativos. *in eadem qu.* 54. *art.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 4. *Quomodo intelligatur Gloſſa ſuper illud Eccleſ.* 7. *De negligentia tua purga te cum paucis, dicens: Quamvis oblatio parva ſit, multorum delictorum purgat negligentias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod parva oblatio cum humili mente, & pura dilectione facta, ut ibidem dicitur, non ſolum purgat peccata venialia, ſed etiam mortalia. *Ib. art.* 3. *ad* 2.

NEGOTIATIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit negotiatio: & utrum ſit licita, & laudabilis, juxta illud D. Auguſtini ſupra Pſal.* 70. *Negotiator avidus acquirendi, pro damno blaſphemat, pro pretiis rerum mentitur, & pejerat: ſed hæc vitia*

homi-

Digitized by Google

homines ſunt non artis, quæ ſine his vitiis agi poteſt.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ad negotiatores pertinet commutationibus rerum inſiſtere: ut autem Philoſophus dicit in 1. Politicor. duplex eſt rerum commutatio: una quidem quaſi naturalis & neceſſaria, per quam ſcilicet fit commutatio rei ad rem, vel rerum, & denariorum propter neceſſitatem vitæ; & talis commutatio non proprie pertinet ad negotiatores, ſed magis ad œconomicos, vel politicos, qui habent providere, vel domui, vel Civitati de rebus neceſſariis ad vitam: alia vero commutationis ſpecies eſt, vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, non propter res neceſſarias vitæ, ſed propter lucrum quærendum; & hæc quidem negotiatio proprie videtur ad negotiatores pertinere ſecundum Philoſophum.

Prima autem commutatio laudabilis eſt, quia deſervit naturali neceſſitati: ſecunda autem juſte vituperatur, quia quantum eſt de ſe deſervit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum tendit. Et ideo negotiatio ſecundum ſe conſiderata quandam turpitudinem habet, inquantum non importat de ſui ratione finem honeſtum, vel neceſſarium.

Lucrum tamen, quod eſt negotiationis finis, etſi in ſui ratione non importet aliquid honeſtum, vel neceſſarium, nihil tamen importat de ſui ratione vitioſum, vel virtuti contrarium: unde nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem neceſſarium, vel etiam honeſtum; & ſic negotiatio licita reddetur. Sicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negotiando quærit, ordinat ad domus ſuæ ſuſtentationem; vel etiam ad ſubveniendum indigentibus; vel etiam cum aliquis negotiationi intendit propter publicam utilitatem, ne ſcilicet res neceſſariæ ad vitam Patriæ deſint; & lucrum expetit non quaſi finem, ſed quaſi ſtipendium laboris. 2. 2. *qu. 77. art. 4. in corp.*

QUÆR. 2. *Quænam ſint conditiones bonæ negotiationis.*

Reſp. D. Thomas, quod tempore debito mercationes fiant, non diebus feſtivis; & tempore quo cariſtiam inducere poſſit, tale officium exerceatur: Et modus debitus ſervetur, ut ſine fraude fiat, ſecundum licitum contractum. 4. *ſent. diſt. 16. q. 4. art. 2. quæſtiunc. 3. in corp.*

QUÆR. 3. Utrum omnis vendens carius quam emerit, negotietur: & in quibus caſibus id liceat.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod non quicunque carius vendit aliquid quam emerit, negotiatur; ſed ſolum qui ad hoc emit ut carius vendat. Si autem emit rem non ut vendat, ſed ut teneat; & poſtmodum propter aliquam cauſam eam vendere velit, non eſt negotiatio, quamvis carius vendat.

Poteſt enim licite facere, vel quia in aliquo rem melioravit, vel quia pretium rei eſt mutatum ſecundum diverſitatem loci, vel temporis; vel propter periculum, cui ſe exponit, transferendo rem de loco ad locum, vel etiam ferri faciendo. 2. 2. *qu. 77. art. 4.*

QUÆR. 4. An negotiatio ſit licita clericis, vel monachis, vel pœnitentibus.

Reſp. ſupra *v. Clericus qu.* 5. & infra *v. Pœnitens*, & *Religioſus*.

NEMESIS.

QUÆRITUR, quid ſit nemeſis, & utrum ſit laudabilis, aut vituperabilis.

Reſp. ſupra *v. Invidia qu.* 5. & *v. Malus, quæſt.* 4.

NOTORIUM.

QUÆR. 1. Quot modis dicatur aliquid notorium.

Reſp. *v. Miſſa*, *qu.* 32.

QUÆR. 2. An uti obſervantiis artis notoriæ ſit illicitum.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ars Notoria eſt illicita, & inefficax: illicita quidem eſt, quia utitur quibuſdam ad ſcientiam acquirendam, quæ non habent ſecundum ſe virtutem cauſandi ſcientiam; ſicut inſpectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborum, & aliis hujuſmodi: & ideo hujuſmodi ars non utitur his ut cauſis, ſed ut ſignis: non autem ut ſignis divinitus inſtitutis, ſicut ſunt Sacramentalia ſigna: unde relinquitur, quod ſint ſupervacua ſigna, & per conſequens pertinentia ad pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita, atque fœderata: & ideo ars Notoria penitus eſt repudianda, & fugienda Chriſtiano, ſicut & aliæ artes nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis, ut Auguſtinus, dicit, 2. de Doctr. Chriſt.

Eſt etiam homini ars inefficax ad ſcientiam acquirendam; cum enim per hujuſmodi artem non intendatur acquiſitio ſcientiæ per modum homini connaturalem, ſcilicet adinveniendo, vel addiſcendo, conſequens eſt, quod iſte effectus vel expectetur a Deo, vel a dæmonibus: certum eſt autem aliquos a Deo ſapientiam & ſcientiam per infuſionem habuiſſe, ſicut de Salomone legitur 3. Reg. 3. & 2.

Digitized by Google

& 2. Paralip. 1. Dominus etiam Diſcipulis ſuis dixit Lucæ 21. *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes adverſarii veſtri*; ſed hoc donum non datur quibuſcunque, aut cum certa obſervatione, ſed ſecundum arbitrium Spiritus Sancti, ſecundum illud 1. ad Corinth. 12. *Alii quidem datur per Spiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum*; & poſtea ſubditur: *Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult*; ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum: acquiſitio autem ſcientiæ fit per illuminationem intellectus: & ideo nullus unquam per dæmones ſcientiam acquiſivit; unde Auguſtinus dicit in 10. de Civ. Dei: *Porphyrium fateri theurgicis teletis* (ideſt, operationibus dæmonum) *animæ intellectuali nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum ſuum, & percipienda ea, quæ vera ſunt*, qualia ſunt omnia ſcientiarum Theoremata. Poſſunt tamen dæmones verbis hominibus colloquentes, exprimere verbis aliqua ſcientiarum documenta; ſed hoc non quæritur per artem Notoriam. 2. 2. *q*. 99. *a*. 1. *in corp*.

NOVITII.

QUÆR. 1. *An novitii ſint gravandi, vel potius dulciter tractandi, ſicut egit Chriſtus cum ſuis diſcipulis, ut refertur Matth*. 9.

RESP. D. Thomas, dicendum quod novæ legis baſis fuit in amore, ideo Chriſtus diſcipulos ſuos nutrire debuit in amore quodam: ideo ſe ſponſum nominat & diſcipulos filios; quia iſta ſunt nomina amoris, unde bonum eſt quod conſervem eos, & ideo nolo aliquid grave eis imponere ne abhorreant, & ſic retrocedant: & ideo qui in Religionibus ſunt novi, non ſunt gravandi: unde Ambroſius in lib. de ſimilitudinibus reprehendit eos, qui novitios graviter onerant. Et hoc eſt quod Chriſtus dicit (nunquid poſſunt &c.) quaſi dicat: non oportet quod jejunent, ſed magis in quadam dulcedine vivere, & amore, ut ſic legem meam recipiant in amore, ut habetur ad Rom. 6. *Quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*: unde a Paſcha uſque ad Pentecoſten non ſunt jejunia, quia tunc recolit Eccleſia novitatem legis. *In c*. 9. *Matth*.

QUÆR. 2. *An facilius ſit in jejuniis diſpenſandum cum novitiis & imperfectis quam cum antiquioribus & perfectis: & quomodo intelligi debeat illud Chriſti Lucæ* 5. *Non poſſunt filii ſponſi jejunare quamdiu cum ipſis eſt ſponſus*.

Reſp. D. Thomas; dicendum, quod illud verbum Domini tripliciter poteſt exponi: uno modo ſecundum Chryſoſt. qui dicit, quod *diſcipuli, qui filii ſponſi dicuntur, adhuc imbecillius diſpoſiti erant; unde veſtimento veteri comparantur; & ideo in præſentia corporali Chriſti erant magis fovendi in quadam dulcedine, quam in auſteritate jejunii exercendi*. Et ſecundum hoc magis convenit ut cum imperfectis & novitiis in jejuniis diſpenſetur, quam cum antiquioribus & perfectis; ut patet in Gloſſa ſuper illud Pſ. 130. *Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua*: alio modo poteſt dici ſecundum Hieron. quod *Dominus ibi loquitur de jejunio veterum obſervantiarum: unde per hoc ſignificat Dominus quod Apoſtoli non erant in veteribus obſervantiis detinendi; quos oportebat gratiæ novitate perfundi*: Tertio modo, ſecundum Auguſtin. qui diſtinguit duplex jejunium; quorum unum pertinet ad humilitatem tribulationis: Et hoc non competit viris perfectis, qui dicuntur filii ſponſi: unde ubi Luc. dicit, *non poſſunt filii ſponſi jejunare*, dicit Matth. *non poſſunt filii ſponſi lugere*: aliud autem eſt quod pertinet ad gaudium mentis in ſpiritualia ſuſpenſæ: & tale jejunium convenit perfectis. 2. 2. *q*. 147. *a*. 4. *ad* 5.

OBEDIENTIA.

QUÆR. 1. *Utrum obedientia ſit virtus & obliget jure naturali, & divino*.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſicut actiones rerum naturalium procedunt ex potentiis naturalibus; ita etiam operationes humanæ procedunt ex humana voluntate: oportet autem in rebus humanis, quod Superiores moveant inferiores per ſuam voluntatem ex vi authoritatis divinitus ordinatæ: movere autem per rationem, & voluntatem eſt præcipere: & ideo ſicut ex ipſo ordine naturali divinitus inſtituto inferiora in rebus naturalibus neceſſe habent ſubjici motioni ſuperiorum, ita etiam in rebus humanis ex ordine juris naturalis, & divini tenentur inferiores ſuis Superioribus obedire. 2. 2. *q*. 104. *a*. 1. *in corp*.

QUÆR. 2. *Utrum ex hoc quod obedire non ſit gratuitum ſed debitum, diminuatur meritum*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid poteſt judicari gratuitum dupliciter: uno modo ex parte ipſius operis; quia ſcilicet homo ad id non obligatur: alio modo ex parte operantis, quia ſcilicet libera voluntate hoc facit: opus autem redditur virtuoſum, & laudabile, & meritorium præcipue ſecundum quod ex voluntate procedit: & ideo quamvis obedire ſit debitum, ſi prompta voluntate aliquis obediat, non propter hoc minui-

tur

Digitized by Google

tur ejus meritum, maxime apud Deum, qui non ſolum exteriora opera, verum etiam interiorem voluntatem videt. 2. 2. *quaſt.* 104. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Utrum obedientia ſit ſpecialis virtus; & tanto promptior, quanto prævenit Superioris præceptum cognita ipſius voluntate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad omnia opera bona quæ ſpecialem habent laudis rationem ſpecialis virtus determinatur: hoc enim proprie competit virtuti, ut opus bonum reddat (ſicut dicitur 2. Ethic.) obedire autem Superiori debitum eſt ſecundum divinum ordinem rebus inditum, & per conſequens eſt bonum, cum bonum conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine, ut Auguſtin. dicit in lib. de natura boni; habet autem hic actus ſpecialem rationem laudis ex ſpeciali objecto: cum enim inferiores ſuis Superioribus multa debeant exhibere, inter cætera hoc eſt unum ſpeciale, quod tenentur eorum præceptis obedire; unde obedientia eſt ſpecialis virtus; & ejus ſpeciale objectum eſt præceptum tacitum, vel expreſſum: voluntas enim Superioris quocunque modo innoteſcat, eſt quoddam tacitum præceptum: Et tanto videtur obedientia promptior, quanto expreſſum præceptum obediendo prævenit voluntate Superioris intellecta. 2. 2. *qu.* 104. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *Quomodo intelligi debeat illud D. Gregorii ult. Moralium: obedientia tanto magis eſt meritoria, & laudabilis, quanto minus habet de ſuo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obedientia ſicut & quælibet virtus debet habere promptam voluntatem in ſuum proprium objectum, non autem in id quod repugnans eſt ei: proprium autem objectum obedientiæ eſt præceptum, quod quidem ex alterius voluntate procedit: unde obedientia reddit promptam hominis voluntatem ad implendum voluntatem alterius, ſcilicet præcipientis. Si autem id, quod ei præcipitur, ſit propter ſe ei volitum, etiam abſque ratione præcepti, ſicut accidit in proſperis, jam ex propria voluntate tendit in illud, & non videtur illud implere propter præceptum, ſed propter voluntatem propriam: ſed quando illud quod præcipitur, nullo modo eſt ſecundum ſe volitum, ſed eſt ſecundum ſe conſideratum propriæ voluntati repugnans, ſicut accidit in aſperis, tunc omnino manifeſtum eſt, quod non impletur, niſi propter præceptum: & ideo Gregorius dicit ibidem, quod *obedientia, quæ habet aliquid de ſuo in proſperis, eſt vel nulla, vel minor*: quia ſcilicet voluntas propria non videtur principaliter tendere ad implendum præceptum, ſed ad aſſequendum proprium volitum, *in adverſis autem vel difficilibus, eſt major*; quia voluntas propria in nihil aliud tendit, quam in præceptum.

Sed hoc intelligendum eſt ſecundum id quod exterius apparet: ſecundum tamen Dei judicium, qui corda rimatur, poteſt contingere, quod etiam in proſperis obedientia aliquid de ſuo habens, non propter hoc ſit minus laudabilis; ſi ſcilicet propria voluntas obedientis non minus devote tendat ad impletionem præcepti. 2. 2. *quaſt.* 104. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 5. *An ſubditi teneantur ſuis Superioribus in omnibus obedire: & utrum homo teneatur obedire ſoli Deo quantum ad interiores motus voluntatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, obediens movetur ad imperium præcipientis, quadam neceſſitate juſtitiæ, ſicut res naturalis movetur ex virtute ſui motoris neceſſitate naturæ: quod autem aliqua res naturalis non moveatur a ſuo motore, poteſt contingere dupliciter: uno modo, propter impedimentum quod provenit ex fortiori virtute alterius moventis; ſicut lignum non comburitur ab igne, ſi fortior vis aquæ impediat: alio modo ex defectu ordinis mobilis ad motorem; quia etſi ſubjiciatur ejus actioni quantum ad aliquid, non tamen quoad omnia; ſicut humor quandoque ſubjicitur actioni caloris quantum ad calefieri, non tamen quantum ad exſiccari, ſive conſumi. Et ſimiliter ex duobus poteſt contingere, quod ſubditus ſuo Superiori non teneatur in omnibus obedire: uno modo propter præceptum majoris poteſtatis; ut enim ſuper illud ad Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt*; dicit Gloſſa: *ſi quid juſſerit curator, nunquid eſt tibi faciendum, ſi contra Proconſulem jubeat? rurſum ſi quid Proconſul jubeat, & aliud Imperator, nunquid dubitatur illo contempto iſti eſſe ſerviendum? ergo ſi aliud Imperator, aliud Deus jubeat, contempto illo obtemperandum eſt Deo*: alio modo non tenetur inferior ſuo Superiori obedire, ſi ei aliquid præcipiat, in quo ei non ſubdatur; dicit enim Seneca in 3. de Beneficiis; *errat, ſi quis exiſtimat ſervitutem in totum hominem deſcendere; pars enim melior excepta eſt. Corpora obnoxia ſunt, & aſcripta Dominis; mens quidem eſt ſui juris*: & ideo in his, quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, ſed ſolum Deo,

Tenetur autem homo homini obedire in his,

Digitized by Google

his, quæ exterius per corpus ſunt agenda; in quibus tamen ſecundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, ſed ſolum Deo: quia omnes natura ſunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem: unde non tenentur nec ſervi Dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio hujuſmodi.

Sed in his, quæ pertinent ad diſpoſitionem actuum, & rerum humanarum tenetur ſubditus ſuo Superiori obedire ſecundum rationem Superioris; ſicut miles Ducis exercitus in his quæ pertinent ad bellum; ſervus Domino in his quæ pertinent ad ſervilia opera exequenda; filius Patri in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticam: & ſic de aliis. 2. 2. *qu.* 104. *art.* 5. *in corp.* 2. *ſent. d.* 44. *qu.* 2. *in expoſit. textus*.

QUÆR. 6. *Quomodo tria attendi debeant, & obſervari in obedientia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum; quod ſicut divina providentia reguntur res naturales quodam ordine, ita & res humanæ: in gubernatione autem rerum naturalium talis ordo attenditur, quod Deus infima per ſuperiora movet, ſicut habetur ab Auguſtin. in 3. de Trinit. & ſimiliter in rebus humanis oportet quod inferiores a Deo mediantibus Superioribus gubernentur: movent autem Prælati ſuos ſubditos per imperium: unde ſicut quilibet tenetur ſubeſſe divinæ providentiæ, ita & obedire ſuis Prælatis. Sed in hac obligatione ſunt tria attendenda: quorum primum eſt, ut Prælatus juſte prælationis locum obtineat; alias ſi per potentiam occupaverit, non tenentur ſubditi ei obedire; niſi ejus prælatio ſit ratificata per conſenſum ſubditorum, vel authoritatem alicujus Superioris: Secundum eſt, ut præcepta non proponat contraria divinis præceptis: ſic enim præciperet contra ordinem divinæ providentiæ: unde ſubditi ei obedire non deberent; ſicut nec divinæ providentiæ repugnare: Tertium eſt, ut præcepta proponat in his ad quæ ſe extendit ſua prælatio; alias ſubditi ei non tenerentur obedire; ſicut ſi Princeps ſæcularis vellet diſponere de ſpiritualibus ſuo præcepto. 2. *ſent. diſt.* 45. *quæſt.* 2. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 7. *An filii, vel ſervi teneantur obedire parentibus, vel dominis quantum ad matrimonium.*

Reſp. ſupra *v. Matrimonium. qu.* 29. *& quatuor ſequentibus.*

QUÆR. 8. *An filii aliique domeſtici teneantur obedire patriſamilias in omnibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum obedientia Prælato debeatur, ad illa ſe extendit debitum obedientiæ, ad quæ ſe extendit jus Prælationis: habet autem pater carnalis jus Prælationis in filium: primo quidem quantum ad domeſticam converſationem: ſic enim eſt paterfamilias in domo, ſicut Rex in regno; unde ſicut ſubditi Regis tenentur obedire Regi in his, quæ pertinent ad gubernationem regni: ita etiam filii, & alii domeſtici tenentur obedire patriſamilias in his, quæ pertinent ad diſpenſationem domus: Secundo quantum ad morum diſciplinam; unde Apoſtolus dicit ad Hebr. 12. *Patres quidem carnis noſtræ habuimus eruditores, & obtemperabamus eis*: debet enim pater filio non ſolum educationem, ſed etiam diſciplinam, ut Philoſophus dicit. In his ergo filius tenetur obedire patri carnali, & non in aliis. *Quodlibeto* 2. *art.* 9. *in corp.*

QUÆR. 9. *Quomodo intelligatur illud Deuteron.* 21. *Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audiat patris imperium, lapidibus eum obruet populus civitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod loquitur ibi Moyſes de imperio paterno, quod pertinet ad diſciplinam morum: unde ibidem dicitur, *monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ, atque conviviis. Ibid. ad* 1.

QUÆR. 10. *An Religioſus, qui emiſit votum obedientiæ, teneatur in omnibus Prælato obedire; & quomodo intelligi debeat illud D. Bernardi in lib. de diſpenſatione & præcepto: nil me Prælatus prohibeat horum quæ promiſi, nec plus exigat quam promiſi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc partim conveniunt omnes, & partim ad invicem diſſentiunt. Quod enim Religioſus non teneatur Prælato obedire in his quæ ſunt contra Deum, vel contra regulam, vel quantum ad ea, in quibus Prælatis diſpenſatio non committitur, omnes communiter dicunt: quod etiam in his, quæ ſunt arctiora quam regula, obedire non teneatur, ſed ſic obedire ſit obedientiæ perfectæ, ab omnibus dicitur.

Sed circa indifferentia, vel ea quæ ſunt infra arctitudinem regulæ, aut æqualia regulæ, ſunt duæ opiniones: quibuſdam dicentibus, quod obedire in hujuſmodi eſt de neceſſitate obedientiæ; aliis autem quod non eſt de neceſſitate obedientiæ, ſed de perfectione: quæ quidem duæ opiniones etſi multum differre videantur quantum ad vocem, tamen quantum ad rem parum, vel nihil differre inveniuntur. Nam ad regulam pertinere intelligenda ſunt non ſolum ea, quæ ſunt expreſſa in regula, ſed etiam illa quæ quocun-

Digitized by Google

cunque modo ad regulam reducuntur; utpote quæ pertinent ad obſequium fraternæ ſocietatis, & ad punitionem culparum; ad quæ duo fere omnia hujuſmodi indifferentia poſſunt reduci.

Si tamen aliqua ſunt, quæ nullatenus ad regulam reducuntur, videtur eſſe verior opinio, quod obedire in hujuſmodi non ſit de neceſſitate obedientiæ, ſed de perfectione, ut Bernardus manifeſte dicit in lib. de præceptis, & diſpenſationibus: & hoc ideo, quia obedientia non ſe extendit ultra poteſtatem, vel jus Prælationis, quæ quidem ſecundum regulam limitatur. *Quodlib.* 10. *artic.* 10. *in corp.* 2. *ſent. diſt.* 44. *quæſt.* 2. *artic.* 3. *ad* 5.

QUÆR. 11. *In quibus Religioſus teneatur obedire Prælatis ſuis: & quomodo triplex eſt obedientia, ſufficiens, perfecta, & indiſcreta.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Religioſi obedientiam profitentur quantum ad regularem converſationem, ſecundum quam ſuis Prælatis ſubduntur: & ideo quantum ad illa ſola obedire tenetur, quæ poſſunt ad regularem converſationem pertinere; & hæc eſt obedientia ſufficiens ad ſalutem: ſi autem etiam in aliis obedire voluerint, hoc pertinebit ad cumulum perfectionis; dum tamen illa non ſint contra Deum, aut contra profeſſionem regulæ, quia talis obedientia eſſet illicita. Sic ergo poteſt triplex obedientia diſtingui: una *ſufficiens ad ſalutem*, quæ ſcilicet obedit in his ad quæ obligatur: alia *perfecta*, quæ obedit in omnibus licitis: alia *indiſcreta*, quæ etiam in illicitis obedit. 2. 2. *quæſt.* 104. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 12. *An votum obedientiæ Religioſorum ſit univerſale: & cur aliqua ſub ipſo non cadunt, ſicut fricare barbam, levare feſtucam de terra, & alia ſimilia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum obedientiæ ad Religionem pertinens, ſe extendit ad diſpoſitionem totius humanæ vitæ: & ſecundum hoc votum obedientiæ habet quandam univerſalitatem, licet non ſe extendat ad omnes particulares actus; quorum quidam ad Religionem non pertinent, quia non ſunt de rebus pertinentibus ad dilectionem Dei, & proximi; ſicut confricatio barbæ, vel levatio feſtucæ de terra, & ſimilia quæ non cadunt ſub voto, nec ſub obedientia: quidam vero etiam contrariantur Religioni. 2. 2. *qu.* 186. *art.* 5. *ad* 4.

QUÆR. 13. *An teneatur ſubditus obedire Prælato præcipienti revelationem criminis occulti.*

Reſp. infra *v. Reus*, & *v. Secretum*.

QUÆR. 18. *Quomodo ſit intelligendum id quod Beatus Benedictus in ſua Regula dicit: ſi Prælatus aliquid impoſſibile præceperit, tentandum eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc ideo dicitur, quia an aliquid ſit poſſibile ſubditus non debet ſuo judicio diffinire, ſed judicio Superioris in unoquoque ſtare. 1. 2. *quæſt.* 13. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 15. *De qua obedientia loquatur ibi D. Benedictus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Beatus Benedictus loquitur de obedientia perfecta, quam omnes obedientiam profitentes ex honeſtate æmulari debent; non tamen obligantur ex neceſſitate. 2. *ſent. d.* 44. *quæſt.* 2. *art.* 3. *ad* 2. *Quodlib.* 10. *ad* 2.

QUÆR. 16. *Quænam ſit obedientia perfecta, juxta D. Bernardum.*

Reſp. D. Thomas, B. Bernardus in libro de diſpenſatione, & præcepto dicit: *perfecta obedientia legem neſcit, terminis non arctatur, non continetur profeſſionis anguſtiis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne quod injungitur ſpontaneo vigore liberalis alacriſque animi (modum non conſiderans) in infinitum extenditur. In eodem art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 17. *Cur, ſicut ait D. Gregorius ult. Moralium, nunquam per obedientiam malum debet fieri; aliquando autem per obedientiam bonum quod agitur, intermitti debet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt bonum: quoddam, ad quod faciendum homo ex neceſſitate tenetur, ſicut amare Deum, vel aliquid hujuſmodi; & tale bonum nullo modo debet propter obedientiam prætermitti: eſt autem aliud bonum, ad quod homo non tenetur ex neceſſitate; & tale bonum debet homo quandoque propter obedientiam prætermittere, ad quam ex neceſſitate homo tenetur; quia non debet homo aliquod bonum facere culpam incurrendo: & tamen ſicut ibidem Gregorius dicit: *qui ab uno quolibet bono ſubjectos vocat, neceſſe eſt ut multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, ſi a bonis omnibus repulſa penitus jejunet*: & ſic per obedientiam, & alia bona poteſt damnum unius boni recompenſari. 2. 2. *quæſt.* 104. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 18. *An ſit magis meritorium obedire Prælato quam fratri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis actus poteſt dici magis meritorius dupliciter: uno modo ex genere operis; & ſic ille actus eſt magis meritorius, qui eſt excellentioris virtutis: manifeſtum eſt autem, quod latria, per quam aliquis ſervit Deo, eſt excellentior virtus, quam beneficentia, qua quis

latis-

ſatiſfacit proximo; ſicut & diligere Deum eſt magis meritorium, quam diligere proximum: quod autem aliquid fiat ad dictum fratris pertinet ad amicitiam, vel beneficentiam, qua quis diligit proximum; quod autem obediatur Prælato inquantum eſt Dei miniſter, pertinet ad Religionem, qua quis colit & diligit Deum: & ideo eſt magis meritorium, quod aliquis faciat aliquid obediens Prælato, vel ſervans votum, quam ſi aliquid faciat ad dictum fratris.

Alio modo poteſt dici aliquis actus magis meritorius ex eo, quod procedit ex majori charitate, licet ſit minor ex ſuo genere; & ſic nihil prohibet magis mereri illum, qui facit aliquid ad dictum fratris. *Quodlibet. 6. art. 11. in corp.*

QUÆR. 19. Quænam ſit differentia inter obedientiam Religioſorum, & ſæcularium.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod per votum obedientiæ ſupponitur Religioſus Prælato ſuo quantum ad generalem diſpoſitionem vitæ ſuæ, licet non quantum ad omnes actus particulares: ſæcularis autem ſuo Prælato obedire tenetur quantum ad aliquos actus ſpeciales, non quantum ad generalem diſpoſitionem vitæ ſuæ. *Quodlibeto 10. art. 10. ad 3.*

QUÆR. 20. An ſit magis obediendum in omnibus poteſtati ſuperiori, quam inferiori, v. g. Papæ, quam Epiſcopis, aut Archiepiſcopis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poteſtas ſuperior, & inferior dupliciter poſſunt ſe habere: aut ita quod inferior poteſtas ex toto oriatur a ſuperiori; & tunc tota virtus inferioris fundatur ſuper virtutem ſuperioris: & tunc ſimpliciter & in omnibus eſt magis obediendum poteſtati ſuperiori, quam inferiori: ſicut etiam in naturalibus *cauſa prima plus influit ſupra cauſatum cauſæ ſecundæ, quam etiam ipſa cauſa ſecunda*, ut in lib. de cauſis dicitur: & ſicut ſe habet poteſtas Dei ad omnem poteſtatem creatam, ſic etiam ſe habet poteſtas Imperatoris ad poteſtatem Proconſulis: ſic etiam ſe habet poteſtas Papæ ad omnem ſpiritualem poteſtatem in Eccleſia: quia ab ipſo Papa gradus dignitatum diverſi in Eccleſia & diſponuntur, & ordinantur: unde ejus poteſtas eſt quoddam Eccleſiæ fundamentum, ut patet Matth. 16. Et ideo in omnibus magis tenemur obedire Papæ, quam Epiſcopis, vel Archiepiſcopis, vel Monachus Abbati abſque ulla diſtinctione.

Poteſt iterum poteſtas ſuperior, & inferior ita ſe habere: quod ambæ oriantur ex una quadam ſuprema poteſtate, quæ unam alteri ſubdit ſecundum quod vult: & tunc una non eſt ſuperior altera, niſi in his, in quibus una ſupponitur alteri a ſuprema poteſtate: & in illis tantum eſt magis obediendum ſuperiori, quam inferiori: & hoc modo ſe habent poteſtates & Epiſcopi, & Archiepiſcopi deſcendentes a Papæ poteſtate. *4. ſent. d. 44. qu. 2. artic. 4. in corp. 2. ad Hannib. d. 45. qu. 2. art. 2.*

QUÆR. 21. An ſit magis obediendum poteſtati ſpirituali quam ſæculari.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod poteſtas ſpiritualis, & ſæcularis utraque deducitur a poteſtate divina: & ideo intantum ſæcularis poteſtas eſt ſub ſpirituali, inquantum eſt ei a Deo ſuppoſita; ſcilicet in his, quæ ad ſalutem animæ pertinent, & ideo in his magis eſt obediendum poteſtati ſpirituali, quam ſæculari.

In his autem quæ ad bonum civile pertinent, eſt magis obediendum poteſtati ſæculari, quam ſpirituali, ſecundum illud Matthæi 22. *Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c.* Niſi forte poteſtati ſpirituali etiam ſæcularis poteſtas conjungatur, ſicut in Papa, qui utriuſque poteſtatis apicem tenet (ſcilicet ſpiritualis, & ſæcularis) hoc illo diſponente, qui eſt Sacerdos & rex in æternum; *2. ſent. d. 44. art. 4. ad 4.*

QUÆR. 22. In quibus ſæcularis teneatur obedire Prælatis ſpiritualibus.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illi, qui obedientiam non profitentur, non tenentur in omnibus obedire ſpiritualibus Prælatis, niſi in illis, quæ pertinent ad regulam, quam in Baptiſmo profeſſi ſunt; ut ſcilicet abrenuntiantes Satanæ, & omnibus pompis ejus, & chriſtianam vitam agere profitentes, *induant novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt. 2. ſent. d. 44. qu. 2. artic. 3. ad 5.*

QUÆR. 23. An Chriſtiani teneantur obedire ſæcularibus poteſtatibus, juxta illud ad Titum 3. Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe: & 1. Petri 2. Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum; ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus ab eo miſſis.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod fides Chriſti eſt juſtitiæ principium, & cauſa, ſecundum illud Rom. 3. *Juſtitia Dei per fidem Jeſu Chriſti*; & ideo per fidem Chriſti non tollitur ordo juſtitiæ, ſed magis firmatur: ordo autem juſtitiæ requirit, ut inferiores ſuis ſuperioribus obediant; aliter enim non poſſet humanarum rerum ſtatus conſervari; & ideo per fidem Chriſti non excuſantur fideles, quin Principibus ſæcularibus obedire teneantur. *2. 2. quæſt. 104. art. 6. in corp.*

Digitized by Google

ſtituti ſunt multi, ita per unius hominis obedientiam juſti conſtituantur multi; ut dicitur Rom. 5. Secundo. hoc conveniens fuit reconciliationi Dei ad homines: unde dicitur Rom. 5. *reconciliati ſumus Deo per mortem filii ejus*, inquantum ſcilicet ipſa mors Chriſti fuit quoddam Sacrificium acceptiſſimum Deo; ſecundum illud Epheſ. 5. *tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis*. Obedientia vero omnibus ſacrificiis antefertur, ſecundum illud 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quam victima*: Et ideo conveniens fuit ut ſacrificium paſſionis & mortis Chriſti ex obedientia procederet. Tertio, hoc conveniens fuit ejus victoriæ, qua de morte, & authore mortis triumphavit: non enim miles vincere poteſt, niſi duci obediat: Et ita homo Chriſtus victoriam obtinuit per hoc quod Deo fuit obediens, ſecundum illud Proverb. 11. *Vir obediens loquetur victorias. 3. p. qu. 47. art. 2. in corp.*

QUÆR. 30. *Cur Apoſt. ad Philipp. 2. bona eorum opera commemorans, ſpecialiter mentionem facit obedientiæ.*

Reſp. D. Thomas, fecit mentionem de obedientia, commendando bona eorum: Et hoc ideo, quia per obedientiam intelligitur omnis virtus, quia ex hoc eſt homo juſtus, quod mandata Dei cuſtodit. Rom. 6. *Servi eſtis ejus cui obediſtis, ſive peccati ad mortem, ſive obeditionis ad juſtitiam &c.* Item omne bonum quantumcunque bonum eſt per ſe, per obedientiam redditur melius, Proverb. 21. *Vir obediens loquetur victorias*. Item quia obedientia inter alias eſt maxima: nam offerre de rebus exterioribus eſt magnum; ſed majus ſi de corpore; maximum autem ſi de anima & voluntate tua, quod fit per obedientiam 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quam victimæ, & auſcultare magis quam offerre adipem arietum &c. Sed ſi ſic feciſtis, hortor ut adhuc ſic faciatis de cætero, ad Philip. 2. lect. 3.*

QUÆR. 31. *Quomodo per Bethaniam ſignificatur domus obedientiæ, per quam homo perficitur in vita activa & contemplativa.*

Reſp. D. Thomas, Bethania villa quædam erat prope Hieruſalem, ubi Dominus conſueverat frequenter hoſpitari, & interpretatur domus obedientiæ. Per quod datur intelligi, quod ſi infirmus ſit Deo obediens, poteſt ab eo de facili curari, ſicut infirmus obediens Medico, facilius ab eo beneficium conſequitur ſanitatis, 4. Reg. 5. dixerunt ſervi Naaman ad eum: *Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, facere debuiſſes*. Iſta Bethania Caſtellum erat Mariæ & Marthæ ſororum Lazari, per quas duplex vita ſignatur, activa ſcilicet & contemplativa, ut ſic per hoc detur intelligi, quod per obedientiam homo perfectus redditur in vita activa & contemplativa. *In expoſ. ejuſd. cap. lib. 1.*

QUÆR. 32. *Cur in principio reparationis noſtræ, & in ipſo Evangelii initio Matth. 1. proponitur obedientia.*

Reſp. D. Thomas, nota quod quia per inobedientiam primi hominis prolapſi in peccatum (Rom. 5. *Per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi*) Deo in principio reparationis noſtræ proponitur obedientia. Et poſſumus quatuor notare quæ ſunt neceſſaria ad obedientiam. Primum eſt, ut ſit ordinata: Et dico ordinata, quia primo deſerenda ſunt vitia, & poſtea obediendum eſt ad operationem virtutum. Hier. 4. *Novate vobis novale, & nolite ſerere ſuper ſpinas &c.* Et ideo hic dicitur, quod Joſeph exurgens a ſomno (pigritiæ ſcilicet & dubietatis) de hoc ſomno dicitur Epheſ. 5. *Surge qui dormis, & exurge a mortuis*. Secundum vero eſt quod debet eſſe feſtina: Et hoc eſt quod dicitur Eccleſ. 5. *Non differas de die in diem &c.* Et ideo hic dicitur quod ſtatim fecit, ſicut & Gloſſa, quiſquis a Deo movetur, ſolvat moras, ſurgat a ſomno, faciat quod jubetur. Tertium vero, quod debet eſſe perfecta, & non ſolum quod jubetur, ſed eo modo quo jubetur fiat, & quo eis imperatur. Unde hic dicitur, *ſicut præceperat*, Gloſſa, perfecta obedientia. Coloſſ. 3. *Filii obedite parentibus per omnia*. Quartum, quod debet eſſe diſcreta, ut obediatur cui obediendum eſt, & in quo ut non fiat aliquid contra: unde dicit quod fecit ſicut præcepit ei Angelus, non malus, ſed Dei; Joan. 4. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum &c. in expoſ. ejuſd. cap.*

QUÆR. 33. *Cur ad Hebræos 13. Apoſtolus ait: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis; ipſi enim pervigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri.*

Reſp. D. Thomas, conſiderandum eſt, quod duo debemus Prælatis: ſcilicet obedientiam; ut ipſorum mandata impleamus; unde dicit (*obedite*) 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia, quam victimæ*: item reverentia, ut eos honoremus tanquam Patres, & ipſorum diſciplinam toleremus: & ideo dicit (*ſubjacete eis*) 1. Petri 2. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ*: Roman. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Rationem ſubjectionis ſubdit dicens: *ipſi enim pervigilant*, ideſt perfecte

Digitized by Google

vigilant, Roman. 12. *qui præeſt in ſollicitudine*: vigilare enim ſuper gregem commiſſum incumbit Prælatis, unde Lucæ 1. dicitur, *Paſtores*, per quos deſignantur Prælati, *erant vigilantes cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum*: quia dum dormiunt homines, inimicus homo ſuperſeminat zizania in medio tritici, ut dicitur Matth. 16. Quantum autem ad periculum quod imminet, dicit: *quaſi pro animabus veſtris reddituri rationem*. Hoc eſt maximum periculum, hominem de factis alterius rationem reddere, qui pro ſuis non ſufficit, 3. Reg. 20. *Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima illius*. Reddent enim Prælati in die judicii rationem de ſibi commiſſis, quando fiet eis illa quæſtio. Hier. 13. *Ubi eſt grex qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cum viſitaverit te? Tu enim docuiſti eos adverſum te*, ſcilicet loquendo bona, & faciendo mala, *& erudiſti in caput tuum, per mala tua exempla*. Gregor. *Scire debent Prælati, quod tot mortibus digni ſunt, quot exempla perditionis ad ſubditos tranſmittunt*. Prov. 6. *Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus. Fac ergo quod dico, fili mi, & temetipſum libera: quia incidiſti in manum proximi tui. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum &c.* Prælatus enim manu, ideſt, exemplo boni operis; & ore, ideſt prædicatione, obligat ſe Chriſto pro ſubditis. *In expoſit. illius cap. lib. 3.*

QUÆR. 34. Cur ibidem ſubdit Apoſtol. ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: Hoc enim non expedit vobis.

Reſp. Div. Thomas; ſi igitur pervigilant, quaſi reddituri rationem pro nobis: & nos debemus quod in nobis eſt facere, ſcilicet obedire, & non rebellare, *ut ipſi cum gaudio hoc faciant, & non gementes*, ſuſtineant periculum & laborem pro nobis cum gaudio, & non cum gemitu, quia bonus Prælatus multum gaudet, quando videt ſubditos bene operantes, quia tunc labor ſuus non eſt inanis. Joan. 3. *Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare*. Pilippen. 4. *Itaque fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea, & ſic inſtate in Domino chariſſimi. Ipſi autem gemunt in rebellione veſtra*. Galat. 4. *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis*. Hier. 9. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei?* Gemunt etiam compatiendo, quando propter rebellionem noſtram non conſequimur fructum laborum ipſorum, qui eſt fructus æternæ hæreditatis. Eſai. 33. *Ecce videntes clamabunt foris, Angeli pacis amare flebunt*. Subdit autem rationem, quare debemus obedire eis, quia *hoc enim non expedit vobis*, quod ſcilicet ipſi gemant pro vobis ex rebellione noſtra; Deus enim vindicabit pro ipſis. Pſalm. 105. *Irritaverunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum Domini, aperta eſt terra, & deglutivit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abiron*. Eſai. 63. *Ipſi autem ad iracundiam provocaverunt eum, & afflixerunt Spiritum ſanctum ejus*: ſequitur, *& converſus eſt eis in inimicum, & ipſe debellavit eos*. Nota autem, quod dicit, *non expedit vobis*; non enim dixi, *non expedit illis*: gemere enim pro commiſſis ſubditorum bene expedit Prælatis. Sic gemebat Samuel ſuper reprobatione Saulis, 1. Reg. 15. & 16. *ibid.*

QUÆR. 25. Quomodo intelligatur illud 1. *Pet.* 2. *Servi ſubditi eſtote in omni timore domimis, non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis: hæc eſt enim gratia ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens injuſte; quæ enim eſt gratia, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? ſed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum.*

Reſp. Div. Thomas, hortatur ſervos ad ſubjectionem, dicens: *Subjecti eſtote*, ſubjectione obedientiæ, & reverentiæ, *in omni timore*. Omne enim & totum, & perfectum dicimus idem, ideſt, in timore filiali, vel in omni timore, ſcilicet interiori, & exteriori; *Non tantum bonis*, quoad Deum: Gloſſa, fide, vita, moribus; *& modeſtis*, quoad proximum, moderate ſcilicet imperantibus & condonantibus quando commiſſum eſt aliquid contra eos; *ſed etiam diſcolis*, indiſciplinatis ſcilicet & indoctis: Gloſſa, diſcoli, indocti, & agreſtes. Alia littera habet, *difficilioribus*, quales ſunt illi, qui nihil gratanter accipiunt, ſimiles Holoferni; nec tamen iſta facientes ferocitatem pectoris ejus mitigarunt, Judith 3. *Hæc eſt enim gratia*, ideſt, in hoc acquiritur Dei gratia: Gloſſa, per hanc efficitur homo gratus Dei, *ſi propter Dei conſcientiam*, ideſt, bonam conſcientiam deitatis confortamini, in qua & habitat Deus. Vel *propter conſcientiam Dei*, ideſt, propter intentionem placendi Deo, quia Deus ſit nobiſcum. Vel *propter miſericordiam Dei*, ideſt, fidem Dei, ut ponatur conſcientia pro fide, ſicut econtrario Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Suſtinet quis*, ſcilicet patienter, ſine murmuratione cordis. Et dicit *ſuſtinet*, ideſt, ſen-

Digitized by Google

ſenſualitatem ſub ratione tenet, ne ſcilicet ratio ſuccumbat. *Triſtitias*, ideſt, pœnas a dominis illatas, unde ſolet oriri triſtitia. *Patiens injuſte*, ideſt, ſine merito ſuo. Patitur enim quis juſte, cum patitur per peccatum: patitur injuſte, cum ſine ſuis demeritis patitur, ſed ut ſoli Deo placeat, ut poſſit dicere illud Pſalm. *Propter te ſuſtinui opprobrium &c. Quæ enim eſt gratia*, ideſt, acquiritur, vel debetur ex hoc. *Si peccantes*, ideſt, rebelles in ſervitio dominorum, nolentes eis ſervire. *Et colaphizati*, ideſt, colaphis cæſi a dominis propter hoc, ut dicit Gloſſa, ut ad obedientiam inducamini. *Suffertis*, ideſt, ſuſtinetis: Gloſſa, ideſt, ſi exteriorem pœnam ſuffertis; & non amore juſtitiæ, nullum præmium accipietis. *Sed ſi bene facietis*, ideſt, quamvis bene facientes, & dominis veſtris, ut debetis, obedientes. *Patienter*, ſine murmuratione & indignatione *ſuſtinentis*: Gloſſa, mala illata a dominis. *Hæc eſt gratia*, ideſt, per hoc acquiritur gratia *apud Deum*. Patientiæ veſtræ remuneratorem, ſi quid patimini propter juſtitiam, beati. *In expoſitione ejuſdem cap.*

QUÆR. 36. An & quare propter obedientiæ votum Religio eſt ſtatus ſummæ perfectionis, & ſummæ pœnitentiæ.

Reſp. infra *v. Perfectio, Pœnitentia, Religio, Votum*.

OBLATIO.

QUÆR. 1. Utrum homines teneantur ad oblationes, juxta illud D. Gregorii: Omnis Chriſtianus procuret ad Miſſarum ſolemnia aliquid Deo offerre.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod nomen oblationis commune eſt ad omnes res, quæ in cultum Dei exhibentur: ita quod ſi aliquid exhibeatur in cultum divinum, quaſi in aliquod ſacrum quod inde fieri debeat conſumendum, & oblatio eſt, & ſacrificium; unde Exodi 29. dicitur: *Offeres totum arietem incenſum ſuper Altare, oblatio eſt Domino, oder ſuaviſſimus victimæ Dei*, & Levit. 2. dicitur: *Anima cum obtulerit oblationem ſacrificii Domino, ſimila erit ejus oblatio*: Si vero ſic exhibeatur, ut integrum maneat divino cultui deputandum, vel in uſus miniſtrorum expendendum, erit oblatio, & non ſacrificium. Hujuſmodi ergo oblationes de ſui ratione habent, quod voluntarie offerantur, ſecundum illud Exodi 25. *Ab homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.*

Poteſt tamen contingere, quod aliquis ad oblationes teneatur quadruplici ratione. Primo quidem ex præcedenti conventione; ſicut cum alicui conceditur aliquis fundus Eccleſiæ, ut certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem cenſus. Secundo, propter præcedentem deputationem, ſive promiſſionem; ſicut cum aliquis offert donationes inter vivos, vel cum relinquit in teſtamento, Eccleſiæ aliquam rem mobilem, vel immobilem in poſterum ſolvendam. Tertio modo, propter Eccleſiæ neceſſitatem; puta ſi miniſtri Eccleſiæ non haberent unde ſuſtentarentur. Quarto, propter conſuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus ſolemnitatibus ad aliquas oblationes conſuetas. Tamen in his duobus ultimis caſibus remanet oblatio quodammodo voluntaria, ſcilicet quantum ad quantitatem, vel ſpeciem rei oblatæ. 2. 2. *q.* 86. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. Quomodo, & a quibus puniri poſſint illi, qui oblationes debitas non reddunt.

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod illi qui oblationes debitas non reddunt, poſſunt puniri per ſubtractionem Sacramentorum; non per ipſum Sacerdotem, cui ſunt oblationes faciendæ, ne videatur per Sacramentorum exhibitionem aliquid exigere, ſed per Superiorem aliquem. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 3. An ſolis Sacerdotibus debeantur oblationes, ſicut dicit Canon Damaſi Papæ, & habetur 10. *qu.* 1. *Oblationes quæ intra Sanctam Eccleſiam offeruntur, tantummodo Sacerdotibus, qui quotidie Domino ſervire videntur, licet comedere & bibere; quia in veteri teſtamento prohibuit Dominus panes ſanctos comedere filiis Iſrael, niſi tantummodo Aaron, & filiis ejus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacerdos quodammodo conſtituitur ſequeſter, & medius inter populum, & Deum, ſicut de Moyſe legitur Deut. 5. & ideo ad eum pertinet divina dogmata, & Sacramenta exhibere populo; & iterum ea quæ ſunt populi (puta preces & ſacrificia, & oblationes) per eum Domino debent exhiberi ſecundum illud Apoſtoli ad Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis.*

Et ideo oblationes quæ Deo a populo exhibentur, ad Sacerdotes pertinent, non ſolum ut eas in ſuos uſus convertant, verum etiam ut fideliter eas diſpenſent, partim quidem expendendo eas in his, quæ pertinent ad cultum divinum, partim vero in his, quæ pertinent ad proprium victum, quia *qui Altari deſerviunt, cum Altari participant*, ut

ut dicitur 1. ad Corinth. 9. partim etiam in uſus pauperum, qui ſunt (quantum fieri poteſt) de rebus Eccleſiæ ſuſtentandi: quia & Dominus in uſum pauperum loculos habebat, ut Hieron. dicit ſuper Matth. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *An Monachi, & alii Religioſi poſſint oblationes recipere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Monachi, ſive alii Religioſi poſſunt oblationes recipere tripliciter, uno modo ſicut pauperes, per diſpenſationem Sacerdotum, vel ordinationem Eccleſiæ: alio modo, ſi ſint miniſtri Altaris, tunc poſſunt accipere oblationes ſponte oblatas: tertio modo, ſi Parochiæ ſunt eorum: & tunc ex debito poſſunt accipere oblationes tanquam Eccleſiæ rectores. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 5. *An oblationes poſſint dari, vel etiam vendi Laicis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oblationes poſtquam fuerint conſecratæ, non poſſunt cedere in uſum laicorum, ſicut vaſa & veſtimenta ſacra, & hoc modo intelligitur dictum Damaſi Papæ. Illa vero quæ non ſunt conſecrata, poſſunt in uſum Laicorum cedere ex diſpenſatione Sacerdotum, ſive per modum donationis, ſive per modum venditionis. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 6. *An poſſint fieri oblationes de bonis ſive juſte, ſive injuſte acquiſitis, & poſſeſſis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini: *Si deprædareris aliquem invalidum, & de ſpoliis ejus dares alicui Judici, ſi pro te judicaret, tanta vis eſt juſtitiæ, ut & tibi diſpliceret; non eſt talis Deus tuus, qualis non debes eſſe nec tu*: & ideo dicitur Eccl. 24. *Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata*; unde patet, quod de injuſte acquiſitis, & poſſeſſis non poteſt oblatio fieri. In veteri autem lege, in qua figuræ ſerviebatur, quædam propter ſignificationem reputabantur immunda, quæ offerre non licebat.

Sed in lege nova omnis creatura Dei reputatur munda, ut dicitur ad Titum 1. Et ideo quantum eſt de ſe, de quolibet licite poſſeſſo poteſt oblatio fieri. Per accidens autem contingit quod de aliquo licite poſſeſſo oblatio fieri non poteſt, puta ſi vergat in detrimentum alterius; ut ſi filius aliquis offerat Deo id, unde debet patrem nutrire, quod Dominus improbat Matth. 15. vel propter ſcandalum, vel propter contemptum, vel aliquid aliud hujuſmodi. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 7. *Cur prohibeantur oblationes ex lucro meretricio, Deut.* 23. *Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini tui.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in veteri lege prohibebatur oblatio de mercede proſtibuli, propter immunditiam: in nova autem lege propter ſcandalum, ne videatur Eccleſia favere peccato, ſi de lucro peccati oblationem recipiat. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 8. *Cur potius ex hujuſmodi lucro meretricio poſſint fieri eleemoſynæ, quam oblationes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de tali lucro non debet fieri oblatio ad Altare (præcipue manifeſte) propter ſcandalum, & reverentiam ſacrorum, vel ſceleris abominationem: ſed hæ cauſæ non prohibent, quin ex tali eleemoſyna fieri poſſit. 4 *ſent. diſt.* 15. *qu.* 2. *art.* 4. *qu.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 9. *An ſubſiſtat prohibitio offerendi pretium canis, quæ habetur Deuterom.* 22.

Reſp. Div. Thomas, dicendum quod canis ſecundum legem reputabatur animal immundum: alia tamen animalia immunda redimebantur, & eorum pretium poterat offerri, ſecundum illud Levitic. ult. *Si immundum animal eſt, redimet qui obtulerit*: ſed canis nec offerebatur, nec redimebatur: tum quia idololatræ canibus utebantur in ſacrificiis idolorum: tum etiam quia ſignificat rapacitatem, de qua non poteſt fieri oblatio. Sed hæc prohibitio ceſſat in nova lege. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 10. *Utrum adhuc ſubſiſtat prohibitio offerendi animal maculatum, ſicut dicitur Malach.* 1. *Si offeratis claudum, & languidum, nonne malum eſt?*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oblatio animalis cæci, vel claudi reddebatur illicita tripliciter: uno modo, ratione ejus quod offerebatur, ut dicitur Malachiæ 1. *Si offeratis cæcum immolandum, nonne malum eſt?* Sacrificia autem oportebat eſſe immaculata; ſecundo, ex contemptu; unde ibidem ſubditur: *Vos polluiſtis nomen meum in eo, quod dicitis, menſa Domini contaminata eſt, & quod ſupponitur, contemptibile eſt*: tertio modo, ex voto præcedenti, ex quo obligatur homo, ut integrum reddat quod vovit; unde ibidem ſubditur: *maledictus doloſus, qui habet in grege ſua maſculum, & votum faciens immolat debile Domino.*

Et hæ cauſæ manent in lege nova, quibus tamen ceſſantibus non eſt illicitum. 2. 2. *qu.* 86. *art.* 3. *ad* 3.

Oblatio parva, cum humili mente, & pura dilectione, purgat peccata venialia, & mortalia. Ita D. Thomas 2. 2. *qu.* 50. *art.* 3. *ad* 2. *Sic citatur in tabula Bergomenſis licet exa-*

Biſ-

Biſſima ; & in omnibus Theologiæ ſummis, quas recuperare potui (excepta illa quam edidit P. Nicolai, in cujus indice hæc propoſitio non habetur) ſed tamen citatio falſa eſt ; & quamvis legendo omnia S. Doctoris Opera, plures alias citationes correxerim, & mihi videar alicubi prædictam legiſſe ſententiam, nihilominus modo locus non venit in mentem, & aliunde urget impreſſio.

OBLIGATIO.

QUÆR. 1. *Utrum ex qualibet promiſſione inſurgat obligatio.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum honeſtatem ex qualibet promiſſione homo homini obligatur, & hæc eſt obligatio juris naturalis: ſed ad hoc quod aliquis obligetur ex aliqua promiſſione civili, quædam alia requiruntur. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 2. *Quomodo excuſetur homo ab obligatione ſervandi promiſſum: & in qua ætate poſſit ſe obligare.*

Reſp. ſupra *v. Mendacium qu.* 7. & infra *v. Promiſſio, Sponſalia, Votum.*

OBSERVANTIA.

QUÆR. 1. *Utrum obſervantia ſit ſpecialis virtus, per quam cultus & honor exhibetur perſonis in dignitate conſtitutis.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod neceſſe eſt, ut eo modo per quendam ordinatum deſcenſum diſtinguantur virtutes, ſicut excellentia perſonarum, quibus eſt aliquid reddendum. Sicut autem carnalis Pater particulariter participat rationem principii, quæ univerſaliter invenitur in Deo: ita etiam perſona, quæ quantum ad aliquid providentiam circa nos gerit, particulariter participat proprietatem Patris: quia Pater eſt principium & generationis, & educationis, & diſciplinæ, & omnium quæ ad perfectionem humanæ vitæ pertinent. Perſona autem in dignitate conſtituta, eſt ſicut principium gubernationis reſpectu aliquarum rerum, ſicut Princeps civitatis in rebus civilibus, Dux exercitus in rebus bellicis, Magiſter autem in diſciplinis, & ſimile eſt in aliis: Et inde eſt quod omnes tales perſonæ Patres appellantur propter ſimilitudinem curæ: Sicut 4. Reg. 5. Servi Naaman dixerunt ad eum, *Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, &c.* Et ideo ſicut ſub religione, per quam cultus tribuitur Deo, quodammodo invenitur pietas, per quam coluntur parentes; ita ſub pietate invenitur obſervantia, per quam cultus, & honor exhibetur perſonis in dignitate conſtitutis. 2. 2. *qu.* 102. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An debeamus cultum & honorem perſonis in dignitate conſtitutis, etiamſi non ſimus eis ſubjecti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt debitum: unum quidem legale, ad quod reddendum homo lege compellitur: & ſic debet homo honorem & cultum his qui ſunt in dignitate conſtituti, prælationem ſuper ipſum habentes: Aliud autem eſt debitum morale, quod ex quadam honeſtate debetur: & hoc modo debemus cultum & honorem his, qui ſunt in dignitate conſtituti, etiamſi non ſimus eis ſubjecti. 2. 2. *quæſt.* 102. *artic.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Utrum obſervantia ſit major virtus quam pietas.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod perſonis in dignitate conſtitutis poteſt aliquid exhiberi dupliciter: uno modo, in ordine ad bonum commune, puta cum aliquis eis ſervit in adminiſtratione Reipublicæ, & hoc jam non pertinet ad obſervantiam, ſed ad pietatem, quæ cultum exhibet non ſolum Patri, ſed etiam patriæ: Alio modo exhibetur aliquid perſonis in dignitate conſtitutis, pertinens ſpecialiter ad perſonalem eorum utilitatem, vel gloriam: & hoc proprie pertinet ad obſervantiam: ſecundum quod a pietate diſtinguitur. Et ideo comparatio obſervantiæ ad pietatem neceſſe eſt quod attendatur ſecundum diverſas habitudines diverſarum perſonarum ad nos, quas reſpicit utraque virtus. Manifeſtum eſt autem, quod perſonæ parentum, & eorum, qui ſunt nobis ſanguine conjuncti, ſubſtantialius nobis conjunguntur, quam perſonæ, quæ ſunt in dignitate conſtitutæ: Magis enim ad ſubſtantiam pertinet generatio, & educatio, cujus principium eſt Pater, quam exterior gubernatio, cujus principium ſunt illi, qui in dignitate conſtituuntur: & per hoc pietas obſervantiæ præeminet, inquantum cultum reddit perſonis magis conjunctis, quibus magis obligamur. 2. 2. *qu.* 102. *art.* 3. *in corp.*

OBSERVATIONES SUPERSTITIOSÆ.

Videatur infra *v. Superſtitio.*

OBSTINATIO.

Vide *v. Peccatum in Spiritum Sanctum.*

Digitized by Google

QUÆR. 1. *An & quomodo Pœnitens teneatur exprimere circunſtantias peccatorum, de quibus alias confeſſus eſt ac abſolutus, quando ita expedit ad vitandas eorum occaſiones.*

RESp. infra *v. Recidivans.*

QUÆR. 2. *Quandonam aliquis ſit alteri occaſio ruinæ itaut ipſi imputetur, juxta illud Exodi* 21. *Si quis aperuerit ciſternam, cecideritque bos, vel aſinus in eam, Dominus ciſternæ reddet pretium jumentorum.*

Reſp. D. Thomas dicendum, quod duplex eſt occaſio; ſcilicet data, & ſumpta: tunc quidem dat aliquis occaſionem alicui ruendi, vel in ciſternam cadendi, quando facit aliquid vel dicit minus rectum, ex quo datur proximo occaſio ruinæ; & tunc ruina proximi imputatur danti occaſionem: aliquando autem non eſt occaſio data, ſed ſumpta; puta cum aliquis inducit aliquem ad bonum, & ipſe ex hoc fit deterior: & tunc non eſt relinquenda monitio bona, propter hoc quod ille ſumit inde occaſionem ruinæ: unde & Dominus non dimiſit prædicationem veritatis propter ſcandalum Phariſæorum; ut habetur Matthæi 15. & Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Bonifacium, & habetur 23. quæſt. 4. cap. *Ipſa pietas: quod ſi plurimi eſſent in domo ruitura, & inde ſaltem unus liberari poſſet, atque id quia facere conaremur, alii ſemetipſos præcipitatione necarent, doleremus de cæteris, verum de unius ſaltem ſalute conſolaremur. Quodlib.* 4. *art.* 23. *ad* 3. *q.* 4. *de malo, art.* 1. *ad* 13.

Quomodo obligandus ſit concubinarius ad relinquendam occaſionem proximam, patet ex propoſit. 41. *damnata ab Alexandro VII. & relata ſupra v. Concubinatus.*

OCCIDERE.

QUÆR. 1. *An occidere quæcunque viventia ſit illicitum.*

REſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus peccat ex hoc quod utitur re aliqua ad hoc ad quod eſt: in rerum autem ordine imperfectiora ſunt propter perfectiora, hinc eſt quod ea quæ tantum vivunt ut plantæ, ſunt communiter propter animalia: omnia autem animalia ſunt propter hominem: & ideo ſi homo utatur plantis ad utilitatem animalium, & animalibus ad utilitatem hominis, non eſt illicitum, ut etiam patet per Philoſophum in primo Polit. Inter alios autem uſus maxime neceſſarius eſſe videtur, ut animalia plantis utantur in cibum, & homines animalibus, quod ſine mortificatione eorum fieri non poteſt: & ideo licitum eſt, & plantas mortificare in uſum animalium, & animalia in uſum hominum ex ipſa ordinatione divina: dicitur enim Gen. 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam & univerſa ligna, ut ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ:* & Gen. 9. dicitur, *omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum.* 2. 2. *qu.* 64. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quomodo liceat occidere beſtiam tam domeſticam quam ſylveſtrem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod beſtia naturaliter eſt diſtincta ab homine: unde ſuper hoc non requiritur aliquod judicium an ſit occidenda, ſi ſit ſylveſtris: ſi vero ſit domeſtica, requiritur judicium, non propter ipſam, ſed propter damnum Domini. 2. 2. *qu.* 64. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 3. *An Homicidium ſemper ſit peccatum & illicitum, quamvis occidere hominem aliquando liceat.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod homicidium ſemper eſt peccatum; quia inordinationem habet inſeparabiliter annexam: homicidium enim plus importat quam occiſio hominis: compoſita enim nomina frequenter plus important quam componentia: importat enim homicidium occiſionem hominis indebitam: & ideo homicidium nunquam eſt licitum; quamvis occidere hominem aliquando liceat. *Quodlib.* 8. *quæſt.* 14. *ad* 1. *part.* 2. *quæſt.* 100. *art.* 8. *ad* 3. *qu.* 13. *de malo, ar.* 4. *ad* 11.

QUÆR. 4. *An liceat privatæ perſonæ occidere malefactores.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod occidere malefactorem licitum eſt, inquantum ordinatur ad ſalutem totius Communitatis: & ideo ad illum ſolum pertinet, cui committitur cura Communitatis conſervandæ; ſicut ad Medicum pertinet præcidere membrum putridum, quando ei commiſſa fuerit cura ſalutis totius corporis: cura autem communis boni commiſſa eſt principibus habentibus publicam authoritatem: & ideo èis ſolum licet malefactores occidere, non autem privatis perſonis. 2. 2. *quæſt.* 64. *artic.* 3. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 37. *quæſt.* 2. *art.* 1.

QUÆR. 5. *An liceat occidere malos, ex quorum occiſione timetur damnum bonorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Dominus Matthæi 13. abſtinendum mandavit ab eradicatione zizaniorum, ut tritico parceretur, ideſt bonis: quod quidem fit, quando non poſſunt occidi mali, quin ſimul occidantur & boni; vel quia latent inter bonos,

vel

vel quia habent multos ſequaces, ita quod ſine bonorum periculo interfici non poſſunt, ut Auguſtinus dicit contra Parmenianum: unde Dominus docet magis eſſe ſinendum malos vivere, & ultionem reſervandam uſque ad extremum judicium, quam quod boni ſimul occidantur: quando vero ex occiſione malorum non imminet periculum bonis, ſed magis tutela, & ſalus, tunc licite poſſunt mali occidi. 2. 2. *qu.* 64. *art.* 2. *ad* 1. *ad Rom.* 2. *lect.* 3. *contra Gentes c.* 40.

QUÆR. 6. *An Clericis liceat occidere malefactores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non licet Clericis occidere duplici ratione. Primo quidem quia ſunt electi ad Altaris miniſterium, in quo repræſentatur Paſſio Chriſti occiſi, qui cum percuteretur, non repercutiebat, ut dicitur 1. Petri 2. Et ideo non competit, ut Clerici ſint percuſſores, aut occiſores: debent enim miniſtri ſuum Dominum imitari, ſecundum illud Eccl. 10. *Secundum Judicem populi, ſic & miniſtri ejus.* Alia ratio eſt, quia Clericis committitur miniſterium novæ legis, in qua non determinatur pœna occiſionis, vel mutilationis corporalis: & ideo ut ſint idonei miniſtri novi Teſtamenti debent a talibus abſtinere. 2. 2. *q.* 64. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 7. *An Prælatis Eccleſiæ liceat occidere aliquos.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Prælati Eccleſiæ accipiunt officium Principum terræ, non ut ipſi judicium ſanguinis exerceant per ſeipſos, ſed quod eorum authoritate per alios exerceatur. 2. 2. *qu.* 64. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 8. *An liceat alicui occidere ſeipſum: & utrum hoc ſit ſemper mortale peccatum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſeipſum occidere eſt omnino illicitum triplici ratione.

Primo quidem, quia naturaliter quælibet res ſeipſam amat, & ad hoc pertinet quod quælibet res naturaliter conſervat ſe in eſſe, & corrumpentibus reſiſtit quantum poteſt: & ideo quod aliquis ſeipſum occidat, eſt contra inclinationem naturalem, & contra Charitatem, qua quilibet debet ſeipſum diligere: & ideo ſui ipſius occiſio ſemper eſt peccatum mortale; utpote contra naturalem legem, & contra Charitatem exiſtens.

Secundo, quia quælibet pars id quod eſt, eſt totius: quilibet autem homo eſt pars Communitatis, & ita id quod eſt, eſt Communitatis: unde in hoc quod ſeipſum interficit, injuriam Communitati facit, ut patet per Philoſophum 5. Ethic.

Tertio, quia vita eſt quoddam dominium divinitus homini attributum & ejus poteſtati ſubjectum, qui occidit, & vivere facit: & ideo qui ſeipſum vita privat, in Deum peccat; ſicut qui alienum ſervum interficit, peccat in Dominum, cujus eſt ſervus; & ſicut peccat ille, qui uſurpat ſibi judicium de re ſibi non commiſſa: ad ſolum enim Deum pertinet judicium mortis, & vitæ, ſecundum illud Deuteron. 32. *Ego occidam, & ego vivere faciam.* 2. 2. *quæſt.* 64. *artic.* 5. *in corp.* 3. *p. quæſt.* 47. *artic.* 6. *ad Hebr.* 11. *lect.* 7.

QUÆR. 9. *An liceat ſaltem habenti publicam authoritatem, ſe occidere.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ille qui habet publicam poteſtatem, poteſt licite malefactorem occidere per hoc quod poteſt de ipſo judicare: nullus autem eſt judex ſui ipſius: unde non licet habenti publicam poteſtatem ſeipſum occidere propter quodcunque peccatum. Licet tamen ei ſe committere judicio aliorum. 2. 2. *qu.* 64. *artic.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 10. *An liceat alicui ſe occidere, ut tranſeat ad feliciorem vitam; vel ut præſentis vitæ miſerias evadat; vel propter aliquod peccatum commiſſum; vel ne corrumpatur; vel ob timorem conſentiendi peccato.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod homo conſtituitur dominus ſui ipſius per liberum arbitrium: & ideo licite poteſt homo de ſeipſo diſponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur; non tamen quantum ad ea, quæ non ſubjacent ſuo arbitrio. Sed tranſitus de hac vita ad aliam feliciorem non ſubjacet libero arbitrio hominis, ſed poteſtati divinæ: Et ideo non licet homini ſeipſum interficere, ut ad feliciorem tranſeat vitam. Similiter etiam nec ut quaſlibet miſerias præſentis vitæ evadat: quia ultimum malorum hujus vitæ, & maxime terribile, eſt mors; ut patet per Philoſ. in 3. Ethic. & ideo inferre ſibi mortem ad alias vitæ hujus injurias evadendas, eſt majus malum aſſumere ad minoris mali vitationem.

Similiter etiam non licet ſe ipſum interficere propter aliquod peccatum commiſſum: tum quia in hoc ſibi maxime nocet, quod ſibi adimit neceſſarium pœnitentiæ tempus: tum etiam quia malefactorem occidere non licet, niſi per judicium publicæ poteſtatis. Similiter etiam non licet mulieri ſeipſam occidere, ne ab alio corrumpatur, quia non debet in ſe committere crimen maximum, quod eſt ſui ipſius occiſio, ut vitet mi-

nus

nus crimen alienum: non enim eſt crimen mulieris per violentiam violatæ, ſi conſenſus non adſit; quia non coinquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis, ut Lucia dixit: conſtat autem minus eſſe peccatum fornicationem vel adulterium quam homicidium, & præcipue ſui ipſius, quod eſt graviſſimum, quia ſibi ipſi nocet, cui maximam dilectionem debet; eſt etiam periculoſiſſimum; quia non reſtat tempus ut per pœnitentiam expietur. Similiter etiam nulli licet ſeipſum occidere ob timorem, ne conſentiat in peccatum: quia *non ſunt facienda mala, ut veniant bona*, vel ut vitentur mala, præſertim minora, & minus certa: incertum enim eſt, an aliquis in futurum conſentiat in peccaqum: potens eſt enim Deus hominem quacuncue tentatione ſuperveniente liberare a peccato. 2. 2. *qu.* 64. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 11. *Quomodo Samſon qui ſeipſum interfecit, ut habetur Judicum* 16. *connumeratur inter Sanctos, ut patet Hebr.* 11.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in 1. de Civitate Dei: *nec Samſon aliter excuſatur, quod ſeipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſſit, niſi quod latenter Spiritus Sanctus hoc juſſerat, qui per illum miracula faciebat*. Et eandem rationem aſſignat de quibuſdam ſanctis feminis, quæ tempore perſecutionis ſeipſas occiderunt, quarum memoria in Eccleſia celebratur. *Ibidem ad* 4.

Vide quod de eiſdem feminis dictum eſt ſupra v. Martyrium qu. 4. *&* 5.

QUÆR. 12. *Utrum aliquando ſit laudabile, quod aliquis ſe interficiat ad vitandas injurias, ſicut* 2. *Machab.* 14. *dicitur, quod Razias ſeipſum interfecit, eligens nobiliter mori potius quam ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos indignis injuriis agi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad fortitudinem pertinet quod aliquis ab alio mortem pati non refugiat propter bonum virtutis, & ut vitet peccatum: Sed quod aliquis ſibi ipſi inferat mortem ut vitet mala pœnalia, habet quidem quandam ſpeciem fortitudinis: propter quod quidam ſeipſos interfecerunt, æſtimantes ſe fortiter agere, de quorum numero Razias fuit: non tamen eſt vera fortitudo, ſed magis quædam mollities animi non volentis mala pœnalia ſuſtinere, ut patet per Philoſ. 3. Ethic. & per Auguſtinum in 1. de Civit. Dei. *Ibid. ad* 5.

QUÆR. 13. *An liceat in aliquo caſu occidere innocentem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis homo dupliciter conſiderari poteſt: uno modo ſecundum ſe, alio modo per comparationem ad aliud; ſecundum ſe quidem conſiderando hominem, nullum occidere licet; quia in quolibet etiam peccatore debemus amare naturam quam Deus fecit, quæ per occiſionem corrumpitur: ſed occiſio peccatoris fit licita per comparationem ad bonum commune, quod per peccatum corrumpitur: vita autem juſtorum eſt conſervativa, & promotiva boni communis; quia ipſi ſunt principaliter pars multitudinis: & ideo nullo modo licet occidere innocentem. 2. 2. *quæſt.* 64. *art.* 6. *in corp.* 1. 2. *q.* 94. *art.* 5. *ad* 2. *& qu.* 100. *art.* 8. *ad* 3. *& opuſc.* 9. *quæſt.* 86.

QUÆR. 14. *An occidens juſtum gravius peccet, quam occidens peccatorem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in penſanda gravitate peccati magis conſiderandum eſt id quod eſt per ſe, quam id quod eſt per accidens: unde ille qui occidit juſtum gravius peccat, quam ille qui occidit peccatorem: primo quidem, quia nocet ei quem plus debet diligere, & ita magis contra charitatem agit; ſecundo, quia injuriam infert ei, qui eſt magis dignus, & ita magis contra juſtitiam agit: tertio, quia privat communitatem majori bono: quarto, quia magis Deum contemnit, ſecundum illud Lucæ 10. *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* Quod autem juſtus occiſus ad gloriam perducatur a Deo, per accidens ſe habet ad occiſionem. 2. 2. *quæſt.* 64. *art.* 6. *ad* 2.

QUÆR. 15. *An peccet miniſter exequens ſententiam Judicis condemnantis innocentem ad mortem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod miniſter Judicis condemnantis, ſi ſententia intolerabilem errorem contineat, non debet obedire; alias excuſarentur carnifices, qui Martyres occiderunt: ſi vero non contineat manifeſtam injuſtitiam, non peccat præceptum exequendo; quia ipſe non habet diſcutere ſuperioris ſententiam: nec ipſe occidit innocentem, ſed Judex cui miniſterium exhibet. 2. 2. *q.* 64. *art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 16. *An liceat alicui occidere alium ſe defendendo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nihil prohibet unius actus eſſe duos effectus, quorum alter ſolum ſit in intentione, alius vero ſit præter intentionem: morales autem actus recipiunt ſpeciem ſecundum id quod intenditur, non autem ab eo quod eſt præter intentionem, cum ſit per accidens; ex actu ergo alicujus ſe ipſum defendentis duplex effectus ſequi poteſt: unus quidem conſervatio propriæ vitæ; alius autem occiſio invadentis. Actus ergo hujuſmodi, ex hoc quod

Digitized by Google

quod intenditur conſervatio propriæ vitæ; non habet rationem illiciti, cum hoc ſit cuilibet naturale, quod ſe conſervet in eſſe quantum poteſt.

Poteſt tamen aliquis actus ex bona intentione proveniens illicitus reddi, ſi non ſit proportionatus fini: & ideo ſi aliquis ad defendendum propriam vitam utatur majori violentia, quam oporteat, erit illicitum: ſi vero moderate violentiam repellat, erit licita defenſio, nam ſecundum jura *vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ*. Nec eſt neceſſarium ad ſalutem, ut hunc actum moderatæ tutelæ prætermittat ad evitandam occiſionem alterius; quia plus tenetur homo vitæ ſuæ providere, quam vitæ alienæ.

Sed quia occidere hominem non licet, niſi publica authoritate propter bonum commune, illicitum eſt quod homo intendat occidere hominem ut ſeipſum defendat; niſi ei, qui habet publicam authoritatem, quia intendens hominem occidere ad ſui defenſionem refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro Judicis pugnante contra latronem: quamvis etiam & illi peccent, ſi privata libidine moveantur. 2. 2. *quæſt. 64. artic. 7. in corp. 4. ſent. d. 25. quæſt. 2. artic. 2. quæſt. 2. ad 2. & 3.*

QUÆR. 17. Utrum ille ſit reus homicidii, qui alterum occidit, defendendo vitam propriam, vel etiam domum ſuam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Exod. 22. dicitur: *Si effringens fur domum, ſive ſuffodiens, inventus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis*: ſed multo magis licitum eſt defendere propriam vitam, quam propriam domum: ergo etiam ſi aliquis occidat aliquem pro defenſione vitæ ſuæ, non erit reus homicidii. 2. 2. *quæſt. 64. art. 7. in arg. ſed contra.*

QUÆR. 18. Quomodo intelligi debeat D. Auguſtin. ad Publicolam dicens: de occidendis hominibus, ne ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet conſilium, niſi forte ſit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis, accepta legitima poteſtate, ſi ejus congruat perſonæ. Et in primo de lib. arb. dicens: *quomodo apud divinam providentiam a peccato liberi ſunt, qui pro his rebus quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod authoritas Auguſtini intelligenda eſt, in eo caſu quo quis intenditur occidere hominem ut ſeipſum a morte liberet: In quo etiam caſu intelligitur authoritas inducta ex libro de libero arbitrio: unde ſignanter dicitur (*pro his rebus*) in quo deſignatur intentio. *Ibidem ad 1.*

QUÆR. 19. Quid requiratur, ut ille qui caſu alterum occidit, excuſetur a reatu homicidii.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſophum 2. Phyſicorum, *caſus eſt cauſa agens præter intentionem*: & ideo ea quæ caſualia ſunt, ſimpliciter loquendo, non ſunt intenta, neque voluntaria: & quia omne peccatum eſt voluntarium ſecundum Auguſtinum, conſequens eſt quod caſualia inquantum hujuſmodi non ſunt peccata. Contingit tamen id quod non eſt actu, & per ſe volitum vel intentum, eſſe per accidens volitum vel intentum, ſecundum quod cauſa per accidens dicitur removens prohibens: unde illi qui non removet ea, ex quibus ſequitur homicidium, ſi debeat removere, erit quodammodo homicidium voluntarium.

Hoc autem contingit dupliciter: uno modo quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debeat, homicidium incurrit: alio modo quando non adhibet debitam ſollicitudinem: & ideo ſecundum jura ſi aliquis det operam rei licitæ debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidii reatum: ſi vero det operam rei illicitæ, vel etiam det operam rei licitæ non adhibens diligentiam debitam, non evadet homicidii reatum, ſi ex ejus opere mors hominis ſequatur. 2. 2. *q. 64. art. 8. in corp. 4. ſent. d. 75. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 2. ad 3.*

QUÆR. 20. An percutiens mulierem prægnantem, ſi inde ſequatur mors pueri, ſit homicida.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille, qui percutit mulierem prægnantem, dat operam rei illicitæ: & ideo ſi ſequatur mors mulieris, vel pueri animati, non effugiet homicidii crimen, præcipue cum ex tali percuſſione in promptu ſit quod mors ſequatur. 2. 2. *quæſt. 64. art. 9. ad 2.*

QUÆR. 21. An liceat occidere hominem volentem occidi.

Reſp. D. Thomas, ille qui occidit hominem, injuriam facit non ſolum homini occiſo, ſed etiam Deo, & Reipublicæ: ſicut etiam & ille, qui occidit ſeipſum, ut Philoſophus dicit in 5. Ethic. unde & David damnavit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum, ut occideret Chriſtum Domini, quamvis eo petente, ut legitur 2. Reg. cap. 1. 3. *p. quæſt. 47. art. 6. ad 3.*

QUÆR. 22. Utrum homicidium ſit pejus fornicatione, & omnibus aliis luxuriæ ſpeciebus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum

catum fornicationis eſt contra bonum ſpeciei humanæ, inquantum impedit generationem ſingularem unius hominis naſcituri: magis autem pertingit ad rationem ſpeciei qui actu jam participat ſpeciem, quam qui eſt potentia homo: & ſecundum hoc, etiam homicidium eſt gravius quam fornicatio, & omnes luxuriæ ſpecies 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 23. *Utrum homicidium ſit pejus quam peccatum blaſphemiæ: & utrum primum locum teneat inter peccata in proximum commiſſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homicidium & blaſphemia, ſi comparentur ſecundum objecta in quæ peccatur, manifeſtum eſt quod blaſphemia, quæ eſt directe peccatum in Deum, præponderat homicidio, quod eſt peccatum in proximum: ſi autem comparentur ſecundum effectum nocendi, ſic homicidium præponderat: plus enim homicidium nocet proximo quam blaſphemia Deo. Sed quia in gravitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis perverſæ quam effectus operis; ideo cum blaſphemus intendat nocumentum inferre honori divino, ſimpliciter loquendo, gravius peccat quam homicida. Homicidium tamen primum locum tenet inter peccata in proximum commiſſa. 2. 2. *quæſt.* 13. *artic.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 24. *Quare homicidium eſt gravius aliis omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur.*

Reſp. ſupra *v. Detractio quæſt.* 12.

ODIUM.

QUÆR. 1. *Quid ſit odium: & utrum Deus poſſit odio haberi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod odium eſt quidam motus appetitivæ potentiæ, qui non movetur niſi ab aliquo apprehenſo: Deus autem dupliciter ab homine apprehendi poteſt: uno modo ſecundum ſeipſum, puta cum per eſſentiam videtur: alio modo per effectus ſuos, cum ſcilicet *inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*: Deus autem per eſſentiam ſuam eſt ipſa bonitas, quam nullus odio habere poteſt; quia de ratione boni eſt ut ametur: ideo impoſſibile eſt quod aliquis videns Deum per eſſentiam, eum odio habeat. Sed effectus ejus aliqui ſunt, qui nullo modo poſſunt eſſe contrarii voluntati humanæ, quia eſſe, vivere, & intelligere eſt & acceptabile & amabile omnibus; qui ſunt quidam effectus Dei: unde etiam ſecundum quod Deus apprehenditur ut author horum effectuum, non poteſt odio haberi: ſunt autem quidam effectus Dei, qui repugnant inordinatæ voluntati, ſicut inflictio pœnæ, & etiam cohibitio peccatorum per legem divinam, quæ repugnant voluntati depravatæ per peccatum: & quantum ad conſiderationem talium effectuum ab aliquibus Deus odio haberi poteſt, inquantum ſcilicet apprehenditur peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Utrum odium Dei ſit maximum peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod defectus peccati conſiſtit in averſione a Deo: hujuſmodi autem averſio rationem culpæ non haberet, niſi voluntaria eſſet: unde ratio culpæ conſiſtit in voluntaria averſione a Deo. Hæc autem voluntaria averſio a Deo per ſe quidem importatur in odio Dei: In aliis autem peccatis quaſi participative, & ſecundum aliud: ſicut enim voluntas per ſe inhæret ei quod amat, ita ſecundum ſe refugit id quod odit: unde quando aliquis odit Deum, voluntas ejus ſecundum ſe ab eo avertitur; ſed in aliis peccatis, puta cum aliquis fornicatur, non avertitur a Deo ſecundum ſe, ſed ſecundum aliud, inquantum ſcilicet appetit inordinatam delectationem, quæ habet annexam averſionem a Deo: ſemper autem id quod eſt per ſe, eſt potius eo quod eſt ſecundum aliud: unde odium Dei inter alia peccata eſt gravius. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 2. *in corp.* 1. 2. *quæſt.* 73. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 3. *An odium Dei ſit maxime peccatum in Spiritum Sanctum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Gregorius dicit, 25. moralium, *aliud eſt bona non facere, & aliud eſt bonorum odiſſe datorem; ſicut aliud eſt ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare*: Ex quo datur intelligi, quod odire Deum omnium bonorum datorem ſit ex deliberatione peccare, quod eſt peccatum in Spiritum Sanctum: unde manifeſtum eſt, quod odium Dei maxime eſt peccatum in Spiritum Sanctum, ſecundum quod peccatum in Spiritum Sanctum nominat aliquod genus ſpeciale peccati.

Ideo tamen non computatur inter ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, quia generaliter invenitur in omni ſpecie peccati in Spiritum Sanctum. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *An odium proximi ſit ſemper cum peccato.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod odium amori opponitur, unde tantum habet odium de ratione mali, quantum amor habet de ratione boni: amor autem debetur proximo ſecundum id, quod a Deo habet, ideſt, ſecundum naturam, & gratiam, non autem debetur ei amor ſecundum id quod habet a ſeipſo, & diabolo, ideſt ſecundum peccatum; & juſtitiæ defectum: & ideo licet habere odio peccatum in fratre, & omne illud, quod pertinet ad defectum divinæ juſtitiæ, ſed ipſam naturam, & gratiam fratris non poteſt aliquis habere odio ſine peccato. Hoc autem ipſum, quod in fratre odimus culpam, & defectum boni, pertinet ad fratris amorem, ejuſdem enim rationis eſt, quod velimus bonum alicujus, & quod odiamus malum ipſius. Unde ſimpliciter accipiendo odium fratris, ſemper eſt cum peccato. 2. 2. *qu.* 34. *artic.* 3. *in corp.*

QUÆR. 5. *An odium proximi ſit graviſſimum peccatorum, quæ in proximum committuntur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum, quod committitur in proximum, habet rationem mali ex duobus; uno quidem modo ex deordinatione ejus qui peccat; alio modo ex nocumento quod infertur ei, contra quem peccatur.

Primo ergo modo odium eſt majus peccatum quam exteriores actus qui ſunt in proximi nocumentum; quia ſcilicet per odium deordinatur voluntas hominis, quæ eſt potiſſimum in homine, & ex qua eſt radix peccati; unde etiam ſi exteriores actus inordinati eſſent abſque inordinatione voluntatis, non eſſent peccata, puta cum aliquis ignoranter, vel zelo juſtitiæ hominem occidit; & ſi quid culpæ eſt in exterioribus peccatis, quæ contra proximum committuntur, totum eſt ex interiori odio. Sed quantum ad nocumentum, quod proximo infertur, pejora ſunt exteriora peccata, quam interius odium. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 4. *in corp. qu.* 12. *de malo artic.* 4. *&* 5.

QUÆR. 6. *An aliquis poſſit ſeipſum odio habere, juxta illud Pſal.* 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod impoſſibile eſt, quod aliquis, per ſe loquendo, odiat ſeipſum; naturaliter enim unumquodque appetit bonum, nec poteſt aliquid ſibi appetere, niſi ſub ratione boni; nam malum eſt præter voluntatem, ut Dionyſ. dicit 4. cap. de Divinis nominibus: amare autem aliquem eſt velle ei bonum; unde neceſſe eſt, quod aliquis amet ſeipſum; & impoſſibile eſt, quod aliquis odiat ſeipſum, per ſe loquendo.

Per accidens tamen contingit, quod aliquis ſeipſum odio habeat; & hoc dupliciter: uno modo ex parte boni, quod ſibi aliquis vult; accidit enim quandoque illud quod appetitur, ut ſecundum quid bonum, eſſe ſimpliciter malum; & ſecundum hoc aliquis per accidens vult ſibi malum, quod eſt odire: alio modo ex parte ſui ipſius, cui vult bonum: unumquodque enim maxime eſt quod eſt principalius in ipſo; unde Civitas dicitur facere id quod Rex facit, quaſi Rex ſit tota Civitas: manifeſtum eſt ergo: quod homo maxime eſt mens hominis; contingit autem quod aliqui æſtimant maxime illud quod ſunt ſecundum naturam corporalem & ſenſitivam; unde amant ſe ſecundum id quod æſtimant ſe eſſe, ſed odiunt id quod vere ſunt, dum volunt contraria rationi: & utroque modo ille, qui diligit iniquitatem, odit non ſolum animam ſuam, ſed etiam ſeipſum. *par.* 2. *quæſt.* 29. *artic.* 4. *in corp.*

QUÆR 7. *An parentes ſint aliquando odio habendi, juxta illud Lucæ* 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod parentes, quantum ad naturam & affinitatem qua nobis conjunguntur, ſunt a nobis ſecundum præceptum Dei honorandi, ut patet Exodi 20. odiendi autem ſunt quantum ad hoc quod impedimentum præſtant nobis accedendi ad perfectionem divinæ Juſtitiæ. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 8. *An liceat odiſſe eos qui ſunt nobis contrarii.*

Reſp. D. Thomas, dicunt quidam quod homines ſecundum bona quæ habent a Deo, non ſunt nobis contrarii; unde quantum ad hoc ſunt amandi: contrariantur autem nobis ſecundum quod contra nos inimicitias exercent, quod ad eorum culpam pertinet: & quantum ad hoc ſunt odio habendi: hoc enim in eis debemus habere odio, quod ſunt nobis inimici. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 9. *Cur odium non ponitur inter vitia capitalia: & quare eſt ultimum in deſtructione virtutum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod vitium capitale eſt, ex quo, ut frequentius alia vitia oriuntur vitium autem eſt contra naturam hominis, inquantum eſt animal rationale: in his autem quæ contra naturam fiunt, paulatim id quod eſt naturæ, corrumpitur: unde oportet, quod primo recedatur ab eo quod eſt minus ſecundum naturam; quia

Digitized by Google

quia id quod eſt *primum in conſtructione*, *eſt ultimum in reſolutione*; id autem quod eſt maxime & primo naturale homini eſt: quod diligat bonum, & præcipue bonum divinum, & bonum proximi: & ideo odium quod dilectioni huic opponitur, non eſt primum in deſtructione virtutis, quæ fit per vitium, ſed ultimum: & ideo odium non eſt vitium capitale. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 5. *in corp. qu.* 12. *de malo*, *art.* 5.

QUÆR. 10. *Cur*, *ſicut dicit D. Gregorius* 31. *Moral. de invidia oritur odium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, odium proximi eſt ultimum in progreſſu peccati, eo quod opponitur dilectioni, qua naturaliter proximus diligitur: quod autem aliquis recedat ab eo quod eſt naturale, contingit ex hoc quod intendit vitare aliquid quod eſt naturaliter fugiendum: naturaliter autem omne animal fugit triſtitiam, ſicut & appetit delectationem, ſicut patet per Philoſ. in 7. & 10. Ethicor. & ideo ſicut ex delectatione cauſatur amor, ita ex triſtitia cauſatur odium: ſicut enim movemur ad diligendum ea quæ nos delectant, inquantum ex hoc ipſo accipiuntur ſub ratione boni; ita movemur ad odiendum ea, quæ nos contriſtant, inquantum ex hoc ipſo accipiuntur ſub ratione mali: unde cum invidia ſit triſtitia de bono proximi, ſequitur quod bonum proximi reddatur nobis odioſum: & inde eſt, quod ex invidia oritur odium. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 6. *in corp. quæſt.* 10. *de malo*, *art.* 3.

QUÆR. 11. *Quomodo*, *ſicut dicit D. Auguſtinus in ſua regula: ira creſcit in odium.*

Reſp. D. Thomas, ex ira oritur odium ſecundum quoddam argumentum: nam primo per iram appetimus malum proximi, ſecundum quendam menſuram, prout ſcilicet habet rationem vindictæ: poſtea autem per continuitatem iræ pervenitur ad hoc quod homo malum proximi abſolute deſideret, quod pertinet ad rationem odii. 2. 2. *quæſt.* 34. *art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 12. *Cur odium ſit pejus ira: quare miſericordiam non compatitur: & quare ſufficit illi odio habere, quod ille quem odit, patietur malum.*

Reſp. ſupra *v. Ira*, *q.* 24. 25. & 26.

QUÆR. 13. *Quare odium eſt inſanabilius*, *& permanentius quam ira.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod id quod ex pluribus cauſis cauſatur, tunc eſt ſtabilius quando cauſæ accipiuntur unius rationis; ſed una cauſa poteſt prævalere multis aliis, odium tamen provenit ex permanentiori cauſa, quam ira: nam ira provenit ex aliqua commotione animi propter læſionem illatam; ſed odium procedit ex aliqua diſpoſitione hominis ſecundum quod reputat ſibi contrarium & nocivum id quod odit: & ideo ſicut paſſio citius tranſit, quam diſpoſitio vel habitus; ita etiam citius tranſit quam odium: quamvis etiam odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione proveniens: & propter hoc Philoſ. dicit in 2. Reth. quod *odium eſt magis inſanabile quam ira*. 1. 2. *quæſt.* 46. *art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 14. *An poſſint homines odio habere veritatem.*

Reſp. infra *v. Veritas.*

QUÆR. 15. *Quibus de cauſis Mundus odio habet Sanctos.*

Reſp. D. Thomas, poteſt triplex ratio aſſignari, quare Mundus odit Sanctos. Primo eſt diverſitas conditionis, quia ſcilicet Mundus in morte eſt; ſed Sancti ſunt in ſtatu vitæ. 1. Joan. 3. *Nolite mirari ſi odit vos Mundus &c. tranſlati ſumus de morte ad vitam*, *&c.* Et ideo dicit Sapiens 2. *Gravius eſt nobis etiam ad videndum*. Secunda ratio eſt diſplicentia correctionis. Nam Sancti viri & verbis & factis Mundi facta reprehendunt, & ideo Mundus odit eos, Amos 5. *Odio habuerunt corripientem in porta*, ſup. *Me autem odit*, ſcilicet Mundus, *quia teſtimonium perhibeo de illo &c.* Tertia ratio eſt iniquitas æmulationis, qua mali invident viris juſtis, cum eos vident creſcere & multiplicari in bonitate, & ſanctitate, ſicut Ægyptii videntes creſcere filios Iſrael, habebant eos odio, & perſequebantur, Exodi 1. & Geneſ. 26. dicitur, quod videntes fratres Joſeph, quod *cunctis fratribus plus amaretur*, *oderant eum &c. Joan.* 15. *lect.* 5.

QUÆR. 16. *Quænam ſit maxima conſolatio juſtorum dum odio habentur.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt, quod ſicut omnium beneficiorum principium eſt amor, ita & perſecutionum omnium principium eſt odium futurum, Matth 24. *Odio eritis hominibus*. Luca. *Beatis eritis*, *cum vos oderint homines &c.* dicit ergo, *ſi Mundus vos odit*, ideſt, futurum eſt, quod Mundus vos odio habeat, & manifeſtabit odium ſuum perſequendo vos, *ſcitote quia me priorem vobis odio habuit*, ſup. 1. *Non poteſt Mundus odiſſe vos*, *me autem odit*. Sed hæc eſt grandis conſolatio juſtis ad fortiter ſuſtinendum perſecutiones, Hebr. 11. *Recogitate eum qui talem ſuſtinuit &c.* 1. Petr. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis*, *vobis relinquens exemplum*, *ut ſequamini &c.* Et ideo ſecundum Auguſt. non debent ſe membra ſupra verticem extollere, nec recuſare ſe in corpore eſſe, nolendo Mundi odium ſuſtinere cum capite. *In ead. lect.*

Digitized by Google

QUÆR. 1. *An peccatum veniale reddat hominem indignum ad exequendum officium Sacrum, ſicut peccatum mortale.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod peccatum veniale non reddit aliquem indignum executione officii Sacri ſicut peccatum mortale; nec ita natum eſt ſcandalizare, quia ab eis nullus eſt immunis. 4. *ſent. diſt.* 19. *quæſt.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 2. *An per quodlibet mortale peccatum aliquis reddatur indignus ad quodlibet ſpirituale exequendum.*

Reſp. D. Thomas, per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet ſpirituale exequendum: unde dicit Dionyſius in epiſt. ad Demophilum Monachum, loquens de Sacerdote qui non eſt gratia illuminatus: *Non eſt iſte Sacerdos, non eſt; ſed inimicus, doloſus, deluſor ſui ipſius, & lupus ſupra dominicum populum pelle armatus ovina. Quodlib.* 8. *art.* 6.

QUÆR. 3. *De quonam peccato intelligi debeat, quod reddat indignos ad ſpiritualia officia exequenda.*

Reſp. D. Thomas, non eſt dicendum ſicut aliqui dixerunt, quod quicunque peccavit mortaliter poſt Baptiſmum, non eſt idoneus; quia pauci eſſent tales. Sed (ſicut de Epiſcopo dicit Apoſtol. 1. ad Timoth. 3.) *irreprehenſibilis*, ideſt, non ſubjectus alicui peccato, unde ab aliis reprehendi poſſit: quia indecens eſt ſi reprehenſibilis ſit reprehenſor. Matth. 7. *Ejice primum trabem &c. Ibid. lect.* 1.

QUÆR. 4. *Utrum ad officia, vel beneficia Eccleſiaſtica non ſit eligendus, niſi ille qui eſt ſine crimine, vel etiam ſine peccato, juxta illud Apoſtoli ad Titum. 1. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe.*

Reſp. D. Thomas, dicendum eſt; quod aliud eſt crimen, aliud eſt peccatum: peccatum dicitur quodcunque, ſive magnum, ſive parvum, ſive occultum: crimen autem magnum, & infame, Pſalm. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo &c.* & poſtea ſubditur: *qui ingreditur ſine macula &c.* non quod qui mortaliter peccat poſt Baptiſmum, non poſſit eligi: ſed quod eligendus non ſit infamis. 1. *ad Titum* 1. *lect.* 2.

QUÆR. 5. *An liceat Principibus vendere officia ſæcularia: utrum hoc ſit expediens: & cur boni nedum ad ea ſunt eligendi, ſed etiam ad acceptanda compellendi.*

Reſp. D. Thomas in Opuſc. 21. de regimine Judæorum ad Duciſſam Brabantiæ, conſiderandum videtur, quod Apoſtolus dicit, quod *multa licent, quæ non expediunt*: cum autem balivis, & officialibus veſtris non committatis, niſi temporalis officium poteſtatis, non video quare hujuſmodi officia non liceat vobis vendere, dummodo talibus vendatis, de quibus poſſit præſumi, quod ſint utiles ad talia officia exercenda: & non tanto pretio vendantur officia, quod recuperari non poſſint ſine gravamine veſtrorum ſubditorum.

Sed tamen talis venditio expediens non videtur. Primo quidem, quia contingit frequenter, quod illi qui eſſent magis idonei ad hujuſmodi officia exercenda, ſunt pauperes, ut emere non poſſint; & ſi etiam ſunt divites, illi qui ſunt meliores talia officia non ambiunt, nec inhiant ad lucra ex officio acquirenda. Sequitur igitur, quod ut plurimum illi officia ſuſcipiant, qui ſunt pejores, ambitioſi, & pecuniæ amatores, quos etiam probabile eſt ſubditos veſtros opprimere, & veſtra etiam commoda non ſic fideliter procurare. Unde magis videtur expediens ut bonos homines & idoneos ad ſuſcipiendum officia eligatis; quos etiam invitos, ſi neceſſe fuerit, compellatis: quia per eorum bonitatem, & induſtriam majora accreſcent vobis & ſubditis veſtris, quam de officiorum venditione acquirere valeant. Et hoc conſilium dedit Moyſi ejus cognatus, Exodi 18. *Provide*, inquit, *de omni plebe viros ſapientes, & timentes Deum, in quibus ſit charitas, & qui oderint avaritiam: & conſtitue ex eis tribunos, centuriones, & quinquagenarios, & diaconos qui judicent populum omni tempore.*

QUÆR. 6. *An & quomodo poſſint Principes recipere mutuum ab illis, quibus hujuſmodi officia ſæcularia conferunt.*

Reſp. D. Thomas in eodem Opuſculo ad eandem Duciſſam: dicendum videtur, quod ſi hoc pacto mutuum dant, ut officium accipiant, abſque dubio pactum eſt uſurarium, quia pro mutuo accipiunt officii poteſtatem. Unde in hoc datis eis occaſionem peccandi, & ipſi etiam tunc tenentur reſignare officio taliter acquiſito. Si tamen gratis officia dederitis, & poſt ab eis mutuum acceperitis, quod de ſuo officio poſſint recipere, hoc abſque omni peccato fieri poteſt.

OMISSIO.

QUÆR. 1. *An omiſſio ſit ſpeciale peccatum.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod omiſſio importat prætermiſſionem boni, non

Digitized by Google

non autem cujuſcumque, ſed boni debiti: Bonum autem ſub ratione debiti pertinet proprie ad juſtitiam; ad legalem quidem, ſi debitum accipiatur in ordine ad legem divinam, vel humanam: ad ſpecialem autem juſtitiam ſecundum quod debitum conſideratur in ordine ad proximum. Unde eo modo, quo juſtitia eſt virtus ſpecialis, & omiſſio eſt ſpeciale peccatum. 2. 2. *quæſt.* 79. *art.* 3. *in corp.* 2. *ſent. d.* 5. *quæſt.* 1. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 2. *Utrum omiſſio ſit peccaminoſa, licet ſit neceſſaria, ſicut cum mulier corrupta eſt quæ virginitatem vovit; vel cum Sacerdos tenetur celebrare, & habet aliquod impedimentum; vel cum aliquis amiſit rem quam reſtituere tenetur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omiſſio non eſt niſi boni debiti ad quod aliquis tenetur: nullus autem tenetur ad impoſſibile; unde nullus ſi non facit id quod facere non poteſt, peccat per omiſſionem. Mulier ergo corrupta, quæ virginitatem vovit, non omittit, virginitatem non habendo, ſed non pœnitendo de peccato præterito, vel non faciendo quod poteſt ad votum adimplendum per continentiæ obſervantiam. Sacerdos etiam non tenetur dicere Miſſam niſi ſuppoſita debita opportunitate; quæ ſi deſit non omittit. Et ſimiliter aliquis tenetur ad reſtitutionem ſuppoſita facultate, quam ſi non habet, nec habere poteſt, non omittit, dummodo faciat quod poteſt. Et idem dicendum eſt in aliis. 2. 2. *quæſt.* 79. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 3. *An peccatum omiſſionis multiplicetur toties, quoties redit tempus, in quo tenetur quis ad obſervantiam præcepti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum omiſſionis non habet rationem culpæ, niſi ex hoc quod opponitur præcepto affirmativo legis naturalis, vel ſcriptæ; præceptum autem affirmativum obligat ſemper, ſed non ad ſemper: & ideo omnis omiſſio pro illo tempore eſt peccatum in actu, in quo quis per præceptum obligatur; & quoties illud tempus revertitur, toties peccatum multiplicatur. 4. *ſent. diſt.* 22. *quæſt.* 2. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 4. *Quandonam omiſſio ex præcedenti culpa proveniens imputetur ad peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut peccatum tranſgreſſionis opponitur præceptis negativis, quæ pertinent ad declinandum a malo, ita peccatum omiſſionis opponitur præceptis affirmativis, quæ pertinent ad faciendum bonum: præcepta autem affirmativa non obligant ad ſemper, ſed ad tempus determinatum, & pro illo tempore peccatum omiſſionis incipit eſſe.

Poteſt autem contingere, quod aliquis tunc ſit impotens ad faciendum quod oportet; quod quidem ſi ſit præter ejus culpam, non ommittit quod debet; ſi vero ſit propter ejus culpam præcedentem, puta ſi aliquis de ſero ſe inebriaverit, & non poteſt ſurgere ad matutinas ut debet, dicunt quidam, quod tunc incipit peccatum omiſſionis, quando aliquis ſe applicat ad actum illicitum, & incompoſſibilem cum illo actu, ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum; quia dato quod excitaretur per violentiam, & iret ad matutinas, non omitteret; unde patet, quod præcedens inebriatio non fuit omiſſio, ſed omiſſionis cauſa.

Unde dicendum eſt, quod omiſſio incipit ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi; tamen propter cauſam præcedentem, ex qua omiſſio ſequens redditur voluntaria. 2. 2. *quæſt.* 97. *art.* 3. *ad* 3. 2. *ſentent. d.* 22. *quæſt.* 2. *art.* 1. *ad* 4.

OPINIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit opinio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod actus intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius. 1. *p. quæſt.* 79. *art.* 9. *ad* 4.

QUÆR. 2. *Quomodo opiniones contradictoriorum non ſint contradictoriæ, ſed contrariæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ipſæ res contrariæ non habent contrarietatem in anima, quia unum eſt ratio cognoſcendi alterum; & tamen in intellectu eſt contrarietas affirmationis & negationis quæ ſunt contraria, ut dicitur in fine perihermenias: quamvis enim eſſe & non eſſe non ſint contraria, ſed contradictorie oppoſita, ſi conſiderentur ipſa ſignificata prout ſunt in rebus, quia alterum eſt ens, & alterum eſt pure non ens; tamen ſi referantur ad actum animæ, utrumque ponit aliquid eſſe: unde eſſe & non eſſe ſunt contradictoria, ſed opinio qua opinamur quod *bonum eſt bonum*, eſt contraria opinioni qua opinamur quod *bonum non eſt bonum*: & inter hujuſmodi contraria medium eſt virtus intellectualis. 1. 2. *quæſt.* 64. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Cur opinio quam omnes vel plures tenent, non poſſit eſſe omnino falſa.*

Reſp. D. Thomas, illud in quod omnes, vel plures conſentiunt, non poteſt eſſe omnino falſum: unde in proverbio dicitur, quod non perditur omnino fama, quæ apud multos populos divulgatur. Et hujus ratio eſt, quia natura non deficit neque in omnibus, neque in pluribus, ſed ſolum in paucioribus; unde quod invenitur in

Digitized by Google

in omnibus, aut in pluribus, videtur eſſe ex inclinatione naturæ, quæ non inclinat neque ad malum, neque ad falſum. 7. *Ethic. lect.* 13.

QUÆR. 4. *Quomodo diſſenſio voluntatum ſit cauſa diverſitatis opinionum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc modo diſſenſio opinionum poteſt ſequi ex diſcordia voluntatum, quo ratio ſequitur voluntatem: quod quidem contingit indirecte, & hoc tripliciter: uno modo in operabilibus: ex hoc enim ipſo quod voluntas tendit in aliquid, illud habet quandam apparentiam boni, & ſic a ratione bonum eſſe determinatur: nam ſatisfacere voluntati eſt quoddam apparens bonum: & ideo ſecundum quod diverſa homines volunt diverſas ſententias habere de bono: alio modo in ſpeculativis, ex parte illa qua voluntas imperat rationi, ut in credendo contingit; nam *nemo credit niſi volens*: unde ſecundum diverſas voluntates diverſa homines credunt: & hoc præcipue in illis, in quibus non patent rationes cogentes: tertio modo ex parte eorum quæ movent rationem per modum objecti: nam quando homini complaceat una opinio, diligenter inquirit illa quæ ſunt pro illa opinione, & negligenter ea quæ ſunt contra: ex quo contingit quod diverſi ſecundum diverſas voluntates in diverſas opiniones incidant. *In prologo lib. ad Hannib. qu.* 3. *art.* 5.

QUÆR. 5. *An ille, qui plures habet præbendas peccet ex hoc ipſo, quod de hoc ſunt contrariæ opiniones Magiſtrorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: Uno modo faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur: alio modo faciendo contra conſcientiam, etſi non ſit contra legem, ut ſi conſcientia dictat alicui, quod levare feſtucam de terra ſit peccatum mortale. Ex conſcientia autem obligatur aliquis ad peccatum, ſive habeat certam fidem de contrario ejus quod agit, ſive etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione: illud autem quod agitur contra legem ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam: & ſimiliter quod eſt contra conſcientiam eſt malum, quamvis non ſit contra legem: quod autem nec contra conſcientiam, nec contra legem eſt, non poteſt eſſe peccatum.

Dicendum eſt ergo quod quando ſunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet eſſe alteram veram, & alteram falſam: aut ergo ille qui facit contra opinionem Magiſtrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem: & ſic cum faciat contra legem Dei, non excuſatur a peccato, quamvis non faciat contra conſcientiam; ſic enim contra legem Dei facit; aut illa opinio non eſt vera, ſed magis contraria, quam iſte ſequitur; ita quod vere licet habere plures præbendas: & tunc diſtinguendum eſt.

Quia aut talis habet conſcientiam de contraria: & ſic iterum peccat contra conſcientiam faciens, quamvis non contra legem: aut non habet conſcientiam de contrario, ſed certitudinem; ſed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum: & ſic ſi manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo ſe committit, & ſic proculdubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale quam propriam ſalutem: aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non ſe committit diſcrimini, nec peccat. *Quodlib.* 8. *art.* 13.

QUÆR. 6. *An ſit periculoſum determinare quæſtiones, in quibus agitur de mortali peccato, & propter diverſas opiniones Doctorum veritas ambigua eſt, ut accidit in quæſtione de beneficiorum pluralitate.*

Reſpond. ſupra *v. Beneficium Eccleſiaſticum qu.* 8.

QUÆR. 7. *An diſcipuli ſequentes ſuorum Magiſtrorum opiniones excuſentur a peccato, cum dicatur Matth.* 15. *Si cæcus ducatum cæco præſtet, ambo in foveam cadunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diverſæ opiniones Doctorum Sacræ Scripturæ, ſi quidem non pertineant ad fidem, & bonos mores, abſque periculo auditores utramque opinionem ſequi poſſunt: tunc enim habet locum quod Apoſtolus dicit ad Rom. 14. *Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*: in his vero quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem alicujus Magiſtri: in talibus enim ignorantia non excuſat: alioquin immunes a peccato fuiſſent, qui ſecuti ſunt opinionem Arrii, Neſtorii, & aliorum Hæreſiarcharum.

Nec poteſt excuſationem habere propter ſimplicitatem auditorum, ſi in talibus erroneam opinionem ſequantur. In rebus enim dubiis non eſt de facili præſtandus aſſenſus; quinimo, ut Auguſtin. dicit in libr. 3. de doctrina Chriſtiana, *conſulere debet quis regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ authoritate percepit.* Qui ergo aſſentit opinioni alicujus Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra id, quod publice tenetur ſecundum Eccleſiæ authoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari. *Quodlib.* 3. *art.* 10. *in corp.*

QUÆR. 8. *Quomodo intelligi debet illud Chriſti Domini Matth.* 23. *Super cathedram Moyſi ſede-*

ſederunt Scribæ, & Phariſæi; omnia ergo quæ dicunt vobis, ſervate & facite.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ideo præmiſit, *ſuper cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi*, ut quod poſtea ſubdit, *omnia quæ dixerint vobis, ſervate, & facite*, de illis intelligatur quæ ad cathedram pertinent; ad quam non pertinent ea quæ ſunt contra fidem, vel bonos mores. *ibid. ad* 1.

QUÆR. 9. Quid ſit opinio falſa: & unde plerumque proveniat.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod falſa opinio eſt quædam defectiva operatio naturæ; unde Philoſophus dicit in 6. Ethic. quod *malum intellectus eſt falſum*: defectiva autem operatio ſemper procedit ex defectu alicujus principii, ſicut ex aliquo defectu ſeminis procedit monſtruoſitas partus, ut dicitur in 2. Phyſic. Unde neceſſe eſt quod omnis falſa æſtimatio procedat ex defectu alicujus principii cognoſcendi; ſicut in nobis falſa opinio accidit plerumque ex indebita ratiocinatione. *q. 16. de malo, art. 6. in corp.*

Plura ad opinionem ſpectantia videantur ſupra v. Hæreſis, & infra v. Probabilitas, & v. Suſpicio.

OPPROBRIUM.

QUÆR. 1. Quid ſit opprobrium.

RESP. D. Thomas, opprobrium eſt quando quis imponit crimen alicui, quod eſt contra ejus honorem. *Super Pſalm.* 34.

QUÆR. 2. Quanam opprobria ſint contemnenda.

Reſp. *v. Verecundia.*

ORATIO.

QUÆR. 1. Quid ſit Oratio.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dicit Caſſiodorus, *Oratio dicitur quaſi oris ratio*: unde ex ſuo nomine oratio ſignificat expreſſionem alicujus actus rationis per effectum oris: habet autem ratio ſuos actus, etiam ſecundum quod eſt ſpeculativa; primus eſt componere, & dividere; & iſte actus rationis exprimitur ore per orationem, quam Philoſ. 1. Periherm. deſcribit. Secundus actus rationis eſt diſcurrere de uno in aliud innoteſcendi cauſa; & ſecundum hoc ſyllogiſmus oratio quædam dicitur: & quia ſermones Rhetorici, qui conciones dicuntur, continent argumentationes ad perſuadendum accommodatas, inde eſt, quod etiam *orationes* dicuntur, & Rhetores *oratores*: & quia orationes iſtæ præcipue quantum ad genus cauſarum, quod judiciale dicitur, ordinantur ad hoc quod aliquid a Judice petamus (unde & in jure advocationes *poſtulationes* dicuntur) ideo tranſlatum eſt ulterius hoc nomen ad ſignificandum petitionem, quam Deo aliquis facit, velut Judici, qui habet curam noſtrorum actuum: & ſic diffinit Damaſcenus orationem: *Oratio eſt petitio decentium a Deo. 4. ſent. diſt. 15. qu. 4. art. 1. quæſt. 1. in corp.*

QUÆR. 2. Cur dicitur Pſ. 9. deſiderium pauperum exaudivit Dominus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod deſiderium pauperum dicitur Dominus exaudire, vel quia deſiderium eſt cauſa petendi, cum petitio ſit quodammodo deſiderii interpres, vel hoc dicitur ad oſtendendum exauditionis velocitatem, quia ſcilicet dum adhuc aliquid in deſiderio pauperum eſt, Deus exaudit antequam orationem proponant, ſecundum illud Eſai. 65. *Eritque antequam clament, ego exaudiam eos. 2. 2. q. 83. art. 1. ad 1.*

QUÆR. 3. Cur, ſicut dicit D. Dionyſ. in 3. cap. de Div. nom. Ante omnia ab oratione incipere nos eſt utile, ſicut Deo nos ipſos tradentes & unientes.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod voluntas movet rationem ad ſuum finem: unde nihil prohibet, movente voluntate actum rationis tendere in finem charitatis, qui eſt Deo uniri: tendit autem oratio in Deum quaſi a voluntate charitatis mota, dupliciter: Uno quidem modo ex parte ejus quod petitur, quia hoc præcipue eſt in oratione petendum, ut Deo uniamur, ſecundum illud Pſal. 26. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Alio modo ex parte ipſius petentis, quem oportet accedere ad eum a quo petit; vel loco ſicut ad hominem; vel mente ſicut ad Deum: unde dicit ibidem Dionyſius, quod *quando orationibus invocamus Deum, revelata mente adſumus ipſi*: & ſecundum hoc etiam Damaſcenus dicit, quod *oratio eſt aſcenſus mentis in Deum. 2. 2. qu. 83. art. 1. ad 2.*

QUÆR. 4. An ſit conveniens orare, juxta illud Lucæ 8. Oportet ſemper orare.

Reſp. D. Thomas, conſiderandum eſt quod ex divina Providentia non ſolum diſponitur qui effectus fiant, ſed etiam ex quibus cauſis, & quo ordine proveniant: inter alias autem cauſas ſunt etiam quorundam cauſæ actus humani: unde oportet homines agere aliqua, non ut per actus ſuos divinam diſpoſitionem immutent, ſed ut per actus ſuos impleant quoſdam effectus ſecundum ordinem a Deo diſpoſitum. Et idem etiam eſt in naturalibus cauſis. Et ſimile eſt etiam de oratione: non enim

Digitized by Google

propter hoc oramus, ut divinam diſpoſitionem immutemus, ſed ut id impetremus, quod Deus diſpoſuit per orationem Sanctorum eſſe implendum; ut ſcilicet *homines poſtulando mereantur accipere, quod eis Deus omnipotens ante ſæcula diſpoſuit donare*, ut Gregorius dicit in lib. Dialogorum. 2.2. *q*. 83. *art*. 2. *in corp.*

QUÆR. 5. *Cur Deus licet liberaliſſimus vult quod ipſum oremus ad impetranda ipſius dona, & tamen, ut dicit Seneca, nulla res carius emitur, quam quæ precibus empta eſt.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod Deus nobis multa præſtat ex ſua liberalitate, etiam non petita: ſed quod aliqua vult præſtare nobis petentibus, hoc eſt propter noſtram utilitatem; ut ſcilicet fiduciam quandam accipiamus recurrendi ad Deum; & ut recognoſcamus eum eſſe bonorum noſtrorum authorem: unde Chryſoſt. dicit: conſidera quanta eſt tibi conceſſa felicitas, quanta gloria attributa, orationibus fabulari cum Deo, cum Chriſto miſcere colloquia, optare quod deſideras poſtulare. *Ib ad* 3.

QUÆR. 6. *Utrum oratio ſit actus Religionis.*

Reſp. D. Thomas, quod dicitur in Pſal. 140. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo*: ubi dicit Gloſſa, *in hujus figuram in veteri lege incenſum dicebatur offerri in odorem ſuavem Domino*: ſed hoc pertinet ad Religionem; ergo oratio eſt religionis actus. 2. 2. *qu*. 83. *art*. 3. *in arg. Sed contra.*

QUÆR. 7. *An oratio ſit proprie Religionis actus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad religionem proprie pertinet, reverentiam & honorem Deo exhibere; & ideo omnia illa, per quæ Deo reverentia exhibetur, pertinent ad Religionem: per orationem autem homo Deo reverentiam adhibet: inquantum ſcilicet ei ſe ſubjicit, & profitetur orando ſe eo indigere ſicut authore ſuorum bonorum: unde manifeſtum eſt quod oratio eſt proprie Religionis actus. *In eodem art*. 3. *in corp.*

QUÆR. 8. *Cur oratio præeminet aliis actibus Religionis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quod, orando tradit homo mentem ſuam Deo quam ei per reverentiam ſubjicit, & quodammodo præſentat, ut patet ex authoritate Dionyſii prius inducta: & ideo ſicut mens humana præeminet exterioribus & corporalibus membris, vel exterioribus rebus quæ ad Dei ſervitium applicantur, ita etiam oratio præeminet aliis actibus religionis. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 9. *Quomodo intelligatur illud D. Gregorii: orare eſt amaros gemitus in compunctione reſonare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod gemitus ſive fletus non eſt oratio per eſſentiam, ſed eſt quaſi fundamentum orationis; ſuperflua enim videtur petitio, ubi neceſſitas deeſt: Et ideo recognitio ſuæ miſeriæ, qua indigentem ſe aliquis videt, & ſibi ſubvenire non poteſt (quæ gemitum in effectum facit) quaſi oratio reputatur a Deo: & propter hoc dicit Auguſtin. quod *orationis negotium plus gemitibus quam verbis agitur: & plus fletu quam affatu*. 4. *ſent. diſt*. 15. *quæſt*. 4. *art*. 1. *quæſt*. 2. *ad* 3.

QUÆR. 10. *An oratio ſit neceſſaria homini poſt Baptiſmum.*

Reſp. D. Thomas, poſt Baptiſmum neceſſaria eſt homini jugis oratio, ad hoc quod cælum introeat. Licet enim per Baptiſmum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati nos impugnans interius, & Mundus & Dæmones qui impugnant exterius: & ideo ſignanter dicitur Lucæ 3. quod *Jeſu baptizato & orante apertum eſt cælum*; quia ſcilicet fidelibus neceſſaria eſt oratio poſt Baptiſmum. 3. *p. qu*. 39. *art*. 5. *in corp. lect*. 2. *ſuper cap*. 12. *ad Rom.*

QUÆR. 11. *Cur poſtquam Apoſtolus ad Rom. 12. dixit, ſollicitudine non pigri, Spiritu ferventes, Domino ſervientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, ſubdit orationi inſtantes.*

Reſp. D. Thomas, quantum ad omnia prædicta dicit, *orationi inſtantes*, in quo orationis aſſiduitas deſignatur Luc. 18. *Oportet ſemper orare, & nunquam deficere*. 2. Timoth. 5. *Sine intermiſſione orate*: per orationem enim in nobis ſollicitudo excitatur, fervor accenditur, ad Dei ſervitium incitamur, gaudium ſpei in nobis augetur, & auxilium in tribulatione promeremur, Pſalm. 110. *Ad Dominum cum tribularer clamavi, & exaudivit me. Ibid. lect*. 2.

QUÆR. 12. *An & quomodo nedum miniſtri Eccleſiæ, ſed etiam omnes fideles teneantur ad orationem & pro ſe & pro aliis.*

Reſp. v. *Horæ canonicæ q*. 1.

QUÆR. 13. *Utrum orationes porrigere poſſimus nedum Deo, ſed etiam Sanctis Angelis, & hominibus, juxta illud Job 5. Voca, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio porrigitur alicui dupliciter: uno modo quaſi per ipſum implenda: alio modo ſicut per ipſum impetranda; primo quidem modo ſoli Deo orationem porrigimus; quia omnes orationes noſtræ ordinari debent ad gratiam, & gloriam conſequendam, quam ſolus Deus dat, ſecundum illud Pſalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*: ſed ſecundo modo orationem porrigimus Sanctis Angelis, & homini-

minibus, non ut per eos Deus noſtras petitiones cognoſcat, ſed ut eorum precibus & meritis orationes noſtræ ſortiantur effectum: & ideo dicitur Apocalypſ. 8. quod *aſcendit fumus aromatum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo*. Et hoc etiam patet ex ipſo modo quo Eccleſia utitur in orando: nam a Sancta Trinitate petimus ut noſtri miſereatur; ab aliis autem Sanctis quibuſcunque petimus ut orent pro nobis. 2. 2. *qu*.83. *art*. 4. *in corp*. 4. *ſent. d*. 15. *qu*. 4. *artic*. 5. *q*. 1. *in corp*.

QUÆR. 14. *An Sancti qui ſunt in gloria orent pro nobis, juxta illud 2. Mac. ult. hic eſt qui multum orat pro populo & univerſa ſancta civitate, Hieremias Propheta Dei.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Hieron. dicit, Vigilantii error fuit, quod dum vivimus, mutuo pro nobis orare poſſumus; poſtquam autem mortui fuerimus nullius pro alio ſit exaudienda oratio; præſertim cum martyres ultionem ſui ſanguinis obſecrantes, impetrare nequeant. Sed hoc eſt omnino falſum: quia cum oratio pro aliis facta ex charitate proveniat, quanto Sancti qui ſunt in patria, ſunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro viatoribus, qui orationibus juvari poſſunt, & quanto ſunt Deo conjunctiores, tanto eorum orationes ſunt magis efficaces: habet enim hoc divinus ordo ut ex ſuperiorum excellentia in inferiora refundatur, ſicut ex claritate Solis in aerem: unde & de Chriſto dicitur Hebr. 7. *Accedens per ſemetipſum ad Deum, ad interpellandum pro nobis*: Et propter hoc Hieron. contra Vigilantium dicit: *Si Apoſtoli, & Martyres adhuc in corpore conſtituti, quando, pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti, pro aliis orant; quanto magis pro coronis, victoriis, & triumphis?* 2. 2. *q*. 83. *artic*. 11. *in corp*.

QUÆR. 15. *An ſit utile in ſuis orationibus invocare nedum majores Sanctos, ſed etiam minores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis ſuperiores Sancti ſint magis Deo accepti quam inferiores, utile tamen eſt etiam minores Sanctos interdum orare.

Et hoc propter quinque rationes. Primo, ex hoc quod aliquis quandoque habet majorem devotionem ad ſanctum minorem quam ad majorem: ex devotione autem maxime dependet orationis effectus. Secundo, propter faſtidium tollendum: quia aſſiduitas unius rei faſtidium parit; per hoc autem quod diverſos Sanctos oramus quaſi in ſingulis novus fervor devotionis excitatur. Tertio, quia quibuſdam Sanctis datum eſt in aliquibus ſpecialibus cauſis præcipue patrocinari; ſicut S. Antonio ad ignem infernalem. Quarto, ut honor debitus omnibus exhibeatur. Quinto, quia plurium orationibus quandoque impetratur, quod unius oratione non impetraretur. 4. *ſent. diſt*. 45. *qu*. 2. *art*. 2. *ad* 2.

QUÆR. 16. *Cur quandoque invocatio minoris Sancti eſt efficacior, quam majoris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Deus vult inferiora per omnia ſuperiora juvari; & ideo oportet non ſolum ſuperiores, ſed etiam inferiores ſanctos implorare; alioquin eſſet ſolius Dei miſericordia imploranda: contingit tamen quandoque quod imploratio inferioris ſancti efficacior eſt; vel quia devotius imploratur, vel quia Deus vult ejus ſanctitatem declarare. 2. 2. *q*.83. *art*.11. *ad* 4.

QUÆR. 17. *Cur invocamus Sanctos nominibus propriis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quia Sancti viventes meruerunt ut pro nobis orarent, ideo invocamus eos nominibus quibus hic vocabantur, quibus etiam nobis magis innoteſcunt; & iterum, propter fidem reſurrectionis inſinuandum; ſicut legitur Exod. 3. *Ego ſum Deus Abraham &c. Ibid. ad* 5.

QUÆR. 18. *Cur non imploramus ſuffragia eorum qui ſunt in hoc Mundo, vel in Purgatorio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui ſunt in hoc mundo, vel in Purgatorio, nondum fruuntur viſione verbi, ut poſſint cognoſcere ea quæ nos cogitamus vel dicimus: & ideo eorum ſuffragia non imploramus orando, ſed a vivis petimus colloquendo. 2. 2. *q*. 83. *art*. 4. *ad* 3.

QUÆR. 19. *Quomodo, ut legitur in dialogis D. Greg. Paſchaſius Diaconus qui etiam poſt mortem miraculum fecit (dæmoniacum ſanans qui ejus dalmaticam feretro ſuperpoſitam tetigerat) revelatus eſt beato Germano Capuano Epiſcopo in purgatorio eſſe (vel in thermis calidis ab eodem inventis ubi ſe deputatum ad pœnam dixit.)*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in miraculis præcipue attenditur fides & devotio orantis; unde etiam Dominus mulieri quam ſanavit dixit, Matt. 9. *Fides tua te ſalvam fecit*: Et quia ille propter excellentiam meritorum credebatur in patria eſſe, ideo orabatur: Et talis oratio propter fidem orantium exaudiebatur tunc, ut vita illius approbaretur, non quod ille pro aliis in purgatorio exiſtens oraret: imo ab Epiſcopo ſupradicto petiit, ut pro ipſo Dominum precaretur; ſicut ibi ſubjungit Gregorius. 4. *ſent. d*. 15. *qu*. 5. *artic*. 5. *qu*. 2. *ad* 3.

QUÆR. 20. *An in oratione debeamus aliquid determinate a Deo petere.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Valerius Maximus refert, *Socrates nihil ultra petendum a Diis immortalibus arbitrabatur, quam ut bona tribuerent; quia hi demum ſcirent quid unicuique eſſet utile: nos autem plerumque id votis expetimus, quod non impetraſſe melius foret.* Quæ quidem ſententia aliqualiter vera eſt quantum ad illa, quæ poſſunt malum eventum habere, quibus etiam homo poteſt male & bene uti ſicut ſunt *divitiæ, quæ*, ut ibidem dicitur, *multis exitio fuerunt; honores, etiam complures peſſumdederunt; regna, quorum exitus ſæpe miſerabiles cernuntur; ſplendida conjugia, quæ nonnumquam domos funditus evertunt*. Sunt tamen quædam bona, quibus homo male uti non poteſt, quæ ſcilicet malum eventum habere non poſſunt: hæc autem ſunt, quibus beatificamur, & quibus beatitudinem meremur: quæ quidem Sancti orando abſolute petunt, ſecundum illud Pſal. 79. *Oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus*; & iterum 118. *deduc me in ſemitam mandatorum tuorum*. 2. 2. *qu.* 83. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 21. *Ad quid proſit determinatio ejus quod in oratione petendum eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod determinatio ejus quod in oratione petendum eſt, ad tria valet: primo, ad hoc quod attentio orationis determinetur ad aliquid, quæ plurimum eſt in oratione neceſſaria: ſecundo, ut nobis innoteſcat deſiderium noſtrum, & quantum in ipſo profecerimus: tertio, ut ferventius petamus; quia bona quanto particularius inſpiciuntur, tanto ferventius concupiſcuntur, ſicut de delectabilibus corporalibus Philoſ. dicit 3. Ethic. unde Auguſtinus in lib. de orando Deum dicit: *ideo per certa intervalla temporum, etiam verbis oramus Deum, ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus* (quantum ad primum) *& quantum in ipſo deſiderio profecerimus nobis innoteſcamus* (quantum ad ſecundum) *& ad hoc agendum nos ipſos acrius excitemus* (quantum ad tertium) 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 4. *art.* 4. *qu.* 1.

QUÆR. 22. *Utrum homo in oratione debeat temporalia petere, juxta illud Prov. 38. tribue tantum victui meo neceſſaria.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit ad Probam de orando Deum, *hoc licet orare, quod licet deſiderare*: temporalia autem licet deſiderare, non quidem principaliter, ſed ſicut quædam adminicula, quibus adjuvemur ad tendendum in beatitudinem; inquantum ſcilicet per ea vita corporalis ſuſtentatur, & inquantum nobis organice deſerviunt ad actus virtutum, ut etiam Philoſophus dicit in primo Ethic. & ideo pro temporalibus licet orare: & hoc eſt, quod Auguſtinus dicit ad Probam, quod *ſufficientiam vitæ non indecenter vult, quiſquis eam vult, & non amplius, quæ quidem non appetitur propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, ut non ſit inconveniens eis, cum quibus vivendum eſt. Iſta ergo cum habentur, ut teneantur, cum non habentur, ut habeantur, orandum eſt.* 2. *qu.* 83 *art.* 6. *in corp.* 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 4. *artic.* 4. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 23. *An debeamus orare nedum pro nobis, ſed etiam pro aliis, juxta illud Jac. 5. Orate pro invicem, ut ſalvemini.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, *illud debemus orando petere, quod debemus deſiderare*: deſiderare autem debemus bona non ſolum nobis, ſed aliis; hoc enim pertinet ad rationem dilectionis, quam proximis debemus impendere: & ideo charitas hoc requirit, ut pro aliis oremus: unde Chryſoſtomus dicit ſuper Matth. *pro ſe orare neceſſitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur; dulcior autem ante Deum eſt oratio non quam neceſſitas tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commendat.* 2. 2. *qu.* 83. *art.* 7. *in corp.* 4. *d.* 15. *qu.* 4. *artic.* 4. *qu.* 3.

QUÆR. 24. *An ſit majoris meriti orare pro alio, quam pro ſeipſo.*

Reſp. D. Thomas, iſta comparatio poteſt dupliciter intelligi: uno modo ut aliquis ita oret pro alio, quod etiam pro ſe ipſo: Et tunc majoris meriti eſt pro alio orare, & pro ſe ipſo, quam pro ſe tantum; majoris enim meriti eſt amicum benevolum & beneficum eſſe ſibi & alii, quam ſibi tantum: alio modo poteſt intelligi, ut aliquis oret pro alio, & non pro ſe; & ſic oſtenderetur eſſe alteri benevolus magis quam ſibi, & ita peccaret in ordine Charitatis, magis alium quam ſe diligens: & hoc modo intelligendo comparationem, melius eſt orare pro ſe, quam pro alio. *Quodlib.* 8. *qu.* 5. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 25. *Cur ſpecialiter orare debemus pro Superioribus noſtris, juxta illud Apoſt. 1. ad Timoth. 2. pro Regibus & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt: ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & caſtitate.*

Reſp. D. Thomas, pro quibus ſpecialiter: pro Regibus &c. Baruch. 1. *Orate pro vita Nabuchodonoſor Regis Babyloniæ, & pro vita Balthazar filii ejus.* Et Apoſtol. dicit Roman. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* 1. Pet. 3. *Subjecti eſtote omni humanæ naturæ, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus tanquam ab eo miſſis.* Subjecti quippe

Digitized by Google

oportet, quod impendant dominis ſuis de ſuis officiis. Utilitas autem eſt, quia per hoc etiam procuramus bonum noſtrum: in pace enim eorum eſt pax noſtra; unde dicit, *ut quietam & tranquillam &c.* In his duobus eſt pax mundi. Eccleſia ſiquidem habet pacem propriam, in qua non eſt mundus, quia *non eſt pax impiis*. Sed quædam eſt pax communis utriuſque, & hac indiget Eccleſia. Hier. 29. *Quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci*. Pax terrena quandoque perturbatur ab interiori, quandoque ab exteriori. 2. Corint. 1. *Foris pugnæ, intus timores*. Quantum ad primum dicit, *ut quietam*. Quantum ad ſecundum dicit, *& tranquillam vitam*. Et licet pax terrena communis ſit bonis & malis, tamen diverſimode utrique illa utuntur. Mali enim tunc ad duo ea utebantur, ſcilicet ad cultum dæmonum: quia illam proſperitatem falſis diis attribuebant. Item ad laſciviam: quia tempore pacis vitia carnalia abundabant. Sapient. 14. *In magno viventes inſcientiæ bello, tot & magna mala pacem appellant*. Sed Sancti econverſo ea utuntur, quia in cultu veri Dei, & in caſtitate; & ideo dicit *in omni pietate & caſtitate*. Tit. 2. *Sobrie, & juſte, & pie vivamus in hoc ſæculo. Ibidem lect.* 1.

QUÆR. 26. *An & quare debemus orare pro peccatoribus, & pro juſtis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam pro peccatoribus orandum eſt ut convertantur, & pro juſtis ut perſeverent, & proficiant. Orantes tamen non pro omnibus peccatoribus exaudiuntur, ſed pro quibuſdam: exaudiuntur enim pro prædeſtinatis, non autem pro præſcitis ad mortem: ſicut etiam correctio, qua fratres corrigimus, effectum habet in prædeſtinatis, non in reprobatis, ſecundum illud Eccl. 7. *Nemo poteſt corrigere, quem Deus deſpexerit*; & ideo dicitur 1. Joannis 5. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccato non ad mortem, petat; & dabitur ei vita peccantis peccato non ad mortem*. Sed ſicut nulli quamdiu vivit hic, ſubtrahendum eſt correctionis beneficium, quia non poſſumus prædeſtinatos diſtinguere a reprobatis, ut Auguſtinus dicit in lib. de correptione, & gratia; ita etiam nulli eſt denegandum orationis ſuffragium.

Pro juſtis etiam eſt orandum triplici ratione. Primo quidem, quia multorum preces facilius exaudiuntur: unde ſuper illud Rom. 15. *Adjuvetis me in orationibus veſtris*, dicit Gloſſa, *bene rogat Apoſtolus minores pro ſe orare: multi enim minimi dum congregantur unanimes, fiunt magni; & multorum preces impoſſibile eſt, quod non impetrent*, illud ſcilicet quod eſt impetrabile. Secundo, ut a multis gratiæ aguntur Deo de beneficiis, quæ conferuntur juſtis, quæ etiam in utilitatem multorum vergunt, ut patet per Apoſtolum 2. ad Corinthios 1. Tertio, ut majores non ſuperbiant, dum conſiderant ſe minorum ſuffragiis indigere. 2. 2. *q.* 83. *art.* 7. *ad* 3. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 4. *art.* 4. *qu.* 3.

QUÆR. 27. *An ſit orandum pro infidelibus, & excommunicatis.*

Reſp. ſupra *v. Excommunicatio nu.* 2. & 3.

QUÆR. 28. *An debeamus orare pro inimicis, juxta illud Matth.* 5. *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum quod orare pro alio charitatis eſt; unde eodem modo quo tenemur diligere inimicos, tenemur pro inimicis orare: qualiter autem teneamur inimicos diligere dictum eſt, ut ſcilicet in eis diligamus naturam, non culpam: & quod diligere inimicos in generali eſt in præcepto, in ſpeciali autem non eſt in præcepto, niſi ſecundum præparationem animi; ut ſcilicet homo eſſet paratus etiam ſpecialiter inimicum diligere, & eum adjuvare in neceſſitatis articulo, vel ſi veniam peteret; ſed in ſpeciali abſolute inimicos diligere, & eos juvare perfectionis eſt. Et ſimiliter neceſſitatis eſt, ut in communibus noſtris orationibus, quas pro aliis facimus, inimicos non excludamus: quod autem pro eis ſpecialiter oremus perfectionis eſt, non neceſſitatis, niſi in aliquo caſu ſpeciali. 2. 2. *q.* 83. *art.* 8. *in corp.*

QUÆR. 29. *An liceat orando petere aliqua mala temporalia inimicorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut licitum eſt impugnare inimicos, ut compeſcantur a peccatis, quod cedit in bonum eorum, & aliorum: ſic etiam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, ut corrigantur. 2. 2. *qu.* 83. *art.* 8. *ad* 3.

QUÆR. 30. *Cur præſertim illi exaudiuntur qui orant pro inimicis.*

Reſp. D. Thomas, Deus maxime præcepit patientiam. Matth. 5. *Si quis te percuſſerit in unam maxillam &c.* Et ideo illi exaudiuntur a Deo qui noverant pro inimicis orare, ut Eccleſia facit: unde dicit Hier. 15. *Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me &c.* quia iſti in veteri teſtamento oraverunt pro inimicis, *non eſt anima mea ad populum iſtum*, ideſt, non exaudiam eos pro populo iſto; quaſi dicat: ideo, quia patienter ſuſtineo, tu exaudies me. *In expoſit. Pſal.* 37.

QUÆR. 30. *An & quare oratio debet eſſe vocalis, juxta illud Pſalm.* 141. *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt

Digitized by Google

eſt oratio, communis ſcilicet & ſingularis: communis quidem oratio eſt, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius fidelis populi Deo offertur: & ideo oportet, quod talis oratio innoteſcat toti populo, pro quo profertur, quod non poſſet fieri, niſi eſſet vocalis: & ideo rationabiliter inſtitutum eſt, ut miniſtri Eccleſiæ hujuſmodi orationes etiam alta voce pronuntient, ut ad notitiam omnium poſſit pervenire: oratio vero ſingularis eſt, quæ offertur a ſingulari perſona cujuſcunque, ſive pro ſe, ſive pro aliis orantis; & de hujuſmodi orationis neceſſitate non eſt quod ſit vocalis.

Adjungitur tamen vox tali orationi triplici ratione. Primo quidem, ad excitandam interiorem devotionem, qua mens orantis elevatur in Deum; quia per exteriora ſigna (ſive vocum, ſive etiam aliquorum factorum) movetur mens hominis ſecundum apprehenſionem, & per conſequens ſecundum affectionem: unde Auguſtinus dicit ad Probam, quod *verbis, & aliis ſignis ad augendum deſiderium ſanctum nos ipſos acrius excitamus*: & ideo in ſingulari oratione tantum eſt vocibus, & hujuſmodi ſignis utendum, quantum proficit ad excitandum interius mentem; ſi vero mens per hoc diſtrahatur, vel qualitercunque impediatur, eſt a talibus ceſſandum. Quod præcipue contingit in his, quorum mens ſine hujuſmodi ſignis eſt ſufficienter ad devotionem parata: unde Pſ. 26. dicitur, *tibi dixit cor meum, exquiſivit te facies mea*; Et de Anna legitur 1. Reg. 1. quod *loquebatur in corde ſuo*.

Secundo, adjungitur vocalis oratio quaſi ad redditionem debiti, ut ſcilicet homo Deo ſerviat ſecundum illud totum quod ex Deo habet, ideſt, non ſolum mente, ſed etiam corpore. Quod præcipue competit orationi ſecundum quod eſt ſatisfactoria: unde dicitur Oſeæ ult. *Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum*.

Tertio, adjungitur vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus, ex vehementi affectione, ſecundum illud Pſalm. 15. *Lætatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea*. 2. 2. *qu.* 83. *art.* 12. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 15. *qu.* 4. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1.

QUÆR. 32. *Ad quid proſit vocalis oratio*.

Reſp. D. Thomas, vox orationi adjungitur propter quatuor: Primo, ut homo excitet ſeipſum verbis ad devote orandum: Secundo, ut intentionem cuſtodiat, ne evagetur, magis enim tenetur ad unum, ſi verba etiam orantis affectui conjunguntur. Tertio, ex vehementia devotionis in orante vox ſequitur: quia motus ſuperiorum virium, ſi ſit fortis, etiam ad inferiores redundat; unde & cum mens orantis per devotionem accenditur, in fletus, & ſuſpiria, & jubilos, & voces inconſiderate prorumpit. Quarto, propter debitum juſtitiæ: qua Deo, cui reverentia exhibetur, non ſolum mente, ſed etiam corpore ſerviendum eſt. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 4. *art.* 2. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 33. *An & quando vocalis oratio mentalem impediat*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando duæ vires ordinatæ ſunt ad idem, una non impedit aliam in ſuo actu, ſed magis juvat, ſicut ſenſus imaginationem; quando ad idem ordinantur: ſed intentio expreſſa per vocem non impedit aſcenſum intellectus ad Deum, niſi nimia cura in verbis proferendis fiat; ſicut illi qui verba compoſita in oratione proferre nituntur. *ibid. ad* 3.

QUÆR. 34. *Quomodo intelligendum ſit illud Apoſt. ad Rom.* 9. *in quo clamamus Abba Pater*.

Reſp. D. Thomas, hoc dicimus non tantum ſono vocis, quantum intentione cordis, quæ quidem propter ſuam magnitudinem clamor dicitur; ſicut & ad Moyſem tacentem dicitur Exod. 19. *Quid clamas ad me*, ſcilicet intentione cordis? ſed iſta magnitudo intentionis, ex affectu filialis amoris procedit, quem in nobis ſcilicet facit: & ideo dicit, in quo, ſcilicet Spiritu Sancto, clamamus Abba Pater: unde Eſai. 6. dicitur, quod Seraphim, qui interpretantur ardentes, quaſi igne Spiritus Sancti clamabant alter ad alterum. *in expoſit. ejuſd. capitul.* 8. *lect.* 3.

QUÆR. 35. *Utrum in oratione neceſſaria ſit attentio: quinam ſint orationis effectus: & quænam præcipua ex attentionibus*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quæſtio præcipue habet locum in oratione vocali. Circa quam ſciendum eſt, quod neceſſarium dicitur aliquid dupliciter: uno modo, per quod melius pervenitur ad finem; & ſic attentio abſolute orationi neceſſaria eſt: alio modo aliquid dicitur neceſſarium, ſine quo res non poteſt conſequi ſuum effectum.

Eſt autem triplex effectus orationis; primus quidem communis omnibus actibus charitate informatis, quod eſt mereri: & ad hunc effectum non ex neceſſitate requiritur, quod attentio adſit orationi per totum, ſed vis primæ intentionis, qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam, ſicut in aliis meritoriis actibus accidit. Secundus autem effectus orationis eſt ei proprius, quod eſt impetrare, & ad hunc etiam effectum ſufficit prima intentio, quam Deus principaliter attendit; ſi autem prima intentio deſit, oratio nec meritoria eſt, nec impetrativa, *illam enim orationem Deus non audit, cui*

ille qui orat non intendit, ut Gregorius dicit. Tertius autem effectus orationis eſt, quem præſentialiter efficit, ſcilicet quædam ſpiritualis refectio mentis: & ad hoc de neceſſitate requiritur in oratione attentio: unde dicitur 1. Corinth. 14. *Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt.*

Sciendum tamen, quod triplex eſt attentio, quæ orationi vocali poteſt adhiberi: una quidem, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis erret: ſecunda, qua attenditur ad ſenſum verborum: tertia, qua attenditur ad finem orationis, ſcilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur, quæ quidem eſt maxime neceſſaria; Et hanc etiam poſſunt habere idiotæ: & quandoque intantum abundat hæc intentio, qua mens fertur in Deum, ut etiam omnium aliorum mens obliviſcatur, ſicut dicit Hugo de S. Victore. 2. 2. *quæſt.* 83. *artic.* 13. *in corp.*

QUÆR. 36. Quinam ſint orationis fructus: Et quænam attentio poſſit quandoque eſſe nociva.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt fructus orationis: Unus fructus eſt meritum, & quod homini provenit: alius fructus eſt ſpiritualis conſolatio, & devotio concepta de oratione: Et quantum ad fructum devotionis ſpiritualis privatur qui non attendit ad ea quæ orat, ſeu non intelligit: Sed quantum ad fructum meriti, non eſt dicendum quod privetur, quia ſic multæ orationes eſſent ſine merito, cum vix unum Pater noſter poteſt homo dicere quin mens ad alia feratur.

Et ideo dicendum eſt, quod quando orans aliquando divertit ab iis quæ dicit, ſeu quando quis in uno opere meritorio non continue cogitat in quolibet actu, quod facit hoc propter Deum, non perdit rationem meriti. Cujus ratio eſt, quia in omnibus actibus meritoriis, qui ordinantur ad finem rectum, non requiritur, quod intentio agentis conjungatur fini ſecundum quemlibet actum; ſed vis prima, quæ movet intentionem, manet in toto opere, etiamſi aliquando in aliquo particulari divertat; & ſic prima vis facit totum opus meritorium, niſi interrumpatur per contrariam affectionem, quæ divertat a fine prædicto ad finem contrarium.

Sed ſciendum eſt quod triplex eſt attentio: Una eſt ad verba quæ homo dicit; & hæc aliquando nocet, inquantum impedit devotionem: Alia eſt ad ſenſum verborum; & hæc nocet, non tamen eſt multum nociva: Tertia ad finem, & hæc eſt melior & quaſi neceſſaria. 1. *ad Corinth.* 13. *lect.* 3.

QUÆR. 37. Quomodo vis primæ attentionis in tota ratione remaneat: & ad hoc debeat homo frequenter revocare cor ſuum ad ſeipſum.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo; vel ad evitandam tranſgreſſionem in illa oratione quæ eſt in præcepto; vel ad meritum in illa, quæ non eſt in præcepto, ſed non omnibus modis. Sicut enim dictum eſt, aliquis actus manet per eſſentiam, & virtutem quandoque, ſed quandoque tranſit actu & manet virtute, ſicut in exemplo de projectione lapidis patet: & ſic manere actum in virtute eſt quidam medius modus inter ipſum eſſe & in habitu, & in actu; quia quod in habitu eſt, neque virtute neque per eſſentiam actus eſt: ſecundum hoc ergo dico quod attentio in oratione manere debet ſemper ſecundum virtutem, ſed non requiritur quod ſemper maneat per eſſentiam actus: manet autem ſecundum virtutem, quando aliquis ad orationem accedit cum intentione aliquid impetrandi, vel Deo debitum obſequium reddendi; etiamſi in proſecutione orationis mens ad alia rapiatur: niſi tanta fiat evagatio, quod omnino depereat vis primæ intentionis: & ideo oportet quod frequenter homo cor ſuum revocet ad ſeipſum. 4. *ſent. diſt.* 15. *qu.* 4. *artic.* 2. *qu.* 4.

QUÆR. 38. Quomodo triplex eſſe poſſit attentio in oratione: & quænam ex ipſis ſit magis laudabilis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod attentio in oratione poteſt eſſe triplex: primo enim eſt attentio ad verba quibus petimus: deinde ad petitionem ipſam, & ad ea quæ petitionem ipſam circunſtant, ſicut eſt neceſſitas pro qua petitur, & Deus qui rogatur, & alia hujuſmodi: & quæcunque harum attentionum adſit, non eſt reputanda inattenta oratio: unde etiam illi qui non intelligunt petitionum verba, ad orationem attenti eſſe poſſunt. Sed tamen ultima attentio eſt laudabilior quam ſecunda, & ſecunda quam prima. Et quia anima non poteſt vehementer attenta eſſe ad diverſa, ideo prima attentio poteſt nocere ut minor ſit orationis fructus ſi ſecundam evacuat: vel ſecunda, ſi tertiam omnino tollat: ſed non econtrario. Tamen attentio, communiter accipiendo, non nocet, ſed multum prodeſt. *In eodem art.* 2. *quæſt.* 5. *in corp.*

QUÆR. 39. Utrum in oratione noceat attentio ſi continua fuerit, ſicut in aliis actionibus plurimum noceret ſi ſemper adeſſet; quia optimus Citharædus peſſimus redderetur, ut Avicenna dicit.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ratio illa procedit de prima attentione, quæ ſi ſit nimia, ineptam interruptionem faciet: ſcilicet

ſi in

Digitized by Google

ſi in ſingulis verbis homo cogitare velit qualiter formanda ſunt: quandoque etiam faciet errorem, quia ſic cogitanti minus verba occurrent. Talis autem attentio ſufficit, ut ſit tanta quanta ſufficit ad integram verborum pronuntiationem. *Ibid. ad 2.*

QUÆR. 40. *Utrum orare ſine attentione ſit peccatum; & ſic orans videatur deridere Deum; ſicut ſi alicui homini loqueretur, & non attenderet ad ea quæ ipſe proferret: unde D. Baſilius dicit, quod divinum auxilium eſt implorandum, non remiſſe, nec mente hac vel illac evagante; eo quod talis non ſolum non impetrabit quod petit, ſed etiam magis Deum irritabit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi quis ex propoſito in oratione mente evagetur, hoc peccatum eſt, & impedit orationis fructum: & contra hoc Auguſtinus dicit in regula, *Pſalmis & Hymnis cum oratis Deum, hoc verſetur in corde quod profertur in ore.* Evagatio vero mentis, quæ fit præter propoſitum, orationis fructum non tollit: unde Baſilius dicit, *ſi vero debilitatus a peccato fixe nequis orare, quantumcunque potes teipſum cohibeas; & Deus ignoſcit: eo quod non ex negligentia, ſed ex fragilitate non poteſt ut oportet aſſiſtere coram eo. 2. 2. qu. 83. art. 3. ad 3.*

QUÆR. 41. *Quomodo intelligi debeat Hugo de Sancto Victore dicens: ſi cum orationem fundimus, aliud quodlibet in corde verſamus, etiamſi illud bonum ſit, a culpa liberi non ſumus: & quandonam diſtractio in oratione ſit culpa mortalis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verbum Hugonis intelligendum eſt quando aliquis ex propoſito mentem ad alia diſtrahit in orando; tunc enim ſine culpa non eſt: & præcipue ſi in aliis ſponte ſe occupat quæ mentem diſtrahunt, ſicut ſunt exteriora opera: & ſi ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit: ſi autem ſine hoc quod percipiamus, mens ad alia evagetur, vel culpa caret, vel leviſſima culpa eſt; niſi præcedens cogitatio, ex qua contingit evagatio talis, in culpa eſſe dicatur. *4. ſent. diſt. 15. qu. 4. art. 2. quæſt. 4. ad 2.*

QUÆR. 42. *An & quomodo oratio debeat eſſe continua, ſicut Dominus dicit Lucæ 18. Oportet ſemper orare & non deficere: & 1. ad Theſſ. 5. Sine intermiſſione orate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de oratione dupliciter loqui poſſumus: uno modo ſecundum ſeipſam: alio modo ſecundum cauſam ſuam. Cauſa autem orationis eſt deſiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio, quod quidem in nobis debet eſſe continuum vel actu, vel virtute; manet enim virtus hujus deſiderii in omnibus, quæ ex charitate facimus; omnia autem debemus in gloriam Dei facere, ut dicitur 1. ad Cor. 10. & ſecundum hoc oratio debet eſſe continua: unde Aug. dicit ad Probam, *in ipſa fide, ſpe, & charitate, continuato deſiderio ſemper oramus.*

Sed ipſa oratio ſecundum ſe conſiderata non poteſt eſſe aſſidua, quia oportet aliis operibus occupari: ſed ſicut Auguſtinus dicit ibidem, *ideo per certa intervalla horarum, & temporum etiam verbis rogamus Deum, ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus; quantumque in hoc deſiderio profecerimus, nobis ipſis innoteſcamus, & ad hoc agendum nos ipſos acrius excitemus:* uniuſcujuſque autem rei quantitas debet eſſe proportionata fini, ſicut quantitas potionis ſanitatis: unde & conveniens eſt ut oratio tantum duret, quantum eſt utile ad excitandum interioris deſiderii fervorem: cum vero hanc menſuram excedit, ita quod ſine tædio durare non poſſit, non eſt ulterius oratio protendenda: unde Auguſtinus dicit ad Probam, *dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breviſſimas: & raptim quodammodo jaculatas; ne illa vigilantia erepta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras evaneſcat, atque hebetetur intentio: ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem, ſicut non eſſe obtundendam (ſi perdurare non poteſt) ita ſi perduraverit, non cito eſſe rumpendam.*

Et ſicut hoc eſt attendendum in oratione ſingulari per comparationem ad intentionem orantis; ita etiam in communi oratione per comparationem ad populi devotionem. 2. 2. *quæſt. 83. art. 14. in corp. 4. ſent. d. 15. qu. 4. art. 2.*

QUÆR. 43. *In quo ſenſu ſumi debeat illud Matth. 6. Orantes nolite multum loqui.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit ad Probam, *non eſt hoc orare in multiloquio, ſi diutius oretur: aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus; nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quod pernoctaverit in orando, & quod prolixius oraverit: ut nobis præberet exemplum:* & poſtea ſubdit, *abſit ab oratione multa locutio: ſed non deſit multa precatio, ſi fervens perſeverat intentio: nam multum loqui eſt in orando rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis: multum autem precari eſt ad eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulſare: plerumque autem hoc negotium plus gemitibus, quam ſermonibus agitur, plus fletu, quam affatu.* 2. 2. *q. 83. art. 14. ad 1.*

QUÆR. 44. *In quo conſiſtat orationis prolixitas.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prolixitas orationis non conſiſtit in hoc quod multa petantur; ſed in hoc quod affectus continuetur ad unum deſiderandum. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 45. *Quot modis oratio continua dici poſſit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum eſt, quod hoc poteſt eſſe tripliciter. Primo quod ille ſemper orat, qui ſtatutas horas non intermittit: ſimile habetur 2. Reg. 9. *Tu comedes panem in menſa mea ſemper*. Secundo, ſic ſemper, ideſt continue orate: ſed tunc oratio ſumitur pro effectu orationis: eſt enim oratio, interpretatio ſeu explicatio deſiderii, quia quando deſidero aliquid, tunc illud orando, peto; unde & oratio eſt petitio decentium a Deo, & ideo deſiderium habet vim orationis, Pſalm. 9. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus*: omnia ergo quæ facimus, ex deſiderio proveniunt: Ergo oratio in bonis quæ facimus, manet in virtute; quia bona quæ facimus, ex deſiderio bono proveniunt: Gloſſa, *non ceſſat orare, qui non ceſſat benefacere*. Tertio, quoad cauſam orationis ſcilicet faciendo eleemoſynam. In vitis Patrum: ille ſemper orat, qui eleemoſynas dat: quia qui eleemoſynam accepit, orat pro te, etiam te dormiente. 1. *ad Theſſal.* 5. *lect.* 2.

QUÆR. 46. *Cur Dominus, Lucæ* 18. *poſtquam ærumnarum, & periculorum meminit, orationis mentionem facit.*

Reſp. D. Thomas, Theophilactus dicit: poſtquam ærumnarum, & periculorum Dominus meminit, ſubdit horum remedium, quod eſt oratio jugis & præmeditata; unde dicitur: dicebat autem & parabolam ad illos &c. Chryſoſt. qui te redemit, quid te facere voluit, demonſtravit: non vult te ceſſare a precibus; vult te beneficia meditari dum petis; vult te rogando accipere, quod benignitas deſiderat impartiri: nec unquam oranti beneficia denegat: qui ut orantes non deficiant, ſua pietate inſtigat. Hortamenta Domini libenter admitte: quod præcipit, velle debes, nolle, ſi ipſe Dominus prohiberet. Denique conſidera quanta eſt tibi conceſſa felicitas, orationibus fabulari cum Deo, quod deſideras poſtulare: qui etſi verbis ſilet, tamen beneficiis reſpondet: non aſpernatur quod petis, non tædet, niſi forte ipſe tacueris. *In catena aurea in expoſitione ejuſdem capitis.*

QUÆR. 47. *An & quomodo oratio ſit meritoria & impetratoria, & variæ virtutes ad ipſam concurrant, juxta illud Pſal.* 34. *Oratio mea in ſinu meo convertetur; ubi dicit Gloſſa, etſi eis non profuit, ego tamen non ſum mea mercede fruſtratus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio præter effectum ſpiritualis conſolationis quam præſentialiter affert, duplicem habet virtutem reſpectu futuri effectus, ſcilicet virtutem merendi, & virtutem impetrandi: oratio autem ſicut & quilibet alius actus virtutis habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice charitatis, cujus proprium objectum eſt bonum æternum, cujus fruitionem meremur: procedit tamen oratio a charitate mediante Religione, cujus eſt actus oratio, concomitantibus etiam quibuſdam aliis virtutibus, quæ ad bonitatem orationis requiruntur, ſcilicet humilitate & fide: ad Religionem enim pertinet ipſam orationem Deo offerre: ad charitatem vero pertinet deſiderium rei cujus complementum oratio petit: fides autem eſt neceſſaria ex parte Dei quem oramus; ut ſcilicet credamus ab eo nos poſſe obtinere quod petimus, humilitas autem eſt neceſſaria ex parte ipſius petentis, quia ſuam indigentiam recognoſcit: Eſt etiam & devotio neceſſaria: ſed hæc ad Religionem pertinet, cujus eſt primus actus neceſſarius ad omnes conſequentes: efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei quem oramus; qui etiam nos ad orandum inducit: unde Auguſt. dicit in lib. de verbis Domini, *non nos hortaretur ut peteremus, niſi dare vellet*: Et Chryſoſt. dicit, *nunquam oranti beneficia denegat, qui ut orantes non deficiant, ſua pietate inſtigat.* 2. 2. *q.* 83. *art.* 15. *in corp.*

QUÆR. 48. *An & quare orationis meritum exigatur ad ſupplendum defectus omnium aliorum noſtrorum meritorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod opera noſtra non ſunt ſufficientia a ſeipſis ad obtinendum omne illud quo indigemus: Et ideo oportet quod illud quod nobis deeſt, ex divina miſericordia ſuppleatur, & hanc oratio pulſat: Et ideo orationis meritum exigitur ad ſupplendum defectus omnium aliorum noſtrorum meritorum: unde Greg. in Moral. dicit: *Multum utique apud Deum hæc ſumme ſibi neceſſario congruunt, ut & oratione operatio, & operatione fulciatur oratio.* 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 4. *art.* 7. *quæſt.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 49. *Quomodo ipſa etiam gratia per orationem impetretur, ſecundum illud Lucæ* 11. *Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio ſine gratia gratum faciente meritoria non eſt, ſicut nec aliquis alius actus virtuoſus. Et tamen etiam oratio quæ impetrat gratiam gratum facientem, procedit ex aliqua gratia, quaſi ex gratuito dono; quia ipſum orare eſt quoddam donum Dei; ut Auguſt. dicit in lib. de perſeverantia. 2. 2. *q.* 83. *art.* 15. *ad* 1.

QUÆR. 50. *An & quomodo ſemper impetramus*

mus id quod in orationibus noſtris poſtulamus, ſi adſint quatuor iſtæ conditiones, ut ſcilicet poſtulemus pro nobis, neceſſaria ad ſalutem, pie, & perſeveranter.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad aliud principaliter reſpicit meritum orationis quandoque, quam ad id quod petitur: meritum enim præcipue ordinatur ad beatitudinem; ſed petitio orationis directe ſe extendit quandoque ad aliqua alia. Si ergo illud aliud quod petit aliquis pro ſeipſo non ſit ei ad beatitudinem utile, non meretur illud; ſed quandoque hoc petendo & deſiderando, meritum amittit; puta ſi petat a Deo complementum alicujus peccati; quod eſt, non pie orare: quandoque vero non eſt neceſſarium ad ſalutem, nec manifeſte ſaluti contrarium: Et tunc licet orans poſſit orando mereri vitam æternam: non tamen meretur illud obtinere quod petit: unde Aug. dicit in lib. Sententiar. Proſperi: *fideliter ſupplicans Deo pro neceſſitatibus hujus vitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur: quid enim infirmo ſit utile, magis novit Medicus quam ægrotus*. Et propterea etiam Paulus non fuit exauditus, petens amoveri ſtimulum carnis, quia non expediebat: ſi vero id quod petitur, ſit utile ad beatitudinem hominis, quaſi pertinens ad ejus ſalutem, meretur illud non ſolum orando, ſed etiam alia bona opera faciendo: & ideo indubitanter accipit quod petit: ſed quando debet accipere: *quædam enim non negantur; ſed ut congruo dentur tempore, differuntur*, ut Auguſtin. dicit ſuper Joan. Quod tamen poteſt impediri, ſi in petendo non perſeveret: Et propter hoc dicit Baſilius, *ideo quandoque petis, & non accipis: quia perperam poſtulaſti; vel infideliter, vel leviter, vel non conferentia tibi, vel deſtitiſti*. Quia vero homo non poteſt aliis mereri vitam æternam ex condigno, ideo per conſequens nec ea quæ ad vitam æternam pertinent, poteſt aliquando aliquis ex condigno alteri mereri. Et propter hoc non ſemper ille auditur qui pro alio orat: Et ideo ponuntur quatuor conditiones, quibus concurrentibus ſemper aliquis impetrat quod petit: ut ſcilicet pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, pie, & perſeveranter. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 15. *ad* 2. 3. *contra Gentes cap.* 98.

QUÆR. 51. *Cur oratio principaliter innititur fidei, juxta illud Jacobi 1. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio innititur principaliter fidei, non quantum ad efficaciam merendi (quia ſic innititur principaliter Charitati) ſed quantum ad efficaciam impetrandi; quia per fidem habet homo notitiam omnipotentiæ divinæ & miſericordiæ, ex quibus oratio impetrat quod petit. 2. 2. q. 83. art. 15. ad 3.

QUÆR. 52. *Unde proveniat quod oratio facta pro alio non ſit impetratoria, etiamſi fiat cum debitis conditionibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod contingit quandoque, quod oratio pro alio facta non impetrat, etiamſi fiat pie, & perſeveranter, & de pertinentibus ad ſalutem, propter impedimentum, quod eſt ex parte ejus pro quo oratur, ſecundum illud Hier. 15. *Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non erit anima mea ad populum iſtum*. Nihilominus tamen oratio meritoria erit oranti, qui ex charitate orat, ſecundum illud Pſalm. 34. *Oratio mea in ſinu meo convertetur*, Gloſſa, *ideſt etſi non eis proſit, ego tamen non ſum fruſtratus mea mercede*. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 7. *ad* 2.

QUÆR. 53. *Quomodo etiam ipſi peccatores orando impetrant id quod a Deo poſtulant, ſi ſervent debitas conditiones orationis, ſicut D. Auguſtinus dicit ſuper Joannem: Si peccatores non exaudiret Deus, fruſtra Publicanus dixiſſet, Domine propitius eſto mihi peccatori: & Chryſoſt. ſuper Matth. Omnis qui petit, ideſt ſive juſtus ſit, ſive peccator.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in peccatore duo ſunt conſideranda; ſcilicet natura quam diligit Deus, & culpa quam odit: ſi ergo peccator orando aliquid petit inquantum peccator, ideſt ſecundum deſiderium peccati, in hoc a Deo non auditur ex miſericordia, ſed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus permittit peccatorem adhuc amplius ruere in peccata; *Deus enim quædam negat propitius, quæ concedit iratus*, ut Auguſtinus dicit.

Orationem vero peccatoris ex bono naturæ deſiderio procedentem Deus audit, non quaſi ex juſtitia, quia peccator hoc non meretur; ſed ex pura miſericordia. Obſervatis tamen quatuor conditionibus, ut ſcilicet pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, pie, & perſeveranter. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 16. *in corp.*

QUÆR. 54. *Quomodo ſit intelligendum id quod dicitur Joann. 9. Scimus quia peccatores Deus non audit, & Prov. 28. qui declinat aures ſuas ut non audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit ſuper Joannem tractat. 44. *Illud verbum eſt cæci adhuc inuncti*, ideſt, nondum perfecte illuminati; & ideo non eſt ratum: quamvis poſſit verificari, ſi intelligatur de peccatore inquantum eſt peccator; per quem etiam modum oratio ejus dicitur execrabilis. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 16. *ad* 1.

QUÆR. 55. *Quomodo peccatoris oratio poſſit eſſe*

Digitized by Google

eſſe pia, & impetratoria, cum non ſiat in ſtatu gratiæ, ſed peccati.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccator non poteſt pie orare, quaſi ejus oratio ex habitu virtutis informetur: poteſt tamen ejus oratio eſſe pia quantum ad hoc quod petit aliquid ad pietatem pertinens. Sicut ille, qui non habet habitum juſtitiæ, poteſt aliquid juſtum velle.

Et quamvis ejus oratio non ſit meritoria, poteſt tamen eſſe impetrativa; quia meritum innititur juſtitiæ, ſed impetratio gratiæ. 2.2. *quæſt.* 83. *art.* 16. *ad* 2.

QUÆR. 56. *An malorum orationes, licet ipſis infructuoſæ, ſint tamen fructuoſæ aliis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in oratione orans eſt ſicut principale agens, non ſolum ſicut inſtrumentale: & ideo requiritur ad efficaciam orationis quod ex opere operante effectum ſortiatur, non ſolum ex opere operato, ſicut eſt in Sacramentis: & ideo malorum orationes infructuoſæ ſunt quantum ex eis eſt; ſed poſſunt eſſe fructuoſæ aliis, pro quibus orant, propter eorum devotionem, vel inquantum orant in perſona Eccleſiæ. 4. *ſent. d.* 5. *quæſt.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 57. *Utrum inter omnia ad Chriſtianam vitam neceſſaria, præcipua ſit oratio: & utrum convenienter aſſignentur quatuor ipſius partes, juxta illud* 2. *ad Timoth.* 2. *Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones.*

Reſp. D. Thomas, dicit ergo: quia ita eſt quod Chriſtus venit peccatores ſalvos facere: igitur, *primum omnium obſecro, &c.* in quo aperte oſtendit, quod inter omnia neceſſaria ad vitam chriſtianam præcipua eſt oratio, quæ valet contra pericula tentationis, & ad proficiendum in bono: Jacobi ult. *multum valet oratio juſti aſſidua.*

Diſtinguit ergo orationem in quatuor, ſcilicet *obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones*; quorum tria pertinent ad beneficia impetranda, ultimum ad beneficia accepta. In impetrandis autem beneficiis tria requiruntur. Primo, ut ſcilicet implorans aſſignet cauſam quare debet ei concedi. Secundo, oportet quod oſtendat cauſam eſſe rationabilem. Tertio, concludit petitionem. Et ſicut Rhetores faciunt, ſic & nos in orando debemus facere. Primo excogitare cauſam quare ſit concedendum, & hoc non merita noſtra, ſed miſerationem divinam, Danielis 9. *Non in juſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis, &c.* Et ad hoc eſt obſecratio, quæ eſt obteſtatio per ſacra, ſicut, per paſſionem & crucem tuam, libera nos Domine. Hac cauſa excogitata neceſſe eſt quod meditemur quod hoc ſacrum eſt cauſa ſalutis: & ideo requiritur oratio quæ eſt aſcenſus mentis in Deum: Pſal. 68. *Ego vero orationem meam ad te Domine, &c.* dicitur autem oratio quaſi oris ratio: Perſuaſiones enim Rhetorum, dicuntur orationes, quia perſuadent; ſed aliter ibi, aliter in noſtra ad Deum, quia non intendimus quod animum Dei flectamus, qui ſemper ad bonum eſt paratus, ſed ut noſtrum cor ſit in oratione ad Deum elevatum. Tertio, poſtulatio: Jac. 1. *poſtulet in fide nihil hæſitans.* Item de acceptis donis gratiarum actiones: 1. Theſſ. ult. *In omnibus gratias agite*: Philip. 4. *In omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.*

Unde iſte modus orandi eſt in Eccleſia Dei, *Omnipotens ſempiterne Deus*, ecce aſcenſus mentis, qui eſt oratio: *qui dediſti Eccleſiæ tale beneficium*; ecce gratiarum actio: *præſta quæſumus*; ecce poſtulatio: *per Dominum*; ecce obſecratio. Similiter in Miſſa eſt obſecratio uſque ad conſecrationem Corporis & Sanguinis, quia in eis eſt commemoratio ſacrorum, ex quibus eſt fiducia impetrandi. In myſterio conſecrationis eſt oratio; quia meditatio eorum quæ Chriſtus egit. In aliis vero uſque ad communionem eſt poſtulatio pro vivis & mortuis; & pro ſe. In fine autem eſt gratiarum actio. Vel hæc quatuor referuntur ad quatuor, quæ nos volumus in oratione obtinere: ut obſecratio referatur ad difficilia impetranda, ut ad impiorum converſionem: oratio, quando jam converſis imploramus gratiam ut proficiant: poſtulatio, ut præmia pro meritis retribuantur: & pro beneficiis jam acceptis, gratiarum actio. *In expoſitione ejuſdem cap.* 2. *lect.* 1. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 17. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 4. *art.* 3. *quæſt.* 1. *in corp.*

QUÆR. 58. *Quomodo oratio triſtitiam excludit cauſando delectationem maximam, & etiam ſpem augeat.*

Reſp. D. Thomas, oratio habet duplicem effectum: unus eſt expulſio triſtitiæ: alius eſt augmentum ſpei. Primus effectus eſt, quia per orationem aſcendit mens hominis in Deum: & quia Deus eſt ſumme bonus, quando anima inhæret ei ſentit delectationem maximam, & delectatio pellit triſtitiam, vel diminuit: & ideo dicit, *quare triſtis es, &c.* ex quo oravi. Alius effectus eſt, quia creſcit ſpes: quia ſi Rex admittit aliquem ad familiare obſequim & colloquium, aſſumit fiduciam petendi, & obtinendi: in oratione autem ſpecialiter loquitur cum Deo; Pſalm. 27. *In ipſo ſperavit cor meum*; & ideo ſubdit, *ſpera in Deo. In expoſ. Pſalm.* 42. *ſub finem.*

QUÆR. 59. Cur oratio Dominica eſt omnium perfectiſſima.

Reſp. Div. Thomas, inter alias orationes, oratio dominica principalior invenitur. Habet enim quinque excellentias, quæ in oratione requiruntur: debet enim eſſe oratio ſecura, recta, ordinata, devota, & humilis.

Secura quidem, ut cum fiducia adeamus ad thronum gratiæ ejus, ut dicitur ad Heb. 4. *In fide etiam non deficientes*; dicitur enim Jac. 1. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans*. Rationabiliter autem hæc oratio eſt ſecuriſſima; eſt enim ab advocato noſtro formata, qui eſt ſapientiſſimus petitor, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, ut dicitur ad Coloſſ. 2. de quo dicitur 1. Joann. 2. *Advocatum habemus apud Patrem*; unde dicit Cyprianus in lib. de orat. Domini, *cum Chriſtum habeamus advocatum apud Patrem pro peccatis noſtris, quando pro delictis noſtris petimus, advocati noſtri verba proponamus*. Ulterius ſecurior apparet ex hoc, quod ipſe qui orationem exaudit cum Patre, docuit nos orare, ſecundum illud Pſal. 90. *Clamabit ad me, & ego exaudiam eum*: unde Cyprianus dicit: *amica, familiaris, & devota eſt oratio, Dominum de ſuo rogare*. Unde ab hac oratione nunquam ſine fructu receditur; nam per eam venialia dimittuntur, ut dicit Auguſt.

Debet etiam eſſe oratio noſtra recta, ut petat orans a Deo quæ ſibi conveniunt: nam Damaſcenus dicit, oratio eſt petitio decentium a Deo; multoties enim non exauditur oratio, quia indecentia poſtulantur. Jacobi 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*, ſcire autem quid ſit petendum, difficillimum eſt, cum difficillimum ſit ſcire quid ſit deſiderandum: ea enim quæ licite petuntur, in oratione licite deſiderantur: & ideo Apoſt. dicit ad Rom. 8. *Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus*: ipſe autem Chriſtus doctor eſt: nam ipſius eſt docere quid nos orare oporteat: nam diſcipuli dixerunt ei, Lucæ 11. *Domine doce nos orare*: ea ergo quæ ipſe orare docuit, rectiſſime poſtulantur: unde Auguſtinus, *quæcunque autem verba dicamus, nihil aliud dicimus, quam quod in iſta oratione poſitum eſt, ſi recte & congruenter oramus*.

Debet etiam eſſe oratio ordinata ſicut deſiderium, cum oratio ſit deſiderii interpres: eſt autem hic debitus ordo, ut ſpiritualia carnalibus, cæleſtia terrenis deſiderando & orando præferamus, ſecundum illud Matth. 6. *primum quærite Regnum Dei &c.* Hunc Dominus in oratione ſervare docuit, in qua primo petuntur cæleſtia, & poſtmodum terrena.

Debet etiam oratio eſſe devota, quia pinguedo devotionis facit ſacrificium orationis eſſe Deo acceptum, ſecundum illud Pſalm. 62. *In nomine tuo levabo manus meas; ſicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*. Devotio autem plerumque propter prolixitatem orationis obtunditur: Unde Dominus ſuperfluam orationis prolixitatem docuit vitare dicens Matth. 6. *Orantes autem nolite multum loqui*: & Auguſtinus dicit ad Probam: *abſit ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio*, ſi fervens perſeveret *intentio*: unde Dominus hanc orationem brevem inſtituit. Conſurgit autem devotio ex charitate, quæ eſt amor Dei, & proximi, quorum utrumque in hac oratione oſtenditur: nam ad inſinuandum divinum amorem, vocamus eum Patrem: ad inſinuandum autem amorem proximi communiter pro omnibus oramus, dicentes, *Pater noſter &c. & dimitte nobis debita noſtra &c.* Ad quod proximorum dilectio nos inducit.

Debet etiam oratio eſſe humilis ſecundum illud Pſalm. *Reſpexit in orationem humilium*: & Lucæ 18. de Phariſæo, & Publicano & Judith 9. *Humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio*: quæ quidem humilitas in hac oratione ſervatur: nam vera humilitas eſt, quando aliquis nihil ex ſuis viribus præſumit, ſed totum ex divina virtute impetrandum expectat. *In proœmio Opuſc. 7. de expoſitione orationis dominicæ*.

QUÆR. 60. Quomodo convenienter aſſignentur ſeptem petitiones orationis Dominicæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio Dominica perfectiſſima eſt; ſicut Auguſt. dicit ad Probam, *ſi recte & congruenter oramus, nihil aliud dicere poſſumus, quam quod in iſta oratione Dominica poſitum eſt*; quia enim oratio eſt quodammodo deſiderii noſtri interpres apud Deum, illa ſolum recte orando petimus, quæ recte deſiderare valemus; in oratione autem dominica non ſolum petuntur omnia quæ recte deſiderare poſſumus, ſed etiam eo ordine quo deſideranda ſunt; ut hæc oratio non ſolum inſtruat poſtulare, ſed etiam ſit informativa totius noſtri affectus. Manifeſtum eſt autem quod primo cadit in deſiderio noſtro finis, deinde ea quæ ſunt ad finem: finis autem noſter Deus eſt, in quem noſter affectus tendit dupliciter: uno quidem modo prout volumus gloriam Dei: alio modo ſecundum quod volumus frui gloria ejus: quorum primum pertinet ad dilectionem qua Deum in ſeipſo diligimus: ſecundum vero pertinet ad dilectionem qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio ponitur, *ſanctificetur nomen tuum*, per quam

peti-

petimus gloriam Dei: ſecunda vero ponitur, *adveniat regnum tuum*, per quam petimus ad gloriam regni ejus pervenire: ad finem autem prædictum nos ordinat aliquid dupliciter; uno modo per ſe, alio modo per accidens: Per ſe quidem, bonum quod eſt utile in finem: eſt autem aliquid utile in finem beatitudinis dupliciter: uno modo directe & principaliter, ſcilicet meritum quo beatitudinem meremur, obediendo Deo: Et quantum ad hoc ponitur, *fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra*: alio modo inſtrumentaliter, & quaſi coadjuvans nos ad merendum, & ad hoc pertinet quod dicitur, *panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*; ſive hoc intelligatur de pane Sacramentali, cujus quotidianus uſus proficit homini (in quo etiam intelliguntur omnia alia Sacramenta) ſive etiam intelligatur de pane corporali, ut per panem intelligatur omnis ſufficientia victus, ſicut dicit Auguſt. ad Probam, quia Euchariſtia eſt præcipuum Sacramentum, & panis eſt præcipuus cibus: unde & in Evangelio Matth. ſcriptum eſt, *ſuperſubſtantialem*, ideſt, præcipuum, ut Hieron. exponit: Per accidens autem ordinamur in beatitudinem, per remotionem prohibentis. Tria autem ſunt quæ nos a beatitudine prohibent: primo quidem peccatum, quod directe excludit a regno, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. *Neque fornicarii, neque idolis ſervientes, &c. Regnum Dei poſſidebunt*: Et ad hoc pertinet quod dicitur, *dimitte nobis debita noſtra*. Secundo, tentatio, quæ nos impedit ab obſervantia divinæ voluntatis: Et ad hoc pertinet quod dicitur, *& ne nos inducas in tentationem*: per quod non petimus, ut non tentemur, ſed ut a tentatione non vincamur; quod eſt in tentationem induci: Tertio, pœnalitas præſens, ut quæ impedit ſufficientiam vitæ: Et quantum ad hoc dicitur, *libera nos a malo*. 2. 2. *quæſt.* 82. *art.* 9. *in corp.*

QUÆR. 61. *An ſeptem illæ petitiones correſpondeant donis, & beatitudinibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Auguſtin. lib. 2. de verbis Domini in monte adaptat ſeptem petitiones donis & beatitudinibus, dicens: *Si timor Dei eſt quo beati ſunt pauperes ſpiritu, petamus ut ſanctificetur nomen Dei in hominibus timore caſto: Si pietas eſt qua beati ſunt mites, petamus ut veniat regnum ejus, ut miteſcamus, nec ei reſiſtamus: Si ſcientia eſt qua beati ſunt qui lugent, oremus ut fiat voluntas ejus; & ſic non lugebimus: Si fortitudo eſt qua beati ſunt qui eſuriunt, oremus ut panis noſter quotidianus detur nobis: Si conſilium eſt quo beati ſunt miſericordes, debita dimittamus, ut nobis noſtra dimittantur: Si intellectus eſt quo beati ſunt mundo corde, oremus ne habeamus duplex cor, temporalia ſectando, de quibus tentationes ſunt nobis: Si ſapientia eſt qua beati ſunt pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, oremus ut liberemur a malo: Ipſa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei*. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 9. *ad* 3.

QUÆR. 62. *Cur D. Lucas cap.* 11. *in oratione dominica poſuit tantum quinque petitiones.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Aug. dicit in Enchiridio: *Lucas oratione dominica petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt; oſtendens enim tertiam petitionem duarum præmiſſarum eſſe, quodammodo repetitionem, prætermittendo, eam magis facit intelligi*; ſcilicet ad hoc præcipue voluntas Dei tendit, ut ejus ſanctitatem cognoſcamus, & cum ipſo regnemus. Quod etiam Matth. in ultima poſuit, *libera nos a malo*, Lucas non poſuit; *ut ſciat unuſquiſque in eo liberari a malo, quod non infertur in tentationem*. *Ibid. ad* 4.

QUÆR. 63. *Quomodo in hac oratione excitetur maxime noſtra fiducia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio non porrigitur Deo, ut ipſum flectamus, ſed ut in nobis ipſis fiduciam excitemus poſtulandi: quæ quidem præcipue excitatur in nobis, conſiderando ejus charitatem ad nos, qua bonum noſtrum vult; & ideo dicimus *Pater noſter*; & ejus excellentiam qua poteſt; & ideo dicimus, *qui es in Cælis*. *Ibid. ad* 5.

QUÆR. 64. *An licet uti aliis orationibus præter dominicam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Dominus non inſtituit hanc orationem, ut his ſolis verbis uti debeamus in orando; ſed quia ad hæc ſola impetranda debet tendere noſtræ orationis intentio, qualitercunque proferamus, vel cogitemus. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 14. *ad* 3.

QUÆR. 65. *Utrum ille qui non dimittit injurias inimicis peccet dicendo orationem dominicam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio Dominica profertur ex perſona communi totius Eccleſiæ: & ideo ſi aliquis nolens dimittere debita proximo, dicat orationem Dominicam, non mentitur; quamvis hoc quod dicit non ſit verum quantum ad ſuam perſonam: eſt enim verum quantum ad perſonam Eccleſiæ, extra quam eſt merito; & ideo fructu orationis caret. Quandoque tamen aliqui peccatores parati ſunt debitoribus ſuis dimittere; & ideo ipſi orantes exaudiuntur, ſecundum illud Eccl. 28. *Relinque proximo tuo*

nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur. 2. 2. *quæſt*. 83. *art*. 16. *ad* 3. *Opuſc*. 7. *cap*. 9.

QUÆR. 66. *An retinens inimicitiam peccaret, etiamſi orationem Dominicam in ſua perſona diceret*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non peccat, quia non dicit in perſona ſua, ſed in perſona Eccleſiæ: vel ſi in perſona ſua, non quantum ad id quod agit, ſed quantum ad id, ad quod optat pervenire. 3. *ſent. diſt*. 30. *in expoſit. text*.

QUÆR. 67. *Utrum ille qui nullum habet peccatum, mentiatur dicendo orationem Dominicam*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non eſt alicui certum, quod omnino a peccato (ſaltem veniali, vel quantum ad aliquem reatum) immunis ſit: ſi tamen per revelationem ſciat, non peccat dicens in perſona Eccleſiæ. 4 *ſent. diſt*. 16. *in expoſit. textus*.

QUÆR. 68. *Utrum oratio Dominica valeat nedum ad remiſſionem peccatorum venialium, ſed etiam mortalium*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in Enchirid. *Oratio Dominica*, & alia hujuſmodi non ſolum ad delenda peccata venialia valent, ſed ad remiſſionem mortalium; quamvis non ita ſufficiant ad deletionem mortalium, ſicut venialium. *quæſt*. 15. *de verit. art*. 4. *ad* 1. 1. 2. *quæſt*. 74. *art*. 8. *ad* 6. 2. *diſt*. 24. *in expoſit. text*.

QUÆR. 69. *Quomodo oratio Dominica aliaque Sacramentalia cauſent hujuſmodi peccatorum remiſſionem*.

Reſp. infra *v. Sacramentale*.

QUÆR. 70. *An & quomodo oratio ſit una ex ſeptem eleemoſynis ſpiritualibus, & unum ex tribus operibus ſatisfactoriis*.

Reſpondetur ſupra *v. Eleemoſyna*, & infra *v. Satisfactio*.

Plura quæ orationem concernunt, videri poſſunt ſupra v. Cantus, Devotio, Horæ Canonicæ, Meditatio, & *Miſſa*. Et infra *v. Sacrificium, Suffragium*, & *v. Vita, ubi agitur de vita contemplativa*.

ORDO.

QUÆR. 1. *An fuerit conveniens, quod inſtituerentur Ordines in Eccleſia*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Deus ſua opera in ſui ſimilitudinem perducere voluit (quantum poſſibile fuit) ut perfecta eſſent, & per ea cognoſci poſſet: & ideo ut in ſuis operibus repræſentaretur non ſolum ſecundum quod in ſe eſt, ſed etiam ſecundum quod aliis influit, hanc legem naturalem poſuit omnibus, ut ultima per media perficerentur, & media per prima, ut Dionyſius dicit: & ideo ut iſta pulchritudo Eccleſiæ non deeſſet, poſuit ordinem in ea, ut quidam aliis Sacramenta traderent, (ſuo modo, Deo in hoc aſſimilati, quaſi Deo cooperantes) ſicut etiam in corpore naturali quædam membra aliis influunt. 4. *ſent. diſt*. 24. *quæſt*. 1. *art*. 1. *quæſtiunc*. 1. *in corp*. 3. *contra gentes cap*. 74.

QUÆR. 2. *Utrum Ordo bene diffiniatur a Magiſtro, ſignaculum quoddam Eccleſiæ, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diffinitio quam Magiſter de Ordine ponit, convenit Ordini ſecundum quod eſt Eccleſiæ Sacramentum: & ideo duo ponit; ſignum exterius, ibi *ſignaculum quoddam &c*. ideſt ſignum quoddam; & effectum interiorem, ibi *quo ſpiritualis poteſtas &c*. *In eodem art*. 1. *qu*. 1.

QUÆR. 3. *Utrum Ordo ſit Sacramentum*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramentum nihil eſt aliud quam quædam ſanctificatio homini exhibita cum aliquo ſigno viſibili: unde cum in ſuſceptione Ordinis quædam conſecratio homini adhibeatur per viſibilia ſigna, conſtat Ordinem eſſe Sacramentum. 4. *ſent. diſt*. 24. *qu*. 1. *art*. 1. *quæſt*. 3. *in corp*.

QUÆR. 4. *Cur verba ab Epiſcopo prolata, quæ ſunt forma Sacramenti Ordinis, ſunt imperativa: Accipe poteſtatem &c*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum principaliter conſiſtit in poteſtate tradita: poteſtas autem a poteſtate traducitur, ſicut ſimile a ſimili: & iterum poteſtas per uſum innoteſcit, quia potentiæ notificatur per actus: & ideo in forma Ordinis exprimitur uſus Ordinis per actum qui imperatur; & exprimitur traductio poteſtatis per actum imperativum. *ibid. quæſt*. 4.

QUÆR. 5. *Cur in Sacramento Ordinis materia, quæ ſunt inſtrumenta ordinandis ab Epiſcopo porrecta, non præexigit ſanctificationem ſicut in aliis Sacramentis*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod materia in Sacramentis exterius adhibita ſignificat virtutem in Sacramentis agentem ex extrinſeco omnino advenire: unde cum effectus proprius hujus Sacramenti (ſcilicet character) non percipiatur ex aliqua operatione ipſius qui ad Sacramenta accedit, ſicut erat in pœnitentia, ſed omnino ex extrinſeco adveniat, competit ei materiam habere: tamen diverſimode ab aliis Sacramentis, quæ materiam habent. Quia hoc quod in Sacramento confertur in aliis Sacramentis, derivatur tantum a Deo, non a miniſtro qui Sacramentum diſpenſat, ſed illud

Digitized by Google

illud quod in hoc Sacramento traditur (ſcilicet ſpiritualis poteſtas) derivatur etiam ab eo qui Sacramentum dat, ſicut imperfecta poteſtas a perfecta: & ideo efficacia illorum Sacramentorum principaliter conſiſtit in materia, quæ virtutem divinam & ſignificat, & continet ex ſanctificatione per miniſtrum adhibita: ſed efficacia hujus Sacramenti principaliter reſidet penes eum qui Sacramentum diſpenſat: materia autem adhibetur magis ad determinandum poteſtatem quæ traditur particulariter ab habente eam complete, quam ad poteſtatem cauſandum: quod patet ex hoc, quod materia competit uſui poteſtatis. 4. *ſent. diſt.* 24. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 5. *in corp.*

QUÆR. 6. *An verum ſit quod aliqui dicunt, contactum materiæ non eſſe de neceſſitate hujus Sacramenti, ſed tantum ipſius porrectionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuſtinendo illud dictum, apparet ex dictis cauſa ejus: quia enim poteſtas Ordinis non accipitur a materia, ſed a miniſtro principaliter; ideo porrectio materiæ magis eſt de eſſentia Sacramenti, quam tactus: tamen ipſa verba formæ videntur oſtendere, quod tactus materiæ ſit de eſſentia Sacramenti; quia dicitur, *accipe hoc*, vel *illud*. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 7. *Utrum in Sacramento Ordinis conferatur gratia ſanctificans.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod *Dei perfecta ſunt opera*, ut dicitur Deuteron. 32. & ideo cuicunque datur potentia aliqua divinitus, dantur ea, per quæ executio illius potentiæ poteſt congrue fieri; & hoc etiam in naturalibus patet, quia animalibus dantur membra, quibus animæ potentiæ poſſunt exire in actus ſuos, niſi ſit defectus ex parte materiæ: ſicut autem gratia gratum faciens eſt neceſſaria ad hoc, quod homo digne recipiat Sacramenta, ita etiam ad hoc quod homo diſpenſet: & ideo ſicut in Baptiſmo, per quem homo fit ſuſceptivus aliorum Sacramentorum, datur gratia gratum faciens; ita in Sacramento Ordinis, per quod homo ordinatur ad aliorum Sacramentorum diſpenſationem. 4. *ſent. diſt.* 24. *quæſt.* 1. *art.* 2. *quæſt.* 1. *in corp.*

QUÆR. 8. *Utrum illi qui accedunt ad ſuſcipiendos Ordines debeant eſſe in ſtatu gratiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad idoneam executionem Ordinum non ſufficit bonitas quantacunque, ſed requiritur bonitas excellens; ut ſicut illi qui Ordinem ſuſcipiunt ſuper plebem conſtituuntur gradu ordinis, ita & ſuperiores ſint merito ſanctitatis: & ideo præexigitur gratia, quæ ſufficiebat ad hoc quod digne connumerentur in plebe Chriſti, ſed confertur in ipſa ſuſceptione ordinis amplius gratiæ munus, per quod ad majora reddantur idonei. *in eadem quæſtiunc.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 9. *An in quolibet Sacramento Ordinis imprimatur character.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc fuit triplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod in ſolo Ordine Sacerdotali character imprimitur; ſed hoc non videtur verum, quia actum Diaconi nullus poteſt exercere licite, niſi Diaconus; & ita patet quod habet aliquam ſpiritualem poteſtatem in diſpenſatione Sacramentorum, quam alii non habent. Et propter hoc alii dixerunt, quod in ſacris ordinibus imprimitur character, non autem in minoribus: ſed hoc nihil iterum eſt: quia per quemlibet ordinem aliquis conſtituitur ſuper plebem in aliquo gradu poteſtatis in ordine ad Sacramentorum diſpenſationem: unde cum character ſit ſignum diſtinctivum ab aliis, oportet quod in omnibus character imprimatur: cujus etiam ſignum eſt, quod perpetuo manent, & nunquam iterantur. Et hæc eſt tertia opinio, quæ communior eſt. 4. *ſentent. diſt.* 24. *quæſt.* 1. *art.* 2. *quæſt.* 2. *in corp.*

QUÆR. 10. *An character ordinis præſupponat characterem Baptiſmi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nihil poteſt aliquid recipere, cujus receptivam potentiam non habet: per characterem autem baptiſmalem efficitur homo receptivus aliorum Sacramentorum; unde qui characterem Baptiſmalem non habet, nullum alterum Sacramentum ſuſcipere poteſt: & ſic character ordinis baptiſmalem characterem præſupponit. 4. *ſent. diſt.* 24. *quæſt.* 1. *art.* 2. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

QUÆR. 11. *An pie credi poſſit, quod ſi aliquis non baptizatus promoveretur ad Sacerdotium, vel Epiſcopatum, Summus Sacerdos Chriſtus ſuppleret defectum quantum ad ultimum Sacramentorum effectum.*

Reſp. *v. Sacramentum.*

QUÆR. 12. *Curnam licet de neceſſitate characRer Baptiſmi præſupponatur ad ordines; character tamen Confirmationis non præexigatur niſi ex congruitate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad ſuſceptionem Ordinis præexigitur aliquid quaſi de neceſſitate Sacramenti, & aliquid de congruitate: de neceſſitate enim Sacramenti præexigitur quod ille, qui accedit ad ordines, ſit ordinis ſuſceptivus, quod competit ei per Baptiſmum; & ideo character Baptiſmalis præſupponitur de neceſſitate Sacramenti, ita quod ſine eo Sacramentum ordinis conferri non poteſt: ſed de congruitate requiritur omnis perfectio, per quam aliquis

redda-

reddatur idoneus ad executionem ordinis; & unum de iſtis eſt, ut ſit confirmatus: & ideo de congruitate character ordinis characterem confirmationis præſupponit, & non de neceſſitate. 4. *ſent. d.* 24. *qu. art.* 2. *qu.* 4. *in corp.*

QUÆR. 13. *Utrum ille qui non ſuſcepit minores ordines poſſit ſuſcipere majores: & cur illi qui fuerunt ordinati per ſaltum non reordinantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non eſt de idoneitate ſuperiorum ordinum, quod aliquis minores ordines prius habeat; quia poteſtates ſunt diſtinctæ, & una quantum eſt de ſui ratione non requirit aliam in eodem ſubjecto: & ideo etiam in primitiva Eccleſia aliqui ordinabantur in Presbyteros, qui prius inferiores ordines non ſuſceperant; & tamen poterant omnia, quæ inferiores ordines poſſunt; quia inferior poteſtas comprehenditur in ſuperiori virtute, ſicut ſenſus in intellectu, & Ducatus in Regno. Sed poſtea per conſtitutionem Eccleſiæ determinatum eſt, quod ad majores ſe non ingerat, qui prius in minoribus officiis ſe non humiliaverit: & inde eſt quod qui ordinantur per ſaltum, ſecundum canones non reordinantur, ſed id quod omiſſum fuerat de præcedentibus ordinibus, eis confertur. 4. *ſent. diſt.* 24. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 5. *in corp.*

QUÆR. 14. *Utrum in ordinandis requiratur bonitas vitæ, juxta illud Levitici* 21. *Homo de ſemine Aaron qui habuerit maculam, non offerat panes coram Domino; nec accedat ad miniſterium ejus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Dionyſius dicit in 3. cap. Eccleſiaſt. Hierarch. *Ut ſubtiliores & clariores eſſentiæ repletæ influxu ſolarium ſplendorum lumen in eis ſupereminens ad ſimilitudinem Solis in alia corpora invehunt: ſic in omni divino non eſt audendum aliis dux eſſe, niſi ſecundum omnem habitum ſuum ſit factus Dei firmiſſimus, & Dei ſimillimus*: unde cum in quolibet ordine aliquis conſtituatur dux aliis in rebus divinis, in quolibet quaſi præſumptuoſus mortaliter peccat, qui cum conſcientia peccati mortalis ad ordines accedit: & ideo ſanctitas vitæ requiritur ad ordinem de neceſſitate præcepti, ſed non de neceſſitate Sacramenti: unde ſi malus ordinatur, nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 15. *Utrum in omnibus ordinibus requiratur ſanctitas vitæ.*

Reſp. D. Thomas, Hieronymus dicit quod *non ſolum Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum cui præſident, converſatione, ſermone, ſcientia præcedant; verum etiam inferiores gradus, & omnes qui Domini domui deſerviunt: quia vehementer Eccleſiam Dei deſtruit, meliores eſſe laicos quam clericos*: ergo in omnibus ordinibus requiritur ſanctitas vitæ. 4. *ſent. diſt.* 24. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 1. *in* 2. *argum. Sed contra.*

QUÆR. 16. *Quænam in ordinandis ſcientia requiratur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in quolibet actu hominis, ſi debeat eſſe ordinatus, oportet quod adſit directio rationis; unde ad hoc quod homo ordinis officium exequatur, oportet quod habeat tantum de ſcientia quod ſufficiat ad hoc quod dirigatur in actu illius ordinis: ideo talis ſcientia requiritur in eo, qui ad ordines promoveri debet; & non quod univerſaliter in tota Scriptura ſit inſtructus, ſed plus & minus ſecundum quod ad plura vel pauciora ſe ejus officium extendit; ut ſcilicet illi, qui aliis præponuntur curam animarum ſuſcipientes, ſciant ea quæ ad doctrinam fidei & morum pertinent; & alii ſciant ea quæ ad executionem ſui ordinis ſpectant. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 17. *Quænam ſcientia requiratur, & ſufficiat ut aliquis ad Sacerdotium promoveatur: & quænam in Epiſcopis eſſe debeat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacerdos habet duos actus; unum principalem ſupra Corpus Chriſti verum, & alterum ſecundarium ſupra Corpus Chriſti myſticum: Secundus autem actus dependet a primo, ſed non convertitur: & ideo aliqui ad Sacerdotium promoventur, quibus committitur primus actus tantum ſicut Religioſi, quibus cura animarum non committitur: Et a talium ore non requiritur lex, ſed ſolum quod Sacramenta conficiant: Et ideo talibus ſufficit ſi tantum de ſcientia habeant, quod ea, quæ ad Sacramentum perficiendum ſpectant rite ſervare poſſint. Alii autem promoventur ad alium actum, qui eſt ſupra Corpus Chriſti myſticum: & talium ore populus legem requirit: unde ſcientia legis in eis eſſe debet; non quidem ut ſciant difficiles quæſtiones legis (quia in his debet ad ſuperiores haberi recurſus) ſed ſciant quæ populus debet credere, & obſervare de lege. Sed ad ſuperiores Sacerdotes ſcilicet Epiſcopos, pertinet ut etiam ea quæ difficultatem in lege facere poſſint, ſciant: & tanto magis, quanto in majori gradu collocantur. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 18. *Quanam ſcientia requiratur & ſufficiat, ut ſuſcipi poſſit ordo Lectoratus.*

in ordine ad ſuſcipientes: ſi primo, ſic tripliciter: Primo enim eſt miniſterium, quo Miniſter coöperatur Sacerdoti in ipſo Sacramento quantum ad diſpenſationem; licet non quantum ad conſecrationem, quam ſolus Sacerdos facit; & hoc pertinet ad Diaconum: unde in littera dicitur quod ad Diaconum pertinet miniſtrare Sacerdotibus in omnibus quæ aguntur in Sacramentis Chriſti; unde ipſi Sanguinem diſpenſant: Secundo, eſt miniſterium ordinatum ad materiam Sacramenti ordinandam in ſacris vaſis ipſius Sacramenti: Et hoc pertinet ad Subdiaconum: unde in littera dicitur quod vaſa Corporis & Sanguinis Domini portant, & oblationes in Altari ponunt; & ideo accipiunt calicem de manu Epiſcopi, ſed vacuum, cum ordinantur: Tertio, eſt miniſterium ordinatum ad præſentandum materiam Sacramenti: Et hoc competit Acolytho; ipſe enim ut in littera dicitur, urceolum cum vino, & aqua præparat, unde accipiunt urceolum vacuum. Sed miniſterium ad præparationem recipientium ordinatum non poteſt eſſe niſi ſuper immundos; quia qui mundi ſunt, jam ſunt ad Sacramenta recipienda idonei. Triplex autem eſt genus immundorum, ut Dionyſ. dicit: quidam enim ſunt omnino infideles credere non volentes; Et hi totaliter etiam a viſione divinorum, & a cœtu fidelium arcendi ſunt; Et hoc pertinet ad Oſtiarios: Quidam vero ſunt volentes credere, ſed nondum ſunt inſtructi, ſcilicet catechumeni; Et ad horum inſtructionem ordinatur ordo Lectorum; Et ideo prima rudimenta ad doctrinam fidei, ſcilicet vetus teſtamentum, eis legendum committitur: Quidam vero ſunt fideles & inſtructi, ſed impedimentum habentes ex dæmonis poteſtate, ſcilicet Energumeni; Et ad hoc habet miniſterium ordo Exorciſtarum. Et ſic patet ratio, & numerus, & gradus ordinum. *4. ſent. diſt. 24. qu. 2. artic. 1. q. 2. in corp.*

QUÆR. 26. *An ſint tantum tres ordines ſacri, ſcilicet Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ordo dicitur Sacer dupliciter; uno modo ſecundum ſe; & ſic quilibet ordo eſt Sacer, cum ſit Sacramentum quoddam; alio modo ratione materiæ circa quam habet aliquem actum; & ſic ordo Sacer dicitur qui habet aliquem actum circa rem aliquam conſecratam; Et ſic ſunt tantum tres ordines ſacri; ſcilicet Sacerdos, & Diaconus, qui habet actum circa Corpus Chriſti & Sanguinem conſecratum; & Subdiaconus, qui habet actum circa vaſa conſecrata; Et ideo etiam eis continentia indicitur, ut ſancti & mundi ſint, qui ſancta tractant. *4. d. 24. q. 2. art. 1. q. 3.*

QUÆR. 27. *Quomodo ſuperiores & inferiores ordines Sacerdoti cooperentur; Et quinam ſint præcipui ex minoribus ordinibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Actus Acolythorum ſe habet propinquius ad principales actus ſuperiorum miniſtrorum, quam actus aliorum ordinum; & ſimiliter etiam quantum ad actus ſecundarios, quibus populum per doctrinam diſponunt; quia Acolythus doctrinam novi Teſtamenti viſibiliter figurat lumen portans: ſed Lector recitando figuras alias: Et ideo Acolythus eſt ſuperior. Similiter etiam Exorciſta: quia ſicut ſe habet actus Lectoris ad actum ſecundarium Diaconi & Subdiaconi, ita ſe habet actus Exorciſtæ ad ſecundarium actum Sacerdotis (ſcilicet ligare & ſolvere) per quem totaliter homo a ſervitute diaboli liberatur.

Et in hoc patet ordinatiſſimus ordinum progreſſus: quia Sacerdoti quantum ad actum ejus principalem, (ſcilicet conſecrare Corpus Chriſti) cooperantur tantum tres ſuperiores ordines; ſed quantum ad actum ejus ſecundarium (qui eſt abſolvere & ligare) cooperantur ſuperiores & inferiores. *In eadem qu. art. 2. ad 8.*

QUÆR. 28. *An quandoque detur gratia ſpecialis Oſtiario; & quid facere debeat ex officio: & utrum illi qui non ſuſceperunt quatuor minores, poſſint eorum actus exercere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dicunt quod in ſuſceptionem ordinis Oſtiario datur quædam vis divina, ut arcere poſſit alios ab introitu templi; ſicut & in Chriſto fuit, quando ejecit vendentes de templo: ſed hoc magis pertinet ad gratiam gratis datam, quam ad gratiam Sacramenti: & ideo dicendum quod ſuſcipit poteſtatem, ut ex officio hoc agere poſſit; quamvis etiam & hoc ab aliis fieri poſſit, ſed non ex officio. Et ita eſt in omnibus actibus minorum ordinum, quod poſſunt per alios licite fieri, quamvis illi non habeant officium ad hoc. *Ibid. ad 9.*

QUÆR. 29. *Quomodo in collatione ordinum requiratur benedictio, impoſitio manuum, & unctio: & in quo actu imprimatur character Sacerdotalis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ejuſdem eſt formam aliquam inducere; & materiam de proximo præparare ad formam: unde Epiſcopus in collatione ordinum duo facit: Præparat enim ordinandos ad ordinis ſuſceptionem, & ordinis poteſtatem tradit: Præparat quidem, & inſtruendo eos de proprio officio; & aliquid circa eos operando, ut idonei ſint poteſtatem accipiendi: Quæ quidem præparatio in tribus conſiſtit; ſcilicet benedictione,

Digitized by Google

manus impoſitione, & unctione: Per benedictionem divinis obſequiis mancipantur; & ideo benedictio omnibus datur: ſed per manus impoſitionem datur plenitudo gratiæ, per quam ad magna officia ſint idonei: & ita ſolis Diaconis; & Sacerdotibus fit manus impoſitio: quia eis competit diſpenſatio Sacramentorum: quamvis uni ut principali & alteri ſicut Miniſtro: ſed unctione ad aliquod Sacramentum tractandum conſecrantur: Et ideo unctio ſolis Sacerdotibus fit, qui propriis manibus Corpus Chriſti tangunt: ſicut etiam Calix inungitur qui continet Sanguinem, & patena quæ continet Corpus: ſed poteſtatis collatio fit per hoc, quod datur eis aliquid quod ad proprium actum pertinet: Et quia principalis actus Sacerdotis eſt conſecrare Corpus & ſanguinem Chriſti, ideo in ipſa datione Calicis ſub forma verborum determinata character Sacerdotalis imprimitur. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 2. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 30. *Quodnam ſit officium Sacerdotis.*

Reſp. infra *v. Sacerdos.*

QUÆR. 31. *Quomodo omnes alii Miniſtri cooperentur Sacerdoti in ſuo officio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Miniſter comparatur ad Sacerdotem ſicut ſecundarium & inſtrumentale agens ad principale, ut indicat ipſum nomen Miniſtri: agens autem ſecundarium non agit ſine principali agente, ſed cooperatur principali agenti in operando: quanto autem potior eſt operatio, tanto principale agens potioribus indiget inſtrumentis ſeu Miniſtris: Potior autem eſt operatio Sacerdotis, inquantum confert ipſum Sacramentum quam in præparatoriis ad Sacramentum: & ideo ſupremi Miniſtri, qui dicuntur *Diaconi*, cooperantur Sacerdoti in ipſa collatione Sacramentorum: dicit enim Iſidor. quod ad Diaconum pertinet aſſiſtere Sacerdotibus, & miniſtrare in omnibus quæ aguntur in Sacramentis Chriſti; in Baptiſmo ſcilicet, in Chriſmate, patena, & calice: Inferiores autem Miniſtri cooperantur Sacerdotibus in his quæ ſunt præparatoria ad Sacramentum; ſicut Lectores in Catechiſmo, & Exorciſtæ in Exorciſmo. 3. *p. qu.* 71. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 32. *In quo actu imprimatur character Diaconatus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod poteſtas Diaconi eſt media inter poteſtatem Subdiaconi, & Sacerdotis. Sacerdos enim directe habet poteſtatem ſuper Corpus Chriſti, Subdiaconus autem ſuper vaſa tantum, ſed Diaconus ſuper corpus in vaſe contentum: unde ejus non eſt tangere Corpus Chriſti, ſed portare Corpus Chriſti in patena, & diſpenſare Sanguinem cum calice: & ideo ejus poteſtas ad actum principalem non potuit exprimi, nec per dationem vaſis tantum, nec per dationem materiæ, ſed exprimitur poteſtas ejus ad actum ſecundarium in hoc quod datur ipſi liber Evangeliorum; & in hac poteſtate intelligitur alia: & ideo in ipſa libri datione imprimitur character. 4. *ſent. diſt.* 24. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 5.

QUÆR. 33. *Quodnam ſit proprium Diaconi officium: & utrum baptizare poſſit, cum Gelaſius Papa dicat, & habetur in Decretis* 93. *diſt.*, *Diaconos propriam conſtituimus obſervare menſuram: & infra: abſque Epiſcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, niſi prædictis ordinibus fortaſſe longius conſtitutis neceſſitas extrema compellat.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut cæleſtium ordinum proprietates, & officia ex eorum nominibus accipiuntur, ita etiam ex nominibus Eccleſiaſticorum ordinum accipi poteſt quid ad unumquemque pertineat ordinem: Dicuntur autem Diaconi quaſi Miniſtri, quia videlicet ad Diaconos non pertinet aliquod Sacramentum principaliter, & quaſi ex proprio officio præbere, ſed adhibere miniſterum aliis majoribus in Sacramentorum exhibitione: & ſic ad Diaconum non pertinet quaſi ex proprio officio tradere Sacramentum Baptiſmi: ſed in collatione hujus Sacramenti & aliorum aſſiſtere, & miniſtrare majoribus: unde Iſidorus dicit: *ad Diaconum pertinet aſſiſtere Sacerdotibus, & miniſtrare in omnibus quæ aguntur in Sacramentis Chriſti; in Baptiſmo ſcilicet, in Chriſmate, in Patena, & in Calice.* 3. *p. qu.* 67. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 34. *An & quomodo ad Diaconum pertineat prædicare.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ad Diaconum pertinet recitare Evangelium in Eccleſia, & prædicare ipſum per modum Catechizantis: unde & Dionyſius dicit, quod *Diaconi habent officium ſuper immundos*, inter quos ponit catechumenos: ſed dicere, ideſt exponere Evangelium, pertinet proprie ad Epiſcopum, cujus actus eſt perficere ſecundum Dionyſium 5. cap. Eccl. Hierarchiæ: perficere autem idem eſt quod docere. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 35. *Quare olim inferiora miniſteria Diaconis committebantur, non autem modo & cur Eccleſia alios ordines inſtituit, cum in doctrina Chriſti, & Apoſtolorum non fiat mentio niſi de Presbyteris, & Diaconis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in primitiva Eccleſia propter paucitatem Miniſtrorum omnia inferiora miniſteria Diaconis committebantur

mittebantur, ut patet per Dionyſium 2. cap. Eccl. Hierarchiæ, ubi dicit; *Miniſtrorum alii ſtant ad portas templi clauſas; alii aliud quid proprii ordinis operantur; alii cum Sacerdotibus proponunt ſuper Altare Sacrum panem, & benedictionis Calicem;* nihilominus erant omnes prædictæ poteſtates, ſed implicite in una Diaconi poteſtate; ſed poſtea ampliatus eſt cultus divinus, & Eccleſia, quod implicite habebat in uno ordine, explicite tradidit in diverſis; & ſecundum hoc dicit Magiſter in littera, quod Eccleſia alios ordines inſtituit. 4. *ſent. d.* 24. *q.* 2. *artic.* 1. *q.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 36. *An Catechiſmus, & inſtructio præcedens Baptiſmum pertineat ad Diaconum: & utrum poſſit Diaconus diſpenſare Corpus, vel Sanguinem Chriſti.*

Reſp. *v. Baptiſmus qu.* 67. & *v. Communio q.* 14. & 45.

QUÆRITUR 37. *An & quomodo Diaconis, & Subdiaconis competit oblationes offerre, Epiſtolam legere, & Crucem ferre, quam ferunt Subdiaconi etiam coram Papa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oblationes a populo oblatæ per Sacerdotem offeruntur; Et ideo duplex miniſterium circa oblationes eſt neceſſarium: unum ex parte populi; & hoc eſt Subdiaconi, qui accipit oblationes a populo, & in Altari ponit, vel offert Diacono: aliud ex parte Sacerdotis; & hoc eſt Diaconi, qui oblationes miniſtrat ipſi Sacerdoti: Et in hoc eſt actus principalis utriuſque; Et propter hoc ordo Diaconi, eſt ſuperior: legere autem Epiſtolam non eſt actus Diaconi, niſi ſecundum quod actus inferiorum ordinum ſuperioribus attribuuntur. Similiter etiam crucem ferre; Et hoc ſecundum conſuetudinem aliquarum Eccleſiarum; quia in actibus ſecundariis non eſt inconveniens diverſas conſuetudines eſſe. 4. *ſent. diſt.* 24. *q.* 2. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 30. *Cur Diacono committitur Evangelii lectio, Subdiacono vero lectio Epiſtolæ.*

Reſp. D. Thomas, quod doctrina eſt remota præparatio ad ſuſcipiendum Sacramentum; Et ideo pronuntiatio doctrinæ Miniſtris committitur; Sed doctrina veteris teſtamenti eſt adhuc magis remota quam doctrina novi; quia non inſtruit de hoc Sacramento niſi in figuris; & ideo novum teſtamentum ſuperioribus Miniſtris pronuntiandum committitur; vetus autem inferioribus; doctrina etiam novi teſtamenti perfectior eſt, quam Dominus per ſeipſum tradidit, quam ipſius manifeſtatio per Apoſtolos; Et ideo Evangelium Diacono, Epiſtola Subdiacono committuntur *Ibidem ad* 4.

QUÆR. 39 *Cur Acolythus in ſui ordinatione recipit urceolum vacuum, & Subdiaconus plenum: Diaconus vero calicem vacuum, & Sacerdos plenum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Acolythi habent actum ſuper urceolum tantum, non ſuper ea quæ in urceolo continentur; ſed Subdiaconus habet actum ſuper contentis in urceolo; quia aqua utitur & vino ad ponendum in calice; & aquam iterum manibus Sacerdoti præbet, & Diacono; ſicut & Diaconus habet actum ſolum ſuper calicem, non ſuper contenta; Et ideo ſicut Diaconus in ſui ordinatione accipit calicem vacuum, Sacerdos plenum; ita Acolythus urceolum vacuum, ſed Subdiaconus plenum; & ſic eſt quædam connexio in ordinibus. *Ibidem ad* 6.

QUÆR. 30. *In quo actu imprimatur character Acolytatus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod principalior actus Acholyti eſt quo miniſtrat in urceolo, quam quo miniſtrat in candelabro: quamvis dominetur ab actu ſecundario, propter hoc quod eſt magis notus, & magis proprius ei; & ideo in datione urceoli imprimitur character, virtute verborum ab Epiſcopo pronuntiatorum. 4. *ſent. d.* 24. *quæſt.* 3. *art.* 3. *ad* 6.

QUÆR. 40. *An exorcizare baptizandos pertineat ad Exorciſtas.*

Reſp. *v. Baptiſmus qu.* 73.

QUÆR. 42. *An corona ſit ordo, vel ſolum diſpoſitio ad ordines; & utrum Epiſcopatus ſit ordo diſtinctus ab ordine Sacerdotii, vel ſolummodo ipſius extenſio.*

Reſp. *v. Clericus qu.* 1. & *ſequent.* & *v. Epiſcopatus qu.* 22. & *ſequentibus.*

QUÆR. 43. *An mulier poſſit ordinari; & quænam olim dicebatur Diaconiſſa, vel Presbitera.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quædam requiruntur in recipiente Sacramentum quaſi de neceſſitate Sacramenti, quæ ſi deſint, non poteſt aliquis ſuſcipere Sacramentum, neque rem Sacramenti; quædam vero requiruntur non de neceſſitate Sacramenti, ſed de neceſſitate præcepti propter congruitatem ad Sacramentum; & ſine talibus aliquis ſuſcipit Sacramentum, ſed non rem Sacramenti. Dicendum ergo, quod ſexus virilis requiritur ad ſuſceptionem ordinis non ſolum ſecundo modo, ſed etiam primo; unde etſi mulieri exhibeantur omnia, quæ in ordinibus fiunt, ordinem non ſuſcipit; quia cum Sacramentum ſit ſignum, in his quæ in Sacramento aguntur, requiritur non ſolum

Digitized by Google

res, ſed ſignificatio rei; ſicut in extrema unctione exigitur quod ſit infirmus, ut ſignificetur curatione indigens: cum ergo in ſexu femineo non poſſit ſignificari aliqua eminentia gradus, quia mulier ſtatum ſubjectionis habet; ideo non poteſt ordinis Sacramentum ſuſcipere.

Quidam autem dixerunt, quod ſexus virilis non eſt de neceſſitate Sacramenti: quia etiam in Decretis ſit mentio de Diaconiſſa, & Presbytera. Sed *Diaconiſſa* dicitur, quæ in aliquo actu Diaconi participat, ſicut quæ legit homiliam in Eccleſia, *Presbytera* autem dicitur vidua, quia Presbyter idem eſt quod ſenior. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 2. *artic.* 1. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 44. *An pueri non habentes uſum rationis poſſint promoveri ad ordines, vel etiam ad Epiſcopatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per pueritias, & alios defectus quibus tollitur uſus rationis, præſtatur impedimentum actui: & ideo omnia illa Sacramenta, quæ actum requirunt ſuſcipientis, talibus non competunt, ſicut pœnitentia, matrimonium, & hujuſmodi. Sed quia poteſtates infuſæ ſunt priores actibus, ſicut & naturales, quamvis acquiſitæ ſint poſteriores; & remoto autem poſteriori non tollitur prius: ideo omnia Sacramenta, in quibus non requiritur actus ſuſcipientis de neceſſitate Sacramenti, ſed poteſtas aliqua ſpiritualis divinitus datur, poſſunt pueri ſuſcipere, & alii qui uſu rationis carent.

Hac tamen diſtinctione habita, quod in minoribus ordinibus requiritur diſcretionis tempus de honeſtate propter dignitatem Sacramenti, ſed non de neceſſitate præcepti, neque de neceſſitate Sacramenti: unde aliqui, ſi neceſſitas adſit, & ſpes profectus, ad minores ordines poſſunt ante annos diſcretionis promoveri ſine peccato; & ſuſcipient ordinem: quia quamvis tunc non ſint idonei ad officia, quæ eis committuntur, tamen propter aſſuetudinem idonei reddentur. Sed ad majores ordines requiritur uſus rationis, & de honeſtate, & de neceſſitate præcepti, propter votum continentiæ quod habet annexum: & quia etiam eis Sacramenta tractanda committuntur. Quidam autem dicunt, quod ad omnes ordines requiritur uſus rationis de neceſſitate Sacramenti: ſed eorum dictum ratione, vel authoritate non confirmatur. 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 2. *art.* 1. *q.* 2. *in corp.*

QUÆR. 45. *In qua ætate poſſit aliquis ordines recipere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum antiqua jura a ſeptimo anno uſque ad duodecimum poteſt accipere omnes minores ordines: a duodecimo uſque ad vigeſimum primum poteſt recipere Acolythatum & Subdiaconatum, ita quod in vigeſimo primo Subdiaconatum recipiat: in vigeſimo ſexto poteſt recipere Diaconatum: in trigeſimo Presbyteratum: & poſtmodum poteſt fieri Epiſcopus. Sed nunc abbreviatum eſt tempus: quia Subdiaconatum poteſt recipere quando pervenerit ad annos diſcretionis, ut poſſit cognoſcere votum continentiæ; & Presbyter fieri in viginti quinque annis: & Diaconatum circa vigeſimum primum annum (& præcipue in Religioſis) Epiſcopatus autem in trigeſimo anno. 4. *ſent. diſt.* 25. *in expoſitione textus.*

QUÆR. 46. *An ſervi, vel illi qui ſunt ratiociniis obligati, aut alii hujuſmodi poſſint ordinari.*

Reſp. Div. Thomas dicendum, quod in ſuſceptione ordinis mancipatur homo Divinis officiis: & quia nullus poteſt alteri dare quod ſuum non eſt; ideo ſervus qui non habet poteſtatem ſui, non poteſt ad ordines promoveri. Si tamen promovetur, ordinem ſuſcipit: quia libertas non eſt de neceſſitate Sacramenti, licet ſit de neceſſitate præcepti; cum non impediat poteſtatem, ſed actum tantum. Et ſimilis ratio eſt de omnibus, qui ſunt aliis obligati, vel ratiociniis detenti, & hujuſmodi perſonæ. 4. *ſent. diſt.* 25 *qu.* 2. *artic.* 2. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 47. *Quid agendum ſit erga Dominum, quando ejus ſervus fuit ordinatus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſi eſt promotus ſciente Domino ſuo, & non reclamante, ex hoc ipſo efficitur ingenuus: ſi autem eo neſciente, tunc Epiſcopus & ille qui præſentavit, tenentur Domino in duplum, quam ſit pretium ſervi, ſi ſciverunt ipſum eſſe ſervum: alias ſi ſervus habeat peculium, debet ſeipſum redimere; alioquin redigetur in ſervitutem Domini ſui, non obſtante quod ordinem ſuum exequi non poteſt. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 2. *art.* 2. *q.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 48. *Cur homicidæ, & omnes ad alicujus occiſionem cooperantes etiam ſecundum juſtitiam, vel ſe defendendo; illi quoque qui ſunt illegitimi, vel infames vel publice pœnitentes; vel qui patiuntur defectum in membris, ordinari non poſſunt, & ſunt irregulares.*

Reſp. *v. Irregularitas.*

QUÆR. 49. *An ſolus Epiſcopus poſſit conferre Sacramentum ordinis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poteſtas Epiſcopalis ſe habet ad poteſtatem ordinum inferiorum ſicut politica quæ conjectat bonum commune, ad inferiores artes & virtutes, quæ con-

conjectant aliquod bonum ſpeciale: Politica autem, ut dicitur in 1. Ethic. ponit legem inferioribus artibus, ſcilicet quis, quam debeat exercere, & quantum, & qualiter: & ideo ad Epiſcopum pertinet in omnibus divinis miniſteriis alios collocare: unde ipſe ſolus confirmat: quia confirmati in quodam officio confitendi fidem conſtituuntur: ideo etiam ſolus ipſe Virgines benedicit, quæ figuram gerunt Eccleſiæ Chriſto deſponſatæ, cujus cura ipſi principaliter committitur.

Ipſe etiam in Miniſtris ordinum ordinandos conſecrat, & vaſa quibus uti debent eis determinat ſua conſecratione: ſicut etiam officia ſæcularia in Civitatibus diſtribuuntur ab eo, qui habet excellentiorem poteſtatem, ſicut a Rege. *4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1. in corp.*

QUÆR. 50. *Cur Sacerdotes cum Epiſcopo manus imponunt Sacerdotibus; ſolus vero Epiſcopus Diaconis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in impoſitione manuum non datur character Sacerdotalis ordinis, ſed gratia, ſecundum quam ad exequendum ordinem ſint idonei: Et quia indigent ampliſſima gratia, ideo Sacerdotes cum Epiſcopo manus imponunt eis qui in Sacerdotes promoventur; ſed Diaconis ſolus Epiſcopus: *4. ſent. d. 25. q. 1. art. 1. ad 1.*

QUÆR. 51. *Cur archidiaconus tradit ordinandis ea, quæ ad ipſorum miniſterium pertinent: & in quo actu imprimatur character Subdiaconi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Archidiaconus eſt (juxta vim græcæ vocis) quaſi *princeps miniſterii*: ideo omnia quæ ad miniſterium pertinent ipſe tradit: ſicut cereum quo Acolythus Diacono ſervit ante Evangelium, ipſum portando; & urceolum quo ſervit Subdiacono: Et ſimiliter dat Subdiacono ea quibus (vel per quæ) ſuperioribus ordinibus ſervit: Et tamen in illis non conſiſtit principaliter actus Subdiaconi, ſed in hoc quod operatur circa materiam Sacramenti: Et ideo characterem accipit in hoc quod datur ei calix ab Epiſcopo. *Ibid. ad 2.*

QUÆR. 52. *Utrum hæretici, aliique ab Eccleſia præciſi, & ſimoniaci poſſint ordines recipere, vel conferre, vel etiam exercere.*

Reſp. infra *v. Sacramentum*, & *v. Simonia.*

QUÆR. 53. *An ſimplex Sacerdos proindeque etiam Abbas poſſit ordines conferre ex commiſſione Papæ, ſicut Presbyteris Cardinalibus committitur ut conferant minores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Papa, qui habet plenitudinem poteſtatis Pontificalis, poteſt committere non Epiſcopo ea, quæ ad Epiſcopalem dignitatem pertinent, dummodo illa non habeant immediatam relationem ad verum Corpus Chriſti: & ideo ex ejus commiſſione aliquis Sacerdos ſimplex poteſt conferre minores ordines, & confirmare, non autem aliquis non Sacerdos: nec iterum Sacerdos majores ordines, qui habent immediatam relationem ad Corpus Chriſti, ſupra quod conſecrandum Papa non habet majorem poteſtatem quam ſimplex Sacerdos. *4. ſent. diſt. 25. quæſt. 1. art. 1. ad 3. d. 7. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 2. 4. ad Hannibal. d. 7. art. 5. quæſt. 2.*

QUÆR. 54. *An Epiſcopus poſſit auferre ordines, ſicut poteſt eos conferre.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Epiſcopus non dat ordinem, ſed Deus per miniſterium Epiſcopi. & Deus poſſet auferre, non Epiſcopus: quia non eſt conſtitutus miniſter auferendi ordinem, ſicut conferendi; quia propter efficaciam conſecrationis debet ordo eſſe perpetuus. *4. ſent. d. 13. q. 1. art. 1. q. 4. ad 2.*

QUÆR. 55. *Quibus temporibus debeant conferri ordines.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt, quod majores ordines in ſex temporibus anni poſſunt celebrari, ſcilicet in quatuor Sabbatis quatuor Temporum, & in Sabbato ante Dominicam de Paſſione, & in vigilia Reſurrectionis. Papa tamen in die Dominico, & feſtis præcipuis confert Subdiaconatum. Et in his etiam diebus, quibus Epiſcopus poteſt conferre minores ordines. *4. ſent. d. 25. in expoſit litteræ.*

QUÆR. 56. *Quomodo in ordinibus ſuſcipiendis ſervari debeant interſtitia: & qua de cauſa poſſit in eis diſpenſari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis poteſt accipere omnes minores ordines una die; non tamen unum de minoribus cum Subdiaconatu; nec duos de majoribus ſimul. Poteſt tamen in Dominica conſecrari in Epiſcopum, qui præcedenti die factus eſt Sacerdos.

De illis autem, qui gradatim ad Clericatum accedunt, ſciendum eſt quod poſſunt in octo annis recipere omnes ordines: ita quod in primis duobus recipiant minores, in aliis quinque tres majores. Monachus tamen poſſet omnes recipere per annum: & etiam alii diſpenſarive propter neceſſitatem Eccleſiæ. *ibidem.*

QUÆR. 57. *Quot modis dicatur aliquis male promotus: & utrum Epiſcopus, qui renunciavit loco ſed non officio, poſſit ordines conferre: & quænam ſit pœna eorum, qui furtive, vel per ſaltum ordines ſuſcipiunt.*

Reſp. D. Thomas, aliquis dicitur male promotus dupliciter. Uno modo ex parte ordinantis, ſive cum eſt hæreticus, ſive ſimoniacus, vel quomodocumque alio modo ab Eccleſia ſeparatus; ſive cum ordinatur a non ſuo Epiſcopo ſine licentia, & authoritate proprii Epiſcopi; & tunc debet deponi, niſi Epiſco-

I 4 pus

Digitized by Google

pus ponat ſpem in ratihabitionem alterius Epiſcopi; ſicut de B. Epiphanio in epiſtola ſua legitur; ſive ordinetur ab Epiſcopo, qui abrenuntiavit officio, & loco. Si enim officium ſibi retinuerit, loco abrenuntians, poteſt conferre minores ordines, & de licentia Epiſcopi etiam majores.

Alio modo dicitur etiam male promotus, quia non promovetur, ſicut debet: quod contingit dupliciter: primo, quia furtive accipit ordinem, ut cum accipit duos ordines ſacros una die, vel unumquemque ſine licentia Epiſcopi: & pœna talium eſt depoſitio: & tunc ſi fuit ſuper hoc lata excommunicatio, ſolus Papa poteſt cum eo diſpenſare; ſi autem non fuit, poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare, præcipue in minoribus ordinibus; vel ſi clauſtrum intraverit: ſecundo, quia prætermittit aliquem ordinem; & tunc ſi ex malitia facit, debet deponi quamvis characterem recipiat; ſi vero ignoranter, debet illi imponi pœna ab Epiſcopo; & interim careat executione ordinis, quouſque ordinem prætermiſſum recipiat. *in expoſ. ejuſdem textus.*

QUÆR. 58. *An veſtes miniſtrorum convenienter in Eccleſia fuerint inſtitutæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod veſtes miniſtrorum deſignant idoneitatem, quæ in eis requiritur ad tractandum divina: Et quia quædam ſunt quæ in omnibus requiruntur, & quædam quæ in ſuperioribus, quæ non ita exiguntur in inferioribus, ideo quædam veſtes ſunt omnibus miniſtris communes, quædam autem ſuperiorum tantum: Et ideo omnibus miniſtris competit *Amictus* humeros tegens; quo ſignificatur fortitudo ad divina officia exequenda, quibus mancipantur: Et ſimiliter *Alba* quæ ſignificat puritatem vitæ: Et *Cingulum* quod ſignificat repreſſionem carnis: ſed Subdiaconus ulterius habet *Manipulum* in ſiniſtra, quo ſignificatur exterſio minimarum macularum, quia manipulus eſt quaſi ſudarium ad extergendum vultum: Ipſi enim primo ad ſacra tractanda admittuntur: habent etiam *Tunicam* ſtrictam, per quam doctrina Chriſti ſignificatur; unde & in veteri lege in ipſa tintinnabula pendebant: Subdiaconi enim primo admittuntur ad doctrinam novæ legis annuntiandam; ſed Diaconus habet amplius *Stolam* in ſiniſtro humero, in ſignum quod applicatur ad miniſterium in ipſis Sacramentis; & *Dalmaticam*, quæ eſt veſtis larga, (ſic dicta, quia in Dalmatiæ partibus primo uſus ejus fuit) ad ſignificandum quod ipſe primo diſpenſator Sacramentorum ponitur: Ipſe enim ſanguinem diſpenſat: In diſpenſatione autem largitas requiritur: ſed Sacerdoti *Stola* in utroque humero ponitur, ut oſtendatur quod plena poteſtas diſpenſandi Sacramenta ei datur, non ut miniſtro alterius; & ideo Stola deſcendit uſque ad inferiora: habet etiam & *Caſulam*, quæ ſignificat charitatem, quia Sacramentum conſecrat charitatis, ſcilicet Euchariſtiam. 4 *ſent. d.* 24. *q.* 3. *in corp.*

Quædam habentur in prædictis reſponſionibus de ætate, ſcientia, & moribus ordinandorum, juxta jus antiquum quod vigebat tempore D. Thomæ, & uſque ad Concilium Tridentinum, quæ aliter diſpoſita ſunt jure novo, quod in eodem Concilio ſtatutum eſt, ſicut etiam factum eſt de aliquibus matrimonii impedimentis, ut vidimus ſupra.

Sic igitur habet Concilium ſeſſ. 23. *in decreto de Reformatione cap.* 4. *prima tonſura non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non ſuſceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint; quique legere & ſcribere neſciant, & de quibus probabilis conjectura non ſit, eos non ſæcularis judicii fugiendi fraude, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe.*

Et cap. 11. *Minores ordines iis, qui ſaltem latinam linguam intelligant, per temporum interſtitia, niſi aliud Epiſcopo expedire magis videretur, conferantur; ut eo accuratius quantum ſit hujus diſciplinæ pondus, poſſint edoceri, ac in unoquoque munere, juxta præſcriptum Epiſcopi, ſe exerceant: idque in ea cui adſcripti erunt Eccleſia, niſi forte ex cauſa ſtudiorum abſint: atque ita de gradu in gradum aſcendant, ut in eis cum ætate vitæ meritum & doctrina major accreſcat. Quod & bonorum morum exemplum, & aſſiduum in Eccleſia miniſterium, atque major erga Presbyteros & ſuperiores ordines reverentia, & crebrior quam antea Corporis Chriſti communio maxime comprobabunt. Cumque hinc ad altiores gradus, & Sacratiſſima myſteria ſit ingreſſus, nemo iis initietur, quem non ſcientiæ ſpes majoribus ordinibus dignum oſtendat. Hi vero nonniſi poſt annum a ſuſceptione poſtremi gradus minorum ordinum ad ſacros ordines promoveantur: niſi neceſſitas, aut Eccleſiæ utilitas, judicio Epiſcopi, aliud expoſcat.*

Et cap. 12. *Nullus in poſterum ad Subdiaconatus ordinem ante vigeſimum ſecundum; ad Diaconatus ante vigeſimum tertium; ad Presbyteratus ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoveatur. Sciant tamen Epiſcopi non ſingulos in ea ætate conſtitutos debere ad hos ordines aſſumi, ſed dignos duntaxat, & quorum probata vita ſenectus ſit.*

Plura de hoc notatu digniſſima videri poſſunt in eodem decreto.

OR-

Digitized by Google

ORNATUS.

QUÆR. 1. *An & quomodo poſſit eſſe virtus aut vitium circa exteriorem ornatum, juxta illud D. Ambroſii* 1. *de offic. Decor corporis non ſit affectatus, ſed naturalis, ſimplex, neglectus magis quam expetitus; non pretioſis & albentibus adjutus veſtimentis, ſed communibus; ut honeſtati vel neceſſitati nihil deſit, nihil accedat nitori.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod in ipſis rebus exterioribus, quibus homo utitur, non eſt aliquod vitium, ſed ex parte hominis, qui immoderate utitur eis: quæ quidem immoderantia poteſt eſſe dupliciter: Uno quidem modo per comparationem ad conſuetudinem hominum cum quibus aliquis vivit: alio modo poteſt eſſe immoderantia in uſu talium rerum ex inordinato affectu utentis, ex quo quandoque contingit quod homo nimis libidinoſe talibus utatur, ſive ſecundum conſuetudinem eorum cum quibus vivit, ſive præter eorum conſuetudinem: unde Auguſtinus dicit in 3. de doctr. Chriſtian. *in uſu rerum oportet abeſſe libidinem, quæ non ſolum ipſa eorum inter quos vivit conſuetudine nequiter abutitur, ſed etiam ſæpe fines ejus egreſſa, fœditatem ſuam, inter clauſtra morum ſolemnium latitabat, flagitioſiſſima eruptione manifeſtat.* Contingit autem iſta inordinatio affectus tripliciter, quantum ad ſuperabundantiam: uno modo, per hoc quod aliquis ex ſuperfluo cultu veſtium hominum gloriam quærit, prout ſcilicet veſtes, & alia hujuſmodi pertinent ad quemdam ornatum: unde Gregorius dicit in quadam homilia, *ſunt nonnulli, qui cultum ſubtilium, pretioſarumque veſtium non putant eſſe peccatum: quod ſi culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod Dives qui torquebatur apud inferos, byſſo, & purpura indutus fuiſſet: nemo quippe veſtimenta pretioſa* (ſcilicet excedentia proprium ſtatum) *niſi ad inanem gloriam quærit*: alio modo, ſecundum quod homo per ſuperfluum cultum veſtium quærit delicias, ſecundum quod veſtis ordinatur ad corporis fomentum: tertio, ſecundum quod nimiam ſollicitudinem apponit ad exteriorem veſtium cultum, etiamſi non ſit aliqua inordinatio ex parte finis.

Et ſecundum hoc Andronicus ponit tres virtutes circa exteriorem cultum, ſcilicet *humilitatem*, quæ excludit intentionem gloriæ: unde dicit, quod *humilitas eſt habitus non ſuperabundans in ſumptibus, & præparationibus*: & *per ſe ſufficientiam*, quæ excludit intentionem deliciarum: unde dicit quod *per ſe ſufficientia eſt habitus contentus quibus oportet, & determinativa eorum quæ ad vivere conveniunt*) ſecundum illud in Epiſt. 1. ad Timoth. ult. *habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus*) & *ſimplicitatem*, quæ excludit ſuperfluam ſollicitudinem talium: unde dicit: quod *ſimplicitas eſt habitus contentus his quæ contingunt*.

Ex parte autem defectus ſimiliter poteſt eſſe duplex inordinatio per affectum: Uno quidem modo, ex negligentia hominis, qui non adhibet ſtudium vel laborem ad hoc ut exteriori cultu utatur ſecundum quod oportet: unde Philoſophus dicit in 5. Ethicor. quod *ad mollitiem pertinet quod aliquis trahat veſtimentum per terram, ut non laboret elevando ipſum*: alio modo, ex eo quod ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat: unde dicit Auguſtinus in lib. de Sermone Domini in monte, *non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe jactantiam, & eo periculoſiorem, quod ſub nomine ſervitutis Dei decipit*: & Philoſophus dicit in 4. Ethicor. quod *ſuperabundantia, & inordinatus defectus ad jactantiam pertinet*. 2. 2. *quæſt.* 169. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Utrum illi qui ſunt in dignitatibus conſtituti, vel etiam miniſtri Altaris uti debeant pretioſioribus veſtibus: illi vero qui alios verbo & exemplo ad pœnitentiam hortantur, uti debeant vilioribus, juxta illud Apoſtoli ad Hebr.* 11. *Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui in dignitatibus conſtituuntur, vel etiam miniſtri Altaris pretioſioribus veſtibus, quam cæteri induuntur, non propter ſui gloriam, ſed ad ſignificandum excellentiam ſui miniſterii, vel etiam cultus divini; & ideo in eis non eſt vitioſum: unde Auguſtinus dicit, *quiſquis ſic utitur exterioribus rebus, ut metas conſuetudinis bonorum inter quos verſatur, excedat; aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt*: dum ſcilicet propter delicias, aut oſtentationem talibus utitur.

Similiter etiam ex parte defectus contingit eſſe peccatum; non tamen ſemper qui vilioribus quam cæteri veſtibus utitur, peccat: ſi enim hoc faciat propter macerationem carnis, vel humiliationem ſpiritus, ad virtutem temperantiæ pertinet: unde Auguſtinus dicit in lib. 3. de Doctrina Chriſt. *Quiſquis reſtrictius rebus prætereuntibus utitur, quam ſe habent mores eorum, cum quibus vivit; aut temperans, aut ſuperſtitioſus eſt*. Præcipue autem competit vilibus veſtimentis uti his qui alios & ver-

Digitized by Google

& verbo, & exemplo ad pœnitentiam hortantur; ſicut fecerunt Prophetæ, de quibus Apoſtolus ibi loquitur: unde quædam Gloſſa dicit, Matth. 3. *Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit. ibidem ad 2.*

QUÆR. 3. *An uti pretioſis veſtibus ſit ſemper peccatum: & quomodo perſonæ publicæ debeant ipſis uti, juxta illud Senecæ ad quandam Reginam: Indue te delicate, non propter te, ſed ne dignitas regia vileſcat: & 1. ad Timoth. 2 Non in tortis crinibus, vel auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa: Gloſſa, ultra modum ſuum: quomodo etiam poſſunt uti vilibus: & ſimiliter Miniſtri Altaris: & quid dicendum ſit de perſonis privatis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod aliter eſt hic loquendum de perſona publica, & de perſona privata: Nam in perſona publica conſideratur & ſtatus dignitatis, & propriæ perſonæ conditio, circa quæ duo ita ſe debet habere, ne dignitatis authoritas veniat in contemptum, & ne ipſe in ſuperbiam efferatur: utrumque ergo poteſt eſſe laudabile, & quod pretioſis utatur ad reverentiam authoritatis inducendam; & quod vilibus utatur ratione propriæ humilitatis; ita duntaxat ne quæ ad authoritatem conſervandam fiunt, in ſuperbiam degenerent: & ne *dum nimium ſervatur humilitas, regendi frangatur authoritas*, ſicut Auguſtinus dicit. Et hac ratione laudabiliter Sacerdos in divino officio pretioſis utitur indumentis ad reverentiam divini cultus, & laudabiliter ab hujuſmodi propter humilitatem in quibuſdam Religionibus abſtinetur.

In eo autem, qui eſt privata perſona, virtuoſum eſt ſi propter propriam humilitatem abjectioribus indumentis utatur, etiam quam ſtatus proprius requirat: unde Gregorius dicit in homilia de divite Epulone: *Si abjectio vilis indumenti virtus non eſſet, Evangeliſta de Joanne vigilanter non diceret, erat indutus pilis camelorum.* Licitum eſt autem, ut ſecundum modum propriæ perſonæ pretioſis utatur: ſed peccatum eſt, ſi proprium modum excedat. Et quia pretioſum dicitur relative, ſicut & magnum (cum id quod eſt pretioſum uni non ſit alteri pretioſum) pretioſitas veſtium ſemper ſonat in exceſſum proprii modi: & ſecundum hoc ſemper eſt peccatum pretioſis veſtibus uti. *Quodlib. 10. art. 14. in corp.*

QUÆR. 4. *An & quando ornatus mulierum, aut etiam virorum ſit peccatum mortale, aut veniale.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa ornamenta mulierum ſunt eadem attendenda, quæ ſupra communiter dicta ſunt circa exteriorem cultum: & inſuper quiddam aliud ſpeciale: quod ſcilicet muliebris cultus viros ad laſciviam provocat ſecundum illud Proverb. 7. *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas.* Poteſt tamen mulier licite operam dare ad hoc quod viro ſuo placeat, ne per ejus contemptum in adulterium labatur: unde dicitur 1. ad Corinth. 7. quod *mulier quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro*; & ideo ſi mulier conjugata ad hoc ſe ornet, ut viro ſuo placeat, poteſt hoc facere abſque peccato. Illæ autem mulieres, quæ viros non habent, vel nec volunt habere, vel ſunt in ſtatu non habendi, non poſſunt abſque peccato appetere placere virorum aſpectibus ad concupiſcendum: quia hoc eſt dare eis incentivum peccandi: & ſi quidem hac intentione ſe ornent, ut alios provocent ad concupiſcentiam, mortaliter peccant: ſi autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quandam, non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale. Et eadem ratio quantum ad hoc eſt de viris.

Unde Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Poſſidium: *Nolo ut de ornamentis auri, vel veſtis præproperam habeas in prohibendo ſententiam, niſi in eos, qui neque conjugati, neque conjugari cupientes, cogitare debeant quomodo placeant Deo: illi autem cogitant, quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri uxoribus, vel mulieres Maritis; niſi quod capillos nudare feminas, quas etiam caput velare Apoſtolus jubet, nec maritatas decet.* In quo tamen caſu poſſent aliquæ a peccato excuſari, quando hoc non fieret ex aliqua vanitate, ſed propter contrariam conſuetudinem, quamvis talis conſuetudo non ſit laudabilis. 2. 2. *qu. 169. art. 2. in corp. lect. 7. c. 7. ad Corinth.*

QUÆR. 5. *Quomodo intelligendum ſit illud 1. Petri 3. quarum (ſcilicet mulierum) non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus: ubi dicit Gloſſa Cypriani, ſerico & purpura indutæ Chriſtum ſincere induere non poſſunt; auro, & margaritis adornatæ, & monilibus, ornamenta mentis & corporis perdiderunt.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Gloſſa ibidem dicit: *Mulieres eorum, qui in tribulatione erant, contemnebant viros; & ut aliis placerent, ſe pulchre ornabant, quod fieri Apoſtolus prohibet.* In quo etiam caſu loquitur Cyprianus: non autem prohibet mulieribus conjugatis ornari, ut placeant viris, ne detur eis occaſio peccandi cum aliis; unde Apoſtolus

Digitized by Google

lus 1. ad Timoth. 2. dicit: *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte pretioſa*: per quod datur intelligi, quod ſobrius, & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, ſed ſuperfluus, & inverecundus, & impudicus. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 1.

QUÆR. 6. Quomodo ſit intelligendum illud Cypriani in libro de habitu Virginum: non Virgines tantum, aut viduas, ſed & nuptas puto, & omnes omnino feminas admonendas, quod opus Dei, & facturam ejus & plaſma adulterare nullo modo debeant, adhibito flavo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut quolibet lineamenta nativa corrumpente medicamine (& poſtea ſubdit) manus Deo inferunt, quando illud quod ille formavit, reformare contendunt: impugnatio divini operis prævaricatio eſt veritatis: Deum videre non poteris, quando oculi tibi non ſunt, quos Deus fecit, ſed quos Diabolus infecit: de inimico tuo compta, cum illo pariter arſura.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod mulierum fucatio, de qua Cyprianus loquitur, eſt quædam ſpecies fictionis, quæ non poteſt eſſe ſine peccato: unde Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Poſſidium: *Fucari pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt; quia non dubito etiam ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt feminæ ornari ſecundum veniam, non ſecundum imperium.*

Non ſemper tamen talis fucatio eſt cum peccato mortali, ſed ſolum quando fit propter laſciviam, vel in Dei contemptum: in quibus caſibus loquitur Cyprianus. 2. 2. *qu.* 169. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 7. An liceat mulieri occultare turpitudinem ex aliquo caſu provenientem.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod aliud eſt fingere pulchritudinem non habitam, & aliud occultare turpitudinem ex aliquo caſu provenientem, puta ægritudine, vel aliquo hujuſmodi: hoc enim eſt licitum: quia ſecundum Apoſtolum 1. ad Corinth. 12. *quæ putamus ignobiliora membra corporis eſſe, his honorem abundantiorem circundamus*. 2. 2. *quæſt.* 169. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 8. An mulier poſſit uti veſte virili, aut e converſo: cum hoc prohibeatur Deuteronom. 22.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod cultus exterior debet competere conditioni perſonæ ſecundum communem conſuetudinem: & ideo de ſe vitioſum eſt, quod mulier utatur veſte viri, aut e converſo; & præcipue quia hoc poteſt eſſe cauſa laſciviæ: & ſpecialiter prohibetur in lege; quia gentiles tali mutatione habitus utebantur ad Idololatriæ ſuperſtitionem. Poteſt tamen quandoque hoc fieri ſine peccato propter aliquam neceſſitatem, vel cauſa ſe occultandi ab hoſtibus, vel propter defectum alterius veſtimenti, vel propter aliquid hujuſmodi. *ibidem ad* 2.

QUÆR. 9. Quandonam ornatus mulierum ſit licitus, imo virtuoſus, & meritorius.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ornatus menſurandus eſt ad modum & menſuram perſonæ, & intentionem: ſi enim mulieres portent ornamenta decentia ſecundum ſtatum & dignitatem ſuam, & moderate ſe habeant in factis ſuis, ſecundum conſuetudinem Patriæ, erit actus virtutis modeſtiæ; quæ modum ponit in inceſſu, ſtatu, habitu & omnibus motibus exterioribus: & poterit eſſe meritorius, ſi ſit cum gratia: ſimiliter ſi faciat, ut placeat decenter viro ſuo, quem habet, vel quem accipere debet, & ut ab aliis mulieribus retrahatur: ſi autem habeant ornamenta pretioſiora, quam deceat ipſas, erit arrogantia; vel quid deformatum vitio luxuriæ, ſi faciant ad provocandum ad concupiſcentiam.

QUÆR. 10. Cur Apoſtolus 1. ad Timoth. 2. ait: Mulieres in habitu ornato, cum verecundia.

Reſp. D. Thomas, quia naturale eſt, quod ſicut mulieres ſunt mollioris corporis quam viri, ita & debilioris rationis: rationis autem eſt ordinare affectus & effectus uniuſcujuſque rei: ornatus vero conſiſtit in debita ordinatione, & diſpoſitione: ſic in interiori decore, niſi ſint omnia ordinata per rationem, non habent pulchritudinem ſpiritualem: & ideo quia mulieres deficiunt a ratione, requirit ab eis ornatum. Item verecundia eſt de turpi actu: & ideo eſt laudabilis in illis, qui facile ſolent declinare in actus turpes, cujuſmodi ſunt juvenes & mulieres; & ideo hoc in eis laudatur, non autem ſenes & perfecti: Eccl. 26. *Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata. In expoſ. illius cap. lect.* 2.

QUÆR. 11. Cur mulieres non tam debent eſſe ſollicitæ cultus exterioris, quam interioris, juxta illud 1. Petri 3 ſed qui abſconditus eſt cordis homo in incorruptibilitate: quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples; ſic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe.

Reſp. D. Thomas, non ſit cultus mulieris exterior, ſed potius cordis, ideſt, homo interior, ſcilicet ratio, qui abſconditus eſt aliis hominibus, & ſoli Deo cognitus: 1. Reg. 17. *Homo videt ea quæ foris patent, Deus autem intuetur cor.* Homo, inquam, manens in incorruptibilitate ſpiritus,

catio & adulterium, ſed ſolum ſecundum quod ordinantur ad aliud, ideſt ad conſenſus prædictos; ideo Apoſtolus non reiteravit de turpitudine, & ſcurrilitate, & ſtultiloquio; ſed ſolum de illis quæ ſunt ſecundum ſe peccata mortalia. *qu.* 15. *de malo, art.* 2. *ad* 18.

QUÆR. 4. *Utrum oſcula libidinoſa, & turpes actus, quatenus procedunt ex conſenſu in fornicationem, vel in ipſius delectationem, ſint peccata mortalia.*

Reſp. ſupra *v. Delectatio moroſa, qu.* 3.

Propoſitio quadrageſima inter eas, quæ ab Alexandro VII. damnatæ fuerunt, ſic habet, Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

OTIOSUM VERBUM.

QUÆR. 1. *Quid ſit verbum otioſum: & utrum ſit magis veniale peccatum quam otioſum factum.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod verbum eſt immediatus effectus rationis: Et ideo minus poteſt verbum præter deliberationem eſſe quam actum: & propter hoc, verbum otioſum magis eſt peccatum veniale, quam factum otioſum. Sciendum tamen quod ſecundum Gregorium, *otioſum eſt quod caret intentione piæ voluntatis, aut ratione juſtæ neceſſitatis*: unde non omne verbum jocoſum eſt otioſum, ſi ad recreationem referatur; quia etiam in jocis contingit eſſe virtutem eutrapeliam, de qua Philoſoph. in 4. Ethic. determinat. 2. *ſent. diſt.* 40. *art.* 5. *ad* 8.

QUÆR. 2. *Utrum omne verbum ſit vel otioſum proindeque malum, vel neceſſarium aut utile proindeque bonum, & nunquam indifferens.*

Reſp. *v. Actus humanus qu.* 2. *& ſequent.*

QUÆR. 3. *An dicens verbum otioſum ex habitudine, vel certa ſcientia, cenſendus ſit peccare ex malitia.*

Reſp. ſupra *v. Malitia qu.* 4. *&* 5.

PAPA.

QUÆR. 1. *An debeat eſſe in Eccleſia aliqua authoritas, ſcilicet Papæ, ſupra authoritatem Epiſcopalem & cur illi qui hæc negant, dicantur ſchiſmatici.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ubicunque ſunt multa regimina ordinata in unum, oportet eſſe aliquod univerſale regimen ſupra particularia regimina; quia in omnibus virtutibus & artibus, ut dicitur 1. Ethic. eſt ordo ſecundum ordinem finium: bonum autem commune divinius eſt quam bonum ſpeciale: & ideo ſuper poteſtatem regitivam, quæ conjectat bonum ſpeciale, oportet eſſe poteſtatem regitivam univerſalem reſpectu boni communis; alias non poſſet eſſe colligatio ad unum.

Et ideo cum tota Eccleſia ſit unum corpus, oportet ſi iſta unitas debet conſervari, quod ſit aliqua poteſtas regitiva reſpectu totius Eccleſiæ ſupra poteſtatem Epiſcopalem, qua unaquæque ſpecialis Eccleſia regitur & hæc eſt poteſtas Papæ: & ideo qui hanc poteſtatem negant, ſchiſmatici dicuntur, quaſi diviſores Eccleſiaſticæ unitatis. 4. *ſent. d.* 24. *q.* 3. *art.* 2 *q.* 3. *in corp.* 2. 2. *q.* 89. *art.* 9. *ad* 3.

QUÆR. 2. *An Papa ſit in Eccleſia ſicut Rex in regno; Epiſcopi vero in Diœceſibus ſicut Judices in civitatibus.*

Reſp. ſupra *v. Indulgentiæ q.* 13.

QUÆR. 3. *An ſit error dicere Papam non habere primatum univerſalis Eccleſiæ.*

Reſp. D. Thomas, ſimilis error eſt dicentium Chriſti vicarium Romanæ Eccleſiæ Pontificem non habere univerſalis Eccleſiæ primatum, errori dicentium Spiritum Sanctum a Filio non procedere. Ipſe enim Chriſtus Dei filius ſuam Eccleſiam conſecrat, & ſibi conſignat Spiritu Sancto, quaſi ſuo charactere, & ſigillo: & ſimiliter Chriſti vicarius ſuo primatu, & providentia univerſam Eccleſiam tanquam fidelis Miniſter Chriſto ſubjectam conſervat. Oſtendendum eſt ergo Chriſti vicarium in totam Eccleſiam Chriſti poteſtatis plenitudinem obtinere.

Quod enim Romanus Pontifex ſucceſſor Petri & Chriſti vicarius, ſit primus & maximus omnium Epiſcoporum, Canon Concilii expreſſe oſtendit ſic dicens: *Veneramur ſecundum Scripturas, & Canonum diffinitionem Sanctiſſimum antiquæ Romæ Epiſcopum, primum eſſe, & maximum omnium Epiſcoporum.* Hoc autem authoritati conſonat Sacræ Scripturæ, quæ inter Apoſtolos Petro attribuit primum locum tam in Evangeliis, quam in actibus Apoſtolorum: Unde dicit Chryſoſt. ſuper Matth. ſuper illud, *acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum dicentes, quis putas major eſt in regno cœlorum, quia quodam humanum ſcandalum conceperunt, quod & in ſe occultare jam non poterant, & tumorem cordis non ſuſtinebant in eo, quod videbant Petrum ſibi præferri, & præhonorari. Opuſc.* 1. *contra errores Græcorum cap.* 66. *Opuſc.* 20. *de regimine Principum lib.* 3. *cap.* 10.

QUÆR. 4. *Quomodo ſit intelligendum Decretum quod habetur* 99. *cap. Nullus, ubi dicitur: nullus Patriarcharum univerſitatis vocabulo unquam utatur; & cap. ſeq. ubi Gregorius prohibet ſe univerſalem vocari.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, quod Papa univerſalem Pontificem ſe prohibet nominari, non ideo eſt, quia ipſe non habeat authoritatem immediatam, & plenam in qualibet Eccleſia: ſed quia non præficitur cuilibet particulari Eccleſiæ ut proprius, & ſpecialis illius Eccleſiæ Rector: quia ſic ceſſarent omnium aliorum Pontificum poteſtates. Et hoc capitulum inductum inducit pro ratione. *Opuſc. 19. contra impugnantes Religionem cap. 4.*

QUÆR. 5. An ad Papam ſpectet determinare ea, quæ ſunt fidei.

Reſp. D. Thomas, ad Papam pertinet, quæ ſunt fidei determinare; dicit enim Cyrillus in lib. Theſaur. *Ut membra maneamus in capite noſtro Apoſtolico throno Romanorum Pontificum, a quo noſtrum eſt quærere, quid credere, & quid tenere debeamus.* Item Maximus in Epiſtola Orientalibus directa dicit: *Omnes fines orbis, qui Dominum ſincere receperunt, & ubique terrarum Catholici veram fidem confitentes, in Eccleſiam Romanorum tanquam in Solem reſpiciunt; & ex ipſa lumen Catholicæ, & Apoſtolicæ fidei recipiunt*; nec immerito. Nam Petrus legitur primo perfectam fidem eſſe confeſſus, Domino revelante, cum dixit Matth. 16. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*: unde & eidem Dominus dicit: *Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua. Opuſc. 1. contra errores Græcorum cap. 68.*

QUÆR. 6. An potius ſtandum ſit diffinitioni Summi Pontificis, quam authoritati quorumcunque Doctorum quantumvis Sanctorum; & qui aliter faceret, hæreticus eſſet.

Reſp. *v. Hæreſis quæſt. 6.*

QUÆR. 7. Utrum ad ſolum Summum Pontificem ſpectet nova editio ſymboli, convocatio Concilii, & diſpoſitio eorum omnium quæ totam concernunt Eccleſiam, ſicut habetur in Decretis diſt. 17.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nova editio Symboli neceſſaria eſt ad vitandum inſurgentes errores. Ad illius ergo authoritatem pertinet editio Symboli, ad cujus authoritatem pertinet finaliter determinare ea quæ ſunt fidei, ut omnibus inconcuſſa fide teneatur; hoc autem pertinet ad authoritatem Summi Pontificis, ad quem majores & difficiliores Eccleſiæ quæſtiones referuntur, ut dicitur in Decretalibus tit. de Baptiſmo, cap. *Majores*. Unde & Dominus Lucæ 22. Petro dixit, quem Summum Pontificem conſtituit; *Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando converſus confirma fratres tuos.*

Et hujus ratio eſt; quia una fides debet eſſe totius Eccleſiæ, ſecundum illud primæ ad Corinth. 1. *idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata*; quod ſervari non poſſet, niſi quæſtio fidei de fide exorta determinetur per eum, qui toti Eccleſiæ præeſt, ut ſic ejus ſententia a tota Eccleſia firmiter teneatur, & ideo ad ſolam authoritatem Summi Pontificis pertinet nova editio Symboli, ſicut & omnia alia quæ pertinent ad totam Eccleſiam; ut congregare Synodum generalem, & alia hujuſmodi. 2. 2. *quæſt. 1. art. 10. in corp.*

QUÆR. 8. Utrum ad diffiniendas res fidei ſola ſufficiat authoritas Papæ ſine Concilio generali; & utrum ad ipſum ſpectet approbare ſententiam Concilii, & ad ipſum a Concilio poſſit appellari.

Reſp. ſupra *v. Concilium.*

QUÆR. 9. An Papa errare poſſit in canonizatione Sanctorum, vel in aliis ſententiis; & cur diſpenſare poteſt in illis, quæ inſtituta ſunt ab Apoſtolis.

Reſp. *v. Canonizatio quæſt. 1. & ſeq.* & *v. Diſpenſatio q. penult.*

Plura alia, quæ Summi Pontificis authoritatem concernunt, habentur in variis hujus operis locis, ut ex ipſis materiis dignoſci facile poteſt.

PARVIFICENTIA.

QUÆR. 1. Quid ſit parvificentia; & utrum ſit vitium.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod moralia ſpeciem a fine ſortiuntur; unde & a fine, ut pluries, nominantur: ex hoc ergo dicitur aliquis *parvificus*, quod intendit ad aliquid parvum faciendum; parvum autem & magnum ſecundum Philoſoph. in prædicam. relative dicuntur; unde cum dicitur quod parvificus intendit aliquid parvum facere, intelligendum eſt in comparatione ad genus operis quod facit; in quo quidem parvum poteſt attendi dupliciter; uno modo ex parte operis fiendi; alio modo ex parte ſumptus. Magnificus ergo principaliter intendit magnitudinem operis; ſecundario autem intendit magnitudinem ſumptus, quam non vitat ut faciat magnum opus; unde & Philoſoph. dicit 4. Ethic. quod *magnificus ab æquali ſumptu faciet opus magis magnificum*. Parvificus autem e converſo principaliter quidem intendit parvitatem ſumptus; unde Philoſophus dicit ibidem quod *intendit qualiter minimum conſumat*; ex conſequenti autem intendit parvitatem operis, quam ſcilicet non recuſat, dummodo parvum ſumptum faciat; unde Philoſophus dicit ibidem, quod *parvificus maxima conſumens, in parvo* (ſcilicet quod non vult expendere) *bonum perdit*, ſcilicet magnifici operis.

Sic

Digitized by Google

Sic ergo patet, quod parviſicus deficit a proportione, quod debet eſſe ſecundum rationem inter ſumptus & opus: defectus autem ab eo quod eſt ſecundum rationem, cauſat rationem vitii: unde manifeſtum eſt quod parvificentia vitium eſt. 2. 2. *quæſt.* 135. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Cur, ſicut Philoſoph. dicit* 4. *Ethic. diligentia ratiocinii eſt parvifica?*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſ. dicit in 2. Reth. *Timor facit conſiliativos*: Et ideo parvificus diligenter ratiociniis intendit; quia inordinate timet bonorum ſuorum conſumptionem, etiam in minimis: unde hoc non eſt laudabile, ſed vitioſum & vituperabile; quia non dirigit affectum ſuum ſecundum rationem, ſed potius rationis uſum applicat ad inordinationem ſui affectus. 2. 2. *quæſt.* 135. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Cur ſicut Philoſ. dicit in* 4. *Ethic. parvificus conſumit pecuniam triſtatus: & quare parvificentia non infert opprobrium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut magnificus convenit cum liberali in hoc quod prompte & delectabiliter pecunias emittit, ita etiam parvificus convenit cum illiberali (ſive avaro) in hoc quod cum triſtitia & tarditate expenſas facit: differt autem in hoc quod illiberalitas attenditur circa communes ſumptus, quos difficilius eſt facere: & ideo minus vitium eſt parvificentia quam illiberalitas: unde Philoſ. dicit in 4. Ethic. quod *quamvis parvificentia & vitium oppoſitum ſint malitiæ, non tamen opprobria inferunt; quia nec ſunt nocivæ proximo, nec ſunt valde turpes. Ibid. ad* 3.

QUÆR. 4. *An ſit aliquod vitium parvificentiæ oppoſitum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod parvo opponitur magnum; parvum autem & magnum relative dicuntur: ſicut autem contingit ſumptum eſſe parvum per comparationem ad opus, ita etiam contingit ſumptum eſſe magnum in comparatione ad opus; ut ſcilicet excedat proportionem quæ debet eſſe ſumptus ad opus, ſecundum regulam rationis: unde manifeſtum eſt quod vitio parvificentiæ, qua aliquis deficit a debita proportione expenſarum ad opus, intendens minus expendere quam dignitas operis requirat, opponitur vitium quo aliquis dictam proportionem excedit; ut ſcilicet plus expendat quam ſit operi proportionatum: & hoc vitium græce quidem dicitur *banauſia* a furno dicta; quia videlicet ad modum ignis qui eſt in furno, omnia conſumit: vel dicitur *apyrotalia*, ideſt ſine bono igne; quia ad modum ignis omnia conſumit non propter bonum: unde latine hoc vitium poteſt nominari *conſumptio*, *in eodem q.* 135. *art.* 2. *in corp.*

PARVIPENSIO.

QUÆR. 1. *Quot ſint ſpecies parvipenſionis; & quomodo omnia iræ motiva ad parvipenſionem reducantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnes cauſæ iræ reducuntur ad parvipenſionem: ſunt enim tres ſpecies parvipenſionis, ut dicitur 2. Reth. ſcilicet *deſpectus*, *epireaſmus* (ideſt impedimentum voluntatis impendæ) & *contumeliatio*: Et ad hæc tria omnia motiva iræ reducuntur. Cujus ratio poteſt accipi duplex: prima eſt, quia ira appetit nocumentum alterius, inquantum habet rationem juſti vindicativi: & ideo intantum quærit vindictam, inquantum videtur eſſe juſta: juſta autem vindicta non fit niſi de eo quod eſt injuſte factum: Et ideo provocativum ad iram ſemper eſt aliquid ſub ratione injuſti: unde dicit Philoſoph. in 2. Reth. quod *ſi homines putaverint ſe ab iis qui læſerunt eſſe juſte paſſos, non iraſcuntur; non enim fit ira ad juſtum*; Contingit autem tripliciter nocumentum alicui inferri; ſcilicet, ex ignorantia, ex paſſione, & ex electione: tunc enim aliquis maxime injuſtum facit, quando ex electione, vel injuſtitia, vel ex certa malitia nocumentum infert, ut dicitur in 5. Ethic. Et ideo maxime iraſcimur contra illos quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe: Si enim putemus aliquos vel per ignorantiam, vel ex paſſione nobis intuliſſe injuriam, vel non iraſcimur contra eos, vel multo minus: agere enim aliquid ex ignorantia, vel ex paſſione diminuit rationem injuriæ; & eſt quodammodo provocativum miſericordiæ & veniæ. Illi autem qui ex induſtria nocumentum inferunt, ex contemptu peccare videntur: & ideo contra eos maxime iraſcimur: unde Philoſoph. dicit in 2. Rethor. quod *his qui propter iram aliquid fecerunt, aut non iraſcimur, aut minus iraſcimur; non enim propter parvipenſionem videtur egiſſe*. Secunda ratio eſt; quia parvipenſio excellentiæ nominis opponitur: quæ enim homines nullo modo putant digna eſſe, parvipendunt, ut dicitur in 2. Rethor. Ex omnibus autem bonis noſtris aliquam excellentiam quærimus; & ideo quodcunque nocumentum nobis inferatur, inquantum excellentiæ derogat, videtur ad parvipenſionem pertinere. 1. 2. *quæſt.* 47. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quomodo ad parvipenſionem reducantur alia iræ motiva, quæ ut dicit Philoſoph.*

Digitized by Google

ſoph. in 2. Rethor. ſunt oblivio, & exultatio in infortuniis, denunciatio malorum, & impedimentum conſequendæ propriæ voluntatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnes illæ cauſæ ad quandam parvipenſionem reducuntur: oblivio enim parvipenſionis eſt evidens ſignum: ea enim quæ magna æſtimamus, magis memoriæ infigimus: Similiter ex quadam parvipenſione eſt quod aliquis non vereatur contriſtare aliquem denunciando ei aliqua triſtia: qui etiam in infortuniis alicujus hilaritatis ſigna oſtendit, videtur parum curare de bono vel malo ejus: Similiter etiam qui impedit aliquem a ſui propoſiti aſſecutione, non propter aliquam utilitatem ſibi inde provenientem, non videtur multum curare de amicitia ejus: & ideo omnia talia, inquantum ſigna contemptus, ſunt provocativa iræ. *Ibidem ad 3.*

PASSIO.

QUÆR. 1. An peccatum ex paſſione ſit peccatum ex infirmitate.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod cauſa peccati propria eſt ex parte animæ, in qua principaliter eſt peccatum: poteſt autem dici infirmitas in anima ad ſimilitudinem infirmitatis corporis: dicitur autem corpus hominis eſſe infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione propriæ operationis propter aliquam inordinationem partium corporis; ita ſcilicet quod humores & membra hominis non ſubdantur virtuti regitivæ, & motivæ corporis; unde & membrum dicitur eſſe infirmum quando non poteſt perficere operationem membri ſani, ſicut oculus quando non poteſt clare videre, ut dicit Philoſophus in 10. de hiſtoriis Animalium: unde & infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in propria operatione propter inordinationem partium ipſius.

Sicut autem partes corporis dicuntur eſſe inordinatæ quando non ſequuntur ordinem naturæ; ita & partes animæ dicuntur eſſe inordinatæ quando non ſubduntur ordini rationis; ratio enim eſt vis regitiva partium animæ; ſic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiſcibilis aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur, & per hoc impedimentum præſtatur modo prædicto debitæ rationi hominis, dicitur peccatum eſſe ex infirmitate: unde & Philoſophus in 1. Ethicor. comparat incontinentem epileptico, cujus partes moventur in contrarium ejus, quod ipſe diſponit. *part. 2. qu. 77. art. 3. in corp.*

QUÆR. 2. Unde cognoſcatur quod aliquis peccet ex electione vel paſſione, ſive ex malitia vel infirmitate.

Reſp. ſupra *verb. Correctio fraterna, qu. 3.*

QUÆR. 3. An & quando infirmitas, ſeu paſſio alleviet, vel aggravet peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccare ex infirmitate eſt peccare ex paſſione, ut dictum eſt: paſſio autem appetitus ſenſitivi dupliciter ſe habet ad motum voluntatis: uno modo ut præcedens; alio modo ut conſequens.

Ut præcedens quidem ſicut cum propter paſſionem inclinatur voluntas ad aliquid volendum; ſic paſſio diminuit rationem meriti, & rationem demeriti; quia meritum & demeritum in electione conſiſtit ex ratione præcedente; paſſio autem obnubilat, vel etiam ligat judicium rationis; quanto autem judicium rationis fuerit purius, tanto electio eſt perſpicacior ad merendum, vel demerendum: unde qui inducitur ad bene faciendum ex judicio rationis laudabilius operatur, quam qui inducitur ad hoc idem ex ſola animi paſſione; hic enim interdum errare poteſt indebite miſerendo. Et ſimiliter ille, qui inducitur ad peccandum ex deliberatione rationis, magis peccat, quam ille qui inducitur ad peccandum ex ſola animi paſſione.

Ut conſequens autem conſideratur paſſio quando ex forti motu voluntatis commovetur appetitus inferior ad paſſionem: & ſic paſſio addit ad meritum, vel demeritum, quia eſt ſignum paſſio quod motus voluntatis ſit fortior; & hoc modo verum eſt, quod ille qui cum majori compaſſione facit eleemoſynam, magis meretur, & qui cum majori libidine facit peccatum, magis peccat; quia hoc eſt ſignum quod motus voluntatis ſit fortior. Sed hoc non eſt ex paſſione benefacere, vel peccare, ſed potius pati ex electione boni vel mali. *q. 3. de malo, art. 11. in corp.*

QUÆR. 4. Cur peccatum ex habitu, vel malitia procedens longe gravius eſt ac periculoſius, quam peccatum ex infirmitate, vel paſſione.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum ex malitia commiſſum, cæteris paribus eſt gravius peccato, quod committitur ex infirmitate. Cujus ratio ex tribus apparet.

Primo quidem, quia cum voluntarium dicatur, cujus principium eſt in ipſo, quanto magis principium actus eſt in ipſo agente, tanto magis eſt voluntarium, & per conſequens tanto magis eſt peccatum, ſi actus ſit malus. Manifeſtum eſt autem, quod cum aliquis ex paſſione peccat, principium peccati eſt paſſio, quæ eſt in appetitu ſenſitivo; & ſic hujuſmodi principium eſt extrinſecum a voluntate: ſed quando peccat ex habitu, quod eſt ex malitia peccare, tunc voluntas per ſe ipſam tendit in actum peccati quaſi jam totaliter inclinata ex habitu per modum naturalis inclinatio-

nis

Digitized by Google

nis in actum peccati: unde peccatum eſt magis voluntarium, & per conſequens gravius.

Secundo, quia in eo qui peccat ex infirmitate, ſeu ex paſſione, voluntas inclinatur ad actum peccati quamdiu paſſio durat; ſed ſtatim abeunte paſſione, quæ cito tranſit, voluntas recedit ab illa inclinatione, & redit ad propoſitum boni, pœnitens de peccato commiſſo: Sed in eo qui peccat ex malitia, voluntas inclinatur in actum peccati manente habitu qui non tranſit, ſed perſeverat, ut forma quædam jam immanens, & connaturalis facta: unde qui ſic peccant, perſeverant in voluntate peccandi, & non de facili pœnitent: Et ideo Philoſophus in 7. Ethicor. intemperatum comparat ei, qui continue ab infirmitate gravatur, puta pthyſico, vel hidropico; incontinentem autem ei, qui certis temporibus affligitur, & non continue, ſicut epileptico: Et ſic manifeſtum eſt, quod gravius & periculoſius peccat, qui peccat ex malitia, quam qui peccat ex infirmitate.

Tertio, quia ille qui peccat ex infirmitate habet voluntatem ordinatam in bonum finem: bonum enim proponit & quærit, ſed interdum recedit a propoſito propter paſſionem; Sed ille qui peccat ex malitia, habet voluntatem ordinatam in malum finem; habet enim firmatum propoſitum ad peccandum: Manifeſtum eſt autem, quod finis in appetibilibus, & operabilibus ſe habet ſicut principium in ſpeculativis, ut Philoſophus dicit in 2. Phyſicorum: ille autem graviſſime errat, & periculoſiſſime, qui errat circa principia, quia talis non poteſt reduci per aliqua principia priora; ille autem qui errat tantum circa concluſiones, poteſt reduci per principia, in quibus non errat: Sic ergo graviſſime, & periculoſiſſime peccat, qui peccat ex malitia, & non poteſt de facili revocari, ſicut revocatur ille qui peccat ex infirmitate, in quo ad minus manet bonum propoſitum. *qu. 3. de malo, art. 13. in corp. par. 2. qu. 78. art. 4. in corp.*

PATIENTIA.

QUÆR. 1. *An patientia ſit virtus, juxta illud D. Auguſtini in lib. de patientia: Virtus animi, quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum eſt, ut etiam ipſius qui nobis eam largitur, patientia prædicetur.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod virtutes morales ordinantur ad bonum, inquantum conſervant bonum rationis contra impetus paſſionum; inter alias autem paſſiones, triſtitia efficax eſt ad impediendum bonum rationis, ſecundum illud 2. ad Corinth. 7. *Sæculi triſtitia mortem operatur*; & Eccl. 30. *Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa*: unde neceſſe eſt habere aliquam virtutem, per quam bonum rationis conſervetur contra triſtitiam, ne ſcilicet ratio triſtitiæ ſuccumbat: Hoc autem facit patientia; unde Auguſtinus dicit in lib. de patientia, quod *patientia hominis eſt, qua mala æquo animo toleramus* (ideſt, ſine perturbatione triſtitiæ) *ne animo iniquo bona deſeramus, per quæ ad meliora perveniamus*: unde manifeſtum eſt patientiam eſſe virtutem. 2. 2. *qu.* 135. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An virtus patientiæ reperiatur in malis hominibus, v. g. in avaris, qui ut pecunias congregent, multa mala patienter tolerant, ſecundum illud Eccleſ. 5. Cunctis diebus vitæ ſuæ comedit in tenebris, & in curis multis, & in ærumna, atque triſtitia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. de patientia: *Patientes proprie dicuntur, qui malunt mala non committendo ferre, quam non ferendo committere: in illis autem qui mala ſuſtinent, ut mala faciant, nec miranda, nec laudanda eſt patientia, quæ nulla eſt: ſed miranda duritia, neganda patientia.* 2.2. *in eodem art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Quare patientia ponitur inter fructus Spiritus Sancti, ut patet ad Galat.* 5.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod fructus in ſui ratione importat quandam delectationem: ſunt autem operationes virtutum delectabiles ſecundum ſeipſas, ut dicitur in 1. Ethicor. Conſuetum eſt autem ut nomine virtutis, etiam virtutis actus ſignificentur; & ideo patientia quantum ad habitum ponitur virtus; quantum autem ad delectationem, quam habet in actu ponitur fructus; & præcipue quantum ad hoc, quod per patientiam animus præſervatur, ne obruatur triſtitia. *ibid. ad* 3.

QUÆR. 4. *In quo ſenſu patientia habet opus perfectum, ut dicitur Jacob* 1.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod patientia dicitur habere opus perfectum in adverſis tolerandis, ex quibus primo procedit triſtitia, quam moderatur patientia; ſecundo ira, quam moderatur manſuetudo; tertio odium, quod tollit charitas; quarto injuſtum nocumentum, quod prohibet juſtitia: tollere enim principium uniuſcujuſque eſt perfectius. 2. 2. *q.* 134. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 5. *Quomodo verificetur id quod dicitur Lucæ* 21. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poſſeſſio importat quietum dominium: & ideo per patien-

tientiam dicitur homo ſuam animam poſſidere , inquantum radicitus evellit paſſiones adverſitatum , quibus anima inquietatur . *in eod. art. 2. ad 2.*

QUÆR. 6. *Quomodo , ſicut ait D. Gregorius in quadam homilia , Patientia eſt radix & cuſtos omnium virtutum .*

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod patientia dicitur eſſe radix & cuſtos omnium virtutum , non quaſi directe eas cauſando & conſervando , ſed ſolum removendo prohibens . *ibid. ad 3.*

QUÆR. 7. *Cur nequit haberi patientia ſine auxilio gratiæ , juxta illud Pſal. 61. Ab ipſo (ſcilicet Deo) patientia mea : & quomodo ex charitate procedit .*

Reſp. Div. Thomas , ſciendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. de patientia : *Vis deſideriorum facit tolerantiam laborum & dolorum ; & nemo niſi pro eo quod delectat , ſponte ſuſcipit ferre quod cruciat .* Et hujus ratio eſt , quia triſtitiam & dolorem ſecundum ſe abhorret animus : unde nunquam eligeret ea pati propter ſe, ſed ſolum propter finem : ergo oportet quod illud bonum , propter quod aliquis vult pati mala , ſit magis volitum, & amatum , quam illud bonum , cujus privatio ingerit dolorem , quem patienter toleramus , quod autem aliquis præferat bonum gratiæ omnibus naturalibus bonis , ex quorum amiſſione poteſt dolor cauſari , pertinet ad charitatem , quæ diligit Deum ſuper omnia : unde manifeſtum eſt , quod patientia , ſecundum quod eſt virtus , a charitate cauſatur , ſecundum illud 1. ad Corinth. 13. *Charitas patiens eſt* : manifeſtum eſt autem quod charitas non poteſt haberi niſi per gratiam , ſecundum illud ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis.* unde patet, quod patientia non poteſt haberi ſine auxilio gratiæ. 2. 2. *q.* 134. *art. 3. in corp.*

QUÆR. 8. *Quare homines proniores ſunt ad patiendum mala propter vitium , quam propter virtutem , juxta illud D. Auguſtini in lib. de patientia : Multa in laboribus , & doloribus ſuſtinent homines propter ea , quæ vitioſe diligunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod in natura humana , ſi eſſet integra , prævaleret inclinatio concupiſcentiæ , quæ in homine dominatur: & ideo pronior eſt homo ad ſuſtinendum mala , in quibus concupiſcentia delectatur præſentialiter , quam tolerare mala propter bona futura , quæ ſecundum rationem appetuntur ; quod tamen pertinet ad veram patientiam . *ibid. ad 1.*

QUÆR. 9. *Quomodo patientia eſt pars integralis fortitudinis , vel ipſi adjungitur ut virtus ſecundaria principali ; & utrum ſit contra ipſius rationem, quod aliquis inſiliat in inimicos Dei, & Reipublicæ .*

Reſp. D. Thomas , dicendum, quod patientia poteſt quantum ad aliquid ſui poni pars integralis fortitudinis , prout ſcilicet aliquis patienter ſuſtinet mala , quæ pertinent ad pericula mortis. Nec eſt contra rationem patientiæ , quod aliquis , quando opus fuerit , inſiliat in eum qui mala facit : quia , ut Chryſoſtomus dicit ſuper illud Matth. *Vade Sathana , in injuriis propriis patientem eſſe laudabile eſt : injurias autem Dei patienter ſuſtinere nimis eſt impium* : Et Auguſtinus dicit in quadam epiſtola ad Marcellinum , quod *præcepta patientiæ non contrariantur bono Reipublicæ , pro quo conſervando contra inimicos pugnatur .* Secundum vero quod patientia ſe habet circa quæcunque alia mala, adjungitur fortitudini , ut virtus ſecundaria principali . 2. 2. *qu.* 134. *art. 4. ad 3.*

QUÆR. 10. *An & quomodo longanimitas , & conſtantia ſub patientia continentur .*

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod ſicut magnanimitas dicitur , per quam habet aliquis animum tendendi in magna ; ita etiam longanimitas dicitur , per quam aliquis habet animum tendendi in aliquid , quod in longinquum diſtat : & ideo ſicut magnanimitas magis reſpicit ſpeciem tendentem in bonum , quam audaciam , vel timorem , ſive triſtitiam , quæ reſpiciunt malum ; ita etiam & longanimitas : unde longanimitas majorem convenientiam videtur habere cum magnanimitate, quam cum Patientia . Poteſt autem convenire cum patientia duplici ratione : Primo quidem , quia patientia ſicut & fortitudo , ſuſtinet aliqua mala propter aliquod bonum : quod ſi ex propinquo expectetur , facilius eſt ſuſtinere : ſi autem in longinquum differatur illud bonum ; mala autem oportet in præſenti ſuſtinere, difficilius eſt : Secundo , quia hoc ipſum , quod eſt differri bonum ſperatum , natum eſt cauſare triſtitiam , ſecundum illud Proverb. 13. *Spes quæ differtur affligit animam* ; unde & in ſuſtinendo hujuſmodi afflictionem poteſt eſſe patientia , ſicut & in ſuſtinendo quaſcunque alias triſtitias . Sic ergo ſecundum quod ſub eadem ratione mali contriſtantis poteſt comprehendi & dilatio boni ſperati , quæ pertinet ad longanimitatem , & labor , quem homo ſuſtinet in continuata executione boni operis , quod pertinet ad conſtantiam ; tam longanimitas , quam etiam conſtantia ſub patientia comprehendentur : unde & Tullius diffiniens patientiam dicit , quod *patientia eſt honeſtatis ac utilitatis cauſa , voluntaria ac diuturna per-*

Digitized by Google

perpeſſio rerum arduarum ac difficilium, quod dicit, *arduarum*, pertinet ad conſtantiam in bono: quod dicit, *difficilium*, pertinet ad gravitatem mali, quam proprie reſpicit patientia: quod vero addit; *diuturna* ſive *diutina*, pertinet ad longanimitatem, ſecundum quod convenit cum patientia. 2. 2. *qu.* 134. *art.* 5. *in corp.*

PAUPERTAS.

QUÆR. 1. *An pauperes eligendi ſint ad Regimen Reipublicæ, vel ab ipſo repellendi.*

RESP. Div. Thomas, diſtingui oportet de duplici indigentia, voluntaria ſcilicet & neceſſaria. Voluntariam habuit Chriſtus & ipſius diſcipuli, & hanc habuit Fabritius & alius Conſul Romanus, qui ut fideliter gubernarent Rempublicam, divitias contempſerunt: maluit enim Fabritius divitibus imperare, quam locupletem fieri. Hæc ergo non repellitur a Regimine: ſed ſecunda, neceſſaria; quia talis raro vel nunquam bene regit, vel conſulit, niſi ſuo appetitui vacuo ſatiſdetur. *Opuſc.* 20. *de Regimine Principum lib.* 4. *cap.* 15.

QUÆR. 2. *Cur non eſt periculoſum, ſed potius maxime expediens Reipublicæ quod ad ipſius regimen aſſumantur illi qui ſunt voluntarie pauperes.*

Reſp. Div. Thomas, periculoſum eſt politiæ ſive Reipublicæ pauperem aſſumi ad conſulatum, ſive ad judicatum, ut Philoſoph. dicit, niſi quando paupertas eſt placida: quia tunc eſt reſecanda cupiditas, quæ *omnium malorum eſt radix*, ut ſcribit Apoſtol. 1. ad Timoth. 6. Talis enim indigens ad regimen politiæ eſt optimus, de quo in Eccleſiaſt. 9. ſcribitur, quod *inventus eſt vir pauper & ſapiens, qui liberavit urbem per ſapientiam ſuam*, nulla videlicet cupiditate impeditam. *In eodem cap.* 15.

QUÆR. 3. *An voluntaria paupertas tanto ſit laudabilior, quanto eſt major.*

Reſp. D. Thomas, paupertas talis laudabilis eſt, cum homo a ſollicitudinibus terrenis liberatus liberius divinis & ſpiritualibus vacat; ita tamen quod cum ea remaneat facultas homini per licitum modum ſuſtentandi ſeipſum, ad quod non multa requiruntur: & quanto modus vivendi in paupertate minorem ſollicitudinem exigit, tanto paupertas eſt laudabilior: non autem quanto paupertas fuerit major. Non enim paupertas ſecundum ſe bona eſt, ſed inquantum liberat ab illis quibus homo impeditur quo minus ſpiritualibus intendat: unde ſecundum modum quo homo per eam liberatur ab impedimentis prædictis, eſt menſura bonitatis ipſius; & hoc eſt commune omnibus exterioribus, quæ intantum bona ſunt, inquantum proficiunt ad virtutem, non autem ſecundum ſeipſa. 3. *contra Gentes cap.* 133.

QUÆR. 4. *Quid ſit paupertas ſpiritus: & utrum ſit beatitudo correſpondens dono timoris, juxta illud D. Auguſtini in lib. de ſermone Domini in monte: timor Dei congruit humilibus, de quibus dicitur, beati pauperes ſpiritu.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod timori proprie reſpondet paupertas ſpiritus: cum enim ad timorem filialem pertineat Deo reverentiam exhibere, & ei ſubditum eſſe, id quod ex hujuſmodi ſubjectione conſequitur, pertinet ad donum timoris: ex hoc autem quod aliquis Deo ſe ſubjicit, deſinit quærere in ſeipſo vel in aliquo alio magnificari, niſi in Deo: hoc enim repugnaret perfectæ ſubjectioni ad Deum: unde in Pſalm. 19. *Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Dei noſtri invocabimus:* & ideo ex hoc quod aliquis perfecte timet Deum, conſequens eſt quod non quærat magnificari in ſeipſo per ſuperbiam: neque etiam quærat magnificari in exterioribus bonis, ſcilicet honoribus & divitiis, quorum utrumque pertinet ad paupertatem ſpiritus, ſecundum quod paupertas ſpiritus intelligi poteſt, vel exinanitio inflati & ſuperbi ſpiritus, ut Auguſtinus exponit, vel etiam abjectio temporalium rerum, quæ fit ſpiritu, ideſt propria voluntate per inſtinctum Spiritus Sancti, ut Ambroſius in Lucam, & Hieronymus in Matthæum exponunt. 1 2. *q.* 19. *artic.* 12. *in corp.* 3. *ſent. d.* 34. *quæſt. q. art.* 4

QUÆR 6. *Cur Chriſtus Dominus pauperem vitam ducere voluit, ſicut dicitur Matth.* 8. *Filius hominis non habet ubi caput reclinet: quaſi dicat ſecundum Hieron. cur me propter divitias & ſæcularia lucra cupis ſequi, cum tantæ ſim paupertatis, ut nec hoſpitiolum quidem habeam, & tecto utar non meo. Et ſuper illud Matth.* 17. *Ut non ſcandalizemus eos, vade ad mare, dicit idem D. Hieron. Hoc ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit tantæ Dominum fuiſſe paupertatis, ut unde tributa pro ſe & Apoſtolo redderet, non habuerit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod Chriſtus docuit in hoc mundo pauperem vitam ducere.

Primo quidem, quia hoc erat congruum Prædicationis officio, propter quod veniſſe ſe dicit Marci 1. *Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem; ad hoc enim ve-*

Digitized by Google

ni: oportet enim Prædicatores verbi, ut omnino vacent Prædicationi, omnino a ſæcularium rerum cura eſſe abſolutos: quod facere non poſſunt, qui divitias poſſident: unde & ipſe Dominus Apoſtolos ad prædicandum mittens dicit eis, Matth. 10. *Nolite poſſidere aurum, neque argentum*: Et ipſi Apoſtoli dicunt Actor. 6. *Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis*.

Secundo, quia ſicut mortem corporalem aſſumpſit, ut nobis vitam ſpiritualem largiretur; ita corporalem paupertatem ſuſtinuit, ut nobis divitias ſpirituales largiretur; ſecundum illud 2. ad Cor. 8. *Scitis gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, ut illius inopia vos divites eſſetis*.

Tertio, ne ſi divitias haberet, cupiditati ejus prædicatio adſcriberetur: unde Hieron. dicit ſuper Matth. quod *ſi Diſcipuli ejus divitias habuiſſent, viderentur non cauſa ſalutis hominum, ſed cauſa lucri prædicare*. Et eadem ratio eſt de Chriſto.

Quarto, ut tanto major virtus divinitatis ejus oſtenderetur, quanto per paupertatem videbatur abjectior: unde dicitur in quodam ſermone Concilii Epheſini, *omnia paupera & vilia elegit, omnia mediocria & plurimis obſcura, ut Divinitas cognoſceretur orbem transformaſſe terrarum: propterea pauperculam elegit Matrem, pauperiorem patriam, egens fuit pecuniis, & hoc tibi exponit præſepe. 3. p. q. 40. art. 3. in corp.*

QUÆR. 6. Quomodo intelligendam ſit illud Proverb. 30. Mendicitatem & divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo neceſſaria.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuperabundantia divitiarum, & mendicitas vitanda videntur ab his, qui volunt vivere ſecundum virtutem, inquantum ſunt occaſiones peccandi: abundantia namque divitiarum eſt ſuperbiendi occaſio; mendicitas autem eſt occaſio furandi & mentiendi, aut etiam perjurandi. Quia vero Chriſtus peccati capax non erat, propter hanc cauſam, ex qua Salomon hoc vitabat, Chriſto vitanda non erant. Neque tamen quælibet mendicitas eſt furandi, & perjurandi occaſio, ut ibidem Salomon ſubdere videtur, ſed ſola illa, quæ eſt contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur & perjurat: ſed paupertas voluntaria periculum non habet: & talem paupertatem Chriſtus elegit. *Ibidem ad* 1.

QUÆR. 7. An & quare voluntariæ paupertati debetur poteſtas judiciaria, juxta illud Job 36. Non ſalvat impios, & judicium pauperibus tribuit: Et Matthæi 19. ſuper illud, Vos qui reliquiſtis omnia &c. dicit Gloſſa: Qui reliquerunt omnia, & ſecuti ſunt Dominum, hi judices erunt: qui licita habentes, recte uſi ſunt, judicabuntur.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod paupertati debetur judiciaria poteſtas ſpecialiter propter tria: Primo ratione congruitatis; quia voluntaria paupertas eſt eorum qui omnibus quæ mundi ſunt contemptis, ſoli Chriſto inhærent: & ideo non eſt in eis aliquid quod eorum judicium a juſtitia deflectat: unde idonei ad judicandum redduntur, quaſi veritatem juſtitiæ præ omnibus diligentes: Secundo, per modum meriti: quia humilitati reſpondet exaltatio pro merito: inter omnia autem quæ hominem in hoc mundo deſpectum faciunt, præcipuum eſt paupertas: unde & pauperibus excellentia judiciariæ poteſtatis promittitur: ut ſic qui ſe propter Chriſtum humiliant, exaltentur: Tertio, quia paupertas diſponit ad prædictum modum judicandi: Ex hoc enim aliquis Sanctorum judicare dicetur quod cor habebit edoctum omni divina veritate, quam alii potens erit manifeſtare: in progreſſu autem ad perfectionem primum quod relinquendum occurrit, ſunt exteriores divitiæ; quia hæc ſunt ultimo acquiſita: quod autem eſt ultimum in generatione, eſt primum in deſtructione: unde & inter beatitudines, quibus eſt progreſſus ad perfectionem, prima ponitur paupertas; Et ſic paupertati reſpondet judiciaria poteſtas, inquantum eſt prima diſpoſitio ad poteſtatem prædictam; Et hinc eſt quod non quibuſcunque pauperibus (etiam voluntarie) repromittitur poteſtas prædicta, ſed illis qui relinquentes omnia ſequuntur Chriſtum ſecundum perfectionem vitæ. 4. *ſent. d.* 47. *qu.* 1. *artic.* 2. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 8. An paupertas voluntaria ſit maximæ humilitatis indicium.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod in eo qui ex neceſſitate pauper eſt, humilitas non multum commendatur; ſed in eo qui voluntarie pauper eſt (ſicut fuit Chriſtus) ipſa paupertas eſt maximæ humilitatis indicium. 3. *p. q.* 40. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 9. An & quomodo voluntaria paupertas eſt ſumma perfectio.

Reſp. Div. Thomas, eſt ſumma paupertatis perfectio, ut ad exemplum Chriſti, aliqui homines poſſeſſionibus careant, etſi aliqua reſervent ad pauperum uſum, præſertim quorum eis cura incumbit. Sic Dominus, præcipue ſuos Diſcipulos propter ipſum pauperes effectos, & de his quæ ſibi dabantur, reſervans ſuſtentabat. Inter cætera vero quæ Chriſtus

in

in mortali vita vel fecit, vel paſſus eſt, præcipue Chriſtianis imitandum proponitur venerandæ crucis exemplum: unde & ipſe Dominus dicebat Matth. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Unde & Apoſtol. quaſi ſimul cum Chriſto crucifixus, & in ſola Chriſti cruce gloriam habens, dicebat ad Gal. 6. *Ego ſtigmata Domini in corpore meo porto*; exemplum crucis diligenter ſecutus. Inter alia vero crucis inſignia, apparet omnimoda paupertas, in qua, exterioribus rebus privatus eſt uſque ad corporis nuditatem, unde ex perſona ejus in Pſalm. 21. dicitur, *diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*. Hanc autem crucis nuditatem, per voluntariam paupertatem homines ſequuntur, & præcipue qui poſſeſſionum reditibus carent: unde dicit Hieronym. ad Paulin. Presb. *Tu audita ſententia Salvatoris*, Matth. 19. (*Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me*) *verba vertis in opera, & nudam crucem nudus ſequens, expeditior & lætior aſcendis ſcalam Jacob. Opuſc.* 17. *contra retrahentes hom. ab ingr. relig. cap.* 15.

QUÆR. 10. *Quænam ſpiritualia bona conferat voluntaria paupertas.*

Reſp. D. Thomas, nota ſuper illo verbo: *elegite in camino paupertatis*, Iſaiæ 48. quia paupertas confert multa. Primo, peccatorum recognitionem. Secundo, virtutum conſervationem, Eccl. 10. *Pauper gloriatur per diſciplinam, & timorem ſuum*. Tertio, cordis quietem, Tobiæ, 5. *Sufficiebat nobis paupertas .... quod videbamus filium noſtrum*. Quarto, deſiderii impletionem, pſal. 9. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus*. Quinto, divinæ dulcedinis participationem, Pſalm. 63. *Paraſti in dulcedine tua pauperi Deus*, Sexto, exaltationem, 1. Reg. 2. *Suſcitans de pulvere egenum*. Septimo, cæleſtem hæreditatem, Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Super illud cap.* 48. *Iſai.*

Plura de paupertate habentur infra v. Religio, ubi agitur de paupertate Religioſorum.

P A X.

QUÆR. 1. *Cur Apoſtol. ad Philippenſ.* 4. *Optat eis pacem his verbis, pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Jeſu.*

RESp. D. Thomas, pax ſecundum Auguſtin. eſt tranquillitas ordinis; perturbatio enim ordinis eſt deſtructio pacis. Hæc ordinis tranquillitas tripliciter conſideratur. Primo pro ut eſt in principio ordinis, ſcilicet in Deo: Rom. 13. *Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt*, &c. ab iſto profundo in quo eſt pax derivatur, primo & perfectius in beatos, in quibus nulla eſt perturbatio, nec culpæ, nec pœnæ, & conſequenter derivatur ad ſanctos viros: Et quanto eſt magis ſanctus, tanto minus patitur perturbationem mentis, Pſalm. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum*: ſed perfecta eſt in beatis. Eſai. ult. *Ecce ego declinabo ſuper eam quaſi fluvium pacis*, &c. quia vero cor noſtrum ab omni perturbatione non poteſt eſſe alienum, niſi per Deum, oportet quod per ipſum fiat. Unde dicit, *Dei*. Et hoc ſecundum quod conſideratur in ipſo principio, exuperat omnem ſenſum creatum; quia, ut dicitur 1. Timoth. ult. *Lucem habitat inacceſſibilem*. Job 36. *Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram*, &c. Et ſecundum quod eſt in patria, ſuperat omnem ſenſum Angelorum, ſed ſecundum quod eſt in Sanctis in via, ſuperat omnem ſenſum humanum non habentium gratiam. Apoc. 2. *Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo illi calculum*, &c. Hæc ergo pax, *cuſtodiat corda veſtra*, ideſt affectus veſtros, ut in nullo declinetis a bono. Prov. 4. *Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia ex ipſo vita procedit*. Item *intelligentias veſtras*, ſcilicet ut in nullo declinetis a vero. Et hoc, *in Chriſto Jeſu*, per cujus ſcilicet charitatem conſervatur affectus a malo; & per cujus fidem intellectus perſeverat in vero. *In expoſit. ejuſdem cap. lect.* 1. *Matth.* 5. *Joan.* 14. *lect.* 7.

QUÆR. 2. *Cur idem Apoſtolus* 2. *ad Corinth.* 1. *Optans eis omnia bona ſolummodo dicit: gratia vobis & pax.*

Reſp. D. Thomas, ponit iſta duo extrema bona, ut in eis intelligantur media. Primum enim bonum eſt gratia, quæ eſt principium omnium bonorum: nam ante gratiam nihil eſt niſi diminutum in bonis. Ultimum autem omnium bonorum eſt pax: quia pax eſt generalis finis mentis. Nam qualitercunque pax accipiatur, habet rationem finis: & in gloria æterna, & in regimine, & in converſatione finis eſt pax: Pſalm. 147. *Qui poſuit fines tuos pacem. In expoſit. ejuſdem cap. lect.* 1.

QUÆR. 3. *Quomodo in pace continentur omnia quæ in hac vita ſunt utilia ad ſalutem: ideoque Prædicatores mittuntur ad eam annuntiandam: juxta illud Iſai.* 52. *Quam ſpecioſi pedes evangelizantium pacem.*

Reſp. D. Thomas, prædicant ea quæ ſunt utilia ad vitam præſentem, quod deſignat cum dicit, evangelizantium pacem, ſcilicet triplicem. Primo quidem annuntiant pacem, quam Chriſtus fecit inter homines & Deum,

Digitized by Google

ad Corinth. 5. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & poſuit in vobis verbum reconciliationis*: ad Rom. 5. *Pacem habeamus per Jeſum Chriſtum ad Dominum*. Secundum, annuntiant pacem habendam cum omnibus, ad Rom. 12. *Si fieri poteſt quod ex vobis eſt cum omnibus hominibus pacem habentes*. Tertio annuntiant ea per quæ homo poteſt habere pacem in ſemetipſo. Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam Domine*. Et ſub his tribus continentur omnia quæ in hac vita ſunt utilia ad ſalutem, vel quantum ad Deum, val quantum ad proximum, vel quantum ad ſemetipſum; *ad Rom.* 10. *lect.* 2. *in ſermone Dominicæ in octava Paſchæ*.

QUÆR. 4. *Cur Apoſtolus jubet ſalutare invicem in oſculo pacis*.

Reſp. ſupra *v. Oſculum qu.* 1.

QUÆR. 5. *De qua pace loquatur D. Auguſtinus* 19. *de Civitate Dei, dum ait: pax hominum eſt ordinata concordia*.

Reſp. Div. Thomas, apparet, quod Auguſtinus loquitur ibi de pace quæ eſt unius hominis ad alium, & hanc pacem dicit eſſe concordiam, non quamlibet, ſed ordinatam, ex eo ſcilicet quod unus homo concordat cum alio ſecundum illud quod utriſque convenit. Si enim homo concordat cum alio non ſpontanea voluntate, ſed quaſi coactus timore alicujus mali ſibi imminentis, talis concordia non eſt vera pax: quia non conſervatur ordo utriuſque concordantis, ſed perturbatur ab aliquo timorem inferente. Et propter hoc præmittit quod pax eſt tranquillitas ordinis, quæ quidem tranquillitas conſiſtit in hoc quod omnes motus appetitivi in uno homine conquieſcunt. 2. 2. *quæſt.* 29. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 6. *Cur omnes pacem deſiderant, & omnia propter ipſam agunt, ut dicunt D. Auguſt.* 19. *de Civitate Dei, & D. Dionyſius* 11. *cap. de div. nomin.*

Reſp. D. Thomas, ad beatitudinem requiritur pax, non quæ ſit ipſa eſſentia beatitudinis, ſed ſicut remotio eorum quæ poſſent beatitudinem impedire: & quia ex hoc ipſo quod deſideratur aliquid, contrarium ejus refugit appetitus, ideo ex hoc ipſo quod omnes appetunt beatitudinem naturaliter, etiam naturaliter refugiunt beatitudinis impedimenta: & hoc eſt eos naturaliter deſiderare pacem. 4. *ſent. d.* 49. *art.* 2. *qu.* 4. *in corp.* 2. 2. *quæſt.* 29. *art.* 2.

QUÆR. 7. *Quomodo etiam illi qui juſte bellum gerunt, pacem intendunt*.

Reſp. ſupra *v. Bellum qu.* 4.

QUÆR. 8. *Quare poſtquam Apoſtolus ad Rom.* 12. *dixit: Nulli malum pro malo reddentes, providentes bona, non tantum coram Deo, ſed etiam eorum omnibus hominibus, ſubdit: ſi fieri poteſt quod ex vobis eſt cum omnibus hominibus pacem habentes*.

Reſp. D. Thomas, reddit rationem utriuſque dictorum. Ad hoc enim debemus abſtinere a retributione malorum, & coram hominibus bona providere, ut cum hominibus pacem habeamus: & ideo ſubdit, cum omnibus hominibus pacem habentes, Hebr. ult. *Pacem ſequimini cum omnibus*. Sed hic addit duo: quorum primum eſt quod dicit, ſi fieri poteſt: quandoque enim malitia aliorum impedit, ne cum eis pacem habere poſſimus; quia ſcilicet cum eis pax haberi non poteſt, niſi eorum malitiæ conſentiatur, quam quidem pacem conſtat eſſe illicitam: unde Dominus dicit Matth. 10. *Non veni mittere pacem, ſed gladium*. Aliud autem addit dicens: quod ex vobis eſt, ſcilicet etſi ipſi contra pacem agant, tamen quod in nobis eſt facere nos debemus, ut eorum pacem quæramus: Pſal. 119. *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus*: & alibi: *inquire pacem, & perſequere eam*. *In expoſit. ejuſdem capitis lect.* 3. 2. *ad Timoth.* 2. *lect.* 4.

QUÆR. 9. *Utrum pax Reipublicæ ſit ſemper de ſe bona, licet aliqui ex ea ſumant occaſionem laſciviæ*.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod pax Reipublicæ eſt ſecundum ſe bona, nec redditur mala ex hoc quod aliqui male ea utuntur. Nam & multi alii ſunt qui bene ea utuntur, & multo pejora mala per eam prohibentur, ſcilicet homicidia, ſacrilegia, quam ex ea occaſionentur, quæ præcipue pertinent ad vitia carnis. 2. 2. *qu.* 123. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 10. *Quare non eſt vera pax, niſi in bonis, & in appetitu eorum, quæ bona ſunt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pax conſiſtit in quietatione & unione appetitus: ſicut autem appetitus poteſt eſſe vel boni ſimpliciter, vel boni apparentis, ita & pax poteſt eſſe & vera & apparens. Vera quidem pax non poteſt eſſe niſi circa appetitum veri boni: quia omne malum etſi ſecundum aliquid appareat bonum, unde ex aliqua parte appetitum quietet, habet tamen multos defectus, ex quibus appetitus remanet inquietus, & perturbatus; unde pax vera non poteſt eſſe niſi in bonis & bonorum. Pax autem quæ malorum eſt, eſt pax apparens & non vera: unde dicitur Sap. 14. *In magno viventes inſcientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant*. 2. 2. *qu. art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 11. *Quomodo pax obtineri poſſit ab illis qui ſunt minoris, vel æqualis, vel etiam majoris potentiæ; & cur de Deo dicitur Job* 9. *Quis reſiſtit ei, & pacem habuit?*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt, quod aliter homo obtinet pacem a potentiori, & aliter a minus potente, vel ab æque potente: manifeſtum eſt enim quod potentior a minus potente pacem acquirit contra eum pugnando; ſicut cum Rex potens contra aliquem rebellem in ſuo regno bellum movet, & victoriam obtinens pacem regni reformat. Similiter etiam ab æquipollente aliquis pacem obtinet pugnando: licet enim eum ſuperare non poſſit, tamen aſſiduitate pugnæ eum fatigat, ut ad pacem reducatur. Sed a magis potente nunquam aliquis pacem obtinet reſiſtendo, vel pugnando; ſed humiliter ei ſe ſubdendo.

Hoc eſt ergo evidens ſignum, quod fortitudo Dei omnem humanam fortitudinem excedit, quia nullus cum eo pacem habere poteſt reſiſtendo, ſed ſolum humiliter ei obediendo: unde dicitur Iſa. 26. *Servabis pacem, quia in te ſperavimus*: ſed impii qui Deo reſiſtunt, pacem habere non poſſunt, ſecundum quod dicit Iſa. *Non eſt pax impiis dicit Dominus*, & hoc eſt quod hic dicitur: *quis reſiſtet ei, & pacem habuit. In expoſ. ejuſdem cap. 9.*

QUÆR. 12. *Utrum ad amicitiam pertineat concordia in opinionibus & in rebus etiam parvi momenti: & utrum in his poſſit eſſe diſſenſio abſque detrimento pacis: ſicut Act. 15. leguntur Paulus, & Barnabas diſſenſiſſe, & ſimiliter Hieronymus, & Auguſtinus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſ. dicit in 9. Ethic. ad amicitiam non pertinet concordia in opinionibus, ſed concordia in bonis conferentibus ad vitam, & præcipue in magnis, quia diſſentire in aliquibus parvis, quaſi videtur non eſſe diſſenſus. Et propter hoc nihil prohibet aliquos charitatem habentes in opinionibus diſſentire. Nec hoc repugnat paci, quia opiniones pertinent ad intellectum, qui præcedit appetitum, qui per pacem unitur. Similiter etiam exiſtente concordia in principalibus bonis, diſſenſio in aliquibus parvis, non eſt contra charitatem: Procedit enim talis diſſenſio ex diverſitate opinionum, dum unus exiſtimat hoc, de quo eſt diſſenſio, pertinere ad illud bonum in quo conveniunt: & alius æſtimat non pertinere. Et ſecundum hoc talis diſſenſio de minimis & de opinionibus repugnat quidem paci perfectæ, in qua plene veritas cognoſcetur, & omnis appetitus complebitur: non tamen repugnat paci imperfectæ, qualis habetur in via. 2. 2. *qu.* 29. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 13. *An contemptus opulentiæ, ſubjugatio concupiſcentiæ, & contemplatio ſapientiæ cauſent pacem.*

Reſp. Div. Thomas, tria ſunt quæ faciunt pacem in præſenti. Primo, contemptus temporalis opulentiæ, Iſa. 57. *Cor impii quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt*. Secundo, ſubjugatio carnalis concupiſcentiæ, Eccl. 44. *Pacificantes in domibus ſuis*. Tertio, contemplatio divinæ ſapientiæ: Pſ. 75. *In pace factus eſt locus ejus, & habitatio ejus in Syon, ſuper cap. 26. Iſa.*

QUÆR. 14. *Quomodo pax eſt effectus tam juſtitiæ quam charitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pax eſt opus juſtitiæ indirecte, inquantum ſcilicet removet prohibens, ſed eſt opus charitatis directe; quia ſecundum propriam rationem, charitas pacem cauſat: eſt enim amor vis unitiva, ut Dion. dicit 4. c. de div. Nom. Pax autem eſt unio appetitivarum inclinationum. 2. 2. *qu.* 29. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 15. *Quomodo virtutes morales diſponunt ad vitam contemplativam cauſando pacem & puritatem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſanctimonia, ideſt munditia, cauſatur ex virtutibus quæ ſunt circa paſſiones impedientes puritatem rationis. Pax autem cauſatur ex juſtitia, quæ eſt circa operationes, ſecundum illud Iſa. 34. *Opus juſtitiæ pax*, inquantum ſcilicet ille, qui ab injuriis aliorum abſtinet, ſubtrahit litigiorum, & tumultuum occaſiones: & ſic virtutes morales diſponunt ad vitam contemplativam, inquantum cauſant pacem & munditiam. 2. 2. *qu.* 180. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 16. *Cur Chriſtus Dominus dicitur Deus pacis*, 2. *ad Cor.* 13. *Pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiſcum.*

Reſp. D. Thomas, ideo Chriſtus dicitur Deus pacis, quia eſt dator pacis & amator. Joan. 14. *Pacem meam do vobis*, &c. 1. Cor. 14. *Non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis*. Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris*, &c. Ipſe etiam eſt author pacis: Joan. 16. *In me pacem habebitis*, &c. Ipſe in pace habitat: Pſalm. 65. *In pace factus eſt locus ejus*, &c. Item non ſolum eſt Deus pacis, ſed erit vobiſcum: Et hoc ideo eſt, quia qui eſt in vera pace cordis & corporis, eſt in charitate: *Et qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*, ut dicitur 1. Joan. 4. Et quia homo non meretur niſi per pacem & dilectionem: Joan. 14. *Si quis diligit me, &c. in expoſ. ejuſdem cap. lect.*

PECCATUM.

Si colligerentur omnia, quæ Doctor Sanctus dixit de peccatis tam in particulari quam in communi, vix integrum volumen ſufficeret: ſed in hoc opere non traduntur ea quæ ad

Theologiam Scholaſticam ſpectant, vel etiam ad moralem in communi, & ſpeculative, ſed ea tantum quæ concernunt moralem practice & in particulari: & quamvis multa de peccatis ad praxim immediate pertineant, pauca tamen hic ſubjiciuntur; quia cætera per totum librum ſunt diſperſa, ſub variis titulis vitiorum & peccatorum: ſicut ſupra, v. Jus & Juſtitia, notavimus, quod totus tractatus de juſtitia & jure in hoc opere continetur, ſed ſub diverſis vocabulis, prout ordo alphabeticus exigit.

PECCATUM.

QUÆR. 1. Quid ſit peccatum: & utrum bene diffiniatur ab Auguſtino, dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum nihil aliud eſt quam actus humanus malus; quod autem aliquis actus ſit humanus habet ex hoc quod eſt voluntarius, ſive ſit voluntarius quaſi a voluntate elicitus, ut ipſum velle vel eligere, ſive quaſi a voluntate imperatus, ut exteriores actus, vel locutionis, vel operationis: habet autem actus humanus quod ſit malus ex eo quod caret debita commenſuratione: Omnis autem commenſuratio cujuſcunque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, a qua ſi divertat, incommenſurata erit: regula autem voluntatis humanæ eſt duplex, una propinqua & homogenea, ſcilicet ipſa humana ratio; alia vero eſt prima regula, ſcilicet lex æterna quæ eſt quaſi ratio Dei: Et ideo Auguſtinus in diffinitione peccati poſuit duo: unum, quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato, cum dixit, *dictum, vel factum, vel concupitum*: aliud autem, quod pertinet ad rationem mali; quod eſt quaſi formale in peccato cum dixit: *contra legem æternam. 1. 2. q. 71. art. 6. in corp. q. 76. art. 2. ad 1. 2. ſent. d. 35. art. 2. q. 1. de malo, art. 1.*

QUÆR. 2. An peccatum dividatur in peccatum cordis, oris, & operis ſicut in diverſos gradus, & diverſas ſpecies.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliqua inveniuntur differre ſpecie dupliciter. Uno modo ex eo quod utrumque habet ſpeciem completam, ſicut equus & bos differunt ſpecie. Alio modo ſicut ſecundum diverſos gradus in aliqua generatione, vel motu accipiuntur diverſæ ſpecies: ſicut ædificatio eſt completa generatio domus, collocatio autem fundamenti & erectio parietis ſunt ſpecies incompletæ, ut patet per Philoſ. in 10. Ethicor. & idem etiam poteſt dici in generationibus animalium, Sic igitur peccatum dividitur per hæc tria, ſcilicet peccatum oris, cordis, & operis, non ſicut per diverſas ſpecies completas; nam conſummatio peccati eſt in opere: unde peccatum operis habet ſpeciem completam: ſed prima inchoatio ejus eſt quaſi fundatio in corde: ſecundus autem gradus ejus eſt in ore, ſecundum quod homo prorumpit facile ad manifeſtandum conceptum cordis: tertius autem gradus jam eſt in conſummatione operis. Et ſic hæc tria differunt ſecundum diverſos gradus peccati. Patet tamen quod hæc tria pertinent ad unam perfectam peccati ſpeciem, cum ab eodem motivo procedant: iracundus enim ex hoc quod appetit vindictam, primo quidem perturbatur in corde; ſecundo in verba contumelioſa prorumpit; tertio vero procedit uſque ad facta injurioſa. Et idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato. *1. 2. qu. 72. art. 7. in corp. qu. 109. art. 5. & 6.*

QUÆR. 3. An prædicta peccati diviſio in tres illos gradus ſit quaſi diviſio totius poteſtativi.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod iſta diviſio aſſignatur ſecundum gradus quibus ſit progreſſus ad complementum peccati: gradus autem iſti attenduntur ſecundum quod unus actus alteri actui additur ad complementum peccati: unde oportet quod ſecundum gradus includat in ſe peccatum; & ita eſt quaſi diviſio totius poteſtativi. Additio autem actus ad actum poteſt eſſe multipliciter: & ſecundum hoc ſunt diverſi gradus in peccato: unde primus gradus peccati eſt in primo actu peccati, ſecundum quem alii adduntur: hic autem eſt actus interior, ſcilicet voluntatis; & hoc eſt primum membrum diviſionis, ſcilicet *peccatum cogitationis*: huic autem actui ſuper additur alius actus exprimens & deſignans hunc actum, ſcilicet *actus locutionis*; & ideo hoc eſt ſecundum membrum diviſionis; iterum ſuper actum locutionis additur actus exterior, quo membra corporis moventur ad conſequendum finem voluntatis; & hic erit tertius gradus, & tertium membrum, quod eſt *peccatum operis. 2. ſent. diſt. 42. art. 2. in corp.*

QUÆR. 4. An peccata cordis, oris, & operis ſint diverſæ ſpeciei: & utrum reſpectu peccati operis ſint quaſi partes integrales.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum, quia rationem mali habet, poteſt in uno tantum perfici; & ideo peccatum quod in ſolo corde perficitur, eſt una ſpecies peccati; alia vero ſpecies eſt peccatum quod perficitur in corde, & in ore; tertia vero ſpecies eſt peccatum quod perficitur in corde, ore,

Digitized by Google

ore, & opere. Et hujuſmodi peccati partes quaſi integrales ſunt, quod eſt in corde, & quod eſt in ore, & quod eſt in opere. *3. par. q. 91. art. 3. ad* 1.

QUÆR. 5. *Utrum hæc peccata ſpecie differant etiam conjunctim ſumpta, vel ſolummodo ſeorſim.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum cordis & oris non diſtinguuntur a peccato operis, quando ſimul cum eo conjunguntur; ſed prout quodlibet horum per ſe invenitur: ſicut etiam pars motus non diſtinguitur a toto motu, quando motus eſt continuus, ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio. 1. 2. *q.* 72. *art.* 7. *ad* 3.

Si bene perpendatur doctrina Sancti Doctoris in præcedentibus reſponſionibus tradita, conſtabit quod juxta ipſam actus exterior peccati mortalis eſt neceſſario in Confeſſione exprimendus, ideoque jure optimo damnata fuit Propoſitio 25. *quam retulimus ſupra v. Confeſſio, ſub finem.*

QUÆR. 6. *An & quomodo major, vel minor gravitas peccatorum ſumatur ex parte perſonæ in quam peccatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod perſona in quam peccatur, eſt quodammodo objectum peccati: prima autem gravitas peccati attenditur ex parte objecti, ex quo quidem tanto attenditur major gravitas in peccato, quanto objectum ejus eſt principalior finis: fines autem principales humanorum actuum ſunt Deus, & ipſe homo, & proximus; quidquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quamvis etiam horum trium unum ſub altero ordinetur.

Poteſt igitur ex parte horum trium conſiderari major, vel minor gravitas in peccato ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei, cui tanto magis aliquis homo conjungitur, quanto eſt virtuoſior, vel Deo ſacratior: & ideo injuria tali perſonæ illata magis redundat in Deum, ſecundum illud Zachariæ 2. *Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei*; unde peccatum fit gravius ex hoc quod peccatur in perſonam magis Deo conjunctam vel ratione virtutis, vel ratione officii.

Ex parte etiam ſui ipſius manifeſtum eſt, quod tanto aliquis gravius peccat, quanto aliquis magis in conjunctam perſonam, ſeu naturali neceſſitudine, ſeu beneficii, ſeu quacunque conjunctione, peccaverit; quia videtur in ſeipſum magis peccare, & pro tanto gravius peccat, ſecundum illud Eccl. 13. *Qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit?*

Ex parte vero proximi tanto gravius peccatur, quanto peccatum plures tangit: & ideo peccatum quod fit in perſonam publicam (puta Regem, vel Principem, qui gerit perſonam totius multitudinis) eſt gravius quam peccatum, quod committitur contra unam perſonam privatam: unde ſpecialiter dicitur Exodi 22. *Principi populi tui non maledices.* Et ſimiliter injuria, quæ fit alicui famoſæ perſonæ, videtur eſſe gravior ex hoc, quod in ſcandalum, & in turbationem plurimorum redundat. *p.* 2. *q.* 73. *art.* 9. *in corp.* 2. 2. *q.* 61. *art.* 1. 2. *ad* 3. 1. *ſent. d.* 20. *art.* 2. *ad Rom.* 2.

QUÆR. 7. *An & quomodo peccatum ex parte perſonæ peccantis augeatur, juxta illud D. Iſidori in* 2. *de ſummo bono, tanto majus cognoſcitur peccatum eſſe, quanto major qui peccat habetur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt peccatum: quoddam enim eſt ex ſurreptione proveniens propter infirmitatem humanæ naturæ; & tale peccatum minus imputatur ei, qui eſt major in virtute: Eo quod minus negligit hujuſmodi peccata reprimere, quæ tamen omnino ſubterfugere infirmitas humana non ſinit: Alia vero peccata ſunt ex deliberatione procedentia; & iſta peccata magis alicui imputantur, quanto major eſt.

Et hoc poteſt eſſe propter quatuor. Primo quidem quia facilius poſſunt reſiſtere peccato majores, puta qui excedunt in ſcientia, & virtute: unde & Dominus dicit Lucæ 12. quod *ſervus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis*. Secundo, propter ingratitudinem: quia omne bonum quo aliquis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando; & quantum ad hoc quælibet majoritas etiam in temporalibus bonis peccatum aggravat, ſecundum illud Sapientiæ 6. *Potentes potenter tormenta patientur.* Tertio, propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ; ſicut ſi Princeps juſtitiam violet, qui ponitur juſtitiæ cuſtos; & ſi Sacerdos fornicetur, qui caſtitatem vovit. Quarto, propter exemplum, ſive ſcandalum; quia, ut Gregorius dicit in Paſtorali, *in exemplum culpa vehementer extenditur, quando reverentia gradus peccator honoratur.* Ad plurimum etiam notitiam perveniunt peccata magnorum, & magis homines ea indigne ferunt. *p.* 2. *qu.* 73. *art.* 10. *in corp.* 2. 2. *qu.* 100. *art.* 1. *ad* 7. *qu.* 7. *de malo, art.* 10. *ad* 5.

QUÆR. 8. *Quare, ſicut dicit D. Gregorius, peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & majoris infamiæ, quam ſpiritualia.*

Reſp. D. Thomas, Gregorius dicit: peccata ſpiritualia ſunt majoris culpæ, quam peccata carnalia. Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi quod-

Digitized by Google

quodlibet peccatum ſpirituale ſit majoris culpæ quolibet peccato carnali, ſed quia conſiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis, & carnalitatis graviora ſunt quam cætera peccata, cæteris paribus. Cujus ratio triplex poteſt aſſignari.

Prima quidem ex parte ſubjecti: nam peccata ſpiritualia pertinent ad ſpiritum, cujus eſt converti ad Deum, & ab eo averti; peccata vero carnalia conſumantur in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale converti: & ideo peccatum carnale inquantum hujuſmodi plus habet de converſione, propter quod etiam eſt majoris adhæſionis: ſed peccatum ſpirituale habet plus de averſione, ex qua procedit ratio culpæ; & ideo peccatum ſpirituale inquantum hujuſmodi, eſt majoris culpæ.

Secunda ratio poteſt ſumi ex parte ejus, in quem peccatur. Nam peccatum carnale inquantum hujuſmodi eſt in corpus proprium, quod eſt minus diligendum ſecundum ordinem charitatis quam Deus & proximus in quos peccatur, per peccata ſpiritualia: & ideo peccata ſpiritualia inquantum hujuſmodi, ſunt majoris culpæ.

Tertia ratio poteſt ſumi ex parte motivi, quia quantum eſt gravius impulſivum ad peccandum, tanto homo minus peccat: peccata autem carnalia habent vehementius impulſivum, ideſt ipſam concupiſcentiam carnis nobis innatam: & ideo peccata ſpiritualia inquantum hujuſmodi, ſunt majoris culpæ. *p. 2. qu. 73. art. 5. in corp. 2. 2. qu. 154. art. 3. 4. ſent. diſt. 9. qu. 1. art. 3. quæſtiunc. 5. qu. 25. de verit. art. 6. ad 2.*

QUÆR. 9. An & quare graviſſima ſunt peccata, quæ committuntur contra Deum, deinde quæ committuntur contra humanitatem Chriſti, poſtea contra Sacramenta, tandem contra puras creaturas.

Reſp. ſupra *v. Communio, qu. 66.*

QUÆR. 10. Quid ſint mortale & veniale peccatum, & in quo differant.

Reſp. D. Thomas: Ad hoc inveſtigandum, conſiderandum eſt, quod peccatum conſiſtit in quadam deordinatione animæ, ſicut morbus conſiſtit in quadam deordinatione corporis: unde peccatum eſt quaſi quidam morbus animæ: Et hoc eſt venia peccato, quod curatio morbo. Sicut ergo ſunt quidam morbi curabiles, quidam incurabiles, qui dicuntur mortales: ita ſunt quædam peccata quaſi curabilia, quæ dicuntur venialia; & quædam quantum eſt de ſe incurabilia, licet a Deo curari poſſint, quæ dicuntur mortalia. Dicitur autem morbus incurabilis, & mortalis, per quem tollitur aliquod principium vitæ: hoc enim ſi tollatur, non remanet aliquid, per quod reparari poſſit. Et ideo talis morbus curari non poteſt, ſed inducit mortem. Eſt autem aliquis morbus qui non tollit aliquod principiorum vitæ, ſed aliquod eorum conſequentium ad principia vitæ; quæ per principia vitæ reparari poſſunt, puta febris tertiana, quæ conſiſtit in ſuperabundantia choleræ, quam virtus naturæ ſuperare poteſt: principium autem in operationibus eſt finis, ſecundum Philoſ. in 6. Ethic. Unde principium ſpiritualis vitæ, quæ conſiſtit in rectitudine actionis, eſt finis humanarum actionum, qui eſt charitas Dei & proximi: *finis enim præcepti charitas eſt*, ut dicitur 1. ad Timoth. 1. Per charitatem enim anima conjungitur Deo, qui eſt vita animæ, ſicut anima eſt vita corporis. Et ideo ſi charitas excludatur, eſt peccatum mortale: non enim remanet aliquod principium vitæ, per quod iſte defectus reparetur: ſed reparari poteſt per Spiritum Sanctum; quia, ſicut dicitur Roman. 6. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spirtum Sanctum, qui datus eſt nobis.*

Si autem ſit talis defectus rectitudinis qui charitatem non excludat, erit peccatum veniale; quia per charitatem remanentem quaſi per principium vitæ omnes defectus reparari poſſunt, *univerſa enim delicta operit charitas*, ut dicitur Proverb. 10. Quod autem aliquod peccatum excludat charitatem, vel non excludat, poteſt contingere dupliciter: uno modo ex parte peccantis; alio modo ex ipſo genere operis. Ex parte quidem peccantis dupliciter: uno modo quia actus peccati eſt potentiæ talis, cujus non eſt ordinare ad finem: Et ideo nec ejus averti a fine: Et ideo motus ſenſualitatis non poteſt eſſe peccatum mortale, ſed veniale tantum: ordinare enim aliquid ad finem, pertinet ad rationem tantum. Alio modo ex eo, quod potentia, quæ poteſt ordinare in finem, & avertere a fine actum aliquem qui etiam de ſe non contrariatur fini, poteſt ordinare in contrarium finis: puta ſi quis verbum otioſum dicat in contemptum Dei, quod contrariatur charitati, hoc erit peccatum mortale, ſed non ex genere operis, ſed ex perverſa voluntate facientis. Alio modo contingit, quod aliquod peccatum contrarietur charitati, vel non contrarietur ex ipſo genere operis, quod eſt ex parte objecti, vel materiæ, quæ eſt contraria charitati, vel non contraria: ſicut enim aliquibus cibus eſt ex ſe contrarius vitæ, puta cibus venenoſus; aliquis autem cibus non eſt contrarius vitæ, licet impedimentum aliquod afferat ad rectam habitudinem vitæ, puta cibus durus, & non bonæ digeſtionis, vel etiam ſi ſit bonæ digeſtionis, quia non ſumitur ſecundum menſuram debitam:

ita

Digitized by Google

ita etiam in actibus humanis aliquid invenitur, quod de ſe contrariatur charitati Dei & proximi; Illa ſcilicet per quæ tollitur ſubjectio, & reverentia hominis ad Deum, ut blaſphemia, idololatria, & hujuſmodi, & etiam ea quæ tollunt convictum ſocietatis humanæ, ſicut furtum, homicidium, & hujuſmodi. Non enim poſſent homines convivere ad invicem, ubi paſſim & indifferenter iſta perpetrarentur. Et iſta ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, quacunque intentione, vel voluntate fiant. Quædam autem ſunt quæ licet inordinationem aliquam contineant, non tamen directe excludunt alterum prædictorum; ſicut quod homo dicat mendacium non in fide, neque ad nocendum proximo, ſed ad delectandum, vel etiam ad juvandum, vel ſi quis excedat in cibo vel potu, & alia hujuſmodi: unde iſta ſunt venialia peccata ex ſuo genere. *quæſt. 7. de malo, art. 1. in corp. 1. 2. quæſt. 72. art. 5. quæſt. 87. art. 1. 2. & 5. & quæſt. 89. art. 1. in 2. ſent. diſt. 42. quæſt. 1. artic. 4.*

QUÆR. 11. An & quomodo peccatum veniale ſit diſpoſitio ad mortale, juxta illud Eccleſ. 18. Qui ſpernit minima, paulatim defluit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diſponens eſt quodammodo cauſa; unde ſecundum duplicem modum cauſæ, eſt duplex diſpoſitionis modus: eſt enim cauſa quædam movens directe ad effectum, ſicut calidum calefacit: eſt etiam cauſa indirecte movens removendo prohibens, ſicut removens columnam dicitur removere lapidem ſuperpoſitum: & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit: uno quidem modo directe, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem; & hoc modo primo & per ſe, peccatum veniale ex genere diſponit ad mortale ex genere, cum differant ſpecie,

Sed per hunc modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatum, quod eſt mortale, ex parte agentis: Augmentata enim diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum venialium, intantum poteſt libido peccandi creſcere, quod ille qui peccat, finem ſuum conſtituet in peccato veniali; nam *unicuique habenti habitum, in quantum hujuſmodi, finis eſt operatio ſecundum habitum;* & ſic multoties peccando venialiter diſponetur ad peccatum mortale.

Alio modo actus humanus diſponit ad aliquid, removendo prohibens: & hoc modo peccatum veniale ex genere, poteſt diſponere ad mortale peccatum ex geuere: qui enim peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinem, & ex hoc quod conſuevit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubjicere, diſponitur ad hoc quod etiam voluntatem ſuam non ſubjiciat ordini ultimi finis, eligendo id quod eſt peccatum mortale ex genere. *part. 2. quæſt. 88. art. 3. in corp. 2. 2. quæſt. 24. art. 10. quæſt. 186. art. 9. ſent. d. 16. quæſt. 2. art. 5. 2. ſent. d. 42. q. 1. art. 3 q. 26. de verit. art. 6. ad 16. q. 7. de malo, art. 1. ad 7. art. 3. in corp. & ad 1. & 3. quæſt. 14. art. 2,*

QUÆR. 12. An & quomodo peccatum veniale poſſit fieri mortale: & quænam ſit differentia inter pœnas ipſis debitas.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum veniale fieri mortale, poteſt tripliciter intelligi. Uno modo ſic, quod idem actus numero primo ſit peccatum veniale, & poſtea mortale: & hoc eſſe non poteſt, quia peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis, unde non dicitur unus actus moraliter, ſi voluntas mutetur, quamvis etiam actio ſecundum naturam ſit continua; ſi autem voluntas non mutetur, non poteſt eſſe, quod de veniali fiat mortale. Alio modo poteſt intelligi, ut id quod eſt veniale ex genere, fiat mortale: & hoc quod quidem poſſibile eſt, inquantum conſtituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum ſicut ad finem. Tertio modo poteſt intelligi, ita quod multa peccata venialia conſtituant unum peccatum mortale; quod ſi ſic intelligatur, quod ex multis peccatis venialibus integraliter conſtituatur unum peccatum mortale, falſum eſt; non enim omnia peccata venialia de Mundo poſſunt habere tantum de reatu, quantum unum peccatum mortale.

Quod patet ex parte durationis; quia Peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ; peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis. Patet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carentiam viſionis divinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, ut Chryſoſtomus dicit. Patet etiam ex parte pœnæ ſenſus quantum ad vermem conſcientiæ: licet forte quantum ad pœnam ignis non ſint improportionabiles pœnæ. Si vero intelligatur quod multa peccata venialia faciunt unum mortale diſpoſitive, ſic verum eſt, ſicut dictum eſt, ſecundum duos modos diſpoſitionis, quibus peccatum veniale diſponit ad mortale. *p. 2. quæſt. 88. art. 4. in corp. 2. ſent. diſt. 24. quæſt. 3. art. 7. qu. art. 13. q. 7. de malo, art. 3. ẜ. 19.*

QUÆR. 13. An aliquis poſſit peccare venialiter, ne alius peccet mortaliter.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homo peccatum veniale committere, ne alius peccet mortaliter, non tenetur, nec bene facit committendo: Quia ad vitandum peccatum non inclinamur principaliter ex damno proprio

(quia hoc eſſet deſiſtere a peccato timore pœnæ) ſed inclinamur ne Deum offendamus, cujus offenſa eſt etiam veniale peccatum, quamvis non ita magna, ſicut mortale: nullus autem debet Deum offendere parum, ne alius offendat multum: quia homo debet in infinitum plus diligere Deum quam proximum: Et ideo nullus debet facere peccatum veniale ad vitandum ſcandalum: dummodo actus ſuus ex tali cauſa factus peccatum veniale remaneat: eſt enim oppoſitio in adjecto, ſi dicatur quod aliquis debet peccare, aut bene facit peccando.

Contingit tamen aliquem actum ex tali cauſa factum non eſſe peccatum veniale, quod alias veniale eſſet; ſicut dicere verbum otioſum: jam enim non eſſet otioſum, cum non careret cauſa piæ utilitatis. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 2. *art.* 4. *quæſt.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 15. *Quare non ſit bonum, nec licitum quod aliquis venialiter peccet, ut alium impediat a peccato mortali.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dicunt quod homo debet peccare venialiter, ut alium a peccato mortali impediat: ſed dictum contradictionem implicat: quia ex hoc ipſo quod dicitur peccatum, ponitur indebitum fieri: unde ſi aliquid fit, quod nullo modo poſſit non eſſe peccatum, non debet fieri (nec etiam bonum eſt fieri, nec licitum) ut alius a peccato mortali liberetur; quamvis ad hoc ex quadam pietate animi etiam multi boni inclinentur: ſed poteſt hoc contingere, ut aliquid quod alias eſt peccatum veniale, ex tali cauſa factum deſineret eſſe peccatum: ſicut dicere aliquod verbum jocoſum, quod non eſſet otioſum, ſi diceretur cauſa piæ utilitatis. 4. *ſent. diſt.* 9. *q.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 2. *ad* 3. 2. 2. *q.* 43. *art.* 7. *ad* 5.

QUÆR. 15. *An & quomodo ſit contra charitatem quod aliquis peccet ut alium a peccato liberet:*

Reſp. *v. Charitas quæſt.* 23. *& ſeq.*

QUÆR. 16. *An & quomodo peccatum mortale cauſet maculam in anima, juxta illud quod dicitur Eccl.* 47. *Salomonis, dediſti maculam in anima tua.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod macula proprie dicitur in corporalibus, quando aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis, & aurum, & argentum, aut aliud hujuſmodi: In rebus autem ſpiritualibus ad ſimilitudinem hujus oportet maculam dici: habet autem anima hominis duplicem nitorem: unum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus: alium vero ex refulgentia divini luminis, ſcilicet ſapientiæ & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene & decenter agendum: Eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliquibus rebus per amorem: cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis & divinæ legis: unde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proveniens, macula animæ metaphorice vocatur. 1. 2. *qu.* 86. *art.* 1. 2. 2. *q.* 87. *art.* 6. 4. *ſent. d.* 18. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 1.

QUÆR. 17. *Cur peccatum veniale non cauſat maculam, unde Gloſſa ſuper illud ad Epheſ.* 5. (*ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam aut rugam) dicit, ideſt aliquod peccatum criminale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu; ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur: ſicut autem in corpore eſt duplex nitor, unus quidem ex intrinſeca diſpoſitione membrorum & coloris, alius autem ex exteriori claritate ſuperveniente: Ita etiam in anima eſt duplex nitor; unus quidem habitualis, quaſi intrinſecus; alius autem actualis quaſi exterior fulgor: peccatum autem veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem, quia non excludit, neque diminuit habitum charitatis, & aliarum virtutum, ſed ſolum impedit earum actum: macula autem importat aliquid manens in re maculata: unde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quam actualis; unde proprie loquendo peccatum veniale non cauſat maculam in anima: & ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſecundum quid, inquantum impedit nitorem, qui eſt ex actibus virtutum. 1. 2. *quæſt.* 89. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. d.* 16. *quæſt.* 2. *art.* 1. *quæſt.* 7. *de malo, art.* 11.

QUÆR. 19. *An homo poſſit eſſe abſque omni peccato veniali.*

Reſp. D. Thomas, non eſt inconveniens, quod aliqua hora homo ſit abſque omni peccato veniali; quamvis hoc diu durare non poſſit, propter difficultatem vitandi peccata venialia. 4. *ſent. diſt.* 12. *quæſt.* 2. *artic.* 2. *quæſt.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 19. *Quomodo intelligi debeat illud* 2. *Joan.* 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illud verbum non eſt intelligendum, quin aliqua hora poſſit homo eſſe abſque omni reatu peccati venialis; ſed quia vitam iſtam Sancti non ducunt ſine peccatis venialibus. 3. *p. quæſt.* 89. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 20. *An peccatum mortale vel veniale eſſe poſſit nedum in parte ſuperiori ſeu volun-*

luntate, ſed etiam in inferiori, ſeu ſenſualitate.

Reſp. *v. Senſualitas.*

QUÆR. 21. *Quid ſit peccare in Spiritum Sanctum.*

Reſp. D. Thomas, dicuntur in Spiritum Sanctum peccare, qui contra appropriata Spiritui ſancto peccant. Patri appropriatur potentia, Filio ſapientia, Spiritui ſancto bonitas: ille ergo in Patrem dicitur peccare, qui ex infirmitate peccat; ille in Filium, qui ex ignorantia; ille in Spiritum Sanctum, qui ex malitia. *Super cap.* 12. *Matth.* 2. *ſent. diſt.* 43. *quæſt.* 1. *art.* 1.

QUÆR. 22. *Utrum omne peccatum ex malitia ſit peccatum in Spiritum Sanctum.*

Reſp. *v. Malitia, quæſt.* 2.

QUÆR. 23. *An convenienter aſſignentur a Magiſtro Sentent. ſeptem ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, ſcilicet deſperatio, præſumptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & invidentia fraternæ gratiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum in Spiritum Sanctum eſt cum quis a ſe abjicit ea per quæ a peccato retrahi poſſet: retrahitur autem homo a peccato vel commiſſo, vel committendo: a commiſſo per pœnitentiam, ad quam duo requiruntur, ſcilicet propoſitum de cætero non peccandi, quod repellit *obſtinatio*, & dolor de peccato præterito, quod repellit *impœnitentia*: a peccato vero committendo retrahit timor Dei, & amor: timorem repellit *præſumptio*: amor vero præſupponit ſpem & fidem: fidem repellit *impugnatio veritatis agnitæ*; ſpem *deſperatio*: amorem charitatis *invidentia fraternæ gratiæ*. Et ſic ſunt ſeptem ſpecies peccati in Spiritum Sanctum quæ in littera ponuntur. 2. *ad Hannib. diſt.* 44. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 24. *Quare peccatum in Spiritum Sanctum dicitur irremiſſibile.*

Reſp. D. Thomas, peccatum quod eſt in Patrem, vel in Filium, dicitur remiſſibile: quia ex hoc ipſo peccatum videtur aliquam excuſationem habere, quia ex ignorantia, vel infirmitate committitur: quod autem ex certa malitia committitur, nullam in ſe habet excuſationis cauſam: & ideo dicitur irremiſſibile, quia non habet in ſe unde remittatur; licet quandoque Deus illud ex ſua bonitate remittat; ſicut quandoque ex ſua virtute curat morbum qui eſt de ſe incurabilis. *ad Rom.* 2. *lect.* 1. *quæſt.* 3. *de malo, art.* 14. & 15. *Quodlib.* 2. *art.* 16.

QUÆR 25. *Utrum homo ſtatim a principio poſſit peccare in Spiritum Sanctum.*

Reſp. D. Thomas, poteſt aliquis peccare ex certa malitia abjiciendo per contemptum ea per quæ homo retrahitur a peccato, quod proprie eſt peccare in Spiritum Sanctum, ſicut dictum eſt, & hoc plerumque præſupponit alia peccata: quia dicitur Proverb. 18. *Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit.* Poteſt tamen contingere, quod aliquis in primo actu peccati in Spiritum Sanctum peccet per contemptum, tum propter libertatem arbitrii, tum etiam propter multas diſpoſitiones præcedentes, vel etiam propter aliquod vehemens motivum ad malum, & debilem affectum hominis ad bonum: & ideo in viris perfectis hoc vix aut nunquam accidere poteſt, quod ſtatim a principio peccent in Spiritum Sanctum: unde dicit Origenes in 1. Periarchon. *Non arbitror, quod aliquis ex his qui in ſummo perfectionis gradu conſtiterint, ad ſubitum evacuetur, aut decidat; ſed paulatim, ac per partes eum decidere neceſſe eſt.* 2. 2. *q.* 14. *art.* 4. *in corp.* 2. *ſent. d.* 43. *art.* 5.

QUÆR. 26. *Quare omnis quæſtio in qua agitur de mortali peccato, periculoſe determinatur, ſi veritas non ſit clara, ſed ambigua.*

Reſp. *v. Beneficium Eccleſiaſticum q.* 8.

QUÆR. 27. *Quodnam ſit ſummum remedium contra peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamdiu charitas actu dominatur in homine, non movetur motu contrario, ſed ſequitur homo motum charitatis: Et ideo ſummum remedium contra peccatum eſt, ut homo redeat ad cor ſuum, convertens illud in Dei dilectione: Sed quando actu homo ſecundum charitatem non movetur, ingeritur quandoque motus contrarius peccati. *In qu. diſp. q.* 2. *de virtutibus, & unica de charitate art.* 12. *ad* 19. *in expoſit. Pſalm.* 12.

QUÆR. 28. *An debeat homo velle potius eſſe in inferno ſine peccato, quam cum peccato in Paradiſo.*

Reſp. *v. Contritio quæſt.* 15.

PERMISSIO.

Quæritur, An permitti poſſint aliqua mala, ut vitentur pejora; vel etiam ne impediantur bona.

Reſp. *v. Meretrix quæſt.* 2.

PERSEVERANTIA.

QUÆR. 1. *Quid ſit perſeverantia.*

Reſp. D. Thomas, perſeverantia ſecundum Tullium eſt, *in ratione bene conſiderata, ſtabilis & perpetua permanſio*; & præcipue ut quis a ratione recta propter triſtitiam

Digitized by Google

tiam quæ in laboribus accidit, non recedat: quia ſicut continentia facit invictum a delectationibus, ita perſeverantia facit invictum a triſtitiis, ut dicitur 7. Ethic. 3. *ſentent. diſt.* 33. *quæſt.* 3. *art.* 3. *qu.* 1. 2. 2. *q.* 137. *art.* 1.

QUÆR. 2. *Cur Apoſtolus ad Hebr.* 10. *poſtquam ipſos terruit, eos laudat: & quid eſt quod maxime excitat ad perſeverantiam.*

Reſp. D. Thomas, ſupra Apoſtolus monuit ad inhærendum Chriſto per fidem, ſpem, & charitatem, ad quod induxit per rationes terrentes: hic ponit rationes demulcentes ſicut bonus Medicus poſtquam ſecuit, ponit unctiones lenientes. Inter omnia enim commendatio de bene geſtis, eſt unum quod maxime provocat ad bonum incœptum continuandum: virtus enim laudata creſcit in immenſum.

Pondus & immenſum gloria calcar habet. In expoſit. ejuſdem cap. lect. 4. *ad Rom.* 8. *lect.* 6. *ſerm.* 2. *ſuper Dominicam* 15. *poſt Pentec.*

PIGRITIA.

Videatur ſupra *v. Acedia*, & *v. Negligentia*.

POENA

QUÆR. Quare non ſolum propter gravitatem culpæ, ſed etiam propter alias cauſas infligitur gravis pæna.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod non ſolum propter gravitatem culpæ, ſed etiam propter alias cauſas gravis pœna infligitur. Primo quidem propter quantitatem peccati: quia majori peccato ceteris paribus pœna gravior debetur. Secundo, propter peccandi conſuetudinem: quia a peccatis conſuetis non facile homines abſtrahuntur, niſi per graves pœnas. Tertio, propter multam concupiſcentiam vel delectationem in peccato: ab his enim non de facili homines abſtrahuntur, niſi propter facilitatem committendi peccatum, & jacendi in ipſo: hujuſmodi enim peccata quando manifeſtantur, ſunt magis punienda ad aliorum terrorem. 1. 2. *quæſt.* 105. *art.* 2. *ad* 9.

QUÆR. 2. *Utrum in humano judicio debeat aliquis puniri aliqua pæna, ſine culpa, vel etiam ſine cauſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit, judicium humanum debet imitari divinum judicium in manifeſtis Dei judiciis, quibus homines ſpiritualiter damnat pro proprio peccato: occulta vero Dei judicia quibus temporaliter aliquos punit abſque culpa non poteſt humanum judicium imitari; quia homo non poteſt comprehendere horum judiciorum rationes, ut ſciat quid expediat unicuique.

Et ideo nunquam ſecundum humanum judicium aliquis debet puniri ſine culpa, pœna flagelli, ut occidatur, vel mutiletur, vel verberetur: pœna autem damni punitur aliquis etiam ſecundum humanum judicium, etiam ſine culpa, ſed non ſine cauſa: & hoc tripliciter: Uno modo ex hoc quod aliquis ineptus redditur ſine ſua culpa ad aliquod bonum habendum vel conſequendum: ſicut propter vitium lepræ aliquis removetur ab adminiſtratione Eccleſiæ, & propter bigamiam vel judicium ſanguinis aliquis impeditur a ſacris ordinibus. Secundo, quia bonum in quo damnificatur, non eſt proprium bonum, ſed commune; ſicut quod aliqua Eccleſia habeat Epiſcopatum, pertinet ad bonum totius Civitatis; non autem ad bonum Clericorum tantum. Tertio, quia bonum unius dependet ex bono alterius: ſicut in crimine læſæ Majeſtatis filius amittit hæreditatem pro peccato parentis. 2. 2. *q.* 108. *art.* 4. *ad* 2. 4. *ſent. diſt.* 46. *q.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 2 *ad* 3. 2. *ſent. d.* 33. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 3. *An & quomodo puniri aliquis poſſit pro peccato ſive proprio, ſive alieno, etiam involuntarie.*

Reſp. infra *v. Vindicatio.*

POENITENTIA.

QUÆR. 1. *An Pænitentia ſit Sacramentum.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Gregorius dicit, & habetur in Decret. 1. quæſt. 1. *Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cum res geſta ita ſit, ut aliquid ſignificare intelligatur quod ſancte accipiendum eſt:* manifeſtum eſt autem quod in pœnitentia ita res geſta ſit, quod aliquid ſanctum ſignificatur, tam ex parte peccatoris pœnitentis, quam ex parte Sacerdotis abſolventis: Nam peccator pœnitens per ea quæ facit & dicit, oſtendit cor ſuum a peccato receſſiſſe: ſimiliter etjam Sacerdos per ea quæ agit, & dicit circa pœnitentem, ſignificat opus Dei remittentis peccata: unde manifeſtum eſt quod pœnitentia quæ in Eccleſia agitur, eſt Sacramentum. 3. *p. quæſt.* 84. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. d.* 14. *qu.* 3. *art.* 1.

QUÆR. 2. *Quænam ſit materia Sacramenti pænitentiæ tum remota, tum proxima.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt materia, ſcilicet proxima, & remota: ſicut ſtatuæ proxima materia eſt metallum, remota vero aqua: materia proxima hujus Sacramenti ſunt actus pœnitentis, cujus materia ſunt peccata, de quibus dolet, & quæ confitetur,

& pro

Digitized by Google

& pro quibus ſatisfacit; unde relinquitur quod remota materia pœnitentiæ ſunt peccata, non acceptanda, ſed deteſtanda, & deſtruenda. 3. *p. quæſt.* 84. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 3. *An omnia peccata, puta originale, mortalia, & venialia ſint materia Pœnitentiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitentia quodammodo eſt de quolibet peccatorum genere, non tamen eodem modo.

Nam de peccato actuali mortali eſt pœnitentia proprie & principaliter: proprie quidem, quia proprie dicimur pœnitere de his quæ noſtra voluntate commiſimus: principaliter autem, quia ad deletionem peccati mortalis hoc Sacramentum eſt principaliter inſtitutum.

De peccatis autem venialibus eſt quidem pœnitentia proprie, inquantum ſunt noſtra voluntate facta: non tamen contra hæc principaliter eſt hoc Sacramentum inſtitutum.

De peccato vero originali pœnitentia nec principaliter eſt, quia contra ipſum non ordinatur hoc Sacramentum, ſed magis Baptiſmus; nec etiam proprie, quia peccatum originale non eſt noſtra voluntate peractum, niſi forte inquantum voluntas Adæ reputatur noſtra ſecundum modum loquendi, quo Apoſtolus dicit Rom. 5. *In quo omnes peccaverunt*: inquantum tamen large accipitur pœnitentia pro quacumque deteſtatione rei præteritæ, poteſt dici pœnitentia de peccato originali, ſicut loquitur Auguſtinus in lib. de pœnitentia. 3. *parte q.* 84. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 4. *Utrum abſolutio ſit forma hujus Sacramenti; & ex ipſa ſuam habeat efficaciam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in Sacramentis, in quibus eſt materia & forma, ſignificatio eſt ex parte materiæ principaliter, ſed efficacia ex parte formæ: & ideo cum actus pœnitentis in hoc Sacramento ſint ſicut materia, & abſolutio Sacerdotis ſit ſicut forma, principaliter hoc Sacramentum quantum ad rationem ſignificandi conſiſtit in actu pœnitentis; ſed quantum ad efficaciam in abſolutione Sacerdotis. 5. *ſent. diſt.* 22. *q.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 1. *in corp.*

QUÆR. 5. *An forma hujus Sacramenti conſiſtat in his verbis, ego te abſolvo.*

Reſp. ſupra *v. Abſolutio, q.* 2. *& ſeq.*

QUÆR. 6. *An contritio & confeſſio ſicut & abſolutio ſint de eſſentia Sacramenti pœnitentiæ: & utrum ſi pœnitens faciat quod in ſe eſt etiam confitendo laico, Chriſtus ſuppleat quod deeſt ex parte Sacerdotis.*

Reſp. ſupra *v. Confeſſio, q.* 49. *& ſeq.*

QUÆR. 7. *An Sacramentum pœnitentiæ ſit de neceſſitate ſalutis, juxta illud Luc.* 8. *Si pœnitentiam non habueritis, omnes ſimul peribitis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid eſt neceſſarium ad ſalutem dupliciter: uno modo abſolute, alio modo ex ſuppoſitione: abſolute quidem neceſſarium eſt ad ſalutem illud, ſine quo nullus ſalutem conſequi poteſt; ſicut gratia Chriſti, & Sacramentum Baptiſmi, per quod aliquis in Chriſto renaſcitur. Ex ſuppoſitione autem eſt neceſſarium Sacramentum pœnitentiæ, quod quidem eſt neceſſarium non omnibus, ſed peccato ſubjacentibus, dicitur enim 2. Paral. ult. *Tu Domine Deus juſtorum non poſuiſti pœnitentiam juſtis, Abraham, Iſaac, & Jacob, & iis qui tibi non peccaverunt.* Peccatum autem *cum conſummatum fuerit, generat mortem*; ut dicitur Jacobi 1. Et ideo neceſſarium eſt ad ſalutem peccatoris, quod peccatum removeatur ab eo; quod quidem non poteſt fieri ſine pœnitentiæ Sacramento, in quo operatur virtus paſſionis Chriſti, per abſolutionem Sacerdotis ſimul cum opere pœnitentis, qui cooperatur gratiæ ad deſtructionem peccati: ſicut enim dicit Auguſt. ſuper Joan. tract. 72. & ſerm. 15. de verbis Apoſtoli cap. 11. *Qui creavit te ſine te, non juſtificabit te ſine te*: unde patet quod Sacramentum pœnitentiæ eſt neceſſarium ad ſalutem poſt peccatum: ſicut medicatio corporalis, poſtquam homo in morbum periculoſum inciderit. 3. *part. quæſt.* 84. *art.* 5. *in corp.* 4. *ſent. d.* 14. *quæſt.* 2. *art.* 5. *lib.* 4. *cont. gent. cap.* 71.

QUÆR. 8. *An pœnitentia ſit ſecunda poſt naufragium tabula, ſicut ait D. Hieron. ſuper cap.* 3. *Iſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod id quod eſt per ſe, naturaliter prius eſt eo quod eſt per accidens: ſicut & ſubſtantia prior eſt accidente: Sacramenta autem quædam per ſe ordinantur ad ſalutem hominis; ſicut Baptiſmus, qui eſt ſpiritualis generatio; & confirmatio, quæ eſt ſpiritnale augmentum: & Euchariſtia, quæ eſt ſpirituale nutrimentum: Pœnitentia autem ordinatur ad ſalutem hominis quaſi per accidens, & ſuppoſito quodam, ſcilicet ex ſuppoſitione peccati: niſi enim homo peccaret actualiter, pœnitentia non indigeret; indigeret tamen Baptiſmo, & Confirmatione, & Euchariſtia: ſicut & in vita corporali non indigeret homo medicatione, niſi infirmaretur; indigeret autem homo per ſe ad vitam generatione, augmento, & nutrimento. Et ideo pœnitentia tenet ſecundum locum reſpectu ſtatus integritatis, qui confertur & conſervatur per Sacramenta prædicta: unde & metaphorice dicitur *ſecunda tabula poſt naufragium*: nam ſicut primum remedium mare tranſeuntibus eſt, ut conſerventur in navi integra: ſecundum autem reme-

me-

Digitized by Google

medium eſt poſt navem fractam, ut quis tabulæ adhæreat: ita etiam primum remedium in mari hujus vitæ eſt quod homo integritatem ſervet; ſecundum autem remedium eſt, ſi per peccatum integritatem perdiderit, quod per pœnitentiam redeat. *3. p. qu. 84. art. 6. in corp. 4. ſent. d. 14. qu. 1. art. 2. qu. 4.*

QUÆR. 9. *Utrum convenienter in nova lege hoc Sacramentum fuerit inſtitutum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitentia in diverſis locis eſt a Deo inſtituta quantum ad diverſa; quantum enim ad utilitatem eſt inſtituta Matt. 3. ubi dicit, *pœnitentiam agite:* unde ſequitur, *appropinquavit enim Regnum Cœlorum*, &c. ſed quantum ad neceſſitatem, ubi dicit Luc. 13. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis:* ſed quantum ad poteſtatem clavium Matth. 16. ubi dixit Petro, *quodcunque ligaveris*, &c. Et Joan. 20. ubi dixit omnibus, *quorum remiſeritis peccata* &c. Sed poſtea Jacobus expreſſit aliquid de pœnitentiæ modo Jacobi 5. ubi dicit, *confitemini alterutrum. 4. ſent. d. 22. q. 2. artic. 4. qu. 3. in corp. 3. p. qu. 84. artic. 7.*

QUÆR. 10. *An pœnitentia debeat durare uſque ad finem vitæ, juxta illud D. Auguſtini in lib. de pœnit. Quid reſtat nobis, niſi ſemper dolere in vita? ubi enim dolor finitur, deficit pœnitentia: ſi vero pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia?*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt pœnitentia, ſcilicet interior, & exterior: interior quidem pœnitentia eſt qua quis dolet de peccato commiſſo, & talis pœnitentia debet durare uſque ad finem vitæ; ſemper enim debet homini diſplicere, quod peccavit: ſi enim ei placeret peccaſſe, jam ex hoc ipſo peccatum incurreret, & fructum perderet: diſplicentia autem dolorem cauſat in eo, qui eſt ſuſceptivus doloris, qualis eſt homo in hac vita. Poſt hanc vitam autem Sancti non ſunt ſuſceptivi doloris: unde diſplicebant eis peccata præterita ſine omni triſtitia, ſecundum illud Iſaiæ 65. *Oblivioni traditæ ſunt anguſtiæ priores.*

Pœnitentia vero exterior eſt, qua quis exteriora ſigna doloris oſtendit, & verbotenus peccata ſua confitetur Sacerdoti abſolventi, & juxta ejus arbitrium ſatisfacit: & talis pœnitentia non oportet quod duret uſque ad finem vitæ, ſed uſque ad determinatum tempus ſecundum menſuram peccati. *3. p. qu. 84. art. 8. in corp.*

QUÆR. 11. *Quomodo pœnitentia pertineat ad ſtatum nedum incipientium, ſed etiam proficientium, & perfectorum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod agere pœnitentiam interiorem ſimul & exteriorem pertinet ad ſtatum incipientium, qui ſcilicet de novo redeunt a peccato: ſed pœnitentia interior habet locum etiam in proficientibus & perfectis, ſecundum illud Pſalm. 83. *Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum*: unde & ipſe Paulus dicebat 1. ad Cor. 15. *Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Ibid. ad 2.*

QUÆR. 12. *An pœnitentia poſſit eſſe continua, juxta illud D. Auguſtini in lib. de pœnit. Dolor in pœnitentia continue cuſtodiatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitere dicitur dupliciter, ſecundum actum, & ſecundum habitum: actu quidem impoſſibile eſt, quod homo continue pœniteat; quia neceſſe eſt quod actus pœnitentis ſive interior, ſive exterior interpoletur ad minus ſomno, & aliis, quæ ad neceſſitatem corporis pertinent. Alio modo dicitur pœnitere ſecundum habitum, & ſic oportet quod homo continue pœniteat; & quantum ad hoc quod homo nunquam aliquid contrarium pœnitentiæ faciat, per quod habitualis diſpoſitio pœnitentis tollatur; & quantum ad hoc quod debet homo in propoſito gerere quod ſemper ſibi præterita peccata diſpliceant. *3. p. qu. 84. art. 9. in corp. 4. ſent. d. 14. qu. 1. art. 4. quæſt. 2.*

QUÆR. 13. *Quomodo intelligi debeat illud Hier. 13. quieſcat vox tua a ploratu, & oculi tui a lacrymis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ploratus, & lacrymæ ad actum exterioris pœnitentiæ pertinent, qui non ſolum non debet eſſe continuus, ſed nec etiam oportet quod duret uſque ad finem vitæ, ut dictum eſt: unde & ſignanter ibi ſubditur, *quia eſt merces operi tuo*: eſt autem merces operi pœnitentis, plena remiſſio peccati, poſt cujus conſecutionem non eſt neceſſe quod homo ulterius pœnitentiam agat, per hoc tamen non excluditur continuitas pœnitentiæ, qualis dicta eſt. *3. p. q. 84. art. 9. ad 1.*

QUÆR. 14. *Quomodo pœnitens poſſit exequi illud Pſ. 99. Servite Domino in lætitia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de dolore & gaudio dupliciter loqui poſſumus: uno modo ſecundum quod ſunt paſſiones appetitus ſenſitivi; & ſic nullo modo poſſunt eſſe ſimul; eo quod ſunt omnino contrariæ, vel ex parte objecti (puta cum ſunt de eodem) vel ſaltem ex parte motus cordis: nam gaudium eſt cum dilatatione cordis, triſtitia vero cum conſtrictione, & hoc modo loquitur Philoſ. in 9. Ethic. Alio modo poſſumus loqui de gaudio & triſtitia ſecundum quod conſiſtunt in ſimplici actu voluntatis, cui aliquid placet vel diſplicet: & ſecundum hoc non poſ-

poſſunt habere contrarietatem niſi ex parte objecti, puta cum ſunt de eodem & ſecundum idem: & ſic non poſſunt ſimul eſſe gaudium & triſtitia; quia non poteſt ſimul idem ſecundum idem placere & diſplicere: ſi vero gaudium & triſtitia ſic accepta non ſunt de eodem ſecundum idem, ſed vel de diverſis, vel de eodem ſecundum diverſa, ſic non eſt contrarietas gaudii & triſtitiæ: unde nihil prohibet hominem ſimul gaudere & triſtari; puta ſi videamus juſtum affligi, ſimul placet nobis ejus juſtitia, & diſplicet afflictio: & hoc modo ſimul poteſt alicui diſplicere quod peccavit, & placere quod hoc ei diſplicet cum ſpe veniæ: unde & Auguſtinus dicit in lib. de pœnit. *ſemper doleat pœnitens, & de dolore gaudeat*. Si tamen triſtitia nullo modo comparetur ſibi gaudium, per hoc non tolleretur habitualis continuitas pęnitentiæ, ſed actualis. *Ibid. ad 2. 4. ſent. d. 14. qu. 1. art. 4. qu. 2.*

QUÆR. 35. *Quomodo obſervandum ſit illud Apoſtoli 2. ad Cor. 2. Conſolamini (ſcilicet pęnitentem) ne forte abundantiori triſtitia abſorbeatur qui ejuſmodi eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſ. in 2. Ethic. ad virtutem pertinet tenere medium in paſſionibus: triſtitia autem quæ in appetitu ſenſitivo pęnitentis conſequitur ex diſplicentia voluntatis, paſſio quædam eſt: unde moderanda eſt ſecundum virtutem; & ejus ſuperfluitas eſt vitioſa, quia inducit in deſperationem: quod ſignificat Apoſtolus ibi dicens: *ne majori triſtitia abſorbeatur qui ejuſmodi eſt*: & ſic conſolatio, de qua ibi Apoſtolus loquitur, eſt moderativa triſtitiæ, non autem totaliter ablativa. 3. *par. qu.* 84. *art. 9. ad* 3.

QUÆR. 16. *An Sacramentum pęnitentiæ debeat iterari, ſicut dicitur Matth.* 18. *quod Petro quærenti, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei uſque ſepties? Reſpondit Jeſus: non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa pęnitentiam quidam erraverunt, dicentes, non poſſe per pęnitentiam ſecundo conſequi veniam peccatorum.

Quorum quidam (ſcilicet Novatiani) hoc intantum extenderunt, ut dicerent poſt primam pęnitentiam quæ agitur in Baptiſmo, peccantem non poſſe per pęnitentiam iterato reſtitui: alii vero hæretici, ut Auguſtinus dicit in lib. de pęnit. poſt Baptiſmum dicebant quidem eſſe utilem pęnitentiam, non tamen pluries, ſed ſemel tantum. Videntur autem hujuſmodi errores ex duobus proceſſiſſe. Primo quidem ex eo quod errabant circa rationem veræ pęnitentiæ: cum enim ad veram pęnitentiam charitas requiratur, (ſine qua non delentur peccata) credebant quod charitas ſemel habita non poſſit amitti, & per conſequens pęnitentia ſi ſit vera, nunquam per peccatum tollatur, ut ſic ſit neceſſe eam iterari. Sed hoc improbatum eſt in 2. parte, ubi oſtenſum eſt, quod charitas ſemel habita (propter libertatem arbitrii) poteſt amitti; & per conſequens poſt veram pęnitentiam poteſt aliquis peccare mortaliter. Secundo ex eo quod errabant circa æſtimationem gravitatis peccati: Putabant enim adeo grave eſſe peccatum, quod aliquis committit poſt veniam impetratam, quod non ſit poſſibile ipſum remitti: in quo quidem errabant ex parte peccati (quod etiam poſt remiſſionem conſecutam poteſt eſſe & gravius, & levius, quam fuerit primum peccatum remiſſum.)

Et multo magis contra infinitatem divinæ miſericordiæ, quæ ſuperat omnem numerum & magnitudinem peccatorum, ſecundum illud Pſalm. 50. *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam*: unde reprobatur verbum Cain, dicentis, Geneſ. 4. *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear*; & ideo miſericordia Dei peccantibus, per pęnitentiam veniam præbet abſque ullo termino: unde dicitur 2. Paralip. ult. in Orat. Manaſſe: *Immenſa, & inveſtigabilis miſericordia promiſſionis tuæ, ſuper malitiam hominum*: unde manifeſtum eſt, quod pęnitentia pluries eſt iterabilis. 3. *p. q.* 84. *art.* 10. *in corp.* 4. *ſent d.* 14. *q.* 1. *art.* 4. *qu.* 3. *& art.* 5. *qu.* 2. *& ad Hebr.* 6. *lect.* 1.

QUÆR. 17. *Quomodo intelligi debeat illud Apoſtoli ad Hebræos 6. Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, & guſtaverunt cæleſte donum, & participes ſunt facti Spiritus Sancti, & prolapſi ſunt, renovari rurſus ad pęnitentiam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quia apud Judæos erant ſecundum legem quædam lavacra inſtituta, in quibus pluries ſe ab immunditiis purgabant, credebant aliqui Judæorum, quod etiam per lavacrum Baptiſmi aliquis pluries purificari poſſet: ad quod excludendum, Apoſtolus ſcribit Hebræis, quod *impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati*, ſcilicet per Baptiſmum, *rurſum renovari ad pęnitentiam* (ſcilicet per Baptiſmum, qui eſt *lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti*, ut dicitur ad Tit. 3. & rationem aſſignat ex hoc quod per Baptiſmum homo Chriſto commoritur; unde ſubdit: *rurſum crucifigentes ſibimetipſis Filium Dei*. 3. *p. q.* 84. *art.* 10. *ad* 1. *ad Hebr.* 6. *lect.* 1.

QUÆR. 18. *Cur non legitur quod Dominus aliquem cæcum bis illuminaverit, vel quod aliquem leproſum bis mundaverit, aut aliquem mortuum bis ſuſcitaverit; & tamen pluries peccatoribus per pœnitentiam veniam largiatur; cum miracula, quibus Dominus infirmitates corporales ſanavit, ſignificent ſanationem ſpiritualium infirmitatum, ſive liberationem a peccatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. de Pœnitent. multos cæcos & diverſos tempore Dominus illuminavit, & multos debiles confortavit, oſtendens in diverſis illis eadem ſæpe peccata dimitti; ut quem prius ſanavit leproſum, alio tempore illuminaverit cæcum: *ideo enim tot ſalvavit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos, & aridos ne deſperet de ſe peccator: ideo non ſcribitur aliquis niſi ſemel ſanatus, ut quilibet timeat jungi peccato. Medicum ſe vocat, non ſanis, ſed male habentibus opportunum: ſed qualis hic Medicus, qui malum iteratum neſciret curare? Medicorum enim eſt centies infirmum, centies curare: qui cæteris minor eſſet, ſi aliis poſſibilia ignoraret. Ibid. ad* 3.

QUÆR. 19. *In quo ſenſu D. Gregorius dicit in homil. quadrag. Pœnitentia eſt anteacta peccata deflere, & deflenda iterum non committere: & D. Iſidorus in lib. de ſummo bono: irriſor eſt, non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitere eſt anteacta peccata deflere, & deflenda non committere; ſcilicet ſimul dum fiet, vel actu, vel propoſito: ille enim eſt irriſor & non pœnitens, qui ſimul dum pœnitet, agit quod pœnitet; vel proponit iterum ſe facturum quod geſſit; vel etiam actualiter peccat eodem, vel alio genere peccati. Quod autem aliquis poſtea peccat vel actu, vel propoſito, non excludit quin prima pœnitentia vera fuerit: nunquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium ſubſequentem: ſicut enim vere cucurrit, qui poſtea ſedet; ita vere pœnituit qui poſtea peccat. *Ibid. ad* 4.

QUÆR. 20. *Utrum ex hoc quod Deus ſemper eſt paratus dimittere peccata, conſtet quod ea ſumme deteſtatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Auguſtin. in lib. de Pœnitent. *conſtat Deo multum diſplicere peccata, qui ſemper præſto ea eſt deſtruere, ne ſolvatur quod creavit, nec corrumpatur quod amavit*, ſcilicet per deſperationem. *Ibid. ad* 6.

QUÆR. 21. *An Deus debeat ſemper eſſe paratus parcere peccatoribus pœnitentibus, quandoquidem ſicut D. Gregorius dicit: Facilitas veniæ incentivum præbet delinquendi.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut juſtus Dominus ſumme juſtitiam diligit, ita ſumme peccatum odit: & ita quantum ex ipſo eſt, paratus eſt ipſum deſtruere ſemper: dummodo ex parte hominis non remaneat, vel per hominem non ſtet, qui pœnitentiam negligit, vel contemnit. Nec obſtat, quod quidam ex hoc ſumunt occaſionem delinquendi: quia ex contrario ſumerent occaſionem deſperandi, quod eſt gravius. 4. *ſent. diſt.* 14. *qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 22. *An ex hoc quod pœnitens iterum peccata committit, argui poſſit ipſius pœnitentiam non fuiſſe veram.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de neceſſitate pœnitentiæ eſt, ut pœnitens habeat propoſitum peccata iterum non committendi: poteſt tamen hoc ejus propoſitum immutari. Nec tamen ſequitur quod prima pœnitentia non fuit vera. Nec eſt inconveniens, quæ præterita deflet, iterum in peccata conſentiat propter libertatem ejus. 4. *ad Hannib. diſt.* 14 *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 23. *An pœnitentia ſit virtus, de qua præceptum datur Matth.* 4. *Pœnitentiam agite &c.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitere eſt de aliquo prius a ſe facto dolere: dolor autem, vel triſtitia dicitur: uno modo ſecundum quod eſt paſſio quædam appetitus ſenſitivi, & quantum ad hoc pœnitentia non eſt virtus, ſed paſſio: alio modo ſecundum quod conſiſtit in voluntate, & hoc modo eſt cum quadam electione: quæ quidem ſi ſit recta, neceſſe eſt, quod ſit actus virtutis; dicitur enim 2. Ethicor. quod *virtus eſt habitus electivus ſecundum rationem rectam.* Pertinet autem ad rationem rectam, ut aliquis doleat de quo dolendum eſt, & eo modo & fine quo dolendum eſt: quod quidem obſervatur in pœnitentia: nam pœnitens aſſumit moderatum dolorem de peccatis præteritis cum intentione removendi ea: unde manifeſtum eſt, quod pœnitentia vel eſt virtus, vel actus virtutis. 3. *p. qu.* 85. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 14. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 2.

QUÆR. 24. *An pœnitentia bene diffiniatur a D. Gregorio, & Ambroſio: Pœnitentia eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere, cum corporalis immutatio non ſit de eſſentia virtutis, ut ait Philoſ.* 4. *Ethic.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illud quod pertinet ad corporalem immutationem, non pertinet ad virtutem quaſi eſſentialis actus ejus, ſed poteſt pertinere ad virtutem ſicut materiale, circa quod operatur virtus; quia etiam paſſiones corporales ſunt materia virtutum: & ſecundum hoc dicendum; quod ipſius

Digitized by Google

ipſius virtutis pœnitentiæ ſenſibilis dolor, vel corporalis fletus poteſt eſſe quoddam materiale, inquantum hæc Deo reddit pœnitens quaſi debitum pro offenſa commiſſa: & ideo ſi per planctum ſignificatur actus pœnitentiæ, tunc nihil aliud dicit quam *deteſtationem*; ſi autem dicat materiale, ſic poteſt etiam ſenſibilem, vel corporalem fletum dicere. 4. *ſent. diſt.* 14. *queſt.* 1. *art.* 1. *quæſtiunc.* 6. *ad* 2.

QUÆR. 25 *Utrum aliæ etiam diffinitiones pœnitentiæ ſint bonæ; & in quo ſenſu pœnitentia ſit res optima.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non eſt inconveniens de eodem dari diverſas diffinitiones ſecundum diverſa quæ in rebus inveniuntur. Diffinitio igitur præmiſſa Gregorii & Ambroſii, quam Magiſter ad formam diffinitionis reducit, completiſſima eſt, quia tangit & genus, & actum, & objectum: & utrumque illorum, quæ ad emendationem Deo exhibendam, requiruntur.

Et in idem redit diffinitio Auguſtini in lib. de Pœnit. dicentis: *Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta ſemper puniens in ſe quod dolet commiſiſſe.* Niſi quod magis exprimit proximum genus ipſius: quia ponit ipſam non ſolum in genere virtutis, ſed in genere juſtitiæ in hoc quod dicit eam *vindictam*: & differentias etiam magis proximas ad propriam ſpeciem ponit in hoc quod addit rationem punitionis ad dolorem. Et in idem redit diffinitio Ambroſii alia, per quam ponit, quod *pœnitentia eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quiſque commiſit*: niſi quod non ponit unum eorum, quæ continent prædictæ diffinitiones, ſcilicet deteſtationem peccati commiſſi.

Alia autem notificatio, qua dicitur, quod *pœnitentia eſt res optima, quæ omnes defectus revocat ad perfectum*, datur per effectus pœnitentiæ: & dicitur eſſe optima res non ſimpliciter, ſed in genere declinationis a malo poſt peccatum commiſſum. Et ſimiliter etiam illa Damaſceni diffinitio, pœnitentia eſt *remotio ab eo quod eſt contra naturam in id quod eſt ſecundum naturam*, datur per effectum, & quaſi in idem redeunt; quia peccatum quod prima deſcriptione dicitur defectus, in ſecunda dicitur contra naturam eſſe; ſtatus autem gratiæ, vel virtutis, quæ in prima diffinitione dicitur perfectio, in ſecunda dicitur ſecundum naturam eſſe, quia ad hoc natura eſt ordinata. *Ibid. in reſp. ad* 6.

QUÆR. 26. *Quomodo pœnitens redit ad Deum ſicut ſervus ad Dominum, filius ad Patrem, uxor ad Virum.*

Reſp. D. Thomas, pœnitens recurrit ad Deum cum emendationis propoſito, ſicut ſervus ad Dominum, ſecundum illud Pſalm. 122. *Sicut oculi ſervorum in manibus Dominorum ſuorum, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum donec miſereatur noſtri*: & ſicut filius ad Patrem, ſecundum illud Lucæ 5. *Pater peccavi in cælum, & coram te*: & ſicut uxor ad Virum, ſecundum illud Hier. *Fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.* 3. *p. q.* 85. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR 27. *An & quomodo pœnitentia ex timore procedat, juxta illud Iſaiæ 21. ſicut quæ concepit, cum appropinquavit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis; ſic facti ſumus (ſcilicet per pœnitentiam) & poſtea ſubditur ſecundum aliam litteram: A timore tuo Domine, concepimus, & quaſi parturivimus, & peperimus ſpiritum ſalutis, ideſt, pœnitentiæ ſalutaris.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod de pœnitentia loqui poſſumus dupliciter: uno modo quantum ad habitum: & ſic immediate a Deo infunditur ſine nobis principaliter operantibus: non tamen ſine nobis diſpoſitive cooperantibus per aliquos actus: alio modo poſſumus loqui de pœnitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti in pœnitentia cooperamur: quorum actuum primum principium eſt Dei operatio convertentis cor, ſecundum illud Thren. ult. *Converte nos Domine ad te & convertemur.*

Secundus actus eſt motus fidei: tertius eſt motus timoris ſervilis, quo quis timore ſuppliciorum a peccatis retrahitur: quartus actus eſt motus ſpei, quo quis ſub ſpe veniæ conſequendæ aſſumit propoſitum emendandi: quintus actus eſt motus charitatis, quo alicui peccatum diſplicet ſecundum ſeipſum, & non jam propter ſupplicia: ſextus eſt motus timoris filialis, quo propter reverentiam Dei aliquis emendam Deo voluntarius offert. Sic ergo patet quod actus pœnitentiæ a timore ſervili procedit ſicut primo motu affectus ad hoc ordinato; a timore autem filiali ſicut ab immediato, & proximo principio. 3. *p. q.* 85. *art.* 5. *in corp.* 4. *ſent. d.* 14. *in expoſit. textus, & qu.* 1. *art.* 2.

QUÆR. 28. *Quare ut plurimum pœnitentia ex timore initium ſumit; quamvis etiam quandoque inchoetur ex amore.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtutem pœnitentiæ Deus nobis infundit; ſed diſpoſitio aliqua ex parte naturæ procedit, & ſecundum hoc habet aliquam originem in nobis; ſed quia humani actus non procedunt ex neceſſitate, ſed ex libero arbitrio; ideo non poteſt aſſignari cauſa ex parte noſtra alicujus actus noſtri, ex quo ſemper procedat, ſed ex quo ut in pluribus contingit propter

Digitized by Google

diſpoſitionem exiſtentem in nobis ad hoc, quæ tamen non neceſſario inclinat: unde omnes ſermones morales ſunt tales, ut Philoſ. in Ethic. dicit, quod ut in pluribus oportet eos intelligere.

Cum autem pœnitentia ſit revocatio a peccato, ut Damaſcenus dicit, oportet originem ejus in nobis accipi ſecundum diſpoſitionem exiſtentis in peccato: ille autem qui in peccato eſt, non habet guſtum ſanum, ut ex dulcedine divinæ bonitatis a peccato revocetur; ſed habet affectum infectum amore ſui inordinato: & ideo per pœnas quæ naturæ ſuæ contrariantur & voluntati, a peccato revocatur, ut Philoſ. in 10. Ethic. dicit de talibus, quod *proprias deliberationes proſequuntur, & fugiunt oppoſitas triſtitias: boni autem & vere delectabilis neque intellectum habent, neque guſtativi exiſtunt*: & ideo in eis ut in pluribus ex timore pœnitentia initium ſumit; quamvis etiam in aliquibus ex amore pœnitentia inchoetur. 4. *ſent. d.* 14. *q.* 1. *artic.* 2. *q.* 1. *in corp.*

QUÆR. 29. *Utrum illa pęnitentia, quæ ex timore provenit, ſit donum Dei.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ipſe etiam motus timoris procedit ex actu Dei convertentis cor: unde dicitur Deuteron. 5. *Quis det eos talem habere mentem, ut timeant me?* & ideo per hoc quod pœnitentia a timore procedit, non excluditur quin procedat ex actu Dei convertentis cor. 3. *p. qu.* 85. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 30. *An & quare aliqua pęnitentia debeat publicari, & ſolemnizari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliqua pœnitentia debet eſſe publica, & ſolemnis propter quatuor. Primo, ut peccatum publicum publicam habet medicinam. Secundo, quia maxima confuſione in hoc mundo etiam eſt dignus, qui graviſſimum ſcelus commiſit. Tertio, ut ſit aliis ad terrorem. Quarto, ut ſit ad exemplum pœnitendi, ne deſperent qui in gravibus peccatis detinentur. 4. *ſent. d.* 14. *q.* 1. *art.* 5. *quæſt.* 1. *in corp.*

QUÆR. 31. *An Sacerdos revelet confeſſionem, ſi pęnitentiam ſolemnem injungat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacerdos non revelat confeſſionem, talem pœnitentiam injungendo, quamvis ſuſpicio oriatur illum aliquod enorme peccatum commiſiſſe: non enim culpa pro certo ſcitur ex pœna, quia quandoque aliquis pœnitentiam pro alio facit, ſicut legitur in vitis Patrum de quodam, qui ut ſuum ſocium ad pœnitentiam provocaret, ipſe cum eo pœnitentiam egit. Si autem ſit peccatum publicum, ipſe pœnitens exequendo pœnitentiam, confeſſionem a ſe factam manifeſtat. *Ibi d. ad* 1.

QUÆR. 32. *An Sacerdos pęnam inferens publicam pro peccato occulto, ſit revelator confeſſionis, & proditor criminis.*

Reſp. *v. Communio qu.* 61.

QUÆR. 33. *An pęnitentia ſolemnis excedat limites fori conſcientiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pęnitentia ſolemnis quantum ad injunctionem non exit forum occultum: quia ſicut occulte, quis confitetur, ita occulta ei pœnitentia injungitur: ſed executio exit forum occultum; & hoc non eſt inconveniens. 4. *ſent. d.* 14. *qu.* 1. *art.* 5. *qu.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 32. *An poſt pænitentiam publicam mulier debeat velari, & laicus debeat ad Clericatum aſſumi, vel clericus promoveri ad ordines ſuperiores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitentia quamvis revocet omnes defectus reſtituendo in priſtinam gratiam, non tamen reſtituit in priſtinam dignitatem: & ideo mulieres poſt peractam pœnitentiam de fornicatione non velantur, quia dignitatem virginitatis non recuperant.

Et ſimiliter poſt publicam pęnitentiam peccator non redit ad hanc dignitatem ut poſſit ad Clericatum aſſumi: & Epiſcopus talem ordinans poteſtate ordinandi privari debet. Niſi forte neceſſitas Eccleſiæ expoſcat, aut conſuetudo: tunc enim diſpenſative recipitur ad minores ordines, non autem ad ſacros. Primo, propter dignitatem ordinum iſtorum: ſecundo, propter timorem recidivi: tertio, propter ſcandalum vitandum, quod poſſet in populo oriri ex memoria præcedentium peccatorum: quarto, quia non haberet frontem alios corrigendi, cum peccatum ejus fuerit publicum. *Ib. ad* 3.

QUÆR. 35. *An ſolemnis pænitentia poſſit iterari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſolemnis pęnitentia iterari non debet propter tria: primo, ne ex iteratione vileſcat, ſecundo propter ſignificationem, quia eſt figura expulſionis de Paradiſo, quæ eſt ſemel tantum facta: tertio, quia ſolemnizatio eſt quaſi quædam profeſſio perpetuo pœnitentiam conſervandi: & ideo iteratio ſolemnitati reſiſtit. Si tamen poſtmodum peccaverit, non clauditur ei locus pœnitentiæ: ſed pœnitentia ſolemnis iterum ei injungenda non eſt. 4. *ſent. d.* 14. *qu.* 1. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 36. *An ſolemnis & publica pęnitentia ſit eadem: & a quibus injungi poſſit, quibus perſonis, & pro quibus peccatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnis ſolemnis pęnitentia eſt publica, ſed non convertitur: Pęnitentia enim ſolemnis hoc modo ſit. *In capite Quadrageſimæ tales pænitentes præ-*

Digitized by Google

præſentant ſe cum Presbyteris ſuis, Epiſcopo Civitatis ante fores Eccleſiæ, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus demiſſis, coma depoſita; & eis in Eccleſiam introductis Epiſcopus cum omni Clero ſeptem Pſalmos Pœnitentiales dicit; & poſtmodum eis manum imponit, aquam benedictam aſpergit, & cinerem capitibus imponit, cilicio colla eorum operit, & denuntiat eis lacrymabiliter, quod ſicut Adam ejectus eſt a Paradiſo, ita ipſi de Eccleſia ejiciuntur, & jubet miniſtris, ut eos ab Eccleſia pellant, Clero eos proſequente cum hoc reſponſorio. In ſudore vultus tui, &c. *Ut videntes ſanctam Eccleſiam pro ſuis facinoribus tremefactam atque commotam, non parvipendant pœnitentiam quam peragunt. In cœna autem Domini quolibet anno a ſuis Presbyteris in Eccleſiam reducuntur: & erunt ibi uſque ad octavam Paſchæ; ita tamen quod non communicabunt, nec pacem accipient: & ſic fiat quolibet anno, quouſque aditus Eccleſiæ eſt eis interdictus. Ultima autem reconciliatio Epiſcopo reſervatur, ad quem ſolum ſpectat ſolemnis pœnitentiæ impoſitio.*

Poteſt autem imponi viris, & mulieribus, ſed non Clericis propter ſcandalum. Non autem talis pœnitentia debet imponi, niſi pro peccato quod totam commoverit urbem. Publica autem, & non ſolemnis eſt, quæ in facie Eccleſiæ fit, ſed non cum ſolemnitate prædicta; ſicut peregrinatio per mundum cum baculo cubitali: & hæc poteſt iterari, & a ſimplici Sacerdote injungi, & poteſt etiam Clerico imponi. Quandoque tamen ſolemnis ponitur pro publica, & ſecundum hoc authoritates quædam varie loquuntur de ſolemni. 4. *ſent. diſt.* 14. *qu.* 1. *art.* 5. *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 37. *Quibuſnam ludis uti poſſint ipſi etiam pœnitentes: & utrum eis liceat intereſſe ſpectaculis.*

Reſp. ſupra **v. Ludus quæſt. 6.** & infra **v. Spectacula.**

QUÆR. 38. *An liceat pœnitentibus exercere officia militiæ, negotiationis, & publicanorum; cum Gregorius VII. in Synodo Romana dicat, & habetur diſt. 5. de pœnit. cap. falſas: Miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod ſine peccato exerceri non poſſit, ſi culpis gravioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, recognoſcat ſe veram pœnitentiam non poſſe peragere, niſi negotium relinquat, vel officium deſerat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod officium militiæ, negotiationis, & publicanorum, qui vectigalia publica exigunt, ex propinquo habent peccatum annexum; quamvis ſine peccato quandoque exerceri poſſint: & quia pœnitens debet occaſionem peccati vitare ſatisfaciendo, etiam talia officia laudabile eſt ſi evitet: Non eſt tamen de neceſſitate pœnitentiæ: quia pœnitens non poteſt omnes peccati occaſiones vitare, dum in mundo iſto vivit: & ideo ſufficit ſi peccatum in iſtis officiis vitet: ut quod miles ſecundum conſilium Joannis neminem concutiat, & ſtipendiis juſtis contentus ſit, & non utatur officio militari ad oſtentationem, ſed ad utilitatem Eccleſiæ, & Reipublicæ, & ad exercitium virium; & quod negotiator non habeat conditionem in ſe, quæ ipſum ab ipſo hoc prohibeat; ſicut Clericis & Monachis non licet negotiari quamvis liceat propria vendere. Et quod tempore debito mercationes faciat, non diebus feſtivis: & tempore quo cariſtiam inducere poſſit, tale officium exerceatur; & modus debitus ut ſine fraude fiat, & ſecundum licitum contractum. In publicanis autem, ut de authoritate Principis, & cauſa communis utilitatis, ſcilicet ad defenſionem terræ; & non immoderata recipiantur telonia.

Quod autem Gregorius dicit in littera, intelligendum eſt non quia non poſſit ſine peccato fieri, ſed quia frequenter ad peccatum implicat. 4. *ſent. diſt.* 16. *qu.* 4. *art.* 2. *qu.* 3.

QUÆR. 39. *Cur dicitur in Decretis de pœnit. diſt. 5. Contrarium omnino eſt Eccleſiaſticis regulis poſt pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſæcularem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod militia ſæcularis interdicitur pœnitentibus; ſed militia quæ eſt propter divinum obſequium, imponitur alicui in pœnitentiam; ſicut patet de his quibus injungitur, ut militent in ſubſidium terræ ſanctæ. 2. 2. *quæſt.* 188. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 40. ***Cur incontinentes, illi qui ex paſſione, vel infirmitate peccant, ſtatim, & de facili pœnitent, non autem intemperati, nec illi qui peccant ex malitia.***

Reſp. **v. Incontinentia quæſt. 6.** & **v. Paſſio qu. 5.**

QUÆR. 41. ***An ſit credendum pœnitenti tam pro ſe, quam contra ſe dicenti, vel etiam contra alium.***

Reſp. ſupra **v. Circumſtantia qu. 15.** & infra **v. Privilegium qu. 3.**

QUÆR. 42. ***An per pœnitentiam deleantur peccata nedum formaliter, ſed etiam efficienter.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitentia poteſt conſiderari inquantum Sacramentum, & inquantum eſt virtus: & utroque modo ad remiſſionem peccatorum aliquo modo operatur. Secundum enim quod eſt novæ legis Sacramentum, gratia in ea datur ad defectum illum ſanandum, contra quem inducta eſt; ſcilicet ad dimiſſionem culpæ actualis. Ope-

Digitized by Google

Operatur etiam ad dimiſſionem peccati, inquantum eſt virtus ſpeciali modo præ aliis virtutibus: quia ſecundum omnem virtutem formatam ex parte habitus peccata dimittuntur ratione gratiæ quæ cum ea infunditur, ſed hoc eſt formaliter remittere: ſed pœnitentia ex ratione ſui actus habet, quod per eam peccata dimittantur, ſecundum quod peccata commiſſa ſunt materia actus: cum enim peccatum ex hoc remitti dicatur, vel retineri, quod habet rationem offenſæ, illud quod offenſam aufert, peccatum tollit: cum autem offenſa inquantum hujuſmodi, ſit inæqualitas quædam, qua unus alii ſubtraxit quod debitum erat, actu illius virtutis peccatum remittitur, quæ inæqualitatem prædictam ad æqualitatem reducit: hoc autem facit pœnitentia, quæ in recompenſationem divinæ offenſæ ſpiritum Deo contribulatum offert: & ideo pœnitentiæ etiam ex parte actus ſui competit peccatum tollere: & hoc eſt efficienter & non ſolum formaliter per pœnitentiam peccata dimitti. 4. *ſent. diſt.* 14. *qu.* 2. *art.* 1. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 43. *An culpa per pœnitentiam remiſſa adhuc remaneat reatus pœnæ, ſicut* 2. *Regum* 12. *dicitur, Quod cum David pœnitens dixiſſet ad Nathan: peccavi Domino: dixit Nathan ad illum: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris: veruntamen filius qui natus eſt tibi, morte morietur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in peccato mortali ſunt duo, ſcilicet averſio ab incommutabili bono, & converſio ad commutabile bonum inordinata: ex parte ergo averſionis ab incommutabili bono conſequitur peccatum mortale reatus pœnæ æternæ, ut qui contra bonum æternum peccavit, in æternum puniatur: ex parte etiam converſionis ad bonum commutabile, inquantum eſt inordinata, conſequitur peccatum mortale reatus alicujus pœnæ, quia inordinatio culpæ non reducitur ad ordinem juſtitiæ niſi per pœnam: juſtum eſt enim ut qui voluntati ſuæ plus indulſit quam debuit, contra voluntatem ſuam aliquid patiatur, ſic enim erit æqualitas: unde Apocal. 18. dicitur: *Quantum glorificavit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.*

Quia tamen converſio ad bonum commutabile eſt finita, non habet ex hac parte peccatum quod debeatur ei pœna æterna: unde ſi ſit inordinata converſio ad bonum commutabile ſine averſione a Deo, ſicut eſt in peccatis venialibus, non debetur peccato pœna æterna, ſed temporalis. Quando igitur per gratiam remittitur culpa, tollitur averſio animæ a Deo, inquantum per gratiam anima Deo conjungitur: unde & per conſequens ſimul tollitur reatus pœnæ æternæ: poteſt tamen remanere reatus alicujus pœnæ temporalis. 3. *p. quæſt.* 83. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 44. *An quomodo pœnitentia perfecta tollit peccata, & omnes peccatorum reliquias.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut pœnitentia non tollit totaliter reatum per quemlibet actum primum, ſed tunc tolli quando ad perfectum perducitur ſecundum omnes pœnitentiæ partes: ita etiam non oportet quod per primum pœnitentiæ actum omnes defectus ex peccato actuali conſecuti, qui dicuntur reliquiæ, reparentur; ſed pœnitentia jam perfecta quantum ad omnes ſui partes, & reliquiæ etiam tolluntur peccati actualis. 4 *ſent d.* 14. *qu.* 2. *art.* 1. *qu.* 3. 3. *p. qu.* 86. *artic.* 4. *ad* 3. *& art.* 4.

QUÆR. 45. *Quomodo verificetur id quod D. Auguſtinus dicit in lib. de pœnitent. Nunquam Dominus aliquem ſanavit, quem omnino non liberaverit: totum enim hominem ſanavit in Sabbatho; quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod Deus totum hominem perfecte curat; ſed quandoque ſubito, ſicut ſocrum Petri ſtatim reſtituit perfectæ ſanitati, *itaut ſurgens miniſtraret illis*, ut legitur Lucæ 4. quandoque autem ſucceſſive, ſicut dicitur de cæco illuminato Marci 8. Et ita etiam ſpiritualiter, quandoque tanta commotione convertit cor hominis, ut ſubito perfecte conſequatur ſanitatem ſpiritualem non ſolum remiſſa culpa, ſed ſublatis omnibus peccati reliquiis, ut patet de Magdalena Lucæ 7. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam operantem, & poſtea per gratiam cooperantem ſucceſſive tollit peccati reliquias. 3. *p. quæſt.* 86. *art.* 5. *ad* 1.

QUÆR. 46. *An pœnitentia Martyrii rationem habeat, ſicut dicit D. Gregorius ſuper Evangelia: quamvis occaſio perſecutoris deſit, habet tamen & pax noſtra martyrium ſuum; quia etſi carnis colla ferro non ſubjicimus, ſpirituali tamen gladio carnalia deſideria in mente trucidamus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod afflictio pœnitentiæ non eſt proprie loquendo martyrium: quia non conſiſtit in his quæ ad mortem inferendam ordinantur: cum ordinetur ſolum ad carnem domandam, quam menſuram ſi exceſſerit erit afflictio culpanda: dicitur ergo propter ſimilitudinem afflictionis martyrium: quæ quidem afflictio excedit martyrii afflictionem diuturnitate, ſed excedit intenſione. 4. *ſent. diſt.* 49. *quæſt.* 5. *artic.* 5. *qu.* 2. *ad* 5.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 47. *An quandoque talis tantaque ſit pœnitentia, ut Martyrii & Baptiſmi efficaciam habeat.*

Reſp. ſupra v. *Contritio q.* 13. & 14.

QUÆR. 47. *Cur non poſſit unum mortale peccatum remitti ſine alio, juxta illud D. Auguſt. Sunt plures quos pænitet peccaſſe, ſed non omnino, reſervantes ſibi quædam in quibus delectentur: non animadvertentes Dominum ſimul mutum & ſurdum a dæmone liberaſſe: per hoc docens nos nunquam niſi de omnibus ſanari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod impoſſibile eſt per pœnitentiam unum peccatum ſine alio remitti. Primo quidem, quia peccatum remittitur inquantum tollitur Dei offenſa per gratiam: unde habitum eſt ſupra quod nullum peccatum poteſt remitti ſine gratia: omne autem peccatum mortale contrariatur gratiæ, & excludit eam; unde impoſſibile eſt quod unum peccatum ſine alio remittatur. Secundo, quia peccatum mortale non poteſt ſine vera pœnitentia remitti, ad quam pertinet deſerere peccatum, inquantum eſt contra Deum: quod quidem eſt commune omnibus peccatis mortalibus; ubi autem eſt eadem ratio, & idem effectus: unde non poteſt eſſe vere pœnitens, qui de uno peccato pœnitet, & non de alio: ſi enim diſpliceret ei illud peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum) quod requiritur ad rationem veræ pœnitentiæ) ſequeretur quod de omnibus peccatis pœniteret: unde ſequeretur quod impoſſibile ſit unum peccatum per pœnitentiam remitti ſine alio. Tertio, quia hoc eſſet contra perfectionem miſericordiæ Dei. cujus perfecta ſunt opera; ut dicitur Deuteron. 32. Unde cujus miſeretur, totaliter miſeretur; Et hoc eſt quod Auguſtinus dicit in lib. de pœnitent. *Quædam impietas infidelitatis eſt, ab illo qui juſtus & juſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam. 3. par. qu.* 86. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 49. *An & quomodo requiratur pœnitentia ad delenda peccata, nedum mortalia ſed etiam venialia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod remiſſio culpæ fit per conjunctionem hominis ad Deum, a quo aliqualiter ſeparat culpa; ſed hæc ſeparatio perfecte quidem fit per peccatum mortale, imperfecte autem per peccatum veniale; nam per peccatum mortale mens omnino a Deo avertitur, utpote contra charitatem agens; per peccatum autem veniale retardatur affectus hominis, ne prompte in Deum feratur: & ideo utrumque peccatum per pœnitentiam quidem remittitur, quia per utrumque deordinatur voluntas hominis per immoderatam converſionem ad bonum creatum: ſicut enim peccatum mortale remitti non poteſt, quamdiu voluntas peccato adhæret; ita etiam nec peccatum veniale, quia manente cauſa manet effectus.

Exigitur autem ad remiſſionem peccati mortalis perfectior pœnitentia, ut ſcilicet homo actualiter peccatum mortale commiſſum deteſtetur quantum in ipſo eſt, ut ſcilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum ſingula peccata mortalia, ut ſingula deteſtetur.

Sed hoc non requiritur ad remiſſionem venialium peccatorum: non tamen ſufficit habitualis diſplicentia, quæ habetur per pœnitentiæ virtutem, quia ſic charitas non compateretur peccatum veniale, quod patet eſſe falſum: unde ſequitur quod requiratur quædam virtualis diſplicentia, puta cum aliquis hoc modo fertur ſecundum affectum in Deum, & res divinas, ut quidquid ſibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, diſpliceret ei, & doleret ſe commiſiſſe, etiam ſi actu de illo non cogitaret.

Quod tamen non ſufficit ad remiſſionem peccati mortalis, niſi quantum ad peccata oblita poſt diligentem inquiſitionem. *3. p. qu.* 87. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 50. *Utrum ad remiſſionem peccatorum venialium requiratur gratiæ infuſio: & utrum quoties gratia infunditur, toties peccata venialia remittantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod unumquodque tollitur per ſuum oppoſitum: Peccatum autem veniale non contrariatur habituali gratiæ vel charitati, ſed retardat actum ejus, inquantum nimis inhæret homo bono creato, licet non contra Deum: & ideo ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia, ſed ſufficit aliquis motus gratiæ vel charitatis ad ejus remiſſionem. Quia tamen in habentibus uſum liberi arbitrii, in quibus ſolis poſſunt eſſe venialia peccata, non contingit eſſe infuſionem gratiæ ſine actuali motu liberi arbitrii in Deum & in peccatum; ideo quandocunque de novo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur. *3. p. q.* 87. *artic.* 2. *in corp.*

QUÆR. 51. *An venialia remitti poſſint ſine pœnitentia vel ut Sacramento, vel ut virtute.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum veniale nunquam remittitur ſine aliquali actu pœnitentiæ virtutis, explicito ſcilicet vel implicito; poteſt tamen remitti peccatum veniale ſine pœnitentiæ Sacramento, quod in abſolutione Sacerdotis formaliter perficitur. Et ideo non ſequitur quod ad remiſſionem venialis peccati requiratur gratiæ infuſio;

Digitized by Google

recuperat tamen quandoque aliquid majus, quia ut Gregorius dicit in homilia de centum ovibus. *Qui erraſſe a Deo ſe conſiderant, damna præcedentia lucris ſequentibus recompenſant: majus ergo gaudium de eis fit in cælo, quia & dux in prælio plus eum militem diligit, qui poſt fugam reverſus hoſtem fortiter premit; quam illum qui nunquam terga præbuit, & nunquam aliquid fortiter fecit.*

Dignitatem autem Eccleſiaſticam homo per peccatum perdit, quia indignum ſe reddit ad ea quæ competunt dignitati Eccleſiaſticæ exercenda: quam quidem recuperare prohibetur: uno modo quia non pœnitet: unde Iſidorus ad Maſſanum Epiſcopum ſcribit, *Illos ad priſtinos gradus redire Canones præcipiunt, quos pœnitentiæ præceſſit ſatisfactio, vel condigna peccatorum confeſſio: at contra hi qui neque a vitio corruptionis emendantur, nec gradum honoris, nec gradum recipiunt communionis.* Secundo, quia pœnitentiam negligenter facit: unde in eadem diſt. cap. *Si quis Diconus*, dicitur: *Cum in aliquibus nec compunctio humilitatis, nec inſtantia orandi appareat, nec jejuniis vel lectionibus eos vacare videamus, poſſumus agnoſcere ſi ad priſtinos honores redirent, cum quanta negligentia permanerent.* Tertio ſi committit aliquod peccatum quod habet irregularitatem annexam: unde in eadem diſt. cap. *Si quis viduam* ex Concilio Martini Papæ cap. 26. dicitur: *Si quis viduam aut ab alio relictam duxerit, non admittatur ad Clerum: quod ſi irrepſerit, dejiciatur: ſimiliter ſi homicidii, aut facto, aut præcepto, aut conſilio, aut defenſione poſt Baptiſmum conſcius fuerit*: Sed hoc non eſt ratione peccati, ſed ratione irregularitatis. Quarto propter ſcandalum: unde & in eadem diſtinct. cap. *De his vero* Rabanus dicit: *Hi qui deprehenſi vel capti fuerint publice in perjurio, furto, atque fornicatione, & cæteris hujuſmodi criminibus, ſecundum Canonum ſacrorum inſtituta a proprio gradu decidant; quia ſcandalum eſt populo Dei tales perſonas ſupra ſe poſitas habere: qui autem de prædictis peccatis abſconſe a ſe commiſſis, occulte Sacerdoti confitentur, ſi ſe per jejunia & eleemoſynas, vigiliaſque & ſacras operationes purgare curaverint; his etiam gradu proprio ſervato ſpes veniæ de miſericordia Dei promittenda eſt.* Et hoc eſt quod dicitur extra de qualitate ordinandorum, cap. *Quæſitum; ſi propoſita crimina ordine judiciario comprobata, vel alias notoria non fuerint (præter reos homicidii) poſt pœnitentiam in jam ſuſceptis vel ſuſcipiendis ordinibus impediri non poſſunt. 3. part. quæſt. 89. art. 3. in corp.*

QUÆR. 58. *Quomodo intelligi debeat illud D. Hieron. quicunque dignitatem divini gradus non cuſtodiunt, contenti fiant animam ſalvare; reverti enim in priſtinum gradum difficile eſt. Et Innoc. Papa dicit, quod apud Nicæam conſtituti Canones, pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Hieron. in verbis illis non dicit eſſe impoſſibile, ſed eſſe difficile hominem poſt peccatum recuperare priſtinum gradum, quia non conceditur niſi perfecte pœnitenti. Ad ſtatuta autem Canonum, quæ hoc prohibere videntur, Reſp. Auguſt. Bonifacio ſcribens: *Ut conſtitueretur in Eccleſia, ne quiſquam poſt alicujus criminis pœnitentiam, clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat non deſperatione indulgentiæ, ſed rigore factum eſt diſciplinæ: alioquin contra claves Eccleſiæ datas diſputabitur, de quibus dictum eſt: quæcunque ſolveritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cælo*: Et poſtea ſubdit: *Nam & ſanctus David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore ſuo perſtitit; & beatum Petrum quando amariſſimas lacrymas fudit, utique Dominum negaſſe pœnituit, & tamen Apoſtolus permanſit; ſed non ideo putanda eſt ſupervacua poſteriorum diligentia, qui ubi ſaluti nihil detrahebatur, humilitati aliquod addiderunt; experti, ut credo, aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum potentias. Ibid. ad 2*

QUÆR. 59. *Quare dicitur Ezech. 44. Levitæ qui receſſerunt a me, nunquam appropinquabunt mihi, ut Sacerdotio fungantur. Et in Decretis diſt. 50. in Ilerdenſi Concilio legitur: Hi qui ſancto Altari deſerviunt, ſi ſubito ﬂenda carnis fragilitate corruerint, & Domino reſpiciente digne pœnituerint, officiorum ſuorum ſic loca recipiant, ne poſſint ad altiora officia ulterius promoveri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quod illud ſtatutum intelligitur de illis qui publicam pœnitentiam agunt, qui poſtmodum non poſſunt ad majorem provehi gradum: nam & Petrus poſt negationem, Paſtor ovium Chriſti conſtitutus eſt, ut patet Joann. ult. ubi etiam Chryſoſtomus dicit, quod *Petrus poſt negationem, & pœnitentiam, oſtendit ſe habere majorem fiduciam ad Chriſtum: qui enim in Cœna non audebat interrogare, ſed Joanni interrogationem commiſit, huic poſtea & præpoſitura fratrum credita eſt; & non ſolum non committit alteri interrogare, quæ ad ipſum pertinent, ſed de reliquo ipſe pro Joanne magiſtrum interrogat. 3. qu. 89. art. 3. ad 3.*

QUÆR. 60. *Utrum ille qui conſecutus eſt effectum pœnitentiæ per ipſius propoſitum, plenio-*

Digitized by Google

rem adhuc gratiam, & remiſſionem obtineat per actualem ipſius ſuſceptionem.

Reſp. D. Thomas, conſiderandum eſt, quod ſicut Baptiſmus efficaciam aliquam habet ad remiſſionem peccati etiam antequam actu ſuſcipiatur, dum eſt in propoſito ipſum ſuſcipiendi; licet poſtmodum pleniorem effectum conferat in adeptione gratiæ, & in remiſſione culpæ cum actu ſuſcipitur, & quandoque in ipſa ſuſceptione Baptiſmi confertur gratia, & remittitur culpa ei cui prius remiſſa non fuit: ſic & claves Eccleſiæ efficaciam habent in aliquo antequam eis ſe actu ſubjiciat, ſi tamen habeat propoſitum ut ſe eis ſubjiciat: pleniorem tamen gratiam & remiſſionem conſequitur, dum ſe eis ſubjicit confitendo, & abſolutionem percipiendo. Et nihil prohibet quin aliquando virtute clavium alicui confeſſo in ipſa abſolutione gratiam conferatur, per quam ei culpa dimittitur. 4. *cont. gent. cap.* 72.

QUÆR. 61. *An ſit erroneum dicere, quod aliquod peccatum deleri non poſſit per pœnitentiam; vel quod aliquis non poſſit pœnitere quamdiu vivit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquod peccatum per pœnitentiam tolli non poſſit, poteſt contingere dupliciter. Uno modo, quia aliquis de peccato pœnitere non poſſet: alio modo, quia pœnitentia non poſſet delere peccatum.

Primo quidem modo non poſſunt per pœnitentiam deleri peccata Dæmonum, & etiam hominum damnatorum: quia affectus eorum ſunt confirmati in malo, ita quod non poteſt eis diſplicere peccatum inquantum eſt culpa, ſed ſolum diſplicet eis pœna quam patiuntur; ratione cujus aliquam pœnitentiam, ſed infructuoſam habent, ſecundum illud Sapient 5. *Pœnitentiam agentes; & præ anguſtia ſpiritus gementes*: unde talis pœnitentia non eſt cum ſpe veniæ, ſed cum deſperatione. Tale autem non poteſt eſſe aliquod peccatum hominis viatoris, cujus liberum arbitrium flexibile eſt ad bonum, & ad malum: unde dicere quod aliquod peccatum ſit in hac vita, de quo quis pœnitere non poſſit, erroneum eſt: Primo quidem, quia per hoc tolleretur libertas arbitrii: ſecundo, quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ, per quam moveri poteſt cor cujuſcunque peccatoris ad pœnitendum, ſecundum illud Proverb. 21. *Cor Regis in manu Dei, & quocunque voluerit, vertet illud.*

Quod autem ſecundo modo non poſſit per veram pœnitentiam aliquod peccatum remitti, eſt etiam erroneum: primo quidem, quia repugnat divinæ miſericordiæ, de qua dicitur Joel. 2. quod *benignus, & miſericors eſt, & patiens, & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia*; Vinceretur enim quodammodo Deus ab homine, ſi homo peccatum vellet deleri, quod Deus delere non vellet; Secundo, quia hoc derogaret virtuti Paſſionis Chriſti, per quam pœnitentia operatur ſicut & cetera Sacramenta; cum ſcriptum ſit 1. Joannis 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non ſolum noſtris, ſed etiam totius Mundi*: unde ſimpliciter dicendum eſt, quod omne peccatum in hac vita per pœnitentiam veram deleri poteſt. 3. *p. quæſt.* 86. *art.* 1. *in corp. Opuſc.* 3. *cap.* 145.

QUÆR. 62. *Quomodo intelligatur illud D. Auguſtini in lib. de Sermone Domini in monte, quod tanta labes eſt illius peccati (ſcilicet cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & adverſus ipſam gratiam invidiæ facibus agitatur) ut deprecandi humilitatem ſubire non poſſit; etiamſi peccatum ſuum mala conſcientia agnoſcere, & annuntiare cogatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illud verbum Auguſtini ſic intelligendum eſt: *Tanta eſt labes illius peccati, ut deprecandi humilitatem ſubire non poſſit*; ſcilicet de facili ſanari; ſecundum quod dicitur illud non poſſe ſanari, qui non poteſt de facili ſanari: poteſt tamen hoc fieri per divinæ gratiæ virtutem, quæ etiam interdum in profundum maris convertit; ut dicitur in Pſalmo 76. 3. *part. quæſt.* 86. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 63. *Quomodo debeat intelligi Gloſſa ſuper illud Mich. 3. Tunc clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos, dicens: clamabunt ſera pœnitentia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod *pœnitentiam ſeram* vocat Gloſſa eam quæ fit poſt mortem, non quæ in morte; vel fit ſolo timore pœnæ, non amore juſtitiæ: nunquam enim eſt ſera vera pœnitentia, ut dicit Aug. 4. *ad Hannib. d.* 20. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 64. *Cur 2. Machab. 9. dicitur de Antiocho: orabat ſceleſtus Dominum, a quo non erat miſericordiam conſecuturus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod veniam conſecutus fuiſſet ſi vere pœnituiſſet: ſed non habuit veram pœnitentiam, quia non ex amore juſtitiæ de peccatis commiſſis dolebat, ſed timore pœnæ quam expectabat, vel dolore pœnæ quam ſuſtinebat. Et hoc etiam multis in fine pœnitentibus contingit; quia non eſt facile ut affectus, quem homo toto tempore vitæ ſuæ inclinavit in aliquid, ſubito ad contrarium retrahatur. Nec tamen eſt impoſſibile, quia liberum arbitrium non cogitur ex habitu acquiſito: nec providentiæ Dei poteſt terminus præfigi, per quam etiam in extremo

vitæ

Digitized by Google

vitæ veræ pœnitentiæ motus inſpiratur quandoque. 4. *ſent. diſt.* 20. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 65. In quo ſenſu D. Auguſt. lib. 50. homil. loquens de illis qui differunt pœnitentiam, ait: Si quis poſitus in ultima neceſſitate, voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor vobis, non illi negamus quod petit, ſed non præſumimus quia bene hinc exit. Si ſecurus hinc exierit, ego neſcio: Pœnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem vero non. Nunquid dico damnabitur? non dico: ſed dico etiam liberabitur? non: & quid dicis mihi? neſcio, non præſumo, non promitto: neſcio: vis te de dubio liberare? vis quod incertum eſt evadere? age pœnitentiam dum ſanus es. Si ſic agis, dico tibi quia ſecurus es; quia pœnitentiam egiſti eo tempore, quo & peccare potuiſti. Si vis agere pœnitentiam quando jam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa (& ibidem ſubdit) duæ res ſunt: aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur: quid horum tibi futurum ſit, neſcio: ergo tene certum, & dimitte incertum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Auguſtinus in verbis illis oſtendit, quod pœnitentia quam aliquis in fine vitæ agit, non eſt ſignum certum ſalutis; & non quod non poſſit eſſe etiam tunc efficax ad ſalutem: quia incertum eſt, quando aliquis de peccato quod facere jam non poteſt, pœnitet, utrum voluntatem peccandi amiſerit: ſed magis manifeſtum eſt de illo, qui peccare adhuc poteſt, ſi pœniteat, quod voluntatem mutavit. Tamen etiam quando aliquis non poteſt ultra peccare, poteſt voluntatem mutare; ut nolit quod prius voluit, etiam ſi poſſet. 4. *ſent. diſt.* 20. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 66. Cur, ut ait Magiſter Sentent. ex pœnitentiali Theodori Cantuarienſis Epiſcopi, non eſt imponenda in articulo mortis pœnitentia, ſed innoteſcenda, & cum amicorum orationibus, & eleemoſynarum largitionibus pondus pœnitentiæ ſublevandum.

Reſp. D. Thomas, quia per hoc quod imponitur aliqua pœnitentia alicui, obligatur ad illam faciendam: nullus autem debet ad aliquid obligari, quod non poteſt facere. Sed eſt innoteſcenda, ut procuret per amicos & eleemoſynas expiari; & ut ejus complendæ propoſitum habeat ſi evadat. Tamen eſt confortandus ex divina miſericordia ne in deſperationem cadat. 4. *ſent. d.* 10. *in expoſ. text.*

Cum pœnitentia ut Sacramentum, vel etiam ut virtus importet ex parte pœnitentis contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem; & ex parte Sacerdotis abſolutionem, ſicut explicuimus: & ad hoc Sacramentum non minus quam ad alia diſponantur fideles per Sacramentalia, videri debent nedum ea quæ citavimus ex prædictis vocabulis, ſed etiam omnia quæ ſub ipſis continentur.

PERFECTIO.

QUÆR. 1. An perfectio Chriſtianæ vitæ attendatur ſpecialiter ſecundum charitatem, juxta illud Apoſtoli ad Coloſſ. 3. Super omnia charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod unumquodque dicitur eſſe perfectum in quantum attingit proprium finem, qui eſt ultima rei perfectio: charitas autem eſt, quæ nos unit Deo, qui eſt ultimus finis humanæ mentis, quia *qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo*, ut dicitur 1. Joannis 4. Et ideo ſecundum charitatem ſpecialiter attenditur perfectio Chriſtianæ vitæ. 2. 2. *qu.* 184. *art.* 1. *in corp. opuſc.* 17. *cap.* 6. & *opuſc.* 18. *cap.* 2. 3.

QUÆR. 2. An Religioſi, & Prælati ſint in ſtatu perfectionis, cum D. Dionyſ. in cap. 5. Eccleſiaſt. Hierarch. attribuat perfectionem Epiſcopis, tanquam perfectoribus, & Religioſis, quos vocat Monachos, vel Therapeutas, ideſt, Deo famulantes, tanquam perfectis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad ſtatum perfectionis requiritur obligatio perpetua ad ea, quæ ſunt perfectionis cum aliqua ſolemnitate: utrumque autem horum competit Religioſis, & Epiſcopis: Religioſi enim ſe voto aſtringunt ad hoc quod a rebus ſæcularibus ſe abſtineant, quibus licite uti poterant ad hoc, quod liberius Deo vacent, in quo conſiſtit perfectio præſentis vitæ. Unde Dionyſius dicit 6. cap. Eccleſiaſt. Hierarch. de Religioſis loquens: *Alii quidem Therapeutas* (ideſt, famulos Dei) *ex puro Dei ſervitio, & famulatu; alii vero Monachos ipſos nominant ex indiviſibili, & ſingulari vita uniente ipſos ex indiviſibilium ſanctis convolutionibus* (ideſt contemplationibus) *ad Deiformem unitatem, & amabilem Deo perfectionem*: horum etiam obligatio fit cum quadam ſolemnitate perfectionis & benedictionis: unde ibidem ſubdit Dionyſ. *propter quod perfectiſſimam ipſis donans gratiam ſancta legislatio, quadam ipſos dignata eſt ſanctificativa invocatione.*

Similiter etiam Epiſcopi obligant ſe ad ea quæ ſunt perfectionis, paſtorale aſſumentes officium, ad quod pertinet, ut animam ſuam ponat paſtor pro ovibus ſuis, ſicut dicitur Joannis 10. unde Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. ult. *Confeſſus bonam confeſſionem coram mul-*

tis

Digitized by Google

tis teſtibus, ideſt, *in ſua ordinatione*, ut Gloſſa ibidem dicit. Adhibetur etiam quædam ſolemnitas conſecrationis ſimul cum profeſſione prædicta, ſecundum illud 2. ad Timoth. 1. *Reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum*, quod Gloſſa exponit de gratia Epiſcopali: Et Dionyſ. dicit 5. cap. Eccleſiaſt. Hierarch. quod *ſummus Sacerdos*, ideſt Epiſcopus, *in ſua ordinatione habet eloquiorum ſuper caput ſanctiſſimam ſuperpoſitionem, ut ſignificetur, quod ipſe eſt participativus integræ totius hierarchicæ virtutis, & quod ipſe non ſolum ſit illuminativus omnium, quod pertinet ad ſanctas locutiones, & actiones, ſed quod etiam aliis tradat*. 2.2. *qu.* 184. *art.* 5. *in corp. Quodlib.* 3. *art.* 17. *in corp. Opuſc.* 18. *cap.* 16.

QUÆR. 3. *Utrum omnes curam animarum habentes ſint in ſtatu perfectionis, vel ſoli Epiſcopi, juxta illud D. Dionyſ. in* 5. *cap. Eccleſ. Hierarch. Pontificum quidem ordo conſummativus eſt & perfectivus; Sacerdotum autem illuminativus & lucidativus; miniſtrantium vero purgativus & diſcretivus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in Preſbyteris, & Diaconis & curam habentibus animarum, duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ordo & cura.

Ordo autem ipſe ordinatur ad quendam actum in divinis officiis, unde per hoc quod aliqui ſuſcipiunt ſacrum ordinem, accipiunt poteſtatem quoſdam ſacros actus perficiendi: non autem obligantur ex hoc ipſo ad ea, quæ ſunt perfectionis, niſi quatenus apud occidentalem Eccleſiam in ſuſceptione ſacri ordinis emittitur continentiæ votum, quod eſt unum eorum, quæ ad perfectionem pertinet: unde patet, quod ex hoc quod aliquis accipit ſacrum ordinem, non ponitur ſimpliciter in ſtatu perfectionis, quamvis interior perfectio ad hoc requiratur, quod aliquis digne hujuſmodi actus exerceat.

Similiter etiam nec ex parte curæ, quam ſuſcipiunt, ponuntur in ſtatu perfectionis: non enim obligantur ex hoc ipſo vinculo perpetui voti ad hoc, quod curam animarum retineant: ſed poſſunt eam deſerere, vel traſeundo ad Religionem etiam abſque licentia Epiſcopi, ut habetur in Decr. 19. cauſa qu. 2. Vel etiam cum licentia Epiſcopi poteſt aliquis Archidiaconus Archidiaconatum, vel Parochiam dimittere, & ſimplicem præbendam accipere ſine cura: quod nullo modo liceret, ſi eſſet in ſtatu perfectionis: *Non enim mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro; aptus eſt regno Dei*, ut dicitur Lucæ 9. *Epiſcopi autem quia ſunt in ſtatu perfectionis, nonniſi auctoritate Summi Pontificis) ad quem etiam ſolum pertinet in votis perpetuis diſpenſare) poſſunt Epiſcopalem curam deſerere, & certis cauſis. (ut ſupra dictum, v. Epiſcopatus qu.* 36. *) Unde manifeſtum eſt quod non omnes Prælati ſunt in ſtatu perfectionis, ſed ſoli Epiſcopi.* 2. 2. *qu.* 184. *art.* 6. *in corp. Opuſc.* 8. *cap.* 22. 23. 25. 26.

QUÆR. 4. *An ſtatus Prælatorum ſit perfectior ſtatu Religioſorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit 12. ſuper Geneſim ad litteram, *ſemper agens præſtantius eſt patiente*; in genere autem perfectionis ſecundum Dionyſium Epiſcopi ſe habent ut perfectores, Religioſi autem ut perfecti; quorum unum pertinet ad actionem, alterum autem ad paſſionem; unde manifeſtum eſt, quod ſtatus perfectionis potior eſt in Epiſcopis quam in Religioſis, 2.2. *q.* 184. *art.* 7. *in corp. quodlib.* 3. *art.* 17. *in corp. Opuſc.* 18. *cap.* 17. 18. & 19.

QUÆR. 5. *An Presbyteri, Curati, & Archidiaconi ſint majoris perfectionis, quam Religioſi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod comparatio ſupereminentiæ non habet locum inter aliquos ex parte in qua conveniunt, ſed ex parte in qua differunt; in Presbyteris autem, Curatis, & Archidiaconis tria eſt conſiderare, ſcilicet ſtatum, ordinem, & officium; ad ſtatum pertinet, quod ſæculares ſint; ad ordinem, quod ſint Sacerdotes vel Diaconi, ad officium, quod curam animarum habeant ſibi commiſſam. Si ergo ex alia parte ponamus ſtatum Religioſum, ordine Diaconum vel Sacerdotem, officio curam animarum habentem; ſicut plerique Monachi, & Canonici regulares habent; in primo quidem excellit, in aliis autem par erit; ſi autem differat ſecundus a primo, ſtatu & officio, conveniat autem ordine, ſicut ſunt Religioſi Sacerdotes, & Diaconi, curam animarum non habentes, manifeſtum eſt, quod ſecundus primo erit ſtatu quidem excellentior, officio autem minor, ordine vero æqualis.

Eſt ergo conſiderandum, quæ præeminentia potior ſit, utrum ſtatus, vel officii; circa quod duo attendenda videntur, ſcilicet bonitas, & difficultas. Si ergo fiat comparatio ſecundum bonitatem, ſic præfertur ſtatus Religionis officio Presbyteri Curati, vel Archidiaconi: quia Religioſus totam vitam ſuam obligat ad perfectionis ſtudium, Presbyter autem Curatus, vel Archidiaconus non obligat totam vitam ſuam ad curam animarum, ſicut Epiſcopus; nec etiam ei competit principalem curam ſubditorum habere, ſicut Epiſcopo; ſed quædam particularia circa curam animarum eorum officio committuntur: & ideo comparatio ſtatus Religionis ad eorum offi-

Digitized by Google

officium eſt ſicut univerſalis ad particulare, & ſicut holocauſti ad ſacrificium, quod eſt minus holocauſto, ut patet per Gregorium ſuper Ezech. Unde & 19. cauſa qu. 1. dicitur, *Clericis, qui Monachorum propoſitum appetunt; quia meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos eis ab Epiſcopo in Monaſteriis oportet largiri ingreſſus*. Sed hæc comparatio intelligenda eſt ſecundum genus operis, nam ſecundum charitatem operantis contingit quandoque, quod opus ex genere ſuo minus exiſtens, magis ſit meritorium; ſcilicet ſi ex majori charitate fiat.

Si vero attendatur difficultas bene converſandi in Religione, & in officio habentis curam animarum, ſic difficilius eſt converſari bene cum cura animarum propter exteriora pericula, quamvis converſatio Religionis ſit difficilior quantum ad ipſum genus operis propter arctitudinem obſervantiæ regularis.

Si vero Religioſus etiam ordine careat (ſicut patet de Converſis Religionum) ſic manifeſtum eſt excellere præminentiam ordinis quantum ad dignitatem: quia per ſacrum ordinem aliquis deputatur ad digniſſima miniſteria, quibus ipſi Chriſto ſervitur in Sacramento Altaris, ad quod requiritur major ſanctitas interior, quam requirat etiam Religionis ſtatus: quia ſicut Dionyſius dicit 6. cap. Eccleſiaſt. Hierarch. *Monaſticus ordo debet ſequi Sacerdotales ordines, & ad eorum imitationem in Divina aſcendere*: unde gravius peccat, cæteris paribus, clericus in ſacris ordinibus conſtitutus, ſi aliquid contrarium ſanctitati agat, quam aliquis Religioſus, qui non habet ordinem ſacrum: quamvis laicus Religioſus teneatur ad obſervantias regulares, ad quas illi, qui ſunt in ſacris ordinibus, non tenentur. 2. 2. *q*. 184. *art*. 8. *in corp. Quodlibeto* 2. *art*. 17. *in corp. Opuſc*. 18. *cap*. 20. & 21.

QUÆR. 6. *An & quomodo ſecundum perfectionem verificetur id quod D. Gregorius dicit in Epiſtola ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: Bonarum mentium eſt ſuas ibi culpas agnoſcere, ubi culpa non eſt: & quomodo non ſit ironiæ mendacium*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad bonitatem mentis pertinet ut homo ad juſtitiæ perfectionem tendat: & ideo culpam reputat non ſolum ſi deficiat a communi juſtitia (quod vere culpa eſt) ſed etiam ſi deficiat a juſtitiæ perfectione, quod quandoque culpa non eſt: non autem culpam dicit quod pro culpa non recognoſcit; quod ad ironiæ mendacium pertineret. 2. 2. *quæſt*. 113. *artic. ad* 2.

QUÆR. 7. *An juxta eandem D. Gregorii ſententiam debeat aliquis ſecundum perfectionem confiteri peccata quæ non fecit*.

Reſp. ſupra *v. Confeſſio q*. 19.

PERICULUM.

QUÆR. 1. *Quandonam propter periculum aliquid non eſt expediens*.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod quando periculum naſcitur ex ipſo facto, tunc factum illud non eſt expediens; puta quod aliquis per pontem ruinoſum tranſeat fluvium: ſed ſi periculum immineat ex hoc quod homo deficit ab illo facto, non deſinit propter hoc eſſe expediens; ſicut expediens eſt aſcendere equum, quamvis periculum immineat cadenti de equo: alioquin oporteret ab omnibus bonis ceſſare, quæ etiam per accidens ex aliquo eventu poſſunt eſſe periculoſa: unde dicitur Eccleſiaſt. 11. *Qui obſervat ventum, non ſeminat; & qui obſervat nubes, nunquam metet*. 2. 2 *q*. 88. *art*. 4. *ad* 2.

QUÆR. 2. *Quandonam ſit laudabile aut vituperabile, quod aliquis exponat ſe periculis*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quicunque non cavet pericula, videtur contemnere id cujus detrimentum pericula inducere poſſunt: & quia laudabile eſt quod homo contemnat bona corporalia propter bona ſpiritualia, laudabile eſt quod aliquis periculis corporalibus ſe exponat propter ſpiritualia bona: ſed contemnere ſpiritualia bona eſt valde vitioſum: & ideo quod aliquis periculis ſpiritualibus ſe exponat, eſt valde vituperandum. *Quodlib*. 3. *art* 9. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Cur ſapiens licet exoptet virtutem, qua poſſit inter pericula ſubſiſtere, attamen ſe extra pericula ponit*.

Reſp. D. Thomas, quilibet ſapiens vellet habere tantam virtutem, per quam poſſet etiam inter pericula ſecurus exiſtere: ſed quia præſumptuoſum eſt ut aliquis talem virtutem ſe habere præſumat, per quam poſſit etiam inter pericula eſſe tutus, virtuoſus eſt quod ſe extra pericula ponat. *Quodlib*. 3. *artic*. 17. *ad* 2.

QUÆR. 4. *An licet ſit majoris virtutis indicium, quod aliquis virtutem inter pericula conſervet, nihilominus hujuſmodi pericula non debet eligere*.

Reſp. D. Thomas, majoris virtutis indicium eſt, ut puritatem perfectam aliquis conſervet etiam inter pericula puritatis, quam ſi eam extra pericula conſervaret: ſed tamen parum amare puritatem ſuam convincitur qui puritatis pericula non evitat; inter quæ

dif-

Digitized by Google

difficilliſſimum eſt & rariſſimum omnimodam puritatem ſervare : ſicut maxima puritas fuit Beatæ Agnetis, quæ etiam in lupanari poſita virginalem puritatem ſervavit: & tamen quia puritatis amatrix erat, nunquam in lupanari hanc ſuam virtutem oſtendere elegiſſet, ſed quanto magis puram mentem habebat, tanto minus lupanar propria voluntate elegiſſet. Et ſimile eſt in omnibus talibus. *Quodlibeto 3. art. 17. ad 3.*

QUÆR. 5. An ſit periculoſum magna aggredi.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quaſcunque res magnas aggredi videtur periculoſum eſſe: quia in his deficere eſt valde nocivum. 2. 2. *qu.* 228. *art.* 1. *ad* 3.

PERJURIUM.

QUÆR. 1. An falſitas ſit de ratione perjurii, quod diffinitur mendacium juramento firmatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod morales actus ex ſpecie finem ſortiuntur: finis autem juramenti eſt confirmatio dicti humani, cui quidem confirmationi falſitas opponitur: per hoc enim confirmatur aliquod dictum, quod oſtenditur firmiter eſſe verum: quod quidem non poteſt contingere de eo quod falſum eſt: unde falſitas directe evacuat finem juramenti: & propter hoc a falſitate præcipue ſpecificatur perverſitas juramenti, quæ perjurium dicitur; & ideo falſitas eſt de ratione perjurii. 2. 2. *q.* 98. *art.* 1. *in corp.* 3. *ſent. d.* 39. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 2. Quomodo perjurium incurratur ex defectu veritatis, vel juſtitiæ, vel judicii.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Hieron. dicit Hierem. 4. Quodcunque illorum trium defuerit, perjurium eſt; non tamen eodem ordine: ſed primo quidem & principaliter perjurium eſt quando deeſt veritas: ſecundario autem quando deeſt juſtitia; quocunque enim modo quis jurat illicitum, hoc ipſo falſitatem incurrit, quia obligatus eſt ad hoc quod contrarium facit: tertio vero quando deeſt judicium: quia cum indiſcrete jurat, ex hoc ipſo, periculo ſe committit falſitatem incurrendi 2. 2. *quæſt.* 98. *artic.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. Quomodo, ſicut ait D. Auguſt. in ſerm. de verbis Apoſtoli Jacobi, homines falſum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod actus morales procedunt a voluntate, cujus objectum eſt bonum apprehenſum: & ideo ſi falſum apprehendatur ut verum, erit quidem (relatum ad voluntatem) materialiter falſum, formaliter autem verum: ſi autem id quod eſt falſum, accipiatur ut falſum, erit falſum & materialiter & formaliter; ſi autem id quod eſt verum, apprehendatur ut falſum, erit verum materialiter, & falſum formaliter.

Et ideo in quolibet iſtorum caſuum ſalvatur aliquo modo ratio perjurii propter aliquem falſitatis modum: ſed quia in unoquoque potius eſt id quod eſt formale, quam id quod eſt materiale; non ita eſt perjurus ille qui falſum jurat quod putat eſſe verum, ſicut ille qui verum jurat, quod putat eſſe falſum: dicit enim Auguſt. *intereſt quemadmodum verbum procedat ex animo: quia ream linguam non facit niſi rea mens.* 2. 2. *q.* 98. *art.* 1. *ad* 3. 3. *ſent. d.* 39. *art.* 4. *ad* 1. & 3.

QUÆR. 4. Utrum omne perjurium ſit peccatum, juxta illud D. Auguſtini in ſermone de verbis Apoſtoli Jacobi, ubi de perjurio loquens ait: videtis quam iſta deteſtanda ſit bellua, & de rebus humanis exterminanda.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod jurare eſt Deum teſtem invocare: pertinet autem ad Dei irreverentiam quod aliquis eum teſtem invocet falſitatis; quia per hoc dat intelligere vel quod Deus veritatem non cognoſcat, vel quod falſitatem teſtificari velit: & ideo perjurium manifeſte eſt peccatum Religioni contrarium, cujus eſt Deo reverentiam exhibere. 2. 2. *q.* 88. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 5. An non implens aliquid illicitum, quod juravit ſe facturum, ſit perjurus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui jurat ſe facturum aliquid illicitum, jurando incurrit perjurium propter defectum juſtitiæ: ſed ſi non impleat quod juravit, in hoc perjurium non incurrit; quia hoc non erat tale quid quod ſub juramento cadere poſſet. 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 6. An ſervans aliquod bonum, quod ſe non facturum juravit, ſit perjurus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui jurat ſe non intraturum Religionem, vel non daturum eleemoſynam, vel aliquid hujuſmodi, jurando perjurium incurrit propter defectum judicii: & ideo quando facit id quod melius eſt, non eſt perjurium, ſed perjurio contrarium: contrarium enim ejus quod facit, ſub juramento cadere non poterat, 2. 2. *q.* 98. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 7. Cur non eſt perjurus ille qui juravit ſe facturum voluntatem alterius & non facit, ſi ſit aliquid nimis durum & importabile.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum aliquis jurat, vel promittit ſe facturum voluntatem alterius, intelligenda eſt debita condi-

tio;

Digitized by Google

tio; ſi ſcilicet id quod ei mandatur, licitum ſit, & honeſtum, & portabile, ſive moderatum. *Ibid. ad 3.*

QUÆR. 8. *An & quomodo ad vitandum perjurium cives, vel Canonici teneantur ſervare juramenta civitatis, vel collegii.*

Reſp. ſupra *v. Juramentum q.* 24.

QUÆR. 9. *Utrum omne perjurium ſit mortale peccatum, quod prohibetur Levit.* 19. *Non perjurabis in nomine meo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum doctrinam Philoſ. propter quod unumquodque tale, & illud magis: videmus autem quod ea quæ ex ſe ſunt peccata venialia, vel etiam bona ex genere, ſi in contemptum Dei fiant, ſunt peccata mortalia: unde multo magis quidquid eſt quod de ſui ratione pertinet ad contemptum Dei, eſt peccatum mortale: perjurium autem de ſui ratione importat contemptum Dei; ex hoc enim habet rationem culpæ, quia ad irreverentiam Dei pertinet: unde manifeſtum eſt, quod perjurium ex ſui ratione eſt peccatum mortale. 2. 2. *q.* 98. *art.* 3. *in corp.* 2. *ſent. d.* 39. *art.* 5. *q.* 1. *in corp.*

QUÆR. 10. *An jurare ſine cauſa ſit ſemper mortale peccatum, ſicut jurare falſum: & an utrumque ſit perjurium, appoſitum huic præcepto Decalogi, non aſſumes nomen Dei tui in vanum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod jurare ſine cauſa non directe opponitur illi præcepto, ſed indirecte: directe autem opponitur ei jurare falſum; quia hoc eſt quod confirmari non poteſt: unde vana eſt juratio: unde non oportet quod jurare ſine cauſa ſemper ſit mortale peccatum, ſicut jurare falſum. 3. *ſent. d.* 39. *q.* 1. *art.* 5. *q.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 11. *Quomodo intelligatur id quod dicitur extra de jurejurando; In ea quæſtione quæ ponitur, an a Sacramenti vinculo abſolvantur, qui illud inviti pro vita & rebus ſervandis fecerunt, nihil aliud arbitramur quam quod anteceſſores noſtri Romani Pontifices arbitrati fuiſſe noſcuntur, qui tales a juramento nexibus abſolverunt: Cæterum ut agatur conſultius, & auferatur materia pejerandi, non eis ita expreſſe dicatur ut juramenta non ſervent; ſed ſi ea non attenderint, non ob hoc ſunt tanquam pro mortali crimine puniendi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod coactio non aufert juramento promiſſorio vim obligandi, reſpectu ejus quod licite fieri poteſt: & ideo ſi aliquis non impleat quod coactus juravit, nihilominus perjurium incurrit, & mortaliter peccat. Poteſt tamen per authoritatem Summi Pontificis ab obligatione etiam juramenti abſolvi; præſertim ſi coactus fuerit tali metu qui cadere poſſet in conſtantem virum; quod autem dicitur quod tales non ſunt puniendi tanquam pro mortali crimine, non hoc ideo dicitur quia non peccent mortaliter, ſed quia pœna eis minor infligitur. 2. 2. *q.* 98. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 12. *Quomodo intelligatur illud D. Chryſoſt. majus eſt jurare per Deum quam per Evangelium: & utrum ſemper ille mortaliter peccet qui per Deum jurat aliquid falſum, puta ſi ex joco, vel lapſu linguæ juramento utatur in communi ſermone.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui jocoſe perjurat, non evitat divinam irreverentiam, ſed quantum ad aliquid magis augeat; & ideo non excuſatur a peccato mortali: ille autem qui ex lapſu linguæ falſum jurat, ſi quidem advertat ſe jurare & falſum eſſe quod jurat, non excuſatur a peccato mortali, ſicut nec a Dei contemptu: Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi, & ideo a crimine perjurii excuſatur. Eſt ergo gravius peccatum, ſi quis ſolemniter juret per Evangelium, quam ſi per Deum in communi ſermone juret, tum propter ſcandalum, tum propter majorem deliberationem: quibus æqualiter hinc inde penſatis, gravius eſt ſi quis per Deum jurans perjuret, quam ſi perjuret jurans per Evangelium: *ibid. ad* 2.

QUÆR. 13. *An perjurium ſit ſemper mortale peccatum ſive ſit ſolemne, ſive non, aut ſi fiat cum advertentia, vel ſine ipſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod juramentum eſt duplex; quoddam in quo aliquis percipit ſe jurare; & tunc ſi falſum jurat, credo, quod ſemper peccet mortaliter, ſive ſit juramentum ſolemne, ſive non ſolemne; & præcipue quando percipit eſſe falſum quod jurat. Quoddam vero juramentum eſt, in quo homo non attendit ad juramentum, & quaſi non percipit ſe jurare, ſed ex lapſu linguæ in juramentum prolabitur; & quia tunc quaſi neſciens jurat, & neſciens non reputatur voluntarius; ideo in tali caſu videtur quis non voluntarie jurare; unde ſi ſit falſum hoc de quo jurat (ſive percipiat eſſe falſum, ſive non) dummodo non ſit mendacium pernicioſum, non dico quod ſit peccatum mortale, ſed veniale; valde tamen cavendum propter vicinitatem ad mortale. 3. *ſent. diſt.* 39. *qu.* 1. *art.* 5. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 14. *Quandonam perjurium dicatur pernicioſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod falſa juratio non dicitur pernicioſa, niſi quando eſt cum plena deliberatione jurantis. 4. *ad Hannib. d.* 39. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 15. *An perjurium tam aſſertorium, quam promiſſorium ſit mortale peccatum, licet aliquis non reddatur infamis, niſi ex perjurio promiſſorio, ut habetur 6. q. 1. cap. Infamet.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod non propter quodlibet peccatum mortale aliquis infamis efficitur ipſo jure: unde non ſequitur, ſi ille qui jurat falſum juramento aſſertorio, non eſt infamis ipſo jure, ſed ſolum per ſententiam diffinitivam latam contra eum in accuſatione, quod propter hoc non peccet mortaliter. Ideo autem magis reputatur infamis ipſo jure, qui frangit juramentum promiſſorium ſolemniter factum; quin in ejus poteſtate remanet, poſtquam juravit, ut det ſuo juramento veritatem, quod non contingit in juramento aſſertorio. 2. 2. q. 98. art. 3. ad 3.

QUÆR. 16. *An peccet ille, qui juramentum exigit ab alio ſive ſciat, ſive neſciat illum fore perjurium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum doctrinam Philoſophi, *propter quod unumquodque tale, & illud magis*: videmus autem, quod ea quæ ex ſe ſunt peccata venialia, vel etiam bona ex genere, ſi in contemptum Dei fiant, ſunt peccata mortalia: unde multo magis quidquid eſt, quod de ſui ratione pertinet ad contemptum Dei, eſt peccatum mortale: perjurium autem de ſui ratione importat contemptum Dei; Ex hoc enim habet rationem culpæ, quia ad irreverentiam Dei pertinet: unde manifeſtum eſt, quod perjurium, ex ſui ratione, eſt peccatum mortale. 2. 2. *quæſt.* 98. *a t. in corp.*

QUÆR. 17. *Utrum in judicio juramentum exigi debeat ab eo, qui creditur fore perjurus; & utrum extra judicium exigi poſſit, ſi de hoc dubitetur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando aliquis ſcit, vel probabiliter credit, quod aliquis pejerabit, non licet ei juramentum exigere, niſi forte ſit in loco judicii; quia juramentum in judiciis non tantum exhibetur propter judicem, ſed propter alios; unde non eſt in poteſtate ejus juramentum remittere, quod ſecundum ordinem juris exhibendum eſſet. Similiter ſi ſciat eum juramentum verum, poteſt licite juramentum exigere, non pro ſe, ſed pro aliis qui neſciunt; ſi autem dubitet, dubitatio ea tanta ſuſpicione procedere poteſt, quod cum peccato erit; Et ideo Auguſtinus non audet dicere, quod ſit ſine peccato; non tamen dicit, quod ſemper ſit peccatum. 3. *ſent. diſt.* 39. *q.* 1. *art.* 5. *q.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 18. *An liceat uti juramento illius qui jurat verum per falſos Deos, vel etiam illius qui falſum jurat per verum Deum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod licet malo uti propter bonum, ſicut & Deus utitur; non tamen licet aliquem ad malum inducere; unde licet ejus qui per falſos Deos jurare paratus eſt, juramentum recipere; non tamen licet eum inducere ad hoc quod per falſos Deos juret. Alia tamen ratio videtur eſſe in eo qui per verum Deum falſum jurat; quia in tali juramento deeſt bonum fidei, qua utitur aliquis in juramento illius qui verum per falſos Deos jurat, ut Auguſtinus dicit ad Publicolam; unde in juramento ejus qui falſum per verum Deum jurat, non videtur eſſe aliquod bonum uti liceat. 2. 2. *q.* 98. *art.* 4 *ad* 4.

QUÆR. 19. *In quo liceat conſentire illi qui jurat per idola.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui jurat per idola, peccat quidem quantum ad formam juramenti, ſed non quantum ad aſſertionem veri, vel promiſſionem alicujus quod redundat in bonum commune; & quantum ad hoc poteſt ei conſentiri ſine peccato; ſed non quantum ad primum; & ideo juramento ejus uti poſſumus quandoque ſine peccato. 3. *ſent. d.* 39. *q.* 1. *art. ul. ad* 3.

QUÆR. 20. *Utrum ille qui ſcit alterum eſſe perjurium teneatur accuſare illum, cum dicatur Levit. 5. Si peccaverit anima, & audierit vocem jurantis falſum, teſtiſque fuerit quod aut ipſe vidit, aut conſcius eſt; niſi indicaverit, portabit iniquitatem ſuam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit, Moyſes non expreſſit in prædicta authoritate, cui ſit indicandum perjurium alterius; Et ideo intelligitur, quod debeat indicari talibus qui magis poſſunt prodeſſe quam obeſſe perjurio. Similiter etiam non expreſſit quo ordine debeat manifeſtari; & ideo videtur ſervandus ordo Evangelicus, ſi ſit peccatum perjurii occultum; Et præcipue quando non vergit in detrimentum alterius; quia in tali caſu non haberet locum ordo Evangelicus, ut dictum eſt ſupra v. *Correctio fraterna*. 2. 2. *q.* 98. *a t.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 21. *An perjurium ſit maximum peccatum, & ſecundum locum tenens poſt idololatriam.*

Reſp. Div. Thomas, ex hoc quod in cauſa cujuslibet peccati defertur juramentum, manifeſte oſtenditur quod perjurium pro maximo peccato debet haberi; nec immerito; quia perjurare nomen Dei, videtur quædam divini nominis denegatio; unde ſecundum locum poſt idololatriam peccatum perjurii tenet, ut ex ordine præceptorum apparet. *Quodl.* 1. *art.* 17.

QUÆR. 22. *Quomodo gravitas idololatriæ & perjurii oſtenditur ex pæna, qua utrumque peccatum punitur.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, ut oſtendatur gravitas idololatriæ & perjurii, poſtquam in primo præcepto dixerat Deus, *non adorabis ea, neque coles*, ſubditur Exodi 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus, viſitans iniquitatem Patrum in filios*: & poſtquam dixerat, *non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, ſubditur, *nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini fruſtra*. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 23. *Cur homines maxime abhorrent perjurium, ideoque ad majorem certitudinem teſtimonii exigitur ab eis juramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homines maxime abhorrent peccata quæ ſunt contra Deum, quaſi graviſſima: inter quæ eſt perjurium: non autem ita abhorrent peccata quæ ſunt contra proximum: & ideo ad majorem certitudinem teſtimonii requiritur teſtis juramentum. 2. 2. *q.* 72. *art.* 4. *ad* 4.

PERMUTATIO.

QUÆR. 1. *Quandonam permutatio dignitatum, vel beneficiorum Eccleſiaſticorum fieri poſſit abſque ſimonia.*

RESp. Div. Thomas, dicendum, quod in tali permutatione eſt ſimonia, ſi pro aliquo terreno commodo utriuſque, vel alterius, talis commutatio fiat: ſi autem pro aliquo ſpirituali, utpote quia hic in illo loco melius poſſit Deo ſervire, non eſt ſimonia: unde tunc poteſt fieri commutatio ex authoritate Epiſcopi Diœceſani. 4. *ſent. d.* 25. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 8.

QUÆR. 2. *An talis permutatio fieri poſſit nedum authoritate Prelati, ſed etiam ipſarum partium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus: unde nec mutatio Præbendarum, vel Eccleſiaſticorum beneficiorum fieri poteſt authoritate partium abſque periculo ſimoniæ; ſicut nec tranſactio, ut jura determinant. Poteſt tamen Prælatus ex officio ſuo permutationes hujuſmodi facere pro cauſa utili, vel neceſſaria. 2. 2. *q.* 100. *art.* 1. *ad* 5.

PERTINACIA.

QUÆR. 1. *Quid ſit pertinacia.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Iſidorus dicit in lib. etymologiarum. *Pertinax dicitur aliquis, qui eſt imprudenter tenax, & quaſi omnino tenens, & hic idem dicitur etiam Pervicax, eo quod in propoſito ſuo ad victoriam perſeveret; antiqui enim dicebant Viciam, quam nos victoriam*, & Philoſophus vocat in 7. Ethic. *Iſchyrognomones*, ideſt fortis ſententiæ, vel *Idiognomones*, ideſt propriæ ſententiæ; quia ſcilicet perſeverant in propria ſententia pluſquam oportet. 2. 2. *q.* 138. *art.* 2. *in corp.* 29. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *In quo differat pertinax a viro conſtanti.*

Reſp. ſupra *v. Metus, q.* 3.

QUÆR. 3. *Quomodo, ſicut ait D. Greg.* 31. *Moral. pertinacia oritur ex vana gloria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ideo aliquis nimis perſiſtit in propria ſententia, quia per hoc vult ſuam excellentiam manifeſtare: & ideo oritur ex inani gloria, ſicut ex cauſa. 2. 2. *q.* 138. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 4. *Quomodo pertinax cedit alicui delectationi, vel triſtitiæ, juxta illud Philoſ.* 9. *Ethic. Gaudent vincentes, & triſtantur ſi ſententiæ eorum infirmæ appareant: & cur aſſimilatur incontinenti, vel molli.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pertinax excedit quidem in hoc quod inordinate perſiſtit in aliquo contra multas difficultates; habet tamen aliquam delectationem in fine; ſicut & fortis, & etiam perſeverans: quia tamen illa delectatio eſt vitioſa, ex eo quod nimis eam appetit, & contrariam triſtitiam fugit, aſſimilatur incontinenti, vel molli. *Ibid. ad* 2.

PERTURBATIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit perturbatio: & utrum in homine ſapiente reperiatur.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod perturbari dicitur ex toto turbari; & ideo eſt quando turbatio inferioris partis ad ſuperiorem pervenit, ut ejus ordo turbetur: & hoc non eſt in aliquo ſapiente. 3. *ſent. d.* 15. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 2. *An perturbetur homo, ſi paſſio, vel etiam ipſius experientia uſque ad rationem perveniat.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod homo dicitur perturbari, quando pervenit paſſio uſque ad rationem, immutans ipſam a ſui æquabilitate, non autem quando pervenit experientia doloris vel paſſionis ad rationem. 3. *ſent. diſt.* 15. *qu.* 2. *art.* 3. *qu.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 3. *Cur in hominem ſapientem non cadit perturbatio.*

Reſp. D. Thomas, hoc probat Seneca tripliciter. Primo ſic: fortius non perturbatur a debiliori: ſed virtus eſt fortior malitia: ergo non perturbatur ab ea: nec a virtute; quia virtus non eſt virtuti contraria: ergo nullo modo. Secundo ſic: nullus perturbatur niſi de eo quod bonum ſuum perditur, vel diminuitur;

Digitized by Google

Deum: unde Hieronym. dicit in Epiſtola ad Heliodorum: *Per calcatum perge Patrem, per calcatam perge Matrem, ad vexillum Crucis evola. Summum genus pietatis eſt in hac re fuiſſe crudelem*; & ideo in tali caſu dimittenda ſunt officia pietatis in Parentes propter divinum Religionis cultum. Si vero exhibendo debita obſequia parentibus non abſtrahamur a Divino cultu, hoc jam pertinebit ad pietatem: & ſic non oportebit propter Religionem Pietatem deſerere. 2. 2. *q.* 101. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 7. *In quo ſenſu Chriſtus Luc.* 14. *dicit: Si quis venit ad me, & non odit Patrem ſuum & Matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus: & in laudem Jacobi & Joannis Matth.* 4. *dicitur, quod relictis retibus & patre ſecuti ſunt Chriſtum: & in laudem Levitarum Deut.* 33. *Qui dixerit Patri ſuo, & Matri ſuæ: neſcio vos; & fratribus ſuis: ignoro vos; & neſcierunt filiis ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Gregorius exponens illud verbum Domini dicit, quod *Parentes quos adverſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſcire debemus*: ſi enim parentes noſtri nos provocent ad peccandum, & abſtrahant nos a cultu divino, debemus quantum ad hoc eos deſerere & odire: & hoc modo dicuntur Levitæ ſuos conſanguineos ignoraſſe, quia idololatris, ſecundum mandatum Domini, non pepercerunt, ut habetur Exod. 32. Jacobus autem & Joannes laudantur ex hoc quod ſunt ſecuti Dominum, dimiſſo parente; non quia eorum Pater eos provocaret ad malum, ſed quia aliter æſtimabant ipſum poſſe vitam tranſigere eis Chriſtum ſequentibus. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 8. *Cur Chriſtus Lucæ* 9. *dicenti ſibi: Permitte me primum ire, & ſepelire Patrem meum, reſpondit: Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade & annuntia regnum Dei.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Dominus ideo prohibuit diſcipulum a ſepultura Patris, quia ſicut Chryſoſtomus dicit; *Per hoc eum Dominus a multis malis eripuit; puta luctibus & mæroribus, & aliis quæ hinc expectantur: Poſt ſepulturam enim erat neceſſe & teſtamenta ſcrutari, & hæreditatis diviſionem, & alia hujuſmodi: & præcipue quia erant qui complere poterant hujus funeris ſepulturam.* Vel ſicut Cyrillus exponit ſuper Lucam: *Diſcipulus ille non petiit, quod Patrem jam defunctum ſepeliret, ſed adhuc viventem in ſenectute ſuſtentaret, uſquequo ſepeliretur: quod Dominus non conceſſit, quia erant alii qui ejus curam habere poterant, linea parentelæ adſtricti. Ibid. ad* 2.

QUÆR. 9. *An propter Religionem prætermitti debeant pietatis officia erga parentes.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod aliud eſt dicendum de eo qui eſt adhuc in ſæculo conſtitutus, & aliud de eo qui jam eſt Religionem profeſſus.

Ille enim qui eſt in ſæculo conſtitutus, ſi habet parentes, qui ſine ipſo ſuſtentari non poſſunt, non debet eis relictis Religionem intrare: quia tranſgrederetur præceptum de honoratione parentum, quamvis quidam dicant, quod etiam in hoc caſu licite poſſet eos deſerere eorum curam Deo committens. Sed ſi quis recte conſideret, hoc eſſet tentare Deum: cum habens ex humano conſilio quid ageret, periculo Parentes exponeret ſub ſpe divini auxilii. Si vero ſine eo parentes vitam tranſigere poſſent, licitum eſſet ei deſertis Parentibus Religionem intrare, quia filii non tenentur ad ſuſtentationem Parentum, niſi cauſa neceſſitatis.

Ille vero qui jam eſt in Religione profeſſus, reputatur jam quaſi mortuus Mundo: unde non debet occaſione ſuſtentationis Parentum exire clauſtrum, in quo Chriſto conſepelitur, & ſe iterum ſæcularibus negotiis implicare. Tenetur tamen, ſalva ſui Prælati obedientia, & ſuæ Religionis ſtatu, pium ſtudium adhibere qualiter ejus parentibus ſubveniatur. 2. 2. *qu.* 191. *art.* 4. *ad* 4.

QUÆR. 10. *Utrum aliquis teneatur matrimonium contrahere, ut ex dote ſuſtentet Patrem, ſi aliter non poſſit.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt quod caſus propoſitus non videtur de facili poſſibilis, vix enim contingere poteſt, quod aliquis parentes ſuſtentare non poſſit abſque matrimonii contractu, ſaltem manibus operando, vel mendicando: ſi tamen hoc contingeret, eſſet idem judicium de virginitate ſervanda in illo articulo, & de aliis perfectionis operibus; ſicut eſt introitus in Religionem.

De quo quidem varie opinantur. Dicunt enim aliqui, quod ſi aliquis habet patrem indigentem, debet ei dimittere ſi quid habet ad ejus ſuſtentationem, & ſic poteſt licite Religionem intrare, parentum curam Patri Cæleſti committens, qui etiam aves paſcit. Sed quia hæc opinio nimis videtur aſpera; ideo melius videtur dicendum quod aut ille qui habet propoſitum intrandi Religionem, videt ſe in ſæculo non poſſe vivere ſine peccato mortali, vel non de facili: ſi timet ſibi periculum peccati mortalis, cum magis teneatur ſaluti animæ ſuæ providere, quam corporali neceſſitati parentum, non tenetur in ſæculo remanere: ſi autem videt ſe poſſe in ſæculo converſari abſque peccato, diſtinguendum videtur: quia ſi ſine ejus obſequio parentes

tes nullo modo vivere poſſunt, ſic tenetur eis ſervire, & alia opera perfectionis prætermittere, & peccaret eos dimittens: ſi vero ſine ejus obſequio poſſunt aliqualiter ſuſtentari, non autem honorifice, non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere. Secus autem eſt de illo, qui jam Religionem intravit; quia cum jam ſit mortuus Mundo per profeſſionem, ſolutus eſt a lege, qua in mundanis obſequiis parentibus tenebatur, ſecundum doctrinam Apoſtoli ad Rom. 7. in aliis autem ſpiritualibus (puta orationibus,) & hujuſmodi) eis tenetur ſervire. Et hoc quod dictum eſt de introitu Religionis, poteſt etiam de obſervantia virginitatis, & de aliis operibus perfectionis dici. *Quolib.* 10. *art.* 9. *in corp.*

POLLUTIO.

QUÆR. 1. *An pollutio, quæ accidit in ſomno, ſit peccatum: & cur ſtudioſi & pii habent bona ſomnia.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod omne peccatum, ſecundum Auguſtinum, eſt in voluntate; motus autem voluntatis præſupponit judicium rationis, eo quod eſt apparentis boni vel vere, vel falſe: unde ubi non poteſt eſſe judicium rationis, non poteſt eſſe voluntatis motus; in ſomniis autem judicium rationis impeditur; judicium enim perfectum haberi non poteſt de aliqua cognitione, niſi per reſolutionem ad principium, unde cognitio ortum habet: cum ergo omnis cognitio intellectus noſtri a ſenſu oriatur, non poteſt eſſe judicium rectum, niſi reducatur ad ſenſum; & ideo Philoſ. dicit in 6. Ethic. quod ſicut principia indemonſtrabilia, quorum eſt intellectus, ſunt extrema (ſcilicet reſolutionis) ita & ſingularia, quorum eſt ſenſus: in ſomno autem ſenſus ligati ſunt; & ideo nullum judicium animæ eſt liberum, neque rationis, neque ſenſus communis: & ideo neque motus appetitivæ partis eſt liber: & propter hoc non poteſt aliquis peccare in ſomno, neque mereri.

Sed tamen poteſt in ſomno accidere ſignum peccati, vel meriti, inquantum ſomnia habent cauſas imaginationis vigilantium; unde dicit Philoſophus in 1. Ethicor. quod *inquantum paulatim pertranſeunt aliqui metus* (ſcilicet a vigilantibus dormientes) *meliora ſunt phantaſmata ſtudioſorum, quam quorumlibet aliorum*; & Auguſtinus 12. ſuper Geneſim, quod *propter affectionem animæ bonam etiam in ſomniis quædam ejus merita clarent*. 4. *ſent. diſt.* 9. *q.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 1. *in corp. diſt.* 33. *qu.* 3. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An in ſomno poſſit accidere pollutio ſine peccato, ſicut ſine peccato de ipſa poteſt haberi ſermo in vigilia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dicit ſuper Geneſ. 12. ad litteram: *Ipſa phantaſia, quæ fit in cogitatione ſermocinantis, cum ita expreſſa fuerit in viſione ſomniantis, ut inter illam & veram commixtionem corporum non diſcernatur, continuo movetur caro, & ſequitur quod eum motum ſequi ſolet; cum hoc tam ſine peccato fiat, quam ſine peccato a vigilantibus dicitur, quod, ut diceretur, ſine dubio cogitatum eſt.* 2. 2. *qu.* 144. *art.* 4. *in argum. Sed contra.*

QUÆR. 3. *An pollutio quæ incipit in ſomno, & terminatur in vigilia, ſit peccatum; & utrum ſi pollutio nocturna placeat propter delectationem carnalem ſit peccatum, non autem ſi placeat tantum ut naturæ exoneratio, vel alleviatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod corporales motus non pertinent ad meritum, vel demeritum, niſi ſecundum quod a voluntate quaſi a principio cauſantur: & ideo nocturna pollutio magis judicatur quantum ad rationem meriti, vel demeriti ſecundum principium, quod eſt in dormiendo, quam ſecundum terminum, quod eſt in vigilando; quia in quo in dormiendo excitatus eſt motus carnis, non ſubjacet voluntati vigilantis ulterius motus ille, nec reputatur evigilaſſe, quouſque perfectum uſum liberi arbitrii recuperavit.

Poteſt tamen contingere, quod in ipſa evigilatione peccatum oriatur, ſi quidem pollutio propter delectationem placeat: quod quidem erit veniale peccatum, ſi ſit ex ſurreptione talis placentia; mortale autem ſit cum deliberante conſenſu, & præcipue cum appetitu futuri. Iſta autem placentia non facit præteritam pollutionem peccatum, quia ipſius cauſa non eſt, ſed ipſa in ſe peccatum eſt. Si autem placeat, ut naturæ exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur. 4. *ſent. diſt.* 9. *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 4. *Quænam requirantur ad hoc ut homo digne ad Euchariſtiæ Sacramentum accedat: & quomodo hæc impediantur per nocturnam pollutionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad hoc quod homo digne ad Sacramentum Euchariſtiæ accedat, tria requiruntur. Primo, munditia conſcientiæ, quæ non niſi per peccatum tollitur: Secundo, erectio mentis ad Deum per actualem devotionem; & hæc per mentis hebetudinem, vel occupationem, aut evagationem interdum ſine peccato amittitur: Tertio, munditia corporalis; unde & celebrantes, vel tractaturi aliquod Sacramentum propter reverentiam manus lavant. Unde primo & prin-

principaliter, peccatum impedit; Secundo, indevotio, ſive hebetudo mentis; Tertio, corporalis immunditia. Et hæc tria quandoque concurrunt in aliqua pollutione nocturna, quandoque duo ex his, quandoque unum tantum. Et ſecundum hoc homo magis, vel minus impeditur. Et ideo diſtinguendæ ſunt pollutionum differentiæ.

Diſtinguitur autem dupliciter pollutio nocturna; Primo, quantum ad cauſam: eorum enim quæ in ſomnis apparent, eſt triplex cauſa: una extrinſeca ſpiritualis, ſicut in his quæ per ſpirituales ſubſtantias nobis revelantur: alia intrinſeca ſpiritualis, quando phantaſmata quæ apparent dormientibus, ſunt reliquiæ præcedentium cogitationum: tertio eſt corporalis, intrinſeca, ſicut quando phlegma dulce ad linguam decurrit, ſomniat homo comedere dulcia; unde Medici ex ſomnis, corporis diſpoſitionem conjiciunt. Pollutio ergo quandoque ex illuſione accidit, quando phantaſmata per cauſam extrinſecam ſpiritualem (ſcilicet dæmones) commoventur: quandoque ex reliquiis præteritarum cogitationum, quod eſt cauſa ſpiritualis intrinſeca: quandoque ex cauſa intrinſeca naturali; quæ quidem cauſa vel fuit voluntati ſubjecta, ſicut eſt quando ex ſuperfluitate cibi, aut potus præcedente pollutio accidit; vel non fuit voluntati ſubjecta, ſive accidat ex debilitate naturæ impotentis retinere ſemen, ſive ex ejus virtute ſuperflua expellentis, ſive quocunque alio modo, in idem redit. Secundo diſtinguitur pollutio quantum ad modum: quia quandoque accidit ſine imaginatione, quandoque cum imaginatione: hoc dupliciter; quia quandoque in ipſa ſomni imaginatione homo turpitudini conſentit, quandoque diſſentit, & tamen pollutio accidit. Quando ergo ſine imaginatione pollutio accidit, ſignum eſt quod pollutio ſit ex cauſa corporali intrinſeca: ſed quando cum imaginatione, poteſt ſic vel ſic eſſe. In omnibus igitur prædictis pollutionibus corporalis immunditia eſt communis: ſed quædam mentis hebetatio non eſt niſi in illis pollutionibus, quæ cum imaginatione accidunt; quia in illis quæ ſine imaginatione accidunt, anima nihil participare videtur: Nulla autem dictarum eſt peccatum, ut ex dictis patet; ſed poteſt eſſe effectus peccati ſignificans præcedens peccatum, veniale vel mortale. Peccatum autem mortale ex neceſſitate præcepti a perceptione Euchariſtiæ impedit; quia mortaliter peccat, qui cum conſcientia peccati mortalis accedit: Hebetudo autem mentis, & immunditia corporalis ex quadam decentia honeſtatis; quia indevotio quædam videtur ſic accedere, niſi neceſſitas urgeat. Et ideo conſiderandum eſt, utrum in cauſa pollutionis poſſit inveniri peccatum præcedens: Quia cogitatio turpium quandoque eſt ſine peccato; ſicut cum in cogitatione tantum manet; ut cum quis diſputans de talibus, oportet quod loquens cogitet: Aliquando etiam cum peccato veniali, quando ad affectionem cogitatio pertingens in ſola delectatione finitur: quandoque etiam cum mortali, quando conſenſus adjungitur: Et quia cogitationi tali de propinquo eſt delectatio, & delectationi conſenſus, inde etiam in dubium poteſt verti, utrum ſequens pollutio ex peccato acciderit, vel non; & aut veniali, aut mortali; ſatis tamen probabiliter poteſt conjici non præceſſiſſe conſenſum, quando in ipſa ſomni imaginatione anima diſſentit: Non tamen oportet quod ſi conſentiat, conſenſus in vigilando præceſſerit; quia hoc poteſt accidere propter ligamen judicii rationis, quod quandoque magis, quandoque minus eſt liberum in ſomno: Unde in tali pollutione ſi ad cauſam recurrens dubitet de conſenſu, omnino abſtinere debet: Si autem expreſſe inveniat conſenſum non præceſſiſſe, & neceſſitas urgeat, aut aliqua cauſa potior reformet pactum, poteſt accedere, aut etiam celebrare, non obſtante corporis immunditia, aut hebetatione mentis: Alias ſi neceſſitas non incumbat, videtur non exhibere debitam reverentiam Sacramento; non tamen ſi celebrat mortaliter peccat, ſed venialiter; ſicut cum quis quandoque mentis evagationem patitur.

Quando autem ex illuſione accidit, ſi illuſionis cauſa in nobis præceſſit; puta cum quis indevotus ad dormiendum acceſſerit, idem eſt judicium ac de pollutione, quæ ex cogitatione præcedenti cauſatur: Si autem in nobis cauſa non præceſſerit, imo magis cauſa contraria, & hoc frequenter accidat, & præcipue in diebus, quibus quis communicare debet, ſignum eſt quod diabolus homini fructum Euchariſtiæ percipiendæ auferre conatur: unde in tali caſu conſultum fuit cuidam monacho, ut in collationibus Patrum legitur, quod communicaret; & ſic diabolus videns ſe non poſſe conſequi intentum, ab illuſione ceſſavit. Si autem ex cibo præcedenti aut potu acciderit, idem eſt judicium ac de pollutione quæ ex turpi cogitatione proceſſit; niſi intantum quod non ita de facili accidit peccare mortaliter in ſumptione cibi, ſicut in cogitatione turpi. Et quia aliquando hæc pollutio ſine imaginatione accidit, illa vero nunquam; illa autem quæ ex naturæ diſpoſitione accidit, non eſt ſignum alicujus peccati; ſed poteſt hebetationem men-

Digitized by Google

mentis inducere ſi cum imaginatione contingat, immunditiam autem corporalem habet; ideo ſi neceſſitas immineat, vel devotio expoſcat, talis non impeditur; & præcipue quando non cum imaginatione accidit: Tamen ſi propter reverentiam abſtineat, laudandus eſt, quando infirmitas non eſt perpetua. Et quia non ita de facili poteſt percipi ex qua cauſa contingat, ideo tutius eſt ſemper abſtinere, niſi neceſſitas incumbat. Debet autem abſtinere, ut dicunt, uſque ad vingitiquatuor horas: quia in tali ſpatio natura deordinata per corporalem immunditiam, & mentis hebetationem, reordinatur. 4. *ſent. d. 9. qu. 1. art. 5. q. 2.*

QUÆR. 5. An & quando nocturna pollutio impediat ſumptionem Euchariſtiæ, & quænam ſint ipſius cauſæ; & quare aliqui etiam vigilando patiuntur fluxum ſeminis abſque peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa pollutionem nocturnam duo poſſunt conſiderari: unum quidem ratione cujus ex neceſſitate impedit hominem a ſumptione Euchariſtiæ; aliud autem ratione cujus non ex neceſſitate impedit hominem, ſed ex quadam congruentia. Ex neceſſitate quidem impedit hominem ab Euchariſtiæ perceptione ſolum peccatum mortale; & quamvis nocturna ipſa pollutio ſecundum ſe conſiderata peccatum mortale eſſe non poſſit, nihilominus tamen ratione ſuæ cauſæ quandoque habet peccatum mortale annexum.

Et ideo conſideranda eſt cauſa pollutionis nocturnæ. Quandoque enim provenit ex cauſa extrinſeca ſpirituali, ſcilicet ex Dæmonum illuſione, qui phantaſmata commovere poſſunt, ex quorum apparitione pollutio interdum ſubſequitur: quandoque vero provenit pollutio ex cauſa intrinſeca ſpirituali, ſcilicet ex præcedentibus cogitationibus: aliquando autem ex cauſa intrinſeca corporali, vel ex ſuperfluitate ſive debilitate naturæ, ſive etiam ex ſuperfluitate cibi vel potus. Quælibet autem harum trium cauſarum poteſt & ſine peccato, & cum peccato veniali, vel mortali exiſtere: & ſi quidem ſit ſine peccato, vel cum peccato veniali, non ex neceſſitate impedit ſumptionem Euchariſtiæ, ita ſcilicet quod homo ſumendo ſit reus Corporis, & Sanguinis Domini: ſi vero ſit cum peccato mortali, impedit ex neceſſitate.

Illuſio etiam Dæmonum quandoque provenit ex præcedenti negligentia præparationis ad devotionem, quæ poteſt eſſe & mortale, & veniale peccatum: quandoque vero provenit ex ſola nequitia Dæmonum volentium impedire hominem a ſumptione Euchariſtiæ: unde legitur in collationibus Patrum, quod cum quidam frater pateretur pollutionem ſemper in feſtis, in quibus erat communicandum ſeniores comperto quod nulla cauſa ab ipſo præceſſerat, decreverunt quod propter hoc a communione non ceſſaret, & ita ceſſavit illuſio Dæmonum.

Similiter etiam præcedentes cogitationes laſciviæ quandoque poſſunt omnino eſſe ſine peccato, puta cum aliquis cauſa lectionis, vel diſputationis cogitur de talibus cogitare; & ſi hoc ſit ſine concupiſcentia & delectatione, non erunt cogitationes immundæ, ſed honeſtæ, ex quibus tamen pollutio ſequi poteſt; quandoque vero præcedentes cogitationes ſunt cum concupiſcentia, & delectatione, & ſi adſit conſenſus, erit peccatum mortale; ſi autem deſit, erit veniale.

Similiter etiam & cauſa corporalis quandoque eſt ſine peccato, puta cum eſt ex infirmitate naturæ: unde & quidam etiam in vigilando abſque peccato fluxum ſeminis patiuntur; vel etiam ſit ex ſuperfluitate naturæ: ſicut enim contingit ſanguinem fluere abſque peccato, ita & ſemen quod eſt ſuperfluitas ſanguinis, ſecundum Philoſophum lib. 1. de generatione animalium cap. 18. quandoque vero eſt cum peccato, puta cum provenit ex ſuperfluitate cibi, vel potus: & hoc etiam poteſt eſſe veniale, vel mortale; licet frequentius peccatum mortale accidat circa turpes cogitationes propter facilitatem conſenſus, quam circa ſumptionem cibi, & potus: unde & Gregorius ſcribens Auguſtino Anglorum Epiſcopo dicit: ceſſandum eſſe a communione, quando ex turpibus cogitationibus provenit, ex ſuperfluitate cibi, vel potus, præſertim ſi neceſſitas adſit.

Sic igitur ex cauſa pollutionis conſiderari poteſt, utrum nocturna pollutio impediat ex neceſſitate ſumptionem Euchariſtiæ. Ex quadam vero congruentia impedit quantum ad duo; quorum unum ſemper accidit, ſcilicet quædam fœditas corporalis, cum qua propter reverentiam Sacramenti non decet ad Altare accedere, unde & volentes tangere aliquid ſacrum manus lavant; niſi forte talis immunditia ſit perpetua, vel diuturna, ſicut eſt lepra, vel fluxus ſanguinis, vel aliquid hujuſmodi. Aliud autem eſt evagatio mentis, quæ ſequitur pollutionem nocturnam, præcipue quando cum turpi imaginatione contingit.

Hoc autem impedimentum quod ex congruitate provenit, poſtponi debet propter aliquam neceſſitatem, puta ut Gregorius dicit, *cum fortaſſe aut feſtus dies exigit, aut exhibere miniſterium, pro eo quod Sacerdos alius deeſt, ipſa neceſſitas compellit. 3. p. q. 80. art. 7.*

QUÆR. 6. Cur Euchariſtiæ ſumptio impediatur

potius

Digitized by Google

potius per nocturnam pollutionem, quam per alias corporales immunditias.

Reſp. ſupra *v. Communio, qu.* 38. *& ſequentibus.*

QUÆR. 7. Utrum humoris effuſio, quæ quibuſdam perſonis etiam vigilantibus abſque ulla commotione carnis, & cogitatione immunda contingit, ſit pollutio.

Reſp. D. Thomas, vel ſaltem author opuſculi 66. ſciendum quod illius humoris effuſio non eſt pollutio: quia, ut dicunt Medici, ſine libidinoſa delectatione, & carnis motione nullus poteſt pollui vigilando. *in eodem opuſc. 66. cap. vel art.* 17.

PRÆCEPTUM.

QUÆR. 1. Quid ſit præceptum; & quomodo dari poteſt etiam de actibus particularibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulantur: ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legem, eſt applicabilis ad ſingulares fines: & ſecundum hoc etiam de particularibus quibuſdam præcepta dantur. 1. 2. *qu.* 90. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 2. An & quomodo modus virtutis cadat ſub præcepto: & utrum legiſlator humanus judicet de internis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præceptum legis habet vim coactivam: illud ergo directe cadit ſub præcepto legis, ad quod lex cogit: coactio autem legis eſt per metum pœnæ, ut dicitur 10. Ethicor. Nam illud proprie cadit ſub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur: ad inſtituendam autem pœnam aliter ſe habet lex divina, & aliter lex humana: non enim pœna legis infligitur niſi pro illis, de quibus legiſlator habet judicare; quia ex judicio lex punit: homo autem, qui eſt legiſlator humanæ, non habet judicare, niſi de exterioribus actibus; quia *homines vident ea quæ patent*; ut dicitur 1. Reg. 16. ſed ſolius Dei, qui eſt lator legis divinæ, eſt judicare de interioribus motibus voluntatum, ſecundum illud Pſalm. 7. *Scrutans corda & renes Deus*; & rurſus 1. Reg. 16. *Deus autem intuetur cor*. Secundum hoc igitur dicendum eſt quod modus virtutis quantum ad aliquid reſpicitur a lege humana & divina; quantum ad aliquid autem a lege divina, ſed non a lege humana; quantum ad aliquid vero, nec a lege humana, nec a lege divina. Modus autem virtutis in tribus conſiſtit, ſecundum Philoſophum in 2. Ethic. quorum primum eſt, *ſi aliquis operetur ſciens*: hoc autem judicatur & a lege divina, & a lege humana: quod enim aliquis facit ignorans, per accidens facit; unde ſecundum ignorantiam aliqua dijudicantur ad pœnam, vel ad veniam, tam ſecundum legem humanam, quam ſecundum legem divinam. Secundum autem eſt, ut aliquis operetur volens vel eligens, & propter hoc eligens: in quo importatur duplex motus interior, ſcilicet voluntatis, & intentionis; & iſta duo non dijudicat lex humana, ſed ſolum divina: lex enim humana non punit eum qui vult occidere, & non occidit; punit autem eum lex divina, ſecundum illud Matth. 5. *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio*. Tertium autem, ut firmiter & immobiliter ſe habeat & operetur: & iſta firmitas proprie pertinet ad habitum, ut ſcilicet aliquis ex habitu radicato operetur: & quantum ad hoc modus virtutis non cadit ſub præcepto neque legis divinæ, neque legis humanæ: neque enim ab homine, neque a Deo punitur tanquam præcepti tranſgreſſor, qui debitum Parentibus honorem impendit, quamvis non habeat habitum pietatis. *p.* 2. *qu.* 100. *artic.* 9. *in corp.* 2. *ſent. d.* 28. *art.* 3. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 3. *art.* 4.

QUÆR. 3. Utrum actus interni ſubjiciantur præceptis ſuperiorum.

Reſp. *v. Obedientia qu.* 5.

QUÆR. 4. Cur in præceptis quæ ſunt in nova lege, ſervanda eſt moderatio.

Reſp. Div. Thomas, lex nova præter præcepta legis naturæ, pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorum; licet aliqua ſint poſtmodum ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorum Patrum: in quibus etiam Auguſtinus dicit eſſe moderationem attendendam, ne converſatio fidelium oneroſa reddatur: dicit enim ad inquiſitiones Januarii de quibuſdam, quod *ipſam Religionem noſtram, quam manifeſtiſſimis, & pauciſſimis celebrationum Sacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſervilibus premunt oneribus; adeo ut tolerabilior ſit conditio Judæorum, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubjiciantur. p.* 2. *qu.* 107. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 5. Utrum inferiores teneantur implere ſuperiorum præcepta quando ita multiplicantur ut vix aut nunquam omnia obſervari poſſint.

Reſp. ſupra *v. Inobedientia qu.* 3.

QUÆR. 6. An Deus per ſua præcepta obliget ad aliquid impoſſibile.

Reſp. Div. Thomas, Deus non eſt magis crudelis quam homo: ſed homini imputatur in crudelitatem, ſi obliget aliquem per præceptum ad id quod implere non poſſit: ergo hoc de Deo, nullo modo eſt æſtimandum. 2. *ſent. d.* 28. *qu.* 1. *art.* 3. *in ſecundo argum. ſed contra.*

Digitized by Google

QUÆR. 7. *Utrum homo recte corripiatur ex eo quo præcepta non implet*.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod recte homo corripitur qui præcepta non implet; quia ex ejus negligentia eſt quod gratiam non habet, per quam poteſt ſervare mandata, quantum ad modum, cum poſſit nihilominus per liberum arbitrium ea ſervare quantum ad ſubſtantiam. *qu.* 24. *de verit. art.* 14. *ad* 2.

QUÆR. 8. *Quænam conſideranda ſint in præceptis: & utrum impoſſibilia præcipi poſſint*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in quolibet præcepto duo ſunt conſideranda; ſcilicet finis præcepti, & poſſibilitas obſervandi: quia omnia præcepta cujuslibet legis ſunt ordinata ad aliquod bonum inducendum, vel malum tollendum. Nec aliquid impoſſibile præcipi poteſt: unde dicit Hieron. *qui dicit Deum aliquid præcipere impoſſibile, anathema ſit*. *Quodlibeto* 7. *art.* 17. *ad* 9.

Plura circa iſtas ultimas quæſtiones afferri poſſent ex variis Doctoris Angelici locis: ſed remittuntur ad Theologiam ſcholaſticam. Sufficit hic advertere quod in Decretis SS. Pontificum, quibus damnantur quinque Janſenii propoſitiones, & quorum mentionem fecimus ſupra v. Moralitas, ſic habetur. Primam prædictarum propoſitionum: aliqua Dei præcepta hominibus juſtis volentibus, & conantibus ſecundum præſentes quas habent vires, ſunt impoſſibilia; deeſt quoque illis gratia, qua poſſibilia fiant: Temerariam, impiam, blaſphemam, anathemate damnatam, & hæreticam declaramus, & uti talem damnamus.

Alia autem quæ concernunt præcepta Dei, Eccleſiæ, & quorumcunque Superiorum videantur *v. Concilium, Diſpenſatio, Eccleſia, Lex, Obedientia, Papa, Prælatus, Princeps, Privilegium, Religio, Rex*.

Doctor Angelicus 1. 2. *qu.* 100. *ab art.* 3. *uſque ad* 8. & 2. 2. *qu.* 25. & 26. & *qu.* 122. & in pluribus aliis locis, ſed præſertim Opuſculo 4. agit de duobus præceptis charitatis, & de decem legis præceptis, & prout fere titulus ejuſdem Opuſculi. De charitatis præceptis actum eſt *v. Charitas*. De decem præceptis legis, ſive de præceptis Decalogi agitur variis in locis. In primo præcepto Exodi 20. *Non habebis Deos alienos &c.* præcipitur cultus unius veri Dei, & prohibetur cultus falſorum Deorum, de quo videatur ſupra *v. Adoratio*, & *Cultus*; & *v. Idololatria, Infidelitas*, & infra *v. Sacrificium*, & *Superſtitio*. In ſecundo præcepto, *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum &c.* prohibetur perjurium, de quo agitur ſupra. In tertio, *memento ut diem Sabbathi ſanctifices, &c.* præcipitur obſervantia feſtorum de qua egimus *v. Dominica dies* & *v. Feſta*. Quartum præceptum eſt: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam &c.* Vide *v. Honor, qu.* 8. & 9. & *v. Pietas*. Quintum eſt: *Non occides*. Sextum: *Non mœchaberis*. Septimum: *Non furtum facies*. Octavum: *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*. Nonum: *Non concupiſces rem proximi tui*. Decimum: *Non deſiderabis uxorem ejus*, &c. *v. Adulterium, Concubinatus, Cupiditas, Fornicatio, Furtum, Luxuria, Occidere, Teſtimonium*.

Docet Sanctus Doctor 4. *ſent. diſt.* 40. *art.* 4. *in argum. Sed contra, & in reſp. ad* 1. quod Eccleſiæ præcepta habent eandem obligandi efficaciam, ac præcepta divina. Præcipua autem Eccleſiæ præcepta ſunt quinque. 1. celebrandi feſta. 2. audiendi Miſſam in illis diebus. 3. jejunandi certis temporibus. 4. ſemel in anno confitendi. 5. communicandi circa Paſcha. Quibus multi Doctores addunt ſextum ſolvendi decimas. *v. Communio, Confeſſio, Decimæ, Dominica dies, Eucbariſtia, Feſta, Jejunium, Miſſa*.

PRÆCIPITATIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit præcipitatio: & utrum ſit vitium ſub imprudentia contentum*.

RESP. D. Thomas, ſciendum, quod præcipitatio in actibus animæ metaphorice dicitur, ſecundum ſimilitudinem a corporali motu acceptam: dicitur autem præcipitari ſecundum corporalem motum, quod a ſuperiori in ima pervenit ſecundum impetum quendam proprii motus, vel alicujus impellentis, non ordinate deſcendendo per gradus: Summum autem animæ eſt ipſa ratio; imum autem eſt operatio per corpus exercita; gradus autem medii, per quos oportet ordinate deſcendere, memoria præteritorum, intelligentia præſentium, ſolertia in conſiderandis futuris eventibus, ratiocinatio conferens unum alteri, docilitas per quam aliquis acquieſcit ſententiis majorum; per quosquidem gradus aliquis ordinate deſcendit, recte conſiliando. Si quis autem feratur ad agendum per impetum voluntatis, vel paſſionis impertranſitis hujuſmodi gradibus, erit præcipitatio. Cum ergo inordinatio conſilii ad imprudentiam pertineat, manifeſtum eſt, quod vitium præcipitationis ſub imprudentia continetur. 2. 2. *quæſt.* 53.

QUÆR. 2. *An præcipitatio opponatur dono conſilii, ſicut ait D. Gregorius in* 2. *Mor. Quod donum conſilii datur contra præcipitationem*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod conſilii rectitudo pertinet ad donum conſilii, & ad virtutem prudentiæ; licet diverſimode: Et ideo

ideo præcipitatio utrique contrariatur. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 3. *Cur dono conſilii magis opponitur præcipitatio quam nimia tarditas, quæ finit præterire opportunitatem operis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in inquiſitione conſilii multa particularia ſunt conſideranda: Et ideo Philoſoph. dicit in 6. Ethic. *Oportet conſiliari tarde*: unde præcipitatio directius opponitur rectitudini conſilii, quam tarditas ſuperflua, quæ habet quandam ſimilitudinem recti conſilii. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 4. *Cur præcipitatio ponitur inter luxuriæ filias.*

Reſp. ſupra *v. Luxuria quæſt. 6. & 16.*

PRÆDICATIO.

QUÆR. 1. *Ad quem ſpectet munus prædicandi.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ad Diaconum pertinet recitare Evangelium in Eccleſia, & prædicare ipſum per modum Catechizantis; unde & Dionyſius dicit, quod *Diaconi habent officium ſuper immundos*, inter quos ponit catechumenos: *ſed docere*, ideſt exponere Evangelium, *pertinet proprie ad Epiſcopum, cujus actus eſt perficere*, ſecundum Dionyſium, 5. *cap. Eccl. Hierarchiæ*; perficere autem idem eſt, quod docere. 3. *p. qu.* 67. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 2. *Quomodo fidelium inſtructio ſpectet ad Prædicatores, & etiam ad alios.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod multiplex eſt inſtructio: una converſiva ad fidem, quam Dionyſ. tribuit Epiſcopo in 2. Eccl. Hierarch. & poteſt competere cuilibet prædicatori, vel etiam cuilibet fideli: ſecunda eſt inſtructio, qua quis eruditur de fidei rudimentis, & qualiter ſe debeat habere in ſuſceptione Sacramentorum: Et hæc pertinet ſecundario quidem ad miniſtros; principaliter autem ad Sacerdotes. Tertia eſt inſtructio de converſatione chriſtianæ vitæ: Et hæc pertinet ad patrinos: quarta eſt inſtructio de profundis myſteriis fidei, & perfectione Chriſtianæ vitæ: Et hæc ex officio pertinet ad Epiſcopos. 3. *p. q.* 71. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Utrum aliquis prædicare poſſit abſque facultate Prælati.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus quantuncunque ſcientiæ magnæ, vel quantumcunque ſanctitatis, niſi miſſus a Deo, vel a Prælato, prædicare poteſt: quia nullum agens natum eſt agere, niſi ſupra debitam materiam: prædicatio autem, & exhortatio, & doctrina ſi ſit publica reſpiciens totam Eccleſiam, & curam publicam Eccleſiæ, commiſſa eſt Prælatis: & ideo nullus debet aliquid exercere, quod requirat authoritatem publicam, niſi authoritate Prælati. *Quodlib.* 12. *art.* 28. *in corp.* 4. *ſent. d.* 19. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 4. *An & quando periculum quod ſequitur ex omiſſione prædicationis imputatur ei qui non prædicat, ſicut habetur Ezech.* 3. *&* 33. *De eo qui videt gladium venientem, & non inſonuerit tuba.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod periculum quod ſequitur de prædicatione omiſſa, non imminet niſi eis quibus commiſſum eſt officium prædicandi: unde apud Ezech. præmittitur, *ſpeculatorem dedi te filiis Iſrael*, 2. 2. *qu.* 10. *art.* 12. *ad* 5.

QUÆR. 5. *Cur in prædicatione præſertim indulgentiarum evitari debet omnis falſitas.*

Reſp. *v. Indulgentiæ qu.* 5.

QUÆR. 6. *An prædicator exiſtens in peccato mortali debeat abſtinere a prædicatione, juxta illud Pſalm.* 49. *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum &c.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ejus peccatum aut eſt publicum, vel occultum: & ſi occultum, vel ex contemptu & ſine pœnitentia, aut cum pœnitentia. Dicendum eſt ergo, quod ſi aliquis eſt in peccato publico, non debet publice prædicare, vel docere. Et dico publico; quia ſi peccatum non eſt publicum, poſſet cum charitate occulte fratrem ſuum de peccato etiam minori, quam ſit ſuum peccatum occultum, reprehendere, reprehendendo tamen ſeipſum: ſi vero eſt in peccato occulto, & ſine pœnitentia tunc provocat Deum, quia ſimulat, Prov. 11. *Simulator ore decipit amicum ſuum*. Et his loquitur hic. Sic dicit Gloſſ. Aug. *Lingua laudare non præſumat, cui contradicit conſcientia*.

Si vero peccatum eſt occultum & dolet, non peccat prædicando vel docendo; etiam ſi publice loquatur contra peccatum; quia ſic deteſtatur etiam ſuum. *Et aſſumis teſtamentum meum per os tuum*. Juſtitia refertur ad inſtructionem: teſtamentum refertur ad laudem fidei, Eccl. 15. *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*, quia nomen Dei eſt ſanctiſſimum: ideo inconveniens eſt, quod a peccatoribus aſſumatur, quaſi uſurpatum, Prov. 26. *Quomodo pulchras fruſtra habet claudus tibias, ſic indecens eſt in ore ſtultorum parabola. in expoſ. ejuſd. Pſalm.* 49.

QUÆR. 7. *An liceat prædicatori habere oculum ad temporalia, ſicut ſuper illud* 1. *ad Corinth.* 9. *debet qui arat in ſpe arare, dicit Gloſſa: ſtipendiorum temporalium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod habere ocu-

oculum ad terrena contingit dupliciter ; uno modo ſicut ad mercedem , vel præmium ; & ſic prædicatori non licet habere oculum ad terrena , quia ſic faceret Evangelium venale ; alio modo ſicut ad ſtipendia pro neceſſitate ſuſtentationis vitæ, & ſic licet habere prædicatori oculum ad terrena ; unde 1. ad Timoth. 5. ſuper illud , *qui bene præſunt Preſbyteri , &c.* dicit Gloſſ. Auguſtini , *neceſſitatis eſt accipere unde vivitur : charitatis eſt præbere* . Non tamen venale eſt Evangelium pro his , ſi enim ſic vendunt , magnam rem vili vendunt . *Accipiant ergo ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis a Domino*. *Quodlib.* 2. *art.* 12. *in corp. lect.* 1. *c.* 9. 1. *ad Corinth.*

QUÆR. 8. *Quomodo abſque ſimonia poſſit prædicator accipere pecuniam non tanquam pretium, ſed ſtipendium.*

Reſp. *v. Simonia.*

QUÆR. 9. *Quinam debeant miniſtrare ſumptus prædicatoribus.*

Reſp. D. Thomas , dicendum quod plebs fidelis non tenetur ex debito juris ad ſumptus miniſtrandos , niſi ordinariis Prælatis , qui propter hoc decimas & oblationes fidelium recipiunt , & alios Eccleſiaſticos redditus ; ſed ſi aliqui in hujuſmodi actibus gratis velint fidelibus miniſtrare , non poteſtative ab eis ſumptus exigentes , non propter hoc gravantur fideles ; quia etiam ipſi poſſunt liberaliter recompenſare temporalem ſubventionem , ad quam etſi non teneantur ex debito juris, tenentur tamen ex debito charitatis ; non autem ita quod *eis ſit tribulatio , aliis autem remiſſio* , ut dicitur 2. ad Corinth. 8. Si tamen non invenirentur, qui gratis ſe ab hujuſmodi obſequiis manciparent , tenerentur ordinarii Prælati ſi ipſi non ſufficerent , alios ad hoc idoneos quærere , quibus ſumptus ipſi miniſtrarent . 2. 2. *quæſt.* 188. *art.* 4. *ad* 4.

QUÆR. 10. *Utrum aliquis debeat dimittere prædicationem ex prohibitione Principis, vel populi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod hic eſt opus duplici diſtinctione ; quia quando aliquis prohibetur prædicare, vel prohibetur ſolum a tyranno, aut ſimul a tyranno & populo ; ſi primo modo, ſic, cum de multitudine ſint aliqui , qui audire volunt , non eſt dimittenda prædicatio , quamvis ſit ſic moderanda quoad tempora & loca , ut ex timore ad tyrannum non impediatur ; & quandoque etiam tunc licet prædicare occulte per domos , ſicut ab Apoſtolis legitur factum ; ſi ſecundo modo , tunc debet cedere Prædicator , & fugere ad alia loca ſecundum mandatum Domini ; & hoc etiam Gregorius dicit in Gloſſa , quod quando omnes ſunt mali , & indurati , debet eis dicere illud Apoſtoli ; *quia repuliſtis a vobis verbum Dei* &c.

Alia diſtinctio eſt hic habenda ; quia prædicator aut habet curam animarum , aut non ; ideſt prædicat ex neceſſitate officii , aut propria ſponte ; ſi primo modo , ſic non debet dimittere gregem etiam propter periculum mortis, dummodo poſſit aliquod bonum facere remanendo cum grege ; ſi ſecundo modo , ſic etiam ſi poſſet ſibi inter tales fructificare, non tenetur ibi ſtare, nec ad ponendum animam ſuam, niſi in caſu ; puta ſi aliquis vellet corrumpere fidem ; & tunc ubi fides periclitaretur , teneretur animam pro fratribus ponere ; quia hoc eſt in præcepto in tali caſu ; ſi autem non imminet talis caſus, ſic eſt in conſilio ; quia omnia conſilia in caſu ſunt in præcepto . *Quodl.* 12. *art.* 28. *in corp.*

QUÆR. 11. *An Prædicatores , & alii poſſint recipere eleemoſynas ab uſurariis.*

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod de rapina , uſura , & hujuſmodi (in generali loquendo) non poteſt fieri eleemoſyna , Iſaiæ 61. *Odio habens rapinam in holocauſtum* . Tamen in ſpeciali caſu Prædicatoribus, qui prædicant uſurariis , & monent eos reſtituere , licitum eſt accipere ; & hæc eſt una ratio . Alia eſt , quando non habent alias unde vivant ; & in extrema neceſſitate omnia ſunt communia ; & ab omnibus licite accipere ad ſuſtentationem & neceſſitatem poſſunt . *Quodl.* 12. *art.* 29. *in corp.*

QUÆR. 12. *Quomodo Chriſtus ut Prædicatoribus exemplum daret quandoque ſolitaria loca quærebat : unde D. Remigius dicit ſuper Matthæum , tria refugia legitur Dominus habuiſſe ; navim , montem , & deſertum ; ad quorum alterum quotieſcunque a turbis comprimebatur , conſcendebat.*

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod actio Chriſti fuit noſtra inſtructio ; & ideo ut daret exemplum Prædicatoribus , quod non ſemper ſe darent in publicum , quandoque Dominus ſe a turbis retraxit ; quod quidem legitur feciſſe propter tria . Quandoque quidem propter corporalem quietem : unde Marci 6. dicitur , quod Dominus dixit diſcipulis, *venite ſeorſum in deſertum locum , & requieſcite puſillum ; erant enim qui veniebant & redibant multi , & nec ſpatium manducandi habebant* . Quandoque vero cauſa orationis ; unde dicitur Luc. 6. *Factum eſt in illis diebus , exiit in montem orare , & erat pernoctans in oratione Dei* ; ubi ait Ambroſius quod *ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo* . Quandoque vero , ut doceret favorem humanum vitare : unde ſuper illud Matth. 5. *Videns Jeſus turbas , aſcendit*

Digitized by Google

dit in monte: dicit Chryſoſt. *Per hoc quod non in civitate & foro, ſed in monte & ſolitudine fecit, erudivit nos nihil ad oſtentationem facere, & a tumultibus abſcedere, & maxime cum de neceſſariis diſputare oportet*. 3. p. q. 40. art. 1. ad 3.

QUÆR. *Quomodo Chriſtus elegit pauperem vitam, ut conformem prædicationis officio*.

Reſp. ſupra v. *Paupertas*, q. 5.

QUÆR. 14. *Cur licet Chriſtus non debuerit eſſe auſterioris vitæ, nihilominus poſt Baptiſmum ad Prædicatorum inſtructionem, vitæ auſteritatem elegit*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Chriſtum non decet converſatio auſterioris vitæ, ut ſe communem exhiberet illis, quibus prædicavit: nullus autem debet aſſumere prædicationis officium, niſi prius fuerit purgatus, & in virtute perfectus: ſicut de Chriſto dicitur Actuum 1. quod *cœpit Jeſus facere, & docere*: & ideo Chriſtus ſtatim poſt Baptiſmum auſteritatem vitæ aſſumpſit: ut doceret poſt carnem edomitam oportere alios ad prædicationis officium tranſire, ſecundum illud Apoſtoli, *caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipſe reprobus efficiar*. 3. p. q. 41. art. 3. ad 1.

QUÆR. 15. *Quare gratiæ gratis datæ Prædicatoribus ſunt neceſſariæ*.

Reſp. ſupra v. *Gratia*, *quæſt*. 7.

QUÆR. 16. *An gratia ſermonis ſapientiæ & ſcientiæ conveniat etiam mulieribus: & cur ipſis non permittitur publice docere, aut prædicare, juxta illud* 1. *ad Corinth*. 14. *Mulieres in Eccleſiis taceant; &* 1. *ad Timoth*. 2. *docere mulieri non permitto*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſermone poteſt aliquis uti dupliciter: uno modo privatim ad unum, vel paucos, familiariter colloquendo: & quantum ad hoc gratia ſermonis poteſt competere mulieribus: alio modo, publice alloquendo totam Eccleſiam; & hoc mulieri non conceditur: primo quidem & principaliter propter conditionem feminei ſexus, qui debet eſſe ſubditus viro, ut patet Geneſis 3. Docere autem, & perſuadere publice in Eccleſia non pertinet ad ſubditos, ſed ad Prælatos: magis tamen viri ſubditi, ex commiſſione poſſunt exequi, quia non habent hujuſmodi ſubjectionem ex naturali ſexu, ſicut mulieres, ſed ex aliquo accidentaliter ſuperveniente: ſecundo ne animi hominum alliciantur ad libidinem, dicitur enim Eccleſ. 9. *Colloquium illius quaſi ignis exardeſcit*: tertio, quia communiter mulieres non ſunt in ſapientia perfectæ, ut eis poſſit convenienter publica doctrina committi. 2. 2. *quæſt*. 177. *artic*. 2. *in corp*.

QUÆR. 17. *Quare ſpecialiter gratia ſermonis prædicatoribus eſt neceſſaria, juxta illud Eccleſiaſt*. 9. *Lingua Eucharis* (*ideſt gratioſa*) *in bono homine abundat*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod gratiæ gratis datæ dantur ad utilitatem aliorum; cognitio autem, quam aliquis a Deo accipit, in utilitatem alterius converti non poſſet, niſi mediante locutione: & quia Spiritus Sanctus non deficit in aliquo, quod pertineat ad Eccleſiæ utilitatem, etiam providet membris Eccleſiæ in locutione, non ſolum ut aliquis ſic loquatur, ut a diverſis poſſit intelligi, quod pertinet ad donum linguarum; ſed etiam quod efficaciter loquatur, quod pertinet ad gratiam ſermonis.

Et hoc tripliciter: Primo quidem ad inſtruendum intellectum, quod fit dum aliquis ſic loquitur quod doceat: Secundo, ad movendum affectum, ut ſcilicet libenter audiatur verbum Dei, quod fit dum aliquis ſic loquitur, quod auditores delectet, quod non debet aliquis quærere propter favorem ſuum, ſed ut homines alliciantur ad audiendum verbum Dei: Tertio, ad hoc quod aliquis amet ea, quæ verbis ſignificantur, & velit ea implere, quod fit dum aliquis ſic loquitur, quod auditorem flectat. Ad quod quidem efficiendum Spiritus Sanctus utitur lingua hominis quaſi inſtrumento, ipſe autem eſt qui perficit operationem interius: unde Gregorius dicit in homilia Pentecoſtes: *Niſi corda auditorum Spiritus Sanctus repleat, ad aures corporis vox docentium incaſſum ſonat*. 2. 2. qu. 177. art. 1. in corp.

QUÆR. 18. *An liceat Religioſis ſuas ornare prædicationes, & prædicandi cauſa per varias Mundi partes diſcurrere*.

Reſp. v. *Religio*.

QUÆR. 19. *An ſit tutius declinare Prædicationis officium, quam ſe ad illud offerre, ſicut ſe obtulit Iſaias*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Gregorius dicit in Paſtorali, *Iſaias, qui mitti voluit, ante per altaris calculum ſe purgatum vidit; ne non purgatus adire quiſque ſacra miniſteria audeat: quia ergo valde difficile eſt purgatum ſe quemlibet poſſe cognoſcere, Prædicationis officium tutius declinatur*. 2. 2. q. 185. art. 1. ad 4.

Videatur etiam v. *Cathedra*, *Cantus q. ult. Doctor*.

PRÆDICATORUM ORDO.

QUÆRITUR, *Quomodo forma profitendi, quæ in ordine Prædicatorum obſervatur, eſt cautiſſima, & ſecuriſſima*.

Reſp. infra v. *Religio*.

PRÆ-

PRÆLATIO.

QUÆR. 1. *Utrum omnis Prælatio nedum bona, ſed etiam mala ſit a Deo, juxta illud Job 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod cum Deus dicatur author omnium bonorum, & non ſit author mali, oportet ut ſi in Prælationibus aliquid boni, & aliquid mali inveniatur, quod prælatio illa a Deo ſit quantum ad id, quod eſt bonum in ea; quantum vero ad id mali quod ei adjungitur, a Deo non ſit.

Eſt autem in prælatione conſiderare tria, ſcilicet prælationis principium, modum, & uſum: in quibuſdam igitur quodlibet horum bonum eſt, qui ſcilicet debite ad prælationem perveniunt, & debite prælationis actum exercent: In quibuſdam vero principium eſt malum, ſed uſus bonus: ſicut qui non digne ad prælationem perveniunt vel propter eorum inſufficientiam, vel propter modum perveniendi ad ipſum: & tamen actum prælationis quam indebite conſecuti ſunt, debito modo exercent: In quibuſdam vero eſt e converſo: in quibuſdam autem utrumque eſt malum.

Modus autem, ſeu forma prælationis in omnibus bonus eſt: conſiſtit enim in quodam ordine alterius tanquam regentis, & alterius tanquam ſubjacentis: & quia judicium de re ſimpliciter ducendum eſt ex conſideratione ejus quod eſt formale in ipſa; ideo ſimpliciter dicendum eſt, omnem prælationem a Deo eſſe; ſed ſecundum quid aliquas prælationes non eſſe a Deo; quia ſcilicet abuſus earum non eſt a Deo: vel quia etiam injuſta actio, per quam ad prælationem pervenitur, a Deo non eſt. 2. *ſent. diſt.* 44. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *Utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet prælatio: & quomodo ordinari debet ad ſubditorum utilitatem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt Prælationis modus: unus quidem ad regimen ordinatus: alius autem ad dominandum: Domini autem ad ſervum, ut in 8. Ethicor. Philoſophus dicit, eſt prælatio ſicut tyranni ad ſubditum: differt autem Tyrannus a Rege, ut ibidem Philoſoph. dicit, quia Rex ordinat prælationem ſuam in bonum gentis, cui præeſt, propter earum utilitatem, ſtatuta & leges faciens: Tyrannus autem prælationem ſuam ordinat ad utilitatem propriam.

Et ideo duplex modus prælationis ſupradictus in hoc differt, quia in primo intenditur bonum ſubditorum, in ſecundo proprium bonum Præſidentis: & ideo ſecundus modus Prælationis in natura integra eſſe non potuiſſet, niſi reſpectu eorum quæ ad hominem tanquam ad finem ordinantur: hæc autem ſunt creaturæ irrationales, quibus omnibus ad ſuum commodum præfuiſſet, multo amplius quam nunc: ſed creatura rationalis, quantum eſt de ſe, non ordinatur ut ad finem ad aliam, ut homo ad hominem: ſed ſi hoc fiat, non erit niſi inquantum homo propter peccatum irationalibus creaturis comparatur: unde etiam Philoſ. ibid. ſervum comparat organo, dicens, quod *ſervus eſt organum animatum, & organum eſt ſervus inanimatus*; & ideo talis prælatio hominis ad hominem ante peccatum non fuiſſet.

Sed prima prælatio, quæ ordinatur ad utilitatem ſubditorum, fuiſſet ibi quantum ad aliquem uſum, non quantum ad omnes. Eſt enim Prælatio ad dirigendum ſubditos in his quæ agenda ſunt; & ad ſupplendum defectus, ut quod Populi a Regibus defendantur: & iterum ad corrigendum mores, dum mali puniuntur, & coacte ad actus virtutis inducuntur: ſed quia ante peccatum nihil fuiſſet quod homini nocere poſſet: nec etiam voluntas alicujus bono contradiceret; ideo quantum ad duos ultimos uſus prælatio in ſtatu innocentiæ non fuiſſet: ſed quantum ad primum uſum ſolum, qui ſcilicet eſt dirigere in agendis, vel in ſciendis, ſecundum quod unus alio majori munere ſapientiæ, & majori lumine intellectus præditus fuiſſet. *in eodem* 2. *lib. ſent. eademque diſt. & quæſt. art.* 3. & 1. *p. quæſt.* 96. *art.* 1. & 2.

QUÆR. 3. *An liceat appetere Prælationem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hanc quæſtionem ſolvit Auguſtinus 16. de Civitate Dei, ubi dicit, quod *locus ſuperior, ſine quo populus regi non poteſt, etſi adminiſtretur, ut decet, tamen indecenter appetitur*. Cujus ratio eſt, quia qui appetit Prælationem aut eſt ſuperbus, aut injuſtus: injuſtitia enim eſt, quod aliquis velit ſibi plus de honore accipere, aut de aliis bonis, niſi ſit majoribus dignus, ut dicitur in 5. Ethicor. Quod autem aliquis æſtimet ſe eſſe magis dignum prælatione omnibus illis, ſuper quos Prælationem accipit, ſuperbiæ & præſumptionis eſt.

Unde patet, quod quicunque Prælationem appetit, aut eſt injuſtus, aut ſuperbus; & ideo nullus ſuo appetitu debet ad Prælationem pervenire, ſed ſolum Dei judicio, ſecundum illud Apoſtoli ad Hebræos 5. *Nemo ſibi aſſumit honorem, ſed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*. Poteſt tamen aliquis licite appetere ſe eſſe dignum prælatione, vel opera boni Prælati, pro quibus debetur honor. *Quodlib.* 2. *art.* 11. *in corp.*

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 4. *Cur potius liceat appetere cathedram magiſtralem, quam Prælationem Epiſcopalem.*

Reſp. *v. Cathedra*, & *v. Epiſcopatus.*

QUÆR. 5. *An liceat alicui jurare, quod non acceptabit Prælationem, cum juramentum ſit pro charitate inſtitutum, & ut dicit D. Bernardus: quod pro charitate inſtitutum eſt contra charitatem non militat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis prælationem fugere, poſſit quandoque ex bono procedere, tamen pertinaciter reſiſtere, ſemper malum eſt; ſicut patet in gloſſa Gregorii Hierem. 1. qui hoc probat exemplo Hieremiæ & Moyſis, qui cum primo recuſaſſent Prælationis officium, ad ultimum humiliter obedierunt; unde hujuſmodi juramentum incautum reputatur; quia quantum in ſe eſt, providentiæ divinæ præjudicat, & obedientiam ad ſuperiores excludit, quibus in hoc obedire tenetur. 3. *ſent. d.* 39 *art.* 3. *qu.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 6. *An ſit melius Prælationes acceptare, quam recuſare.*

Reſp. *v. Electio*, *q.* 7. & *v. Epiſcopatus*, *a qu.* 1. *uſque ad* 10.

QUÆR. 7. *An teneatur Prælatus ſubditos ſuos inducere ad illud omne quod eſt melius.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod licet Prælatus teneatur ſubditum ſuum revocare ab omni malo, non tamen tenetur eum inducere ad omne melius. *Quodlib.* 1. *art.* 14. *ad* 1.

QUÆR. 8. *Cur Apoſtolus* 1. *ad Corint.* 11. *ait: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.*

Reſp. D. Thomas, notandum eſt quod non ſimpliciter dicit, imitatores mei eſtote, ſed addit, ſicut & ego Chriſti, quia ſcilicet ſubditi Prælatos ſuos imitari non debent in omnibus, ſed in quibus illi Chriſtum imitantur, qui eſt indeficiens ſanctitatis exemplar. *in exp. ejus cap. lect.* 1.

QUÆR. 9. *An quando Prælati peccant, puniri debeant manifeſte, vel occulte.*

Reſp. Div. Thomas, Aaron punitus fuit, quamvis non pœna manifeſta, ſicut & populus, in ſignum quod Prælati non debent puniri manifeſte, ſed occulte, propter ſcandalum vitandum. 4. *ſent. d.* 46. *q.* 1. *art.* 2. *q.* 2. *ad* 5.

QUÆR. 10. *Utrum ex hoc ipſo quod Prælati diſſimulant, annuere videantur.*

Reſp. ſupra *v. Jejunium*, *qu.* 11.

QUÆR. 11. *An Prælati poſſint ſibi eligere proprium Confeſſarium.*

Reſp. *v. Confeſſio*, *qu.* 32.

QUÆR. 12. *An liceat Prælatis fugere in ſuis perſecutionibus.*

Reſp. *v. Epiſcopatus*, *qu.* 32. & *ſequentibus.*

QUÆR. 13. *An & quomodo Prælatis obediendum ſit quando præcipiunt revelationem criminum ad correctionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Prælato non eſt obediendum contra præceptum Chriſti, ſecundum illud Act. 4. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Sed & ille Prælatus, qui præcipit contra mandatum Chriſti, a peccato non excuſatur. Et ideo ſi Prælatus præcipiat, quod aliquis dicat quod ſciverit corrigendum, vel quod ſciverit de peccatis alterius, intelligendum eſt præceptum ejus, ſane in caſu quo ipſe hoc poteſt præcipere, ſecundum ordinem inſtitutum a Chriſto: Quod ſi expreſſe contra hunc ordinem præceperit, non eſt ei obediendum. In quibuſcunque tamen caſibus ſæcularis vel Eccleſiaſticus Judex poteſt juramentum exigere ſive in via denunciationis, ſive in via inquiſitionis, ſive in via accuſationis; In iſtis etiam caſibus poteſt Prælatus in religionibus per præceptum obedientiæ ſuos ſubditos obligare. *qu.* 3. *de virt. art.* 2. *ad* 13.

QUÆR. 14. *Utrum illi qui transferuntur ad ſtatum Prælationis, abſtrahi debeant totaliter a vita contemplativa, & occupari circa vitam activam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad opera vitæ activæ interdum aliquis a contemplatione evocatur propter aliquam neceſſitatem præſentis vitæ; non tamen hoc modo quod cogatur aliquis totaliter contemplationem deſerere: unde Auguſt. dicit in lib. de Civ. Dei; *Otium ſanctum quærit charitas veritatis; negotium juſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis: quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ, atque intuendæ vacandum eſt veritati: Si autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem: ſed nec ſic omnino veritatis delectatio deſerenda eſt ne ſubtrahatur illa ſuavitas, & opprimat iſta neceſſitas.* Et ſic patet quod cum aliquis a contemplativa vita ad activam transfertur, hoc non fit per modum ſubtractionis, ſed additionis. 2. 2. *qu.* 182. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 15. *Cur præ omnibus aliis excellere debent Prælati tam in contemplatione, quam in actione.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Gregorius dicit in paſtorali, *ſit præſul actione præcipuus, præ cunctis contemplatione ſuſpenſus*: quia ad ipſos pertinet non ſolum propter ſeipſos ſed propter inſtructionem aliorum contemplari; unde Gregor. dicit ſuper Ezech. quod de perfectis viris poſt contemplationem ſuam redeuntibus, dicitur Pſalm 44 *Memoriam ſuavitatis tuæ eructabunt.* 2. 2. *qu.* 184. *art.* 7. *ad* 3.

Plura circa Prælatos videri poſſunt ſupra v. Capitulum Religioſorum q. 1. *Correctio fraterna qu.* 17.

Digitized by Google

quæſt. 17. 18. 19. 24. 25. 28. 31. *Denunciatio q.* 5. *& v. Obedientia, præſertim quæſt.* 33. *& ſeq. & infra v. Religio*, & *v. Votum*.

PRÆSCRIPTIO.

QUÆR. 1. *Utrum illa quæ ſine peccato fieri nequeunt, aliqua præſcriptione confirmentur.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod illa quæ ſine peccato eſſe non poſſunt, nulla præſcriptione firmantur: quia, ut Innocentius dicit (extra de conſang. & affin. cap. *non debet*) *diuturnitas temporis non minuit peccatum, ſed auget*. 4. *ſent. d.* 41. *quæſt.* 1. *art.* 5. *quæſt.* 2. *art.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 2. *Utrum ille qui præſcribit bona fide, ſit exemptus a reſtitutione, non autem ille qui mala fide præſcribit, juxta Decretalem quæ dicit, quod talis reſtituere tenetur, nec acquirit dominium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc eſt contrarietas juris civilis & canonici: quia ſecundum jus civile talis præſcriptio tenet; ſecundum jus canonicum talis præſcribere non poteſt. Et ratio hujus contrarietatis eſt, quia alius eſt finis, quem intendit legiſlator, ſcilicet pacem ſervari & ſtare inter cives, quæ impediretur, ſi præſcriptio non curreret: quicunque enim vellet, poſſet venire & dicere, iſtud fuit meum quocunque tempore. Finis autem Juris Canonici tendit ad quietem Eccleſiæ, & ſalutem animarum: nullus autem in peccato ſalvari poteſt, nec pœnitere de damno, vel de alieno, niſi recompenſet.

Et ideo dicendum eſt, quod ſi quis præſcribat bona fide poſſidendo, non tenetur ad reſtitutionem, etiamſi ſciat alienum fuiſſe poſt præſcriptionem; quia lex poteſt aliquem pro peccato & negligentia punire in re ſua, & illam alteri dare, & concedere, ſed qui mala fide præſcribit, tenetur emendare & ſatisfacere, reddendo damnum quod intulit. *Quodlib.* 12. *art.* 24. *in corp.*

QUÆR. 3. *An Principes poſſint aliena bona dare illis qui mala fide præſcribunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verum eſt quod omnia ſunt Principum ad gubernandum, non ad retinendum ſibi, vel ad dandum aliis: & ſi quæ leges tales ſunt, tyrannicæ ſunt, & non abſolvunt a conſcientia, ſed a foro judiciali, & violentia. *Ibidem ad* 1.

PRÆSUMPTIO.

QUÆR. 1. *An præſumptio innitatur Deo, vel propriæ virtuti: & utrum ſit peccatum in Spiritum Sanctum.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod præſumptio videtur importare quandam immoderantiam ſpei: ſpei autem objectum eſt bonum arduum, poſſibile: poſſibile autem eſt homini dupliciter: uno modo per propriam virtutem; alio modo non niſi per virtutem divinam. Circa autem utramque ſpem per immoderantiam poteſt eſſe præſumptio: nam circa ſpem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præſumptio ex hoc quod aliquis tendit in aliquod bonum ut ſibi poſſibile, quod ſuam facultatem excedit; ſecundum quod dicitur Judith 16. *Præſumentes de ſe humiliat*. Et talis præſumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in hujuſmodi ſpe.

Circa ſpem autem per quam aliquis inhæret divinæ potentiæ, poteſt per immoderantiam eſſe præſumptio in hoc quod aliquis tendit in aliquod bonum, ut poſſibile per virtutem & miſericordiam divinam, quod poſſibile non eſt: ſicut cum aliquis ſperat ſe veniam obtinere ſine pœnitentia, vel gloriam ſine meritis. Hæc autem præſumptio eſt proprie ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, quia ſcilicet per hujuſmodi præſumptionem tollitur vel contemnitur adjutorium Spiritus Sancti, per quod homo revocatur a peccato. 2. 2. *quæſt.* 21. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An præſumptio, quæ innititur divinæ virtuti, ſit gravius peccatum præſumptione, quæ innititur virtuti propriæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum quod eſt contra Deum ſecundum ſuum genus, eſt gravius cæteris peccatis; unde præſumptio, qua quis inordinate innititur Deo, gravius pecatum eſt, quam præſumptio, qua quis innititur propriæ virtuti. Quod enim aliquis innitatur divinæ virtuti ad conſequendum id quod Deo non convenit, hoc eſt diminuere divinam virtutem. Patet autem quod gravius peccat, qui diminuit divinam virtutem, quam qui propriam virtutem ſuper extollit. 2. 2. *qu.* 21. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. *An præſumptio ſit peccatum, ſed minus quam deſperatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnis motus appetitivus qui conformiter ſe habet ad intellectum falſum, ſecundum ſe malus eſt & peccatum: præſumptio autem eſt motus appetitivus, quia importat quandam ſpem inordina-

dinatam: habet autem ſe conformiter intelle-ctui falſo, ſicut & deſperatio: ſicut enim falſum eſt quod Deus pœnitentibus non indulgeat, vel quod peccantes ad pœnitentiam non convertat; ita falſum eſt quod in peccato perſeverantibus veniam concedat, & a bono opere ceſſantibus gloriam largiatur, cui exiſtimationi conformiter ſe habet præſumptionis motus.

Et ideo præſumptio eſt peccatum, minus tamen quam deſperatio; quoniam magis proprium eſt Deo miſereri & parcere, quam punire, propter ejus infinitam bonitatem; illud enim ſecundum ſe Deo convenit, hoc autem ſecundum noſtra peccata. 2.2. *q.* 21. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *An peccare ſub ſpe veniæ ſit præſumptio. Et quare, ut Magiſter* 2. *ſent. d.* 22. *dixit: Adam minus peccavit, quia ſub ſpe veniæ peccavit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccare cum propoſito perſeverandi in peccato ſpe veniæ, ad præſumptionem pertinet; & hoc non diminuit, ſed auget peccatum: peccare autem ſub ſpe veniæ quandoque percipiendæ, cum propoſito abſtinendi a peccato, & pœnitendi de ipſo, hoc non eſt præſumptionis; ſed hoc, peccatum diminuit: quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 5. *An præſumptio proveniat ex vana gloria, juxta illud D. Gregorii* 31. *Moral. Præſumptio novitatum eſt filia inanis gloriæ: vel etiam ex ſuperbia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, duplex eſt præſumptio: una quidem quæ innititur propriæ virtuti, attentans ſcilicet ut ſit poſſibile, quod propriam virtutem excedit: & talis præſumptio manifeſte ex inani gloria procedit: ex hoc enim quod aliquis multum deſiderat gloriam, ſequitur quod attentet ad gloriam quandam ſuper vires ſuas: & hujuſmodi præcipue ſunt nova, quæ majorem admirationem habent, & ideo ſignanter Greg. præſumptionem novitatum poſuit filiam inanis gloriæ: alia vero eſt præſumptio, quæ innititur inordinate divinæ miſericordiæ, vel potentiæ, per quam ſperat ſe obtinere gloriam ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia: & talis præſumptio videtur oriri directe ex ſuperbia, ac ſi ipſe tanti ſe æſtimet, quod etiam eum peccantem Deus non puniat, vel a gloria excludat. 2.2. *q.* 21. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 6. *Quomodo præſumptio provenit ex inordinato amore ſui.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ipſa præſumptio, qua quis inordinate præſumit de Deo, amorem includit, quo quis proprium bonum inordinate deſiderat: quod enim multum deſideramus, æſtimamus nobis de facili per alios poſſe provenire, etiamſi non poſſit. 2.2. *q.* 21. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 7. *Quomodo, ſicut Philoſ. dicit in* 2. *&* 4. *Ethic. Magnanimo opponitur per exceſſum chaunos, ideſt famoſus vel ventoſus, quem nos dicimus præſumptuoſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod magnanimitas conſiſtit in medio; non quidem ſecundum quantitatem ejus in quod tendit, quia tendit in maximum; ſed conſtituitur in medio ſecundum proportionem ad propriam facultatem, non enim ad majora tendit quam ſibi conveniant. Præſumptuoſus autem quantum ad id in quod tendit, non excedit magnanimum, ſed multum quandoque ab eo deficit: excedit autem ſecundum proportionem ſuæ facultatis, quam magnanimus non tranſcendit: & hoc modo præſumptio opponitur magnanimitati per exceſſum. 2.2. *qu.* 130. *artic.* 2. *in corp.*

QUÆR. 8. *An præſumptio ſit nequiſſima, & unde ſit creata.*

Reſp. D. Thomas, quod dicitur Eccl. 37. *O præſumptio nequiſſima, unde creata es?* ubi reſpondet Gloſſa, *de mala ſcilicet voluntate creaturæ*. 2.2. *qu.* 130. *art.* 1. *in argum. Sed contra.*

QUÆR. 9. *An ſit præſumendum bonum de quolibet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod *de quolibet præſumendum eſt bonum niſi appareat contrarium*, dummodo non vergat in periculum alterius; quia tunc eſt adhibenda cautela, ut non de facili unicuique credatur, ſecundum illud 1. Joannis. *Nolite credere omni ſpiritui.* 2.2. *quæſt.* 70. *art.* 3. *ad* 2.

PRIMITIÆ.

QUÆR. 1. *An & quare homines tenebantur ad primitias offerendas: & utrum hoc præceptum obliget in lege nova, ſicut dicitur* 16. *q.* 7. *Oportet decimas, & primitias, quas de jure Sacerdotum eſſe ſentimus, ab omni populo accipere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod primitiæ ad quoddam genus oblationum pertinent; quia Deo exhibentur cum quadam profeſſione, ut habetur Deuteron. 26. Unde & ibidem ſubditur, *ſuſcipiens Sacerdos Cartallum* (ſcilicet primitiarum) *de manu ejus qui defert primitias, ponat ante Altare Domini Dei tui*: & poſtea mandatur ei quod dicat, *idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quas Dominus dedit mihi.*

Offerebantur autem primitiæ ex ſpeciali cauſa, ſcilicet in recognitionem Divini beneficii,

Digitized by Google

ficii, quaſi aliquis profiteatur ſe a Deo fructus terræ percipere, & ideo ſe teneri ad aliquid de hujuſmodi Deo exhibendum, ſecundum illud 1. Paralip. ultimo: *Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*: & quia Deo debemus exhibere id quod præcipuum eſt, ideo primitias quaſi præcipuum aliquid de fructibus terræ, præceptum fuit Deo offerre: & quia Sacerdos *conſtituitur pro populo in his quæ ſunt ad Deum*, ideo primitiæ oblatæ Deo in uſum Sacerdotum cedebant: unde dicitur Num. 18. *Locutus eſt Dominus ad Aaron; ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum*.

Pertinet autem ad jus naturale ut homo ex rebus ſibi datis a Deo aliquid exhibeat ad ejus honorem: ſed quod talibus perſonis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate, hoc quidem fuit in veteri lege jure divino determinatum: in nova autem lege definitur per determinationem Eccleſiæ, ex qua homines obligantur, ut primitias ſolvant, ſecundum conſuetudinem Patriæ, & indigentiam miniſtrorum Eccleſiæ. 2. 2. *q* 86. *art*. 4. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quare in nova lege non ſit determinata quantitas primitiarum, quæ offerri debent*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Hieronymus dicit, *ex majorum traditione introductum eſt quod qui plurimum, quadrageſimam partem dabant Sacerdotibus loco primitiarum; qui minimum, ſexageſimam*: unde dicitur quod inter hos terminos ſint primitiæ offerendæ, ſecundum conſuetudinem patriæ. Rationabiliter tamen primitiarum quantitas non fuit determinata in lege, quia ſicut dictum eſt, primitiæ dantur per modum oblationis, de cujus ratione eſt quod ſit voluntaria. 2. 2. *quæſt*. 86. *art*. 4. *ad* 3.

PRINCEPS.

QUÆR. 1. *An & quare Principibus debetur tributum & vectigal, timor & honor, juxta illud Apoſtoli ad Romanos* 13. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem*.

Reſp. D. Thomas, monet ad reddendum ſubjectionis ſignum. Et primo quidem in generali, dicens, ex quo tributum debetur Principibus, tanquam Dei miniſtris: reddite ergo omnibus debita. Ex quo patet quod ex neceſſitate juſtitiæ tenentur ſubditi ſua jura Principibus exhibere. Matth. 18. *Oblatus eſt regi unus qui debebat decem millia talenta*: & Matth. 23. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari &c.* Secundo ſpecificat: primo ea quæ ſunt exteriora dicens, cui tributum ſcilicet, debetii, reddite tributum, quia, ſcilicet, Principi tribuitur pro generali regimine, quo patriam in pace & quiete gubernat. Geneſ. 49. *Vidit requiem quod eſſet bona factuſque eſt tributis ſerviens*. Cui vectigal, ſcilicet, debetis, reddite, vectigal, quod ſcilicet, redditur Principi in aliquibus certis locis de Mercimoniis, quæ deferuntur pro reparatione viarum & cuſtodia. Vel vectigal dicitur, quod datur Principi, quando per patriam devehitur, ſicut ſunt procurationes, & alia hujuſmodi.

Secundo ponit ea quæ ſunt interius exhibenda. Eſt autem conſiderandum, quod Principi debetur & timor, & honor: timor quidem, inquantum eſt Dominus ſua poteſtate malos coercens a malis. Malach. 1. *Si ego Dominus, ubi eſt timor meus?* Et ideo dicit, cui timorem. Prov. 24. *Deum time fili mi*. Inquantum autem quaſi Pater providet bonis quæ ſunt in laudem eorum, debetur filii honor. Malach. 1. *Si ego Pater, ubi honor meus?* & ideo ſubdit, cui honorem, debetis, reddite, honorem. 1. Petri 2. *Regem honorificate*. Sed contra eſt quod dicitur Levit. 29. *Non honores vultum potentis*. Sed hoc eſt intelligendum quantum ad hoc ut pro eo a juſtitia non declines. Unde ſubditur, *juſte judica proximo tuo*. *In expoſitione ejuſdem cap*. 13. *lect*. 1.

QUÆR. 2. *Cur impoſſibile eſt quod bonum commune civitatis bene ſe habeat, niſi Principes ſint virtuoſi*.

Reſp. ſupra *v. Civitas q*. 1.

QUÆR. 3. *An ſit utile quod aliqui fideles maneant in domo Principis infidelis*.

Reſp. D. Thomas, quod utile eſt quod aliqui fideles locum in familia Imperatoris infidelis habeant ad defendendum alios fideles, ſicut Beatus Sebaſtianus Chriſtianorum animos, quos in tormentis videbat deficere, confortabat, & adhuc latebat ſub militari clamyde in domo Diocletiani. 2. 2. *quæſt*. 10. *art*. 10. *ad* 2.

QUÆR. 4. *Quare Eccleſia toleravit fideles ſervire Juliano apoſtatæ*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illo tempore Eccleſia in ſui novitate nondum habebat poteſtatem terrenos Principes compeſcendi: & ideo toleravit fideles Juliano apoſtatæ obedire in his, quæ nondum erant contra fidem, ut majus periculum fidei vitaretur. 2. 2. *q*. 12. *art*. 2. *ad* 1.

Plura de Principibus videantur ſupra v. Dominium, & infra *v. Rex*.

PRI-

Digitized by Google

PRIVILEGIUM.

QUÆR. 1. Quid ſit privilegium.

RESp. D. Thomas, dicuntur privilegia quaſi leges privatæ, quia reſpiciunt ſingulares perſonas: & tamen poteſtas eorum extenditur ad multa negotia. *p. 2. q. 96. art. 1. ad 1.*

QUÆR. 2. Utrum aliquis poſſit confeſſiones audire ex privilegio Papæ, vel alterius Prælati ſuperioris contra voluntatem inferioris Prælati: & utrum oppoſita ſententia ſit erronea.

Reſp. D. Thomas, aliqui dicunt. quod nullus poteſt etiam authoritate ſuperioris Prælati abſolvere ſubditum inferioris Prælati contra voluntatem ipſius, puta non poteſt authoritate Epiſcopi contra voluntatem Parochialis aliquem abſolvere. Hoc eſt erroneum. Quia ad abſolvendum requiritur poteſtas Sacerdotalis, & juriſdictio: Epiſcopus autem habet immediatam juriſdictionem in omnes ſui Epiſcopatus: unde Epiſcopus poteſt omnium confeſſiones audire etiam contra voluntatem Presbyteri Parochialis: & ſimiliter etiam ille, cui Epiſcopus committit, & multo magis ſi Papa committit. Tamen Archiepiſcopus, quia non habet immediatam juriſdictionem in omnes ſui Archiepiſcopatus, niſi ex appellatione, non poſſet alicui dare licentiam, vel authoritatem audiendi confeſſiones contra voluntatem Epiſcopi, & Diœceſani ſuffraganei. *Quodlib. 12. art. 30.*

QUÆR. 3. An Parochus teneatur fidem adhibere ſuis Parochianis dicentibus ſe eſſe confeſſos alteri ex privilegio poteſtatem habenti: & utrum poſſit eis Eucharistiam denegare.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in foro judiciali creditur homini contra ſe, ſed non pro ſe: in foro autem pœnitentiæ creditur homini pro ſe & contra ſe: eſt ergo diſtinguendum quod dupliciter ſit impedimentum quo aliquis a perceptione Euchariſtiæ impediatur: ſi enim ſit impedimentum ad forum judiciale pertinens (puta excommunicatio) non tenetur Sacerdos ſuo ſubdito credere, quem excommunicatum novit, niſi ei de abſolutione conſtet. Si autem ſit impedimentum quod ad forum conſcientiæ pertineat (ſcilicet peccatum) tenetur ei credere. Et injuſte agit, ſi deneget Euchariſtiam ei qui perhibet ſe confeſſum & abſolutum ab eo qui abſolvere potuit, vel authoritate Apoſtolica, vel authoritate Epiſcopi. *Quodlib. 1. art. 12. in corp.*

QUÆR. 4. Utrum ille qui confeſſus eſt alicui prædictam poteſtatem habenti cogi poſſit ut iterum Parocho ſuo, vel alteri confiteatur.

Reſp. D. Thomas, non poteſt aliquis alicujus hominis authoritate compelli ad confitendum peccatum quod alteri confeſſus eſt qui abſolvere potuit: quia confeſſio peccatorum quoddam Sacramentale eſt divino imperio ſubjacens, non humano. *Ibid. ad 1.*

QUÆR. 5. Quomodo intelligi debeat Decretalis Innocentii III. de confeſſione ſemel in anno facienda proprio Sacerdoti: & quomodo omnis approbatus ab Epiſcopo eſt proprius Sacerdos in illa Diœceſi.

Reſp. ſupra *v. Confeſſio a qu. 25. uſque ad 31.*

QUÆR. 6. Quare privilegium quod aliis conceditur ad confeſſiones audiendas non impedit quin Eccleſiæ Rectores adimpleant id quod eis præcipitur Prov. 27. Diligenter cognoſce vultum pecoris tui.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod rector Eccleſiæ debet vultum pecoris ſui agnoſcere dupliciter. Uno modo per ſollicitam exterioris converſationis conſiderationem, qua invigilare debet ſuper gregem ſibi commiſſum: & in hac cognitione non oportet quod credat ſubdito, ſed certitudinem facti inquantum poteſt inquirat. Alio modo per confeſſionis manifeſtationem: & quantum ad hanc cognitionem non poteſt majorem certitudinem accipere quam ut ſubdito credat: quia hoc eſt ad ſubveniendum conſcientiæ ipſius, unde in foro confeſſionis creditur homini, & pro ſe, & contra ſe; non autem in foro exterioris judicii: & ideo ad hanc cognitionem ſufficit quod credat ſubdito dicenti ſe alteri abſolvere valenti confeſſum fuiſſe.

Et ſic patet, quod talis cognitio pecoris per privilegium alicui indultum de confeſſione audienda non impeditur. *4. ſent. diſt. 17. qu. 3. art. 4. qu. 5. ad 2. quodlib. 1. art. 3.*

QUÆR. 7. Quare ex privilegio, quod Superiores Prælati concedunt aliis quoad juriſdictionem, nullum ſit præjudicium Prælatis inferioribus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præjudicium non fit alicui, niſi ſubtrahatur quod eſt in favorem ipſius indultum: juriſdictionis autem poteſtas non eſt commiſſa alicui homini in favorem ſuum, ſed ad utilitatem plebis, & ad honorem Dei: & ideo ſi ſuperioribus Prælatis expedire videatur ad ſalutem plebis, & ad honorem Dei promovendum, quod aliis quæ ſunt juriſdictionis committant, in nullo fit præjudicium inferioribus Prælatis, niſi illis qui *quærant quæ ſua ſunt, non quæ Jeſu Chriſti*: & qui gregi ovium præſunt, non ut eas paſcant, ſed ut ab eis paſcantur. *4. ſent. d. 17. q. 2. art. 3. qu. 5. ad 1.*

QUÆR. 8. Cur Papa concedendo Religioſis hæc privilegia, nedum non facit prejudicium Epiſcopis, ſed potius præſtat eis magnum beneficium.

Reſp. ſupra *v. Abbas, qu. 5.*

Summus Pontifex Clemens X. in Bulla lata

anno 1680. 11. Kalendas Julii, declarat Privilegia Regularium quoad prædicationem verbi Dei, & Sacramenti Pœnitentiæ adminiſtrationem: & definit dubitationes & controverſias, quæ circa hæc privilegia occaſione conſtitutionum aliorum Summorum Pontificum, & Decretorum S. Concilii Tridentini excitatæ fuerunt, ut ipſe Summus Pontifex dicit in prologo ejuſdem Bullæ, unde ſufficit illius ſummarium hic opponere, quod ſic habet.

Regulares, qui in Eccleſiis ſui Ordinis prædicare voluerint, teneri ab Epiſcopo Diœceſano benedictionem petere; Prædicare tamen poſſe, quamvis illam non obtinuerint. Quod ſi Epiſcopus benedictionem nedum non conceſſerit, ſed etiam contradixerit, nec in prædictis quidem Eccleſiis licere Regularibus prædicare; Eoſque contravenientes ab illo, tanquam Sedis Apoſtolicæ Delegato, cenſuris aliiſque pœnis Eccleſiaſticis in vim conſtitutionis fel. rec. Gregorii XV. prædeceſſoris noſtri incipientis, Inſcrutabili Dei providentia, coerceri, & punire poſſe. Epiſcopum tamen abſque juſta & rationabili cauſa contradicere non debere; Et hujuſmodi benedictionem teneri etiam Regulares petere, ſi in quibuſcunque Oratoriis ſui Ordinis ſermonem coram populo, vel in Eccleſiis, aut ad Crates Monaſteriorum Sanctimonialium, eorum juriſdictioni ſubjectarum, licet clauſis januis & nullus Sæcularis ibi interſit, habere voluerint. Poſſe autem Epiſcopum, licentiam conceſſurum, Regularibus in Eccleſiis, quæ ſuorum Ordinum non ſunt, prædicare volentibus, illos quamvis ab Univerſitatibus, aut a Magiſtratibus laicis nominatos, etiamſi Epiſcopi Anteceſſores per tempus immemorabile hanc licentiam abſque examine concedere conſueverint, quoad doctrinam examinare, ſi ita ipſius arbitrio, quod moderatum & diſcretum eſſe debet, viſum fuerit, & licentiam prædicandi, ſemel iiſdem conceſſam ob rationabiles cauſas, licet occultas, prædicationem tamen concernentes, ſuſpendere. Non poſſe tamen Epiſcopum generatim prohibere Regularibus, quin in Eccleſiis ſuorum Ordinum prædicent.

Ad hæc, Religioſos, ab Epiſcopo Confeſſores ſæcularium in ſua Diœceſi audiendas approbatos, non poſſe in alia Diœceſi eas abſque Epiſcopi Diœceſani approbatione audire, quamvis pœnitentes ſubditi ſint ejus Epiſcopi, a quo ipſi Religioſi jam fuerant approbati. Et generaliter approbatos ab Epiſcopo ad perſonarum ſæcularium confeſſiones audiendas, nequaquam cenſeri approbatos ad audiendas confeſſiones Monialium ſibi ſubjectarum; ſed egere quoad hoc ſpeciali Epiſcopi approbatione atque approbatos pro audiendis confeſſionibus Monialium unius Monaſterii, minime poſſe audire confeſſiones Monialium alterius Monaſterii. Itidemque Confeſſores extraordinarios ſemel deputatos, atque approbatos ab Epiſcopo ad Monialium confeſſiones pro una vice audiendas, haud poſſe expleta deputatione, in vim approbationis hujuſmodi, illarum confeſſiones audire; ſed toties ab Epiſcopo eſſe approbandos, quoties caſus deputationis contingerit. Cæterum in Monaſteriis, ac etiam Collegiis ubi juxta Regulæ inſtituta vivitur, poſſe tam Prælatos Regulares, quam Confeſſores Regularium eorundem Monaſteriorum, ſed Collegiorum, audire confeſſiones illorum Sæcularium, qui inibi ſunt vere de familia, & continui commenſales, non autem illorum, qui tantum ipſis deſerviunt. Illos autem Religioſos, qui ad confeſſiones audiendas idonei generaliter reperti fuerint ab Epiſcopis, generaliter quoque & indiſtincte abſque alia limitatione temporis, certorumque locorum, aut generis perſonarum, in Diœceſi propria admittendos. Quoad cæteros vero, qui non adeo idonei reperientur, ſi petierint ſe admitti, arbitrio Ordinariorum relinqui, ipſos cum limitata facultate, prout eiſdem Ordinariis magis expedire videbitur, probare & admittere. Semel autem ſimpliciter approbatos, poſſe in Diœceſi Epiſcopi approbantis, quovis anni tempore, etiam Paſchali, & quorumcunque etiam infirmorum confeſſiones audire, abſque ulla Parochorum, vel ipſius Epiſcopi licentia. De qua tamen confeſſione teneri dictos Religioſos eorundem infirmorum Parochum illico certiorem reddere. Et hoc poſſe illis ab Epiſcopo ſub pœna ſuſpenſionis a facultate audiendi confeſſiones præcipi. Sufficere tamen, ut certioratio hujuſmodi fiat ſaltem per ſcripturam, apud ipſum infirmum relinquendam.

Et eos, qui dictis Religioſis, ſimpliciter approbatis, Paſchali tempore confeſſi fuerint, conſtitutioni quæ incipit: Omnis utriuſque ſexus, quoad Confeſſionem dumtaxat, ſatiſfeciſſe cenſendos. Regulares vero ad ejuſmodi Confeſſiones audiendas, prævio examine, ſimpliciter & abſque ulla temporis præfinitione ab ipſomet Epiſcopo, ſecus autem ſi ab ejus Vicario, aut ab Anteceſſoribus Epiſcopis, approbatos, non poſſe ab eodem, qui ſic approbavit, iterum examinari, aut ab eiſdem Confeſſionibus audiendis ſuſpendi, ſeu licentias illis conceſſas revocari, niſi nova ſuperveniente cauſa, quæ ipſas Confeſſiones concernat. De qua tamen haud neceſſarium eſſe, ut in actis conſtet; nec eam teneri Epiſcopum ipſis Regularibus ſignificare,

Digitized by Google

ſed Sedi Apoſtolicæ dumtaxat, ubi eam ſibi aperire poſtulaverit. Porro ſi Regulares cum ſcandalo, aut alias inhoneſte vivant, vel aliquod delictum committant, per quod rationabili Epiſcopi judicio videantur a Confeſſionibus ſuſpendendi, in quo ipſius Epiſcopi conſcientiam oneratam eſſe volumus, cum præcipua Miniſtri Sacramenti Pœnitentiæ qualitas ſit vitæ integritas, ac morum honeſtas; utique eam cauſam ad Confeſſionis miniſterium pertinere, ac proinde nihil obſtare, quo minus ob eam poſſit Epiſcopus Regulares a ſemetipſo approbatos ſuſpendere aut repellere a confeſſionibus audiendis. Attamen Confeſſiones audiendi facultatem omnibus ſimul unius Conventus Regularibus Confeſſoribus adimi ab Epiſcopo, inconſulta Sede Apoſtolica nullatenus poſſe. Ex facultatibus vero per Mare magnum, aliave privilegia Regularibus cujuſcunque Ordinis, Inſtituti, aut Societatis etiam Jeſu conceſſis, factam eis non eſſe poteſtatem abſolvendi in caſibus ab Epiſcopo ſibi reſervatis. Et per confirmationes dictorum Privilegiorum quas Regulares a Sede Apoſtolica poſt Sacrum Concilium Tridentinum obtinuerunt, nequaquam revixiſſe privilegia, prius ab eodem Concilio, aut deinde Apoſtolicis etiam Decretis ſublata, atque extincta, ſi quæ habebant, abſolvendi a caſibus Epiſcopo reſervatis.

Et habentes facultatem abſolvendi ab omnibus caſibus Sedi Apoſtolicæ reſervatis, non ideo a caſibus Epiſcopo reſervatis poſſe abſolvere. Poſſe autem Regularem Confeſſorem in ea Diœceſi, in qua eſt approbatus, confluentes ex alia Diœceſi a peccatis in ipſa reſervatis, non autem in illa, ubi idem Confeſſor eſt approbatus, abſolvere, niſi eoſdem pœnitentes noverit in fraudem reſervationis ad alienam Diœceſim pro abſolutione obtinenda migraſſe. Vigore ſupradictorum privilegiorum nequaquam licere Regularibus, etiam ſatisfacta parte, abſolvere pœnitentes a cenſuris quoad externum, & judiciale forum; & abſolutos ab eis in foro pœnitentiali, utique non cenſeri abſolutos in exteriori judicio, & contentioſo. Quinimmo Cenſuris Eccleſiaſticis irretitos, & denunciatos, ab Epiſcopis cogi poſſe gerere ſe pro talibus, etiamſi a Regularibus fuerint abſoluti. Quoties exhibitis aliquibus Regularium Apoſtolicis privilegiis coram Epiſcopo, ab eo judicetur, ipſa non ſuffragari caſui, de quo agitur; ſi dictorum Privilegiorum verba obſcura ſint & ambigua, non eſſe ad Metropolitanum provocandum: ſed cum ejus ſit interpretari, cujus eſt condere dictorum Privilegiorum interpretationem Sedis Apoſtolicæ judicio, prout alias Conſtitutione prædeceſſoris Noſtri fel. record. Clementis IV. ſtatutum fuit, eſſe requirendum.

PROBABILITAS.

QUÆR. 1. Quid requiratur ut procedamus rationabiliter, ſive probabiliter.

RESP. D. Thomas, cum aliqua volumus ſumere rationabiliter, ideſt probabiliter abſque demonſtratione, talia oportet ponere, quæ videmus eſſe vera in omnibus, aut in multis; hoc enim eſt de ratione probabilis. *lib. 1. de Cælo, & Mundo, lect. 22.*

QUÆR. 2. Quomodo probabilitas exigat certitudinem: & quomodo formidinem compatiatur.

Reſp. D. Thomas, in proceſſu rationis qui non eſt cum omnimoda certitudine, gradus aliquis invenitur, ſecundum quod magis & minus ad perfectam certitudinem acceditur: per hujuſmodi enim proceſſum quandoque quidem etſi non ſit ſcientia, ſit tamen fides, vel opinio, vel probabilitas, propter probabilitatem propoſitionum, ex quibus proceditur; quia ratio totaliter declinat in unam partem contradictionis licet cum formidine alterius. *lib. 1. poſteriorum analyticorum, lect. 1.*

QUÆR. 3. Quænam dicantur probabilia.

Reſp. D. Thomas, probabilia dicuntur quæ videntur omnibus, vel pluribus, vel ſapientibus, aut omnibus, vel præcipuis & maxime notis. *Opuſc. 39. de fallaciis, cap. 2.*

Alexander VII. in ſuo Decreto ſæpiſſime citato, inter alias, iſtam damnavit propoſitionem, quæ eſt 27.

Si Liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tanquam improbabilem.

Plura quæ probabilitatem concernunt, videantur ſupra v. Opinio, præſertim q. 5. 6. 7. & 8.

PROCLAMATIONES.

Vide ſupra *v. Capitula Religioſorum præſertim q. 3. & 4.*

PRODIGALITAS.

QUÆR. 1. An & quare prodigalitas eſt minus peccatum, quam avaritia; unde Philoſophus 4. Ethic. dicit, quod prodigus multo videtur melior liberali.

RESP. D. Thomas, quod prodigalitas, ſecundum ſe conſiderata, minus peccatum eſt, quam avaritia; & hoc triplici ratione. Primo quidem, quia avaritia magis differt a

virtute oppoſita: magis enim ad liberalem pertinet dare, in quo ſuperabundat prodigus, quam accipere, vel retinere, in quo ſuperabundat avarus. Secundo, quia prodigus eſt multis utilis, quibus dat: avarus autem nulli, ſed nec ſibiipſi, ut dicitur in 4. Ethic. Tertio, quia prodigalitas eſt facile ſanabilis; & per hoc quod declinat ad ætatem ſenectutis, quæ eſt contraria prodigalitati; & per hoc quod pervenit ad egeſtatem de facili, dum multa inutiliter conſumit, & ſic pauper factus non poteſt in dando ſuperabundare, & etiam quia de facili perducitur ad virtutem, propter ſimilitudinem quam habet ad ipſam: ſed avarus non de facili ſanatur, ſicut dictum eſt *v. Avaritia*, *q.* 3. (2. 2. *q.* 119. *art.* 3. *in corp.*) 1. 1. *q.* 32. *art.* 6. *ad* 2.

QUÆR. 2. *Quomodo prodigus peccet in ſeipſum, juxta illud Philoſ. 4. Ethicor. Corruptio divitiarum, per quas homo vivit, eſt quædam ipſius eſſe perditio: peccet etiam in alios, & præſertim in pauperes ſi ſit clericus, & ſimiliter peccet avarus; minus tamen ille, quam iſte.*

Reſp. D. Thomas, Prodigus peccat in ſeipſum, dum bona ſua conſumit unde vivere deberet: peccat etiam in alterum, conſumendo bona, ex quibus aliis deberet providere. Et præcipue hoc apparet in Clericis, qui ſunt diſpenſatores bonorum Eccleſiæ, quæ ſunt pauperum, quos defraudant, prodige expendendo. Similiter etiam avarus peccat in alios, inquantum deficit in dationibus: peccat etiam in ſeipſum, inquantum deficit in ſumptibus: unde dicitur Eccl. 6. *Vir cui Deus dedit divitias, nec tribuit ei poteſtatem ut comedat ex eis.* Sed tamen in hoc ſuperabundat prodigus, quia ſic ſibi & quibuſdam aliis nocet, quod tamen aliquibus prodeſt: avarus autem nec aliis, nec ſibi prodeſt; quia non audet uti, etiam ad ſuam utilitatem, bonis ſuis. *Ibid. ad* 1. *qu.* 13. *de malo*, *art.* 2. *ad* 10.

QUÆR. 3. *Quare prodigus quandoque ſit avarus.*

Reſp. Div. Thomas, contingit quod aliquis excedat in dando, & ex hoc eſt prodigus, & ſimul cum hoc excedat in accipiendo: vel ex quadam neceſſitate, quia dum ſuperabundat in dando, deficiunt ei bona propria: unde cogitur indebite acquirere quod pertinet ad avaritiam: vel etiam propter animi inordinationem: dum enim non dat propter bonum, quaſi contempta virtute non curat undecunque, & qualitercumque accipiat. 2. 2. *q.* 119. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 4. *Cur plures prodigi ſiunt intemperati.*

Reſp. D. Thomas, frequentius ad intemperantias declinant, tum quia ex quo ſuperflue expendunt in aliis, etiam in rebus voluptuoſis expendere non verentur, ad quas magis inclinat concupiſcentia carnis: tum etiam quia ex quo non delectantur in bonis virtutum, quærunt ſibi corporales delectationes: & inde eſt, quod Philoſ. in 4. Ethicor. dicit, quod *multi prodigi ſiunt intemperati. Ibid. ad* 3.

QUÆR. 5. *Quomodo impleri debet id quod Apoſtolus 1. ad Timoth. ult. dicit: Divitibus hujus ſæculi præcipe facile tribuere, communicare: & quos defectus committant prodigi dando bona ſua.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Apoſtolus monet divites ut facile tribuant, & communicent ſua ſecundum quod oportet: quod non faciunt prodigi: quia, ut Philoſ. dicit in 4. Ethicorum, *dationes eorum non ſunt bonæ, neque boni gratia, neque ſecundum quod oportet; ſed quandoque dant multa illis quos oporteret pauperes eſſe (ſcilicet hiſtrionibus, & adulatoribus) bonis autem nihil dant.* 2. 2. *q.* 119. *art.* 2. *ad* 2.

PROFESSIO.

Vide infra *v. Religio.*

PROHIBITIO.

QUÆR. *An & quare dum alicui prohibetur id quod concupiſcit, vehementius in illius concupiſcentiam exardeſcit, juxta illud Apoſt. ad Roman. 5. Lex autem ſubintravit; ut abundaret delictum.*

Reſp. Div. Thomas, cum alicui prohibetur id quod concupiſcit, vehementius in concupiſcentiam illius exardeſcit, & ſicut fluvius oppoſito obice fortius fluit, & obicem frangit. Cujus ratio poteſt eſſe triplex.

Una quidem, quia illud quod ſubjacet hominis poteſtati, non reputat aliquis pro magno, ſed illud quod eſt extra hominis poteſtatem, apprehenditur ab homine quaſi magnum: prohibitio autem ejus quod concupiſcitur, ponit illud quod prohibetur quaſi extra hominis poteſtatem: & ideo concupiſcentia magis exardeſcit in rem concupitam dum prohibetur.

Secunda ratio eſt, quia interiores affectiones quando interius retinentur, ita quod exterius non deriventur, ex hoc ipſo magis interius incenduntur; ſicut patet in dolore, & ira; quæ dum interius clauſa tenentur, magis augentur: ſi autem exterius quodammodo procedant, eorum virtus diminuitur: prohibitio autem propter timorem pœnæ cogit hominem,

Digitized by Google

nem, ut concupiſcentiam ſuam ad exteriora non perducat: & ideo ipſa concupiſcentia interius retenta magis inflammatur.

Tertia ratio eſt, quia illud quod non eſt nobis prohibitum, apprehendimus quaſi poſſibile fieri quandocunque nobis placuerit; & ideo multoties opportunitate exiſtente, illud vitamus: ſed quando aliquid eſt prohibitum apprehenditur a nobis, ut non ſemper a nobis haberi poſſit; & ideo quando opportunitas datur ſine timore pœnæ illud conſequendi, promptiores ad hoc ſumus. Et inde eſt, quod data lege, quæ concupiſcentiæ uſum prohibebat, & tamen ipſam concupiſcentiam non mitigabat, concupiſcentia ipſa magis ferventer homines ad peccata ducebat: unde dicitur Ezech. 5. *Iſta eſt Jeruſalem: in medio gentium poſui eam, & in circuitu ejus terras; & contempſit judicia mea, ut plus eſſet impia, quam gentes. Ad Rom. 5. lect. 6.*

PROMISSIO.

QUÆR. 1. An Promiſſio ſit de aliqua re facienda pro altero, quæ ſit ei grata.

Reſp. D. Thomas, promiſſio alicujus eſt quod quis pro aliquo voluntarie facit: non enim eſſet promiſſio, ſed comminatio, ſi quis diceret ſe contra aliquem facturum: ſimiliter vana eſſet promiſſio, ſi quis alicui promitteret id quod ei non eſſet acceptum. 2.2. *qu.* 88. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. Quomodo promiſſio importetur in voto: & quomodo vim obligandi habeat reſpectu Dei & hominum.

Reſp. infra *v. Volum, qu.* 1. *& ſeq.*

QUÆR. 3. Utrum aliquis alteri obligetur ex qualibet promiſſione.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum honeſtatem, ex qualibet promiſſione homo homini obligatur, & hæc eſt obligatio juris naturalis: ſed ad hoc quod aliquis obligetur ex aliqua obligatione civili, quædam alia requiruntur. 2.2. *qu.* 88. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 4. An ille qui ex juſta cauſa prætermittit facere quod promiſit, ſit exemptus a levitate & falſitate.

Reſp. Div. Thomas, Apoſtolus ſe excuſat 2. Corinth. 1. de hoc, quod ad eos non iverat ſicut promiſerat, dicens, *cum ergo voluiſſem nunquid levitate uſus ſum, aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, ut ſit apud me eſt, & non?* Et ſi ex hoc quod ex juſta cauſa prætermiſit facere quod promiſerat, ſe immunem dicit a levitate, carnalitate, & falſitate. *ad Rom.* 15. *lect.* 3.

QUÆR. 5. Quibus de cauſis excuſemur a ſervandis promiſſis etiam juramento firmatis; præſertim quantum ad mala, ſecundum illud D. Iſidori lib. 2. Sinonym. & in decretis cauſa 12. q. 4. In malis promiſſis reſcinde fidem.

Reſp. ſupra *v. Juramentum qu.* 6. 15. 16. 17. *Mendacium quæſt.* 7. *Perjurium q.* 3. *&* 5.

PRUDENTIA.

QUÆR. 1. Quid ſit prudentia: & quinam ſit præcipuus ipſius actus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prudentia *eſt recta ratio agibilium:* unde oportet quod ille ſit præcipuus actus prudentiæ, qui eſt præcipuus actus rationis agibilium. Cujus quidem ſunt tres actus, quorum primus eſt conſiliari, quod pertinet ad inventionem: nam conſiliari eſt quærere: ſecundus actus eſt judicare inventis: & hoc facit ſpeculativa ratio: ſed practica ratio, quæ ordinatur ad opus, procedit ulterius, & eſt tertius actus ejus *præcipere*: qui quidem actus conſiſtit in applicatione conſiliatorum, & judicatorum ad operandum. Et quia iſte actus eſt propinquior fini rationis practicæ, inde eſt quod iſte eſt principalis actus rationis practicæ, & per conſequens prudentiæ. Et hujus ſignum eſt quod perfectio actus conſiſtit in judicando, non autem in præcipiendo: ideo reputatur melior artifex, qui volens peccat in arte, quaſi habens rectum judicium, quam qui peccat nolens, quod videtur eſſe defectu judicii: ſed in prudentia eſt e converſo, ut dicitur in 7. Ethic. imprudentior enim eſt qui volens peccat, quaſi deficiens in principali actu prudentiæ, qui eſt præcipere, quam qui peccat nolens. 2.2. *q.* 47. *art.* 8. *in corp.*

QUÆR. 2. An prudentia reperiatur in peccatoribus, cum Philoſophus dicat in 6. Ethic. impoſſibile eſt prudentem deeſſe non exiſtentem bonum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prudentia dicitur tripliciter. Eſt enim quædam prudentia falſa, vel per ſimilitudinem dicta: cum enim prudens ſit, qui bene diſponit ea, quæ ſunt agenda propter aliquem bonum finem; illa qui propter malum finem aliqua diſponit congruentia illi fini, habet falſam prudentiam, inquantum illud quod accipit pro fine non eſt vere bonum, ſed ſecundum ſimilitudinem: ſicut dicitur aliquis bonus latro: Hoc enim modo poteſt ſecundum ſimilitudinem dici prudens latro, qui convenientes vias adinvenit ad latrocinandum: Et hujuſmodi eſt prudentia, de qua Apoſtolus dicit ad Roman. 8. *Prudentia carnis mors eſt*: quæ ſcilicet finem ultimum conſtituit in delectatione carnis.

Digitized by Google

Secunda autem prudentia eſt quidem vera, quia adinvenit vias accommodatas ad finem vere bonum; ſed eſt imperfecta duplici ratione. Uno modo, quia illud bonum, quod accipit pro fine, non eſt communis finis totius humanæ vitæ, ſed alicujus ſpecialis negotii; puta cum aliquis adinvenit vias accommodatas ad negotiandum, vel ad navigandum, dicitur prudens negotiatur, vel nauta: Alio modo, quia deficit in principali actu prudentiæ; puta cum aliquis recte conſiliatur, & bene judicat etiam de his, quæ pertinent ad totam vitam, ſed non efficaciter præcipit.

Tertia autem prudentia eſt & vera, & perfecta, quæ ad bonum finem totius vitæ recte conſiliatur, judicat, & præcipit: Et hæc ſola dicitur prudentia ſimpliciter, quæ in peccatoribus eſſe non poteſt: Prima autem prudentia eſt in ſolis peccatoribus: Prudentia autem imperfecta eſt communis bonis & malis, maxime illa quæ eſt imperfecta propter finem particularem: nam illa, quæ eſt imperfecta propter defectum principalis actus, etiam non eſt niſi in malis. 2.2. *quæſt.* 47. *art.* 13. *in corp. qu.* 50. *artic.* 3. *ad* 3. *quæſt.* 5. *de virt. art.* 2.

QUÆR. 3. *Utrum in omnibus juſtis reperiatur prudentia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus habet gratiam niſi ſit virtuoſus: ſed nullus poteſt eſſe virtuoſus niſi habeat prudentiam: Dicit enim Gregorius in 2. Moral. quod *cæteræ virtutes, niſi ea, quæ appetunt, prudenter agant, virtutes eſſe nequaquam poſſunt.* Ergo omnes habentes gratiam, habent prudentiam. 2. 2. *qu.* 47. *art.* 14. *in argumento, ſed contra.*

QUÆR. 4. *An & quomodo omnes juſti per prudentiam reddantur induſtrii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt induſtria. Una quidem, quæ eſt ſufficiens ad ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: & talis induſtria datur omnibus habentibus gratiam; quos *unctio docet de omnibus*, ut dicitur 1. Joan. 2. Eſt autem alia induſtria plenior, per quam aliquis ſibi & aliis poteſt providere, non ſolum de his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, ſed etiam de quibuſcumque pertinentibus ad humanam vitam: Et talis induſtria non eſt in omnibus habentibus gratiam. 2. 2. *qu.* 47. *art.* 14. *ad* 1.

QUÆR. 5. *An & quomodo juſti ex prudentia requirant aliorum conſilia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi, qui indigent regi conſilio alieno, ſaltem in hoc ſibi ipſis conſulere ſciunt (ſi gratiam habent) ut aliorum conſilia requirant, & diſcernant conſilia bona a malis. *in eodem art.* 14. *ad* 2.

QUÆR. 6. *An verum ſit quod Philoſoph.* 3. *Topic. dicit, juvenes conſtat non eſſe prudentes: & quænam in eis prudentia reperiri poſſit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod prudentia acquiſita cauſatur ex exercitio actuum: unde indiget ad ſui generationem experimento, & tempore, ut dicitur in 2. Ethic. Unde non poteſt eſſe in juvenibus nec ſecundum habitum, nec ſecundum actum. Sed prudentia gratuita cauſatur ex infuſione divina: unde in pueris baptizatis nondum habentibus uſum rationis, eſt prudentia ſecundum habitum, ſed non ſecundum actum, ſicut etiam in amentibus. In his autem, qui jam habent uſum rationis, eſt etiam ſecundum actum, quantum ad ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Sed per exercitium meretur augmentum quouſque perficiatur, ſicut & cæteræ virtutes: Unde Apoſtolus dicit ad Hebr. 5. quod *perfectorum eſt ſolidus cibus; eorum qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali. Ibid. ad* 3.

QUÆR. 7. *An & quomodo prudentia corrumpatur per oblivionem, & paſſiones.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oblivio reſpicit cognitionem tantum: & ideo per oblivionem poteſt aliquis artem totaliter perdere, & ſimiliter ſcientiam, quæ in ratione conſiſtunt: ſed prudentia non conſiſtit in ſola cognitione, ſed etiam in appetitu, quia principalis ejus actus eſt præcipere, quod eſt applicare cognitionem habitam ad appetendum, & operandum: Et ideo prudentia non directe tollitur per oblivionem, ſed magis corrumpitur per paſſiones: Dicit enim Philoſophus in 6. Ethic. quod *delectabile & triſte pervertit æſtimationem prudentiæ*: Unde Dan. 13. dicitur; *ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubvertit cor tuum*: Et Exodi 13. dicitur; *Ne accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes.* Oblivio tamen poteſt impedire prudentiam, inquantum procedit ad præcipiendum ex aliqua cognitione, quæ per oblivionem tolli poteſt. 2. 2. *qu.* 47. *art.* 16. *in corp.* 1. 2. *qu.* 53. *art.* 1. *in corp. & qu.* 18. *de ver. art.* 7. *ad* 6.

QUÆR. 8. *An & quare memoria ſit pars prudentiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prudentia eſt circa contingentia operabilia: in his autem non poteſt homo dirigi per ea, quæ ſunt ſimpliciter & ex neceſſitate vera, ſed ex his quæ ut in pluribus accidunt: Oportet enim principia concluſionibus eſſe proportionata; & ex talibus talia concludere, ut dicitur in 6. Ethic. Quid autem ſit in pluribus verum, oportet per experimentum conſiderare: unde & in 2. Ethic. Philoſ. dicit, quod *virtus*

Digitized by Google

tus intellectualis habet generationem, & augmentum ex experimento & tempore: Experimentum autem eſt ex pluribus memoriis, ut patet in 1. Metaph. Unde conſequens eſt quod ad prudentiam requiritur plurium memoriam habere: Unde convenienter memoria ponitur pars prudentiæ. *2. 2. quæſt. 49. artic. 1. in corp. 3. ſent. diſt. 33. qu. 3. artic. 1. qu. 1.*

QUÆR. 9. *An & quomodo docilitas ſit pars prudentiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prudentia conſiſtit circa particularia operabilia, in quibus cum ſint quaſi infinitæ diverſitates, non poſſunt ab uno homine ſufficienter omnia conſiderari; nec per modicum tempus, ſed per temporis diuturnitatem: Unde in his quæ ad prudentiam pertinent, maxime indiget homo ab alio erudiri, & præcipue ex ſenibus, qui ſanum intellectum adepti ſunt circa fines operabilium: Unde Philoſophus dicit in 6. Ethic. *oportet attendere expertorum, & ſeniorum, & prudentium indemonſtrabilibus enuntiationibus & opinionibus, non minus quam demonſtrationibus*: Propter experientiam enim vident principia: unde & Prov. 3. dicitur, *ne innitaris prudentiæ tuæ*. Et Eccleſ. 6. dicitur, *in multitudine Presbyterorum* (ideſt ſeniorum) *prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde conjungere*. Hoc autem pertinet ad docilitatem, ut aliquis ſit bene diſciplinæ ſuſceptivus: Et ideo convenienter docilitas ponitur pars prudentiæ. *2. 2. qu. 49. art. 3. in corp. 3. ſent. d. 33. qu. 3. art. 1.*

QUÆR. 10. *An & quomodo circumſpectio ſit pars prudentiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad prudentiam præcipue pertinet recte ordinare aliquid in finem: quod quidem recte non fit niſi & finis bonus ſit, & id quod ordinatur in finem, ſit etiam bonum, & conveniens fini. Sed quia prudentia eſt circa ſingularia operabilia, in quibus multa concurrunt: contingit aliquid ſecundum ſe conſideratum eſſe bonum & conveniens fini, quod tamen ex aliquibus concurrentibus redditur malum, vel non opportunum ad finem: ſicut oſtendere ſigna amoris alicui, ſecundum ſe conſideratum, videtur eſſe conveniens ad alliciendum ejus animum ad amorem: ſed ſi contingat in animo illius ſuperbia, vel ſuſpicio adulationis, non erit hoc conveniens ad finem: Et ideo neceſſaria eſt circumſpectatio ad prudentiam, ut ſcilicet homo id, quod ordinatur in finem, comparet etiam cum his, quæ circumſtant. *2. 2. qu. 49. artic. 7. in corp. 3. ſent. d. 32. qu. 3. art. 1. qu. 3.*

QUÆR. 11. *An & quomodo cautio ſit pars prudentiæ, juxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. Videte quomodo caute ambuletis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ea circa quæ eſt prudentia, ſunt contingentia operabilia, in quibus ſicut verum poteſt admiſceri falſo, ita & malum bono, propter multiformitatem hujuſmodi operabilium, in quibus bona plerumque impediuntur a malis, & mala habent ſpeciem boni: Et ideo neceſſaria eſt cautio ad prudentiam, ut ſic accipiantur bona, quod vitentur mala. *Ibid. art. 8. in corp.*

QUÆR. 12. *Quomodo poſſit vir prudens præcavere omnia mala quæ poſſunt contingere.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod malorum, quæ homini vitanda occurrunt, quædam ſunt, quæ ut in pluribus accidere ſolent: & talia comprehendi ratione poſſunt: Et contra hæc ordinatur cautio, ut totaliter vitentur, vel ut minus noceant: Quædam vero ſunt, quæ ut in paucioribus, & caſualiter accidunt: Et hæc cum ſint infinita, ratione comprehendi non poſſunt: nec homo ſufficit ea præcavere, quamvis per officium prudentiæ homo contra omnes fortunæ inſultus ſe diſponere poſſit, ut minus lædatur. *2. 2. qu. 49. art. 8. ad 4.*

QUÆR. 13. *An & quomodo ſolertia, & ſolicitudo ſunt partes prudentiæ.*

Reſp. intra *v. Solertia, & v. Solicitudo.*

QUÆR. 14. *An & quando prudentia carnis ſit peccatum mortale, aut veniale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prudens dicitur aliquis dupliciter: uno modo ſimpliciter, ſcilicet in ordine ad finem totius vitæ; alio modo ſecundum quid, ſcilicet in ordine ad finem aliquem particularem, puta ſi dicitur aliquis prudens in negotiatione, vel in aliquo hujuſmodi.

Si ergo prudentia carnis accipiatur ſecundum abſolutam prudentiæ rationem, ita ſcilicet quod in cura carnis conſtituatur ultimus finis totius vitæ, ſic eſt peccatum mortale: quia per hoc homo avertitur a Deo, cum impoſſibile ſit eſſe plures fines ultimos. Si vero prudentia carnis accipiatur ſecundum rationem particularis prudentiæ, ſic prudentia carnis eſt peccatum veniale: contingit enim quandoque, quod aliquis inordinate afficitur ad aliquod delectabile carnis abſque hoc quod avertatur a Deo per peccatum mortale: unde non conſtituit finem totius vitæ in delectatione carnis: & ſic adhibere ſtudium ad hanc delectationem conſequendam eſt peccatum veniale, quod pertinet ad prudentiam carnis.

Si vero aliquis actu curam carnis referat in finem honeſtum, puta cum aliquis ſtudet comeſtioni propter corporis ſuſtentationem, non vocatur prudentia carnis: quia ſic utitur ho-

mo cura carnis ut ad finem. 2. 2. *qu.* 55. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 15. *An debeat dici prudentia diaboli, vel mundi, ſicut prudentia carnis, de qua Apoſtolus ad Rom.* 8. *ait: nam prudentia carnis mors eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diabolus nos tentat non per modum appetibilis, ſed per modum ſuggerentis: & ideo cum prudentia importet ordinem ad aliquem finem appetibilem, non ita dicitur prudentia diaboli, ſicut prudentia reſpectu alicujus mali finis, ſub cujus ratione tentat nos mundus & caro: inquantum ſcilicet proponuntur nobis ad appetendum bona mundi, vel carnis: & ideo dicitur prudentia carnis, & etiam prudentia mundi; ſecundum illud Luc. 16. *Filii hujus ſæculi, prudentiores ſunt in generatione ſua* &c. Apoſtolus autem totum comprehendit ſub prudentia carnis; quia etiam exteriores res mundi appetimus propter carnem. 2. 2. *q.* 55. *art.* 1. *ad* 3.

PUNITIO.

Vide infra *v. Vindicatio.*

PURGATORIUM.

Vide *v. Miſſa, Oratio, Suffragia.*

PUSILLANIMITAS.

QUÆR. 1. *An puſillanimitas ſit peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omne illud quod contrariatur naturali inclinationi, eſt peccatum; quia contrariatur legi naturæ: ineſt autem unicuique rei naturalis inclinatio ad exequendam actionem commenſuratam ſuæ potentiæ, ut patet in omnibus rebus naturalibus tam animatis, quam inanimatis: ſicut autem per præſumptionem aliquis excedit proportionem ſuæ potentiæ, dum nititur ad majora quam poſſit, ita puſillanimitas etiam deficit a proportione ſuæ potentiæ, dum recuſat ad id tendere, quod eſt ſuæ potentiæ commenſuratum: & ideo ſicut præſumptio eſt peccatum, ſic & puſillanimitas: & inde eſt quod ſervus, qui acceptam pecuniam Domini ſui fodit in terram, nec eſt operatus ex ea propter quendam puſillanimitatis timorem, punitur a Domino, ut habetur Matth. 25. & *Lucæ* 19. 2. 2. *qu.* 133. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *In quo ſenſu Philoſ.* 4. *Ethic. dicit quod puſillanimus non eſt malus: & quam rei ſint qui aliis prodeſſe negligunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Philoſophus illos nominat malos, qui proximis inferunt nocumenta: & ſecundum hoc puſillanimus dicitur non eſſe malus, quia nulli infert nocumentum, niſi per accidens; inquantum ſcilicet deficit ab operibus, quibus poſſet alios juvare: dicit enim Greg. in Paſtorali, quod *illi, qui prodeſſe utilitati proximorum in prædicatione refugiunt, ſi diſtricte judicentur, ex tantis rei ſunt, ex quantis venientes ad publicum prodeſſe potuerunt. in eodem artic.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. *Cur ſicut Philoſophus dicit ibidem, maxime videtur puſillanimus eſſe qui magnis bonis dignus exiſtit, & tamen his non dignificat ſeipſum: & utrum puſillanimitas ſit quandoque peccatum veniale, quandoque mortale.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod nihil prohibet aliquem habentem habitum virtutis, peccare; venialiter quidem, etiam ipſo habitu remanente; mortaliter autem cum corruptione ipſius habitus virtutis gratuitæ: & ideo poteſt contingere quod aliquis ex virtute quam habet, ſit dignus ad aliqua magna facienda, quæ ſunt digna magno honore: & tamen per hoc quod ipſe non attentat ſua virtute uti, peccat; quandoque quidem venialiter, quandoque autem mortaliter. Vel poteſt dici quod puſillanimus eſt dignus magnis ſecundum habilitatem ad virtutem quæ ineſt ei, vel ex bona diſpoſitione naturæ, vel ex ſcientia, vel ex exteriori fortuna, quibus dum recuſat uti ad virtutem, puſillanimus redditur. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 4. *An puſillanimitas aliquo modo ex ſuperbia proveniat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam puſillanimitas aliquo modo ex ſuperbia oriri poteſt, dum ſcilicet aliquis nimium proprio ſenſui innititur, quo reputat ſe inſufficientem ad ea, reſpectu quorum ſufficientiam habet: unde dicitur Proverb. 26. *Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententias.* Nihil enim prohibet, quod ſe quantum ad aliqua dejiciat, & quantum ad alia ſe in ſublime extollat: unde Gregor. in Paſtorali de Moyſe dicit, quod *ſuperbus fortaſſe eſſet, ſi ducatum plebis innumeræ, ſine trepidatione ſuſciperet, & rurſum ſuperbus exiſteret, ſi authoris imperio obedire recuſaret. Ibidem ad* 3.

QUÆR. 5. *An & quomodo puſillanimitas directe opponitur magnanimitati.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod puſillanimitas poteſt tripliciter conſiderari. Uno mo-

Digitized by Google

modo ſecundum ſeipſam: & ſic manifeſtum eſt quod ſecundum propriam rationem opponitur magnanimitati, a qua differt ſecundum differentiam magnitudinis, & parvitatis ſecundum idem: nam ſicut magnanimus ex animi magnitudine tendit ad magna, ita puſillanimus ex animi parvitate ſe retrahit a magnis: alio modo poteſt conſiderari ex parte ſuæ cauſæ, quæ ex parte intellectus eſt ignorantia propriæ conditionis; ex parte autem appetitus, timor deficiendi in his quæ falſo æſtimat excedere ſuam facultatem: tertio modo poteſt conſiderari quantum ad effectus qui retrahunt ſe a magnis quibus eſt dignus: ſed oppoſitio vitii ad virtutem attenditur magis ſecundum propriam ſpeciem, quam ſecundum cauſam vel effectum: Et ideo puſillanimitas directe magnanimitati opponitur. 2. 2. *qu.* 33. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 6. *An & quomodo puſillanimitas opponatur nedum magnanimitati, ſed etiam humilitati.*

Reſp. infra *v. Superbia.*

QUÆR. 7. *An ſicut ignorantia ſui opponitur prudentiæ, ita etiam ipſi opponatur puſillanimitas, quæ ex tali ignorantia provenit, teſte Philoſ.* 4. *Ethic. ubi ait, puſillanimus ignorat ſeipſum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ratio illa procedit de puſillanimitate ex parte cauſæ quam habet in intellectu: & tamen non proprie poteſt dici quod opponatur prudentiæ etiam ſecundum cauſam ſuam; quia talis ignorantia non procedit ex inſipientia, ſed magis ex pigritia conſiderandi ſuam facultatem, ut dicitur in 4. Ethic. vel exequendi quod ſuæ ſubjacet poteſtati. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 8. *Utrum effectus puſillanimitatis ſit pigritia: unde Matth.* 25. *Servum qui propter puſillanimitatem pecunia uti recuſavit, vocat Dominus malum & pigrum: Philoſophus etiam dicit in* 4. *Ethicor. quod puſillanimi videntur pigri.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ratio illa procedit de puſillanimitate ex parte effectus. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 9. *An puſillanimitas procedat ex timore, ſecundum illud Iſaiæ* 35. *Dicite puſillanimis, confortamini & nolite timere: procedat etiam ex ira ſecundum illud ad Coloſſ.* 3. *Patres nolite ad indignationem provocare filios veſtros, ut non puſillo animo fiant.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ratio illa procedit ex parte cauſæ: nec tamen timor cauſans puſillanimitatem, ſemper eſt timor periculorum mortis: unde etiam ex hac parte non oportet quod opponatur fortitudini: ita autem ſecundum rationem proprii motus quo quis extollitur in vindictam, non cauſat puſillanimitatem quæ dejicit animum, ſed magis tollit eam: inducit autem ad puſillanimitatem ratione cauſarum iræ, quæ ſunt injuriæ illatæ: ex quibus dejicitur animus patientis. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 10. *Cur Apoſtolus loco citato ad Coloſſ.* 3. *Parentes admonet, ne filios ſuos reddant puſillanimes.*

Reſp. Div. Thomas, hujus ratio eſt, quia homines retinent impreſſionem, quam a pueritia habuerunt: Naturale autem eſt, quod qui in ſervitute nutriuntur, ſemper ſint puſillanimes. Unde ratio eſt cujuſdam, quare filii Iſrael non ſtatim in terram promiſſionis ſunt producti: quia fuerunt nutriti in ſervitute, & non habuiſſent audaciam contra inimicos pugnandi. *Eſai.* 35. *dicite puſillanimis. In expoſit. ejuſd. cap. lect.* 4.

QUÆR. 11. *An puſillanimitas ſit gravius peccatum, quam præſumptio, cum de iſta dicatur, Eccleſ.* 37. *O præſumptio nequiſſima.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod puſillanimitas eſt gravius peccatum ſecundum propriam ſpeciem, quam præſumptio: quia per ipſam recedit homo a bonis, quod eſt peſſimum, ut dicitur in 4. Ethicor. 3. Sed præſumptio dicitur eſſe nequiſſima ratione ſuperbiæ, ex qua procedit. 2. 2. *qu.* 132. *art.* 2. *ad* 4.

QUADRAGESIMA.

Vide ſupra *v. Jejunium, præſertim q.* 18. 27. *&* 33.

QUÆSTIO.

Quæritur, Cur periculoſum eſt determinare quæſtiones, in quibus agitur de mortali peccato.

Reſpond. ſupra *v. Beneficium Eccleſiaſticum qu.* 8.

RAPINA.

QUÆR. 1. *An qui rapinam committunt, peccent, & teneantur ad reſtitutionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod rapina quandam violentiam & coactionem importat, per quam contra juſtitiam alicui aufertur quod ſuum eſt: in ſocietate autem hominum nullus habet coactionem, niſi per publicam poteſtatem: & ideo quicunque per vio-

len-

lentiam aliquid alteri aufert, ſit privata perſona, non utens publica poteſtate, illicite agit, & rapinam committit, ſicut patet in latronibus.

Principibus vero poteſtas publica committitur ad hoc quod ſint juſtitiæ cuſtodes: & ideo non licet eis violentia, & coactione uti, niſi ſecundum juſtitiæ tenorem; & hoc vel contra hoſtes pugnando; vel contra cives, malefactores puniendo: & quod per talem violentiam aufertur, non habet rationem rapinæ, cum non ſit contra juſtitiam.

Si vero contra juſtitiam aliqui per publicam poteſtatem violenter abſtulerint res aliorum, illicite agunt, & rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur, 2. 2. *qu. 66. artic. 8. in corp.*

QUÆR. 2. Utrum illi qui in bello juſto deprædantur hoſtes rapinam committant, & ad reſtitutionem teneantur.

Reſp. ſupra *v. Bellum qu. 6.*

QUÆR. 3. Quandonam Principes rapinam committant, & ad reſtitutionem teneantur, ſi per violentiam bona ſubditorum capiant.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi Principes a ſubditis exigant quod eis ſecundum juſtitiam debetur propter bonum commune conſervandum, etiamſi violentiam adhibeant, non eſt rapina: ſi vero aliquid Principes indebite extorqueant per violentiam, rapina eſt ſicut & latrocinium: Unde dicit Auguſtinus 4. de Civit. Dei: *remota juſtitia, quid ſunt regna niſi magna latrocinia; quia & ipſa latrocinia quid ſunt niſi parva regna?* & Ezech. 22. dicitur: *Principes ejus in medio ejus quaſi lupi rapientes prædam:* Unde & ad reſtitutionem tenentur, ſicut & latrones: & tanto gravius peccant quam latrones, quanto periculoſius & communius contra publicam juſtitiam agunt, cujus cuſtodes ſunt poſiti. 2. 2. *q. 66. art. 8. ad 3.*

QUÆR. 4. Quare rapina eſt gravius peccatum quam furtum, & ſecundum leges gravius punitur.

Reſp. D. Thomas, quia per rapinam non ſolum infertur alicui damnum in rebus, ſed etiam vergit in quandam perſonæ ignominiam ſive injuriam: & hoc præponderat fraudi vel dolo, quæ pertinent ad furtum. 2. 2. *qu. 66. artic. 9.*

RAPTUS.

Vide *v. Matrimonium quæſt. 182. & tribus ſequentibus.*

RECIDIVANS.

QUÆR. 1. An teneatur pœnitens iterum confiteri peccata ſua, ut ipſius ingratitudo cognoſcatur; vel exponere Sacerdoti beneficia ſibi a Deo exhibita, vel ſuas omnes pronitates ad peccandum: & quomodo recidivans teneatur præterita peccata notificare in generali, & quandoque etiam in ſpeciali, ut debita ſatisfactio imponi poſſit, & occaſiones iterum peccandi poſſint præſcindi.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod non oportet ut denuo confiteatur, ut cognoſcatur ingratitudinis quantitas: ſicut enim quantitas peccati augetur per ingratitudinem de peccatis dimiſſis, ita etiam augetur per ingratitudinem de beneficiis acceptis: unde pari ratione teneretur confitens omnia beneficia Dei ſibi exhibita exponere Sacerdoti, quod nullus dicit. Similiter etiam non oportet, ut Sacerdoti aliquis confiteatur totum ſtatum ſuum, ut Sacerdos cognoſcat vultum pecoris ſui: ſed ſolum ea, de quibus debet ab eo judicari: alias oporteret innocentem Sacerdoti, cui venialia confitetur, exponere omnes pronitates ſuas ad peccandum, & totam conditionem ſuam, quod nullus dicit. Unde aliquorum opinio eſt, quod poſt recidivum non tenetur aliquis priora peccata confiteri, nec in generali, nec in ſpeciali: quia ingratitudo, ratione cujus peccata redire dicuntur, eſt quædam peccati circumſtantia, nec trahit in aliud genus peccati: Hujuſmodi autem circumſtantiæ non ſunt neceſſario confitendæ. Sed ex hac opinione videtur relinqui, quod non poſſit plenarie recidivantis morbo remedium adhiberi: Multa enim expediunt ad ſpiritualem ſalutem recidivanti, quæ non ſunt neceſſaria innocenti; ut ſcilicet circa eum major cautela adhibeatur.

Et ideo videtur diſtinguendum eſſe, quod in confeſſione eſt aliquid exponendum dupliciter: Uno modo directe; & ſic exponi dicitur, cujus abolitio per confeſſionem quæritur: Et ſic peccata dimiſſa recidivans nullo modo confiteri tenetur nec in generali, nec in ſpeciali, cuicunque confiteatur: Alio modo indirecte; ſicut illud ſine quo ſciri non poteſt debitus ſatisfaciendi modus: Cum enim contritio ſecundum quod eſt de neceſſitate ſalutis votum confeſſionis, & ſatisfactionis debitæ includat, tenetur ille, qui confitetur, Sacerdoti exponere ea, quibus Sacerdos poſſit ſcire, quæ ſatisfactio ſit congrue injungenda; ſicut confitens confitetur Sacerdoti interdum ſe eſſe infirmum, ut ei jejunium non imponat: Et

Digitized by Google

per hunc modum tenetur recidivans notificare peccata dimiſſa quantum ſufficit ad hoc quod ſciatur, quæ ſatisfactio eſt ei injungenda; ut ſi ipſe frequenter lapſum carnis paſſus eſt ex aliqua occaſione, illa occaſio præſcindatur per ſatisfactionem: & ſic de aliis peccatis: Et ad hoc videtur ſufficere confeſſio dimiſſorum peccatorum in generali: Tamen interdum ad aliqua ſpecialia oportet deſcendere, ſecundum quod confitens viderit opportunum. Non enim poteſt in his aliqua certa menſura præfigi. 4. *ſent. qu.* 1. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 2. *An recidivans teneatur iterum confiteri peccata, a quibus abſolutus fuit; vel ingratitudinem, quam commiſit iterando eadem peccata; vel ad vitandas peccati occaſiones, quando ipſe ſcit quomodo vitari debent.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc ſunt tres opiniones, quidam enim ſic diſtinguunt: aut enim quis recidivat ante ſatiſfactionem peractam; & ſic tenetur ſpecialiter confiteri: aut poſt: & ſic aut confitetur Confeſſori eidem, aut alteri: ſi eidem & ille habet memoriam præcedentium peccatorum ejus, ſic non tenetur confiteri in ſpeciali: ſed contra hoc eſt, quia non redeunt peccata præcedentia niſi per ingratitudinem: ergo ſecundum ſe non confitenda ſunt: homo enim non tenetur confiteri peccatum quod non habet: ideo alii dicunt quod non propter ſe; ſed propter cautelam futuri peccati ſunt iterum confitenda in generali, & aliquando aliqua in ſpeciali; prout neceſſarium eſt ad manifeſtationem cauſæ peccati per quod recidivatur; ut determinata ſatisfactio ſibi injungatur, ne iterum recidivet. Sed contra hoc eſt, quia aliquando nullum peccatum præcedens eſt cauſa peccati per quod recidivatur. Præterea multo melius ſcit quis vitare peccatum futurum per induſtriam propriam, quam Sacerdos ſatiſfactionem ſciat injungere ad vitandum peccatum. Præterea, ſic ſequeretur quod omnes pronitates ad peccandum quas quis patitur, teneretur confiteri. Et ideo alii verius dicunt quod cum peccata præcedentia non redeant niſi quantum ad ingratitudinem, quia ſecundnm ſe dimiſſa ſunt; ingratitudo autem non trahit in aliud genus ſpecialis peccati; ideo non ſecundum ſe confitenda ſunt: nec ipſa ingratitudo ſecundum quam redire dicuntur. 4. *ad Hannib. d.* 22. *art.* 2. *in corp.*

RELIGIO.

QUÆR. 1. *Quomodo Religio ordinet hominem ad Deum, juxta illud Tullii* 2. *Rethor. Religio eſt virtus, quæ ſuperioris cujuſdam naturæ (quam divinam vocant) cultum cæremoniamque affert.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Iſidor. dicit in libr. 10. Etymol. *Religioſus* (ut ait Cicero) *a relectione appellatur, quia retractat & tanquam relegit ea quæ ad cultum divinum pertinent*: & ſic Religio videtur dicta a relegendo ea quæ ſunt divini cultus; quia hujuſmodi ſunt frequenter in corde revolvenda, ſecundum illud Proverb. 3. *In omnibus viis tuis cogita illum*: Quamvis etiam poſſit intelligi Religio ex hoc dicta quod *Deum religere debemus, quem amiſeramus negligentes*, ſicut Auguſtin. dicit in 10. de Civit. Dei. Vel poteſt intelligi Religio a religando dicta: unde Auguſtin. dicit in lib. de vera Religione, *Religet nos Religio uni omnipotenti Deo*. Sive autem Religio dicatur a frequenti relectione, ſive ex iterata electione ejus quod negligenter amiſſum eſt, ſive dicatur a religatione, religio proprie importat ordinem ad Deum; ipſe enim eſt cui principaliter alligari debemus tanquam indeficienti principio, ad quem etiam noſtra electio aſſidue dirigi debet ſicut in ultimum finem; quem etiam negligentes, peccando amittimus, & credendo, ac fidem proteſtando recuperare debemus. 2. 2. *quæſt.* 81. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quinam ſpecialiter dicantur Religioſi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis Religioſi dici poſſint communiter omnes qui Deum colunt, ſpecialiter tamen Religioſi dicuntur, qui totam vitam ſuam divino cultui dedicant, a mundanis negotiis ſe abſtrahentes: ſicut etiam contemplativi dicuntur, non qui contemplantur, ſed qui contemplationi totam vitam ſuam deputant. Hujuſmodi autem ſe ſubjiciunt homini propter hominem, ſed propter Deum; ſecundum illud Apoſt. Galat. 4. *Sicut Angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Jeſum. Ibid. ad* 5.

QUÆR. 3. *An quilibet Religioſus teneatur ad omnia conſilia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad perfectionem aliquid pertinet tripliciter: uno modo eſſentialiter; & ſic ad perfectionem pertinet perfecta obſervantia præceptorum charitatis, alio modo ad perfectionem pertinet aliquid conſequenter, ſicut illa quæ conſequuntur

ex

Digitized by Google

ex perfectione charitatis, puta quod aliquis maledicenti benedicat, & alia hujuſmodi impleat, quæ etſi ſecundum præparationem animi ſint in præcepto, ut ſcilicet impleantur quando neceſſitas requirit; tamen ex ſuperabundantia charitatis procedit, quod etiam præter neceſſitatem quandoque talia impleantur: Tertio modo pertinet aliquid ad perfectionem inſtrumentaliter, & diſpoſitive, ſicut paupertas, continentia, obedientia, & alia hujuſmodi.

Perfectio autem charitatis eſt finis ſtatus Religionis: Status autem Religionis eſt quædam diſciplina, vel exercitium ad perfectionem perveniendi: ad quam quidem aliqui pervenire nituntur exercitiis diverſis, ſicut & Medicus ad ſanandum uti poteſt diverſis medicamentis: manifeſtum eſt autem, quod ille qui operatur ad finem, non ex neceſſitate convenit quod jam aſſecutus ſit finem, ſed requiritur, quod per aliquam viam tendat ad finem; & ideo ille qui ſtatum Religionis aſſumit, non tenetur habere perfectam charitatem; ſed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, ut habeat charitatem perfectam: & eadem ratione non tenetur ad hoc quod illa impleat, quæ ad perfectionem charitatis conſequuntur. Tenetur autem, ut ad ea implenda intendat, contra quod facit contemnens: Unde non peccat ſi ea prætermittat, ſed ſi ea contemnat. Similiter etiam non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem pervenitur, ſed ad illa quæ determinate ſunt ei taxata ſecundum regulam, quam profeſſus eſt. 2.2. *quæſt.* 186. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 1. *qu.* 2. *art.* 6. *quæſtiunc.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 4. *An Religioſus ſit tranſgreſſor ſuæ profeſſionis, ſi non ſit perfectus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui tranſit ad Religionem, non profitetur ſe eſſe perfectum, ſed profitetur ſe adhibere ſtudium ad perfectionem conſequendam; ſicut etiam qui intrat ſcholas, non profitetur ſe ſcientem, ſed profitetur ſe ſtudentem ad ſcientiam acquirendam: unde, ſicut Auguſtinus dicit 8. de Civit. Dei, *Pythagoras noluit ſe ſapientem profiteri, ſed ſapientiæ amatorem*: & ideo Religioſus non eſt tranſgreſſor Religionis, ſi non ſit perfectus; ſed ſolum ſi contemnat ad perfectionem tendere. *in eodem art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 5. *An Religioſus teneatur facere omnia bona, quæ poteſt, juxta illud D. Gregorii ſuper Ezech. Ille qui præſens ſæculum deſerit, & agit bona quæ valet, quaſi jam Ægypto derelicta, ſacrificium præbet in Eremo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut diligere Deum ex toto corde tenentur omnes, eſt tamen aliqua totalitas perfectionis, quæ ſine peccato prætermitti non poteſt; aliqua autem quæ ſine peccato prætermittitur, dum tamen deſit contemptus; ita etiam omnes tam Religioſi, quam ſæculares tenentur aliqualiter facere quidquid boni poſſunt: omnibus enim communiter dicitur Eccl. 9. *Quodcunque poteſt manus tua, inſtanter operare.* Eſt tamen aliquis modus hoc præceptum implendi, quo peccatum vitatur, ſcilicet ſi homo faciat quod poteſt, ſecundum quod requirit conditio ſui ſtatus, dummodo contemptus non adſit agendi meliora, per quem animus firmatur contra ſpiritualem profectum. 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 6. *Quare Religioſi tenentur ad illa conſilia, quæ concernunt eſſentialia Religionis vota, non autem ad omnia alia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quædam conſilia ſunt, quæ ſi prætermitterentur, tota vita hominis implicaretur negotiis ſæcularibus, puta ſi quis haberet proprium, vel matrimonio uteretur, aut aliquid hujuſmodi faceret, quod pertinet ad eſſentialia vota Religionis: & ideo ad omnia talia conſilia obſervanda Religioſi tenentur: ſunt autem quædam conſilia de quibuſdam melioribus particularibus, quæ prætermitti poſſunt abſque hoc quod vita hominis ſæcularibus actibus implicetur: unde non oportet quod ad omnia talia Religioſi teneantur. *ibid. ad* 3.

QUÆR. 7. *Utrum ad perfectionem Religionis requiratur, quod paupertas, continentia, & obedientia cadant ſub voto, ſicut in veteri lege Nazaræi cum voto ſanctificabantur, ſecundum illud Num. 6. Vir, ſive mulier cum fecerint votum ut ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare &c.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad Religioſos pertinet, quod ſint in ſtatu perfectionis: ad ſtatum autem perfectionis requiritur obligatio ad ea, quæ ſunt perfectionis, quæ quidem Deo fit per votum: manifeſtum eſt autem, quod ad perfectionem Chriſtianæ vitæ pertinet paupertas, continentia, & obedientia: & ideo Religionis ſtatus requirit, ut ad hæc tria aliquis voto obligetur: unde Gregorius dicit ſuper Ezech. *Cum quis omne quod habet, omne quod vivit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo voverit, holocauſtum eſt*: quod quidem pertinere poſtea dicit ad eos qui præſens ſæculum deſerunt. 2. 2. *qu.* 186. *art.* 6. *Opuſc.* 19. *cap.* 1.

QUÆR. 8. *An & quomodo tota vitæ Chriſtianæ, & religioſæ perfectio per hæc tria vota conſumatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Religio-

Digitized by Google

ligionis ſtatus poteſt conſiderari tripliciter: uno modo, ſecundum quod eſt quoddam exercitium tendendi in perfectionem charitatis: alio modo, ſecundum quod quietat animum humanum ab exterioribus ſollicitudinibus; ſecundum illud 1. ad Corinth. 7. *Volo vos ſine ſollicitudine eſſe*: tertio modo, ſecundum quod eſt quoddam holocauſtum, per quod aliquis totaliter ſe & ſua offert Deo: & ſecundum hæc, ex his tribus votis integratur Religionis ſtatus.

Primo enim quantum ad exercitium perfectionis requiritur, quod aliquis a ſe removeat illa, per quæ poſſet impediri ne totaliter ejus affectus tendat in Deum, in quo conſiſtit perfectio charitatis: hujuſmodi autem ſunt tria: primum quidem cupiditas exteriorum bonorum, quæ tollitur per *votum paupertatis*: ſecundum autem eſt concupiſcentia ſenſibilium delectationum, inter quas præcellunt delectationes venereæ, quæ excluduntur per *votum continentiæ*: tertium autem eſt inordinatio voluntatis humanæ, quæ excluditur per *votum obedientiæ*.

Similiter autem ſollicitudinis ſæcularis inquietudo præcipue ingeritur homini circa tria: Primo quidem, circa diſpenſationem exteriorum rerum; & hæc ſollicitudo per votum paupertatis homini aufertur: ſecundo, circa gubernationem uxoris & filiorum, quæ amputatur per votum continentiæ: tertio, circa diſpoſitionem propriorum actuum, quæ amputatur per votum obedientiæ, quo aliquis ſe alterius diſpoſitioni committit.

Similiter etiam *holocauſtum eſt cum aliquis totum quod habet, offert Deo*, ut Gregorius dicit ſuper Ezech. Habet autem homo triplex bonum, ſecundum Philoſophum in Ethicor. Primo quidem, exteriorum rerum, quas quidem aliquis Deo offert per votum voluntariæ paupertatis: ſecundo autem, bonum proprii corporis: quod aliquis præcipue offert Deo per votum continentiæ, quod abrenunciat maximis delectationibus corporis: tertium autem bonum eſt animæ, quod aliquis totaliter Deo offert per obedientiam, qua aliquis offert Deo propriam voluntatem, per quam homo utitur omnibus potentiis & habitibus animæ: Et ideo convenienter ex tribus votis ſtatus Religionis integratur. 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 7. *in corp. qu.* 188. *art.* 1. *ad* 2. *& art.* 2. *ad* 2. *quæſt.* 2. *de verit. art.* 11. *ad* 5. *Opuſc.* 18. *cap.* 15. *& Opuſc.* 19. *cap.* 1.

QUÆR. 9. *An votum obedientiæ ſit potiſſimum inter tria Religionis vota.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum obedientiæ eſt præcipuum inter tria vota Religionis: & hoc triplici ratione.

Primo quidem, quia per votum obedientiæ aliquid majus homo offert Deo; ſcilicet ipſam voluntatem, quæ eſt potior quam corpus proprium, quod offert homo Deo per continentiam, & quam res exteriores quas offert homo Deo per votum paupertatis; unde illud quod fit ex obedientia, eſt magis Deo acceptum quam id quod fit per propriam voluntatem, ſecundum illud Hieronymi, quod dicit ad Ruſticum Monachum: *Ad illud tendit Oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum*; & poſt pauca ſubdit: *Non facias quod vis: comedas quod juberis; habeas quantum acceperis; veſtiaris quod datur*: unde & jejunium non redditur Deo acceptum cum propria voluntate, ſecundum illud Iſaiæ 58. *Ecce in diebus jejunii veſtri invenitur voluntas veſtra.*

Secundo, quia votum obedientiæ continet ſub ſe alia vota, ſed non convertitur: nam Religioſus etſi teneatur ex voto continentiam ſervare & paupertatem, tamen hæc etiam ſub obedientia cadunt: ad quam pertinent multa alia præter continentiam & paupertatem ſervare.

Tertio, quia votum obedientiæ proprie ſe extendit ad actus propinquos fini Religionis: quanto autem aliquid propinquius eſt fini, tanto melius eſt: & inde etiam eſt, quod votum obedientiæ eſt Religioni eſſentialius: ſi enim aliquis abſque voto obedientiæ voluntariam paupertatem, & continentiam etiam voto ſervet, non propter hoc pertinet ad ſtatum Religionis, qui præfertur etiam Virginitati ex voto obſervatæ; dicit enim Auguſtinus lib. de Virginitate; *Nemo quantum puto auſus fuerit Virginitatem præferre Monaſterio.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 8. *in corp. quæſt.* 188. *art.* 7. *ad* 1.

QUÆR. 10. *Qualis, quantaque ſit obedientia, & voti ejus perfectio.*

Reſp. ſupra, v. *Obedientia, præſertim qu.* 26. *& ſeq.* & v. *Votum*.

QUÆR. 11. *An Religioſus ſemper peccet mortaliter tranſgrediendo ea, quæ ſunt in Regula; quandoquidem ſtatus Religionis redderetur periculoſiſſimus propter multitudinem obſervantiarum, & tamen eſt ſecurior ſtatu vitæ ſæcularis; unde D. Gregor. 1. Moral. comparat vitam ſæcularem mari fluctuanti, vitam autem Religionis portui tranquillo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in Regula continetur aliquid dupliciter; uno modo ſicut finis Regulæ, puta ea quæ pertinent ad actus virtutum; & horum tranſgreſſio, quantum ad ea quæ cadunt communiter ſub præcepto, obligat ad mortale; quantum vero ad ea quæ excedunt communiter neceſſitatem præ-

cæpti, non obligat ad mortale, niſi propter contemptum, quam Religioſus non tenetur eſſe perfectus; ſed ad perfectionem tendere, cui contrariatur perfectionis contemptus: alio modo continetur aliquid in regula pertinens ad exterius exercitium, ſicut ſunt omnes exteriores obſervantiæ, inter quas ſunt quædam, ad quas obligatur Religioſus ex voto profeſſionis: votum autem profeſſionis reſpicit principaliter tria prædicta, ſcilicet paupertatem, continentiam, & obedientiam: alia vero omnia ad hæc ordinantur.

Et ideo tranſgreſſio horum trium obligat ad mortale. Aliorum autem tranſgreſſio non obligat ad mortale, niſi propter contemptum Regulæ: quia hoc directe contrariatur profeſſioni, per quam aliquis vovit regularem vitam: vel propter præceptum ſive oretenus a Prælato factum, ſive in Regula expreſſum; quia hoc eſſet facere contra obedientiæ votum. 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 9. *in corp.*

QUÆR. 12. *Utrum illi qui profitentur alicujus Religionis Regulam, voveant ſervare omnia quæ ſunt in ipſa: & quomodo in Ordine Prædicatorum tranſgreſſores Regulæ excuſentur a peccato.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui profitetur Regulam, non vovet ſervare omnia quæ ſunt in Regula, ſed vovet regularem vitam, quæ eſſentialiter conſiſtit in tribus prædictis: unde & in quibuſdam Religionibus cautius aliqui profitentur, non quidem Regulam, ſed vivere ſecundum Regulam, id eſt, tendere ad hoc ut aliquis mores ſuos informet ſecundum Regulam, ſicut ſecundum quoddam exemplar: Et hoc tollitur per contemptum; In quibuſdam autem Religionibus adhuc cautius profitentur obedientiam ſecundum Regulam; ita quod profeſſioni non contrariatur niſi id quod eſt contra præceptum Regulæ: tranſgreſſio vero, vel omiſſio aliorum obligat ſolum ad peccatum veniale, quia hujuſmodi diſpoſitiones ſunt ad principalia vota: peccatum autem veniale eſt diſpoſitio ad mortale, inquantum impedit ea, quibus aliquis diſponitur ad obſervanda principalia præcepta legis Chriſti, quæ ſunt præcepta charitatis: in aliqua tamen Religione (ſcilicet Ordinis Fratrum Prædicatorum) tranſgreſſio talis, vel omiſſio ex ſuo genere non obligat ad culpam neque mortalem, neque venialem, ſed ſolum ad pœnam taxatam ſuſtinendam; quia per hunc modum ad talia obſervanda obligantur, qui tamen poſſent venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine, ſeu contemptu, 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 9. *ad* 1.

QUÆR. 13. *Utrum omnia quæ continentur in Regulis Religioſorum, habeant rationem præcepti, & obligent ad peccatum.*

Reſp. *v.* *Lex*, *quæſt.* 17.

QUÆR. 14. *Quid ſit peccare ex contemptu: & utrum Religioſi cenſeantur Regulam tranſgredi ex contemptu, ſi hoc faciant frequenter.*

Reſp. *v.* *Contemptus*, *quæſt.* 1.

QUÆR. 15. *An & quando Religioſi peccent mortaliter agendo contra Regulam, v. g. frangendo ſilentium, aut comedendo carnes: & quomodo profiteantur in Ordine D. Benedicti, & D. Dominici: & quare forma profitendi in Ordine Prædicatorum eſt cautiſſima, & ſecuriſſima.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nihil eſt peccatum mortale Monacho, vel Religioſo cuicunque, per ſe loquendo, quod non ſit peccatum mortale alteri, niſi ſit contrarium ei, ad quod ſe voto profeſſionis obligavit: per accidens tamen, ut ratione ſcandali, vel alicujus huiuſmodi poſſet aliquid ei eſſe peccatum, quod non eſſet alii peccatum.

Eſt ergo conſiderandum, quid ſit illud ad quod Religioſus voto profeſſionis ſe aſtringit: & ſi quidem Religioſus profitendo voveret ſe Regulam ſervaturum, videretur ſe obligare voto ad ſingula, quæ continentur in Regula, & ſic contra quodlibet eorum agendo, peccaret mortaliter; & ex hoc ſequeretur, quod Religionis ſtatus eſſet Religioſis in laqueum peccati mortalis, quod vix, aut nunquam poſſent declinare. Sancti ergo Patres, qui Ordines inſtituerunt nolentes hominibus injicere damnationis laqueum; ſed magis viam ſalutis, ordinaverunt talem profeſſionis formam, in qua periculum eſſe non poſſet, ſicut in Ordine Fratrum Prædicatorum eſt cautiſſima, & ſecuriſſima forma profitendi: quia non promittit ſe ſervare Regulam, ſed obedientiam ſecundum Regulam: unde ex voto obligantur ad ſervanda ea, quæ ponuntur in Regula tanquam præcepta, & quæ Prælatus ſecundum tenorem Regulæ ſibi præcipere voluerit: cætera vero, quæ non continentur in Regula ſub præcepto, non cadunt directe ſub voto, unde ea prætermittens, non peccat mortaliter.

Beatus vero Benedictus ſtatuit Monachum profiteri, non quidem obſervare Regulam, ſed quod profitens promittit converſionem morum ſuorum ſecundum Regulam, hoc eſt dictum ut ſecundum Regulam dirigat mores ſuos, contra quam facit, ſi vel ea quæ ſunt præcepta in Regula, tranſgreditur; vel etiam contemnat Regulam, ſecundum eam dirigere actus ſuos omnino recuſans; non autem omnia, quæ in Regula continentur, ſunt præcepta; quædam enim ſunt monitiones ſive

con-

Digitized by Google

conſilia, quædam vero ordinationes ſive ſtatuta quædam.

Ut quod poſt completorium nemo loquatur: hujuſmodi autem ſtatuta, quæ in regula continentur, non habent vim præcepti, ſicut nec Prælatus ſtatuens aliquid intendit ſemper ad peccatum mortale obligare per præceptum: eſt autem Prælatus quaſi quædam Regula animata: unde ſtultum eſſet putare, quod Monachus frangens ſilentium poſt completorium peccaret mortaliter, niſi forte faceret hoc contra præceptum Prælati, vel ex contemptu Regulæ.

Abſtinere autem a carnibus non ponitur in Regula Beati Benedicti ut præceptum, ſed ut ſtatutum quoddam, unde Monachus comedens carnes non ex hoc ipſo peccat mortaliter: niſi in caſu propter inobedientiam, vel contemptum. *Quodlibeto 1, art. 20. 2. 2. quæſt. 186. art. 9. in corp.*

QUÆR. 16. *Utrum ante quam traderentur Regulæ Ordinum Religioſorum, eſſet in Eccleſia ſimilis vivendi modus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod antequam eſſent iſtæ Regulæ quæ modo ſunt, erat aliquis modus vivendi ab Eccleſia approbatus, quo aliquis ad ea quæ ſunt ſupererogationis ſe obligabant: & tunc certi temporis obligatio ad illum modum vivendi, idem faciebat quod nunc obligatio ad certam Regulam. *in 4. diſt. 38. q. 1. art. 2. q. 3. ad 3.*

QUÆR. 17. *An profeſſus in minori Religione teneatur implere votum ſimplex de ingreſſu in majorem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum ſolemne quo quis obligatur minori Religioni eſt fortius, quam votum ſimplex quo quis aſtringitur majori Religione: poſt votum enim ſimplex, ſi contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, ſicut poſt votum ſolemne: & ideo ille qui jam profeſſus eſt in minori Religione, non tenetur implere votum ſimplex quod emiſit, de intrando Religionem majorem. *2. 2. qu. 189. art. 8. ad 3.*

QUÆR. 18. *An debeat dari annus probationis ante profeſſionem; & utrum ante illum probationis annum admitti poſſint juvenes ad Religionem, & ad eam ſe obligare voto, vel juramento.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Innocentius Quartus in quibuſdam litteris ad Religioſos directis, quæ incipiunt, *non ſolum in favorem*, ſic dicit: *vobis de fratrum noſtrorum conſilio in virtute obedientiæ ſub pœna excommunicationis authoritate præſentium diſtrictius inhibemus, ne ante annum probationis elapſum, qui eſt maxime in ſubſidium fragilitatis humanæ regulariter inſtitutus, quemquam, ad profeſſionem veſtri Ordinis, ſeu ad renuntiationem ſæculi faciendam, recipere præſumatis*: quod autem ad probationem non recipiantur juvenes, vel quod voto, vel juramento non obligentur ad intrandum, ſine præjudicio temporis probationis, nunquam invenitur prohibitum. *Quodl. 3. art. 11. ad 2. 2. 2. qu. 189. art. 2. ad 1.*

QUÆR. 19. *An pueri non exercitati in præceptis ſint recipiendi, vel obligandi voto, vel juramento, vel beneficiis alliciendi, ut fiant Religioſi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa propoſitam quæſtionem, ut ſingula diſcutiamus, conſiderandum eſt quod pueros etiam infra annos pubertatis in Religionem recipi non eſt ſecundum ſe malum, imo eſt expediens & fructuoſum: quia illud quod a pueritia aſſueſcimus ſemper perfectius & firmius tenemus, ſecundum illud Proverb. 22. *Adoleſcens juxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea*; & ideo Apoſtoli inſtituerunt, ut pueri etiam infantes ad Chriſtianam Religionem reciperentur, ut in ea nutriti firmius & perfectius ei inhærerent: & hoc eſt quod Dionyſ. dicit in ult. cap. Eccleſiaſt. Hierarchiæ, *ſecundum legem ſanctam confirmati infantes ad habitum ſanctum habebunt conſuetudinem ab omni remoti errore & immundæ vitæ expertes: hoc divinis noſtris ducibus* (id eſt Apoſtolis) *ad mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes*. Multo autem magis excedit vita Chriſtiana infidelium vitam quam vita Religioſorum vitam ſæcularium; præſertim cum in primitiva Eccleſia omnium Chriſtianorum eſſet perfectiſſimus Religionis ſtatus; ſecundum illud Actor 4. *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una; nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant in illis omnia communia*; ad cujus vitæ exemplar omnes Religiones ſunt inſtitutæ; & ideo Religionum inſtitutores ex eadem cauſa qua Apoſtoli moti ſunt ad recipiendum infantes in Religione, ut patet de B. Benedicto, qui, ut in ſecundo Dialogorum legitur, recepit nutriendum in Religione Maurum duodennem, & Placidum ſeptennem.

Eſt tamen differentia circa hoc attendenda; nam pueri ante annos pubertatis ex naturali jure ſunt ſub cura parentum, propter hoc quod patiuntur diſcretionis defectum, ſecundum quam poſſint bene regere ſeipſos; & ideo in hac ætate poſſunt quidem Religioni tradi, ſi a parentibus offerantur, & erit rata traditio; præcipue ſi cum ad annos pubertatis pervenerint, ratam habuerint paternam oblationem; Unde Gregorius dicit, & habetur

betur 20. qu. 1. (*addidiſti*) *ſi Pater , vel mater filium , filiamve intra ſepta Monaſterii in infantiæ annis ſub regulari tradiderint diſciplina* ', *utrum liceat eis poſtquam pubertatis impleverint annos , egredi , & matrimonio copulari , hæc omnia devitamus ; quia nefas eſt , ut oblatis a parentibus Deo filiis voluntatis fræna laxentur* . Si autem in hac ætate propria ſponte ſe Religioni tradiderint , poteſt hoc per aſſenſum , vel diſſimulationem parentum ratum eſſe ; unde dicitur 20. qu.2. *Si in qualibet minori ætate , vel Religionis tonſuram , vel Religioni veſtem debitam , in utroque ſexu filiis aut unus , aut ambo parentes dederint ; aut forte vel nolentibus , vel neſcientibus* , ſcilicet parentibus , *a ſe ſuſceptam , non mox viſam in filiis abdicaverint , ſed vel coram ſe vel Epiſcopo palamque in Conventu eodem filios talia habere permiſerint , ad ſæcularem reverti habitum filiis ipſis quandoque penitus non licebit* . Si vero pueri annos pubertatis tranſcenderint , poſſunt etiam invitis parentibus ad Religionem tranſire ; nec ſunt repellendi , imo magis advocandi : ut enim Gregor. dicit in quadam homilia , *ad vitam bonam alius in adoleſcentia , alius in juventute , alius in ſenectute , alius in decrepita ætate perducitur* : & cum in nulla ætate ſint repellendi, minus tamen ſunt repellendi in pueritia ; dicit enim Chryſ. ſuper Matth. *Quis meruit appropinquare Chriſto, ſi repelleretur ab eo ſimplex infantia ; Nam ſi ſancti futuri ſunt , quid vetatis filios ad Patrem venire? Si autem peccatores futuri ſunt, ut quid ſententiam condemnationis profertis, antequam culpam videatis ?* quam quidem damnationis ſententiam proferunt aliqui , cum dicunt , *non ſunt recipiendi pueri ad Religionem , quia exibunt , & peiores efficientur* .

Sed quod addunt quidam , quod oportet pueros exercitari in præceptis, & poſtea tranſire ad conſilia obſervanda in Religione , ex falſo intellectu procedit : arbitrantur enim , quod præcepta præparent viam ad conſilia : non eſt autem ſic , imo potius conſilia parant viam ad præcepta ſervanda ; quia per conſilia removetur homo a rebus ſæculi, circa quas occupatus difficile eſt quod innocentiam ſervet : unde Hilar. dicit ſuper Matthæum: *Grave onus innocentia ſubit incrementis opum occupata: rem enim ſæculi famulatus Dei non ſine ſæculi vitiis aſſequetur* : & ideo Dominus dicit Matthæi 19. quod *difficile eſt qui pecunias habent , intrare in regnum cælorum* : quia difficile eſt quod homo præcepta ſervet , quibus intratur in regnum , niſi ſequens conſilia divitias relinquat : & ideo pueri ad hoc quod innocentiam ſervare poſſint in obſervantiam mandatorum , ſunt præparandi , & quodammodo præmuniendi in exercitio conſiliorum : nec ſunt repellendi , quamvis inerudit videantur in præceptis : dicit enim Origenes ſuper Matth. *Quidam puerilem ſermonem habentes offerunt Salvatori pueros & infantes : qui autem videntur perfectiores , priuſquam diſcant rationem juſtitiæ , reprehendunt eos qui pueros & infantes adhuc minus eruditos offerunt Chriſto : Dominus autem hortatur Diſcipulos ſuos conſcendere utilitatibus puerorum . Hoc ergo debemus attendere , ne æſtimatione ſapientiæ excellentioris contemnamus quaſi magni puſillos Eccleſiæ , prohibentes pueros venire ad Jeſum* .

Sed quod ulterius quæritur , an ante Religionis ingreſſum ſint voto, vel juramento ad Religionem obligandi , manifeſte patet quod ſic: ſicut enim in malo , quanto voluntas eſt magis obfirmata ad malum , tanto pejor eſt (ſicut in obſtinatis patet , qui & ex malitia peccant) ita etiam in bonis tanto voluntas melior eſt quanto eſt magis firmata , & aſtricta ad bonum : cum ergo bonum ſit , quod pueri ad Religionem veniant, multo melius eſt, quod eorum voluntas ſit ad hoc firmata , quod ſit voto, vel juramento : unde & David dicebat Pſalm. 118. *Juravi & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ* : & Auguſtin. dicit in Epiſt. ad Paulinam & Armentarium , *Felix neceſſitas , quæ ad meliora compellit* .

Ultimo autem conſiderandum reſtat, an ſint beneficiis alliciendi : & ſi quidem conventione vel pacto pretium alicui datur vel quodcunque terrenum beneficium , ut Religionem intret , hoc eſt illicitum : ſi autem aliquis ei aliqua beneficia temporalia conferat , ut auferat impedimenta , quibus impeditur a Religionis ingreſſu ; vel etiam ut eum nutriat, vel doceri faciat ad hoc quod ſit Religioni aptus, hoc non eſt illicitum , ſed eſt laudabile. Similiter ſi beneficiis temporalibus aliquis aliquem alliciat , ut eum favorabilem ſibi reddat , non intendens gloriam propriam , ſed gloriam Dei , & proximi ſalutem , laudabile eſt : ſicut & Apoſtol. de ſeipſo dicit 1. Corinth. 10. *Per omnia omnibus placeo* : Deus etiam aliquos temporalibus beneficiis allicit ad bene agendum : in Eccleſiis etiam quibuſdam temporalium diſtributionibus alliciuntur aliqui ad Eccleſiæ deſerviendum , non quod præmium accipiant, ſed ſunt quædam ſecundario illectiva ad ſerviendum Deo : ſicut & Dominus dicit Matth. 6. *Primum quærite Regnum Dei & juſtitiam ejus, & hæc omnia* (ſcilicet neceſſaria vitæ) *adjicientur vobis* . *Quodlibeto 4. art. 23. Opuſc. 17. contra retrahentes homines ab ingreſſu Religionis , cap. 2. 2. q. 189. art. 2. &c.*

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 20. *An pueri nedum in Monaſteriis recipi poſſint, ſed etiam facere votum ſolemne Religionis ante annos pubertatis.*

Reſp. D. Thomas, eſt votum ſolemne quod facit Monachum, vel Religioſum: quod quidem ſubditur ordinationi Eccleſiæ, propter ſolemnitatem quam habet annexam: & quia Eccleſia reſpicit id quod in pluribus eſt, profeſſio ante tempus pubertatis facta, quantumcunque aliquis habeat uſum rationis plenum, vel ſit doli capax, non habet ſuum effectum ut faciat profitentem jam eſſe Religioſum.

Et tamen licet ante pubertatis annos profiteri non poſſint, poſſunt tamen cum voluntate parentum in Religione recipi, ut nutriantur ibidem; ſicut de Joanne Baptiſta legitur Luc. 1. quod *puer creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis*; unde ſicut D. Gregorius dicit in 2. Dialog. *B. Benedicto Romani nobiles ſuos filios Omnipotenti Deo nutriendos dare cœperunt*, quod eſt valde expediens, ſecundum illud Thren. 3. *Bonum eſt viro cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua.* Unde & communi conſuetudine pueri applicantur illis officiis vel artibus, in quibus ſunt vitam acturi. 2. 2. *q.* 189. *art.* 5. *in corp.*

Sacrum Concilium Tridentinum ſeſs 25. *cap.* 15. *ſic habet: In quacunque Religione tam virorum quam mulierum profeſſio non fiat ante decimumſextum annum expletum, nec qui in minore tempore quam per annum poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur: profeſſio autem antea facta ſit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus Regulæ, vel Religionis, vel ordinis obſervationem, aut ad alios quoſcunque effectus.*

QUÆR. 21. *Utrum aliquis debeat alios inducere ad Religionem, juxta illud Exodi 26. Cortina cortinam trahat: & quænam inordinatio poſſit in hoc contingere.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod, inducentes alios ad Religionem non ſolum non peccant, ſed magnum præmium merentur: dicitur enim Jacobi ultimo, *qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

Poſſet tamen contingere circa hujuſmodi inductionem triplex inordinatio. Primo quidem, ſi violenter aliquis alium ad Religionem cogeret, quod prohibetur in Decr. 26. q. 3. Secundo, ſi aliquis ſimoniace alium ad Religionem trahat muneribus datis, ut prohibetur in Decr. ibidem qu. 2. cap. *quam pio:* nec tamen ad hoc pertinet, ſi aliquis alicui pauperi neceſſaria ſubminiſtret in ſæculo nutriens eum ad Religionem, vel ſi ſine pacto aliqua munuſcula tribuat ad familiaritatem captandam. Tertio, ſi mendaciis eum alliciat, imminet enim ſic inducto periculum, ne cum ſe deceptum invenerit, retrocedat; & ſic *fiant noviſſima illius hominis pejora prioribus*, ut dicitur Lucæ 11. 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 2. *in corp. Quodlib.* 3. *art.* 11. & *art.* 14.

QUÆR. 22. *In quo ſenſu ſumi debeat mandatum D. Benedicti in ſua regula dicentis: venientibus ad Religionem non eſt facilis præbendus ingreſſus; ſed probandum eſt, an ſpiritus ex Deo ſint; quod etiam docet Caſſianus in* 4. *lib. de inſtit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illis qui ad Religionem inducuntur, nihilominus reſervatur probationis tempus, in quo difficultates Religionis experiuntur: & ſic non facilius aditus eis datur ad Religionis ingreſſum. *ib. ad* 1.

QUÆR. 23. *An graviter peccent, qui alios juramento aſtringunt, ne Religionem ingrediantur, cum propoſitum amplectendi ſtatum Religioſum ſit a Spiritu Sancto, ut habetur* 19. *qu.* 2. *cap. Duæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in actibus humanis non eſt aliquid ſimpliciter judicandum licitum, vel illicitum, propter id quod accidit in aliquo particulari caſu: ſed propter id quod eſt ut in pluribus; ſicut etiam in rebus naturalibus conſideratur quod in pluribus eſt. Contingit autem in aliquo caſu quod abſque peccato aliquis poteſt aſtringere aliquem juramento ad hoc quod Religionem non intret; puta ſi eſſet matrimonio ligatus, & vellet abſque conſenſu uxoris Religionem intrare, vel in caſibus ſimilibus.

Simpliciter autem loquendo inducere aliquem ad jurandum quod Religionem non intret, grave eſt peccatum; ſi enim aliquis vellet Religionem intrare, & immineret opportunitas temporis, & omnes circunſtantiæ convenirent, graviter peccaret, qui eum ab ingreſſu Religionis prohiberet; unde Dominus Matth. 23. comminatur væ Phariſæis, qui *nec ipſi intrabant in Regnum Cælorum, nec alios intrare ſinebant.* Cum autem aliquis facit aliquem jurare, quod Religionem non intrabit, impedit eum (quantum in ſe eſt) ab ingreſſu Religionis ſecundum quodcunque tempus, & ſecundum quamcunque circunſtantiam opportunam; quia in univerſali includuntur omnia particularia: unde manifeſtum eſt, quod graviter peccat. *Quodlibeto* 3. *art.* 14. *in corp.*

QUÆR. 24. *An peccatores ſint attrahendi ad Religionem; & utrum Religio ſit ſtatus perfectæ pœnitentiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod maxime utile eſt peccatoribus, ut ad Religionem tranſeant. Peccatoribus enim duo neceſſaria ſunt ad ſalutem: primo quidem, ut de pec-

Digitized by Google

catis præteritis pœnitentiam agant: ſecundo, ut de cætero a peccatis abſtineant: ac utrumque autem horum maxime operatur Religio.

Primo enim ſtatus Religionis eſt ſtatus perfectæ pœnitentiæ, & nulla ſatisfactio adæquari poteſt pœnitentiæ Religioſorum, qui & ſe & ſua totaliter Deo dant. Unde pro nullo peccato imponi poteſt homini pro pœnitentia, ut Religionem introeat: & in commutationem ſatisfactionis quantumcumque gravis, conſulitur tantum Religionis ingreſſus, ut patet 33. q. 2. cap. *admonere*: ubi Stephanus Papa quendam, qui uxorem interfecerat, inducit ut ingrediatur Monaſterium, & humiliatus ſub manu Abbatis cuncta obſervet, quæ ſibi fuerint imperata: alioquin injungit ei graviſſimam pœnitentiam, ſi eligit in ſæculo remanere; *puta ut vinum, & ſiceram non bibat, carnem nunquam comedat (præterquam in Paſcha, & in die Natalis Domini) in pane & aqua & ſale pœnitentiam agat, in jejuniis & vigiliis & orationibus & eleemoſynis omni tempore perſeveret, uxorem nunquam ducat, in balneo nunquam lavetur, in conviviis lætantium non miſceatur, in Eccleſia poſt oſtium ſtet, corporiſque dominici communione cunctis diebus vitæ ſuæ ſe indignum judicet &c.*

Similiter etiam ad vitanda peccata plurimum valet Religionis ſtatus. Difficile enim eſt quod in ſæculo commorantes a rebus mundi non alliciantur: propter quod Matth. 19. ſecundum expoſit. Chryſoſt. Dominus hoc dicit eſſe impoſſibile, quod dives (qui ſcilicet divitiis inhæret per amorem) intret in Regnum Cælorum: ſed quod dives qui habet divitias, intret, eſt valde difficile: unde & Eccleſiaſt. 31. dicitur: *Beatus dives, qui inventus eſt ſine macula*. Et hujuſmodi difficultatem ſubdit dicens, *quis eſt hic, & laudabimus eum?* Propter quod, ut Gregorius dicit: *Sancti viri ut ab illicitis abſtineant, etiam licita prætermittunt*: unde manifeſtum eſt, quod non peccant, ſed laudandi ſunt qui peccatores ad Religionem trahunt: nam & Dominus de ſeipſo dicit, *non veni vocare juſtos, ſed peccatores*. *Quodl. 3. art.* 13. 2. 2. *q.* 189. *art.* 1. *ad* 10.

QUÆR. 25. *An poſſit Sacerdos injungere ingreſſum Religionis pro pœnitentia; & utrum Religio etiam leviſſima ſit major ſatisfactio quam quæcunque pœnitentia etiam graviſſima.*

Reſp. D. Thomas, videtur, quod ſi Sacerdos injungat alicui quod intret Religionem, teneatur facere: præcipue quidam canones videntur iſtam pœnitentiam taxare. Et ſimiliter quod quantumcunque magnam pœnitentiam pro parvo peccato injungat, pœnitens facere teneatur. Et dicendum, quod hoc intelligendum eſt de his, quæ Sacerdos inquantum habet clavem ſcientiæ, & authoritatis per divinum judicium, & non ſecundum humanum errorem injungit: introitus autem in Religionem, cum ſit voluntarius, non poteſt alicui injungi: & ſi aliqui canones injungere videantur, magis eſt conſilium quam præceptum: qualibet enim pœnitentia taxata leviſſima Religio eſt major ſatisfactio, inquantum homo abdicat propriam voluntatem, quia nihil eſt homini charius. 4. *ſent. diſt.* 16. *in expoſitione textus*.

QUÆR. 26. *An vovens ingredi minorem Religionem poſſit induci, ut ingrediatur majorem, & e converſo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in majori includitur minus: & ideo ille qui eſt obligatus voto, vel juramento ad ingreſſum minoris Religionis, poteſt licite induci ad hoc quod ad majorem Religionem tranſeat; niſi ſit aliquid ſpeciale quod impediat, puta infirmitas, vel ſpes majoris profectus in minori Religione.

Ille vero qui eſt obligatus voto, vel juramento ad ingreſſum majoris Religionis, non poteſt licite induci ad minorem Religionem, niſi ex aliqua ſpeciali cauſa evidenti: & hoc cum diſpenſatione Superioris. 2. 2. *q.* 189. *art.* 9. *ad* 3.

QUÆR. 27. *An ſit laudabile, quod aliquis Religionem ingrediatur abſque multorum conſilio, & diuturna deliberatione præcedenti: cum dicatur Matth. 4. quod ad vocationem Domini Petrus, & Andreas continuo relictis retibus ſecuti ſunt eum: & D. Chryſoſt. dicit ſuper Matth. talem obedientiam Chriſtus quærit a nobis, ut neque inſtanti temporis moremur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diuturna deliberatio, & multorum conſilia requiruntur in magnis dubiis, ut Philoſoph. dicit in 3. Ethic. In his autem, quæ ſunt certa, & determinata non requiritur conſilium.

Circa ingreſſum autem Religionis tria poſſunt conſiderari. Primo quidem ipſe Religionis ingreſſus ſecundum ſe: & ſic, certum eſt quod ingreſſus Religionis eſt melius bonum; & qui de hoc dubitat, quantum eſt in ſe derogat Chriſto, qui hoc conſilium dedit; unde Aug. dicit in lib. de verbis Domini, *vocat te Oriens (ideſt Chriſtus) & tu attendis occidentem?* ideſt hominem mortalem, & errare potentem. Alio modo poteſt conſiderari Religionis ingreſſus per comparationem ad vires ejus, qui eſt Religionem ingreſſurus: & ſic etiam non eſt locus dubitationi de ingreſſu Religionis; quia illi qui Religionem ingrediuntur, non confidunt in ſua virtute ſe poſſe ſubli-

Digitized by Google

ſubſiſtere, ſed auxilio Virtutis Divinæ; ſecundum illud Iſaiæ 40. *Qui ſperant in Domino, mutuabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut Aquilæ, current & non laborabunt: ambulabunt & non deficient*. Si tamen ſit aliquod ſpeciale impedimentum (puta infirmitas corporalis, vel onera debitorum, vel aliqua hujuſmodi) in his requiritur deliberatio, & conſilium cum his, de quibus ſperatur quod proſint: unde dicitur Eccl. 37. *Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum viro injuſto de juſtitia*: quaſi dicat, non: unde ſequitur: *non attendas his in omni conſilio, ſed cum viro ſancto aſſiduus eſto*: in quibus tamen non eſt diuturna deliberatio habenda: unde Hieron. dicit in Epiſt. ad Paulinum: *feſtina quæſo te, & hærentis in ſalo naviculæ funem magis præſcinde quam ſolve*. Tertio autem modo conſiderari poteſt modus Religionem intrandi, & quam Religionem aliquis ingredi debeat: & de talibus poteſt haberi etiam conſilium cum his qui non impediant. 2. 2. *qu.* 189. *art.* 10. *in corp.*

QUÆR. 28. *Quid agendum ſit quando dubitatur an inſpiratio de ingreſſu Religionis ſit a Deo, vel a Diabolo.*

Reſp. ſupra *v. Inſpirationes, qu.* 3. *& duabus ſequent.*

QUÆR. 29. *Quid facere debeat ille, qui vovit ſe ingreſſurum Religionem abſolute, vel talem Religionem in particulari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui voto ſe obligavit ad certæ Religionis ingreſſum, tenetur facere quantum in ſe eſt, ut in illa Religione recipiatur: & ſi quidem intendit ſe ſimpliciter ad Religionem obligare, ſi non recipitur in una Religione, tenetur ire ad aliam: ſi vero ſe intendit ſpecialiter obligare ad unam ſolum, non tenetur niſi ſecundum modum ſuæ obligationis. 2. 2. *qu.* 189. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 30. *Quid facere debeat ille qui vovit Religionem ſe ingreſſurum: & vovit etiam peregrinationem Terræ Sanctæ: & utrum Religioſi conſequantur eandem gratiam, ac illi qui baptizantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum Religionis cum ſit perpetuum eſt majus quam votum peregrinationis Terræ Sanctæ, quod eſt temporale: & ſicut Alexander III. dicit, & habetur extra de voto, & voti redemptione, *cap. Scripturæ. Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur Religionis obſervantiam commutare.*

Rationabiliter autem dici poteſt, quod etiam per ingreſſum Religionis aliquis conſequatur remiſſionem omnium peccatorum: ſi enim aliquibus eleemoſynis factis homo poteſt ſtatim ſatisfacere de peccatis ſuis, ſecundum illud Danielis 4. *Peccata tua eleemoſynis redime*, multo magis in ſatisfactionem pro omnibus peccatis ſufficit, quod aliquis ſe totaliter Divinis obſequiis mancipet per Religionis ingreſſum, quæ excedit omne genus ſatisfactionis etiam publicæ pœnitentiæ, ut habetur in Decretis 33. q. 2. Can. *Admonere*: ſicut etiam holocauſtum excedit ſacrificium, ut Gregorius dicit ſuper Ezechielem; unde legitur in vitis Patrum, quod *eandem gratiam conſequuntur Religionem intrantes, quam conſequuntur baptizati.*

Si tamen non abſolverentur per hoc ab omni reatu pœnæ, nihilominus ingreſſus Religionis utilior eſt, quam peregrinatio Terræ Sanctæ, quantum ad promotionem in bonum, quæ præponderat abſolutioni a pœna. 2. 2. *q.* 189. *art.* 3. *ad* 3. *Quodlib.* 3. *art.* 12.

QUÆR. 31. *Quare illi qui Religionis habitum ſuſcipiunt eandem gratiam conſequuntur ac illi qui baptizantur.*

Reſp. D. Thomas, in vitis Patrum dicitur, quod quidam Patrum vidit eandem gratiam deſcendentem ſuper eum qui habitum Religionis aſſumit, & ſuper eum qui baptizatur: ſed hoc non eſt, quia talis a ſatisfactione abſolvatur, ſed quia eo ipſo quod ſuam voluntatem etiam in ſervitutem redigit propter Deum, plenarie jam pro omni peccato ſatisfecit; quia eam chariorem habet omnibus rebus mundi, de quibus tantum poſſet dare, quod eleemoſynis omnia peccata redimeret, etiam quantum ad pœnam. 4. *ſent. diſt.* 4. *qu.* 3. *art.* 3. *qu.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 32. *An ille qui vovit Religionem ingredi, teneatur in ea perpetuo manere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obligatio voti ex voluntate procedit, nam *vovere voluntatis eſt*, ut Aug. dicit: intantum ergo fertur obligatio voti, inquantum ſe extendit voluntas & intentio voventis: ſi ergo vovens intendit ſe obligare non ſolum ad ingreſſum Religionis, ſed etiam ad perpetuo remanendum, tenetur perpetuo remanere; ſi autem intendit ſe obligare ad ingreſſum Religionis cauſa experiendi cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifeſtum eſt quod remanere non tenetur; ſi vero in vovendo ſimpliciter de ingreſſu Religionis cogitavit abſque hoc quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingreſſum Religionis ſecundum formam juris communis, quæ eſt ut ingredientibus detur annus probationis: unde non tenetur perpetuo in Religione permanere. 2. 2. *qu.* 189. *artic.* 4. *in corp.*

Digitized by Google

QUÆR. 33. An ille qui egreditur e Religione male faciat, & ſcandalizet.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui Religionem ingreditur, ſi exeat, præſertim ex aliqua rationabili cauſa, non generat ſcandalum, nec dat malum exemplum: & ſi alius ſcandalizetur, erit ſcandalum paſſivum ex ejus parte, non autem activum ex parte exeuntis, quia fecit quod licitum erat ei facere, & quod expediebat ei propter rationabilem cauſam, puta infirmitatem, aut debilitatem, aut aliquid hujuſmodi. 2. 2. *qu.* 189. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 34. An Presbyteri Curati poſſint licite Religionem ingredi, juxta Decret. 19. *qu.* 2. *cap. Duæ ſunt leges; ubi dicit Urbanus II. Si quis Clericorum in Eccleſia ſua ſub Epiſcopo populum retinet, & ſæculariter vivit, ſi afflatus Spiritu Sancto in aliquo Monaſterio, vel regulari Canonia ſe ſalvare voluerit, etiam Epiſcopo ſuo contradicente, eat liber, noſtra authoritate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obligatio voti perpetui præfertur omni alii obligationi: obligari autem voto perpetuo & ſolemni ad vacandum divinis obſequiis competit proprie Epiſcopis & Religioſis; Presbyteri autem Curati, & Archidiaconi non obligantur voto perpetuo, & ſolemni ad curam animarum retinendam, ſicut ad hoc obligantur Epiſcopi; unde Epiſcopi Præſulatum non poſſunt deſerere, quacunque occaſione, abſque authoritate Romani Pontificis, ut habetur extra *de Regularibus, & tranſeuntibus ad Religionem, cap. Licet:* Archidiaconi autem, & Presbyteri Curati poſſunt libere abrenunciare Epiſcopo curam eis commiſſam abſque ſpeciali licentia Papæ, qui ſolus poteſt in votis perpetuis diſpenſare: unde manifeſtum eſt, quod Archidiaconis, & Presbyteris Curatis licet ad Religionem tranſire. 1. 2. *qu.* 189. *art.* 7. *in corp. Opuſc.* 18. *cap.* 15.

QUÆR. 35. An ſtatus Religioſorum ſit perfectior quam ſtatus Presbyterorum Curatorum, & Archidiaconorum.

Reſp. ſupra *v. Perfectio, q.* 5.

QUÆR. 36. Quibus de cauſis Epiſcopus poſſit fieri Religioſus.

Reſp. *v. Epiſcopatus, qu.* 36.

QUÆR. 37. An liceat parentibus Religionem ingredi relictis filiis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod parentes habent rationem principii inquantum hujuſmodi: & ideo per ſe eis convenit ut filiorum curam habeant: & propter hoc non licet alicui filios habenti Religionem ingredi omnino prætermiſſa cura filiorum, idest non proviſo qualiter educari poſſint: dicitur enim 1. ad Timoth. 5. quod *ſi quis ſuorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* 2. 2. *qu.* 189. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 38. An liceat filiis ingredi Religionem relictis parentibus.

Reſp. ſupra *v. Pietas, a q.* 6. *uſque ad* 10.

QUÆR. 39. Cur, ſicut dicit D. Gregorius in Regiſtro, & habetur in Decretis diſt. 35. *Hi qui ſunt rationibus publicis obligati, quando petunt Monaſterium, nullo modo ſuſcipiendi ſunt, niſi prius a negotiis publicis fuerint abſoluti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui eſt obligatus ad aliquid certum, non poteſt illud licite prætermittere facultate exiſtente; & ideo ſi aliquis ſit obligatus ut alicui rationem ponat, vel ut certum debitum reddat, non poteſt hoc licite prætermittere ut Religionem ingrediatur; ſi tamen debeat aliquam pecuniam, & non habeat unde reddat, tenetur facere quod poteſt, ut ſcilicet cedat bonis ſuis creditori. Propter pecuniam autem perſona liberi hominis ſecundum jura civilia non obligatur, ſed ſolum res; quia perſona liberi hominis ſuperat omnem æſtimationem pecuniæ, unde licite poteſt exhibitis rebus ſuis Religionem intrare, nec tenetur in ſæculo remanere, ut procuret unde debitum ſolvat. 2. 2. *q.* 186. *art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 40. An facilius ad Religionem convertantur peccatores, quam illi qui de ſua innocentia præſumunt.

Reſp. D. Thomas, ut Dominus oſtenderet perfectionem conſiliorum utilem eſſe & innocentibus, & peccatoribus, non ſolum vocavit adoleſcentem innocentem, ſed etiam Matthæum peccatorem: ſed tamen Matthæus ſecutus eſt vocantem, non autem adoleſcens, quia facilius convertuntur ad Religionem peccatores, quam illi qui de ſua innocentia præſumunt; quibus dicit Dominus Matth. 21. *Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei.* 2. 2. *qu.* 189. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 41. An liceat Religioſis & Monachis docere, prædicare, & alia hujuſmodi facere, ſicut Gregorius dicit, & habetur 16. qu. 1. ex authoritate hujuſmodi Decreti, quod Apoſtolico moderamine, & pietatis officio a nobis eſt conſtitutum, Sacerdotibus Monachis Apoſtolorum figuram tenentibus, liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata ſolvere.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid dicitur alicui non licere dupliciter: uno modo, quia habet in ſe quod contrariatur ei, quod dicitur non licere: ſicut nulli homini licet peccare, quia habet in ſe quilibet homo ra-

Digitized by Google

rationem, & obligationem ad legem Dei, quibus contrariatur peccatum: & hoc modo dicitur alicui non licere prædicare, vel docere, vel aliquid hujuſmodi facere, quia habet in ſe aliquid quod his repugnat vel ratione præcepti, ſicut his qui ſunt irregulares ex ſtatuto Eccleſiæ non licet aſcendere ad Sacros Ordines, vel propter peccatum, ſecundum illud Pſalm. 49. *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras juſtitias meas?* hoc autem modo non eſt illicitum Religioſis prædicare, docere, & hujuſmodi facere: tum quia ex voto, & præcepto Regulæ non obligantur ad hoc, quod ab eis abſtineant: tum etiam quia non redduntur ad hoc minus idonei ex aliquo peccato commiſſo, ſed magis idonei ex exercitio ſanctitatis quod aſſumpſerunt: ſtultum eſt autem dicere, quod per hoc quod aliquis in ſanctitate promovetur, efficiatur minus idoneus ad ſpiritualia officia exercenda.

Et ideo ſtulta eſt quorundam opinio dicentium, quod ipſe ſtatus Religionis impedimentum affert talia exequendi: quorum errorem Bonifacius Papa excludit, dicens, ut habetur 16. qu. 1. *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audaciſſimè quidem zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, aſſerentes, Monachos quia Mundo mortui ſunt, & Deo vivunt, Sacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſolvere poſſe per Sacerdotalis officii divinitus injunctam ſibi poteſtatem: ſed omnino labuntur*. Quod oſtendit primo quidem, quia non contrariatur regulæ; ſubdit enim: *neque enim B. Benedictus Monachorum præceptor almificus, hujuſmodi rei aliquo modo fuit interdictor*: & ſimiliter nec in aliis Regulis hoc prohibetur. Secundo improbat prædictum errorem ex idoneitate Monachorum, cum in fine capituli ſubdit: *quanto quiſque eſt excellentior, tanto & in illis* (ſpiritualibus ſcilicet operibus) *eſt potentior*. Alio modo dicitur aliquid non licere alicui non propter contrarium quod habeat, ſed propter hoc quod deficit ei unde illud poſſit, ſicut Diacono non licet Miſſam celebrare, quia non habet Ordinem Sacerdotalem, & Presbytero non licet ſententiam ferre, quia non habet Epiſcopalem authoritatem, in quibus tamen eſt diſtinguendum: quia ea quæ ſunt Ordinis, committi non poſſunt niſi ei qui Ordinem habet, ſicut Diacono non poteſt committi quod celebret Miſſam, niſi fiat Sacerdos; ea vero quæ ſunt juriſdictionis, committi poſſunt eis qui non habent ordinariam juriſdictionem, ſicut prolatio ſententiæ committitur ab Epiſcopo ſimplici Sacerdoti: & hoc modo dicitur non licere Monachis, & aliis Religioſis prædicare, docere, & alia hujuſmodi facere, quia ſtatus Religionis non dat eis poteſtatem hujuſmodi faciendi: poſſunt tamen iſta facere, ſi Ordinem recipiant, vel ordinariam juriſdictionem, aut etiam ſi eis committantur ea, quæ ſunt juriſdictionis. 2. 2. *qu.* 187. *art.* 1. *in corp. Opuſc.* 18. *cap. ult. & Opuſc.* 19. 19. *cap.* 2.

QUÆR. 42. *Quænam ſint privilegia Religioſorum circa prædicta officia.*

Reſp. v. *Privilegium*.

QUÆR. 43. *An liceat Religioſis ſæcularia negotia tractare juxta illud Apoſt. ad Rom. ult. Commendo vobis Phœbem ſororem noſtram; & poſtea ſubdit: & aſſiſtatis ei in quocunque negotio veſtri indiguerit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſtatus Religionis eſt ordinatus ad perfectionem charitatis conſequendam, ad quam quidem principaliter pertinet Dei dilectio; ſecundario autem dilectio proximi: & ideo Religioſi præcipue & propter ſe debent intendere ad hoc quod Deo vacent: ſi autem neceſſitas proximi immineat, eorum negotia ex charitate agere debent, ſecundum illud ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*. Quia in hoc ipſo, quod proximis ſerviunt propter Deum, dilectioni divinæ obſequuntur: unde dicitur Jacobi 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum*. Gloſſ. ideſt *ſuccurrere eis qui carent præſidio, in tempore neceſſitatis*.

Eſt ergo dicendum, quod cauſa cupiditatis ſæcularia negotia gerere, nec Monachis, nec Clericis licet: cauſa vero charitatis ſe negotiis ſæcularibus cum debita moderatione ingerere poſſunt ſecundum Superioris licentiam, in miniſtrando, & dirigendo: unde in Decret. diſt. 88. *decrevit Sancta Synodus nullum deinceps Clericum, aut poſſeſſiones conducere, aut negotiis ſæcularibus, ſe immiſcere, niſi propter curam pupillorum, aut orphanorum, aut viduarum; aut ſi forte Epiſcopus civitatis Eccleſiaſticarum rerum ſollicitudinem eum habere præcipiat*. Eadem autem ratio eſt de Religioſis, ac de Clericis: quia utriſque ſimiliter negotia ſæcularia interdicuntur. 2. 2. *qu.* 187. *art.* 2. *in corp. Opuſc.* 19. *cap.* 12. *ad Rom.* 16. *lect.* 2. *ad Timoth.* 2. *lect.* 2.

QUÆR. 44. *An Religioſi manibus operari teneantur cum præceptum de opere manuali omnibus detur, ut patet 2. ad Theſſ. 2. Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, &c. Fratrem autem nominat quemlibet Chriſtianum, ſicut & 1. ad Corinth. 7. Si quis frater habet uxorem infidelem: & ibidem dicitur, ſi quis non vult operari, non manducet.*

Digitized by Google

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem & principaliter ad victum quærendum: unde & primo homini dictum eſt: *in ſudore vultus tui veſceris pane tuo*: & in Pſal. 127. *Labores manuum tuarum quia manducabis*. Secundo ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur: unde dicitur Eccleſ. 33. *Mitte ſervum tuum in operationem ne vacet; multam enim malitiam docuit otioſitas*. Tertio, ordinatur ad concupiſcentiæ refrenationem inquantum per hoc maceratur corpus: unde 2. ad Corinth. 5. dicitur, *in laboribus, in jejuniis, in vigiliis, in caſtitate*. Quarto autem ordinatur ad eleemoſynas faciendas: unde dicitur ad Epheſ. 4. *Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat patienti*.

Secundum ergo quod labor manualis ordinatur ad victum quærendum, cadit ſub neceſſitate præcepti, prout eſt neceſſarium ad talem finem: quod enim ordinatur ad finem, a fine neceſſitatem habet, ut ſcilicet intantum ſit neceſſarium, inquantum finis ſine eo eſſe non poteſt; & ideo qui non habet aliunde unde vivere poſſit, tenetur manibus operari, cujuſcunque ſit conditionis; & hoc ſignificant verba Apoſtoli dicentis; *qui non vult operari, nec manducet*, quaſi diceret; ea neceſſitate aliquis tenetur ad operandum manibus, qua teneretur ad manducandum; unde ſi quis abſque manducatione poſſet vitam tranſire, non tenetur manibus operari. Et eadem ratio eſt de illis qui habent alias unde licite vivere poſſint: non enim intelligitur aliquis poſſe facere, quod non licite facere poteſt: unde & Apoſtolus non invenitur opus manuum præcepiſſe niſi ad excludendum peccatum eorum qui illicite victum acquirebant: nam primo quidem præcipit Apoſtolus opus manuale ad evitandum furtum, ut patet ad Epheſ. 4. *Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus ſuis*: Secundo ad vitandum cupiditatem alienarum rerum: unde dicitur 1. ad Theſſal. 4. *Operamini manibus veſtris, ſicut præcepimus vobis, ut & honeſte ambulemus ad eos qui foris ſunt*. Tertio, ad evitanda turpia negotia, ex quibus aliqui victum acquirunt: unde 2. ad Theſſalon. 3. dicit: *cum eſſemus apud vos hoc denunciabamus vobis, quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet: audivimus enim inter vos quoſdam ambulantes inquiete nihil operantes, ſed curioſe agentes*, Gloſſa, *qui fœda cura neceſſaria ſibi provident: his autem qui hujuſmodi ſunt denunciamus, & obſecramus, ut cum ſilentio operantes ſuum panem manducent*; unde Hieronymus dicit ſuper Epiſt. ad Galat. quod Apoſtolus hoc dixit, *non tam officio docentis, quam vitio gentis*.

Sciendum tamen, quod ſub opere manuali intelliguntur omnia humana officia, ex quibus homines licite victum lucrantur, ſive manibus, ſive pedibus, ſive lingua fiant: Vigiles enim, & curſores, & alii hujuſmodi de ſuo labore viventes intelliguntur de operibus manuum vivere: quia enim manus eſt *organum organorum*; per opus manuum omnis operatio intelligitur, qua aliquis victum licite poteſt lucrari.

Secundum autem quod opus manuale ordinatur ad otium tollendum, vel ad corporis macerationem, non cadit ſub neceſſitatem præcepti ſecundum ſe conſideratum: quia multis aliis modis poteſt vel caro macerari, vel otium tolli, quam per opus manuale: maceratur enim caro per jejunia & vigilias; & otium tollitur per meditationes ſacrarum Scripturarum, & laudes Divinas; unde ſemper illud Pſal. 118. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum*, dicit Gloſſa: *non eſt otioſus qui verbo Dei tantum ſtudet; nec pluris eſt qui extra operatur quam qui ſtudium cognoſcendæ veritatis exercet*. Et ideo propter has cauſas Religioſi non tenentur ad opera manualia, ſicut nec ſæculares, niſi forte ad hoc per ſtatuta ſui ordinis obligentur, ſicut Hieronymus dicit ad Ruſticum Monachum, *Ægyptiorum Monaſteria hunc tenent morem, ut nullum abſque opere, aut labore ſuſcipiant; non tam propter victus neceſſitatem, quam propter animæ ſalutem, ne vagetur pernicioſis cogitationibus*. Inquantum vero opus manuale ordinatur ad eleemoſynas faciendas, non cadit ſub neceſſitate præcepti, niſi forte in aliquo caſu, in quo ex neceſſitate aliquis eleemoſynas facere teneretur, & non poſſet alias habere, unde pauperibus ſubveniret, in quo caſu obligarentur ſimiliter Religioſi & ſæculares ad opera manualia exequenda. 2. 2. *quæſt.* 187. *artic.* 3. *in corp. Opuſc.* 19. *cap.* 5. 3. *contra Gentes cap.* 155. *Quodlibeto* 7. *art.* 28. *in corp.*

QUÆR. 45. *An liceat Religioſis mendicare ſicut mendicavit Chriſtus, juxta illud Pſalm. 39. Ego autem mendicus ſum & pauper; ubi dicit Gloſſa; Hoc dixit Chriſtus de ſe ex forma ſervi; & infra; mendicus eſt qui ab alio petit, & pauper qui ſibi non ſufficit; & in alio Pſal. 119. Ego egenus & pauper ſum; ubi dicit Gloſſa; Egenus ideſt petens, & pauper, ideſt inſufficiens mihi, quia mundanas copias non habeo; & D. Hieronym. dicit in quadam epiſtola; cave ne Domino tuo mendicante (ſcilicet Chriſto) alienas divitias congeras.*

Reſp.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa mendicitatem duo poſſunt conſiderari. Unum quidem ex parte ipſius actus mendicationis, qui habet ſibi quandam abjectionem conjunctam; illi enim videntur abjectiſſimi inter homines eſſe, qui non ſolum ſunt pauperes, ſed intantum ſunt egentes, quod neceſſe habent ab aliis victum accipere; & ſecundum hoc cauſa humilitatis aliqui laudabiliter mendicant, ſicut & alia aſſumunt quæ ad abjectionem quandam pertinent; quaſi efficaciſſimam medicinam contra ſuperbiam, quam vel in ſeipſis, vel etiam in aliis per exemplum extinguere volunt; ſicut enim infirmitas quæ eſt ex ſuperexceſſu caloris, efficaciſſime ſanatur per ea quæ in frigiditate excedunt, ita etiam pronitas ad ſuperbiam efficaciſſime curatur per ea quæ multum abjecta videntur; & ideo dicitur in Decret. de pœnitent. diſt. 2. *Exercitia humilitatis ſunt, ſi quis ſe vilioribus ſubdat, & miniſteriis indignioribus tradat; ita namque arrogantiæ & humanæ gloriæ vitium curare poterit;* un Hieronymus in Epiſtola ad Oceanum, commendat Fabiolam de hoc quod optabat ut ſuis divitiis pariter effuſis pro Chriſto ſtipem acciperet; quod etiam B. Alexius perfecit, qui omnibus ſuis propter Chriſtum dimiſſis gaudebat ſe etiam a ſervis ſuis eleemoſynas accepiſſe; & de B. Arſenio legitur in vitis Patrum, quod gratias egit de hoc quod neceſſitate cogente oportuit eum eleemoſynam petere; unde & in pœnitentiam pro gravibus culpis injungitur aliquibus, ut peregrinentur mendicantes. Sed quia humilitas (ſicut & cæteræ virtutes) abſque diſcretione eſſe non debet, ideo oportet diſcrete mendicitatem ad humilitatem aſſumere, ut ex hoc homo notam cupiditatis non incurrat, vel cujuſcunque alterius indecentis.

Alio modo poteſt conſiderari mendicitas ex parte ejus quod quis mendicando acquirit; & ſic ad mendicandum poteſt homo ex duobus induci; uno modo ex cupiditate habendi divitias, vel victum otioſe; & talis mendicitas eſt illicita; alio modo ex neceſſitate, vel utilitate; ex neceſſitate quidem, ſicut cum aliquis non poteſt aliunde habere unde vivat, niſi mendicet; ex utilitate autem; ſicut cum aliquis intendit ad aliquod utile perficiendum, quod ſine eleemoſynis fidelium facere non poteſt; ſicut petuntur eleemoſynæ pro conſtructione Pontis, vel Eccleſiæ, vel quibuſcunque aliis operibus, quæ vergunt in utilitatem communem, ſicut ſcholares ut poſſint vacare ſtudio ſapientiæ; & hoc modo mendicitas eſt licita, ſicut ſæcularibus, ita Religioſis. 2. 2. *q.* 187. *a.* 5. *in corp. Quodlibeto* 7. *a.* 18. *Opuſc.* 17. *cap.* 14. 15. & 16. *Opuſc.* 19. *cap.* 7. 3. *contra Gentes cap.* 136.

QUÆR. 46: *An liceat Religioſis uti veſtibus vilioribus, juxta illud ad Hebr.* 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis (Gloſſa interlinearis) ut Helias & alii: & in Decretis* 21. *qq.* 4. *dicitur: ſi inventi fuerint deridentes eos qui vilioribus & Religioſis veſtibus amicti ſunt, corrigantur: priſcis enim temporibus omnis ſacratus vir cum mediocri ac vili veſte converſabatur.*

Reſp. D. Thom. dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 3. de doctrina chriſtiana: *in omnibus exterioribus rebus non uſus rerum, ſed libido utentis in culpa eſt*: ad quam diſcernendum eſt attendendum quod habitus vilis & incultus dupliciter poteſt conſiderari; uno modo prout eſt ſignum quoddam diſpoſitionis, vel ſtatus humani, quia, ut dicitur Eccleſ. 39. *Amictus hominis enunciat de illo*. Et ſecundum hoc vilitas habitus eſt quandoque ſignum triſtitiæ: unde & homines in triſtitia exiſtentes ſolent vilioribus veſtibus uti; ſicut e converſo in tempore ſolemnitatis, & gaudii utuntur cultioribus veſtimentis: unde & pœnitentes veſtibus induuntur: ut patet Jonæ 3. de Rege, qui *indutus eſt ſacco*: & 3. Regum 21. de Acab, *qui operuit cilicio carnem ſuam*. Quandoque vero eſt ſignum contemptus divitiarum, & mundani faſtus, unde Hieronymus dicit ad Ruſticum Monachum, *ſordes veſtium candidæ mentis indicia ſint; vilis tunica contemptum ſæculi probet; dumtaxat ne animus tumeat, ne habitus ſermoque diſſentiat*: & ſecundum utrumque horum competit Religioſis vilitas veſtium; quia Religio eſt ſtatus pœnitentiæ, & contemptus mundanæ gloriæ.

Sed quod aliquis velit hoc aliis ſignificare contingit propter tria: uno modo ad ſui humiliationem: ſicut enim ex ſplendore veſtium animus hominis elevatur, ita ex humilitate veſtium humiliatur: unde de Acab, qui carnem ſuam cilitio induit, dixit Dominus ad Heliam: *nonne vidiſti Acab humiliatum coram me*, ut habetur 3. Regum 21. Alio modo propter exemplum aliorum: unde ſuper illud Matth. 3. *Habebat veſtimentum de pilis camelorum*, &c. dicit Gloſſa: *Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit*. Tertio modo propter inanem gloriam, ſicut Auguſtinus dicit lib. 2. de ſermone Domini in monte, quod *in ipſis ſordibus luctuoſis poteſt eſſe jactantia*. Duobus ergo primis modis laudabile eſt abjectis veſtibus uti: Tertio vero modo vitioſum eſt. Alio modo poteſt conſiderari habitus vilis & incultus ſecundum quod procedit ex avaritia, vel negligentia; & ſic etiam ad vitium pertinet. 2. 2. *q.* 187. *art.* 6. *in corp. Opuſc.* 19. *c.* 8.

QUÆR. 47. *Quandonam Religioſis liceat præcioſioribus uti veſtibus.*

O 4 Reſp.

Reſp. v. *Ornatus qu.* 2. *&* 3.

QUÆR. 48. *An liceat Religioſis frequentare palatia Principum, cum ſuper illud Matth.* 11. *Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt, dicat Hieronymus: ex hoc oſtenditur rigidam vitam & auſteram prædicationem vitare debere aulas Regum, & mollium hominum palatia declinare.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod frequentare palatia Regum propter delicias, vel gloriam, vel cupiditatem, non competit Religioſis: ſed ea adire propter pias cauſas eis competit: unde dicitur 4. Reg. 4. quod Heliſæus dixit ad mulierem, *Nunquid non habes negotium, & vis ut loquar Regi vel Principi militiæ?* Similiter etiam convenit Religioſis adire regum Palatia ad eos arguendos & corrigendos, ſicut Joannes Baptiſta arguebat Herodem, ut dicitur Matthæi 14. 2. 2. *q.* 187. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 49. *An liceat Religioſis diſcurrere per mundum ad ſalutem animarum; & quibus de cauſis diſcurſus eorum poſſit eſſe vituperabilis.*

Reſp. D. Thomas, quod ſuper illud Ezech. 1. *Hæc erat viſio diſcurrens in medio animalium*, dicit Gregor. in 5. Homil. ſuper Ezech. *Hi qui animarum cuſtodes ſunt, & paſcendi gregis opera ſuſceperunt, mutare loca minime permittuntur; Hi autem qui amorem Domini in prædicatione diſcurrunt, rotæ ejus ignis ardens ſunt, qui cum ex ejus deſiderio per varia loca diſcurrunt, unde ipſi ardent, & alios incendunt*: Ex hac autem authoritate duo habentur, ſcilicet quod alii poſſunt prædicare quam Prælati, & quod illi prædicatores debent per diverſa loca diſcurrere, non in uno loco manere. Item ſuper illud; *cum ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, ut ſonus caſtrorum*. Homil. 8. ſuper Ezech. dicit Gregorius: *Alia ſunt caſtra prædicantium, qui huc illucque colligendis animabus in ſancti operis procinctu laborant*. Igitur patet quod prædicantium diſcurſus ad ſalutem animarum procurandam commendandus eſt.

Sciendum tamen eſt, quod diſcurſus tripliciter in Sacra Scriptura vituperatur. Uno modo, quando ex inconſtantia mentis procedit, vel animi levitate; & hoc præcipue accidit in illis qui ſine aliquo fructu diſcurrunt: Alio modo quando ex concupiſcentia terrenorum ad lucra quærenda diſcurritur: Tertio modo, quando per hoc incitatur malitia ad aliqua mala procuranda. *Opuſc.* 19. *cap.* 10.

QUÆR. 50. *An Religioſis liceat uti ſapientia, & eloquentia ſæculari: & quandonam hoc commendetur, vel vituperetur.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt, quod uti ſapientia, & eloquentia ſæculari in Sacra Scriptura quodammodo commendatur, & quodammodo reprehenditur: Reprehenditur quidem, quando aliquis ad jactantiam eis utitur, & quando eloquentiæ, & ſapientiæ ſæculari principaliter ſtudet. Tunc enim oportet quod illa vel taceat, vel neget quæ ſæcularis ſcientia non approbat, ſicut articulos fidei, qui ſunt ſupra humanam rationem. Et ſimiliter qui eloquentiæ principaliter ſtudet, homines non intendit inducere in admirationem eorum quæ dicit, ſed dicentis: Et hoc modo humana ſapientia, & eloquentia pſeudoapoſtoli utebantur, contra quos Apoſtolus loquitur in Epiſt. 2. ad Corinth. Unde 1. ad Corinth. 1. ſuper illud, *non in humanæ ſapientiæ verbis*, dicit Gloſ. *Pſeudoapoſtoli ne ſtulti viderentur prudentibus mundi, in ſapientia humana Chriſtum prædicabant dupliciter; ſcilicet eloquentiæ ſtudentes, & quæ mundus ſtulta judicat, evitantes.*

Commendatur autem quando ad ſe non oſtentandum, ſed ad utilitatem audientium, qui ſic quandoque facilius, & efficacius inſtruuntur vel convincuntur adverſarii, utitur aliquis ſapientia & eloquentia ſæculari. Et iterum, quando aliquis non principaliter eis intendit, ſed eis utitur in obſequium ſacræ Scripturæ, cui principaliter inhæret ut ſic omnia alia in obſequium ejus aſſumat, ſecundum id quod habetur 2. Corinth. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti;* & ita etiam Apoſtoli eloquentia utebantur: Unde Auguſtinus in 4. de Doctr. Chriſt. dicit, quod *in verbis Apoſtoli erat dux ſapientia, & ſequens comes eloquentia, & ſapientia præcedens eloquentiam ſequentem non reſpuebat*. Sed tamen poſteriores Doctores magis adhuc uſi ſunt ſapientia, & eloquentia ſæculari propter eandem rationem, qua non prius Philoſophi & Oratores ſunt electi ad prædicandum, ſed plebeii, & piſcatores, qui poſtmodum philoſophos, & oratores converterunt; ut ſcilicet fides non conſiſtat in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei, & non glorietur omnis caro coram illo, ut habetur 1. ad Corinth. 1. in textu, & Gloſ. ſuper illud, *Videte vocationem veſtram, & Opuſc.* 19. *cap.* 12.

QUÆR. 51. *An ſicut Religiones inſtitutæ ſunt ad vitam contemplativam, ita conveniens fuerit quod aliquæ inſtituerentur ad vitam activam: ſicut dicitur Jacob.* 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Religionis ſtatus ordinatur ad perfectionem charitatis,

tis, quæ ſe extendit ad dilectionem Dei, & proximi: ad dilectionem autem Dei directe pertinet contemplativa vita, quæ ſoli Deo vacare deſiderat; ad dilectionem autem proximi directe pertinet vita activa, quæ deſervit neceſſitatibus proximorum: & ſicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita etiam obſequium delatum in proximos, redundat in Deum, ſecundum illud Matth. *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*: unde & hujuſmodi obſequia proximis facta, inquantum ad Deum referuntur, dicuntur eſſe ſacrificia quædam, ſecundum illud ad Hebr. ult. *Beneficentiæ, & communionis nolite oblivisci: talibus enim Hoſtiis promeretur Deus*. Et quia ad Religionem proprie pertinet ſacrificium Deo offerre, conſequens eſt quod convenienter religiones quædam ad opera vitæ activæ ordinentur: unde & in collationibus Patrum Abbas Neſteros diſtinguens diverſa Religionum ſtudia dicit, *quidam ſummam intentionis ſuæ erga Eremi ſecreta & cordis conſtituunt puritatem: quidam erga inſtitutionem fratrum, & cœnobiorum curam: quoſdam Xenodochii* (ideſt hoſpitalitatis) *delectat obſequium*. 2. 2. *quæſt.* 188. *art.* 2. *in corp. Opuſc.* 19. *cap.* 1.

QUÆR. 52. *An conveniens fuerit quod aliqua Religio inſtitueretur ad militandum, cum D. Auguſtinus ad Bonifacium dicat: noli exiſtimare neminem Deo placere poſſe qui in armis bellicis miniſtrat: in his etiam erat ſanctus David, cui Dominus magnum teſtimonium perhibuit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, Religio inſtitui poteſt non ſolum ad opera vitæ contemplativæ, ſed etiam ad opera vitæ activæ, inquantum pertinent ad ſubventionem proximorum, & obſequium Dei, non autem inquantum pertinent ad aliquod mundanum obtinendum: poteſt autem officium militare ordinari ad ſubventionem proximorum, non ſolum quantum ad privatas perſonas, ſed etiam quantum ad totius Reipublicæ defenſionem: unde de Juda Machabæo, Machab. 3. dicitur, quod *præliabatur prælium Iſrael cum lætitia, & dilatavit populo ſuo gloriam*. Ordinari etiam poteſt ad conſervationem Divini cultus; unde ibidem ſubditur Judam dixiſſe; *nos pugnabimus pro animabus noſtris & legibus noſtris*, & infra 13. dicit Simon: *Vos ſcitis quanta ego & fratres mei & domus Patris mei fecimus pro legibus, & pro ſanctis prælia*. Unde convenienter poteſt inſtitui aliqua Religio ad militandum, non quidem propter aliquid mundanum, ſed propter defenſionem Divini cultus, & publicæ ſalutis, vel etiam pauperum, & oppreſſorum, ſecundum illud Pſalm. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*. 2. 2. *quæſt. art.* 3. *in corp. artic.* 4. *ad* 2. & 5.

QUÆR. 53. *An fuerit maxime conveniens quod aliqua Religio inſtitueretur ad prædicandum, & Confeſſiones audiendum, ſicut in collationibus Patrum Abbas Neſteros de diverſitate Religionum loquens ait: quidam eligentes ægrotantium curam: alii interceſſionem quæ pro miſeris atque oppreſſis impenditur exequentes, aut doctrinæ inſiſtentes, aut eleemoſynas pauperibus largientes inter magnos, atque ſummos viros pro affectu ſuo ac pietate viguerunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, convenienter Religio inſtitui poteſt ad opera vitæ activæ, ſecundum quod ordinantur ad utilitatem proximorum, & ad obſequium Dei, & conſervationem Divini cultus: magis autem procuratur utilitas proximorum per eam quæ pertinent ad ſpiritualem animæ ſalutem, quam per ea quæ pertinent ad ſubveniendum corporali neceſſitati, quanto ſpiritualia corporalibus ſunt potiora: unde etiam eleemoſynæ ſpirituales ſunt corporalibus potiores: hoc etiam pertinet magis ad obſequium Dei, cui nullum ſacrificium eſt magis acceptum, quam zelus animarum, ut Gregor. dicit ſuper Ezechielem: majus etiam eſt ſpiritualibus armis contra errores hæreticorum & tentationes Dæmonum, fideles defendere, quam corporalibus armis populum fidelem tueri: & ideo convenientiſſimum eſt ad prædicandum, & ad alia hujuſmodi quæ pertinent ad ſalutem animarum, aliquam Religionem inſtitui. 2. 2. *qu.* 188. *art.* 4. *in corp. Opuſc.* 19. *cap.* 4.

QUÆR. 54. *An & quare ſtudium litterarum ſit conveniens Religioſis, juxta illud D. Hieronymi in epiſt. ad Paulinum, diſcamus in terris, quorum nobis ſcientia perſeveret in Cælis (& infra) quidquid quæſieris, tecum ſcire conabor.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, Religio poteſt ordinari ad vitam activam, & ad vitam contemplativam: inter opera autem vitæ activæ principaliora ſunt illa quæ ordinantur directe ad ſalutem & alia hujuſmodi. Competit ergo ſtudium litterarum Religioſis tripliciter.

Primo quidem quantum ad id, quod eſt proprium contemplativæ vitæ, ad quam ſtudium litterarum dupliciter adjuvat: uno modo directe coadjuvando ad contemplandum, illuminando ſcilicet intellectum: vita enim contemplativa de qua nunc loquimur, principaliter ordinatur ad conſiderationem Divinorum,

rum,

Digitized by Google

rum, in qua dirigitur homo per ſtudium ad conſiderandum Divina: unde in laudem viri juſti dicitur in Pſalm. 1. quod *in lege Domini meditatur die ac nocte*: Eccleſ. 39. dicitur: *ſapientiam antiquorum exquiret ſapiens, & in Prophetis vacabit*: Alio modo ſtudium litterarum juvat ad contemplativam vitam indirecte, removendo contemplationis pericula, ſcilicet errores qui in contemplatione Divinorum frequenter accidunt his qui Scripturas ignorant: ſicut in collationibus Patrum legitur quod Abbas Serapion propter ſimplicitatem incidit in errorem Anthropomorphitarum, ideſt eorum qui Deum habere humanam formam arbitrantur: unde dicit Gregorius in 6. Moralium, quod *nonnulli dum plus exquirunt contemplando quam capiunt, uſque ad perverſa dogmata erumpunt: & dum veritatis eſſe diſcipuli humiliter negligunt, magiſtri errorum fiunt*. Et propter hoc dicitur Eccl. 1. *Cogitavi in corde meo abſtrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad ſapientiam, devitaremque ſtultitiam*.

Secundo, neceſſarium eſt ſtudium litterarum Religioſis inſtitutis ad prædicandum, & alia hujuſmodi exercendum: unde Apoſtol. dicit ad Titum 1. de Epiſcopo (ad cujus officium hujuſmodi actus pertinent) *amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere*. Nec obſtat quod Apoſtoli abſque ſtudio litterarum ad prædicandum ſunt miſſi: quia, ut Hieronymus dicit in Epiſt. ad Paulinum, *quicquid aliis exercitatio, & quotidiana in lege Dei meditatio tribuere ſolet, hoc illis Spiritus Sanctus ſuggerebat*.

Tertio, ſtudium litterarum Religioni congruit quantum ad id quod eſt omni Religioni commune. Valet enim ad evitandam carnis laſciviam; unde Hieronymus dicit ad Ruſticum Monachum; *ama ſcripturarum ſtudia, & carnis vitia non amabis*: avertit enim animum a cogitatione laſciviæ, & carnem macerat propter ſtudii laborem, ſecundum illud Eccleſ. 1. *Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes*: valet etiam ad auferendum cupiditatem divitiarum; unde Sapient. 7. dicitur, *divitias nihil eſſe duxi in comparatione illius*: & 1. Machab. 12. dicitur: *nos autem nullo horum indiguimus* (ſcilicet exteriorum ſubſidiorum) *habentes ſolatio ſanctos libros, qui ſunt in manibus noſtris*. Valet etiam ad obedientiæ documentum: unde Auguſtin. dicit in lib. de operibus Monach. *quæ iſta perverſitas, lectioni nolle obtemperare dum vult ei vacare?* & ideo manifeſtum eſt, quod congrue poteſt inſtitui Religio ad ſtudium litterarum. 2. 2. *quæſt.* 188. *art.* 5. *in corp. Opuſc.* 19. *cap.* 11.

QUÆR. 55. *Cuinam ſtudio intendere debeant Religioſi.*

Reſp. *v. Studioſitas.*

QUÆR. 56. *An Religio quæ vacat vitæ contemplativæ, ſit potior ea, quæ vacat operibus vitæ activæ, & utrum in Religionibus ſummum gradum illæ obtineant, quæ ordinantur ad docendum, & prædicandum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod differentia unius Religionis ad aliam principaliter quidem attenditur ex parte finis, ſecundario autem ex parte exercitii: & quia non poteſt aliquid dici altero potius niſi ſecundum id, in quo ab eo differt, ideo excellentia unius Religionis ſuper aliam principaliter quidem attenditur ſecundum Religionis finem, ſecundario autem ſecundum exercitium. Diverſimode tamen utraque comparatio attenditur: nam comparatio, quæ eſt ſecundum finem, eſt abſoluta, eo quod finis propter ſe quæritur: comparatio autem, quæ eſt ſecundum exercitium, eſt reſpectiva, quia exercitium non quæritur propter ſe, ſed propter finem: & ideo illa Religio alteri præfertur, quæ ordinatur ad finem abſolute potiorem, vel quia eſt majus bonum; vel quia ad plura bona ordinatur: ſi vero ſit finis idem, ſecundario attenditur præeminentia Religionis non ſecundum quantitatem exercitii, ſed ſecundum proportionem ejus ad finem intentum: unde & in collationibus Patrum inducitur ſententia Beati Antonii, qui prætulit diſcretionem per quam aliquis omnia moderatur, & jejuniis, & vigiliis, & omnibus hujuſmodi obſervantiis.

Sic ergo dicendum eſt, quod opus vitæ activæ eſt duplex: unum quidem, quod ex plenitudine contemplationis derivatur, ſicut doctrina, & prædicatio: unde Gregor. dicit in 5. Homil. ſuper Ezechielem, quod *de perfectis viris poſt contemplationem ſuam redeuntibus dicitur Pſalm.* 44. *Memoriam ſuavitatis tuæ eructabunt*. Et hoc præfertur ſimplici contemplationi: ſicut enim majus eſt illuminare quam lucere ſolum, ita majus eſt contemplata aliis tradere, quam ſolum contemplari. Aliud autem opus eſt activæ vitæ, quæ totaliter conſiſtit in occupatione exteriori, ſicut eleemoſynas dare, hoſpites recipere, & alia hujuſmodi, quæ ſunt minora operibus contemplationis, niſi forte in caſu neceſſitatis.

Sic ergo ſummum gradum in Religionibus tenent, quæ ordinantur ad docendum & prædicandum, quæ propinquiſſimæ ſunt perfectioni Epiſcoporum: ſicut & in aliis rebus *fines primorum conjunguntur principiis ſecundorum*, ut Dionyſius dicit in 7. cap. de Divinis nominibus.

nibus. Secundum autem gradum tenent illæ, quæ ordinantur ad contemplationem: tertius eſt earum, quæ occupantur circa exteriores actiones.

In ſingulis autem horum graduum poteſt attendi præeminentia ſecundum quod una Religio ordinatur ad altiorem actum in eodem genere: ſicut inter opera activæ vitæ potius eſt redimere captivos, quam recipere hoſpites; & operibus vitæ contemplativæ potior eſt oratio, quam lectio. Poteſt etiam attendi præeminentia, ſi una earum ad plura horum ordinetur quam alia: vel ſi convenientiora ſtatuta habeat ad finem propoſitum conſequendum. 2. 2. *qu.* 188. *art.* 6. *in corp. Opuſc.* 19. *cap.* 1.

QUÆR. 57. *Utrum illa Religio ſit perfectior quæ habet arctiores obſervantias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod arctitudo obſervantiarum non eſt illud quod præcipue in Religione commendatur, ut B. Antonius dicit: & Iſaiæ 58. dicitur: *Nunquid tale eſt jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam?* Aſſumitur tamen in Religione ut neceſſaria ad carnis macerationem, quæ ſi ſine diſcretione fit, periculum deficiendi habet annexum, ut Beatus Antonius dicit: & ideo non eſt potior Religio ex hoc quod habet arctiores obſervantias; ſed ex hoc quod ex majori diſcretione ſunt ejus obſervantiæ ordinatæ ad finem Religionis: ſicut ad continentiam efficacius ordinatur maceratio carnis per abſtinentiam cibi, & potus, (quæ pertinent ad famem & ſitim) quam per ſubtractionem veſtium, (quæ pertinent ad frigus, & ad nuditatem) & quam per corporalem laborem. *in eod. art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 58. *An Religioſi poſſint aliquid poſſidere in communi ſine detrimento perfectionis, juxta illud D. Proſperi in libro de vita contemplativa, & habetur* 12. *qu.* 1. *Satis oſtenditur & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimento perfectionis poſſe Eccleſiæ facultates (quæ ſunt profecto communes) poſſideri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod perfectio non conſiſtit eſſentialiter in paupertate, ſed in ſequela, ſecundum illud Hieronymi ſuper Matthæum, *quia non ſufficit tantum relinquere, jungit Petrus quod perfectum eſt, ſcilicet ſecuti ſumus te*; paupertas autem eſt ſicut inſtrumentum, vel exercitium perveniendi ad perfectionem: unde in collationibus Patrum Abbas Moyſes dicit: *Jejunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt*: eſt autem privatio omnium facultatum, ſive paupertas perfectionis inſtrumentum, inquantum per remotionem divitiarum tolluntur quædam charitatis impedimenta, quæ ſunt præcipue tria: quorum primum eſt ſollicitudo quam ſecum divitiæ afferunt: unde Dominus dicit Matth. 13. *Quod autem ſeminatum eſt in ſpinis, hic eſt qui verbum Dei audit, & ſollicitudo ſeculi iſtius, & fallacia divitiarum ſuffocat verbum*: Secundum autem eſt divitiarum amor, qui ex divitiis poſſeſſis augetur: unde & Hieronym. dicit ſuper Matth. quod *quia divitiæ habitæ difficulter contemnuntur, non dixit Dominus, impoſſibile eſt divitem intrare in Regnum Cælorum, ſed difficile*: Tertium autem eſt inanis gloria, vel elatio, quæ ex divitiis naſcitur; ſecundum illud Pſal. 48. *Qui confidunt in virtute ſua, & in multitudine divitiarum ſuarum, gloriantur.*

Horum ergo trium primum a divitiis ſeparare non poteſt totaliter, ſive ſint magnæ, ſive parvæ; neceſſe eſt enim hominem aliqualiter ſollicitari de acquirendis, vel conſervandis exterioribus rebus; ſed ſi res exteriores non quærantur, vel habeantur, niſi in modica quantitate, quantum ſufficiunt ad ſimplicem victum, talis ſollicitudo non multum impedit hominem; unde nec perfectioni repugnat Chriſtianæ vitæ; non enim omnis ſollicitudo a Domino interdicitur; ſed ſuperflua, & nociva: unde ſuper illud Matth. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis*, dicit Auguſtin. in lib. 2. de ſerm. Domini in monte: *Non hoc dicit, ut iſta non procurentur quantum neceſſitatis eſt; ſed ut non iſta intueantur, & propter iſta faciant, quidquid in Evangelii prædicatione facere jubentur.* Sed abundans divitiarum poſſeſſio abundantiorem ſollicitudinem ingerit, per quam animus hominis multum diſtrahitur, & impeditur ne totaliter feratur in Dei obſequium. Alia vero duo, ſcilicet amor divitiarum, & elatio, ſeu gloriatio de divitiis non conſequuntur niſi abundantes divitias.

Differt tamen circa hoc, utrum divitiæ abundantes, vel moderatæ in proprio, vel in communi habeantur: nam ſollicitudo quæ circa proprias divitias adhibetur, pertinet ad amorem privatum quo quis ſe temporaliter amat: ſed ſollicitudo quæ adhibetur cica res communes pertinet ad amorem charitatis, quæ non quærit quæ ſua ſunt, ſed communibus intendit: & quia Religio ad perfectionem charitatis ordinatur, quam perficit amor Dei uſque ad contemptum ſui, habere aliquid proprium perfectioni repugnat Religionis: ſed ſollicitudo quæ adhibetur circa bona communia, pertinere poteſt ad charitatem, licet etiam per hoc impediri poſſit aliquis altior charita-

rita-

Digitized by Google

ritatis actus, puta contemplationis Divinæ; aut inſtructionis proximorum.

Ex quo patet, quod habere ſuperabundantes divitias in communi (ſive in rebus mobilibus, ſive in immobilibus) eſt impedimentum perfectionis, licet non totaliter excludat eam: habere autem de rebus exterioribus in communi (ſive mobilibus, ſive immobilibus) quantum ſufficit ad ſimplicem victum, perfectionem Religionis non impedit, ſi conſideretur paupertas per comparationem ad communem finem Religionum, qui eſt vacare Divinis obſequiis: ſi autem conſideretur per comparationem ad ſpeciales fines Religionum, ſic præſuppoſito tali fine paupertas major, vel minor eſt Religioni accommoda: & tanto erit unaquæque Religio ſecundum paupertatem perfectior, quanto habet paupertatem magis proportionatam ſuo fini.

Manifeſtum eſt enim quod ad exteriora & corporalia opera vitæ activæ indiget homo copia exteriorum rerum: ad contemplationem autem pauca requiruntur: unde Philoſ. dicit in 10. Ethicor. quod *ad actiones multis opus eſt, & quanto utique majores ſunt ac meliores, pluribus; ſpeculanti autem nulla talium ad operationem eſt neceſſitas, ſed ſolis neceſſariis indiget: alia vero impedimenta ſunt ad ſpeculationem;* ſic ergo patet, quod Religio quæ ordinatur ad actiones corporales activæ vitæ (puta ad militandum, vel ad hoſpitalitatem ſectandam) imperfecta eſſet, ſi communibus careret divitiis: Religiones autem quæ ad contemplativam vitam ordinantur, tanto perfectiores ſunt, quanto eorum paupertas minorem eis ſollicitudinem temporalium ingerit: tanto autem ſollicitudo temporalium rerum magis impedit Religionem, quanto ſollicitudo ſpiritualium major ad Religionem requiritur.

Manifeſtum eſt autem, quod majorem ſollicitudinem ſpiritualium requiritur Religio, quæ eſt inſtituta ad contemplandum, & contemplata aliis tradendum per doctrinam & prædicationem, quam illa, quæ eſt inſtituta ad contemplandum tantum: unde talem Religionem decet paupertas talis, quæ minimam ſollicitudinem ingerit: Manifeſtum eſt autem, quod minimam ſollicitudinem ingerit ſervare res uſui hominum neceſſarias tempore congruo procuratas.

Et ideo tribus gradibus Religionum ſuprapoſitis, triplex gradus paupertatis competit. Nam illis Religionibus, quæ ordinantur ad corporales actiones activæ vitæ, competit habere abundantiam divitiarum communium: illis autem Religionibus quæ ſunt ordinatæ ad contemplandum, magis competit habere poſſeſſiones moderatas; niſi ſimul oporteat tales Religioſos per ſe, vel per alios hoſpitalitatem tenere, & pauperibus ſubvenire: illis autem, quæ ordinantur ad contemplata aliis tradenda, competit vitam habere maxime ab exterioribus ſollicitudinibus expeditam: quod quidem ſit dum modica quæ ſunt neceſſaria vitæ, congruo tempore procurata conſervantur; & hoc Dominus paupertatis inſtitutor docuit ſuo exemplo: habebat enim loculos, Judæ commiſſos, in quibus recondebantur ei oblata, habetur Joannis 12. nec obſtat quod Hieron. ſuper Matth. 17. ait, quod *ſi quis voluerit quomodo Judas pecuniam in loculis portabat; reſpondebimus quod rem pauperum in uſus ſuos convertere nefas putavit* (ſcilicet ſolvendo tributum) quia inter illos pauperes præcipue erant ejus diſcipuli, in quorum neceſſitates pecunia loculorum Chriſti expendebatur: dicitur enim Joannis 4. quod *Diſcipuli abierunt in Civitatem, ut cibus emerent;* & Joan. 13. dicitur, quod Diſcipuli putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixiſſet ei Jeſus: *omnia ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut ut egenis aliquid daret.*

Ex quo patet, quod conſervare pecuniam, aut quaſcumque alias res communes ad ſuſtentationem Religioſorum congregationis ejuſdem, vel quoruncunque aliorum pauperum, eſt perfectioni conforme, quam Chriſtus docuit ſuo exemplo: ſed & Diſcipuli poſt reſurrectionem, a quibus omnis Religio ſumpſit originem, pretia prædiorum conſervabant, & diſtribuebant prout cuique opus erat. 2. 2. *qu.* 188. *art.* 7. *in corp. Opuſc.* 17. *c.* 15. *& Opuſc.* 19. *cap.* 6.

QUÆR. 59. *Quanta ſit perfectio Religioſorum Ordinum ratione voluntariæ paupertatis.*

Reſp. ſupra *v. Paupertas, præſertim qu. ult.*

QUÆR. 60. *Utrum Religioſorum Ordinum perfectio attendi debeat magis ex caſtitate & obedientia, quam ex paupertate; cum Dominus dicat Matth.* 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, ex illo verbo Domini non intelligitur, quod ipſa paupertas ſit perfectio, ſed perfectionis inſtrumentum: & ſicut oſtenſum eſt, minimum eſt inter tria principalia inſtrumenta perfectionis: nam votum continentiæ præeminet voto paupertatis, & votum obedientiæ præfertur utrique; quia vero *inſtrumentum non propter ſe quæritur, ſed propter finem*, non tanto aliquid fit melius, quanto majus eſt inſtrumentum, ſed quanto eſt magis fini proportionatum: ſicut Medicus non tanto magis ſanat, quanto majorem dat medicinam, ſed quanto medicina eſt magis proportionata morbo.

Sic

Digitized by Google

Sic ergo non oportet, quod Religio tanto ſit perfectior, quanto majorem habet paupertatem, ſed quanto ejus paupertas eſt magis proportionata fini communi, & ſpeciali. Et ſi daretur, quod exceſſus paupertatis faceret Religionem perfectiorem ſecundum hoc, quod eſt pauperior, non tamen faceret eam perfectiorem ſimpliciter: poſſet enim eſſe quod alia Religio excederet in his quæ pertinent ad continentiam, & obedientiam; & ſic eſſet ſimpliciter perfectior, quia *quod in melioribus excedit, eſt ſimpliciter melius*, 2. 2. *quæſt.* 188. *art.* 7. *ad* 1.

QUÆR. 61. *An perfectior ſit Religio in ſocietate viventium, quam agentium ſolitariam vitam; cum D. Aug. in libro de operibus Monachorum illos ſanctiores eſſe dicat, qui a conſpectu hominum ſeparati nulli ad ſe præbent acceſſum, viventes in magna intentione orationum: & quandonam vita ſolitaria ſit periculoſiſſima.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſolitudo ſicut & ipſa paupertas, non eſt ipſa eſſentia perfectionis, ſed perfectionis inſtrumentum: unde & in collationibus Patrum dicit Abbas Moyſes, quod *pro puritate cordis ſolitudo ſectanda eſt, ſicut & jejunia, & alia hujuſmodi*: manifeſtum eſt autem quod ſolitudo non eſt inſtrumentum congruum actioni, ſed contemplationi, ſecundum illud Oſeæ 2. *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus*: unde non congruit Religionibus quæ ſunt ordinatæ ad opera vitæ activæ (ſive corporalia, ſive ſpiritualia) niſi forte ad tempus: exemplo Chriſti, qui, ut dicitur Lucæ 6. *exiit in montem ſolus orare, & erat pernoctans in oratione Dei*: Competit autem Religionibus quæ ſunt ad contemplationem ordinatæ.

Conſiderandum eſt tamen, quod id quod eſt ſolitarium, debet eſſe ſibi per ſe ſufficiens: hoc autem eſt cui nihil deeſt, quod pertinet ad rationem perfecti: & ideo ſolitudo competit contemplanti qui jam ad perfectum pervenit. Quod quidem contingit dupliciter: uno modo ex ſolo Divino munere, ſicut patet de Joanne Baptiſta, qui fuit *repletus Spiritu Sancto adhuc ex utero matris ſuæ*: unde cum adhuc eſſet puer, *erat in deſertis*, ut dicitur Lucæ 1. alio modo per exercitium virtuoſi actus, ſecundum illud ad Hebr. 5. *Perfectorum eſt ſolidus cibus, eorum qui pro conſuetudine exercitatos habet ſenſus ad diſcretionem boni, & mali*. Ad exercitium autem hujuſmodi juvatur homo ex aliorum ſocietate dupliciter: uno modo quantum ad intellectum, ut inſtruatur in his quæ ſunt contemplanda: unde Hieronymus dicit ad Ruſticum Monachum: *mihi placet ut habeas ſacrum contubernium, nec ipſe te doceas*: ſecundo quantum ad effectum, ut ſcilicet noxiæ affectiones hominis reprimantur exemplo & correctione aliorum; quia dicit Greg. 3. Mor. ſuper illud, *cui dedit in ſolitudine domum, quid prodeſt ſolitudo corporis, ſi ſolitudo defuerit cordis?* & ideo vita ſocialis neceſſaria eſt ad exercitium perfectionis, ſolitudo autem competit jam perfectis; unde Hieron. dicit ad Ruſticum Monachum, *ſolitariam vitam reprehendimus? minime: quippe quam ſæpe laudavimus: ſed de ludo Monaſterium hujuſcemodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant, qui ſpecimen converſationis ſuæ multo tempore dederint.*

Sicut ergo id quod jam perfectum eſt præeminet ei quod ad perfectionem exercetur; ita vita ſolitariorum ſi debite aſſumatur, præeminet vitæ ſociali. Si autem abſque præcedenti exercitio talis vita aſſumatur, eſt periculoſiſſima; niſi per Divinam gratiam ſuppleatur quod in aliis per exercitium acquiritur, ſicut patet de Beatis Antonio & Benedicto. 2. 2. *qu.* 188. *art.* 8. *in corp.*

QUÆR. 62. *Quanta ſit perfectio Religioſorum ordinum ratione vitæ contemplativæ.*

Reſp. infra *v. Vita*.

QUÆR. 63. *An liceat de una Religione tranſire ad aliam, ſicut dicitur in decretis* 20. *qu.* 4. *Virgines ſacræ ſi pro lucro animæ ſuæ propter diſtrictiorem vitam, ad aliud monaſterium pergere diſpoſuerunt, ibique commanere decreverunt, ſancta Synodus concedit; & quibus de cauſis talis tranſitus poſſit eſſe laudabilis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod tranſire de Religione ad Religionem niſi propter magnam utilitatem, vel neceſſitatem non eſt laudabile: tum quia ex hoc plerumque ſcandalizantur illi qui relinquuntur: tum etiam quia facilius proficit aliquis in Religione quam conſuevit, quam in illa quam non conſuevit cæteris paribus: unde in collationibus Patrum Abbas Neſteros dicit: *unicuique utile eſt ut ſecundum propoſitum quod elegit, ſummo ſtudio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem pervenire feſtinet, & nequaquam a ſua quam elegit ſemel, profeſſione diſcedat*: & poſtea ſubdit, rationem aſſignans: *impoſſibile namque eſt unum & eundem hominem ſimul univerſis fulgere virtutibus: quas ſi quis voluerit pariter affectare, in id incidere eum neceſſe eſt, ut dum omnes ſequitur, nullam integre conſequatur*. Diverſæ enim Religiones præeminent ſecundum diverſa virtutum opera.

Poteſt tamen aliquis laudabiliter de una Religione tranſire ad aliam triplici ex cauſa.

Pri-

Digitized by Google

Primo quidem zelo perfectioris Religionis: quæ quidem excellentia, ut ſupra dictum eſt, non attenditur ſecundum ſolam arctitudinem, ſed principaliter ſecundum id ad quod Religio ordinatur; ſecundario vero ſecundum diſcretionem obſervantiarum debito fini proportionatarum. Secundo propter declinationem Religionis a debita perfectione; puta ſi in aliqua Religione arctiori incipiant Religioſi remiſſius vivere; laudabiliter tranſit aliquis ad Religionem etiam minorem, ſi melius obſervetur; unde in collationibus Patrum Abbas Joannes de ſeipſo dicit, quod a vita ſolitaria in qua profeſſus fuerat, tranſiit ad minorem (ſcilicet eorum qui vivunt in ſocietate) propter hoc quod vita eremitica cœperat declinare, & laxius obſervari. Tertio propter infirmitatem, vel debilitatem, ex qua interdum provenit, quod non poteſt aliquis arctioris Religionis ſtatuta ſervare, poſſet autem ſervare ſtatuta Religionis laxioris.

Sed in his tribus caſibus poteſt eſſe differentia: nam in primo caſu debet quidem propter humilitatem licentiam petere, quæ tamen ei negari non poteſt, dummodo conſtet illam Religionem eſſe arctiorem: ſi vero de hoc probabiliter dubitetur, eſt in hoc Superioris judicium inquirendum, ut habetur extra de regularibus, & tranſeuntibus ad Religionem, cap. *licet*. Similiter requiritur ſuperioris judicium in ſecundo caſu. In tertio vero caſu eſt etiam neceſſaria diſpenſatio. 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 8. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 27. *quæſt.* 2. *artic.* 3. *quæſt.* 1. *ad* 3. *& diſt.* 38. *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 64. An Religioſi ſive expreſſe, ſive tacite profeſſi teneantur nedum ad vota Religionis, ſed etiam ad omnia ſtatuta, licet in tali Monaſterio non obſerventur; cum non intendant niſi vivere ſicut alii vivunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod, votum interpretatum obligat, ſicut & votum oretenus emiſſum: unde ſi aliquis poſt tempus probationis in Monaſterio remanſerit, obligatur ex voto interpretativo, niſi forte propter aliquam cauſam fuerit ei annus protelatus, vel conſueverit; quia tunc non facit votum interpretatum ultra annum ſtans: & talis qui interpretatum votum fecit ad tria vota Religionis principalia in omni caſu tenetur; ſed ad alias obſervantias, quarum tranſgreſſio ex diſſimulatione Prælatorum inducitur, qui dum videntes non corrigunt, indulgere videntur, non videntur obligari; & præcipue ſi ſit ſimplex qui talia diſcernere ſufficienter neſciat. 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 1. *art.* 3. *quæſt.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 65. An peccata Religioſorum ſint graviora peccatis ſæcularium; cum de ipſis ſit maxime dolendum; dicitur enim Hier. 23. Contritum eſt cor meum in medio mei; & poſtea ſubdit: Propheta namque & Sacerdos polluti ſunt, & in domo mea inveni malum eorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum quod a Religioſis committitur, poteſt eſſe gravius peccato ſæcularium ejuſdem ſpeciei tripliciter.

Uno modo, ſi ſit contra votum Religionis; puta ſi Religioſus fornicetur vel furetur: quia fornicando facit contra votum continentiæ, & furando facit contra votum paupertatis, & non ſolum contra præceptum Divinæ legis. Secundo, ſi ex contemptu peccet: quia ex hoc videtur eſſe magis ingratus Divinis beneficiis, quibus eſt ſublimatus ad ſtatum perfectionis; ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr. 10. quod fidelis *graviora meretur ſupplicia ex hoc quod peccando filium Dei conculcat* per contemptum: unde & Dominus conqueritur Hier. 11. *Quid eſt quod dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa?* Tertio modo peccatum Religioſi poteſt eſſe majus, propter ſcandalum: quia ad vitam ejus plures reſpiciunt: unde dicitur Hierem. 23. *In Prophetis Hieruſalem vidi ſimilitudinem adulterantium & iter mendacii, & confortaverunt manus peſſimorum, ut non converteretur unuſquiſque a malitia ſua.*

Si vero Religioſus non ex contemptu, ſed ex infirmitate vel ignorantia aliquod peccatum, quod non eſt contra votum ſuæ profeſſionis, committat abſque ſcandalo (puta in occulto) levius peccat eodem genere peccati, quam ſæcularis: quia peccatum ejus ſi ſit leve, quaſi abſorbetur ex multis operibus bonis, quæ facit; & ſi ſit mortale, facilius ab eo reſurgit: Primo quidem propter intentionem quam habet rectam ad Deum, quæ etſi ad horam intercipiatur, de facili ad priſtina reparatur: unde ſuper illud Pſal. 36. *Cum ceciderit non collidetur*, dicit Origenes: *injuſtus ſi peccaverit, non pœnitet, & peccatum ſuum emendare neſcit: juſtus autem ſcit emendare, ſcit corrigere: ſicut ille qui dixerat, neſcio hominem, paulo poſt cum reſpectus fuiſſet a Domino, ſcit flere amariſſime; & ille qui de tecto mulierem viderat, & concupierat eam, ſcit dicere: Peccavi & malum coram te feci.* Juvatur etiam a ſociis ad reſurgendum, ſecundum illud Eccleſ. 4. *Si unus ceciderit, ab altero fulcietur: væ ſoli, quia cum ceciderit non habet ſublevantem ſe.* 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 10. 4. *ſent. d.* 14. *qu.* 1. *art.* 5. *q.* 23. *ad* 3.

QUÆR. 66. Utrum aliquis a Religione expelli debeat propter peccatum, ſi paratus ſit corrigi, & pœnam ſubire.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Apoſtolus dicit:

Digitized by Google

dicit: *auferte malum ex vobis ipſis ; modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit &c.* Aufertur autem aliquis aut per pœnam corporalem: & per hoc manifeſtum eſt quod aufertur etiam ille qui vellet pœnitere quantumcunque: ſicut homicida ſuſpenditur, quantumcunque pœniteat : vel per pœnam ſpiritualem; & hoc Eccleſia non facit, niſi quis eſſet contumax. Et ratio hujus eſt: quia per pœnam corporalem aufertur aliquid temporale, quod poteſt recompenſari per aliquod majus bonum: ſed bonum ſpirituale quod amittitur, non poteſt recompenſari: & ideo non debet Religio infligere talem pœnam quandiu vult corrigi; quoniam ſicut eſt excommunicatio in Eccleſia, ita eſt expulſio a Religione. Et ideo dicendum, quod nullus eſt niſi propter contumaciam expellendus, ſed eſt ſequeſtrandus in carcere, vel alio modo. *Quodlibeto ult. art. etiam ult.*

QUÆR. 67. An ſi Religioſi ad hoc deveniant ut ex contemptu peccent, fiant peſſimi, & maxime incorrigibiles; & utrum ſicut non ſunt meliores quam illi qui in Monaſteriis ſunt boni, ita non ſint pejores quam qui in eis ſunt mali.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod juſti non de facili peccant ex contemptu, ſed quandoque labuntur in aliquod peccatum ex ignorantia, vel ex infirmitate, a qua de facili relevantur: ſi autem perveniant ad hoc quod ex contemptu peccent, efficiuntur peſſimi, & maxime incorrigibiles; ſecundum illud Hier. 2. *Confregiſti jugum, rupiſti vincula, dixiſti; non ſerviam; in omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix*: unde Auguſtinus dicit in Epiſt. ad plebem Hipponenſem; *ex quo Deo ſervire cæpi, quomodo difficile ſum expertus meliores quam qui in Monaſteriis profecerunt, ita non ſum expertus pejores quam qui in Monaſteriis ceciderunt.* 2. 2. *quæſt.* 186. *art.* 10. *ad* 3.

QUÆR. 68. An & quando Religioſi poſſint & debeant reſiſtere detractoribus ſuis.

Reſp. ſupra *v. Detractio quæſt.* 8. & *quæſt.* 11.

Quomodo Superiores Ordinum Religioſorum ſe gerere debeant circa novitios videatur ſupra v. Novitii; an Summus Pontifex diſpenſare poſſit in voto ſolemni Religionis ad Matrimonium contrahendum; & utrum Religioſi per ſuam Profeſſionem ſint abſque ulla diſpenſatione exempti ab omnibus votis in ſæculo factis, v. Votum. Quænam denique ſit perfectio ſtatus Religioſi ratione continentiæ videatur in Opuſculo de caſtitate ſub fine hujus operis.

QUÆR. 1. An debeamus venerari Sanctorum reliquias.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. de Civit. Dei, & in libro de cura pro mortuis: *Si paterna veſtis, & annulus, ac ſi quid eſt hujuſmodi, tanto charius eſt poſteris, quanto erga parentes major eſt affectus, nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ utique multo familiarius, atque conjunctius, quam quælibet indumenta geſtamus: hæc enim ad ipſam naturam hominis pertinent.* Ex quo patet, quod qui habet affectum ad aliquem, etiam ea quæ de ipſo poſt mortem relinquuntur, veneratur, non ſolum corpus, aut partes corporis ejus, ſed etiam aliqua exteriora; puta veſtes, & ſimilia.

Manifeſtum eſt autem, quod Sanctos Dei in veneratione habere debemus tamquam membra Chriſti, Dei filios, & amicos, & noſtros interceſſores: & ideo eorum reliquias qualeſcunque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipue eorum corpora, quæ fuerunt templa, & organa Spiritus Sancti in eis habitantis, & operantis, & ſunt Corpori Chriſti configuranda per glorioſam reſurrectionem: unde & ipſe Deus hujuſmodi reliquias convenienter honorat in earum præſentia miracula faciendo. 3. *p. quæſt.* 25. *artic.* 6. *in corp.*

QUÆR. 2. An & quomodo poſſit eſſe ſuperſtitio in geſtandis reliquiis.

Reſp. infra *v. Superſtitio.*

RESTITUTIO.

QUÆR. 1. Quid reſtitutio; & utrum ſit actus juſtitiæ commutativæ.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod reſtituere nihil aliud eſſe videtur, quem iterato aliquem ſtatuere in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ: & ita in reſtitutione attenditur æqualitas juſtitiæ ſecundum recompenſationem rei ad rem, quod pertinet ad juſtitiam commutativam: & ideo reſtitutio eſt actus commutativæ juſtitiæ; quando ſcilicet res unius ab alio habetur, vel per voluntatem ejus, ſicut in mutuo, vel depoſito, vel contra voluntatem ejus, ſicut in rapina, vel furto. 2. 2. *quæſt.* 62. *artic.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. An reſtitutio ſit de neceſſitate ſalutis; ſicut dicit D. Auguſtinus in Epiſtola ad Macedonium, & refertur 14. qu. 6. Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſ-

Digitized by Google

poſſit, & non redditur, pœnitentia non agitur, ſed ſimulatur: ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, ſi (ut dixi) reſtitui poteſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod reſtitutio (ut dictum eſt) eſt actus juſtitiæ commutativæ, quæ in quadam æqualitate conſiſtit: & ideo *reſtituere* importat redditionem illius rei, quæ injuſte ablata eſt; ſic enim per iteratam ejus exhibitionem æqualitas reparatur: ſi vero juſte ablatum ſit, æqualitas erit: & ideo non neceſſarium erit, ut ei reſtituatur: quia juſtitia in æqualitate conſiſtit. Cum ergo conſervare juſtitiam ſit de neceſſitate ſalutis, conſequens eſt quod reſtituere quod injuſte ablatum eſt alicui, ſit de neceſſitate ſalutis. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſent. d.* 15. *quæſt.* 1. *art.* 5. *qu.* 2. *in corp. quodlib.* 12. *art.* 6.

QUÆR. 3. *Quid agendum ſit quando res ablata non eſt reſtituibilis, puta cum aliquis abſtulit alicui membrum, virginitatem, aut vitam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in quibus non poteſt recompenſari æquivalens, ſufficit quod ibi recompenſetur quod poſſibile eſt; ſicut patet de honoribus, qui ſunt ad Deum, & ad parentes, ut Philoſophus dicit in 8. Ethicor. Et ideo quando id quod eſt ablatum, non eſt reſtituibile per aliquid æquale, debet fieri recompenſatio qualis poſſibilis eſt; puta cum aliquis alicui abſtulit membrum, debet ei recompenſare vel in pecunia, vel in aliquo honore; conſiderata conditione utriuſque perſonæ, ſecundum arbitrium boni viri. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *ad* 1. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 5. *quæſt.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 4. *An & quomodo ille qui famam aufert alteri, teneatur ad reſtitutionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis poteſt alicui famam tripliciter auferre: uno modo verum dicendo, & juſte, puta cum aliquis crimen alicujus prodit ordine debito ſervato; & tunc non tenetur ad reſtitutionem famæ: alio modo falſum dicendo & injuſte; & tunc tenetur reſtituere famam, confitendo ſe falſum dixiſſe: tertio modo, verum dicendo, ſed injuſte, puta cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum; & tunc tenetur ad reſtitutionem famæ quantum poteſt, ſine mendacio tamen; utpote quod dicat ſe male dixiſſe, vel quod injuſte eum diffamaverit: vel ſi non poſſit famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 5. *Quandonam ille qui diffamat alterum, teneatur ad reſtitutionem honoris: & quomodo fieri debeat hæc reſtitutio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui malitiam alicujus manifeſtat ei qui habet corrigere, vel etiam (ſi ſit incorrigibilis) in conſpectu Eccleſiæ, ut confuſus a peccato deſiſtat, vel ſaltem ut alii ab ejus conſortio corruptivo diſcedant, ſervato ordine charitatis fraternæ, non injuſte famam aufert: unde non tenetur ad famæ reſtitutionem: Si autem intentione diffamandi hoc fecerit, injuſte aufert, etiamſi verum ſit quod dicit; & tunc tenetur ad famæ reſtitutionem, vel dicendo ſe falſum dixiſſe, ſi falſum dixit; vel quocunque alio modo, non mentiendo, ſi verum dixit: ſine hoc tamen quod ſe verum non dixiſſe dicat; quia non debet alterius famam cum mendacio reſtituere. 4. *ſent. d.* 14. *qu.* 2. *art.* 5. *quæſt.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 6. *Quandonam & quomodo ad reſtitutionem teneatur ille qui impedit ne alter beneficium conſequatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis poteſt impedire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter: uno modo juſte, puta ſi intendens honorem Dei, vel utilitatem Eccleſiæ procuret quod detur alicui perſonæ digniori; & tunc nullo modo tenetur ad reſtitutionem, vel ad aliquam recompenſationem faciendam: alio modo, injuſte, puta ſi intendat ejus nocumentum quem impedit propter odium vel vindictam, aut aliquid hujuſmodi; & tunc ſi impedit ne præbenda detur digno, conſulens quod non detur antequam ſit firmatum quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompenſationem penſatis conditionibus perſonarum & negotii ſecundum arbitrium Sapientis, non tamen tenetur ad æquale; quia illam nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero jam firmatum ſit quod alicui detur præbenda, & aliquis propter indebitam cauſam procuret quod revocetur, idem eſt ac ſi jam habitam auferret; & ideo tenetur ad reſtitutionem æqualis, tamen ſecundum ſuam facultatem. 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *ad* 4. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 7. *An ſufficiat reſtituere id quod injuſte ablatum eſt: & quandonam teneatur aliquis reſtituere plus quam accepit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum aliquis injuſte accipit rem alienam, duo ſunt ibi conſideranda: quorum unum eſt inæqualitas ex parte rei, quæ quandoque eſt ſine injuſtitia, ut patet in mutuis; aliud autem eſt injuſtitiæ culpa, quæ poteſt eſſe etiam cum æqualitate rei; puta cum aliquis intendit inferre violentiam, ſed non prævalet. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium reſtitutionis, inquantum per eam æqualitas reparatur, ad quod ſufficit quod reſtituat tantum quantum habuerit de alieno: ſed quantum ad cul-

Digitized by Google

culpam, adhibetur remedium per pœnam, cujus inflictio pertinet ad Judicem: & ideo antequam ſit condemnatus per Judicem, non tenetur reſtituere plus quam accepit: ſed poſtquam condemnatus eſt, tenetur pœnam ſolvere. 2. 2. *q. 62. a. 3. in corp.*

QUÆR. 8. *Quomodo teneatur aliquis per reſtitutionem reparare damnum quod fecit proximo.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quicunque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipſum damnificat: damnum enim dicitur ex eo quod aliquis minus habet quam debet habere, ſecundum Philoſophum 5. Ethic. Et ideo homo tenetur ad reſtitutionem ejus, in quo aliquem damnificavit. Sed aliquis damnificatur dupliciter: uno modo, quia aufertur ei id quod actu habebat: & tale damnum eſt ſemper reſtituendum ſecundum recompenſationem æqualis; puta ſi aliquis damnificat aliquem diruens domum ejus, tenetur ad tantum quantum valet domus: alio modo: ſi damnificet aliquem, impediendo ne adipiſcatur quod erat in via habendi: & tale damnum non oportet recompenſare ex æquo: quia minus eſt habere aliquid in virtute, quam habere actu; qui autem eſt in via adipiſcendi aliquid, habet illud ſolum ſecundum virtutem, vel poteſtatem; & ideo ſi redderetur ei ut haberet hoc in actu, reſtitueretur ei, quod eſt ablatum, non ſimplum, ſed multiplicatum; quod non eſt de neceſſitate reſtitutionis, ut dictum eſt: tenetur tamen aliquam recompenſationem facere ſecundum conditionem perſonarum & negotiorum. 2. 2. *qu. 62. art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 9. *Quomodo reſtitutionem facere debeat ille qui ſuffodit ſemina, vel qui pecuniam creditoris retinet ultra præfixum terminum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui ſuffodit ſemina, non tenetur ad tantum quantum agri fructus valituri erant, ſed quantum ager ſic ſeminatus valere conſuevit: quia multis de cauſis poteſt impediri agrorum fructus.

Et ſimiliter dicendum eſt de eo cui debitum non reſtituitur ſuo tempore: quia non tenetur reſtituere tantum quantum lucrari potuiſſet, ſed ſecundum æſtimationem lucri quod accidere conſuevit penſato labore, & infortuniis etiam, quæ in lucro accidere alias poſſent: quia lucrum non cauſatur tantum ex pecunia, ſed ex induſtria, & labore. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 5. *qu.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 10. *Utrum oporteat ſemper reſtitutionem facere ei, a quo acceptum eſt aliquid.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per reſtitutionem fit reductio ad æqualitatem commutativæ Juſtitiæ, quæ conſiſtit in rerum adæquatione: hujuſmodi autem rerum adæquatio fieri non poſſet, niſi ei qui minus habet quam quod ſuum eſt, ſuppleretur quod deeſt; & ad hanc ſuppletionem faciendam neceſſe eſt, ut ei fiat reſtitutio, a quo acceptum eſt. 2. 2. *q. 62. art.* 5. *in corp.* 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 5. *qu.* 4. *in corp.*

QUÆR. 11. *Quid agendum ſit, quando conſtat, quod ſi reſtitutio fieret alicui, foret ei nociva.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando res reſtituenda apparet eſſe graviter nociva ei, cui reſtitutio facienda eſt, vel alteri, non ei debet tunc reſtitui: quia reſtitutio ordinatur ad utilitatem ejus, cui reſtituitur; omnia enim, quæ poſſidentur, ſed ratione utilis cadunt; nec tamen debet ille qui detinet rem alienam, ſibi appropriare; ſed vel reſervare, ut congruo tempore reſtituat; vel etiam alii tradere tutius conſervandam. 2. 2. *qu. 62. art.* 5. *ad* 1.

QUÆR. 12. *Quomodo debeat fieri reſtitutio eorum quæ illicite dantur & accipiuntur; v. g. per ſimoniam, vel propter fornicationem.*

Reſp. ſupra *v. Meretrix qu.* 3.

QUÆR. 13. *Quid agendum ſit, quando ille cui debet reſtitutio fieri, eſt ignotus, vel mortuus, vel multum diſtans.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ille cui debet fieri reſtitutio, ſit omnino ignotus, debet homo reſtituere ſecundum quod poteſt; ſcilicet dando in eleemoſynas pro ſalute ipſius (ſive ſit mortuus, ſive ſit vivus) præmiſſa tamen diligenti inquiſitione de perſona ejus, cui eſt reſtitutio facienda. Si vero ſit mortuus ille cui eſt reſtitutio facienda, debet reſtitui hæredi ejus, qui computatur quaſi una perſona cum ipſo. Si vero ille ſit multum diſtans, debet tranſmitti quod ei debetur; & præcipue ſi ſit res magni valoris, & poſſit commode tranſmitti; alioqui debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conſervetur, & Domino ſignificari. 2. 2. *qu. 63. art.* 5. *ad* 3. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 5. *qu.* 4. *ad* 1. & 2.

QUÆR. 14. *Cur quando incertus eſt Dominus rerum ablatarum, reſtitutio debet fieri pauperibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando incertus eſt Dominus rerum ablatarum, pauperes ſunt hæredes; & ideo non deobligatur a debito reſtitutionis, niſi det pauperibus pro anima illius cui reſtitutio debebatur; adhibita tamen prius diligentia debita. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 1. *art.* 5. *qu.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 15. *Quid agendum ſit quando reſtitutio non poteſt pervenire ad illum cui fieri debet, niſi cum magno damno, & forte etiam majori quam ſit pretium rei reſtituendæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi res ſit ma-

Digitized by Google

magni valoris, debet ei tranſmittere ſi poteſt commode: nec obſtat ſi damnum de remiſſione patitur; quia ipſe ſibi fuit cauſa injuſte auferendi. Si autem tranſmittere non poteſt, vel res non ſit magni valoris, poteſt eam dare propinquis illius, ſi habet; vel alicui Cœnobio, ſi non habet propinquos, cum proteſtatione tali quod ei reddere teneantur, ſi requiſierit vel unquam comparuerit. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 16. *Quomodo fieri debeat reſtitutio, quando aliquis injuſte aliquid accepit in deprædatione civitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui illo modo accipit, debet pauperibus illius villæ reſtituere: vel in alios uſus communitatis illius civitatis expendere ſecundum arbitrium Epiſcopi, vel illorum ad quos pertinet cura illius civitatis. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 17. *Cui debeat Prælatus reſtituere rem Eccleſiæ quam ſurripuit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Prælatus poteſt rem Eccleſiæ ſurripere tripliciter. Uno modo ſi rem Eccleſiæ non ſibi deputatam, ſed alteri, ſibi uſurparet; puta ſi Epiſcopus uſurparet ſibi rem Capituli: & tunc planum eſt, quod debet reſtituere ponendo in manus eorum ad quos de jure pertinet. Alio modo ſi rem Eccleſiæ ſuæ cuſtodiæ deputatam in alterius dominium transferat: puta conſanguinei, vel amici: & tunc debet reſtituere Eccleſiæ, & ſub ſua cura habere, ut ad ſucceſſorem perveniat. Tertio modo poteſt Prælatus ſurripere rem Eccleſiæ ſolo animo, dum ſcilicet incœpit habere animum poſſidendi eam ut ſuam, & non nomine Eccleſiæ: & tunc debet reſtituere talem animum deponendo. 2. 2. *quæſt. 62. art.* 5. *ad* 5. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 5. *qu.* 4. *ad* 4.

QUÆR. 18. *An & quomodo ille, qui rem alienam accepit, vel cum injuria proximi, ut in furto & rapina, vel ſine ipſius injuria, ut in mutuo & depoſito, teneatur ad reſtitutionem, etiam ſi res perdita fuerit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa illum qui rem alienam accepit, duo ſunt conſideranda: ſcilicet ipſa res accepta, & ipſa acceptio: Ratione autem rei tenetur eam reſtituere, quamdiu eam apud ſe habet: quia quod habet ultra id quod ſuum eſt, debet ei ſubtrahi, & dari ei cui deeſt, ſecundum formam commutativæ juſtitiæ. Sed ipſa acceptio rei alienæ poteſt tripliciter ſe habere: quandoque enim eſt injurioſa: ſcilicet contra voluntatem exiſtens ejus qui eſt rei Dominus, ut patet in furto, & rapina: Et tunc tenetur ad reſtitutionem, non ſolum ratione rei, ſed etiam ratione injurioſæ actionis, etiamſi res apud ipſum non remaneat: Sicut enim qui percutit aliquem, tenetur recompenſare injuriam paſſo, quamvis apud ipſum nihil maneat: ita etiam qui furatur vel rapit, tenetur ad recompenſationem damni illati, etiamſi nihil inde habeat: & ulterius pro injuria illata debet puniri.

Alio modo, aliquis accipit rem alterius in utilitatem ſuam abſque injuria: cum voluntate ſcilicet ejus, cujus eſt res, ſicut patet in mutuis: Et tunc ille qui accepit, tenetur ad reſtitutionem ejus quod accepit, non ſolum ratione rei, ſed etiam ratione acceptionis, etiamſi rem amiſerit: tenetur enim recompenſare ei qui gratiam fecit: quod non fiet, ſi per hoc damnum incurrat.

Tertio modo aliquis accipit rem alterius abſque injuria, non pro ſua utilitate: ſicut patet in depoſitis: Et ideo ille qui ſic accepit, in nullo tenetur ratione acceptionis; quinimo accipiendo impendit obſequium: Tenetur autem ratione rei: Et propter hoc ſi ei ſubtrahatur res abſque ſua culpa, non tenetur ad reſtitutionem: ſecus autem eſſet, ſi cum magna ſua culpa rem depoſitam amitteret. 2. 2. *qu. 62. art. 6. in corp.*

QUÆR. 19. *Quis teneatur ad reſtitutionem, quando id quod aliquis injuſte abſtulit, devenit in manus alterius.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod reſtitutio non ordinatur principaliter ad hoc quod ille qui plus habet quam debet, habere deſinat: ſed ad hoc, quod illi qui minus habet, ſuppleat: unde in his quæ unus poteſt ab alio accipere ſine ejus detrimento, non habet locum reſtitutio, puta cum aliquis accipit lumen a candela alterius: & ideo quamvis ille qui abſtulit, non habeat id quod accepit, ſed in alium ſit translatum, quia tamen alter privatur re ſua, tenetur ei ad reſtitutionem, & ille qui rem abſtulit, ratione injurioſæ actionis, & ille qui rem habet ratione ipſius rei. 2. 2. *qu. 62. art. 6. ad* 1.

QUÆR. 20. *Per quem poſſit fieri reſtitutio ne fur infametur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod homo etſi non teneatur crimen ſuum detegere hominibus, tenetur tamen crimen ſuum detegere Deo in confeſſione: & ita per Sacerdotem cui confitetur, poteſt reſtitutionem facere rei alienæ. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 21. *Quando multi aliquid ſurripiunt, & unus integre reſtituit, ad quid teneantur alii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia reſtitutio principaliter ordinat ad removendum damnum ejus, a quo eſt aliquid injuſte ablatum; ideo poſtquam ei reſtitutio ſufficiens facta eſt per unum, alii non tenentur ei ulterius

Digitized by Google

rius reſtituere, ſed magis refuſionem facere ei qui reſtituit; qui tamen poteſt condonare. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 22. *Quinam teneantur ad reſtitutionem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, ad reſtitutionem tenetur aliquis non ſolum ratione rei alienæ quam accipit, ſed etiam ratione injurioſæ acceptionis: & ideo quicunque eſt cauſa injuſtæ acceptionis, tenetur ad reſtitutionem.

Quod quidem contingit dupliciter; directe ſcilicet, & indirecte. Directe quidem quando inducit aliquis alium ad accipiendum; & hoc quidem tripliciter; primo quidem modo, ex parte acceptionis, movendo ad ipſam acceptionem: quod quidem fit præcipiendo, conſulendo, conſentiendo expreſſe, & laudando aliquem quaſi ſtrenuum de hoc quod aliena accepit: alio modo ex parte ipſius accipientis, quia ſcilicet eum acceptat, vel qualitercunque ei auxilium fert: tertio modo ex parte rei acceptæ, quia ſcilicet particeps eſt furti vel rapinæ, quaſi ſocius maleficii. Indirecte vero quando aliquis non impedit, cum poſſit & debeat impedire; vel quia ſubtrahit præceptum, ſive conſilium quod impediret furtum, vel rapinam; vel quia ſubtrahit ſuum auxilium, quo poſſit obſiſtere; vel quia occultat poſt factum; quæ his verſibus comprehenduntur.

Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Sciendum tamen, quod quinque præmiſſorum ſemper obligant ad reſtitutionem; Primo *juſſio*, quia ille qui jubet, eſt principaliter movens; unde ſcilicet ipſe principaliter tenetur ad reſtituendum; Secundo *conſenſus* in eo, ſine quo rapina ſcilicet fieri non poteſt; Tertio *recurſus*, quando ſcilicet aliquis eſt receptator latronum, & eis patrocinium præſtat; Quarto *participatio*, quando ſcilicet aliquis participat in crimine latrocinii, & in præda: Quinto tenetur ille qui non obſtat, cum obſtare teneatur; ſicut Principes qui tenentur cuſtodire juſtitiam in terra, ſi per eorum defectum latrones increſcant, ad reſtitutionem tenentur; quia redditus quos habent ſunt quaſi ſtipendia ad hoc inſtituta, ut juſtitiam conſervent in terra.

In aliis autem caſibus enumeratis non ſemper obligatur aliquis ad reſtituendum; non enim ſemper conſilium, vel adulatio, vel aliquid hujuſmodi, eſt efficax cauſa rapinæ; unde tunc ſolum tenetur *conſiliator*, aut *palpo* (id eſt adulator) ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quod ex hujuſmodi cauſis fuerit injuſta acceptio ſubſecuta. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 7. *in corp.*

QUÆR. 23. *Quandonam, & quomodo prædictæ perſonæ obligentur ad reſtitutionem.*

Reſp. D. Thomas, tantum quinque iſtorum ſunt quæ ad reſtitutionem ſemper obligant; Quorum primum eſt *juſſio*, quando aliquis jubet aliquem deprædari; alias tyranni non tenerentur ad reſtitutionem; Secundum eſt *conſenſus* ad rapinam perpetrandam in eo, ſine quo rapina fieri non poterat; Tertium eſt *recurſus*, quando ſcilicet aliquis receptator latronum eſt, & eis patrocinium præſtat; Quartum eſt *participatio*, quando aliquis latroni ſe ſociat ad ſpoliandum, & partem ſpoliorum accipit; Quintum eſt *non obſtans*, cum ſcilicet ex officio obſtare tenetur; ut Principes terræ, qui juſtitiam ſervare debent, ſi non obſtant, cum obſtare poſſint, ad reſtitutionem tenentur. In aliis autem cauſis enumeratis non obligatur ſemper quis ad reſtitutionem, niſi in certis caſibus, quando probabiliter credit, quod conſilium ſuum fuit efficax, & quod alias injuſta ablatio commiſſa non fuiſſet. Similiter etiam non omnis *palpo*, id eſt, adulator, ad reſtitutionem tenetur; ſed ille qui adulando ad auferendum incitat, dicens, hoc ſignum ſtrenuitatis eſſe. Similiter etiam *mutus* dicitur qui ex officio reclamare tenetur, & non reclamat; nec tunc ſemper tenetur ad reſtitutionem, niſi operetur ut fiat injuſta ablatio, ſed debet inducere eum qui abſtulit, ut reddat. Similiter etiam non omnis qui non manifeſtat, tenetur ad reſtitutionem; ſed ille qui pro latrocinio celat, & particeps eſt lucri. In omnibus autem his, ſi principalis reſtituit, alii deobligantur a debito reſtitutionis. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 1. *artic.* 5. *quæſt.* 3. *in corp.*

QUÆR. 24. *Quinam ex prædictis principaliter reſtituere teneatur: & utrum facienda ſit reſtitutio, quando ex præcepto non ſequitur executio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod principaliter tenetur reſtituere ille, qui eſt principalis in facto; principaliter quidem præcipiens, ſecundario vero exequens, & conſequenter alii per ordinem. Uno tamen reſtituente illi qui paſſus eſt damnum, alius eidem reſtituere non tenetur; ſed illi qui ſunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis reſtituere. Quando autem aliquis præcipit injuſtam acceptionem, quæ non ſubſequitur, non eſt reſtitutio facienda; cum reſtitutio principaliter ordinetur ad reintegrandam rem ejus qui eſt injuſte damnificatus. 2. 2. *qu.* 62. *art.* 7. *ad* 2.

QUÆR. 25. *An ſemper ad reſtitutionem teneatur*

 ille

ille qui non manifeſtat, vel non obſtat, aut reprehendit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non ſemper ille qui non manifeſtat latronem, tenetur ad reſtitutionem: aut qui non obſtat, vel qui non reprehendit; ſed ſolum quando incumbit alicui ex officio; ſicut Principibus terræ, quibus ex hoc non multum imminet periculum; propter hoc enim poteſtate publica potiuntur, ut ſint juſtitiæ cuſtodes. 2. 2. *quæſt. 62. art. 7. ad 3.*

QUÆR. 26. *An qui rem alienam conſumpſit, teneatur ad reſtitutionem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod tenetur: cujus ratio eſt, quia quilibet tenetur ad faciendum juſtitiam alteri: conſiſtit autem juſtitia in quadam æqualitate; unde niſi reintegretur æqualitas, non poteſt aliquis eſſe juſtus: inæqualitas autem fuit, quod conſumpſit rem non ſuam: & ideo oportet, quod reddat. *Quodl. 12. art. 25. in corp.*

QUÆR. 27. *An ille qui pecuniam accepit mutuo, ut redimeret ſe a latronibus, teneatur eam reſtituere.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod juſtitiæ actus eſt unicuique reddere quod ei debetur; unde cum ratione contractus bonæ fidei, qui fuit inter mutuantem, & mutuo accipientem, reſtitutio debeatur ex juſtitiæ præcepto, tenetur ille qui mutuo accepit pecuniam, eam reddere creditori; & tanto magis, quanto in majori neceſſitate creditor ipſi ſubvenit. *Quodlib. 5. art. 17. in corp.*

QUÆR. 28. *An & quomodo ea quæ inventa ſunt, reſtitui debeant.*

Reſp. ſupra *v. Inventa.*

QUÆR. 29. *An reſtitutio ſtatim fieri debeat, vel poſſit differri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut accipere rem alienam eſt peccatum contra juſtitiam, ita etiam detinere eam, quia per hoc quod aliquis detinet rem alienam invito Domino, impedit eum ab uſu rei ſuæ, & ſic ei facit injuriam: manifeſtum eſt autem, quod nec per modicum tempus licet in peccato morari, ſed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere, ſecundum illud Eccl. 21. *Quaſi a facie colubri fuge peccatum*. Et ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere, ſi poteſt: vel petere dilationem ab eo, qui poteſt uſum rei concedere 2. 2. *q. 62. art. 8. in corp. 4. ſent. 17. q. 3. art. 1. quæſtiunc. 4. ad 3.*

QUÆR. 30. *Quid facere debeat ille qui non poteſt ſtatim reſtituere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando aliquis non poteſt ſtatim reſtituere, ipſa impotentia abſolvit eum ab inſtanti reſtitutione facienda; ſicut etiam totaliter a reſtitutione abſolvitur, ſi omnino ſit impotens: debet tamen remiſſionem, vel dilationem petere ab eo, cui debet aut per ſe, aut per alium. 2. 2. *q. 62. art. 8. ad 2.*

QUÆR. 31. *An reſtitutio debeat præferri ſubventioni parentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis de hoc quod eſt ſibi proprium, debet magis ſatisfacere Parentibus, vel his, a quibus accepit majora Beneficia; non autem debet aliquis recompenſare benefactori de alieno: quod contingeret, ſi quod debet uni, alteri reſtitueret: niſi forte in caſu extremæ neceſſitatis, in quo poſſet & deberet aliquis etiam auferre aliena, ut Patri ſubveniret. 2. 2. *qu. 62. art. 5. ad 4.*

Plura de uſurarum reſtitutione bis addi poſſent ex Opuſculo de uſuris: ſed ea remittimus ad v. Uſura, ubi alia plura de uſuris dicemus ex eodem Opuſculo; & examinabimus an ſit Opuſculum D. Thomæ, vel alterius Authoris.

Summus Pontifex Clemens VIII. in Bulla 28. de largitione munerum, quæ incipit: Religioſæ Congregationes, loquens de illis qui a Perſonis Religioſis contra tenorem prædictæ Bullæ aliquid receperunt, ait ipſo facto abſque aliqua monitione, Judicis decreto, ſententia, aut declaratione, ad illius reſtitutionem omnino teneantur; adeout reſtitutione ipſa realiter non facta, neque etiam in foro conſcientiæ abſolvi poſſint.

REVELATIO.

QUÆR. 1. *Quomodo dignoſci poſſit, an revelationes ſint a bono ſpiritu, vel a malo, juxta illud quod dicitur Job 4. Vocem quaſi auræ lenis audivi.*

RESp. Div. Thomas, conſiderandum eſt, quod hujuſmodi apparitiones aliquando fiunt a ſpiritu bono, aliquando a malo, utroque autem modo in principio timorem patitur homo per inſolitam viſionem: ſed cum a bono ſpiritu apparitio procedit, timor in conſolationem finitur, ſicut patet de Angelo confortante Danielem, Daniel. 10. & de Gabriele confortante Zachariam, & Mariam: ſed malus ſpiritus hominem perturbatum relinquit. Per hoc ergo quod dicit: vocem quaſi auræ lenis audivi, conſolationem quandam ſedantem pavorem præteritum demonſtrat, ut per hoc viſio demonſtretur eſſe a ſpiritu bono, non a malo, a quo frequenter viſiones mendaces oſtenduntur, ſecundum illud Scripturæ 3. Reg. cap. 22. *Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus*. Per hunc etiam modum 3. Reg. c. 19. legitur

Digitized by Google

de apparitione facta Eliæ, quod poſt commotionem tenuis auræ ſibilus, ubi Dominus auditus eſt. Sciendum tamen eſt, quod etiam in viſionibus quæ a bono ſpiritu procedunt interdum commotiones magnæ, & voces horribiles audiuntur, ut patet Ezech. 1. ubi dicitur: *Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone*; & poſt multa ſubditur: *& audiebam ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum*. Et Apoc. 1. dicitur: *Audivi poſt me vocem magnam, tanquam tubæ*, ſed hoc eſt ad ſignificandum comminationes, aut aliqua gravia pericula, quæ in hujuſmodi revelationibus continentur; ſed quia hoc ad conſolandum ordinabatur, ideo inducitur loquendi vox ſimilis auræ leni. *In expoſt. ejuſd. cap. lect.2.*

QUÆR. 2. *An poſſit Deus alicui revelare ſuam futuram damnationem: & quomodo intelligenda eſſet talis revelatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis de potentia abſoluta Deus poſſit revelare ſuam damnationem alicui, non tamen hoc poteſt fieri de potentia ordinaria; quia talis revelatio cogeret eum deſperare. Et ſi alicui talis revelatio fieret, deberet intelligi non ſecundum modum prophetiæ prædeſtinationis, vel præſcientiæ; ſed per modum prophetiæ comminationis, quæ intelligitur ſuppoſita conditione meritorum. Sed dato quod eſſet intelligenda ſecundum præſcientiæ prophetiam, adhuc non teneretur ille, cui talis revelatio fieret, velle ſuam damnationem abſolute, ſed ſecundum ordinem juſtitiæ, quo Deus vult perſiſtentes in peccato damnare: non enim vult Deus ex parte ſua aliquem damnare, ſed ſecundum id quod ex nobis eſt. Unde velle ſuam damnationem abſolute, non eſſet conformare voluntatem ſuam divinæ, ſed voluntati peccati. *quæſt.* 23. *de verit. artic.* 8. *ad* 2. *in utroque ſcripto ſentent. diſt.* 48. *artic.* 2. 1. 2. *qu.* 10. *art.* 10.

QUÆR. 3. *Cur Deus aliquando revelet aliquibus quod ſunt in ſtatu gratiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per revelationem poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam: revelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali privilegio, ut ſecuritatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, & ut confidentius & fortius magnifica opera proſequantur, & mala præſentis vitæ ſuſtineant; ſicut Paulo dictum eſt, 2. ad Cor.12. *Sufficit tibi gratia mea*. 1.2. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quare non expedit quod omnibus prædeſtinatis reveletur ſua prædeſtinatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiamſi aliquibus ex ſpeciali privilegio ſua prædeſtinatio reveletur, non tamen convenit ut reveletur omnibus; quia ſic illi qui non ſunt prædeſtinati deſperarent, & ſecuritas in prædeſtinatis negligentiam pareret. 1. *p. qu.* 23. *art.* 1. *ad* 4.

REVERENTIA.

QUÆR. 4. *Quandonam reverentia ſit laudabilis, aut vituperabilis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis poteſt revereri homines dupliciter: uno modo, inquantum eſt in eis aliquid divinum; puta bonum gratiæ, vel virtutis, vel ſaltem naturalis Dei imaginis: Et hoc modo vituperantur qui homines non reverentur: alio modo poteſt aliquis homines revereri, inquantum Deo contrariantur: Et ſic laudantur qui homines non reverentur, ſecundum illud Eccl. 48. de Elia, vel Eliſæo, *in diebus ſuis non pertimuit Principem*. 2.2. *q.* 19. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 2. *An & quare omnibus hominibus debetur reverentia, ſed præſertim juſtis, & Prælatis.*

Reſp. ſupra *v. Honor*, *q.* 11. & 12.

QUÆR. 3. *Quomodo hominibus, ac præſertim Prælatis licet peccatoribus debetur reverentia, cum ſecundum Philoſoph. non debeatur alicui niſi in teſtimonium virtutis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatores quamvis non habeant virtutem in actu, tamen habent in habilitate, & Prælati habent etiam in hoc quod ſunt ordinati ad ipſam cauſandam, vel conſervandam. 3. *ſent. d.* 9. *q.* 2. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 4. *An Prælato peccatori debeatur reverentia, cum dicat D. Greg. In exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia Ordinis peccator honoratur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Prælato dum eſt in actu peccati, non debet exhiberi dulia, quia apparet in eo aliquid honori contrarium: ſed ante vel poſt ei dulia debet exhiberi; quia neſcitur in quo ſtatu ſit. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 5. *Quomodo exterior cultus Dei ad ipſius reverentiam ordinatur: & quomodo pretioſa ornamenta conveniunt Regibus & Principibus, ut habeantur in reverentia.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod totus exterior cultus Dei ad hoc præcipue ordinatur ut homines Deum in reverentia habeant: habet autem hoc humanus affectus, ut ea quæ communia ſunt, & non diſtincta ab aliis, minus revereatur; ea vero quæ habent aliquam excellentiæ diſcretionem ab aliis, magis admiretur & revereatur: Et inde etiam hominum conſuetudo inolevit, ut Reges & Principes, quos oportet in reverentia haberi, a ſub-

Digitized by Google

ſubditis, & pretioſioribus veſtibus ornentur, & etiam ampliores & pulchriores habitationes poſſideant: Et propter hoc opotuit ut aliqua ſpecialia tempora, & ſpeciale tabernaculum, & ſpecialia vaſa, & ſpeciales miniſtri ad cultum Dei ordinarentur; ut per hoc animi hominum ad majorem Dei reverentiam adducerentur. 1. 2. *q.* 102. *art.* 4. *in corp.*

REUS.

QUÆR. 1. *Utrum abſque peccato mortali poſſit reus veritatem negare, per quam condemnaretur.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod quicunque facit contra debitum juſtitiæ, mortaliter peccat; pertinet autem ad debitum juſtitiæ, quod aliquis obediat ſuo ſuperiori in his, ad quæ jus Prælationis ſe extendit; Judex autem ſuperior eſt reſpectu ejus, qui judicatur; & ideo ex debito tenetur accuſatus Judici veritatem exponere, quam ab eo ſecundum formam juris exigit: & ideo ſi confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel ſi eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat. Si vero Judex hoc exquirat, quod non poteſt ſecundum ordinem juris, non tenetur ei accuſatus reſpondere, ſed poteſt vel per appellationem, vel aliter licite ſubterfugere; mendacium tamen dicere non licet. 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. *in corp.* 4. *diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 1. *q.* 2. *ad* 1. & 3.

QUÆR. 2. *An mulier accuſata de adulterio teneatur peccatum ſuum in judicio confiteri.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa hoc eſt diſtinguendum; ſi enim adulterium ſit omnino occultum, non debet peccatum ſuum in judicio confiteri, nec debet ab ea exigi juramentum de veritate dicenda; quia occulta ſoli Divino judicio reſervantur, ſecundum illud 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus judicare, quouſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum*: ſed quando ex adulterio procedit infamia, vel aliqua ſigna evidentia apparent, quæ vehementem ſuſpicionem facere poſſunt, vel quando eſt ſemiplene probatum, tunc debet ab ea exigi juramentum de veritate dicenda, & ipſa tenetur confiteri veritatem. *Quodlib.* 5. *art.* 16.

QUÆR. 3. *Quandonam Judex juridice interroget, itaut teneatur reus veritatem fateri.*

Reſp. ſupra *v. Calumnia q.* 3.

QUÆR. 4. *Utrum ex hoc quod D. Chryſoſt. ait ſuper Epiſt. ad Hebr. Non tibi dico ut te prodas in publicum, neque apud alium accuſes, ſequatur quod reus non tenentur fateri veritatem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando aliquis ſecundum ordinem juris a Judice interrogatur, non ipſe ſe prodit, ſed ab alio proditur; dum ei neceſſitas reſpondendi imponitur per eum cui obedire tenetur. 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 5. *An ſi reus in judicio mentiatur ſit mendacium officioſum tantum, vel etiam pernicioſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod mentiri ad liberandum aliquem a morte cum injuria alterius non eſt mendacium ſimpliciter officioſum, ſed habet aliquid de pernicioſo admixtum; cum autem aliquis mentitur in judicio ad excuſationem ſui, injuriam facit ei cui obedire tenetur, dum ipſi denegat quod ei debet, ſcilicet confeſſionem veritatis. *Ib. ad* 2.

QUÆR. 6. *Quomodo reus qui mentitur in judicio, facit contra dilectionem Dei & proximi, ſcilicet Judicis, & accuſatoris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui mentitur in judicio, ſe excuſando, facit & contra dilectionem Dei cujus eſt judicium, & contra dilectionem proximi; tum ex parte Judicis, cui debitum negat; tum ex parte accuſatoris, qui punitur ſi in probatione deficiat: unde & in Pſal. 140. dicitur; *ne declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis*; ubi dicit Gloſſa; *hæc eſt conſuetudo impudentium, ut deprehenſi per aliqua falſa ſe excuſent*; Et Gregor. 22. Moral. exponens illud Job 31. *Si abſcondi quaſi homo peccatum meum*, dicit, *uſitatum humani generis vitium eſt, & latendo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & convictum defendendo, multiplicare. Ibid. ad* 3.

Plura quæ reos concernunt, videantur ſupra v. Accuſatio, Appellatio, Capitulum Religioſorum, Carcer, Condemnatus, Denunciatio, Judicium, & infra *v. Secretum, & v. Teſtimonium.*

REX.

QUÆR. 1. *An regnativa debeatur poni ſpecies prudentiæ, juxta illud Philoſ. 3 Politic. Prudentia eſt propria virtus Principis.*

RESp. Div. Thomas, dicendum, quod ad prudentiam pertinet regere & præcipere; & ideo ubi invenitur ſpecialis ratio regiminis & præcepti in humanis actibus, ibi etiam invenitur ſpecialis ratio prudentiæ; manifeſtum eſt autem quod in eo qui non ſolum ſeipſum habet regere, ſed etiam communitatem perfectam civitatis vel regni, invenitur ſpecialis & perfecta ratio regiminis: tanto enim regimen perfectius eſt, quanto univerſalius eſt, ad plura ſe extendens, & altiorem finem attin-

Digitized by Google

tingens: & ideo Regi, ad quem pertinet regere civitatem vel regnum, prudentia competit ſecundum ſpecialem & perfectiſſimam ſui rationem: & propter hoc regnativa ponitur ſpecies prudentiæ. 2. 2. *q.* 50. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Cur regnativa magis ponatur ſpecies prudentiæ quam juſtitiæ, cum Philoſ. dicit in* 5. *Ethicor. quod Princeps eſt cuſtos juſti.*

Reſp. D. Thomas, iſtæ duæ virtutes ſunt maxime propriæ Regi, ſcilicet prudentia & juſtitia, ſecundum illud Hierem. 23. *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet judicium & juſtitiam in terra.* Quia tamen dirigere magis pertinet ad Regem, exequi autem ad ſubditos; ideo regnativa magis ponitur ſpecies prudentiæ quæ eſt directiva, quam juſtitiæ quæ eſt executiva. 2. 2. *q.* 50. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. *Quare Philoſ. in* 3. *Politic. regnativam vocat legiſpoſitivam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Philoſophus denominat regnativam a principali actu Regis, qui eſt leges ponere: quod etſi conveniat aliis, non convenit eis niſi ſecundum quod participant aliquid de regimine Regis. 2. 2. *q.* 50. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 4. *Quomodo, ut Rex proſpere agat, duo ſunt neceſſaria, ut ei credatur, ut & diligatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duo ſunt neceſſaria, ut Rex proſpere agat. Primo ſcilicet ut ei credatur, quia ſi nihil ei crederetur & ipſe aliis crederet, non poſſet pluſquam unus homo. Prov. 17. *Non decet ſtultum verba compoſita.* Secundo quod diligatur, quia ſi non diligitur, non poteſt proſperari in regno, nec in negotiis ſuis: Et hoc facit fieri Manſuetudo & Clementia Regis. Eccl. 3. *Fili in manſuetudine opera perfice; & ſuper hominum gloriam diligeris.* Et ita hæc duo diſponunt ad proſperitatem Regis. Prov. 20. *Miſericordia, & veritas cuſtodiunt Regem.* Pſalm. 36. *Manſueti hæreditabunt terram. In expoſ. Pſalm.* 44.

QUÆR 5. *Quare debeant Reges valde cavere ne habeant juxta ſe malos.*

Reſp. Div. Thomas, multum cavendum eſt Principi, ne ſint mali ii qui ſunt juxta illum. Bern. in lib. de conſid. *ne te dixeris ſanum, dolentem latera*: hoc eſt, ne te dixeris bonum, malis innitentem: non ſit tuta tibi tua bonitas, obſeſſa malis, non magis quam ſanitas vicino ſerpente: non eſt quo te ſubducas malo inteſtino. Et e regione bonum domeſticum, eo amplius quo ſæpius juvat. Dupliciter nocent mali collaterales Principi, ſcilicet convictu ſuo eum corrumpendo, & perverſe ei conſulendo. *Opuſc.* 38. *de eruditione Principum, lib.* 4 *cap.* 2.

QUÆR. 6. *Cur Reges debent requirere conſilium.*

Reſp. D. Thomas, ad requirendum conſilium monet Scriptura Sacra. Tob. 4. *Conſilium ſemper a ſapiente require.* Proverb. 11. *Ubi non eſt gubernator, corruit populus; ſalus autem ubi multa conſilia.* Simile habetur ibidem, cap. 13. *Aſtutus omnia agit cum conſilio: fatuus autem aperiet ſtultitiam ſuam.* In eodem: *qui agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.* Tullius in Officiis: *parva foris ſunt arma, niſi Conſilium ſit Domi.* 1. Mach. 5. *In illa die ceciderunt Sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum ſine conſilio exeunt in prælium.* Conſilium regere debet fortitudinem. Eccl. 32. *Sine conſilio nihil facias.* Ibid. 7. *Ante omnem actum præcedat Conſilium ſtabile*: omne quod faciendum eſt, tractare debet Princeps apud ſe, & cum eis qui eum diligunt: *In eodem Opuſc.* 38. *de eruditione Principum lib.* 4. *cap.* 4.

QUÆR. 7. *Quomodo Reges debent pro ſuis Conſiliariis eligere viros bonos.*

Reſp. Div. Thomas, ad eligendum Conſiliarium monemur Eccl. 6. *Multi*, inquit, *pacifici ſint tibi, & conſiliarius tibi ſit unus de mille.* Pro Conſiliario ante omnes eligendus eſt Deus: Tob. 4. *Omnia conſilia tua in ipſo permaneant.* Deinde recurrendum eſt pro Conſilio ad viros bonos. In Pſalm. 88. *Deus qui glorificatur in conſilio Sanctorum*; Eccl. 37. *Anima ſancti viri annuntiat aliquando vera, quaſi ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculum.* Matth. 11. *Abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis. Ibid.*

QUÆR. 8. *Quomodo Rex debet eſſe in regno ſicut Deus in mundo, & anima in corpore.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, hoc officium Rex ſe ſuſcepiſſe cognoſcat, ut ſit in regno, ſicut in corpore anima, & ſicut Deus in mundo. Quæ ſi diligenter recogitet, ex altero juſtitiæ in eo zelus accenditur, dum conſiderat ad hoc ſe poſitum, ut loco Dei judicium in regno exerceat: ex altero vero manſuetudinis, & clementiæ lenitatem acquirit, dum reputat ſingulos, qui ſuo ſubſunt regimini, ſicut propria membra. *Opuſc.* 20. *de Regimine Principum lib.* 1. *cap.* 12.

QUÆR. 9. *Quomodo pro conſervatione Regni requiritur divinus cultus cum ſapientia ſcholaſtica, & ſeculari potentia.*

Reſp. D. Thomas, neceſſarium eſt cuilibet Domino, ut ſit Deo devotus & reverens; ſed præcipue Regi ad conſervationem ſui regiminis: cujus exemplum trahimus quidem a primo urbis Rege, videlicet Romulo, ut hiſtoriæ trahunt. In primordio enim ſui regiminis in

urbe Romana fabricavit aſylum, quod templum pacis nominabat, multis amplians gratiis, pro cujus numine, & reverentia omnem ſceleratum, qui ad ipſum confugeret, cujuſcunque ſtatus eſſet, reddebat immunem. Qualem autem habuerint exitum poſteri ejus, qui divino cultu fuerunt negligentes, & qui fuerunt ferventes, ſcribit Valerius Maximus in principio libri ſui. Quid vero dicam de Deicolis Regibus ſive veteris, ſive novi Teſtamenti? omnes enim qui ad divinam reverentiam fuerunt ſolliciti, feliciter ſuum conſummaverunt curſum; qui vero econtra, infelicem conſecuti ſunt exitum.

Tradunt etiam hiſtoriæ, quod in qualibet Monarchia ab initio ſæculi, tria ſe invicem per ordinem comitata ſunt, divinus cultus, ſapientia ſcholaſtica, & ſecularis potentia. *In eodem Opuſc. 26. de regimine Principum lib. 2. cap. 16.*

Plura circa Reges videri poſſunt ſupra v. Dominium; & v. Judæi qu. 1. Prælatio qu. 1. Præſcriptio qu. 3. Princeps, & v. Officium q. 5. & infra *v. Tributum.*

R I X A.

QUÆR. 1. An Rixa ſit ſemper peccatum, cum Apoſtolus ad Galat. 5. rixas ponat inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut contentio importat quandam contradictionem verborum, ita etiam rixa importat quandam contradictionem in factis: unde ſuper illud Galat. 5. *Rixæ*, dicit Gloſſ. quod *rixæ ſunt, quando ex ira invicem ſe percutiunt.* Et ideo rixa videtur eſſe quoddam privatum bellum, quod inter privatas perſonas agitur non ex aliqua publica authoritate, ſed magis ex inordinata voluntate.

Et ideo rixa ſemper importat peccatum. Et in eo quidem qui alterum invadit injuſte, eſt peccatum mortale: inferre enim nocumentum proximo, etiam opere manuali, non eſt abſque mortali peccato. In eo autem qui ſe defendit, poteſt eſſe ſine peccato: & quandoque cum peccato veniali: & quandoque cum peccato mortali, ſecundum diverſum motum animi ejus. & diverſum modum ſe defendendi: nam ſi ſolo animo repellendi injuriam illatam, & cum debita moderatione ſe defendat, non eſt peccatum; nec proprie poteſt dici rixa ex parte ejus: ſi vero cum animo vindictæ vel odii, vel cum exceſſu debitæ moderationis ſe defendat, ſemper eſt peccatum. Sed veniale quidem, quando aliquis levis motus odii vel vindictæ ſe immiſcet, vel cum non multum excedit moderatam defenſionem: mortale autem quando obſirmato animo in impugnantem inſurgit ad eum occidendum, vel eum graviter lædendum. 2. 2. *qu. 41. art. 1. in corp.*

QUÆR. 2. Cur, ſicut dicit D. Iſidorus in lib. Etymolog. Rixoſus eſt a rictu canino dictus; ſemper enim ad contradicendum paratus, & jurgio delectatur, & provocat contendentem.

Reſp. D. Thomas, tria in præmiſſis verbis Iſidori ponuntur, quæ inordinationem rixæ declarant. Primo quidem, quod promptitudinem animi habet ad contendendum, quod ſignificat cum dicit: *ſemper ad contendendum paratus.* Secundo, quia in ipſa contradictione delectatur: unde ſequitur, *& in jurgio delectatur.* Tertio, quia ipſe alios provocat ad contradictionem; unde ſequitur: & *provocat contendentem.*

QUÆR. 3. Quomodo, ſicut dixit D. Gregorius 31. Moral. Rixa proveniat ex ira, & ſit ipſius filia, juxta illud Proverb. 15. & 29. Vir iracundus provocat rixas.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod rixa importat quandam contradictionem uſque ad facta pervenientem, dum unus alterum lædere molitur. Dupliciter autem unus alium lædere intendit: uno modo quaſi intendens abſolute malum ipſius; Et talis læſio pertinet ad odium, cujus intentio eſt ad lædendum inimicum vel in manifeſto, vel in occulto: alio modo aliquis intendit alium lædere, eo ſciente & repugnante; quod importatur nomine iræ: Et hoc proprie pertinet ad iram, quæ eſt appetitus vindictæ: non enim ſufficit irato quod latenter noceat ei contra quem iraſcitur; ſed vult quod ipſe ſentiat, & quod contra voluntatem ſuam aliquid patiatur, ut vindictam ejus quod fecit: & ideo rixa proprie oritur ex ira. 2. 2. *q. 41. art. 2. in corp.*

QUÆR. 4. Quomodo rixa oritur ex concupiſcentia, juxta illud D. Jacobi 4. Unde bella & lites in vobis? nonne ex concupiſcentia quæ militat in membris veſtris?

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnes paſſiones iraſcibilis ex paſſionibus concupiſcibilis oriuntur; & ſecundum hoc illud quod proxime oritur ex ira, oritur etiam ex concupiſcentia, ſicut ex prima radice. *Ibid. ad 1.*

QUÆR. 5. Quomodo rixa oritur ex jactantia, & ſuperbia, juxta illud Prov. 24. Qui ſe jactat & dilatat, jurgia concitat.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod jactatio, & dilatatio ſui, quæ fit per ſuperbiam, vel inanem gloriam, non directe concitat jurgium aut rixam, ſed occaſionaliter, inquantum

ſci-

ſcilicet ex hoc concitatur ira, dum aliquis ſibi ad injuriam reputat quod alter ei ſeſe præferat. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 6. *Cur, ſicut dicitur Prover.* 28. *Labia ſtulti immiſcent ſe rixis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ira impedit judicium rationis: unde habet ſimilitudinem cum ſtultitia: & ex hoc ſequitur quod habet communem effectum: ex defectu enim rationis contingit quod aliquis inordinate alium lædere molitur. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 7. *Cur, ſicut dicitur Proverb.* 10. *odium ſuſcitat rixas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod rixa, etſi quandoque ex odio oriatur, non tamen eſt proprius effectus odii; quia præter intentionem odientis eſt quod rixoſe & manifeſte inimicum lædat: quandoque enim etiam occulte eum lædere quærit; ſed quando videt ſe prævalere, cum rixa & jurgio læſionem intendit. *Ibid. ad* 4.

QUÆR. 8. *Quare dicitur Prov.* 17. *qui meditatur diſcordias, diligit rixas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex rixis ſequitur odium & diſcordia in cordibus rixantium: Et ideo ille qui meditatur, ideſt qui intendit inter aliquos ſeminare diſcordias, procurat, quod ad invicem rixentur; ſicut quodlibet peccatum poteſt imperare actum alterius peccati, ordinando illum in ſuum finem. *Ib. ad* 5.

SACERDOS.

QUÆR. 1. *Unde dicatur Sacerdos: & quodnam ſit ipſius officium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod proprie officium Sacerdotis eſt eſſe mediatorem inter Deum & populum, inquantum ſcilicet Divina populo tradit (unde dicitur Sacerdos quaſi ſacra dans) ſecundum illud Malac. 2. *Legem requirent ex ore ejus*, ſcilicet Sacerdotis: & iterum inquantum preces populi Deo offert, & pro eorum peccatis Deo aliqualiter ſatisfacit: unde Apoſtol. dicit ad Hebr. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis.* 3. *p. q.* 22. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Cur Sacerdotes dicantur Angeli.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poteſtas Hierarchica convenit Angelis, inquantum & ipſi ſunt medii inter Deum & hominem, ut patet per Dionyſ. in lib. de Cæleſti Hierarch. ita ipſe Sacerdos, inquantum eſt medius inter Deum & populum; Angeli nomen habet, ſecundum illud Malach. 2. *Angelus Domini exercituum eſt. Ibid. ad* 1.

QUÆR. 3. *Cur ſolus Sacerdos poteſt gerere actus totius Eccleſiæ.*

Reſp. D. Thomas, ſolus Sacerdos poteſt gerere actus totius Eccleſiæ, qui conſecrat Euchariſtiam, quæ eſt Sacramentum univerſalis Eccleſiæ. 4. *ſent. d.* 24. *q.* 2. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 4. *An liceat Sacerdoti ab executione officii ſui omnino ceſſare.*

Reſp. D. Thomas, actus Sacerdotis (ut ligare & ſolvere) reſpiciunt Corpus myſticum; ſimiliter etiam docere & baptizare: & ideo qui non tenetur aliis vel ſubjectione, vel prælatione, poteſt ab illis actibus ſine peccato ceſſare: ſed conſecratio eſt actus dignus & ordinatus ad Corpus Chriſti verum, nec reſpicit Corpus Chriſti myſticum, niſi ex conſequenti: & ideo etiam ſi nulli homini teneatur, tamen tenetur Deo ut reddat Sacrificium acceptum; Sacerdotibus enim præceptum eſt, *hoc facite in meam commemorationem*. 4. *ſent. diſt.* 13. *qu.* 1. *artic.* 2. *qu.* 1. *ad* 2.

Innumera alia circa Sacerdotes habentur in variis locis hujus operis, ſed præſertim ſupra v. Abſolutio, Baptiſmus, Communio, Confeſſio, Confirmatio, Euchariſtia, Excommunicatio, Miſſa, Ordo, Perfectio, Pœnitentia, & infra *v. Sacramentum, Sacrificium, Satisfactio, Unctio extrema.*

SACRAMENTALE.

QUÆR. 1. *Cur aqua benedicta non eſt Sacramentum, ſed Sacramentale, ſive diſpoſitio quædam ad Sacramenta.*

Reſpondetur ſupra *v. Aqua benedicta, qu.* 1.

QUÆR. 2. *Quomodo aqua benedicta, conſecratio Altaris, & aliæ hujuſmodi ſanctificationes ſint Sacramentalia, ſive diſpoſitiones ad ipſa Sacramenta.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod aqua benedicta, & aliæ conſecrationes non dicuntur Sacramenta, quia non perducunt ad Sacramenti effectum, qui eſt gratiæ conſecutio: Sed ſunt diſpoſitiones quædam ad Sacramenta; vel removendo prohibens, ſicut aqua benedicta ordinatur contra inſidias dæmonum, & contra peccata venialia; vel etiam idoneitatem quandam faciendo ad Sacramenti perfectionem & perceptionem; ſicut conſecrantur Altare & vaſa propter reverentiam Euchariſtiæ. 3. *p. qu.* 65. *art.* 1. *ad* 6.

QUÆR. 3. *An confeſſio facta laico, in caſu, quo non habetur copia Sacerdotis, ſit unum ex Sacramentalibus, & deleat peccata venialia, ſicut tunſio pectoris, & aqua benedicta.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per peccatum veniale homo nec a Deo, nec a Sacramentis Eccleſiæ ſeparatur; & ideo non indiget novæ gratiæ collatione ad ejus dimiſſionem; nec indiget reconciliatione ad Eccleſiam: & propter hoc non oportet quod aliquis venialia Sacerdoti confiteatur: quia ipſa confeſſio laico facta Sacramentale quoddam eſt (quamvis non ſit Sacramentum perfectum) & eſt ex charitate procedens: & per talia natum eſt veniale remitti; ſicut per tunſionem pectoris, & per aquam benedictam. 4. *ſent. diſt.* 17. *qu.* 3. *art.* 3. *quæſt.* 3.

QUÆR. 5. ***An nedum ipſa Sacramenta, ſed etiam Sacramentalia, ut Confeſſio generalis, tunſio pectoris, oratio dominica, benedictio Epiſcopalis, aſperſio aquæ benedictæ, qualibet ſacramentalis unctio, oratio in Eccleſia benedicta, & Sacramentalia operentur ad remiſſionem peccatorum venialium, ſicut dicit D. Auguſtin. in lib. de Pœnitentia, quod pro levibus peccatis pectora noſtra tundimus, & dicimus: Dimitte nobis debita noſtra.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad remiſſionem venialis peccati non requiritur novæ gratiæ infuſio, ſed ſufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo aliquis deteſtetur peccatum veniale, vel explicite, vel ſaltem implicite; ſicut cum aliquis ferventer movetur in Deum. Et ideo triplici ratione aliqua cauſant remiſſionem venialium peccatorum.

Uno modo inquantum in eis infunditur gratia, quia per infuſionem gratiæ tolluntur venialia peccata: Et hoc modo per Euchariſtiam, & Extremam Unctionem, & univerſaliter per omnia Sacramenta novæ legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur. Secundo, inquantum ſunt cum aliquo motu deteſtationis peccatorum: & hoc modo confeſſio generalis, tunſio pectoris, & oratio dominica, operantur ad remiſſionem venialium peccatorum: nam in oratione dominica petimus, *dimitte nobis debita noſtra*. Tertio modo, inquantum ſunt cum aliquo motu reverentiæ in Deum, & ad res divinas: & hoc modo benedictio Epiſcopalis, aſperſio aquæ benedictæ, quælibet Sacramentalis Unctio, oratio in Eccleſia dedicata, & ſi aliqua alia ſunt hujuſmodi operantur ad remiſſionem venialium peccatorum. 3. *p. qu.* 87. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 5. ***An tunſio pectoris, aſperſio aquæ benedictæ, unctio extrema, & omnis Sacramentalis unctio, benedictio Epiſcopi, panis benedictus, generalis confeſſio, compaſſio, alieni delicti dimiſſio, Euchariſtia, oratio dominica, & alia quæcunque levis pœnitentia ſint Sacramentalia, quibus peccata venialia remittuntur.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod veniale peccatum dimittitur per fervorem charitatis, qui explicite, vel implicite contritionem contineat: & ideo illa quæ nata ſunt de ſe excitare fervorem charitatis, peccata venialia dimittere dicuntur. Hujuſmodi autem ſunt quæ gratiam conſervant ſicut omnia Sacramenta; & quibus impedimenta fervoris & gratiæ auferuntur, ſicut aqua benedicta, quæ virtutem inimici reprimit, & Epiſcopalis benedictio; vel etiam exercitium humilitatis ex parte noſtra, ſicut tunſio pectoris, & oratio dominicalis, & hujuſmodi. 4. *ſent. diſt.* 16. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 4.

QUÆR. 6. ***An Sacramentalia Baptiſmi nedum ſignificent, ſed etiam aliquid efficiant tam in corpore, quam in anima.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non tantum ſignificant, ſed etiam efficiunt aliquid, non tantum in corpore, ſed etiam in anima; quia in utroque eſt infectio fomitis: effectus autem iſte eſt debilitatio poteſtatis dæmonis, ne tantum poſſit in homine ſicut ante, ne Baptiſmum & alia bona in ipſo impediat. 4. *ſent. diſt.* 6. *qu.* 2. *art.* 3. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 7. ***Quomodo diverſum effectum habent Sacramentalia quæ Baptiſmum præcedunt, ſcilicet Catechiſmus, & Exorciſmus; & ea quæ ſequuntur, ſcilicet Unctio Chriſmatis, & impoſitio candidæ veſtis.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non eſt ſimile de Sacramentalibus quæ ſequuntur, & quæ præcedunt: quia ex quo Baptiſmus plene effectum ſuum habet, non oportet quod impedientia Baptiſmum tollantur, quia jam impediri non poteſt. Tamen non eſt remotum quin unctio Chriſmatis poſt Baptiſmum in vertice facta, aliquem effectum ad gratiam conferendam, vel conſervandam habeat. ***Ibidem ad*** 1.

QUÆR. 8. ***An ſponſalia ſint Sacramentalia matrimonii.***

Reſp. D. Thomas, ſponſalia proprie ſunt quædam Sacramentalia matrimonii, ſicut exorciſmus Baptiſmi. 4. *ſent. diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 6.

QUÆR. 9. ***Utrum aqua, aliaque Sacramentalia cauſent remiſſionem venialium per modum meriti, ſive ex opere operantis.***

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illa remiſſio fit non per modum Sacramenti, ſed per modum meriti, ratione novi actus liberi arbitrii gratia informati. 4. *ad Hannib. diſt.* 1. *art.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 10. ***Utrum etiam hæc Sacramentalia cauſent remiſſionem venialium ex virtute divinitus collata, proindeque ex opere operato.***

Reſp. D. Thomas, pie creditur quod virtus divina interius operetur excitando dilectionis fervorem: & hoc modo aqua benedicta, benedi-

nedi-

Digitized by Google

nedictio Pontificalis, & hujuſmodi Sacramentalia cauſant remiſſionem peccati venialis. *quæſt. 6. de malo, art. 12. in corp.*

QUÆR. 11. *Quomodo impediatur effectus hujuſmodi Sacramentalium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnia iſta quantum eſt de ſe operantur ad remiſſionem omnium peccatorum venialium. Poteſt tamen impediri remiſſio quantum ad aliqua peccata venialia, quibus mens actualiter inhæret; ſicut & per fictionem interdum impeditur effectus Baptiſmi. *3. p. qu. 87. art. 3. ad 2.*

QUÆR. 12. *Quare licet hæc omnia Sacramentalia æqualiter ſe habeant ad omnia peccata venialia, non tamen æqualiter cauſant eorum remiſſionem quoad culpam & pœnam.*

Reſp. D. Thomas, quia per hoc quod quamvis hujuſmodi æqualiter ſe habeant ad omnia peccata venialia, tamen fervor ab eis excitatus non æqualiter ſemper ſe habet ad omnia; ſed quandoque reſpicit aliqua in ſpeciali, & contra ea efficacius operatur: & ſi in generali reſpiciat ea, poteſt contingere quod non habet eundem effectum in omnibus, eo quod affectus hominis aliquando habitualiter eſt inclinatus ad aliqua peccata venialia committenda, ita ſcilicet quod ſi in memoria haberetur, non diſplicerent; vel forte ſi opportunitas adeſſet committerentur. Et raro contingit homines in hac mortali vita viventes ab hujuſmodi affectibus liberos eſſe. Unde non poſſumus fiducialiter dicere, *peccatum non habemus*. Et ſi etiam homo ad horam per hujuſmodi remedia ab omnibus venialibus immunitatem conſequatur quantum ad culpam, non tamen ſequitur, quod ſit liberatus quantum ad totam pœnam, niſi forte ſit tantus fervor dilectionis, quod ſufficiat ad totius pœnæ remiſſionem. *q. 7. de malo, art. 12. ad 4. 4. ſent. diſt. 16. qu. 2. art. 2. q. 4. ad 3. 3. part. q. 86. art. 3. ad 3.*

SACRAMENTUM.

QUÆR. 1. *An Sacramentum bene diffiniatur, ſignum rei ſacræ nos ſanctificantis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſigna proprie dantur hominibus, quorum eſt per nota ad ignota pervenire: & ideo proprie dicitur Sacramentum, quod eſt ſignum alicujus rei ſacræ ad homines pertinentis, ut ſcilicet proprie dicatur Sacramentum, ſecundum quod nunc loquimur de Sacramentis, quod eſt ſignum rei ſacræ, inquantum eſt ſanctificans homines. *3. part. qu. 60. art. 2. in corp.*

QUÆR. 2. *Utrum hæc alia diffinitio quam tradit Magiſter Sententiarum ſit etiam conveniens: Sacramentum eſt ita inviſibilis gratiæ viſibilis forma, ut imaginem gerat, & cauſa exiſtat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illa diffinitio Magiſtri, completiſſime rationem Sacramenti deſignat, prout nunc de Sacramento loquimur: ponitur enim efficientia ſanctitatis in hoc quod dicitur, *ut cauſa exiſtat*; & modus ſignificationis homini connaturalis, ſcilicet ex ſimilitudine ſenſibilium, in hoc quod dicitur, *ut imaginem gerat*. *4. ſent. d. 1. qu. 1. art. 1. q. 3.*

QUÆR. 3. *Utrum convenienter aſſignentur ſeptem Eccleſiæ Sacramenta, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, ſciendum eſt, quod Sacramenta Eccleſiæ ordinantur ad duo, ſcilicet ad perficiendum hominem in his quæ pertinent ad cultum Dei ſecundum perfectionem Religionis Chriſtianæ, & etiam in remedium contra defectum peccati: utroque autem modo convenienter ponuntur ſeptem Sacramenta.

Vita enim ſpiritualis conformitatem aliquam habet ad vitam corporalem; ſicut & cætera corporalia conformitatem quandam ſpiritualium habent: in vita autem corporali dupliciter aliquis perficitur: uno modo quantum ad perſonam propriam: alio modo per reſpectum ad totam communitatem ſocietatis, in qua vivit; quia homo naturaliter eſt animal ſociale. Reſpectu autem ſui ipſius perficitur homo in vita corporali dupliciter: uno modo per ſe acquirendo ſcilicet aliquam vitæ perfectionem alio modo per accidens, ſcilicet removendo impedimenta vitæ, puta ægritudines, vel aliquid hujuſmodi. Per ſe autem perficitur in corporali vita dupliciter.

Primo quidem per generationem, per quam homo incipit eſſe, & vivere: & loco hujus in ſpirituali vita eſt *Baptiſmus*, qui eſt ſpiritualis regeneratio, ſecundum illud ad Tit. 3. *Per lavacrum regenerationis &c.* Secundo, per augmentum quo aliquis perducitur ad perfectam quantitatem & virtutem: & loco hujus in ſpirituali vita eſt *Confirmatio*, in qua datur Spiritus Sanctus ad robur: unde dicitur Diſcipulis jam baptizatis, Luc. ult. *Sedete in Civitate, quouſque induamini virtute ex alto*. Tertio, per nutritionem, qua conſervatur in homine vita & virtus: & loco hujus in vita ſpirituali eſt *Euchariſtia*; unde dicitur Joann. 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Et hoc quidem ſufficeret homini, ſi haberet & corporaliter, & ſpiritualiter impaſſibilem vitam. Sed quia homo incurrit interdum & corporalem infirmitatem, & ſpiritualem (ſcilicet peccatum) ideo neceſſaria eſt homini curatio

Digitized by Google

ratio ab infirmitate; quæ quidem eſt duplex; una quidem eſt ſanatio quæ ſanitatem reſtituit: & loco hujus in ſpirituali vita eſt *Pœnitentia*, ſecundum illud Pſalm. 40. *Sana animam meam, quia peccavi tibi*: alia autem eſt reſtitutio valetudinis priſtinæ per convenientem diætam, & exercitium: & loco ejus in ſpirituali vita eſt *Extrema unctio*, quæ removet peccatorum reliquias, & hominem paratum reddit ad finalem gloriam: unde dicitur Jacob. 3. *Et ſi in peccatis ſit, dimittetur ei*.

Perficitur autem homo in ordine ad totam communitatem dupliciter: uno modo per hoc quod accipit poteſtatem regendi multitudinem, & exercendi actus publicos: & loco hujus in ſpirituali vita eſt *Sacramentum Ordinis*, ſecundum illud ad Hebr. 7. *Sacerdotes Hoſtias offerunt non ſolum pro ſe, ſed etiam pro populo*: ſecundo quantum ad naturalem propagationem, quod fit per *Matrimonium* tam in corporali, quam in ſpirituali vita, eo quod eſt non ſolum Sacramentum, ſed naturæ officium.

Ex his etiam patet Sacramentorum numerus, ſecundum quod ordinantur contra defectum peccati: nam *Baptiſmus* ordinatur contra carentiam vitæ ſpiritualis: *Confirmatio*, contra infirmitatem animi, quæ in nuper natis invenitur: *Eucbariſtia*, contra labilitatem animi ad peccandum: *Extrema unctio*, contra reliquias peccatorum: quæ ſcilicet non ſunt ſufficienter per pœnitentiam ſublatæ, aut ex negligentia, aut ex ignorantia: *Ordo*, contra diſſolutionem multitudinis: *Matrimonium*, in remedium contra concupiſcentiam perſonalem, & contra defectum multitudinis qui per mortem accidit. Quidam vero accipiunt numerum Sacramentorum per quandam adaptationem ad virtutes, & ad defectus culparum & pœnalitatum, dicentes, quod fidei reſpondet *Baptiſmus*, & ordinatur contra culpam originalem: ſpei *Extrema unctio*, & ordinatur contra culpam venialem: charitati *Eucbariſtia*, & ordinatur contra pœnalitatem malitiæ; prudentiæ *Ordo*, & ordinatur contra ignorantiam: juſtitiæ *Pœnitentia*, & ordinatur contra peccatum mortale: temperantiæ *Matrimonium*, & ordinatur contra concupiſcentiam: fortitudini *Confirmatio*, & ordinatur contra infirmitatem. 3. *part. qu.* 65. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 1. *q.* 1. *art.* 2. 4. *contra gentes, cap.* 58. 1. *ad Corinth.* 1.

QUÆR. 4. *An requirantur in Sacramentis determinatæ res ſenſibiles pro materia, & determinata verba pro forma.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in Sacramentis verba ſe habent per modum formæ, res autem ſenſibiles per modum materiæ: in omnibus autem compoſitis ex materia & forma, principium determinationis eſt ex parte formæ, quæ eſt quodammodo finis & terminus materiæ: & ideo principalius requiritur ad eſſe rei determinata materia: materia enim determinata requiritur, ut ſit proportionata determinatæ formæ. Cum igitur in Sacramentis requirantur determinatæ res ſenſibiles, quæ ſe habent in Sacramentis ſicut materia; multo magis requiritur in eis determinata verborum. 3. *p. q.* 60. *art.* 7. *in corp.*

QUÆR. 5. *An forma poſſit proferri in quacunque lingua, & quibuſcumque verbis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod licet in qualibet lingua contingat diverſis vocibus idem ſignificari; ſemper tamen aliqua illarum vocum eſt, qua principalius, & communius homines illius linguæ utuntur ad hoc ſignificandum, & talis vox aſſumi debet in ſignificatione Sacramenti. Sicut etiam inter res ſenſibiles illa aſſumitur ad ſignificationem Sacramenti, cujus uſus eſt communior ad actum, per quem Sacramenti effectus ſignificatur; ſicut aqua communi utuntur homines ad ablutionem corporalem, per quam cum ſpiritualis ablutio ſignificatur & ideo aqua aſſumitur ut materia in Baptiſmo. 3. *p. q.* 70. *art.* 7. *ad* 2.

QUÆR. 6. *Quid ſit conſiderandum circa omnes illas mutationes, quæ poſſunt in formis Sacramentorum contingere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa omnes iſtas mutationes quæ poſſunt in formis Sacramentorum contingere, duo videntur eſſe conſideranda: unum quidem ex parte ejus qui profert verba, cujus intentio requiritur ad Sacramentum: & ideo ſi intendat per hujuſmodi additionem vel diminutionem alium ritum inducere, qui non ſit ab Eccleſia receptus, non videtur perfici Sacramentum, quia non videtur quod intendat facere id quod facit Eccleſia. Aliud autem eſt conſiderandum ex parte ſignificationis verborum: cum enim verba operentur in Sacramentis quantum ad ſenſum quem faciunt, oportet conſiderare utrum per talem mutationem tollatur debitus ſenſus verborum; quia ſic manifeſtum eſt quod tollitur veritas Sacramenti.

Manifeſtum eſt autem quod ſi diminuatur aliquid eorum quæ ſunt de ſubſtantia formæ Sacramentalis, tollitur debitus ſenſus verborum, & ideo non perficitur Sacramentum: unde Didymus dicit in lib. de Spiritu Sancto, *ſi quis ita baptizare conetur, ut unum de prædictis nominibus prætermittat* (ſcilicet Patris & Filii & Spiritus Sancti) *ſine perfectione baptizabit*. Si autem ſubtrahatur aliquid quod non ſit de ſubſtantia formæ, talis diminutio non tollit debitum ſenſum verborum, & per conſequens nec Sacramenti perfectionem:

Digitized by Google

nem: ſicut in forma Euchariſtiæ, quæ eſt, *Hoc eſt Corpus meum*, ly *enim* ſublatum non tollit debitum ſenſum verborum: & ideo non impedit perfectionem Sacramenti: quamvis poſſit contingere, quod ille qui prætermittit, peccet ex negligentia vel contemptu.

Circa additionem etiam contingit aliquid apponi quod eſt corruptivum debiti ſenſus, puta ſi aliquis dicat, *Ego te baptizo in Nomine Patris majoris, & Filii minoris*, ſicut Ariani baptizabant: & ideo talis additio tollit veritatem Sacramenti: ſi vero ſit talis additio quæ non auferat debitum ſenſum, non tollitur Sacramenti veritas.

Nec refert utrum talis additio fiat in principio, vel in medio, vel in fine: ut ſi aliquis dicat, *Ego te baptizo in Nomine Dei Patris Omnipotentis & Filii ejus unigeniti, & Spiritus Sancti Paracliti*, erit verum Baptiſma, & ſimiliter ſi quis dicat, *Ego te Baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & B. Virgo te adjuvet*, erit verum Baptiſma: forte autem ſi diceret, *Ego te baptizo in Nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, & B. Virginis Mariæ*, non eſſet Baptiſmus, quia dicitur 1. ad Corinthios 2. *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Sed hoc verum eſt, ſi ſic intelligatur in nomine B. Virginis baptizari, ſicut in nomine Trinitatis quo Baptiſmus conſecratur; talis enim ſenſus eſſet contrarius veræ fidei, & per conſequens tolleret veritatem Sacramenti: ſi vero ſic intelligitur quod additur, *& in nomine B. Virginis*, non quaſi nomen B. Virginis aliquid operetur in Baptiſmo, ſed ut ejus interceſſio proſit baptizato ad conſervandam gratiam baptiſmalem, non tollitur perfectio Sacramenti. *3. p. q. 60. art.* 8. *in corp. 4. ſent. d. 2. art. 2. q. 2. 3. 4.*

QUÆR. 7. *An & quando Sacramenta ſint valida aut nulla, ſi Miniſtri verba corrupte proferant, ſicut proferre ſolent illiterati & balbi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui corrupte profert verba Sacramentalia, ſi hoc ex induſtria facit, non videtur intendere facere quod facit Eccleſia; & ita non videtur perfici Sacramentum. Si autem hoc fiat ex errore vel lapſu linguæ: ſi ſit tanta corruptio, quæ omnino auferat ſenſum locutionis non videtur perfici Sacramentum: & hoc præcipue contingit, quando fit corruptio ex parte principii dictionis: puta ſi loco ejus quod eſt *eſt nomine Patris*, dicat *in nomine Matris*: ſi vero totaliter non auferatur ſenſus locutionis per hujuſmodi corruptelam, nihilominus perficitur Sacramentum: & hoc præcipue contingit, quando fit corruptio ex parte finis: puta ſi aliquis dicat *in nomine patrias & filias*: quamvis enim hujuſmodi verba corrupte prolata nihil ſignificent ex virtute impoſitionis, accipiunt tamen ut ſignificantia ex accommodatione uſus: & ideo licet mutetur ſonus ſenſibilis, remanet tamen idem ſenſus. Quod autem dictum eſt de differentia corruptionis circa principium vel finem dictionis, rationem habet: quia apud nos variatio dictionis ex parte principii mutat ſignificationem: variatio autem ex parte finis dictionis, ut plurimum non mutat ſignificationem, quæ tamen apud græcos variatur etiam ſecundum principium dictionis in declinationibus verborum. Magis tamen videtur attendenda quantitas corruptionis: quia ex utraque parte poteſt eſſe tam parva, quod non auferat ſenſum verborum: & tam magna, quod auferat: ſed unum horum facilius accidit ex parte principii, & aliud ex parte finis. *3. p. q. 69. art. 7. ad 3.*

QUÆR. 8. *An & quomodo interruptio verborum, vel eorum tranſpoſitio impediat Sacramentum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſi ſit tanta interruptio verborum, quod intercipiatur intentio pronuntiantis, tollitur ſenſus Sacramenti: & per conſequens veritas ejus: non autem tollitur quando eſt parva interruptio, quæ intentionem proferentis, & intellectum verborum non aufert.

Et idem eſt etiam dicendum de tranſpoſitione verborum: quia ſi tollit ſenſum locutionis, non perficitur Sacramentum: ſicut patet de negatione præpoſita vel poſtpoſita ſigno: ſi autem ſit talis tranſpoſitio, quæ ſenſum locutionis non variet, non tollitur veritas Sacramenti: quia ſecundum quod Philoſophus dicit, *nomina & verba tranſpoſita idem ſignificant. 3. p. qu. 60. art. 8. ad 3 4. ſent. diſt. 3. art. 2. qu. 4. in corp.*

QUÆR. 9. *Utrum omnia Sacramenta ſint de neceſſitate ſalutis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod neceſſarium reſpectu finis (de quo nunc loquimur) dicitur aliquid dupliciter: uno modo, ſine quo non poteſt haberi finis, ſicut cibus eſt neceſſarius vitæ humanæ, & hoc eſt ſimpliciter neceſſarium ad finem: alio modo dicitur eſſe neceſſarium id, ſine quo non habetur finis ita convenienter ſicut equus neceſſarius eſt ad iter, hoc autem non eſt ſimpliciter neceſſarium ad finem.

Primo igitur modo neceſſitatis, ſunt tria Sacramenta neceſſaria: duo quidem perſonæ ſingulari. Baptiſmus quidem ſimpliciter & abſolute: pœnitentia autem ſuppoſito peccato mortali poſt Baptiſmum: Sacramentum autem Ordinis eſt neceſſarium Eccleſiæ quia *ubi non eſt gubernator, populus corruet*, ut dici-

tur

tur Proverb. 11. Sed ſecundo modo ſunt neceſſaria alia Sacramenta: nam Confirmatio quodammodo perficit Baptiſmum: Extrema unctio Pœnitentiam: Matrimonium vero, Eccleſiæ multitudinem per propagationem conſervat. *3. part. qu. 65. art. 4. in corp. 4. ſent. d. 7. quæſt. 1. art. 1. qu. 2. & 3. & art. 2. q. 1.*

QUÆR. 10. *An & quando ſit contemptus Sacramentorum, ſi aliquis non curet ea accipere:*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod licet omnium Sacramentorum contemptus ſit ſaluti contrarius, non tamen eſt contemptus Sacramenti, ex hoc quod aliquis non curat accipere Sacramentum, quod non eſt de neceſſitate ſalutis: alioquin omnes qui non accipiunt ordinem, & qui non contrahunt matrimonium, contemnerent hujuſmodi Sacramenta. *3. part. quæſt. 65. art. 4. ad 3.*

QUÆR. 11. *Cur Sacramenta Baptiſmi, & Pœnitentiæ conferuntur infirmis ſive peccatoribus; Sacramentum vero Euchariſtiæ non confertur niſi ſanis ſive juſtis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt medicina: una eſt removens morbum; & talis infirmis debetur; & huic comparatur Baptiſmus, & pœnitentia: alia eſt promovens in perfectam ſanitatem; & talis non debetur infirmis, ſed jam ſanis; & huic comparatur hæc medicina (ſcilicet Euchariſtia) *4. ſent. d. 9. qu. 1. art. 3. qu. 1. ad 2.*

QUÆR. 12. *Quare licitum eſt accedere ad Sacramentum Baptiſmi cum conſcientia peccati mortalis, non autem ad Sacramentum Euchariſtiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Baptiſmus eſt ſpiritualis generatio, quæ eſt mutatio de non eſſe ſpirituali in eſſe ſpirituale, & datur per modum ablutionis: & ideo quantum ad utrumque, non inconvenienter accedit ad Baptiſmum, qui habet conſcientiam peccati mortalis: Sed per hoc Sacramentum (ſcilicet Euchariſtiæ) homo ſumit in ſe Chriſtum per modum ſpiritualis nutrimenti, quod non competit mortuo in peccatis. Et ideo non eſt ſimilis ratio: *3. p. qu. 79. art. 3. ad 2.*

QUÆR. 13. *An liceat adminiſtratio Sacramentorum ad homines ſpectet, ſi tamen ab Angelis fiat, debeat cenſeri valida.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod tota virtus Sacramentorum a paſſione Chriſti derivatur, quæ eſt Chriſti, ſecundum quod eſt homo; cui natura conformantur homines, non autem Angeli: ſed potius ſecundum paſſionem dicitur *modico ab Angelis minoratus*, ut patet Hebr. 2. Et ideo ad homines pertinet diſpenſare Sacramenta, & in eis miniſtrare, non autem ad Angelos. Sciendum tamen, quod ſicut Deus virtutem ſuam non alligavit Sacramentis, quin poſſit ſine Sacramentis effectum Sacramentorum conferre; ita etiam virtutem ſuam non alligavit Eccleſiæ Miniſtris, quin etiam Angelis poſſit virtutem tribuere miniſtrandi Sacramenta.

Et quia boni Angeli ſunt nuncii veritatis, ſi aliquod Sacramentale miniſterium a bonis Angelis perficeretur, eſſet ratum habendum: quia deberet conſtare hoc fieri voluntate divina, ſicut quædam templa dicuntur Angelico miniſterio conſecrata. Si vero Dæmones qui ſunt ſpiritus mendacii, aliquod Sacramentale miniſterium exhiberent, non eſſet ratum habendum. *3. p. q. 64. art. 7. in corp.*

QUÆR. 14. *An ſi Angeli boni conferrent Sacramenta, non eſſent reiteranda, dummodo conſtaret eos eſſe bonos Angelos.*

Reſp. D. Thomas, ſicut Deus potentiam ſuam Sacramentis non alligavit, ita nec poteſtatem conſecrandi Sacramenta alligavit aliquibus Miniſtris: unde qui dedit hanc poteſtatem hominibus, poſſet dare & Angelis: nec Angelus bonus baptizaret niſi divinitus poteſtate ſibi conceſſa; unde ſi baptizaret, non eſſet rebaptizandum, dummodo conſtaret quod bonus Angelus eſſet; ſicut & judicatum eſt templum quod per bonos Angelos conſecratum eſt, non oportere per hominem conſecrari; ut legitur in hiſtoria dedicationis Sancti Michaelis. *4. ſent. diſt. 5. qu. 5. art. 3. qu. 2. in corp.*

QUÆR. 15. *Utrum ibidem ſit dicendum hominibus ſanctis exiſtentibus in Cælo ac de Angelis bonis, quandoquidem ipſis aſſimilantur, ut dicitur Matth. 22.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sancti, qui ſunt in Cælo, ſunt ſimiles Angelis quantum ad participationem gloriæ: non autem quantum ad conditionem naturæ, & per conſequens neque quantum ad Sacramenta. *3. p. qu. 64. art. 7. ad 2.*

QUÆR. 16. *An ſi diabolus in figura Sacerdotis appareret, poſſit Sacramenta conferre: & utrum valida cenſeri deberent.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diabolus in figura Sacerdotis apparens, poteſt immergere, ſed non Sacramentum conferre, propter duas rationes: primo, quia diſpenſatio Sacramentorum non eſt conceſſa niſi hominibus, qui conveniunt cum verbo incarnato, a quo Sacramenta fluxerunt, in natura aſſumpta; & etiam cum Sacramentis, in quibus eſt ſpiritualis virtus, in corporeis elementis, ſicut & homines ex natura ſpirituali & corporali compoſiti ſunt; ſecundo, ſi baptizare ſe fingeret ſemper eſſet timendum, quod non faceret intentione baptizandi, quæ ad Sacramentum exigitur, ſed intentione decipien-

pien-

Digitized by Google

piendi; quia non eſſet probabile quod tantum bonum homini procuraret, ſicut eſt ſpiritualis regeneratio. 4. *ſent. diſt.* 5. *quæſt.* 2. *artic.* 3. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 17. *An fieri poſſit quod in aliquo caſu Sacramentum Baptiſmi collatum a dæmone ſit validum.*

Reſp. *v. Baptiſmus quæſt.* 43.

QUÆR. 18. *Utrum ſoli Eccleſiæ Miniſtri ſint diſpenſatores Sacramentorum ex officio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod proprii diſpenſatores Sacramentorum ſunt Miniſtri Eccleſiæ per Sacramentum Ordinis conſecrati, ut ſint medii inter Deum, & plebem, divina populo tradentes: & ideo ſolis eis competit ex officio Sacramenta miniſtrare; nec per alium conferri poſſunt excepto Baptiſmo propter neceſſitatem. 4. *ſent. diſt.* 7. *qu.* 3. *art.* 1. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 19. *An Miniſtri Eccleſiæ, etiam mali, Sacramenta conferre poſſint, cum D. Auguſtinus (ſuper illud Joan.* 1. *Super quem videris ſpiritum) dicat: quid in Chriſto non noverat Joannes? poteſtatem Baptiſmi ipſum Dominum habiturum, & ſibi retenturum, ſed miniſterium plane tranſiturum in bonos & malos: quid tibi facit malus Miniſter, ubi bonus eſt Dominus?*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Miniſtri Eccleſiæ inſtrumentaliter operantur in Sacramentis, eo quod quodammodo eadem ratio eſt Miniſtri, & inſtrumenti: inſtrumentum autem non agit ſecundum propriam formam, aut virtutem, ſed ſecundum virtutem ejus a quo movetur; & ideo accidit inſtrumento, inquantum eſt inſtrumentum, qualemcunque formam, vel virtutem habeat præter id quod exigitur ad rationem inſtrumenti: ſicut quod corpus Medici, quod eſt inſtrumentum animæ habentis artem, ſit ſanum vel infirmum; & ſicut quod fiſtula, per quam tranſit aqua, ſit argentea, vel plumbea: unde miniſtri Eccleſiæ poſſunt Sacramenta conferre, etiam ſi ſint mali. 3. *p. qu.* 64. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 20. *An mali miniſtrantes Sacramenta peccent, juxta illud D. Dionyſ.* 1. *cap. Eccleſiaſt. Hierarch. dicentis, quod malis non eſt fas nec tangere ſymbola, ideſt Sacramentalia ſigna: & in Epiſt. ad Demophilom dicit: talis (ſcilicet peccator) audax videtur, Sacerdotalibus manum apponens: & non timet neque verecundatur, divina præter divinitatem exequens, & Deum putat ignorare quæ ipſe in ſemetipſo cognovit, & decipere exiſtimat falſo nomine Patrem ab ipſo appellatum, & audet immundas infamias (non dicam orationes) ſuper divina ſigna Chriſti firmiter enuntiare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis in agendo peccat ex hoc quod operatur non ſecundum quod oportet, ut patet per Philoſophum lib. 2. Ethic. Conveniens autem eſt, ut Sacramentorum miniſtri ſint juſti; quia miniſtri debent Domino conformari, ſecundum illud Lev. 19. *Sancti eritis, quoniam ego Sanctus ſum*; & Eccleſ. 10. *Secundum Judicem populi, ſic & miniſtri ejus*. Et ideo non eſt dubium, quin mali exhibentes ſe Miniſtros Dei & Eccleſiæ in diſpenſatione Sacramentorum peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, & contaminationem Sacramentorum, quantum eſt ex parte ipſius peccatoris (licet Sacramenta ſecundum ſeipſa incontaminabilia ſint) conſequens eſt quod tale peccatum ex genere ſuo ſit mortale. 3. *part. qu.* 64. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 21. *An ſit evidens quod quicunque cum peccato mortali aliquod officium ſacrum peragit, utendo Sacramento ordinis, peccet mortaliter.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lex præcipit ut homo juſte ea quæ ſunt juſta, exequatur: & ideo quicunque homo quod ſibi competit ex ordine, facit indigne, quod juſtum eſt, injuſte exequitur, & contra præceptum legis facit; ac per hoc mortaliter peccat: quicunque autem cum peccato mortali aliquod ſacrum officium pertractat, non eſt dubium quin indigne illud faciat: unde patet quod mortaliter peccat. 4. *ſent. diſt.* 24. *q.* 1. *art.* 3. *qu.* 5. *in corp.* & *d.* 5. *quæſt.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 4. *in corp.*

QUÆR. 22. *An quandocunque peccator in aliquo actu ſe gerit ut Miniſter Eccleſiæ, toties mortaliter peccet, ut quoties illum actum exercet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quandocunque exhibet ſe in aliquo actu ut Miniſtrum Eccleſiæ, mortaliter peccat; & toties mortaliter peccat, quoties hujuſmodi actum facit: quia, ut dicit Dionyſ. 1. cap. Cæleſt. Hierarch. *immundis nec ſymbola* (id eſt Sacramentalia ſigna) *tangere fas eſt*: unde quando tangunt res ſacras, quaſi ſuo officio utentes, peccant mortaliter. Secus autem eſſet ſi in aliqua neceſſitate aliquod ſacrum contingeret, vel exequeretur, in illo caſu in quo etiam Laicis liceret; ſicut ſi baptizaret in articulo neceſſitatis, vel ſi corpus Chriſti in terram projectum colligeret. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 5. *ad* 4.

QUÆR. 23. *An peccator qui tenetur ad Sacramentorum adminiſtrationem ſit perplexus: Et utrum in illo ſtatu poſſit aliqua Sacramenta conferre.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui eſt in peccato mortali, non eſt perplexus ſimpliciter, ſi ex officio ei incumbat Sacramenta diſpenſare; quia poteſt pœnitere de peccato, & licite miniſtrare: non eſt autem inconveniens quod ſit perplexus, ſuppoſito quodam; ſcilicet quod velit remanere in peccato. In articulo tamen neceſſitatis non peccaret baptizando, in caſu in quo etiam poſſet Laicus baptizare: ſic enim patet quod non exhiberet ſe Miniſtrum Eccleſiæ, ſed ſubveniret neceſſitatem patienti, Secus eſt autem in illis Sacramentis, quæ non ſunt tantæ neceſſitatis ſicut Baptiſmus. 3. *part. q. 64. art. 6. ad 3.*

QUÆR. 24. *Utrum effectus Sacramentorum, vel ſaltem orationum, quæ in eorum collatione dicuntur, ſit major, ſecundum quod Miniſtri ſunt meliores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum; quod orationes quæ dicuntur in Sacramentorum collatione proponuntur Deo non ex parte ſingularis perſonæ, ſed ex parte totius Eccleſiæ, cujus preces ſunt apud Deum exaudibiles: ſecundum illud Matth. 18. *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint fiet illis a Patre meo*: nihil tamen prohibet, quin devotio viri juſti ad hoc aliquid operetur. Illud tamen quod eſt Sacramenti effectus, non impetratur oratione Eccleſiæ vel Miniſtri, ſed ex merito Paſſionis Chriſti, cujus virtus operatur in Sacramentis; unde effectus Sacramenti non datur melior per meliorem miniſtrum; aliquid tamen annexum impetrari poteſt recipienti Sacramentum, per devotionem Miniſtri: nec tamen miniſter illud operatur, ſed impetrat operandum a Deo *p. qu. 64 art. 1. ad 2.*

QUÆR. 25. *Utrum effectus Sacramentorum ſint æquales, ſive conferantur a bonis Miniſtris, ſive a malis.*

Reſp. ſupra *v. Baptiſmus q. 46.* & *v. Miſſa qu. 33.* & *34.*

QUÆR. 26. *An etiam peccent illi qui ſuſcipiunt Sacramenta a malis miniſtris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui ad Sacramenta accedit, ſuſcipit Sacramenta a miniſtro Eccleſiæ, non inquantum eſt talis perſona, ſed inquantum eſt miniſter Eccleſiæ: & ideo quamdiu ab Eccleſia toleratur in miniſterio, ille qui ab eo ſuſcipit Sacramentum, non communicat peccato ejus, ſed communicat Eccleſiæ, quæ eum tanquam miniſtrum exhibet: ſi vero ab Eccleſia non toleretur (puta cum degradatur, vel excommunicatur, vel ſuſpenditur) peccat qui ab eo accipit Sacramentum; quia communicat peccato ipſius. 3. *p. qu. 64. art. 6. ad* 2. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 2. *art. 3. q. 5. ad 3.*

QUÆR. 27. *An & quando nedum Sacramenta recipere liceat a malis miniſtris, ſed etiam eos ad ipſorum adminiſtrationem inducere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quandiu miniſter Eccleſiæ, qui eſt in mortali, ab Eccleſia ſuſtinetur, ab eo Sacramenta recipere ejus ſubditus debet; quia ad hoc eſt ei obligatus: ſed tamen præter neceſſitatis articulum non eſſet tutum quod eum induceret ad aliquod ſui ordinis exequendum durante tali conſcientia, quod ille in peccato mortali eſſet; quam tamen deponere poſſet, quia in inſtanti homo a divina gratia emendatur. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 1. *art. 3. qu. 5. ad 3.*

QUÆR. 28. *An liceat Sacramenta recipere, vel etiam exigere a concubinariis, vel ſimoniacis, vel ſchiſmaticis, vel hæreticis, vel excommunicatis, vel aliis peccatoribus.*

Reſp. ſupra *v. Communio q.* 46. 47. 48. 49. *Excommunicatio quæſt.* 22. 23. *Miſſa qu.* 30. 31. 32.

QUÆR. 29. *An ſicut non eſt neceſſaria Charitas, ita etiam non ſit neceſſaria fides Miniſtri ad validitatem Sacramenti, juxta illud D. Auguſtini contra Petilianum Donatiſtam: memento Sacramentis Dei nihil obeſſe mores malorum hominum, quo illa vel non ſint, vel minus ſancta ſint.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia miniſter in Sacramentis inſtrumentaliter operatur, non agit in virtute propria, ſed in virtute Chriſti: ſicut autem pertinet ad propriam virtutem hominis charitas, ita & fides: unde ſicut non requiritur ad perfectionem Sacramenti, quod miniſter ſit in charitate, ſed poſſunt etiam peccatores Sacramenta conferre, ut ſupra dictum eſt; ita non requiritur ad perfectionem Sacramenti fides ejus, ſed infidelis poteſt verum Sacramentum præbere; dummodo cætera adſint, quæ ſunt de neceſſitate Sacramenti. 3. *p. q. 64. artic. 9. in corp.* 4. *ſent. d. 6. qu. 1. art. 4. q. 2.*

QUÆR. 30. *An & quando defectus fidei impedire poſſit validitatem Sacramenti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poteſt contingere quod aliquis patiatur defectum fidei circa aliquid, non circa veritatem Sacramenti quod exhibet; puta, ſi aliquis credat juramentum eſſe in omni caſu illicitum, & tamen credat Baptiſmum efficaciam habere ad ſalutem: & ſic talis infidelitas non impedit intentionem conferendi Sacramentum: ſi vero patiatur fidei defectum circa ipſum Sacramentum quod exhibet, licet credat per id quod agitur exterius nullum ſequi interiorem effectum; non tamen ignorat quod Eccleſia Catholica intendit per hujuſmodi quæ exterius aguntur, præbere Sacramentum:

Digitized by Google

tum: unde non obſtante infidelitate poteſt intendere, facere id quod facit Eccleſia, licet exiſtimet id nihil eſſe: & talis intentio ſufficit ad Sacramentum; quia, ſicut ſupradictum eſt, Miniſter Sacramenti agit in perſona totius Eccleſiæ, cujus fide ſuppletur id quod deeſt fidei Miniſtri. *3. par. quæſt. 64. art. 9. ad 1.*

QUÆR. 31. Utrum hæretici ab Eccleſia præciſi Sacramenta conferant: & utrum peccent illi, qui ab ipſis ea recipiunt: & quomodo intelligi debeat D. Leo Papa in Epiſtola ad Leonem Auguſtum dicens: manifeſtum eſt per crudeliſſimam veſaniam, in Alexandrina Sede omne cæleſtium Sacramentorum lumen extinctum; intercepta eſt Sacrificii oblatio, defecit Chriſmatis ſanctificatio, & parricidalibus manibus impiorum omnia ſe ſubtraxere myſteria.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hæreticorum quidam in collatione Sacramentorum formam Eccleſiæ non ſervant; & tales neque Sacramentum conferunt, neque rem Sacramenti: quidam vero ſervant Eccleſiæ formam, & tales conferunt quidem Sacramentum, ſed non conferunt rem Sacramenti: & hoc dico, ſi ſunt manifeſte ab Eccleſia præciſi, quia hoc ipſo quod aliquis accipit Sacramenta ab eis, peccat; & per hoc impeditur, ne effectum Sacramenti conſequatur: unde Auguſtinus dicit in lib. de fide ad Petrum, *firmiſſime tene, & nullatenus dubites extra Eccleſiam baptizatis, ſi ad Eccleſiam non redierint, Baptiſmo cumulari perniciem*: & per hunc modum dicit Leo Papa: *in Sede Alexandrina omne Sacramentorum lumen eſſe extinctum;* ſcilicet quantum ad rem Sacramenti, non autem quantum ad ipſum Sacramentum. *Ibidem ad 2. 4. diſt. 13. qu. 1. artic. 1. qu. 3. ad 1.*

QUÆR. 32. An ſuſpenſi, excommunicati, vel etiam degradati perdant poteſtatem, vel ſaltem licentiam conferendi Sacramenta; & utrum peccent illi qui ea ab ipſis recipiunt, niſi propter ignorantiam excuſentur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poteſtas miniſtrandi Sacramenta pertinet ad ſpiritualem characterem, qui indelebilis eſt: & ideo per hoc quod aliquis ab Eccleſia ſuſpenditur, vel excommunicatur, vel etiam degradatur, non amittit poteſtatem conferendi Sacramentum; ſed licentiam utendi hac poteſtate: & ideo Sacramentum quidem confert, ſed tamen peccat conferendo. Et ſimiliter ille qui ab eo accipit Sacramentum: & ſic non percipit rem Sacramenti; niſi forte per ignorantiam excuſetur. *3. par. quæſt. 64. art. 9. ad 3.*

QUÆR. 33. An & quomodo hæretici, & ſchiſmatici habeant poteſtatem abſolvendi, excommunicandi, indulgentias largiendi, adminiſtrandi Sacramenta, & alia hujuſmodi.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt ſpiritualis poteſtas; una quidem Sacramentalis: alia juriſdictionalis; Sacramentalis quidem poteſtas eſt, quæ per aliquam conſecrationem confertur; omnes autem conſecrationes Eccleſiæ ſunt immobiles manente re, quæ conſecratur, ſicut etiam patet in rebus inanimatis: nam altare ſemel conſecratum, non conſecratur iterum, niſi fuerit diſſipatum; Et ideo talis poteſtas ſecundum ſuam eſſentiam remanet in homine, qui eam per conſecrationem eſt adeptus, quamdiu vivit ſive in ſchiſma, ſive in hæreſim labatur, quod patet ex hoc, quod rediens ad Eccleſiam non iterum conſecretur. Sed quia poteſtas inferior non debet exire in actum, niſi ſecundum quod movetur a poteſtate ſuperiori, ut etiam in rebus naturalibus patet; inde eſt quod talem uſum poteſtatis amittunt, ita ſcilicet quod non liceat eis ſua poteſtate uti.

Si tamen uſi fuerint, eorum poteſtas effectum habet in Sacramentalibus, quia in his homo non operatur, niſi ſicut inſtrumentum Dei: Unde effectus Sacramentales non excluduntur propter culpam quamcunque conferentis Sacramentum.

Poteſtas autem juriſdictionis eſt quæ ex ſimplici injunctione hominis confertur; & talis poteſtas non immobiliter adhæret; Unde in ſchiſmaticis, & hæreticis non manet. Unde non poſſunt nec abſolvere, nec excommunicare, nec indulgentias facere, aut aliquid hujuſmodi; Quod ſi fecerint, nihil eſt actum.

Cum ergo dicitur; tales non habere poteſtatem ſpiritualem, intelligendum eſt, vel de poteſtate ſecunda; vel ſi referatur ad primam poteſtatem, non eſt referendum ad ipſam eſſentiam poteſtatis, ſed ad legitimum uſum ejus. *2. 2. q. 39. art. 3. in corp. 3. p. q. 6. art. 5. ad 2. & 3. 4. ſent. d. 17. in expoſ. textus d. 25. qu. 1. art. 2. in corp.*

QUÆR. 34. Utrum hæretici, ſchiſmatici, & excommunicati poſſint conſecrare, cum D. Aug. in 2. contra Parmenianum dicat: Sicut Baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dixerunt, quod hæretici, ſchiſmatici, & excommunicati, quia ſunt extra Eccleſiam, non poſſunt conficere hoc Sacramentum; ſed in hoc decipiuntur; quia ſicut Aug. dicit in 2. contra Parmenianum, aliud eſt aliquid omnino non habere, aliud autem non recte habere; & ſimiliter etiam eſt aliud non dare,

Digitized by Google

& aliud non recte dare; illi igitur qui intra Eccleſiam conſtituti receperunt poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam in ordinatione Sacerdotii, recte quidem habent poteſtatem, ſed non recte ea utuntur, ſi poſtmodum per hæreſim, aut ſchiſma, vel excommunicationem ab Eccleſia ſeparentur; qui autem ſic ſeparati ordinantur, non recte habent poteſtatem, nec recte utuntur. Quod tamen utique poteſtatem habeant, patet per hoc, quod, ſicut Auguſtinus ibidem dicit, cum redeunt ad unitatem Eccleſiæ, non reordinantur, ſed recipiuntur in ſuis ordinationibus.

Et quia conſecratio Euchariſtiæ eſt actus conſequens ordinis poteſtatem, illi qui ſunt ab Eccleſia ſeparati per hæreſim, aut ſchiſma, vel excommunicationem, poſſunt quidem conſecrare Euchariſtiam, quæ ab eis conſecrata verum Corpus, & Sanguinem Chriſti continet, non tamen hoc recte faciunt, ſed peccant facientes: & ideo fructum ſacrificii non percipiunt, quod eſt ſacrificium ſpirituale. *3. p. q. 82. art. 7. in corp.*

QUÆR. 35. Quomodo intelligi debeat Innocentius Papa dicens (ut habetur in Decretis cauſa 1. qu. 1.) Arrianos, cæteraſque ejuſmodi peſtes, quia laicos eorum ſub imagine pœnitentiæ ſuſcipimus, non videntur clerici eorum cum Sacerdotii, aut cujuſpiam miniſterii dignitate ſuſcipiendi eſſe; quibus ſolum Baptiſma ratum eſſe permittimus.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſolus Baptiſmus permittitur eſſe ratus hæreticis, & ſchiſmaticis; quia poſſunt licite baptizare in articulo neceſſitatis; in nullo autem caſu licite poſſunt Euchariſtiam conſecrare, vel alia Sacramenta conferre. *3. p. quæſt. 82. art. 7. ad 2.*

QUÆR. 36. Utrum hæretici, & ab Eccleſia præciſi, poſſint Ordines conferre.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa hoc ponuntur quatuor opiniones. Quidam enim dicunt, quod hæretici quamdiu ab Eccleſia tolerantur, habent poteſtatem Ordines conferendi, non autem poſtquam ab Eccleſia fuerint præciſi; & ſimiliter nec degradati, & alii hujuſmodi; & hæc eſt prima opinio. Sed hoc non poteſt ſtare; quia omnis poteſtas quæ datur cum aliqua conſecratione, nullo caſu contingente tolli poteſt, ſicut nec ipſa conſecratio annullari; quia etiam altare, vel Chriſma, ſemel conſecrata perpetuo ſacrata manent; unde cum Epiſcopalis poteſtas cum quadam conſecratione detur, oportet quod perpetuo maneat, quantumcunque aliquis peccet, vel ab Eccleſia præcidatur.

Et ideo alii dixerunt, quod præciſi ab Eccleſia, qui in Eccleſia poteſtatem Epiſcopalem habuerunt, retinent poteſtatem alios ordinandi, & promovendi; ſed promoti ab eis hoc non habent; & hæc eſt quarta opinio. Sed hoc etiam eſſe non poteſt, quia ſi illi qui fuerunt in Eccleſia promoti; retinent poteſtatem quam acceperunt, patet quod exequendo ſuam poteſtatem, veram conſecrationem faciant; & ideo vere tribuunt omnem poteſtatem, quæ conſecratione datur; & ſic ordinati ab eis vel promoti habent eandem poteſtatem quam & ipſi: & ideo alii dixerunt, quod etiam præciſi ab Eccleſia poſſunt Ordines, & alia Sacramenta conferre (dummodo formam debitam, & intentionem ſervent) & quantum ad primum effectum, qui eſt collatio Sacramenti; & quantum ad ultimum, qui eſt collatio gratiæ; & hæc eſt ſecunda opinio. Sed hoc etiam non poteſt ſtare; quia ex hoc ipſo quod aliquis hæretico præciſo ab Eccleſia in Sacramentis communicat, peccat, & ita fictus accedit, & gratiam conſequi non poteſt, niſi forte in Baptiſmo in articulo neceſſitatis; & ideo alii dicunt, quod vera Sacramenta conferunt, ſed cum eis gratiam non dant, non propter inefficaciam Sacramentorum, ſed propter peccata recipientium ab eis Sacramenta contra prohibitionem Eccleſiæ; & hæc eſt tertia opinio, quæ vera eſt. *4. ſent. diſt. 25. quæſt. 1. art. 2. in corp. 3. p. q. 64. art. 9. ad 2. 2. 2. qu. 39. art. 3. in corp.*

QUÆR. 37. Cur in neceſſitate quilibet Sacerdos poteſt quemlibet abſolvere a quolibet peccato, & ab excommunicatione.

Reſp. ſupra *v. Abſolutio, qu. 11.*

In 8. Synodo can. 10. ſic habetur. Nullus clericus ante diligentem examinationem, & Synodicam ſententiam a communione proprii Patriarchæ ſe ſeparet, licet criminalem quamlibet cauſam ejus ſe noſſe prætendat.

Concilium Conſtantienſe, poſtquam dixit, vitandos eſſe nominatim excommunicatos, & notorios clericorum percuſſores, de aliis excommunicatis ſubdit: miſericorditer indulgemus, quod nemo deinceps a communione alicujus in Sacramentorum adminiſtratione, vel receptione, aut aliis quibuſcunque divinis, vel extra, prætextu cujuſcunque ſententiæ aut cenſuræ Eccleſiaſticæ a jure, vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abſtinere, vel aliquem vitare.

Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 7. ſic loquitur: In Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis; atque adeo omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes, a quibuſvis peccatis & cenſuris abſolvere poſſunt.

QUÆR. 38. Utrum intentio Miniſtri ſit neceſſaria ad Sacramentorum validitatem: & utrum

Digitized by Google

utrum Chriſtus Dominus ipſius defectum ſuppleat quantum ad Sacramentorum effectus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod requiritur mentalis intentio in Miniſtro, quæ ſi deſit, non perficitur Sacramentum: ſed hunc defectum in pueris, qui non habent intentionem accedendi ad Sacramentum, ſupplet Chriſtus, qui interius baptizat; in adultis autem, qui intendunt Sacramentum ſuſcipere, ſupplet illum defectum fides, & devotio.

Sed hoc ſatis poſſet dici quantum ad ultimum effectum, qui eſt juſtificatio a peccatis: ſed quantum ad effectum, qui eſt res & Sacramentum, ſcilicet quantum ad characterem non videtur, quod per devotionem accedentis poſſit ſuppleri: quia character nunquam imprimitur, niſi per Sacramentum. Et ideo alii melius dicunt, quod miniſter Sacramenti agit in perſona totius Eccleſiæ, cujus eſt miniſter; in verbis autem, quæ profert, exprimitur intentio Eccleſiæ, quæ ſufficit ad perfectionem Sacramenti, niſi contrarium exterius exprimatur ex parte miniſtri, vel recipientis Sacramentum. *3. p. qu. 64. art. 8. ad 2. 4. ſent. diſt. 6. qu. 1. art. 2. qu. 1. ad 2. 4. ad Hannib. diſt. 6. art. 2. in corp.*

QUÆR. 39. *Utrum intentio Miniſtri ſit neceſſaria nedum ad recipiendum Sacramentorum effectum, ſed etiam ad eorum perceptionem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod cum unius effectus una ſit cauſa, ſi ex aliquibus pluribus cauſis unus effectus procedat, oportet quod illæ cauſæ ſint aliquo modo factæ unum ad invicem: ad effectum autem Sacramenti videmus multa concurrere, ſcilicet Miniſtrum, formam verborum, & materiam; hæc autem non poſſunt colligari ad invicem ut ſint una cauſa, niſi per intentionem baptizantis, qui ſcilicet formam ad materiam applicat, ſuum vero miniſterium ad utrumque, & totum hoc ad Sacramenti collationem: & ideo requiritur intentio baptizantis. Et ſimiliter in omnibus aliis ſacramentis requiritur intentio Miniſtri cum debita materia & forma, non ſolum ad effectum Sacramenti conſequendum, ſed ad Sacramenti perceptionem. *4. ſent. diſt. 6. art. 2. quæſt. 2. in corp.*

QUÆR. 40. *Quomodo in virtute primæ intentionis perficiatur Sacramentum, licet Miniſter in ipſius collatione ſit diſtractus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod licet ille qui aliud cogitat, non habeat actualem intentionem, habet tamen intentionem habitualem, quæ ſufficit ad perfectionem Sacramenti, puta cum ſacerdos accedens ad baptizandum intendit facere circa baptizandum, quod facit Eccleſia: unde ſi poſtea in ipſo exercitio actus, cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perficitur Sacramentum: quamvis ſtudioſe curare debeat Sacramenti Miniſter, ut etiam actualem intentionem adhibeat: ſed hoc non eſt totaliter poſitum in hominis poteſtate; quia præter intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare, ſecundum illud Pſalm. 39. *Cor meum dereliquit me. 3. p. qu. 64. art. 8. ad 3. 4. ſent. diſt. 6. qu. 1. art. 2. qu. 1. ad 4.*

QUÆR. 41. *An recta Miniſtri intentio requiratur ad veritatem Sacramenti: & utrum ille Sacramentum conficeret qui ex pravo fine baptizaret, vel conſecraret.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod intentio Miniſtri poteſt perverti dupliciter: uno modo reſpectu ipſius ſacramenti, puta cum aliquis non intendit Sacramentum conferre, ſed deriſorie aliquid agere; & talis perverſitas tollit veritatem Sacramenti; præcipue quando ſuam intentionem exterius manifeſtat: Alio modo poteſt perverti intentio Miniſtri quantum ad id quod ſequitur Sacramentum, puta ſi ſacerdos intendat aliquam feminam baptizare ut abutatur ea, vel ſi intendat conficere Corpus Chriſti, ut eo ad veneficia utatur: & quia prius non dependet a poſteriori, inde eſt, quod talis perverſitas veritatem Sacramenti non tollit, ſed ipſe Miniſter ex tali intentione graviter peccat. *3. par. qu. 64. art. 10. in corp.*

QUÆR. 42. *An & quomodo perverſa intentio tam ex parte recipientis, quam ex parte conferentis, impediat Sacramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod rectum eſt cujus medium non exit ab extremis; Sacramentum autem Baptiſmi eſt, quo mediante recipitur effectus Baptiſmi in anima baptizati: unde tunc eſt recta intentio quando baptizans, ſeu baptizatus Sacramentum ordinat ad effectum Sacramenti, qui eſt ſalus: ſi ergo intentio adſit in baptizante (quia intendit Sacramentum conferre) ſed deſit rectitudo (qua ordinet ſacramentum ad debitum finem) non propter hoc in recipiente impeditur perceptio Sacramenti, quia ad hoc fertur intentio baptizantis; neque effectus Sacramenti, quia mundatio interior a Miniſtro non eſt: unde ejus intentio ad hoc nihil facit: ſi autem in baptizato ſit intentio percipiendi Sacramentum, ſed deſit rectitudo intentionis, recipit quidem quod intendit Sacramentum, ſed non rem Sacramenti: quia obicem per pravam intentionem Spiritui Sancto ponit. *4. diſt. 6. quæſt. 1. artic. 2. quæſtiunc. 2.*

QUÆR. 42. *An Sacramentum ſit validum, ſi*

Miniſter illud conficiat ex ludo, vel in deriſionem, aut etiam ad veneficia.

Reſp. *v. Baptiſmus, qu.* 24. *& v. Euchariſtia, qu.* 9. *&* 10.

QUÆR. 44. *An ſi aliquis non baptizatus ad Sacerdotium, vel etiam ad Epiſcopatum promoveretur, conficeret Sacramenta: & utrum pie credi poſſit quod tunc Summus Sacerdos ſuppleret defectum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod talis ſi ad Sacerdotium promoveatur, non eſt Sacerdos, nec conficere poteſt, nec abſolvere in foro pœnitentiali: unde ſecundum Canones debet baptizari, & iterato ordinari: & ſi etiam in Epiſcopum promoveatur, illi quos ordinat, non habent ordinem; ſed tamen pie credi poteſt quod quantum ad ultimos effectus Sacramentorum ſummus Sacerdos ſuppleret defectum; & quod non permitteret hoc ita latere, quod periculum Eccleſiæ imminere poſſet. 4. *ſent. d.* 24. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 45. *An Chriſtus ſuppleat Sacramenti defectum, quando in neceſſitate, confeſſio fit Laico.*

Reſp. ſupra *v. Confeſſio, qu.* 49.

QUÆR. 46. *An Sacramenta novæ legis cauſent gratiam, juxta illud D. Auguſtini ſuper Joannem, aqua (ſcilicet baptiſmi) corpus tangit, & cor abluit.*

Reſp. D. Thomas, ex multis Sanctorum authoritatibus habetur, quod Sacramenta novæ legis non ſolum ſignificant, ſed cauſant gratiam. Et ideo dicendum quod duplex eſt cauſa agens, principalis & inſtrumentalis: principalis quidem operatur per virtutem ſuæ formæ, cui aſſimilatur effectus, ſicut ignis ſuo calore calefacit: & hoc modo nihil poteſt cauſare gratiam niſi Deus, quia gratia nihil aliud eſt quam quædam participata ſimilitudo naturæ divinæ, ſecundum illud 2. Petri 1. *Magna nobis, & pretioſa promiſſa donavit, ut divinæ ſimus conſortes naturæ.*

Cauſa vero inſtrumentalis non agit per virtutem ſuæ formæ, ſed ſolum per motum quo movetur a principali agente: unde effectus non aſſimilatur ſecuri, ſed ideæ quæ eſt in mente artificis. Et hoc modo Sacramenta novæ legis gratiam cauſant: adhibentur enim ex divina ordinatione hominibus ad gratiam in eis cauſandam: Unde Auguſtin. dicit 19. contra Fauſtum: *hæc omnia* (ſcilicet Sacramenta) *fiunt & tranſeunt; virtus tamen* (ſcilicet Dei) *quæ per iſta operatur, jugiter manet.* Hoc autem proprie dicitur inſtrumentum, per quod aliquis operatur: unde & Tit. 3. dicitur: *ſalvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* 3. *par. q.* 61. *art.* 1. *qu.* 64. *artic.* 1. 3. *ſent. d.* 40. *art.* 3. 4. *ſent. d.* 1. *qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 1. *& art.* 5. *qu. etiam* 1. 4. *contra Gentes c.* 57. *&* 74. *qu.* 27. *de verit. art.* 4. *Quodlib.* 12. *art.* 15.

QUÆR. 47. *An gratia Sacramentalis aliquid addat ſuper gratiam virtutum, & donorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod gratia ſecundum ſe conſiderata perficit eſſentiam animæ, inquantum participat quandam ſimilitudinem Divini eſſe: & ſicut ab eſſentia animæ fluunt ejus potentiæ, ita a gratia fluunt quædam perfectiones ad potentias animæ, quæ dicuntur virtutes & dona, quibus potentiæ perficiuntur in ordine ad ſuos actus. Ordinantur autem Sacramenta ad quoſdam ſpeciales effectus neceſſarios in vita Chriſtiana; ſicut Baptiſmus ordinatur ad quandam ſpiritualem regenerationem, qua homo moritur vitiis, & fit membrum Chriſti; qui quidem effectus eſt aliquid ſpeciale præter actus potentiarum animæ: & eadem ratio eſt de aliis Sacramentis. Sicut igitur virtutes & dona addunt ſuper gratiam communiter dictam, quandam perfectionem determinate ordinatam ad proprios actus potentiarum; ita gratia Sacramentalis addit ſuper gratiam communiter dictam, & ſuper virtutes & dona, quoddam divinum auxilium ad conſequendum Sacramenti finem. Et per hunc modum gratia Sacramentalis addit ſuper gratiam virtutum & donorum. 3. *p. qu.* 1. *art.* 2. *in corp. & qu.* 72. *art.* 7. *ad* 2. 4. *ſent. d.* 7. *qu.* 2. *art.* 2. *qu.* 3. *diſt.* 17. *qu.* 1. 4. *qu.* 1. *& d.* 22. *qu.* 2. *art.* 1. *qu.* 1.

QUÆR. 48. *An Sacramenta characterem imprimant, juxta illud Apoſtoli* 2. *ad Corinth.* 1. *Qui unxit nos, Deus eſt: & qui ſignavit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut ex prædictis patet, Sacramenta novæ legis ad duo ordinantur; videlicet ad remedium contra peccata, & ad perficiendam animam in his quæ pertinent ad cultum Dei ſecundum ritum Chriſtianæ vitæ: quicunque autem ad aliquid certum deputatur, conſuevit ad illud conſignari, ſicut milites qui adſcribebantur ad militiam, antiquitus ſolebant quibuſdam characteribus corporalibus inſigniri; eo quod deputabantur ad aliquid corporale: & ideo cum homines per Sacramenta deputentur ad aliquid ſpirituale pertinens ad cultum Dei, conſequens eſt quod per ea fideles aliquo ſpirituali charactere inſigniantur: unde Auguſtinus dicit in 2. contra Parmenianum: *Si militiæ characterem in corpore ſuo, non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fuſa, & impetrata jam venia militare cœperit, nunquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An forte minus hærent Sacramenta Chriſtiana, quam*

Digitized by Google

quam corporalis hæc nota? 3. *par. q.* 63. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 4. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 1.

QUÆR. 49. *An character ſit ſpiritualis poteſtas ordinata ad ea quæ ſunt divini cultus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramenta characterem imprimunt, inquantum per ea deputantur homines ad cultum Dei ſecundum ritum Chriſtianæ Religionis; unde Dionyſius in 2. cap. Eccleſ. Hierarchiæ cum dixiſſet quod *Deus in quodam ſigno tradit ſui participationem accedenti ad Baptiſmum*, ſubjungit, *perficiens eum divinum, & communicativum divinorum*: Divinus autem cultus conſiſtit vel in recipiendo aliqua divina; vel in tradendo aliis: ad utrumque autem horum requiritur quædam potentia; nam ad tradendum aliquid aliis requiritur quædam potentia activa: ad recipiendum autem requiritur potentia paſſiva.

Et ideo character importat quandam potentiam ſpiritualem, ordinatam ad ea, quæ ſunt divini cultus. 3. *p. qu.* 63. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 4. *qu.* 1. *art.* 1.

QUÆR. 50. *Quomodo character Sacramentalis ſit participatio Sacerdotii Chriſti: quodnam ſit ejus ſubjectum: & cur ſit indelebilis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod character Sacramentalis eſt quædam participatio Sacerdotii Chriſti in fidelibus ejus; ut ſcilicet ſicut Chriſtus habet plenam ſpiritualis Sacerdotii poteſtatem, ita fideles ejus ei configurentur in hoc quod participant aliquam ſpiritualem poteſtatem reſpectu Sacramentorum, & eorum quæ pertinent ad divinum cultum. Et propter hoc etiam Chriſto non competit habere characterem, ſed poteſtas Sacerdotii ejus comparatur ad characterem, ſicut id quod eſt plenum & perfectum ad aliquam ſui participationem. Sacerdotium autem Chriſti eſt æternum, ſecundum illud Pſalm. 109. *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*: & inde eſt quod omnis ſanctificatio, quæ fit per Sacerdotium ejus, eſt perpetua, re conſecrata manente: Quod patet etiam in rebus inanimatis: nam Eccleſiæ vel Altaris manet conſecratio ſemper, niſi deſtruatur. Cum igitur anima ſit ſubjectum characteris ſecundum intellectivam partem, in qua eſt fides, manifeſtum eſt quod ſicut intellectus perpetuus eſt & incorruptibilis ita character indelebiliter manet in anima. 3. *par. quæſt.* 63. *art.* 5. *ſent. diſt.* 4. *quæſt.* 1. *art.* 3. *quæſt.* 4.

QUÆR. 51. *Utrum omnia Sacramenta conferendo gratiam præbeant aliquod remedium contra peccata: & cur tria tantum ex ipſis characterem imprimunt, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramenta novæ legis ad duo ordinantur; ſcilicet in remedium peccati, & ad cultum divinum: eſt autem omnibus Sacramentis commune, quod per ea exhibetur aliquod remedium contra peccatum per hoc quod gratiam conferunt: non autem omnia Sacramenta ordinantur directe ad divinum cultum, ſicut patet de pœnitentia, per quam homo liberatur a peccato, non autem per hoc Sacramentum exhibetur homini aliquid de novo, pertinens ad divinum cultum, ſed reſtituitur in ſtatum priſtinum.

Pertinet autem aliquod Sacramentum ad divinum cultum tripliciter: uno modo per modum ipſius actionis: alio modo per modum agentis: tertio modo per modum recipientis; per modum quidem ipſius actionis pertinet ad divinum cultum Euchariſtia, in qua principaliter divinus cultus conſiſtit, inquantum eſt Eccleſiæ ſacrificium: & per hoc idem Sacramentum non imprimitur homini character; quia per hoc Sacramentum non ordinatur homo ad aliquid aliud ulterius agendum vel recipiendum in Sacramentis, cum potius ſit finis & conſummatio omnium Sacramentorum, ut Dionyſius dicit 3. Eccleſ. Hierarch. continet tamen in ſeipſo Chriſtum, in quo non eſt character, ſed tota Sacerdotii plenitudo: ſed ad agens in Sacramentis pertinet Sacramentum ordinis, quia per hoc Sacramentum deputantur homines ad Sacramenta aliis tradenda: ſed ad recipientes pertinet Sacramentum Baptiſmi, quia per ipſum homo accipit poteſtatem recipiendi alia Eccleſiæ Sacramenta: unde Baptiſmus dicitur eſſe janua omnium Sacramentorum. Ad idem etiam ordinatur quodammodo Confirmatio. Et ideo per hæc tria Sacramenta character imprimitur: ſcilicet per Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem. 3. *p. q.* 63. *art.* 6. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 4. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 2. & 3.

QUÆR. 52. *Quænam ſit propria ratio characteris Confirmationis, & cujuslibet ordinis ſive majoris, ſive minoris.*

Reſp. *v. Confirmatio q.* 19. & *v. Ordo q.* 9. 10. 12. 29. 32. & 40.

QUÆR. 53. *Cur Sacramenta characterem imprimentia non reiterentur.*

Reſp. D. Thomas, Sacramenta in quibus imprimitur character, non reiterantur, eo quod character eſt indelebilis, ut dictum eſt. 3. *p. q.* 63. *art.* 6. *in argumento, Sed contra.*

QUÆR. 54. *An Sacramenta etiam ficte ſuſcepta ſuum effectuum habeant recedente fictione.*

Reſp. *v. Fictio.*

QUÆR. 55. *An poſſit effectus alicujus Sacramenti haberi ſine perceptione talis Sacramenti vel in re, vel ſaltem in voto.*

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis effectus principalis alicujus Sacramenti poſſit haberi ſine actuali perceptione illius Sacramenti, vel ſine Sacramento, vel per aliud Sacramentum ex conſequenti, nunquam tamen poteſt haberi ſine propoſito illius Sacramenti. 4. *ſent. d.* 23. *qu.* 1. *art.* 2. *q. ad* 1.

QUÆR. 56. *Quomodo licet Sacramenta in voto ſuſcepta habeant ſuum effectum, plenius tamen ipſum habent ſuſcepta in re.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramenta dupliciter operantur: uno modo ſecundum quod exhibentur in actu: alio modo ſecundum quod habentur in voto: & hoc ideo, quia Sacramenta operantur ut inſtrumenta divinæ miſericordiæ juſtificantis: Dei autem eſt reſpicere hominis cor, ſecundum illud 1. Reg. 16. *Homines vident ea quæ parent, Deus autem intuetur cor*: & ideo quamvis res naturales non agant niſi præſentialiter adhibitæ, Sacramenta tamen agunt etiam ſecundum quod ſunt in voto: ſed plenius Sacramentalem effectum inducunt quando exhibentur. *Quodlib.* 4. *art.* 10.

Plura de Sacramentis in communi dici poſſent, quæ remittuntur ad Theologiam ſcholaſticam; quæ vero de quolibet Sacramento in particulari docuit D. Thomas, habentur ſub propriis titulis.

SACRIFICIUM.

QUÆR. 1. *Utrum offerre ſacrificium Deo ſit de lege naturæ, cum in qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes ſemper fuerit aliqua ſacrificiorum oblatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod naturalis ratio dictat homini quod alicui ſuperiori ſubdatur, propter defectus quos in ſeipſo ſentit in quibus ab aliquo ſuperiori eget adjuvari & dirigi: & quidquid illud ſit hoc eſt quod apud omnes dicitur Deus: ſicut autem in rebus naturalibus naturaliter inferiora ſuperioribus ſubduntur, ita etiam naturalis ratio dictat homini ſecundum naturalem inclinationem, ut ei, quod eſt ſupra hominem, ſubjectionem, & honorem exhibeat ſecundum ſuum modum: eſt autem modus conveniens homini, ut ex ſenſibilibus cognitionem accipiat: & ideo ex naturali ratione procedit quod homo quibuſdam ſenſibilibus rebus utatur, offerens eas Deo in ſignum debitæ ſubjectionis, & honoris, ſecundum ſimilitudinem eorum qui Dominis ſuis aliqua offerunt in recognitionem Dominii: hoc autem pertinet ad rationem ſacrificii: & ideo ratio ſacrificii pertinet ad jus naturale. 2. 2. *qu.* 85. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An licet ſacrificia ſint de jure naturali, eorum tamen determinatio ſit de jure poſitivo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliqua in communi ſunt de jure naturali, quorum determinationes ſunt de jure poſitivo: ſicut quod malefactores puniantur, habet lex naturalis, ſed quod tali pœna vel tali puniantur, eſt ex conſtitutione divina vel humana. Similiter etiam oblatio ſacrificii in communi, eſt de lege naturali. Et ideo in hoc omnes conveniunt: ſed determinatio ſacrificiorum eſt ex inſtitutione humana vel divina, & ideo in hoc differunt. *In eodem art. ad* 1.

QUÆR. 3. *Quid ſint ſacrificia, proprie loquendo, & quomodo diſtinguantur ab oblationibus, primitiis, & decimis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſacrificia proprie dicuntur quando circa res Deo oblatas aliquid fit; ſicut quod animalia occidebantur & comburebantur; quod panis frangitur, & comeditur, & benedicitur: & hoc ipſum nomen ſonat: nam ſacrificium dicitur ex hoc, quod homo facit aliquid ſacrum: oblatio autem directe dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiamſi nihil circa ipſum fiat; ſicut dicuntur offerri denarii vel panes in Altari, circa quos nihil fit: unde omne ſacrificium eſt oblatio, ſed non convertitur. Primitiæ autem, oblationes ſunt, quia Deo offerebantur, ut legitur Deuteron. 26. non autem ſunt ſacrificia, quia nihil ſacrum circa ipſas fiebat. Decimæ autem, proprie loquendo, non ſunt ſacrificia, neque oblationes; quia non immediate Deo, ſed Miniſtri divini cultus exhibentur. 2. 2. *q.* 85. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 4. *In quo ſenſu D. Auguſtinus* 10. *de Civit. Dei dixit: Verum ſacrificium eſt omne opus quod agitur ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod hoc ipſum quod Deo quadam ſpirituali ſocietate volumus inhærere, ad divinam reverentiam pertinet: & ideo cujuſcunque virtutis actus rationem ſacrificii accipit ex hoc quod agitur ut ſancta ſocietate Deo inhæreamus. *In eod. art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 5. *Cur Apoſtolus macerationem corporis, quæ fit per abſtinentiam, jejunium, continentiam, & martyrium: charitatem etiam, miſericordiam, & liberalitatem ſub ſacrificio comprehendit dicens Rom.* 12. *Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem: & ad Hebr. ult. Beneficentiæ & communionis nolite oblviſci: talibus enim Hoſtiis promeretur Deus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod triplex eſt hominis bonum. Primum quidem eſt bonum

Digitized by Google

num animæ, quod Deo offertur interiori quodam ſacrificio per devotionem, & orationem, & alios hujuſmodi interiores actus: & hoc eſt principale ſacrificium. Secundum eſt bonum corporis, quod Deo quodammodo offertur per martyrium, & abſtinentiam, ſeu continentiam. Tertium eſt bonum exteriorum rerum, de quo ſacrificium offertur Deo, directe quidem, quando immediate res noſtras Deo offerimus, mediate autem, quando eas communicamus proximis propter Deum. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 6. *Quomodo homo indiget ſacrificio propter tria; ſcilicet propter remiſſionem culpæ, conſervationem gratiæ, & adeptionem gloriæ: & quomodo hæc omnia nobis dantur per Chriſtum, juxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 10. de Civit. Dei, *omne ſacrificium viſibile, inviſibilis ſacrificii Sacramentum* (ideſt, ſacrum ſignum) *eſt*: inviſibile autem ſacrificium eſt per quod homo Deo ſpiritum ſuum offert: ſecundum illud Pſal. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*: & ideo omne illud quod Deo exhibetur ad hoc quod ſpiritus hominis feratur in Deum, poteſt dici ſacrificium.

Indiget igitur homo ſacrificio propter tria. Uno quidem modo ad remiſſionem peccati, per quod a Deo avertitur: & ideo Apoſtol. dicit ad Hebr. quod ad Sacerdotem pertinet *ut offerat dona ac ſacrificia pro peccatis*. Secundo, ut homo in ſtatu gratiæ conſervetur, ſemper Deo inhærens, in quo ejus pax & ſalus conſiſtit; unde & in veteri lege immolabatur hoſtia pacifica pro offerentium ſalute, ut habetur Levit. 3. Tertio ad hoc quod ſpiritus hominis perfecte Deo uniatur; quod maxime erit in gloria: unde & in veteri lege offerebatur holocauſtum quaſi *totum incenſum*, ut dicitur Levit. 1. Hæc autem per humanitatem Chriſti nobis proveniunt: nam primo quidem noſtra peccata deleta ſunt, ſecundum illud ad Rom. 4. *Traditus eſt propter delicta noſtra*. Secundo *gratiam* nos ſalvantem per ipſum accepimus, ſecundum illud Hebr. 5. *Factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ*: Tertio per ipſum perfectionem gloriæ adepti ſumus: Hebr. 10. *Habemus fiduciam per ſanguinem ejus in introitum Sanctorum*, ſcilicet in gloriam cæleſtem. 3. *par. qu.* 22. *art.* 2. *in corp. Opuſc.* 68. *de Sacramento Altaris cap.* 3. 4. *& ſeq.*

QUÆR. 7. *Quare ſacrificium ſoli Deo ſit offerendum: unde Exodi* 22. *dicitur, qui immolat Diis, occidatur; præter quam Domino ſoli: & utrum Sacrificium, tam interius quam exterius ſpectet ad Religionem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oblatio ſacrificii fit ad aliquid ſignificandum: ſignificat autem ſacrificium quod offertur exterius interius ſpirituale ſacrificium, quo anima ſeipſam offert Deo, ſecundum illud Pſal. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*; quia exteriores actus religionis ad interiores ordinantur: anima autem ſe offert Deo in ſacrificium ſicut principio ſuæ creationis, & ſicut fini ſuæ beatitudinis: ſecundum autem veram fidem ſolus Deus eſt creator animarum noſtrarum: in ſolo etiam eo animæ noſtræ beatitudo conſiſtit: & ideo ſicut ſoli Deo ſummo debemus ſacrificium ſpirituale offerre, ita etiam ſoli Deo debemus offerre exteriora ſacrificia, ſicut etiam *orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus, offerimus*, ut Auguſt. dicit de Civit. Dei. Hoc etiam videmus in omni Republica obſervari, quod ſummum Rectorem aliquo ſigno ſingulari honorant, quod cuicunque alteri deferretur, eſſet crimen læſæ majeſtatis: & ideo in lege divina ſtatuitur pœna mortis his qui divinum honorem aliis exhibent. 2. 2. *qu.* 85. *artic.* 2. *in corp. contra gent. l.* 3. *cap.* 120. *Pſal.* 28. *ad Rom.* 1. *lect.* 7.

QUÆR. 8. *An Templa, Altaria, & Sacrificia conſtituantur Angelis & Sanctis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Aug. dicit 8. de Civit. Dei, *non conſtituimus Martyribus Templa, Sacerdotia, ſacra, & ſacrificia: quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus: unde Sacerdos non dicit (offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule) ſed Deo de illorum victoriis gratias agimus, & nos ad imitationem eorum exhortamur*. 2. 2. *quæſt.* 85. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 9. *Cur in antiqua lege nullum fuit determinatum ſacrificium pro negligentia, nec pro peccatis occultis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando negligentia conſiſtit in prætermiſſione eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, tunc trahitur ad aliud genus peccati magis manifeſtum: peccata enim quæ conſiſtunt in interioribus actibus, ſunt magis occulta: & ideo pro eis certa ſacrificia non injungebantur in lege: quia ſacrificiorum oblatio erat quædam publica proteſtatio peccati, quæ non eſt facienda de peccato occulto. 2. 2. *qu.* 54. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 10. *An Sacerdos conſecrans Euchariſtiam, tenetur ipſam ſumere, ſicut legitur in Concil. Tolet. & habetur de conſ. diſt.* 2. *cap. relatum: modis omnibus tenendum eſt*

Digitized by Google

ut quotieſcunque ſacrificans Corpus, & Sanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti in altari immolat, toties perceptionis Corporis, & Sanguinis Chriſti participem ſe præbeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Euchariſtia non ſolum eſt Sacramentum, ſed etiam ſacrificium: quicunque autem ſacrificium offert, debet ſacrificii fieri particeps; quia exterius ſacrificium quod offertur, ſignum eſt interioris ſacrificii, quo quis ſeipſum offert Deo; ut Auguſtin. dicit 10. de Civit. Dei: unde per hoc quod participat ſacrificio, oſtendit ad ſe ſacrificium interius pertinere. Similiter etiam per hoc quod ſacrificium populo diſpenſat, oſtendit ſe eſſe diſpenſatorem divinorum, quorum ipſe primo debet eſſe particeps; ſicut Dionyſ. dicit in libro Eccl. Hierar. Et ideo ipſe ante ſumere debet, quam populo diſpenſet: unde & in prædicto cap. legitur: *quale eſt ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur?* Per hoc autem fit particeps quod de ſacrificio ſumit; ſecundum illud Apoſt. 1. Corint. 10. *Nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris?* Et ideo neceſſe eſt, quod Sacerdos quotieſcunque conſecrat, ſumat integre hoc Sacramentum. 3. *p. q.* 82. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 11. *Quid agendum eſſet ſi Corpus Chriſti miraculoſe in altari appareret ſub ſpecie carnis, & ſanguis ſub ſpecie ſanguinis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi miraculoſe Corpus Chriſti in altari ſub ſpecie carnis apparet, aut ſanguis ſub ſpecie ſanguinis, non eſt ſumendum: dicit enim Hieron. ſuper Levit. *De hac quidem Hoſtia quæ in Chriſti commemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa vero, quam Chriſtus in ara crucis obtulit, nulli edere licet*: nec propter hoc Sacerdos tranſgreſſor efficitur, quia ea quæ miraculoſe fiunt, legibus non ſubduntur. Conſulendum tamen eſſet Sacerdoti, quod iterato Corpus & Sanguinem Domini conſecraret & ſumeret. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 12. *An ſit proprium conſecrationi Euchariſtiæ quod ſit ſacrificium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod conſecratio Chriſmatis, vel cujuſcumque alterius materiæ non eſt ſacrificium ſicut conſecratio Euchariſtiæ. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 13. *Utrum per Euchariſtiam tam ut eſt ſacrificium, quam ut Sacramentum remittatur tota pœna peccatis noſtris debita: & utrum ſacrificium Miſſæ ſit ſatisfactorium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum ſimul eſt ſacrificium & Sacramentum: ſed rationem ſacrificii habet inquantum offertur: rationem autem Sacramenti, inquantum ſumitur. Et ideo effectum Sacramenti habet in eo, qui ſumit: effectum autem ſacrificii, in eo qui offert, vel in his, pro quibus offertur. Si igitur conſideretur ut Sacramentum, habet effectum dupliciter. Uno modo, directe ex vi Sacramenti, alio modo quaſi ex quadam concomitantia: ſicut & circa continentiam Sacramenti dictum eſt. Ex vi quidem Sacramenti directe habet illum effectum ad quem eſt inſtitutum: non eſt autem inſtitutum ad ſatisfaciendum, ſed ad ſpiritualiter nutriendum per unionem ad Chriſtum, & membra ejus, ſicut nutrimentum unitur nutrito: ſed quia hæc unitas fit per charitatem, ex cujus fervore aliquis conſequitur remiſſionem non ſolum culpæ, ſed etiam pœnæ; inde eſt quod ex conſequenti per quandam concomitantiam ad principalem effectum, homo conſequitur remiſſionem pœnæ, non quidem totius, ſed ſecundum modum ſuæ devotionis & fervoris. Inquantum vero eſt ſacrificium, habet vim ſatisfactivam: ſed in ſatisfactione magis attenditur affectus offerentis quam quantitas oblationis: unde & Dominus dicit Luc. 21. de vidua quæ obtulit duo æra, quod plus omnibus miſit. Quamvis ergo hæc oblatio ex ſui quantitate ſufficiat ad ſatisfaciendum pro omni pœna, tamen fit ſatisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, ſecundum quantitatem ſuæ devotionis, & non pro tota pœna. 3. *p. q.* 79. *art.* 5. *in corp.* 4. *ſent. d.* 4. *q.* 2. *art.* 1. *q.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 14. *An & quomodo ſacrificium Miſſæ, & Sacramentum Euchariſtiæ proſint ſive celebrantibus & communicantibus, ſive etiam aliis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum non ſolum eſt Sacramentum, ſed etiam eſt ſacrificium: inquantum enim in hoc Sacramento repræſentatur Paſſio Chriſti, qua Chriſtus obtulit ſe Hoſtiam Deo, habet rationem ſacrificii: inquantum vero in hoc Sacramento traditur inviſibilis gratia ſub viſibili ſpecie, habet rationem Sacramenti: ſic ergo hoc Sacramentum ſumentibus quidem prodeſt & per modum Sacramenti, & per modum ſacrificii; quia pro omnibus ſumentibus offertur: dicitur enim in Canone Miſſæ, *quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filii tui Corpus & Sanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur*: ſed aliis qui non ſumunt, prodeſt per modum ſacrificii, inquantum pro ſalute eorum offertur: unde & in Canone Miſſæ dicitur, *memento Domine famulorum, famularumque tuarum pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, pro ſe ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ:*

Digitized by Google

ſuæ: Et utrumque modum proficiendi Dominus expreſſit, dicens Matth. 26. & Luc. 22. *qui pro vobis* (ſcilicet ſumentibus) *& pro multis* (ſcilicet aliis) *effunditur in remiſſionem peccatorum*. *3. p. q. 79. art. 7. 4. ſent. d.12. q. 2. art. 2. qu. 2. ad 4. Joan. 6.*

QUÆR. 15. *Utrum ex hoc quod plures communicent, vel quod celebrans plures hoſtias conſecret in una Miſſa, ſacrificium vel Sacramentum Euchariſtiæ plus proſit ſive ſumentibus, ſive aliis.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſumptio pertinet ad rationem Sacramenti, ſed oblatio pertinet ad rationem ſacrificii: & ideo ex hoc quod aliquis ſumit corpus Chriſti, vel etiam plures, non accreſcit aliis aliquod juvamentum.

Similiter etiam ex hoc quod Sacerdos plures hoſtias conſecrat in una Miſſa, non multiplicatur effectus hujus Sacramenti, quia non eſt niſi unum ſacrificium: nihil enim plus eſt virtutis in multis hoſtiis conſecratis quam in una; cum ſub omnibus & ſub una non ſit niſi totus Chriſtus: unde nec ſi aliquis ſimul in una Miſſa multas hoſtias conſecratas ſumat, participabit majorem effectum Sacramenti. In pluribus vero Miſſis multiplicatur ſacrificii oblatio: & ideo multiplicatur effectus ſacrificii & Sacramenti. *3. part. quæſt. 79. art. 7. ad 3.*

QUÆR. 16. *An & quomodo ſacrificium Miſſæ proſit omnibus quoad efficaciam, vel ſolum quoad ſufficientiam.*

Reſp. ſupra *v. Miſſa*, & infra *v. Suffragium*.

SACRILEGIUM.

QUÆR. 1. *Utrum ſacrilegium ſit ſacræ rei violatio, juxta illud D. Iſidori in lib. etymol. Sacrilegus dicitur ab eo quod ſacra legit (ideſt furatur.)*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſacrum dicitur aliquid ex eo quod ad divinum cultum ordinatur: ſicut autem ex eo quod aliquid ordinatur in finem bonum ſortitur rationem boni; ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei efficitur quoddam divinum: & ſic ei quædam reverentia debetur, quæ refertur in Deum; & ideo omne illud quod ad irreverentiam rerum ſacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet, & habet ſacrilegii rationem. *2.2. qu. 99. art. 1. in corp.*

QUÆR. 2. *In quo ſenſu dicitur 17. qu. 4. committunt ſacrilegium qui de Principis judicio diſputant, dubitantes an is dignus ſit honore, quem Princeps elegerit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſophum in 1. Ethic. c. 2. bonum commune gentis eſt quoddam divinum; & ideo antiquitus Rectores Reipublicæ divini vocabantur, quaſi divinæ providentiæ miniſtri, ſecundum illud Sapient. 6. *Cum eſſetis miniſtri regni illius, non recte judicaſtis*: Et ſic per quandam nominis extenſionem illud quod pertinet ad irreverentiam Principis (ſcilicet diſputare de ejus judicio, an oporteat ipſum ſequi) ſecundum quandam ſimilitudinem Sacrilegium dicitur. *in eod. art. 1. ad 1.*

QUÆR. 3. *Quare ſubditur ibidem: Si quis permiſerit Judæos officia publica exercere, velut in ſacrilegum excommunicatio proferatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod populus Chriſtianus per fidem & Sacramenta Chriſti ſanctificatus eſt, ſecundum illud 1. ad Corint. 6. *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis*. Et ideo 1. Petri 2. dicitur: *Vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis*. Et ideo quod fit in injuriam populi Chriſtiani, (ſcilicet quod infideles ei præficiantur) pertinet ad irreverentiam rei ſacræ: unde rationabiliter ſacrilegium dicitur. *Ibid. ad 2.*

QUÆR. 4. *An ſacrilegium ſit ſpeciale peccatum Religioni oppoſitum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ubicunque invenitur ſpecialis ratio deformitatis, ibi neceſſe eſt, quod ſit ſpeciale peccatum: quia ſpecies cujuslibet rei præcipue attenditur ſecundum rationem formalem ipſius, non autem ſecundum materiam, vel ſubjectum: in ſacrilegio autem invenitur ſpecialis ratio deformitatis: qua ſcilicet violatur res ſacra per aliquam irreverentiam; & ideo eſt ſpeciale peccatum, & opponitur Religioni: ſicut enim Damaſcenus dicit in 4. lib. *Purpura regale indumentum facta, honoratur, & glorificatur; & ſi quis hanc perforaverit, morte damnatur*, quaſi contra Regem agens: ita etiam ſi quis rem ſacram violat, ex hoc ipſo contra Dei reverentiam agit; & ſic per irreligioſitatem peccat. *2. 2. qu. 99. art. 2. in corp.*

QUÆR. 5. *Quomodo, ſicut dicitur 17. qu. 4. committunt ſacrilegium qui in divinæ legis ſanctitatem aut neſciendo committunt, aut negligendo violant & offendunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi dicuntur ſacrilegium in Divinæ legis ſanctitatem committere, qui legem Dei impugnant, ſicut hæretici, & blaſphemi, qui ex hoc, quod Deo non credunt, incurrunt infidelitatis peccatum; ex hoc vero, quod divinæ legis verba pervertunt, ſacrilegium incurrunt. *in eod. art. 2. ad 1.*

QUÆR. 6. *An ſpecies ſacrilegii convenienter diſtin-*

Digitized by Google

ſtinguantur ſecundum res ſacras: & quodnam ſit gravius ſacrilegium.

Reſp. Div. Thomas, dicendum quod ſicut dictum eſt, peccatum ſacrilegii in hoc conſiſtit, quod aliquis irreverenter ſe habet ad rem ſacram: debetur autem reverentia rei ſacræ ratione ſanctitatis: & ideo ſecundum diverſam rationem ſanctitatis rerum ſacrarum, quibus reverentia exhibetur, neceſſe eſt, quod ſacrilegii ſpecies diſtinguantur; tanto enim ſacrilegium eſt gravius, quanto res ſacra in quam peccatur, majorem obtinet ſanctitatem.

Attribuitur autem ſanctitas & perſonis ſacris (ideſt divino cultui dedicatis) & locis ſacris, & rebus quibuſdam aliis ſacris: ſanctitas autem loci ordinatur ad ſanctitatem hominis, qui in loco ſacro cultum Deo exhibet; dicitur enim Machab. 5. *Non propter locum gentem, ſed propter gentem locum Deus elegit:* & ideo gravius peccatum eſt ſacrilegium, quo peccatur contra perſonam ſacram, quam quo peccatur contra locum ſacrum. Sunt tamen in utraque ſacrilegii ſpecie diverſi gradus ſecundum differentiam perſonarum, & locorum ſacrorum. Similiter etiam & tertia ſpecies ſacrilegii; quæ circa alias res ſacras committitur, diverſos habet gradus ſecundum differentiam rerum ſacrarum, inter quas ſummum locum obtinent ipſa Sacramenta, quibus homo ſanctificatur, quorum præcipuum eſt Euchariſtiæ Sacramentum, quod continet ipſum Chriſtum; & ideo ſacrilegium quod contra hoc Sacramentum committitur, graviſſimum eſt inter omnia.

Poſt Sacramenta autem ſecundum locum tenent vaſa conſecrata ad Sacramentorum ſuſceptionem, & ipſæ imagines ſacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodo perſonæ Sanctorum venerantur, & dehonorantur; deinde quæ pertinent ad ornatum Eccleſiæ, & miniſtrorum; deinde ea, quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorum, ſive ſint mobilia, ſive immobilia: quicunque autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit. 2. 2. *q.* 99. *a.* 3. *in corp.*

QUÆR. 7. *Utrum omne peccatum perſonæ ſacræ ſit ſacrilegium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omne peccatum quod ſacra perſona committit materialiter quidem, & quaſi per accidens eſt ſacrilegium: unde Hieronymus dicit, quod *nugæ in ore Sacerdotis ſacrilegium ſunt, vel blaſphemia*: formaliter autem & proprie illud ſolum peccatum ſacræ perſonæ ſacrilegium eſt, quod agitur directe contra ejus ſanctitatem, puta ſi Virgo Deo dicata fornicetur. Et eadem ratio eſt in aliis. 2. 2. *q.* 99. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 8. *An & quomodo ſacrilegium ſit luxuriæ ſpecies.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod actus unius virtutis vel vitii ordinatus ad finem alterius aſſumit ſpeciem illius; ſicut furtum quod propter adulterium committitur, tranſit in ſpeciem adulterii: manifeſtum eſt autem, quod obſervatio caſtitatis, ſecundum quod ordinatur ad cultum Dei, fiat actus Religionis; ut patet in illis qui vovent, & ſervant virginitatem, ut patet per Auguſtin. in lib. de virginitate: unde manifeſtum eſt, quod etiam luxuria, ſecundum quod violat aliquid ad divinum cultum pertinens, pertinet ad ſpeciem ſacrilegii: & ſecundum hoc ſacrilegium poteſt poni ſpecies luxuriæ. 2. 2. *q.* 154. *a.* 10.

QUÆR. 9. *Quomodo ſacrilegium concurrat cum diverſis luxuriæ ſpeciebus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ibi enumerantur ea quæ ſunt ſpecies luxuriæ, ſecundum ſe ipſa: ſacrilegium autem eſt ſpecies luxuriæ, ſecundum quod ordinatur ad alterius vitii finem, & poteſt concurrere cum diverſis luxuriæ ſpeciebus; ſi enim aliquis abutatur perſona conjuncta ſibi ſecundum ſpiritualem cognationem, committit *ſacrilegium ad modum inceſtus*; ſi autem abutatur virgine Deo ſacrata; inquantum eſt ſponſa Chriſti, *eſt ſacrilegium per modum adulterii*; inquantum vero eſt ſub ſpiritualis patris cura conſtituta erit quoddam *ſpirituale ſtuprum*; Et ſi violentia inferatur erit ſpiritualis raptus, qui etiam ſecundum leges civiles gravius punitur quam alius raptus; unde Juſtinianus imperator dicit; *Si quis non dicam rapere, ſed attentare tantummodo matrimonii conjungendi cauſa ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur. Ibid. ad* 2. 4. *ſent. diſt.* 41. *q.* 1. *a.* 4. *q.* 2. *ad* 7.

QUÆR. 10. *Quomodo ſacrilegium pertineat nedum ad luxuriam, ſed etiam ad injuſtitiam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſacrilegium committitur in re ſacrata; res autem ſacrata, eſt vel perſona ſacrata quæ concupiſcitur ad concubitum; & ſic pertinet ad luxuriam; vel quæ concupiſcitur ad poſſidendum; & ſic pertinet ad injuſtitiam: poteſt etiam ad iram pertinere ſacrilegium, puta ſi aliquis ex ira injuriam inferat perſonæ ſacræ, vel ſigulosè cibum ſacrum aſſumat, ſacrilegium committit; ſpecialius tamen ſacrilegium attribuitur luxuriæ quæ opponitur caſtitati, ad cujus obſervantiam aliquæ perſonæ ſpecialiter conſecrantur. *Ibidem ad* 3.

QUÆR. 11. *An ſit conveniens, quod ſacrilegi puniantur nedum per excommunicationem, & pœnam mortis, ſed etiam per pœnam pecuniariam, ſicut dicitur* 17. *quæſt.* 4. *Si*

quis

Digitized by Google

quis contumax vel ſuperbus fugitivum ſervum de atrio Eccleſiæ per vim extraxerit nongentos ſolidos componat; & ibidem poſtea ſubditur: quiſquis inventus fuerit reus ſacrilegii, triginta libras examinati argenti componat.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in pœnis infligendis duo ſunt conſideranda: primo quidem, æqualitas ad hoc quod pœna ſit juſta, ut ſcilicet *in quo quis peccat, per hoc torqueatur*, ut dicitur Sapient. 11. & hoc modo conveniens pœna ſacrilegi, qui ſacris injuriam infert, eſt excommunicatio, per quam a ſacris arcetur: ſecundo autem conſideratur utilitas, nam pœnæ quaſi medicinæ quædam infliguntur, ut his territi homines à peccato deſiſtant: ſacrilegus autem qui ſacra non reveretur, non ſufficienter videtur a peccando arceri per hoc quod ſacra ei interdicuntur, de quibus non curat: & ideo ſecundum leges humanas adhibetur capitalis pœna: ſecundum vero Eccleſiæ ſtatuta, quæ mortem corporalem non infligit, adhibetur pœna pecuniaria, ut ſaltem pœnis temporalibus homines a ſacrilegiis revocentur. 2. 2. *q.* 99. *art.* 4. *in corp. q.* 154. *art.* 10. *ad* 2.

S A L U S.

QUÆR. 1. *An ſit certiſſimum quod divina providentia omnibus providet de neceſſariis ad ſalutem, etiam illis qui in ſilvis, vel inter bruta animalia nutriuntur.*

Reſp. D. Thomas, ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de neceſſariis ad ſalutem, dummodo ex parte ejus non impediatur: ſi enim aliquis taliter nutritus ductum rationis naturalis ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali, certiſſime eſt tenendum, quod ei Deus vel per internam inſpirationem revelaret ea, quæ ſunt ad credendum neceſſaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad ipſum dirigeret, ſicut Petrum ad Cornelium Act. 10. *in qu. diſp. q.* 14. *de fide art.* 11. *ad* 1. 1. 2. *qu.* 98. *art.* 2. *ad* 4. 2. 2. *q.* 177. *art.* 1. *in corp. & q.* 178. *art.* 1. *in corp.* (1. *ſent. diſt.* 48. *art.* 3. *ad* 1. 2. *ſent. diſt.* 28. *art.* 4. *ad* 4.) *lect.* 3. *ſuper cap.* 10. *ad Rom.*

QUÆR. 2. *An nedum Deus non deſit modo, ſed nec etiam unquam defuerit homini in neceſſariis ad ſalutem niſi ex ipſius culpa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem nunquam Deus homini quærenti ſuam ſalutem deeſt, vel defuit, niſi ex culpa ſua remaneat: Unde explicatio eorum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel divinitus homini providentur per Prædicatorem fidei, ſicut patet de Cornelio Act. 10. vel per revelationem. 3. *ſent. diſt.* 25. *q.* 2. *artic.* 1. *q.* 1. *ad* 1. & *ad* 2. (2. 2. *q.* 174. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 3. *An ſecundum propriam voluntatem unuſquiſque debeat principaliter inſiſtere propriæ ſaluti, ſecundum vero diſpoſitionem ſuperiorum ſaluti aliorum.*

Reſp. ſupra *v. Epiſcopatus q.* 8.

Innumera alia teſtimonia ex Sancto Doctores colligi poſſent in hac materia: quæ ideo prætermittuntur; quia concernunt Theologiam ſcholaſticam potius quam moralem.

SAPIENTIÆ DONUM.

QUÆR. 1. *An & quomodo ſapientia eſt donum Spiritus Sancti.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſophum in principio Metaph. ad ſapientem pertinet conſiderare cauſam altiſſimam, per quam certiſſime de aliis judicatur, & ſecundum quam omnia ordinari oportet: cauſa autem altiſſima dupliciter accipi poteſt, vel ſimpliciter, vel in aliquo genere. Ille ergo qui cognoſcit cauſam altiſſimam in aliquo genere, & per eam poteſt de omnibus quæ ſunt illius generis, judicare & ordinare, dicitur eſſe ſapiens in illo genere: ut in medicina, vel architectura: ſecundum illud 1. ad Corinth. 3. *Ut ſapiens architectus fundamentum poſui*: ille autem qui cognoſcit cauſam altiſſimam ſimpliciter, quæ eſt Deus, dicitur ſapiens ſimpliciter, inquantum per regulas divinas omnia poteſt judicare & ordinare. Hujuſmodi autem judicium conſequitur homo per Spiritum Sanctum, ſecundum illud 1. ad Corint. 2. *Spiritualis judicat omnia*, quia ſicut ibidem dicitur, *ſpiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei*: unde manifeſtum eſt quod ſapientia eſt Donum Spiritus Sancti. 2. 2. *qu.* 45. *art.* 1. *in corp.* 3. *ſent. diſt.* 35. *q.* 2. *art.* 1. *qu.* 1.

QUÆR. 2. *An & quomodo ſapientia judicet de omnibus per connaturalitatem ad res divinas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſapientia importat quandam rectitudinem judicii, ſecundum rationes divinas. Rectitudo autem judicii poteſt contingere dupliciter. Uno modo ſecundum perfectum uſum rationis: alio modo propter connaturalitatem quandam ad ea de quibus jam eſt judicandum: ſicut de his quæ ad caſtitatem pertinent, per rationis inquiſitionem recte judicat ille qui didicit ſcientiam moralem; ſed per quandam connaturalitatem ad ipſam, recte judicat de eis ille

Digitized by Google

ille qui habet habitum caſtitatis. Sic ergo circa res divinas ex rationis inquiſitione rectum judicium habere pertinet ad ſapientiam, quæ eſt virtus intellectualis: ſed rectum judicium habere de eis ſecundum quandam connaturalitatem ad ipſas, pertinet ad ſapientiam, ſecundum quod donum eſt Spiritus Sancti: ſicut Dionyſ. dicit in 2. cap. de Divinis Nominibus quod *Hierotheus eſt perfectus in divinis, non ſolum diſcens, ſed & patiens divina*. Hujuſmodi autem compaſſio, ſive connaturalitas ad res divinas fit per charitatem; quæ quidem unit nos Deo, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. *Qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt*. Sic ergo ſapientia quæ eſt donum, cauſam quidem habet in voluntate, ſcilicet charitatem; ſed eſſentiam habet in intellectu, cujus actus eſt recte judicare. 2. 2. *q.* 45. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quare ſapientia non poteſt eſſe cum peccato mortali, ſicut dicitur Sap.* 1. *In malevolam animam non introibit ſapientia; nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſapientia quæ eſt donum Spiritus Sancti facit rectitudinem judicii circa res divinas, vel per regulas diſtinctas de aliis, ex quadam connaturalitate ſive unione ad divina, quæ quidem eſt per charitatem (ut dictum eſt) ideo ſapientia de qua loquimur, præſupponit charitatem: charitas autem non poteſt eſſe cum peccato mortali: unde relinquitur quod ſapientia de qua loquimur, non poteſt eſſe cum peccato mortali. *In eodem qu.* 45. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 4. *Quomodo ſapientia eſt in omni homine juſto, ſecundum illud Sap.* 7. *neminem diligit Deus, niſi eum qui cum ſapientia inhabitat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſapientia de qua loquimur (ſicut dictum eſt) importat quandam rectitudinem judicii circa divina & conſpicienda, & conſulenda: & quantum ad utrumque ex unione ad divina ſecundum diverſos gradus aliqui ſapientiam ſortiuntur. Quidam enim tantum ſortiuntur de recto judicio tam in contemplatione divinorum, quam etiam in ordinatione humanarum rerum ſecundum divinas regulas, quantum eſt neceſſarium ad ſalutem: hoc nulli deeſt ſine peccato mortali exiſtenti per gratiam gratum facientem; quia ſi natura non deficit in neceſſariis, multo minus gratia: unde dicitur 1. Joann. 2. *Unctio docet vos de omnibus*. Quidam autem altiori gradu percipiunt ſapientiæ donum, & quantum ad contemplationem divinorum, quantum ſcilicet altiora quædam myſteria, & cognoſcunt, & aliis manifeſtare poſſunt; & etiam quantum ad directionem humanorum ſecundum regulas divinas, inquantum poſſunt ſecundum eas non ſolum ſeipſos, ſed etiam alios ordinare: & iſte gradus ſapientiæ non eſt communis omnibus habentibus gratiam gratum facientem, ſed magis pertinet ad gratis datas, quas Spiritus Sanctus diſtribuit prout vult; ſecundum illud 1. ad Corinth. 12. *Alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ &c. in ead. quæſt. art.* 5. & 1. 2. *q.* 68. *art.* 5. *ad* 5.

QUÆR. 5. *Cur ſapientia dicitur a ſapore quaſi ſapida ſcientia: & quomodo, ſicut dicitur Eccl.* 6. *Sapientia ſecundum nomen ſuum eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſaporem ſapientia importat quantum ad dilectionem præcedentem, non quantum ad cognitionem ſequentem; niſi ratione delectationis quæ ipſam cognitionem in actu ſubſequitur. 3. *ſent. diſt.* 35. *qu.* 2. *art.* 1. *quæſt.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 6. *An & quomodo dono ſapientiæ correſpondeat ſeptima beatitudo, ſcilicet beati pacifici, juxta illud D. Auguſtini in lib. de ſerm. Domini in Monte: ſapientia convenit pacificis: in quibus nullus eſt motus rebellis, ſed obtemperans rationi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſeptima beatitudo congrue adaptatur dono ſapientiæ & quantum ad meritum, & quantum ad præmium. Ad meritum quidem, pertinet quod dicitur, *beati pacifici*: pacifici autem dicuntur quaſi pacem facientes vel in ſeipſis, vel etiam in aliis: quorum utrumque contingit per hoc quod ea in quibus pax conſtituitur, ad debitum ordinem rediguntur: nam pax eſt *tranquillitas ordinis*; ut Auguſtinus dicit 19. de Civit. Dei: ordinare autem pertinet ad ſapientiam, ut patet per Philoſoph. in princ. Metaph. & ideo eſſe pacificum convenienter attribuitur ſapientiæ. Ad præmium autem pertinet quod dicitur, *filii Dei vocabuntur*: dicuntur autem aliqui filii Dei, inquantum participant ſimilitudinem filii unigeniti & naturalis, ſecundum illud Rom. 8. *Quos præſcivit conformes fieri imagini filii ſui*, qui quidem eſt ſapientia genita: & ideo participando donum ſapientiæ, ad Dei filiationem homo pertingit. 2. 2. *qu.* 45. *art.* 6. 1. 2. *qu.* 69. *art.* 3. & 4. 3. *ſent. d.* 34. *qu.* 1. *art.* 4. & 6.

SATISFACTIO.

QUÆR. 1. *An, ſicut ait D. Auguſtinus in lib. de Eccleſiaſt. dogmatibus, ſatisfacere ſit peccatorum cauſas excidere, eorum ſuggeſtionibus aditum non præbere.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod juſtitia non ad hoc tantum tendit ut inæqua-

qualitatem præcedentem auferat puniendo culpam præteritam, ſed ut in futurum æqualitatem cuſtodiat: quia ſecundum Philoſ. in 2. Ethic. pœnæ medicinæ ſunt: unde & ſatisfactio, quæ eſt juſtitiæ actus pœnam inferentis, eſt medicina curans peccata præterita, & præſervans a futuris: & ideo quando homo homini ſatisfacit, & præterita recompenſat, & de futuris cavet.

Et ſecundum hoc dupliciter poteſt ſatisfactio diffiniri. Uno modo reſpectu culpæ præteritæ, quam recompenſando curat: & ſic dicitur quod ſatisfactio eſt injuriæ illatæ recompenſatio ſecundum juſtitiæ æqualitatem; & in idem dicitur redire diffinitio Anſelmi, qui dicit quod *ſatisfacere eſt Deo debitum honorem impendere*, ut conſideretur debitum ratione culpæ commiſſæ. Alio modo poteſt diffiniri ſecundum quod præſervat a culpa futura, & ſic diffinit eam Auguſtinus. Præſervatio autem a morbo corporali fit per ablationem cauſarum, ex quibus morbus conſequi poteſt; eis enim ablatis non poteſt morbus ſequi: ſed in morbo ſpirituali non eſt ita; quia liberum arbitrium non cogitur: unde cauſis præcedentibus poteſt vitari, (quamvis difficulter) & cauſis amotis poteſt incurri: & ideo in ſatisfactionis diffinitione duo ponit; ſcilicet *abſciſſionem cauſarum*, quantum ad primum; & *abſtinentiam liberi arbitrii a peccato*, quantum ad ſecundum. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *quæſt.* 3. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſatisfactio fieri debeat per opera pœnalia, juxta illud D. Gregorii Homil.* 20. *in Evangelia: juſtum eſt ut peccator tanto majora ſibi inferat lamenta per pœnitentiam, quanto majora intulit damna per culpam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſatisfactio reſpectum habet ad præteritam offenſam, pro qua recompenſatio fit per ſatisfactionem; & etiam ad futuram culpam, a qua per eam præſervamur: & quantum ad utrumque exigitur quod ſatisfactio per opera pœnalia fiat: recompenſatio enim offenſæ importat adæquationem, quam oportet eſſe ejus qui offendit, ad eum in quam offenſa commiſſa eſt: adæquatio autem in humana juſtitia attenditur per ſubtractionem ab uno qui plus habuit juſto, & additionem ad alterum cui ſubtractum eſt aliquid; Deo autem quamvis quantum ex parte ſui eſt, nihil ſubtrahi poſſit, tamen peccator quantum in ſeipſo eſt aliquid ei ſubtraxit peccando: Unde oportet ad hoc quod recompenſatio fiat, quod aliquid ſubtrahatur a peccante per ſatisfactionem, quod in honorem Dei cedat: opus autem bonum ex hoc quod eſt hujuſmodi, non ſubtrahit aliquid, ſed magis perficit ipſum: unde ſubtractio non poteſt fieri per opus bonum, niſi pœnale ſit: & ideo ad hoc quod aliquod opus ſit ſatisfactorium, oportet quod ſit bonum ut in honorem Dei ſit; & pœnale ut aliquid peccatori ſubtrahatur. Similiter etiam pœna a culpa futura præſervat, quia non facile homo ad peccata redit, ex quo pœnam expertus eſt; unde ſecundum Philoſophum 2. Ethic. *Pœnæ medicinæ ſunt*. 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 1. *art.* 4. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 3. *An diminutio pœnalitatis quæ provenit ex charitate, juxta illud* 1. *Jo.* 4. *Charitas pœnam non habet, diminuat efficaciam ſatisfactioni, vel potius ipſam augeat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut in ſatisfactione conſideratur pœnalitas, ita in merito conſideratur difficultas: diminutio autem difficultatis ex parte ipſius actus diminuit meritum cæteris paribus: ſed diminutio difficultatis ex promptitudine voluntatis non diminuit meritum, ſed auget: & ſimiliter diminutio pœnalitatis ex promptitudine voluntatis (quod facit charitas) non diminuit efficaciam ſatisfactionis, ſed auget. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 4. *Utrum convenienter aſſignentur tria opera ſatisfactoria, ſcilicet eleemoſyna, jejunium, & oratio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſatisfactio debet eſſe talis, per quam aliquid nobis ſubtrahamus ad honorem Dei; nos autem non habemus niſi tria bona ſcilicet bona animæ, bona corporis, & fortunæ, ſcilicet exteriora; ex bonis quidem fortunæ ſubtrahimus aliquid nobis per eleemoſynam; ſed ex bonis corporalibus per jejunium; ex bonis autem animæ non oportet quod aliquid ſubtrahamus nobis quantum ad eſſentiam, vel quantum ad diminutionem ipſorum, quia per ea efficimur Deo accepti, ſed per hoc quod ea ſubmittimus Deo totaliter, & hoc fit per orationem.

Competit etiam iſte numerus ex parte illa, qua ſatisfactio peccatorum cauſas excidit; quia radices peccatorum tres ponuntur 1. Joannis 2. *Concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*; & contra concupiſcentiam carnis ordinatur jejunium; contra concupiſcentiam oculorum, eleemoſyna; contra ſuperbiam vitæ oratio, ut Auguſtinus dicit ſuper Matth.

Competit etiam quantum ad hoc quod ſatisfactionis eſt, peccatorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere; quia omne peccatum, vel in Deum committimus, & contra hoc ordinatur oratio: vel in proximum, & contra hoc eleemoſyna: vel in nos ipſos, & contra hoc ordinatur jejunium. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 1. *art.* 4. *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 5. *Quomodo ad hæc tria opera reducantur*

Digitized by Google

tur ea omnia quæ ſunt ſatisfactoria, ut peregrinationes, & diſciplinæ ſive flagellationes.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quidquid ad afflictionem corporis pertinet, totum ad jejunium refertur, & quidquid ad proximi utilitatem expenditur, totum eleemoſynæ rationem habet: & ſimiliter quæcunque latria exhibeatur Deo, orationis accipit rationem: & ideo etiam unum opus poteſt habere plures rationes ſatisfaciendi. *Ibid. ad* 5.

QUÆR. 6. *An flagella, quibus a Deo in hac vita punimur, ſint ſatisfactoria, juxta illud Roman.* 5. *Tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, & ut Gloſſa ibidem dicit, a peccato purgationem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod recompenſatio offenſæ præteritæ poteſt fieri & ab eo qui offendit, & ab alio: quando autem fit ab alio, talis recompenſatio vindicationis magis quam ſatisfactionis rationem habet: quando autem fit ab ipſo qui offendit, etiam rationem ſatisfactionis habet: unde ſi flagella, quæ pro peccatis a Deo infliguntur, fiant aliquo modo ipſius patientis, rationem ſatisfactionis accipiunt: fiunt autem ipſius, inquantum ea acceptat ad purgationem peccatorum, eis utens patienter: ſi autem ratio eis per impatientiam diſſentiat, tunc non efficiuntur aliquo modo ipſius, & ideo non habet rationem ſatisfactionis, ſed vindicationis tantum. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 2. *in corp.*

QUÆR. 7 *Quomodo illa flagella ſint & meritoria & ſatisfactoria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod, quamvis illa flagella non ſint omnino in poteſtate noſtra, tamen quantum ad aliquid ſunt, cum ſcilicet eis patienter utimur: & ſic homo facit de neceſſitate virtutem: unde & meritoria & ſatisfactoria eſſe poſſunt. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 8. *An & quomodo qualibet oratio ſit ſatisfactoria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum quoſdam duplex eſt oratio: quædam quæ eſt contemplativorum, quorum converſatio in Cælis eſt; & talis quia totaliter eſt delectabilis, non eſt ſatisfactoria: alia eſt quæ pro peccatis gemitus fundit; & talis habet pœnam, & eſt ſatisfactionis pars. Vel dicendum eſt melius, quod quælibet oratio habet rationem ſatisfactionis: quia quamvis habet ſuavitatem ſpiritus, tamen habet afflictionem carnis; quia, ut dicit Gregorius ſuper Ezech. *Dum creſcit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis*: unde & nervus fœmoris Jacob & lucta Angeli emarcuiſſe legitur Gen. 32. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 1. *art.* 4. *qu.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 6. *An pro quolibet peccato ſatisfacere poſſimus per quodlibet opus ſatisfactorium; & præſertim per eleemoſynam, de qua dicitur Luc.* 11. *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis ſingula iſtorum per quandam convenientiam ſingulis peccatis approprientur: quia congruum eſt ut in quo quis peccavit, it hoc puniatur; & quod peccati commiſſi per ſatisfactionem radix abſcindatur: tamen quodlibet horum pro quolibet peccato ſatisfacere poteſt. Unde ei qui non poteſt unum ex his perficere, injungatur aliud: & præcipue eleemoſyna aliorum vices ſupplere poteſt, inquantum alia ſatisfactionis opera per eleemoſynam ſibi quiſque meretur quodammodo in illis, quibus eleemoſynam tribuit. 4. *ſent. d.* 15. *qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 10. *Utrum homo poſſit de uno peccato ſine alio ſatisfacere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dixerunt, quod poteſt de uno peccato ſatisfieri ſine alio, ut Magiſter in littera dicit: ſed hoc non poteſt eſſe: Cum enim per ſatisfactionem tolli debeat offenſa præcedens, oportet quod talis ſit modus ſatisfactionis qui competat ad tollendam offenſam: offenſæ autem ablatio eſt amicitiæ reſtitutio: Et ideo ſi aliquid ſit quod amicitiæ reſtitutionem impediat, etiam apud homines ſatisfactio eſſe non poteſt: ergo cum quodlibet peccatum amicitiam charitatis impediat, quæ eſt hominis ad Deum, impoſſibile eſt ut homo de uno peccato ſatisfaciat alio retento; ſicut nec homo ſatisfaceret qui pro alapa data ſe alteri proſterneret, & aliam eidem daret. 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 1. *art.* 3. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 11. *Cur ille qui unum peccatum retinet, non ſufficienter per ſatisfactionem reſcindit cauſam alterius.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod unum peccatum ſuo pondere ad aliud trahit, ut Gregor. dicit. Et ideo qui unum retinet, non ſufficienter cauſas alterius peccati exſcindit. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 12. *Utrum opera extra charitatem facta poſſint eſſe ſatisfactoria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dixerunt quod poſtquam omnia peccata per pœnitentiam, & contritionem remiſſa ſunt, ſi aliquis ante ſatisfactionem peractam in peccatum decidat, & in peccato exiſtens ſatisfaciat, ſatisfactio ei valet; ita quod ſi in peccato illo moreretur, in inferno de illis peccatis non puniretur. Sed hoc non poteſt eſſe: quia in ſatisfactione oportet quod amicitia reſtituta juſtitiæ æqualitas reſtituatur, cu-

jus

Digitized by Google

jus contrarium amicitiam ſolvit, ut Philoſ. in 8 Ethic. dicit: æqualitas autem in ſatisfactione ad Deum non eſt ſecundum æqualitatem, ſed magis ſecundum acceptationem ipſius: & ideo oportet quod etſi jam offenſa ſit dimiſſa per præcedentem contritionem, opera ſatisfactoria ſint Deo accepta, quod dat eis charitas: & ideo ſine charitate opera facta non ſunt ſatisfactoria. *3. ſen. d. 15. q. 1. art. 3. qu. 2. in corp.*

QUÆR. 13. Cur homo neſcit pro certo an ſatisfecerit: & utrum propter hunc metum debeat iterare ſatisfactionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut homo neſcit pro certo utrum charitatem habuerit in ſatisfaciendo, vel habeat, ita etiam neſcit pro certo utrum ſatisfecerit: & ideo dicit Eccleſiaſticus, *de propitiato peccato noli eſſe ſine metu*. Non tamen exigitur quod propter hunc metum homo ſatisfactionem expletam iteret, ſi conſcientiam peccati mortalis non habet: quamvis enim pœnam non expiet per hujuſmodi ſatisfactionem, tamen non incurrit reatum omiſſionis ex ſatisfactione neglecta: ſicut nec ille qui accedit ad Euchariſtiam ſine conſcientia peccati mortalis, cui ſubjacet, reatum indignæ ſumptionis incurrit. *Ibid. ad 2.*

QUÆR. 14. An opera facta in ſtatu peccati poſſint poſtea reddi ſatisfactoria per charitatem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dixerunt quod opera in charitate facta, quæ viva dicuntur, ſunt meritoria vitæ æternæ, & ſatisfactoria reſpectu pœnæ dimittendæ: & quod opera extra charitatem facta vivificantur per charitatem quantum ad hoc quod ſunt meritoria vitæ æternæ. Sed hoc non poteſt eſſe: quia utrumque habent ex eadem ratione opera ex charitate facta, ſcilicet ex hoc quod ſunt Deo grata: Unde ſicut charitas adveniens non poteſt ea gratificare quantum ad unum, ita nec quantum ad aliud. *4. ſent. d. 15. qu. 1. art. 3. qu. 3. in corp.*

QUÆR. 15. Utrum ille qui opus ſatisfactorium facit in ſtatu peccati mortalis, ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ, quamvis non abſolvatur a pœna coram Deo.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis non ſit abſolutus a pœna condigna ſatisfactoria, abſolutus tamen eſt ab ea quæ injuncta fuit ab homine: dicitur enim quis obligari ad pœnam peccati, uno modo ex ipſo peccati reatu: ſecundo ex præcepto Eccleſiæ quo pœnitens ligatur in abſolutione: quamvis autem ſatisfaciens in mortali juxta præceptum Eccleſiæ a præcepto Eccleſiæ ſe abſolvat, non tamen a reatu pœnæ debitæ peccato excuſatur. *4. ad Hannib. diſt. 16. art. 2. ad 2.*

QUÆR. 16. Quænam ex ſatisfactionibus factis in ſtatu peccati, reiterari debeant.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquæ ſatisfactiones ſunt, ex quibus manet aliquis defectus in ſatisfacientibus, etiam poſtquam actus ſatisfactionis tranſiit; ſicut ex jejunio manet corporis debilitatio, ex eleemoſynis largitis diminutio ſubſtantiæ, & ſic de ſimilibus. Et tales ſatisfactiones, in peccatis factæ, non oportet quod iterentur, quia quantum ad id quod de eis manet, per pœnitentiam Deo acceptæ ſunt. Satisfactiones autem quæ non relinquunt aliquem effectum in ſatisfaciente, poſtquam actus tranſiit, oportet quod iterentur, ſicut eſt de oratione & ſimilibus; actus autem interior quia totaliter tranſiit, nullo modo vivificatur, ſed oportet quod iteretur. *4. ſent. d. 15. qu. 1. art. 3. qu. 3. ad 3.*

QUÆR. 17. An baptizatis injungi debeant opera ſatisfactoria: & cur de originali peccato non debet fieri ſatisfactio.

Reſp. *v. Baptiſmus quæſt.* 38. & *v. Confeſſio q. 16.*

QUÆR. 18. Quomodo baptizatis injungi poſſit ſatisfactio, ſine ulla tamen obligatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœna temporalis injungitur, vel ut ſatisfactoria, & hoc fit ut aliquis paſſioni Chriſti per imitationem conformetur: unde ubi eſt conformitas per Sacramentum Baptiſmi, non injungitur aliqua pœna ſatisfactoria: vel etiam injungitur ut medicina præſervans, & non tanquam debita. *3. ſent. d. 19. q. 1. art. 3. ad 1.*

QUÆR. 19. Quomodo pro venialibus peccatis injungatur ſatisfactio.

Reſp. *v. Confeſſio, q.* 17.

QUÆR. 20. An poſſit unus pro alio ſatisfacere: Utrum ad hoc minor pœnitentia requiratur; & utrum permitti debeat.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod pœna ſatisfactoria eſt ad duo, ſcilicet ad ſolutionem debiti, & ad medicinam pro peccato vitando. Inquantum eſt ad remedium ſequentis peccati, ſic ſatisfactio unius non prodeſt alteri; quia ex jejunio unius caro alterius non domatur; nec ex actibus unius alius bene agere conſuevit, niſi ſecundum accidens, inquantum aliquis per bona opera poteſt alteri mereri augmentum gratiæ, quæ efficaciſſimum remedium eſt ad peccatum vitandum; ſed hoc eſt per modum meriti magis quam per modum ſatisfactionis. Sed quantum ad ſatisfactionem debiti unus poteſt pro alio ſatisfacere, dummodo ſit in Charitate, ut opera ejus ſatisfactoria eſſe poſſint.

Nec oportet quod major pœna imponatur ei qui pro altero ſatisfacit, quam principali imponeretur, ut quidam dicunt hac ratione moti,

moti, quia pœna propria magis ſatisfacit quam aliena: quia pœna habet vim ſatisfaciendi maxime ratione charitatis, qua homo ipſam ſuſtinet; & quia major charitas apparet in hoc quod aliquis pro altero ſatisfacit, quam ſi ipſe ſatisfaceret; ideo minor pœna requiritur in eo qui pro altero ſatisfacit, quam in principali requireretur.

Unde dicitur in vitis Patrum, quod propter charitatem unius, qui alterius fratris ſui charitate ductus pœnitentiam fecit pro peccato quod non commiſerat, alteri peccatum quod commiſerat dimiſſum eſt. Nec exigitur etiam quantum ad ſolutionem debiti, quod ille pro quo fit ſatisfactio, ſit impotens ad ſatisfaciendum: quia etiam ſi eſſet potens, alio ſatisfaciente pro ipſo, ipſe a debito immunis eſſet. Sed hoc requiritur inquantum pœna ſatisfactoria eſt in remedium.

Unde non eſt permittendum ut aliquis pro alio pœnitentiam faciat, niſi defectus aliquis appareat in pœnitente: vel corporalis, per quem ſit impotens ad ſuſtinendum: vel ſpiritualis, per quem non ſit promptus ad portandum pœnam. 4 *ſent. d.* 20. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 3. *in corp.* 3. *contra gentes c.* 158. *qu.* 29. *de verit. art.* 7. *in corp.* 3. *p. qu.* 48. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 21. *An ſicut unus poteſt pro alio ſatisfacere, ita poſſit pro illo conteri, vel confiteri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod contritio ordinatur contra culpam, quæ ad diſpoſitionem bonitatis, vel malitiæ hominis pertinet: & ideo per contritionem unius alius a culpa non liberatur.

Similiter per confeſſionem homo ſe Sacramentis Eccleſiæ ſubjicit: non autem poteſt unus Sacramentum pro alio accipere: quia in Sacramento gratia ſuſcipienti datur, non alii: & ideo non eſt ſimilis ratio de ſatisfactione, contritione, & confeſſione. 4 *ſent. d.* 20. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 3. *ad* 2. 4. *Hannib. d.* 20. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 22. *Cur ſatisfactio facta pro altero ſit magis grata Deo, quam facta pro ſeipſo.*

Reſp. D. Thomas, affectio charitatis in eo qui pro amico patitur, facit magis ſatisfactionem Deo acceptam, quam ſi pro ſe pateretur. Hoc enim eſt promptæ charitatis, illud autem eſt neceſſitatis: ex quo accipitur quod unus pro alio ſatisfacere poteſt, dummodo uterque in charitate fuerit. Hinc eſt quod Apoſt. dicit ad Galat. 5. *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* 3. *contra gentes cap.* 158.

QUÆR. 23. *Cur licet ille qui alteri meretur, ſibi etiam magis mereatur, nihilominus qui ſatisfaciat pro altero, non ſatisfaciat pro ſeipſo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in ſolutione debiti attenditur quantitas pœnæ; ſed in merito attenditur radix charitatis: & ideo ille qui ex charitate pro alio meretur, ſaltem merito congrui, ſibi magis meretur: non autem pro alio ſatisfacit, pro ſe ſatisfacit; quia illa quantitas pœnæ non ſufficit ad utrumque peccatum, tamen ſibi meretur majus quid quam ſit dimiſſio pœnæ; ſcilicet vitam æternam. 4. *ſent. d.* 20. *qu.* 1. *art.* 2. *qu. qu.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 24. *An ſi unus pro alio ſe obliget ad ſatisfactionem, iſte a debito liberetur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ipſemet ad aliquam pœnitentiam ſe obligaſſet, non prius a debito eſſet immunis, quam eam ſolviſſet: & ideo pœnam ipſe patietur, quando ille ſatisfactionem pro eo fecerit: quam ſi non fecerit, tunc uterque eſt debitor illius pœnæ, unus pro commiſſo, alius pro omiſſo. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 25. *An & quomodo Sacerdos in virtute clavium poſſit tam ligare quam ſolvere, tam reſpectu pœnæ quam culpæ, atque ita ad ſatisfactionem obligare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod operatio Sacerdotis in uſu clavium eſt conformis Dei operationi, cujus miniſter eſt: Deus autem habet operationem & in culpam & in pœnam: ſed in culpam ad ſolvendum quidem directe, ad ligandum autem indirecte; inquantum obdurare dicitur, dum gratiam non largitur: ſed in pœnam habet operationem directe quantum ad utrumque: quia & pœnam ponit, & pœnam infligit. Similiter ergo Sacerdos, etſi in abſolvendo ex vi clavium habeat aliquam operationem ordinatam ad culpæ dimiſſionem modo jam dicto, non tamen ligando aliquam operationem habet in culpam, niſi ligare dicatur, inquantum non abſolvit, ſed ligatos oſtendit: ſed in pœnam habet poteſtatem & ligandi, & ſolvendi; ſolvit enim a pœna quam dimittit, ſed ligat ad pœnam quæ remanet. Sed ad hanc ligare dupliciter dicitur; uno modo conſiderando ipſam quantitatem pœnæ in communi; & ſic non ligat niſi inquantum non ſolvit, ſed ligatum oſtendit; alio modo conſiderando pœnam imponendo eam. 4. *ſent. d.* 17. *quæſt.* 1. *art.* 3. *q.* 3. *in corp.*

QUÆR. 26. *An confeſſio & ſatisfactio ſit neceſſaria, licet tota pœna per contritionem remitti poſſit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis tota pœna poſſit per contritionem dimitti, tamen adhuc neceſſaria eſt confeſſio & ſatisfactio, tum quia homo non poteſt eſſe certus de ſua contritione, quod fuerit ad totum tollendum ſufficiens; tum quia confeſſio & ſatisfactio ſunt in præcepto; unde tranſgreſſor

Digitized by Google

ſor conſtitueretur, ſi non confitetur & ſatisfaceret. 4. *ſent. d.* 17. *quæſt.* 2. *art.* 1. *qu.* 1. *ad* 8.

QUÆR. 27. *An ſatisfactio obliget ſi præter motum divinum injungatur: & utrum pœnæ in Canonibus præſcriptæ ſint ſemper obſervandæ vel quandoque mutandæ, cum D. Hieron. dicat, & refertur in Decretis diſt. 1. de pœnit. cap. Menſuram autem. Menſuram temporis in agendo pœnitentiam non ſatis aperte præfigunt Canones pro unoquoque crimine, ut de ſingulis dicant, qualiter unumquodque ſit emendandum: ſed magis arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacerdos operatur in uſu clavium ſicut inſtrumentum & miniſter Dei; nullum autem inſtrumentum habet efficacem actum, niſi ſecundum quod movetur a principali agente; & ideo dicit Dionyſ. in fine Eccleſ. Hierarch. quod *Sacerdotibus utendum eſt virtutibus Hierarchicis, quando Divinitas eos moverit*; in cujus ſignum Matth. 16. ante poteſtatem clavium Petro traditam, fit mentio de revelatione ei facta divinitatis; & Joan. 20. præmittitur poteſtati remiſſionis Apoſtolis traditæ Spiritus Sancti donum, quo filii Dei aguntur; unde ſi quis præter motum iſtum divinum ſua poteſtate præſumpſerit, non conſequeretur effectum, ut ibidem Dionyſ. dicit; & propter hoc a divino ordine averteretur, & ſic culpam incurreret.

Et quia pœnæ ſatisfactoriæ infligendæ ut medicinæ ſunt, ſicut medicinæ in arte determinatæ non omnibus competunt, ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium Medici non propriam voluntatem ſequentis, ſed medicinæ ſcientiam; ita pœnæ ſatisfactoriæ in Canone determinatæ non competunt omnibus, ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium Sacerdotis divino inſtinctu regulatum; ſicut autem Medicus aliquando prudenter non dat medicinam ita efficacem, quæ ad morbi curationem ſufficiat, ne propter debilitatem naturæ majus periculum oriatur; ita Sacerdos divino inſtinctu motus non ſemper totam pœnam quæ uni peccato debetur injungit, ne infirmus aliquis ex magnitudine pœnæ deſperet, & a pœnitentia totaliter recedat. 4. *ſent. d.* 18. *qu.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 4. *in corp. d.* 20. *art.* 2. *q.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 28. *An pœna ſit taxanda juxta quantitatem culpæ, ſecundum illud Iſa. 27. In menſura contra menſuram cum abjecta fuerit, judicabo eam; & quænam conſideranda ſint a Sacerdote ſatisfactionem injungente.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod pœna poſt dimiſſionem culpæ exigitur ad duo, ſcilicet ad debitum ſolvendum, & ad remedium præſtandum. Poteſt ergo taxatio pœnæ conſiderari quantum ad duo. Primo quantum ad debitum, & ſic quantitas pœnæ radicaliter reſpondet quantitati culpæ, antequam de ea aliquid dimittatur; Sed tamen quantum per primum eorum quæ nata ſunt remittere pœnam, plus remittitur, ſecundum hoc per aliud minus remittendum, vel ſolvendum reſtat; quia quanto per contritionem plus de pœna dimiſſum eſt, tanto per confeſſionem minus dimittendum reſtat. Secundo, quantum ad remedium vel illius qui peccavit, vel aliorum; & ſic quandoque pro minori peccato major injungitur pœna; vel quia peccato unius difficilius poteſt reſiſti quam peccato alterius; ſicut juveni pro fornicatione imponitur major pœnitentia quam ſeni, quamvis minus peccet; vel quia in uno peccatum eſt periculoſius, ſicut in Sacerdote quam in alio; vel quia multitudo magis prona eſt ad aliquod peccatum; & ideo per pœnam unius alii ſunt exterrendi.

Pœna ergo in foro pœnitentiæ, quantum ad utrumque taxanda eſt; Et ideo non ſemper pro majori peccato major pœnitentia imponitur. Sed pœna Purgatorii ſolum eſt ad ſolvendum debitum, quia jam ulterius non manet locus peccandi; & ideo illa pœna taxatur ſolum ſecundum quantitatem peccati, conſiderata tamen contritionis quantitate, & confeſſione, & abſolutione, quia per omnia hæc aliquid de pœna dimittitur; Unde etiam a Sacerdote in injungendo ſatisfactionem ſunt conſideranda. 4. *ſent. diſt.* 20. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 29. *An ſit verum quod pœna imponi debet ſeptem annorum pro quolibet mortali peccato.*

Reſp. D. Thomas, hoc non eſt univerſaliter verum, quod exigatur pro quolibet peccato mortali ſeptennis pœnitentia; ſed hoc eſt quaſi quædam regula communis, ut in pluribus competens; quam tamen oportet dimittere conſideratis diverſis peccatorum circunſtantiis. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 30. *Cur Epiſcopo, vel Sacerdoti major ſatisfactio ſecundum Canones injungatur quam laico; v. g. laico pro homicidio injungitur pœnitentia ſeptem annorum, Sacerdoti vero pro fornicatione pœnitentia decem annorum, quamvis homicidium ſit majus peccatum, quam fornicatio.*

Reſp. *v. Epiſcopus*, *qu.* 39.

QUÆR. 31. *An ſemper ſit eadem efficacia abſolutionis, confeſſionis, & contritionis, ſive Sacerdos in ſatisfactionis injunctione diſcrete ſe habeat, ſive non.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod actus Miniſtri bonus vel malus nihil diverſificat in effica-

efficacia Sacramentorum: unde ſive Sacerdos diſcrete ſe habeat in injunctione pœnitentiæ, ſive non; nihil diverſificatur quantum ad efficaciam abſolutionis, & confeſſionis, & contritionis: Et ideo ſive diſcrete pœnitentiam injungat, ſive non, ſemper remanet reatus ad quantitatis ejuſdem pœnam: Et ideo ſi eam hic non explet, ab ea in Purgatorio exigetur. 4. *ſent. d.* 20. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 2.

QUÆR. 32. *An poſſit contingere quod injungatur ſatisfactio minor condigno, abſque culpa ſive ſacerdotis, ſive pœnitentis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quandocunque injungitur pœnitentia minor condigno, defectus eſt ex parte imponentis, vel ex parte recipientis: ſed quandoque poteſt eſſe ſine culpa utriuſque: ſicut quando imponens debitam diligentiam adhibet, & recipiens paratus eſt ad implendum; & propter hoc non eſt inconveniens ſi totaliter a reatu pœnæ non liberetur. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 33. *Quomodo quatuor in ſatisfactione injungenda conſiderari debent: quandonam ſit conveniens quod ſacerdos tolerabilem pœnitentiam injungat indicando pœnitenti quanta foret imponenda: & utrum ſatisfactio quæ univerſaliter ſub his verbis injungi ſolet: quidquid &c. ſit Sacramentalis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut poteſt Sacerdos injungere ſatisfactionem pœnitenti ex arbitrio alieno, ita & ex arbitrio ipſius pœnitentis, ſicut ſi dicat, facias hoc, ſi potes; & ſi non potes, facias hoc: & ſimile videtur, cum Sacerdos dicit: *quidquid boni feceris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum.*

Videtur autem ſatis conveniens, quod Sacerdos non onerat pœnitentem gravi pondere ſatisfactionis: quia ſicut parvus ignis a multis lignis ſuppoſitis de facili extinguitur, ita poſſet contingere, quod parvus affectus contritionis in pœnitente nuper excitatus, propter grave onus ſatisfactionis extingueretur, peccatore totaliter deſperante. Unde melius eſt, quod Sacerdos pœnitenti indicet quanta pœnitentia eſſet ipſi pro peccatis injungenda: & injungat nihilominus aliquid quod pœnitens tolerabiliter ferat: ex cujus impletione aſſuefiat, ut majora impleat, quæ etiam Sacerdos injungere non attentaſſet.

Et hæc quæ præter injunctionem expreſſam facit, accipiunt majorem vim expiationis culpæ præteritæ ex illa generali injunctione, qua Sacerdos dicit: *quidquid boni feceris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum;* unde laudabiliter conſuevit hoc a multis Sacerdotibus dici: licet non habeant majorem vim ad præbendum remedium contra culpam futuram: & quantum ad hoc talis ſatisfactio eſt Sacramentalis, inquantum virtute clavium eſt culpæ commiſſæ expiativa. *Quodlibeto* 3. *alias art.* 28. *nunc qu.* 13. *art.* 1. 4. *ſent. diſt.* 20. *qu.* 1. *art.* 2. *q.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 34. *Quibus de cauſis excuſetur Confeſſarius injungens ſatisfactionem minorem condigno.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacerdos minorem condigno pœnitentiam injungens non ſemper peccat, tum quia non poteſt determinate quantitatem pœnæ debitæ cognoſcere, quamvis aliquid proprie conſideratis regulis Patrum determinare poſſit; tum quia quandoque etiam ex induſtria minorem pœnitentiam imponens plus prodeſt pœnitenti quam noceat, qui forte magnitudine pœnæ poſſet a pœnitentia peragenda impediri propter debilitatem virtutis adhuc in eo de novo recuperatæ; & ideo negligit minus damnum, ut majus evitet; & iterum paulatim confortatus in eo Divinus amor ad plura pœnitentiæ opera peragenda ipſum invitabit propria ſponte, quam Sacerdos eidem ſecundum quantitatem peccatorum injungere potuiſſet. 4. *ſent. diſt.* 20. *q.* 1. *art.* 2. *qu. ad* 3.

QUÆR. 35. *An poſſit Sacerdos injungere ingreſſum Religionis pro pœnitentia: & utrum Religio etiam leviſſima ſit major ſatisfactio quam quæcunque pœnitentia etiam graviſſima.*

Reſp. v. *Religio*, *qu.* 24. & 25.

QUÆR. 36. *An ſatisfactio quæ non ſufficeret de ſe ad expiandam pœnam, reddatur ſufficiens virtute Sacramenti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſatisfactio non ſufficeret ad expiandam pœnam peccati ex quantitate pœnæ, quæ in ſatisfactione imponitur, ſed ſufficit inquantum eſt pars Sacramenti virtutem Sacramentalem habens: & ideo oportet quod per diſpenſatores Sacramentorum imponatur: & ideo neceſſaria eſt Confeſſio. 4. *ſent. diſt.* 17. *qu.* 3. *art.* 1. *qu.* 1. *ad* 4. *art.* 3. *qu.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 37. *An teneatur pœnitens implere ſatisfactionem ſibi injunctam ſi ſit major condigno.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnitens, cui major condigno pœnitentia injuncta eſt, tenetur eam explere ex Sacerdotis injunctione, qui non ſolum debitum pœnæ conſiderat, ſed peccato remedium adhibet. 4. *ſent. d.* 20. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 2. *ad* 2. *Quodlib.* 3. *art.* 28. *in corp.*

QUÆR. 38. *An & quomodo per pœnitentiam & ſatisfactionem homo liberetur a peccato.*

Reſp. D. Thomas, oportet quod per contraria voluntas recedat a peccato his per quæ in peccatum inclinata fuit: Fuit autem inclinata in peccatum per appetitum & delectationem circa res inferiores. Oportet igitur quod a peccato

Digitized by Google

cato recedat per aliqua pœnalia quibus affligatur propter hoc quod peccavit. Sicut enim per delectationem tracta fuit voluntas ad conſenſum peccati, ſic per pœnas confirmatur in abominatione peccati.

Item videmus quod etiam bruta animalia a maximis voluptatibus retrahuntur per dolores verberum; oportet autem eum, qui de peccato reſurgit, non ſolum deteſtari peccatum præteritum, ſed etiam vitare futurum: eſt igitur conveniens ut affligatur pro peccato, ut ſic magis confirmetur in propoſito vitandi peccata.

Præterea, ea quæ cum labore & pœna acquirimus, magis amamus, & diligentius conſervamus; unde illi qui per proprium acquirunt pecunias, minus eas expendunt, quam qui ſine labore accipiunt vel a parentibus, vel quocunque alio modo: ſed homini reſurgenti a peccato, hoc maxime neceſſarium eſt, ut ſtatum gratiæ, & Dei amorem diligenter conſervet, quem negligenter per peccatum amiſit: eſt ergo conveniens ut laborem & pœnam ſuſtineat pro peccatis commiſſis. *3. contra gentes, cap.* 158.

QUÆR. 39. *Quomodo vehementia amoris Dei & contritionis deleat omnem culpam & pœnam, ita ut non ſit neceſſaria ſatisfactio.*

Reſp. D. Thomas, pœna quam quis patitur poſt peccati remiſſionem, ac hoc neceſſaria eſt (ut ex prædictis colligi poteſt) ut mens firmius bono inhæreat, homine per pœnas caſtigato; pœnæ enim medicinæ quædam ſunt: & ut etiam ordo juſtitiæ ſervetur, dum qui peccavit, ſuſtinet pœnam: dilectio autem ad Deum ſufficit mentem hominis firmare in bono, præcipue ſi vehemens fuerit: diſplicentia autem culpæ præteritæ cum fuerit intenſa, magnum affert dolorem: unde per vehementiam dilectionis Dei, & odii peccati præteriti excluditur neceſſitas ſatisfactoriæ, vel purgatoriæ pœnæ: & ſi non fuerit tanta vehementia, quod totaliter pœnam excludat, tamen quanto vehementius fuerit, tanto minus de pœna ſufficiet. *Ibid.*

Inter propoſitiones ab Alexandro VII. damnatas, hæc eſt 15. *Pœnitens propria authoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui ipſius pœnitentiam adimpleat:*

Plures ex illis quæſtionibus, quæ habentur v. Contritio, Indulgentiæ, Pœnitentia, Suffragia, Satisfactionem quoque concernunt, ut conſideranti patebit.

SCANDALUM.

QUÆR. 1. *An ſcandalum convenienter diffiniatur, quod eſt dictum vel factum minus rectum, præbens occaſionem ruinæ.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Hieron. dicit, *quod Græce ſcandalum dicitur, nos offenſionem, vel ruinam, vel impactionem pedis poſſumus dicere.* Contingit enim quod quandoque aliquis obex ponitur alicui in via corporali, cui impingens diſponitur ad ruinam; & talis obex dicitur ſcandalum: & ſimiliter in proceſſu viæ ſpiritualis contingit aliquem diſponi ad ruinam ſpiritualem per dictum vel factum alterius, inquantum ſcilicet aliquis ſua admonitione, vel inductione, aut exemplo alterum trahit ad peccandum: & hoc proprie dicitur ſcandalum: Nihil autem ſecundum propriam rationem diſponit ad ſpiritualem ruinam, niſi ſecundum quod habet aliquem defectum rectitudinis; quia id quod eſt perfecte rectum, magis munit hominem contra caſum, quam ad ruinam inducat: Et ideo convenienter dicitur, quod *dictum vel factum minus rectum præbens occaſionem ruinæ, ſit ſcandalum.* 2. 2. *q.* 43. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 2. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An convenienter aſſignetur duplex ſcandalum, activum ſcilicet, & paſſivum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dictum vel factum alterius poteſt eſſe dupliciter alteri cauſa peccandi, uno modo per ſe, alio modo per accidens.

Per ſe quidem quando aliquis ſuo malo verbo vel facto intendit alium ad peccandum inducere; vel etiam ſi ipſe hoc non intendat, ipſum factum eſt tale, quod de ſui ratione habet, quod ſit inductivum ad peccandum, puta cum aliquis publice facit peccatum, vel quod habet ſimilitudinem peccati: & tunc ille qui hujuſmodi actum facit, proprie dat occaſionem ruinæ, unde vocatur ſcandalum activum.

Per accidens autem aliquod verbum vel factum unius eſt alteri cauſa peccandi, quando etiam præter intentionem operantis, & præter conditionem operis aliquis male diſpoſitus ex hujuſmodi opere inducitur ad peccandum puta cum aliquis invidet bonis aliorum, & tunc ille qui facit hujuſmodi actum rectum, non dat occaſionem quantum in ſe eſt, ſed alius ſumit occaſionem, ſecundum illud ad Rom. 7. *Occaſione autem accepta &c.* Et ideo hoc eſt ſcandalum paſſivum ſine activo; quia ille, qui recte agit, quantum eſt de ſe non dat occaſionem ruinæ, quam alter patitur.

Quandoque ergo contingit quod etiam ſit ſimul ſcandalum activum in uno, & paſſivum in altero; puta cum ad inductionem unius alius peccat: Quandoque vero ſcandalum activum ſine paſſivo; puta cum aliquis inducit verbo vel facto alium ad peccandum, & ille non conſentit: Quandoque vero eſt ſcandalum paſſivum ſine activo, ſicut jam dictum eſt. 2. 2. *qu.* 42. *art.* 1. *ad* 4. 4. *ad Hannib. did.* 38. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *An & quando ſcandalum ſit peccatum mortale, vel veniale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, ſcandalum importat impactionem quandam, per quam aliquis diſponit ad ruinam.

Et ideo ſcandalum paſſivum quandoque quidem poteſt eſſe peccatum veniale, quaſi habens impactionem tantum; puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius commovetur motu venialis peccati: Quandoque vero eſt peccatum mortale, quaſi habens cum impactione ruinam: puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius procedit uſque ad peccatum mortale.

Scandalum autem activum, ſi ſit per accidens, poteſt eſſe quandoque quidem peccatum veniale; puta cum aliquis vel actum venialis peccati, vel actum qui non eſt ſecundum ſe peccatum, ſed habet aliquam ſpeciem mali, cum aliqua levi indiſcretione committit: Quandoque vero eſt peccatum mortale: ſive quia committit actum peccati mortalis: ſive quia contemnit ſalutem proximi, ut ſi pro ea conſervanda non prætermittat aliquis facere quod ſibi libuerit: Si vero ſcandalum activum ſit per ſe, puta cum intendit inducere alium ad peccandum, ſi quidem intendat inducere ad peccandum mortaliter, eſt peccatum mortale: & ſimiliter ſi intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis: ſi vero intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati venialis, eſt peccatum veniale. 2. 2. *q.* 43. *art.* 4. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 38. *q.* 2. *artic.* 2. *quæſt.* 3. *in corp. ad Rom.* 14. *lect.* 2. & 3.

QUÆR. 4. *An & quando ſcandalum activum ſit peccatum nedum veniale, ſed etiam mortale, nedum ex ipſa natura operis, ſed etiam ex proximi infirmitate.*

Reſp. D. Thomas, activum ſcandalum poteſt accipi dupliciter: uno modo formaliter, quando ſcilicet eſt ſpeciale peccatum, ex hoc quod intendit alium ſcandalizare: & ſic, ſi intendat proximum inducere in peccatum mortale, mortaliter peccat: ſi autem intendat inducere ad aliquod veniale, peccat venialiter, quantum pertinet ad rationem ſcandali; quia ſi intenderet ducere in peccatum veniale per actum mortalis peccati, peccaret mortaliter, ſed hoc accideret ſcandalo: alio modo materialiter, quando eſt circunſtantia peccati; quia non intenditur proximi nocumentum: & tunc idem judicium eſt de ſcandalo, & de actu quo aliquis ſcandalizat; qui quandoque eſt veniale, quandoque mortale peccatum, niſi forte eſſet veniale aut indifferens habens ſimilitudinem mortalis peccati: tunc enim ſcandalum activum eſſet peccatum mortale, cum ex aliquibus circunſtantiis concurrentibus exiſtimari probabiliter poſſet quod infirmi aſpicientes peccarent mortaliter. 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 2. *art.* 2. *q.* 3.

QUÆR. 5. *Utrum in ſolos puſillos ſive imperfectos cadere poſſit ſcandalum, non autem in majores ſive perfectos, juxta illud D. Hieron. ſuper Matth.* 18. *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, dicentis, nota quod qui ſcandalizatus puſillus eſt; majores enim ſcandala non recipiunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſcandalum paſſivum importat quandam commotionem animi a bono in eo qui ſcandalum patitur: nullus autem commovetur, qui rei immobili firmiter inhæret: Majores autem ſive perfecti ſoli Deo inhærent, cujus eſt immutabilis bonitas: quia etſi inhæreant ſuis Prælatis, non inhærent eis, niſi inquantum illi inhærent Chriſto, ſecundum illud 1. ad Corinth. 4. *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*: Unde quantumcunque videant alios inordinate ſe habere dictis vel factis, ipſi a ſua rectitudine non recedunt, ſecundum illud Pſalm. 124. *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion, non commovebitur in æternum qui habitat in Jeruſalem.* Et ideo in his qui perfecte Deo adhærent per amorem, ſcandalum non invenitur, ſecundum illud Pſal. 11. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.* 2. 2. *q.* 43. *art.* 5. *in corp.* 4. *ſent. d.* 38. *q.* 2. *art.* 3. *q.* 1.

QUÆR. 6. *Quomodo quandoque in viris etiam perfectis eſt appropinquatio ad ſcandalum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod perfecti viri ex infirmitate carnis incidunt interdum in aliqua peccata venialia; non autem ex aliorum dictis vel factis ſcandalizantur ſecundum veram ſcandali rationem; ſed poteſt eſſe in eis quædam appropinquatio ad ſcandalum, ſecundum illud Pſal. 72. *Mei pene moti ſunt pedes.* 2. 2. *q.* 43. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 7. *Cur Chriſtus Matth.* 18. *ait, væ mundo a ſcandalis.*

Reſp. D. Thomas, Origenes ait: non ſunt diſci-

diſcipuli Chriſti de hoc mundo; unde non poteſt eis eſſe a ſcandalis væ: nam etſi multa ſunt ſcandala, non tangunt eum qui non eſt de mundo. Si autem adhuc eſt de hoc mundo, propterea quod diligit mundum, & quæ ſunt in mundo, tanta ſcandala comprehendent eum, quantis eo, fuerat obligatus in mundo. *In catena aurea in expoſit. loci prædicti*.

QUÆR. 8. *An poſſit in viris perfectis inveniri ſcandalum activum*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſcandalum activum proprie eſt cum aliquis tale aliquid dicit vel facit, quod de ſe tale eſt ut alterum natum ſit inducere ad ruinam: quod quidem eſt ſolum illud quod inordinate fit vel dicitur: ad perfectos autem pertinet ea quæ agunt, ſecundum regulam rationis ordinare, ſecundum illud 1. Corinth. 14. *Omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant in vobis*: Et præcipue hanc cautelam adhibent in his, in quibus non ſolum ipſi offenderent, ſed etiam aliis offenſionem pararent: & ſi quidem in eorum manifeſtis dictis vel factis aliquid ab hac moderatione deſit, hoc provenit ex infirmitate humana ſecundum quam a perfectione deficiunt: non tamen intantum deficiunt, ut multum ab ordine rationis recedant, ſed modicum & leviter: quod non eſt tam magnum, ut ex hoc rationabiliter poſſit ab alio ſumi peccandi occaſio. 2. 2. *qu*. 42. *art*. 6. *in corp*. 4. *ſent*. *d*. 38. *qu*. 1. *art*. 3. *qu*. 2.

QUÆR. 9. *An bona ſpiritualia ſint propter ſcandalum dimittenda, cum dicat D. Gregorius ſuper Ezech. Si de veritate ſcandalum ſumitur, utilius naſci permittitur ſcandalum, quam quod veritas relinquatur*.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod cum duplex ſit ſcandalum, activum ſcilicet & paſſivum, quæſtio iſta non habet locum de ſcandalo activo; quia cum ſcandalum activum ſit dictum vel factum minus rectum, nihil eſt cum ſcandalo activo faciendum; habet autem locum quæſtio, ſi intelligatur de ſcandalo paſſivo.

Conſiderandum eſt ergo quid ſit dimittendum, ne alius ſcandalizetur. Eſt autem in ſpiritualibus bonis diſtinguendum: nam quædam horum ſunt de neceſſitate ſalutis, quæ prætermitti non poſſunt ſine peccato mortali: manifeſtum eſt autem quod nullus debet mortaliter peccare, ut alterius peccatum impediat, quia ſecundum ordinem charitatis plus debet homo ſuam ſalutem ſpiritualem diligere, quam alterius: Et ideo ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, prætermitti non debent propter ſcandalum vitandum.

In his autem ſpiritualibus bonis quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, videtur diſtinguendum: quia ſcandalum quod ex eis oritur, quandoque ex malitia procedit, cum ſcilicet aliqui volunt impedire hujuſmodi ſpiritualia bona, ſcandala concitando; & hoc eſt ſcandalum Phariſæorum, qui de doctrina Domini ſcandalizabantur, quod eſſe contemnendum Dominus docet Matthæi 15. Quandoque vero ſcandalum procedit ex infirmitate, vel ignorantia: & hujuſmodi eſt ſcandalum puſillorum, propter quod ſunt ſpiritualia bona vel occultanda, vel etiam interdum differenda, ubi periculum non imminet; quouſque reddita ratione hujuſmodi ſcandalum ceſſet: ſi autem poſt redditam rationem hujuſmodi ſcandalum duret, jam videtur ex malitia eſſe; & ſic propter ipſum non ſunt hujuſmodi ſpiritualia opera dimittenda. 2. 2. *q*. 43. *art*. 7. *in corp*. *q*. 3. *de virtutib*. *art*. 1. *ad* 3. 4. *d*. 38. *q*. 2. *art*. 4. *q*. 1. & 2.

QUÆR. 10. *An temporalia bona ſint conſervanda non obſtante ſcandalo, ſicut S. Thomas Cantuarienſis repetiit res Eccleſiæ cum ſcandalo Regis*.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa temporalia bona diſtinguendum eſt: Aut enim ſunt noſtra, aut ſunt nobis ad conſervandum pro aliis commiſſa, ſicut bona Eccleſiæ committuntur Prælatis, & bona communia quibuſcunque Reipublicæ Rectoribus: & talium conſervatio, ſicut & depoſitorum, imminet his quibus ſunt commiſſa ex neceſſitate: Et ideo non ſunt propter ſcandalum dimittenda; ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis.

Temporalia vero bona quorum nos ſumus Domini, dimittere, ea tribuendo, ſi penes nos ea habeamus; vel non repetendo, ſi apud alios ſint, propter ſcandalum, quandoque quidem debemus, quandoque autem non: Si enim ſcandalum ex hoc oriatur propter ignorantiam vel infirmitatem aliorum, quod eſt ſcandalum puſillorum, tunc vel totaliter dimittenda ſunt temporalia, vel aliter ſcandalum eſt ſedandum, ſcilicet per aliquam admonitionem: unde Auguſtinus dicit in lib. 1. de ſermone Domini in Monte, *dandum eſt quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi poteſt: & cum negaveris quod petit, indicenda eſt ei juſtitia, & melius ei aliquid dabis, cum petentem injuſte correxeris*.

Aliquando vero ſcandalum naſcitur ex malitia, quod eſt ſcandalum Phariſæorum, & propter eos qui ſic ſcandala concitant, non ſunt temporalia dimittenda: quia hoc & noceret bono communi (daretur enim malis rapiendi occaſio) & noceret rapientibus, qui retinendo aliena in peccato remanerent: unde Greg. dicit in Moral. *Quidam dum tempo-*

talia nobis rapiunt, ſolummodo ſunt tolerandi: quidam vero æquitate ſervata prohibendi: non ſola cura, ne noſtra ſubtrahantur; ſed ne rapientes non ſua, ſemetipſos perdant. 2. 2. *qu.* 43. *art.* 8. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 38. *q.* 2. *art.* 4. *q.* 3. *ad Rom.* 14. *lect.* 3.

QUÆR. 11. *An & quando debeant Judices ab actibus Juſtitiæ ceſſare ad vitandum ſcandalum, juxta Gloſſam D. Auguſtini ſuper parabolam de zizaniis, in qua dicitur: cum multitudo eſt in cauſa vel Princeps, detrahendum eſt ſeveritati.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod eſt juſtitiæ actus reddere unicuique quod ſuum eſt: dupliciter autem redditur unicuique quod ſuum eſt: Uno modo quando datur ei illud quod ipſi directe utile eſt, ut pecunia, vel argentum, vel aliquid hujuſmodi quod ſine peccato denegari non poteſt: unde quantumcunque ſcandalum debeat ſequi, Judex debet facere quod jus ſuum iſti reddatur. Alio modo: quando opus juſtitiæ, quod ad petitionem alicujus redditur, non directe cedit in bonum petentis, ſed magis in bonum Reipublicæ; ſicut patet in illatione pœnarum, quibus pax in Republica conſervatur malefactoribus repreſſis: Unde ſi Judex qui curam Reipublicæ gerit, videt ex inflictione pœnæ majus incommodum Reipublicæ provenire, poteſt pœnam vel prætermittere, vel mitigare; nec alicui in hoc facit injuriam, quia ipſe perſonam Reipublicæ gerit; & hoc etiam facere debet, quia ex officio tenetur utilitati Reipublicæ providere.

Hoc autem contingit præcipue, quando Princeps vel aliqua multitudo eſt in cauſa, aut aliquis de cujus pœna timetur ne ſchiſma ſequatur: Et ideo dicit Aug. quod *cum multitudine peccantium agendum eſt magis monendo, quam minando: ſed ſeveritas exercenda eſt in peccata paucorum.* Sed hoc intelligendum eſt, quando ex diſſimulatione peccati Principis, vel etiam multitudinis, majus periculum non timetur quam ex pœna: Unde ſi ex impunitate Principis, vel multitudinis fides, & doctrinæ veritas, & boni mores corrumpantur, non parcendum eſt Principi, nec multitudini: quod præcipue contingit quando peccantes ſuum peccatum authoritate, aut poteſtate defendere moliuntur: Unde Iſidor. dicit: *Hi qui neque a vitio correctione emendantur, atque hoc ipſum delictum quod committunt, vindicare quadam ſuperſtitioſa temeritate nituntur, nec gradum honoris, nec gratiam recipiant communionis.* 5. *ſent. diſt.* 38. *q.* 2. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 1. 2. 2. *q.* 43. *art.* 7. *ad* 1.

QUÆR. 12. *Utrum ille qui propoſitum habet, vel fecit votum Religionis, debeat illud implere non obſtante parentum ſcandalo.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod in eo qui Religionem vult intrare, diſtinguendum eſt, quia aut ſibi timet de periculo ſalutis imminente, ſi in ſæculo remaneat, & tunc debet omnibus modis obviare periculo vitæ, ſcandalo non obſtante: ſi autem non immineat, & voto non obligatur, debet pro vitando juſto ſcandalo parentum, quibus ſubvenire tenetur, ad tempus ſuſpendere propoſitum perfectionis, ut præceptum impleat pro ſuo tempore de honorandis parentibus, & poſtmodum conſilium tempore magis idoneo; ſi autem ſcandalum propinquorum, vel aliorum ſit irrationabile, jam accedit ad ſcandalum Phariſæorum: unde tunc propter ſcandalum non debet prætermittere bonum propoſitum. Sed ſi voto obligatus ſit, jam de conſilio factum eſt præceptum; & ideo nullo modo propter ſcandalum dimittere debet, quia hoc eſſet præjudicium veritatis vitæ. 4. 4. *ſent. diſt.* 38. *q.* 2: *art.* 4. *q.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 13. *Quandonam Prædicatores & Doctores non obſtante ſcandalo munus ſuum exercere debent, exemplo Chriſti Domini, de quo Iſai.* 8. *fuerat prophetatum quod eſſet in lapidem offenſionis, & petram ſcandali duabus domibus Iſrael.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſalus multitudinis præferenda eſt paci quorumcunque ſingularium hominum: Et ideo quando aliqui ſua perverſitate multitudinis ſalutem impediunt, non eſt timenda eorum offenſio a Prædicatore, vel Doctore, ad hoc quod multitudinis ſaluti provideat: Scribæ autem & Phariſæi, & Principes Judæorum, ſua malitia plurimum impediebant populi ſalutem, tum quia repugnabant Chriſti Doctrinæ, per quam ſola poterat eſſe ſalus: tum etiam quia pravis ſuis moribus vitam populi corrumpebant: Et ideo Dominus non obſtante offenſione eorum, publice veritatem docebat quam illi oderant, & eorum vitia arguebat: Et ideo dicitur Matth. 15. quod Diſcipulis Domino dicentibus *ſcis quia Judæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt*, reſpondit: *Sinite illos; cæci ſunt, & duces cæcorum: cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.* 3. *p. qu.* 42. *art.* 2. *in corp.*

SCHISMA.

QUÆR. 1. *An, ſicut dicit D. Auguſtinus contra Fauſtum, ſchiſma ſit eadem opinantem atque eodem ritu colentem, quo cæteri, ſolo congregationis delectari diſſidio.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Iſidorus dicit in lib. Etymol. *Nomen ſchiſmatis*

matis aſciſſura animorum vocatum eſt; ſciſſio autem unitati opponitur; Unde peccatum ſchiſmatis dicitur quod directe & per ſe opponitur unitati; ſicut enim in rebus naturalibus id quod eſt per accidens, non conſtituit ſpeciem; ita etiam nec in moralibus, in quibus id quod eſt intentum, eſt per ſe; quod autem ſequitur præter intentionem, eſt quaſi per accidens. Et ideo peccatum ſchiſmatis proprie eſt ſpeciale peccatum ex eo, quod intendit ſe ab unitate ſeparare, quam charitas facit, quæ non ſolum alteram perſonam alteri unit ſpirituali dilectionis vinculo, ſed etiam totam Eccleſiam in unitate ſpiritus. Et ideo proprie ſchiſmatici dicuntur, qui propria ſponte & intentione ſe ab unitate Eccleſiæ ſeparant, quæ eſt unitas principalis; Nam unitas particularis aliquorum ad invicem ordinatur ad totius corporis unitatem. Eccleſiæ autem unitas in duobus attenditur, ſcilicet connexione membrorum Eccleſiæ ad invicem, ſeu communicatione, & iterum in ordine omnium membrorum Eccleſiæ ad unum caput, ſecundum illud ad Corinth. 2. *Inflatus ſenſus carnis ſuæ, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentum Dei*. Hoc autem caput eſt ipſe Chriſtus, cujus vicem in Eccleſia gerit Summus Pontifex; & ideo ſchiſmatici dicuntur, qui ſubeſſe renuunt Summo Pontifici, & qui membris Eccleſiæ ei ſubjectis communicare recuſant. *2. 2. q. 39. art. 1. in corp. 4. ſent. d. 13. q. 2. art. 1. ad 2.*

QUÆR. 2. *An quilibet non obediens præceptis Eccleſiæ poſſit dici ſchiſmaticus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non obedire præceptis cum rebellione quadam conſtituit ſchiſmatis rationem; dico autem cum rebellione, cum & pertinaciter præcepta Eccleſiæ contemnit, & judicium ejus ſubire recuſat; hoc autem non facit quilibet peccator; unde non omne peccatum eſt ſchiſma. *2. 2. qu. 39. art. 1. ad 2.*

QUÆR. 3. *Quomodo ſchiſma diſponat ad vaniloquium, & ad hæreſim.*

Reſp. Div. Thomas, ſicut amiſſio charitatis eſt via ad amittendam fidem, ſecundum illud 1. ad Timoth. 1. *a quibus quidam aberrantes*, ſcilicet a charitate, & aliis hujuſmodi, *converſi ſunt in vaniloquium*; ita etiam ſchiſma eſt via ad hæreſim; unde Hieron. ibid. ſubdit, quod *ſchiſma a principio aliqua in parte poteſt intelligi diverſum ab hæreſi; cæterum, nullum ſchiſma eſt quod non ſibi aliquam hæreſim confingat, ut recte ab Eccleſia receſſiſſe videatur. 2. 2. q. 39. art. 1. ad 3. 4. ſent. d. 13. q. 2. art. 1. ad 2.*

QUÆR. 4. *An ſchiſmatici poſſint conferre Sacramenta: & utrum liceat ipſa ab eis petere, vel recipere.*

Reſp. *v. Sacramentum, q. 26. uſque ad 37.*

QUÆR. 5. *An ſit conveniens pœna ſchiſmaticorum, ut excommunicentur, conformiter ad id quod dicitur N. 16. Recedite a tabernaculis hominum impiorum (qui ſcilicet ſchiſma fecerunt) & nolite tangere ea, quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod *per quæ peccat quis, per hæc debet puniri*, ut dicitur Sap. 11. Schiſmaticus autem in duobus peccat; in uno quidem, quia ſeparat ſe a communicatione membrorum Eccleſiæ, & quantum ad hoc conveniens pœna ſchiſmaticorum eſt, ut excommunicentur: In alio vero quia ſubdi recuſant capiti Eccleſiæ; Et ideo quia coerceri nolunt per ſpiritualem poteſtatem Eccleſiæ, juſtum eſt ut poteſtate temporali coerceantur. *2. 2. q. 39. art. 4. in corp.*

QUÆR. 6. *In quo caſu ſupradicta duplex pœna debeat infligi ſchiſmaticis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnæ præſentis vitæ ſunt medicinales; Et ideo quando una pœna non ſufficit ad coercendum hominem, ſuperadditur altera; ſicut & Medici diverſas medicinas corporales apponunt, quando una non eſt efficax. Et ita Eccleſia, quando aliqui per excommunicationem ſufficienter non reprimuntur, adhibet correctionem brachii ſæcularis; ſed ſi una pœna ſit ſufficiens; non debet alia adhiberi. *2. 2. qu. 39. artic. 4. ad 3.*

QUÆR. 7. *Cur, ſicut dicit D. Auguſt. lib. 3. contra Epiſtolam Parmeniani, ubi ſchiſmatis periculum timetur, a punitione peccatorum ceſſandum eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pœnarum inflictio non eſt propter ſe expetenda, ſed pœnæ infliguntur ut medicinæ quædam ad cohibenda peccata; Et ideo intantum habent rationem juſtitiæ, inquantum per eas peccata cohibentur; Si autem per inflictionem pœnarum manifeſtum ſit plura & majora peccata ſequi, tunc pœnarum inflictio non continebitur ſub juſtitia; Et in hoc caſu loquitur Auguſtin. quando ſcilicet ex excommunicatione aliquorum imminet periculum ſchiſmatis; tunc enim excommunicationem ferre non pertinet ad veritatem juſtitiæ. *2. 2. quæſt. 43. art. 7. ad 1.*

QUÆR. 8. *An & quare ſchiſma eſt primum peccatum cujuſcunque communitatis, & radix omnium aliorum.*

Reſp. ſupra *v. Diſſenſio.*

QUÆR. 9. *Utrum inter peccata quæ ſunt in proximum, peccatum ſchiſmatis ſit omnium maximum.*

 Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod charitas habet duo objecta, unum principale ſcilicet bonitatem divinam; & aliud ſecundarium, ſcilicet bonum proximi: ſchiſma autem & alia peccata quæ fiunt in proximum, opponuntur charitati quantum ad ſecundarium bonum, quod eſt minus quam objectum fidei, quod eſt ipſe Deus: Et ideo iſta peccata ſunt minora quam infidelitas: ſed odium Dei quod opponitur charitati, quantum ad principale objectum, non eſt minus: tamen inter peccata quæ ſunt in proximum, peccatum ſchiſmatis videtur eſſe maximum, quia eſt contra ſpirituale bonum multitudinis. 2. 2. *quæſt.* 39. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 10. *Cur peccatum blaſphemiæ punitum fuit ſimplici lapidatione, ut habetur Levit. 24. peccatum vero ſchiſmatis punitum fuit per inconſuetam mortem multorum, ut habetur Num. 26. & quare ſchiſma eſt perniciosiſſimum in rebus humanis.*

Reſp. D. Thomas, pœnæ quæ in præſenti vita infliguntur ſive a Deo, ſive ab homine non ſemper reſpondent gravitati culpæ. Interdum enim minor culpa graviori pœna punitur temporaliter, propter majus periculum evitandum, pœnæ enim præſentis vitæ quaſi medicinæ adhibentur. Peccatum autem ſchiſmatis perniciosiſſimum eſt in rebus humanis, quia diſſolvit totum regimen humanæ ſocietatis. *q.* 2. *de malo*, *art.* 10. *ad ult.*

SCIENTIÆ DONUM.

QUÆR. 1. *Quænam ſcientia ſit donum Spiritus Sancti: & utrum in omnibus juſtis reperiatur, cum D. Auguſtinus 14. de Trinitate dicat, ſcientia non pollent fideles plurimi quamvis polleant ipſa fide plurimum.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod circa credenda, duplex ſcientia poteſt haberi: una quidem, per quam homo ſcit quid credere debeat, diſcernens credenda a non credendis: & ſecundum hoc ſcientia eſt donum, & convenit omnibus Sanctis: Alia vero eſt ſcientia circa credenda, per quam homo non ſolum ſcit quid credi debeat, ſed etiam ſcit fidem manifeſtare, & alios ad credendum inducere, & contradictores convincere: Et iſta ſcientia ponitur inter gratias gratis datas, quæ non dantur omnibus, ſed quibuſdam: unde Auguſtinus poſt verba inducta, ſubjungit: *Aliud eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat; aliud ſcire quemadmodum hoc ipſum quod creditur, & piis opituletur, & contra impios defendatur.* 2. 2. *qu.* 9. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 2. *Quomodo ſe invicem juvent ſcientia & pietas.*

Reſp. D. Thomas, Gregorius dicit in 1. Moral. *nulla eſt ſcientia, ſi utilitatem pietatis non habet; & valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret.* 2. 2. *q.* 9. *artic.* 3. *in* 1. *arg.*

QUÆR. 3. *Quænam ſit Sanctorum ſcientia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut non quicunque intelligit, habet donum intellectus, ſed qui intelligit quaſi ex habitu gratiæ: ita etiam de dono ſcientiæ eſt intelligendum, quod illi ſoli donum ſcientiæ habeant, qui ex infuſione gratiæ rectum judicium habent circa credenda, & agenda: ita quod in nullo devient a rectitudine juſtitiæ: & hæc eſt ſcientia Sanctorum, de qua dicitur Sap: 10. *Juſtum deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi ſcientiam Sanctorum.* 2. 2. *q.* 9. *art.* 3. *ad* 3. *qu.* 51. *art.* 2. 3. 5. *d.* 35. *art.* 3. *q.* 2.

QUÆR. 4. *Quomodo, ſicut D. Auguſt. dicit in lib. de ſermone Domini in monte, ſcientia convenit lugentibus, qui didicerunt quibus malis vincti ſunt, quæ quaſi bona petierunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad ſcientiam proprie pertinet rectum judicium creaturarum: Creaturæ autem ſunt, ex quibus homo occaſionaliter a Deo avertitur, ſecundum illud Sap. 14. *Creaturæ factæ ſunt in odium, & muſcipulam pedibus inſipientium*; qui ſcilicet rectum judicium de his non habent, dum æſtimant in eis eſſe perfectum bonum, unde in eis finem conſtituendo peccant, & verum bonum perdunt. Et hoc damnum homini innoteſcit per rectum judicium de creaturis, quod habetur per donum ſcientiæ: Et ideo beatitudo luctus ponitur reſpondere dono ſcientiæ. 2. 2. *q.* 9. *art.* 4. *in corp. q.* 121. *art.* 1. & 2. 3. *ſent. diſt.* 34. *q.* 1. *art.* 4. & 6.

QUÆR. 5. *Cur in hac beatitudine, quæ ſcientiæ dono correſpondet, ponitur luctus pro merito, & conſolatio pro præmio.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod bona creata non excitant ſpirituale gaudium, niſi quatenus referuntur ad bonum divinum, ex quo proprie contingit gaudium ſpirituale: & ideo directe quidem ſpiritualis pax, & gaudium conſequens reſpondet dono ſapientiæ: Dono autem ſcientiæ reſpondet primo luctus de præteritis erratis, & conſequenter conſolatio, dum homo per rectum judicium ſcientiæ creaturas ordinat in bonum divinum: Et ideo in hac beatitudine ponitur luctus pro merito, & conſolatio conſequens pro præmio, quæ quidem inchoatur in hac vita, perficitur autem in futura. 2. 2. *q.* 9. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 6. *Cur ſcientiæ non attribuitur aliqua beatitudo pertinens ad contemplationem.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. Div. Thomas, dicendum quod ſcientiæ, ſecundum quod in ſpeculatione conſiſtit, non reſpondet beatitudo aliqua: quia beatitudo hominis conſiſtit in conſideratione creaturarum, ſed in contemplatione Dei. Sed aliqualiter beatitudo hominis conſiſtit in debito uſu creaturarum, & ordinata affectione circa ipſas: & hoc dico quantum ad beatitudinem vitæ: & ideo ſcientiæ non attribuitur aliqua beatitudo pertinens ad contemplationem, ſed intellectui & ſapientiæ, quæ ſunt circa divina. *Ibid. ad* 3.

SECRETUM.

QUÆR. 1. *An Religioſus tenetur aliquod ſecretum fidei ſuæ commiſſum revelare Prælato præcipienti, cum ſicut dicit D. Bernardus, id quod eſt inſtitutum propter charitatem, non militet contra charitatem, atque ita profeſſio obedientiæ propter charitatem inſtituta, non debeat militare contra charitatem, qua quilibet tenetur ſervare fidem proximo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Bernardus dicit in lib. de diſpenſatione & præcepto, ſufficiens obedientia eſt, ut Religioſus obediat ſuo Prælato de his, quæ ad Regulam pertinent, vel directe, ſicut ea quæ ſunt ſcripta in Regula; vel indirecte, ſicut ea quæ ad hæc reduci poſſunt, ſicut miniſteria exhibenda fratribus, & pœnæ pro culpis inflictæ; & hujuſmodi: perfecta autem obedientia eſt, ut ſimpliciter in omnibus obediat, quæ non ſunt contra Regulam, vel contra Deum: ſed quod aliquis obediat Prælato in his quæ ſunt contra Deum, vel contra Regulam, eſt obedientia incauta & illicita.

Eſt ergo conſiderandum in propoſito, utrum ſit licitum Religioſo ſecretum fidei ſuæ commiſſum revelare; circa quod diſtinguendum eſt de ſecreto: eſt enim aliquod ſecretum, quod illicitum eſt celare; ſicut quod in periculum vergit aliorum, quibus aliquis cavere tenetur: unde & in juramento fidelitatis continetur, quod hujuſmodi ſervi ſecreta debeant dominis revelare.

Ad præceptum ergo Prælati tenetur Religioſus tale ſecretum pandere, etiamſi promiſit ſe non revelare, dicente: *In malis promiſſis reſcinde fidem*, niſi forte in Confeſſione audierit: quia tunc nullo modo eſſet revelandum. Eſt autem ſecretum, quod de ſe celari poteſt ſine peccato: & tale ſecretum Religioſus nullo modo Prælato præcipienti pandere debet, ſi ſit fidei ſuæ commiſſum; peccaret enim frangendo fidem commiſſi. *Quodl.* 1. *art.* 15. *in corp.*

QUÆR. 2. *An & quando Prælatus, vel Judex præcipere poſſint revelationem criminis ſecreti: & utrum diſſimulare debeant quantum poſſunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præceptum alicui factum a Prælato ſuo de peccato alterius publicando in eo caſu, in quo publicari non debet, poteſt fieri vel in judicio, vel extra judicium: ſi extra judicium, peccat præcipiens; nec ille cui præcipitur, obedire tenetur: ſi autem in judicio ordine juris exigente Judex alicui præcipiat, ut peccatum ſuum vel alterius confiteatur, non peccat præcipiendo; quia ipse non exigit, ſed accuſans, cui Judex jus reddere debet: & tunc tenetur quis confiteri ad præceptum Judicis peccatum ſuum, vel alterius; vel appellare, ſi contra ordinem juris ei præcipiatur: & tunc publicans peccatum occultum vitat majus malum, ſcilicet diſciplinæ juris enervationem. Tamen Judex deberet diſſimulare quantum poſſet, ne tale præceptum faceret, ſalvo ordine juris; & præcipue in capitulo, ubi magis per æquitatem procedendum eſt, quam ſecundum rigorem juris. 4. *ſent. d.* 19. *q.* 2. *art.* 3. *quæſtiunc.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 3. *Utrum accuſare de peccatis ſecretis ſit contra fidelitatem, juxta illud Prov.* 11. *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod revelare ſecreta in malum perſonæ, eſt contra fidelitatem; non autem ſi revelentur propter bonum commune, quod ſemper præferendum eſt bono privato: Et ideo contra bonum commune, nullum ſecretum licet recipere. Nec tamen omnino eſt ſecretum quod per ſufficientes teſtes poteſt probari. 2. 2. *qu.* 68. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 4. *An & quando de peccatis ſecretis poſſit fieri denunciatio, vel ferri teſtimonium.*

Reſp. ſupra *v. Capitulum Religioſorum quæſt.* 1. 2. & 3. *Denunciatio qu.* 3. & 4. *Prælatio qu.* 13. & infra *v. Teſtimonium.*

QUÆR. 5. *Utrum accipiens doctrinam alicujus experimenti ſub juramento non communicandi teneatur ſervare ſecretum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod aliter dicendum eſt hic ſimpliciter, & aliter in caſu: ſimpliciter loquendo non tenetur, ſed male fecit jurando: juramentum enim non ſolum amittit vim, quando juramentum eſt illicitum, ſed etiam quando jurando pejeratur: quia juramentum obligans debet habere judicium, juſtitiam, & veritatem: ſed etſi juro quandoque aliquid quod licet mihi non facere (puta non ire ad Eccleſiam) non licet tamen jurare; quia licet ſit mihi licitum pro

Digitized by Google

pro aliquo tempore facere, vel dimittere hujuſmodi bonum quod eſt ad Eccleſiam ire; non tamen licet mihi juramentum interponere, & animum obfirmare ad aliquod bonum non faciendum: quia hoc eſt facere contra Spiritum Sanctum: Et ideo juramentum contra omne id quod eſt de genere bonorum eſt illicitum, & non ſervandum, tamen in caſu ſervare tenetur: puta ſi ille vel alius ſufficiens Medicus præſens eſſet, & paratus eſſet curare, & uti illo experimento in ſalutem corporalem aliorum. *Quodlib.* 12. *art.* 11. *in corp.*

QUÆR. 6. *An ſi quis ſecretum acceperit ſub ſigillo confeſſionis, extra ipſam Confeſſionem teneatur illud ſervare.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod homo non de facili debet recipere hoc modo: Si tamen recipiat, ex promiſſione tenetur hoc modo celare, ac ſi in confeſſione haberet, quamvis ſub ſigillo confeſſionis non habeat. 4. *ſent. diſt.* 21. *q.* 3. *art.* 1. *qu.* 2. *ad* 2.

SEDITIO.

QUÆR. An ſeditio ſit ex ſuo genere peccatum mortale, & quinam dicendi ſunt ſeditioſi.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſeditio opponitur unitati multitudinis, ideſt Populi, Civitatis, vel Regni: dicit autem Auguſtin. 2. de Civit. Dei, quod *populum determinant ſapientes, non omnem cœtum multitudinis, ſed cœtum juris conſenſu, & utilitatis communione ſociatum*. Unde manifeſtum eſt unitatem, cui opponitur ſeditio, eſſe unitatem juris, & communis utilitatis. Manifeſtum eſt ergo, quod ſeditio opponitur juſtitiæ, & communi bono: Et ideo ex ſuo genere eſt peccatum mortale; & tanto gravius, quanto bonum commune quod impugnatur per ſeditionem, eſt majus quam bonum privatum quod impugnatur per rixam.

Peccatum autem ſeditionis primo quidem & principaliter pertinet ad eos qui ſeditiones procurant, qui graviſſime peccant: Secundo autem ad eos qui eos ſequuntur, perturbantes bonum commune. Illi vero qui bonum commune defendunt, eis reſiſtentes, non ſunt dicendi ſeditioſi; ſicut nec illi qui ſe defendunt, dicuntur rixoſi. 2. 2. *qu.* 42. *artic.* 2. *in corp.*

Videatur ſupra *v. Diſcordia*, & *v. Diſſenſio*.

SENSUALITAS.

QUÆR. 1. *An primi motus ſenſualitatis ſint peccata.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod motus importat inclinationem quandam ad terminum: quæ quidem inclinatio pertinet ad appetitum in humanis actibus. Eſt autem in homine triplex appetitus: unus quidem naturalis ſecundum quod vis appetitiva pertinet ad animam vegetabilem, ſicut & vis digeſtiva, & expulſiva, & retentiva: ſecundus appetitus eſt ſenſualitatis, qui movetur ſecundum apprehenſionem ſenſus: tertius appetitus eſt voluntatis, qui movetur ſecundum judicium rationis.

Peccatum, quod habet rationem culpæ, de quo nunc loquimur, non poteſt eſſe niſi in actu voluntario, qui ſcilicet eſt aliqualiter in poteſtate peccantis: actus autem appetitus naturalis non ſubjacet imperio rationis, ſicut nec actus aliarum potentiarum vegetabilis animæ, & ideo in actu talis appetitus non poteſt conſiſtere culpa, ſicut quod homo eſuriat vel ſitiat, abſque culpa eſt: & idem dicendum eſt in aliis hujuſmodi. Sed actus appetitus ſenſitivi ſubjacet imperio rationis, quia ratio præveniens ipſum poteſt eum imperare, vel etiam impedire; & ideo talis motus poteſt jam habere rationem culpæ; & ſi ſequatur judicium rationis, poterit etiam eſſe peccatum mortale, ſicut & motus exteriorum membrorum imperati a ratione; ſi autem præveniat judicium rationis, eſt quidem peccatum, ſi tendat in aliquid illicitum, quia in poteſtate hominis fuit ipſum cohibere; eſt tamen veniale peccatum, & leviſſimum, ut patet per Auguſtin. 12. de Trinit. & hoc dicitur primus motus peccati. Motus autem ſuperioris appetitus, ideſt voluntatis conſequens judicium rationis, jam poteſt eſſe peccatum mortale. *Quodlibet* 4. *art.* 21. *in corp.* 2. *ſent. diſt.* 24. *qu.* 3. *art.* 2. *in corp. diſt.* 41. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 2. *Utrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum nudum veniale, ſed etiam mortale.*

Reſp. D. Thomas, quod ſenſualitas quandoque movetur abſque imperio rationis, & voluntatis; & tunc peccatum dicitur eſſe in ſenſualitate; ſed tamen hoc peccatum non poteſt eſſe mortale, ſed veniale tantum peccatum enim mortale eſt per averſionem a fine ultimo, in quem ordinat ratio; ſed ſenſualitas ad illud attingere non poteſt; Unde in ſenſualitate non poteſt eſſe peccatum mortale, ſed veniale tantum: cum enim motus ſenſuali-

ſualitatis imperatur a ratione, ut patet in eo qui vult concupiſcere aliquid mortalium, talis motus eſt peccatum mortale, ſed non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi imperanti. *q. 7. de malo, art. 6. in corp.* 1. 2. *q. 74. art.* 4.

QUÆR. 2. *An motus ſenſualitatis indeliberatus imputetur ad peccatum, cum Philoſ. 9. Ethic. dicat, hoc ſolum videmur nos ipſi facere, quod cum deliberatione rationis facimus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illud quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfecte ipſe facit; quia nihil operatur ibi id quod eſt principale in homine; unde non eſt perfecte actus humanus, & per conſequens non poteſt eſſe perfecte actus virtutis, vel peccati, ſed aliquid imperfectum in genere horum; unde talis motus ſenſualitatis rationem præveniens eſt peccatum veniale, quod eſt quiddam imperfectum in genere peccati. 1. 2. *q. 74. art. 3. ad 3.*

QUÆR. 4. *An peccatum ſit in ſenſualitate propter rationis conſenſum: & cur ille conſenſus qui ſufficit ad peccatum non ſufficit ad meritum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non dicitur eſſe peccatum in ſenſualitate propter interpretativum conſenſum rationis; quando enim motus ſenſualitatis prævenit judicium rationis, non eſt conſenſus nec interpretatus, nec expreſſus, ſed ex hoc ipſo, quod ſenſualitas eſt ſubjicibilis ratione; actus ejus quamvis rationem præveniat, habet rationem peccati. Tamen ſciendum quod etſi aliquando conſenſus interpretatus ſufficit ad peccatum, non tamen oportet quod ſufficiat ad meritum; plura enim requiruntur ad bonum, quam ad malum, cum malum ex ſingularibus defectibus contingat, bonum autem ex tota, & integra cauſa, ut Dionyſius dicit 4. cap. de Divinis nominibus *quæſt.* 25. *de veritate, art.* 5. *ad* 5.

QUÆR. 5. *In quo ſenſu D. Auguſtin. 12. de Trinit. dixit, quod ſenſualitas eſt perpetuæ corruptionis, quandiu in hac mortali vita vivimus; unde per ſerpentem ſignificatur: & utrum homo vitare poſſit omnes & ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod perpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda quantum ad fomitem, qui nunquam totaliter tollitur in hac vita; tranſit enim peccatum originale reatu, & remanet actu; ſed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rationabili voluntate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi præſentiat, puta divertendo cogitationem ad alia. Sed dum homo cogitationem ad aliud divertit, poteſt etiam circa illud aliquis inordinatus motus ſurgere; ſicut cum aliquis transfert cogitationem ſuam a delectationibus carnis volens concupiſcentiæ motus vitare, ad ſpeculationem ſcientiæ, inſurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impræmeditatus; & ideo non poteſt homo vitare omnes hujuſmodi motus propter corruptionem prædictam; ſed hoc ſolum ſufficit ad rationem peccati voluntarii, quod poſſit vitare ſingulos. 2. 2. *qu. 74. art. 3. ad 2. 2. ſent. d. 24. q. 3, art. 2. Quodlib. 4. art.* 21.

QUÆR. 6. *Cur rebellio partis inferioris ad ſuperiorem ſive ſenſualitas, minui quidem poſſit per virtutes, ſed non totaliter auferri, niſi per gratiam Dei.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod tota rebellio iraſcibilis & concupiſcibilis ad rationem tolli non poteſt per virtutem, cum ex ipſa ſui natura iraſcibilis & concupiſcibilis in id quod eſt bonum ſecundum ſenſum, quandoque rationi repugnet; licet hoc poſſit fieri divina virtute, quæ potens eſt etiam naturas immutare. Nihilominus tamen per virtutem minuitur illa rebellio; inquantum prædictæ vires aſſuefiunt, ut rationi ſubdantur, ut ſic ex intrinſeco habeant id quod ad virtutem pertinet, ſcilicet ex dominio rationis ſuper eas, ex ſeipſis autem retineat aliquid de motibus propriis, qui quandoque ſunt contrarii rationi. *qu. 1. de virtut. art. 4. ad 7.*

Quædam alia ſenſualitatem concernunt quæ omittuntur, quia pertinent ad Theologiam Scholaſticam.

SEPULTURA.

QUÆR. 1. Ad quid inſtituta ſit ſepultura.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſepultura adinventa eſt & propter vivos, & propter mortuos; propter vivos quidem, ne eorum oculi turpitudine cadaverum offendantur, & corpora fœtoribus inficiantur; & hoc quantum ad corpus; ſed ſpiritualiter etiam prodeſt vivis, inquantum per hoc aſtruitur reſurrectionis fides; ſed mortuis proſunt ad hoc quod inſpicientes ſepulcra memoriam retinent defunctorum, ut pro defunctis orent; Unde & monumentum a memoria nomen accepit; Dicitur enim monumentum, quia monet mentem, ut dicit Auguſtin. in 1. de Civit. & in lib. de cura pro mortuis agenda. *4. ſent. d. 45. qu. 2. art. 3. qu. 3. in corp.*

QUÆR. 2. *Ad quid proſit ſepultura in loco ſacro.*

Reſp. D. Thomas, ſepultura in loco ſacro mortuo prodeſt, non quidem ex ipſo opere operato, ſed magis ex ipſo opere operante;

dum

Digitized by Google

dum ſcilicet vel ipſe defunctus, vel laicus corpus ejus tumulari in loco ſacro diſponens, patrocinio alicujus Sancti eum committit, cujus precibus per hoc credendus eſt adjuvari; & etiam patrocinio eorum qui, loco ſacro deſerviunt; qui pro apud ſe tumulatis frequentius & ſpecialius orant. *Ibid.*

QUÆR. 3. *An proſint ea quæ ad ornatum ſepulturæ exhibentur.*

Reſp. D. Thomas, illa quæ ad ornatum ſepulturæ exhibentur, proſunt quidem vivis inquantum ſunt vivorum ſolatia; ſed poſſunt & defunctis prodeſſe, non quidem per ſe, ſed per accidens: inquantum ſcilicet per hujuſmodi homines excitantur ad compatiendum, & per conſequens ad orandum: vel inquantum ex ſumptibus ſepulturæ, vel pauperes fructus capiunt, vel Eccleſia decoratur: ſic enim Tobiæ 4. Sepultura inter cæteras eleemoſynas computatur. *Ibid.*

QUÆR. 4. *In quo ſenſu verum ſit quod D. Damaſcenus in ſermone de dormientibus ex D. Athanaſio dixit: ne renue oleum & ceras Dominum invocans in ſepulcro accendere: accepta enim iſta ſunt Deo, & multam ab eo recipientia retributionem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod oleum & cera ad ſepulcra defunctorum perlata per accidens defuncto proſunt; vel inquantum Eccleſiæ offeruntur, ſive pauperibus dantur; vel inquantum hujuſmodi in reverentiam Dei fiunt: unde verbis præmiſſis ſubjungitur: *oleum enim & cera holocauſtum ſunt. Ibid. ad* 1.

QUÆR. 5. *An ſepultura vendi poſſit ſine Simonia: & quomodo Abraham emit ab Ephron ſpeluncam duplicem in ſepulturam, ut habetur Geneſ.* 23.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod venditio ſepulturæ poteſt intelligi dupliciter: uno modo, quod vendatur terra ſacra in ſepulturam: & de hoc eſt ſimilis ratio, ac de venditione ſacrorum vaſorum: quia cœmeterium conſecratum poteſt vendi ratione terræ in neceſſitatem Eccleſiæ, ſicut & calix ratione materiæ: non autem poteſt vendi ratione conſecrationis: ut ſcilicet aliquis pro pecunia ibi ſepeliatur. Abraham autem non peccavit emens ſpeluncam duplicem: quia ſpelunca illa non erat conſecrata in ſepulturam: vel ſi erat conſecrata, tranſivit poſſeſſio ejus in juriſdictionem cum univerſitate agri. Hemor autem reprehenditur, quia decidit a bona intentione, quam prius habuit volens gratis dare, cum poſtea eam cariſſime vendiderit; vel (ut quidam dicunt) Abraham non peccavit redimens jus quod habebat ſepeliendi mortuum; quod quamvis ei Ephron non denegaret, tamen ſciebat Abraham, quod ille moleſte acciperet, niſi pretium daretur. Sed primum melius videtur.

Alio modo dicitur vendi ſepultura ſi pro officio, quod a Sacerdotibus in ſepultura funeris dicitur, aliquid exigatur: & hoc non licet, ut ex dictis patet: Tamen ſi conſuetudo eſt quod aliquid detur, poteſt per ſuperiorem correctio adhiberi in illos, qui denegant dare, quod conſuetudo expoſcit. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 2. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 4. *ad* 3.

SILENTIUM.

QUÆR. 1. *Quænam bona proveniant ex refrænatione linguæ, ſive ſilentio.*

RESp. D. Thomas, notandum quod multa bona contingunt ex refrænatione linguæ. Primum eſt, vitæ perfectio, Jacobi 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Secundum eſt, mentis in Deum elevatio, Tren. 3. *Sedebit ſolitarius, & tacebit, &c.* Tertium eſt, vitæ æternæ acquiſitio, Pſ. *Quis eſt homo qui vult vitam; diligit dies videre bonos; cohibe linguam tuam a malo, &c. Serm.* 4. *ſuper Epiſtolam Dominicæ* 4. *ſuper poſt Paſcha.*

QUÆR 2. *Quam ſit difficile ſervare ſilentium, juxta illud D. Jacobi* 3. *Linguam autem nullus hominum domare poteſt.*

Reſp. D. Thomas, linguam nullos hominum domare poteſt, ideſt regere, quin labatur aliquo modo; Gloſſa; *Nullus eſt qui aliquando in lingua non delinquat.* Sed contra, Pſalmiſta, *Dixi, cuſtodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Reſponſio. Poteſt ſervari a delicto gravi, ſicut doli, detractionis, jactantiæ, ſed non a levi ſemper; imo omnes offendunt vel ſuperflue, vel otioſe loquendo, Gloſſa; *nullus Doctorum poteſt domare linguam verboſorum ſubditorum. In expoſit. ejuſd. cap.* 3.

Plura circa ſilentium videri poſſunt ſupra v. Religio, ubi agitur de ordinibus Religioſis ad vitam contemplativam ordinatis, & infra *v. Vita, ubi agitur de ipſa vita contemplativa; præcipuus enim ſilentii finis eſt contemplatio.*

SIMONIA.

QUÆR. 1. *An Simonia, quæ eſt ſtudioſa voluntas emendi, aut vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum, ſit peccatum Religioni & Fidei oppoſitum, juxta illud D. Gregorii in Regiſtro, Altare, vel Decimas, vel Spiritum Sanctum emere, vel vendere Simoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignorat.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod actus aliquis eſt malus ex genere, eo quod cadit

cadit ſuper materiam indebitam : emptionis autem, & venditionis eſt materia indebita res ſpiritualis, triplici ratione.

Primo quidem, quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari, ut de ſapientia dicitur Proverb. 3. *Pretioſior eſt cunctis opibus; & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari*: Ideo etiam Petrus in ipſa ſui radice Simonis pravitatem condemnans dixit, *pecunia tua tecum ſit in perditionem; quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſidere*.

Secundo, quia id non poteſt eſſe debita venditionis materia, cujus venditor non eſt Dominus : Prælatus autem Eccleſiæ non eſt dominus ſpiritualium rerum, ſed diſpenſator, ſecundum illud 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*.

Tertio quia venditio repugnat ſpiritualium origini, quæ ex gratuita voluntate Dei proveniunt: Unde & Dominus dicit Matthæi 10. *Gratis accepiſtis, gratis date*: & ideo aliquis, emendo vel vendendo rem ſpiritualem, irreverentiam exhibet Deo & rebus Divinis : propter quod peccat peccato irreligioſitatis. 2. 2. qu. 100. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 3. *a.* 1. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quid intelligatur nomine emptionis, & venditionis importatæ per ſimoniam : & utrum in permutatione beneficiorum ſit ſimonia.*

Reſp. ſupra *v. Permutatio*.

QUÆR. 3. *An ſemper ſit illicitum pro Sacramentis pecuniam dare, juxta illud quod habetur in Decretis* 1. *quæſt.* 1. *Qui pro pecunia quemquam conſecraverit, alienus ſit a Sacerdotio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacramenta novæ legis ſunt maxime ſpiritualia, inquantum ſunt cauſa ſpiritualis gratiæ, quæ pretio æſtimari non poteſt; & ejus rationi repugnat, quod non gratuite detur : diſpenſantur autem Sacramenta per Eccleſiæ miniſtros, quos oportet a populo ſuſtentari, ſecundum illud Apoſtol. 1. ad Corinth. 9. *Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt, & qui Altari deſerviunt, cum Altari participant*.

Sic ergo dicendum eſt quod accipere pecuniam pro ſpirituali Sacramentorum gratia eſt crimen ſimoniæ, quod nulla conſuetudine poteſt excuſari; quia conſuetudo non præjudicat juri naturali vel divino: per pecuniam autem intelligitur omne illud, cujus pretium poteſt pecunia æſtimari, ut Philoſophus dicit in 3. Ethic. Accipere autem aliqua ad ſuſtentationem eorum qui Sacramenta Chriſti miniſtrant, ſecundum ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudines approbatas, non eſt ſimonia, neque peccatum : non enim ſumitur tanquam pretium mercedis, ſed tanquam ſtipendium neceſſitatis: unde ſuper illud 1. ad Timoth. 15. *Qui bene præſunt presbyteri, &c.* dicit Gloſſa Auguſtini : *Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis a Domino*. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſent. d.* 25. *q.* 3. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 4. *Utrum abſque Simonia poſſet dari pretium Sacerdoti, quando nollet aliter conferre Baptiſmum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in caſu neceſſitatis quilibet poteſt baptizare: & quia nullo modo eſt peccandum, pro eodem eſt habendum, ſi Sacerdos abſque pretio baptizare non velit, ac ſi non eſſet qui baptizaret: unde ille qui gerit curam pueri, in tali caſu, licite poteſt eum baptizare, vel a quocumque alio facere baptizari.

Poſſet tamen licite aquam a Sacerdote emere, quæ eſt purum elementum corporale.

Si autem eſſet adultus, qui Baptiſmum deſideraret, & immineret mortis periculum, nec Sacerdos eum vellet ſine pretio baptizare, deberet (ſi poſſet) per alium baptizari: quod ſi non poſſet ad alium habere recurſum, nullo modo deberet pretium pro Baptiſmo dare, ſed potius abſque Baptiſmo decedere : ſuppleretur enim ei ex Baptiſmo flaminis, quod ei ex Sacramento deeſſet. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 5. *Utrum in illo caſu deberet emi aqua, vel recurrendum eſſet ad ſuperiorem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in caſu illo debet aliquis emere aquam a Sacerdote, & ipſemet puerum baptizare; quia in caſu neceſſitatis licet baptizare etiam mulieri: nec debet aliquo modo pro ipſo Baptiſmo Sacerdoti pecuniam dare. Et ſimiliter eſt de adulto, niſi quando poteſt differre quouſque ad Superiorem recurratur, ut ab eo Baptiſmum ſuſcipiat, cui ex officio competit dare. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 2. *qu.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 6. *An tunc liceret emere aquam etiam benedictam : & utrum poſſet dari pretium Sacerdoti ad redimendam vexationem.*

Reſp. D. Thomas, licitum eſt ei aquam emere, ſi alias habere non poſſet; quia aqua non eſt ſacrum quid. Sed etſi ſit ſanctificata, non operatur ad Baptiſmum de neceſſitate ejus exiſtens quaſi ſanctificata, ſed quaſi aqua : & ideo non emit aquam ſanctificatam, ſed aquam. Quidam vero dicunt, quod poteſt pretium dare; quia hoc non eſt ſimoniam committere, ſed redimere vexationem ſuam. Sed primum melius videtur. 4. *ſent. d.* 5. *qu.* 2. *art.* 2. *qu.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 7. *Utrum abſque Simonia poſſit recipi pecunia pro Miſſa celebranda.*

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod facere pactionem de Miſſa celebranda eſt ſimoniacum ſemper. Si tamen non habet alios ſumptus, & non tenetur ex officio Miſſam cantare, poteſt accipere denarios (ſicut conducti Sacerdotes faciunt) non quaſi pretium Miſſæ, ſed quaſi ſuſtentamentum vitæ. 4. *ſent. d.* 25. *q.* 3. *art.* 2. *q.* 1. *ad* 4. 2. 2. *q.* 100.

QUÆR. 8. *Utrum abſque Simonia poſſit exigi pecunia pro abſolutione ab excommunicatione.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod pecunia non exigitur ab eo qui abſolvitur, quaſi pretium abſolutionis (hoc enim eſſet ſimoniacum) ſed quaſi pœna culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 9. *Quid caveri debeat, quando pro hujuſmodi abſolutione ab excommunicatione imponitur pecuniaria pœna.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pro abſolutione non debet exigi pecunia, ſed tamen ei qui abſolvitur, poteſt imponi pecuniaria pœna: Unde licet aliquid exigere quaſi in peccati pœnam. In quo tamen cavendum eſt, ne talis exactio magis cupiditati quam correctioni aſcribatur. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 3. *artic.* 2. *qu.* 1. *ad* 6.

QUÆR. 10. *Utrum abſque Simonia poſſit aliquid dari in conſecrationibus Epiſcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum, vel etiam pro chriſmate, oleo ſancto, & aliis hujuſmodi.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod conſuetudo non præjudicat juri naturali vel divino, quo ſimonia prohibetur: & ideo ſi aliqua ex conſuetudine exigantur quaſi pretium rei ſpiritualis cum intentione emendi, vel vendendi, eſt manifeſte ſimonia; & præcipue ſi ab invito exigantur: ſi vero exigantur quaſi quædam ſtipendia per conſuetudinem approbata, non eſt ſimonia; ſi tamen deſit intentio emendi vel vendendi, ſed intentio referatur ad ſolam conſuetudinis obſervantiam; & præcipue quando aliquis voluntarie ſolvit.

In his tamen omnibus ſollicite cavendum eſt, quod habet ſpeciem ſimoniæ, vel cupiditatis, ſecundum illud 1. ad Theſs. ultimo, *ab omni ſpecie mala abſtinete vos*. 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad* 4. 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *artic.* 2. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 11. *An in caſu quo impeditur aliquis ab Epiſcopatu, vel aliqua alia dignitate, liceat ei abſque Simonia pecuniam dare ad redimendam vexationem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod antequam alicui acquiratur jus in Epiſcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda per electionem, vel proviſionem, ſeu collationem, ſimoniacum eſſet adverſantium obſtacula pecunia redimere; ſic enim per pecuniam pararet ſibi viam ad rem ſpiritualem obtinendam; Sed poſtquam jus alicui jam acquiſitum eſt, licet per pecuniam injuſta impedimenta removere. 2. 2. *q.* 100. *artic.* 2. *ad* 5. 4. *ſent. diſt.* 25. *quæſt.* 3. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. *ad* 7.

QUÆR. 12. *Quomodo abſque ſimonia poſſit interponi conditio de re temporali accipienda pro matrimonio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod matrimonium non ſolum eſt Sacramentum, ſed etiam naturæ officium: & ideo ex illa parte, qua eſt Sacramentum in diſpenſatione miniſtrorum Eccleſiæ conſiſtens, non cadit ſub emptione: unde ſecundum Canones committit ſimoniam, qui pro benedictione nubentium pecuniam exigit: ſed ex illa parte qua eſt in officium naturæ nihil prohibet pro matrimonio pretium accipere, vel conditionem de re temporali accipienda interponere; ſicut nec in aliis officiis civilibus & corporalibus. 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *art.* 2. *q.* 1. 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad* 6.

QUÆR. 13. *An liceat dare, vel accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus, ſicut dicitur* 1. *quæſt.* 1. *Quidquid inviſibilis gratiæ conſolatione tribuitur, nunquam quæſtibus vel quibuslibet præmiis venundari penitus debet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Sacramenta dicuntur ſpiritualia, quia ſpiritualem conferunt gratiam; ita etiam quædam alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedunt, & ad eam diſponunt: quæ tamen per hominum miniſterium exhibentur, quos oportet a populo ſuſtentari, cui ſpiritualia adminiſtrant, ſecundum illud 1. ad Corinth. 9. *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam? Quis pavit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et ideo vendere quod ſpirituale eſt in hujuſmodi actibus, aut emere, ſimoniacum eſt: ſed accipere, aut dare aliquid pro ſuſtentatione miniſtrantium ſpiritualia, ſecundum ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam licitum eſt.

Ita tamen quod deſit intentio emptionis vel venditionis, & quod ab invitis non exigatur per ſpiritualium ſubtractionem, quæ ſunt exhibenda: hoc enim haberet quandam venditionis ſpeciem. Gratis tamen ſpiritualibus prius exhibitis licite poſſunt ſtatutæ & conſuetæ oblationes, & quicumque alii proventus exigi a nolentibus & valentibus ſolvere, authoritate Superioris interveniente. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 14. *Utrum actiones ſpirituales locari, aut vendi poſſint abſque ſimonia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod actus aliquis

quis poteſt ſpiritualis dici, vel quantum ad ſuum principium, quia competit alicui ex aliquo ſpirituali dono, vel officio; vel quantum ad ſui finem; ut quando per actum ad aliquod ſpirituale pervenitur: In actibus ergo qui primo modo ſpirituales ſunt, quia ſpirituale eſt ex parte agentis, nullo modo ſine ſimonia poteſt aliquis locare actus ſuos, ſed poteſt aliquid accipere in ſuſtentationem vitæ: In ſecundis autem actibus, quia ſpiritualitas non eſt ex parte agentis poteſt etiam vendere operas ſuas; ſed non vendere hoc ſpirituale, quod ex ejus actu requiritur. 4. *ſent. d. 25. qu. 3. art. 2. qu. 2. in corp.*

QUÆR. 15. *Utrum abſque ſimonia poſſit fieri pactum de celebratione Anniverſarii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod anniverſarium celebrare eſt ſpiritualis actus primo modo; & ideo nullo modo licet paciſci pro eo celebrando: ſi tamen cum devotione aliquid detur Eccleſiæ, Eccleſia tenetur celebrare pro illis, pro quibus rogatur. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 16. *Utrum ille qui vadit ad Eccleſiam propter diſtributiones, alias non iturus, committat ſimoniam.*

Reſp. *v. Horæ Canonicæ, qu.* 7.

QUÆR. 17. *Utrum aliquo modo pretium dari poſſit pro orationibus abſque ſimonia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod oratio eſt ſpiritualis primo & ſecundo modo; quia ex ſpirituali devotione efficaciam habet, & aliquid debet in ea peti: unde nullo modo debet ſub pretio poni. Nec illi qui dant pecuniam pauperibus, ut pro eis orent, orationem emunt, ſed animos pauperum alliciunt ad orandum pro ſe, & eos ſibi faciunt debitores. *4. ſent. d. 25. quæſt. 3. art. 2. q. 2. ad* 2.

QUÆR. 18. *Utrum abſque ſimonia poſſit aliquis prædicare pro pecunia, vel pro faciendis collectis, ſicut Apoſtolus feciſſe legitur* 1. *ad Cor.* 9.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prædicare pro pecunia poteſt intelligi dupliciter: uno modo, ut pecunia ſit pretium prædicationis; & ſic nullo modo licet: Alio modo, ut pecuniæ datio ſit res quædam prædicata; & ita poteſt aliquis prædicare pro pecunia ſicut pro aliis operibus meritoriis; inquantum meretur dans, & ſublevatur defectus recipientis: Et ſic Apoſtolus pro collectis faciendis prædicavit: Non tamen in pecuniæ collatione ponendus eſt prædicationis finis. *Ibid. ad* 3.

QUÆR.* 19. *An Prælati ſimoniam committant ſi pecuniam accipiant pro viſitatione aut correctione ſubditorum, aut etiam Epiſcopi pro Eccleſiarum conſecratione.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod correctio ſive viſitatio eſt ſpiritualis actus primo modo, quia alicui ex ſpirituali officio competit: unde ſimoniam committit, qui pecuniam accipit, ut peccatum quod tenetur revelare aut punire, non revelet nec puniat. Nec etiam pro viſitatione facienda accipienda eſt procuratio quaſi pretium viſitationis, ſed quaſi debita ex ordinatione Eccleſiæ ad ſuſtentationem. Et ſimiliter eſt de procuratione moderata, quam accipere poſſunt Epiſcopi pro conſecratione Eccleſiarum ſecundum Eccleſiæ determinationem. *Ibid. ad* 6.

QUÆR. 20. *An poſſint Magiſtri artium vendere labores ſuos abſque ſimonia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod docere artes liberales eſt actus ſpiritualis ſecundo modo: Et ideo licet Magiſtris artium vendere labores ſuos; ſed non ſcientiam, ſive veritatem, quæ ſpiritualis eſt: unde dicitur Proverbiorum 23. *Noli vendere ſcientiam, & doctrinam, & gloriam. Ibid. ad* 8.

QUÆR. 21. *An committat ſimonia ſi Judex pro judicio, Teſtis pro teſtimonio, Advocatus pro patrocinio, vel Juriſperitus pro conſilio pecuniam accipiant.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Judex ex officio ſuo tenetur judicium reddere. Similiter etiam quilibet tenetur ex hoc quod eſt judicio ſubditus, ad verum teſtimonium reddendum. Sed Advocatus non tenetur patrocinium ſuum cauſæ præſtare, nec Juriſperitus dare conſilium: & ideo ſicut dicit Auguſtinus ad Macedonium; *non debet Judex vendere verum judicium, aut teſtis verum teſtimonium; quia Advocatus vendit juſtum patrocinium, & juriſperitus verum conſilium*; non enim Advocatus vendens juſtum patrocinium, juſtitiam vendit, quæ eſt ſpiritualis, ſed actum ſuum. Et ſimiliter dicendum eſt de conſilio juriſperiti. Sed Judex vendendo verum judicium ſimoniam committit, ſi ſit ſpiritualis Judex; alias non committit, ſed graviter peccat. Et ſimiliter dicendum eſt de teſte. *4. ſent. d. 25. qu. 3. art. 2. qu. 2. ad* 9.

QUÆR. 22. *Quomodo abſque ſimonia detur eleemoſyna ad orationum ſuffragia obtinenda ex amicitia, juxta illud Lucæ* 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: dentur etiam temporalia Prædicatoribus ſpiritualia ſeminantibus, ſecundum Apoſt.* 1. *Corinth.* 9. *& ſimiliter celebrantibus divina officia, vel facientibus proceſſiones redditus aſſignentur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui dant eleemoſynam pauperibus, ut orationum ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore dant, quaſi intendentes orationes emere; ſed per gratuitam beneficentiam pauperum animos provocant ad hoc quod pro eis gratis & ex charitate orent. Prædicantibus etiam

tem-

Digitized by Google

temporalia debentur ad ſuſtentationem prædicantium, non autem ad emendum prædicationis verbum; Unde ſuper illud primæ ad Timoth. 5. *Qui bene præſunt Presbyteri, &c.* dicit Gloſſ. *neceſſitatis eſt accipere unde vivitur; charitatis eſt præbere: non tamen venale eſt Evangelium, ut pro his prædicetur: ſi enim ſic vendant, magnam rem vili vendunt pretio.*

Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione Eccleſiaſtici officii, ſive pro vivis, ſive pro mortuis: non quaſi pretium, ſed quaſi ſuſtentationis ſtipendium; & eo etiam tenore pro proceſſionibus faciendis in aliquo funere aliquæ eleemoſynæ recipiuntur.

Si autem pacto interveniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis, vel venditionis, ſimoniacum eſſet: unde illicita eſſet ordinatio, ſi in aliqua Eccleſia ſtatueretur, quod non fieret proceſſio in funere alicujus, niſi ſolveret certam pecuniæ quantitatem; quia per tale ſtatutum præcluderetur via gratis officium pietatis aliquibus impendendi: magis autem licita eſſet ordinatio, ſi ſtatueretur quod omnibus certam eleemoſynam dantibus talis honor exhiberetur; quia per hoc non præcluderetur via aliis exhibendi; & præterea, prima ordinatio habet ſpeciem exactionis; ſecunda autem habet ſpeciem gratuitæ recompenſationis. 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 23. *Quomodo abſque ſimonia poſſint Prælati aliquid accipere pro diſpenſatione, vel viſitatione, vel correctione ſubditorum; & ſimiliter Magiſtri, Advocati, & Medici pro ſua doctrina, vel conſilio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille cui committitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligatur ad uſum poteſtatis ſibi commiſſæ in ſpiritualium diſpenſatione; & etiam pro ſuſtentatione ſtatuta ſtipendia habet ex redditibus Eccleſiæ: Et ideo ſi aliquid acciperet pro uſu ſpiritualis poteſtatis, non intelligeretur locare operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officii debet impendere, ſed intelligeretur vendere ipſum ſpiritualis gratiæ uſum: & propter hoc non licet pro quacunque diſpenſatione aliquid accipere: nec etiam pro hoc quod vices ſuas committant: nec etiam pro hoc quod ſubditos ſuos corrigant, vel a corrigendo deſiſtant. Licet tamen eis recipere procurationes, quando ſubditos viſitant; non quaſi pretium correctionis, ſed quaſi debitum ſtipendium.

Ille autem qui habet ſcientiam & non ſuſcepit cum hoc officium ex quo obligatur aliis uſum ſcientiæ impendere, licite poteſt pretium ſuæ doctrinæ vel conſilii accipere, non quaſi veritatem aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locans: ſi autem ex officio ad hoc tenetur, intelligetur ipſam vendere veritatem: unde graviter peccaret: ſicut patet in illis qui inſtituuntur in aliquibus Eccleſiis ad docendum Clericos Eccleſiæ, & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipiunt, a quibus non licet eis aliquid recipere nec ad hoc, quod doceant, nec ad hoc quod aliqua feſta faciant, vel prætermittant. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 24. *Utrum abſque ſimonia in Monaſteriis præcipue Monialium, exigi poſſit aliquid a perſonis, quæ ibi recipiuntur.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod cum poſſeſſiones alicujus loci Religioſi non ſufficiunt ad ſuſtentandum plures, tunc poteſt exigi ab eo qui in loco illo vult Deo ſervire, non quaſi pretium Religionis, ſed ut habeat Monaſterium unde ei poſſit providere; & ideo non committitur ſimonia: ſi autem ſine gravamine Eccleſiæ poteſt recipi, ſimoniacum eſt aliquid pro receptione exigere. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 3. *art.* 2. *qu.* 2. *ad* 7.

QUÆR. 25. *Utrum abſque ſimonia, per temporalia beneficia procurari vel facilitari poſſit ingreſſus Monaſterii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pro ingreſſu Monaſterii non licet aliquid exigere vel accipere quaſi pretium; licet tamen, ſi Monaſterium ſit tenue quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis quidem ingreſſum Monaſterii exhibere, ſed accipere aliquid pro victu perſonæ quæ in Monaſterio fuerit recipienda, ſi ad hoc non ſufficiant Monaſterii opes.

Similiter etiam licitum eſt, ſi propter devotionem, quam aliquis ad Monaſterium oſtendit largas eleemoſynas faciendo, facilius in Monaſterio recipiatur. Sicut etiam licitum eſt aliquem e converſo provocare ad devotionem Monaſterii per temporalia beneficia, ut ex hoc inclinetur ad Monaſterii ingreſſum, licet non ſit licitum ex pacto aliquid dare vel recipere pro ingreſſu Monaſterii, ut habetur 1. *qu.* 2. *cap. Quam pio.* 2. 2. *qu.* 100. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 26. *An ſit probibitum pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualibus annexa, ſicut dicit Paſchalis Papa (& habetur* 1. *q.* 2. *cap. ſi quis objecerit) quiſquis horum alterum vendit ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum delinquit: nullus ergo emat Eccleſiam vel præbendam, vel aliquid Eccleſiaſticum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid poteſt eſſe ſpiritualibus annexum dupliciter.

Uno

Uno modo, ſicut ex ſpiritualibus dependens: ſicut habere beneficia Eccleſiaſtica dicitur ſpiritualibus annexum, quia non competit niſi habenti officium Clericale: Unde hujuſmodi nullo modo poſſunt eſſe ſine ſpiritualibus: & propter hoc ea nullo modo vendere licet: quia eis venditis intelligitur etiam ſpiritualia venditioni ſubiici. Quædam autem ſunt annexa ſpiritualibus inquantum ad ſpiritualia ordinantur, ſicut jus patronatus, quod ordinatur ad præſentandum Clericos ad Eccleſiaſtica beneficia; & vaſa ſacra, quæ ordinantur ad Sacramentorum uſum: unde hujuſmodi non præſupponunt ſpiritualia, ſed magis ea ordine temporis præcedunt: & ideo aliquo modo vendi poſſunt: non autem inquantum ſunt ſpiritualibus annexa. 1. 2. *quæſt.* 100. *a.* 4. *in corp.* 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 2. *q.* 3. *in corp.*

QUÆR. 27. *An liceat vendere vaſa ſacra pro redemptione captivorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vaſa ſacra ſunt ſpiritualibus annexa, ſicut fini: & ideo eorum conſecratio vendi non poteſt, tamen pro neceſſitate Eccleſiæ & pauperum, materia eorum vendi poteſt, dummodo præmiſſa oratione prius confringantur, quia poſt confractionem non intelliguntur eſſe vaſa ſacra, ſed purum metallum; unde ſi ex eadem materia ſimilia vaſa iterum integrarentur, indigerent iterum conſecrari. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 28. *Quomodo vaſa ſacra vendi poſſint perſonis Eccleſiaſticis, aut etiam aliis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vaſa ſacra nullo modo ratione conſecrationis vendenda ſunt; ut ſcilicet pro conſecratione eorum aliquid plus exigatur: tamen in neceſſitate Eccleſiæ poſſunt vendi ex parte ejus quod non eſt in eis ſpirituale, ſcilicet materia auri, & argenti; & tunc ſi venduntur Eccleſiaſticæ perſonæ, poſſunt integra vendi: Si autem venduntur aliis non ad uſum Eccleſiæ, debent prius frangi præmiſſa oratione, ne ſancta ab aliis tractentur quam a Miniſtris Eccleſiæ. 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *a.* 2. *q.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 29. *Utrum abſque ſimonia vendi poſſit jus percipiendi decimas, vel jus patronatus, aut etiam cœmeterium conſecratum.*

Reſp. *v. Decimæ q.* 13. 20. *&* 21. *Juspatronatus q. ult. Sepultura qu. ult.*

QUÆR. 30. *Utrum abſque ſimonia Prælati poſſint exigere aliquos fructus beneficiorum Eccleſiaſticorum.*

Reſp. D. Thomas, circa collationem beneficiorum ſciendum eſt, quod ſi Epiſcopus antequam beneficium alicui conferat ob aliquam cauſam ordinaverit aliquid ſubtrahendum de fructibus beneficii conferendi, & in pios uſus expendendum, non eſt illicitum. Si vero ab eo cui beneficium confert, requirit aliquid ſibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idem eſt, ac ſi aliquod munus ab eo exigeret, & non caret vitio ſimoniæ. 2. 2. *q.* 100. *a.* 4. *ad* 3. 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 9.

QUÆR. 31. *Cur, ſicut Urbanus Papa dicit, quiſquis res Eccleſiaſticas non ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra, munere linguæ, vel indebiti officii, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nomine pecuniæ intelligitur cujuſcunque pretium, quod pecunia menſurari poteſt. Manifeſtum eſt autem, quod obſequium hominis ad aliquam utilitatem ordinatur, quæ poteſt pretio pecuniæ æſtimari; unde & pecuniaria mercede Miniſtri conducuntur: Et ideo idem eſt, quod aliquis det rem ſpiritualem pro aliquo obſequio temporali exhibito, vel exhibendo, ac ſi daret pro pecunia data, vel promiſſa, qua illud obſequium æſtimari poſſet. Similiter etiam quod aliquis ſatisfacit precibus alicujus ad temporalem gratiam quærendam, ordinatur ad aliquam utilitatem, quæ poteſt pecuniæ pretio æſtimari: Et ideo ſicut contrahitur ſimonia accipiendo pecuniam, vel quamlibet aliam rem exteriorem (quod pertinet ad munus a manu (ita etiam contrahitur per munus a lingua, vel ab obſequio. 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *a.* 3. *in corp.*

QUÆR. 32. *In quo ſenſu dicit D. Gregor. in regiſtro, Eccleſiaſticis utilitatibus deſervientes, Eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliquis Clericus alicui Prælato impendat obſequium honeſtum ad ſpiritualia ordinatum (puta ad Eccleſiæ utilitatem vel Miniſtrorum ejus auxilium) ex ipſa devotione obſequii redditur dignus Eccleſiaſtico benefico, ſicut & propter alia opera bona: unde non intelligitur eſſe munus ab obſequio: Et in hoc caſu loquitur Gregorius. Si vero ſit inhoneſtum obſequium, vel ad carnalia ordinatum (puta quia ſervivit Prælato ad utilitatem conſanguineorum ſuorum, vel patrimonii ſui, vel ad aliquid hujuſmodi) erit munus ab obſequio: & eſt ſimoniacum. 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. *ad* 1.

QUÆR. 33. *An in prædicto caſu non committatur ſimonia ſi pactum aliquod non interveniat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obſequium aut eſt honeſtum, aut inhoneſtum: ſi quidem ſit honeſtum obſequium, ex ipſo obſequio quandoque redditur homo dignus beneficio Eccleſiaſtico, ſicut & aliis bonis operibus, & tunc

& tunc ſi pactio non intervenit, poteſt abſque ſimonia beneficium Eccleſiaſticum dare ei, qui obſecutus eſt: ut non habeatur oculus ad obſequium principaliter, ſed ad dignitatem perſonæ: Et ſic loquitur Gregorius. Si autem ſit inhoneſtum, tunc eſt omnino ſimonia. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 34. *An ſit ſimonia dare beneficium Eccleſiaſticum ratione conſanguinitatis, vel hoc pacto aut intentione, quod ipſis provideatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliquis aliquid ſpirituale alicui conferat gratis propter conſanguinitatem, vel quamcunque carnalem affectionem, eſt quidem illicita & carnalis collatio, non tamen ſimoniaca, quia nihil ibi accipitur: unde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis, in quo fundatur ſimonia. Si tamen aliquis dat beneficium Eccleſiaſticum alicui hoc pacto vel intentione, ut exinde ſuis conſanguineis provideat, eſt manifeſta ſimonia. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 35. *An ſimoniam committat ille, qui dando beneficium intendit aliquod bonum in ſe redundans, ut ſuæ domus magnificentiam, & alia hujuſmodi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui dat ratione conſanguinitatis præbendam alicui principaliter, aut intendit temporale bonum illius cui datur, & non alterius; & ſic peccat graviter, ſed ſimoniam non committit, quia non vendit cum nihil accipiat: aut intendit aliquod bonum in ſeipſum redundans, ſic quod magnificetur per hoc, & nobilitetur domus ſua; vel quod ipſe in conſanguineis ſit fortior: & ſic ipſe aliquid accipere ſperat pro quo ſpiritualia dat, & ſimoniam committit, & reducitur ad id munus, in quo continetur commodum quod ex tali actione ſperat. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 3. *ad* 7.

QUÆR. 36. *Quid ſit munus a lingua; & quandonam committatur ſimonia per tale munus: & an poſſit aliquis pro ſe beneficium petere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod munus a lingua dicitur vel ipſa laus pertinens ad favorem humanum, qui ſub pretio cadit, vel etiam preces, ex quibus acquiritur favor humanus, vel contrarium evitatur: & ideo ſi aliquis principaliter ad hoc intendit, ſimoniam committit.

Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit: unde ipſum factum eſt ſimoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipſum factum non eſt ſimoniacum; quia ſubeſt debita cauſa, ex qua illi pro quo preces porriguntur, ſpirituale aliquid conferatur: tamen poteſt eſſe ſimonia in intentione, ſi non attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad favorem humanum. Si vero aliquis pro ſe rogat ut obtineat curam animarum, ex ipſa præſumptione redditur indignus: & ſic preces ſunt pro indigno.

Licite tamen poteſt aliquis, ſi ſit indigens, pro ſe beneficium Eccleſiaſticum petere ſine cura animarum. 2. 2. *q.* 100. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 37. *An committatur ſimonia quando beneficium poſtulatur ſive pro digno, ſive pro indigno, vel quando propter preces datur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod munus linguæ duplex eſt, vel quod in ipſo actu linguæ conſiſtit, ſicut laus; vel quod ex lingua initium ſumit, ſicut cum quis ex hoc quod precibus alicujus ſatisfacit, favorem expectat. Qui enim dat aliquod ſpirituale pro favore, vel laude acquirenda, non eſt dubium quin ſimoniam committeret: quando ergo preces fiunt pro indigno, ſatis apparet quod nihil aliud niſi favor, aut etiam periculum evitandum, quia etiam carere malo quoddam bonum eſt, ut dicit Philoſophus in 5. Ethicor. Et ideo quando fiunt preces pro indigno, vel aliquo potente qui periculum comminatur, quæ dicuntur *preces armatæ*, manifeſte ſimonia committitur, ſi propter hoc beneficium Eccleſiaſticum detur.

Si autem pro digno fiant, quantum ad judicium hominum probabile eſt, quod dans magis moveatur intuitu dignitatis perſonæ, quam favore precum, vel timore rogantis, quantum ad divinum judicium ſimoniam committit & rogatus, & rogans, ſi hoc intendat, ſive aliquis pro ſe roget, ſive pro alio: Poteſt enim aliquis pro ſe petere (ſi dignus ſit) beneficium Eccleſiaſticum non habens curam animarum, ſi indiget, ſed non ſi habeat curam animarum, quia præſumptuoſum eſt: Nec tamen eſt ſimonia, niſi pro tanto, quod ex ipſa præſumptione indignus reddatur: & tunc preces ipſius ex hoc ipſo quod rogat, pro indigno fiunt. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 38. *Utrum hypocritæ ſint ſimoniaci.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hypocrita non dat aliquid ſpirituale propter laudem, ſed ſolum demonſtrat; & ſimulando magis furtive ſurripit laudem humanam, quam emat: unde non videtur pertinere ad vitium ſimoniæ. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 5. *ad* 4.

QUÆR. 39. *Quare in hypocriſi non reperitur illa emptio & venditio, in qua conſiſtit ſimonia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod emptio & venditio, in quibus ſimonia conſiſtit, ſunt voluntariæ communicationes, quia ex conſenſu utriuſque fiunt: ſed hypocrita, per ea quæ facit, favorem humanum ſibi uſurpans per modum furti, quod eſt involuntaria communicatio, proprie loquendo, ſimoniam non committit. 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *art.* 3. *ad* 6.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 40. *An ſimonia committatur ſi Judici ſpirituali detur aliquod munus ſive magnum, ſive parvum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Eccleſiæ judicium eſt quantum ad exteriora: & quia non eſt probabile, quod animus Judicis ſpiritualis flectatur ad aliquid faciendum pro parvo munere: ideo in parvis muneribus Judici datis non judicat ſimoniam committi. Sed apud Deum qui cor videt, ſimonia eſt & in parvis, & in magnis muneribus, ſi animus Judicis ex eis flectatur. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 4. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 41. *An Summus Pontifex poſſit incurrere vitium ſimoniæ ſicut alii homines; & tanto ſit gravius ipſius peccatum, quanto major eſt dignitas.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod Papa poteſt incurrere vitium ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo: Peccatum enim tanto in aliqua perſona eſt gravius, quanto majorem obtinet locum: Quamvis enim res Eccleſiæ ſint ejus ut principalis diſpenſatoris, non tamen ſunt ejus ut Domini, & poſſeſſoris: Et ideo ſi reciperet pro aliqua re ſpirituali pecuniam de redditibus Eccleſiæ alicujus, non careret vitio ſimoniæ: Et ſimiliter etiam poſſet ſimoniam committere recipiendo pecuniam ab aliquo laico, non de bonis Eccleſiæ. 2. 2. *q.* 100. *art.* 1. *ad* 7.

QUÆR. 42. *An ſit erronea opinio eorum qui dicunt, Papam non poſſe ſimoniam committere maxime cum aliqua perſona Eccleſiaſtica, eo quod eſt Dominus bonorum Eccleſiæ: & utrum ſimonia foret ſi quis aliquid ſpirituale debitori ſuo daret, ut quod ſuum eſt recuperaret.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod opinio illa erronea eſt. Si enim Papa pro aliquo ſpirituali munus acciperet, ſimoniam committeret, ſicut & alius homo: quia ſub Petro, cui Papa ſuccedit, ſimoniæ vitium damnationem inchoavit in novo Teſtamento. Et quamvis res Eccleſiæ ſint aliquo modo Papæ, non ſunt tamen ejus omnibus modis habendi, ſicut illud quod ad manum habet. Non eſt autem dubium quod ſimoniam committeret, ſi quis aliquod ſpirituale debitori ſuo daret, ut quod ſuum eſt recuperaret: Et ita etiam in propoſito Papa a ſimonia non excuſaretur, ſi (quod abſit) ſpiritualia pro temporalibus rebus Eccleſiarum daret. 4. *ſent. d.* 25. *q.* 3. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 43. *Cur ille qui dat mutuum poſſit aliquam amicabilem recompenſationem ſperare, ille vero qui dat Eccleſiaſtica beneficia, non debet ſperare niſi honorem Chriſti, & Eccleſiæ utilitatem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod munus aliquod vel a manu, vel a lingua, vel obſequio, poteſt uſurarius ſperare ex mutuo quod concedit, dupliciter. Uno modo quaſi debitum ex quadam obligatione tacita, vel expreſſa: & ſic quodcumque munus ſperet, illicite ſperat. Alio modo poteſt aliquod munus ſperare, non quaſi debitum, ſed quaſi gratuitum, & abſque obligatione præſtandum: & ſic licite poteſt ille qui mutuat, ſperare aliquod munus ab eo qui mutuat; ſicut ſi facit ſervitium alicui, confidit de eo ut amicabiliter ſuo tempore ſervitium faciat.

Alia tamen ratio eſt de ſimoniaco, & de uſurario: quia ſimoniacus non dat id quod eſt ſuum, ſed id quod eſt Chriſti: & ideo non debet ſperare aliquam recompenſationem ſibi fiendam, ſed ſolum honorem Chriſti, & utilitatem Eccleſiæ: ſed uſurarius nihil alteri præſtat, niſi quod ſuum eſt; unde poteſt aliquam amicabilem recompenſationem ſperare per modum prædictum. *q.* 13. *de malo*, *art.* 4. *ad* 13.

QUÆR. 44. *An ſit conveniens pœna ſimoniaci, ut privetur eo quod per ſimoniam acquiſivit (ſicut dicitur* 1. *qu. cap. ſi quis Epiſcopus) qui ordinatus eſt (ſimoniace) nihil ex ordinatione vel promotione quæ eſt per negationem facta, proficiat, ſed ſit alienus a dignitate, vel ſollicitudine quam pecuniis acquiſivit: & utrum ſimoniaci, vel etiam mediatores puniantur aliis pœnis, ſcilicet infamia, depoſitione, & excommunicatione.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus poteſt licite retinere id quod contra voluntatem domini acquiſivit; puta ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui contra voluntatem & ordinationem domini ſui, ille qui acciperet, licite retinere non poſſet: Dominus autem, cujus Eccleſiarum Prælati ſunt diſpenſatores & miniſtri, ordinavit ut ſpiritualia gratis darentur, ſecundum illud Matth. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date*: Et ideo qui muneris interventu ſpiritualia quæcumque aſſequitur, ea licite retinere non poteſt.

Inſuper autem ſimoniaci, tam vendentes quam ementes ſpiritualia, aut etiam mediatores, aliis pœnis puniuntur ſcilicet infamia & depoſitione, ſi ſint Clerici; & excommunicatione, ſi ſint laici; ut habetur 1. *q.* 1. *cap. ſi quis Epiſcopus.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 45. *Utrum ille qui ſimoniace dedit vel recepit ordines aut beneficia, vel fuit mediator ſimoniæ, ſit ſuſpenſus & quoad ſe, & quoad alios.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui ſimoniace recipit ſacrum ordinem, recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam Sacramenti; non tamen recepit gratiam, neque ordinis executionem, eo quod quaſi furtive ſuſcepit characterem contra principalis domini volunta-

Digitized by Google

tem: Et ideo eſt ipſo jure ſuſpenſus & quoad ſe, & quoad alios; ut ſcilicet nullus ei communicet in ordinis executione, ſive ſit peccatum ejus publicum, ſive occultum, nec poteſt repetere pecuniam quam turpiter dedit: licet alius injuſte detineat. Si vero ſit ſimoniacus, quia contulit ordinem ſimoniace, vel quia dedit vel recepit beneficium ſimoniæ, ſi eſt publicum, eſt ipſo jure ſuſpenſus & quoad ſe, & quoad alios: ſi autem eſt occultum, eſt ſuſpenſus ipſo jure quoad ſe tantum, non quoad alios. *In eodem art. 6. ad* 1.

QUÆR. 46. *An efficacia Sacramentorum impediatur per peccatum ſimoniæ; & quo modo ſimoniacus ab executione ordinis, vel officii ſuſpendatur; & utrum ille qui recipit beneficium per ſimoniam teneatur ipſi renunciare, & omnes fructus reſtituere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod efficacia Sacramentorum non eſt ex humano merito: & ideo propter hominis peccatum non impeditur Sacramentum: unde peccatum ſimoniæ nec Sacramentum ſuſcipiendum impedit, nec ſuſceptum tollit: Poteſt tamen impedire ultimam rem Sacramenti, ſi ſit peccatum ex parte recipientis: ſed tamen per ſimoniam aliquis ab executione ordinis, aut officii ſuſpenditur.

Sed in hoc diſtinguendum eſt: Quia ſi dicatur ſimoniacus ex hoc quod recipit ordinem per ſimoniam, non recipit executionem, & eſt ipſo jure ſuſpenſus & quoad ſe, & quoad alios, & punitur ulterius per depoſitionem quando conſtiterit de crimine judici: ſi autem dicatur ſimoniacus, quia contulit ordinem ſimoniace, vel quia dedit vel recepit ſimoniace beneficium, vel quia mediator fuit ſimoniæ: ſi ſit occultum, ſuſpenſus eſt ipſo jure quoad ſe: ſi autem manifeſtum eſt, ſuſpenſus eſt quoad ſe, & quoad alios: Et iterum ille, qui recipit beneficium per ſimoniam, tenetur ad reſtitutionem omnium fructuum perceptorum, & beneficio renunciare. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 1. *quæſt.* 3. *in corp.* 4. *ad Hannib. d.* 25. *q.* 2. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 47. *Cur per homicidium ex ignorantia commiſſum non incurritur irregularitas: bene tamen per ſimoniam in alicujus ordinatione commiſſam eo ignorante.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod propter homicidium non fit aliquis defectus in ordinatione, ſed in ordinato tantum: & ideo ſufficit quod ordinatus ſit immunis ab homicidio: ſed per ſimoniam fit defectus in ipſa ordinatione: & ideo etiam ſi ipſe ſit immunis, tamen eſt ſuſpenſus quando ad notitiam ejus devenerit. 4. *ſent. diſt.* 25. *quæſt.* 3. *artic.* 1. *qu.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 48. *An poſſit ſubditus recipere ordines ab Epiſcopo ſimoniaco, qui hoc ei præcipit ſub excommunicatione.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nec propter præceptum ejus, nec etiam propter excommunicationem debet aliquis recipere ordinationem ab Epiſcopo quem ſcit ſimoniace promotum: & ſi ordinetur, non recipit ordinis executionem, etiamſi ignoraret eum eſſe ſimoniacum: ſed indiget diſpenſatione: quamvis quidam dicant, quod ſi non poteſt probare eum eſſe ſimoniacum debet obedire recipiendo ordinem, ſed non debet exequi ſine diſpenſatione: ſed hoc abſque ratione dicitur, quia nullus debet obedire alicui ad communicandum ſibi in facto illicito; ille autem, qui eſt ipſo jure ſuſpenſus & quoad ſe & quoad alios, illicite confert ordinem: unde nullus debet ei communicare recipiendo ab eo quæcunque ex cauſa.

Si autem ei non conſtat, non debet peccatum credere alterius: & ita cum bona conſcientia debet ab eo ordinem recipere. Si autem Epiſcopus ſit ſimoniacus aliquo alio modo, quam per promotionem ſuam ſimoniace factam, poteſt ab eo ordinem recipere, ſi ſit occultum: quia non eſt ſuſpenſus quoad alios, ſed ſolum quoad ſeipſum. 2 2. *q.* 100. *art.* 6. *ad* 2.

QUÆR. 49. *Quandonam ſubditus obedire debet, ſi ei præcipiatur, quod ordines recipiat a ſimoniaco.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando eſt manifeſtum crimen ſimoniæ, tunc amittit executionem, & ſuſpenſus eſt quoad ſe, & quoad alios: ſed quando eſt occultum, tunc eſt ſuſpenſus quoad ſe tantum: Et ideo ſi ſit manifeſtum ſecundum quod in jure aliquid dicitur manifeſtum, tunc nullo modo debet aliquis obedire, nec ab eo ordinem ſuſcipere: ſi autem non ſit manifeſtum, ſi non poteſt ſubterfugere, debet obedire: etiam ſi ipſe ſciat eum eſſe ſimoniacum, qui ordines celebrat. 4. *ſent. d.* 25. *q.* 3. *art.* 1. *qu.* 3. *ad* 2. 4. *ad Hannib. diſt.* 25. *qu.* 2. *art.* 2. *ad* 2. *& ad* 4.

Diximus ſupra v. Sacramentum qu. 37. *ex octava Synodo generali, quod nullus clericus debet ſe a communione proprii Patriarchæ ſeperare ſub prætextu cujuslibet criminalis cauſæ, niſi poſt ſynodicam ſententiam: & ex Concilio Conſtantienſi quod nemo a communione alicujus in Sacramentorum adminiſtratione, vel receptione, aut aliis quibuſcunque divinis, vel extra, prætextu cujuſcunque ſententiæ, aut cenſuræ Eccleſiaſticæ a jure, vel ab homine generaliter promulgatæ tenetur abſtinere, vel aliquem vitare, præter nominatim excommunicatos, & notorios clericorum percuſſores.*

QUÆR. 50. *Utrum ille qui ſciens & volens ſimoniace ſuſcepit ordines vel beneficium, careat*

Digitized by Google

reat executione ordinis, & teneatur reſignare beneficium cum fructibus: & utrum ad hoc etiam obligetur ille in cujus promotione commiſſa eſt ſimonia ipſo neſciente & nolente.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc quod aliquis privetur eo quod accepit, non ſolum eſt pœna peccati, etiam quandoque eſt effectus acquiſitionis injuſtæ; puta cum aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere non poteſt: Et ideo, ſi aliquis ſcienter, & propria ſponte ſimoniace accipiat ordinem, vel Eccleſiaſticum beneficium, non ſolum privatur eo quod accepit, ut ſcilicet careat executione ordinis, & beneficium reſignet cum fructibus inde perceptis: ſed etiam ulterius punitur, quia notatur infamia, ut dicitur cap. *Si quis præbenda*, cauſa 1. quæſt. 2. & tenetur ad reſtituendos fructus non ſolum perceptos, ſed etiam eos qui percipi potuerunt a poſſeſſore diligenti (quod tamen intelligendum eſt de fructibus illis qui ſuperſunt deductis expenſis factis cauſa fructuum) exceptis fructibus illis qui alias expenſi ſunt in utilitatem Eccleſiæ.

Si vero eo neſciente nec volente per alios alicujus promotio ſimoniace procuratur, caret quidem ordinis executione, & tenetur reſignare beneficium, quod eſt conſecutus, cum fructibus extantibus: non autem tenetur reſtituere fructus conſumptos: quia bona fide poſſedit: niſi forte inimicus ejus fraudulenter pecuniam daret pro alicujus promotione, vel niſi ipſe expreſſe contradixerit: tunc enim non tenetur ad renunciandum, niſi forte poſtmodum pacto conſenſerit, ſolvendo quod fuit promiſſum. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 9. *ad* 3. 4. *ſent. d.* 25. *quæſt.* 3. *art.* 1. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

QUÆR. 51. *Cur reſtituenda ſint bona Eccleſiaſtica ſimoniace accepta.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pecunia, vel poſſeſſio, vel fructus ſimoniace accepti, debent reſtitui Eccleſiæ, in cujus injuriam data fuerunt: non obſtante, quod Prælatus, vel aliquis de Collegio illius Eccleſiæ fuit in culpa: quia eorum peccatum non debet aliis nocere: ita tamen quod quantum fieri poteſt ipſi qui peccaverunt, inde commodum non conſequantur. Si vero Prælatus & totum Collegium ſunt in culpa, tunc debet cum authoritate ſuperioris, vel pauperibus, vel alteri Eccleſiæ erogari. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 6. *ad* 4.

QUÆR. 52. *An bona ſimoniace acquiſita ſint in eleemoſynas, vel uſus pios eroganda.*

Reſp. *v. Eleemoſyna qu.* 23. & 24. & *v. Meretrix qu.* 3.

QUÆR. 53. *Quid ſit faciendum de eo, qui ſimoniace in monaſterio fuit receptus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliqui ſunt in Monaſterio ſimoniace recepti, debent abrenunciare: & ſi eis ſcientibus commiſſa eſt ſimonia poſt Concilium generale, ſine ſpe reſtitutionis de Monaſterio ſuo expelluntur, & ad agendam perpetuam pœnitentiam ſunt in arctiori regula ponendi, vel in aliquo loco ejuſdem ordinis collocari: & ſi hoc fieri non poteſt, diſpenſative debent in eiſdem Monaſteriis recipi ne in ſæculo evagentur: mutatis tamen prioribus locis, & inferioribus aſſignatis. Si vero ipſis ignorantibus ſive ante Concilium, ſive poſt, ſint ſimoniace recepti, poſtquam renunciaverint, poſſunt de novo recipi, locis mutatis, ut dictum eſt. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 6. *ad* 5.

QUÆR. 54. *An ſimoniacus pure mentalis ſupradictis pœnis ſubjaceat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quoad Deum ſola voluntas facit ſimoniacum: ſed quoad pœnam Eccleſiaſticam exteriorem, non punitur ut ſimoniacus, ut abrenunciare teneatur; ſed debet de mala intentione pœnitere. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 6.

QUÆR. 55. *Cur pœnæ Eccleſiaſticæ non incurruntur per voluntatem ſimoniæ, ſed tantum per executionem, ſive non per ſimoniam mentalem, ſed tantum per realem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod *homines judicant ea quæ foris parent, Deus intuetur cor*, ut dicitur 1. Reg. 16. & ideo in ſimonia, & in omnibus aliis peccatis, ex ſola voluntate efficitur aliquis peccator ſecundum reatum pœnæ; quæ ad judicium Dei pertinet, ſed non quantum ad reatum pœnæ, quæ pertinet ad judicium Eccleſiæ, unde homicida voluntate incurrit reatum pœnæ æternæ, ſed non irregularitatem, vel excommunicationem, vel aliquid hujuſmodi: Et ſimiliter dicendum eſt de ſimoniaco. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 1. *q.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 56. *An & quomodo Papa, vel etiam Epiſcopus poſſit cum ſimoniacis diſpenſare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diſpenſare cum eo, qui eſt beneficatus ſimoniace ſcienter ſolus Papa poteſt: in aliis autem caſibus poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare: ita tamen quod prius abrenunciet quod ſimoniace acquiſivit, & tunc diſpenſationem conſequitur; vel parvam, ut habeat laicam communionem; vel magnam, ut poſt pœnitentiam in alia Eccleſia in ſuo ordine remaneat; vel majorem, ut remaneat in eadem, ſed in minoribus ordinibus; vel maximam, ut in eadem Eccleſia etiam majores ordines exequatur, non tamen prælationem accipiat. 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. *ad* 7.

QUÆR. 57. *Cur venditores ſpiritualium dici poſſunt non ſolum ſimoniaci, ſed etiam Giezitæ.*

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Simon Magus ad hoc emere voluit poteſtatem ſpiritualem, ut eam poſtea venderet; dicitur enim cauſa 1. qu. 3. quod *Simon Magus donum Spiritus Sancti emere voluit, ut ex venditione ſignorum, quæ per eum fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur*: & ſic illi qui ſpiritualia vendunt, conformantur Simoni Mago in intentione; in actu vero illi qui emere volunt: illi autem qui vendunt, in actu imitantur Giezi diſcipulum Eliſei, de quo legitur 4. Reg. 5. quod accepit pecuniam a leproſo mundato: Unde venditores ſpiritualium poſſunt dici non ſolum ſimoniaci, ſed etiam Giezitæ. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 1. *ad* 4. 4. *ſent. d.* 25. *qu.* 3. *art.* 1. *quæſtiunc.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 58. *An ſimonia ſit maximum peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſimonia non eſt maximum peccatum ſimpliciter, ſed maximum inter illa quæ committuntur circa contractus pecuniarios: & hoc etiam eſt ex hoc quod irreverenter ſe habet homo ad res ſacras, in quo attingit peccata, quæ ſunt contra præcepta primæ tabulæ. *Quodlibeto* 5. *art.* 20. *ad* 2.

QUÆR. 59. *Quomodo verum ſit quod dicitur cauſa* 1. *qu.* 1. *Tolerabilior eſt Macedonii, & eorum qui circa ipſum ſunt Sancti Spiritus impugnatorum impia hæreſis, quam ſimoniacorum: illi enim creaturam & ſervum Dei Patris & Filii Spiritum Sanctum delirando fatentur; iſti vero eundem Spiritum Sanctum efficiunt ſervum ſuum: omnis enim Dominus quod habet, ſi vult, vendit, ſive ſervum, ſive aliquid eorum quæ poſſidet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Religio conſiſtit in quadam fidei proteſtatione, quam tamen aliquis interdum non habet in corde; ita etiam vitia oppoſita Religioni habent quandam proteſtationem infidelitatis, licet quandoque non ſit infidelitas in mente. Secundum hoc ergo ſimonia hæreſis dicitur, ſecundum exteriorem proteſtationem; quia in hoc quod aliquis vendit donum Spiritus Sancti, quodammodo proteſtatur ſe eſſe Dominum ſpiritualis doni, quod eſt hæreticum. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 60. *In quo alio ſenſu peccatum ſimoniæ dicitur gravius quam hæreſis Macedonii: & utrum pervertat totum ordinem Eccleſiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dicitur gravius peccatum propter pronitatem ad ipſum ex cupiditate humana, & propter nocumentum majus, quia totum ordinem Eccleſiæ pervertit. 4. *ſent. diſt.* 25. *quæſt.* 3. *art.* 1. *quæſt.* 2. *ad* 2.

Inter propoſitiones damnatas a Summo Pontifice Alexandro VII. hæc eſt 22. *Non eſt contra juſtitiam beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Eccleſiaſtica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod ſibi conferre non tenebatur.*

Contra propoſitionem illam aſſerri poſſunt plura quæ in reſponſionibus præcedentibus retulimus ex D. Thoma, ut conſideranti patebit.

SIMULATIO.

QUÆR. 1. *Quid ſit ſimulatio, & utrum ſit ſemper peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad virtutem veritatis pertinet ut quis talem ſe exhibeat exterius per ſigna exteriora qualis eſt: ſigna autem exteriora non ſolum ſunt verba, ſed etiam facta: ſicut ergo veritati opponitur quod aliquis per verba exteriora aliud ſignificet quam quod habet apud ſe (quod ad mendacium pertinet) ita etiam opponitur veritati quod aliquis per aliqua ſigna factorum vel rerum aliquid ſignificet contrarium ejus quod in eo eſt, quod proprie ſimulatio dicitur: unde ſimulatio proprie eſt mendacium quoddam in exteriorum ſignis factorum conſiſtens: Non refert autem utrum aliquis mentiatur verbo, vel quocunque alio facto: Unde cum omne mendacium ſit peccatum, conſequens eſt etiam, quod omnis ſimulatio eſt peccatum. 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſimulatio ſit peccatum ſive ſit de bono, ſive de malo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dicunt quod nulli poteſt ſe ſimulare eſſe malum, quia per opera bona nullus ſimulat ſe malum: ſi autem opera mala faciat, malus eſt; Sed hæc ratio non cogit: poteſt enim aliquis ſe ſimulare malum per opera, quæ in ſe non ſunt mala, ſed habent in ſe quandam ſpeciem mali; & tamen ipſa ſimulatio eſt mala, tum ratione mendacii, tum ratione ſcandali; & quamvis per hoc fiat malus, non tamen fit malus illa malitia quam ſimulat; & quia ipſa ſimulatio ſecundum ſe mala eſt, non ratione ejus, de quo eſt (ſive ſit de bono, ſive ſit de malo) peccatum eſt. 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Utrum abſque ſimulatione poſſit aliquis occultare crimen ſuum: & utrum occultare debeat, cum Iſaiæ* 3. *contra quoſdam dicatur; Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicaverunt, nec abſconderunt.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut aliquis verbo mentitur quando ſignificat quod non eſt, non autem quando tacet quod eſt

(ali-

Digitized by Google

(aliquando licet) ita etiam ſimulatio eſt, quando aliquis per exteriora ſigna factorum vel rerum ſignificat aliquid quod non eſt; non autem ſi aliquis prætermittat ſignificare quod eſt: Unde aliquis poteſt peccatum ſuum occultare abſque ſimulatione: Et ſecundum hoc intelligendum eſt quod Hieronymus dicit ibidem, quod *ſecundum remedium poſt naufragium eſt peccatum abſcondere*, ne ſcilicet exinde aliis ſcandalum generetur. 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 4. *An ſimulatio ſit idem quod Hypocriſis: cur levius eſt aperte peccare quam ſanctitatem ſimulare: & quare ſimulata ſanctitas eſt duplex peccatum.*

Reſp. *v. Hypocriſis, qu.* 1. *&* 11. *&* 13.

SOBRIETAS.

QUÆR. 1. *An materia ſobrietatis ſit potus, juxta illud Eccl.* 31. *Æqua vita hominibus vinum in ſobrietate, ſi bibas illud moderate, ſobrius eris.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod virtutes quæ ab aliqua generali conditione nominantur, illam materiam ſibi ſpecialiter vendicant, in qua difficillimum & optimum eſt conditionem ejus obſervare; ſicut fortitudo, pericula mortis; & temperantiam, delectationes tactus: nomen autem ſobrietatis ſumitur a menſura; dicitur enim aliquis ſobrius, quaſi *briam*, ideſt *menſuram* ſervans: & ideo illam materiam ſpecialiter ſibi ſobrietas aſcribit, in qua maxime laudabile eſt menſuram ſervare.

Hujuſmodi autem eſt potus inebriare valens; quia ejus uſus menſuratus multum confert; & immodicus exceſſus multum lædit, quia impedit uſum rationis, magis etiam quam exceſſus cibi: unde dicitur Eccleſ. 31. *Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus: vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit*: & ideo ſpecialiter ſobrietas attenditur circa potum; non quemcunque, ſed eum qui ob ſuam fumoſitatem natus eſt caput conturbare; ſicut vinum, & omne quod inebriare poteſt. Communiter autem ſumendo nomen ſobrietatis poteſt in quacunque materia dici; ſicut dicitur de fortitudine, & temperantia. 2. 2. *qu.* 14. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Cur ſobrietas ſit neceſſaria præſertim mulieribus, & juvenibus, ſenibus Epiſcopis & Regibus, juxta illud* 1. *ad Timoth.* 3. *Mulieres ſimiliter pudicas, ſobrias &c. & ad Titum* 2. *Juvenes ſimiliter hortare ut ſobrii ſint: & ibidem, ſenes ut ſobrii ſint: & ad Thimoth.* 3. *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe &c. ſobrium &c. & Prover.* 31. *Noli Regibus dare vinum; & poſtea ſubditur: Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtus habet habitudinem ad duo: uno quidem modo, ad contraria vitia quæ excludit, & concupiſcentias quas refrænat: alio modo, ad finem in quem perducit. Sic ergo aliqua virtus magis requiritur in aliquibus duplici ratione.

Uno modo, quia in eis eſt major pronitas ad concupiſcentias, quas oportet per virtutem refrænari, & ad vitia quæ per virtutem tolluntur: & ſecundum hoc ſobrietas maxime requiritur in juvenibus & mulieribus; quia in juvenibus viget concupiſcentia delectabilis propter fervorem ætatis: in mulieribus autem non eſt ſufficiens robur mentis ad hoc quod concupiſcentiis reſiſtant: unde ſecundum Valerium Maximum mulieres apud Romanos antiquitus non bibebant vinum.

Alio vero modo ſobrietas magis requiritur in aliquibus, utpote magis neceſſaria ad propriam operationem ipſorum: vinum autem immoderate ſumptum præcipue impedit uſum rationis: & ideo ſenibus, in quibus ratio debet vigere ad aliorum eruditionem; & Epiſcopis, ſeu quibuslibet Eccleſiæ Miniſtris, qui mente devota debent ſpiritualibus officiis inſiſtere; & Regibus qui per Sapientiam debent populum ſubditum gubernare, ſpecialiter ſobrietas indicitur. 2. 2. *qu.* 149. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 3. *An ſobrius non minus delectetur in cibo quam guloſus, licet minus in hujuſmodi delectatione hæreat.*

Reſp. D. Thomas, ſobrius in cibo moderate ſumpto non minorem habet delectationem quam guloſus: ſed minus ejus concupiſcibilis ſuper hujuſmodi delectatione requieſcit. 1. *p. qu.* 98. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 4. *An & quando ſecundum ſobrietatem potus vini ſit licitus & laudabilis, vel illicitus & vituperabilis.*

Reſp. infra *v. Vinum.*

De contractu ſocietatis quandonam ſit uſurarius habetur infra v. Uſura.

SODOMIA.

QUÆR. 1. *Cur Apoſtolus ad Rom.* 1. *Sodomiam aliaque vitia contra naturam vocat paſſiones ignominiæ: & quare hujuſmodi vitia ſunt maxime exprobrabilia, & ipſi Deo injurioſa, ac ubique deteſtanda & punienda.*

RESp. ſupra *v. Intemperantia qu.* 5. & *v. Luxuria qu.* 13. *&* 21.

QUÆR. 2. *Cur idem Apoſtolus in eodem cap.* 1. *ad Rom. graviſſimum Sodomiæ peccatum*

Digitized by Google

dicit eſſe Idololatriæ pœnam: & quomodo Idololatria & ſodomia ſimul cœperunt in mundo, & ſimul creverunt.

Reſp. D. Thomas, eſt notandum quod ſatis rationabiliter Apoſtolus vitia contra naturam quæ ſunt graviſſima inter peccata carnalia ponit idololatriæ pœnam, quia ſimul cum idololatria incepiſſe videntur, ſcilicet tempore Abrahæ, quando creditur idololatria incepiſſe: unde & tunc primo leguntur in Sodomitis punita eſſe, ut Geneſis 19. Similiter etiam idololatria creſcente hujuſmodi vitia creverunt: unde dicitur 2. Machab. 4. quod *Jaſon auſus eſt ſub ipſa arce optimos quoſque ephebòrum in lupanaribus ponere*: erat autem hoc non initium, ſed incrementum quoddam & profectus gentilis, & alienigenæ converſationis. *in expoſ. illius cap. lect.* 8.

QUÆR. 3. *An fuerit conveniens quod tempore Abrahæ, in quo genus humanum ad profundiſſima peccatorum devenerat, ſcilicet infidelitatem & turpiſſimum ſodomiæ vitium, fieret manifeſta Chriſti venturi promiſſio, & inſtitueretur circumciſio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex corruptione peccati originalis humanum genus circa tempora Abrahæ, uſque ad profundiſſima peccatorum venerat: ſcilicet in infidelitatem & turpiſſimum vitium contra naturam: Et ideo tunc temporis primo conveniebat promiſſionem fieri manifeſtam de ſemine naſcituro, in quo omnes gentes benedicerentur, & a peccatis mundarentur: tunc etiam oportebat in ſignificationem aliquod exemplum fidei hominibus proponi contra infidelitatem: tunc ſigna caſtitatis dari contra corruptiſſimam concupiſcentiam: E ideo Abrahæ primo data eſt circuncifio in ſignum paternitatis: ut ex quo naſciturus erat peccatorum deſtructor: & in ſignum fidei, & diſtinctionis ab infidelibus: & in ſignum caſtitatis & munditiæ. 4. *ſent. d.* 1. *qu.* 2. *art.* 1. *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 4. *Unde proveniat vitium ſodomiæ.*

Reſp. D. Thomas, hoc vitium ſodomiticum ipſe Philoſophus in 7. Ethic. dicit accidere propter vitioſam naturam, & perverſam conſuetudinem. *Opuſc.* 20. *de regimine Principum lib.* 4. *cap.* 14.

SOLERTIA.

QUÆRITUR, *An ſolertia, quæ eſt facilis, & prompta conjecturatio ad conſiliandum, ſit pars prudentiæ; cum oporteat conſiliari tarde, ut dicitur in 6. Ethic.*

Reſp. D. Thomas, poteſt aliquis eſſe bene conſiliativus, etſi diutius conſilietur vel tardius: nec tamen propter hoc excluditur quin bona conjecturatio ad bene conſiliandum valeat, & quandoque neceſſaria ſit, quandoque ſcilicet ex improviſo occurrit aliquid agendum; & ideo ſolertia convenienter pars prudentiæ ponitur. 2. 2. *q.* 49. *art.* 4. *ad* 2. 3. *ſent. d.* 33. *q.* 3. *art.* 1. *qu.* 4.

SOLITUDO.

QUÆR. 1. *Quare homo ſolitarius vel eſt beſtia, vel Deus, ut dicit Philoſ. 1. Politicorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homo poteſt ſolitarius vivere dupliciter: uno modo quaſi ſocietatem humanam non ferens propter animi ſævitiam; & hoc eſt beſtiale; alio modo per hoc quod totaliter divinis rebus inhæret; & hoc eſt ſupra hominem: & ideo Philoſophus dicit in 1. Politicor. quod *ille qui aliis non communicat, eſt beſtia, aut Deus*, ideſt, divinus vir. 2. 2. *qu.* 188. *ad* 8. *ad* 5.

QUÆR. 2. *Utrum amor ſolitudinis ad vacandum rebus divinis ſit maximum charitatis ſignum.*

Reſp. *v. Charitas, qu. ult.*

Plura de ſolitudine habentur ſupra v. Religio, ubi agitur de Ordinibus Religioſis ſolitariæ vitæ conſecratis; & infra *v. Vita, ubi agitur de eadem vita ſolitaria.*

SOLLICITUDO.

QUÆR. 1. *Quid ſit ſollicitudo; & utrum ad prudentiam pertineat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dicit Iſidor. in lib. Etymolog. *Solicitus dicitur quaſi ſolers citus*, inquantum ſcilicet aliquis ex quadam ſolertia animi velox eſt ad proſequendum ea quæ ſunt agenda: hoc autem pertinet ad prudentiam, cujus præcipuus actus eſt circa agenda præcipere de præconſiliatis, & judicatis: unde Philoſoph. dicit in 6. Ethicor. quod *oportet operari quidem velociter, conſiliari autem tarde*. Et inde eſt quod ſollicitudo proprie ad prudentiam pertinet. Et propter hoc Auguſtinus dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, quod *prudentiæ ſunt excubiæ, atque diligentiſſima vigilantia, ne ſubrepente paulatim mala ſuaſione fallamur*. 2. 2. *qu.* 47. *art.* 9. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quam ſollicitudinem prohibeat Chriſtus in Evangelio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Dominus ſollicitudinem neceſſariam non prohibuit, ſed ſollicitudinem inordinatam: eſt autem quadruplex inordinatio ſollicitudinis vitanda cir-

circa temporalia: primo quidem, ut in eis finem non conſtituamus, neque Deo ſerviamus propter neceſſaria victus; unde dicitur: *nolite theſaurizare vobis &c.* Secundo, ut non ſic ſollicitemur de temporalibus cum deſperatione divini auxilii; unde Dominus dicit: *Pater veſter ſcit, quod his omnibus indigetis.* Tertio, ne ſit ſollicitudo præſumptuoſa, ut ſcilicet homo confidat ſe neceſſaria vitæ per ſuam ſollicitudinem poſſe procurare abſque divino auxilio: quod Dominus removet per hoc, quod *homo non poteſt aliquid adjicere ad ſtaturam ſuam.* Quarto per hoc quod homo ſollicitudinis tempus præoccupat; quia ſcilicet de hoc ſollicitus eſt nunc quod non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri; unde dicit: *nolite ſolliciti eſſe in craſtinum*, 1. 2. *q.* 108. *art.* 3. *ad* 5.

QUÆR. 3. *Quomodo excludatur ſollicitudo, ſed non labor: unde Apoſtolus dicit* 2. *ad Theſſalon.* 3. *Si quis non vult operari, non manducet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſollicitudo ejus qui corporali labore panem acquirit, non eſt ſuperflua, ſed moderata: & ideo Hieron. (in illud *nolite ſolliciti eſſe*, Matth. 4.) dicit, quod *labor exercendus eſt, ſollicitudo tollenda*; ſuperflua ſcilicet animum inquietans. 2. 2. *q.* 65. *art.* 6. *ad* 2.

QUÆR. 4. *An debeat aliquis ſollicitus eſſe futurorum, cum Dominus dicat Matth.* 9. *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod nullum opus poteſt eſſe virtuoſum, niſi debitis circumſtantiis veſtiatur: inter quas una eſt tempus; ſecundum illud Eccl. 8. *Omni negotio tempus eſt & opportunitas*: quod non ſolum in exterioribus operibus, ſed etiam interiori ſollicitudine locum habet. Unicuique enim tempori competit propria ſollicitudo; ſicut tempori æſtatis competit propria ſollicitudo vindemiæ: ſi quis ergo tempore æſtatis de vindemia jam eſſet ſolicitus, ſuperflue præoccuparet futuri temporis ſollicitudinem; unde hujuſmodi ſolicitudinem tamquam ſuperfluam Dominus prohibuit, dicens: *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum*; unde ſubdit: *craſtinus enim dies ſollicitus erit ſibi ipſi*: ideſt, ſuam propriam ſollicitudinem habebit, quæ ſufficiet ad animum affligendum: Et hoc eſt, quod ſubdit: *ſufficit diei malitia ſua*, ideſt, afflictio ſollicitudinis. 2. 2. *q.* 35. *art.* 7. *in corp. quæſt.* 188. *artic.* 7. *ad* 2. 3. *contra gentes cap.* 135.

QUÆR. 5. *An magnanimus ſit ſollicitus, cum Philoſophus dicat in* 4. *Ethic. quod ad magnanimum pertinet pigrum eſſe & otioſum: pigritiæ autem opponatur ſollicitudo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod magnanimus dicitur eſſe piger & otioſus, non quia de nullo ſit ſollicitus, ſed quia non eſt ſuperflue ſollicitus de multis: ſed confidit in his, de quibus confidendum eſt, & circa illa non ſuperflue ſollicitatur: ſuperfluitas enim timoris & diffidentiæ facit ſuperfluitatem ſollicitudinis; quia timor facit conſiliativos. 2. 2. *qu.* 47. *art.* 9. *ad* 3.

QUÆR. 6. *Quomodo multiplex ſollicitudo ſit bona.*

Reſp. D. Thomas, notandum eſt, quod multiplex ſollicitudo eſt bona. Prima prælationis, ſicut nauta ſollicitus eſt de regimine Navis, Pater de filiis; Roman. 12. *Qui præeſt in ſollicitudine.* Secunda prædicationis, ſicut Pædagogus ſollicitus eſt de puero, Doctor de diſcipulis, 1. Theſſ. 2. *Fiduciam habuimus loqui ad vos verbum Dei in multa ſollicitudine.* Tertia dilectionis, ſicut amicus verus ſollicitus eſt de conſervatione amoris. Epheſ. 4. *Solliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis &c.* Quarta compaſſionis, ſicut vir miſericors ſollicitus eſt de egenis, & afflictis. 2. Timot. 1. *Cum veniſſet Romam, ſollicite me quæſivit, & invenit.* Quinta devotionis, ſicut ſervus ſollicitus eſt de placendo Domino, Religioſus Deo. Mich. 6. *Indicabo tibi, o homo, quid ſit bonum, & poſt ſollicite ambulare cum Deo tuo.* Sexta circumſpectionis, ſicut ſpeculator eſt de caſtro cuſtodiendo. Deuter. 4. *Cuſtodite animas veſtras ſollicite*: Corpus enim cum organis, anima cum potentiis quoddam caſtrum eſt. Septima actionis, ſicut agricola ſollicitus eſt de opere perficiendo. Luc. 10. *Martha Martha ſollicita es.* 2. Timoth. 2. *Sollicite cura teipſum probabilem exhibere Deo.* Octava proviſionis, ſicut diſpenſator de domo, mercator de computo, pauper de pane quærendo. Rom. 12. *Sollicitudine non pigri.* 1. *ad Cor. lect.* 7.

QUÆR. 7. *Quomodo loco ſollicitudinis debemus recurſum habere ad Deum per orationem, juxta illud Apoſt. ad Philippenſ.* 4. *Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.*

Reſp. D. Thomas, oſtendit quod mens noſtra debet eſſe quieta: & primo oſtendit ſuperfluam ſollicitudinem, ſecundo oſtendit quid loco ejus in mente ſuccedat, ibi, *ſed in omni oratione &c.* & ſatis convenienter ſubdit, *nihil ſolliciti &c.* Ad hoc quod dixerat, *Dominus prope eſt*, quaſi dicat ipſe omnia tribuit; unde non eſt neceſſe quod ſitis ſolliciti. Math. 6. *Ne ſolliciti ſitis quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini, &c.* Sed contra, quia dicitur Rom. 12. *Qui præeſt in ſollicitudine.* Reſp. dicendum eſt, quod ſollicitu-

Digitized by Google

citudo quandoque importat diligentiam quærendi quod deeſt, & hoc eſt commendabile, & opponitur negligentiæ; quandoque anxietatem animi cum defectu ſpei & timore de obtinendo id, circa quod ſollicitatur; & hoc prohibet Dominus Matth. 6. Et hic Apoſt. quia non debet deſperare quin Dominus det neceſſaria. Sed loco ſollicitudinis debemus habere recurſum ad Deum. 1. Petr. ult. *Omnem ſollicitudinem projicientes in eum, quoniam ipſi eſt cura de vobis*, & hoc fit orando. *ad Philipp. 4. lect. 1.*

QUÆR. 8. *De quo principaliter eſſe debeat noſtra ſollicitudo.*

Reſp. D. Thomas, principaliter noſtra ſollicitudo eſſe debet de ſpiritualibus bonis, ſperantes quod etiam temporalia nobis provenient ad neceſſitatem ſi fecerimus quod debemus. 2. 2. *q. 55. a. 6. in corp.*

QUÆR. 9. *Cur non debemus aliorum ſollicitudinem condemnare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. de ſermone Domini in Monte, *cum viderimus aliquem ſervum Dei providere ne iſta neceſſaria ſibi deſint, non judicemus eum de craſtino ſollicitum eſſe; nam & ipſe Dominus propter exemplum loculos habere dignatus eſt; & in Actibus Apoſtolic. ſcriptum eſt ea, quæ ad victum ſunt neceſſaria procurata eſſe in futurum propter imminentem famem: non ergo Dominus improbat, ſi quis humano more iſta procuret, ſed ſi quis propter iſta militet. 2. 2. qu. 55. art. 7. ad 3.*

SOMNIUM.

QUÆR. 1. *An divinatio quæ fit per ſomnia ſit illicita, cum dicatur Deuter. 17. Non inveniatur in te qui obſervet ſomnia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod divinatio quæ innititur falſæ opinioni, eſt ſuperſtitioſa & illicita: ideo conſiderare oportet quid ſit verum circa præcognitionem futurorum e ſomnis.

Sunt autem ſomnia futurorum entium quandoque quidem cauſa, puta cum mens alicujus ſollicita ex his quæ videt in ſomniis, inducitur ad aliquid faciendum, vel vitandum: quandoque vero ſomnia ſunt ſigna aliquorum futurorum eventuum inquantum reducuntur ad aliquam cauſam communem ſomniis, & futuris eventibus; & ſecundum hoc plurimum præcognitiones futurorum ex ſomniis fiunt.

Eſt ergo conſiderandum quæ ſit cauſa ſomniorum, & an poſſit eſſe cauſa futurorum eventuum, vel ea poſſit cognoſcere: ſciendum eſt ergo quod ſomniorum cauſa quidem quandoque eſt interius, quandoque exterius: interior autem ſomniorum cauſa eſt duplex; una quidem animalis, inquantum ſcilicet ea occurrunt hominis phantaſiæ in dormiendo, circa quæ ejus cogitatio & affectio fuit immorata in vigilando: & talis cauſa ſomniorum non eſt cauſa futurorum eventuum; unde hujuſmodi ſomnia per accidens ſe habent ad futuros eventus: & ſi quandoque ſimul concurrant, erit caſuale: quandoque vero cauſa intrinſeca ſomniorum eſt corporalis: nam ex interiori diſpoſitione corporis formatur aliquis motus in phantaſia conveniens tali diſpoſitioni; ſicut homini, in quo abundant frigidi humores, occurrunt in ſomniis quod ſit in aqua vel nive: & propter hæc Medici dicunt eſſe intendendum ſomniis ad cognoſcendum interiores diſpoſitiones.

Cauſa autem ſomniorum exterior ſimiliter eſt duplex; ſcilicet corporalis, & ſpiritualis; corporalis cæleſtis, ut ſi dormienti aliquæ phantaſiæ appareant conformes cæleſtium diſpoſitioni; ſpiritualis autem cauſa eſt, quandoque quidem a Deo, qui miniſterio Angelorum aliqua hominibus revelat in ſomniis, ſecundum illud Num. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illud*: quandoque vero operatione Dæmonum aliquæ phantaſiæ dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura revelant his, qui cum eis habent pacta illicita.

Sic ergo dicendum quod ſi quis utatur ſomniis ad præcognoſcenda futura ſecundum quod ſomnia procedunt ex revelatione Divina, vel ex cauſa naturali (intrinſeca, ſive extrinſeca) quantum poteſt ſe virtus talis cauſæ extendere, non erit illicita Divinatio: ſi autem hujuſmodi Divinatio cauſetur ex revelatione Dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa (quia ad hoc invocantur) vel tacita, quia hujuſmodi Divinatio extenditur ad quod ſe non poteſt extendere, erit Divinatio illicita, & ſuperſtitioſa. 2. 2. *qu. 95. art. 6. in corp. 2. ſent. d. 7. qu. 2. art. 2. ad 6. 3. cont. Gentes cap. 154. Opuſculo 25. cap. 4.*

Circa omne divinationis genus vide quod dictum eſt v. Aſtrologia judiciaria, & v. Divinatio ſub finem.

SORS.

QUÆR. 1. *Quid ſint ſortes: & utrum ſint illicitæ, & ſub pœna excommunicationis prohibitæ, juxta illud quod in Decretis 26. qu. 6. dicitur: Sortes quibus cuncta vos veſtris diſcriminatis provinciis, quas Patres damnaverunt, nihil aliud quam divinationes & ma-*

Digitized by Google

& malefica decernimus : quamobrem volumus illas omnino damnari : & ultra inter Chriſtianos nolumus nominari : & ne exerceantur, ſub anathematis interdicto prohibemus.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſortes proprie dicuntur, cum aliquid fit ut ejus eventu conſiderato aliquid occultum innoteſcat: & quidem ſi quæratur judicio ſortium, quid ſit adhibendum (ſive illud ſit res poſſeſſa, ſive ſit honor, ſeu dignitas, ſeu pœna, aut actio aliqua) vocatur ſors diviſoria: ſi autem inquiratur quid agere oporteat, vocatur ſors conſultoria: ſi vero quæratur quid ſit futurum, vocatur ſors Divinatoria: actus autem hominum, qui requiruntur ad ſortes, non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum, nec etiam eventus ipſorum: unde ſi quis ea intentione ſortibus utatur, quaſi hujuſmodi actus humani qui requiruntur ad ſortes, ſecundum diſpoſitionem ſtellarum ſortiantur effectum, vana & falſa eſt opinio, & per conſequens non carens Dæmonum ingeſtione, ex quo talis Divinatio erit ſuperſtitioſa & illicita.

Hac autem cauſa remota neceſſe eſt, quod ſortialium actuum expectentur eventus, vel ex fortuna, vel ex aliqua ſpirituali cauſa dirigente: & ſi quidem ex fortuna (quod locum habere poteſt ſolum in diviſoria ſorte) non videtur habere niſi forte vitium vanitatis, ſicut ſi aliqui non valentes aliquid concorditer dividere, velint ſortibus ad diviſionem uti, quaſi fortunæ exponentes quam quis partem accipiat: ſi vero ex ſpirituali cauſa expectetur ſortium judicium, quandoque quidem expectatur ex Dæmonibus, ſicut legitur Ezech. 21. quod *Rex Babylonis ſtetit in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiſcens ſagittas, interrogavit idola, & exta conſuluit*: & tales ſortes ſunt illicitæ, & ſecundum canones prohibentur. Quandoque vero expectatur a Deo, ſecundum illud Proverb. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed a Domino temperantur*: & talis ſors ſecundum ſe non eſt malum, ut Auguſtinus dicit ſuper Lucam.

Poteſt tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem, ſi abſque ulla neceſſitate ad ſortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere: unde Ambroſius dicit ſuper Lucam, *qui ſorte eligitur, humano judicio non comprehenditur*: Secundo, ſi quis, etiam in neceſſitate, abſque reverentia Dei ſortibus utatur: unde ſuper actus Apoſtolorum dicit Beda, *ſed ſi qui neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus (exemplo Apoſtolorum) eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cætu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe*: Tertio ſi divina oracula ad terrena negotia convertantur: unde Auguſtin. dicit ad inquiſitiones Januarii: *Hi qui de paginis Evangelicis ſortes legunt, etſi optandum ſit ut id potius faciant, quam ad Dæmonia conſulenda concurrant; tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſæcularia, & vitæ hujus vanitatem Divina oracula velle convertere*: Quarto ſi in electionibus Eccleſiaſticis, quæ Spiritus Sancti inſpiratione fieri debent, aliqui ſortibus utantur: unde ſicut Beda dicit ſuper actus Apoſtolor. *Matthias ante Pentecoſtem ordinatus, ſorte quæritur: quia ſcilicet nondum erat plenitudo Spiritus Sancti in Eccleſiam effuſa: ſeptem autem Diaconi poſtea non ſorte, ſed electione diſcipulorum ſunt ordinati*. Secus autem eſt in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrenam diſpoſitionem ordinantur, in quarum electione plerumque homines ſortibus utuntur, ſicut & in temporalium rerum diviſione.

Si vero neceſſitas immineat, licitum eſt cum debita reverentia ſortibus divinum judicium implorare: unde Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Honoratum: *Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium; & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia: ſi hæc diſceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte legendi ſunt*: & in primo de Doctrina Chriſtiana dicit, *ſi tibi abundaret aliquid, quod oporteret dare ei qui non haberet, nec duobus dari poſſet, ſi tibi occurrerent duo quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te neceſſitate ſuperaret; nihil juſtius faceres quam ut ſorte eligeres, cui dandum eſſet quod dari utrique non poſſet*. 2. 2. *quæſt.* 96. *art.* 8. *in corp.* Opuſc. 25. *de ſortibus c.* 5. *ad Epheſ.* 1. *lect.* 4. *Quodlib.* 12. *art.* 35.

QUÆR. 2. *An judicia ferri candentis & aquæ ferventis, quæ dicuntur vulgaria, pugna quoque pugilum, quæ monomachia dicitur, ideſt ſingularis concertatio ſive duellum, ſint illicita, cum ad ſortes pertinere videantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod judicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinatur quidem ad alicujus peccati occulti inquiſitionem per aliquid quod ab homine fit, & in hoc convenit cum ſortibus: inquantum tamen expectatur aliquis miraculoſus effectus a Deo, excedit communem ſortium rationem: unde hujuſmodi judicium illicitum redditur, tum quia ordinatur ad judicanda occulta, quæ divino judicio reſervantur; tum etiam quia hujuſmodi judicium non eſt authoritate di-

vina ſancitum : unde 2. quæſt. 4. in Decreto Stephani Papæ dicitur, *ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confeſſionem extorqueri a quolibet, ſacri non cenſent Canones: & quod Sanctorum Patrum documento ſancitum non eſt, ſuperſtitioſa adinventione non eſt præſumendum: Spontanea enim confeſſione vel teſtium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, conceſſa ſunt noſtro regimini judicare: Occulta vero & incognita illi ſunt relinquenda, qui ſolus novit corda filiorum hominum.* Et eadem ratio videtur eſſe de lege duellorum, niſi quod plus accedit ad communem rationem ſortium, inquantum non expectatur miraculoſus effectus; niſi forte quando pugiles ſunt valde impares virtute vel arte. *2. 2. qu. 95. art. 8. ad 3.*

Sicut circa ſomnia, ita circa ſortes notari debet id quod retulimus v. Aſtrologia judiciaria ſub finem ex Bulla Summi Pontificis Sixti V.

SPECTACULA.

QUÆR. 1. Ex qua cauſa inſpectio ſpectaculorum reddatur vitioſa.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod inſpectio ſpectaculorum vitioſa redditur, inquantum per hoc homo fit pronus ad vitia, vel laſciviæ, vel crudelitatis, per ea quæ ibi repræſentantur: unde Chryſ. hom. 6. in Matth. dicit quod *adulteros, & inverecundos conſtituunt tales inſpectiones. 2. 2. q. 97. art. 2. ad 2.*

QUÆR. 2. Quandonam in videndis ſpectaculis ſit peccatum, & cur etiam ea quæ ſine peccato videri poſſunt, a pœnitentibus ſunt vitanda.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hujuſmodi ſpectacula, ſi ſint rerum turpium & ad peccatum provocantium, ſtudioſa eorum inſpectio peccatum eſt, & quandoque in eis tanta poteſt libido adhiberi, ut ſit etiam mortale: unde a tali inſpectione omnes ſe arcere debent, ſed præcipue pœnitentes.

Quædam vero ſpectacula ſunt de rebus utilibus, & ad vitam neceſſariis, ſicut venationes, & cætera hujuſmodi; & talia ſpectacula diſtrahunt animum: unde quamvis poſſit ſine peccato eis intendi ſervata diſcretione debita quantum ad conditiones perſonæ, & aliarum circumſtantiarum; tamen pœnitenti ſunt vitanda propter hoc quod debet cor ad Deum collectum habere, niſi quantum neceſſitas expoſcit. *4. ſent. diſt. 16. qu. 4. art. 2. q. 2.*

QUÆR. 3. Cur olim præceptum foret, ut homines ab animalibus coeuntibus oculos averterent.

Reſp. D. Thomas, in aſpectu coitus animalium excitatur homini concupiſcentiæ motus: unde in traditionibus Judæorum præceptum invenitur (ut Rabbi Moyſes dicit) ut homines avertant oculos ab animalibus coeuntibus. *1. 2. qu. 102. art. 6. ad 8.*

QUÆR. 4. Cur præſertim in ſpectaculis vitanda eſt curioſitas: & quam ſit frivola & inanis conſolatio, quæ ex ipſis percipitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per ſpectacula ſenſibilia magis animus ad vanitates diſtrahitur, quam per intelligibilia; & ideo iſta magis ſunt cavenda; quamvis peccatum curioſitatis in omnibus cavendum ſit; Unde Bernardus de converſione ad Clericos cap. 12. *Spectacula vana quid corpori præſtant, quid animæ? certe nihil in homine, cui curioſitas proſit, invenies; frivola prorſus, nugatoria, & inanis conſolatio! ac neſcio quid illi durius impreces, quam ut ſemper habeat quod requirit, qui jucundæ quietis pacem fatigans, curioſa inquietudine delectetur. 4. ſent. diſt. 16. quæſt. 4. art. 2. qu. 2. ad 2.*

QUÆR. 5. An pœnitentes poſſint intereſſe ludis, qui in theatris aguntur.

Reſp. ſupra *v. Ludus q. 6.*

SPES

QUÆR. 1. An ſpes ſit virtus Theologica.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod cum differentiæ ſpecificæ per ſe dividant genus, oportet attendere unde habeat ſpes rationem virtutis, ad hoc ut ſciamus ſub qua differentia virtutis collocetur; ſpes autem habet rationem virtutis ex hoc quod attingit Deum, & ſicut primam cauſam efficientem inquantum ejus auxilio innititur, & ſicut ultimam cauſam finalem inquantum in ejus fruitione beatitudinem expectat: & ſic patet, quod ſpei inquantum eſt virtus, principale objectum eſt Deus: cum ergo in hoc conſiſtat ratio virtutis Theologicæ quod Deum habeat pro objecto, manifeſtum eſt quod ſpes eſt virtus Theologica. *2. 2. quæſt. 17. art. 5. 3. ſent. diſt. 26. q. 2. d. 2. q. 4. de virt. art. 1. & 2.*

QUÆR. 2. Cur Apoſtolus ſpem comparat Anchoræ, ad Hebr. 6. dicens, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut Anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem uſque ad interiora velaminis, ubi præcurſor pro nobis introivit Jeſus.

Reſp. D. Thomas, comparat ſpem ipſi Anchoræ, quæ ſicut in Mari Navem immobilitat, ita ſpes animam firmat in Deo in hoc Mundo, qui eſt quaſi quoddam Mare. Pſalm. 103. *Hoc Mare magnum & ſpatioſum manibus.* Iſta tamen Anchora debet eſſe ſecura, ut ſcilicet non deficiat; unde fit de ferro. 2. ad Timot. 1. *Scio enim cui credidi, & certus ſum &c.*

Digitized by Google

&c. Item debet eſſe firma, ut ſcilicet non cito a Navi removeatur; ita homo debet alligari iſti ſpei, ſicut Anchora Navi alligatur.

Eſt autem differentia inter anchoram & ſpem, quia anchora in imo figitur, ſed ſpes in ſummo, ſcilicet in Deo. Nihil enim in præſenti vita eſt firmum, ubi poſſet anima firmari, & quieſcere. Unde Geneſ. 8. dicitur, quod Columba non invenit ubi requieſceret pes ejus; & ideo dicit, quod debet incedere uſque ad interiora velaminis; Apoſtolus enim per ſancta quæ erant in tabernaculo, intelligit ſtatum præſentem Eccleſiæ; ſed per Sancta Sanctorum, quæ per velum diſtinguebantur a Sanctis, intelligit ſtatum futuræ gloriæ. In illo ergo vult quod figatur anchora ſpei noſtræ, qui eſt modo velatus ab oculis noſtris. Eſai. 64. *Oculus non vidit, Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te.* Pſal. 19. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine quam abſcondiſti timentibus te.* Hanc ibi fixit præcurſor noſter, qui ibi ingreſſus eſt; unde Joan. 14. *Vado parare vobis locum.* Mich. 2. *Aſcendit pandens iter ante eos*; & ideo dicit, quod ipſe tanquam præcurſor pro nobis ingreſſus eſt interiora velaminis, & ibi fixit ſpem noſtram, ſicut dicitur in *Collecta* in vigilia, & in die aſcenſionis. *in expoſ. ejuſdem c. 6. ad Hebr. lect. 6.*

QUÆR. 3. *An detur præceptum ſpeciale de ſpe, ſicut de fide & charitate, ſicut D. Auguſtin. ſuper illud Joan. 15. Hoc eſt præceptum meum ut diligatis invicem, dicit, de fide nobis quam multa mandata ſunt, quam multa de ſpe.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod præceptorum quæ in Sacra Scriptura inveniuntur, quædam ſunt de ſubſtantia legis, quædam vero ſunt præambula ad legem; præambula quidem ſunt ad legem illa, quibus non exiſtentibus lex locum habere non poteſt; Hujuſmodi autem ſunt præcepta de actu fidei, & de actu ſpei; quia per actum fidei mens hominis inclinatur ut recognoſcat authorem legis, cui ſe ſubdere debeat; per ſpem vero præmii homo inducitur ad obſervantiam præceptorum; præcepta vero de ſubſtantia legis ſunt, quæ homini jam ſubjecto, & ad obediendum parato imponuntur, pertinentia ad rectitudinem vitæ. Et ideo hujuſmodi præcepta ſtatim in ipſa legislatione proponuntur per modum præceptorum; Spei vero & fidei præcepta non erant proponenda per modum præceptorum; quia niſi homo jam crederet, & ſperaret, fruſtra ei lex proponeretur.

Sed ſicut præceptum fidei proponendum fuit per modum denuntiationis, vel commemorationis; ita etiam præceptum ſpei in prima legislatione proponendum fuit per modum promiſſionis; qui enim obedientibus præmia promittit, ex hoc ipſo incitat ad ſpem; unde omnia promiſſa, quæ in lege continentur, ſunt ſpei excitativa, ſed quia lege jam impoſita pertinet ad ſapientes viros, ut non ſolum inducant homines ad obſervantiam præceptorum, ſed etiam multo magis ad conſervandum legis fundamentum; ideo poſt primam legislationem in Sacra Scriptura multipliciter inducuntur homines ad ſperandum, etiam per modum admonitionis, vel præcepti; & non ſolum per modum promiſſionis, ſicut in lege; ſicut patet in Pſalm. 61. *Sperate in eo omnis congregatio populi*; & in multis aliis Scripturæ locis. *2.2. qu. 22. art. 1. in corp. Opuſc. 3. c. 250.*

Notavimus ſupra v. Charitas q. 8. damnatam fuiſſe propoſitionem iſtam: Homo nullo unquam tempore vitæ ſuæ tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

QUÆR. 4. *Utrum ne homo perdat ſpem, nequeat de potentia ordinaria ipſi fieri revelatio de ſua futura damnatione.*

Reſp. v. *Revelatio*, q. 2.

Alia quæ de ſpe, ut eſt virtus Theologica, dici poſſunt, ſpectant ad Theologiam Scholaſticam: unde ſupereſt aliquid addere de ipſa, ut eſt paſſio.

QUÆR. 5. *Utrum ſpes, quæ eſt paſſio, cauſetur ex experientia; juxta illud Philoſ. 3. Ethic. aliqui ſunt bonæ ſpei propter multoties, & multos viciſſe; quemodo etiam divitiæ & fortitudo, doctrina & perſuaſio contribuant ad ſpem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſpei objectum eſt bonum futurum arduum poſſibile adipiſci; poteſt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei, vel quia facit homini aliquid eſſe poſſibile, vel quia facit eum exiſtimare aliquid eſſe poſſibile; primo modo eſt cauſa ſpei omne illud quod auget poteſtatem hominis; ſicut divitiæ & fortitudo, & inter cætera etiam experientia; nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi; & ex hoc ſequitur ſpes; Unde Vegetius dicit in lib. de re militari; *Nemo facere metuit quod ſe bene didiciſſe confidit.* Alio modo, eſt cauſa ſpei omne illud quod facit alicui exiſtimationem quod aliquid ſit ſibi poſſibile; & hoc modo, & doctrina, & perſuaſio quælibet poteſt eſſe cauſa ſpei; & ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei, inquantum ſcilicet per experientiam fit homini exiſtimatio, quod aliquid ſit ſibi poſſibile, quod impoſſibile ante experientiam reputabat; ſed per hunc modum experientia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei, quia ſicut per experientiam fit homini exiſtimatio, quod aliquid

quid

quid ſit ſibi poſſibile, quod reputabat impoſſibile: ita e converſo per experientiam fit homini exiſtimatio, quod aliquid non ſit ſibi poſſibile quod poſſibile exiſtimabat: ſic ergo experientia eſt cauſa ſpei duobus modis, cauſa autem defectus ſpei, uno modo: & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei. 2. 2. *q.* 49. *art.* 5.

QUÆR. 6. *Cur, ſicut dicit Philoſ. in* 2. *Rethor. Senes ſunt difficilis ſpei, propter experientiam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in ſenibus eſt defectus ſpei propter experientiam, inquantum experientia facit exiſtimationem impoſſibilis: unde ibidem ſubditur, quod *eis multa evenerunt in deterius*. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 7. *Quomodo ſtultitia, & inexperientia ſunt cauſa ſpei.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſtultitia, & inexperientia poſſunt eſſe cauſa ſpei quaſi per accidens, removendo ſcilicet ſcientiam, per quam vere exiſtimatur aliquid non poſſibile. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 8. *Cur in juvenibus, & in ebrioſis abundat ſpes, ſicut Philoſ. dicit in* 3. *Ethic. quod inebriati ſunt bene ſperantes; & in* 2. *Rethor. Juvenes ſunt bonæ ſpei: & ſimiliter illi, qui non ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimenta: omnes etiam ſtulti, & deliberatione non utentes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod juventus eſt cauſa ſpei propter tria, ut Philoſ. dicit in 2. Reth. & hæc tria poſſunt accipi ſecundum tres conditiones boni, quod eſt objectum ſpei, quod eſt futurum, & arduum, & poſſibile. Juvenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito: & ideo quia memoria eſt præteriti, ſpes autem futuri, parum habent de memoria, ſed multum vivunt in ſpe. Juvenes etiam propter caliditatem naturæ habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur: ex amplitudine autem cordis eſt, quod aliquis ad ardua tendat: & ideo qui non ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus, de facili reputant aliquid ſibi poſſibile: & ideo ſunt bonæ ſpei.

Duo etiam iſtorum ſunt in ebriis, ſcilicet caliditas, & multiplicatio ſpirituum propter vinum: & iterum inconſideratio periculorum, vel defectuum: & propter eandem rationem, etiam omnes ſtulti, & deliberatione non utentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei. *in eadem qu.* 40. *art.* 6.

QUÆR. 9. *Quomodo ſpes conferat ad operationem: unde Apoſtol.* 1. *ad Corinth.* 9. *ait, qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſpes per ſe habet, quod adjuvet operationem intendendo ipſam; & hoc ex duobus; primo quidem ex ratione ſui objecti, quod eſt bonum arduum poſſibile: exiſtimatio enim ardui excitat attentionem: exiſtimatio vero poſſibilis non retardat conatum: unde ſequitur, quod homo intenſe operetur propter ſpem: ſecundo vero ex ratione ſui effectus; ſpes enim cauſat delectationem, quæ adjuvat operationem: unde ſpes operationem adjuvat. 1. 2. *q.* 40. *art.* 8.

QUÆR. 10. *Quomodo provenit ex ipſa ſpe, quod, ſicut dicitur* 2. *Reg.* 2. *perículoſa eſt deſperatio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod deſperatio in bello ſit periculoſa propter aliquam ſpem adjunctam: illi enim qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed ſperant mortem ſuam vindicare: ideo ex hac ſpe acrius pugnant; unde periculoſi hoſtibus fiunt. *Ib. ad* 3.

QUÆR. 11. *Quomodo ſpes cauſat audaciam, præſertim in illis qui de auxilio Dei confidunt.*

Reſp. ſupra *v. Audacia, qu.* 3.

SPONSALIA.

QUÆR. 1. *An ſponſalia convenienter dicantur futurarum nuptiarum promiſſio: & quot modis fiat hæc promiſſio, & quandonam ſubſiſtat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod conſenſus in conjugalem copulam per verba de futuro non facit matrimonium, ſed matrimonii promiſſionem; & hæc promiſſio dicitur *ſponſalia, a ſpondendo*, ut Iſidorus dicit lib. 9. Etymolog. nam ante uſum tabularum matrimonii cautiones dabant, quibus ſpondebant ſe invicem conſentire in jura matrimonii, & fidejuſſores dabant. Fit autem iſta promiſſio dupliciter, ſcilicet abſolute, & ſub conditione. Abſolute, quatuor modis; Primo, nuda promiſſione, ut cum dicitur, *accipiam te in meam*, & e contrario: Secundo, datis arrhis ſponſalitiis, ut pecunia, vel hujuſmodi; tertio, annuli ſubarrhatione: Quarto, interveniente juramento.

Si autem fiat dicta promiſſio ſub conditione, diſtinguendum eſt: quia aut eſt conditio honeſta, ut cum dicitur, *accipiam te, ſi parentibus placeat*: & tunc ſtante conditione ſtat promiſſio, & non ſtante non ſtat: aut inhoneſta: & hoc dupliciter: quia aut eſt contraria bonis matrimonii, ut ſi dicam, *accipiam te, ſi venena ſterilitatis procures*: & tunc non contrahuntur ſponſalia; Aut non eſt contraria bonis matrimonii, ut ſi dicam, *accipiam te, ſi furtis meis conſentias*, & tunc ſtat promiſſio, ſed tollenda eſt conditio. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 2. *artic.* 1. *in corp.* 4. *ad Hannib. d.* 27. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſponſalia obligent ſub peccato mortali:*

tali: & cur in foro contentioſo non compelluntur perſonæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex tali promiſſione ſponſalium obligatur unus alii ad matrimonium contrahendum: & peccat mortaliter non ſolvens promiſſum, niſi legitimum impedimentum interveniat, & ſecundum hoc etiam Eccleſia cogit injungendo pœnitentiam pro peccato.

Tamen in foro contentioſo non compellitur: quia matrimonia coacta conſueverunt malos exitus habere, niſi forte juramentum intervenerit: quia tunc cogendus eſt, ut quidam dicunt; quamvis alii non videatur propter cauſam prædictam: & præcipue ſi de uxoricidio timeretur. *ibidem ad* 2.

QUÆR. 3. *An & quando conditio ſponſalibus appoſita impediat honeſtatem matrimonii, & ſit nulla.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod conditio illa quæ apponitur, non tollit matrimonii libertatem: quia ſi eſt inhoneſta, debet abjici: ſi autem honeſta, aut eſt de bonis ſimpliciter, ut ſi dicatur, *accipiam te, ſi placet parentibus*: & hæc conditio non tollit libertatem ſponſalium, ſed auget ei honeſtatem: aut eſt de utilibus, ut ſi dicat, *contraham tecum, ſi dabis mihi centum*, & tunc hoc non ponitur quaſi ad vendendum conſenſum matrimonii: ſed intelligitur ut promiſſio dotis, unde matrimonium libertatem non perdit.

Quandoque autem apponitur conditio pecuniæ per modum pœnæ, & tunc quia matrimonia debent eſſe libera, talis conditio non ſtat, nec poteſt exigi pœna illa ab eo, qui non vult matrimonium complere. 4. *ſentent. d.* 27. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 4. *An tempus ſeptennii ſit competenter aſſignatum ſponſalibus contrahendis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſeptennium eſt tempus determinatum a jure ſponſalibus contrahendis ſatis rationabiliter. Quia cum ſponſalia ſint quædam promiſſio futurorum, oportet quod illorum ſint qui aliquo modo promittere poſſunt, quod non eſt niſi illorum qui habent aliquam prudentiam de futuris, quæ uſum rationis requirit: reſpectu cujus triplex gradus notatur ſecundum Philoſophum in v. Ethic. Primus eſt, cum quis neque intelligit per ſe, neque ab alio capere poteſt: Secundus ſtatus eſt, cum homo ab alio capere poteſt, ſed ipſe per ſe non ſufficit ad intelligendum: Tertius eſt, cum homo ab alio capere poteſt, & per ſe ipſum conſiderare. Et quia ratio paulatim in homine convaleſcit ſecundum quod quietantur motus, & fluxibilitas humorum; ideo primum ſtatum rationis obtinet homo ante primum ſeptennium: & propter hoc illo tempore nulli contractui aptus eſt, & ita nec ſponſalibus. Sed ad ſecundum ſtatum incipit homo pervenire in fine primi ſeptennii: unde etiam tunc temporis pueri ad ſcholas ponuntur. Sed ad tertium ſtatum incipit homo pervenire in fine ſecundi ſeptennii quantum ad ea quæ ad perſonam ipſius pertinent, in qua ratio naturalis citius convaleſcit: ſed quantum ad ea quæ extra ipſum ſunt, in fine tertii ſeptennii.

Et ideo ante primum ſeptennium nulli contractui homo aptus eſt, ſed in fine primi ſeptennii incipit eſſe aptus ad aliqua promittendum in futurum, præcipue de his ad quæ ratio naturalis inclinat magis, non autem ad obligandum ſe perpetuo vinculo, quia adhuc non habet firmam voluntatem. Et ideo poſſunt tali tempore contrahi ſponſalia. Sed in fine ſecundi ſeptennii jam poteſt obligare ſe de his quæ ad perſonam ipſius pertinent, vel ad conjugium. Sed poſt tertium ſeptennium etiam poteſt de aliis ſe obligare; & ſecundum leges conſtituitur ei poteſtas diſponendi de rebus ſuis poſt viginti quinque annos. 4. *ſent. diſt.* 26. *qu.* 2. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 5. *Quid dicendum ſit de ſponſalibus quæ fiunt per parentes, vel alios, ignorantibus pueris,*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ante annos pubertatis ſit contractus ſponſalium per alium, ambo vel alter reclamare poſſunt: Unde tunc nihil eſt actum; adeo quod nec aliqua affinitas ex hoc contrahatur. Et ideo ſponſalia, quæ inter aliquos per perſonas alias contrahuntur, robur habent inquantum illi inter quos contrahuntur, ad ætatem debitam venientes non reclamant, ex quo intelliguntur conſentire his, quæ per alios facta ſunt. 4. *ſent. d.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 6. *An ætas unius poſſit ſupplere pro ætate alterius, ad ſponſalia contrahenda.*

Reſp. D. Thomas, quia ſponſalia niſi inter duos eſſe poſſunt, in utroque requiritur, quod ſit ſufficiens ad contrahendum: Et ideo defectus unius ſponſalia impedit; nec ex altero poteſt ſuppleri. 4. *ſent. d.* 17. *quæſt.* 2. *ad* 6.

QUÆR. 7. *An ſponſalia poſſint contrahi inter eos qui accedunt ad ſeptennium.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſi appropinquant contrahentes ad tempus ſeptennii, contractus ſponſalium habet robur; quia ſecundum Philoſophum in 2. Phyſ. *Cui parum deeſt, nihil deeſſe videtur*; hæc autem propinquitas a quibuſdam determinatur tempus, ſex menſium; ſed melius eſt quod determinetur ſecundum conditionem contrahentium; quia in quibuſdam magis acceleratur rationis uſus quam in aliis. 4. *ſent. diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 2. *ad* 7.

QUÆR.

QUÆR. 8. *Quare id tempus determinatur in maſculo & femina ad ſponſalia, non autem ad matrimonium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in tempore contractus matrimonii non ſolum requiritur diſpoſitio ex parte uſus rationis, ſed etiam ex parte corporis; ut ſit corpus generationi aptum: Et quia puella duodecimo anno ad hoc venit, ut poſſit eſſe actui generationis apta, puer autem in fine ſecundi ſeptennii, ut Philoſ. dicit in 6. de animalibus, ſimul autem uſum diſcretionis accipiunt, qui tantum in ſponſalibus requiritur; ideo in ſponſalibus determinatur unum tempus utrique; non autem in matrimonio. 4. 4. *ſent. diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 9. *An juramentum adjunctum conſenſui per verba de futuro faciat matrimonium, vel ſolummodo ſponſalia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod juramentum adhibetur pro confirmatione dictorum. Unde illud tantum confirmat, quod in dictis ſignificatur, nec ſignificatum mutat: Et ideo cum verba de futuro ex ipſa ſignificatione ſua habeant, quod matrimonium non faciant, quia quod futurum promittitur, nondum fit, etiamſi juramentum adveniat, nondum eſt matrimonium factum. 4. *ſent. diſt.* 28. *qu.* 1. *art.* 1. *in corp.* 4. *ad Hannibal. diſt.* 28. *art.* 2.

QUÆR. 10. *Quandonam peccet ſponſa ſuum ſponſum admittens ad carnalem copulam.*

Reſp. infra *v. Stuprum.*

QUÆR. 11. *Quomodo ſponſalia contrahi poſſint cum infideli.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod eadem eſt habitudo præſentis ad præſens, & futuri ad futurum: unde ſicut quando matrimonium in præſenti contrahitur, requiritur unitas cultus in utroque contrahentium; ita ad ſponſalia quibus fit ſponſio futuri matrimonii, ſufficit conditio oppoſita de futura unitate cultus. 4. *ſent. d.* 39. *qu.* 1. *art.* 1. *ad* 3. 4. *ad Hannib. d.* 36. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 12. *An Sponſalia poſſint ſolvi propter quodcunque crimen, ut ait Magiſter Sentent. diſt.* 4.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verba Magiſtri ſunt accipienda de ſponſalibus, quia propter crimen ſuperveniens ſponſalia ſolvi poſſunt. 4. *ſent. diſt.* 39. *art.* 6. *ad* 5.

QUÆR. 13. *An ſponſalia diſſolvantur ex hoc quod alter ad longinquam regionem ſe transfert, & dubitatur utrum redibit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dubium illud determinatur ex hoc quod alter non comparet tempore ſtatuto ad matrimonium perficiendum: unde ſi ex parte ejus non deficit, quin matrimonium compleret, poteſt licite alteri nubere ſine aliquo peccato: ſi autem per eum ſtetit, quod matrimonium non eſt completum, debent agere pœnitentiam de peccato fractæ promiſſionis, aut juramenti (ſi juramentum intervenit) & contrahere cum aliqua (ſi vult) judicio Eccleſiæ. *ſent. diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 14. *An ſponſalia poſſint diſſolvi per ægritudinem ſupervenientem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ante contractum matrimonium aliquam infirmitatem incurrat alter eorum, inter quos ſunt contracta ſponſalia, quæ ipſum nimis debilitet (ut Epilepſia vel paralyſis) aut eum deformet, (ut abſciſſio naſi, vel orbitas oculorum, vel aliquid hujuſmodi) aut quæ ſunt contra bonum prolis (utpote lepra, quæ ſolet prolem inficere) poſſunt ſponſalia dirimi, ne ſibi invicem diſpliceant, & matrimonium ſic contractum malum exitum ſortiatur, nec pro pœna punitur aliquis, ſed ex pœna damnum reportat, quod non eſt inconveniens. 4. *ſent. diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 15. *An ſponſalia dirimantur propter affinitatem ſupervenientem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ſponſus cognovit conſanguineam ſponſæ, vel econverſo, tunc debent ſponſalia dirimi; & ad hoc probandum ſola fama ſufficit propter ſcandalum vitandum: cauſæ enim, quæ in futurum expectant effectus ſuos, impediuntur ſuis effectibus non ſolum ex eo quod eſt, ſed ex eo quod futurum eſt: unde ſicut affinitas, ſi eſſet tempore contractus ſponſalia, impedivisſet contractum illum, ita ſi interveniat ante matrimonium, quod eſt effectus quidam ſponſalium, prior contractus ab effectu ſuo impeditur: nec in hoc aliquid detrahitur alteri: imo ei confertur: quia abſolvitur ab eo qui per fornicationem Deo ſe odioſum reddit. 4. *ſent. diſt.* 27. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 16. *Quid agendum ſit quando poſt ſponſalia committitur inceſtus.*

Reſp. *v. Matrimonium, qu.* 158.

QUÆR. 18. *Utrum ille qui cognovit carnaliter eam quam deſponderat, poſſit habere uxorem illam, cum qua poſtea contrahit per verba de præſenti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Leo Papa dicit, cauſa matrimonii eſt conſenſus per verba de præſenti expreſſus, *ſine quo cætera, etiam cum coitu ſubſecuta, fruſtrantur:* remota autem cauſa removetur effectus: unde cum in primo matrimonio ponatur non fuiſſe conſenſus, manifeſtum eſt quod non fuit matrimonium: Et quia poſita cauſa ponitur effectus, conſequens eſt ut ſecundum fuerit matrimonium, in quo ponitur fuiſſe mutuus conſen-

Digitized by Google

ſenſus per verba de præſenti expreſſus inter perſonas a matrimonio ſolutas, *Quodlib.* 5. *art.* 14. *in corp.*

QUÆR. 18. *An ſponſalia poſſint dirimi per mutuam voluntatem partium: & utrum conſenſus ille mutuus ſit levitatis ſignum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam non recipiunt iſtum caſum: ſed contra eos eſt decretalis quæ expreſſe dicit: *ad inſtar eorum qui ſocietatem fidei contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, poteſt in patientia tolerari, ſi mutuo ſe abſolvunt, qui ſponſalia contraxerunt.* Sed ad hoc dicunt, quod Eccleſia magis hoc ſuſtinet ne pejus eveniat, quam hoc ſit de jure: ſed hoc non videtur exemplo convenire quod decretum adducit; non hoc dicit levitatem: quia non ſemper eſt levitatis retractare, quæ prius firmata ſunt, quia *incertæ ſunt providentiæ noſtræ*, ut dicitur in lib. Sap. 4. *ſent. diſt.* 27. *q.* 2. *ad* 5.

QUÆR. 19. *An ſponſalia poſſint dirimi per alterius fornicationem.*

Reſp. Div. Thomas, ex hoc efficiuntur ſibi invicem ſuſpecti de non ſervanda fide in futurum: & ideo poteſt ſibi præcavere unus contra alium ſponſalia dirimendo. 3. *ſen. diſt.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 3. *ad* 6.

QUÆR. 20. *An ſponſalia dirimantur, quando alter Religionem ingreditur, vel ad longinquam regionem ſe transfert, vel propter ægritudinem, aut affinitatem advenientem, aut ex mutuo conſenſu, vel ob alterius fornicationem, vel per contractum cum alia per verba de præſenti, aut ex defectu ætatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in omnibus prædictis caſibus ſponſalia contracta dirimuntur, ſed diverſimode: quia in duobus caſibus (ſcilicet cum quis ad Religionem confugit, & cum alter conjugum cum altero per verba de præſenti contrahit) ipſo jure ſponſalia dirimuntur: ſed in aliis caſibus dirimi debent ſecundum judicium Eccleſiæ 4. *ſent. diſt.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 3. *in corp.* 4. *ad Hannib. diſt.* 27. *art.* 3. *ad* 4. *Quodlib.* 4. *art.* 23. *ad* 19.

QUÆR. 21. *An propter ſimplex continentiæ votum ſponſalia dirimi debeant.*

Reſp. D. Thomas, propter votum ſimplex ſunt ſponſalia dirimenda. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 2. *ad* 1.

De impedimento matrimonii, quod dicitur publicæ honeſtatis juſtitia, & provenit ex ſponſalibus, agitur ſupra v. Matrimonium qu. 147. *& ſeq.*

STUDIOSITAS.

QUÆR. 1. *Cur excitamur ad ſtudioſitatem, juxta illud Prov. 27. Stude ſapientiæ, fili mi, & lætifica cor meum, ut poſſis reſpondere exprobranti ſermonem: & cur ſimul retrahitur ab immoderato ſciendi deſiderio, juxta illud D. Auguſtini in lib. de moribus Eccleſiæ; curioſi eſſe prohibemur, quod magnum temperantiæ munus eſt: & quomodo ſtudioſitatis virtus conſiſtit in refrænatione inclinationis, ſecundum quam, ut Philoſophus ait in principio Metaphyſicæ, omnes homines naturaliter ſcire deſiderant.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſ. dicit in 2. Ethic. *Ad hoc quod homo fiat virtuoſus, oportet quod ſervet ſe ab his ad quæ maxime inclinat natura*: Et inde eſt quod quia natura præcipue inclinat ad timendum mortis pericula, & ad ſectandum delectabilia carnis, ideo laus virtutis fortitudinis præcipue conſiſtit in quadam firmitate perſiſtendi contra hujuſmodi pericula; & laus virtutis temperantiæ in quadam refrænatione a delectabilibus carnis. Sed quantum ad cognitionem, eſt in homine contraria inclinatio, quia ex parte animæ inclinatur homo ad hoc quod cognitinoem rerum deſideret: Et ſic oportet ut laudabiliter homo hujuſmodi appetitum refrænet, ne immoderate rerum cognitioni intendat: Ex parte vero naturæ corporalis homo inclinatur ad hoc, ut laborem inquirendi ſcientiam vitet. Quantum ergo ad primum, ſtudioſitas in refrænatione conſiſtit, & ſecundum hoc ponitur pars temperantiæ: ſed quantum ad ſecundum, laus virtutis hujuſmodi conſiſtit in quadam vehementia intentionis ad ſcientiam rerum percipiendam, & ex hoc nominatur. Primum autem eſt eſſentialius huic virtuti, quam ſecundum: Nam appetitus cognoſcendi per ſe reſpicit cognitionem, ad quam ordinatur ſtudioſitas: ſed labor addiſcendi eſt impedimentum quoddam cognitionis; unde reſpicit ab hac virtute per accidens, quaſi removendo prohibens. 2. 2. *q.* 166. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 2. *In quo ſenſu D. Hieronymus dicit ſuper Epiſtolam ad Titum: Antiquo Diaboli inſtinctu ſtudia in Religione fierent, & diceretur in populis: ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, &c.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſtudium ad ſcientiam ordinatur, quæ ſine charitate inflat: & per conſequens diſſenſiones facit, ſecundum illud Proverb. 23. *Inter ſuperbos ſemper ſunt jurgia*: ſed cum charitate ædificat, & con-

concordiam parit: unde 1. ad Corinth. 1. Apoſt. cum dixiſſet: *Divites facti eſtis in omni verbo, & in omni ſcientia*, poſtmodum ſubdit; *id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata*, Hieronymus tamen non loquitur ibi de litterarum ſtudiis, ſed de ſtudiis diſſenſionum quæ per hæreticos & ſchiſmaticos intraverunt in Religionem Chriſtianam. 2. 2. *qu.* 188. *art.* 5. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Quodnam ſtudium principaliter conveniat Religioſis, & utrum ſtudere poſſint Philoſophiæ, aliiſque ſcientiis ſæcularibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Philoſophi profitebantur ſtudia litterarum quantum ad ſæculares doctrinas. Religioſis competit principaliter intendere ſtudio litterarum pertinentium ad doctrinam, *quæ ſecundum pietatem eſt*, ut dicitur ad Titum 1. Aliis autem doctrinis intendere non pertinet ad Religioſos, quorum tota vita divinis obſequiis mancipatur, niſi inquantum ordinantur ad ſacram doctrinam: unde Auguſtinus dicit in fine muſicæ: *Nos dum negligendos eſſe non exiſtimamus, quos hæretici rationis & ſcientiæ fallaci pollicitatione decipiunt, tardius incedimus conſideratione ipſarum viarum, quod tamen facere non auderemus, niſi multos pios Eccleſiæ matris optimæ filios eadem refellendorum hæreticorum neceſſitate feciſſe videremus*. 2. 2. *qu.* 188. *art.* 5. *ad* 3.

QUÆR. 4. *Quinam defectus contingere poſſint circa ſtudioſitatem ratione curioſitatis; & utrum conveniens fuerit quod aliquis ordo religioſus inſtitueretur ad ſtudendum.*

Reſp. *v. Curioſitas*, *præſertim qu.* 1. & *v. Religio qu.* 24.

STULTITIA.

QUÆR. 1. *Quomodo ſtultitia ſit peccatum, de quo dicitur Prov.* 1. *Proſperitas ſtultorum perdet eos.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſtultitia importat quendam ſtuporem ſenſus in judicando: & præcipue circa altiſſimam cauſam, quæ eſt finis ultimus & ſummum bonum: circa quod aliquis poteſt pati ſtuporem in judicando, dupliciter: uno modo in diſpoſitione naturali, ſicut patet in amentibus: & talis ſtultitia non eſt peccatum: alio modo inquantum immergit homo ſenſum ſuum rebus terrenis, ex quo redditur ejus ſenſus ineptus ad percipienda divina: ſecundum illud 1. ad Corinth. 2. *Animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei*; ſicut etiam homini habenti guſtum infectum malo humore, non ſapiunt dulcia, & talis ſtultitia eſt peccatum. 2. 2. *q.* 46. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſtultitia ſit luxuriæ filia juxta illud Prov.* 7. *Statim eam ſequitur (ſcilicet meretricem) ignorans quod ad vincula ſtultus trahatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſtultitia, ſecundum quod eſt peccatum, provenit ex hoc quod ſenſus ſpiritualis hebetatus eſt, ut non ſit aptus ad ſpiritualia dijudicanda: maxime autem ſenſus hominis immergitur ad terrena per luxuriam: quæ eſt circa maximas delectationes, quibus anima maxime abſorbetur: Et ideo ſtultitia quæ peccatum, maxime naſcitur ex luxuria. *Ibid. art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quomodo ſtultitia maxime provenit tam ex ira quam ex luxuria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ira ſua acuitate maxime immutat corporis naturam: unde maxime cauſat ſtultitiam: quæ provenit ex impedimento corporali: ſed ſtultitia quæ provenit ex impedimento ſpirituali, ſcilicet ex immerſione mentis ad terrena, maxime provenit ex luxuria, ut dictum eſt. *Ibid. ad* 3. *Job* 5. *lect.* 1.

STUPRUM.

QUÆR. 1. *An ſtuprum quod proprie conſiſtit in actu venereo quo Virgo deſloratur, ſit determinata ſpecies luxuriæ; & quas deformitates habeat.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ubi circa materiam alicujus vitii occurrit aliqua ſpecialis deformitas, ibi debet poni determinata ſpecies illius vitii: luxuria autem eſt peccatum circa venerea exiſtens; in virgine autem ſub cuſtodia Patris exiſtente, quædam deformitas ſpecialis occurrit, ſi corrumpatur: tum ex parte puellæ quæ ex hoc quod violatur, nulla pactione conjugali præcedente, & impeditur a legitimo matrimonio a quo retrahebatur, ne ſignaculum virginitatis amitteret: tum etiam ex parte Patris qui de ejus cuſtodia ſollicitudinem gerit; ſecundum illud Eccleſ. 42. *Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis*: Et ideo manifeſtum eſt quod ſtuprum quod importat illicitam virginum deflorationem ſub cura parentum exiſtentium, eſt determinata luxuriæ ſpecies. 2. 2. *quæſt.* 144. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſponſus & ſponſa peccent ſi ante matrimonium copulam habeant cum in hoc conſiſtat ſtuprum, ſi ſponſa ſit virgo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi ſponſa ſponſum admittat, credens eum velle matrimonium conſummare, excuſatur a peccato, niſi aliqua ſigna expreſſa fraudis appareant; ſicut

Digitized by Google

ſicut ſi ſunt multum diſtantis conditionis, vel quantum ad nobilitatem, vel quantum ad fortunam, vel aliud ſignum evidens appareat: ſed tamen ſponſus peccat & fornicando,& (quod plus eſt) fraude quam facit. 8.*ſent.d.*28.*q.*1.*a.* 2. *ad* 3.

V.de ſupra de Matrimonio clandeſtino v. Matrimonium q 181.

QUÆR. 3. *An & quando ille qui mulierem ſub ſpecie matrimonii deſloravit, ſive ſtuprum commiſit, teneatur eam ducere in uxorem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in tali caſu ſponſus antequam aliam duxerit, tenetur eam ducere in uxorem, ſi ſint æqualis conditionis, vel ſi ſponſa ſit melioris conditionis: ſed ſi aliam duxerit, jam factus eſt impotens ad ſolvendum illud ad quod tenebatur: & ideo ſufficit ſi ei de nuptiis providerit: Et ad hoc etiam non tenetur, ut quidam dicunt ſi ſponſus ſit multo melioris conditionis, aut aliquod ſignum evidens fraudis fuerit; quia præſumi probabiliter poteſt, quod ſponſa non fuerit decepta, ſed decipi ſe finxerit. *Ibid. ad* 4.

QUÆR. 4. *Quomodo ſtuprum facit injuriam & virgini & ipſius Patri: & quomodo fieri debeat utriuſque injuriæ reparatio: & in quo ſenſu dixit D. Ambroſius in lib. de Patriarchis: nemo ſibi blandiatur de legibus hominum; omne ſtuprum adulterium eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nihil prohibet unum peccatum ex adjunctione alterius deformius fieri: fit autem deformius peccatum luxuriæ ex peccato injuſtitiæ, quia videtur concupiſcentia eſſe inordinatior, quæ a delectabili non abſtinet; ut injuriam vitet: habet autem duplicem injuriam annexam: unam quidem ex parte virginis, quam etſi non vi corrumpat, tamen eam ſeducit, & ſic tenetur ei ſatisfacere; unde dicitur Exodi 22. *Si ſeduxerit quis virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem: Si autem Pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam, juxta modum dotis quam virgines accipere conſueverunt*: Aliam vero injuriam facit Patri puellæ. Unde & ei ſecundum legem teneatur ad pœnam; dicitur enim Deut. 22. *Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet ſponſum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit: dabit qui dormivit cum ea, Patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, & habebit eam uxorem: & quia humiliavit illam non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ ſuæ*, & hoc ideo ne videatur ludibrium fuiſſe, ut Auguſtinus dicit. 2. 2. *q.* 154. *art.* 6. *ad* 3.

QUÆR. 5. *Cur dicat D. Hieronymus B. Virginem, fuiſſe deſponſatam, ne lapidaretur a Judæis ut adultera: & qua pœna puniebatur ſtuprum in lege antiqua.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod judicio adulterarum lapidabatur ſecundum legem non ſolum illa quæ jam erat deſponſata vel nupta, ſed etiam illa quæ in domo Patris cuſtodiebatur ut virgo, quandoque nuptura: unde dicitur Deuteron. *Si non eſt in puella inventa virginitas, lapidibus obruent eam viri civitatis illius, & morietur: quia fecit nefas in Iſrael, ut fornicaretur in domo Patris ſui.* Vel poteſt dici ſecundum quoſdam quod B. Virgo erat de ſtirpe Aaron: unde erat cognata Eliſabeth, ut dicitur Luc. 1. Virgo autem de genere Sacerdotali, propter ſtuprum occidebatur: legitur enim Levit. 21. *Sacerdotis filia, ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violaverit nomen Patris ſui, flammis exuretur.* Quidam referunt verbum Hieron. ad lapidationem infamiæ. 3. *p. q.* 29. *art.* 1. *ad* 4.

SUFFRAGIA.

QUÆR. 1. *An & quomodo ſuffragia vivorum proſint mortuis ſicut & vivis, juxta illud D. Auguſtin. in lib. de cura pro mortuis agenda: non parva eſt univerſæ Eccleſiæ quæ in hac conſuetudine claret authoritas, ut in precibus Sacerdotis quæ Domino Deo ad ejus Altare funduntur, locum ſuum etiam habeat commendatio mortuorum: Et D. Damaſc. in ſerm. de ſuffragiis mortuorum, ait: myſteriorum conſcii Diſcipuli Salvatoris, & Sacri Apoſtoli in tremendis & vivificis myſteriis memoriam fieri eorum qui fideliter dormierunt, ſanxerunt. D. quoque Dionyſ. in ultimo cap. Cæleſtis Hierarchiæ ritum commemorat quo in primitiva Eccleſia pro mortuis orabatur, & aſſerit ſuffragia vivorum mortuis prodeſſe.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod charitas quæ eſt vinculum uniens membra Eccleſiæ, non ſolum ad vivos ſe extendit, ſed etiam ad mortuos qui in charitate deceſſerunt; charitas enim vita corporis non finitur, 1. Corinth. 13. *Charitas nunquam excidit*: ſimiliter etiam mortui in memoriis hominum viventium vivunt; & ideo intentio viventium ad eos dirigi poteſt: Et ſic ſuffragia vivorum dupliciter mortuis proſunt, & vivis, & propter charitatis unionem, & propter intentionem ad eos directam: non tamen ſic eis valere credenda ſunt mortuorum ſuffragia, ut ſtatus eorum mutetur de miſeria in felicitatem, vel e converſo; ſed valent ad diminutionem pœnæ, vel aliquid hujuſmodi quod ſtatus mortui non transmutat. 4. *ſent. diſt.* 45. *quæſt.* 2. *art.* 1. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *An & quomodo ſuffragia per peccatores facta, proſint eis pro quibus fiunt.*

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in ſuffragiis quæ fiunt per malos, duo poſſunt conſiderari: Primo, ipſum opus operatum, ſicut ſacrificium Altaris: & quia noſtra Sacramenta ex ſeipſis efficaciam habent abſque opere operantis, quam æqualiter explent per quoſcunque fiant, quantum ad hoc ſuffragia per malos facta defunctis proſunt: alio modo quantum ad opus operantis; & ſic diſtinguendum eſt: quia operatio peccatoris ſuffragia facientis poteſt uno modo conſiderari ut eſt ejus; & ſic nullo modo meritoria eſſe poteſt nec ſibi, nec aliis: Alio modo inquantum eſt alterius, quod dupliciter contingit.

Uno modo inquantum peccator ſuffragia faciens gerit perſonam totius Eccleſiæ, ſicut Sacerdos cum dicit in Eccleſia exequias mortuorum; & quia ille intelligitur facere, cujus nomine vel vice fit, ut patet per Dionyſ. 13. cap. Cœleſtis Hierarch. Inde eſt quod ſuffragia talis Sacerdotis, quamvis ſit peccator, pro defunctis proſunt: alio modo, quando agit ut inſtrumentum alterius: opus enim Miniſtri eſt magis principalis agentis: unde quamvis ille qui agit ut inſtrumentum alterius, non ſit in ſtatu merendi, actio tamen ejus poteſt eſſe meritoria ratione principalis agentis: ſicut ſi ſervus in peccato exiſtens quodcunque opus miſericordiæ facit ex præcepto Domini ſui charitatem habentis: unde ſi aliquis in charitate decedens præcipiat ſibi ſuffragia fieri, vel alius præcipiat charitatem habens, illa ſuffragia valent defuncto; quamvis illi per quos fiunt, in peccato exiſtant. Magis tamen valerent, ſi in charitate eſſent, quia tunc ex duabus partibus opera illa meritoria eſſent. 4. *ſent. diſt.* 45. *quæſt.* 2. *art.* 1. *qu.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *An ſuffragia, quæ pro aliis fiunt, facientibus proſint.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod opus ſuffragii quod pro altero fit, poteſt conſiderari dupliciter: uno modo, ut expiativum pœnæ per modum cujuſdam recompenſationis, quæ in ſatisfactione attenditur: & hoc modo opus ſuffragii, quod reputatur tanquam ejus pro quo fit, ita abſolvit eum a debito pœnæ, quod non abſolvit facientem a debito pœnæ propriæ: quia in tali recompenſatione conſideratur æqualitas juſtitiæ: opus autem iſtud ſatisfactorium ita poteſt adæquari reatui uni, quod alteri non æquetur; reatus enim duorum peccatorum majorem ſatisfactionem requirunt, quam reatus unius: Alio modo poteſt conſiderari inquantum eſt meritorium vitæ æternæ, quod habet inquantum procedit ex radice charitatis: & ſecundum hoc non ſolum prodeſt ei pro quo fit, ſed facienti magis, 4. *ſent. d.* 45. *q.* 3. *art.* 1. *qu.* 4. *in corp.*

QUÆR. 4. *An & quomodo aliquis ſuffragiorum auxilio privari poteſt, ex culpa alterius.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuffragia ex duobus valent; ſcilicet ex opere operante, & ex opere operato: & dico opus operatum non ſolum Eccleſiæ Sacramentum, ſed effectum accidentem ex operatione; ſicut ex collatione eleemoſynarum conſequitur pauperum revelatio, & eorum oratio pro defuncto ad Deum: ſimiliter opus operans poteſt accipi vel ex parte principalis agentis, vel ex parte exequentis. Dico ergo, quod quum cito moriens diſponit aliqua ſuffragia ſibi fieri, præmium ſuffragiorum plene conſequitur (ante etiam quam fiant) quantum ad efficaciam ſuffragii, quæ erat ex opere operante principalis agentis: ſed quantum ad efficaciam ſuffragiorum, quæ eſt ex opere operato, vel ex opere operante exequentis, non conſequitur fructum antequam ſuffragia fiant; & ſi prius contingit ipſum a pœna purgari, quantum ad hoc fraudabitur ſuffragiorum fructu; quod redundabit in illos, quorum culpa defraudatur: non enim eſt inconveniens quod aliquis defraudetur per culpam alterius in temporalibus: pœna autem purgatorii temporalis eſt; quamvis quantum ad æternam retributionem nullus defraudari poſſit, niſi per propriam culpam. 4. *ſent. diſt.* 45. *qu.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 5. *Cur ſacrificium Miſſæ, eleemoſynæ, & oratio ſunt opera, quæ præcipue ſuffragantur mortuis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuffragia vivorum proſunt defunctis, ſecundum quod uniuntur viventibus charitate; & ſecundum quod intentio viventium refertur in mortuos: & ideo illa opera præcipue nata ſunt mortuis ſuffragari, quæ maxime ad communicationem charitatis pertinent, vel ad directionem intentionis in alterum. Ad charitatem autem Sacramentum Euchariſtiæ præcipue pertinet, cum ſit Sacramentum Eccleſiaſticæ unionis, continens illum, in quo tota Eccleſia unitur & conſolidatur, ſcilicet Chriſtum: Unde Euchariſtia eſt quaſi quædam charitatis origo, ſive vinculum.

Sed inter charitatis effectus præcipuum eſt eleemoſynarum opus: & ita iſta duo ex parte charitatis præcipue mortuis ſuffragantur, ſcilicet ſacrificium Eccleſiæ, & eleemoſynæ.

Sed ex parte intentionis directæ in mortuos præcipue valet oratio: quia oratio ſecundum ſuam rationem non ſolum dicit reſpectum ad orantem, ſicut & cætera opera, ſed directius ad id pro quo oratur: Et ideo iſta tria ponuntur quaſi præcipua mortuorum ſubſidia, quam-

Digitized by Google

quamvis quæcunque alia bona ex charitate fiant pro defunctis, eis valere credenda ſint. 4. *ſent. d.* 45. *qu.* 2. *art.* 3. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 6. *Cur Euchariſtia nedum ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato vim habet ſuffragii, non autem Baptiſmus, vel aliud Sacramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio; unde ſicut per generationem non acquiritur eſſe niſi generato, ita Baptiſmus non habet efficaciam niſi in eo qui baptizatur, quantum eſt ex opere operato; quamvis ex opere operante vel baptizantis, vel baptizati, poſſint aliis prodeſſe, ſicut & cætera opera meritoria: ſed Euchariſtia eſt ſignum Eccleſiaſticæ unionis: & ideo ex ipſo opere operato ejus efficacia in alterum tranſire poteſt, quod non contingit in aliis Sacramentis, 4. *ſent. diſt.* 45. *qu.* 2. *art.* 3. *qu.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 7. *An ſuffragia proſint nedum illis pro quibus fiunt, ſed etiam aliis.*

Reſp. D. Thomas, valor ſuffragiorum poteſt penſari ex duobus. Valent enim uno modo ex virtute charitatis, quæ facit omnia bona communia: & ſecundum hoc magis valent ei qui magis charitate eſt plenus, quamvis pro eo ſpecialiter non fiant: & ſic valor ſuffragiorum attenditur magis ſecundum quandam interiorem conſolationem, ſecundum quod unus in charitate exiſtens de bonis alterius delectatur poſt mortem, quam quantum ad diminutionem pœnæ: poſt mortem enim non eſt locus acquirendi gratiam, vel augmentandi, ad quod valent nobis in vita opera aliorum ex virtute charitatis.

Alio modo ſuffragia valent ex hoc quod per intentionem unius alteri applicantur; & ſic ſatisfactio unius alteri computatur: & hoc modo non eſt dubium, quod magis valent ei pro quo fiunt; imo ſic ei ſoli valent: ſatisfactio enim proprie ad pœnæ dimiſſionem ordinatur: unde quantum ad dimiſſionem pœnæ præcipue valet ſuffragium ei pro quo fit. 4. *ſent. d.* 45. *qu.* 2. *a.* 4. *qu.* 1. *in corp. Quodlib.* 8. *art.* 9. *in corp.*

QUÆR. 8. *An divites quantum ad ſuffragia ſint melioris conditionis quam pauperes, licet de illis dicatur Lucæ* 6. *Beati pauperes, quoniam veſtrum eſt regnum Dei.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod nihil prohibet divites, quantum ad aliquid eſſe melioris conditionis quam pauperes, ſicut quantum ad expiationem pœnæ: ſed hoc quaſi nihil eſt comparatum poſſeſſioni Regni Cælorum, in qua pauperes melioris conditionis eſſe oſtenduntur per authoritatem inductam. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 9. *An ſuffragia facta pro multis tantum proſint ſingulis, ac ſi pro unoquoque ſingulariter fierent.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi valor ſuffragiorum conſideretur ſecundum quod valent ex virtute charitatis unientis membra Eccleſiæ, ſuffragia pro multis facta tantum ſingulis proſunt ac ſi pro uno tanto fierent, quia charitas non minuitur, ſi dividatur effectus ejus in multos, imo magis augetur; & ſimiliter etiam gaudium quando pluribus eſt commune, fit majus, ut dicit Auguſtin. 8. Confeſſ. & ſic de uno bono facto non minus lætantur multi in Purgatorio, quam unus.

Si autem conſideretur valor ſuffragiorum inquantum ſunt ſatisfactiones quædam per intentionem facientis translatæ in mortuos, tunc magis valet ſuffragium alicui quod pro eo ſingulariter fit, quam quod pro eo communiter fit, & pro multis aliis: ſic enim effectus ſuffragii dividitur ex divina Juſtitia inter eos, pro quibus ſuffragia fiunt; & ex hoc patet quare inſtitutum ſit, ut ſuffragia ſpecialia in Eccleſia fiant. 4. *ſent. d.* 45. *qu.* 2. *artic.* 4. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 10. *Cur, ſecundum communem uſum Eccleſiæ, quando Miſſa pro uno defuncto dicitur, ſimul adjunguntur orationes pro aliis defunctis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia ſuffragia pro uno facta aliquo modo etiam aliis proſunt, ut ex dictis patet; ideo cum pro uno Miſſa dicitur, non eſt inconveniens ut pro aliis etiam orationes fiant: non enim ad hoc dicuntur aliæ orationes, ut ſatisfactio unius ſuffragii determinetur ad alios principaliter, ſed ut illis oratio pro eis ſpecialiter fuſa proſit. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 11. *An per unicum Miſſæ ſacrificium expietur tota pœna eorum qui ſunt in hoc Mundo, vel in Purgatorio: & utrum ex divina miſericordia ſuffragia quæ ſuperſunt uni, applicentur alteri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis virtus Chriſti, quæ continetur ſub Sacramento Euchariſtiæ, ſit infinita; tamen determinatus eſt effectus, ad quem illud Sacramentum ordinatur: Unde non oportet, quod per unum Altaris ſacrificium, tota pœna eorum qui ſunt in Purgatorio expietur; ſicut etiam nec per unum ſacrificium quod aliquis homo offert, liberetur a tota ſatisfactione debita pro peccatis: unde & quandoque plures Miſſæ in ſatisfactionem unius peccati injunguntur. Credibile tamen eſt, quod per divinam miſericordiam, ſi aliquid de ſpecialibus ſuffragiis ſuperſit his, pro quibus fiunt (ut ſcilicet eis non indigeant) aliis diſpenſetur,

Digitized by Google

pro quibus non fiunt, ſi eis indigeant; ut patet per Damaſcenum in ſermone de dormientibus, ſic dicentem: *Deus tanquam juſtus commetietur impotenti poſſibilitatem, tanquam ſapiens vere defectuum commutationem negotiabitur*: quæ quidem negotiatio attenditur, quod id quod deeſt uni, alter ſupplet. *4. ſent. diſt.* 45. *qu.* 2. *art.* 4. *quæſtiunc.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 12. *Quanta ſint bona quæ ex ſuffragiis proveniunt, quibus excommunicati privantur: & quomodo hæc ſuffragia ad eorum converſionem dirigi poſſunt.*

Reſp. *v. Excommunicatio, q.* 3. *& q.* 7.

QUÆR. 13. *Quandonam Indulgentiæ per modum ſuffragii mortuis applicari poſſunt: & utrum ipſis ſuffragentur ea quæ fiunt in ſepultura.*

Reſp. *v. Indulgentiæ, q.* 24. & *v. Sepultura. Supra v. Miſſa, ſub finem, referuntur propoſitiones damnatæ ab Alexandro VII. circa duplicatum ſtipendium: contra quas propoſitiones aſſerri poteſt doctrina noſtri Sancti Doctoris hic tradita, præſertim q.* 7. *& ſeq.*

SUPERBIA.

QUÆR. 1. *An ſuperbia ſit peccatum, de quo dicitur Tobiæ 4. Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuperbia nominatur ex hoc quod aliquis per voluntatem tendit ſupra id quod eſt: Unde dicit Iſidor. in lib. Etymolog. *Superbus dictus eſt, quia vult ſuper videri quam eſt: qui enim vult ſupergredi quod eſt, ſuperbus eſt*; habet autem hoc ratio recta, ut voluntas uniuſcujuſque feratur in id quod eſt proportionatum ſibi: Et ideo manifeſtum eſt, quod ſuperbia importat aliquid quod adverſatur rationi rectæ: hoc autem facit rationem peccati; quia ſecundum Dionyſium 4. cap. de divinis nominibus: *Malum animæ eſt præter rationem eſſe*; unde manifeſtum eſt, quod ſuperbia eſt peccatum. 2. 2. *quæſt.* 162. *art.* 1. *in corp. p.* 2. *quæſt.* 8. *art.* 2. *in corp. qu.* 77. *art.* 5. *in corp. qu.* 8. *de malo, art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *An ſuperbia ſit peccatum mortale, cum D. Gregorius 34. Moral. dicat: evidentiſſimum reproborum ſignum ſuperbia eſt, at contra humilitas electorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuperbia humilitati opponitur: humilitas autem proprie reſpicit ſubjectionem hominis ad Deum: unde e contrario ſuperbia proprie reſpicit defectum hujus ſubjectionis, ſecundum ſcilicet quod aliquis ſe tollit ſuper id quod eſt ſibi præfixum ſecundum divinam regulam vel menſuram, contra id quod Apoſtolus dicit 2. ad Corinthios 10. *Nos autem non in immenſum gloriamur, ſed ſecundum menſuram, qua menſus eſt nobis Deus*: Et ideo dicitur Eccl. 10. *Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a Deo*: quia ſecundum hoc radix ſuperbiæ conſideratur, quod homo aliqualiter non ſubjicitur Deo, & regulis ipſius. Manifeſtum eſt autem quod hoc ipſum quod eſt non ſubjici Deo, habet rationem peccati mortalis, hoc enim eſt averti a Deo: Unde conſequens eſt quod ſuperbia ſecundum genus ſuum eſt peccatum mortale.

Sicut tamen in aliis, quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia, puta in fornicatione, & adulterio; ſunt aliqui motus qui ſunt peccata venialia propter eorum imperfectionem; quia ſcilicet præveniunt rationis judicium, & ſunt præter ejus conſenſum: ita etiam & circa ſuperbiam accidit, quod aliqui motus ſuperbiæ ſunt peccata venialia, dum eis ratio non conſentit. 2. 2. *qu.* 162. *art.* 4. *in corp.* 4. *ſent. d.* 33. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 3. *Quot & quæ ſint ſpecies ſuperbiæ.*

Reſp. D. Thomas, quatuor ſuperbiæ ſpecies Gregorius aſſignat 23 Moralium dicens: *Quatuor quippe ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur. Cum bonum aut a ſemetipſis habere æſtimant: aut ſi ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant; aut cum jactant ſe habere quod non habent; aut deſpectis cæteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent.* 2. 2. *qu.* 162. *art.* 4. *in* 1. *argumento.*

QUÆR. 4. *Quomodo æſtimare quod aliquod bonum non ſit a Deo, vel quod gratia pro meritis detur, pertinet & ad infidelitatem, & ad ſuperbiam.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod vera æſtimatio poteſt corrumpi dupliciter: uno modo in univerſali; & ſic in his quæ ad fidem pertinent, corrumpitur vera æſtimatio per infidelitatem: alio modo in aliquo particulari eligibili; & hoc non facit infidelitatem: ſicut ille qui fornicatur, æſtimat pro tempore illo bonum eſſe ſibi fornicari: nec tamen eſt infidelis, ſicut eſſet ſi in univerſali diceret fornicationem eſſe bonum: & ita eſt in propoſito: nam dicere in univerſali aliquod bonum eſſe quod non eſt a Deo, vel gratiam hominibus pro meritis dari, pertinet ad infidelitatem: ſed quod aliquis inordinato appetitu propriæ excellentiæ, ita de bonis ſuis glorietur ac ſi ea ex ſe haberet, vel ex meritis propriis, pertinet ad ſuperbiam & non ad infidelitatem proprie loquendo. 2. 2. *qu.* 162. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 5. *An D. Bernardus in tractatu de duodecim gradibus humilitatis convenienter ponat*

ponat duodecim gradus ſuperbiæ , quæ ſunt curioſitas , mentis levitas , inepta lætitia , jactantia , ſingularitas , arrogantia , præſumptio , defenſio peccatorum, ſimulata confeſſio , rebellio , libertas , peccandi conſuetudo.

Reſp. D. Thomas , iſti duodecim gradus ſumuntur per oppoſitum ad duodecim gradus humilitatis . Nam primus gradus humilitatis eſt corde & opere ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram aſpectibus : cui opponitur curioſitas, per quam aliquis curioſe ubicunque & inordinate circumſpicit . Secundus gradus humilitatis eſt ut pauca verba , & rationabilia loquatur aliquis non clamoſa voce : contra quem opponitur levitas mentis , per quam ſcilicet homo ſuperbe ſe habet in verbo. Tertius gradus humilitatis eſt, ut non ſit facilis & promptus in riſu : cui opponitur inepta lætitia. Quartus gradus humilitatis eſt taciturnitas uſque ad interrogationem : cui opponitur jactantia . Quintus gradus humilitatis eſt tenere quod communis regula Monaſterii habet : cui opponitur ſingularitas , per quam ſcilicet aliquis ſanctior vult apparere . Sextus gradus humilitatis eſt credere & pronunciare ſe omnibus viliorem : cui opponitur arrogantia , per quam ſcilicet homo ſe aliis præfert . Septimus gradus humilitatis eſt ad omnia inutilem & indignum ſe confiteri & credere: cui opponitur præſumptio, per quam aliquis reputat ſe ſufficientem ad majora . Octavus gradus humilitatis eſt, in duris & aſperis patientiam amplecti : cui opponitur ſimulata confeſſio per quam ſcilicet aliquis non vult ſubire pœnam pro peccatis quæ ſimulate confitetur . Decimus gradus humilitatis eſt obedientia: cui opponitur rebellio. Undecimus gradus humilitatis eſt ut homo non delectetur facere propriam voluntatem : cui opponitur libertas , per quam ſcilicet homo delectatur libere facere quod vult . Ultimus autem gradus humilitatis eſt timor Dei : cui opponitur peccandi conſuetudo, quæ implicat Dei contemptum . In his autem duodecim gradibus tanguntur non ſolum ſuperbiæ ſpecies , ſed etiam quædam antecedentia , & conſequentia . 2. 2. *quæſt.* 162. *art.* 4. *ad* 4.

QUÆR. 6. *An ſuperbia ſit primum omnium peccatorum , juxta illud Eccleſ.* 10. *Initium omnis peccati ſuperbia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod illud eſt per ſe, quod eſt primum in quolibet genere : averſio autem a Deo quæ formaliter complet rationem peccati , pertinet ad ſuperbiam per ſe , ad alia autem peccata ex conſequenti : Et inde eſt quod ſuperbia habet rationem primi peccati, & eſt etiam principium omnium peccatorum, ex parte averſionis, quæ eſt principalior in peccato . 2. 2. *quæſt.* 162. *art.* 7. *in* 1. 2. *qu.* 84. *art.* 2.

QUÆR. 7. *An ſuperbia ſit vitium capitale , vel potius Regina omnium vitiorum , & Mater.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuperbia dupliciter conſiderari poteſt : Uno modo ſecundum ſe , prout ſcilicet eſt quoddam ſpeciale peccatum : Alio modo ſecundum quod habet quandam influentiam in omnia peccata . Capitalia autem vitia ponuntur quædam ſpecialia peccata , ex quibus multa genera peccatorum oriuntur: Et ideo quidam conſiderantes ſuperbiam ſecundum quod eſt quoddam ſpeciale peccatum, connumeraverunt eam aliis vitiis capitalibus. Gregorius vero lib. 31. Moralium conſiderans univerſalem ejus influentiam, quam habet in omnia vitia, non connumeravit aliis capitalibus vitiis, ſed poſuit eam Reginam omnium vitiorum, & matrem; Unde ait: *ipſa vitiorum Regina ſuperbia cum devictum plene cor ceperit , mox illud ſeptem principalibus vitiis quaſi quibuſdam ſuis ducibus devaſtandum tradit , ex quibus vitiorum multitudines oriuntur .* 2. 2. *qu.* 162. *art.* 8.

QUÆR. 8. *Cur Apoſtolus ſuperbiam inflationi comparat ,* 1. *ad Corinth.* 8. *Scientia inflat ; & cap.* 13. *Charitas &c. non inflatur .*

Reſp. D. Thomas , recte ſuperbia inflationi comparatur. Nam id quod inflatur non habet ſolidam magnitudinem , ſed apparentem : ita ſuperbi videntur quidem eſſe ſibi magni, cum tamen vera magnitudine careant , quæ non poteſt eſſe abſque ordine divino. Sap. 4 *Dirumpet illos inflatos ſine voce. In expoſit. illius cap.* 13. *lect.* 2.

QUÆR. 9. *Quomodo, ſicut ait D. Gregor.* 23. *Moral. Obſtaculum veritatis tumor mentis eſt , quia dum inflat , obnubilat .*

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod cognitio veritatis eſt duplex : una pure ſpeculativa , & hanc ſuperbia indirecte impedit , ſubtrahendo cauſam ; ſuperbus enim neque Deo intellectum ſuum ſubjicit , ut ab eo veritatis cognitionem percipiat, ſecundum illud Matth. 11. *Abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus* , ideſt a ſuperbis, qui ſibi ſapientes, & prudentes videntur , *& revelaſti ea parvulis* , ideſt humilibus , neque etiam ab hominibus addiſcere dignatur ; cum tamen dicatur Eccleſ. 6. *Si inclinaveris aurem tuam*, ſcilicet humiliter audiendo : *excipiens doctrinam* . Alia autem eſt cognitio veritatis, ſcilicet affectiva, & talem cognitionem veritatis directe impedit ſuperbia ; quia ſuperbi dum delectantur in propria excellentia , excellentiam veritatis faſtidiunt, ut Gregor. dicit 23. Moral. quod *Superbi etſi ſecreta quædam intelligendo percipiunt , eorum dulcedinem experiri non poſſunt : etſi noverunt*

verunt quomodo ſunt, ignorat quomodo ſapiunt, unde & Prov. 11. dicitur: *Ubi humilitas, ibi ſapientia.* 2. 2. *q.* 162. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 10. *Cur, ſicut D. Gregorius ait,* 24. *Moral. Superbi non eorum vitam conſiderant, quibus ſe humiliando poſtponant, ſed quibus ſuperbiendo ſe præferant.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod humilitas attendit ad regulam rationis rectæ, ſecundum quam aliquis veram exiſtimationem de ſe habet. Hanc autem regulam rectæ rationis non attendit ſuperbia; ſed de ſe majora exiſtimat quam ſint; quod contingit ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ; quia quod aliquis vehementer deſiderat facile credit; & ex hoc etiam ejus appetitus in altiora fertur quam ſibi conveniat: & ideo quæcunque conferunt ad hoc quod aliquis æſtimet ſe ſupra id quod eſt, inducunt hominem ad ſuperbiam: quorum unum eſt quod aliquis conſideret defectus aliorum: ſicut e contra Gregor. ibidem dicit, quod *Sancti viri virtutem conſideratione viciſſim ſibi alios præferunt*: Ex hoc ergo non habetur quod ſuperbia ſit in rationali, ſed quod aliqua cauſa ejus in ratione exiſtat. 2. 2. *q.* 162. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 11. *Quomodo ſuperbia ſit graviſſimum peccatorum cauſans aliorum gravitatem: & quomodo eſt primum & ultimum omnium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuperbia dicitur eſſe graviſſimum peccatorum, ex eo quod per ſe competit principio, ex quo attenditur gravitas in peccato: & ideo ſuperbia cauſat gravitatem aliorum peccatorum. Contingit ergo ante ſuperbiam eſſe aliqua peccata leviora, quæ etiam ex ignorantia vel infirmitate committuntur: ſed inter graviora peccata primum eſt ſuperbia ſicut cauſa per quam alia peccata aggravantur; Et quia id quod eſt primum in cauſando peccata, eſt etiam ultimum in recedendo, ideo ſuper illud Pſal. 18. *Emundabor a delicto maximo*, dicit Gloſſa; *hoc eſt a delicto ſuperbiæ, quod eſt ultimum redeuntibus ad Deum, & primum recedentibus a Deo.* 2. 2. *qu.* 162. *art.* 7. *ad* 4.

QUÆR. 12. *An ſuperbia ſit graviſſimum omnium peccatorum juxta illud Pſal.* 118. *Superbi inique agebant uſquequaque; ubi dicit Gloſſa. Maximum peccatum in homine eſt ſuperbia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in peccato duo attenduntur; ſcilicet converſio ad commutabile bonum, quæ materialiter ſe habet in peccato; & averſio a bono incommutabili, quæ eſt formalis & completiva ratio peccati: ex parte autem converſionis non habet ſuperbia quod ſit maximum peccatorum: quia celſitudo, quam ſuperbus inordinate appetit, ſecundum ſuam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis: Sed ex parte averſionis ſuperbia habet maximam gravitatem, quia in aliis peccatis homo a Deo avertitur vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, ſive propter deſiderium cujuſcunque alterius boni; ſed ſuperbia habet averſionem a Deo ex hoc ipſo quod non vult Deo, & ejus regulæ ſubjici: unde Boetius dicit quod *cum omnia vitia fugiant a Deo, ſola ſuperbia ſe Deo opponit*; propter quod etiam ſpecialiter dicitur Jacobi 4. quod *Deus ſuperbis reſiſtit*: Et ideo averti a Deo, & ejus præceptis, quod eſt quaſi conſequens in aliis peccatis, per ſe ad ſuperbiam pertinet, cujus actus eſt Dei contemptus: Et quia id quod eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt per aliud, conſequens eſt quod ſuperbia ſit graviſſimum peccatorum ſecundum ſuum genus: quia excedit in averſione, quæ formaliter complet peccatum. 2. 2. *quæſt.* 162. *artic.* 6. *in corp. ſuper Pſalm.* 18.

QUÆR. 13. *Quomodo ſit difficile vitare ſuperbiam eo, quod, ut D. Auguſtinus ait in Regula: cætera peccata in malis operibus exercentur, ut fiant; ſuperbia vero etiam bonis operibus inſidiatur, ut pereant: aliunde tamen ſit facile ipſam vitare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquod peccatum difficile cavetur dupliciter. Uno modo propter vehementiam impugnationis; ſicut ira vehementer impugnat propter ſuum impetum; & adhuc difficilius eſt reſiſtere concupiſcentiæ propter ejus connaturalitatem, ut dicitur in 2. Ethic. cap. 9. Et talis difficultas vitandi peccatum gravitatem peccati diminuit: quia *quanto aliquis minoris tentationis impetu cadit, tanto gravius peccat*, ut Auguſtin. dicit: Alio modo difficile eſt vitare aliquod peccatum, propter ejus latentiam: & hoc modo ſuperbiam difficile eſt vitare; quia etiam ex ipſis bonis occaſionem ſumit: & ideo ſignanter Auguſtinus dicit, quod *bonis operibus inſidiatur*; & in Pſalm. 141. dicitur: *In via hac qua ambulabam, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.* Et ideo motus ſuperbiæ occulte ſubrepens non habet maximam gravitatem antequam per judicium rationis deprehendatur.

Sed poſtquam deprehenſus fuerit per rationem, tunc facile evitatur: tum ex conſideratione propriæ infirmitatis, ſecundum illud Eccleſ. 10. *Quid ſuperbis terra & cinis?* tum ex conſideratione magnitudinis divinæ, ſecundum illud Job 15. *Quid tumet contra Deus ſpiritus tuus?* tum etiam ex imperfectione bonorum de quibus ſuperbit homo, ſecundum illud Iſa. 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quaſi flos agri*, & infra 64. *Quaſi pan-*

Digitized by Google

pannus menſtruatæ univerſæ juſtitiæ noſtræ. 2. 2. *quæſtiunc*. 162. *art*. 6. *ad* 1.

QUÆR. 14. *Quænam ſit propria ſuperborum pœna*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod propria ſuperborum pœna eſt diſcordia: quia dum quilibet alii ſupereſſe nititur, & ſubjici recuſat, ad invicem concordare non poſſunt: unde dicitur Proverb. 13. *Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt*: & ad hoc deſignandum dicitur Job 40. *Diſperge ſuperbos in furore tuo*: quaſi dicat, exercere officium Dei, quod eſt diſpergere ſuperbos, ut in unum convenire non poſſint: per furorem autem Dei intelligitur gravis vindicta. *In expoſitione illius cap*. 40. *lect*. 1.

QUÆR. 15. *Quænam ſit propria pœna eorum ſuperborum, qui dicuntur arrogantes*.

Reſp. v. *Arrogantia*.

QUÆR. 16. *Cur Deus ſuperbiam punit per alia peccata, & præſertim per carnalia, ſicut ad Rom*. 1. *dicitur, quod Philoſophi propter elationem cordis traditi ſunt in reprobum ſenſum, ut faciant quæ non conveniunt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut in ſyllogiſmis ducentibus ad impoſſibile quandoque aliquis convincitur per hoc quod ducitur ad inconveniens magis manifeſtum; ita etiam ad convincendum ſuperbiam hominum, Deus aliquos punit, permittens eos ruere in peccata carnalia; quæ etſi ſint minora, tamen manifeſtiorem turpitudinem continent: unde & Iſidor. dicit in lib. 2. de ſummo bono: *omni vitio deterior eſt ſuperbia; ſeu propter hoc quod a ſummis perſonis & primis aſſumitur; ſeu quod de opere juſtitiæ & virtutis exoritur, minuſque culpa ejus ſentitur: luxuria vero carnis ideo notabilis omnibus eſt, quoniam ſtatim per ſe turpis eſt, & tamen diſpenſante Deo ſuperbia minor eſt: ſed qui detinetur ſuperbia & non ſentit, labitur in carnis luxuriam, ut per hanc humiliatus a confuſione exurgat*. Ex quo etiam patet gravitas ipſius ſuperbiæ: ſicut enim Medicus ſapiens in remedium majoris morbi patitur infirmum in leviorem morbum incidere: ita etiam peccatum ſuperbiæ gravius eſſe oſtenditur ex hoc ipſo quod pro ejus remedio Deus permittit homines ruere in alia peccata. 2. 2. *quæſt*. 162. *art*. 6. *ad* 3.

QUÆR. 17. *Quare Deus in electis ſuis permittit infirmitates, tentationes carnis, alioſque defectus, imo etiam alia peccata mortalia, ut evitent ſuperbiam, ſicut permiſit in Apoſtolo ſtimulum carnis, juxta illud* 2. *ad Cor*. 12. *& ne magnitudo revelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus ſathanæ, qui me colaphizet*.

Reſp. D. Thomas, quia in bonis eſt maxime materia hujus vitii, ſcilicet ſuperbiæ, quia ejus materia eſt bonum, permittit aliquando Electos ſuos impediri ex aliqua ſui parte, ut per infirmitatem, vel per aliquem defectum, & aliquando etiam per peccatum mortale ab hujuſmodi bono; ut ſic ex hac parte humilientur, quod ex illa non ſuperbiant, & homo ſic humiliatus recognoſcat ſe ſuis viribus ſtare non poſſe. Unde dicitur Roman. 8. *Diligentibus Deum omnia* &c. Non quidem ex eorum peccato, ſed ex ordinatione Dei. Quia igitur Apoſtolus magnam habebat ſuperbiendi materiam, & quantum ad ſpecialem electionem qua a Domino electus eſt, Act. 9. *Vas electionis eſt*, &c. & quantum ad ſecretorum Dei cognitionem, quia hic dicit ſe raptum in tertium Cælum, & in Paradiſum ubi audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui: & quantum ad malorum perpeſſionem: quia ſupra 11. *In carceribus plurimis, in infirmitatibus, ter virgis cæſus ſum*, &c. Et quantum ad virginalem integritatem: quia *volo omnes eſſe ſicut & ego*, 1. Corinth. 7. Et quantum ad bonorum operationem, quia ſupra, *plus omnibus laboravi*. Et ſpecialiter quantum ad maximam ſcientiam qua emicuit, quæ ſpecialiter inflat: ideo Dominus adhibuit ei remedium, ne in ſuperbiam extolleretur. Et hoc eſt quod dicit, *& ne magnitudo* revelationis mihi factæ, *extollat me*, in ſuperbiam, Eccl. 6. non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus, &c. Pſal. 87. *Exaltatus, autem humiliatus*, &c. & dicit, ut oſtendat ſibi factas fuiſſe revelationes prædictas, *Datus eſt mihi*, ideſt, ad meam utilitatem & humiliationem. Job 30. *Elevaſti me & quaſi ſuper ventum ponens*, &c. Datus eſt, inquam, mihi ſtimulus, crucians corpus meum per infirmitatem corporis; ut anima ſanetur, quia ad litteram dicitur quod fuit vehementer afflictus dolore iliaco. Vel *ſtimulus carnis meæ*, ideſt concupiſcentiæ ſurgentis ex carne mea, a qua multum infeſtabatur. Roman. 7. *Non enim quod volo*, &c. *Igitur ego ipſe mente ſervio legi Dei*, &c. unde Auguſt. dicit, quod erant ei motus concupiſcentiæ, quos tamen divina gratia refrænabat. Iſte, inquam, ſtimulus eſt, *Angelus ſathanæ*, ideſt, Angelus malignus: eſt autem Angelus a Deo miſſus ſeu permiſſus, ſed ſathanæ: quia ſathanæ intentio eſt ut ſubvertat; Dei vero ut humiliet & probatum reddat. Timeat peccator ſi Apoſtolus & vas electionis ſecurus non erat. 2. *ad Cor*. 12. *lect*. 2.

SU-

Digitized by Google

SUPERSTITIO.

QUÆR. 1. *An ſuperſtitio ſit vitium Religioni oppoſitum, juxta illud D. Auguſt. in lib. de decem chordis, tangis primam chordam qua colitur unus Deus, & cecidit beſtia ſuperſtitionis.*

Reſp. D. Thomas, ſuperſtitio eſt vitium Religioni oppoſitum ſecundum exceſſum; non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera Religio: ſed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. 2. 2. *qu. 92. art. 1. in corp. q. 94. art. 1. in corp. qu. 122. art. 3. in corp.*

QUÆR. 2. *Quot & quæ ſint ſpecies ſuperſtitionis.*

Reſp. D. Thomas, diverſificantur ſuperſtitionis ſpecies. Primo quidem ex parte objecti; poteſt enim divinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus eſt (ſcilicet Deo vero) modo tamen indebito; & hæc eſt prima ſuperſtitionis ſpecies: Vel ei cui non debet exhiberi, ſcilicet cuicunque creaturæ; & hoc eſt aliud ſuperſtitionis genus quod in multas dividitur ſpecies ſecundum diverſos fines divini cultus. Ordinatur enim primo divinus cultus ad reverentiam Deo exhibendam, & ſecundum hoc prima ſpecies hujus generis eſt idololatria, quæ divinam reverentiam indebitæ exhibet creaturæ. Secundo ordinatur ad hoc quod homo inſtruatur a Deo quem colit: & ad hoc pertinet ſuperſtitio divinativa, quæ Dæmones conſulit per aliqua pacta cum eis inita, vel tacita, vel expreſſa. Tertio ordinatur Divinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum ſecundum inſtituta Dei qui colitur: & ad hoc pertinet ſuperſtitio quarundam obſervationum. 2. 2. *quæſt. 92. art. 2. in corp.*

QUÆR. 3. *Utrum obſervationes ad corporum immutationes ordinatæ, puta ad ſanitatem, vel ad aliquid hujuſmodi, ſint illicitæ & ſuperſtitioſæ, juxta illud D. Auguſt. in 2. de Doctr. Ad ſuperſtitionem pertinent molimina magicarum artium, & ligaturæ, & remedia quæ Medicorum quoque diſciplina condemnat, ſive in præcantationibus, ſive in quibuſdam notis quas characteres vocant, ſive in quibuſcunque rebus ſuſpendendis, atque in gnandis,*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in his quæ fiunt ad aliquos effectus particulares inducendos, conſiderandum eſt utrum naturaliter videantur poſſe tales effectus cauſare; ſic enim non erit illicitum. Licet enim cauſas naturales adhibere ad proprios effectus: unde ſi naturaliter non videantur poſſe tales effectus cauſare, conſequens eſt quod nec adhibeantur ad hos effectus cauſandos tanquam cauſæ, ſed ſolum quaſi ſigna, & ſic pertinent ad pacta ſignificationum cum Dæmonibus inita: unde Auguſtinus dicit 21. de Civitate Dei: *Alliciuntur Dæmones per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus condidit, delectationibus pro ſua diverſitate diverſis; non ut animalia cibis, ſed ut ſpiritus ſignis; quæ cujuſque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum.* 2. 2. *quæſt. 96. art. 2. in corp. & ad 1.*

QUÆR. 4. *An liceat uti imaginibus aſtronomicis ad aliquos effectus.*

Reſp. D. Thomas, quod imagines quas aſtronomicas vocant, ex operatione Dæmonum habent effectum. Cujus ſignum eſt quod neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam characteres, qui naturaliter ad nihil operantur; non enim eſt figura actionis naturalis principium. Sed in hoc diſtant aſtronomicæ imagines a nigromanticis, quod in nigromanticis fiunt expreſſe invocationes & præſtigiæ quædam (unde pertinent ad expreſſa pacta cum Dæmonibus inita) ſed in aliis imaginibus ſunt quædam tacita pacta, per quædam figurarum ſeu characterum ſigna. 2. 2. *qu. 96. art. 2. ad 2.*

QUÆR. 5. *An obſervationes quæ ordinantur ad præcognoſcendum aliqua fortunia, vel infortunia, ſint ſuperſtitioſæ, juxta illud D. Auguſtini in 2. de Doctrina Chriſt. Ad pacta cum Dæmonibus inita pertinent millia inanium obſervationum, puta ſi membrum aliquod ſalierit: ſi junctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit: limen calcare, cum ante domum ſuam aliquis tranſit: redire ad lectum, ſi quis cum ſe calceat, ſternutaverit; redire domum, ſi procedens offenderit: cum veſtis a ſoricibus roditur: plus timere ſuſpicionem mali futuri, quam præſens damnum dolere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homines hujuſmodi obſervationes attendunt, non ut ſigna quædam futurorum eventuum vel bonorum, vel malorum: non obſervantur autem ſicut ſigna a Deo tradita, cum non ſint introducta ex authoritate divina, ſed magis ex vanitate humana cooperante Dæmonum malitia, qui nituntur animos hominum hujuſmodi vanitatibus implicare: & ideo manifeſtum eſt, omnes hujuſmodi obſervationes eſſe ſuperſtitioſas & illicitas. Et videntur eſſe quædam reliquiæ idololatriæ, ſecundum quam obſervabantur auguria, & quidem dies fauſti, vel infauſti: quod quodammodo pertinet ad divinationem

Digitized by Google

nem quæ ſit per aſtra, ſecundum quæ diverſificantur dies, niſi quod hujuſmodi obſervationes ſint ſine ratione & arte, unde ſunt magis vanæ & ſuperſtitioſæ. 2.2. *quæſt. 96. art. 3. in corp.*

QUÆR. 6. An & quando incantationes & ſuſpenſiones divinarum Scripturarum ad collum, ſint ſuperſtitioſæ & illicitæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in omnibus incantationibus, vel ſcripturis ſuſpenſis, duo cavenda videntur. Primo quidem quid ſit quod profertur, vel ſcribitur; quia ſi eſt aliquid ad invocationes Dæmonum pertinens, manifeſte eſt ſuperſtitioſum & illicitum; ſimiliter etiam videtur eſſe cavendum, ſi contineat ignota nomina, ne ſub illis aliquid illicitum lateat: unde Chryſoſt. dicit ſuper Matthæum, quod *Phariſæorum magnificantium fimbrias ſuas exemplo; hunc multi aliqua nomina hebraica Angelorum confingunt, & ſcribunt, & alligant, quæ non intelligentibus metuenda videntur*. Eſt etiam cavendum ne aliquid falſitatis contineat, quia ſic ejus effectus non poſſet expectari a Deo, qui non eſt teſtis falſitatis; Deinde cavendum eſt ſecundo, ne cum verbis ſacris contineantur aliqua vana; puta aliqui characteres ſcripti præter ſignum Crucis; aut ſi ſpes habeatur in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in quacunque hujuſmodi vanitate, quæ ad divinam reverentiam non pertineat, quia hoc judicaretur ſuperſtitioſum; alias autem eſt licitum; unde in decretis cauſa 26. quæſt. 5. cap. *Non liceat Chriſtianis &c.* dicitur; *nec in collectionibus herbarum, quæ medicinales ſunt, aliquas obſervationes, aut incantationes liceat attendere, niſi tantum cum ſymbolo divino, aut dominica oratione, ut tantum Deus Creator, & Dominus omnium honoretur*. 2.2. *q.96. art. 4. in corp.*

QUÆR. 7. An liceat aliqua ſacra verba dicere ad aliquos effectus, puta ad ſanandum infirmos, ſicut Pater noſter, & Ave Maria, vel qualitercunque nomen Domini invocetur, ſecundum illud Marci ult. In nomine meo Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, ſerpentes tollent.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam proferre divina verba, aut invocare divinum nomen, ſi reſpectus habeatur ſolum ad Dei reverentiam, a quo expectatur effectus, licitum erit; ſi vero habeatur reſpectus ad aliquid aliud vane obſervatum, illicitum erit. *Ibid. ad 1.*

QUÆR. 8. An liceat uti verbis ſacris ad incantationem ſerpentum, aut aliorum animalium, ſecundum illud Pſalm. 5. Sicut Aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam in incantationibus ſerpentum, vel quorumcunque animalium, ſi reſpectus habeatur ſolum ad verba ſacra, & ad virtutem divinam, non erit illicitum; ſed plerumque tales incantationes habent illicitas obſervantias, & per dæmones ſortiuntur effectum; & præcipue in ſerpentibus; quia ſerpens fuit primum dæmonis inſtrumentum ad hominem decipiendum. Unde dicit Gloſſa ibidem; *Notandum, quia non laudatur res a Scriptura, undecunque datur in Scriptura ſimilitudo; ut patet de iniquo Judice, qui rogantem viduam vix audivit. Ibid. ad 2.*

QUÆR. 9. An & quomodo ſuſpendere collo reliquias Sanctorum, vel eas qualitercunque ad ſuam protectionem portare ſit licitum, vel illicitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod eadem etiam ratio eſt de portatione reliquiarum; quia ſi portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum ſunt reliquiæ, non erit illicitum; ſi autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, (puta quod vas eſſet triangulare, aut aliquid aliud hujuſmodi, quod non pertineret ad reverentiam Dei & Sanctorum) eſſet ſuperſtitioſum, & illicitum. *Ibid. ad 3.*

QUÆR. 10. Quomodo intelligi debeat D. Chryſoſtom. dicens ſuper Matthæum; Quidam aliquam partem Evangelii ſcriptam circa collum portant: ſed nonne quotidie Evangelium in Eccleſia legitur, & auditur ab omnibus? Cui ergo in auribus poſita Evangelia nihil proſunt, quomodo poſſunt eum circa collum ſuſpenſa ſalvare? Deinde, ubi eſt virtus Evangelii? in figuris litterarum, an in intellectu ſenſuum? Si in figuris, bene circa collum ſuſpendis: ſi in intellectu, ergo melius in collum ſuſpenſa.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Chryſoſtomus loquitur, quando reſpectus habetur magis ad figuras ſcriptas, quam ad verborum intellectum, *Ibid. ad 4.*

Plura circa ſuperſtitiones habentur ſupra v. Aſtrologia judiciaria, ubi ſub finem refertur quomodo omnia ſuperſtitionum genera ab Eccleſia fuere damnata.

Videatur etiam *v. Divinatio*, *Faſcinatio*, *Idololatria*, *Somnium*, *Sors*.

SUSPENSIO.

Videatur ſupra *v. Excommunicatio quæſt. 12. & quæſt. 16.*

SU-

Digitized by Google

SUSPICIO.

QUÆR. 1. An ſuſpicio ſit peccatum mortale, vel ſolummodo veniale, cum Gloſſa ſuper illud, Nolite ante tempus judicare, dicat, quod eſt veniale peccatum.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod in illis quæ ſunt mortalia peccata ex genere, motus imperfecti non ſunt peccata mortalia, ſed venialia: adulterium enim eſt mortale, quando eſt completa voluntas, non autem quando eſt incompleta: non enim quilibet motus concupiſcentiæ eſt peccatum mortale: judicium autem eſt duplex, ſcilicet de rebus, & de perſonis; judicium de rebus ſemper eſt mortale peccatum: puta dicere, quod dare eleemoſynam ſit malum: judicium autem de perſonis licet quandoque ſit falſum, non tamen eſt peccatum, niſi quando eſt omnino temerarium: unde Auguſtin. in Sermone Domini in monte, ait: *Si erramus in judicio perſonarum, non erremus in judicio rerum*; ſed quando ex levi re judicium procedit firmum in corde, aliquando eſt peccatum mortale, quia eſt cum contemptu proximi.

Suſpicio autem eſt quid imperfectum in genere judicii; & ideo eſt imperfectus motus: & ideo non eſt mortale ex genere; quamvis ſi fiat ex odio, erit aliquando mortale. *Quodlibet. 12. art. 34.*

QUÆR. 2. An judicium ex ſuſpicione procedens, ſit licitum: cum D. Chryſoſtomus ſuper illud Matth. 7. nolite judicare, dicat: Dominus hoc mandato non prohibet Chriſtianos ex benevolentia alios corripere; ſed ne per jactantiam juſtitiæ ſuæ Chriſtianos deſpiciant, ex ſolis plerumque ſuſpicionibus odientis cæteros, & condemnantes.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Tullius dicit, *ſuſpicio importat opinionem mali, quando ex levibus indiciis procedit*. Et contingit ex tribus.

Uno quidem modo ex hoc quod aliquis ex ſe ipſo malus eſt, & ex hoc ipſo quaſi conſcius ſuæ malitiæ, faciliter de aliis malum opinatur, ſecundum illud Eccl. 10. *In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat*. Alio modo ex hoc quod aliquis male afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel invidet ei, ex levibus ſignis opinatur mala de ipſo; quia unuſquiſque faciliter credit quod appetit. Tertio modo provenit ex longa experientia: Unde Philoſoph. dicit in 2. Reth. quod *ſenes ſunt maxime ſuſpicioſi; quia multoties experti ſunt aliorum defectus*. Primæ autem duæ ſuſpicionis cauſæ manifeſte pertinent ad perverſitatem affectus: tertio vero cauſa diminuit rationem ſuſpicionis, inquantum experientiam ad certitudinem proficit, quæ eſt contra rationem ſuſpicionis: & ideo ſuſpicio vitium quoddam importat; & quanto magis procedit ſuſpicio, tanto magis eſt vitioſum.

Eſt autem triplex gradus ſuſpicionis. Primus quidem gradus eſt, ut homo ex levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare incipiat; & hoc eſt veniale, & leve peccatum: pertinet enim ad attentionem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur, ut habetur in Gloſſ. ſuper illud 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus judicare*. Secundus gradus eſt, cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex levibus indiciis: & hoc ſi ſit de aliquo gravi, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine contemptu proximi: unde Gloſſ. ibidem ſubdit: *etſi ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus; judicia tamen (ideſt definitivas, firmaſque ſententias) continere debemus*. Tertius gradus eſt, cum aliquis Judex ex ſuſpicione procedit ad aliquem condemnandum; & hoc directe ad injuſtitiam pertinet: unde eſt peccatum mortale. *2.2. qu. 60. art. 3. in corp.*

QUÆR. 3. Utrum ex hoc quod aliquis ſuſpicatur malum de altero, ipſi faciat injuriam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex hoc ipſo quod aliquis malam opinionem habet de alio ſine cauſa ſufficienti, indebite contemnit ipſum; & ideo injuriatur ei. *ibid. ad 2.*

QUÆR. 4. Utrum ad vitandum hujuſmodi ſuſpicionis nocumentum dubia ſint in meliorem partem interpretanda, & de quolibet ſit præſumendum bonum.

Reſp. ſupra *v. Dubium*, & *v. Præſumptio*, *qu. ult.*

QUÆR. 5. An Communio dari debeat, vel denegari illis qui ſunt ſuſpecti de aliquo crimine.

Reſp. *v. Communio, qu. 35. & 39.*

SUSURRATIO.

QUÆR. 1. An ſuſurratio ſit peccatum diſtinctum a detractione, juxta illud ad Roman. 1. Suſurrones, detractores; ubi dicit Gloſſ. Suſurrones, inter amicos diſcordiam ſeminantes; detractores, qui aliorum bona negant, vel minuunt.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod ſuſurro & detractor in materia conveniunt; & etiam in forma, ſive in modo loquendi; quia uterque malum occulte de proximo dicit, propter quam ſimilitudinem interdum unum pro alio ponitur; unde Eccl. 5. ſuper illud

illud *non appelleris ſuſurro*, dicit Gloſſa, *ideſt detractor*. Differunt autem in fine, quia detractor intendit denigrare famam proximi; unde illa mala de proximo præcipue profert, ex quibus proximus infamari poſſit, vel ſaltem diminui ejus fama: Suſurro autem intendit amicitiam ſeparare, ut patet per Gloſſam inductam, & per illud quod dicitur Proverb. 26. *Suſurrone ſubtracto jurgia conquieſcunt*: & ideo ſuſurro talia mala profert de proximo, quæ poſſunt contra ipſum commovere animum audientis, ſecundum illud Eccl. 28. *Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam*. 2. 2. *q.* 74. *art.* 1. *in corp. ad Romanos* 1. *lect.* 1.

QUÆR. 2. *Quomodo, ſicut D. Iſidor. ait in lib. Etymol. Suſurro de ſono locutionis appellatur, quia non in facie alicujus, ſed in aure loquitur detrahendo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſuſurro inquantum dicit malum de alio, dicitur detrahere: in hoc tamen differt a detractore, quia non intendit ſimpliciter malum dicere, ſed quidquid ſit illud quod poſſit animum unius turbare contra alium, etiamſi ſit ſimpliciter bonum, & tamen apparens malum, inquantum diſplicet ei cui dicitur. 2. 2. *qu.* 74. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. *Cur ſuſurro bilinguis appelletur, Eccl.* 28. *Suſurro & bilinguis maledictus erit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod bilinguis proprie dicitur ſuſurro: Cum enim amicitia ſit inter duos, nititur ſuſurro ex utraque parte amicitiam rumpere: Et ideo duabus linguis utitur ad duos, uni dicens malum de alio, propter quod dicitur Eccl. 28. *Suſurro & bilinguis maledictus*; & ſubditur; *multos enim turbavit pacem habentes*. 2. 2. *q.* 7. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 4. *An ſuſurratio ſit majus peccatum quam detractio, & contumelia: & utrum ſit maxima ipſius gravitas, juxta illud Eccl.* 5. *Denotatio peſſima ſuper bilinguem: ſuſurratori autem, odium, & inimicitia, & contumelia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod peccatum in proximum tanto eſt gravius, quanto per ipſum majus nocumentum proximo infertur; nocumentum autem tanto majus eſt, quanto majus eſt bonum quod tollitur; inter cætera vero exteriora bona præeminet amicus; *cum ſine amicis nullus vivere poſſit*, ut per Philoſophum in 8. Ethic. unde dicitur Eccl. 6. *Amico fideli nulla eſt comparatio*. Fama autem ipſa, quæ per detractionem tollitur ad hoc maxime neceſſaria eſt, ut homo idoneus ad amicitiam habeatur; Et ideo ſuſurratio eſt majus peccatum quam contumelia: quia amicus eſt melior quam honor; & amari quam honorari, ut in 8. Ethicor. Philoſophus dicit. 2. 2. *q.* 74. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 5. *Cur ſuſurratio, per quam aliquis amicitiam diſrumpere nititur, ſit maxime contra Deum; & utrum cauſare diſcordiam ſit aliquando laudabile.*

Reſp. *v. Detractio qu.* 19. & 20. & *v. Diſcordia, qu.* 2.

TACTUS.

QUÆR. An tactus impudici ſint peccata mortalia: & utrum contineantur ſub immunditia, de qua Apoſtolus ad Epheſ. 5. *ait: nec nominetur in vobis ſicut decet Sanctos.*

Reſp. ſupra *v. Delectatio moroſa, qu.* 3. *v. Luxuria, q.* 24. & *v. Oſculum q.* 2. & 3.

TEMERITAS.

QUÆR. Quid ſit temeritas, & quomodo ex ſuperbia proveniat.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod illa dicuntur fieri temere quæ ratione non reguntur; quod quidem poteſt contingere dupliciter; uno modo ex impetu voluntatis vel paſſionis; alio modo ex contemptu regulæ dirigentis; & hoc proprie importat temeritas; unde videtur ex ea radice ſuperbiæ provenire, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ. 2. 2. *qu.* 53. *art.* 3. *ad* 2.

TEMPERANTIA.

QUÆR. 1. *An temperantia ſit ſpecialis virtus.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum conſuetudinem humanæ locutionis aliqua nomina communia reſtringuntur ad ea quæ ſunt præcipua inter illa, quæ ſub tali communitate continentur, ſicut nomen urbis accipitur antonomaſtice pro Roma. Sic ergo nomen temperantiæ dupliciter accipi poteſt; Uno modo, ſecundum communitatem ſuæ ſignificationis; Et ſic temperantia non eſt virtus ſpecialis, ſed generalis; quia nomen temperantiæ ſignificat quandam temperiem, ideſt moderationem, quam ratio ponit in humanis operationibus, & paſſionibus, quod eſt commune in omni virtute morali; Differt tamen ratione temperantia a fortitudine etiam ſecundum quod utraque ſumitur ut virtus communis, nam temperantia retrahit ab his, quæ contra rationem appetitum alliciunt; Fortitudo autem impellit ad ea ſuſtinenda vel aggredienda, propter quæ

homo

Digitized by Google

homo refugit bonum rationis. Si vero conſideretur antonomaſtice temperantia, ſecundum quod refrænat appetitum ab his quæ maxime alliciunt hominem, ſic eſt ſpecialis virtus, utpote habens ſpecialem materiam, ſicut & fortitudo. 2. 2. *quæſt.* 141. *art.* 2. *in corp.* 3. *Ethicor. lect.* 19.

QUÆR. 2. *Cur, ſicut D. Ambroſius dicit in* 1. *de Offic. In virtute temperantiæ maxime tranquillitas animi ſpectatur & quæritur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod, ea circa quæ eſt temperantia, maxime poſſunt animum inquietare, propter hoc quod ſunt homini eſſentialia. Et ideo tranquillitas animi per quandam excellentiam attribuitur temperantiæ, quamvis communiter conveniat omnibus virtutibus; *in eodem art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 3. *Cur decorum, & honeſtum maxime attribuuntur temperantiæ, ut dicunt Tullius in lib. de offic. & Iſidorus in lib. Etym.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis pulchritudo conveniat cuilibet virtuti, excellenter tamen attribuitur temperantiæ duplici ratione. Primo quidem ſecundum communem rationem temperantiæ, ad quam pertinet quædam moderata, & conveniens proportio, in qua conſiſtit ratio pulchritudinis, ut patet per Dionyſ. cap. 4. de Divinis nominibus. Alio modo, quia ea, a quibus refrænat temperantia, ſunt infima in homine, convenientia ſibi ſecundum naturam beſtialem: & ideo ex eis maxime natus eſt homo deturpari: Et per conſequens pulchritudo maxime attribuitur temperantiæ, quæ præcipue turpitudinem hominis tollit.

Et ex eadem etiam ratione honeſtum maxime attribuitur temperantiæ: Dicit enim Iſidorus in lib. Etym. *Honeſtus dicitur qui nihil habet turpitudinis: nam honeſtas dicitur quaſi honoris ſtatus:* qui maxime conſideratur in temperantia, quæ repellit vitia maxime opprobrioſa. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 4. *Cur temperantia verſatur proprie circa delectationes corporales.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ita eſt temperantia circa concupiſcentias & delectationes, ſicut fortitudo eſt circa timores & audacias: fortitudo autem eſt circa timores & audacias reſpectu maximorum malorum, quibus ipſa natura extinguitur, quæ ſunt pericula mortis: unde ſimiliter temperantia oportet quod ſit circa concupiſcentias maximarum delectationum. Et quia delectatio conſequitur operationem connaturalem, tanto aliquæ delectationes ſunt vehementiores, quanto conſequuntur operationes magis naturales; Maxime autem naturales animalibus ſunt operationes, quibus conſervatur natura ſpeciei per conjunctionem maris & feminæ: Et ideo circa delectationes venereorum eſt proprie temperantia. 2. 2. *qu.* 141. *art.* 1. *q. quæſt.* 59. *art.* 4. *ad* 3. 1. 2. *qu.* 61. *art.* 3. 3. *ſent. d.* 33. *qu.* 2. *art.* 2. 4. *ſent. d.* 49. *qu.* 3. *art.* 5. *q.* 1. *de virt. art.* 12. *ad* 23. & 26.

QUÆR. 5. *Quare temperantia non verſatur etiam circa delectationes ſpirituales, cum ſint majores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod delectationes ſpirituales etſi ſecundum ſuam naturam ſint majores delectationibus corporalibus, tamen non ita percipiuntur ſenſu; & per conſequens non ita vehementer afficiunt appetitum ſenſitivum, contra cujus impetum bonum rationis conſervatur per moralem virtutem. Vel dicendum, quod delectationes ſpirituales, per ſe loquendo, ſunt ſecundum rationem: unde non ſunt refrænandæ niſi per accidens, inquantum ſcilicet una delectatio ſpiritualis retrahit ab alia potiori, & magis debita. *Ibid. ad* 4.

QUÆR. 6. *Quænam ſit regula temperantiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Auguſt. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ: *Habet vir temperans in rebus hujus vitæ regulam utroque teſtamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per ſe appetendum putet; ſed ad vitæ hujus atque officiorum neceſſitatem, quantum ſatis eſt, uſurpet utentis modeſtia, non amantis affectu.* 2. 2. *q.* 141. *art.* 6. *in argum. Sed contra.*

QUÆR. 7 *An quicunque utitur aliqua delectatione ſupra neceſſitatem naturæ (quæ valde modicis contenta eſt) peccet contra temperantiam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod neceſſitas humanæ vitæ poteſt attendi dupliciter: uno modo, ſecundum quod dicitur neceſſarium illud, ſine quo res nullo modo poteſt eſſe, ſicut cibus eſt neceſſarius animali: Alio modo, ſecundum quod dicitur neceſſarium illud, ſine quo res non poteſt convenienter eſſe. Temperantiam autem non ſolum attendit primam neceſſitatem, ſed etiam ſecundam: unde Philoſophus dicit in 3. Ethic. quod *temperatus appetit delectabilia propter ſanctitatem, vel propter bonam habitudinem*. Alia vero, quæ ad hoc non ſunt neceſſaria, poſſunt dupliciter ſe habere: Quædam enim ſunt impedimenta ſanitatis, vel bonæ habitudinis: & his temperatus nullo modo utitur; hoc enim eſſet peccatum contra temperantiam; quædam vero ſunt, quæ non ſunt his impedimenta, & his moderate utitur pro loco, & tempore, & congruentia eorum quibus convivit: Et ideo ibidem Philoſophus dicit, quod etiam *temperatus appetit talia delectabilia* (quæ ſcilicet non ſunt neceſſaria ad ſanitatem, vel ad bo-

nam

Digitized by Google

nam habitudinem) *non impedimenta his exiſtentia. In eodem art. 6. ad 2.*

QUÆR. 8. Quomodo temperans reſpicit neceſſitatem quantum ad convenientiam vitæ ſecundum perſonas & officia.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, temperantia reſpicit neceſſitatem quantum ad convenientiam vitæ, quæ quidem attenditur non ſolum ſecundum convenientiam corporis, ſed etiam ſecundum convenientiam exteriorum rerum (puta divitiarum, & officiorum) & multo magis ſecundum convenientiam honeſtatis; Et ideo Philoſophus 3. Ethic. dicit, quod *in delectabilibus, quibus temperatus utitur, non ſolum conſiderat, ut non ſint impeditiva ſanitatis, & bonæ habitudinis corporalis; ſed etiam ut non ſint præter bonum*, ideſt contra honeſtatem; & quod non ſint ſupra ſubſtantiam, ideſt ſupra facultatem divitiarum: & Auguſtin. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, quod *temperans reſpicit non ſolum neceſſitatem hujus vitæ, ſed etiam officiorum. Ibidem ad 3.*

QUÆR. 9. Quare D. Gregorius in 2. Moral. temperantiam ponit inter virtutes cardinales.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtus principalis ſeu cardinalis dicitur, quæ principalius laudatur ex aliquo eorum, quæ communiter requiruntur ad rationem virtutis: Moderatio autem, quæ in omni virtute requiritur, præcipue laudabilis eſt in delectationibus tactus, circa quæ eſt temperantia: tum quia tales delectationes ſunt magis nobis naturales; & ideo difficilius eſt ab eis abſtinere, & concupiſcentias earum refrænare; tum etiam quia earum objecta ſunt magis neceſſaria præſenti vitæ, ut dictum eſt ſupra: Et ideo temperantia ponitur virtus principalis, ſeu cardinalis. 2. 2. *qu.* 141. *art.* 7. *in corp.* 1. 2. *qu.* 66. *art.* 1. & 4. 3. *ſent. d.* 33. *qu.* 2. *art.* 1. *q.* 1. *de virt. art.* 12. *ad* 24. & *quæſt.* 5. *art.* 1.

Major adhuc virtutis temperantiæ notitia haberi poteſt ex dictis, aut dicendis, v. Abſtinentia, Caſtitas, Continentia, Intemperantia, Luxuria, Maceratio carnis, Religio, Sobrietas, & Virginitas.

TENTATIO.

QUÆR. 1. Quid ſit tentare Deum ſeu verbis, ſeu factis, vel expreſſe, vel interpretative.

RESP. D. Thomas, dicendum, quod tentare eſt proprie experimentum ſumere de eo qui tentatur. Sumimus autem experimentum de aliquo & verbis, & factis; verbis quidem, ut experiantur an ſciat quod quærimus, an poſſit aut velit illud implere; Factis autem, cum per ea quæ fecimus, exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel poteſtatem; utrunque autem horum contingit dupliciter; uno quidem modo, aperte; ſicut cum quis tentatorem ſe profitetur, ſicut Sampſon Jud. 14. Propoſuit Philiſtæis problema ad eos tentandum; alio vero modo, inſidioſe & occulte; ſicut Phariſæi tentaverunt Chriſtum ut legitur Matth. 12. Rurſus quandoque quidem expreſſe; puta cum quis dicto vel facto intendit experimentum ſumere de aliquo; quandoque vero interpretative, quando ſcilicet etſi hoc non intendat ut experimentum ſumat, id tamen agit vel dicit quod ad nihil aliud videtur ordinabile niſi ad experimentum ſumendum. Sic ergo homo tentat Deum quandoque verbis, quandoque factis; verbis quidem Deo colloquimur orando; unde in ſua petitione expreſſe aliquis Deum tentat, quando ea intentione aliquid a Deo poſtulat, ut exploret Dei ſcientiam, poteſtatem, vel voluntatem; factis autem expreſſe aliquis Deum tentat, quando per ea quæ facit, intendit experimentum ſumere divinæ poteſtatis, ſive pietatis aut ſcientiæ; ſed quaſi interpretative Deum tentat, qui etſi non intendit experimentum de Deo ſumere, aliquid tamen petit vel facit ad nihil aliud utile, niſi ad probandam Dei poteſtatem, vel bonitatem, vel cognitionem; ſicut cum quis equum currere facit, ut evadat hoſtes, hoc non eſt experimentum de equo ſumere; ſed ſi equum currere faciat abſque aliqua utilitate, hoc nihil aliud eſſe videtur quam experimentum ſumere de equi velocitate. Et idem eſt de omnibus aliis rebus. Quando ergo propter aliquam neceſſitatem, ſeu utilitatem committit ſe aliquis divino auxilio in petitionibus vel factis, hoc non eſt Deum tentare; dicitur enim in Paralip. 20. *cum ignoramus quid agere debemus, hoc ſolum habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te*. Quando vero hoc agitur abſque neceſſitate & utilitate, hoc eſt interpretative tentare Deum; unde ſuper illud Deuteron. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum*, dicit Gloſſ. *Deum tentat, qui habens quod faciat, ſine ratione committit ſe periculo, experiens utrum poſſit liberari a Deo.* 2. 2. *q* 97. *art.* 1. *in corp.* 2. *ſent. diſt.* 21. *q.* 1. *a.* 1. *in corp.*

QUÆR 2. Quomodo Chriſtus exemplo ſuo nos docuit non tentare Deum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Auguſtin. dicit 22. contra Fauſtum, quod *Chriſtus qui palam docendo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in ſe aliquid non ſinendo, Dei demonſtrabat poteſtatem, idem tamen fugiendo & latendo hominis inſtruebat infirmitatem; ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat;*

Ex

Digitized by Google

Ex quo videtur, in hoc Dei tentationem conſiſtere, quando prætermittit homo facere quod poteſt ad pericula evadenda, reſpiciens ſolum ad auxilium divinum. 2. 2. q. 97. *art.* 1. *in argum. Sed contra.*

QUÆR. 3. An tentare Deum ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod tentare eſt experimentum ſumere: nullus autem experimentum ſumit de eo de quo eſt certus: & ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia, vel dubitatione procedit; vel ejus qui tentat, ſicut cum quis experimentum de aliqua re ſumit, ut ejus qualitatem cognoſcat; ſive aliorum, ſicut cum quis experimentum de aliquo ſumit ut aliis oſtendat, per quem modum Deus dicitur nos tentare. Ignorare autem, vel dubitare de his quæ pertinent ad Dei perfectionem, eſt peccatum: Unde manifeſtum eſt quod tentare Deum ad hoc quod ipſe tentans cognoſcat Dei virtutem, eſt peccatum.

Si quis autem ad hoc experimentum ſumat eorum, quæ ad divinam perfectionem pertinent, non ut ipſe cognoſcat, ſed ut aliis demonſtret, hoc non eſt tentare Deum, cum ſubſit neceſſitas juſta, ſeu pia utilitas, & alia quæ ad hoc concurrere debent: ſic enim Apoſtoli petierunt a Domino, ut in nomine Jeſu Chriſti fierent ſigna, ut dicitur Act. 4. Ad hoc ſcilicet quod virtus Chriſti infidelibus manifeſtaretur. 2. 2. *q.* 97. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. An Prædicatores humana ſubſidia contemnentes, vel ægroti medicamenta, dici debeat tentare Deum; cum D. Ambroſius ſuper illud Luc.9. Nihil tuleritis in via, dicat: qualis debeat eſſe qui Evangelizat regnum Dei, præceptis Evangelicis deſignatur (hoc eſt) ſubditi ſæcularis adminicula non requirat; fideque tutus putet, quo minus iſta requirat, magis poſſe ſuppetere: & B. Agatha dixit: medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui; ſed habeo Dominum Jeſum Chriſtum, qui ſolo ſermone reſtaurat univerſa.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Prædicatores Regni Dei ex magna neceſſitate, & utilitate ſubſidia temporalia prætermittunt, ut verbo Dei expeditius vacent: Et ideo ſi ſoli Deo innitantur, non ex hoc tentant Deum, Sed ſi abſque utilitate vel neceſſitate, humana ſubſidia dererent, tentarent Deum: unde & Auguſtin. dicit 22. contra Fauſtum, quod *Paulus fugit non quaſi non credendo in Deum, ſed ne Deum tentaret, ſi fugere noluiſſet, cum ſic fugere potuiſſet.*

Beata vero Agatha experta erat ex ſe divinam benevolentiam, ut vel infirmitates non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret; vel ſtatim ſentiret divinæ ſanationis effectum. 2. 2. *qu.* 97. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 5. An tentatio Dei opponatur virtuti Religionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod finis Religionis eſt Deo reverentiam exhibere: unde omnia illa quæ directe pertinent ad irreverentiam Dei, Religioni opponuntur: manifeſtum eſt autem quod tentare aliquem ad irreverentiam ejus pertinet: nullus enim præſumit tentare eum de cujus excellentia certus eſt: unde manifeſtum eſt quod tentare Deum eſt peccatum religioni oppoſitum. *In eadem quæſt. 97. art. 3.*

QUÆR. 6. Utrum ante orationem debeamus nos præparare ne tentemus Deum juxta illud Eccleſ. 18. Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum: ubi dicit Gloſſa interlinearis, qui ſcilicet tentans Deum, orat quod docuit, ſed non facit quod juſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille, qui ante orationem animam ſuam non præparat, dimittendo ſi quid adverſum aliquem habet, vel alias ad devotionem ſe non diſponendo, non facit quod in ſe eſt, ut exaudiatur a Deo; & ideo quaſi interpretative tentat Deum. *In eodem art. 3. ad* 2.

QUÆR. 7. An petere ſignum a Deo ſit ipſum tentare.

Reſp. D. Thomas, ſciendum, quod dupliciter aliquis ſignum petit a Deo: Uno modo ad explorandum divinam poteſtatem, aut veritatem dicti ejus, & hoc de ſe pertinet ad Dei tentationem: Alio modo ad hoc quod inſtruatur, quid circa aliquod factum ſit placitum Deo: & hoc nullo modo pertinet ad Dei tentationem. 2. 2. *q.* 97. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 8. An tentatio ſit appetenda, vel potius fugienda.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod tentatio per ſe ordinata eſt ad hominis perditionem: ad ſalutem vero non ordinatur niſi per accidens; ſcilicet ex hoc quod vincitur per auxilium gratiæ divinæ: Et ideo tentari ſimpliciter non eſt appetendum, ſed tentari & vincere ſimul acceptum appetendum eſt: Sed quia propter noſtram fragilitatem victoria nimis dubia eſt, ideo ſecurius fugitur quam quæratur. 2. *ſent. d.* 21. *q.* 1. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 9. Quænam tentatio ſit evitanda: & cur, ſicut D. Chryſoſtomus ait, tunc maxime inſtat diabolus ad tentandum, cum viderit ſolitarios: unde & principio mulierem tentavit, ſine viro eam inveniens.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod duplex eſt tentationis occaſio: una quidem ex parte hominis: puta cum aliquis ſe peccato propinquum facit, occaſiones peccandi non evitans, & talis occaſio tentationis eſt vitanda, ſicut di-

dictum eſt Loth, Geneſis 19. *Ne ſteteris in omni Regione circa Sodomam*: Alia vero tentationis occaſio eſt opera Diaboli, qui *ſemper invidet ad meliora tendentibus*, ut Ambroſius dicit, & talis tentationis occaſio non eſt evitanda: unde dicit Chryſoſtomus ſuper Matthæum, quod *non ſolum Chriſtus ductus eſt in deſertum a ſpiritu, ſed omnes Filii Dei habentes Spiritum Sanctum; non enim ſunt contenti ſedere otioſi, ſed Spiritus Sanctus urget eos aliquod magnum apprehendere opus, quod eſt eſſe in deſerto quantum ad Diabolum; quia non eſt injuſtitia, in qua Diabolus delectatur: Omne etiam bonum opus eſt deſertum quantum ad carnem, & mundum; quia non eſt ſecundum voluntatem carnis & mundi*. Talem autem occaſionem tentationis dare Diabolo non eſt periculoſum, qua majus eſt auxilium Spiritus Sancti, qui eſt perfecti operis author, quam impugnatio Diaboli invidentis. 3. *p. q.* 41. *art.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 10. *An fuerit conveniens quod Chriſtus tentaretur, ſicut legitur Matthæi* 4. *Ut nobis daret auxilium, cautelam, exemplum, & fiduciam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Chriſtus tentari voluit. Primo quidem, ut nobis contra tentationes auxilium ferret: Unde Gregor. dicit in homil. *Non erat indignum Redemptori noſtro, quod tentari voluit, qui venerat occidi: juſtum quippe erat, ut ſic tentationes noſtras ſuis tentationibus vinceret, ſicut mortem noſtram venerat ſua morte ſuperare*. Secundo propter noſtram cautelam, ut nullus quantumcunque Sanctus ſe æſtimet ſecurum & immunem a tentatione: unde & poſt Baptiſmum tentari voluit; quia ſicut Hilar. dicit ſuper Matth. *In ſanctificatis nobis maxime diaboli tentamenta graſſantur; quia victoria magis eſt ei exoptata de Sanctis*: unde & Eccleſ. 2. dicitur: *Fili accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem*. Tertio propter exemplum, ut ſcilicet nos inſtrueret qualiter diaboli tentationes vincamus: unde Auguſt. dicit in 4. de Trin. quod *Chriſtus diabolo ſe tentandum præbuit, ut ad ſuperandas tentationes ejus mediator eſſet, non ſolum per adjutorium, verum etiam per exemplum*. Quarto ut nobis fiduciam de ſua miſericordia largiretur: unde dicitur Hebr. 4. *Non enim habemus Pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris; tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato*. 3. *par. quæſt.* 41. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 11. *Cur Chriſtus tentari voluit ab hoſte, ſed non a carne.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Apoſtolus dicit, Chriſtus in omnibus tentari voluit abſque peccato: tentatio quæ eſt ab hoſte, poteſt eſſe ſine peccato, quia fit per ſolam exteriorem ſuggeſtionem: tentatio autem quæ eſt a carne non poteſt eſſe ſine peccato, quia hujuſmodi tentatio fit per delectationem & concupiſcentiam: & ſicut Auguſtin. dicit, *nonnullum peccatum eſt quando caro concupiſcit adverſus ſpiritum*: & ideo Chriſtus tentari voluit ab hoſte, ſed non a carne. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 12. *Utrum ad exemplum & inſtructionem noſtram Chriſti tentatio debuerit eſſe poſt jejunium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod convenienter Chriſtus poſt jejunium tentari voluit. Primo quidem propter exemplum: quia cum omnibus immineat ſe contra tentationes tueri, per hoc quod ipſe ante tentationem futuram jejunavit, docuit quod per jejunium nos oportet contra tentationes armari: unde inter arma juſtitiæ Apoſtolus jejunia connumerat, 2. ad Corinth. 6. Secundo ut oſtenderet quod etiam jejunantes diabolus aggreditur ad tentandum, ſicut alios qui bonis operibus vacant: & ideo ſicut poſt Baptiſmum, ita poſt jejunium Chriſtus tentatur: unde Chryſoſt. dicit ſuper Matth. *Ut diſcas quam magnum bonum eſt jejunium, & quale ſcutum eſt adverſus diabolum, & quoniam poſt Baptiſmum non laſciviæ ſed jejunio intendere oportet, ideo Chriſtus jejunavit, non jejunio indigens, ſed nos inſtruens*. 3. *p. q.* 41. *art.* 3.

QUÆR. 13. *Cur Chriſtus in deſerto tentari voluerit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Chriſtus propria voluntate ſe diabolo exhibuit ad tentandum, ſicut etiam propria voluntate membris ejus ſe exhibuit ad occidendum; alioquin diabolus venire ad eum non auderet: Diabolus autem magis tentat aliquem, cum eſt ſolitarius, quia, ut dicitur Eccleſ. 4. *Si quiſpiam prævaluerit contra unum, duo reſiſtunt ei*: Et inde eſt quod Chriſtus in deſertum exivit, quaſi ad campum certaminis, ut ibi a diabolo tentaretur: unde Ambroſ. dicit ſuper Lucam, quod *Chriſtus agebatur in deſertum conſilio, ut diabolum provocaret: nam niſi ille certaſſet*, ſcilicet diabolus, *non iſte mihi viciſſet*, ideſt Chriſtus; affert autem & alias rationes, dicens, hoc Chriſtum *feciſſe myſterio, ut Adam de exilio liberaret* (qui ſcilicet de Paradiſo in deſertum ejectus eſt) & *exemplo, ut oſtenderet diabolum ad meliora tendentibus invidere*. 3. *p. qu.* 41. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 14. *Quomodo diabolus tentat homines ſpirituales.*

Reſp. D. Thomas, diabolus hominem ſpiritualem non ſtatim tentat de gravibus peccatis; ſed

Digitized by Google

ſed paulatim a levioribus incipit, ut poſtmodum ad graviora perducat: unde Gregor. 31. Moral. exponens illud Job 39. *Procul odoratur bellum, exhortationem ducum & ululatum exercitus*, dicit: *bene duces exhortari dicti ſunt, exercitus ululare: quia prima vitia deceptæ menti quaſi ſub quadam ratione ſe ingerunt; ſed innumera quæ ſequuntur, dum hanc ad omnem inſaniam pertrahunt, quaſi beſtiali clamore confundunt*. 3. *p. q.* 41. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 15. *An charitas in quocunque ſtatu quamcunque tentationem ſuperare poſſit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod perfectio quæ convenit alicui rei, ſecundum ſuam ſpeciem, ſecundum quodcunque tempus ei convenit, ſicut homo quolibet tempore, & qualibet ætate eſt perfectus anima rationali; unde perfectio charitatis, quæ eſt ſecundum quodcunque tempus, eſt perfectio quæ competit charitati ſecundum ejus ſpeciem. Eſt autem de ratione charitatis, ut Deus ſuper omnia diligatur, & ut nullum creatum ei præferatur in amore; unde cum omnis tentatio ex amore alicujus boni creati proveniat, vel ex timore mali contrarii, quod etiam ex amore derivatur, ex ſua ſpecie hoc habet charitas, in quolibet ſtatu; quod cuilibet tentationi reſiſtere poſſit, ita etiam ſcilicet quod in peccatum mortale per eam homo non inducatur; non autem quod nullo modo tentatione non afficiatur: hoc enim pertinet ad perfectionem primæ. *q.* 2. *de virt. art.* 10. *ad* 4. 3. *d.* 31. *q.* 1. *art.* 3.

QUÆR. 16. *Cur Deus in electis ſuis permittit tentationes, præſertim carnis.*

Reſp. *v. Superbia qu.* 17.

QUÆR. 17. *An ipſe primus homo tentationi ſuccubuerit; quia ad divinum auxilium recurſum non habuit.*

Reſp. D. Thomas, in tentatione non fuit ei ſubventum ne deciperetur; licet tunc maxime indigeret; quia jam præceſſerat peccatum in animo; & ad divinum auxilium recurſum non habuit. 1. *q.* 94. *art.* 4. *ad* 5.

TESTIMONIUM.

QUÆR. 1. *An & quando teneatur homo ad teſtimonium ferendum, & ſi non ferat, peccet, juxta illud D. Auguſtini (quod habetur* 23. *qu.* 3. *cap. quiſquis) qui veritatem occultat, & qui dicit mendacium, uterque reus eſt: ille quia prodeſſe non vult; hic, quia nocere deſiderat.*

RESp. Div. Thomas, dicendum, quod in teſtimonio ferendo diſtinguendum eſt: quia aliquando requiritur teſtimonium alicujus; aliquando non requiritur.

Si requiritur teſtimonium alicujus ſubditi authoritate ſuperioris, cui in his quæ ad juſtitiam pertinent, obedire tenetur, non eſt dubium, quin teneatur teſtimonium ferre in his in quibus ſecundum ordinem juris teſtimonium ab eo exigitur, puta in manifeſtis, & in his de quibus infamia præceſſit: Si autem exigatur ab eo teſtimonium in aliis, puta in occultis, & de quibus infamia non præceſſit, non tenetur ad teſtificandum.

Si vero requiratur ejus teſtimonium non authoritate ſuperioris, cui obedire tenetur, tunc diſtinguendum eſt; quia ſi teſtimonium requiratur ad liberandum hominem, vel ab injuſta morte, ſeu pœna quacunque, vel a falſa infamia, vel ab aliquo damno tunc tenetur homo ad teſtificandum: Et ſi ejus teſtimonium non requiratur, tenetur facere quod in ſe eſt, ut veritatem denunciet alicui qui ad hoc poſſit prodeſſe: dicitur enim in Pſal. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*: & Proverb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem*: & Rom. 1. dicitur; *Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*; ubi dicit Gloſſa Ambroſii; *Conſentire eſt tacere cum poſſis redarguere.*

Super his vero quæ pertinent ad condemnationem alicujus, non tenetur aliquis ferre teſtimonium, niſi cum a ſuperiore compellitur ſecundum ordinem juris; quia ſi circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur; vel ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum; quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit; Alia autem ratio eſt de reo, cui periculum imminet eo nolente. 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *An Sacerdotes & Clerici cogi poſſint ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod operari, vel cooperari ad occiſionem hominis non competit miniſtris Altaris; Et ideo ſecundum juris ordinem compelli non poſſunt ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis. 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 3. *An ſufficiat duorum vel trium teſtimonium, juxta illud Deuteron.* 17. *In ore duorum vel trium teſtium peribit qui interficietur; & infra* 19. *In ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſophum in 1. Ethicor. cap. 3. *Certitudo non eſt ſimiliter quærenda in omni materia*. In actibus enim humanis, ſuper quibus conſtituuntur judicia, & exiguntur teſtimonia, non poteſt haberi certitudo demonſtrativa; eo quod ſunt circa contingentia & variabi-

lia; Et ideò ſufficit probabilis certitudo, quæ ut in pluribus veritatem attingat, & ſic in paucioribus a veritate deficiat.

Eſt autem probabile, quod magis veritatem contineat dictum multorum, quam dictum unius: Et ideo cum reus ſit unus, qui negat; ſed multi teſtes aſſerunt idem cum actore, rationabiliter inſtitutum eſt jure divino & humano, quod dicto teſtium ſtetur. Omnis autem multitudo his tribus comprehenditur, ſcilicet principio, medio, & fine: unde ſecundum Philoſoph. in 1. de Cælo, *omne totum in tribus ponimus*. Ternarius quidem conſtituitur aſſerentium, cum duo teſtes conveniunt cum actore. Et ideo requiritur binarius teſtium, vel ad majorem certitudinem ut ſit ternarius, qui eſt multitudo perfecta in ipſis teſtibus: Unde & Eccl. 4. dicitur, *Funiculus triplex difficile rumpitur*. Auguſtinus autem ſuper illud Joann. 8. *Duorum hominum teſtimonium verum eſt*, dicit, quod *in hoc eſt Trinitas ſecundum myſterium commendata, in qua eſt perpetua firmitas veritatis*. 2.2. *q*.70. *art*.2. *in corp. lect*. 2. *c*. 8. *Joan. lect*. 5. *c*. 10. *ad Hebræos*.

QUÆR. 4. *Quid ſit agendum quando teſtes ſunt diſcordes: & utrum Judex debeat eſſe facilior ad abſolvendum quam ad condemnandum*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diſcordia teſtium in aliquibus circumſtantiis, quæ variant ſubſtantiam facti (puta in tempore, vel in loco, vel in perſonis, de quibus principaliter agitur) aufert efficaciam teſtimonii: quia ſi diſcordant in talibus videntur ſingulares eſſe in ſuis teſtimoniis, & de diverſis factis loqui; puta ſi unus dicat, hoc factum eſſe tali tempore vel loco, alius alio tempore vel loco, non videntur de eodem facto loqui. Non tamen præjudicatur teſtimonio, ſi unus dicat, ſe non recordari, & alius aſſerat determinatum tempus, vel locum.

Et ſi in talibus omnino diſcordaverint teſtes actoris & rei, ſi ſint æquales numero, & pares dignitate, ſtetur pro reo; quia facilior debet eſſe Judex ad ſolvendum, quam ad condemnandum, niſi forte in cauſis favorabilibus, ſicut eſt cauſa libertatis, & hujuſmodi. Si vero teſtes ejuſdem partis diſſenſerint, debet Judex ex motu ſui animi percipere, cui parti ſit ſtandum vel ex numero teſtium, vel ex dignitate eorum, vel ex favorabilitate cauſæ, vel ex conditione negotii, & dictorum. Multo autem magis teſtimonium unius repellitur, ſi ſibi ipſi aliquis diſſideat interrogatus de viſu & ſcientia: non autem ſi diſſideat interrogatus de opinione, & fama; quia poteſt ſecundum diverſa viſa & audita, diverſimode motus eſſe ad reſpondendum.

Si vero ſit diſcordia teſtimonii in aliquibus ad ſubſtantiam facti, puta ſi tempus fuerit nubiloſum, vel ſerenum; vel ſi domus fuerit picta aut non, aut aliquid hujuſmodi; talis diſcordia non præjudicat teſtimonio: quia homines non conſueverunt circa talia multum ſollicitari; unde facile a memoria elabuntur: quinimo aliqua diſcordia in talibus facit teſtimonium credibilius, ut Chryſoſtom. dicit ſuper Matthæum. Quia ſi in omnibus concordarent, etiam in minimis, viderentur ex condicto eundem ſermonem proferre: quod tamen prudentiæ Judici relinquitur diſcernendum. 2. 2. *qu*. 70. *art*. 2.

QUÆR. 5. *De quibus intelligenda ſit Decretalis* 2. *qu*. 5. *cap. Præſul, ubi dicitur: Præſul non damnetur, niſi ſeptuaginta duobus teſtibus; Presbyter autem Cardinalis Urbis Romæ, niſi in viginti ſeptem teſtibus, non condemnabitur: ſubdiaconus, Acolythus, Exorciſta, Lector, Hoſtiarius, niſi cum ſeptem teſtibus non condemnabitur*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illud locum habet ſpecialiter in Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, & Clericis Eccleſiæ Romanæ propter ejus dignitatem, & hoc triplici ratione. Primo quidem, quia in ea tales inſtitui debent, quorum ſanctitati plus credatur, quam multis teſtibus. Secundo, quia homines qui habent de aliis judicare, ſæpe propter juſtitiam multos adverſarios habent: unde non eſt paſſim credendum teſtibus contra eos, niſi magna multitudo conveniat. Tertio, quia ex condemnatione alicujus eorum derogarètur in opinione hominum dignitati illius Eccleſiæ, & authoritati, quod eſt periculoſius, quam in ea tolerare aliquem peccatorem, niſi valde publicum, & manifeſtum, & de quo grave ſcandalum oriretur. 2. 2. *q*. 70. *art*. 2. *ad* 3.

QUÆR. 6. *An & quando alicujus teſtimonium repelli debeat ſive ex ipſius culpa, ſive ſine culpa: & cur D. Gregorius dicit in regiſtro, & habetur* 2. *q*. 1. *cap. In primis. Quod autem dicitur a ſervis ſuis accuſatus Epiſcopus, ſciendum eſt, quod minime audiri debuerunt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod teſtimonium non habet infallibilem certitudinem, ſed probabilem: Et ideo quidquid eſt quod probabilitatem afferat in contrarium, reddit teſtimonium inefficax. Redditur autem probabile, quod aliquis in veritate teſtificanda non ſit firmus; quandoque quidem propter culpam, ſicut infideles, & infames; item illi qui publico crimine rei ſunt, qui nec accuſare poſſunt; Quandoque autem abſque culpa: & hoc eſt vel ex defectu rationis, ſicut patet in pueris, amentibus, & mulieribus: vel ex affectu, ſicut patet de inimicis, & perſonis conjunctis, & domeſticis, vel etiam ex exteriori conditione, ſicut ſunt pauperes, ſervi,

Digitized by Google

& illi quibus imperari poteſt: de quibus probabile eſt, quod de facili poſſunt induci ad teſtimonium ferendum contra veritatem: & ſic patet, quod teſtimonium alicujus repellitur & propter culpam, & abſque culpa. 2. 2. *qu. 70. art. 3. in corp.*

QUÆR. 7. Quomodo intelligi debeat illud Proverb. 11. Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum: & utrum poſſit aliquis ferre teſtimonium de his, quæ ipſi ſub ſecreto commiſſa fuerunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de illis quæ homini ſunt commiſſa in ſecreto per confeſſionem, nullo modo debet teſtimonium ferre; quia hujuſmodi non ſcit ut homo, ſed tanquam Dei miniſter: & majus eſt vinculum ſacramenti quolibet hominis præcepto.

Circa ea vero, quæ aliter homini ſub ſecreto committuntur, diſtinguendum eſt: Quando enim ſunt talia, quæ ſtatim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifeſtare tenetur: puta ſi pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus perſonæ, vel ſi quid aliud eſt hujuſmodi, quod quis propalare tenetur vel teſtificando, vel denunciando; & contra hoc debitum obligari non poteſt ſecreti commiſſum: quia in hoc frangeret fidem quam alteri debet: Quandoque vero ſunt talia, quæ quis prodere non tenetur: unde poteſt obligari ex hoc quod ſibi ſub ſecreto committuntur; & tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto ſuperioris; quia ſervare fidem eſt de jure naturali: nihil autem poteſt præcipi homini contra id quod eſt de jure naturali. 2. 2. *qu. 70. art. 1. ad 2.*

QUÆR. 8. An falſum teſtimonium ſit ſemper mortale peccatum, cum Proverb. 19. dicatur: falſus teſtis non erit impunitus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod falſum teſtimonium habet triplicem deformitatem. Uno modo ex perjurio: quia teſtes non admittuntur, niſi jurati; & ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Alio modo ex violatione juſtitiæ; & hoc modo eſt peccatum mortale in ſuo genere, ſicut & quælibet injuſtitia: Et ideo in præcepto Decalogi ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium, cum dicitur Exod. *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*: non enim contra aliquem facit, qui eum ab injuria facienda impedit, ſed ſolum qui ei ſuam juſtitiam tollit. Tertio modo ex ipſa falſitate ſecundum quod omne mendacium eſt peccatum: & ex hoc non habet falſum teſtimonium, quod ſemper ſit peccatum mortale. 2. 2. *qu. 70. art. 4. in corp.*

QUÆR. 9. An teſtis excuſetur a peccato ſi falſum dicat credens eſſe verum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in teſtimonio ferendo non debet homo pro certo aſſerere, quaſi ſciens id, de quo certus non eſt, ſed dubium debet ſub dubio proferre; & id, de quo certus eſt, pro certo aſſerere.

Sed quia contingit ex labilitate humanæ memoriæ, quod reputat ſe homo quandoque certum eſſe de eo, quod falſum eſt: ſi aliquis cum debita ſollicitudine recogitans, æſtimet ſe certum eſſe de eo quod falſum eſt, non peccat mortaliter hoc aſſerens: quia dicit falſum teſtimonium per ſe, & ex intentione, ſed per accidens contra id quod intendit. *in eod. art. 4. ad 1.*

QUÆR. 10. An falſum teſtimonium prolatum ad impediendam injuſtam ſententiam ſit mortale peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod injuſtum judicium non eſt judicium: Et ideo ex vi judicii falſum teſtimonium injuſto judicio prolatum ad injuſtitiam impediendam non habet rationem peccati mortalis, ſed ſolum ex juramento violato. *Ibid. ad 2.*

QUÆR. 11. An & quomodo Judex & teſtis accipere poſſint ſtipendium laboris ſui.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Judex & teſtis communes ſunt utrique parti: quia Judex tenetur juſtam ſententiam dare, & teſtis tenetur verum teſtimonium dicere: juſtitia autem & veritas non declinat in unam partem magis quam in aliam: & ideo Judicibus de publico ſunt ſtipendia laboris ſtatuta; & teſtes accipiunt non quaſi pretium teſtimonii, ſed quaſi ſtipendium laboris, expenſas, vel ab utraque parte, vel ab ea, a qua inducuntur: quia *nemo militat ſtipendiis ſuis unquam*, ut dicitur 1. ad Corinth. 9. 2. 2. *qu. 71. art. 4. ad 3.*

QUÆR. 12. An ſit præſumendum bonum de teſtibus: & cur ab eis exigitur juramentum.

Reſp. *v. Perjurium qu.* 23 & *v. Præſumptio quæſt. 9.*

TIMIDITAS.

QUÆR. Quid ſit timiditas, & utrum ſit majus peccatum, quam intemperantia.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod unum vitium poteſt alteri comparari dupliciter: uno modo, ex parte ipſius materiæ, vel objecti: alio modo, ex parte ipſius peccantis: & utroque modo intemperantia eſt gravius vitium quam timiditas.

Primo namque ex parte materiæ: Nam timiditas refugit pericula mortis, ad quæ vitanda inducit maxima neceſſitas conſervandæ vitæ: Intemperantia autem eſt circa delectationes, quarum appetitus non eſt adeo neceſ-

Digitized by Google

ſarius ad vitæ conſervationem: quia intemperantia magis eſt circa quaſdam oppoſitas delectationes, ſeu concupiſcentias, quam circa concupiſcentias, ſeu delectationes naturales: Quanto autem illud, quod commovet ad peccandum, videtur eſſe magis neceſſarium, tanto peccatum levius eſt: Et ideo intemperantia eſt gravius vitium quam timiditas ex parte objecti, ſive materiæ moventis.

Similiter etiam ex parte ipſius hominis peccantis; & hoc triplici ratione. Primo quidem quia quanto ille qui peccat, magis eſt compos ſuæ mentis, tanto gravius peccat: unde alienatis non imputantur peccata: timores autem & triſtitiæ graves, & maxime in periculis mortis ſtupefaciunt mentem hominis, quod non facit delectatio quæ movet ad intemperantiam: ſecundo, quia quanto aliquod peccatum eſt magis voluntarium tanto eſt gravius: Intemperantia autem plus habet de voluntario, quam timiditas; & hoc duplici ratione: uno modo, quia ea quæ per timorem fiunt, principium habent ab exteriori impellente, unde non ſunt ſimpliciter voluntaria, ſed mixta, ut dicitur in 3. Ethicor. cap. 1. Ea autem quæ per delectationem fiunt, ſunt ſimpliciter voluntaria: Alio modo quia ea quæ ſunt intemperati, ſunt magis voluntaria in particulari, minus autem voluntaria in univerſali; nullus enim vellet intemperatus eſſe. Allicitur tamen homo a ſingularibus delectationibus, quæ intemperatum faciunt hominem, propter quod ad vitandum intemperantiam maximum remedium eſt, ut non immoretur homo circa ſingularium conſiderationem: Sed in his, quæ pertinent ad timiditatem, eſt e converſo: non ſingularia, quæ imminent, ſunt minus voluntaria, ut abjicere clypeum, & alia hujuſmodi; ſed ipſum commune eſt magis voluntarium in ſingularibus, in quibus eſt actus: Et ideo temperantia, cum ſit ſimpliciter magis voluntarium quam timiditas, eſt majus vitium: Tertio: quia contra intemperantiam poteſt magis de facili remedium adhiberi, quam contra timiditatem; eo quod delectationes ciborum & venereorum, circa quas intemperantia, per totam vitam occurunt, & ſine periculo poteſt homo circa ea exercitari ad hoc quod ſit temperatus: ſed pericula mortis rarius occurrunt, & periculoſius in his homo exercitatur ad timiditatem fugiendam: & ideo intemperantia eſt ſimpliciter majus peccatum, quam timiditas. 2. 2. *q.* 142. *art.* 3. *in corp.* 2. *Ethic. lect.* 2.

QUÆR. 1. *An timor ſit peccatum mortale, juxta illud Apocal.* 21. *Timidis, & incredulis, & execratis &c. pars erit in ſtagno ignis, & ſulphuris, quod eſt mors ſecunda.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod timor peccatum eſt, ſecundum quod eſt inordinatus, prout ſcilicet refugit quod non eſt ſecundum rationem fugiendum. Hæc autem inordinatio timoris quandoque quidem conſiſtit in ſolo appetitu ſenſitivo, non ſupervenìente conſenſu rationalis appetitus: & ſic non poteſt eſſe peccatum mortale, ſed ſolum veniale: quandoque vero hujuſmodi inordinatio timoris pertingit uſque ad appetitum rationalem, qui dicitur voluntas, quæ ex libero arbitrio refugit aliquid non ſecundum rationem; & talis inordinatio timoris quandoque eſt peccatum mortale, quandoque veniale: ſi enim aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcunque aliud temporale malum, ſic diſpoſitus eſt, ut faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid quod eſt præceptum in lege divina, talis timor eſt peccatum mortale: alioquin erit peccatum veniale. 2. 2. *quæſt.* 125. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quid ſit timor prout eſt paſſio: utrum convenienter aſſignentur a D. Damaſceno ſex ipſius ſpecies, ſcilicet ſegnities, erubeſcentia, verecundia, admiratio, ſtupor, & agonia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod timor eſt de futuro malo quod excedit poteſtatem timentis, ut ſcilicet reſiſti non poſſit: ſicut autem bonum hominis, ita & malum poteſt conſiderari, vel in operatione ipſius, vel in exterioribus rebus. In operatione autem ipſius hominis poteſt duplex malum timeri: primo quidem *labor gravans naturam*: & ſic cauſatur *ſegnities*, cum ſcilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris: Secundo *turpitudo lædens opinionem*: & ſi ſic turpitudo timeatur in actu committendo, eſt *erubeſcentia*: ſi autem ſit de turpi jam facto, eſt *verecundia*. Malum autem quod in exterioribus rebus conſiſtit, tripliciter poteſt excedere hominis facultatem ad reſiſtendum: primo quidem ratione ſuæ magnitudinis: cum aliquis ſcilicet conſiderat aliquod magnum malum, cujus exitum conſiderare non ſufficit: & ſic eſt *admiratio*: Secundo ratione diſſuetudinis, quia ſcilicet aliquod malum inconſuetum noſtræ conſiderationi offertur: & ſic eſt magnum noſtra reputatione; & hoc modo eſt *ſtupor*: qui cauſatur ex inſolita

ta imaginatione. Tertio modo ratione improviſionis, quia ſcilicet provideri non poteſt, ſicut futura infortunia timentur: & talis timor dicitur *agonia*. 1. 2. *qu.* 41. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 3. *Cur non timetur id quod concipitur ut remotum vel diſtans, ſicut mors communiter æſtimatur: vel quod eſt neceſſarium & inevitabile ſicut mors illis qui decapitantur.*

Reſp. Div. Thomas, cum timor proveniat ex phantaſia futuri mali, ut dicit Philoſophus in ſecundo Reth. illud quod removet futuri mali phantaſiam, excludit etiam timorem. Quod autem non appareat aliquod malum ut futurum, poteſt ex duobus contingere: uno quidem modo ex hoc quod eſt remotum & diſtans; hoc enim propter diſtantiam imaginamur ut non futurum: & ideo vel non timemus, vel parum timemus: ut enim Philoſ. dicit (ibidem) *quæ valde longe ſunt, non timentur: ſciunt enim omnes quod morientur: ſed quia non prope eſt, nihil curant.* Alio modo exiſtimatur aliquod malum quod eſt futurum, ut non futurum, propter neceſſitatem, quæ facit ipſum æſtimare ut præſens: unde Philoſoph. dicit (ibidem) quod *illi qui jam decapitantur non timent, videntes ſibi neceſſitatem mortis imminere*: ſed ad hoc quod aliquis timeat, oportet adeſſe aliquam ſpem ſalutis. 1. 2. *qu.* 42. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *Quare, ſicut ait D. Aug. in 2. Confeſſ. Timor inſolita & repentina exhorreſcit, rebus quæ amantur adverſantia, dum prævavet ſecuritati.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod objectum timoris eſt malum imminens, quod non de facili repelli poteſt: hoc autem ex duobus contingit; ſcilicet ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis: ad utrumque autem horum operatur quod aliquid ſit inſolitum & repentinum: Primo quidem facit ad hoc quod malum imminens majus appareat: omnia enim corporalia (& bona & mala) quanto magis conſiderantur, minora apparent: Et ideo ſicut per diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur, ut patet per Tullium in 3. de Tuſculanis quæſtionibus: ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali: Secundo *aliquid eſſe inſolitum & repentinum* facit ad debilitatem timentis, inquantum ſubtrahit remedia quæ homo poteſt præparare ad repellendum futurum malum, quæ eſſe non poſſunt quando ex improviſo malum occurrit. 1. 2. *qu.* 42. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 5. *Quomodo experientia, & etiam alia quæ ſpem augent, timorem diminuant.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod objectum ſpei eſt bonum quod quis poteſt adipiſci: Et ideo ea quæ augmentant poteſtatem hominis nata ſunt augere ſpem: & eadem ratione diminuere timorem: quia timor eſt de malo cui non de facili poteſt reſiſti: quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo ſicut auget ſpem, ita diminuit timorem. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 6. *Cur, ſicut Philoſ. dicit in* 2. *Rhet. magis timentur non qui acutæ ſunt iræ, ſed mites & aſtuti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui habent iram acutam, non occultant eam: & ideo nocumenta ab eis illata non ita ſunt repentina quin prævideantur, ſed homines mites & aſtuti occultant iram: & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non poteſt prævideri, ſed ex improviſo advenit: & propter hoc Philoſophus dicit quod tales magis timentur. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 7. *Cur repentina magis timeantur, cum ea quæ ſunt ſubita minus conſiderari poſſint, & tanto aliqua magis timeantur, quanto magis conſiderantur: unde Philoſophus dicit in 7. Ethic. quod aliqui videntur fortes propter ignorantiam, qui ſi cognoverint quod aliud ſit quam ſuſpicantur, fugiunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per ſe loquendo bona vel mala corporalia in principio majora apparent, cujus ratio eſt, quia *unumquodque magis apparet, contrario, juxta ſe poſito*: unde cum aliquis ſtatim a paupertate ad divitias tranſit, propter paupertatem præexiſtentem divitias magis æſtimat: e contrario, divites ſtatim ad paupertatem devenientes, eam magis horrent: Et propter hoc malum repentinum magis timetur, quia magis videtur eſſe malum: ſed poteſt propter aliquod accidens contingere quod magnitudo alicujus mali lateat: puta cum hoſtes ſe inſidioſe occultant: & tunc verum eſt quod malum ex diligenti conſideratione fit terribilius. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 8. *Cur, ſicut Philoſ. dicit in* 2. *Rhetor. omnia timenda ſunt terribiliora, quæcunque ſi peccaverint, corrigi non contingit; aut quorum auxilia non ſunt, aut non facilia.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod objectum timoris eſt malum; unde illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris: malum autem augetur non ſolum ſecundum ſpeciem ipſius mali, ſed etiam ſecundum circunſtantias: inter cæteras autem circunſtantias diuturnitas vel etiam perpetuitas magis videtur facere ad augmentum mali: ea enim quæ ſunt in tempore, ſecundum durationem temporis quodammodo menſurantur: unde, ſi pati aliquid in tempore tanto eſt malum, pati idem in duplo tempore apprehen-

henditur ut duplatum: & ſecundum hanc rationem *pati idem in infinito tempore* (quod eſt perpetuo pati) habet quodammodo infinitum augmentum: mala autem quæ poſtquam advenerint, non poſſunt habere remedium, vel non de facili, accipiuntur ut perpetua vel diuturna: & ideo maxime redduntur timenda. 1. *quæſt.* 42. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 9. *Utrum omnis timoris cauſa ſit amor.*

Reſp. D. Thomas, quod Auguſtinus dicit in lib. 83. quæſt. *Nulli dubium eſt non aliam eſſe metuendi cauſam, niſi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum.* 1. 2. *q.* 43. *art.* 1. *in argum. Sed contra.* 2. 2. *q.* 19. *art.* 19.

QUÆR. 10. *Quomodo, ſicut ait D. Aug. ſuper* 1. *can. Joannis, Timor introducit amorem charitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod timor per ſe & primo reſpicit malum quod refugit, quod opponitur alicui bono amato; & ſic timor per ſe naſcitur ex amore: Secundario vero reſpicit id per quod provenit tale malum; & ſic per accidens timor quandoque ducit in amorem, inquantum ſcilicet homo qui timet puniri a Deo, ſervat mandata ejus; & ſic incipit ſperare, & ſpes introducit amorem. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 11. *Quomodo timor ex amore procedat, cum, ut Philoſophus dicit in* 2. *Rhetor. Illi maxime timentur, a quibus expectamus imminere nobis aliqua mala: & tamen propter hoc magis provocemur ad eorum odium quam amorem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ille a quo expectamus mala, primo quidem odio habetur: ſed poſtquam ab ipſo jam incipiunt ſperari bona, tunc incipit amari: bonum autem cui contrariatur malum quod timetur, a principio amabatur. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 12. *An & quomodo ſicut dicit Philoſophus in* 2. *Rhetor. timor faciat conſiliativos.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquis poteſt dici conſiliativus dupliciter: Uno modo a voluntate, ſeu ſollicitudine conſiliandi; & ſic timor conſiliativos facit: quia, ut Philoſophus in 3. Ethic. dicit, *conſiliamur de magnis, in quibus quaſi nobis ipſi diſcredimus*: ea autem quæ timorem incutiunt non ſunt ſimpliciter mala, ſed habent quandam magnitudinem, tum ex eo quod apprehenduntur, ut quæ difficiliter repelli poſſunt: tum etiam quia apprehenduntur ut de prope exiſtentia: unde homines maxime in timoribus quærunt conſiliari: alio modo dicitur aliquis conſiliativus a facultate bene conſiliandi, & ſi nec timor, nec aliqua paſſio conſiliativos facit: quia homini affecto ſecundum aliquam paſſionem videtur aliquid vel majus vel minus quam ſit ſecundum rei veritatem; ſicut amanti videntur ea quæ amat, meliora; & timenti, ea quæ timet, terribiliora: & ſic ex defectu rectitudinis judicii quælibet paſſio quantum eſt de ſe, impedit facultatem bene conſiliandi. 1. 2. *qu.* 44. *art.* 2. *in corp.* 2. 2. *qu.* 47. *art.* 9. *ad.* 3. *q.* 54. *artic.* 2. *ad* 4. & *q.* 129. *art.* 7.

QUÆR. 13. *Cur, ſicut dicit Tullius in* 4. *in Tuſcul. qu. Aliquis eſt timor qui excutit cogitata, & mentem a ſuo loco removet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quanto aliqua paſſio eſt fortior, tanto homo ſecundum ipſam affectus impeditur: & ideo quando timor fuerit fortis, vult quidem homo conſiliari, ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibus quod conſilium adinvenire non poteſt: ſi autem ſit parvus timor, qui ſollicitudinem conſiliandi inducat, nec multum rationem conturbet, poteſt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſollicitudinis conſequentis. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 14. *Cur timor excitet ſitim, & ſolutionem ventris, & emiſſionem urinæ, & quandoque etiam ſeminis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod calore ab exterioribus ad interiora revocato multiplicatur calor interius, & maxime versus inferiora, ideſt circa nutritivam: & ideo conſumpto humido conſequitur ſitis: & etiam interdum ſolutio ventris, & urinæ emiſſio, & quandoque etiam ſeminis: vel hujuſmodi emiſſio ſuperfluitatum accidit propter contractionem ventris & teſticulorum, ut Philoſophus dicit in lib. de problematibus. 1. 2. *qu.* 44. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 15. *Cur timorem ſequitur tremor, & dentium ſtrepitus, & præſertim trement cor, vox, mandibula inferior, brachia, manus, & genua.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia in timore calor deſerit cor, a ſuperioribus ad inferiora tendens, ideo timentibus maxime tremit cor & membra quæ habent aliquam connexionem ad pectus, ubi eſt cor; unde timentes maxime tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arteriæ ad cor, tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationem ad cor: unde & ſtrepitus dentium ſequitur, & eadem ratione brachia & manus tremunt, vel etiam quia hujuſmodi membra ſunt magis mobilia: propter quod & genua tremunt timentibus, ſecundum illud Iſa. 35. *Confortate manus diſſolutas, & genua trementia roborate. Ibid. ad* 3.

QUÆR. 16. *An timor impediat operationem,*

Digitized by Google

cum Apoſtolus ad Philip. 2. dicat: cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini, quod non diceret ſi timor bonam operationem impediret.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod operatio homini exterior cauſatur quidem ab anima, ſicut a primo movente, ſed a membris corporeis, ſicut ab inſtrumentis. Contingit autem operationem impediri & propter defectum inſtrumenti, & propter defectum principalis moventis. Ex parte igitur inſtrumentorum corporalium timor quantum eſt de ſe ſemper natus eſt impedire exteriorem operationem propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris: ſed ex parte animæ, ſi ſit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, inquantum confert quandam ſollicitudinem, & facit hominem attentius conſiliari & operari. Si vero timor tantum increſcat, quod rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ: ſed de tali timore Apoſtolus non loquitur. 1. 2. *qu.* 44. *art.* 4.

QUÆR. 17. *Cur illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt; ſicut ſi aliquis incedat ſuper trabem in alto poſitam, propter timorem de facili cadit; non autem caderet, ſi incideret ſuper eandem tamen in imo poſitam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illi qui cadunt de trabe in alto poſita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem caſus imaginati. *in eod. art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 18. *An timor convenienter dividatur in filialem, initialem, ſervilem, & mundanum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de timore nunc agimus ſecundum quod per ipſum aliquo modo ad Deum convertimur, vel ab eo avertimur: cum enim objectum timoris ſit malum, quandoque homo propter mala quæ timet, a Deo recedit; & iſte dicitur timor *humanus* vel *mundanus*: quandoque vero homo propter mala quæ timet, ad Deum convertitur & ei inhæret; quod quidem malum eſt duplex, ſcilicet malum pœnæ, & malum culpæ: ſi ergo aliquis convertatur ad Deum, & ei inhæreat propter timorem pœnæ, erit timor *ſervilis*: ſi autem propter timorem culpæ, erit timor *filialis*: nam filiorum eſt timere offenſam Patris: ſi autem propter utrumque, eſt timor *initialis*, qui eſt medius inter utrumque timorem. 2. 2. *quæſt.* 19. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 19. *An timor mundanus ſit ſemper malus, cum Dominus dicat: nolite timere eos qui corpus occidunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod proprie dicitur, quo aliquis mundo innititur tanquam fini: & ſic amor mundanus ſemper eſt malus: timor autem ex amore naſcitur: illud enim timet homo amittere, quod amat, ut patet per Auguſt. in lib. 83. qu. 3. & timor mundanus eſt, qui procedit ab amore mundano tanquam a mala radice: & propter hoc ipſe timor mundanus ſemper eſt malus. 2. 2. *qu.* 19. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 20. *An timor ſervilis ſit bonus, cum ſuper illud Rom. 1. Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis &c. dicat Gloſſa, unus ſpiritus eſt qui facit duos timores, ſcilicet ſervilem & juſtum.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod timor ſervilis ex parte ſervilitatis habet quod ſit malus; ſervitus enim libertati opponitur; unde cum liber ſit qui *cauſa ſui eſt*, ut dicitur in 1. Metaph. Servus eſt qui non cauſa ſui operatur, ſed quaſi ab extrinſeco motus: quicumque autem ex amore aliquid facit, quaſi ex ſeipſo operatur, quia ex propria inclinatione movetur ad operandum: & ideo contra rationem ſervilitatis eſt quod aliquis ex amore operetur: ſic ergo timor ſervilis, inquantum ſervilis eſt, charitati contrariatur.

Si ergo ſervilitas eſſet de ratione timoris ſervilis, oporteret quod timor ſervilis ſimpliciter eſſet malus: ſicut adulterium ſimpliciter eſt malum, quia id, ex quo contrariatur charitati, pertinet ad adulterii ſpeciem: ſed prædicta ſervilitas non pertinet ad ſpeciem timoris ſervilis, ſicut nec informitas ad ſpeciem fidei informis: ſpecies enim moralis habitus, vel actus ex objecto accipitur: objectum autem timoris ſervilis eſt pœna, cui accidit, quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tanquam finis ultimus, & per conſequens pœna non timeatur tanquam principale malum, quod contingit in habente charitatem: vel quod ordinetur in Deum ſicut in finem, & per conſequens pœna non timeatur tanquam principale malum, quod contingit in habente charitatem: non enim tollitur ſpecies habitus per hoc quod ejus objectum vel finis ordinetur ad ulteriorem finem. Et ideo timor ſervilis ſecundum ſuam ſubſtantiam bonus eſt, ſed ſervilitas ejus eſt mala. 2. 2. *q.* 19. *art.* 4. *in corp.* 3. *ſent. diſt.* 34. *q.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 21. *Quomodo ſit intelligendum illud quod dicit Gloſſa Auguſtini ad Roman.* 8. *Qui timore aliquid facit, etſi bonum ſit quod facit, non tamen bene facit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verbum illud Auguſtini intelligendum eſt de eo, qui facit aliquid timore ſervili inquantum eſt ſervilis;

Digitized by Google

vilis; ut ſcilicet non amet juſtitiam, ſed ſolum pœnam timeat. 2.2 *q.* 19. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 22. *Quomodo, ſicut ait D. Greg. (ſuper illud Job 3. quare non in vulva mortuus ſum) cum ex peccato præſens pœna metuitur, & amiſſa Dei facies non amatur, timor ex tumore eſt, non ex humilitate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod timor ſervilis ſecundum ſuam ſubſtantiam non oritur ex timore; ſed ejus ſervilitas ex tumore; naſcitur, inquantum ſcilicet homo affectum ſuum non vult ſubjicere jugo juſtitiæ per amorem. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 23. *Quare Apoſtolus ad Rom.* 11. *ait: Noli altum ſapere, ſed time.*

Reſp. Div. Thomas, inducit admonitionem dicens: *Noli altum ſapere*, ideſt noli de te ultra teipſum præſumere: infra, *non alta ſapientes, ſed humilia conſentientes.* Pſalm. 130. *Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei.* Sed *time*: ne tu frangaris per incredulitatem, quod pertinet ad timorem caſtum. Prov. 28. *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus, qui vero mentis eſt duræ, corruet in malum.* Eccl. 1. *Timor Domini expellit peccatum. In expoſitione illius cap.* 11. *lect.* 3.

QUÆR. 24. *Cur timor Domini inter ſeptem Spiritus Sancti dona enumeratur Iſa.* 11.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod multiplex eſt timor, ut dictum eſt: timor autem humanus, ut dicit Auguſtinus in lib. de Gratia, & libero arbitrio, non eſt donum dei; hoc enim timore Petrus negavit Chriſtus; ſed ille timor, de quo dictum eſt Matthæi 10. *Illum timete, qui poteſt animam, & corpus mittere in gehennam.* Similiter etiam timor ſervilis non eſt numerandus inter ſeptem dona Spiritus Sancti, licet ſit a Spiritu Sancto, quia, ut Auguſtinus dicit in lib. de Natura & Gratia, poteſt habere annexam voluntatem peccandi: dona autem Spiritus Sancti non poſſunt eſſe cum voluntate peccandi, quia non ſunt ſine charitate: Unde relinquitur, quod timor Dei, qui numeratur inter ſeptem dona Spiritus Sancti, eſt timor filialis ſive caſtus. Dona enim Spiritus Sancti ſunt quædam habituale perfectiones potentiarum animæ, quibus redduntur bene mobiles a ratione: ad hoc autem quod aliquid ſit bene mobile ab aliquo movente, primo requiritur ut ſit ei ſubjectum, non repugnans; quia ex repugnantia mobilis ad movens impeditur motus: hoc autem facit timor filialis & caſtus, inquantum per ipſum, Deum reveremur, & refugimus nos ipſi ſubducere: & ideo timor filialis quaſi primum locum tenet aſcendendo, inter dona Spiritus Sancti, ultimum autem deſcendendo, ſicut dicit Auguſtinus in lib. de ſermone Domini in Monte 2. 2. *qu.* 19. *artic.* 9. 3. *ſent. d.* 43. *quæſt.* 3. *art.* 1. *qu.* 13.

Plura de timore videantur v. Contritio q. 2. 35. 37. *Juramentum q.* 18. *Matrimonium q.* 27. *& qu.* 112. *& ſequentibus & v. Metus, Paupertas qu.* 4. *& Pœnitentia qu.* 27. 28. *&* 29. *Plura quoque alia de eodem timore omittuntur; quia pertinet vel ad ſcholaſticam, vel ad moralem ſpeculative & in communi ſumptam, non autem practice & in particulari, ſicut in hoc opere traditur.*

TRIBUTUM.

QUÆR. 1. *An & quomodo, & in quibus caſibus poſſint Principes a ſubditis ſuis tributa exigere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Principes terrarum ſunt a Deo inſtituti, non quidem ut propria lucra quærant, ſed ut communem populi utilitatem procurent: In reprehenſione enim quorundam Principum dicitur in Ezech. 22. *Principes ejus in medio ejus quaſi lupi rapaces, poſiti ad effundendum ſanguinem, & ad quærendas animas, & avaritiæ lucra ſectanda*: & alibi dicitur per eundem Prophetam cap. 34. *Væ Paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Non ne greges paſcuntur a Paſtoribus? Lac comedebatis, & lanis cooperiebamini, quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis.* Unde conſtituti ſunt redditus terrarum Principibus, ut ex illis viventes, a ſpoliatione ſubditorum abſtineant: unde in eodem Propheta Domino mandante dicitur cap. 45. quod *Principi erit poſſeſſio in Iſrael, & non depopulabuntur ultra Principes populum meum.*

Contingit tamen aliquando quod Principes non habent ſufficientes redditus ad cuſtodiam terræ, & ad alia quæ imminent rationabiliter Principibus expetenda. Et in tali caſu juſtum eſt, ut ſubditi exhibeant, unde poſſit communis eorum utilitas procurari; & inde eſt quod in aliquibus terris ex antiqua conſuetudine Domini ſuis ſubditis certas collectas imponunt, quæ ſi non ſint immoderatæ, abſque peccato exigi poſſunt; quia ſecundum Apoſtolum 1. ad Corinth. 9. *Nullus militat ſtipendiis ſuis*: Unde Princeps, qui militat utilitati communi, poteſt de communibus vivere, & communia negotia procurare, vel per redditus deputatos; vel ſi hujuſmodi deſint, aut ſufficientes non fuerint, per ea quæ ſingulis colliguntur.

Et ſimilis ratio eſſe videtur, ſi aliquis caſus emergat de novo, in quo oportet plura expendere pro utilitate communi, vel pro hone-

ſto

Digitized by Google

ſto ſtatu Principis conſervando, ad quæ non ſufficiunt redditus proprii, vel exactiones conſuetæ; puta ſi hoſtes terram invadant, vel aliquis ſimilis caſus emergat. Tunc enim & præter ſolitas exactiones, poſſent licite terrarum Principes a ſuis ſubditis aliqua exigere pro utilitate communi.

Si vero velint exigere ultra id quod eſt inſtitutum, pro ſola libidine habendi, aut propter inordinatas & immoderatas expenſas, hoc eis omnino non licet. Unde Joannes Baptiſta militibus ad ſe venientibus dixit Luc. 3. *Neminem concutiatis, nec calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Sunt enim quaſi ſtipendia Principum eorum redditus, quibus debent eſſe contenti, ut ultra non exigant, niſi ſecundum rationem prædictam, & ſi utilitas eſt communis. *Opuſculo* 21. *ad Duciſſam Brabantiæ art.* 6.

QUÆR. 2. *Quid debeant facere Principes, quando eorum officiales aliquid extorſerunt ab eorum ſubditis præter ordinem juris.*

Reſp. D. Thomas, in eodem Opuſculo ad Duciſſam Brabantiæ. Quærebatis, ſi officiales veſtri abſque juris ordine aliquid a ſubditis extorſerint, quod ad manus veſtras devenerit vel non forte, quid circa hoc facere debeatis: ſuper quo plana eſt reſponſio: quia ſi ad manus veſtras devenerit, debetis reſtituere vel certis perſonis, ſi poteſtis, vel in pios uſus expendere, ſive pro utilitate communi, ſi perſonas certas non poteſtis invenire. Si autem ad manus veſtras non devenerint, debetis compellere officiales veſtros ad conſimilem reſtitutionem, etiamſi non fuerint notæ vobis aliquæ certæ perſonæ, a quibus exegerint, ne a ſua injuſtitia commodum reportent. Quinimo ſunt a vobis ſuper hoc gravius puniendi, ut cæteri a ſimilibus abſtineant in futurum: quia ſicut Salomon dicit Proverb. 29. *Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior fit. Ibidem art.* 7.

QUÆR. 3. *An Clerici teneantur ſolvere tributa Principibus.*

Reſp. D. Thomas, quod a debito ſolvendi tributum liberi ſunt Clerici ex privilegio Principum; quod quidem æquitatem naturalem habet: unde etiam apud Gentiles liberi erant a tributis illi qui vacabant rebus divinis: legitur enim Geneſis 47. quod *Joſeph ſubjecit Pharaoni totam terram Ægypti, præter terram Sacerdotum, quæ a Rege tradita fuerat eis, quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur*: & infra dicitur quod *in univerſa terra Ægypti quinta pars ſolvitur abſque terra Sacerdotali, quæ libera erat ab hac conditione.* Hoc autem ideo æquum eſt: quia ſicut Reges ſollicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibus, ita miniſtri Dei in Spiritualibus; & ſic per hoc quod Deo in ſpiritualibus miniſtrant, recompenſant Regi, quod pro eorum pace laborant. *ad Romanos* 13. *lect.* 1.

Videatur ſupra v. Judæi q. 1. *quomodo liceat exigere tributum a Judæis*, & v. *Lex qu.* 15. 16. & 17. *quomodo tributorum leges ſint juſtæ vel injuſtæ, & obligent, vel non obligent*; & v. *Pœnitentia qu.* 48. *An liceat ipſis etiam pœnitentibus publicanorum officiorum exercere ad tributorum exactionem*, & v. *Princeps qu.* 1. *cur debetur Principibus honor & tributum.*

TRISTITIA.

QUÆR. 1. *Quare triſtitia magis nocet quam omnis alia paſſio, juxta illud Prov.* 17. *Animus gaudens ætatem floridam facit; ſpiritus triſtis exſiccat oſſa*: *Prov.* 25. *Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet corpori*: & *Eccleſ.* 37. *A triſtitia feſtinat mors.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod triſtitia inter omnes animæ paſſiones magis corpori nocet. Cujus ratio eſt, quia triſtitia repugnat humanæ vitæ quantum ad ſpeciem motus ſui, & non ſolum quantum ad menſuram ſeu quantitatem, ſicut aliæ animæ paſſiones: conſiſtit enim humana vita in quadam animi motione, quæ a corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio convenit naturæ humanæ ſecundum aliquam determinatam menſuram: ſi ergo iſta motio procedat ultra menſuram debitam, repugnabit humanæ vitæ ſecundum quantitatis menſuram, non autem ſecundum ſimilitudinem ſpeciei: ſi autem impediatur proceſſus hujus motionis, repugnabit vitæ ſecundum ſuam ſpeciem: eſt autem attendendum in omnibus animæ paſſionibus, quod tranſmutatio corporalis quæ eſt in eis materialis, eſt conformis & proportionata motui appetitus, qui eſt formalis, ſicut in omnibus materia proportionatur formæ: illæ ergo animæ paſſiones quæ important motum appetitus ad proſequendum aliquid, non repugnant vitali motioni ſecundum ſpeciem, ſeu poſſunt repugnare ſecundum quantitatem: ut amor, gaudium, deſiderium & hujuſmodi: Et ideo iſta ſecundum ſpeciem ſuam juvant naturam corporis, ſed propter exceſſum poſſunt nocere: paſſiones autem quæ important motum appetitus cum fuga vel retractione quadam, repugnant vitali motioni, non ſolum ſecundum quantitatem, ſed etiam ſecundum ſpeciem motus: Et ideo ſimpliciter nocent, ſicut timor, & deſperatio, & præ omnibus triſtitia, quæ aggravat animum ex malo præſenti, cujus eſt fortior impreſſio quam

Digitized by Google

quam futuri. 1. 2. *quæſt. 37. art. 4. in corp.*

QUÆR. 2. An quomodo triſtitia debilitet omnem operationem, juxta illud Philoſoph. in 10. Ethicorum; Delectatio perficit operationem, & e converſo triſtitia impedit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod triſtitia quandoque non ita aggravat vel abſorbet animum, ut omnem motum interiorem & exteriorem excludat: ſed aliqui motus quandoque ex triſtitia cauſantur. Uno modo ſicut ut id, de quo eſt triſtitia: & ſic triſtitia quamlibet operationem impedit: nunquam enim illud quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus ſicut illud quod facimus cum delectatione vel ſine triſtitia: cujus ratio eſt, quia voluntas eſt cauſa operationis humanæ: unde quando operatio eſt, de aliquis contriſtatur, neceſſe eſt quod actio debilitetur. Alio modo comparatur operatio ad triſtitiam, ſicut ad principium & ad cauſam; & ſic neceſſe eſt quod operatio talis ex triſtitia augeatur: ſicut quanto aliquis magis triſtatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendam triſtitiam dummodo remaneat ſpes expellendi: alioquin nullus motus vel operatio ex triſtitia cauſaretur. 1. 2. *qu. 37. art. 3.*

QUÆR. 3. An & quomodo triſtitia mitigetur per fletum, ſicut D. Auguſtin. dicit in 40. Confeſſionum, quod quanto dolebat de morte amici, in ſolis gemitibus & lacrymis erat ei aliquantula requies.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod lacrymæ & gemitus naturaliter mitigant triſtitiam, & hoc duplici ratione. Primo quidem quia omne nocivum interius clauſum magis affligit: quia magis multiplicatur intenſio animæ circa ipſum: ſed quando exteriora diffunduntur, tunc animæ intenſio ad exteriora quodammodo diſgregatur, & ſic interior dolor minuitur. Et propter hoc quando homines, qui ſunt in triſtitiis exterius ſuam triſtitiam manifeſtant, vel fletu, vel gemitu, vel etiam verbo, mitigatur triſtitia. Secundo quia ſemper operatio conveniens homini ſecundum diſpoſitionem, in qua eſt, ſibi eſt delectabilis: fletus autem & gemitus ſunt quædam operationes convenientes triſtato vel dolenti: & ideo efficiuntur eis delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget triſtitiam vel dolorem, ut dictum eſt, ſequitur quod per planctum & gemitum triſtitia mitigetur. 1. 2. *qu. 38. art. 2.*

QUÆR. 4. An & quomodo triſtitia mitigetur per compaſſionem amicorum, ſicut Philoſ. dicit in 9. Ethic. quod in triſtitia amicus condolens conſolatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod naturaliter amicus condolens in triſtitia eſt conſolativus, cujus duplicem rationem tangit Philoſ. in 9. Eth. quarum prima eſt, quia cum ad triſtitiam pertineat aggravare, habet rationem cujuſdam oneris, a quo aliquis aggravatus alleviari conatur; cum ergo aliquis videt de ſua triſtitia alios contriſtatos, fit ei quaſi quædam imaginatio, quod illud onus alii cum ipſo ferant, quaſi conantes ad ipſum ab onere alleviandum. Et ideo levius fert triſtitiæ onus; ſicut etiam in portandis oneribus corporalibus contingit. Secunda ratio & melior eſt, quia per hoc quod amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile; unde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam, ſequitur, quod amicus condolens triſtitiam mitiget. *In ead. q. 38. art. 3.*

QUÆR. 5. Quomodo triſtitia mitigetur per omnem delectationem, & præſertim per ſomnum & balnea, juxta illud D. Auguſtin. 9. Confeſſ. Audieram balnei nomen inde dictum, quod anxietatem pellat ex animo; & infra; Dormivi, & evigilavi, & non parva ex parte mitigatum inveni dolorem meum; & inducit quod in Hymno D. Ambroſii dicitur, quod quies artus ſolutos reddit laboris uſui, menteſque feſſas allevat, luctuſque ſolvit anxios.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod triſtitia ſecundum ſuam ſpeciem repugnat vitali motioni corporis: & ideo illa quæ reformant naturam corporalem in debitum ſtatum vitalis motionis, repugnant triſtitiæ, & ipſam mitigant. Per hoc etiam quod hujuſmodi remediis reducitur natura ad debitum ſtatum, cauſatur ex his delectatio: hoc enim eſt quod delectationem facit, ut ſupra dictum eſt. Unde cum omnis delectatio triſtitiam mitiget, per hujuſmodi remedia corporalia triſtitia mitigatur. *in eadem qu. art. 5.*

QUÆR. 6. Quomodo per contemplationem veritatis mitigatur triſtitia, juxta illud D. Aug. in 1. Soliloquiorum; Videbatur mihi, ſi ſe ille mentibus noſtris, veritatii fulgor aperiret, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certe pro nihilo toleraturum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in contemplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit; omnis autem delectatio dolorem mitigat; & ideo contemplatio dolorum mitigat triſtitiam, vel dolorem; & tanto magis quanto perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ; Et ideo homines ex contemplatione divina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent; ſecundum illud Jacobi 1. *Omne gaudium exiſtimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.* Et quod eſt amplius etiam inter corporis cruciatus hujuſmodi gaudium invenitur, ſicut Tiburtius Martyr, cum nudatis

inducens, ſi abſque fraude venditor rem ſuam ſupervendat, aut emptor vilius emat, niſi ſit nimius exceſſus: quia tunc etiam lex humana cogit ad reſtituendum, puta ſi aliquis ſit deceptus ultro dimidiam juſti pretii quantitatem.

Sed lex divina nihil impunitum relinquit, quod ſit virtuti contrarium: Unde ſecundum divinam legem illicitum reputatur, ſi in emptione & venditione non ſit æqualitas juſtitiæ obſervata: Et tenetur ille qui plus habet, recompenſare ei qui damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum. Quod ideo dico, quia iſtud pretium rerum non eſt punctualiter determinatum, ſed magis in quadam æſtimatione conſiſtit; ita quod modica additio, vel minutio non videtur tollere æqualitatem juſtitiæ *ibid. ad* 1. *Quodlib.* 2. *art.* 10. *ad* 1. *&* 2.

QUÆR. 3. *An ſit naturale, vel potius vitioſum deſiderium carius vendendi, & vilius emendi, circa quod D. Auguſtin.* 14. *de Trinit. refert dictum cujuſdam mimi, quod fuit ab omnibus acceptum: Vili vultis emere, & caro vendere: cui etiam conſonat quod dicitur Prov.* 20. *Malum eſt, malum eſt, dicit omnis emptor, & cum receſſerit, gloriatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtin. ibidem dicit: *Mimus ille vel ſe ipſum intuendo, vel alios experiendo, vili velle emere, omnibus id credidit eſſe commune. Sed quoniam revera vitium eſt, poteſt quiſque adipiſci hujuſmodi juſtitiam, qua huic reſiſtat & vincat:* Et ponit exemplum de quodam, qui modicum pretium de quodam libro propter ignorantiam poſtulanti juſtum pretium dedit: unde patet, quod illud commune deſiderium non eſt naturæ, ſed vitii: & ideò commune eſt multis qui per latam viam vitiorum incedunt. 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 4. *Utrum in venditione & emptione recompenſatio fieri poſſit & debeat, ſicut fit in amicitia utili, ut ait Philoſophus, juxta utilitatem quam conſecutus eſt ille qui beneficium ſuſcepit; quæ quidem quandoque excedit valorem rei datæ; ſicut contingit cum aliquis multum re aliqua indiget; vel ad periculum evitandum, vel ad aliquod commodum conſequendum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod juſtitia commutativa conſideratur principaliter æqualitas rei: ſed in amicitia utilis, conſideratur æqualitas utilitatis: Et ideo recompenſatio fieri debet ſecundum utilitatem perceptam: in emptione vero ſecundum æqualitatem rei. *Ibidem ad* 3.

QUÆR. 5. *Quomodo venditio vel emptio illicita reddi poſſit ex triplici defectu rei quæ venditur; & quomodo ſervari debeat regula quam D. Ambroſius tradit in lib. de officiis; Regula juſtitiæ manifeſta eſt, quod a vero declinare virum non deceat bonum; nec damno injuſto afficere quemquam, nec doli aliquid annectere.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa rem quæ venditur, triplex defectus conſiderari poteſt. Unus quidem ſecundum ſpeciem rei, & hunc quidem defectum ſi venditor cognoſcat in re quam vendit, fraudem committit in venditione; unde venditio illicita redditur; & hoc eſt quod dicitur contra quoſdam Iſaiæ 1. *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam: vinum tuum mixtum eſt aqua.* Quod enim permixtum eſt, patitur defectum quantum ad ſpeciem. Alius autem defectus eſt ſecundum quantitatem, quæ per menſuram cognoſcitur; & ideo ſi quis ſcienter utatur deficiente menſura in vendendo, fraudem committit, & eſt illicita venditio; unde dicitur Deuteronom. 25. *Non habebis in ſacculo diverſa pondera, majus & minus; nec erit in domo tua modius major & minor*, & poſtea ſubditur: *Abominatur enim Dominus eum qui faciat hæc, & averſatur omnem injuſtitiam.* Tertius defectus eſt ex parte qualitatis: puta ſi aliquod animal infirmum vendat quaſi ſanum: quod ſi quis ſcienter fecerit, fraudem committit in venditione; unde eſt illicita venditio. Et in omnibus talibus non ſolum aliquis peccat injuſtam venditionem faciendo, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur.

Si vero eo ignorante aliquis prædictorum defectuum in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat, quia facit injuſtum materialiter, nec ejus operatio eſt injuſta; tenetur tamen, cum ad ejus notitiam pervenerit, damnum recompenſare emptori.

Et quod dictum eſt de venditore, etiam intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere rem ſuam eſſe minus pretioſam quantum ad ſpeciem, ſicut ſi aliquis vendat aurum loco aurichalchi: & tunc emptor, ſi id cognoſcat, injuſtè emit, & ad reſtitutionem tenetur. Et eadem ratio eſt de defectu quantitatis. 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 6. *An liceat vendere aurum chymicum.*

Reſp. *v. Alchymia.*

QUÆR. 7. *Quomodo in venditione ſervari poſſit juſta menſura, cum alicubi menſuræ ſint majores, alibi minores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod menſuras rerum venalium neceſſe eſt in diverſis locis eſſe diverſas propter diverſitatem copiæ, & inopiæ rerum: quia ubi res magis abundant, conſueverunt eſſe majoris menſuræ.

In unoquoque tamen loco ad Rectores civitatis pertinet determinare, quæ ſint juſtæ menſuræ rerum venalium, penſatis conditionibus locorum & rerum: & ideo has menſuras publi-

publica authoritate, vel conſuetudine inſtitutas, præterire non licet. 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 8. *Quænam ſint rerum qualitates, quas venditor, vel emptor cognoſcere debet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in 11. de Civit. Dei: *Pretium rerum venalium non conſideratur ſecundum gradum naturæ, cum quandoque pluris vendatur unus equus quam unus ſervus; ſed ſecundum quod res in uſum hominis veniunt.* Et ideo non oportet quod venditor vel emptor cognoſcat occultas rei venditæ qualitates: ſed illas ſolum per quas redditur humanis uſibus apta; puta quod equus ſit fortis, & bene currat, & ſimiliter in cæteris. Has autem qualitates de facili venditor, & emptor cognoſcere poſſunt. 1. 2. *qu.* 77. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 9. *An & quando teneatur venditor manifeſtare vitium rei venalis, juxta illud D. Ambroſ. in lib. de Offic. In contractibus vitia eorum quæ veneunt, prodi jubentur; ac niſi intimaverit venditor, quamvis in jus emptoris transferint, doli actione vacuantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dare alicui occaſionem periculi vel damni ſemper eſt illicitum: quamvis non ſit neceſſarium, quod homo alteri ſemper det auxilium vel conſilium pertinens ad ejus qualemcunque promotionem. Sed hoc ſolum eſt neceſſarium in aliquo caſu determinato; puta cum alius ejus curæ ſubditur, vel cum non poteſt ei per alium ſubveniri.

Venditor autem, qui rem vendendam proponit, ex hoc ipſo dat emptori damni vel periculi occaſionem, quod rem vitioſam ei offert; ſi ex ejus vitio damnum, vel periculum incurrere poſſit: damnum quidem, ſi propter hujuſmodi vitium res quæ vendenda proponitur, minoris ſit pretii, ipſe vero propter hujuſmodi vitium, nihil de pretio ſubtrahat: Periculum autem, ſi propter hujuſmodi vitium uſus rei reddatur impeditus, vel noxius; puta ſi aliquis alicui vendat equum claudicantem pro veloci, vel ruinoſam domum pro firma, vel cibum corruptum ſive venenoſum pro bono: Unde ſi hujuſmodi vitia ſint occulta & ipſe non detegat, erit illicita, & doloſa venditio; & tenetur venditor ad damni recompenſationem.

Si vero vitium ſit manifeſtum; puta ſi equus ſit monoculus; vel cum uſus rei, etſi non competat venditori, poteſt tamen eſſe conveniens aliis; & ſi ipſe propter hujuſmodi vitium ſubtrahat quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifeſtandum vitium rei: quin forte propter hujuſmodi vitium emptor vellet plus ſubtrahi de pretio, quam eſſet ſubtrahendum: unde poteſt licite venditor indemnitati ſuæ conſulere, vitium rei reticendo, 2. 2. *qu.* 77. *art.* 3. *in corp. Quodlibeto* 2. *art.* 10. *in corp.*

QUÆR. 10. *Quomodo manifeſtari debeat vitium rei venalis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod non oportet, quod aliquis per præconem vitium rei vendendæ prænunciet quia ſi prædiceret vitium, exterrerentur emptores ab emendo, dum ignorarent alias conditiones rei, ſecundum quas eſt bona, & utilis: ſed ſingulariter eſt dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui poteſt ſimul omnes conditiones ad invicem comparare bonas, & malas: nihil enim prohibet rem in aliquo vitioſam, in multis aliis utilem eſſe. 2. 2 *qu.* 77. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 11. *An liceat vendere rem pluſquam valeat alicui in neceſſitate conſtituto.*

Reſp. D. Thomas, ſi quis alicui in neceſſitate conſtituto venderet rem aliquam multo amplius quam valeat, eſſet injuſta venditio. *qu.* 13. *de malo, art.* 4. *ad* 7.

QUÆR. 12. *Utrum ille qui defert triticum ad locum, ubi eſt ipſius penuria, teneatur dicere ſi ſciat alios poſt ſe venire ſimiliter deferentes, cum, ſicut dicit Tullius in libro de officiis, ad officium boni viri pertineat, ut dicat emptori illud pro quo res minus venderetur.*

Reſp. D. Thomas, in caſu præmiſſo in futurum res expectatur eſſe minoris valoris per ſuperventum negotiatorum, qui ab ementibus ignorantur: Unde venditor, qui vendit rem ſecundum pretium, quod invenit, non videtur contra juſtitiam facere, ſi quod futurum eſt non exponat. Si tamen exponet, vel de pretio ſubtraheret, abundantioris eſſet virtutis: quamvis ad hoc non videatur teneri ex juſtitiæ debito: 2. 2. *qu.* 77. *art.* 3. *ad* 4. *Quodlib.* 2. *art.* 10.

VERBERARE.

QUÆR. 1. *An debeant Patres verberare filios, & domini ſervos, cauſa correctionis & diſciplinæ, juxta illud Proverb.* 13. *Qui parcit virgæ odit filium ſuum: & infra* 23. *Noli ſubtrahere a puero diſciplinam; ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur: tu virga percutes eum, & animam ejus de Inferno liberabis: & Eccleſ.* 23. *dicitur: Servo malevolo tortura & compedes.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod per verberationem nocumentum quoddam infertur corpori ejus, qui verberatur; aliter tamen quam in mutilatione: nam mutilatio tollit corporis integritatem: verberatio vero tantummodo afficit ſenſum dolore: unde multo minus nocumentum eſt quam mutilatio membri:

Digitized by Google

bri: nocumentum autem inferre alicui non licet, niſi per modum pœnæ propter juſtitiam: nullus autem juſte punit aliquem, niſi ſit ejus juriſdictioni ſubjectus: & ideo verberrare aliquem non licet, niſi habenti poteſtatem aliquam ſuper illum, qui verberatur licite: & quia filius ſubditur poteſtati Patris, & ſervus poteſtati Domini, licite poteſt verberare Pater filium, & Dominus ſervum, cauſa correctionis, & diſciplinæ. 2.2. qu. 65. art. 2. in corp. quæſt. 72. art. 2. ad 2.

QUÆR. 2. An liceat cuilibet alium verberare: & cur canones hoc permittunt Prælatis reſpectu inferiorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod exhibere diſciplinam volenti, cuilibet licet: ſed diſciplinam nolenti adhibere, eſt ſolum ejus, cui alterius cura committitur; & ad hoc pertinet aliquem verberibus caſtigare: quod extra de ſententia excommunicationis Alexander III. cap. *ex tenore*, & Gregorius IX. cap. *cum voluntate* propter miniſterium vel officium prælaturæ permittunt. 2. 2. *quæſt. 65. art. 2. ad 3.*

QUÆR. 3. Quomodo, ſicut ait Philoſophus in 10. Ethicor. Sermo paternus habet ſolum admonitionem, & non coactionem: & quare non licet Patribus vel Dominis occidere vel mutilare filios aut ſervos, ſed ſolummodo verberare.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod major poteſtas majorem debet habere coactionem. Sicut autem Civitas eſt perfecta communitas; ita Princeps Civitatis habet perfectam poteſtatem coercendi: & ideo poteſt infligere pœnas irreparabiles, ſcilicet occiſionis, vel mutilationis: Pater autem, & dominus, qui præſunt familiæ domeſticæ, quæ eſt imperfecta Communitas, habent imperfectam poteſtatem coercendi ſecundum leviores pœnas, quæ non inferunt irreparabile nocumentum &. hujuſmodi eſt verberatio. *In eodem art. 2. ad 2.*

QUÆR. 4. Quomodo intelligantur illa verba Apoſtoli ad Ephesios 9. Vos Patres nolite ad iracundiam provocare filios veſtros; & infra: & vos domini eadem facite ſervis remittentes minas.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per hoc quod Patribus interdicitur, ne filios ad iracundiam provocent, non prohibetur quin filios verberent cauſa diſciplinæ, ſed quod non immoderate eos affligant verberibus.

Quod vero indicitur dominis, quod remittant ſervis minas, poteſt dupliciter intelligi: uno modo, ut remiſſe minis utantur, quod pertinet ad moderationem diſciplinæ: alio modo, ut aliquis non ſemper impleat, quod comminatus eſt, quod pertinet ad hoc quod judicium quo quis comminatus eſt pœnam, quandoque per remiſſionis miſericordiam temperetur. *Ib. ad 1.*

VERECUNDIA.

QUÆR. 1. Quid ſit verecundia: & cur Philoſophus dicit in 2. & 4. Ethic. eam non eſſe virtutem: cum tamen D. Ambroſius in 1. de Officiis ſic loquatur: Verecundia ſocia ac familiaris eſt mentis placiditati, proterviam fugitans, ab omni luxu aliena, ſobrietatem diligit, honeſtatem fovet, decorum illud requirit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtus dupliciter accipitur, proprie ſcilicet & communiter. Proprie quidem *virtus perfectio quædam eſt*, ut dicitur in 7. Phyſ. & ideo omne illud quod repugnat perfectioni, etiamſi ſit bonum, deficit a ratione virtutis: verecundia autem repugnat perfectioni: eſt enim timor alicujus turpis, quod ſcilicet eſt exprobrabile: unde Damaſcenus dicit, quod *verecundia eſt timor de turpi actu*. Sicut autem ſpes eſt de bono poſſibili & arduo, ita etiam timor eſt de malo poſſibili & arduo: Ille autem qui eſt perfectus ſecundum habitum virtutis, non apprehendit aliquid exprobrabile & turpe ad faciendum, ut poſſibile & arduum, (ideſt, difficile ad vitandum,) neque etiam actu facit aliquid turpe, unde opprobrium timeat. Unde verecundia proprie loquendo non eſt virtus: deficit enim a perfectione virtutis. Communiter autem virtus dicitur eſſe omne, quod eſt bonum & laudabile in humanis actibus vel paſſionibus: & ſecundum hoc quandoque verecundia dicitur virtus, cum ſit quædam laudabilis paſſio. 2.2. *q. 144. art. 1. 3. ſent. d. 23. qu. 1. art. qu. 2. ad 2. 4. ſent. diſt. 14. qu. 1. art. 1. qu. 2. ad 5. qu. 26. de verit. art. 6. ad 25.*

QUÆR. 2. Cur homo minus verecundatur de defectibus, qui non proveniunt ex ſua culpa.

Reſp. D. Thomas, verecundia, quæ eſt timor turpitudinis, primo & principaliter reſpicit vituperium, ſeu opprobrium: & quia vituperium, proprie debetur vitio, ſicut honor virtuti; ideo etiam ex conſequenti verecundia reſpicit turpitudinem vitioſam: unde ſicut Philoſophus dicit in 2. Reth. *Minus homo verecundatur de defectibus, qui non ex ejus culpa proveniunt*. 2. 2. *qu.* 144. *art. 2. in corp.*

QUÆR. 3. Quare homines magis verecundantur de illis, quorum ipſi ſunt cauſa: & utrum virtuoſi verecundentur de opprobriis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod verecundia reſpicit proprie ingloriationem ſecundum quod debetur culpæ, quæ eſt defectus voluntarius: unde Philoſ. dicit in 2. Rethor. quod *omnia illa homo magis verecundantur, quorum*

Digitized by Google

vum ipſe eſt cauſa. Opprobria autem, quæ inferuntur alicui propter virtutem, virtuoſus quidem contemnit, quia indigne ſibi irrogantur: ſicut de magnanimis Philoſophus dicit in 4. Ethic. & de Apoſtolis dicitur Act. 6. quod *ibant Apoſtoli gaudentes a conſpectu Concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati*. Ex imperfectione autem virtutis contingit, quod aliquis verecundetur de opprobriis, quæ ſibi inferuntur propter virtutem; quia quanto eſt aliquis magis virtuoſus, tanto magis contemnit exteriora bona vel mala: Unde dicitur Iſaiæ 51. *Noli timere opprobrium hominum 2. 2. q. 144. art. 2. ad 1.*

QUÆR. 4. Cur homo verecundatur de quibuſdam quæ non ſunt peccata, ſicut de paupertate & ſimilibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut honor quamvis non debeatur vere niſi ſoli virtuti, reſpicit tamen quandam excellentiam; ita etiam vituperium, quamvis debeatur proprie ſoli culpæ, reſpicit tamen ad minus ſecundum opinionem hominum, quemcumque defectum: Et ideo de paupertate, & ignobilitate, & ſervitute, & aliis hujuſmodi aliquis verecundatur. *Ibidem ad 2.*

QUÆR. 5. Cur licite verecundia ſit de turpibus: & operationes virtuoſæ non ſint turpes, ſed pulcherrimæ, ut dicit Philoſ. in 2. Ethic. nihilominus quandoque de ipſis homines verecundantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod de operibus virtuoſis in ſe conſideratis non eſt verecundia. Contingit tamen per accidens quod aliquis de his verecundetur, vel inquantum habentur ut vitioſa ſecundum hominum opinionem, vel inquantum homo refugit in operibus virtutis notam de præſumptione, aut etiam de ſimulatione. *Ibid. ad 1.*

QUÆR. 6. Cur quandoque graviora peccata ſunt minus verecundabilia.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quandoque contingit aliqua graviora peccata minus eſſe verecundabilia: vel quia minus habent de ratione turpitudinis, ſicut peccata ſpiritualia quam carnalia: vel quia in quodam exceſſu temporalis boni ſe habent: ſicut magis verecundatur homo de timiditate quam de audacia, & furto quam de rapina, propter quandam ſpeciem poteſtatis. Et ſimile eſt in aliis. *2. 2. q. 144. art. 2. ad 4. qu. 116. art. 3.*

QUÆR. 7. An & quare homo magis verecundetur a perſonis magis conjunctis, juxta illud Philoſophi in Rethor. Eos qui ſemper aderunt, homines magis erubeſcunt, & quare verecundatur a ſapientibus & virtuoſis; non autem a peregrinis & ignotis; nec a pueris aut beſtiis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cum vituperium honori opponatur, ſicut honor importat teſtimonium quoddam de excellentia alicujus, & præcipue quæ eſt ſecundum virtutem: etiam opprobrium, cujus timor eſt verecundia, importat teſtimonium de defectu alicujus, & præcipue ſecundum aliquam culpam: Et ideo quanto teſtimonium alicujus reputatur majoris ponderis, tanto ab eo aliquis magis verecundatur. Poteſt autem teſtimonium, aliquod majoris ponderis reputari, vel propter ejus certitudinem veritatis, vel propter effectum. Certitudo autem veritatis adeſt teſtimonio alicujus propter duo: Uno quidem modo propter rectitudinem judicii: ſicut patet de ſapientibus. & virtuoſis, a quibus homo & magis deſiderat honorari, & magis verecundatur. Unde a pueris, & beſtiis nullus verecundatur propter defectum recti judicii qui eſt in eis. Alio modo propter cognitionem eorum, de quibus eſt teſtimonium: quia unuſquiſque bene judicat, quæ cognoſcit: Et ſic magis verecundamur a perſonis conjunctis, quæ facta noſtra magis conſiderant. A peregrinis autem, & omnino ignotis, ad quos facta noſtra non perveniunt, nullo modo verecundamur. Ex effectu autem eſt aliquod teſtimonium magni ponderis propter juvamentum, vel nocumentum ab eo proveniens: Et ideo magis deſiderant homines honorari ab his, qui poſſunt eos juvare, & magis verecundantur ab his, qui poſſunt nocere: Et inde etiam eſt quod quantum ad aliquid, magis verecundamur a perſonis conjunctis, cum quibus ſemper ſumus converſaturi, quaſi ex hoc nobis perpetuum proveniat detrimentum: quod autem provenit a peregrinis, & tranſeuntibus, quaſi cito pertranſit. *2. 2. q. 144. art. 3. in corp.*

QUÆR. 8. Cur; ſicut Philoſophus dicit in 2. Rethor. Homines magis erubeſcunt ab illis, a quibus volunt in admiratione haberi, quod maxime appetunt ab illis qui ſunt meliores.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſimilis ratio eſt, propter quam verecundamur de melioribus, & magis conjunctis: quia ſicut meliorum teſtimonium reputatur magis efficax propter univerſalem cognitionem, quam habent de rebus, & immutabilem ſententiam a veritate; ita etiam familiarium perſonarum teſtimonium videtur magis efficax propter hoc, quia magis cognoſcunt particularia, quæ circa nos ſunt. *In eod. art. 3. ad 1.*

QUÆR. 6. Cur non verecundamur ab illis qui ſimili peccato ſubjacent.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod teſtimonium eorum qui ſunt nobis conjuncti in ſimilitudine peccati, non reformidamus: quia

non

non æſtimamus, quod defectum noſtrum apprehendant ut aliquid turpe. *Ibid. ad* 2.

QUÆR. 10. *Quare, ſecundum Philoſophum in* 2. *Reth. Homo magis verecundatur ab his qui propalant multis quod ſciunt: ſicut ſunt irriſores, & fabularum fictores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod a propalantibus verecundamur propter nocumentum inde proveniens, quod eſt diffamatio apud multos. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 11. *Quare, juxta eundem Philoſ. ibid. homines maxime verecundantur ab eis, inter quos in nullo defecerunt: & ab eis, a quibus primo aliquid poſtulant: & quorum nunc primo volunt eſſe amici.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod etiam ab illis, inter quos nihil mali fecimus, magis verecundamur propter nocumentum ſequens: quia ſcilicet per hoc amittimus bonam opinionem, quam de nobis habebant; & etiam quia contraria juxta ſe poſita majora videntur; unde cum aliquis ſubito de aliquo, quem bonum æſtimavit, aliquid turpe percipit, apprehendit hoc ut turpius. Ab illis autem, a quibus aliquid de novo poſtulamus; vel quorum nunc primo volumus eſſe amici, magis verecundamur, propter nocumentum inde proveniens, quod eſt impedimentum implendæ petitionis, & amicitiæ conſummandæ. *ib. ad* 4.

QUÆR. 12. *Utrum in hominibus virtuoſis poſſit eſſe verecundia, cum Philoſophus dicat in* 4. *Ethic. quod verecundia non eſt hominis ſtudioſi. Et quare non eſt in ſenibus.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod verecundia eſt timor alicujus turpitudinis: quod autem aliquod malum non timeatur, poteſt propter duplicem rationem contingere: Uno modo: quia non æſtimatur ut malum: Alio modo quia non æſtimatur ut poſſibile ſibi, vel ut difficile vitari: Et ſecundum hoc verecundia deficit in aliquo dupliciter: uno modo, quia ea quæ ſunt erubeſcibilia, non apprehenduntur ut turpia: & hoc modo carent verecundia homines in peccatis profundati, quibus ſua peccata non diſplicent, ſed magis de eis gloriantur: Alio modo, quia non apprehendunt turpitudinem ut poſſibilem ſibi, vel quaſi non facile vitabilem: Et hoc modo ſenes, & virtuoſi verecundia carent. Sunt tamen ſic diſpoſiti, ut ſi in eis eſſet aliquid turpe, de hoc verecundarentur: unde Philoſophus dicit in 4. Ethicor. quod verecundia eſt ex ſuppoſitione ſtudioſi. 2. 2. *q.* 144. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 13. *Cur illi qui ſunt ſuperabundantis malitiæ non verecundantur, ſecundum illud Jerem.* 3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod defectus verecundiæ contingit in peſſimis, & optimis viris, ex diverſis cauſis. Invenitur autem in his, qui mediocriter ſe habent ſecundum quod eſt in eis aliquid de amore boni, & tamen non ſunt totaliter immunes a malo. 2. 2. *q.* 144. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 14. *Quare homines non ſolum erubeſcunt vitia, ſed etiam ſigna vitiorum, ut Philoſ. dicit in* 2. *Rethor.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad virtuoſum pertinet vitare non ſolum vitia, ſed etiam ea quæ habent ſpeciem vitiorum, ſecundum illud 1. ad Theſſal. 5. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Et Philoſophus dicit in 4. Ethicor. quod *vitanda ſunt virtuoſo, tam ea quæ ſunt mala ſecundum veritatem, quam ea quæ ſunt mala ſecundum opinionem.* 2. 2. *qu.* 144. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 15. *An virtuoſus verecundetur de opprobriis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod infamationes & opprobria virtuoſus contemnit, ut dictum eſt, quaſi ea, quibus ipſe non eſt dignus: & ideo etiam nec de his multum verecundatur. Eſt tamen aliquis motus verecundiæ præveniens rationem, ſicut & cæterarum paſſionum. 2. 2. *q.* 144. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 9. *Cur verecundia laudabilis eſt præſertim in juvenibus, & mulieribus.*

Reſp. D. Thomas, verecundia eſt de turpi actu, & ideo eſt laudabilis in illis qui facile ſolent declinare in actus turpes, cujuſmodi ſunt juvenes & mulieres; & ideo hoc in eis laudatur, non autem ſenes & perfecti. Eccl. 26. *Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata* 1. *ad Timoth. lect.* 3.

QUÆR. 17. *Quare homines maxime verecundantur de actibus venereis, & de ipſo etiam actu conjugali, & quibuſcunque ſignis ejus: & cur pudicitia attenditur præcipue circa hujuſmodi ſigna.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nomen pudicitiæ a pudore ſumitur, in quo verecundia ſignificatur: & ideo oportet quod pudicitia proprie ſit circa illa, de quibus homines magis verecundantur: maxime autem verecundantur homines de actibus venereis, ut D. Auguſtinus dicit in 14. de Civ. Dei, intantum quod etiam concubitus conjugalis, qui honeſtate nuptiarum decoratur, verecundia non careat: & ideo quia motus genitalium membrorum non ſubjicitur imperio rationis, ſicut motus aliorum exteriorum membrorum; verecundatur autem homo non ſolum de illa commixtione venerea, ſed etiam de quibuſcunque ſignis ejus, ut Philoſophus dicit in 2. lib. Rethor. & ideo pudicitia attenditur

Digitized by Google

ditur proprie circa venerea, & præcipue circa ſigna venereorum, ſicut ſunt aſpectus impudici, oſcula, & tactus: & quia hæc magis ſolent deprehendi, ideo pudicitia magis reſpicit hæc exteriora ſigna. 2. 2. *q.* 151. *a.* 4. *in corp.*

QUÆR. 18. *Cur verecundia pertinet magis ad temperantiam, quam ad alias virtutes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, verecundia eſt timor turpitudinis, & exprobrationis: dictum eſt autem ſupra *v. Intemperantia*, quod vitium intemperantiæ eſt turpiſſimum, & maxime exprobrabile: & ideo verecundia principalius pertinet ad temperantiam, quam ad aliquam aliam virtutem. 2. 2. *q.* 144. *art.* 1. *ad* 2.

VESTIS.

Videatur ſupra *v. Ornatus*.

VICARIUS.

QUÆR. An Vicarius alicujus poſſit vices ſuas alteri committere.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui conſtituitur Vicarius non poteſt totam ſuam poteſtatem committere; ſed poteſt partem: quia intentio committentis eſt, ut exequatur, ſecundum quod poteſt ille cui committit; & forte talis non poteſt totum facere quod ipſi committitur: & ideo poteſt aliquid alteri committere. *Quodlib.* 12. *art.* 31.

VIDUITAS.

APoſtolus per mulierem innuptam intelligit Viduam, jungendo eam virgini, dum 1. ad Corinth. 7. ait. *Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu;* ut dicemus ex Angelico noſtro Doctore *in Opuſculo de Caſtitate.*

Continentiæ viduali correſpondet fructus ſexageſimus, ut habetur ſupra *v. Fructus Evangelicus.*

An velandæ ſint Viduæ; utrum ipſis debeatur aureola; & utrum ſit major vel minor earum pugna quam virginum, videatur v. *Virginitat. q.* 12. & 15.

VINDICATIO.

QUÆR. 1. *An & quando vindicatio ſit licita, vel illicita.*

REſp. D. Thomas, dicendum, quod vindicatio fit per aliquod pœnale malum inflictum peccanti. Eſt ergo in vindicatione conſiderandus vindicantis animus: Si enim ejus intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictam ſumit, & ibi quieſcat, eſt omnino illicitum; quia delectari in malo alterius pertinet ad odium quod charitati repugnat, qua omnes homines debemus diligere.

Nec aliquis excuſatur, ſi malum intendat illius, qui ſibi injuſte intulit malum; ſicut non excuſatur aliquis per hoc quod odit ſe odientem: non enim debet homo in alium peccare propter hoc quod ille peccavit prius in ipſum; hoc enim eſt vinci a malo, quod Apoſtolus prohibet ad Roman. 13. dicens: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.*

Si vero intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per pœnam vindicantis, puta ad emendationem peccantis, vel ſaltem ad cohibitionem ejus, & ad quietem aliorum, & ad juſtitiæ conſervationem, & ad Dei honorem, poteſt eſſe vindicatio licita, aliis debitis circunſtantiis ſervatis. 2. 2. *quæſt.* 108. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *In quo ſenſu dicitur Deuter.* 23. *Mea eſt ultio, & ego retribuam: & quandonam mortaliter peccet ille qui vindictam appetit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod circa vindictam Deus aliquid ſibi ſoli retinuit. Inferre enim vindictam in manifeſtis delictis aliis commiſit, qui conſtituuntur in ordine alicujus poteſtatis; dicitur enim de homine poteſtatem habente ad Roman. 13. quod eſt *vindex Dei in iram ei qui male agit*; de occultis vero ſibi ſoli judicium & vindictam reſervavit, ſecundum illud 1. ad Corint. 4. *Nolite ante tempus judicare*. Sibi etiam ſoli reſervavit Deus, ut propter ſeipſum vindicaretur; homo enim non debet vindicari propter ſeipſum, ſed propter culpam in ſeipſo commiſſam, quæ eſt Dei offenſa. Quando ergo aliquis quærit vindictam propter ſeipſum, vel præter ordinem judiciariæ poteſtatis, uſurpat ſibi quod Dei eſt; & ideo peccat mortaliter, niſi ſit actus imperfectus. *quæſt.* 12. *de malo, art.* 3. *ad* 5.

QUÆR. 3. *An vindicta ſit ſumenda de malis, cum Gloſſa ſuper illud Cant.* 2. *Sicut lilium inter ſpinas, dicat; non fuit bonus qui malos tolerare non potuit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod mali tolerantur a bonis in hoc quod ab eis proprias injurias patienter ſuſtinent ſecundum quod oportet; non autem tolerant eos, ut ſuſtineant injurias Dei, & proximi; dicit enim Chryſoſt. ſuper Matth. *In propriis injuriis eſſe quempiam patientem, laudabile eſt; injurias autem Dei diſſimulare, nimis eſt impium.* 2. 2. *q.* 108. *art.* 1. *ad* 2.

QUÆR. 4. *An liceat ipſis etiam Judicibus vindicare*

Digitized by Google

dicare ſe, cum D. Chryſoſtomus dicat ſuper Matth. Diſcamus exemplo Chriſti noſtras injurias magnanimiter ſuſtinere, Dei autem injurias nec uſque ad auditum ſufferre.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod injuria quæ infertur perſonæ alicui, quandoque redundat in Deum & in Eccleſiam; & tunc debet aliquis propriam injuriam ulciſci: ſicut patet de Helia, qui fecit ignem deſcendere ſuper eos qui venerant ad ipſum capiendum, ut legitur 4. Reg. 1. Et ſimiliter Heliſæus maledixit pueris eum irridentibus, ut habetur 4. Reg. 2. Et Sylverius Papa excommunicavit eos qui eum in exilium miſerunt, ut habetur 23. q. 4.

Inquantum vero injuria in aliquem illata ad ejus perſonam pertinet, debet eam tolerare patienter, ſi expediat: hujuſmodi enim præcepta patientiæ intelligenda ſunt ſecundum præparationem animi, ut Auguſtin. dicit in lib. 1. de ſerm. Domini in monte. *Ibid. ad* 4.

QUÆR. 5. *An ſit vindicta ſumenda de peccato multitudinis, cum ſuper illud Matth. 23. Sinite utraque creſcere, ne forte eradicetis triticum, dicat Gloſſa: Multitudo non eſt excommunicanda, nec Princeps.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando tota multitudo peccat, eſt de ea vindicta ſumenda; vel quantum ad totam multitudinem, ſicut Ægyptii ſubmerſi ſunt in Mari rubro perſequentes filios Iſrael, ut habetur Exodi 14. Et ſicut Sodomitæ univerſaliter perierunt: vel quantum ad magnam multitudinis partem, ſicut patet Exodi 32. in pœna eorum qui vitulum adoraverunt.

Quandoque vero ſi ſperetur multorum correctio debet ſeveritas vindictæ exerceri in aliquos paucos principaliores, quibus punitis cæteri terreantur, ſicut Dominus Numer. 25. mandavit ſuſpendi populi Principes pro peccato multitudinis: Si autem non tota multitudo peccavit, ſed pro parte, tunc ſi poſſunt mali ſecerni a bonis debet in eos vindicta exerceri; ſi tamen hoc fieri poſſit ſine ſcandalo aliorum: alioquin parcendum eſt multitudini, & detrahendum ſeveritati.

Et eadem ratio eſt de Principe, quem ſequitur multitudo; Tolerandum enim eſt peccatum ejus, ſi ſine ſcandalo multitudinis puniri non poſſet: niſi forte eſſet tale peccatum Principis, quod magis noceret multitudini vel ſpiritualiter, vel temporaliter, quam ſcandalum, quod exinde oriretur. *Ibid. ad* 3.

QUÆR. 6. An vindicatio debeat exerceri per ſubtractionem omnium, quæ maxime ab hominibus diliguntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vindicatio intantum licita eſt & virtuoſa, inquantum tendit ad cohibitionem malorum. Cohibentur autem aliqui a peccando, qui affectum virtutis non habent per hoc, quod timent amittere aliqua quæ plus amant, quam illa quæ peccando adipiſcuntur; alias timor non compeſceret peccatum: & ideo per ſubtractionem omnium quæ homo maxime diligit, eſt vindicta de peccatis ſumenda.

Hæc autem ſunt quæ homo maxime diligit; vitam, incolumitatem corporis, libertatem ſui, & bona exteriora, puta divitias, patriam, & gloriam: Et ideo, ut Auguſtinus refert 21. de Civit. Dei, octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius; ſcilicet *mortem*, per quam tollitur vita, *verbera, & talionem*, ut ſcilicet oculum pro oculo perdat, per quæ amittit quis corporis incolumitatem; *ſervitutem, & vincula*, per quæ perdit libertatem; *exilium*, per quod perdit patriam; *damnum*, per quod perdit divitias; *ignominia*, per quam perdit gloriam 2. 2. *q.* 108. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 7. *An vindicta exerceri poſſit in aliquos ſine eorum culpa, vel etiam ſine cauſa.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod pœna poteſt dupliciter conſiderari: Uno modo ſecundum rationem pœnæ, & ſecundum hoc pœna non debetur niſi peccato: quia per pœnam reparatur æqualitas juſtitiæ, inquantum ille qui peccando nimis ſecutus eſt ſuam voluntatem, aliquid contra ſuam voluntatem patitur: unde cum omne peccatum ſit voluntarium, etiam originale, conſequens eſt quod nullus punitur hoc modo, niſi pro eo quod voluntarie factum eſt: Alio modo poteſt conſiderari pœna inquantum eſt medicina non ſolum ſanativa peccati præteriti, ſed etiam præſervativa a peccato futuro, vel etiam promotiva in aliquod bonum; & ſecundum hoc aliquis interdum punitur ſine culpa, non tamen ſine cauſa.

Sciendum tamen, quod nunquam medicina ſubtrahit majus bonum ut promoveat minus bonum: ſicut medicina carnalis nunquam cæcat oculum ut ſanet calcaneum: quandoque tamen infert nocumentum in minoribus, ut in melioribus auxilium præſtet: & quia bona ſpiritualia ſunt maxima, bona autem temporalia ſunt minima; & ideo quandoque punitur aliquis in temporalibus bonis abſque culpa, cujuſmodi ſunt plures pœnæ præſentis vitæ divinitus inflictæ ad humiliationem vel probationem: non autem punitur aliquis in ſpiritualibus bonis ſine propria culpa neque in præſenti, neque in futuro, quia ibi pœnæ non ſunt medicinæ, ſed conſequuntur ſpiritualem damnationem. 2. 2. *q.* 108. *art.* 4. *in corp.*

QUÆR. 8. *An & quomodo unus pro alio puniatur, ſecundum illud Exodi 20. Ego ſum*

Deus zelotes, viſitans iniquitatem Patrum in filios eorum in tertiam & quartam generationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod unus homo pœna ſpirituali nunquam punitur pro peccato alterius; quia pœna ſpiritualis pertinet ad animam, ſecundum quam quilibet eſt liber ſui: pœna autem temporali quandoque unus punitur pro peccato alterius triplici ratione.

Primo quidem, quia unus homo temporaliter eſt res alterius, & ita in pœnam ejus etiam ipſe punitur: ſicut filii ſecundum corpus ſunt quædam res patris, & ſervi quædam res dominorum.

Alio modo inquantum peccatum unius derivatur in alterum, vel per imitationem, ſicut filii imitantur peccata parentum, & ſervi peccata dominorum, ut audacius peccent; vel per modum meriti, ſicut peccata ſubditorum merentur peccatorem prælatum, ſecundum illud Job 34. *Qui regnare facit hominem hypocrytam propter peccata populi:* unde & pro peccato David populum numerantis, populus Iſrael punitus eſt, ut habetur 2. Reg. ult. ſive etiam per aliquem conſenſum, ſeu diſſimulationem: ſicut etiam interdum boni ſimul puniuntur temporaliter cum malis, quia eorum peccata non redarguerunt, ut Auguſtin. dicit in primo de Civit. Dei.

Tertio, ad commendandum unitatem humanæ ſocietatis, ex qua debet unus pro alio ſollicitus eſſe ne peccet: & ad deteſtationem peccati, dum pœna unius redundat in omnes, quaſi omnes eſſent unum corpus, ut Auguſtin. dicit de peccato Acham.

Quod autem Dominus dicit, *viſitans peccata Parentum in filios in tertiam & quartam generationem*, magis videtur ad miſericordiam quam ad ſeveritatem pertinere; dum non ſtatim vindictam adhibet, ſed expectat in poſterum, ut vel ſaltem poſteri corrigantur; ſed creſcente malitia poſterorum, quaſi neceſſe eſt ultionem inferri. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 9. Cur pueri & bruta puniuntur etiam pro peccatis hominum quamvis non ſint peccati capacia, ſicut parvuli ſodomitarum cum parentibus perierunt, ut legitur Gen. 19. Et parvuli Datan & Abiron cum eis abſorpti ſunt, ut habetur Num. 16. Bruta etiam animalia juſſa ſunt interfici pro peccato Amalechitarum, ut habetur 1. *Reg.* 15.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod parvuli divino judicio ſimul puniuntur temporaliter cum parentibus: tum quia ſunt res parentum, & in eis etiam parentes puniuntur: tum etiam quia hoc in eorum bonum cedit, ne ſi reſervarentur eſſent imitatores paternæ malitiæ, & ſic graviores pœnas mererentur.

In bruta vero animalia & quaſcunque alias irrationales creaturas vindicta exercetur; quia per hoc puniuntur illi quorum ſunt: & iterum propter deteſtationem peccati. 2. 2. *qu.* 108. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 10. Quomodo fortitudo diſponat ad vindicationem; zelus autem ſit prima ipſius radix.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod fortitudo diſponit ad vindictam removendo prohibens, ſcilicet timorem periculi imminentis: zelus autem ſecundum quod importat fervorem amoris, importat primam radicem vindicationis, prout aliquis vindicat injurias Dei, vel proximorum, quas ex charitate reputat quaſi ſuas: cujuslibet autem virtutis actus ex radice charitatis procedit, quia ut Gregor. dicit in quadam homilia, *nihil habet viriditatis ramus boni operis, ſi non procedat ex radice charitatis.* 2. 2. *q.* 108. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 11. Quare Apoſtolus de Principe loquens ad Rom. 13. ait; Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.

Reſp. D. Thomas, eſt miniſter Dei vindex, ideſt vindictam exercens; in iram, ideſt, ad exequendam iram Dei, ideſt juſtum judicium ejus, ei qui male agit, ideſt contra malefactorem. Ezech. 16. *Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, & judicabo te in judiciis adulterorum, & dabo te in manus eorum*, &c. Prov. 16. *Abominabiles regi qui impie agunt, quoniam juſtitia firmatur ſolium.* Ex quo patet quod non ſolum eſt licitum, ſed etiam meritorium Principibus qui zelo juſtitiæ vindictam exercent in malos. Unde dicitur Ezech. 29. *Erit merces exercitui illius, & operi quo ſervivit mihi adverſus eam. In expoſ. ejuſd. cap.* 13. *lect.* 1.

Quomodo debeat aliquis moderari vindicationem, patet ex dictis ſupra v. Clementia, & manſuetudo, & v. Verberare qu. 4. Quidquid etiam habetur v. Pœna, ipſam quoque vindicationem concernit.

VINUM.

QUÆR. 5. An vinum moderate potatum proſit animæ, & corpori.

Reſp. D. Thomas, quod Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 5. *Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates:* & Eccl. 31. dicitur: *Exultatio animæ, & cordis vinum moderate potatum.* 2. 2. *q.* 149. *art.* 3. *in argumento; Sed contra.*

QUÆR. 2. Utrum uſus vini ſit illicitus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nullus cibus

Digitized by Google

bus vel potus ſecundum ſe conſideratus eſt illicitus, ſecundum ſententiam Domini dicentis Matth. 15. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*: & ideo bibere vinum (ſecundum ſe loquendo) non eſt illicitum.

Poteſt tamen reddi illicitum per accidens: quandoque quidem ex conditione bibentis; quia vino de facili læditur, vel quia ex ſpeciali voto obligatur ad vinum non bibendum: quandoque autem ex modo bibendi; quia ſcilicet menſuram in bibendo excedit: quandoque autem ex parte aliorum, qui ex hoc ſcandalizantur. 2. 2. *q.* 149. *art. in corp.*

QUÆR. 3. Utrum abſtinentia a vino ſit neceſſaria ad obtinendam ſapientiam juxta illud Eccl. 2. Cogitavi in corde meo abſtrahere a vino carnem meam ut transferrem animum meum ad ſapientiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſapientia poteſt haberi dupliciter: uno modo ſecundum modum communem, prout ſufficit ad ſalutem: & ſic non requiritur ad ſapientiam habendam, quod aliquis a vino omnino abſtineat, ſed quod abſtineat ab immoderato uſu vini: alio modo, ſecundum quendam perfectionis gradum; & ſic requiritur in aliquibus ad perfectè ſapientiam percipiendam, quod omnino a vino abſtineant, ſecundum conditiones quarundam perſonarum & locorum. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 4. Cur Apoſtol. 1. ad Timoth. 5. ait: Te ipſum caſtum cuſtodi, noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

Reſp. D. Thomas, primo hortatur eum ad caſtitatem: ſecundo ex hoc reprimit immoderatam ejus abſtinentiam, ibi *noli adhuc* &c. dicit ergo, *tu qui alios debes corrigere, teipſum caſtum, &c.* 1. Cor. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar.* Iſte ſiquidem Timotheus erat nimiæ abſtinentiæ, & ad vitandum carnis peccata corpus macerabat; vel 2. *Cogitavi in corde meo abſtrahere a vino carnem meam*, &c. quia propter hoc fuit infirmus totaliter; ideo dicit *noli adhuc*, poſtquam es infirmus, *aquam bibere*. Et quare? quia Levit. 2. *Quidquid obtuleris ſacrificii, ſale*, ſcilicet diſcretionis, *condies*. Rom. 12. *Rationabile obſequium veſtrum*; & ideo dicit: *utere vino, ſed modico*, non ad ebrietatem. Eccl. 13. *Exultatio animæ & cordis vinum moderate potatum, propter ſtomachum tuum, & frequentes infirmitates tuas*, &c. quæ tibi ex abſtinentia provenerunt. Gloſ. *Laborandum enim eſt, ut ſi fieri poteſt cœptum officium gradatim promoveatur, prius quam per inconſiderationem diminuatur. In expoſitione ejuſdem cap.* 5. *lect.* 3.

QUÆR. 5. Quam ſit utilis & neceſſaria moderatio in uſu vini.

Reſp. *v. Sobrietas.*

VIRGINITAS.

QUÆR. 1. An virginitas, ſicut dicit D. Auguſtinus in lib. de virginitate, ſit continentia, qua integritas carnis ipſi Creatori animæ & carnis vovetur, conſecratur, ſervatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod nomen virginitatis a virore ſumptum videtur; & ſicut illud dicitur virens, & in ſuo virore perſiſtere, quod non eſt ex ſuperabundantia caloris aduſtionem expertum; ita etiam virginitas hoc importat quod perſona cui ineſt, immunis ſit a concupiſcentiæ aduſtione; quæ eſſe videtur in conſummatione maximæ delectationis corporalis, qualis eſt venereorum delectatio: unde Ambroſius dicit in lib. 1. de virginibus, quod caſtitas virginalis eſt expers contagionis integritas. 2. 2. *qu.* 152. *art.* 1. 4. *ſent. d.* 33. *q.* 3. *art.* 1. *Quodlib.* 6. *art.* 18.

QUÆR. 2. Quomodo intelligantur hæc verba D. Auguſtini in lib. de Nuptiis & concupiſcentia: Virginitas eſt in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.

Reſp. D. Thomas, per meditationem intelligitur propoſitum rationis: quod autem additur perpetua, non ſic intelligitur quod oporteat virginem ſemper actu talem meditationem habere; ſed quia hoc debet in propoſito gerere, ut perpetuo in hoc perſeveret. 2. 2. *qu.* 152. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 3. Quomodo, ſicut dicit D. Auguſtin. in 1. de Civit. Dei, illa membra (ſcilicet ſignaculi virginalis (poſſunt diverſis caſibus vulnerata vim perpeti: & Medici quandoque ſaluti opitulantes, hæc ibi faciunt quæ horret aſpectus, obſtetrix etiam virginis cujuſdam integritatem manu velut explorans dum inſpicit, perdidit, (& tamen non ſit præjudicium virginitati; unde idem Sanctus ibidem ſubdit; non opinor quemquam tam ſtulte ſapere ut huic periiſſe aliquid exiſtimet, etiam de ipſius corporis ſanctitate, quamvis membri illius integritate jam perdita.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod integritas corporalis membri per accidens ſe habet ad virginitatem, inquantum ſcilicet per hoc quod ex propoſito voluntatis abſtinet quis a delectatione venerea, remanet integritas in membro corporeo: unde ſi contingat quod per alium modum membri integritas corrumpatur, non magis præjudicat virginitati, quam ſi corrumpatur manus, aut pes. *Ibidem ad* 3.

QUÆR. 4. Quænam delectatio virginitatem tollat;

Digitized by Google

& quomodo intelligatur illud D. Auguſtini lib. de Virginitate : Virginis integritas , & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod delectatio quæ eſt ex ſeminis reſolutione, dupliciter poteſt contingere : Uno modo ſi procedat ex mentis propoſito ; & ſic tollit virginitatem ſive fiat per concubitum, ſive abſque concubitu : facit autem mentionem Auguſtinus de concubitu, quia hujuſmodi reſolutio communiter & naturaliter ex concubitu cauſatur : alio modo poteſt provenire vel in dormiendo, vel per violentiam illatam, cui mens non conſentit, quamvis caro delectationem experiatur : vel ex infirmitate naturæ, ut patet in his qui fluxum ſeminis patiuntur : & ſic non perditur virginitas ; quia talis pollutio non accidit per impudicitiam quam virginitas excludit. *Ibidem ad* 4.

QUÆR. 5. *Quomodo virginitas ineſt a nativitate : & unde habeat quod ſit virtus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod homines ex ſua nativitate habent id quod eſt materiale in virginitate, ſcilicet integritatem carnis immunem ab experimento venereorum : non tamen habent id quod eſt formale in virginitate ; ut ſcilicet habeant propoſitum ſervandi hujuſmodi integritatem propter Deum ; & ex hoc habet rationem virtutis : unde Auguſtinus dicit in libro de Virginitate : *Nec nos hoc in virginibus prædicamus quod virgines ſunt, ſed quod Deo dicatæ pia continentia virgines ſunt.* 2. 2. *qu.* 152. *art.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 6. *An & quando per corruptionem perdatur virginitas mentis vel corporis ; & utrum reparari poſſit.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod corruptio mentis eſt duplex : una quæ eſt quaſi paſſio mentis quando mens ſubditur delectationi quæ in coitu ſolet accidere : & quia hæc delectatio completur in ſeminis diſtillatione, ideo talis corruptio mentis non poteſt accidere ſine aliqua corruptione carnis quæ fit per ſeminis deciſionem : alia autem eſt corruptio mentis, quæ eſt actus ejus ; ſcilicet conſenſus, aut electio prædictæ corruptionis ; ſed quia vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorum ; ideo quandoque contingit quod ex actu mentis cogitantis de corruptione carnis, & intendentis delectationem ipſius experiri, calor excitatur in corpore, & ſemen diſtillat, & cauſatur delectatio qua mens ſuffocatur, ſicut in coitu ; & tunc abſque dubio Virginitas eſt amiſſa ; ſi autem corruptio ſiſtat in actu mentis conſentientis, amittitur quidem virginitas ſecundum illud formale quod habet in mente, non autem ratione ejus quod eſt materiale in ipſa ; unde talis non poteſt dici virgo niſi materialiter ; Et ideo hæc virginitatis amiſſio poteſt recuperari ; non autem illa virginitatis amiſſio in qua etiam illud quod eſt materiale, ſubtrahitur : Quia virginitas ex parte ſui actus reſpicit tantum præſens aut futurum ; ſicut eſt in qualibet virtute ; Electio enim aut præſens, aut futurum reſpicit, non autem præteritum ; ſed ex parte materiæ non ſolum præſens, ſed præteritum reſpicit ; Dicitur enim virgo quæ elegit incorruptionem quæ eſt materialis in virginitate, quam nunquam amiſit, & habere & conſervare intendit : non autem exigitur quod nunquam contrariam electionem habuerit, ſed quod nunquam contrariam corruptionem. Ex hoc autem virginitas amiſſa recuperari non poteſt ; quia illud quod in præteritum tranſit, recuperari non poteſt. 4. *ſent. d.* 33. *qu.* 3. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 7. *An virginitas reparari poſſit per pœnitentiam : & utrum verum ſit id quod D. Hieronymus dicit in Epiſtola de cuſtodia virginitatis ad Euſtochium : audenter loquar : cum omnia poſſit Deus, ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virtus per pœnitentiam recuperari poteſt quantum ad id quod eſt formale in virtute, non autem quantum ad id quod eſt materiale in ipſa : non enim ſi quis magnificus conſumpſerit divitias ſuas, per pœnitentiam peractam reſtituuntur ei divitiæ : & ſimiliter ille qui virginitatem peccando amiſit, per pœnitentiam non recuperat virginitatis materiam, ſed recuperat virginitatis propoſitum. Circa materiam autem virginitatis eſt aliquid quod miraculoſe reparari poterit divinitus, ſcilicet integritas membri, quam diximus accidentaliter ſe ad virginitatem habere : aliud autem eſt quod miraculoſe reparari non poteſt : ſcilicet quod qui expertus eſt voluptatem veneream, fiat non expertus : non enim Deus poteſt facere ut ea quæ facta ſunt, non ſint facta. 2. 2. *qu.* 152. *art.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 8. *An perdatur virginitas per luxuriam contra naturam, etiam quando prævenit tempus perfectæ ætatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illæ quæ ſine concubitu ſe corrumpunt, non eſt dubium quod virginitatem amittunt, etiam quantum ad id quod eſt materiale in ipſa : quia ſi concubitus non adſit, adeſt tamen delectatio quæ in concubitu corruptionem virginitatis facit : ſi autem luxuria contra naturam tempus perfectæ ætatis præveniat, cum non adſit ſeminis deciſio, & per conſequens nec delectatio completa mentem ſuffocans,

non

Digitized by Google

non amittitur virginitas quantum ad id quod eſt materiale in ipſa. 4. *ſent. diſt.* 33. *qu.* 3. *art.* 1. *ad* 5.

QUÆR. 9. An perdatur virginitas per pollutionem quæ in ſomno contingit; vel ſi mulier dormiens, aut inebriata, aut amens a viro cognoſcatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod paſſiones partis ſenſitivæ non poſſunt eſſe materia virtutis, niſi ſecundum quod ſunt ordinabiles a ratione in eis medium ponente, prout concupiſcibilis & iraſcibilis obediunt rationi: Et ideo delectatio quæ in ſomnis accidit cum ſeminis deciſione non eſt materia virtutis: Et propter hoc nec talis corruptio incorruptionem tollit quæ eſt virginitatis materia: Et ideo ratione talis pollutionis virginitas non perditur; Et ſimilis ratio eſt de mulieribus quæ dormientes, aut inebriatæ, aut amentes a viris cognoſcuntur; niſi forte hac intentione dormitum irent, ut a viro cognoſcerentur. *Ibidem ad* 6.

QUÆR. 10. Utrum illæ virginitatem perdant quæ per violentiam corrumpuntur, ſive ab homine, ſive a dæmone incubo; & cur ille foret irregularis qui virginem violenter defloratam duceret in uxorem.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod illud cujus principium totaliter eſt extra, non eſt ordinabile a ratione; & ideo eadem ratione nec illæ quæ per violentiam corrumpuntur (ſive ab homine, ſive a dæmone incubo) virginitatem amittunt, ſi quantum poſſunt renitantur ut conſervent corpus a corruptione immune, vel ſaltem mentem contrariam conſenſui; quia tamen in ſignificationibus Sacramentorum magis attenditur quod exterius geritur, quam quod interius fit, irregularitas quæ ex defectu ſignificationis in Sacramento cauſatur, nihilominus inducitur in illum qui virginem defloratam duceret in uxorem; & præcipue cum propter delectationem nimiam ratio in actu illo ſuffocetur, difficillimum eſt tali delectationi diſſentire in ſtatu illo; Et ideo præſumptio videtur eſſe quod conſenſerit. *Ibid. ad* 7.

QUÆR. 11. Quibuſnam virginibus aureola debeatur.

Reſp. D. Thomas, illis tantum virginibus aureola proprie debetur, quæ propoſitum habuerunt virginitatem perpetuo conſervandi; ſive hoc propoſitum voto firmaverunt, ſive non. Et hoc dico ſecundum quod aureola proprie accipitur ut præmium quoddam merito redditum; quamvis hoc propoſitum aliquando fuerit interruptum (integritate tamen carnis manente) dummodo in fine vitæ inveniatur. Quia virginitas mentis reparari poteſt, quamvis non virginitas carnis, ut ſupra dictum eſt. 4. *ſent. d.* 49. *q.* 5. *art.* 3. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 12. An & quomodo pugna virginum ſit major vel minor quam viduarum, ſed tamen ſemper nobiliſſima ſit virginum victoria, ipſique aureola debeatur; & quomodo intelligatur illud D. Hieronymi, quanto major eſt difficultas ex parte quadam a voluptatis illecebris abſtinere, tanto majus eſt præmium; & illud Philoſophi in lib. de Animal. Juvenes corruptæ magis appetunt coitum propter rememorationem delectationis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in continendo ſecundum aliquid majorem pugnam ſuſtinent Virgines, & ſecundum aliquid viduæ, ceteris paribus; virginibus enim concupiſcentiam inflammat experiendi deſiderium, quod ex quadam quaſi curioſitate procedit (qua etiam fit ut homo libentius videat quæ nunquam vidit) & etiam quandoque eis concupiſcentiam auget æſtimatio majoris delectationis quam ſit ſecundum veritatem, & inconſideratio eorum incommodorum quæ delectationi hujuſmodi adjunguntur: & quantum ad hoc viduæ minorem ſuſtinent pugnam; majorem autem propter delectationis memoriam; & in diverſis unum alteri præjudicabit ſecundum diverſas hominis diſpoſitiones; quia quidam magis moventur hoc, quidam illo.

Quidquid autem ſit de quantitate pugnæ, tamen hoc certum eſt, quod perfectior eſt victoria Virginum quam viduarum; perfectiſſimum enim genus victoriæ eſt, & pulcherrimum, hoſti nunquam ceſſiſſe; corona autem non debetur pugnæ, ſed victoriæ de pugna. 4. *ſent. diſt.* 49. *q.* 5. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 13. An ſi Virgo violenter opprimatur, & ex hoc concipiat, perdat virginitatis meritum & aureolam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliqua per violentiam oppreſſa ſit, non amittit propter hoc aureolam dummodo propoſitum perpetuo virginitatem ſervandi inviolabiliter ſervaverit, ſi illi actui nullo modo eſt conſentiens; Non tamen per hoc virginitatem perdit. Et hoc dico, ſive pro fide, ſive pro quacunque alia cauſa, violenter corrumpatur; ſed ſi hoc pro fide ſuſtineat, hoc erit ei meritorium, & ad genus martyrii pertinebit; unde Lucia dixit; *Si me invitam violari feceris, mihi caſtitas duplicabitur ad coronam*; Non quod habeat duas virginitatis aureolas, ſed quia duplex præmium reportabit; unum pro virginitate cuſtodita, aliud pro injuria quam paſſa eſt. Dico etiam quod ſi talis violenter oppreſſa concipiat, nec ex hoc meritum virginitatis perdet. *Ibid. ad* 4.

Digitized by Google

QUÆR. 14. Utrum frigidi & Eunuchi poſſint habere meritum & aureolam virginitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi frigidi & Eunuchi voluntatem habeant incorruptionem perpetuam ſervare, etiamſi facultas adeſſet coeundi, virgines ſunt dicendi, & aureolam merentur: Faciunt enim de neceſſitate virtutem: ſi vero habeant voluntatem ducendi conjugem ſi poſſent, aureolam non merentur: Unde dicit Auguſtin. in lib. de ſancta Virginitate: *Quibus ipſum virile membrum debilitatur, ut generare non poſſint (ut ſunt Eunuchi) ſufficit cum Chriſtiani fiunt, & Dei præcepta cuſtodiunt (eo tamen propoſito ſunt, ut conjuges ſi poſſent, haberent) conjugatis fidelibus adæquari. Ibid. ad* 7.

QUÆR. 15. An virginibus ſpeciale velum debeatur præ viduis; & ad quem ſpectat ipſum dare.

Reſp. D. Thomas, ſicut matrimonium carnale repræſentat matrimonium ſpirituale quantum ad fœcunditatem; ita oportuit aliquid eſſe quod repræſentaret ſpirituale matrimonium quantum ad ejus integritatem: & hoc fit in velatione virginum, ſicut per omnia quæ ibi proferuntur & geruntur, oſtenditur; & propter hoc ſolus Epiſcopus, cui cura Eccleſiæ committitur, virgines deſponſat velando, non ſibi ſed Chriſto, quaſi ſponſi paranymphus & amicus: & quia integritatis ſignificatio plene poteſt eſſe in continentia virginali, ſed in continentia viduali eſt ſemiplena; propter hoc etiam viduis datur aliquod velum, non quidem cum illa ſolemnitate, qua virginibus datur. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 5. *in corp.*

QUÆR. 16. An virginum deſponſatio ſignificari debeat etiam in viris.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia Eccleſia in matrimonio ſpirituali ſe habet ut ſponſa, Chriſtus autem ut ſponſus; per votum autem continentiæ anima Chriſto deſponſatur: ideo non competit, ut hæc deſponſatio ſignificetur in viro, ſed in muliere tantum. *Ibid. ad* 1. *& d.* 10. *in expoſit. textus.*

QUÆR. 17. An in conſecratione virginum detur gratia.

Reſp. *v. Conſecratio quæſt.* 1. *&* 2.

QUÆR. 18. An velum denegari debeat illis virginibus, quæ per violentiam corrumpuntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illæ quæ per violentiam corrumpuntur, ſi nullo modo conſentiant, virginitatis gloriam quoad Deum non perdunt: ſed quia valde eſt difficile, quod in tali decertatione aliquis complacentiæ motus non inſurgat; ideo Eccleſia, quæ de interioribus judicare non poteſt, cum exterius corrupta ſit, eam inter virgines non velat: unde Leo Papa in Epiſtola 87. ad Epiſcopos Africanos dicit; *Illæ famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate, & verecundia, ſi ſe incontaminatis non audeant copulare virginibus.* 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *a.* 5. *ad* 4.

QUÆR. 19. Utrum ad vitandum ſcandalum dari debeat virginale velum mulieri, quæ occulte corrupta fuit.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod nullo modo illæ quæ ſunt corruptæ occulte ſive a viris, ſive alio modo, ſunt velandæ: quia propter vitandum ſcandalum non debent Eccleſiæ Sacramenta, vel ſacramentalia variari. Sed ſicut quidam dicunt, quod poteſt aliqua cautela adhiberi ad vitandum ſcandalum, ut ſcilicet illa quæ non ſunt de ſubſtantia virginalis veli, ut accenſio candelarum, & alia hujuſmodi fiant, mutatis occulte his quæ ſunt de ſubſtantia virginalis veli, puta quod nomen virginitatis in caſtitatem varietur. *In eodem art.* 5. *ad* 5.

QUÆR. 20. Cur virginitas eſt excellentior matrimonio, juxta illud D. Auguſtini in lib. de Virginitate: & certa ratione, & ſanctarum Scripturarum authoritate, nec peccatum eſſe nuptias invenimus, nec eas bono vel virginalis continentiæ, vel etiam vidualis æquamus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut patet in libro Hieronymi contra Jovinianum, hic error fuit Joviniani, qui poſuit virginitatem non eſſe matrimonio præferendam: qui quidem error præcipue deſtruitur & exemplo Chriſti, qui & Matrem Virginem elegit, & ipſe virginitatem ſervavit: & ex doctrina Apoſtoli, qui ad Corint. 7. virginitatem conſuluit tamquam melius bonum; & etiam ratione: tum quia bonum divinum eſt potius humano bono: tum quia bonum animæ præfertur bono corporis: tum etiam quia bonum contemplativæ vitæ præfertur bono activæ: Virginitas autem ordinatur ad bonum animæ ſecundum vitam contemplativam, quod eſt cogitare ea quæ ſunt Dei: conjugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod eſt corporalis multiplicatio generis humani, & pertinet ad vitam activam, quia vir & mulier in matrimonio viventes neceſſe habent cogitare quæ ſunt Mundi, ut patet per Apoſtolum ad Corinth. 7. Unde indubitanter virginitas præferenda eſt continentiæ conjugali. 2. 2. *q.* 152. *art.* 4. *in corp.* 3. *cont. gent. c.* 157.

QUÆR. 21. In quo ſenſu D. Auguſtin. in lib. de bono conjugali, dixit: Non eſt impar meritum continentiæ in Joanne, qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abraham qui filios generavit.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod meritum

tum

Digitized by Google

tum non ſolum penſatur ex genere actus, ſed magis ex animo operantis: habuit autem animum Abraham ſic diſpoſitum, ut paratus eſſet virginitatem ſervare, ſi eſſet tempori congruum: ex quo meritum continentiæ conjugalis in ipſo æquatur merito continentiæ virginalis in Joanne, reſpectu præmii ſubſtantialis, non autem reſpectu præmii accidentalis: Unde Auguſtinus dicit ibidem, quod *Joannis Cœlibatus, & Abrahæ connubium pro temporum diſtributione Chriſto militarunt, ſed continentiam Joannes etiam in opere, Abraham vero in ſolo habitu habebat. Ibid. ad 1.*

QUÆR. 22. *Quomodo, licet conjugium ordinetur ad bonum commune, ſive ad conſervationem generis humani, virginitas vero ad bonum ſpeciale, ſive ad vitandam tribulationem carnis, quam ſuſtinent conjugati, ſicut patet per Apoſtolum 1. ad Corinth. 7. nihilominus virginitas fœcunditati carnali præferatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod bonum commune potius eſt bono privato, ſi ſit ejuſdem generis: ſed poteſt eſſe quod bonum privatum ſit melius ſecundum ſuum genus: & hoc modo virginitas Deo dicata præfertur fœcunditati carnali: unde Auguſtinus dicit in lib. de Virginitate, quod *fœcunditas carnis etiam illarum, quæ in hoc tempore nihil aliud in conjugio quam prolem requirunt, quam mancipent Chriſto, pro amiſſa virginitate compenſari non poſſe credendum eſt. Ibidem ad 3.*

QUÆR. 23. *Quomodo Virgines ſeſe comparantes conjugatis humilitatem conſervare debent.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod licet virginitas ſit melior quam continentia conjugalis, poteſt tamen conjugatus melior eſſe quam virgo, duplici ratione. Primo quidem ex parte caſtitatis, ſi ſcilicet ille qui eſt conjugatus, habeat animum magis paratum ad virginitatem ſervandam, ſi oportet, quam ille qui eſt actu virgo: unde Auguſtinus inſtruit virginem in libro de bono conjugali, ut dicat: *Ego non ſum melior quam Abraham, ſed melior eſt caſtitas cœlibum, quam caſtitas nuptiarum*; & rationem poſtea ſubdit dicens, *quod enim nunc ago, melius ille egiſſet ſi tunc agendum eſſet: Quod autem illi egerunt, ſic ego non agerem, etiamſi nunc agendum eſſet*. Secundo, quia forte ille qui non eſt virgo, habet aliquam excellentiorem virtutem: unde Auguſtinus dicit in libro de Virginitate. *Unde ſcit virgo, quamvis ſollicita, quæ ſunt Domini, ne forte propter aliquam ſibi incognitam mentis infirmitatem nondum ſit matura martyrio; illa vero mulier, cui ſe præferre geſtiebat, jam poſſit bibere calicem dominicæ paſſionis? Ib. ad 2.*

QUÆR. 24. *Quænam ſint prærogativæ virginitatis.*

Reſp. D. Thomas, notandum eſt hic quod ſancta Virginitas magnum bonum eſt propter multa. Primo, quia carnis munditiam conſervat, Apocal. 14. *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt &c.* Sicut bonum eſt ſal, quia conſervat carnem a corruptione. Secundo, quia animam decorat & ornat: unde frequenter in Scriptura jungitur, *Virgo pulchra*. Sap. 4. *O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate*: Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea*. Tertio, quia Angelis Cœli aſſimilatur, Matthæi 21. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei*: Hieronymus, *in carne præter carnem vivere, angelica vita eſt*. Quarto, quia Chriſto deſponſat, 2. ad Corinth. 11. *Deſpondi enim vos uni viro Virginem caſtam exhibere Chriſto*. Quinto, quia jungit, & approximat Deo. Pſ. 44. *Adducentur Regi virgines poſt eam*. Sap. 6. *Incorruptio facit proximum Deo*. Jerem. 3. *Dux virginitatis meæ tu es*. Sexto, quia cæteris ſtatibus præponderat, . . . 26. *Non eſt digna ponderatio animæ continentis*. 1. ad Cor. 7. *Qui matrimonio jungit Virgines, bene facit; & qui non jungit, melius facit*. Septimo, quia odorem bonæ famæ ſpirat, Lucæ 1. *Et nomen Virginis, Maria*: Cant. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias Hieruſalem*. Octavo, quia ad nuptias æternas invitat, Matth. 23. *Quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias*. Sed heu, quam ad conſervandum difficilis! ideo Eccl. 42. *Filia patris abſcondita &c.* & hoc quia Diabolus ſuggerit contrarium: corruptio inclinat ad actum: pulchritudo allicit ad conſenſum. 1. *ad Corinth. 7. lect. 5.*

QUÆR. 25. *An virginitas ſit maxima virtutum, vel ſit minor Religione & Martyrio, juxta illud D. Auguſtini in libro de Virginitate: Nemo, quantum puto, auſus fuerit virginitatem præferre Monaſterio; & in eodem libro dicit: præclariſſimum teſtimonium perhibet Eccleſiaſtica authoritas, in qua fidelibus notum eſt, quo loco martyres, & quo defunctæ ſanctimoniales ad Altaris Sacramenta recitantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquid poteſt dici excellentiſſimum dupliciter: uno modo, in aliquo genere; & ſic virginitas eſt excellentiſſima, ſcilicet in genere caſtitatis: tranſcendit enim & caſtitatem vidualem, & conjugalem: Et quia caſtitati antonomaſtice attribuitur decor, ideo virginitati per conſequens attribuitur excellentiſſima pulchritudo: unde & Ambroſius dicit in lib. de Virginit. *Pulchritudinem quis poteſt majorem æſtimare decore virginis, quæ amatur a Rege, probatur a Judice, dedicatur Domino, conſecratur Deo?* Alio modo poteſt dici aliquid excellentiſſimum ſimpliciter: & ſic virginitas non

eſt

Digitized by Google

eſt excellentiſſima virtutum: ſemper enim finis excellit id quod eſt ad finem, & quanto aliquid efficacius ordinatur ad finem, tanto melius eſt: finis autem ex quo virginitas laudabilis redditur, eſt vacare rebus divinis, ut dictum eſt; unde ipſæ virtutes Theologicæ, & etiam virtus Religionis, quarum actus eſt ipſa occupatio circa res divinas, præferuntur virginitati. Similiter etiam vehementius operantur ad hoc quod inhæreant Deo martyres, qui ad hoc poſtponunt propriam vitam, & viventes in Monaſteriis, qui ad hoc poſtponunt propriam voluntatem, & omnia quæ poſſunt habere; quam virgines, quæ ad hoc poſtponunt veneream voluptatem; & ideo virginitas non eſt ſimpliciter maxima virtutum. *2.2. qu.* 152. *art.* 5. *qu.* 155. *art.* 1. *quæſt.* 185. *art.* 4. 4. *ſent. diſt.* 33. *qu.* 3. *art.* 3. 3. *cont. gent. cap.* 134.

QUÆR. 26. *In quo ſenſu verificetur illud D. Cypriani in libro de Virginitate; Nunc nobis ad Virgines ſermo eſt; quarum quo ſublimior gloria, eo eſt major cura; flos eſt ille Eccleſiaſtici germinis, decus atque ornamentum gratiæ ſpiritualis, illuſtrior portio gregis Chriſti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod virgines ſunt illuſtrior portio gregis Chriſti, & eſt eorum ſublimior gloria per comparationem ad viduas, & conjugatas. *ibid. ad* 1.

QUÆR. 27. *An B. Virgo virginitatem prætulerit dignitati Matris Dei.*

Reſp. D. Thomas, Gregorius Nyſſenus oratione in diem natalem Chriſti ait; *attende mundæ virginis vocem*; partum annunciat Angelus; ipſa vero virginitati innititur, præſtantiorem incorruptibilitatem angelica viſione dijudicans; *in catena aurea ſuper. cap.* 1. *D. Lucæ*.

Plura de laudibus virginitatis, & de ipſius impedimentis, necnon de remediis ad eam conſervandam neceſſariis habentur ſupra v. Caſtitas, Concupiſcentia, Fructus Evangelicus, Maceratio corporis; & infra *ſub finem Operis in Opuſculo de Caſtitate.*

VIRTUS.

QUÆR. 1. *An virtus convenienter ſic diffiniatur: bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur; & quænam ſint cauſæ virtutis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod iſta diffinitio perfecte complectitur totam rationem virtutis; perfecta enim ratio uniuſcujuſque rei colligitur ex omnibus cauſis ejus; comprehendit autem prædicta diffinitio omnes cauſas virtutis.

Cauſa namque formalis virtutis, ſicut & cujuslibet rei accipitur ex ejus genere & differentia, cum dicitur *bona qualitas*; genus enim virtutis qualitas eſt, differentia autem *bonum*; eſſet tamen convenientior diffinitio, ſi loco qualitatis *habitus* poneretur, qui eſt genus propinquum; virtus autem non habet materiam *ex qua*, ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiam *circa quam*, & materiam *in qua*, ſcilicet ſubjectum; materia autem *circa quam* eſt objectum virtutis; quod non potuit in prædicta diffinitione poni; eo quod per objectum determinatur virtus ad ſpeciem; hic autem aſſignatur diffinitio virtutis in communi; unde ponitur ſubjectum loco cauſæ materialis, cum dicitur quod eſt *bona qualitas mentis*. Finis autem virtutis cum ſit habitus operativus, eſt ipſa operatio.

Sed notandum quod habituum operativorum aliqui ſunt ſemper ad malum, ſicut habitus vitioſi; aliqui vero quandoque ad bonum, & quandoque ad malum, ſicut opinio ſe habet ad verum & falſum; virtus autem eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum; & ideo ut diſcernatur virtus ab his quæ ſemper ſe habent ad malum, dicitur, *qua recte vivitur*; ut autem diſcernatur ab his quæ ſe habent quandoque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur, *qua nullus male utitur*. Cauſa autem efficiens virtutis infuſæ (de qua diffinitio datur) Deus eſt; propter quod dicitur *quam Deus in nobis ſine nobis operatur*; quæ quidem particula ſi auferatur, reliquum diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquiſitis, & infuſis. 1. 2. *q.* 55. *art.* 4. 2. *ſent. d.* 27. *art.* 2. 3. *ſent. d.* 23. *qu.* 1. *art.* 2. *qu.* 1. *de verit. art.* 2.

QUÆR. 2. *An ſint quatuor virtutes Cardinales ſeu principales, juxta illud D. Gregorii in 2. Moralium; in quatuor virtutibus tota boni operis ſtructura conſurgit; & quænam ſit earum ſubjectum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod numerus aliquorum accipi poteſt aut ſecundum principia formalia, aut ſecundum ſubjecta; & utroque modo inveniuntur quatuor Cardinales virtutes. Principium enim formale virtutis, de qua nunc loquimur, eſt rationis bonum; quod quidem dupliciter poteſt conſiderari; uno modo ſecundum quod in ipſa conſideratione rationis conſiſtit; & ſic erit una virtus principalis; quæ dicitur *prudentia*; alio modo, ſecundum quod circa aliquid ponitur rationis ordo; & hoc vel circa operationes, & ſic eſt *Juſtitia*; vel circa paſſiones; & ſic neceſſe eſt eſſe duas virtutes; ordinem enim rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, conſiderata repugnantia ipſarum ad rationem;

quæ

Digitized by Google

quæ quidem poteſt eſſe dupliciter: uno modo ſecundum quod paſſio impellit ad aliquid contrarium rationi; & ſic neceſſe eſt quod paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur *temperantia*: alio modo ſecundum quod paſſio retrahit ab eo quod ratio dictat, ſicut timor periculorum, vel laborum: & ſic neceſſe eſt quod homo firmetur in eo quod eſt rationis ne recedat, & ab hoc denominatur *fortitudo*.

Et ſimiliter ſecundum ſubjecta idem numerus invenitur: quadruplex enim invenitur ſubjectum hujus virtutis, de qua nunc loquimur, ſcilicet rationale per eſſentiam, quod prudentia perficit; & rationale per participationem, quod dividitur in tria, ideſt in voluntatem, quæ eſt ſubjectum juſtitiæ: & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubjectum temperantiæ: & in iraſcibilem quæ eſt ſubjectum fortitudinis. 1.2.*q.61. art.2. in corp. & in aliis locis ſupracitatis*.

QUÆR. 3. *An ſint tres virtutes Theologicæ Fides, Spes, Charitas*.

Reſp. D. Thomas, oportuit, quod aliquid homini ſupernaturaliter adderetur ad ordinandum ipſum in finem ſupernaturalem. Et primo quidem quantum ad intellectum adduntur homini quædam principia ſupernaturalia, quæ divino lumine capiuntur: & hæc ſunt credibilia, de quibus eſt fides. Secundo vero eſt voluntas, quæ ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipſum tendentem, ſicut in id quod eſt poſſibile conſequi, quod pertinet ad ſpem; & quantum ad unionem quandam ſpiritualem, per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per charitatem. 1. 2. *qu.* 62. *art.* 3. *in corp.* 2. 2. *qu.* 17. *art.* 6. 3. *ſent. diſt.* 23. *quæſt.* 1. *art.* 6. 1. *ad Cor. lect.* 2.

Videantur omnia, quæ virtutes tam Cardinales quam Theologales concernunt, ſub propriis earum titulis. Plura autem quæ Theologiam ſcholaſticam concernunt, ad tractatum de virtutibus remittuntur.

VITA.

QUÆR. 1. *An verum ſit quod communiter dicitur, quod homines ſunt nunc brevioris vitæ quam antiquitus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod paſſibilitates non ſunt modo magis in homine, quam antiquitus fuerint a tempore diluvii: Unde etiam David de hominibus ſui temporis loquitur, *dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni*. Sed verum eſt quod ante diluvium homines diutius vivebant, virtute divina hoc faciente ad generis humani multiplicationem. 2. *ſent. diſt.* 32. *qu.* 2. *art.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 2. *In quo conſiſtat vita & felicitas contemplativa: & quomodo, ſicut ait D. Iſidorus in lib. de ſummo bono, contemplativa vita mundo renuncians ſoli Deo vivere delectatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vita contemplativa Sanctorum præſupponit amorem ipſius contemplati, ex quo procedit; unde cum vita contemplativa conſiſtat in operatione quam quis maxime intendit, oportet quod ſit circa contemplationem maxime amati: hoc autem Deus eſt: unde principaliter conſiſtit in operatione intellectus circa Deum: unde Greg. ſuper Ezech. dicit, quod *contemplativa vita ad ſolum videndum principium anhelat*; ſcilicet Deum.

Nihilominus tamen & contemplativus conſiderat alia, inquantum ad Dei contemplationem ordinantur ſicut ad finem; puta creaturas in quibus admiratur divinam majeſtatem: & ſapientiam, & beneficia Dei, ex quibus inardeſcit in ejus amorem; & peccata propria, ex quorum ablutione mundatur cor, ut Deum videre poſſit: unde & nomen contemplationis ſignificat illum actum principalem, quo quis Deum in ſe ipſo contemplatur; ſed ſpeculatio magis nominat illum actum, quo quis divina in rebus creatis quaſi in ſpeculo inſpicit. Et ſimiliter etiam felicitas contemplativa, de qua Philoſophi tractaverunt, in contemplatione Dei conſiſtit; quia ſecundum Philoſophum conſiſtit in actu altiſſimæ potentiæ, quæ in nobis eſt (ſcilicet intellectus) & in habitu nobiliſſimo (ſcilicet ſapientia) & etiam objecto digniſſimo quod Deus eſt. Unde etiam Philoſophi ultimum tempus vitæ ſuæ reſervabant (ut dicitur) ad contemplandum divina, præcedens tempus in aliis ſcientiis expendentes, ut ex illis habiliores fierent ad conſiderandum divina. 3. *ſent. d.* 35. *quæſt.* 1. *art.* 2. *quæſt.* 3. *in corp.*

QUÆR. 3. *Quomodo, ſicut de contemplatione dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem converſatio illius, nec tædium convictus ejus, ſed lætitiam & gaudium: & D. Greg. dicit ſuper Ezech. quod contemplativa vita amabilis valde dulcedo eſt: & utrum omnem humanam delectationem ſuperet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliqua contemplatio poteſt eſſe delectabilis dupliciter: uno modo ratione ipſius operationis, quia unicuique delectabilis eſt operatio ſibi conveniens ſecundum propriam naturam vel habitum: contemplatio autem veritatis competit homini ſecundum ſuam naturam, prout eſt animal rationale, ex quo contingit quod omnes homines natura ſcire deſiderant, & per conſequens in cognitione veritatis delectantur: & adhuc magis fit hoc delectabile habenti

ha-

Digitized by Google

habitum ſapientiæ, & ſcientiæ: ex quo accidit quod ſine difficultate aliquis contemplatur: alio modo contemplatio redditur delectabilis ex parte objecti, inquantum ſcilicet aliquis rem amatam contemplatur: ſicut etiam accidit in viſione corporali, quæ delectabilis redditur non ſolum ex eo quod ipſum videre eſt delectabile, ſed etiam ex eo quod videt quis perſonam amatam: quia ergo vita contemplativa præcipue conſiſtit in contemplatione Dei, ad quam movet charitas, inde eſt quod in vita contemplativa non ſolum eſt delectatio ratione ipſius contemplationis, ſed etiam ratione ipſius divini amoris: & quantum ad utrumque, delectatio ejus omnem delectationem humanam excedit: nam & delectatio ſpiritualis potior eſt quam carnalis: & ipſe amor quo ex charitate Deus diligitur, omnem amorem excedit; unde & in Pſal. 33. dicitur: *Guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus*. 2. 2. *q.* 180. *art.* 7. *in corp.*

QUÆR. 4. *An contemplatio rerum divinarum, licet imperfecta, ſit magis delectabilis quam quæcunque alia contemplatio quantumcunque perfecta.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod contemplatio Dei in hac vita imperfecta eſt reſpectu contemplationis patriæ; & ſimiliter delectatio contemplationis viæ, eſt imperfecta reſpectu delectationis contemplationis patriæ: de qua dicitur in Pſalm. 35. *De torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Sed contemplatio divinorum quæ habetur in via, etſi ſit imperfecta, tamen eſt delectabilior omni alia contemplatione quantumcunque perfecta, propter excellentiam rei contemplatæ. Unde Philoſ. dicit in 1. de partibus animalium, *accidit circa illas honorabiles exiſtentes & divinas ſubſtantias minores nobis exiſtere theorias: ſed etſi ſecundum modicum attingamus eas, tamen propter honorabilitatem cognoſcendi, delectabilius aliquid habent quam quæ apud nos omnia*. Et hoc eſt etiam quod Gregor. dicit ſuper Ezech. *Contemplativa vita amabilis valde dulcedo eſt, quæ ſuper ſemetipſam animam rapit, cœleſtia aperit, ſpiritualia mentis oculis patefacit*. 2. 2. *qu.* 180. *art.* 7. *ad* 3.

QUÆR. 5. *Cur de ſapientia dicitur Prov.* 8. *Ludens coram eo.*

Reſp. D. Thomas, ludens propter otium contemplationis ſapientiæ: ſicut enim operatione ludi non appetuntur propter aliud, ſed in ſeipſis habent delectationem, ita & contemplatio ſapientiæ. 1. *ſent. d.* 2. *in exp. text.*

QUÆR. 6. *Quomodo licet vita contemplativa conſiſtat eſſentialiter in intellectu, ſuum tamen habet principium, ſuumque terminum, ſive finem habet in affectu.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vita contemplativa, licet eſſentialiter conſiſtat in intellectu, principium tamen habet in affectu: inquantum videlicet aliquis ex charitate ad Dei contemplationem incitatur. Et quia finis reſpondet principio, inde eſt quod etiam terminus & finis contemplativæ vitæ habetur in affectu: dum ſcilicet aliquis in viſione rei amatæ delectatur, & ipſa delectatio rei viſæ amplius excitat amorem. Unde Gregor. dicit ſuper Ezech. quod *cum quis ipſum quem amat viderit, in amorem ipſius amplius igneſcit*. Et hæc eſt ultima perfectio contemplativæ vitæ, ut ſcilicet non ſolum divina veritas videatur, ſed etiam ut ametur. 2. 2. *qu.* 180. *art.* 7. *ad* 1.

QUÆR. 7. *Quomodo, ſicut dicit D. Greg. anima cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine poſita, modo quaſi exuperat, quia intelligendo & ſentiendo de incircumſcripto lumine aliquid deguſtat, modo ſuccumbit, quia & deguſtando iterum deficit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod contentio vel certamen quod provenit ex contrarietate exterioris rei, impedit illius rei delectationem: non enim aliquis delectatur in re contra quam pugnat, ſed in re pro qua aliquis pugnat, cum eam homo adeptus fuerit, cæteris paribus magis in ea delectatur: ſicut Auguſt. dicit in 8. Conf. quod *quanto fuit majus periculum in prælio, tanto majus eſt gaudium in triumpho*. Non eſt autem in contemplatione contentio & certamen ex contrarietate veritatis quam contemplamur; ſed ex defectu noſtri intellectus, & ex corruptibili corpore, quod nos ad inferiora retrahit, ſecundum illud Sap. 9. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam; & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*: & inde eſt quod quando homo pertingit ad contemplationem veritatis, ardentius eam amat; ſed magis odit proprium defectum & gravitatem corruptibilis corporis, ut dicat cum Apoſtol. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Unde Gregor. dicit ſuper Ezech. *Cum Deus jam per deſiderium & intellectum cognoſcitur, omnem in nobis voluptatem carnis areſacit*. 2. 2. *qu.* 180. *art.* 7. *ad* 2.

QUÆR. 8. *Utrum Hugo a S. Victore convenienter aſſignet tres contemplationis partes, ſcilicet lectionem, meditationem, & orationem.*

Reſp. ſupra *v. Meditatio q.* 1.

QUÆR. 9. *An convenienter aſſignentur a Richardo de S. Victore ſex contemplationum ſpecies: quarum prima eſt ſecundum ſolam imaginationem, dum attendimus res corporales: ſecunda eſt in imaginatione ſecundum rationem, prout ſcilicet ſenſibilium ordinem & diſpoſitionem*

nem

nem conſideramus: tertia eſt in ratione ſecundum imaginationem; quando ſcilicet per inſpirationem rerum viſibilium ad inviſibilia ſublevamur: quarta autem eſt in ratione ſecundum rationem, quando ſcilicet animus intendit inviſibilibus quæ imaginatio non novit: quinta autem eſt ſupra rationem non tamen præter rationem, quando ex divina revelatione cognoſcimus ea quæ humana ratione comprehendi non poſſunt: ſexta autem eſt ſupra rationem & præter rationem, quando ſcilicet ex divina illuminatione cognoſcimus ea quæ humanæ rationi repugnare videntur, ſicut ea quæ dicuntur de myſterio Trinitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod per illa ſex deſignantur gradus quibus per creaturas ad Dei contemplationem aſcenditur: nam in primo gradu ponitur perceptio ipſorum ſenſibilium: in ſecundo vero gradu ponitur progreſſus a ſenſibilibus ad intelligibilia: in tertio vero gradu ponitur dijudicatio ſenſibilium ſecundum intelligibilia: in quarto vero gradu ponitur abſoluta conſideratio intelligibilium in quæ per ſenſibilia pervenitur: in quinto vero gradu ponitur contemplatio intelligibilium quæ per ſenſibilia inveniri non poſſunt, ſed per rationem capi poſſunt: in ſexto gradu ponitur conſideratio intelligibilium quæ ratio nec invenire, nec capere poteſt, quæ ſcilicet pertinent ad ſublimem contemplationem divinæ veritatis, in qua finaliter contemplatio perficitur. 2. 2. *q.* 180. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 10. *An vita contemplativa ſit melior quam activa.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod nihil prohibet aliquid ſecundum ſe eſſe excellentius, quod tamen ſecundum quid ab alio ſuperatur. Dicendum eſt ergo quod vita contemplativa ſimpliciter melior eſt quam activa, quod Philoſophus in 10. Ethic. probat octo rationibus. Quarum prima eſt: quia vita contemplativa convenit homini ſecundum illud quod eſt optimum in ipſo, ſcilicet ſecundum intellectum; & reſpectu propriorum objectorum, ſcilicet intelligibilium: vita autem activa occupatur circa exteriora: unde Rachel, per quam ſignificatur vita contemplativa, interpretatur *viſum principium*: vita autem activa ſignificatur per Liam, quæ erat *lippis oculis*, ut Gregorius dicit 6. Moral. Secunda, quia vita contemplativa poteſt eſſe magis continua, licet non quantum ad ſummum contemplationis gradum: unde & Maria, per quam ſignificatur vita contemplativa, deſcribitur *ſecus pedes Domini* aſſidue ſedens.

Tertia, quia major eſt delectatio vitæ contemplativæ quam activæ: unde Aug. dicit in lib. de verbis Domini, ſerm. 26. cap. 2. quod *Martha turbabatur, & Maria epulabatur.*

Quarta, quia in vita contemplativa eſt homo magis ſibi ſufficiens, quia paucioribus ad eam indiget: unde dicitur Luc. 10. *Martha, Martha, ſollicita es & turbaris erga plurima.*

Quinta, quia vita contemplativa magis propter ſe diligitur; vita autem activa ad aliud ordinatur: unde in Pſ. 26. dicitur *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluptatem Domini.*

Sexta, quia vita contemplativa conſiſtit in quadam vacatione, & quiete; ſecundum illud Pſal. 45. *Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus.*

Septima, quia vita contemplativa eſt ſecundum divina, vita autem activa ſecundum humana, unde Aug. dicit in lib. de verbis Domini, ſer. 27. *In principio erat verbum; ecce quod Maria audiebat: verbum caro factum eſt, ecce cui Martha miniſtrabat.*

Octava, quia vita contemplativa eſt ſecundum id quod eſt magis proprium homini, ſcilicet ſecundum intellectum: in operationibus autem vitæ activæ communicant etiam inferiores vires, quæ ſunt nobis & brutis communes: unde in Pſ. 35. poſtquam dictum eſt, *Homines & jumenta ſalvabis Domine*, ſubditur id quod eſt hominibus ſpeciale, *in lumine tuo videbimus lumen.*

Nonam rationem addit Dominus Luc. 10. cum dicit: *Optimam partem elegit Maria, quæ non auferetur ab ea*; quod exponens Aug. in lib. de verbis Domini *loco cit.* dicit: *Non in malam, ſed illa meliorem: audi unde meliorem: quia non auferetur ab ea: a te autem auferetur aliquando onus neceſſitatis, æterna eſt dulcedo veritatis.*

Secundum quid tamen & in caſu eſt magis eligenda vita activa propter neceſſitatem præſentis vitæ, ſicut etiam Philoſophus dicit in 3. Topic. quod *Philoſophari eſt melius quam ditari, ſed ditari melius eſt neceſſitatem patienti.* 2. 2. *q.* 182. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 11. *An vita contemplativa ſit majoris meriti quam activa, juxta illud D. Gregorii in 6. Moralium: Magna ſunt activæ vitæ merita, ſed contemplativæ potiora.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod radix merendi eſt charitas: cum autem charitas conſiſtat in dilectione Dei & proximi, eum diligere, ſecundum ſe eſt magis meritorium quam diligere proximum: & ideo illud quod directius pertinet ad dilectionem Dei, magis eſt meritorium ex genere ſuo, quam id quod directe pertinet ad amorem proximi propter Deum: vita autem contemplativa directe & immediate pertinet ad dilectionem Dei: dicit

Digitized by Google

dicit enim Auguſtin. 19. de Civit. Dei, quod *otium ſanctum* (ſcilicet contemplativæ vitæ) *quærit charitas veritatis*, ſcilicet divinæ, cui potiſſimum vita contemplativa inſiſtit ; vita autem activa directius ordinata ad dilectionem proximi ; quia *ſatagit circa frequens miniſterium*, ut dicitur Luc. 10. Et ideo ex ſuo genere contemplativa vita eſt majoris meriti quam activa : & hoc eſt quod Gregor. in 3. homil. ſuper Ezechielem dicit , *contemplativa major eſt merito , quam activa ; quia hæc in uſu præſentis operis laborat* (in quo ſcilicet neceſſe eſt proximis ſubvenire) *illa vero ſapore intimo venturam jam requiem deguſtat* , ſcilicet in contemplatione Dei.

Poteſt tamen contingere quod aliquis in operibus vitæ activæ plus mereatur quam alius in operibus vitæ contemplativæ ; puta ſi propter abundantiam divini amoris , ut ejus voluntas impleatur , propter ipſius gloriam interdum ſuſtinet a dulcedine divinæ contemplationis ad tempus ſeparari , ſicut Apoſtol. dicebat ad Rom. 9. *Optabam ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis* , quod exponens Chryſoſt. in lib. de compunctione ait, cap. 7. *Ita totam mentem ejus demerſerat amor Chriſti , ut etiam hoc quod ei præ cæteris omnibus amabilius erat , eſſe cum Chriſto , rurſus idipſum quia ita placeret Chriſto contemneret*. 2. 2. *quæſt*. 182. *art*. 2. *in corp*.

QUÆR. 12. *An vita activa ſit majoris meriti quantum ad remiſſionem culpæ ; contemplativa vero quantum ad conſecutionem gloriæ*.

Reſp. D. Thomas, eſt duplex meritum, ſcilicet dimiſſionis culpæ, & conſecutionis gloriæ ; quantum ad primum majoris meriti dicitur activa quam contemplativa, inquantum laborioſior : unde habet plus de ratione ſatiſfactionis: quantum autem ad meritum conſecutionis gloriæ , ſic contemplativa vita eſt majoris meriti quam activa, quantum ad puritatem quia non admiſcetur ei tantum de pulvere terrenorum , ſicut fit in activa vita: ſed quantum ad intenſionem meriti videtur contemplativa iterum majoris meriti illa parte activæ , quæ circa ſui moderationem ſtudet : minoris autem quantum ad illam partem , quæ profectui aliorum invigilat : quia hoc ipſum videtur eſſe fortioris Charitatis ſecundum genus , quod homo prætermiſſa conſolatione , qua in Dei contemplatione reficitur , gloriam Dei in aliorum converſione quærat : quia etiam in humana amicitia verus amicus quærit magis bonum amici , quam de ejus præſentia delectari. 3. *ſent. diſt*. 35. *qu*. 1. *art*. 4. *quæſt*. 2.

QUÆR. 13. *Cur , ſicut D. Gregorius dicit ſuper Ezech. in activa fixi permanere poſſumus , in contemplativa autem intenta mente manere nullo modo valemus*.

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod durabilitas vitæ activæ in ſtatu præſenti , excedens durabilitatem vitæ contemplativæ , non provenit ex proprietate utriuſque vitæ ſecundum ſe conſideratæ ; ſed ex defectu noſtri , qui ex corporis gravitate retrahimur ab altitudine contemplationis : unde ibidem ſubdit Gregorius , quod *ipſa ſua infirmitate ab immenſitate tantæ celſitudinis animus repulſus , in ſemetipſo relabitur*. 2. 2. *qu*. 181. *art*. 4. *ad* 3.

QUÆR. 14. *Quinam apti ſint ad vitam activam , & quinam ad contemplativam : & quomodo , ſicut ait D. Gregorius in* 6. *Moral. Sæpe qui contemplari Deum quieti poterant , occupationibus preſſi ceciderunt : & ſæpe qui occupati bene humanis uſibus viverent , gladio ſuæ quietis extincti ſunt*.

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod illi qui ſunt proni ad paſſiones propter earum impetum ad agendum, ſunt ſimpliciter magis apti ad vitam activam , propter ſpiritus inquietudinem unde dicit Gregor. in 6. Moral. quod *nonnulli ita inquieti ſunt , ut ſi vacationem laboris habuerint , gravius laborent ; quia tanto deteriores cordis tumultus tolerant , quanto eis licentius ad cogitationes vacat*.

Quidam vero habent naturaliter animi puritatem & quietem per quam ad contemplationem ſunt apti , qui ſi totaliter actionibus deputentur, detrimentum ſuſtinebunt . Unde Gregor. dicit in 6. Moral. quod *quorundam hominum ita otioſæ mentes ſunt , ut ſi eos labor occupationis exciplat , in ipſa operis inchoatione ſuccumbant*.

Sed ſicut ipſe poſtea ſubdit , *ſæpe & pigras mentes amor ad opus excitat ; & inquietas in contemplatione timor refrænat* : Unde & illi qui ſunt magis apti ad activam vitam , poſſunt per exercitium activæ ad contemplativam præparari : & illi nihilominus qui ſunt magis ad contemplativam apti, poſſunt exercitia vitæ activæ ſubire ; ut per hoc ad contemplationem paratiores reddantur. 2. 2. *q*. 182. *artic*. 4. *ad* 3.

Plura de contemplatione videantur ſupra v. Amor qu. 4. Charitas q. ult. Devotio qu. 7. & ſequent. Prælati q. penult. & ultima . Horæ canonicæ , Meditatio , Oratio . Ubi omnes quæſtiones contemplationem concernunt vel ſtricte vel late ſumptam ; & v. Religio , ubi agitur de ordinibus Religioſis qui ſunt inſtituti ſive ad vitam contemplativam , ſive ad activam , ſive ad vitam ex utraque mixtam . Vide quoque v. Zelus ſalutis animarum.

V I-

Digitized by Google

VITIUM.

QUÆR. 1. *Quare, ſicut ait D. Auguſtinus in 3. de lib. arb. Omne vitium eo ipſo quod vitium eſt, contra naturam eſt.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod vitium virtuti contrariatur: Virtus autem uniuſcujuſque rei conſiſtit in hoc quod ſit bene diſpoſita ſecundum convenientiam ſuæ naturæ. Unde oportet, quod in qualibet re vitium dicatur ex hoc quod eſt diſpoſita contra id quod convenit ſuæ naturæ: Unde & de hoc unaquæque res vituperatur, a vitio autem nomen vituperationis tractum creditur, ut Auguſtinus dicit in 3. de libero arbitrio.

Sed conſiderandum eſt, quod natura uniuſcujuſque rei potiſſime eſt forma, ſecundum quam res ſpeciem ſortitur: homo autem in ſpecie conſtituitur per animam rationalem: & ideo id quod eſt contra ordinem rationis, proprie eſt contra naturam hominis inquantum eſt homo; quod autem eſt ſecundum rationem, eſt ſecundum naturam hominis inquantum eſt homo: *bonum autem hominis eſt ſecundum rationem eſſe, & malum hominis eſt præter rationem eſſe*, ut Dionyſius dicit 4. de divinis nominibus. Unde virtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipſius bonum reddit, intantum eſt ſecundum naturam hominis, inquantum convenit rationi: Vitium autem intantum eſt contra naturam hominis, inquantum eſt contra ordinem rationis. *p.* 2. *qu.* 71. *art.* 2. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quænam ſint vitia capitalia.*

Reſp. ſupra *v. Capitale vitium.*

Plura traduntur ſupra de peccatis. v. Peccatum, quæ ipſa etiam vitium concernunt: multoque plura remittuntur ad tractatum de vitiis & peccatis, eo quod pertinent ad Theologiam ſcholaſticam.

VITUPERIUM.

Quæritur, An nomen vituperationis a vitio derivetur: & utrum homines verecundentur de vituperiis ſive opprobriis.

Reſp. *in præcedenti quæſt. de Vitio*, & *v. Verecundia qu.* 3. *& ſequent.*

UNCTIO EXTREMA.

QUÆR. 1. *An & quare Extrema Unctio nedum ſit aliquid Sacramentale, ſed etiam Sacramentum.*

RESp. D. Thomas, dicendum, quod in his quæ Eccleſia viſibiliter operatur, quædam ſunt Sacramentalia, ut exorciſmus; quorum hæc eſt differentia; quia Sacramentum dicitur illa actio Eccleſiæ, quæ attingit ad effectum principaliter intentum in adminiſtratione Sacramentorum; ſed Sacramentale dicitur illa actio, quæ quamvis non pertingat ad illum effectum, tamen ordinatur aliquo modo ad illam actionem principalem; effectus autem intentus in adminiſtratione Sacramentorum eſt curatio morbi peccati, Eſaiæ 28. *Hic eſt omnis fructus ut auferatur peccatum*; Et ideo cum ad hunc effectum pertingat Extrema Unctio, nec ordinetur ad aliud Sacramentum quaſi ei annexum, conſtat quod Extrema Unctio non eſt Sacramentale, ſed Sacramentum. 4. *ſent. d.* 22. *qu.* 1. *art.* 1. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Utrum oleum olivarum ſit conveniens materia hujus Sacramenti, cum ſpiritualis ſanatio per olei unctionem ſignificetur Iſa.* 1. *Plaga tumens non eſt curata medicamine, neque fota oleo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſpiritualis curatio, quæ in fine adhibetur, debet eſſe perfecta (quia poſt eam alia non relinquitur) & lenis, ut ſpes quæ exeuntibus maxime eſt neceſſaria, non frangatur, ſed foveatur: oleum autem lenitivum eſt, & penetrativum uſque ad intima, & etiam diffuſivum: Et ideo quantum ad utrumque prædictorum eſt conveniens materia hujus Sacramenti. Et quia oleum principaliter nominatur olivæ liquor, cum alii liquores ex ſimilitudine ad ipſum olei nomen accipiant: ideo oleum olivæ etiam debet eſſe, quod aſſumitur in materiam hujus Sacramenti. 4. *ſent. d.* 23. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 1. *in corp.* 4. *contra gentes, cap.* 73.

QUÆR. 3. *An & quare illud oleum debet eſſe conſecratum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam dicunt, quod oleum ſimplex eſt materia hujus Sacramenti, & in ipſa ſanctificatione olei, quæ fit per Epiſcopum, perficitur Sacramentum. Sed hoc patet eſſe falſum, quia ſolum Euchariſtiæ Sacramentum conſiſtit in conſecratione materiæ: Et ideo dicendum, quod hoc Sacramentum conſiſtit in ipſa unctione, ſicut Baptiſmus in ablutione; & materia hujus Sacramenti eſt oleum ſanctificatum.

Poteſt autem triplex ratio aſſignari quare exigitur materiæ ſanctificatio in hoc Sacramento, & in quibuſdam aliis. Prima eſt, quia omnis efficacia ſacramentorum a Chriſto deſcendit: Et ideo Sacramenta illa, quibus ipſe eſt uſus, habent efficaciam ex ſuo uſu; ſicut tactu ſuæ carnis vim generativam contulit aquis; ſed hoc Sacramento non eſt uſus, nec aliqua corporali unctione; & ideo in omnibus unctionibus requiritur ſanctificatio materiæ.

Digitized by Google

teriæ. Secunda cauſa eſt propter plenitudinem gratiæ, quæ confertur non ſolum ut culpam tollat, ſed etiam reliquias, & infirmitatem corporis. Tertia eſt ex hoc quod effectus ejus corporalis (ſcilicet ſanatio corporalis) non cauſatur ex materiæ naturali proprietate: & ideo oportet quod hæc efficacia per ſanctificationem ei detur. 4. *ſent. d.* 23. *qu.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *An ſit de neceſſitate hujus Sacramenti, quod oleum conſecretur; & quare non admiſcetur ipſi balſamum.*

Reſp. ſupra 2. *Chriſma*, *qu.* 2. & *v. conſecratio*, *quæſt.* 3.

QUÆR. 5. *Cur iterum conſecratur oleum, dum confertur hoc Sacramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prima ſanctificatio eſt materiæ ſecundum ſe; ſed ſecunda magis pertinet ad uſum ipſius, ſecundum quod eſt actu conferens effectum ſuum: ideo neutra ſuperfluit; quia etiam inſtrumenta efficaciam accipiunt ab artifice & dum fiunt, & dum ad actum applicantur. 4. *ſent. d.* 23. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *ad* 1.

QUÆR. 6. *An prima hujus olei ſanctificatio debeat fieri ab Epiſcopo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod miniſter Sacramenti non propria virtute effectum Sacramenti inducit ut principale agens, ſed per efficaciam Sacramenti quod diſpenſat: quæ quidem efficacia primo eſt a Chriſto, & ab ipſo in alios deſcendit ordinate, ſcilicet in populum, mediantibus Miniſtris qui Sacramenta diſpenſant; & in miniſtros inferiores mediantibus ſuperioribus, qui materiam ſanctificant. Et ideo in omnibus Sacramentis, quæ indigent materia ſanctificata prima ſanctificatio materiæ fit per Epiſcopum; & uſus quandoque per Sacerdotem, ut oſtendatur Sacerdotalis poteſtas ab Epiſcopali derivata, ſecundum illud Pſalm. 132. *Sicut unguentum in capite, quod prius deſcendit in barbam*; deinde uſque ad oram veſtimenti. 4. *ſent. diſt.* 25. *qu.* 1. *art.* 3. *quæſt.* 3. *in corp.*

QUÆR. 7. *An forma hujus Sacramenti debeat eſſe Oratio deprecativa, juxta illud D. Jacobi* 5. *Oratio fidei ſervabit infirmum, & juxta conſuetudinem Eccleſiæ, quæ his verbis utitur: Per iſtam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquiſti per viſum &c.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod forma hujus Sacramenti eſt oratio deprecativa, ut patet per illa verba Jacobi, & ex uſu Romanæ Eccleſiæ, quæ ſolum illis verbis deprecativis utitur in collatione hujus Sacramenti.

Cujus ratio multiplex aſſignatur. Primo, quia ſuſcipiens Sacramentum hoc eſt viribus propriis deſtitutus: unde indiget orationibus ſublevari. Secundo, quia datur exeuntibus, qui jam deſinunt de foro Eccleſiæ eſſe, & in ſolius Dei manu requieſcunt; unde & ei per orationem committuntur. Tertio, quia hoc Sacramentum non habet aliquem effectum, qui ſemper ex operatione miniſtri conſequatur omnibus quæ ſunt de eſſentia Sacramenti rite peractis; ſicut character in Baptiſmo, & Confirmatione, & tranſubſtantiatio in Euchariſtia, & remiſſio peccati in Pœnitentia, exiſtente contritione, quæ eſt de eſſentia Sacramenti Pœnitentiæ, non autem de eſſentia hujus Sacramenti: Et ideo in hoc Sacramento non poteſt eſſe forma indicativi modi, ſicut in prædictis Sacramentis. 4. *ſent. diſt.* 23. *q.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 8. *An prædicta oratio ſit competens forma hujus Sacramenti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod prædicta oratio eſt competens forma hujus Sacramenti: quia tangit Sacramentum in hoc quod dicitur, *per iſtam unctionem*; & illud quod operatur in Sacramento, ſcilicet divinam miſericordiam; & effectum, ſcilicet remiſſionem peccatorum. 4. *ſent. diſt.* 23. *qu.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

QUÆR. 9. *Cur potius in hoc Sacramento quam in aliis ſit mentio divinæ miſericordiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod miſericordia reſpicit miſeriam: & quia hoc Sacramentum datur in ſtatu miſeriæ) ſcilicet infirmitatis) ideo potius hic, quam in aliis, fit de miſericordia mentio. *ibid. ad* 2.

QUÆR. 10. *An ſolus ſacerdos ſit miniſter hujus Sacramenti: & utrum requirantur plures vel ſufficiat unus.*

Reſp. D. Thomas, quia per hoc Sacramentum peccata dimittuntur, peccatum autem non dimittitur niſi per gratiam; manifeſtum eſt, quod in hoc Sacramento gratia confertur. Ea vero, in quibus gratia illuminans mentem confertur, exhibere ſolum pertinet ad Sacerdotes, quorum ordo eſt illuminativus, ut dicit Dionyſius. Nec requiritur ad hoc Sacramentum Epiſcopus, cum per hoc Sacramentum non conferatur excellentia ſtatus, ſicut in illis, quorum eſt Miniſter Epiſcopus.

Quia tamen hoc Sacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic Sacramento, quod multi Sacerdotes interſint, & quod oratio totius Eccleſiæ effectum hujus Sacramenti coadjuvet; unde Jacobus dicit: *Inducat Presbyteros Eccleſiæ, & oratio fidei ſalvabit infirmum.* Si tamen unus ſolus Presbyter adſit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Eccle-

Digitized by Google

Eccleſiæ, cujus Miniſter exiſtit, & cujus perſonam gerit. *4. cont. gentes c.* 73. *4. ſent. diſt.* 23. *q.* 2. *art.* 1.

QUÆR. 11. *Quid agendum ſit quando moritur Sacerdos antequam potuerit perficere hoc Sacramentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis in Euchariſtia ſi poſt conſecrationem panis moriatur Sacerdos, poſſit alius a conſecratione vini incipere ubi ille dimiſit, vel jam incipere a capite ſupra aliam materiam; tamen in Extrema unctione non poteſt a capite incipere, ſed debet ſemper procedere; quia unctio in eadem parte facta, tantum valet ac ſi conſecraretur bis eadem Hoſtia; quod nullo modo faciendum eſt. Nec tamen miniſtrorum pluralitas tollit unitatem Sacramenti: quia inſtrumentaliter tantum operantur; mutatio autem martellorum non tollit unitatem operationis fabri. *4. ſent. diſt.* 23. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 12. *Cur hoc Sacramentum non debet conferri ſanis, ſed tantum infirmis, juxta illud D. Jacobi* 5. *Infirmatur quis in vobis &c.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum eſt quædam ſpiritualis curatio; quæ quidem per quendam corporalis curationis modum ſignificatur: & ideo illis, quibus corporalis curatio non competit, ſcilicet ſanis, non debet hoc Sacramentum conferri. *4. ſent. diſt.* 23. *q.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. *in corp.* *4. cont. gent. cap.* 73.

QUÆR. 13. *Cur non debet hoc Sacramentum conferri, niſi illis, quorum infirmitas eſt periculoſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum eſt ultimum remedium, quod Eccleſia poteſt conferre, quaſi immediate diſponens ad gloriam: Et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi, qui ſunt in ſtatu exeuntium, propter hoc quod ægritudo nata eſt mortem inducere, & de periculo timetur. *Ibid. qu.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 14. *Utrum hoc Sacramentum dari poſſit in qualibet ægritudine periculoſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quælibet infirmitas poteſt mortem inducere: & ideo ſi genera infirmitatum penſentur, in qualibet ægritudine poteſt dari hoc Sacramentum, quia Apoſtolus non determinat infirmitatis modum & ſtatum, at non ſemper debet infirmantibus hoc Sacramentum dari. *Ibid. ad* 1.

QUÆR. 15. *An damnatis ad mortem hoc Sacramentum ſit conferendum.*

Reſp. D. Thomas, licet aliqui ſint in ſtatu propinquo mortis etiam abſque infirmitate, ut patet in his qui damnantur ad mortem, ſpiritualibus effectibus hujus Sacramenti indigerent, non tamen exhibendum eſt, niſi infirmanti: cum ſub ſpecie medicinæ corporalis exhibeatur, quæ non competit niſi corporaliter infirmato, oportet enim in Sacramentis ſignificationem ſervari. *4. contra gentes cap.* 73. *4. ad Hannib. diſt.* 23. *q.* 2. *art.* 2.

QUÆR. 16. *An & quando furioſis & amentibus hoc Sacramentum conferri poſſit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad effectum hujus Sacramenti percipiendum plurimum valet devotio ſuſcipientis, & perſonale meritum conferentium, & generale totius Eccleſiæ: quod patet ex hoc quod per modum deprecationis forma hujus Sacramenti confertur: & ideo illis qui non poſſunt recognoſcere, & cum devotione ſuſcipere, hoc Sacramentum dari non debet: & præcipue furioſis & amentibus, qui poſſunt irreverentiam Sacramento per aliquam immunditiam facere, niſi haberent lucida intervalla, in quibus Sacramenta recognoſcerent: & ſic eis conferri in ſtatu illo poſſet. *4. ſent. d.* 23. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 3. *in corp.*

QUÆR. 17. *Utrum hoc Sacramentum debeat conferri pueris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum exigit actualem devotionem in ſuſcipiente, ſicut & Euchariſtia non debetur dari pueris, ita nec hoc Sacramentum. *4. ſent. diſt.* 23. *qu.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 4. 4. *in corp.*

QUÆR. 18. *Utrum hoc Sacramento totum corpus inungi debeat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc Sacramentum per modum curationis exhibetur: curatio autem corporalis non oportet quod fiat per medicinam toti corpori appoſitam, ſed illis partibus, ubi eſt radix morbi: & ideo unctio etiam Sacramentalis debet fieri in illis partibus tantum, in quibus eſt radix ſpiritualis infirmitatis. *4. ſent. d.* 23. *qu.* 2. *artic.* 3. *q.* 1. *in corp.*

QUÆR. 19. *In quibus partibus ungi debet infirmus; & quænam ex unctionibus ſint de neceſſitate Sacramenti.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod principia peccandi in nobis ſunt eadem quæ & principia agendi; quia peccatum in actu conſiſtit: principia autem agendi in nobis ſunt tria. Primum eſt dirigens, ſcilicet vis cognoſcitiva: ſecundum eſt imperans, ſcilicet vis appetitiva: tertium eſt exequens, ſcilicet vis motiva: omnis autem noſtra cognitio a ſenſu ortum habet. Et quia ubi eſt in nobis prima origo peccati, ibi debet unctio adhiberi: ideo unguntur loca quinque ſenſuum, ſcilicet oculi propter viſum, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, manus

Digitized by Google

manus propter tactum qui in pulpis digitorum præcipue viget : ſed propter appetitivam unguntur a quibuſdam renes : propter motivam unguntur pedes qui ſunt principalius ejus inſtrumentum .

Et quia primum principium eſt cognoſcitiva , ideo illa unctio ab omnibus obſervatur , quæ fit ad quinque ſenſus quaſi de neceſſitate Sacramenti ; ſed quidam non ſervant alias : quidam vero illam ſervant , quæ ad pedes , & non quæ ad renes : quia appetitiva , & motiva ſunt ſecundaria principia . 4. *ſent. diſt.* 23. *q.* 2. *art.* 3. *qu.* 2. *in corp.* 4. *ad Hannibald. diſt.* 23. *qu.* 2. *art.* 2. *ad* 2. 4. *contra gentes c.* 73.

QUÆR. 20. *Quomodo ungi debeant illi , qui aliquo membro vel ſenſu ſunt privati .*

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod mutilati inungi debent quanto propinquius eſſe poteſt ad partes illas , in quibus unctio fieri debuerat : quia quamvis non habeant membra , habent tamen potentias animæ , quæ illis membris debentur , ſaltem in radice : & interius peccare poſſunt per ea quæ ad partes illas pertinent , quamvis non exterius . 4. *ſent. diſt.* 23. *qu.* 2. *art.* 3. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

QUÆR. 21. *Utrum hoc Sacramentum iterari poſſit .*

Reſp. D. Thomas, dicendum , quod nullum Sacramentale nec Sacramentum quod habet effectum perpetuum, debet iterari: quia oſtenderetur Sacramentum non fuiſſe efficax ad faciendum illum effectum : & ſic fieret injuria illi Sacramento.

Sacramentum autem quod habet effectum non perpetuum , poteſt iterari ſine injuria ; ut effectus deperditus iterato recuperetur : & quia ſanitas corporis & mentis quæ ſunt effectus hujus Sacramenti, poſſunt amitti poſtquam fuerunt per Sacramentum effectæ, ideo hoc Sacramentum ſine ſui injuria poteſt iterari . 4 *ſent. d.* 23. *qu.* 2. *art.* 1. *in corp.*

QUÆR. 22. *An & quando in eadem vel diverſa infirmitate Extrema unctio iterari poſſit .*

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod hoc Sacramentum non reſpicit tantum infirmitatem, ſed etiam infirmitatis ſtatum : quia non debet dari niſi infirmis , qui ſecundum humanam æſtimationem videntur morti appropinquare . Quædam ergo infirmitates non ſunt diuturnæ : unde ſi in eis datur hoc Sacramentum , tunc cum homo ad illum ſtatum perveniat , quod ſit in periculo mortis , non recedit a ſtatu illo , niſi infirmitate curata ; & ita iterum non debet inungi : ſed ſi recidivum patiatur, erit alia infirmitas, & poterit fieri alia inunctio . Quædam vero ſunt ægritudines diuturnæ, ut hectica , & hydropiſis, & hujuſmodi : & in talibus non debet fieri inunctio , niſi quando videntur perducere ad periculum mortis : & ſi homo illum articulum evadat eam infirmitate durante , & iterum ad ſimilem ſtatum per illam infirmitatem reducatur , iterum poteſt inungi ; quia jam eſt quaſi alius infirmitatis ſtatus , quamvis non ſit alia infirmitas ſimpliciter . 4. *ſent. d.* 23. *qu.* 2. *in corp.* 4 *contra Gentes c.* 73.

QUÆR. 23. *Utrum Extrema unctio conferri debeat infirmis , qui notitiam amiſerunt , antequam Sacerdos accedat .*

Reſp. ſupra *v. Abſolutio* , *qu.* 17.

QUÆR. 24. *An & quomodo Extrema unctio , licet principaliter ordinetur ad tollendas peccati reliquias , ex conſequenti tamen conferat gratiam , & tollat peccatum mortale & veniale .*

Reſp. D. Thomas , dicendum , quod quodlibet Sacramentum eſt inſtitutum principaliter ad unum effectum ; quamvis etiam alios ex conſequenti inducere poſſit : quia Sacramentum efficit quod figurat: ideo ex ipſa ſignificatione Sacramenti debet accipi ejus principalis effectus . Adhibetur autem hoc Sacramentum ſecundum modum cujuſdam medicationis , ſicut Baptiſmus per modum ablutionis : medicina autem eſt ad pellendum infirmitatem : unde principaliter hoc Sacramentum eſt inſtitutum ad ſanandum infirmitatem peccati , ut ſicut Baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio, & Pœnitentia quædam ſpiritualis ſuſcitatio ; ita & Extrema unctio ſit quædam ſpiritualis ſanatio vel medicatio; ſicut autem corporalis medicatio præſupponit corporalem vitam in medicato ; ita ſpiritualis ſpiritualem . Et ita hoc Sacramentum non datur contra defectus , quibus ſpiritualis vita tollitur (ſcilicet peccatum originale & mortale) ſed contra illos defectus quibus homo ſpiritualiter infirmatur , ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitæ gratiæ , vel gloriæ : & hic defectus nihil eſt aliud quam quædam debilitas & ineptitudo quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali : & contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc Sacramentum .

Sed quia hoc robur gratia facit, quæ ſecum non compatitur peccatum, ideo ex conſequenti ſi invenit peccatum aliquod , vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipſum ; dummodo non ponatur obex ex parte recipientis : ſicut etiam in Euchariſtia, & Confirmatione ſupra dictum eſt : & ideo etiam Jacobus de remiſſione peccati non conditionaliter loquitur dicens , *ſi in peccatis ſit, dimittentur ei* (quoad culpam) non enim ſemper delet peccatum , quia non ſemper invenit . Sed ſemper remittit quoad debilitatem prædi-

ctam ,

Digitized by Google

ctam, quam quidam reliquias peccati dicunt. 4. *ſent. d.* 23. *qu.* 1. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

QUÆR. 25. *An & quomodo Extrema unctio remittat peccata quoad tria, ſcilicet maculam, reatum pœnæ, & peccati reliquias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Extrema unctio aliquo modo quantum ad illa tria remittit peccatum: quamvis enim culpa quoad maculam ſine contritione non dimittatur, tamen hoc Sacramentum per gratiam quam infundit, facit quod ille motus liberi arbitrii in peccatum ſit contritio; ſicut etiam in Eucharistia & Confirmatione poteſt accidere: ſimiliter etiam & reatum pœnæ temporalis dimittit, ſed ex conſequenti, inquantum debilitatem tollit; quia eandem pœnam levius portat fortis quam debilis: unde non oportet quod propter hoc minuatur ſatisfactionis menſura. Reliquiæ autem peccati non dicuntur hic diſpoſitiones ex actibus relictæ, quæ ſunt quidam habitus inchoati; ſed quædam ſpiritualis debilitas in ipſa mente exiſtens, qua ſublata (etiam eiſdem habitibus, vel diſpoſitionibus manentibus) non ita poteſt inclinari mens ad peccata. *Ibidem ad* 2.

QUÆR. 26. *An & quando Extrema unctio cauſet corporalem ſanitatem.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Baptiſmus per ablutionem corporalem facit ſpiritualem emundationem a maculis ſpiritualibus, ita hoc Sacramentum per medicationem Sacramentalem exteriorem facit ſanationem interiorem, & ſicut ablutio Baptiſmi habet effectum corporalis ablutionis quia etiam corporalem mundationem facit; ita etiam Extrema unctio habet effectum corporalis medicationis, ſcilicet corporalem ſanationem. Sed hæc eſt differentia: quia corporalis ablutio ex ipſa naturali proprietate elementi facit corporalem mundationem, & ideo ſemper eam facit: ſed Extrema unctio non facit corporalem ſanationem ex proprietate naturali materiæ, ſed ex virtute divina, quæ operatur rationabiliter: & quia ratio operans nunquam inducit ſecundarium effectum, niſi ſecundum quod expedit ad principalem: ideo ex hoc Sacramento non ſequitur corporalis ſanatio ſemper; ſed quando expedit ad ſpiritualem ſanationem: & tunc ſemper eam inducit; dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis. 4. *ſent. d.* 23. *qu.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 2. *in corp.* 4. *contra Gentes cap.* 73.

QUÆR. 27. *Utrum hujus Sacramenti effectus impediatur per fictionem.*

Reſp. D. Thomas, impeditur hujus Sacramenti effectus per fictionem ſuſcipientis, ſi ut contingit & in aliis Sacramentis. 4. *contra Gentes c.* 73.

QUÆR. 28. *An & quomodo Sacramentum iſtud ſicut & alia producunt ſuum effectum recedente fictione.*

Reſp. *v. Fictio qu.* 7.

QUÆR. 29. *Quomodo ſit intelligendum illud quod ait Magiſter Sententiarum, ſi ex contemptu, vel negligentia Sacramentum hoc prætermittitur, periculoſum eſt, & damnabile.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod hoc magis accipiendum eſt copulative quam disjunctive: non enim quælibet negligentia, ſed ex contemptu procedens, vel contemptum inducens, damnabilis eſt. 4. *ſent. d.* 23. *in expoſitione textus.*

QUÆR. 31. *Quomodo Extrema unctio eſt ultimum Sacramentum, & conſummativum totius curationis qua homo præparatur ad gloriam.*

Reſp. Div. Thomas, infirmitates ſpirituales per pœnitentiam ſunt curandæ, prout pœnitens per opera virtutis, quibus ſatisfaciendo utitur, a malis retrahitur, & ad bonum inclinatur. Sed quia homo vel per negligentiam, aut per occupationes varias vitæ, aut etiam propter temporis brevitatem, aut propter alia hujuſmodi prædictos effectus in ſe perfecte non curat: ſalubriter ei providetur ut per hoc Sacramentum prædicta curatio compleatur, & a reatu pœnæ temporalis liberetur: ut ſic nihil in eo remaneat quod in exitu animæ a corpore eum poſſit a perceptione gloriæ impedire: Et ideo Jacobus addit: *& alleviabit eum Dominus.* Contingit etiam quod homo omnium peccatorum quæ commiſit, notitiam vel memoriam non habeat, ut poſſit per pœnitentiam ſingula expurgare: ſunt etiam quotidiana peccata, ſine quibus præſens vita non agitur, a quibus oportet hominem in ſuo exitu per hoc Sacramentum emundari, ut nihil inveniatur in eo quod perceptioni gloriæ repugnet: & ideo addit Jacobus: quod *ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.* Unde manifeſtum eſt quod hoc Sacramentum eſt ultimum & quodammodo conſummativum totius ſpiritualis curationis, quo homo quaſi ad participandam gloriam præparatur: unde & Extrema unctio nuncupatur. 4. *contra Gentes c.* 73.

VOLUNTAS.

QUÆR. 1. *An & quomodo debemus voluntatem noſtram conformare voluntati divinæ, juxta illud Pſal.* 32. *Rectos decet collaudatio: ubi dicit Gloſſa: Rectum cor habet qui vult quod Deus vult.*

RESP. D. Thomas, dicendum, quod voluntas fertur in ſuum objectum ſecundum quod a ratione proponitur. Contingit au-

tem aliquid a ratione conſiderari diverſimode ita quod ſub una ratione eſt bonum, & ſecundum aliam rationem non bonum: & ita ſi voluntas alicujus velit illud eſſe ſecundum quod habet rationem boni, eſt bona: & voluntas alterius ſi velit illud idem non eſſe ſecundum quod habet rationem mali, erit voluntas etiam bona: ſicut Judex habet bonam voluntatem dum vult occiſionem latronis quia juſta eſt: voluntas autem alterius, puta uxoris vel filii, qui vult non occidi ipſum inquantum eſt ſecundum naturam mala occiſio, eſt etiam bona. Cum autem voluntas ſequatur apprehenſionem rationis vel intellectus, ſecundum quod ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecundum hoc & voluntas fertur in bonum communius: ſicut patet in exemplo propoſito: nam Judex habet curam boni communis quod eſt juſtitia, & ideo vult occiſionem latronis, quæ habet rationem boni ſecundum relationem ad ſtatum communem: uxor autem latronis conſiderare habet bonum privatum familiæ, & ſecundum hoc vult maritum latronem non occidi: bonum autem totius univerſi eſt id quod eſt apprehenſum a Deo, qui eſt univerſi factor & gubernator: unde quidquid vult, vult ſub ratione boni communis, quod eſt ſua bonitas, quæ eſt bonum totius univerſi: Apprehenſio autem creaturæ ſecundum ſuam naturam eſt alicujus boni particularis proportionati ſuæ naturæ: Contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundum rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundum rationem univerſalem: aut e converſo, ut dictum eſt: & ideo contingit quod aliqua voluntas eſt bona, volens aliquid ſecundum rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundum rationem univerſalem, & e converſo: & inde eſt etiam quod poſſunt diverſæ voluntates diverſorum hominum circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diverſis rationibus particularibus volunt hoc eſſe, vel non eſſe.

Non autem eſt recta voluntas alicujus hominis volentis aliquod bonum particulare niſi referat illud in bonum commune ſicut in finem: cum etiam naturalis appetitus cujuslibet partis ordinetur in bonum commune totius: ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud quod ad finem ordinatur: unde ad hoc quod aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet quod illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune divinum ſit volitum formaliter.

Voluntas igitur humana tenetur conformari divinæ voluntati in volito formaliter: ſed non materialiter. Sed tamen quantum ad utrumque aliquo modo voluntas humana conformatur voluntati divinæ, quia ſecundum quod conformatur voluntati divinæ: in communi ratione voliti, conformatur ei in fine ultimo: ſecundum autem quod non conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei ſecundum rationem cauſæ efficientis: quia hanc propriam inclinationem conſequentem naturam vel apprehenſionem particularem hujus rei habet res a Deo, ſicut a cauſa effectiva. Unde conſuevit dici quod conformatur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati divinæ, quia vult hoc quod Deus vult eum velle. 1. 4 *qu.* 19. *art.* 10. *in corp.* 1. *ſent. d.* 48. *q.* 1. *art.* 4 *in corp.* 1. *ad Hannib. d.* 48. *art.* 2. *qu.* 23. *de verit. qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 23. *de verit. art.* 7. & 8. & *Opuſc.* 7. *qu.* 87.

QUÆR. 2. *Quomodo in afflictionibus ſufficit non recalcitrare divinæ voluntati: nec ſit neceſſe gaudium experiri de ipſius executione.*

Reſp. D. Thomas, ſi apprehendatur aliquid eſſe volitum a Deo (quod præcipue per ſignum operationis manifeſtatur) voluntas deliberata, quæ ſequitur rationem prout eſt apprehendens & conferens de iſta ratione bonitatis, tenetur aliquid velle, quamvis voluntas naturalis & appetitus ſenſitivus refugiant; & in refugiendo voluntati divinæ conformantur, inquantum tendunt in bonum ſecundum rationem apprehenſum; ſicut eſt in illo qui pie dolet de morte Patris, vel alicujus utilis in Eccleſia.

Sciendum tamen, quod in talibus motus voluntatis deliberatæ in peccatoribus eſt corruptus, qui ex toto relinquunt deliberationem rationis, & ſequuntur impetum voluntatis naturalis, & ſenſitivæ, murmurantes de Dei ordinatione. Injuſtis vero viatoribus manet quidem integer, ſed imperfectus dupliciter, tum ex parte cognitionis; quia non plene voluntatem divinam cognoſcit: tum ex parte affectionis; quia retardatur ex motibus inferioribus: unde in talibus ſufficit non recalcitrare divinæ ordinationi: nec oportet gaudium experiri de hoc quod ſecundum illius voluntatem fit, ſicut etiam dicit Philoſophus in 3 Ethic. quod *ſufficit fortem non triſtari in periculo mortis, quamvis non gaudeat.* 1. *ſent. d.* 48. *art.* 4. *in corp. p.* 2. *q.* 10. *art.* 10. *q.* 23. *de verit. art.* 8.

QUÆR. 3. *An ſi Deus revelaret alicui ſuam reprobationem, teneretur conformare ſe divinæ voluntati.*

Reſp. *v. Revelatio.*

QUÆR. 4. *Utrum actus exterior aliquid addat de bonitate, vel malitia ſuper actum interiorem voluntatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi loquamur de bonitate exterioris actus quam habet ex bonitate finis, tunc actus exterior nihil addit ad

Digitized by Google

ad bonitatem, niſi contingat ipſam voluntatem ſecundum ſe fieri meliorem in bonis, vel pejorem in malis: quod quidem videtur poſſe contingere tripliciter. Uno modo ſecundum numerum, puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine, vel malo; & tunc quidem non facit, poſtmodum autem vult, & facit, duplicatur actus voluntatis: & ſic fit duplex bonum, vel duplex malum. Alio modo quantum ad extenſionem; puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine, vel malo, & propter aliquod impedimentum deſiſtit; alius autem continuat motum voluntatis quouſque opus perficiat: manifeſtum eſt quod hujuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono vel malo, & ſecundum hoc eſt pejor vel melior. Tertio ſecundum intenſionem: ſunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum ſunt delectabiles vel pœnoſi, nati ſunt intendere voluntatem vel remittere: conſtat autem quod quanto voluntas intenſius tendit in bonum vel malum, tanto eſt melior vel pejor.

Si autem loquamur de bonitate actus exterioris quam habet ſecundum materiam & debitas circunſtantias, ſic comparatur ad voluntatem ut terminus, & finis: & hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis; quia omnis inclinatio vel motus perficitur in hoc quod conſequitur finem, vel attingit terminum: unde non eſt perfecta voluntas, niſi ſit talis quæ opportunitate data operetur: Si vero poſſibilitas deſit, voluntate exiſtente perfecta, ut operaretur ſi poſſet, defectus perfectionis quæ eſt ex actu exteriori, eſt ſimpliciter involuntarius: involuntarium autem ſicut non meretur pœnam vel præmium, in operando bonum aut malum, ita non tollit aliquid de præmio vel de pœna, ſi homo involuntarie deficiat ad faciendum bonum vel malum. *p.* 2. *q.* 28. *art.* 4. *in corp. qu.* 2. *de malo, art.* 2. *ad* 8.

QUÆR. 5. *An ſoli bonæ voluntati correſpondeat præmium eſſentiale, actibus vero exterioribus accidentale.*

Reſp. Div. Thomas, ad præmium eſſentiale ordinatur actus per bonitatem, quam habet a voluntate, prout ex liberalitate redditur, & ex amore; ideo actus exterior nihil adjungit ad præmium eſſentiale: tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquid faciendi, quantum ſi faceret illud; & qui facit unum actum, quantum ſi faceret multos; voluntate æqualiter perfecta manente.

Ad præmium autem accidentale ordinatur per bonitatem, quæ eſt ipſius actus exterioris ſecundum ſe: & ideo actus exterior adjungit aliquid ad præmium accidentale. 2. *ſent. d.* 40. *quæſt.* 1. *art.* 3. *in corp.*

QUÆR. 6. *An ſola voluntas martyrii ſufficiat ad obtinendum præmium martyrum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quidam actus ſunt, qui in ipſo actu habent quandam vehementiam delectationis, vel difficultatis; & in talibus actus ſemper addit ad rationem meriti vel demeriti, ſecundum quod in actu oportet voluntatem variari ex vehementia actus a ſtatu, in quo prius erat: & ideo cæteris paribus actu luxuriam exercens plus peccat, quam qui ſolum in actum conſentit; quia in ipſo actu voluntas augetur.

Similiter cum actus martyrii maximam difficultatem habet, voluntas martyrii non pertingit ad illud meritum, quod actui martyrum debetur ratione difficultatis: quamvis poſſit etiam pervenire ad altius præmium conſiderata radice merendi, quia aliquis ex majori charitate poteſt velle ſuſtinere martyrium quam alius ſuſtineat: unde voluntarie martyr poteſt mereri ſua voluntate præmium eſſentiale æquale, vel major eo quod martyri debetur. Sed aureola debetur difficultati, quæ eſt in ipſa pugna martyrii: unde aureola voluntarie tantum martyribus non debetur. 4. *ſent. diſt.* 49. *qu.* 5. *art.* 2. *q.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 7. *Utrum ei qui non habet tempus operandi, voluntas pro facto reputetur; atque ita ad ſalutem ſufficiat votum Baptiſmi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliquod dicitur ad ſalutem ſufficere dupliciter: uno modo ſimpliciter, & abſolute; & ſic Baptiſmus pœnitentiæ ſine Baptiſmo aquæ non ſufficit ad ſalutem: alio modo ſecundum quid & in caſu; & ſic ſufficit, quando articulus neceſſitatis Sacramentum excludit ne actu percipi poſſit: tunc enim quamvis ſit pœnitentia ſine Baptiſmo in actu, eſt tamen cum deſiderio & voto Baptiſmi; & voluntas pro facto reputatur ei qui non habet tempus operandi, 4. *ſent. diſt.* 4. *q.* 3. *art.* 3. *qu.* 2. *in corp.*

QUÆR. 8. *Quomodo, ſicut ait D. Bernardus, bona voluntas ſufficit ad meritum: ſed bona actio requiritur ad exemplum: cui conſonat Philoſophus in* 10. *Ethic. dicens, quod exteriores actus ſunt ad manifeſtationem virtutis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod dictum Bernardi intelligitur quando facultas operandi deeſt, voluntate perfecta exiſtente: & loquitur tantum quantum ad eſſentiale præmium, & non quantum ad accidentale. 2. *ſent. d.* 40. *qu.* 1. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 9. *An ſola voluntas vel etiam actus exteriores contribuant ad felicitatem, cum felicitas non ſubjaceat fortunæ, ut dicit Philoſ. in* 1. *Ethic. & actus illi per fortunam impediri poſſint, ut dicit idem Philoſ. in* 10. *Ethic. & patent in paupere qui non habet unde actum libera-*

Digitized by Google

liberalitatis exerceat ; & in infirmo qui actum fortitudinis exercere non poteſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod bona fortunæ, ut in 1. Ethic. dicitur, organice deſerviunt felicitati; Et ideo non eſt inconveniens, ſi accidentaliter ad felicitatem conferant, & eorum defectus felicitatem impediat, quantum ad aliquid felicitati accidentale. *Ib.*

QUÆR. 10. *Quomodo, juxta ſententiam Chriſti Domini Lucæ 21. Vidua, quæ duo æra in Gazophylacium miſit, plus dedit quam alii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod vidua illa plus aliis miſiſſe dicitur, quia efficaciori voluntate illud dedit: unde magis merebatur apud Deum de præmio eſſentiali, quam illi qui majora munera minore devotione dabant: ſed quantum ad præmium accidentale, illi poterant plus mereri, ſecundum quod per majora munera plus ſatisfaciebant; vel etiam miniſtros Templi ad orandum pro ſe provocabant, vel quidquid hujuſmodi eſt, quod actum exteriorem ſecundum ſe ſequitur, *Ibid. ad* 5.

QUÆR. 11. *Quomodo intelligi debeat D. Chryſoſtomus ſuper Matth. dicens: voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Chryſoſt. loquitur, quando voluntas hominis eſt conſummata, & non ceſſatur ab actu, niſi propter impotentiam faciendi. 1. 2. *q.* 20. *art.* 4. *ad* 1.

QUÆR. 12. *An & quomodo ex bonitate intentionis & voluntatis judicentur opera.*

Reſp. *v. Intentio.*

QUÆR. 13. *An & quomodo voluntas rationi concordans vel diſcordans, ſit bona vel mala.*

Reſp. ſupra *v. Conſcientia.*

VOTUM.

QUÆR. 1. *Quid ſit votum, & quænam exigat ex neceſſitate.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum quandam obligationem importat ad aliquid faciendum vel dimittendum. Obligat autem homo ſe homini ad aliquid per modum promiſſionis, quæ eſt rationis actus, ad quam pertinet ordinare: ſicut enim homo imperando, vel deprecando ordinat quodammodo quid ſibi aliis fiat; ita promittendo ordinat quid ipſe pro alio facere debeat: ſed promiſſio quæ ab homine fit homini, non poteſt fieri niſi per verba, vel quæcunque exteriora ſigna: Deo autem poteſt fieri promiſſio per ſolam interiorem cogitationem, quia, ut dicitur primo Reg. 16. *Homines vident ea quæ parent, ſed Deus intuetur cor.* Exprimuntur tamen quandoque verba exteriora vel ad ſui ipſius excitationem, ſicut circa orationem dictum eſt: vel etiam ad alios conteſtandum, ut non ſolum deſiſtant a fractione voti propter timorem Dei, ſed etiam propter reverentiam hominum: promiſſio autem procedit ex propoſito faciendi: propoſitum autem aliquam deliberationem præexigit, cum ſit actus voluntatis deliberatæ.

Sic ergo ad votum tria ex neceſſitate requiruntur. Primo quidem deliberatio. Secundo propoſitum voluntatis. Tertio promiſſio, in qua perficitur ratio voti. Superadduntur vero quandoque & alia duo ad quandam voti confirmationem, ſcilicet pronunciatio oris, ſecundum illud Pſalm. 65. *Reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt labia mea*: & iterum, teſtimonium aliorum: unde Magiſter dicit 38. diſt. 4. lib. ſent. quod *votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ, quæ Deo, & de his quæ ſunt Dei, fieri debet*: quamvis teſtificatio poſſit ad interiorem teſtificationem proprie referri. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 1. *in corp.* 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 2. *Quomodo votum poſſit fieri Sanctis, & principaliter referatur ad Deum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum non fit Sanctis niſi ſecundum quod per ſuffragia ſunt mediatores inter nos & Deum, ſicut & oratio ad Sanctos fit: & ideo omne votum principaliter ad Deum reducitur, ſicut & oratio. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 1. *q.* 1. *ad* 4.

QUÆR. 3. *An votum debeat ſemper fieri de meliori bono, vel poſſit etiam fieri de aliis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum eſt promiſſio Deo facta: promiſſio autem alicujus eſt quod quis pro aliquo voluntarie facit: non enim eſſet promiſſio ſed comminatio, ſi quis diceret ſe contra aliquem facturum: ſimiliter vana eſſet promiſſio, ſi aliquis alteri promitteret id quod ei non eſſet acceptum, Et ideo cum omne peccatum ſit contra Deum, nec aliquod opus ſit Deo acceptum niſi ſit virtuoſum, conſequens eſt quod de nullo illicito, nec de aliquo indifferenti debeat fieri votum, ſed ſolum de aliquo actu virtutis.

Sed quia votum promiſſionem voluntariam importat: neceſſitas autem voluntaria excludit id, quod eſt abſolute neceſſarium eſſe vel non eſſe, nullo modo ſub voto cadit: ſtultum enim eſſet, ſi quis voveret ſe eſſe moriturum, vel ſe non eſſe volaturum. Illud vero quod non habet abſolutam neceſſitatem, ſed neceſſitatem finis (puta quia ſine eo non poteſt eſſe ſalus) cadit quidem ſub voto, inquantum voluntarie fit, non autem inquantum eſt neceſſitatis: Illud autem quod neque cadit ſub neceſſitate abſoluta, neque ſub neceſſitate finis,

nis, omnino eſt voluntarium: Et ideo hoc propriſſime cadit ſub voto: Hoc autem dicitur eſſe majus bonum in comparatione ad bonum quod communiter eſt de neceſſitate ſalutis: ideo proprie loquendo, votum dicitur de meliori bono. 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 2. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 38. *qu.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 2. *in corp.*

QUÆR. 4. *An vota quæ vergunt in periculum perſonæ, vel ſunt de rebus indifferentibus & ad nihil valentibus, ſint obſervanda.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod maceratio proprii corporis (puta per vigilias, & jejunia) non eſt Deo accepta, niſi inquantum eſt opus virtutis: Quod quidem eſt, inquantum cum debita diſcretione ſit; ut ſcilicet concupiſcentia refrænetur, & natura non nimis gravetur: & ſub tali tenore poſſunt hujuſmodi ſub voto cadere, propter quod & Apoſtolus Rom. 12. poſtquam dixerat: *exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem ſanctam, Deo placentem*, addidit, *rationabile obſequium veſtrum*.

Sed quia in his, quæ ad ſeipſum pertinent, de facili fallitur homo in judicando, talia vota congruentius ſecundum arbitrium Superioris ſunt vel ſervanda, vel prætermittenda; ita tamen quod ſi ex obſervatione talis voti magnum, & manifeſtum gravamen ſentiret, & non eſſet facultas ad Superiorem recurrendi, non debet homo tale votum ſervare. Vota vero quæ ſunt de rebus vanis & inutilibus ſunt magis deridenda, quam ſervanda. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 2. *ad* 3. 4. *ſent. diſt.* 38. *qu. art.* 1.

QUÆR. 5. *An poſſit ſecure frangi votum, quod ex infirmitate, vel paupertate redundat in periculum perſonæ, ſicut votum abſtinendi a cibo duobus vel tribus diebus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in periculum perſonæ vergens votum non eſt ſervandum, quia nullus poteſt aliquid vovere in periculum perſonæ ſuæ; & ideo tutum eſt quod in talibus quæratur diſpenſatio ſuperioris: ſi tamen eam non daret, & periculum immineret, poſſet ſecure frangere votum. Poſſet autem periculum imminere vel ex infirmitate, vel ex paupertate; ut ſi non habeat aliud ad comedendum quam illud a quo vovit abſtinere. 4. *ſent. d.* 36. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 2. *ad* 4.

QUÆR. 6. *An peccent mulieres quæ faciunt votum non pectinandi caput tali vel tali die.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod talia vota mulierum ſunt ſortilegia magis quam vota: ſunt enim reliquiæ quædam idololatriæ, ſecundum quam obſervantur dies, & menſes: Et ideo pro non votis habenda ſunt: & peccant talia voventes: quia, ut Hieronymus dicit, *cum infidelibus etiam nec nomina habere debemus communia*. 4. *ſent. diſt.* 38. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſt.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 7. *Utrum omne votum ad ſui obſervationem obliget, juxta illud Eccleſiaſtæ* 5. *Quodcunque voveris, redde, multoque melius eſt non vovere, quam poſt votum promiſſa non reddere: & quomodo fractio voti ſit infidelitatis ſpecies.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad fidelitatem hominis pertinet, ut ſolvat id quod promiſit; unde ſecundum Auguſtinum lib. de mendacio, *Fides dicitur ex hoc quod fiunt dicta*: maxime autem debet homo Deo fidelitatem, tum ratione dominii, tum etiam ratione beneficii ſuſcepti; Et ideo maxime obligatur homo ad hoc quod impleat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem, quam homo debet Deo: Fractio autem voti eſt quædam infidelitatis ſpecies, unde Salomon rationem aſſignat, quare ſint vota reddenda, quia *diſplicet Deo infidelis promiſſio*. 2. 2. *qu.* 88. *art* 3. *in corp.* 4. *ſent. diſt.* 38. *qu.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 1. *in corp. Quodlibeto* 3. *art.* 12.

QUÆR. 8. *An & quando votum ſit ſtatim adimplendum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obligatio voti ex propria voluntate & intentione cauſatur: unde dicitur Deuteron. 23. *Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis obſervabis; & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es*: Et ideo ſi in intentione, & voluntate voventis eſt obligare ſe ad ſtatim ſolvendum, tenetur ſtatim ſolvere; ſi autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, non ſtatim tenetur ſolvere, ſed nec debet tardare ultra quam intendit ſe obligare: dicitur enim ibidem, *cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum*. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 3. *ad* 3. 4. *ſent. diſt.* 38. *qu.* 2. *art.* 3. *quæſt.* 1. *ad* 4. & 7.

QUÆR. 9. *An ille qui vovit Religionem, ſi non poſſit in una recipi, teneatur alteram ingredi: & utrum ille qui dubitat, quomodo votum fecerit, teneatur tutiorem partem eligere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod obligatio voti ex propria voluntate cauſatur: unde ſi in vovendo prius cogitavit de Religionem intrando, & poſtea elegit talem Religionem, vel talem locum, obligatur ſimpliciter ad Religionem: unde ſi non poteſt in illa quam elegit recipi, debet aliam quærere: Si autem primo & principaliter cogitavit de tali Religione, vel tali loco, in voto ejus intelligitur hæc conditio, ſi illi volunt eum recipere; alias eſſet indiſcretum votum, unde conditio-

Digitized by Google

ne non extante non obligatur: ſi autem dubitet quomodo ſe in vovendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne ſe diſcrimini committat. *4. ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 6. 2. 2. *q.* 189. *art.* 3. *ad* 2. 2. *q.* 88. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 10. *An votum ſit adimplendum vel ex toto, vel ſaltem ex parte, ſi fieri poteſt, ut ſi quis vovit ædificare Eccleſiam, & non poteſt totam, teneatur ad partem; & ſi quæ vovit virginitatem, & eam poſtea perdidit, teneatur ad continentiam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod illud quod votum fiendum impediret, ſi præſens eſſet, etiam voto facto obligationem aufert: unde cum de impoſſibili non poſſit eſſe votum, ſi aliquid fiat impoſſibile poſt voti emiſſionem, quod prius erat poſſibile, obligatio voti quantum ad illud tollitur: ut ſi quis dives voverit ædificare Eccleſiam, quod poſtmodum perficere non poſſit paupertate ſuperveniente, non obligatur ex voto ad implendum: ſed tamen in hoc diſtinguendum eſt dupliciter; uno modo, quia vel omnino factus eſt impotens; & tunc non tenetur ſimpliciter ad hoc quod vovit: vel eſt factus impotens ad totum perficiendum, quamvis non ad partem; & tunc ad illud quod poteſt remanet obligatus.

Alio modo diſtinguendum eſt utrum ex ſua culpa impotentiam incurrerit, quia tunc oportet recompenſare per pœnitentiam; vel non ex culpa ſua, & tunc non tenetur ad aliquam recompenſationem. Illa ergo quæ virginitatem vovit, ſi corrupta eſt, quamvis non poſſet virginitatem reddere, tamen poteſt reddere continentiam; & ad hoc remanet obligata, & ulterius ad pœnitentiæ lamentum, per quod virginitatem amiſſam Deo recompenſet, quod quidem etſi non ſit æquivalens ſimpliciter, eſt tamen æquivalens quantum ad reputationem Dei, qui non exigit ab homine ultra poſſe. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 1. 4. *ad Hannib. d.* 38. *art.* 1. 2. 2 *q* 88. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 11. *Cur votum ſolemne magis obliget, quam votum ſimplex: & utrum tranſgreſſio utriuſque ſit peccatum mortale.*

Reſp. D. Thomas, votum ſolemne habet fortiorem obligationem apud Deum, quam votum ſimplex: & gravius peccat qui illud tranſgreditur. Quod autem dicitur, quod votum ſimplex non minus obligat apud Deum quam ſolemne, intelligendum eſt quantum ad hoc quod utriuſque tranſgreſſor peccat mortaliter. 2. 2. *q.* 88. *art* 8. *ad* 1. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art*... *q.* 2. *ad* 3.

QUÆR. 12. *An votum ſit adimplendum, quando ipſius materia vel eſt, vel poſtea redditur illicita, vel minus bona.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut juramentum quod vergit in deteriorem exitum, non eſt ſervandum; ita nec votum: unde Iſidorus dicit, *in turpi voto muta decretum*; quia votum non extendit ſe ad illicita, vel minus bona, ut dictum eſt. Nec differt utrum tunc fuerit illicitum, quando votum emiſſum eſt; vel poſtmodum illicitum fiat. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 13. *An qui vovit ſtatim ingredi Religionem, poſſit differre ut ſolvat debita, & quid agere debeat ſi timet perpetuum impedimentum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi quando quis vovit, puta ſe intraturum Religionem, intendebat ſe ad ſtatim obligare, vel ad arbitrium alienum, non poteſt ulterius differre etiam propter debita ſolvenda: ſed ille qui eum recipit, tenetur ea perſolvere; ſi tamen in vovendo de debitis cogitabat, probabiliter præſumi poteſt, quod non intendebat ſe obligare antequam de rebus ſuis diſpoſuiſſet. Quando autem timet rationabiliter perpetuum impedimentum, tenetur ulterius non differre. 2. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 7.

QUÆR. 14. *Cur illi qui ſunt alterius poteſtati ſubditi, non poſſunt vovere ſine ipſius conſenſu, ſicut dicitur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, votum eſt promiſſio quædam Deo facta: nullus autem poteſt per promiſſionem ſe firmiter obligare ad id, quod eſt in poteſtate alterius, ſed ſolum ad id, quod eſt omnino in ſua poteſtate: quicunque autem eſt ſubjectus alicui quantum ad id, in quo eſt ſubjectus, non eſt ſuæ poteſtatis facere quod vult, ſed dependet ex voluntate alterius: & ideo non poteſt ſe per votum firmiter obligare in his, in quibus alteri ſubjicitur, ſine conſenſu ſui Superioris. 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 7. *in corp.* 4. *ad Hannibald. diſt.* 38. *art.* 1.

QUÆR. 15. *An Religioſus poſſit vovere aliquid ſine conſenſu Prælati; vel puella ſine conſenſu patris: aut uxor ſine conſenſu viri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Religioſus ſubditus eſt Prælato quantum ad ſuas operationes ſecundum profeſſionem regulæ; & ideo etiamſi aliquis ad horam aliquid facere poſſit, quando ad alia non occupatur a Prælato: quia tamen nullum tempus eſt exceptum, in quo Prælatus non poſſit eum circa aliud occupare, nullum votum Religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu Prælati.

Sicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de conſenſu patris; nec uxoris, niſi ſit de conſenſu viri. 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. *ad* 3. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 15. *Cur, ſicut ſervus non poteſt votum aliquod facere ſine conſenſu Superioris, ita nec Religioſus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quamvis Religioſus non teneatur ad obediendum in omni-

omnibus, quæ ei poſſent imperari, tamen tenetur ad obediendum quantum ad omne tempus de his quæ ipſi imperari poſſent; ſicut & ſervus non eſt exemptus aliquo tempore a ſervitio Domini ſui, & ideo nullum tempus eſt eis vacans, quo poſſint quodlibet facere: & quia omne votum eſt aliquo tempore complendum, ideo ſicut nec ſervus, ita nec Religioſus aliquod votum emittere poteſt ſine conſenſu ſui Superioris. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 3. *ad* 3.

QUÆR. 17. *An ſicut vovere non poſſunt illi qui ſunt ſub alterius poteſtate, ita nec etiam illi qui carent uſu rationis, nec pueri ante annos pubertatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod votum non poteſt emitti ab aliquo, niſi de his quæ ſubjacent voluntati ejus; & ideo ille qui eſt ſub poteſtate alterius conſtitutus, quantum ad ea, in quibus ei ſubjacet, vovere non poteſt; quia talia non ſubjacent ejus voluntati. Similiter etiam illi qui non habent uſum liberi arbitrii, ſicut aliqui qui non ſunt ſanæ mentis, vovere non poſſunt, nec etiam pueri ante annos pubertatis. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 3. *in corp.*

QUÆR. 18. *Utrum inferiores dum vovent eximantur a peccato, ex hoc quod ſubintelligitur iſta conditio, ſi Superioribus placeat, vel ſi non contradicant.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod licet votum eorum, qui ſunt alterius poteſtati ſubditi, non ſit firmum ſine conſenſu eorum, quibus ſubjiciuntur: non tamen peccant vovendo; quia in eorum voto intelligitur debita conditio, ſcilicet ſi ſuis Superioribus placuerit, vel non renitantur. 2. 2. *q.* 88. *art.* 8 *ad* 4.

QUÆR. 19. *An filii vel ſervi poſſint aliquid vovere ſine conſenſu parentum, vel Dominorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex quo homo venit ad annos pubertatis, ſi ſit liberæ conditionis, eſt ſuæ poteſtatis, quantum ad ea quæ pertinent ad ſuam perſonam: puta quod obliget ſe Religioni per votum: vel quod matrimonium contrahat: non autem eſt ſuæ poteſtatis quantum ad diſpenſationem domeſticam: unde circa hoc non poteſt aliquid vovere, quod ſit ratum ſine conſenſu patris.

Servus autem, quia eſt in poteſtate domini etiam quantum ad perſonales operationes, non poteſt ſe voto obligare ad Religionem, per quam ab obſequio domini ſui abſtraheretur. 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. *ad* 2.

QUÆR. 20. *An conjuges aliquid vovere poſſint ſine mutuo conſenſu.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in his, in quibus uxor viro tenetur, & e converſo, neuter poteſt vovere ſine mutuo conſenſu, ſicut patet de voto continentiæ: ſed quia in diſpenſatione domus, & regimine vitæ mulier eſt ſubjecta viro, & non e converſo: ideo vir poteſt in talibus vovere ſine conſenſu uxoris, ſed non e converſo. 4. *ſent. diſt.* 38. *q.* 1. *art. quæſtiun.* 3. *ad* 4.

QUÆR. 21. *An & quomodo conjuges votum facere poſſint circa conjugale debitum.*

Reſp. v. *Debitum conjugale*, *q.* 16. *& quatuor ſequent.*

QUÆR. 22. *An Religioſi teneantur obſervare vota facta ante ingreſſum Religionis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod omnia alia vota ſunt quorundam particularium operum, ſed per Religionem homo totam vitam ſuam Dei obſequio deputat: particulare autem in univerſali includitur: Et ideo decretalis dicit, quod *reus voti fracti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam Religionis obſervantiam commutat*. Nec Religionem ingrediens tenetur implere vota, vel jejuniorum, vel orationum, vel aliorum hujuſmodi, quæ exiſtens in ſæculo fecit; quia Religionem ingrediens moritur priori vitæ: & etiam ſingulares obſervantiæ Religioni non competunt: & Religionis onus ſatis hominem onerat, ut alia ſuperaddere non oporteat. 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *ad* 1.

QUÆR. 23 *An Religioſi ſint a prædictis votis abſoluti, ut requiratur diſpenſatio.*

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod quia per introitum Religionis homo moritur priori vitæ; ideo illa vota quæ vovit in ſæculari vita explenda, non tenetur exolvere ex quo Religionem intrat; & præcipue quia ſingularitas in Religionibus eſt periculoſa; & onus Religionis adeo gravat, quod non manet eadem facilitas ad obſervandum votum, quæ in ſæculari vita erat. Tamen quidam dicunt quod debet Prælato ſuo exponere, & ille penſatis conditionibus perſonæ, & voti, poterit cum eo diſpenſare: ſed ſecundum alios hoc non exigitur; quia ex ipſa vi voti Religionis a prioribus votis eſt abſolutus, rationibus dictis. 4. *ſent. d.* 28. *qu.* 1. *art.* 4. *qu.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 24. *Quomodo Religioſi obligentur ad vota quæ ipſam Religionem concernunt.*

Reſp. ſupra v. *Religio*, *qu.* 6. 7. 8. 9. 10. 12. 17. 18. 19. 20. 26. 28. 29. 30. 32. 59. 60. & 64.

QUÆR. 25. *Utrum in voto poſſit & debeat quandoque diſpenſari: & in quo differat diſpenſatio a commutatione.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diſpenſatio voti intelligenda eſt ad modum diſpenſationis, quæ fit in obſervantia alicujus legis: quia lex ponitur reſpiciendo ad id quod eſt ut in pluribus bonum; ſed quia contingit hujuſmodi in aliquo caſu non eſſe bonum, oportuit

Digitized by Google

tuit per aliquem determinari in illo particulari caſu legem non eſſe ſervandam: & hoc proprie eſt diſpenſare in lege; nam diſpenſatio videtur importare quandam commenſuratam diſtributionem, vel applicationem communis alicujus ad ea quæ ſub ipſo continentur, per quem modum dicitur aliquis diſpenſare cibum familiæ.

Similiter autem ille qui vovet, quodammodo ſibi ſtatuit legem, obligans ſe ad aliquid quod eſt ſecundum ſe, & ut in pluribus bonum. Poteſt tamen contingere, quod in aliquo caſu ſit vel ſimpliciter malum, vel inutile, vel majoris boni impeditivum, quod eſt contra rationem ejus, quod cadit ſub voto: & ideo neceſſe eſt quod determinetur in tali caſu votum non eſſe ſervandum.

Et ſi quidem abſolute determinetur aliquod votum non eſſe ſervandum, dicitur eſſe diſpenſatio voti: ſi autem pro hoc quod ſervandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti: unde minus eſt votum commutare, quam in voto diſpenſare: utrumque tamen in poteſtate Eccleſiæ conſiſtit. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 10. *in corp.* 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *in corp.*

QUÆR. 26. *An per votum fieri poſſit præjudicium authoritati Superioris, itaut in eo diſpenſare non poſſit.*

Reſp. D. Thomas, votum de illicito eſſe non poteſt, non autem licet ſubtrahere alicui quod ei debetur; ideo per votum alicujus non poteſt fieri præjudicium ſuo Prælato, quin debeat ejus mandatis parere cum fuerit opportunum: unde ſi Prælatus videat expedire aliqua rationabili cauſa vel propter ipſum qui vovit, vel propter alios, quod votum non ſervet, poteſt eum ab obſervatione voti deobligare, qui alias de jure obligatus erat. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 1. *in corp.*

QUÆR. 27. *Cur in voto ſolemni caſtitatis nequidem Summus Pontifex diſpenſare poteſt, ſicut dicitur in Decret. extra de ſtatu Monach. Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut habetur Levit. ultimo, illud quod ſemel ſanctificatum eſt domino, non poteſt in alios uſus commutari: non autem poſt facere aliquis Eccleſiæ Prælatus, ut id quod eſt ſanctificatum, ſanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis; puta quod calix conſecratus deſinat eſſe conſecratus, ſi maneat integer: unde multo minus poteſt hoc facere aliquis Prælatus, ut homo Deo conſecratus, quamdiu vivit, conſecratus eſſe deſiſtat: ſolemnitas autem voti conſiſtit in quadam conſecratione ſeu benedictione voventis: & ideo non poteſt fieri per aliquem Prælatum Eccleſiæ, quod ille qui votum ſolemne emiſit, deſiſtat ab eo ad quod eſt conſecratus: puta quod ille qui eſt Sacerdos, non ſit Sacerdos: licet poſſit Prælatus ob aliquam cauſam executionem ordinis inhibere. Et ſimili ratione Papa non poteſt facere, quod ille, qui eſt profeſſus Religionem, non ſit Religioſus: licet quidam Juriſtæ ignoranter contrarium dicant.

Eſt ergo conſiderandum, utrum continentia ſit eſſentialiter annexa ei ad quod votum ſolemnizatur: quia ſi non eſt eſſentialiter annexa, poteſt manere ſolemnitas conſecrationis ſine debito continentiæ: quod non poteſt contingere, ſi ſit eſſentialiter annexum ei, ad quod votum ſolemnizatur; non eſt autem eſſentialiter annexum debitum continentiæ ordini ſacro, ſed ex ſtatuto Eccleſiæ: Unde videtur quod per Eccleſiam poſſit diſpenſari in voto continentiæ ſolemnizato per ſuſceptionem ſacri ordinis. Eſt autem debitum continentiæ eſſentiale ſtatui Religionis, per quem homo abrenunciat ſæculo, totaliter Dei ſervitio mancipatus: quod non poteſt ſimul ſtare cum matrimonio, in quo incumbit neceſſitas procurandæ uxoris, & prolis, & familiæ, & rerum quæ ad hoc requiruntur: unde Apoſtol. dicit 1. ad Corint. 7. quod *qui eſt cum uxore, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt*: Unde nomen Monachi ab unitate ſumitur per oppoſitum ad diviſionem prædictam. Et ideo in voto ſolemnizato per profeſſionem Religionis, non poteſt per Eccleſiam diſpenſari. Et rationem aſſignat Decretalis: quia *caſtitas eſt annexa Regulæ Monachali*. 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. *in corp.*

QUÆR. 28. *An poſſit diſpenſari in hujuſmodi voto quando per matrimonium talium perſonarum poſſet pax patriæ procurari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod periculis rerum humanarum eſt obviandum per res humanas, non autem per hoc quod res divinæ convertantur in uſum humanum. Profeſſi autem Religionem mortui ſunt mundo, & vivunt Deo: unde non ſunt revocandi ad vitam humanam occaſione cujuſcunque eventus 2. 2. *qu.* 88. *art.* 11. *ad* 1.

Oppoſitam ſententiam, nempe quod ſi communis utilitas Eccleſiæ, aut unius Regni, vel Provinciæ expoſceret, poſſet convenienter & in voto continentiæ, & in voto Religionis diſpenſari, quantumcunque eſſet ſolemnizatum, ſub his expreſſis terminis probabiliorem eſſe dixit idem Angelicus Doctor, eamque ut talem docuit in primo ſcripto ſuper ſent. lib. 4. *d.* 38. *qu.* 1. ar-

Digitized by Google

artic. 4. *qu.* 1. *ad* 3. *Utramque autem ſententiam & negativam, & affirmativam refert, & neutram rejicit, in altero ſentent. ſcripto, ſive ad Hannib.* 1. 4. *d.* 38. *art.* 2. *ad* 2.

QUÆR. 27. *Utrum ille qui votum fecit, poſſit abſque diſpenſatione alium loco ſui ſubſtituere.*

Reſp. D. Thomas, ſi aliquis vovet Religionem intrare, non poteſt alium ponere loco ſui in Religione. Similiter etiam ſi vovit ire in terram ſanctam, non poteſt alium loco ſui mittere, niſi per diſpenſationem Superioris. Secus autem eſt in aliis votis, in quibus perſona determinata non deſtinatur ad ſpecialem cultum Dei. 4. *ſent. diſt.* 38. *qu.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 3. *ad* 1.

QUÆR. 30. *Utrum ad commutationem vel diſpenſationem votorum requiratur Prælati authoritas: & quid in eis intendi debeat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, votum eſt promiſſio Deo facta de aliquo quod ſit Deo acceptum: quid ſit autem in aliqua promiſſione acceptum ei cui promittitur, ex ejus pendet arbitrio: Prælatus autem in Eccleſia gerit vicem Dei: & ideo in commutatione, vel diſpenſatione votorum requiritur Prælati authoritas, qui in perſona Dei determinat, quid ſit Deo acceptum, ſecundum illud 2. ad Corinth. 2. *Nam & ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos, in perſona Chriſti.* Et ſignanter dicit propter vos: quia omnis diſpenſatio petita a Prælato debet fieri ad honorem Chriſti, in cujus perſona diſpenſat; vel ad utilitatem Eccleſiæ, quæ eſt ejus corpus. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 12. *in corp.*

QUÆR. 31. *In quibus votis Summus Pontifex, vel etiam alii Prælati diſpenſare poſſint.*

Reſp. D. Thomas, quod plenitudo poteſtatis diſpenſandi reſidet penes Summum Pontificem: alii autem participant de hac poteſtate, quantum eis conceſſum eſt: ut quia omnes ad unum recurrere non poſſunt, per inferiores diſpenſationem recipere poſſint: unde in votis illis, quæ non de facili diſpenſationem recipiunt, nec frequenter, ſed raro, ſicut votum Religionis, & alia hujuſmodi vota perpetua, ſolus Papa diſpenſare poteſt.

In aliis temporalibus autem votis, ſicut peregrinationum, & jejuniorum, & hujuſmodi, poſſunt etiam Epiſcopi diſpenſare: niſi aliquod horum ſibi Papa reſervaverit, ſicut eſt diſpenſatio in voto terræ ſanctæ. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

QUÆR. 32. *Cur Summus Pontifex diſpenſare poteſt in omnibus votis, alii vero in aliquibus tantum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quia Summus Pontifex gerit plenarie vicem Chriſti in tota Eccleſia, ipſe habet plenitudinem poteſtatis diſpenſandi in omnibus diſpenſabilibus votis: aliis autem inferioribus Prælatis committitur diſpenſatio in votis quæ communiter fiunt & indigent frequenti diſpenſatione, ut habeant de facili homines ad quem recurrant: ſicut ſunt vota peregrinationum, & jejuniorum, & aliorum hujuſmodi: Vota vero majora, puta continentiæ & peregrinationis terræ ſanctæ, reſervantur Summo Pontifici. 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *ad* 3.

QUÆR. 33. *An debeat intervenire Prælati authoritas ad commutationem aliorum votorum in votum Religionis, vel minoris voti in aliud majus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod in commutatione eſt quidam contractus, qui non poteſt perfici ſine conſenſu utriuſque partis: unde cum homo per votum Deo ſe obliget, non poteſt fieri immutatio voti, niſi interveniat conſenſus ejus qui vicem Dei gerit in terris, ſcilicet Prælati: niſi forte unum votum ab alio includatur.

Et quia votum Religionis includit omnia alia vota, tum ratione perpetuitatis, tum ratione obedientiæ, quia homo voluntatem ſuam Deo tradit, per quam ſui & omnium dominus eſſe poteſt: ideo ille, qui aliquod votum temporale facit, poteſt non requiſita alicujus Prælati diſpenſatione Religionem intrare: non obſtante voto præcedente, quod ingreſſum Religionis impediret; puta peregrinationis, vel alicujus hujuſmodi.

Si autem duo temporalia vovit, quorum utrumque eſt alteri compoſſibile, debet utrumque ſervare; niſi forte authoritate Superioris minus votum præcedens in majus ſequens commutaverit: ſi autem ſecundum votum ſit omnino incompoſſibile primo, debet ſervare majus, & de minori ſecundum arbitrium Prælati ſatisfacere. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 4. *in corp.*

QUÆR. 32. *An poſſit diſpenſari in voto ſolemni continentiæ propter periculum mortis: & utrum poſſit aliquis votum illud facere, licet hujuſmodi periculum prævideat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod bonum continentiæ eſt multo dignius quam ſalus corporalis: & ideo periculum corporalis mortis non eſt ſufficiens ratio, ut in voto continentiæ diſpenſetur.

Unde etiam non peccat quis, in tali caſu exiſtens, quod continentia videretur vergere in periculum perſonæ, ſi continentiam voveat; præcipue cum poſſit illi periculo per alia remedia obviari. Sicut non peccat, qui propter aliquod opus virtutis mortis periculo ſe exponit. 4. *ſent. d.* 38. *qu.* 1. *art.* 4. *ad* 4.

QUÆR. 35. *Cur poteſt diſpenſari in voto abſtinen-*

Digitized by Google

ſtinentiæ quando vergit in periculum perſonæ, non autem in voto ſolemni caſtitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod cibus directe ordinatur ad conſervationem perſonæ: & ideo abſtinentia cibi directe poteſt vergere in periculum perſonæ: unde ex hac ratione recipit votum abſtinentiæ diſpenſationem: ſed coitus non ordinatur directe ad conſervationem perſonæ, ſed ad conſervationem ſpeciei: unde nec directe abſtinentia coitus per continentiam vergit in periculum perſonæ: ſed ſi per accidens ex ea aliquod periculum perſonale accidat, poteſt aliter ſubveniri; ſcilicet per abſtinentiam, vel alia corporalia remedia. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 11. *ad* 3.

QUÆR. 36. *Utrum inferior in dubiis vel etiam in manifeſtis ſtare poſſit judicio Superioris in voto diſpenſantis vel ipſum commutantis.*

Reſp. *v. Diſpenſatio, qu.* 8.

QUÆR. 37. *An foret convenientius moderate uti concupiſcentia in matrimonio, quam vovere perpetuam continentiam, & perpetuam cum hujuſmodi concupiſcentiis pugnam habere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſollicitudo, & occupatio, quam habent hi qui conjugio utuntur, de uxoribus, filiis, & neceſſariis vitæ acquirendis, eſt continua: inquietatio autem quam homo patitur ex pugna concupiſcentiarum, eſt ad aliquam horam: quæ etiam minoratur per hoc quod eis aliquis non conſentit: nam quanto magis aliquis delectabilibus utitur, tanto magis creſcit in eo delectabilis appetitus: Debilitantur enim concupiſcentiæ per abſtinentiam, & alia exercitia corporalia, quæ conveniunt his qui continentiæ propoſitum habent.

Uſus etiam corporalium delectabilium magis abducit mentem a ſua altitudine, & impedit a contemplatione ſpiritualium, quam inquietudo quæ provenit in reſiſtendo concupiſcentiis horum delectabilium: quia per uſum delectabilium; & maxime venereorum, mens maxime carnalibus inhæret: cum delectatio faciat quieſcere appetitum in re delectabili: & ideo his qui ad contemplationem divinorum, & cujuſcunque veritatis intendunt, maxime nocivum eſt venereis deditos eſſe, & maxime utile ab eis abſtinere. 3 *cont. gent. c.* 136.

QUÆR. 38. *Quomodo vota quædam ſunt de præcepto, & quædam de conſilio.*

Reſp. D. Thomas, Pſal. 75. 11. dicitur: *vovete & reddite Domino Deo veſtro.* Ubi dicit Gloſſa notandum, quod alia ſunt communia vota Dei, ſcilicet ſine quibus non eſt ſalus, ut vovere fidem in Baptiſmo, & hujuſmodi, quæ etiamſi non promittimus, ſolvere debemus; & de his præcipitur omnibus, *vovete & reddite*: Alia ſunt vota propria ſingulorum, ut caſtitas, virginitas, & hujuſmodi. Ad hæc ergo vovenda nos invitat, non præcipit ut voveamus, ſed ut vota reddamus. Vovere enim voluntati conſulitur, ſed poſt voti emiſſionem redditio exigitur neceſſario. Votum ergo quoddam eſt in præcepto, quoddam in conſilio. *Opuſc.* 18. *De perfectione vitæ ſpiritualis, c.* 12.

QUÆR. 39. *Utrum expediat aliquid vovere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut dictum eſt, *votum eſt promiſſio Deo facta*: alia autem ratione promittitur aliquid homini, & alia ratione Deo: homini quidem promittimus aliquid propter ejus utilitatem, cui utile eſt & quod ei aliquid exhibeamus, & quod cum de futura exhibitione prius certificemus: ſed promiſſionem Deo facimus, non propter ejus utilitatem, ſed propter noſtram; Unde Auguſtinus dicit in epiſtola ad Armentarium & Paulinam: *Benignus exactor eſt, & non egemus; ut qui non creſcat ex redditis, ſed in ſe creſcere faciat redditores*: & ſicut id quod damus Deo, non eſt ei utile, ſed nobis; quia *quod ei redditur, reddenti additur*, ut Auguſtinus ibidem dicit: ita etiam promiſſio qua Deo aliquid vovemus non cedit in ejus utilitatem (quia a nobis certificari non indiget) ſed in utilitatem noſtram; inquantum vovendo voluntatem noſtram immobiliter firmamus ad id quod expedit facere: & ideo expediens eſt vovere. 2. 2. *q.* 88. *art.* 4. *in corp.* 3. *contra Gentes c.* 138.

QUÆR. 40. *Utrum abſtinendum ſit a voto propter periculum frangendi ipſum, de quo D. Auguſtinus in Epiſtola prædicta ait: qui jam voviſti, jam te obſtrinxiſti, aliud facere tibi non licet: non talis eris ſi non feceris quod voviſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale voviſti: minor enim tunc eſſes, non pejor, modo autem tanto (quod abſit) miſerior, ſi fidem Deo fregeris, quanto beatior ſi perſolveris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod quando periculum naſcitur ex ipſo facto, tunc factum illud non eſt expediens; puta quod aliquis per pontem ruinoſum tranſeat fluvium: ſed ſi periculum immineat ex hoc quod homo deficit ab illo facto, non deſinet propter hoc eſſe expediens: ſicut expediens eſt aſcendere equum, quamvis periculum immineat cadenti de equo: alioquin oportet ab omnibus bonis ceſſare; quæ etiam per accidens ex aliquo eventu poſſunt eſſe periculoſa, unde dicitur Eccleſ. 11. *Qui obſervat ventum, non ſeminat; & qui conſiderat nubes, nunquam metet.* Periculum autem voventi non imminet ex ipſo voto, ſed ex culpa hominis qui voluntatem mutat tranſgrediens votum; unde Augu-

ſtinus

ſtinus dicit in eadem epiſtola : *Non te voviſſe pœniteat ; imo gaude jam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet*. 2. 2. *q.* 88. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 41. *Quomodo votum non diminuit libertatem, & nos reddit ſimiles beatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut non poſſe peccare, non diminuit libertatem; ita etiam neceſſitas firmatæ voluntatis in bonum non diminuit libertatem, ut patet in Deo & in beatis: Et talis eſt neceſſitas voti ſimilitudinem quandam habens cum confirmatione beatorum : unde Aug. dicit in eadem epiſtola, quod *felix neceſſitas eſt quæ in meliora compellit*. 2. 2. *q.* 88. *art.* 4. *ad* 4.

QUÆR. 42. *An ſit magis meritorium & laudabile facere aliquid ex voto quam ſine voto.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod triplici ratione facere idem opus cum voto, eſt melius & magis meritorium quam facere ſine voto.

Primo quidem, quia vovere eſt actus latriæ, quæ eſt præcipua inter virtutes morales : nobilioris autem virtutis eſt opus melius & magis meritorium : unde actus inferioris virtutis eſt melior & magis meritorius ex hoc quod imperatur a ſuperiori virtute (cujus actus fit per imperium) ſicut fidei vel ſpei melior actus eſt ſi imperetur a charitate, & ideo opera aliarum virtutum moralium, puta jejunare quod eſt actus abſtinentiæ; & continere quod eſt actus caſtitatis, ſunt meliora, & magis meritoria, ſi fiant ex voto ; quia ſic jam pertinent ad divinum cultum, quaſi quædam Dei ſacrificia ; unde Auguſtinus dicit in libro de Virginitate, quod *neque ipſa Virginitas quia virginitas eſt, ſed quia Deo dedicata eſt, honoratur, quam fovet & conſervat continentia pietatis*.

Secunda, quia ille qui vovet aliquid & facit, plus ſe Deo ſubjicit, quam ille qui ſolum facit : ſubjicit enim ſe Deo non ſolum quantum ad actum, ſed etiam quantum ad poteſtatem, quia de cætero non poteſt aliud facere: ſicut plus daret homini, qui daret ei arborem cum fructibus, quam qui daret ei fructus tantum, ut dicit Anſelmus in lib. de ſimilitudinibus. Et inde eſt, quod etiam promittentibus gratiæ aguntur.

Tertia, quia per votum immobiliter voluntas firmatur in bonum : facere autem aliquid vix voluntate firmata in bonum pertinet ad perfectionem virtutis, ut patet per Philoſoph. in 2. Ethic. cap. 4. Sicut etiam peccare mente obſtinata aggravat peccatum, & dicitur peccatum in Spiritum Sanctum. 2. 2. *qu.* 88. *art.* 6. *in corp.*

QUÆR. 43. *An ſi opus ſecundum ſe reddatur involuntarium, ſed tamen fiat ex neceſſitate voti, ſit adhuc magis meritorium, quam ſi fieret ſine voto.*

Reſp. D. Thomas, detur quod aliquod bonum opus, quod quis facit ex voto vel obedientia ſimpliciter conſideratum, ſit involuntarium; ſed tamen facit hoc neceſſitate voti, vel obedientiæ, quam non vult præterire, adhuc dum hoc facit laudabilius operatur, & magis meritorie, quam ſi prompta voluntate illud faceret ſine voto. Etſi enim non habeat voluntatem propriam illud faciendi, puta jejunandi, habet tamen voluntatem promptam votum implendi, vel obediendi, quod eſt multo laudabilius & magis meritorium quam jejunare; unde plus meretur quam ille qui ſua voluntate jejunat, tantoque voluntas votum implendi, aut obediendi promptior judicatur, quanto id quod aliquis facit propter obedientiam, vel votum, magis in ſe conſideratum voluntati repugnat. *Opuſc. de perfectione vitæ ſpiritualis cap.* 12. *in ſolut. arg.*

QUÆR. 44. *Utrum ille inutiliter votum fecerit, qui nec ipſam voluntatem retinet illud ſervandi.*

Reſp. D. Thomas, detur quod nec etiam aliquis ipſam voluntatem retineat votum ſervandi, aut obediendi, manifeſtum eſt quod cum Deus judex ſit cordium, apud Deum talis habetur quaſi voti factor, aut obedientiæ prævaricator. Si tamen impleat quod vovit, vel quod ei præcipitur ſolo humano timore, vel pudore, non eſt ei meritorium apud Deum, quia non facit voluntate Deo placendi, ſed humana neceſſitate coactus. Nec tamen inutiliter vovit, ſi ex charitate vovit, nam plus meruit in vovendo, quam alius ſimpliciter jejunando, quod meritum ei reſervatur, ſi de prævaricatione cordis pœniteat.

QUÆR. 45. *An qui facit bonum ex voto ſit magis virtuoſus quam qui facit ſine voto, licet ille remiſſius, iſte ferventius operetur.*

Reſp. D. Thomas, id quod potiſſimum eſt in virtute, eſt debitum finis. Nam ex fine principaliter ratio boni manat. Si ergo finis fuerit eminentior, etiam ſi aliquis in actu ſe remiſſius habeat, erit actus ejus virtuoſior: ſicut ſi aliquis proponat propter bonum virtutis longam viam agere, alius autem brevem, laudabilior erit qui majus aliquid propter virtutem intendit, licet in progreſſu viæ lentus procedat. Si autem aliquis facit aliquid propter Deum, illum actum Deo offert. Sed ſi ex voto hoc faciat, non ſolum actum, ſed etiam potentiam offert Deo. Et ſic patet quod propoſitum ſuum eſt ad aliquid majus Deo exhibendum. Erit ergo actus ejus virtuoſior ratione majoris boni intenti, etſi in executione alius videatur ferventior. 3. *contra Gentes cap.* 138.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 46. Quomodò executio voti ſit laudabilis etiam quando voluntas non fertur actualiter ad opus; vel fertur remiſſe.

Reſp. D. Thomas, voluntas præcedens actum manet virtute in tota conſecutione actus; & ipſum laudabilem reddit, etiam quando de propoſito voluntatis, propter quod actum incipit, in executione operis non cogitabat. Non enim oportet quod qui propter Deum aliquod iter arripuit, in qualibet parte itineris de Deo cogitet actu. Patet autem quod ille qui vovit ſe aliquid facturum, intenſius illud vovit, quam qui ſimpliciter facere diſponit: quia non ſolum facere voluit, ſed voluit ſe firmare ut non deficeret a faciendo: Ex hac igitur voluntatis intentione redditur executio voti cum intentione quadam laudabilis: etiam quando voluntas vel non actu fertur in opus, vel fertur remiſſe. Sic ergo laudabilius fit quod ex voto fit, quam quod fit ſine voto: cæteris tamen paribus, &c. 3. *contra Gentes cap.* 138.

USURA.

QUÆR. 1. Utrum accipere uſuram pro pecunia mutuata ſit peccatum: & uſurarius obligetur ad reſtitutionem.

RESp. D. Thomas, dicendum, quod accipere uſuram pro pecunia mutuata eſt ſecundum ſe injuſtum, quia venditur id quod non eſt: per quod manifeſte inæqualitas conſtituitur, quæ juſtitiæ contrariatur.

Ad cujus evidentiam ſciendum eſt, quod quædam res ſunt, quarum uſus eſt ipſarum rerum conſumptio; ſicut vinum conſumimus eo utendo ad potum, & triticum conſumimus eo utendo ad cibum: unde in talibus non debet ſeorſum computari uſus rei a re ipſa, ſed cuicunque conceditur uſus, ex hoc ipſo conceditur res, & propter hoc in talibus per mutuum transfertur dominium; ſi quis ergo ſeorſum vellet vendere vinum, & vellet ſeorſum vendere uſum vini; venderet eandem rem bis, vel venderet id quod non eſt: unde manifeſte per injuſtitiam peccaret. Et ſimili ratione injuſtitiam committit, qui mutuat vinum aut triticum, petens ſibi dari duas recompenſationes; unam quidem reſtitutionem æqualis rei, aliam vero pretium uſus, quod *uſura* dicitur.

Quædam vero ſunt, quorum uſus non eſt ipſa rei conſumptio, ſicut uſus domus eſt inhabitatio, non autem diſſipatio: & ideo in talibus ſeorſum poteſt utrumque concedi: puta cum aliquis tradit alteri dominium domus, reſervato ſibi uſu ad aliquod tempus: vel e converſo, cum quis concedit alicui uſum domus reſervato ſibi ejus dominio. Et propter hoc licite poteſt homo accipere pretium pro uſu domus: & præter hoc repetere domum accommodatam; ſicut patet in conductione, & locatione domus.

Pecunia autem ſecundum Philoſophum in 5. Ethic. & in 1. Politic. principaliter eſt inventa ad commutationes faciendas: & ita proprius & principalis pecuniæ uſus eſt ipſius conſumptio, ſive diſtractio, ſecundum quod in commutationes expenditur: & propter hoc ſecundum ſe eſt illicitum pro uſu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur *uſura*.

Et ſicut alia injuſte acquiſita, tenetur homo reſtituere, ita pecuniam, quam per uſuram accepit. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 1. *in corp.* 3. *ſent. diſt.* 37. *q.* 1. *art.* 6. *q.* 13. *de malo, artic.* 4. *Quodlibeto* 3. *art.* 19.

QUÆR. 2. An lex divina prohibeat uſuras abſolute: & quomodo intelligantur illa verba Deuteron. 23. Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram, pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Judæis prohibitum fuit accipere uſuram a fratribus ſuis, ſcilicet Judæis: per quod datur intelligi, quod accipere uſuram a quocunque homine eſt ſimpliciter malum: debemus enim omnem hominem habere quaſi proximum, & fratrem, præcipue in ſtatu Evangelii, ad quem omnes vocantur: unde in Pſalm. 14. abſolute dicitur: *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*; & Ezech. 18. *Qui uſuram non accepit*.

Quod autem ab extraneis uſuram acciperent, non fuit eis conceſſum quaſi licitum, ſed permiſſum ad majus malum vitandum; ne ſcilicet a Judæis Deum colentibus uſuras acciperent propter avaritiam, cui dediti erant, ut habetur Iſaiæ 26. *Quod autem in præmium promittitur, fæneraberis gentibus multis &c.* fœnus ibi large accipitur pro mutuo, ſicut & Eccleſ. 29. dicitur: *Multi non cauſa nequitiæ non fænerati ſunt*, ideſt, non mutuaverunt. Promittitur ergo in præmium Judæis abundantia divitiarum: ex quo contingit quod aliis mutuare poſſint. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 1. *ad* 2. *q.* 1. *art.* 6. *q.* 13. *de malo, art.* 4.

QUÆR. 3. Cur leges humanæ permittant aliquando uſuras, quamvis ipſa etiam naturalis ratio dictet eas eſſe malas.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod leges humanæ dimittunt aliqua peccata impunita, propter conditiones hominum imperfectorum: in quibus multæ utilitates impedirentur, ſi omnia peccata diſtricte prohiberentur pœnis adhibitis: & ideo uſuras lex humana conceſſit,

ceſſit, non quaſi exiſtimans eas eſſe ſecundum juſtitiam, ſed ne impedirentur utilitates multorum: unde in ipſo Jure Civili dicitur, quod *res, quæ uſu conſumuntur, neque ratione naturali, neque civili recipiunt uſumfructum*; & quod *ſenatus non fecit earum rerum uſumfructum* (*nec enim poterat*) *ſed quaſi uſumfructum conſtituit*, concedens ſcilicet uſuras.

Et Philoſophus naturali ratione ductus dicit in 1. Politic. cap. 7. quod *uſuraria acquiſitio pecuniarum eſt maxime præter naturam 2.2. q. 78. art. 1. ad 3. q. 13. de malo, art. 4.*

QUÆR. 4. An & quomodo id quod dicitur Lucæ 6. Date mutuum, nihil inde ſperantes, ſit conſilium, vel præceptum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod dare mutuum non ſemper tenetur homo: & ideo quantum ad hoc ponitur inter conſilia: ſed quod homo lucrum de mutuo non quærat, hoc cadit ſub ratione præcepti. Poteſt tamen dici conſilium per comparationem ad dicta Pharifæorum, qui putabant uſuram aliquam eſſe licitam; ſicut & dilectio inimicorum eſt conſilium. 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. *ad* 4. *qu.* 13. *de malo*, *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 5. An & quomodo uſus vaſis argentei, & etiam pecunia argentea licite vendi poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod uſus principalis vaſorum argenteorum non eſt ipſa eorum conſumptio; & ideo uſus eorum poteſt vendi licite, ſervato dominio rei: uſus autem principalis pecuniæ argenteæ eſt diſtractio pecuniæ in commutationes; unde non licet ejus uſum vendere, cum hoc quod aliquis velit ejus reſtitutionem, quod mutuo dedit.

Sciendum tamen, quod ſecundarius uſus argenteorum vaſorum poteſt eſſe commutatio: & talem uſum eorum non licet vendere. Et ſimiliter poteſt eſſe aliquis ſecundarius uſus pecuniæ argenteæ, ut puta ſi quis concederet pecuniam ſignatam ad oſtentationem, vel ad ponendum loco pignori: & talem uſum pecuniæ licite homo vendere poteſt. 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. *ad* 6. *q.* 13. *de malo*, *art.* 4. *ad* 5.

QUÆR. 6. An & quomodo in prædicto caſu ſit contractus mutui & uſura, vel potius locatio & conductio.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſoph. dicit in 1. Polit. duplex uſus poteſt eſſe alicujus rei, unus proprius & principalis, alius ſecundarius & communis: ſicut calceamenti proprius & principalis uſus eſt calceatio, ſecundarius autem commutatio. Pecuniæ autem e converſo principalis uſus eſt commutatio, propter hanc enim pecunia facta eſt. Secundarius autem uſus pecuniæ poteſt eſſe quicunque alius, puta, quod ponatur in pignore, vel quod oſtentetur. Commutatio autem eſt uſus quaſi conſumens ſubſtantiam rei commutatæ, inquantum facit eam abeſſe ab eo qui commutat: & ideo ſi quis pecuniam ſuam alteri concedat ad uſum commutationis, qui eſt proprius pecuniæ, & pro hoc uſu pretium aliud quærat ultra ſortem, erit contra juſtitiam. Si vero aliquis concedat alteri pecuniam ſuam ad uſum alium, quo pecunia non conſumitur, erit eadem ratio, quæ eſt de rebus illis, quæ ipſo uſu non conſumuntur, quæ licite locantur, & conducuntur. Unde ſi quis pecuniam ſignatam in ſacculo concedat alicui ad hoc quod ponat eam in pignore, & exinde pretium accipiat, non eſt uſura, quia non eſt ibi contractus mutui, ſed magis locatio, & conductio. Et eadem eſt ratio, ſi quis concedat alteri pecuniam ad uſum oſtentationis, ſicut e converſo, ſi quis concedit alteri calceamenta ad uſum commutationis, & ex hoc aliud pretium quæreret ultra calceorum valorem, eſſet uſura. *qu.* 13. *de malo*, *art.* 4. *ad* 15.

QUÆR. 7. An & quomodo poſſit & debeat fieri recompenſatio accepti beneficii in mutuo.

Reſp. Div. Thomas, dicendum, quod ſicut Philoſoph. dicit in 9. Ethicor. recompenſatio beneficii accepti aliter fit in amicitia utilis, & aliter in amicitia honeſti: quia in amicitia utilis eſt menſuranda recompenſatio ſecundum utilitatem quam conſecutus eſt ille qui beneficium accipit; in amicitia autem honeſti eſt recompenſatio menſuranda ſecundum affectum ejus qui beneficium dedit: obligare autem ex certo pacto ad beneficium recompenſandum non competit amicitiæ honeſti: quia in tali amicitia amicus benefaciens affectum amici inclinat, ut ſcilicet ſibi gratis, & liberaliter recompenſet, cum opportunitas fuerit: ſed obligare certo pacto ad recompenſandum beneficium eſt proprium in amicitia utilis: & ideo non debet obligari ad plus reddendum, quam accepit: non autem aliquid plus accepit, quam ipſam quantitatem pecuniæ: quia ejus uſus, qui eſt pecuniæ conſumptivus, non eſt aliud quam ipſa pecunia: & ideo non debet ad plus obligari quam ad reſtituendum pecuniam. *q.* 13. *de malo*, *art.* 4. *ad* 5. 2. 2. *qu.* 78. *artic.* 1. *ad* 5. & 2. *ad* 2.

QUÆR. 8. An liceat pro pecunia mutuata aliquid recipere ſicut gratuitum donum, vel etiam exigere benevolentiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſecundum Philoſoph. in 4. Eth. omne illud pro pecunia habetur, cujus pretium poteſt pecunia menſurari: & ideo ſicut ſi aliquis pro pecunia mutuata, vel quacunque aliqua re, quæ ex ipſo uſu conſumitur, pecuniam accipit ex pacto taci-

Digitized by Google

tacito, vel expreſſo, peccat contra juſtitiam, ut dictum eſt: ita etiam quicunque ex pacto tacito vel expreſſo quodcunque aliud acceperit, cujus pretium pecunia menſurari poteſt, ſimile peccatum incurrit.

Si vero accipiat aliquid hujuſmodi, non quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non peccat: quia etiam antequam pecuniam mutuaſſet licite poterat aliquod donum gratis accipere: nec pejoris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit.

Recompenſationem vero eorum, quæ pecunia non menſurantur, licet pro mutuo exigere: puta benevolentiam, & amorem ejus cui mutuavit, vel aliquid hujuſmodi. 2. 2. *q*. 78. *art*. 2. *in corp. qu*. 13. *de malo*, *art. ad* 10.

QUÆR. 9. *An & quando damnum ex mutuo proveniens ſit recompenſandum*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ex pecunia mutuata poteſt ille qui mutuat, incurrere damnum rei jam habitæ dupliciter. Uno modo ex quo non redditur ſibi pecunia ſtatuto termino; & in tali caſu ille qui mutuum accepit, tenetur ad intereſſe: alio modo infra tempus deputatum; & tunc non tenetur ad intereſſe ille qui mutuum accepit: debebat enim ille qui pecuniam mutuavit, ſibi caviſſe, ne detrimentum incurreret: nec ille qui mutuo accepit, debet damnum incurrere de ſtultitia mutuantis: Et eſt etiam ſimile in emptione: qui enim emit rem aliquam, tantum pro ea juſte dat, quantum valet: non autem quantum ille qui vendit, ex ejus carentia damnificatur. *q*. 13. *de malo*, *art*. 4. *ad* 14.

QUÆR. 10. *An poſſit mutuator deducere in pactum recompenſationem damni ex mutuo emergentis, vel lucri ceſſantis*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui mutuum dat, poteſt abſque peccato in pactum deducere cum eo qui mutuum accipit, recompenſationem damni, per quod ſubtrahitur ſibi aliquid quod debet habere: hoc enim non eſt vendere uſum pecuniæ, ſed damnum vitare: & poteſt eſſe quod accipiens mutuum majus damnum evitet quam dans incurrat: unde accipiens mutuum cum ſua utilitate damnum alterius recompenſat,

Recompenſationem vero damni, quod conſideratur in hoc quod de pecunia non lucratur, non poteſt in pactum deducere: quia non debet vendere id quod nondum habet, & poteſt impediri multipliciter ab habendo. 2. 2. *quæſt*. 78. *art*. 2. *ad* 1.

QUÆR. 11. *An pro mutuo liceat exigere munus ſaltem ab obſequio, vel a lingua*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat, quaſi per obligationem pacti taciti vel expreſſi, recompenſationem muneris ab *obſequio* vel a *lingua*, perinde eſt ac ſi expectaret vel exigeret munus a *manu*; quia utrumque pecunia æſtimari poteſt; ut patet in his qui locant operas ſuas, quas manu vel lingua exercent. Si vero munus ab obſequio vel a lingua non quaſi ab obligatione rei exhibetur, ſed ex benevolentia, quæ ſub æſtimationem pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expectare. 2. 2. *qu*. 78. *artic*. 2. *ad* 3. *quæſt*. 13. *de malo*, *art*. 4. *ad* 13.

QUÆR. 12. *An & quare ille qui dat mutuum poteſt aliquam amicabilem recompenſationem ſperare, non autem ille quod dat beneficium Eccleſiaſticum*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod munus aliquod vel a manu, vel a lingua, vel ab obſequio, poteſt uſurarius ſperare ex mutuo, quod concedit dupliciter. Uno modo, quaſi debitum ex quadam obligatione tacita vel expreſſa: Et ſic quodcunque munus ſperat, illicite ſperat. Alio modo poteſt aliquod munus ſperare, non quaſi debitum, ſed quaſi gratuitum, & abſque obligatione præſtandum: Et ſic licite poteſt ille qui mutuat, ſperare aliquod munus ab eo cui mutuat: ſicut ſi facit ſervitium alicui, confidit de eo, ut amicabiliter ſuo tempore ſervitium faciat. Alia tamen ratio eſt de ſimoniaco & de uſurario quia ſimoniacus non dat id quod eſt ſuum, ſed quod eſt Chriſti: & ideo non debet ſperare aliquam recompenſationem ſibi fiendam, ſed ſolum honorem Chriſti, & utilitatem Eccleſiæ. Sed uſurarius nihil alteri præſtat niſi quod ſuum eſt, unde poteſt aliquam amicabilem recompenſationem ſperare per modum prædictum. *qu*. 13. *de malo*, *ad* 13.

QUÆR. 13. *An mutuans obligare poſſit mutuatarium ut ipſi remutuet*.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod pecunia non poteſt vendi pro pecunia ampliori, quam ſit quantitas pecuniæ mutuatæ quæ reſtituenda eſt. Nec ibi aliquid eſt exigendum aut expectandum niſi benevolentiæ affectus, qui ſub æſtimatione pecuniæ non cadit; ex quo poteſt procedere ſpontanea mutuatio.

Repugnat autem ei obligatio ad mutuum faciendum in poſterum, quia etiam talis obligatio pecunia æſtimari poſſet. Et ideo licet mutuanti unum, ſimul aliquod aliud mutuum recipere: non autem licet eum obligare ad mutuum in poſterum faciendum. 2. 2. *q*. 78. *art*. 2. *ad* 4.

QUÆR. 14. *Quare non liceat exigere pecuniam ex mutuo, cum tamen liceat lucrum exigere de pecunia Mercatori vel artifici commiſſa per modum ſocietatis*.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille qui mutuat pecuniam, transfert dominium pecuniæ in eum cui mutuat: unde ille cui pecunia mutuatur, ſub ſuo periculo teneat eam, & tenetur eam reſtituere integre: Unde non debet amplius exigere ille qui mutuavit.

Sed ille qui committit pecuniam ſuam vel mercatori vel artifici per modum ſocietatis cujuſdam, non transfert dominium pecuniæ ſuæ in illum, ſed remanet ejus: ita quod cum periculo ipſius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur. Et ideo ſic licite poteſt partem lucri inde provenientis expetere tanquam de re ſua. 22. *qu.* 78. *art.* 2. 2. *ad* 5.

QUÆR. 15. *Quid faciendum quando pro pecunia mutuata homo pignus accipit, cujus uſus poteſt pretio aliquo vendi, ſicut agrum vel domum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi quis pro pecunia ſibi mutuata obliget rem aliquam, cujus pretium æſtimari poteſt, debet uſum illius rei ille qui mutuavit, computare in reſtitutionem ejus quod mutuavit: alioquin ſi uſum illius rei quaſi gratis ſuperaddi velit, idem eſt ac ſi pecuniam acciperet pro mutuo, quod eſt uſurarium, niſi forte eſſet talis res, cujus uſus ſine pretio ſoleat concedi inter amicos, ſicut patet de libro accommodato, 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 6.

QUÆR. 16. *An ſit uſura carius aliquid vendere ut expectetur ſolutio, aut etiam aliquid vilius quia anticipatur ſolutio: & utrum poſſit aliquid de juſto pretio diminui, ut pecuniam ſtatim tradatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi aliquis carius velit vendere res ſuas, quam ſi juſtum pretium, ut de pecunia ſolvenda emptorem expectet, manifeſte uſura committitur: quia hujuſmodi expectatio pretii ſolvendi habet rationem mutui: unde quidquid ultra juſtum pretium pro hujuſmodi expectatione exigitur, eſt quaſi pretium mutui, quod pertinet ad rationem uſuræ.

Similiter etiam, ſi quis emptor velit rem emere vilius quam ſit juſtum pretium, eo quod pecuniam ante ſolvit quam ei res tradit; eſt peccatum uſuræ; quia etiam iſta anticipatio ſolutionis pecuniæ habet mutui rationem, cujus quoddam pretium eſt, quod diminuitur de juſto pretio rei emptæ.

Si vero aliquis de juſto pretio velit diminuere, ut pecuniam prius habeat, non peccat peccato uſuræ. 2. 2. *quæſt.* 78. *art.* 2. *ad* 7.

QUÆR. 17. *An ſi officiales Principum dent mutuum, hoc pacto ut accipiant officium, ſit uſura.*

Reſp. ſupra *v. Officium qu.* 6.

QUÆR. 18. *An & quomodo fieri debeat reſtitutio bonorum, quæ per uſuras acquiſita ſunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſupradictum eſt, res quædam ſunt, quarum uſus & ipſarum rerum conſumptio, quæ non habent uſum fructum ſecundum jura: Et ideo ſi talia fuerint per uſuram extorta, puta denarii, triticum, vinum, aut aliquid hujuſmodi, non tenetur homo ad reſtituendum, niſi id quod accepit: quia id quod de tali re eſt acquiſitum, non eſt fructus hujuſmodi rei, ſed humanæ induſtriæ. Niſi forte per detentionem talis rei alter ſit damnificatus amittendo aliquid de bonis ſuis: tunc enim tenetur ad recompenſationem nocumenti. Quædam vero res ſunt, quarum uſus non eſt earum conſumptio; & talia habent uſumfructum, ſicut domus, & ager, & alia hujuſmodi: & ideo ſi quis domum alterius, vel agrum per uſuram extorſiſſet, non ſolum teneretur reſtituere domum vel agrum, ſed etiam fructus inde perceptos, quia ſunt fructus rerum, quarum alius eſt Dominus, & ideo ei debentur. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 3. *in corp. Quodlib.* 3. *art.* 19. *in corp.*

QUÆR. 19. *Quomodo ſit intelligenda Decretalis, extra de uſuris (cum tu, ſicut aſſeris) ubi dicitur, poſſeſſiones quæ de uſuris ſunt comparatæ debent vendi, & ipſarum pretia his a quibus ſunt extortæ, reſtitui.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod poſſeſſiones, quæ de uſuris ſunt comparatæ, non ſunt eorum quorum ſunt uſuræ, ſed illorum qui eas emerunt: ſunt tamen obligatæ illis a quibus fuerunt uſuræ acceptæ, ſicut & alia bona uſurarii. Et ideo non præcipitur quod aſſignentur illæ poſſeſſiones his a quibus fuerunt acceptæ uſuræ; quia forte plus valent quam uſuræ quas dederunt: ſed præcipitur quod vendantur poſſeſſiones, & earum pretia reſtituantur; ſecundum quantitatem uſuræ acceptæ. 2. 2. *quæſtiunc.* 78. *art.* 3. *ad* 2.

QUÆR. 20. *An liceat pecuniam accipere mutuo ſub uſura.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod inducere hominem ad peccandum nullo modo licet, uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum eſt; quia & Dominus utitur omnibus peccatis ad aliquod bonum: ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum; ut dicitur in Enchir. cap. 11. & ideo Aug. Publicolæ quærenti utrum liceret uti juramento ejus, qui per falſos Deos jurat, in quo manifeſte peccat eis divinam reverentiam adhibens, reſpondit quod *qui utitur fide illius, qui per falſos Deos jurat, non ad malum, ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, quo per Dæmonia juravit, ſed pacto ejus bono, quo fidem ſervavit: ſi tamen induceret eum ad jurandum per falſos Deos, peccaret.*

Ita etiam in propoſito dicendum eſt, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum ſub uſuris; licet tamen ab eo, qui hoc paratus eſt facere, & uſuras exercet, mutuum accipere ſub uſuris propter aliquod bonum, quod

Digitized by Google

quod eſt ſubventio ſuæ neceſſitatis, vel alterius: ſicut etiam licet ei, qui incidit in latrones, manifeſtare bona, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur, exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Iſmael, *noli occidere nos, quia theſauros habemus in agro*: ut dicitur Jerem. 41. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 4. *in corp. q.* 33. *de malo*, *art.* 4. *ad* 17.

QUÆR. 21. *Utrum ad vitandum ſcandalum aliquis teneatur non petere mutuum ab uſurario.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ille, qui accipit pecuniam mutuo ſub uſuris non dat occaſionem uſurario uſuras accipiendi, ſed mutuandi: ipſe autem uſurarius ſumit occaſionem peccandi ex malitia cordis ſui: unde ſcandalum paſſivum ex parte ipſius eſt, non autem activum ex parte petentis mutuum. Nec tamen propter hujuſmodi ſcandalum paſſivum debet alius a mutuo petendo deſiſtere, ſi indigeat; quia hujuſmodi paſſivum ſcandalum non provenit ex infirmitate, vel ignorantia, ſed ex malitia. 2. 2. *qu.* 7. *art.* 4. *ad* 2.

QUÆR. 22. *An licet deponere pecuniam apud uſurarium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi quis committeret pecuniam ſuam uſurario non habenti alias unde uſuras exerceret: vel hac intentione committeret, ut inde copioſius per uſuram lucraretur, daret materiam peccandi: unde & ipſe eſſet particeps culpæ: ſi autem aliquis uſurario alias habenti, unde uſuras exerceat, pecuniam ſuam committat, ut tutius ſervetur, non peccat; ſed utitur homine peccatore ad bonum. 2. 2. *qu.* 78. *art.* 4. *ad* 3.

QUÆR. 23. *An poſſit aliquis pecuniam ſuam concedere illi, de quo credit, quod ea utetur ad uſuras.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſi quis ea intentione pecuniam alicui uſurario committeret; ut exinde lucrum uſurarium quæreret, abſque dubio peccaret tanquam conſentiens in peccatum: Et idem videtur dicendum de eo qui concedit pecuniam ſuam ſcienter ei de quo credit, quod utetur ea ad uſurarium lucrum, quod alias exercere non poſſet: ſi vero aliquis pecuniam ſuam uſurario tradat alias uſuras exercenti, non ut ille lucretur, ſed propter ſuam neceſſitatem, magis utitur malitia ejus quam in peccatum ipſius conſentiat, vel materiam peccandi ei tradat: Et ideo hoc abſque peccato fieri poteſt. *qu.* 13. *de malo, art.* 4. *ad* 18.

QUÆR. 24. *Utrum in uſura ſemper committatur injuſtitia, etiam quando ille qui mutui neceſſitatem habet, hujuſmodi uſuram dat ſciens, & volens.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod iſte qui dat uſuram, patitur injuſtum non a ſeipſo, ſed ab uſurario, qui licet ei non inferat violentiam abſolutam, infert tamen ei quandam violentiam mixtam, quia ſcilicet neceſſitatem habenti accipere mutuum, gravem conditionem imponit, ut ſcilicet plus reddat quam ſibi præſtetur. Et eſt ſimile, ſi quis alicui in neceſſitate conſtituto venderet rem aliquam multo amplius quam valeret: eſſet enim injuſta venditio, ſicut & uſurarii mutuatio eſt injuſta. *Ibidem ad* 7.

QUÆR. 25. *Cur uſura dicatur furtum aut homicidium.*

Reſp. D. Thomas, quod Gregor. Nyſsenus dicit: *malignam fœnoris excogitationem ſi quis appellaret furtum aut homicidium, non peccabit, nam quid refert ſuffoſſo pariete quemquam erepta poſſidere, an fœnorum neceſſitate poſſidere illicita? Ibid. in* 1. *argum. Sed contra.*

In Decreto S. Congregationis approbato a Summo Pontifice Innocentio X. ut diximus ſupra, v. Fides, pro Miſſionariis Chinæ, ſeu Sinarum habentur ſequentes difficultates circa uſuram cum ſequentibus reſolutionibus.

Tertio. In præfato Regno lege ſtabilitum eſt ut in mutuo triginta pro centum accipiatur abſque reſpectu lucri ceſſantis & damni emergentis; quæritur utrum Chriſtianis ſit licitum pro pecuniarum ſuarum mutuo, licet non interveniat lucrum ceſſans aut damnum emergens prædictam triginta pro centum quantitatem Regni lege taxatam accipere: & cauſa dubitationis quia in recuperanda pecunia eſt aliquod periculum, ſcilicet quod qui accipit mutuum, fugiat, vel quod tardet in ſolvendo, vel quod neceſſarium ſit coram Judice repetere, vel propter alia ejuſmodi.

Cenſuerunt. Ratione mutui immediate & præciſe nihil eſſe accipiendum ultra ſortem principalem: ſi vero aliquid accipiant ratione periculi probabiliter imminentis prout in caſu, non eſſe inquietandos, dummodo habeatur ratio qualitatis periculi, & probabilitatis ejuſdem, ac ſervata proportione inter periculum, & id quod accipitur.

Quarto. In univerſo Chinarum Regno domos publicas uſuris deputatas reperiri res eſt uſitata, in quibus uſurarii publici facta ſub pignoribus cautione pecuniam ſuam ſumpto lucro ad uſuram dare ſolent, ea tamen conditione ut pro uno ducato ſingulis menſibus tantum quid accipiant, & ſi tantis elapſis annis pignorum dominus pro iiſdem pignoribus recuperandis, ſoluta principali pecunia cum lucro non redierit, actionem, & dominium quod habet in ſuis pignoribus illico remittat. Iſtæ autem domus, Reipublicæ neceſſariæ ſunt, & quamvis uſurarii vitam uſurariam dimittere velint, a non diſcedendo a prædictis uſuris Judicis authoritate compelluntur. Quæritur utrum ſi hujuſmodi uſu-

Digitized by Google

uſurarii converti velint ad fidem, poſſint baptizari manendo in ſuo ſtatu uſurario propter cauſam prædictam; vel quidnam in tali caſu agendum ſit.

Cenſuerunt. Chinenſes in ſtatu uſurario permanentes baptizari non poſſe; ſi vero Judicis authoritate compellantur ad proprias pecunias mutuandas, poſſe aliquid recipere etiam recepto pignore ultra ſortem principalem, tum ratione oneris quod ſubire coguntur, tum ratione curæ in cuſtodia pignorum, lucri quoque ceſſantis, & damni emergentis: tempore autem præſtituto, ſi ex venditione pignorum aliquid ſuperſit ſorti principali, & lucro ex cauſis prædictis juſte acquiſito, domino pignoris eſſe reſtituendum.

Quinto. Utrum prædictorum uſurariorum filii, quando in eorum hæreditatem ſuccedunt, jam Chriſtiani exiſtunt, teneantur ad reſtitutionem eorum quæ pater ex uſuris accepit in toto vel in parte juxta male acceptorum exceſſum, etſi hujuſmodi uſurariorum filii hæredes jam Chriſtiani a Republica, vel a Judice compellantur ad publicas uſurarum domos patrum aperiendas & ſuſtentandas, quid in hoc caſu Miniſtri Evangelici pro ſanandis iſtorum conſcientiis facere debeant.

Cenſuerunt. Filios hæredes uſurariorum teneri a Patribus ex uſuris illicite acquiſita reſtituere, certis tamen dominis, ſi certi ſunt, ſin minus juxta regulas a Doctoribus traditas: actualem vero reſtitutionem a doctis, piis, & prudentibus viris eſſe dirigendam. Quod ad ſecundam partem hujus dubitationis, jam reſponſum eſt maxime in ſuperiori reſolutione.

Inter propoſitiones ab Alexandro VII. damnatas hæc eſt 42. Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.

Dictum eſt ſupra v. Contractus quod hic referrentur plura de contractibus uſurariis ex Opuſculo de uſuris, ſed viſum eſt opportunius ea remittere ad ſupplementum ſequens propter rationem ibi aſſignandam.

U S U S R A T I O N I S.

QUÆR. 1. An puer qui nondum habet uſum rationis ſufficientem ad peccatum mortale, excuſetur etiam a veniali; & utrum peccet mortaliter, ſi quando incipit uſum rationis habere, non ſe convertat ad debitum finem eo modo, quo tunc eſt capax.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod impoſſibile eſt quod peccatum veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali, cujus ratio eſt, quia antequam ad annos diſcretionis perveniat, defectus ætatis prohibens uſum rationis, excuſat eum a peccato mortali: unde multo magis excuſat eum a peccato veniali, ſi committat aliquod, quod ſit ex ſuo genere tale.

Cum vero uſum rationis habere inceperit, non omnino excuſatur a culpa venialis, & mortalis peccati, ſed primum quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo: & ſi quidem ſeipſum ordinaverit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati: ſi vero non ordinet ſeipſum ad debitum finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter non faciens quod in ſe eſt, & ex tunc non erit in eo peccatum veniale ſine mortali niſi poſtquam totum fuerit ei per gratiam remiſſum. 1. 2. *qu. 89. art. 6. in corp.*

QUÆR. 2. An puer incipiens habere uſum rationis excuſetur a peccato, ſi non impleat præceptum convertendi ſe ad Deum.

Reſp. *v. Charitas q. 9.*

QUÆR. 3. An puer habens uſum rationis naturali lege ad hoc obligetur, ut primo ſit ſollicitus de ſua ſalute.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod licet præcepta affirmativa communiter loquendo non obligent ad ſemper: tamen ad hoc eſt homo naturali lege obligatus, ut primo ſit ſollicitus de ſua ſalute, ſecundum illud Matth. 7. *Primum quærite regnum Dei.* Ultimus enim finis naturaliter cadit in appetitu, ſicut prima principia naturaliter primo cadunt in apprehenſione. Sic enim omnia deſideria præſupponunt deſiderium ultimi finis, ſicut omnes ſpeculationes præſupponunt ſpeculationem primorum principiorum. *q. 7. de malo, art. 10. ad 9.*

QUÆR. 4. An ſit impoſſibile quod adultus habeat originale peccatum ſine actuali ex hoc quod ſi faciat quod in ſe eſt, gratiam obtinet.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod iſta propoſitio apud quoſdam impoſſibilis reputatur, quod aliquis adultus habeat peccatum originale ſine actuali. Cum enim quilibet teneatur peccatum vitare, & hoc fieri non poſſit, niſi præſtito ſibi debito fine, tenetur quilibet cum primo ſuæ mentis eſt compos ad Deum ſe convertere, & in eo finem conſtituere; & per hoc ad gratiam diſponitur. *quæſt. 28. de verit. art. 3. ad 4.*

De his plura tradunt Scholaſtici.

Z E L U S S A L U T I S A N I M A R U M.

QUÆR. 1. Utrum zelus ſit effectus amoris.

Reſpond. *v. Amor, quæſt. 9.*

QUÆR. 2. An debeat unuſquiſque ex propria incli-

inclinatione principaliter intendere ſalutis ſuæ: ex injunctione vero Superiorum ſalutis alienæ. Reſp. ſupra *v. Epiſcopatus quæſt.* 8.

QUÆR. 2. *An illi, qui aliis prodeſſe refugiunt, tantum rei ſint, quantum prodeſſe potuerunt.*

Reſp. D. Thomas, dicit Gregorius in Paſtorali, quod *illi qui prodeſſe utilitati proximorum prædicatione refugiunt, ſi diſtricte judicentur, ex tantis proculdubio rei ſunt, quantis venientes ad publicum prodeſſe potuerunt.* 2. 2. *qu.* 133. *art.* 1. *ad* 1.

QUÆR. 4. *An illi qui vita, & ſcientia aliis prodeſſe poſſunt, ſi ab eorum correctione, & gubernatione deſiſtunt ut ſuæ propriæ ſaluti vacent, incurrant maledictionem; de qua dicitur Proverb.* 11. *Qui abſcondit frumenta maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput vendentium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod diſpenſatio ſpiritualium frumentorum non eſt facienda ſecundum arbitrium cujuslibet, ſed principaliter quidem ſecundum arbitrium, & diſpoſitionem Dei: ſecundario autem ſecundum arbitrium ſuperiorum Prælatorum: ex quorum perſona dicitur 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*: & ideo non intelligitur ille abſcondere frumenta ſpiritualia, cui non competit ex officio, nec ei a ſuperiore injungitur, ſi ab aliorum correctione aut gubernatione deſiſtat: ſed ſolum tunc intelligitur abſcondere, ſi diſpenſationem negligat, cum ei ex officio incumbit: vel ſi officium, cum ei injungitur, pertinaciter recipere renuat: unde Auguſt. dicit 19. de Civit. Dei cap. 19. *Otium ſanctum quærit charitas veritatis: negotium juſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis: quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum eſt veritati: ſi autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem.* 2. 2. *q.* 185. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 5. *An illi qui vitam agunt ſolitariam, negligant ſalutem animarum, & faciant contra illud Chriſti Luc.* 11. *Nemo accendit lucernam, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in 29. de Civit. Dei, cap. 10. *a ſtudio cognoſcendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium*: quod autem aliquis ſuper candelabrum ponatur, non pertinet ad ipſum, ſed ad ejus ſuperiores: *quæ ſarcina ſi non imponatur* (ut Auguſtinus ibidem ſubdit) *contemplandæ veritati vacandum eſt*; ad quam plurimum valet ſolitudo. Et tamen illi qui ſolitariam vitam agunt: multum utiles ſunt generi humano: unde Auguſtin. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ (cap. 21.) de his loquens: *pane ſolo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt: videntur autem nonnullis res humanas pluſquam oporteret deſeruiſſe, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus proſit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non ſinimur.* 2. 2. *qu.* 188. *art.* 8. *ad* 4.

QUÆR. 6. *An illi qui pro ſalute animarum vocantur ad vitam activam, debeant totaliter deſerere contemplativam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod ad opera vitæ activæ interdum aliquis a contemplatione evocatur propter aliquam neceſſitatem præſentis vitæ: non tamen hoc modo quod cogatur aliquis totaliter contemplationem deſerere: unde Auguſtinus dicit 19. de Civitate Dei (cap. 19.) *Otium ſanctum quærit charitas veritatis: negotium juſtum* (ſcilicet vitæ activæ) *ſuſcipit neceſſitas charitatis: quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ, atque intuendæ vacandum eſt veritati: ſi autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem: ſed nec ſic omnino veritatis delectatio deſerenda eſt, ne ſubtrahatur illa ſuavitas, & opprimat iſta neceſſitas.* Et ſic patet, quod cum aliquis a contemplativa vita ad activam vocatur, non hoc fit per modum ſubtractionis, ſed per modum additionis. 2. 2. *q* 182. *art.* 1. *ad* 3.

QUÆR. 7. *Utrum quando D. Gregor. dicit ſuper Ezechielem homil.* 12. *quod nullum ſacrificium eſt Deo magis acceptum quam zelus animarum, intendat præferre meritum vitæ activæ merito vitæ contemplativæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod Sacrificium ſpiritualiter Deo offertur, cum aliquid ei exhibetur: inter omnia autem bona hominis, Deus maxime acceptat bonum humanæ animæ, ut hoc ſibi in Sacrificium offeratur: offerre autem debet aliquis Deo, primo quidem animam ſuam, ſecundum illud Eccleſ. 30. *Miſerere animæ tuæ placens Deo*: Secundo autem animas aliorum, ſecundum illud Apocal. ult. *qui audit, dicat, veni*: quanto autem homo animam ſuam vel alterius propinquius Deo conjungit, tanto ſacrificium eſt Deo magis acceptum: unde magis acceptum eſt Deo, quod aliquis animam ſuam & aliorum applicet contemplationi, quam actioni. Per hoc ergo quod dicitur, quod *nullum Sacrificium eſt Deo magis acceptum, quam zelus animarum*, non præfertur meritum vitæ activæ merito contemplativæ; ſed oſtenditur magis eſſe meritorium, ſi quis offerat Deo animam ſuam, & aliorum, quam quæcunque alia exteriora dona. 2. 2. *q.* 182. *art.* 2. *ad* 3.

QUÆR.

Digitized by Google

QUÆR. 8. *Utrum in Ordinibus Religioſis ſummum gradum obtineant illi, qui ordinantur ad ſalutem animarum procurandam per prædicationem, & doctrinam.*

Reſp. *v. Religio, q.* 56.

QUÆR. Ultimo, An Epiſcopi, & Theologiæ Doctores debeant intermiſſo proprio officio particulariter intendere ſaluti animarum; & quanta ſit muneris eorum excellentia.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quod aliqua duo poſſunt comparari ad invicem, & ſimpliciter, & ſecundum aliquem caſum: nihil enim prohibet id quod eſt melius ſimpliciter, in aliquo caſu eſſe minus eligendum, ſicut philoſophari eſt ſimpliciter melius quam ditari: ſed in tempore neceſſitatis ditari eſt magis eligendum: & aliqua pretioſa margarita eſt carior uno pane; & tamen in aliquo caſu famis, panis præeligeretur, ſecundum illud Threni 4. *Dederunt pretioſa quæque pro cibo ad refocillandas animas.*

Eſt autem conſiderandum, quod in quolibet artificio, ſimpliciter melior eſt qui diſponit de artificio, & dicitur architecton, quam aliquis manualis qui opera exequitur ſecundum quod ei ab alio diſponitur: unde & in ædificiis conſtruendis majori mercede conducitur qui diſponit de ædificio, licet nihil manibus operetur, quam manuales artifices, qui dolant ligna, & incidunt lapides: in ædificio autem ſpirituali ſunt quaſi manuales operarii qui particulariter inſiſtunt curæ animarum (puta Sacramenta miniſtrando, vel aliquid hujuſmodi particulariter agendo) ſed quaſi principales artifices ſunt Epiſcopi, qui imperant & diſponunt qualiter prædicti ſuum officium exequi debeant, propter quod & Epiſcopi ideſt ſuperintendentes dicuntur: & ſimiliter Theologiæ Doctores ſunt quaſi principales artifices, qui inquirunt & docent qualiter alii debeant ſalutem animarum procurare.

Simpliciter ergo melius eſt docere ſacram Doctrinam, & magis meritorium, ſi bona intentione agatur, quam impendere particularem curam ſaluti hujus, & illius: unde Apoſtolus de ſe dicit 1. ad Cor. 1. *Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare*; quamvis baptizare ſit opus maxime conferens ſaluti animarum: & 2. ad Timot. 2. idem Apoſtolus commendat fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere: ipſa etiam ratio demonſtrat, quod melius eſt erudire de pertinentibus ad ſalutem eos qui in ſe, & in aliis proficere poſſunt, quam ſimplices qui in ſe tantum proficere poſſunt. In aliquo tamen caſu neceſſitate imminente deberent & Epiſcopi, & Doctores, intermiſſo proprio officio, particulariter intendere ſaluti animarum. *Quodlibeto* 1. *alias art.* 14. *nunc q.* 7. *art.* 2. *in corp.*

Plura circa zelum ſalutis animarum videantur loc. citatis, & etiam aliis v. Amor, Charitas, Cathedra, Cura animarum, Docere, Epiſcopatus, Prædicare, Prælatio, & Religio.

Digitized by Google

SUPPLEMENTUM.

CUm videret Auctor Supplementum iſtud eſſe neceſſarium, judicavit in eo potius quam in ipſo Opere referenda eſſe quæ dicentur de Scrupulis, quia non ſunt ipſius D. Thomæ; & quæ dicentur de Uſuris ex Opuſculo 73. quia non eſt omnino certum, an hujuſmodi Opuſculum ſit S. Doctoris, ut mox notabimus.

SCRUPULI.

QUamvis ea quæ dicuntur de ſcrupulis, aliqualiter inferri poſſint ex principiis doctrinæ D. Thomæ (ſicut etiam ſupra notavimus de æquivocatione) quia tamen de ipſis expreſſe non loquitur Doctor Sanctus; Et aliunde materia eſt valde neceſſaria, viſum eſt expediens eam ſupplere ex altero Sancto ejuſdem Ordinis, nempe, D. Antonino, qui ex noſtro Prædicatorum Ordine ad Archiepiſcopatum Florentinum fuit aſſumptus; quippe ſanctitate, & ſcientia fuit valde celebris, & a Caſuiſtis ſæpe cum magna laude citatur. Sanctus iſte in illo Opere omnino egregio, quod Summa major & aurea nuncupatur, plura dicit de ſcrupulis: præcipua ſunt quæ ſequuntur.

QUÆR. 1. Quid ſit ſcrupulus.

Reſp. D. Antoninus, ſciendum, quod ſcrupulus eſt vacillatio quædam conſurgens cum formidine ex aliquibus conjecturis debilibus, & incertis. Unde videtur eſſe ſcrupulus id quod apud alios dicitur puſillanimitas: quæ eſt tædio, ſeu timore rerum adverſarum iners & inconſiderata fracti animi dejecto. Et ſic utrumque, ſcilicet tam ſcrupulus quam puſillanimitas importat inordinatum timorem. Unde ipſe ſcrupulus a quibuſdam vocatur erronea conſcientia, ab aliis timor conſcientiæ, & ab alii puſillanimitas, contra quod dicitur Eccleſ. 7. *Noli eſſe puſillanimis in animo tuo. 1. p. Summæ, tit. 3. c. 10. §. 9.*

QUÆR. 2. Ex quibus cauſis oriantur ſcrupuli.

Reſp. D. Antoninus, cauſatur iſta ſcrupuloſitas, ſive puſillanimitas quandoque ex complexione ad timorem idonea, ut eſt complexio frigida; puta in feminis vetulis & melancholicis. Timor enim naturaliter ſecundum Damaſcenum, conſtringit, ſicut & frigida conſtringunt, & congelationem faciunt: ad quem motum contractionis imaginatio movetur a timoris diſpoſitione, itaut concipiat quis aliquid eſſe futurum malum, & per conſequens fugiendum. Quandoque cauſatur puſillanimitas, ſeu ſcrupulus ex ægritudine maniaca, vel melancholica, quæ eſt infirmitas capitis, per quam læditur imaginatio, & quandoque ratio: unde Galenus & Avicenna dicunt, quod mania eſt infectio anterioris cellulæ capitis cum diminutione imaginationis; melancholia vero eſt infectio mediæ cellulæ capitis cum diminutione rationis. Cauſatur & aliquando ſcrupulus ex tentatione diabolica. Poteſt enim Diabolus, Deo permittente, movere melancholicos humores in homine, per quos imaginatio vel errare poteſt, aut turbari ad timorem inordinatum: unde & Avicenna dicit, quod quibuſdam Medicis viſum eſt, quod melancholia contingat a Dæmonio. Aliquando vero procedit puſillanimitas, ſeu ſcrupulus ex regiminis corporalis negligentia, ſcilicet per nimiam abſtinentiam, vigilias, & hujuſmodi: unde B. Hieronymus, *rationalis hominis dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigilias praefert ſenſus integritati; ut per immoderatiorem abſtinentiam, atque indiſcretam pſalmorum, vel officiorum decantationem, aut amentiæ, aut triſtitiæ* (ideſt melancholiæ) *notam incurrat*, de Conſecrat. diſt. *non mediocriter*. Aliquando cauſantur ſcrupuli ex ſocietate timidorum: nam unus ſcrupuloſus facit alium ſcrupuloſum. *In illa Summa majori, 1. part. tit. 3. cap. 10. §. 9.*

QUÆR. 3. Quodnam ſit optimum contra ſcrupulos remedium.

Reſp. D. Antoninus eſt orationis devotæ continuatio: unde Jacobi 1. dicitur: *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur; &*: Sapiens in ſe expertus, ait, Sapient. 7. *Invocavi, & venit in me Spiritus ſapientiæ*: qui ſpiritus eſt unctio, quæ docet de omnibus, ut dicitur in 1. can. ſcilicet neceſſariis ad ſalutem. Sic & Salomon poſtulans ſibi dari ſapientiam ad recte judicandum populum, ubi occurrunt multa dubia, obtinuit eam. 3. Reg. 3. & Joſaphat Rex ad Dominum inquit: *cum ignoremus quid agere debeamus: hoc ſolum reſidui habemus, ut oculos noſtros dirigamus ad te*. Et præcipue oratio valet ad tollendum ſcrupulos, prout procedunt ex tentatione Diaboli. Quod figuratum eſt Matth. 17. in dæmoniaco lunatico ſanato a Chriſto, qui projiciebat illum obſeſſum quandoque in ignem, quandoque in aquam: ſic ſcrupuloſus de uno contrario vadit ad aliud: & de eo dixit, quod illud genus dæmoniorum ejicitur in oratione, & jejunio. Sic S. Petrus Martyr oratione liberatus fuit a ſcrupulo infidelitatis. *In eod. cap. 10. & §. 9.*

QUÆR. 4. Quodnam ſit aliud optimum remedium contra ſcrupulos.

Reſp. D. Antoninus, eſt obedientiæ humilis imitatio; ut ſcilicet ſcrupuloſus captivet intellectum ſuum dictis ſapientum, & obedientiæ ſuperiorum, quantumcumque ſcrupulus ipſi dictet aliud. Unde Proverb. 3. dicitur: *ne innitaris prudentiæ tuæ*; & Job 4. *conſilium ſemper a ſapiente perquire*: & Proverb. 22. *ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui*. Hinc & Cancellarius Pariſien. in 4. de vita animæ inquit: *Unum hoc generale damus documentum credere videlicet faciliter ſapientiorum, & bonorum judicio; & contra communes ſententias non leviter ſibimet formare ſcrupulos anxios & timidos*; & in libro de Vitis Patrum

Præ-

Prædicatorum narratur, quod cum quidam defunctus appareret alteri ejuſdem Ordinis, ſcilicet Prædicatorum, qui erat multum ſcrupuloſus, ipſo interrogante de ſcrupulis ſuis, reſpondit defunctus: *Conſule diſcretos, & acquieſce eis*. Similiter legitur de quodam diſcipulo B. Bernardi, qui cum non poſſet deponere ſcrupulos ſuos, propter quod ad celebrandum non auderet accedere, dixit ei Bernardus: *Vade frater, & in fide mea celebres*; obedivit ille ſimpliciter, & omnis ille ſcrupulus perpetuo receſſit. Sed ſi quis ſcrupuloſus diceret: Utinam talis eſſet prælatus qualis erat Bernardus, crederem faciliter imperanti, & acquieſcerem conſulenti: nunc autem cum Superioris mei parvam ſapientiam conſpicio, non audeo meam conſcientiam ejus fidei committere. Reſpondet Cancellarius: *quiſquis ita dicis & ſapis, erras & deciperis*; debes ergo illi obedire non ut homini, ſed ut Deo jubenti, cujus vices gerit: Unde Luc. 10. Chriſtus dicit: *qui vos audit me audit*; ſi tamen non contra Deum juſſerit. *Ibidem*.

QUÆR. 5. *Quodnam aliud remedium ſit conveniens ſcrupuloſis*.

Reſp. D. Antoninus, eſt animoſa pugnatio, ſeu repulſio ſcrupulorum, ſeu puſillanimitatis, ad quod hortatur Dominus Iſa. 35. dicens: *Confortamini puſillanimes: confortamini, & nolite timere; ecce Deus veſter*, ſcilicet adjuvans & illuſtrans. Unde Gregor. in Moral. dicit, quod diabolus aſſimilatur mirmicoleoni, quod animal dicitur leo formicarum. Nam formicis quæ minutiſſimæ ſunt diſcurrentibus inſidiatur & occidit: ſed alia animalia grandiuſcula itinerando conculcant & perimunt. Sic diabolus inveſtigat complexiones hominum, ut dicit Gregor. & quos videt parvicordis & puſillanimes & ſcrupuloſos, ipſos aggreditur, & ſcrupulis, & vitiis occidit: Sed a magnis ſpe & vigore rationis diabolus ipſe proſternitur & abjicitur. Hinc & Cancellarius in quodam tractatu ſuo inquit: *Mille ſurgunt apud aliquod ſcrupuli more canum oblatrantes, & lacerare minantes, ipſos qui volunt ire per viam Dei, quos convincere, & compeſcere melius quam per contemptum nequimus: tantummodo ſi contemptus ille ſit timoratus, & regulatus, non abſque pravio alterius, preſertim Superioris conſilio*. Et ideo in tractatu de regulis Moralibus ait: *Conſilium ſalubre eſt frequenter agere contra ſcrupulos leves & tepides, vitando eos ad aliorum judicium; quatenus ex conſuetudine fiat homo robuſtus, ſolidus, & tranquilius in exercitio ſpirituali. Sicut etiam ſi quis vellet ligamentum diſtortum ad rectitudinem ducere, oportet quod retorqueret ipſum ex parte oppoſita curvando, & ſic reduci poſſet ad rectitudinem. In eodem* §. 9.

QUÆR. 6. *Quomodo ſanandi ſint ſcrupuloſi, quando ſcrupuli ex infirmitate corporali proveniunt: & utrum expediat vivere juxta regulas medicinæ*.

Reſp. D. Antoninus, cum cauſa ſcrupuloſitatis aliquando procedat ex qualitate complexionis præcipue melancholicæ; aliquando ex ægritudine ſuperveniente maniaca, vel melancholia; aliquando ex indiſcreto vitæ regimine, puta per nimias abſtinentias; pertinebit ad moralem Medicum rectorem, vel Confeſſorem in hujuſmodi adhibere remedia de conſilio medicinæ, ut ſcrupuloſus ſeipſum vincat, etſi durum videatur in aſſumenda illa remedia præcipue conſulta vel data, ſeu impoſita ab ipſo medico ſpirituali: dicitur enim Eccleſ. 38. *Altiſſimus de terra creavit medicinam, & vir prudens non abhorebit eam*.

Non tamen expedit in omnibus vivere medicinaliter, præcipue religioſis. Nam, ut dicit Ambroſ. de Conſecr. diſt. 5. *Contraria ſunt divinæ conditioni precepta medicinæ, quæ a jejunio revocant, lucubrare non ſinunt, vigilare non permittunt, ab omni intentione meditationis abducunt*. Nec etiam ſcrupuloſus debet timere vitam ſibi abbreviare ex obſervatione præceptorum Dei & Eccleſiæ, vel obſervatione ſuæ religionis: dummodo ex capite ſuo non addat alia magis auſtera: nam, ut dicit Job: *Conſtituiſti terminos ejus*, ſcilicet vitæ hominis, *qui præteriri non poterunt*: nec ſecundum prolongationem, nec ſecundum abbreviationem: ſed etſi abbreviaretur ſecundum cauſas ſecundas & naturales, ſibi eſſet ad cumulum præmii, non peccati; illa ſcilicet faciendo ad placendum Deo, & ſecundum communes regulas traditas ab Eccleſia, & Religionibus approbatas. *Ibidem*.

QUÆR. 7. *An ſcrupuloſi & etiam alii poſſint ſequi quamlibet opinionem; dummodo ſit alicujus magni Doctoris*.

Reſp. D. Antoninus, ex reſponſis quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur quod frater ſimplex, vel quilibet homo cum ſalute poteſt ſequi in conſiliis quamcunque opinionem voluerit; dummodo alicujus Doctoris magni opinionem ſequatur. *Ibidem*.

QUÆR. 8. *Quid ſit certitudo moralis, quidve probabilitas: & quanam ſufficere debeat & ſcrupuloſis, & aliis*.

Reſp. D. Antoninus, certitudo moralis, ſeu civilis, tangitur in principio Ethicorum: Ubi dicitur quod diſciplina eſt in unaquaque re certitudinem quærere juxta exigentiam materiæ: æque enim vitioſum eſt perſuadentem quærere mathematicum, & moralem demonſtrantem. Non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis, groſſis, & figurabilibus magis ad unam partem quam ad aliam ſe habentibus. Dicitur autem probabile quod pluribus & maxime ſapientibus apparet verum. Ex his igitur ſequitur quod in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem, teſte Ariſtotele & experientia: ſufficit talis certitudo, quæ non ſemper ſcrupulos omnes abjiciat, ſed ſufficit ut contemnat, ſeu ſuperet eos. *Ibidem*.

USURA.

IN impreſſione Romana Operum Div. Thomæ juſſu Summi Pontificis Beati Pii V. ex noſtro Prædicatorum Ordine aſſumpti edita, Opuſculum 73. de uſuris ponitur inter opuſcula dubia, quæ minuſculis characteribus ſunt impreſſa, ut diſtinguantur ab opuſculis indubiatis ejuſdem Angelici Doctoris, quæ ſunt majuſculis impreſſa characteribus. Plures aſſerunt opuſculum illud eſſe Sancti Doctoris: alii negant: nec ego unquam potui hoc mihi perſuadere. Nam ſi totum attente legatur, conſtabit quod ſtylus prorſus diſcrepat ab ordina-

Digitized by Google

rio ſtylo Doctoris Angelici; & quod quædam in eo habentur ſententiæ omnino oppoſitæ illis, quas Sanctus Doctor tradit in aliis ſuis Operibus indubitatis.

Omitto alias rationes, quæ pro utraque parte afferri poſſunt: Sufficit monere, quod ne illi qui primæ adhærent opinioni, aliquid in hoc Opere noſtro deſiderent: & quia aliunde ſi hoc opuſculum non eſt D. Thomæ, ſaltem eſt Authoris ſatis antiqui; cum Bergomenſis, qui a pluſquam ducentis annis floruit, ipſum inter alia D. Thomæ opuſcula recenſeat, & ipſius reſolutiones inſerat in ſua tabula aurea omnium operum ejuſdem Angelici præceptoris: ideo ex ipſo refero quæſt. ſequentes Prætermiſſis illis, quæ in aliis Sancti Doctoris operibus omnino indubitatis & clarius & exactius exponuntur; & habentur ſupra *v. Reſtitutio*, & *v. Uſura*. Omiſſis quoque nonnullis propter rationes, quas ſtudioſus illius Opuſculi lector ſuſpicari facile poterit.

QUÆR. 1. *An ſine uſura poſſit iniri contractus quo redditus vel cenſus emuntur minori pretio ad tempus, ſicut emuntur pro ſemper: v. g. Aliquis habet redditus certos ex parochia, vel præbenda, vel patrimonio, vel aliunde, & eos vult vendere ad ſex annos, vel ad decem, vel ad tempus indeterminatum, ut ſimul habeat paratam pecuniam, an licite poſſint emi pro minori pretio quam valeant in tot annis.*

Reſpondetur in prædicto Opuſculo 73. de uſuris cap. 9. Contractus ille de natura ſua habet in ſe tria, quæ ipſum juſtum oſtendunt. Unum eſt ipſa vendentis liberalitas, qua poteſt rem ſuam dare gratis, vel permutare pro re minoris pretii quam ſit ſua res; & ſecundum hoc nullum incidit vitium in emente, quia id quod accipitur, totum eſt de voluntate libera Domini. Aliud eſt ipſa æquitas permutationis rerum, quia quando res venditur pro tanto quanto æſtimatur juſte ſive a venditore & emente, ſive ab his qui ſunt legis poſitivæ periti, tunc eſt juſtitia in permutatione: ſed conſtat quod vendens non poteſt plus habere pro tempore pro quo vendit: & etiam res futuræ per tempora non ſunt tantæ æſtimationis, ſicut eædem collectæ in inſtanti; nec tantam utilitatem inferunt poſſidentibus: propter quod oportet quod ſint minoris æſtimationis ſecundum juſtitiam. Tertium eſt ipſa ratio ſortis, quia quod plus accipitur quam datur, eſt de ratione ſortis: eo quod emens totum emit quod eventurum erat tempore determinato: & ideo non ultra ſortem propriam accipit, ſicut nec ille qui emit redditus ad omne tempus.

QUÆR. 2. *An ſit uſurarius contractus, quando emuntur redditus, vel poſſeſſiones ad vitam, quæ eſt tempus indeterminatum; v. g. Quando datur certa pecuniæ ſumma alicui Eccleſiæ pro aliquibus poſſeſſionibus tenendis ad vitam illius qui dat pecuniam, itaut poſt ejus mortem redire debeant ad eandem Eccleſiam.*

Reſp. in eod. cap. 9. quod tum propter juſtam æſtimationem rerum in tempore contractus; quia tantum res æſtimatur juſte, quantum ad utilitatem poſſidentis refertur, & tantum juſte valet, quantum ſine fraude vendi poteſt: tum etiam propter periculum æqualiter annexum ipſi contractui per naturam ejus ex parte utriuſque Domini: tum etiam propter liberam voluntatem Dominorum res transferentium cum ſuis proventibus, ſit hujuſmodi contractus ex natura ſui a vitio uſuræ liber.

QUÆR. 3. *An ſine uſura poſſint fieri contractus, quibus pro minori pretio ſtatim perſolvendo emuntur res fructiferæ plus poſtea valituræ ſive per naturam temporis, ſive per exercitium laboris, ut ſemina & ſylvæ.*

Reſp. in illo Opuſc. de uſuris, cap. 10. Illud quod per naturam temporis accreſcit rei alicui, juſte eſt illius, cujus eſt ipſa res, ut ſi quis emit terras fructiferas, vel arbores, vel animalia fructifera, quidquid evenit per naturam temporis, & non tantum per exercitium laboris, juſte ſit illius, cujus ſunt hujuſmodi terræ, &c. Quare cum per naturam temporis ſegetes in terra ſatæ veniant ad majorem valorem, & ſimiliter ſylvæ; ſequitur quod quidquid provenit ultra pretium datum, juſte ſit illius qui emit ipſa, & cedit in propriam ſortem: quare nihil accipit ultra ſortem, licet plus accipiat emens quam dederit.

QUÆR. 4. *An poſſit aliquis extinguere debitum diminuendo de ſumma propter anticipationem ſolutionis, ut ſi aliquis debeat alteri centum ſolidos perſolvendos poſt annum, vel annuatim ad duos vel tres terminos; & creditor vult remittere debitori tertiam, vel quartam, vel quintam partem, ſi ſolvat ei in principio anni, ſive ante terminos præfixos, quando petierit.*

Reſp. in eodem Opuſc. cap. 8. Hic poteſt cadere excuſatio uſuræ dupliciter. Uno modo, quando gratis & liberaliter creditor hujuſmodi ſuperabundantiam tribuit debitori: & debitor non cauſa temporis accipit. Alio modo, quando debitor per damnum propriæ rei recompenſat hujuſmodi ſuperabundantiam, ut quando non poteſt habere pecuniam ſine alicujus rei propriæ alienatione & damno, ex qua ſolvat creditori quod petit ante terminum ſolutionis. Alias eſt caſus uſurarius.

QUÆR. 5. *Utrum ratione dubii vel periculi excuſetur aliquis ab uſura, licet vendat rem plus quam valeat, recepturus ſolutionem dum erat tantum valitura; vel emat minus quam valeat recepturus rem dum eſſet forte plus valitura.*

Reſpondetur in prædicto Opuſc. cap. 6. Declaratio prædictorum per exempla magis patebit. Ponamus igitur, quod aliquis poſt Auguſtinum, multum de blado, vel de vino habeat venalia; & pro illo tempore menſura bladi tres ſolidos tantum valeat, & modius vini decem, & vendat bladum pro quatuor ſolidis, & vinum pro duodecim, recepturus tamen pecuniam in feſto Sancti Joannis. Quia nec volebat dare pro minori pretio etiamſi ſtatim reciperet, eo quod rem ſuam æſtimabat tantum valituram probabiliter in prædicto tempore ſolutionis. Dico, quod non committit uſuram, licet plus accipiat in ſpe, quam det tempore venditionis: quia illud non accipit cauſa temporis, ſed pro natura rei, quam probabiliter, & veriſimiliter dubitari poteſt tantum valituram in tempore pro quo vendidit, etiam ſi non valuit tantum in tempore, quo vendidit.

Et

Et hæc ratio poteſt applicari ad aliquos alios contractus; etiam quando res minus emitur quam valeat tempore emptionis, recipienda tamen in alio tempore, in quo veriſimiliter poteſt dubitari, utrum plus, vel minus ſit valitura quam empta ſit.

Sicut autem dictum eſt de ratione dubii in mutuo, & in contractibus aliis, ita dicendum eſt de ratione periculi, etiamcirca ſortem, non tollit rationem uſuræ in mutuo, ut probatur in capitulo, *Naviganti*. Et hujus ratio patet per prædicta. In contractibus vero aliis, in quibus videtur ſuperabundare acceptum ſuper datum, poteſt excuſare, ſcilicet quando ipſa ratio periculi poteſt recompenſare hujuſmodi ſuperabundantiam. Res enim, quæ extra periculum poſſidentur ejuſdem ſpeciei, plus æſtimantur, quam eædem exiſtentes in periculo; & ideo ad naturam rei convertitur recompenſatio, quæ propter periculum æſtimatur plus, vel minus.

QUÆR. 6. *An ſine uſura poſſit aliquis committere pecuniam mercatori pro certa parte lucri.*

Reſpondetur in eodem Opuſc. cap. 11. Quod aut commiſſio fit pecuniæ, ita quod transfertur dominium in toto, vel in parte rei commiſſæ in poteſtatem ejus, cui committitur; aut ita fit commiſſio, quod non tranſeat dominium, ſed remanet tota res commiſſa in dominio committentis. Primo modo eſt vitium uſuræ, eo quod ſperat lucrum jam de re non ſua, quia jam erat translata per commiſſionem in dominium alterius; & in hoc aſſimilatur mutuo. Sed ſecundo modo poteſt ſperari lucrum ſinevitio uſuræ, quia tunc commiſſa eſt pecunia, vel res alia ſicut ſervo, & miniſtro, qui de re domini negotiantur ad utilitatem domini ſui: & ideo committens poteſt ſperare lucrum, ſicut ex re ſua, & ſic non accidit ſorti, nec poſſidetur ſine juſto titulo: quia ſicut rei propriæ partum recipit, non tamen partem numiſmatis ex numiſmate immediate, ſed partum ipſarum rerum, quæ per numiſmata ſua ſunt acquiſita juſta commutatione.

QUÆR. 7. *Quandonam licite & ſine uſura dari poſſint commiſſiones nutriendorum animalium, vel aliarum rerum, ad lucrum ipſius committentis.*

Reſpondetur ibidem, tunc hujuſmodi commiſſiones licite fieri poſſunt, quando mutuum, vel ſimilitudo mutui non permiſcetur in talibus, ſed dominium retinetur cum periculo, quod communiter accidere poteſt: vel dominium rei commiſſæ communicatur ei qui eam ſuſcipit ad lucrum nutriendum, & ſimile periculum communicatur utrique; Et quando ſecundum juſtam æſtimationem taxatur lucrum, per quod juſte recompenſatur labor & ſollicitudo alumni.

QUÆR. 8. *Utrum ille qui vendit ad credentiam poſſit carius vendere ad vitandum damnum ſuum: & quomodo in hoc dignoſcatur intentionis rectitudo.*

Reſpondetur in eodem Opuſc. cap. 10. ſi venditor rem ſuam intendat vendere carius, non propter tempus tantum, ſed tantum propter damnum, quod ſibi videt imminere ex dilatione perſolutionis recuperandæ, ſeu propter vexationem ſuam redimendam, quam probabiliter timet futuram ſibi in repetitione debiti ſui, propter malitiam, vel impotentiam debitoris, tunc excuſatur a vitio: & ſit æquitas æſtimationis in hujuſmodi contractibus, per recompenſationem damni, vel quando probabiliter timetur hæc in credentia accidere: & tunc rectitudo hujuſmodi intentionis apparet, quando venditor optaret potius non vendere talibus, quam vendere ad credentiam; & quando libentius daret aliis pro minori pretio in continenti perſolvendo, quam venderet ad credentiam talibus pro pretio majori.

QUÆR. 9. *An ſine uſura poſſit aliquis alteri eunti ad nundinas ſuam committere pecuniam ad lucrum.*

Reſp. in eodem Opuſculo cap. 14. Diſtinguendum eſt circa hoc: quia aut eſt ſimpliciter commiſſio, quæ ſit propriæ rei bonæ fidei alterius; & ſic non incideret uſuræ vitium; ſicut oſtendimus ſupra: aut eſt commiſſio ſecundum quid, ſeu ſimpliciter translatio, ſicut eſt in mutuo: commiſſionem vero ſecundum quid dico, inquantum committens non retinet periculum ſuper ſe rei commiſſæ: & hoc modo propter rationem translationis, quæ debuit fieri gratis ſine ſpe lucri, incidit vitium uſuræ: & in hoc caſu loquitur Decretalis, *Naviganti*.

QUÆR. 10. *Utrum ille qui dat mutuo triticum, vel vinum, vel oleum ad certas menſuras, & hoc in tempore quo minus valent, ut ſibi reddatur in æqualibus menſuris & ſpeciebus, in alio tempore, quo veriſimile eſt res prædictas plus valituras, committat uſuram.*

Reſp. ibidem, dicimus quod in hoc caſu conſcientia aut excuſat aut accuſat: quia vero mutuum debet fieri gratis & ſine ſpe lucri, quandocumque in mutuo & ex mutuo intenditur ſpes lucri, tunc non caret vitio uſuræ: ſed ſic non eſt in emptione & venditione.

Poteſt autem excludi ſpes lucri ab intentione dantis mutuo modo prædicto, dupliciter. Uno modo, quando dans mutuo paratus eſt omni tempore accipere rem mutuatam, etiam ante illud tempus determinatum, quo res veriſimiliter deberent eſſe cariores: hoc modo ſpes lucri, etſi per accidens intendatur, non tamen per ſe: quia non tollit rationem gratuiti a mutuo. Alio modo, quando dans mutuo, etiam tempus illud determinavit in quo veriſimiliter plus valituræ erant, propter ſolam damni vitationem: tunc enim damnum vitat, quando neceſſitati propriæ conſulens intendit conſervare res ſuas ſibi magis neceſſarias ad uſum vitæ, quas ſi tunc non haberet, oporteret eas alibi emere: & ſic reportaret damnum de gratia mutui facta proximo: & ſic intendens in mutuo excuſatur ab omni vitio uſuræ.

QUÆR. 11. *An ſit uſura quando civitates bona pupillorum conſervant, & ſalva ſemper ſorte dant aliquid ſuperabundans.*

Reſp. in eodem Opuſculo cap. 12. ſi non datur hujuſmodi ſuperabundantia ut lucrum, ſed ut gratia, vel ut donum, tunc licet retinere eis: Et per iſtam rationem excuſat conſuetudo uſurarium vitium in multis civitatibus: & hujus ſignum, quod gratis ſit datum, accipiunt ex eo

quod

Digitized by Google

quod præter voluntatem pupillorum determinant ſibi ſuperabundantiam, quam dant eis, & quod nunquam repetunt, nec repeti faciunt a pupillis aliquid.

QUÆR. 12. An & quomodo illi qui ſunt ſolummodo participes lucri uſurariorum, teneantur ad reſtitutionem, ſicut ſervi, vel filii, vel uxores, vel operarii, vel mendici.

Reſp. in Opuſc. 73. de uſuris, cap. 17. Si quis particeps fuerit tantum lucri, eſt, aut ſcienter, aut ignoranter. Si ſcienter, tunc iterum poteſt fieri juſte, aut pro neceſſitate corporali, quando alias commode non poteſt inveniri remedium, ſicut accidit pauperibus mendicantibus: Et ſic aliquando etiam per hoc excuſari poſſunt filii, & filiæ in domo parentum uſurariorum, qui alias nequeunt victum ſibi neceſſarium invenire: & ſimiliter uxor eadem neceſſitate poteſt excuſari. Aut hoc fit pro utilitate ſpirituali, ſicut & Dominus cum publicanis manducabat pro converſione ipſorum, Luc. 15. Et hoc fit iterum juſte aut propter recompenſationem jam factam, vel ſaltem in ſpe fiendam. Et primo modo, artifices, ut laborantes, & ſervientes poſſunt juſte aliquando percipere de bonis uſurariorum, quæ acquirunt ab uſurariis: quia quantum accipiunt ab uſurariis, tantumdem reddunt ipſis per recompenſationem operis, vel laboris, vel artificii, ita quod per hoc non ſunt uſurarii impotentes effecti ad reſtitutionem faciendam. Nihilominus tamen hujuſmodi artifices, ſi credant uſurarios nihil habere de bono, & eadem facilitate poſſunt ab aliis lucrari, peccant ſcienter uſurariis communicando opera ſua pro lucro, quod ſciunt eſſe rem alienam; & maxime propter ſcandalum. Sed modo ſecundo etiam poſſunt participare filii, & filiæ, & uxor in ſpe recompenſandi in aliquo futuro tempore, quando ſperant ſe probabiliter facultatem habituros, quanquam tunc non habeant quando participant. Quicunque vero participes fuerint ſcienter extra aliquam trium cauſarum dictarum, ſive etiam ignoranter, & aliquando hujuſmodi notitiam habuerint, tales ad reſtitutionem tenentur pro parte illa, in qua participes exiſtunt rei alienæ.

QUÆR. 13. Utrum uxor reſtitutionem uſurarum licite facere poſſit ignorante marito, vel etiam ipſo invito.

Reſpondet author prædicti Opuſculi in eodem cap. 17. puto, ſine præjudicio, quod poſſit facere reſtitutiones de rebus alienis, viro ignorante & non prohibente, quia ſic agit cauſam viri. Quod ſi viro ſciente, ſed diſſimulante fecerit, tanto ſecurius agere poteſt, quia jam eſt argumentum quod vir approbat ex quo non reprobat: Si vero viro prohibente, vel prius aut poſtmodum puniente, ita mulier fecerit vel facere voluerit, jam non licet ei: quia ſicut res ſunt ſub poteſtate viri, ita & uxor: quare oportet eam ſic ſubditam viro obedire per omnia, ſecundum Apoſtolum 1. Petri 3. Etſi non faciendo malum, tamen obedire debet in omittendo bonum: quia non eſt neceſſarium ad propriam ſalutem; Unde ſi uxor non faciat quod ſibi videtur bonum, non imputatur ei ad peccatum, ſed ei, qui hoc ei prohibet.

QUÆR. 14. An & quando uxor teneatur ad reſtitutionem uſurarum pro marito defuncto.

Reſpondetur ibidem, dicendum eſt quod uxor uſurarii tenetur ad reſtitutionem pro marito defuncto, ſecundum quod ad eam bona male acquiſita devoluta ſunt, vel inquantum ipſa vivente marito, talibus bonis uſa eſt. Quod ſi nihil de talibus bonis ad eam devolvitur: vel ſi forte de bonis quæ in matrimonio attulerat, fructus erant ſufficientes ipſius neceſſitatibus, & pro omnibus quæ expendit in vita mariti, tunc non tenetur ad reſtitutionem aliquam faciendam, niſi fuerit uſa rebus mariti in ſpe recompenſandi: vel niſi aliquid alienum poſt mortem mariti ſibi retinuit: Nihil autem eſt reſtituendum, niſi alienum.

QUÆR. 15. An illi qui ab uſurariis accipiunt oblationes, & eleemoſynas vel munera, teneantur ad reſtitutionem.

Reſpondetur ibidem, dicendum, quod tales qui ab eis recipiunt aut ſciunt eos uſurarios, aut neſciunt, nec tunc quando accipiunt, nec poſt, Et ſi ſic neſciunt, non peccant accipiendo, nec tenentur ad reſtitutionem. Si vero ſciverint, tunc vel poſt: vel neceſſitate compelluntur ad accipiendum, aut non: ſi neceſſitate, non peccant, nec tenentur ad reſtitutionem: ſi vero neceſſitas non fuerit, adhuc aut ſunt uſurarii notorii, aut non notorii: ſi notorii, tunc omnis ab eis accipiens peccat propter ſcandalum, & quia ipſo jure ſunt excommunicati: & ideo ſemper reſtituendum eſt, ſed non eis ſemper: ſi vero non ſunt notorii; aut aliquid creduntur habere de bono proprio præter uſuras, aut nihil: ſi nihil, tunc reſtitutio facienda eſt ab his, qui aliquid acceperunt: Si vero aliquid, tunc etiam accipi poſſunt ſine peccato ab eis munera, & hujuſmodi, & ad reſtitutionem non obligantur.

QUÆR. 16. An prius reſtituenda ſint ea quæ per uſuras vel aliter injuſte ablata ſunt quam ſolvenda debita vel legata: & quis ordo ſervari debeat in reſtitutione, quando pluribus eſt facienda.

Reſp. in eodem Opuſc. c. 18. ſciendum eſt quod conſuetudo fere in omnibus apud nos habet, quod prius perſolvantur debita quæ clara ſunt, & poſtea fiant reſtitutiones; & ultimo legata ſolvantur. Et hujus conſuetudinis poteſt eſſe ratio: quoniam legata ſunt ſecundum quid donata, & non ſimpliciter donata: ratio enim legati duo importat, ſcilicet quod non eſt res data ſimpliciter, niſi per mortem legatoris: unde ſemper vivente legatore poteſt revocari: & quod ſunt legata propter utilitatem aliquam legantis poſt mortem. Ex his poteſt patere, quod legati inquantum hujuſmodi ſunt, non obligant ſecundum neceſſitatem juſtitiæ, ſed ſecundum devotionem, & utilitatem legantis. Quare cum neceſſaria ad ſalutem præcedant ea quæ ſunt devotionis & ſupererogationis, juſte ſolvuntur debita ante legata. Sed majori juſtitia reſtituenda ſunt ablata, quam debita ſint ſolvenda: cum in hoc impleatur juſtitia tollens injuriam factam Deo, & proximo: ſed in ſolutione debitorum nulla tollitur injuria, ſed tantum ſolvitur juſtitia: quare, ſecundum hoc, videntur prius reſtituenda ablata, quam ſolvenda debita.

Sed

Digitized by Google

Sed contrarium fit ut in pluribus, quod tamen habere poteſt rationem ex duobus. Uno modo, quando debita ſunt clara & manifeſta, ſed reſtitutiones non ſic, ſed inquirendæ ſunt: & clarum ſemper præcedit obſcurum in jure humano. Alio modo, quando res quæ debetur, eſt determinata, ſcilicet centum, vel decem; ſed reſtituenda non ſic: ſed determinatum jure præcedit indeterminatum inquantum hujuſmodi. Et ex hoc concluditur, quod quando reſtituenda ſunt clara, & aperta, & determinata per apertam confeſſionem reſtituentis, debent jure præcedere omnia debita. Quod tamen raro obſervatur, quia quod juris eſt, a paucis advertitur. Et ſecundum dicta patet quando prius poteſt reſtitutio fieri uni perſonæ quam alteri, ſcilicet quando reſtitutio unius eſt clara, & determinata, & alterius non ſic, cæteris paribus.

Sed iterum ſi unus ſit dives, & alter pauper & plus indigens his de quibus reſtitutio facienda eſt, & æqualiter ſit clarum in utroque; adhuc prius pauperi poteſt reſtitutio juſte fieri, quam diviti; eo quod plus læſus eſt in ablatione ſuorum; & quia plus indiget. Tamen ſi uterque ſit æqualis conditionis, ſcilicet in paupertate, vel divitiis, & æqualiter clarum ſit de utroque; ſi uni prius facta ſit injuria quam alteri, adhuc illi prius eſt reſtituendum, ordine juris naturalis, cui prius facta fuit injuria.

Itemque ſi per partes facienda eſt reſtitutio, unicuique proportionabiliter reſtituendum eſt ſecundum quantitatem ablati; ita quod ſi tantum eſt tertia pars ablatorum, vel media, vel alia quælibet pars, cæteris paribus, facienda eſt omnibus reſtitutio tertiæ partis omnium reſtituendorum. Cujus ratio eſt, ut omnibus oſtendatur bona voluntas reſtituendi omnia, ſi adeſſet facultas: Et ſic fit pronior quilibet ad condonandum injuriam ſibi factam, quando videt voluntatem ad emendandum paratam.

QUÆR. 17. *Utrum uſurarius publicus debeat publicam facere reſtitutionem.*

Reſpondetur ibidem, ſciendum eſt, quod aliud neceſſarium eſt loquendo de neceſſitate ſatisfactionis, & aliud loquendo de perfectione ipſius. Ad neceſſitatem vero ſatisfactionis duo ſufficiunt: unum quantum ad Deum, ſcilicet humilitas veræ pœnitentiæ contra contemptum Dei: & aliud quoad proximum ſcilicet reſtitutio plena ablati injuſte, contra injuriam proximi. Sed de perfectione ſatisfactionis ultra exiguntur ſigna & teſtimonia prædictorum, in quibus eſt meritum perfectæ humilitatis quantum ad Deum, & reſtitutio famæ perſonalis contra ſcandalum ex peccato innatum, quantum ad Eccleſiam. Et quantum ad hoc, etiam uſurario notorio, non tantum eſt perfectionis, ſed etiam neceſſitatis, ſaltem publice, & in manu Eccleſiæ reſtitutiones faciendas promittere, & firmare: quia alias privaretur de jure, Sacramento ſalutis, & Chriſtiana ſepultura. Et propter hoc etiam dicit Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. *Peccantem coram omnibus argue.*

QUÆR. 18. *Quibuſnam pœnis uſurarii puniri debeant in foro externo: & quomodo cum ipſis agendum ſit in foro interno.*

Reſp. in eodem Opuſc. c. ult. ſciendum eſt, quod generaliter pœnæ publicæ ſolum vitiis publicis ſunt infligendæ: Et ideo uſurarii publici pœna juris coercendi ſunt; & aliquando propter contumaciam concomitantem, eſt etiam pœna judicis adjungenda. Pœna vero juris triplici coercentur, ſcilicet quod prohibentur ad ſanctam Communionem recipi; & ne ſimiliter recipiantur eorum oblationes in Altari: & ne recipiantur in Chriſtianorum ſepultura: Et hæc tria habentur, Extra cap. *Quare in omnibus fere*. Et inſuper additur pœna his qui contra fecerunt, ſcilicet ſuſpenſionis; niſi per arbitrium Epiſcopi ſui prius ſatisfecerint. Et inſuper etiam per accidens conſequitur talis nota infamiæ. Unde & uſurarii publici quando propter uſuras, pecunias ab alio, quas dederant, repetunt, repelli poſſunt per exceptionem, donec prius de uſuris ſatisfecerint, Extra eodem cap. *Quia fruſtra leges*. Specialiter autem ſuper his pœnis poſſunt clerici jure ab officiis ſuſpendi, ſi fuerint uſurarii, Extra, eodem cap. *Plures clericorum*. Contumaces vero qui nec propter pœnas prædictas corriguntur, debet & poteſt Judex per ſuſpenſionis, & depoſitionis ſententiam coercere: laicos vero per excommunicationis ſententiam cohibere, ut habetur Extra eodem cap. *Prædicta*. Item, ſi non ſufficit juſtitia Eccleſiaſtica, debet juſtitia laicalis in auxilium advocari, Extra, *Deinde*. *Cum vero ab homine*, diſtinct. 17. *ne licuit*.

In foro vero pœnitentiali, ubi de correctione peccati agitur, maxime inquantum eſt contra legem Dei, ſic compellendi ſunt uſurarii ad reſtitutionem, ut beneficium abſolutionis ei denegetur, niſi reſtitutionem faciant plenam, quantum potuerint: aut dilationem petierint ab his quibus tenentur reſtituere. Aut ſi pauperes & impotentes ſunt ad reſtitutionem faciendam, promittant Deo & Confeſſori ſuo, ſi aliquando frugem proſperitatis venerint, ſe reſtituturos pro ſua facultate: aut certe remiſſionem poſtulabunt de his, quibus reſtituere tenentur: alias non debent abſolvi in foro pœnitentiæ. Et hæc omnia probantur Beati Auguſtini authoritate, qua dicitur, *quod non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*. Sicut ergo Confeſſor oſtendit abſolutum a Deo quem abſolvit verbo; ita non debet abſolvere verbo, niſi cum videt ſigna reſtitutionis fiendæ in confitente: Quæ ſigna determinata ſunt in his, quæ prædiximus, ſecundum diverſos ſtatus reſtituentis.

EXtat aliud Opuſculum quod eſt 67. in quo reſolvitur quomodo uſura committitur in emptione & venditione ad tempus. Habetur in prædicta impreſſione Romana inter alia Opuſcula, de quibus incertum eſt an ſint D. Thomæ: & ideo minuſculis characteribus ſunt impreſſa. Sed quamvis ſtylus & doctrina ſint ſatis conformes menti Sancti Doctoris, ac propterea communiter conſeatur ipſius Opuſculum: nihil tamen ex ipſo refero: quia quæſtiones quæ in eo reſolvuntur, explicantur in aliis operibus omnino certis ejuſ-

Digitized by Google

ejuſdem Angelici Doctoris, & referuntur ſupra *v. Venditio*, & *Uſura*.

Cap. ***Naviganti***, tit. de Uſuris, quod citatur in reſponſionibus ad præcedentes quæſtiones, occaſiones dedit pluribus caſuiſtis aſſerendi eſſe uſuram, ſi aliquod intereſſe ſumatur propter periculum ſortis: aliis vero caſuiſtis, qui oppoſitum docent, ſemper viſum eſt cap. illud valde difficile. Quia nempe ſic communiter legitur: ***Naviganti, vel eunti ad nundinas certas mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod ſuſcepit in ſe periculum recepturus aliquid ultra ſortem, uſurarius eſt cenſendus***, ſed notatu digniſſimum eſt, quod ait Barboſa ſuper illud cap. citans Bernatium de utilitate legendæ hiſtoriæ lib. 2. in princ. ſcilicet, mendum irrepſiſſe omiſſione voculæ, ***non***. Sic igitur legendus eſt textus, ***uſurarius non eſt cenſendus***: quod clare colligitur ex connexione verborum immediate ſequentium, quæ ſunt iſta: ***Ille quoque qui dat decem ſolidos, ut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur: quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ, veriſimiliter dubitatur, non debet ex hoc uſurarius reputari***. Ubi particulæ (ille quoque) indicant Summum Pontificem velle neutrum cenſendum eſſe uſurarium; ſi enim vellet unum talem eſſe cenſendum, non autem alterum, diceret, *ille econtra*, &c.

Nec in hoc ſolo loco mendum invenies, ſed etiam in Decretis, can. ***Dedit***, 1. quæſt. 1. quod bene advertit noſter Serra 3. p. qu. 64. in Comment. art. 8. legitur enim in illo canone: ***Quos baptizat ebrius, homicida, adulter, Chriſtus baptizat***: ſed legendum eſt (***ebrioſus***) ut habet textus D. Auguſtini ex quo canon ille deſumptus eſt, tract. 5. in Joan. ideſt vino deditus, qui tamen cum non eſt actu ebrius pollet uſu rationis requiſito ad intentionem neceſſariam in baptizante pro validitate Baptiſmi. Sed quamvis illa communis lectio c. ***Naviganti***, retineretur, communis etiam expoſitio inter alias plures optima eſt, quod nempe ibi eſt ſermo de præſumptione in foro externo: unde Summus Pontifex Gregorius IX. non ait: *Uſurarius eſt*, ſed, ***uſurarius eſt cenſendus***. Cæterum quod juxta rei veritatem in foro interno nedum propter lucrum ceſſans, vel damnum emergens, ſed etiam propter periculum ſortis aliquid ſumi poſſit, poteſt ex reſponſione ad tertium dubium Miſſionariorum Chinenſium data a ſacra Congregatione, & a Summo Pontifice Innocentio X. approbata, quam retulimus in corpore hujus libri *v. Uſura*, *ſub finem*.

FINIS TOMI SECUNDI.

OPU-

Digitized by Google

OPUSCULUM DE CASTITATE, IN QUO

Novum ac ſingulare traditur pro tuenda Caſtitate remedium tam facile, quam efficax ad hanc virtutem conferens, & etiam ad ſanitatem.

PAratum habeo Opus integrum de virtute Caſtitatis tres in partes diviſum. Prima continet hujus virtutis elogia ſecundum omnes gradus, ſcilicet Caſtitatis Virginalis, vidualis, & conjugalis, quæ fere omnia ex Scriptura Sacra, & Sanctis Patribus ſunt deprompta. In ſecunda omnes quæ ad ipſam ſpectant controverſiæ, inter Catholicos, & hujus temporis Hæreticos agitari ſolitæ, præſertim circa votum Caſtitatis, exactiſſime reſolvuntur. In tertia oſtenditur, quod remedia ad tuendam caſtitatem, & concupiſcentiam refrænandam inſtituta debent ex una parte compati cum ſanitate; ut, ſicut ait D. Thomas, concupiſcentia refrænetur, & natura non extinguatur, nec nimis gravetur: ex altera vero parte debent contribuere ad elevationem mentis in Deum; talis enim elevatio, ut docent SS. Patres, eſt finis caſtitatis Chriſtianæ. Oſtenditur quoque, quod omnia quæ a Philoſophis gentilibus, & a Medicis traduntur remedia vel ſanitati nocent, vel mentis elevationem impediunt: omnia e contra quæ ab Eccleſia, & a Religioſis ordinibus præſcribuntur, ut jejunia, abſtinentia, vigiliæ, cilicia, diſciplinæ, veſtitus laneus, nuditas pedum, cantus, aliaque ſimilia, ad caſtitatem ita conferunt, ut ſimul ad ſanitatem contribuant, vel ſaltem ipſi non noceant, & ad elevationem mentis in Deum mirum in modum diſponant. Sed aliis pro completo opere reſervatis ſufficiet in hoc Opuſculo pauca dicere in laudem continentiæ, & poſtea prædictum novum ac ſingulare remedium exponere.

§. 1.

STatus continentiæ alii eſt melior, quia tranquillior, quia ſanctior, quia utilior, & quia magis facilis, & honeſtus, & liber. Ita noſter Doctor Angelicus 1. ad Cor. 7. lect. 7. hoc totum probans ex Apoſtolo: expoſitionem ejus fere ad verbum referimus. Poſtquam Apoſtolus virginibus dedit conſilium continendi, & nubentibus documentum bene vivendi, oſtendit quod magis expedit continere, dicens: *Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe*; quaſi dicat: ſi nubitis, debetis prædicta facere: ſed magis volo vos eſſe ſine ſollicitudine rei uxoriæ.

Prima ratio eſt, major tranquillitas. *Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt Mundi, quomodo placeat Uxori, & diviſus eſt.* Ideſt continentes tranquillitatem magnam experiuntur in contemplatione, & amore Dei, & ipſius obſequio: conjugati vero tribulationem carnis patiuntur, ut ait ibidem Apoſtolus, per quam illa tranquillitas impeditur: continentes non ſunt ſolliciti, niſi quomodo placeant Deo, cui propterea toto corde adherent; conjugati vero ſolliciti ſunt circa res hujus Mundi, quomodo ſibi invicem placeant, & domui ſuæ provideant: atque ita cor veluti diviſum habent, partim Deo, partim Mundo deditum.

Secunda ratio eſt, major ſanctitas. *Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu; quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt Mundi, quomodo placeat viro.* Mulier innupta, ideſt vidua, & virgo, cogitat quæ Domini ſunt, ideſt majorem habet facultatem contemplandi res divinas. Ut ſit ſancta magis quam nupta: multæ enim nuptæ ſunt ſanctæ: unde D. Auguſtinus in lib. de bono conjugali cap. 11. ait: *Ampliorem non nuptarum & in corpore & in ſpiritu ſanctificationem intelligi voluit, non tamen nuptas omnino ſanctificatione privavit.* Sancta, inquam, corpore, ſive corporalibus actionibus; & ſpiritu, ſive ſpiritualibus. Vel ſancta corpore, ſive contra peccata carnalia & ſpiritu, contra ſpiritualia. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt Mundi, ſcilicet de cura filiorum, de regimine domus, & hujuſmodi: & quomodo placeat viro; & ornando ſe hoc fine non peccat: quamvis debeat ſtudere ut ei placeat ornatu morum potius quam veſtimentorum.

Tertia ratio eſt, major utilitas. *Porro hoc ad utilitatem veſtram dico*: majus enim eſt continentiæ commodum: quia ſic mortificatur caro, quæ eſt inimica ſpiritus: D. Auguſtinus de verbis Domini, ſermone 44. *Sicut inimicus occiſus non facit injuriam, ſic caro mortificata non turbat animam.*

Quarta ratio eſt, major facilitas. *Non ut laqueum vobis injiciam*: nimirum laqueum fornicationis perſonis incontinentibus: imo potius laqueus injiceretur, ſi matrimonium conſuleretur: quia de muliere dicitur Eccl. 7. quod *laqueus venatorum eſt*. Non igitur conſulo quod difficilius eſt, ſed potius quod facilius: major enim facilitas eſt ſervandi caſtitatem, minuſque periculum eam perdendi in ſtatu continentiæ, quam in ſtatu conjugii: D. Chryſ. lib. 2. adverſus vituperatores vitæ Monaſticæ: *Age illud quoque inquiramus, ſi tamen inquiſitione opus eſt in re tam manifeſta, utrius ſit pronior ac facilior lapſus. Pudicitiam quidem is qui uxorem habet, facile ſervare poſſe videtur, quippe qui ſolatio non minimo ſuffultus: cæterum in reliquis nulla comparatio eſt. Verum ſic quoque plures longe videas lapſos ex conjugatorum, quam ex Monachorum ordine: neque enim tam multi ex Monaſteriis ad matrimonia accedunt, quam ex jugali thoro ad ſcorta ſe recipiunt.*

Quinta ratio eſt, major honeſtas. *Sed ad id quod honeſtum eſt*: non quod conjugalis ſtatus non ſit honeſtus; ſed quod adhuc magis honeſtus eſt ſtatus continentiæ: D. Auguſtinus in lib. de bono viduitatis cap. 5. *Non matrimonium turpe eſſe monſtravit,*

ſed

ſed quod honeſtius erat, generalis honeſti nomine commendavit.

Ultima ratio eſt, major libertas. *Et quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi*: vos reddendo liberos ac omnino expeditos ad obſequium Dei, & præſertim ad orationis exercitium, ſine impedimentis quæ inevitabilia ſunt in matrimonio.

Vere eligendus eſt ſtatus continentiæ, in quo major eſt tranquillitas, ſanctitas, & utilitas; major quoque facilitas, honeſtas, & libertas.

§. 2.

Veniamus modo ad noſtrum novum ac ſingulare remedium. Pro cujus intelligentia quædam ſunt advertenda.

1. Quod ſicut retulimus ex Angelico Præceptore *v. Jejunium, q. 26. & ſeq.* abundantia ſeminis eſt maximum luxuriæ incitamentum: & quod ad generationem tria concurrunt, ſcilicet humor, calor, & ſpiritus, ſive flatus. Docet idem Sanctus Doctor 4. Sent. diſt. 40. art. 1. ad 4. ſanguinem eſſe id quod proxime in ſemen convertitur. Inde fit quod illæ perſonæ ſunt naturaliter proclives ad libidinem, quæ ſunt complexionis ſanguineæ, vel humidæ ſimul & calidæ, vel melancholicæ ſive flatuoſæ, vel bilioſæ ſive ſpirituoſæ, de quibus multa tradit Philoſophorum princeps in ſuis problematibus. Propterea etiam illa pronitas ad libidinem major eſt in juventute, quam in ſenectute; quia in juvenibus magis abundant humor, calor, & ſpiritus. Quamvis mirum ſit, quod, ut ait Beatus Albertus Magnus lib. 9. de Animalibus, tract. 1. cap. quædam perſonæ in juventute ſua nullas patiuntur tentationes carnis, quibus tamen maxime vexantur in ſenectute, ſicut de ſeipſo fatetur D. Gregorius Nazianzenus; Ratio eſt juxta eundem Albertum Magnum, quod illæ perſonæ ſunt complexionis calidæ & ſiccæ, quæ in juventute non format ſemen: ſed quando per ſenectutem tepeſcit calor, & humectatur complexio, tunc ſemen formatur, quod jam diximus eſſe maximum luxuriæ incitamentum.

2. Materia ſeminis ex omni corporis parte attrahitur, in cerebro fermentatur, & ex ipſo ad renes deſcendit. Ad ipſius formationem cor & jecur valde contribuunt. Hoc colligo ex Hyppocrate, Galeno, & Avicenna, Platone, & Ariſtotele; imo etiam ex D. Chryſoſtomo, & Hieronymo, B. Alberto Magno, & D. Thoma, aliiſque innumeris authoribus. Sed ubicunque formetur, certum eſt, quod tandem ad renes defertur: unde renes ſunt præcipua, & proxima concupiſcentiæ ſedes. Quod probari poſſet pluribus Scripturæ teſtimoniis, juxta Sanctorum Patrum expoſitionem, ut ex illo Job 40. ubi de Dæmone ſub figura Behemot dicitur: *Fortitudo ejus in lumbis ejus*; & ex illo Pſalm. 37. *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus*, aliiſque ſimilibus: ſed res nimis nota eſt, quam ut probatione indigeat. Imo omnes carnis tentationes ex ſolis renibus, ſeu lumbis originem habere dicit D. Petrus Chryſ. in ſer. 24. de ſervo vigili, explicans hæc verba Chriſti Domini: *Sint lumbi veſtri præcincti: Nil*, inquit, *de veſtitu, nil de calceamentis, nil de ipſius occurſus apparatu ſervi vigiles admonentur, ſed tota in præcingendis lumbis mandatur cura, tota in conſtringendis lumbis ſtatuitur vis præcepti*. Et paulo poſt: *Sed dixiſſe ſuffecerat, eſtote præcincti: cur lumbos potiſſimum nominat? cur tanta jubentis reverentia lumborum facit magnopere mentionem? Quæris quare? quia in lumbis eſt tota corporis cauſa, ex lumbis tota carnis negotia ſuſcitantur, in lumbis tota eſt humani lapſus humanæ fragilitatis occaſio.*

3. Cingulum fuit ſemper caſtitatis ſymbolum apud omnes Mundi nationes tum fideles, tum infideles. Apud Hebræos in veteri Teſtamento dum Sacerdotes accedebant ad ſacrificia, vehementer renes ſuos aſtringebant in caſtitatis ſignum, ut tradit D. Hier. ep. 128. de veſtitu Sacerdotali ad Fabiolam. Et nunc inter Chriſtianos Sacerdotes celebraturi ſumendo cingulum dicunt: *Præcinge me Domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis humorem libidinis, ut maneat in me virtus continentiæ, & caſtitatis.* Apud Chaldæos illæ quæ volebant reputari virgines, ſeſe funibus præcingebant, ut dicunt Expoſitores Scripturæ in illud Baruch cap. 6. *Mulieres circumdatæ funibus in viis ſedent.* De Græcis teſtantur Pauſanias, Apollonius, & Plutarchus, quod eorum virgines, in ſuæ virginitatis ſignum zona erant præcinctæ. De Latinis idem teſtatur Ovidius, ut videri poteſt apud Cornelium a Lapide in Comment. Epiſt. ad Epheſ. c. 6. & apud Pierium Hieroglyphico 40.

4. Cingulum etiam ſanitatem conſervat, augendo corporis vires: ideoque fuit ſemper ſymbolum fortitudinis, & conſtantiæ: renum enim & lumborum mollitiem roborat: naturalem calorem veluti coadunat & concentrat, quod non mediocriter juvat ad digeſtionem, & bonam corporis diſpoſitionem: unde Cornelius ibid. & C. Chryſoſt. hom. 23. in Epiſt. ad Epheſ. dicunt, lumbos ſuperiorum & inferiorum corporis partium eſſe fundamentum & juncturam: ideoque laborantes & laſſos plerumque manus illuc quaſi in fundamentum quoddam immittere, ut hoc pacto ſeſe confortent. Itinerantes quoque, & illi qui currunt, ac præ cæteris milites cingulo ſeſe muniunt, ut ſui corporis robur & ſanitatem tueantur & contineant. Eloquentiæ Princeps Cicero inter alia documenta iſtud dat oratori: *arctiori cingulo latera cingat, ut ad dicendum ſint firmiora & fortiora.* Apud Macedones, Romanos, aliiſque populos lex erat, ut milites ſemper cincti incederent: quia viros præcinctos arbitrabantur generoſos, diſcinctos vero ignavos. Imo hoc retulerunt ad mores, & virum præcinctum judicabant probum, diſcinctum vero improbum: unde ortum eſt proverbium, *diſcincta veſtis, & diſcinctus animus.* Plura de his videri poſſunt in viridario Mendozæ lib. 8. Saturnaliorum, Decade 6. cap. 1.

§. 3.

Sed quod magis ad rem noſtram facit: omnes pietatis & puritatis amatores ſemper uſi ſunt cingulo renes cingente caſtitatis tuendæ cauſa. D. Baſil. in Aſceticis cap. 23. & Caſſian. lib. 1. de inſtitutis Cœnobiorum c. 2. de cingulo Monachi, dicunt, Religioſos debere indeſinenter renes ſuos cingulo præcinctos habere: idque probant exemplis Eliæ, Eliſæi, D. Joannis Baptiſtæ, D. Petri, & Pauli, aliorumque omnium qui caſtitatem maxime coluerunt. D. Hieronymus in Epiſtola de cuſtodia virginitatis ad Demetriadem loquens de ſeniori Demetria-

metria-

Digitized by Google

metriade, ait: *ſtupebat ad converſationem Heliæ & Joannis Baptiſtæ, quorum uterque zona pellicea aſtrinxit, & mortificavit lumbos ſuos.*

In doctrinis Sancti Dorothei Abbatis, quæ habentur tomo 2. Bibliothecæ Patrum, doctrina 1. quæ eſt de abrenunciatione, ſic dicitur: *Habemus autem & zonam pelliceam circa renes noſtros*: & paulo poſt: *mortificati quoque corporis ſignum eſt: nos enim deſideria noſtra mortificare debemus; præſertimque ea quæ a renibus procedunt, in quibus animæ voluptas eſſe dicitur, juxta quod agebat Apoſtolus, (mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam) quæque ſequuntur.* In vita S. Pachomii cap. 22. refertur, idque tradunt Palladius Epiſcopus aliique Scriptores Eccleſiaſtici, quod in regula, quam Angelus de cælo eidem D. Pachomio attulit, & quam Religioſi & Sanctimoniales per totam Thebaidem & Ægyptum obſervabant, ſic habebatur: *induantur autem noctibus lebitones lineos, præcincti lumbos.* In impreſſione autem Romana Regularum Ordinum Religioſorum Orientis in præfatione prædictæ Regulæ dicitur, illud cingulum quo renes cingebant, fuiſſe lineum. D. Benedictus in ſua Regula capit. 22. ait: *veſtiti dormiant, & cincti cingulis aut funibus.* Paulus autem Diaconus, qui fuit valde celebris tam in ſæculo quam in Religione, in ſuo libro de veteri conſuetudine Monaſterii Caſſinenſis dicit, hujuſmodi cingula ſive funes debere fieri ex cannabe. Sed hæc conſuetudo cingendi renes ob caſtitatem viget maxime in ſacro Ordine Carthuſianorum, qui ſemper diu noctuque lumbaria renes cingentia immediate ſuper carnem geſtant, juxta ſua inſtituta, in quibus part. 2. cap. 12. §. 1. ſic legitur; *Ad veſtitum accipimus duo lumbaria, id eſt funiculos, quibus renes ſuper carnem præcingimus*: & paulo poſt dicitur, quod debent fieri ex cannabe; taliſque eſt praxis totius Ordinis, ut ab ipſius viſitatoribus didici: unde P. Sutor, qui fuit Doctor Sorbonæ, & Prior Carthuſiæ Pariſienſis, lib. 1. de vita Carthuſiana, cap. 5. de indumentis, ſic loquitur: cingulum quod interius occulte geritur, lumbare dicitur: eſt enim funis ex cannabe cruda, quo lumbi cinguntur; quem & ipſi ferunt, ut obſcœnæ libidinis ſedes mortificetur. Sciunt enim virtutem Dæmonis, hoc eſt luxuriam, in lumbis ſeu renibus eſſe: igitur ut lumbi ipſi, quibus luxuriæ ſemina in viris continentur, aſperius mortificentur, lumbare ferunt Carthuſiani. Noſter Hugo Cardinalis de Carthuſianis ad litteram intelligit illum locum Job 12. *Baltheum Regum diſſolvit, & præcingit fune renes eorum*: quando divites Baltheos deauratos deponunt, & aſſumunt funes, quibus cinguntur.

§. 4.

Ex his habemus remedium quod prætendimus, jungendo Regulas Religioſorum Orientis & Occidentis. Et quia hujuſmodi Regulæ vel ſunt ab Angelis de Cælo allatæ, vel ſaltem divinitus inſpiratæ: præſertim illæ quæ approbatæ fuerunt a Summis Pontificibus, qui in earum approbatione errare non poſſunt) falluntur autem, ut hoc obiter dixerim, qui putant quod Carthuſianorum Regula non eſt approbata, ſed ſolummodo tolerata, vel quod non eſt approbata niſi tacite; etenim P. Sutor in prædicto libro vitæ Carthuſianæ plures refert Summorum Pontificum Bullas, quibus approbatur expreſſe) ideo remedium iſtud cenſeri debet Angelicum & divinum. Sumi debet igitur duplex cingulum, quod indeſinenter diu noctuque geſtandum eſt, unum ex cannabe, alterum ex lino, & utroque cingendi ſunt renes immediate ad carnem, quantum fert complexio, vel neceſſitas exigit. Nihil melius ad caſtitatem, & ſanitatem: nihil etiam ut per ſe conſtat eſt facilius. Quamvis ad hoc demonſtrandum ſola ſufficeret experientia, quæ eſt ſumma rerum omnium magiſtra; attamen pro majori lectoris ſatisfactione breviter notabo proprietates naturales cannabis & lini, ex quibus conſtabit qualis quantaque ſit excellentia hujus remedii. Cannabis quoad corticem ex quo fit tela cannabina, prout exterius applicatur, refrigerat & exſiccat cum moderatione: humorem libidinis conſumit, ipſiuſque ardorem extinguit: ferventem ſanguinem temperat: flatuoſitates diſcutit: bilem per corpus reſperſam reſolvit: humores putridos extrahit: & vermes in corpore genitos enecat. Linum ex quo fit tela linea, æſtuantem refrigerat: valet adverſus omnes internas & externas inflammationes: valet quoque contra ſpaſmos: excrementa evocat: & pectoris ac lienis vitia emendat. Hæc legis partim in uno, partim in altero ex ſequentibus authoribus, ſcilicet Galeno, Avicenna, Theophraſto, Dioſcoride, Plinio, Ruellio, Matthiolo, Dalechampio, Schrodero, quorum & plurium aliorum teſtimonia referam in opere integro. Sufficit nunc dicere cannabem & linum modo prædicto, tollendo cauſas libidinis & variorum morborum, caſtitatem & ſanitatem conſervare. Neſcio an ſanitatis vel etiam caſtitatis gratia in toto vaſtiſſimo Chinarum Imperio, cum ſit magna tam lini quam cannabis copia, ad induſium tamen interius quod carni adhæret non utuntur tela linea, ſed ſolummodo cannabina, nequidem perſonæ nobiliſſimæ, etiam ipſæ Imperatrices.

Dicit aliquis: ſi ita eſt quod cannabis & linum ad caſtitatem & ſanitatem tam efficaciter tamque facile contribuunt, cur in tot Regulis Ordinum Religioſorum approbatis a Summis Pontificibus, qui in hoc ſunt infallibiles, prohibetur uſus induſii tam cannabini quam linei, & præcipiter veſtitus laneus? cur non præcipitur potius ſicut in Regula ab Angelo de Cælo allata D. Pachomio, quod omnes lino vel ſaltem cannabe induantur: maxime cum exiſtiment aliqui lanam caſtitati nocere, quia calefacit.

Antequam reſpondeam, paucis oſtendo, quod in opere integro fuſe demonſtrabo, veſtitum laneum maxime convenire amatoribus pietatis pœnitentiæ & puritatis, eo quod calefacit quidem ſed ſimul etiam exſiccat. In primis S. Joannes Baptiſta maximum totius ſanctitatis exemplar inſtinctu Spiritus Sancti uſus eſt veſtimento de pilis camelorum, quibus nihil eſt calidius, nihilque ſiccius, ut advertit Beatus Albertus Magnus. Deinde Prophetæ veteris teſtamenti veſtiti erant melotis & pellibus caprinis: ut teſtatur Apoſt. ad Hebr. 11. Melota, ut exiſtimat D. Clemens Alexandrinus, eſt veſtimentum ex lana. Dicunt communiter Interpretes quod eſt ipſa ovina pellis cum lana; & quod

ſumi

Digitized by Google

ſumi poteſt pro pelle cujuſvis quadrupedis. D. Thomas in expoſit. illius loci ſic ait: *Melota eſt veſtis facta de pilis camelorum: vel melius, taxus habet pellem hirſutam, de qua fit veſtis hirſuta, quæ dicitur melota.* Quidquid ſit de hoc certum eſt quod omne illud veſtimentorum genus eſt valde calefaciens & exſiccans. Præterea innumera ſunt in utroque teſtamento exempla Sanctorum, qui uſi ſunt ciliciis: In Oriente autem cilicia fiunt ex pilis caprarum; unde inter Epiſtolas S. Pachomii unam invenimus, quæ hunc habet titulum: *Ad fratres*, qui præſunt tonſoribus caprarum, de quarum pilis fiunt cilicia: in Occidente vero fiunt ex crinibus equorum, ut eſt Carthuſianorum conſuetudo: & conſtat quod hæc omnia valde calefaciunt & exſiccant. Sed argumentum eſt unum pro millibus, miraculum illud quod factum eſt & adhuc ſubſiſtit in favorem hujus auſteritatis veſtitus lanei, ſcilicet puritas corporis, qua omnino a pediculis exemptæ ſunt ſanctimoniales S. Thereſiæ: cujus tot teſtimonia referuntur in actis canonizationis ejuſdem Sanctæ, totque adhuc perhibentur, ut in dubium revocari non poſſit. Miraculum illud dicitur ab Authoribus hucuſque inauditum, miraculum perpetuum & generale, tot complectens miracula quot in illo Ordine ſunt ſanctimoniales. Certe divina providentia non facit miracula niſi in favorem pietatis, pœnitentiæ, & puritatis.

Ratio etiam naturalis eſſe poteſt, ſcilicet, quod frigus naturam mortificat in omnibus ſuis operationibus, calor e contra eam vivificat, ut ait B. Albertus Magnus & experientia conſtat tempore Hyemis & Æſtatis: humiditas quoque ſi nimia fuerit, uſum rationis aliaſque functiones impedit, ut patet in omnibus pueris, & quandoque etiam in ſenibus: unde veſtimentum quod calefacit & exſiccat, quodque ſemper carni adhærens, indeſinenter ſuum habet effectum, licet quaſi imperceptibiliter: illud, inquam, veſtimentum ad operationes mentis contribuit, & dum carnem mortificat, vivificat ſpiritum, quod prætendere debent omnes pietatis & pœnitentiæ profeſſores.

Reſpondeo nunc ad argumentum, & dico eos omnino falli, qui exiſtimant quidquid calefacit nocere caſtitati; cum potius ipſi faveat ſi nedum calefacit, ſed etiam ſimul exſiccat. Arbor eſt valde calida & valde ſicca; quæ tamen propter ſingularem vim & efficaciam caſtificandi dicitur Agnuſcaſtus; quid etiam calidius quidve ſiccius tabacu? & tamen juxta commune proverbium tabacum caſtificat: & quidem pluſquam omne aliud naturale remedium. Quamvis ob rationes ab initio allatas non ſit ſaltem regulariter loquendo utendum hujuſmodi remediis.

Quod ſi Angelica Regula S. Pachomii concedat ſolatium indumenti linei, hoc erat ad temperandos nimios calores Thebaidis & Ægypti: ſicut eadem de cauſa omnes regulæ Orientis prohibent uſum vini; cum tamen nulla ſit in Occidente regula ſaltem approbata, quæ vini uſum non permittat; ſicut nulla eſt tantiſper auſtera, quæ veſtitum laneum non præcipiat.

Plura de his dicemus in opere integro: in quo plures objectiones ſolvemus. Nunc unum addo: quod cum prædictum remedium ſit ita facile ac ita efficax nedum ad caſtitatem, ſed etiam ad ſanitatem perſonæ quæ ipſo non indigent pro ſanitate. Aliquibus autem perſonis, quæ ita naturaliter ad libidinem ſunt proclives, ut nullo naturali remedio a tentationibus carnis liberari poſſint, ſufficere debet, quod per noſtrum ſingulare remedium ita temperantur hujuſmodi tentationes, ut eas facile ſuperare poſſint, vel ſaltem eis non conſentire, atque ita mortale peccatum evitare.

§. 5.

Quidquid de hoc ſingulari remedio dixi: & quidquid de quolibet alio naturali remedio dici poteſt, hoc totum nihil eſt in comparatione remedii ſupernaturalis, quod eſt donum caſtitatis. Illud mirabile donum, quantum ex his quæ legi conjicere potui, tres habet gradus: quandoque enim in ſola parte ſuperiori ſolaque voluntate reſidet, nec effluit ad inferiorem partem & ſenſualitatem: & tunc perſonæ in appetitu ſenſitivo patiuntur tentationes carnis plus vel minus juxta complexionum varietatem, ſed in voluntate eas velut infernum ac dæmones ipſos abhorrent & execrantur. Quandoque a parte ſuperiori redundat ad inferiorem, & tam in appetitu ſenſitivo reſidet quam in appetitu rationali, ſeu voluntate. Hoc caſtitatis donum humorem libidinis in renibus omnino conſumit & ipſius ardorem extinguit: itaut perſonæ nedum non conſentiant tentationibus carnis, ſed nequidem eas ſentiant. Quandoque nedum in parte tam inferiori quam ſuperiori reſidet, ſed etiam ſeſe diffundit per totum corpus, ex cujus qualibet parte materia libidinis attrahitur, ut ſupra diximus. Hoc excellentiſſimum caſtitatis donum nedum eximit ab omnibus carnis tentationibus, totamque hominis mentem & carnem purificat; ſed etiam ſanitatem conſervat, vires auget, ac mirum in modum diſponit & cooperatur ad elevationes mentis in res divinas; itaut caro ipſa non amplius terreſtris ſed cæleſtis, nec materialis ſed ſpiritualis eſſe videatur. Hæc eſt caſtitas illa apud omnes SS. Patres laudatiſſima, quæ ex hominibus Angelos facit; imo homines ipſi Deo ſimillimos efficit. Pauciſſimi ſunt qui caſtitatis donum in hoc ſupremo gradu obtineant: quamvis nemini rite poſtulanti denegetur, quantum ipſi opus eſt ad ſalutem.

Hæc omnia pleniſſime exponuntur in opere integro de Caſtitate: & breviter notantur in parvo libro Sodalitii noſtri Doctoris Angelici, quod in hoc noſtro conventu Avenionenſi eſt inſtitutum, pro omnibus quidem perſonis, ſed præſertim pro diſcipulis ejuſdem Sancti Doctoris, ut caſtitatem pro ſe & pro aliis obtineant. Propterea ſodalibus in receptione datur cingulum benedictum in memoriam illius cinguli ab Angelis de Cælo allati, quo D. Thomas ab ipſis præcinctus fuit. Titulus etiam hujus Sodalitii a Summo Pontifice Innocentio X. datus hic eſt; *militia Angelica contra vitia carnis ſub auſpiciis D. Angelici D. Thomæ.*

Fruere, amice Lector, his laboribus meis: & mihi tuis precibus impetra, ut alios tibi communicare valeam: nempe opus illud integrum de caſtitate: opus aliud de veritate ſolius Religionis Chriſtianæ & Catholicæ: & præſertim meum Univerſæ Theologiæ curſum, in quo plures videbis de Theologia Scholaſtica, morali, & controverſa quæſtiones, vel novas, vel novo modo expoſitas.

Finis Opuſculi de Caſtitate.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google